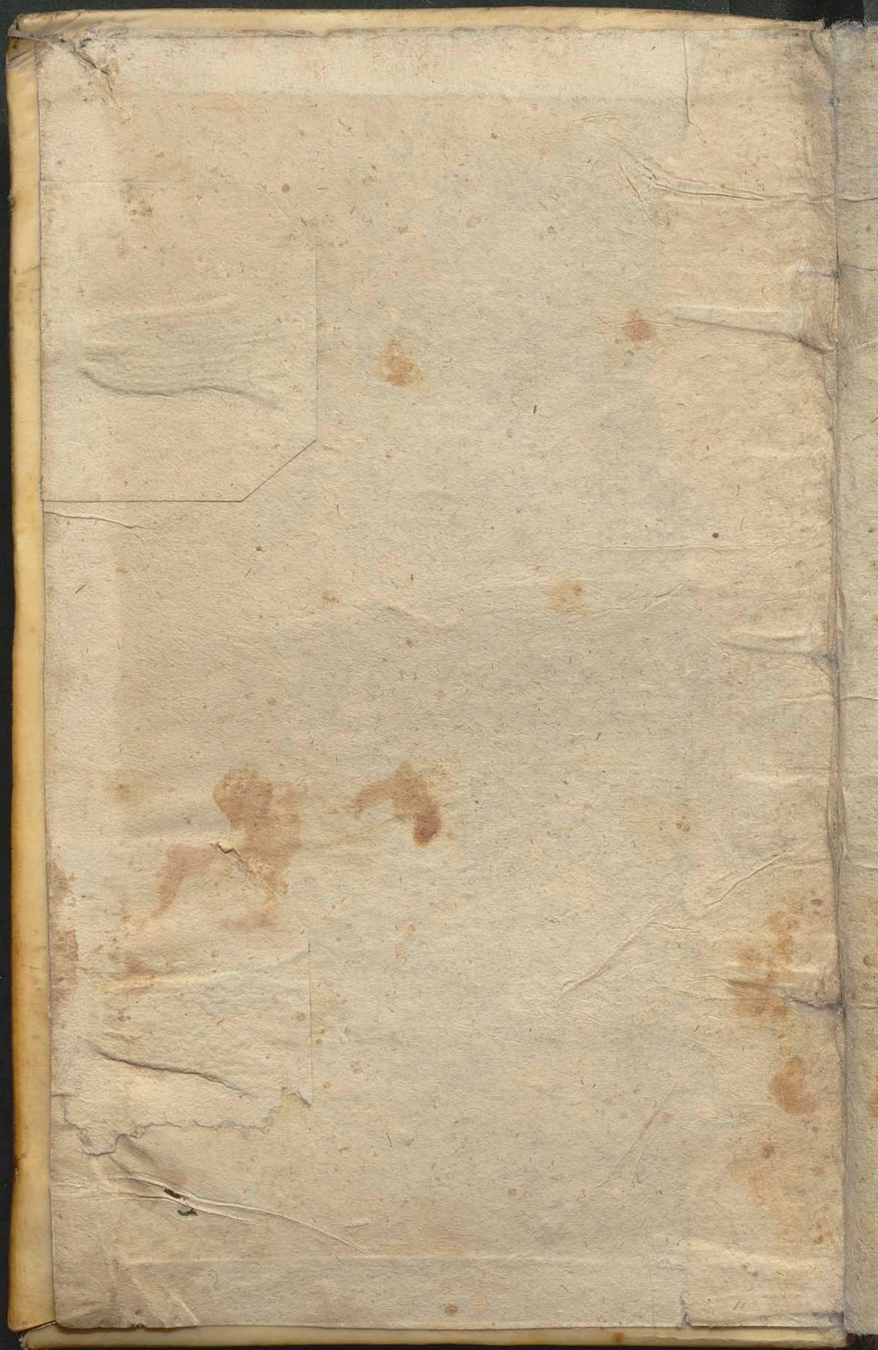

Eremita
Eremitar[um]
Camaldulensium

~~[illegible]~~

FRANCISCI TOLETI E SOCIETATE IESV,

S. R. E. Presbyteri Cardinalis,

De Instructione Sacerdotum, & peccatis mortalibus,

LIBRI OCTO.

Quibus suis locis interiectæ accreuerunt Annotationes, & additiones ANDREÆ VICTORELLI, *necnon* P. MARTINI FORNARII, *eiusdem Societatis, de Ordine tractatus.*

Hac nouissima editione ex Romanis exemplaribus, & aliis vbicumque impressis, necnon autographis correctiores, auctiores, & citationibus characterum varietate distinctis, ornatius editi, vt germanam ad Auctoris mentem, summam casuum conscientiæ quilibet absolutissimam sibi polliceri audeat.

Auctarij loco accessit quæstio eiusdem VICTORELLI, *An professio trium votorum nulla ob defectum ætatis, ex vtraque parte ratificanda sit.*

Operâ R. P. RICHARDI GIBBONI, eiusdem Societatis Theologi.

Cum Summariis & Indicibus locupletissimis.

LVGDVNI,

Sumptibus HÆRED. GABR. BOISSAT, & LAVRENTII ANISSON.

M. DC. XLI

TYPOGRAPHVS LECTORI BENEVOLO.

QVANTVM *fuerit orbis vniuersi iudicium de doctrina* FRANCISCI TOLETI *è Societate* IESV *Religiosi, & S.R.E. Cardinalis Amplißimi, cùm plura testentur, tum maximè tot monumenta ingenij ipsius, tam in diuina, quàm humana sapientia diuulgata, totiésque in tam diuersis orbis plagis recusa. Inter hæc non infimo loco, non tam stabat, quàm iacebat* Sacerdotum Instructio, *vel Compendium, vt vocant, Casuum conscientiæ. Iacebat, inquam, quippe non adspersum næuis leuioribus, sed coopertum vulneribus grauißimis, magis vitio exemplaris autographi, quàm incuria typographorum.*

Quare cùm viderem paßim desiderari operis huius exemplaria, ea vt politißima lucem viderent, laboraui; censuique ex ea Societate auxilium postulandum, vnde auctor ipse prodierat. Rogaui è Societate IESV *Patrem quendam, vt fratri & Cardinali Ecclesiæ, vt studiosis vniuersis suppetias*

ferret. Quodque is vel meo rogatu perlubenter, quomodo non tot nominibus præstiterit obligatus? Gratiam ei mecum, Lector, habeas pro opera; fructúmque ex vtriusque nostrûm labore collige: & quamuis fortè etiamnum aliquid possit desiderari, hoc tamen ausim spondere (absit verbo inuidia) prodiisse Auctorem hunc & integriorem & castiorem hactenus nunquam: qua ego in re non alterius, quàm tuo stabo iudicio; trutinam adhibe, & veritatem arbiter ipse mecum iudicato.
VALE.

AN

ANDREAS VICTORELLVS

SVPER SVAS ANNOTATIONES AD SVMMAM F. TOLETI,

LECTORI.

NSTRVCTIO Sacerdotum FRANCISCI TOLETI Cardinalis Illuſt. quanti æſtimata fuerit, quàm auidè accepta, Bibliopolæ narrant, à quibus variis in locis impreſſa ſæpius fuit, quàm vtiliter lecta, norunt ſacerdotes omnes, vt arbitror, excipiendis confeſſionibus expoſiti: quare nihil eſt, quod hac de re ſermonem à me haberi velis, ſtudioſe Lector, alia te monitum volo. Breuitas, quam vir ille ſummo ingenio, eruditionéque præditus, ſanctiſſimæ & doctiſſimæ Societatis IESV filius (quam Deus Opt. Max. coëgit, fouet, fulcit, auget, illuſtrat, vt Chriſtianæ Reip. negotia, ad nutum ſanctiſſimi Romani Pōtificis adiuuet, vt tetram errorum caliginem depellat, animorum morbis medea-

tur:) quod etiam strenuè accuratéque præstiterunt, ac præstant multæ aliæ clarissimæ tum veteres, tum recentes sacrorum hominum Congregationes: (adolescentibus opem ferat, quo in ipso æstuantis ætatis meditullio prauas voluptatum titillationes spernant, effrænes lasciuientis animi impetus frænent, vitiis nuntium remittant, virtutum perfugium quærant, scientiarum amore capiãtur, in diuinæque pietatis quasi gremio cælestium bonorum auidissimi consenescant:) breuitas, inquam, quam vir ille summus sibi sequendam proposuerat, non patiebatur, vt multa, quæ tu fortassis, & plures alij exoptant, persequeretur, optimum sanè consilium, non omnia congerere: tibi enim, ad torporem excutiendum, alios auctores adeundi locus relinquendus fuit. Hoc autem, vt faciliùs agere posses, quamplurima auctorum loca in hoc opusculo notaui; insuper desiderio multorum inseruiens nonnulla ex grauissimis auctoribus addidi, quorum cognitionem non infructuosam, ne dicam necessariam, appellabis: recensui multis in locis pugnantium sententiarum auctores, fontes multos subindicaui, vnde sitim sedare possit moralis Theologiæ studiosus Confessarius: & quædam, quæ Toletus raptim attigerat, pluri-

bus

bus in medium attuli, ne te labor in quærendis, quæ ſine temporis interuallo inueniri nequeunt, excruciaret, néve obſcuriùs aliquid tibi videri poſſet. Sciolorum morſibus apertum campum inſpicio, multorum maledictis libellum expoſitum cerno; ſed hic, vt laudatorem non quærit (cum ipſe fallacem humanæ glorioſæ auram deteſter) ita etiam iniuſtos vituperatores parum curabit. Conſcientia mille teſtes mihi lætitiam pariet, quippe qui ſciam, qua mente in hac arena per menſes aliquot deſudarim. Liuor nullus in te, amiciſſime Lector, oculis ipſis mihi carior, inſana maledicendo libido candorem animi tui nulla inuadat. Si veritatem amas, ſi ingenuus es, ſi Chriſtianam legem profiteris, veritatem quære occultam ſanè, ni malis dicere in Democriti puteo demerſam; lege, relege, ſi quando à me erratum putas; & vbi lapſum verè offenderis, age mecum, vt tecum alios agere velles, mone benignè, amicum monebis ſuæ ad errãdum facilitatis conſcium, ſuorum hoſtem erratorum, bene merebe-ris de virtute, ad quam omnibus anhelandum: hac de re te amabo plurimum, delebo errata, palinodiam canam, idem erga te amicè facturus, ſi ingenij tui partus vulgus aſpexerit; lima enim egebunt, homo es,

ſi humani à te nihil alienum. At inquies: Toletum iniuria afficis, dum addis ab eo prætermiſſa, dum obſcurioribus aliquam lucē affers: ſi hoc verum eſt, D. D. Thomas, Bonauentura, Albertus Magnus, Ægidius, Paludanus, Capreolus, Durādus, & alij ſexcenti Petrum Lombardum: Caietanus Ferrarienſis, Victoria, Sotus, Bannes, Medina, Molina, Suarez, Valentia, Vaſquez, & alij plures grauiſſimi Theologi D. Thomam iniuria affecerunt, illi dum Petrum Lombardum, hi dum explicarunt, illuſtrarúntque præclara Angelici Doctoris monumēta, rei erunt læſæ reipub. litterariæ, qui in Caietani, Angelíque libros de conſciētiæ officiis, necnon in Sotum de ratione tegendi ſecretum vtiliter ſcripſerunt. Cum his, addes, doctiſſimis viris te coniungis? minimè verò in eruditione, ingenióve, aut alia re, qua illi excelluêre; ſed vix, aut ne vix quidem eorum diſcipulus ex eis, aliiſque viris doctiſſimis, tanquam ex vberrimis fontibus hauſi, quę leges: quod dum facies, eos ipſos legere tibi videberis. Reueréor Cardinalis Toleti nomē, admiror in diuina, humanáque Philoſophia, atque in ſacrarū litterarum libris explicandis præſtātiſſimum viri ingenium, præſtantiſſimam eruditionem, admiror aureum, ſacrúmque, quale veterum Sanctorū

Pa

Patrum, in concionibus eloquentiæ flumen, ſingularem in rebus agendis prudentiam, incorruptiſſimos benè inſtitutæ mores; & qua ratione poſſum leuiculo opuſculo conſcriptam ab eo Sacerdotum inſtructionem magni facere me, & ſuſcipere teſtor. Si maior in me eſſet eruditio, eloquentia præſtantior (quibus certè egere me plurimum ſentio, & profiteor) alia meditarer, alia ſcriberem, quibus Cardinalis optimè de Catholica fide & religione meritus honoraretur. Aqua olim vlnis oblata magno Regi munus gratum extitit; opuſculum hoc meum non erit illi, inter beatarum mentium choros, vt opinamur, recepto ingratum, nulla licet laude dignum munuſculum. Tu verò, Lector, Toletanę Sacerdotum Inſtructionis ſtudioſe, inter tot harum rerum ſcriptores, percurre lectione accurata laconicas haſce annotationes & additiones; quas legiſſe non te forſitan pœnitebit: ego ſanè ſatis lætabor, ſi in maximo auctoritatum, propoſitionum ſententiarúmque numero, vna aliqua auctoritas, propoſitio, ſententiáve cum vtilitate tibi placuerit; Deus tibi opem, & omnibus.

Vale, Patauij, 13. Kal. Sept. 1603.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi.

STephanus Binetus Prouincialis Societatis Iesv in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. Henrico IV. & Ludouico XIII. nunc regnante, concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant: Permittit Iacobo Cardon Lugdunensi Bibliopolæ, vt Summam casuum, seu instructionem Sacerdotum Francisci Toleti, S. R. E. Cardinalis, ad sex annos proximos imprimere, ac diuendere denuo possit. Datum Lugduni die 26. Martij 1630.

Steph. Binetvs.

APPROBATIO.

NOs infrascripti sacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, perlectum à nobis librum, qui inscribitur, *Francisci Toleti, S. R. E. Cardinalis, de Instructione Sacerdotum, & peccatis mortalibus libri octo*, nihílque in eo, quod aut moribus contradicat, aut Catholicæ fidei repugnet, animaduersum. Datum Lugduni XVII. Idus Martij 1630.

Fr. Robertvs Berthelot
Episc. Damasci.

DEVILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye, huius libri imprimendi facultas.

THomas de Meschatin la Faye, Comes, Canonicus & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi: Liber, qui inscribitur, *Francisci Toleti, S. R. E. Cardinalis, Instructio Sacerdotum*, vt denuò in lucem edatur facultatem concedo. Lugduni 18. Martij 1630.

Meschatin La Faye.

SVMMÆ CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

Octaua

LIBER II.

Reme

LIBER III.

LIBER IV.

LIBER V.

LIBER VI.

LIBER VII.

LIBER VIII.

De septem peccatis mortalibus.

FINIS.

LOCA
Eorundem capitum, iuxta seriem Alphabeti.

Pecca

INSTRV

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER I.

Quid sit Sacerdos, & quare sic dicatur.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Sacerdotis definitio, eiusque explicatio.*
2 *Feminæ non possunt esse Sacerdotes.*
3 *Definitur Cultus Dei, qui in tribus consistit.*
4 *Cultus latriæ quis sit.*
5 *Sacerdotes ministri solius Dei, non aliarum creaturarum.*
6 *Sacerdotes Euangelici differunt ab Ethnicorũ Sacerdotibus.*
7 *Sacerdotes creantur Diuina auctoritate.*
8 *Communitates non possunt conferre Sacramentum Ordinis.*
9 *Sacerdotium est dignitas perpetua.*
10 *Sacerdotes Euangelici longè antecellunt Sacerdotibus legis naturæ & Mosaïcæ.*
11 *Sacerdotis definitio sumpta ab omnibus causis.*
12 *Sacerdotis Etymologia.*
13 *Sacerdos dicitur Clericus & qua de causa.*
14 *Sacerdos dicitur Presbyter, & quid hoc significet.*
15 *Sacerdotis nomina sunt officij & dignitatis, non autem naturæ nomina.*

OPVS diuino fauore instituimus, ad Sacerdotem in iis, quæ sui sunt muneris, instruendum, non quidem omnia, quæ dici de hoc poterant, disputando, aut varias Doctorum opiniones discutiendo; sed quæ præcipua sunt, & certiora, ordinatè, dilucidè, breuitérque proponendo. Ab ipsa igitur definitione breuiter exordiamur,

1 mur,& quid ſit Sacerdos,deſcribamus. Eſt autē † ſacerdos,*vir cultui veri Dei, auctoritate diuina, determinatis perſonis conceſſa, firmiter deputatus.* In qua deſcriptione ſex ſunt partes.
2 Prima eſt, *vir*, † feminæ enim diuino iure à ſacerdotio excluduntur, vt habetur *in cap. noua. de pœnit. & remiſſ.* id enim maſculis ſolum eſt conceſſum, ad officij huius dignitatem, & perfectionem denotandam.
3 Secunda pars eſt, *Cultui Dei deputatus.* Eſt autem *Dei † cultus reuerentia quædam tam interior, quàm exterior, Deo ob ipſius excellentiam, exhibita*; quia maximè in tribus conſiſtit, in *ſacrificio*, quo eius dominium; in *laudibus*, quibus eius bonitatem; in *Sacramentorum adminiſtratione*, quibus ab ipſo ſalutem & redemptionem procedere, confitemur; cui cultui conueniens fuit, perſonas certas dedicari, vt perfectiùs ex-
4 hiberetur, & tales ſunt ſacerdotes. † Vnde fit, cùm hic cul-
5 tus actus ſit latriæ & religionis, qui ſoli Deo debetur, vt † nulli creaturæ liceat ſacerdotes habere ſibi miniſtros, habent quidem Reges, & Principes, œconomos, cubicularios, villicos, iudices, & alios huiuſmodi, ſolus Deus ſacerdotes habet. Qui ergo ſibi ſacerdotes conſtituit, & ſacrificium, precéſque ab eis petit, ſe Deum facere præſumit.
6 Tertia pars eſt *veri Dei*, † ad excludendos Ethnicorum Sacerdotes [a]: qui ſunt quidem cultui Dei deputati, ſed non veri Dei, ſed falſi, quem ignorantes homines, & idololatræ vt Deum recipiunt. Dæmon enim illo peruerſo diuinitatis appetitu ſacerdotes ſibi, templa, & ſacrificia, quæ ſolius ſunt Dei veri, vſurpat. Tales igitur nomine tenus, non re ſacerdotes ſunt, nec talia templa, aut ſacrificia vera ſunt.
7 Quarta pars eſt, *Diuina † auctoritate*, quia nemo propria ſua auctoritate & placito, ſe ſacerdotem creat. Rurſus, nec auctoritate Reipublicæ fit; non enim habent Reſpublicæ poteſtatem creandi Sacerdotem, ſicut habent creandi Regem, Ducem, aut Principem: ſed diuina auctoritas neceſſaria eſt.
Quinta pars eſt, *determinatis perſonis conceſſa.* Non enim
8 hanc auctoritatem † communitati vlli Dominus conceſſit, ſed perſonis tantum particularibus.
Primò quidem fuit in Christo Domino, à quo in Apoſtolos deriuata eſt: ab Apoſtolis verò in Epiſcopos, in quibus modò de iure diuino reſidet hæc poteſtas ſacerdotes creandi.
9 Sexta pars eſt, *firmiter*, non enim † ſacerdos eſt ad tempus, ſicut Duces, milites, iudices, &c. ſed in perpetuum, ita
vt,

vt, dum viuit, priuari sacerdotij potestate nulla ratione possit. Talis igitur est Sacerdos, non quidem omnis, sed † Euan- 10
gelicus: fuerũt enim in statu omni sacerdotes veri. nam in lege naturæ [b] non defuit sacerdotium, & sacrificium, seu oblatio; fuit enim Melchisedech [c] sacerdos Dei altissimi. Similiter in lege scripta fuerunt sacerdotes: nam Aaron [d] sacerdos fuit, & eius filius Eleazar, & reliqui ex tribu Leuitica. His tamen non conueniunt omnes simul conditiones positæ in descriptione, vt paulò inferiùs dicemus: sed solis sacerdotibus noui Testamenti, quibus, ob ipsorum excellentiam, definitionem adaptauimus, in qua omnia † causarum 11
genera comprehenduntur; materialis enim est *vir*: formalis, *firmiter deputatus*; talis enim deputatio, quæ, vt dicemus, per impressionem characteris fit, est velut forma. *Auctoritate diuina determinatis personis concessa*, est efficiens: *Dei veri cultus* est finis. Nomen sacerdotis non alienum à re ipsa est: vt enim auctor est Isidor. *lib. 7. etym. cap. 12.* & habetur *can. Cleros, d. 21.* Sacerdos, † quasi *sacra dans*, seu *sacrificans* di- 12
ctus est, nomine ab officio, & fine sumpto.

Dictus etiam est † *Clericus*, vt idem auctor dicit, à κλῆρος, 13
Græcè, quòd Latinè *sors* dicitur, & hoc propter duo.

Primò, quia Matthias, primus ab Apostolis sacerdos creatus, sorte electus [e] est, vt habetur *Act. 1.*

Secundò, quia in sortem Domini vocatus est.

Dicitur etiam † *presbyter*, id est *Senior*, ob iudicij maturita- 14
tem, quæ ad id muneris necessaria est; & ob reuerentiam, quæ eis debetur. sacerdos enim Domini magno ab omnibus honore afficiendus est, sicut tempore nascentis Ecclesiæ habitus fuit. Sunt igitur † nomina hæc non naturæ, sed 15
officij, & dignitatis.

ADDITIONES.

a *Ethnicorum Sacerdotes.*] Apud omnes gentes in maximo semper honore habiti sunt sacerdotes. Cæsar de bello Gal. lib. 6. *Druidæ apud Gallos iudices erant, præmia, pœnásque constituebant.* Ælia. de varia hist. lib. 14. cap. 34. *Apud Ægyptios iidem erant Sacerdotes, & iudices, Athenis in celeberrimo illo, & toti orbi nouissimo, iudicum sapientissimorum Senatu, (Areopagum vocant) sacerdotes iudicum munere fungebantur,* Alex. ab Alex. l. 2. cap. 8. Bar. tom. 1. ann. Eccle. *Æthiopum sacerdotes summa præcellebant potestate. Regi nuncio misso mortem impetrabant, aliúmque sufficiebant.* In Perside Magos regia munera

obiuisse ab Eusebio in Chron. traditum est. In multis Græciæ vrbibus præcipua sacra à summis magistratibus insitura fuisse, scriptum est apud Plat. *in Ciuil. vel de regno*, in quo dial. legimus, *apud Ægyptios non licuisse imperare Regem sine sacerdotio: quinimò si quis regnum vi obtinuisset, sacris insigniri compelleretur.* Ficinus in proœm. lib. de Christia. Relig. *Ægyptiorum mathematicos, metaphysicos, sacerdotium exercuisse, regnúmque administrasse*, refert. Dioscorus *l.* 2. *Ægyptios sacerdotes à vectigalibus immunes fuisse* scribit, *Regibus consilio*, & doctrina in maximis rebus, opem semper tulisse, nobilium adolescentum in sacris, & aliis præceptores extitisse, secundósque post Reges, honoris, & dignitatis gradus habuisse; ex Strabone *lib.* 17. colligimus, Sacerdotes hos, philosophiam, & astronomiam exercuisse, Regibus familiarissimè vsos, ex Herod. *lib.* 2. Sacros illis cibos suppeditatos ex *Gen. c.* 47. Sacerdotes à Rege Æyptio prædia dono accepisse, solósque à soluendorum vectigalium, & à prædiorum, eo tempore, quò vniuersa Ægyptus summa vexabatur fame, vendendorum, necessitate immunes fuisse: imò tunc ex publicis horreis frumenta illis data. Aruorum sacerdotes Romulus instituit, séque inter eos duodecimum fratrem appellauit. Plin. *lib.* 18. *c.* 2. Numa Pomp. 2. Roman. Rex, vt Liuio placet, *lib.* 1. ab vrb. condi. sacerdotali dignitate resplenduit. Crassus Licinius Pontificatum, & consulatum gessit. In Aretia Dianæ Artemisiæ sacerdos Rex appellabatur. In Tyro sacerdos Herculis primus, post Regem, infula, purpuráque ornabatur. Mercurius Trismegistus Philosophus, & Rex maximus. Vide Alexan. ad Alexand. *loco citato.*

Quid dicam de veri Dei sacerdotibus; Sacerdos fuit Melchisedech Rex Salem; Sacerdos Noë, Iob, & alij sexcenti, summi Hebræorum sacerdotes remp. regebant, eo populo in patriam reuocato. Sigon. *lib.* 5. *c.* 2. *p.* 215. ex Iosepho; & si aliquando populus ille Reges habuit, summo sacerdoti subiecti fuêre: qui nutu suo Zenedrin (magnum s. illud 70. seniorum concilium, in quo de lege, & Prophetis iudicium ferebatur) regere consueuit. Vide Baron. *loc. cit.* Moyses ipse huius populi Dux, Rex, Poëta, Historicus, Philosophus insignis, primus Theologus, vaticinandi munere, singulari probitate, prodigiorum efficiendorum virtute præstantissimus legislator; Dei familiaritate singulariter vsus, sacerd. fuit, Phil. *lib. de eius vita* 2. & 5. Magnum Hebræor. sacerd. tanto honore affecit Alex. ille magnus, vt venienti obuiam ierit, & tanquam cœleste numen veneratus sit. Vide Alex.

loc.

loc. cit. Ioan. Tarchagnotium *l.20.hist.* De præmiis, & honoribus sacerdotum extat libellus Philo.Iud.

b *In lege naturæ.*] Abel,Enoch,Noë,& alij. Primogenitos à Noë vsque ad Moysis tempora, sacerdotalia munera gessisse communis sententia videtur. Vide D. Hieron. *Epist.ad Euagrium* 126. *cap.* 27. *tradit. Hebr. in Genes.* Suarez *sect.* 3. *d.*46. *tom.* 1. quare primogenituræ ab Esau fratri venditæ sacerdotium coniunctum erat. Vide Pererium *in Genes.cap.*25. *n.*32.

c *Melchisedech.*] Historiam Melchisedech scitè narrat D. Hier. *ad Euang.loco citat.* Fuit Rex Salem, iustus, sine patre, & matre, non quod re vera parentes non habuerit; sed quia subitò introducitur Abraham ab hostium clade regredienti occurrisse, nec ante, nec post nomen eius adscriptum fertur. Salem, secundùm D. Hieronym. *loco cit.* erat vrbs in terra Chanaan, alij autem putant fuisse Hierusalem, Perer. *d.*4. Melchisedech, Sem fuisse, Hebræi dixerunt, teste D. Hieron.*loco citato.*idem sensit Lyr.& Tostatus:sed multi grauissimi auctores relati à D. Hier. *loco cit.* existimant eum de gentili populo Chananæo fuisse. idem docuere Philo, Ioseph, Epiphan. Theodor. *q.*63.*in Genes.* Dionys.Areop. *c.*6. *Cœlest.Hier.* Suidas, addens 113.annos illum regno potitum, sempérque virginem extitisse. De sacerdotio Melchisedech Perer. *in Genes.* & cur Christus appellatus sit Sacerdos, secundùm ordinem Melchisedech. *d.* 7. *in cap* 14. Suarez *p.* 3. *d.*44. *sect.* 4. De differentia sacrificij Melchisedech, & Aaronis,Bellar. *l.*1. de Missa, *cap.*6. illud incruentum, hoc cruentum;illud vnius, hoc multorum hominum sibi post mortem succedentium fuit.

d *Nam Aaron.*] Triplex fuit apud Hebræos sacrorum ministrorum ordo. Primus summum Sacerdotem, secundus sacerdotes inferiores, tertius Leuitas, Sacerdotibus ministrantes,continebat.Aaron in Pontificem,filij eius in minores sacerdotes, diuino iussu, consecrati sunt, ex huius Pontificis familia, fuit autem ex tribu Leui summus sacerdos, & alij inferiores sacerdotes prodiere. Primogenitus summo, alij filij inferiori sacerdotio fungebantur; Leuitæ ex aliis Leui familiis asciscebantur:hos autem ad nouum quendam ordinem Dauid reuocauit. Leui filio Iacob, ex Lia tres filij fuere, Gerson,Cahar, Merari. Ex Cahar Amram,Isaac, Hebron, & Oziel.Ex Amram Moyses,Aaron, Maria. Ex Aaron Eleazar, & Ithamar orti sunt.

Ex his autem sacerdotes omnes tum primi, tum secundi ordinis: Aaroni Eleazar primogenitus eius, huic Phinees

primog. huic Abisue, huic Buzi successit. Vide 1. *Paralip.* 6. Defuncto Bozi, sacerdotale decus ad Ithamari familiam traductum est. Ex hæc Heli primus summus Sacerdos, non solum à Deo vocatus, 1. *Reg.* 2. sed à populo etiam (quem ann. 40. prudentissimè rexit, & in Iudicem electus. Hoc pontificale sceptrum ad Eleazari familiam reuocatum est; cum Saul Rex Sadoch sacerdotio insigniuit; quod munus cum Abiathar, Achimelech filio à Dauid in Sacerdotem electo, aliquot annos peregit. Perseuerauit in hac familia hæc dignitas vsque ad reditum populi ex captiuitate Babylonis; quo tempore summi sacerdotes regia munera obire, & remp. illam insignem (principes appellati) administrare cœperunt. Numerus summorum Pontificum, ab Aaron primò, vsque ad Finasium postremum, qui dum sancta ciuitas à Romanis Vesp. & Tito belli Ducib. funditus deleta est, in puppi sedens clauum tenebat, non est certus. Ioseph. *lib.* 22. *cap.* 8. *Antiq.* 73. vno plus minúsve summos sacerdotes fuisse narrat: quod Tolet. placet, *in c.* 8. *Io.* vbi hæc, & alia eleganter, & eruditè explicat. Vide etiam Sigon. *libro quinto, à cap.* 2. *de Rep. Hebr.* Bellarm. *lib.* 1. *de Cler. c.* 14.

Solos descendentes à Leui per Aaron potuisse sacerdotio fungi, patet ex iis quæ dicta sunt. Vide etiam Bellarm. *lib.* 4. *de notis Ecclesiæ c.* 8. Suarez *in* 3. *p. d.* 73. *sect.* 5. *in fine.*

Leuiticum sacerdotium à Christiano differt, illud naturali filiorum generatione propagabatur (vt explicatum est) hoc autem non carnis originem, sed gratiam sequitur spiritualem. Vide Perer. *in cap.* 14. *Genes. d.* 4. de Melchisedech.

c *Sorte electus.*] De hac re ita Dionys. Areopag. 3. cap. 5. de Eccles. Hierarch. *De illa sorte diuina, quæ Matthiæ diuinitus obtigit, alij quidem alia senserunt, meo iudicio, non rectè: aperiam autem, & ipse quid sentiam. Videtur mihi scriptura sortem appellasse diuini quiddã, & præcipui muneris, per quod illi choro sacratissimo insinuaretur, qui esset diuina electione declaratus.* Sorte Matthias ante Pentecost. ordinatus quæritur: quia nondum erat plenitudo Spiritus sancti in Ecclesia effusa, septem autem Diaconi posteà, non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati, Beda *in caput primum Act. Apost.* D. Thom. 2.2. *q.* 95. *art.* 8. Baron. *tom.* 1. *anno Christi* 34. In Ecclésiasticis electionibus vti modo sortibus non licet: in aliis autem humanis rebus necessitate impellente, reuerenti animo licet; dum tamen diuina oracula ad hoc non vsurpentur. D. Th. *l. c.*

In quibus differat Sacerdos Euangelicus ab aliis.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Sacerdotes habuit Dominus in omni statu & tempore.*
2 *Sacerdotes Euangelici alijs perfectiores, idque in multis.*
3 *Sacerdotes legis naturæ humana potestate creabantur.*
4 *Sacerdotes legis Mosaicæ ex sola tribu Leuiticæ & familiæ Aaron assumebantur.*
5 *Sacerdotes Euangelici per institutionem recipiunt gratiam & characterem.*
6 *Habent potestatem conficiendi corpus & sanguinem Christi.*
7 *In Sacrificio offerunt Christum.*
8 *Habent potestatem absoluendi à peccatis.*
9 *In statu continentiæ cur viuant.*

SAcerdotes habuit Dominus in † omni statu, & tempore, 1
tam naturæ, quàm legis, & gratiæ: tamen † Sacerdotes 2
gratiæ, siuæ Euangelij, perfectiores multò aliis omnibus sunt, quorum perfectio ex his, in quibus ab illis differunt, manifestatur.

Differunt ergo primò, ex parte causæ efficientis. † Sacer- 3
dotes enim in lege naturæ creabantur potestate humana: vt enim Respublica habebat potestatem creandi hos, Iudices; illos, Duces; istos, alterius muneris; sic etiam habuit potestatem Sacerdotes creandi. Adueniente autem lege, Dominus abstulit hanc potestatem, & dedit cuidam Populo, quem in suum peculiarem recepit, scilicet, Iudæorum qui ipsemet Deus Sacerdotes instituit, præcipiens †, vt inter duodecim 4
tribus, ex vna sola, scilicet Leuitica, sacerdotes assumerentur. Sicque in hac tribu residebat ista potestas, quæ diuina erat. Hi sacerdotes adhuc non ex quauis familia huius tribus, sed tantum ex familia Aaron [a]; ex reliquis verò familiis Leuiticis reliqui templi ministri assumebantur: filij autem Sacerdotum eo ipso, quo filij sacerdotum erant, ius ad sacerdotium habebant: non tamen vsum, nisi post consecrationem, quæ fiebat per olei aspersionem, non vnctionem: vnctio enim erat summi Sacerdotis. Potestas ergo, seu auctoritas creandi sacerdotes, fuit per modum ge-

nerationis deriuata ab Aaron, quem creauit sacerdotem, Moses auctoritate diuina. At auctoritas creandi Euangelicos sacerdotes, diuina est, non vtcunque, sed deriuata à Christo Domino in Apostolos: & per hos in Episcopos, qui non per generationem, sed per diuinam consecrationem, ex quauis familia Christiana, hominem possunt in sacerdotem eligere.

Differunt secundò, ex parte ipsius institutionis: non enim in naturæ statu, aut legis, per institutionem sacerdos sanctificabatur, nec recipiebat gratiam ex vi ipsius institu-
5 tionis; at verò Euangelicus † sacerdos gratiam recipit per ipsam institutionem, quæ vnum est ex septem sacramentis, gratiam ex opere operato conferentibus. Non solùm autem gratiam recipit, sed signum quoddam spirituale, quo insignitur interius, character dictum, quod quidem est & signum, & potestas mirabilis, vt dicemus post, eóque charactere carebant illi sacerdotes.

6 Differunt tertiò in potestate † conficiendi corpus, & sanguinem Christi: possunt enim Euangelici sacerdotes vinum in Christi sanguinem, panem in corpus conuertere: quam potestatem nullus Sacerdos alius habuit: in quo vincit nostrum sacerdotiũ istud Aaronis [b], & Melchisedech supra modum.

Differunt quartò in Sacrificio, quod offertur. Illi panem,
7 & vinum, aut animalia Deo offerebant: at noster † sacerdos Christum Dominum Dei filium, sub speciebus panis & vini æterno Patri offert, quo nihil potest esse acceptius, nihil dignius. Quod sacrificium prophetauit Dauid Psal. 49. *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.*

8 Differunt quintò in † potestate mirabili absoluendi [c] à peccatis. Nullus alius Sacerdos ad hanc ascendit dignitatem, vt scilicet vnum veniale peccatum possit dimittere. Immò Iudæi hoc, vt soli Deo conueniens, Christo opponebant, quod peccata dimitteret, & vera dicebant: Christus enim homo erat, & Deus: quia Deus erat, peccata dimittebat: vnde ante eius aduentum nulli est concessa tanta potestas, donec Deus homo fieret: ac per hoc natura humana ita sublimis remansit, vt potestatem acciperet, quam nullus antè sortitus erat, quod cognoscentes sacerdotum principes, Iudæ pœnitenti, & peccatum confitenti non dimiserunt, sed dixerunt: *Tu videris*, quasi se potestate dimittendi peccata carere ostendentes.

Differunt etiam sextò ratione status: illi quippe coniugati [d] erant, vxorésque ducebant etiam post sacerdotium; at Euangelicus † sacerdos in statu continentiæ [e] est, qui perfe- 9 ctior est, quàm coniugatorum status. Hoc autem non absque causa rationabilissima factum est.

Primò quidem, ad denotandam sacerdotij huius excellentiam: vt enim longè superat omnia officia, & munera ciuilia, ita debuit ad statum hominum perfectum reduci, qualis est continentium.

Secundò, ad exprimendam puritatem, & munditiam sacrificij in hoc sacerdotio oblati: vt enim est Angelorum, ac Beatorum cibus, ita per manus puras & Angelicas, tractari debuit.

Tertiò, ad ostensionem obseruantiæ erga hoc munus: debet enim totus homo vacare officio huic, nec alienis implicari negotiis, quia magna sunt, quæ tractat.

Quartò, ad similitudinem inducendam cum capite. Fuit enim primus Sacerdos Christus [f] Dominus continens. Debuerunt ergo tali sacerdotio fungentes ipsum imitari. Multæ etiam aliæ sunt causæ, quas libens prætermitto.

ADDITIONES.

Differentiam inter nostros, & alienos Sacerdotes Sot. 4. *d.*24. *q.* 1.*a.*4. paucis innuit. Ethnici propriè non erant sacerdotes; Iudæi nullum accipiebant spiritualem characterem.

a *Aaron.*] Summus Sacerdos, eius filij Eleazar, Ithamar, Nabar, Abiu sacerdotes à Deo, per Moysen creati, *Exod.* 28. aqua abluti, oleo consecrati, *Exod.*29. *Leuit.*8. Vide de hac re D.Hier. Tol. Sig.*ll.c.*Philonem *l.*3. *de vita Moysis.*

b *Illud Aaronis.*] Aaron animalia, *Leuit.c.*9. Melchisedech panem, & vinum, *Genes.*14. obtulit: at nos (ô rem mirandam, ô excellentissimam diuinæ bonitatis significationem!) sacrosanctum Filij Dei corpus, & sanguinem sub panis, viníque inuolucris offerimus.

c *Absoluendi.*] Verè absoluunt; neque enim est nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi, remissa esse peccata, sacerdotali absolutione, sed ad instar iudicialis actus, quo à sacerdote, tanquam à iudice sententia pronunciatur. Conc. Trid. *sess.* 14. *c.*6.

d *Illi quippe coniugati.*] Cùm virginibus solum gentis suæ Hebræorum sacerdotes connubialia fœdera inire poterant, *Leuit.*21. Vide Philo.*lib.*2.*de Monarchia.De genere suo* (ait D. Hier.*epist.*128.*ad Fabiolam*) *ne in mala terra nobilium semi-*

num frumentum degeneret.

e *In statu continentiæ.*] * Multi pro cœlibatu scripserunt, & contra hæreticos, Michaël à Med. de sacrorum hominum continentia, Iodocus Clicthoueus, Alphons. à Castr. Pigius, Pet. à Sot. *lect.* 6.7.8. de matrimonio. VValdens. *de sacra.* c.128. 129. Sot. 4. *d.*38. *q... art.* 2. fusiùs *lib.* 7. *q.*6. *de iustit.* Turrianus *lib.*2. *de dogm.* Val. *t.*4. *d.*9. *q...p.* 5. Bellarmin. egregiè *lib.*11. *de cleric. à c.* 19.

* Sot. *l. c. contra Caiet.* negat sacerdotibus Græcis vxores ducere licuisse, vt licuit, iis ductis ordines suscipere. Clicth. *c.*4. *de conti. sacer.* Maio. 4. *d.*24. *art.*2. continentiæ votum sacris ordinibus annexum iure diuino, ac proinde indispensabile esse existimarunt: at vera sententia est, pontificio decreto sacerdotes à nuptiis arceri: ita D. Tho. 2.2. *q.*8. *art.*11. Caiet. *t.*1. *opuscul. t.*17. Pet. à So. *lect.* 5. Sot. *a.*2. *de Iust.* Val. §.1. Bellar. *c.*18. Pigius *contro.*15. *l. c.* Claudius Espencæus *lib.*1. *de conti. Sacer.* Mag. 4. *p.*34. 37. Dur. 16. *q.*1. Ex *c. cùm olim, extrà de cler. coniug.* Græcis Sacerdotibus vsum matrimonij ante susceptos ordines contracti à Romana Ecclesia concessum olim fuisse constat. Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 9. legem cælibatus Ecclesiasticam vocat: antiqua tamen est lex ab ipsis Apostolis profecta, vt Val. §. 2. & Bellarm. *c.*19. ex Patribus & Concil. probant.

f *Primus Sacerdos Christus.*]De Sacerdotio Christi D. Th. 3. *p. q.*22. Caiet. Med. *ibid.* Suar. *t.*1. *d.*46. Val. *t.*4. *d.*1. *q.*22. *p.*4. Viguer. *c.*20. §.6. *v.*2.

Christum esse verè, & propriè Sacerdotem, secundùm ordinem Melchisedech, est de fide. Conc. Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. Vide Suarez *sect.* 1. *l. cit.* Sed est Sacerdos Dei Filius, ratione humanitatis, in qua supremi huius, & præstantissimi Sacerdotij munus exercuit, cuius tamen sacerdotij præstantia, & virtus, ex diuini suppositi excellentia, ac dignitate dimanauit: Deus enim, vt Deus, quo nihil præstantius, aut superius, non potest esse Sacerdos; cùm sacerdotis sit, sacrificia superiori offerre. Hoc Christi sacerdotium, in sacrosancta eius humanitate characterem, seu realem qualitatem non ponit (Doctore D. Th. *p. q.*63 *art... in corp.*) Sed solam dignitatem, & potestatem, ratione vnionis illi congruentem; est autem longè excellentius sacerdotio legis naturæ, Moysis, & Euangelij; nam ratione personæ, infinitam quandam dignitatem habet: quare fieri nullo modo potest, vt eodem modo, & cum eadem perfectione puræ alicui creaturæ concedatur. Vide Suarez *sect.* 2. 3. *loco cit.*

Conside

Consideret etiam, atque etiam Christianus sacerdos, *Sacerdotem*, Malach. 2. *Angelum Domini* appellatum esse, non solum quia nuntius est, & interpres Diuinæ voluntatis, sed quia Angelorum candorem, ac puritatem imitari debet: consideret in summi Pontificis rationali ex iussu Dei, *Exod.* 28. hæc duo emicuisse (*doctrina*, *veritas*) quæ licèt Arias Montanus *in Appar.* duos fulgidissimos lapides à Deo immediatè creatos, Moysique tributos fuisse scribat, Ioseph. *l.* 3. *Antiq. cap.* 9. vel 11. duodecim lapides, in quibus descripta erant 12. tribuum nomina, & Rex Salomon, ipsum Dei nomen in rationali descriptum, ex cuius miro splendore Sacerdos interrogatus, an diuinum responsum agnosceret: D. tamen Augustin. *q.* 117. *in Exod.* vocabula ipsa scripta fuisse arbitratur. Vide D. Hieron. *epist.* 128. & Franc. Riberam *in cap.* 2. *Malach.* Disce hinc, debere te doctrinam & veritatem toto animo amplecti, diuinæque veritatis sanctum, ac doctum præconem esse. Veritatem amabis, si Christum æternam veritatem amaueris, sacratissimóque, & suauissimo Crucis iugo, non dicam oneratus, sed exornatus, secutus fueris.

Multi sunt libri, quibus legendis magnam voluptatem cum summa vtilitate percipere poteris, Sacerdos optime. Lege quæso, D. Hieron. *epist.* 128. *ad Fabiolam de veste sacerdotali.* Ser. D. Aug. *ad Fratres in Eremo* 36. 37. D. Ber. *de conside. ad Eugen.* D. Ioan. Chrysost. *sex libros de Sacerdotio*; sed diuina D. Gregorij pastoralia debes nocturna versare manu, versare diurna, ser. S. Ephrem *de sacerdotio*, *to.* 1. D. Thom. *opuscul.* 65. *de officio sacerd.* Dionys. Carthus. *opuscul. de vita Pastorum.*

Ex recentioribus lege admonitiones ad Parochos Bern. Diaz. Stimulum Pastorum Barthol. à Martyr. Episcopi Brachar. Institutionem sacer. Pet. à Soto; & eam quam ex Patribus collegit, Romæque edidit superioribus annis Alphonsus de Torres, his adde piam, vberémque concionem Lud. Granatensis *de officio pastorali*, Romæ etiam editam cum stimulo pastorum, Speculum Episcoporum, & Curatorum, Rutilij, Benzonij Episcopi Lauretani.

Cupiunt Confessarij quamplurimi, præcepta aliquot præ oculis habere, quibus tanquam regulis vti possint. Horum præceptorum numerus est penè innumerus; ea autem ab hac illustrissimi Cardin. Toleti egregia institutione, à Nau. Sot. Syl. D. Thom. & aliis grauissimis rerum ad animarum officia spectantium superioribus haurire potes, interim hæc accipe

à

à doctiſſimis viris tradita, rationi maximè conſentanea, ad praximque à piis, doctis, & prudentibus confeſſariis quotidie reuocata.

Deum enixè obſecra, (purus à mortiferi criminis labe) vt tibi opem ferat in grauiſſimo alienæ ſalutis procurandæ negotio.

Cogita, Deum tibi medullitus intimum videre, quàm optimè, quid agas, quid cupias, quo animo ductus ſacramenta adminiſtres; nulla inutilis cogitatio in animo tuo latet, nullum verbum imprudens (vt mitius loquar) tibi ex ore labitur; quod illi arcanarum cogitationum ſcrutatori, & cognitori Deo non innoteſcat: cui de omnibus aliquando tibi reddenda ſit ratio.

Non pecuniæ, non honoris, non captandæ beneuolentiæ cupido, non alia parum iuſta cogitatio te ad confeſſiones audiendas alliciat: Dei honor, & flagrans ſalutis animarum zelus ſtimulus tibi in hac re ſit.

Temeritatis vitium deuita, nihil tibi aſſume, omnes te meliores, & ad hoc munus aptiores exiſtima; etiamſi D. Th. doctior, & ſanctior ſis, ſine Deo nihil potes; & in hoc ſacroſancto ſanandarum animarum officio, vel ipſa Angelorum ſanctitas, prudentia, ſcientia ſuperuacanea tibi non eſſet.

Caue, ne te ipſum, vel mente laudes, fortaſsis enim innumeris ſcates culparum ſordibus, fortaſsis ſcientia, & prudentia, & quod caput eſt, diuina gratia, animarúmque curandarum zelo, vitio tuo, deſtitutus, omnia tuis commodis metiris, oblitus ſcitè illius dicti, *Noſce teipſum*.

Caue, ne alios Confeſſarios deſpicias, temerè iudices, maledictis proſcindas, aut eorum geſta imprudenter accuſes: fieri enim poteſt, vt prudentiſsimè egerint; quod tamen nec pœnitens, nec tu percipis.

Si alicuius crimen ex imprudenti pœnitentis confeſſione cognoſcas, Chriſtiano animo excuſa, imbecillitati humanæ adſcribe, roga Deum tuum, vt illi reſipiſcendi mentem inſtillet, tibique præſtò ſit, vt vel ex ſcelerum laqueis exeas, vel ne in maiores, quam ille inciderit, vitiorum voragines præceps ruas. Quis enim, diuina orbatus ope, præcipiti curſu in ſcelerum ambages non rapiatur, diris hoſtibus circumuentus.

Dum venereas culpas, aut fœminarum confeſſiones audis (à quibus periculum) commenda te Deo, B. Virgini, tutelari Angelo, caſtiſque & Angelicis cogitationibus imbecillum animum muni. Fuge vt vincas.

Et quoniam grauiſſima, & multa inter audiendos diuino ritu

ritu pœnitentes, flagitia committi possunt, vide diligentissimè, ne te aliquo sacrilegio inficias, vel inscitia, vel imprudentia, vel omissione necessariæ interrogationis, vel non præcepta restitutione: vel indignum aliquem, certo quodam pauore, sacra absolutione donando. Forti animo opus est, vt magis mortem velis oppetere, quàm homini indigno sacramenta præbere. An autem deliqueris, intuendum tibi est (si Xauerio credis, viro sanctissimo, qui in India, & Iapponica, summo animi ardore Euangelium promulgauit:) Tursel. *lib.* 4.*c.*23. de vita Franc. Xauerij. Sume tibi spatium, inauditas confessiones inquire, vide, an aliquid peccaris in expiandis aliorum flagitiis; si peccasti, dole, expia scelera confessione tua, eáque in posterum corrigere toto animo conare. Pro praxi confessariorum vtile est Polanci directorium, Practica Ioan. Molani, Gasparis Loartij lib. de hac re, Tractus de ratione administrandi sacramentum pœnitentiæ à Card. Bortomeo editus, quem refert vir egregius, & de bonis viris litterisque optimè meritus Antonius Posseuinus *lib.* 3. *selectæ Bibliothecæ*, *cap.* 23.

Confitentes benignè, & comiter excipe grauissimis etiam innumerísque criminibus corruptos, diuinam offer clementiam, dum virus euomant; summa arte enitere, ne pudore victi scelera supprimentes, inde perniciem hauriant, vnde remedium, & vitam haurire debent. Peracta confessione, grauitas, & turpido flagitiorum abs te illis est aperienda, commemoratísque suppliciis, animi ad odium & dolorem criminum impellendi. Obstinatis animis æterna supplicia propone, grauésque illas pœnas, quibus in hac vita facinorosi cruciantur. Ex Xauerio, P. Gaspari Belgæ scribente apud Tursel. *loc. cit.*

Solutioris vitæ viros ne statim absoluas; biduum, aut triduum impendant in præparandis animis, sacris meditationibus, lacrymis, pœnísque eluant sordes, restituant impuras consuetudines, flagitiáque, quibus detinentur, dimittant; cum hostibus in gratiam redeant; ea denique præstent ante absolutionem, quæ absoluti efficere debent. Ex Xauerio *loc. cit.* apud Tursel.

Pecuniam pauperibus distribuendam restitutionis, aut eleemosynæ titulo à pœnitente ne accipias; sic consulitur famæ. Ex Xauerio *loc. cit.* apud Tursel.

Apud viros potius, quàm apud mulieres operam tuam colloca; magis proficies, tutius ages: viri constantiores sunt; iis autem ducibus, domestica disciplina crescet, florebit:

cum

cum fœminis ne multum temporis impendas : lubricum negotium cum feminis longiora colloquia miſcere, cum ingenti periculo, vix minimum lucri. Ne fidas muliebri ingenio, ex Xauerio *loc. cit. Cunctorum vna malorum femina principium.*

Ne præceps ſis in ferendo iudicio, quare vbi animaduertis graue delictum, hæc ſex diligenter mente percurre.

1. Quæ ſit criminis illius ſpecies, quæ grauitas.

2. An ſit illi annexa cenſura, quæ, & cui reſeruata.

3. An ſit aliqua reſtitutionis obligatio.

4. An aliqua alia obligatio ex illo flagitio orta ſit.

5. An aliqua ſint iura pontificia ea de re, ſiue decreta, ſiue bullæ, ſiue Epiſcopales ſanctiones, & quid iubeant, aut vetent; ne mittas manum in alienam meſſem.

6. Remedia, quæ pro perſonarum, loci, temporis, & facultatum qualitate opportuna videbuntur, ea ſpiritu Dei adhibenda erunt.

Quæ vt ſcias cognoſcere, & adhibere, roga Deum tuum, vt te adiuuet, doceat, inflammet ſacro igne. Præſtabit conſulere viros pios, ac peritos, & adire libros de remediis ſcelerum. Vide Coſterum *lib.* 2. *inſt.* Val. 1. 2. *d.* 3. Pet. à Sot. *de ratione medendi peccatis.* B. Med. *lib.* 1. *cap.* 19. Lud. Granat. libellum, cui, *Dux peccatoris*, titulus eſt, *lib.* 2. *p.* 1. Gaſparis Loartij monita ad Confeſſarios, D. Leonem Papam de conflictu vitiorum, & virtutum. Ioan. Caſſian multis in locis. De ſtatu populi Iſraëlitici, de ſummis Pontificibus (de quibus ſuprà *cap.* 2. etiam verba faciemus) multa eleganter exarata offendes apud Sebaſtianum Barradium *tit.* 1. *lib.* 5. *à cap.* 20. Commentariorum in concordiam, & hiſtoriam Euangelicam.

De Sacerdotis officiis, & gemina Sacerdotis poteſtate, & duplici claue.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Sacerdotis officium quadruplex.*

2 *Sacerdos quilibet ad ſingula ſacerdotis officia non tenetur.*

3 *Sacerdotium eſt ſtatus perfectus actiuam & contemplatiuam vitam complectens.*

4 *Sacerdotes mentibus comparantur, & qua de cauſa.*

SAcerdotis † officium quadruplex est. Primum, *Diuinum officium celebrare*, hoc est, Horas canonicas persoluere septies in die, Dominum Deum laudando. Alterum est, *Deo sacrificare hostiam viuam & placentem*, quod fit Missam celebrando; atque hæc duo ad contemplationem pertinent. Tertium est, *Sacramenta administrare*, Eucharistiam conferendo, Confessiones audiendo, ceteráque prout ad ipsum pertinent, exercendo. Quartum est, *Populum instruere*, quod fit per conciones, exhortationes, lectiones, admonitiones, & alia huiusmodi. Duo autem hæc ad actionem spectant. Nam Sacerdotis officium vtramque complectitur vitam, actiuam scilicet, & contemplatiuam. 1

Quamuis autem hæc omnia sint sacerdotis officia: non tamen ita sunt intelligenda, † vt quilibet sacerdos ad singula teneatur, non enim sic est. Sed primum, & secundum officium commune est omnibus: reliqua verò, quæ ad praxim pertinent, nõn nisi iis, quibus ex munere particulari incumbunt, quæ omnia suis in locis declarabuntur. 2

Ex his sequuntur duo. Alterum est, † Sacerdotium esse statum perfectum, vtpote in se complectentem vitam actiuam, & simul contemplatiuam, atque ea de causa † Sacerdotes montibus comparantur: vt enim montes suscipiunt pluuias, & vallibus inferioribus communicant, recipiunt etiam primò Solis radios, & per reflectionem ima loca illuminant; sic Sacerdotes primo per contemplationem ad Deum conuerti debent, vt eius gratia, & lumine susceptis posteà populo prosint concione, admonitione, exemplo, Sacramentorum administratione. 3 4

5 Alterum eſt, † quàm perfecta debeat eſſe vita, quæ aliis futura eſt exemplo, quantáque puritas eius, qui cum Deo debet conuerſari, quanta ſcientia, qui alios debet inſtruere, quanta demum prudentia, qui alios debet gubernare. Vtinam omnes Sacerdotes ſuo ſtatui reſponderent, nam tali exemplo ſæcularium vitæ etiam laudabiles eſſent.

6 Duplex in Sacerdote eſt Poteſtas, & † *Poteſtas Ordinis*, & *Poteſtas Iuriſdictionis*.

Poteſtas Ordinis eſt poteſtas conficiendi Chriſti corpus, & conferendi etiam Sacramenta.

Poteſtas verò *Iuriſdictionis* eſt poteſtas excommunicandi, abſoluendi ab excommunicatione, diſpenſandi, conferendi indulgentias, leges Eccleſiaſticas condendi, &c. Quæ quidem poteſtas reſpicit duplex Chriſti corpus. Eſt enim corpus Domini verum: eſt etiam myſticum, quod eſt fidelium congregatio. Prior poteſtas ordinatur ad verum Chriſti corpus: nam eſt poteſtas tranſſubſtantiandi panem in Chriſti verum corpus: poſterior poteſtas eſt ad corpus myſticum, ſcilicet, in ordinationem, regimen, & vtilitatem fidelium.

7 Eſt autem differentia inter vtramque † poteſtatem. Ordinis enim poteſtas in omni eſt Sacerdote, nec ab eo auferri poteſt. Tamen Iuriſdictionis poteſtas eſt tantùm in primo Sacerdote, in aliis autem, prout à ſummo delegati.

8 Vnde fit, vt † poteſtas iuriſdictionis ſit duplex, & *Ordinaria*, & *Delegata*.

Ordinaria eſt in eo, cui ex ſuo officio incumbit, vt excommunicatio eſt ordinaria Epiſcopi, indulgentia & diſpenſatio Papæ.

Delegata eſt, cui non ex officio, ſed ex commiſſione ſuperioris competit, vt, ſi Pontifex concedat Epiſcopo poteſtatem diſpenſandi in voto, vel alia, quæ ſunt illius propria. Plena enim Iuriſdictionis poteſtas eſt ſummi Pontificis Ordinaria: quamuis etiam Epiſcopis, Parochis, & aliis multis inſit aliqua poteſtas Ordinaria Iuriſdictionis, vt poſt dicemus. Simplex tamen Sacerdos Ordinis poteſtatem habet Ordinariam, Iuriſdictionis verò Delegatam. Ex hoc ſequitur vnum, quòd cùm, ad abſoluendum à peccatis, ſit opus ali-
9 qua iuriſdictione, dici ſolet poteſtas † abſoluendi, poteſtas Iuriſdictionis: ſed reuerà non eſt ſola, ſed poteſtas etiam ordinis, ad cuius exercitium eſt neceſſaria iuriſdictio aliqua, ſicut ad calefaciendum, neceſſaria eſt approximatio
10 ignis ad paſſum. Hæc autem *poteſtas* [a] † *Ordinis*, eſt qualitas quædam impreſſa animæ, per quam homo poteſt conficere Chriſti

Christi corpus,& à peccatis absoluere, quæ dicitur character, qui impressus fuit in ipsa sacramentali sacerdotis institutione. Quæ quidem potestas spiritualis dicitur, non solum quia in anima est spirituali, sed etiam quia ad finem spiritualem, scilicet salutem animarum: atque etiam quia efficit effectum spiritualem, causando gratiam, per remissionem peccatorum. Ob idque, Euangelicum † Sacerdotium *spirituale* dicitur 11
simpliciter, quoad effectum, scilicet, & quoad finem; antiquum verò solùm erat quoad finem, quia ordinabatur in bonum spirituale, tamen illud non efficiebat sicut nostrum. Hæc est igitur duplex potestas Sacerdotalis. Nec putes, vt aliqui putant, has duas potestates esse duas † *Claues*, quas 12
Dominus Petro & successoribus dedit: potestas enim conficiendi corpus Christi non dicitur Clauis.

Sed vna Clauis [b] est illa potestas absoluendi à peccatis, quæ dicitur *Clauis Iurisdictionis*, quia ad ipsius exercitium necessaria est iurisdictio.

Altera Clauis est potestas interrogandi & examinandi ipsum pœnitentem de peccatis eius. Ita Magister 4. *sent. dist.* 13. Habet enim hanc potestatem † Confessarius in 13
pœnitentem, sicut habet Iudex in reum, ita vt possit obligare respondentem ad manifestandum. Talis potestas dicitur *Clauis scientiæ*. Possumus ergo has Claues potestati iudicis ciuilis conferre: hic enim habet potestatem examinandi reum, & etiam ferendi sententiam: sic sacerdos in confessione examinandi habet potestatem per Clauem scientiæ, iudicandi verò per Clauem iurisdictionis, secundùm potestatem absoluendi, quæ dicitur potestas Ordinis, quia cum charactere datur; & potestas Iurisdictionis, quia non exercetur sine iurisdictione.

Dicuntur autem [c] † Claues per metaphoram; vt enim 14
aperitur per Claues ianua, vt possit domus ingressus patere, sic per has potestates remouentur impedimenta, quæ homini prohibebant ingressum regni cœlorum, scilicet peccata ipsa, quibus homo ligatus est.

Peccata nostra fecerunt, vt tam perfecto statui impedimenta non deessent, quibus ab officio suo sacerdos remoueretur, quæ † impedimenta multa sunt, puta *Excommunicatio*, 15
Suspensio, *Interdictum*, *Irregularitas*, *Depositio*, *Degradatio*; de quorum singulis tractare oportet antequam ad explicanda ipsa officia sacerdotis in particulari veniamus. Sunt autem ista necessaria ad intelligentiam multorum, quæ dicenda sunt. Primũ igitur ab ipsa *Excommunicatione* exordium sumamus.

ADDITIONES.

a *Hæc autem potestas.*] Quidam dicunt, *vtramque potestatem ad consecrandum, & absoluendum vnico actu tradi: dum offertur panis & vinum ab Episcopo, additis verbis.* Vict. *de clauibus num.* 8. Sot. *d.* 42. *q.* 1. *art.* 4. manuum impositionem accidentariam esse dicunt, alij primò illo actu facultatem consecrandi tradi, absoluendi autem alio actu, impositis manibus cum verborum forma, *Accipe Spiritum sanctum*, &c. Ita Bellar. *lib.* 1. *c.* 9. *de ordine*, vbi cum Pet. à Sot. Hosio, Card. Ledes. Conc. Trid. *sess.* 14. *c.* 3. & *sess.* 23. *can.* 4. manuum impositionem vocat essentialem.

De clauibus Vict. Pet. à Sot. de ordine, Angles *in* 4. Sot. *d.* 20. Val. *tom.* 4. *d.* 16. Adria. *in* 4. vbi de sacramento pœnit. Mag. 4. *d.* 19. ibique D. Thom. D. Bonau. Rich. & alij.

De Clauibus D. Petri, Bellar. *lib.* 4. *de summo Pontif. à c.* 12.

b *Sed vna clauis.*] Vide Pet. à Sot. *l. c.*

c *Dicuntur autem.*] Vide Pet. à Sot. *loc. cit.* Val. *part.* 1. Sot. *art.* 1. *loc. cit.*

Quid sit excommunicatio.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Excommunicationis definitio.*
2 *Christi fideles tribus communibus bonis priuari per excommunicationem possunt.*
3 *Excommunicationis pœnam Ecclesia ad correctionẽ infligit.*
4 *Excommunicationis Etymologia.*
5 *Excommunicandi onus Ecclesiæ incumbit.*
6 *Christiani quibus bonis priuari per excommunicationem non possunt.*
7 *Excommunicatio non est malum culpæ, sed pœna pro culpa.*

DE Excommunicatione tractant Magister cum Theologis 4. *sent. d.* 21. & Canonistæ *lib.* 5. *decret. tit. de excom.*
1 *Est autem* † *excommunicatio Ecclesiastica censura, qua homo*
2 *Christianus bonis fidelium communibus priuatur.* Tria sunt † fidelium communia bona, quibus per Ecclesiæ potestatem Christianus priuari potest.

Primum

Primum eſt, *Iſta exterior conuerſatio*, quæ in mutuo colloquio & conuictu conſiſtit.

Secundum eſt, *Sacramentorum participatio*, omnes enim fideles communem habent vſum, & fructum ſacramentorum.

Tertium eſt, *Orationes & ſuffragia Eccleſiæ*, nam Eccleſia pro omnibus fidelibus communes fundit preces, & ſacrificia offert. Cùm ergo † fidelis aliquis inobediens eſt Ec- 3
cleſiæ, in eius correctionem ſolet ipſa hanc pœnam infligere, putà eum ad tempus, donec corrigatur, aliquo horum, aut omnibus ſimul priuare bonis, vt ſic confundatur, & reſipiſcat. hac ratione 1. *Cor.* 5. Paulus tradidit fornicarium Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret. Et talis pœna excommunicatio dicitur, † quaſi à communi bono ſepa- 4
ratio. Et attende definitionis partes.

Dicitur *Cenſura*, quaſi pœna quædam, ad correctionem data, & eſt loco generis: nam Cenſura, communis eſt Excommunicationi, Suſpenſioni, & Interdicto, vt habetur *cap. quærenti, de verb. ſignif.* Dicitur *Eccleſiaſtica*; non enim eſt poteſtatis ſæcularis † excommunicare: ſed Eccleſiæ, aut cui 5
Eccleſia communicat, & committit. Dicitur, *communibus bonis*, non autem dictum eſt, omnibus, quia non omnis excommunicatio prædictis illis omnibus priuat, vt inferiùs dicetur *cap.* 5. *num.* 1. Dixi autem, tria eſſe communia bona, quibus priuari homo poteſt: ſunt enim alia communia † bona 6
fidelium, quibus per excommunicationem Chriſtianus non priuatur, nempe interiori communione charitatis, & gratiæ, qua efficimur membrum viuum corporis Chriſti myſtici, à qua ſolum peccatum mortale nos ſeparat. *cap. qui natus, & ſeq. de pœnit. diſt.* 2. Excommunicatio verò non priuat, ſed ſupponit dictam communionem ablatam propter peccatum, cuius ratione ipſa excommunicatio fertur, Gloſſ. *in cap. quodcunque* 24. *quæſt.* 1. Abbas *in rubr. de ſent. excom. num.* 4. *& in cap. veritatis, num.* 44. *de dolo & contum.*

Hinc eſt, quod excommunicatus, ſi peccatorum ſuorum pœnitentiam egerit, conſequi poſſit gratiam Dei, & conſequenter fructus bonorum operum, quæ iuſti inter ſe participant, iuxta illud Dauidis Pſalm. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te.* probabile eſt tunc non priuari: ita habet S. Thom. 4. *d.* 18. *q.* 2. *art.* 1. *q.* 1. *ad* 2. Similiter excommunicatus non priuatur bonis particularibus, puta orationibus, quas perſona particularis pro aliis fundit: poſſumus enim orare tanquam perſonæ particulares pro excommunicatis,

 ad

ad eorum conuersionem. Ostien. *in summ. de sent. excom.* §. *nunquid*, *num.* 17. Quinimò, si excommunicatus verè contritus, pro viribus absolutionem procurauerit, etiamsi illam non obtinuerit, non solùm his fruitur, sed etiam suffragiis communibus Ecclesiæ, quibus omnes fideles participes sumus, vt affirmant Turr. Crem. *in cap. si quis Episcopus* 11. *q.* 3. Richar. *in* 4. *sentent. d.* 18. Florent. 3. *p. tit.* 24. *cap.* 77. *argum. text. in cap. dixi, & c. magna*, iuncta Gloss. *de pœnit. dist.* 1. vbi habetur sufficere contritionem, quando deest tempus confitendi.

7 Hinc sequitur [a], quod † excommunicatio non est malum culpæ aliquod, sed solum pœna inflicta pro culpa: vnde maius malum est vnum veniale peccatum, quàm ipsa excommunicatio, si sola per se consideretur, quamuis quoad effectus sit maius malum, quia maioribus priuat bonis. Similiter [b] quoad causam, quia maior excommunicatio non infligitur, nisi pro mortali peccato, *cap. nemo*, 11. *q.* 3.

ADDITIONES.

De excommunicatione Summistæ v. Excommunicatio, Pet. à Sot. Vict. de clauibus, Episcopus Scalensis, Sayrus, Vgolinus de censuris, Nau. c. 27. Var. to. 4. d. q. 17. Couar. in c. Alma mater, Sot. 4. d. 22.

Vide Tertul. in Apolog. c. 39. Cyp. lib. 1. epistola 11.

a *Hinc sequitur.*] Malè sensit Gabriel 4. d. 18. q. 2. art. 1. *excommunicationem p. m. esse.* Vide Sot. q... art. 1. Val. p. 1. l. c.

b. *Similiter.*] Vict. q. 5. Val. p. 5. Nau. n. 9. Sot. art. 2. vnde, cum quis certo scit, lethale scelus à se non fuisse patratum, non est coram Deo excommunicatus, licet ob præsumptionem à fidelium societate per iudicem repellatur, Sot. Nau. l. c.

Matth. 18. tradita est à Christo excommunicandi potestas (*sit tibi sicut ethnicus, &c.*) Pet. à Sot. lect. 1. de excom. Sot. q... ar. 1. Vict. q. 5. licet autem hæc facultas ad diuinum ius spectet, forma tamen, qua homo sacramentorum, precum, &c. participatione priuatur sacris litteris non explicata, Ecclesiæ iudicio à Christo relicta fuit, Sot. l. c.

Virum Corinthium facinorosum Sathanæ tradidit Apost. 1. Cor. 5. Orig. hom. 2. in lib. Iud. D. Thom. in hunc Apost. locum, virum illum communibus Ecclesiæ suffragiis priuatum acrioribus dæmonum impulsibus expositum: alij visibili signo à dæmone correptum fuisse docent. Baro. anno 13. D. Petri incestuosum hunc à dæmone vexatum scribit, & à fidelium

delium communicatione reiectum. Patres Tertul. de pudicit.c.13.20. Hilar. in Psal.118. Hieron. in cap.17. Ezech. & alij excommunicandi censuram ab Apostolo vsurpatam testantur. Vide plura apud Baro.l.c.

Multas habemus huius supplicij vetustiores vmbras. *Deus olim Adam diuinorum praeceptorum violatorem è paradiso eiecit.* Vide D.Hier.in cap.6.Oseæ.

Esseni (teste Ioseph.lib.2. c.7. de bello Iudai.) deprehensos in flagitiis expellebant à cœtu, eiecti oblatum cibum sumere non poterant; herbas, quasi pecudes decerpere cogebantur, morte plerumque conficiebantur.

Iudæi grauiora scelera patrantes non solum à templo, sed à synagogis etiam seiungebant, quam pœnam Apost. Christus prædixit Ioan.16. Absque Synagogis facient vos.

Druidæ, Gallorum Sacerdotes,& iudices *viros qui sibi non paruissent, sacrificiis interdicebāt.* Cæsar de bello Gallico lib.6.

Romani Diræ, siue Diris (Diræ, tartareæ furiæ) ob graue aliquod scelus reos deuouebant, qui à quocumque impunè interfici poterant. Dionys. Halic.lib.2. Vide Baro.l.c.

Pro præterito crimine, quod monitio, sub pœna excommunicationis non præcessit, nemo potest excommunicari; quod si fiat, irrita est excommunicatio. Sot.ar.2.l.c.

Mortiferè peccat Iudex, si trinam admonitionem, sine vrgentissima causa prætermittat: arcetur enim per mensem ab Ecclesiæ ingressu, c.sacro, de sent.excommun. & c.medicinalis lib.6.eod.tit.vide Nauarr.num.11.

Excommunicatos non esse in Ecclesia, doctissimus Bellar. ostendit lib.3.cap.6.de Ecclesia milit.

De speciebus excommunicationis.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio est duplex, maior & minor, & vtriusque vis.*

2 *Anathema dicitur excōmunicatio, & vtriusque differentia.*

3 *Excommunicatio maior & minor, vel est à iure, vel ab homine.*

4 *Excommunicatio à iure, vel ab homine, aut est lata sententia, aut comminatoria.*

5 *Excommunicatio quando fit ipso iure, quando comminatoria.*

6 *Excommunicationis à iure, vel ab homine differentia.*
7 *Excommunicatio ab homine cessat mortuo iudice, vel ab officio remoto; non autem excommunicatio iuris.*
8 *Ab excommunicatione à iure, non ab homine absoluit Ordinarius.*
9 *Excommunicatio à iure vel ab homine quos liget, necne.*
10 *Excommunicationis inducta per statum Archiepiscopi Metropolitani, & lata per sententiam Metropolitani, differentia.*

1 EXcommunicatio in duas diuiditur [a] species, † in *Maiorem* & *Minorem. Maior excommunicatio* est, quæ illis tribus bonis, *in c. præcedenti, num. 2.* notatis, priuat. *Minor* verò, quæ vno tantùm, scilicet participatione sacramentorum: nemo enim potest ad susceptionem sacramentorum accedere, si sit excommunicatione minori ligatus: ita habetur *in cap. si celebrat. de cleric. excommun. minist.* Vnde maior excommunicatio ita se habet ad minorem, quòd eam includit, & adhuc pluribus priuat bonis, eaque de causa absolutè dicitur Excommu-
2 nicatio, & solet verbo Græco exprimi, scilicet † Anathema, vt notant Doct. 3. *q. 4. can. Engeltrudam.* Homo enim excommunicatione maiori irretitus, dicitur anathema [b], quasi seorsum positus [c], & separatus à communione fidelium.

Aduerte autem, quòd licet anathema, quoad vinculum, non differat ab excommunicatione maiori, vt dicit Abb. *in cap. cùm ab Ecclesiarum, n. 5. de offic. ordin.* tamen quoad solemnitatem, cuius forma habetur 11. *quæst. 3. c. debent,* maximè differt; & inferre tale anathema, Episcoporum tantum est, iuxta Gl. communiter receptam, *in c. cùm ab Ecclesiarum, de offi. ord.* & ibi Abb. *n. 5.* Vlteriùs aduerte, anathema fulminari ad maiorem terrorem vulgarium, & difficiliùs conceditur absolutio, vt notat Abb. *vbi sup. & in c. cum in cũctis §. inferiora, n. 5. de elect.*

3 Excommunicatio iterum est duplex, altera † *à Iure*, altera *ab Homine. A Iure* est, quæ per aliquem canonem, vel statutum, vel constitutionem fulminatur, qualis est contra percussores Clericorum, contra exhumantes cadauera, & aliæ multæ, de quibus dicendum est postea. *Ab Homine* verò est, quæ per aliquem iudicem fertur, & vtraque, tam à iure, quàm ab
4 homine, duplex est, aut *ipso* † *iure* seu *facto*: aut *comminatoria.* Illa dicitur *ipso facto* seu *iure*, quæ statim contrauenientes ligat absque vllius sententiæ expectatione. Ista verò *Comminatoria* est, quæ non statim ligat, sed expectatur Iudicis sententia, per quam fulminanda est excommunicatio.

Est

Eſt autem regula habenda, ad cognoſcendum, quando ſit excommunicatio ipſo iure vel facto, quando verò comminatoria. Si enim ſit aliquod verbum denotans † excommunicationem ipſam non expectare actum Iudicis,tunc eſt ipſo iure: vt quando eſt per verbum præteriti, Sit excommunicatus;habeatur pro excommunicato; vel dicitur, ipſo iure,ipſo facto,lata ſententia, & ſimilia. Quando verò non eſt, ſed dicitur: Sub pœna excommunicationis, vel, excommunicetur, vel aliquod verbum futuri, tunc eſt comminatoria:ita habet Gloſ.*cap.ſi quis ex clericis,de vita & honeſtat.Cleric.* Abb.*in c. in quibuſdam,num.6.de pœnit.*latè Tiraq. *in l. ſi vnquam, §. reuertatur, C. de reuoc. don.* Et tunc licet contraueniens peccet mortaliter, non tamen ſtatim eſt excommunicatus, ſed venit excommunicandus per iudicem:ſi verò eſſet ipſo iure, abſque vllo alio, ſtatim eſſet excommunicatione ligatus, *cap. paſtoralis, in fine,de appell.*Felin.*in cap.Rodulphus, num.*38. *de reſcript.* 5

Inter † excommunicationem autem ab homine, & eam, quæ eſt à iure, multiplex eſt differentia. 6

Prima eſt. Iuris excommunicatio ſemper eſt generalis: non enim ponitur contra determinatam perſonam, ſed determinatè contra facientes,vel non facientes hoc vel illud.*c. animarum,§.ſtatuto,de conſt.lib.6.*Gloſ.*in c.Romana,verbo futuris,de ſent.excom.eod lib.* At quæ eſt ab homine,aliquando eſt generalis, aliquando particularis contra determinatam perſonam.*d.c.Romana,§. ſed nec in ſpecie,* & ibi Gloſ.*de ſent. excom.c.à nobis* 1.*eod.tit.*

Secunda eſt. Poſita † ab homine ceſſat, ceſſante vita Iudicis,vel quando ab officio remouetur, in hunc ſenſum, quod iam de nouo contrauenientes non ligat, quamuis, qui iam ligati erant,non ob id deſinunt eſſe excommunicati. Abb. *in d.c.à nobis circ.fin.* & ibi Feli. *n.*8.*de ſent. excom.* At verò excommunicatio iuris, durat etiam mortuo conditore,dum ius ipſum durat.Iſta differentia eſt Panorm. *c.nobis,*1.*num.*12. *de ſent.excom.* communiter recepti. 7

Tertia differentia eſt, Ab excommunicatione poſita à iure,& nemini reſeruata, poteſt † Ordinarius abſoluere:à poſita verò ab homine,non ſic,vt habetur *c.paſtoralis, §. præterea, de offic.iud.ordin.* de qua re dicemus inferiùs *c.*16.*n.*4.*&* 8. 8

Quarta eſt † ſi feratur à canone vel ſtatuto, pro futuris culpis, ligantur contra facientes intra territorium legiſlatoris:quamuis tempore legis latæ,ſeu delicti, non eſſent ſubditi reſpectu originis,vel domicilij. Gloſ. *in c.à nobis*, 1. *verbo* 9

non nisi, vbi Abb. *n. 6.* & Feli. *num. 1.* id affirmant. At sententia hominis comprehendit illos tantùm, qui tempore sententiæ, sub Iudicis eam pronuntiantis iurisdictione continebantur, & illi subditi erant, & ratio est, quia sententia sumit vires incontinenti in eum contra quem fertur. Lex autem cum semper loquatur, obligat etiam eos, qui futuris temporibus futuri sunt subditi. Abb. *vbi suprà, n. 6. & 7.* post Inn. *in fin.* Syl *verb. excom. 2. n. 10. in fin.*

10 Quinta est, Inducta † per statutum Archiepiscopi Metropolitani ligat, non tantùm subditos proprios ipsius Archiepiscopi, ratione diœcesis, quam habet distinctam à suis suffraganeis, sed & eos qui suffraganeis subditi sunt, & singulo totius Prouinciæ; excommunicatio verò lata per sententiam Metropolitani tantùm afficit eos, qui sunt diœcesis ipsius Metropolitani, & non suffraganeorum, Glos. *in c. Romana* §. *porrò verbo sententiæ, de sent. excomm. lib. 6.* Doct. *in d. c. à nobis*, quod tamen limitat Henric. Boic. *in d. c. à nobis, num. 6.* respectu statuti editi in concilio prouinciali; aliàs si fieret statutum in synodo, non ligaret, nisi subditos suæ diœcesis. Obseruandum est autem, quando à Iudice fulminatur excommunicatio simpliciter, & non restricta ad minorem, intelligenda est de maiori [d]: vt habetur *cap. penult. de sentent. excom.* & eadem est ratio de excommunicatione à iure, quoniam maior est simpliciter & absolutè excommunicatio: minor verò secundùm quid. Verba autem absolutè prolata sumuntur in significatione sua simpliciter. *l. non aliter. ff. de leg. 3.*

ADDITIONES.

a *Diuiditur*] D. Th. 4. q. 21. Pet. à Sot. lect. 4. Val p. 2. Nau. n. 1. Couar. p. 1. §. 8. l. c.

b *Anathema.*] Non differt (quoad vinculum) à maiori excommunicatione, interdum tamen in solemnitate differt. Vide c. debent 11. q. 3. Couar. n. 6. l. c. Say. lib. 1. cap. 3.

De hac voce, Anathema, Sot. art. 1. l. cit. *Idem est anathema, quod excommunicatio maior*, c. certum. 24. q. 3. sed quia maiore terrore percellit, ideò sæpè hac voce vtuntur Concilia.

c *Quasi seorsum positus.*] Aug. q. 4. in Num. interdum hæc vox significat occisionem, Hie. ad Algasiam q. 9. Vide Ribera in cap. 4. Zach. numero 38. interdum maledictum, Zach. 14. Habitabunt in ea, & anathema non erit amplius. (vide d. Hie. & Rib. in hunc locum.) Interdum accipitur pro eo, quod detestationi habetur, vt Num. 1. Iosue 6. (vide D. Hier. & D. Th.

in cap. 1. epistolæ ad Gal. Baro. tom. 1. p. 479.) esse autem Græcam vocem censuere D. August. in cap. 41. Num. D. Th. l. cit. & alij ; sed Alci. in cap. cum non ab homine, de iud. num. 109. Hebræam putat. (vide Nau. de datis & promiss. Not. 5. num. 10. Hugo de cens. tab. 2. cap. 33. §. 1. Say. lib. 1. cap. 3. Couar. loc. cit. num. 6.) Recentiores sentiunt vocem Græcam esse.

Multis aliis nominibus, Tertul. & Cyprian. maiorem excommunicationem, eiusque vim explicant, vide Baron. l. cit. Sayrus loc. cit. c. multa, recenset nomina, vt sunt Mors. (D. Hier. epist. 58.) Virga ferrea (Cyprian. lib. 1. epist. 11.) *Medicina, censura diuina, ecclesiastica, Neruus ecclesiasticæ disciplinæ, Districtio ecclesiastica.* De multiplici anathemate Iacobus Seuertius Theologus Parasinus.

d *Intelligendum de maiori.*] Nau. n. 2. Couarru. n. 5. l. c.

De causa efficiente excommunicationis, seu de eo, qui potest excommunicare.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Excommunicationis quatuor causæ.*
2 *Fœmina excommunicare non potest.*
3 *Nec laïcus, nisi ex commissione Papæ.*
4 *Nec Sacerdos simplex, aut Clericus.*
5 *Nec simplex Curatus.*
6 *Nec excommunicati maiori excommunicatione, vel suspensi & interdicti.*
7 *Excommunicantis conditiones requisitæ.*
8 *Excommunicare possunt habentes iurisdictionem Ecclesiasticam in foro exteriori, sed cum discrimine.*

QVatuor † genera causarum reperiuntur in excommu- 1
nicatione, nempe, *Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis,* de quarum singulis agendum est, & primùm de *Efficiente,* nempe de eo, qui excommunicare potest, & duo statuenda sunt, prius est remouere eos, qui non possunt, posterius est explicare eos, qui possunt excommunicare. Quantum ad
prius, † femina non potest excommunicare, vt habetur *cap.* 2
dilecta, de maiori. & obedient. posset tamen ex commissione Pa-

pæ,vt notant Panorm.*cap.decernimus,de iudic.*& Anton.3.*par.*
3 *tit.*25.*c.*75. Rursus † laïcus non potest excommunicare, nisi ex commissione Papæ: vt habetur *can.benè quidem, d.*96. adiuncta Glos. Abb.*in c.Ecclesia sanctæ Mariæ,n* 5.*de const.* Addit autem Palud.4.*d.*18.*q.*2.*art.*3. solum Papam posse dispensare cum vtroque, tam laïco, quàm femina: idem affirmant Abb.*in c.*2.*num.*5.*de iudic.*Armil.*verbo excommunicatio.* Voco laïcum, qui nec primam tonsuram habet. Rursus, nec sim-
4 plex † Sacerdos aut clericus potest excommunicare: quia simplex sacerdos vel clericus habet potestatem solam ordinis, non autem iurisdictionis, ad quam pertinet excommunicare, vt habet Glos. *c.transmissam,extra de elect.*
5 Rursus, † nec simplex Curatus potest excommunicare, vt habet Palu.4.*d.*18.*q.*2.*art.*1. ob eandem rationem, quia non habet talem iurisdictionem exteriorem: eam tamen potest habere ex consuetudine præscripta, vti affirmant sum. confess. *lib.*3.*tit.*33.*q.*50.*circa fin.* Abb. *in cap.Sacerdos, num.*10. *de offic.ordin.*& latiùs *in repet.c. si quis contra num.*51. *de foro compet.* & in hoc concordant quasi omnes Doct. vt testatur Henric.Boic.*in d.c.si sacerdos,num.*48. Vnde Card. Alex. *in c. nemo* 11.*quæst.*2.& Boic. vbi suprà dicunt, quòd sententiæ excommunicationum, quas sacerdotes proferunt alicubi diebus dominicis & festiuis in vsurarios, turbantes aratra, pro damnis, quorum ignorantur auctores, & cæteræ similes, valent, si scientibus Episcopis, & non contradicentibus proferantur.
6 Rursus, † excommunicatus a maiori excommunicatione, etiam si aliàs habeat Iurisdictionem, non potest excommunicare: ita habetur 24.*q.*1.*can.audiuimus.* sed hoc Doctor. communiter intelligunt de publicè excommunicato: ita habent Innoc. *cap. si verò,de sent. excom.* & Panorm. *c.ab excommunicato,n.*7.*de rescript.*Feli.*in c.ad probandum, n.*7. *de re iudic.* Henric.Boic. *ibidem. num.*4.*ex cap.ad probandum,de sent. & re iudic.* vbi habes sententiam ab excommunicato latam, non valuisse, si tamen publicus fuit: quamuis non desint contrarium affirmantes. Eadem est ratio de suspenso & interdicto,
7 secundum Palu 4.*d.*18.*q.*2.*art.*3. Qui ergo † excommunicat, esse debet persona ecclesiastica, habens iurisdictionem ecclesiasticam in foro exteriori, & non impeditam: qui autem excommunicat, cùm tamen non possit, peccat grauiter, quia vsurpat sibi iudicium, cùm non habet potestatem, vt docet S.Tho. 2.2.*q.*60.*art.*6.

Ex his sequitur b posterius, quod proposuimus, nempe posse
8 † excommunicare Papam, Concilium generale, Prouinciale,

Abbates,

Abbates generales ordinum, prouinciales, Guardianos, & denique habentes iurisdictionem ecclesiasticam, in exteriori foro: tamen cum discrimine; Papa enim & Concilia generalia possunt excommunicare, etiam excommunicatione ab homine, per sententiam, & à iure condendo leges & canones generales obligantes omnes Christianos. Concilia verò prouincialia, etiam per sententiam, sed non per leges, sed per statuta particularia: reliqui inferiores per sententiam & per ordinationes, etiam particulares, sicuti etiam iurisdictio horum limitata est. Rursus, Papa & generale Concilium nunquam suspenduntur seu impediuntur; sed inferiores aliquando impediti sunt per censuras, & sic non semper possunt excommunicare. Rursus, Papa & Concilium generale possunt, in quacumque diœcesi existant, excommunicare; at Episcopus c in aliena diœcesi existens, non potest, nec suos subditos excommunicare, quia ibi iurisdictionem exercere non valet, vt habetur *Clem. vni. de foro compet.* vbi etiam conceditur Episcopo, qui fuerit expulsus à sua, commorari in locis alterius diœcesis, vicinioribus propriæ, in quibus tutò possit esse, & ibi petita licentia proprij diœcesani, iurisdictionem in suos exercere, & consequenter poterit excommunicare. Rursus potest Papa, & Concilium generale, quoscumque cuiuscumque diœcesis excommunicare. Episcopus verò & reliqui prælati nonnisi suos subditos, quamuis aliquando possint non subditos excommunicare, puta quando ratione delicti commissi in eius territorio, vel ratione contractus ibidem initi, vel ratione rei ibi sitæ ad eius iurisdictionem aliquo modo pertinent; tunc enim, prout ius exegerit, ratione prædictorum, poterit excommunicare, vt habetur *cap. 1. de priuileg. in 6.* & licet hoc caput sit de priuilegiatis, eadem est ratio de non subditis, vt Doct. notant communiter, cum quibus consentit Angel. *ver. excommunicatio* 1. §. 9.

ADDITIONES.

De potente excommunicare, Nauarr. num. 5. Val. part. 3. Hugol. tab. 1. Couarr. §. 1. Sot. art. 1. quæst. 2. Sayr. lib. 1. cap. 5. loco citato.

a *Rursus excommunicatus.*] Nauar. numero septimo.

b *Ex his sequitur.*] Nauar. numero quinto.

c *At Episcopus.*] Nauar. num. sexto.

Capitulum sede vacante potest excommunicare, cap. cùm olim, de maior. num. 5.

De

De causa materiali, seu de eo, qui potest excommunicari.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Causa materialis excommunicationis est duplex.*
2 *Animalia irrationalia excommunicari non possunt.*
3 *Ciuitas tota aut Collegium simul excommunicari nõ potest.*
4 *Turcæ & infideles non possunt excommunicari.*
5 *Excommunicare seipsum nemo potest, nisi denuntiando excommunicationem.*
6.7. *Superiorem aut Papam excommunicare nemo potest.*
8 *Subditi an possint, aut non possint excommunicari ab Ordinaria.*
9 *Mortuus excommunicari non potest.*
10 *Ab excommunicatione contracta in vita absolui potest quis post mortem.*

1 MAterialis verò causa excommunicationis duplex est, † *remota*, & *propinqua*. *Remota* [a] est subiectum ipsum, seu persona, quæ excommunicatur. *Propinqua* est causa in ipso subiecto, propter quam excommunicatur. Remota ergo causa, scilicet qui potest excommunicari, est *homo determinatus, baptizatus, viuus, inferior, subditus*. Dicitur primò, *Homo*, tam
2 masculus, quàm femina: nec enim † aues, locustæ, aut reliqua animalia excommunicari possunt; vt enim hæc non communicant nobiscum in bonis illis, de quibus supra dictum est, ita nec excommunicari possunt, vt latè per Ioan. de Ligna. *in tract. de censur. eccles. §. 9. in princ.*

3 Dicitur *determinatus*, quia tota † ciuitas, aut collegium simul, excommunicari non potest per sententiam, nisi in particulari excommunicandi distinguantur, ita habetur *cap. Romana, §. in vniuersitatem, de sent. excomm. in 6.* Sufficeret autem, si ratione criminis determinarentur, vt qui hoc vel istud commiserunt, excommunicentur; tunc enim non est periculum, ne excommunicatio cadat super innocentes. Per ius autem potest vniuersalis excommunicatio ferri, sed tunc non ligat, nisi eos, qui postea ipsum ius transgrediuntur.

4 Dicitur *baptizatus*, quia nec † Turcæ, nec infideles alij excommunicari possunt, cum Ecclesiæ membra non sint; non enim

enim excommunicatur, nisi qui priùs communicabat; immò nec Catechumenus, quia nondum pertinet ad iurisdictionem Ecclesiæ. argument. *cap. veniens, de presbyt. non baptizat.*

Dicitur *inferior*, quia † nullus se ipsum potest excommuni- 5
care, quamuis condat vniuersalem ordinationem. argument. *l. qui iurisdictioni. ff. de iurisd. omn. iudic.* vt si Episcopus excommunicet omnes ludentes, si ipse luserit, non incurrit: ita habet S. Thom. 4. *distinct.* 18. *quæst.* 2. *art.* 2. Host. *in sum. de sent. excom.* §. *quis valeat*, & ratio est, quia non habet in se iurisdictionem, nisi denunciauerit illam excommunicationem, vt latam à superiore: tunc enim, si contraueniret, contraheret, sed non à se, sed à superiore esset tunc excommunicatus.

Similiter [b] nullus potest † superiorem excommunicare. 6
Host. *in sum. de excommun.* §. *quis valeat*; vnde † Papa à nullo 7
excommunicari potest, quia non habet superiorem, vt habetur *can. cuncta per mundum*, 9. *q.* 3.

Dicitur *subditus*, id est, eius subiectus iurisdictioni, nec
enim † illi possunt ab Ordinario ipso excommunicari, qui 8
priuilegio Apostolico exempti sunt ab eius iurisdictione, *c. cum capella*, & *ibi* Doct. *de priuileg.* & *cap. porrò, eodem tit.* nisi in tribus casibus, cap. præcedenti notatis. Similiter nec alij non subditi, nisi in eisdem casibus.

Dicitur, *viuus*, quia † mortuus propter nullum peccatum 9
in vita commissum potest excommunicari, licet excommunicatio facta in vita duret post mortem, *cap. à nobis.* 2. *de sentent. excommun.* Potest quidem excommunicatio à iure contracta in vita, declarari post mortem [c], vt fit in defunctis hæreticis, vt habetur *cap. si quis, de hæret.* & Glos. *in dicto cap. à nobis*, & Host. *num.* 12. Potest etiam ab † excommunicatione 10
contracta in vita, absolui post mortem [d]; tamen excommunicari post mortem non potest, secundùm communem sententiam Theologorum & Canonistarum. Quidquid dicant Glos. *cap. si quis, de hæret.* & *ibi* Panorm. & Gloss. *cap. Iudæi*, 2. *de Iudæ.* Hi igitur sunt, qui excommunicari possunt.

ADDITIONES.

a *Remota.*] Nauar. num. 13. Couar. initio num. 1. Val. p. 4. Sot. q.... artic. 2. Alens. 4. p. q. 21. in articulo 1. Sayr. c. 8. l. 1.
b *Similiter.*] D. Thom. ad 3. p. q. 22. art. 4. Val. l. c.
c *Post mortem.*] Sot. Val. Sayr. num. 12. loc. cit.
d *Absolui post mortem.*] Sot. Val. Nau. n. 48. Cou. §. 11. q. 8. l. c.

Excom

Excommunicationem in collegium, vel vniuersitatem latam (quod tamen fieri non potest) valere alij aiunt, alij negant: vide Sayr. cap. 8. num. 18. existimantem latam à summo Pontifice in scelestos, valere.

De materiali causa proxima excommunicationis.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1.2 *Excommunicationis causæ sunt peccatum mortale & contumacia.*

3 *Excommunicatio potest ferri in transgressores rei grauis.*

4 *Excommunicatio fertur aliquando in communi, quæ in particulari non esset iusta.*

5 *Excommunicationes à iure contrahuntur à transgressoribus interueniente peccato mortali, aliàs non.*

6 *Excommunicatio, cùm fertur in eum, qui quod ad se pertinet, debitori clàm surripuit, non ligat.*

7 *Excommunicatio in debitorẽ, qui soluendo non est, non ligat.*

8 *Excommunicatio in non reuelantes aliquid occultum, si habent iustam causam non reuelandi, non ligat.*

9 *Iustæ causæ non reuelandi quæ sint.*

10 *Excommunicatio interdum ligat ignorantes, & quos, & de multiplici ignorantia.*

11 *Excommunicatio contra aliquid facientes non comprehendit mandantes, consulentes, fauorem vel auxilium præstantes, nisi tenore verborum id exprimatur, aut aliis iuribus sit expressum.*

12 *Excommunicatio contra aliquid facientes, mandantes, consilium aut auxilium dantes, an contrahatur ab vllo horum cùm effectus non sequatur.*

CAusa materialis proxima est peccatum, non quodcum-
1 que, sed mortale; nemo enim contrahit † excommunicationem, nisi interueniente mortali peccato: nec fulminari excommunicatio debet propter aliquod peccatum, nisi sit mortale, id quod multis canonibus est statutum 11. *quæst.* 3. *can. nemo, & can. nullus, cap.* 1. *de iudic. cap. sacro, de sentent. excom.* in cuius rei explicationem attende,

Primò. Quando excommunicatio ab homine fulminatur propter

propter aliquod peccatum præteritum, debet esse mortale; propter veniale enim non debet fulminari, vt in prædictis canonibus constat.

Secundò non sufficit peccatum præteritum ad contrahendam excommunicationem, nisi adsit † contumacia, nempe 2
quando admonitus, vt à peccato desistat, id tenuit facere: vnde, si homo paratus est corrigi, propter quodcumque enorme peccatum præteritum, excommunicari non debet, idque *can. nemo, allegato*, probatur: & tradit Panorm. *cap. reprehensibilis num. 3. de appellat.* cum communi sententia. Dixi [a], *non debet*, nam an aliquando possit saltem à Papa aliquis excommunicari, propter aliquod peccatum commissum, in pœnam etiam citra contumaciam, sicut suspendi potest, non est omninò ita certum, sicut certum est, iuxta canones id fieri non debere.

Tertiò, quando fulminatur in futurum, quia vel præcipitur aliquid faciendum, vel prohibetur ne fiat, tunc dummodò iustum sit quod præcipitur, resque sit grauis, potest † ex- 3
communicatio ferri in transgressores: quia, qui non obedit iam fit contumax & inobediens, & mortaliter peccat, & ideò excommunicationem contrahit. Dixi, *dum sit res grauis*, non enim fulminari debet excommunicatio propter res paruas & leues.

Aduertendum tamen est, aliquando ferri † excommuni- 4
cationem iusta de causa in communi, quæ in particulari non esset iusta, nec ligaret: tamen, considerata causa in communi, obligat etiam in particulari: vt, si excommunicentur, qui vinearum fructus surripiunt, vel qui surripuerunt, nisi restituant, iusta causa est in communi, quia mortale est furtum notabilis quantitatis: quòd si vnus paruam quantitatem surripuerit, & quæ per se non efficeret mortale, tamen ligatur censura, quia consideratur ad excommunicationem solùm, quod multum rapiunt, vel rapuerunt: & talis excommunicatio obligat singulos ad mortale. ita habet Sotus 4. *sent. d. 22. q. 1. art. 2.*

Quartò, † excommunicationes à iure, quæ communiter 5
sunt in futurum latæ, similiter quæ sunt ab homine, quibus aliquid iustum præcipitur faciendum, aut aliquid malum prohibetur fieri, contrahuntur à transgressoribus propter contumaciam, & transgressionem quæ est mortale peccatum, non autem quando esset veniale, aut nullum esset peccatum: vnde, quando certum est, non interuenisse mortale peccatum, certum etiam est, non esse eo casu contractam talem

excommu

excommunicationem, vt rectè adnotat Palud. 4. *sentent. d.* 18. *quæst.* 3. *art.* 2.

6 Quintò,[b] ex præcedente doctrina sequitur, cũ fertur † excommunicatio in eum, qui aliquid alteri clàm surripuit, nisi illud restituat, tamen qui surripuit, iustè abstulit ab altero, quia nimirum ei nolebat soluere debitum, nec alia via erat recuperandi, non ligari tali excommunicatione, etiamsi non reddat, vt notat Couar. alios citans, *var. resolu. lib.* 1. *c.* 2. *num.* 15. quia non tenetur in eo casu reddere, nec est vlla contumacia, nec peccauit auferendo. Idem dicit Syluest. *in summ. verb. furtum. num.* 19. Similiter cùm fertur excommunicatio
7 in † debitorem, nisi soluat, & ipse non potest, non ligatur; debet tamen soluere, vt potest, saltem in parte, & si non potest, cũ primùm potest, aliàs ligatur. Similiter, quãdo fertur ex-
8 communicatio in † non reuelãtes aliquod occultum; qui verò sciunt, iustam causam habent non reuelandi, tunc non ligan-
9 tur. † Iusta causa autem non reuelandi est, quando præcipitur reuelari aliquod peccatum: quod est occultè commissum, & iam est emendatum; aut, si non est emendatum, probabiliter speratur emendatio, si correctio fraterna adhibeatur, tunc non est reuelanda ante correctionem, vt habet S. Tho. 2. 2. *q.* 33. *artic.* 7. *ad* 3. Aut quando aliquis præcipitur testificari in iudicio id, quod non potest probare; secus tamen, si præciperetur denunciare aliquid ad correctionem delinquentis, præcedente iam fraterna correctione. Aut, quando præcipitur, vt occultæ scripturæ producantur, quæ cedunt in graue detrimentum iustitiæ producentis. Si verò non esset iusta causa non reuelandi, tunc ligaret excommunicatio. Abusum autem excommunicationum fulminatarum ad reuelationem pro perditis, aut abstractis rebus, reformauit Concil. Trid. *sess.* 25. *c.* 3. ferri enim debet ab Episcopo, & non aliter quàm in subsidium aliorum iuris remediorum.

Sextò[c], ex eadem doctrina sequitur excommunicationem,
10 tam à iure, quàm ab homine, non ligare † ignorantes, quia vbi ignorantia est probabilis, non est contumacia, sine qua nemo excommunicationem contrahit. At quia hæc res difficilis est, & in controuersia multiplici posita, declaranda est. Aduerte igitur, duplicem esse ignorantiam, nempe facti & iuris. Ignorantia facti est, quando aliquis nescit factum ipsum, quod sub excommunicatione prohibetur, aut præcipitur. Iuris verò est, quando nescit ius ad sententiam, quibus excommunicatio fulminatur: verbi gratia, percussit quidam clericum, ignorans esse clericum, est ignorantia facti: quidam alius percussit

cussit clericum, sciens esse clericum, sed ignorans excommunicationem latam contra clerici percussores, est ignorantia iuris. Hoc idem accidit in excommunicatione ab homine: nomine enim iuris, etiam Iudicis sententia comprehenditur. Aduerte rursus, hoc factum, quod sub excommunicatione prohibetur, aliquando esse ex se malum & illicitum, etiamsi tali censura non prohiberetur: vt, etiamsi non prohiberetur sub excommunicatione percussio clerici, mala esset; vtpotè contra Dei præceptum: similiter, quando prohibentur furtum, adulterium, & alia, quæ iure diuino sunt prohibita: aliquando verò, ex se non esse malum, nisi quia sub excommunicatione prohibetur; vt audire leges Monachis malum non est ex se, sed quia sub excommunicatione id est eis prohibitum. Sunt alia multa huius rei exempla.

Aduerte rursus, ignorantiam iuris, aliquam esse iuris communis, nempe quando ignoratur canon à Pontifice vel Concilio Generali statutus; aliquam verò esse iuris particularis, quale est, quod Ordinarij in suis diœcesibus condunt, vel Iudices particulares edunt. Demùm tam vna, quàm altera ignorantia aut est probabilis, quam alij inuincibilem appellant, quando nempe aliquis ignorat, aut quæ scire non tenetur; aut, si tenetur, ea scire non potuit, nec per ipsum stetit, quominus sciret: aut est ignorantia crassa, supina, vel improbabilis, quando aliquis ignorat, quæ scire debuit, & potuit. His sic stabilitis, in primis dico, ignorantiam facti cuiuscumque, siue liciti, siue illiciti, quando probabilis est, excusare ab excommunicatione contrahenda: crassam verò secus. In hoc conueniunt Doctores, & constat ex *cap. si verò, de sentent. excomm.* Vnde, qui probabiliter ignorabat, quendam esse Clericum, & percussit, non contraxit excommunicationem, licet peccauerit contra præceptum Decalogi: si verò ignorantia fuit crassa, peccauit, & est excommunicatus. Præterea ignorantia iuris, siue communis, siue particularis crassa & supina, non excusat ab excommunicatione contrahenda, in quo etiam Doctores sunt concordes. Rursus ignorantia iuris particularis probabilis, seu inuincibilis, excusat ab excommunicatione, quando factum erat aliàs licitum, & hoc est sine controuersia. nam habetur *cap. vt animarum, de constitut.* Item eadem ignorantia probabilis iuris particularis excusat ab excommunicatione, etiamsi factum sit aliàs illicitum. In hoc non omnes conueniunt: tamen id affirmant Anchar. *eodem cap. vt animarum, num. 6.* & Adria. *quæstione 3. de claui. except. 3.* éstque magis ad mentem

præallegati capitis, quod generaliter procedit de ignorantia probabili iuris particularis, non distinguendo, an factum sit illicitum, vel aliàs licitum. Postremò, ignorantia iuris, etiam communis, etiam quando factum aliàs erat illicitum, excusat ab excommunicatione; in hoc maior est controuersia, præsertim, quando factum erat aliàs illicitum: tamen tanquam probabilius id tenemus, quoad forum conscientiæ, cum Antoni. 3.*parte, titulo vigesimo quinto, capit.* 33. Ang. *verbo excommunicatio.* 7. *casu vltim.* Syluestro *verbo ignorantia*, §.16. & Soto 4. *sentent.d.*22.*q.*1. *art.*2. cum aliis multis, ratióque id persuadet: nam non dicitur contumax [d] contra canonem Ecclesiæ, qui probabiliter illum ignorat, etiamsi faciat id, quod aliàs erat prohibitum; qui enim probabiliter ignoraret canonem ferentem excommunicationem contra percussorem clerici, etiamsi sciret malum esse percutere clericum, vtpotè lege Dei prohibitum, peccaret quidem contra Deum, non tamen contra canonem Ecclesiæ, quem probabiliter ignoraret, nec esset contumax contra eam; idcirco nec contraheret excommunicationem latam ab Ecclesia, quæ non excommunicat, nisi suos contumaces & inobedientes. Hæc de ignorantia.

Denique [e], pro complemento huius capitis, duo sunt adnotanda. Vnum est, quando excommunicatio, siue à iure, siue
11 ab homine, fertur contra aliquid † facientes, non comprehendi mandantes, consulentes, fauorem vel auxilium præstantes, sed solos facientes, nisi tenore verborum id exprimatur, aut aliis iuribus id habeatur declaratum. Vnde excommunicatio *Clemen.*1. *de consang. & affin.* lata contra contrahentes non extenditur ad consulentes, aut mandantes, aut auxilium ferentes; nec lata *Clement.*1. *de sepult.* contra sepelientes excommunicatum comprehendit consulentes, aut iuuantes. Idem de aliis huiusmodi censendum est. Ista doctrina est communis, vt testatur Iul. Clar. *prax. crim.q.*86. §.2. & eam sequitur Caiet. *ver. excommunicatio, in princ.* cum aliis multis: quamuis non desint, qui, quantum ad mandantes, aliter sentiant. Dictum autem est, *nisi tenore verborum id sit expressum*, quia sæpè excommunicatio fertur contra facientes, & mandantes, & consulentes, aut auxilium præstantes. Dixi, *nisi aliis iuribus sit determinatum, aut interpretatum*: nam excommunicatio lata contra percussores clericorum, aliis iuribus extenditur ad mandantes, & ratum habentes, quod etiam in aliis excommunicationibus fit, vt suis in locis ostenditur.

Alterum

Alterum est, quando excommunicatio fertur contra aliquid † facientes, mandantes, consilium aut auxilium dantes, 12
non contrahi ab vllo horum, nisi effectus sequatur: vnde, qui mandat percutere clericum, qui consilium dat, & qui tentat percutere, non sunt exommunicati, nisi ipsa percussio fiat, ita dicit Gloss. *cap. in audientiam. §. iniuriarum, de sent. excom.* & Couar. *in rubri. de hom. 2. p. relect. num. 5.* dicit esse communem sententiam, quod intellige, nisi iuris aut sententiæ dispositio æquè principaliter de illis procedat; vnde, qui mandat occidere per assasinum, statim est excommunicatus, etiamsi non sequatur effectus, *cap. 1. de hom. in 6.* quia principaliter ista actio prohibetur. Ob eandem causam religiosi, qui concionantur animo retrahendi auditores à solutione decimarum, excommunicati sunt, quamuis non sequatur effectus. *Clem. cupientes, de pœnis. §. 1.*

ADDITIONES.

Vide Nau. num. 8. Val. p. 5. Sot. q. 1. art. 2. Couar. §. 9. Pet. à Sot. l. 3. Vict. num. 5. D. Th. q. 21. art. 3. Say. c. 9.

a *Dixi.*] Videtur negare Sot. art. 2. concl. 4. Palud. Nauarr. num. 9. Sot. Val. p. 5. Couarr. num. 1. loco citato. Syl. excommunicatio 1. num. 1.

b *Quintò.*] Vide Sayr. c. 9. num. 7.

c *Sextò.*] De ignorantia excusante, Nauar. num. 16. Vict. n. 8. Sot. q. 1. art 2. Syl. Excommunicatio, 2. not. 3. Val. p. 7. Couarr. §. 10. p. 1. Sayr. lib. 1. c. 18.

d *Non dicitur contumax.*] Ita Val. p. 7. cont. Cou n. 12. l. c. dicentem *ligari furantem excommunicatione*, etiamsi inuincibiliter ignoret excommunicationem latam contra furantes.

e *Denique.*] Vide Nauar. num. 51. Val. p. 9. Pro m. p. mentali non potest quis excommunicari: *abdita enim animarum cogitationes visibili Ecclesiæ imperio non subiiciuntur.* Nau. n. 56. Vide Sayr. c. 9. num. 64. D. Thom. 1. 2. quæst. 91. art. 4. Azor. lib. 5. cap. 10. probantem, actus simpliciter internos Ecclesiæ potestati subiectos non esse.

De formali causa excommunicationis.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Excommunicationis forma indeterminata.*

2 *Excommunicationem precedere debet trina admonitio, & quando vna sufficiat, & quando nulla requiratur.*
3 *Excommunicatio an ferenda solo verbo iudicis, vel in scriptis.*
4.5 *Excommunicatio requirit necessariò intentionem iudicis & partis.*
6 *Excommunicationis causa est exprimenda & manifestanda.*

1 NOn sunt a † determinata verba, nec in iure, nec in sententia hominis, sub quibus excommunicatio ferenda sit: sed satis est verbum exprimens ipsam excommunicationem, vt, *sit anathema, excommunicetur, à communione separetur*, vel similia verba, vt ait Hostiens. *in sum. de sent. excom.* §. *qualiter, in princ.* & hæc, aut comminatoria, aut latæ sententiæ excommunicationis expressiua sunt, vt diximus superiùs. Aliquæ tamen circunstantiæ, quæ ad formam quodammodo reduci possunt, obseruandæ sunt in excommunicatione ferenda; non quidem in ea, quæ est à iure, nec in ea quæ est ab homine lata in peccatum futurum, sed in ea tantùm quæ fertur in præteritum cum contumacia. Est igitur prima cir-
2 cumstantia obseruanda, vt præcedat † trina admonitio, qua excommunicandus admoneatur priùs ter, an velit parere. Sint autem admonitiones hæ cum competentibus interuallis; ita habetur *cap. constitutionem, de sent. excom. in 6.* Qui verò aliter excommunicationis sententiam fert, per mensem interdicitur ab ingressu Ecclesiæ, iuxta *cap. sacro, de sentent. excom.* Sufficit autem vna admonitio pro tribus b, datis tribus interuallis, nisi facti necessitas aliter suaserit ista interualla moderanda, iuxta *cap. constitutionem, præallegatum.* Esset autem facti necessitas, vt Gloss. *eiusdem cap.* notat cùm partes essent ad rixam, & ad arma paratæ, nec curarent admonitionem Episcopi, vel quid aliud simile, vbi eadem Glos. interualla singula, quando non est talis necessitas, dicit esse duorum dierum.

Quando autem vna admonitio fit, debent dari sex dies, exprimendo, vt primi duo sint pro prima, secundi pro secunda, tertij pro tertia admonitione. Hinc sequitur c, quando excõmunicatio ita fertur in aliquem, vt omnes participantes cùm ipso eandem contrahant excommunicationem maiorem, quòd debent priùs admoneri nominatim participantes; aliàs non valebit prædicta excommunicatio in ipsos, ita habetur *cap. statuimus, de sentent. excom. in 6.* Aduerte autem, ipsam

ipſam monitionem fieri poſſe etiam abſque ſcriptura: vt notat Abb. *in c. ſacro, num. 3. de ſent. excom.*

Notandus tamen eſt quidam caſus, in quo licet excommunicare aliquem abſque vlla admonitione præmiſſa, quem annotat Abbas antiq. *cap. reprehenſibilis, de appellat.* vbi dicit, quando aliquis eſt excommunicatus propter aliquod delictum à iure, tunc poſſe ſine admonitione, propter idem delictum excommunicari ab homine; refertque ſe excuſaſſe quendam Abbatem, qui ſuum ſubditum excommunicauerat abſque admonitione, quia ſine licentia clauſtro exluerat; excuſauit autem, quia repertum fuit ſtatutum in monaſterio, vt, qui ſine licentia exiret, eſſet excommunicatus. Panorm. *eod. cap. num. 5.* refert Abbatem in hac ſententia, & probat, affirmans, quando aliquis eſt excommunicatus à iure, poſſe à ſuperiori pro eodem delicto iterum excommunicari, etiam delicto non iterato, & ſine contumacia de nouo contracta; túncque non eſſe neceſſariam admonitionem; quæ doctrina videtur eſſe eiuſdem cap. *reprehenſibilis*, ſecundùm intellectum legitimum.

Altera [d] circumſtantia eſt, vt excommunicatio feratur non † ſolo verbo Iudicis, ſed in ſcriptis, in quibus etiam exprimatur cauſa excommunicationis, & qui aliter excommunicat, vltra graue peccatum, contrahit ſuſpenſionem per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ, & participatione diuinorum officiorum; itaut exercens actum aliquem ordinis intra talem menſem, fiat irregularis, à ſolo Papa diſpenſabilis. Hæc habentur *c. cùm medicinalis, de ſentent. excom. in 6.* Iſta verò ſuſpenſionis pœna, ſicut & præcedentis circumſtantiæ, non ligat Epiſcopos, nec ſuperiores prælatos, quia non fit expreſſa mentio eorum, vt fieri debet, ad contrahendum ab eis ipſo facto iuris ſuſpenſionem, iuxta *caput, quia periculoſum, de ſentent. excommun. in 6.* ligat tamen Prælatos religioſorum [e], niſi quando vel eſſet periculum in mora, ſi in ſcriptis daretur, vel aliud ſtatueretur in ſuis conſtitutionibus ſeu ſtatutis, ita habet Ang. *excommun. 2. §. 3.* immò, quando eſſet periculum in mora, eadem ratio eſſet in aliis prælatis omnibus, vt habet Gloſſ. *cap. cùm medicinalis, de ſentent. excommun. in 6. ver. temerarius.* Lapus *allegat.* 33. *numero* 4. Felin. *in cap. ſacro, num. 4. de ſentent. excommun.* Sed aduerte ad ea, quæ dixi de prælatis regularibus, quod Lapus *dict. alleg.* 73. & Felin. *in cap. ſacro, num. 7.* ſimpliciter tenent, non ligari pœnis in dicto can. contentis: nam in iſtis prælatis non ſeruatur iuris ordo, ſicut in ſæcularibus; durum enim eſſet, vt ipſi dicunt,

& incommodum prælato regulari, qui sæpe in die, modò pro ista re, modò pro illa, habet increpare, monere, & præcipere suis subditis claustralibus, habere pennam & folium, & ante scribere, quàm sub pœna excommunicationis mandare.

4 Tertia [f] circumstantia est, † intentio excommunicantis; si enim proferatur excommunicatio exteriùs, tamen iudex non intendit excommunicare, sed terrere tantùm, non contrahitur à contrauenient. ita habet Panorm. *cap. ex parte*
5 *numero 6. de offic. ordina.* immo est necessaria † intentio partis, quando ad eius instantiam communicatio fertur, vt, si quis petit sententiam excommunicationis ferri in eos, qui sibi ablata non restituunt, & tamen non intendit filios, si fortè abstulerunt, excommunicari, quamuis excommunicatio generalis sit: non tamen ligantur nisi iuxta partis intentionem. Ita habet Ang. *excommun.3. §.16.* quia officium Iudicis requisitum non excedit intentionem requirentis.

Hinc consequitur, quando excommunicatio fertur ad instantiam partis, contra non soluentem intra certum terminum, si pars velit illum non incurrere excommunicationem, non incurrit, etiam si ille non soluat in præscripto termino, at postquam contracta est, non poterit pars tollere.

An tamen possit pars prorogare terminum, nempe, vt, si lata sit excommunicatio, nisi intra mẽsem soluat, facere possit, vt ad duos menses prorogetur, post quos excommunicatio contrahatur, si non soluerit: controuersia est inter Doctores. Innocentius *capit. præterea, 2. de appellatione*, citat duas sententias, affirmatiuam & negatiuam, & adhæret negatiuæ, nempe, vt nequeat pars id facere absque consensu Iudicis: Panormit. verò *ibidem num. 4.* citans Innocentium tenet constanter affirmatiuam, & *ibidem* Dec. & talis opinio probabilis est, & teneri potest.

Hoc tamen in loco vnum notandum est, quod stylus curiæ habet circa pensiones, nempe excommunicationem contra pensionarium non soluentem pensionem statuto tempore, latam in fauorem eius, cui soluitur pensio; tali tempore elapso, non conseri incursam, nisi ille, cui debetur, declaret se velle illã esse incursam: & si decedat ante declarationem, vel antequam soluatur pensio, vel fiat concordia, seu pensionarius moriatur, non censeretur incursa. ita habet Cassiod. *decis. 2. n. 3. & 4. de locat.* quia pœna sic videtur apposita in gratiam eius, cui soluenda est pensio, vt, ipso tacente

te

te non sit is, qui non soluit, excommunicatus, nec aliam pœnam incurrat.

Quarta g circunstantia est † expressio causæ rationabilis 6
& manifestæ: nec sufficit, quòd sit nota ipsi soli excommunicanti, *cap. si tantum, & cap. placuit. 6. q. 2.* Abb. *in c. sacro, n. 4.* & ibi Felin. *n. 1. de sentent. excomm. per illum text.* nam, vt dicit Glos. *in d. c. si tantum, ver. iubeatur,* Prælatus ex causa sibi soli nota, potest tantum monere criminosum, vt se abstineat à participatione sacramentorum, per *c. non prohibeat, de consecr. d. 2.* non tamen potest excommunicare; si tamen fertur sententia absque causæ expressione, tenet, vti affirmat Host. *in cap. per tuas, n. 3. ver. quod si dicatur, de sent. excomm.* Hæ sunt circumstantiæ, quæ ad formam excommunicationis quodammodo pertinent.

ADDITIONES.

a *Non sunt*] vide Nau n. 12. Val. p. 6. Say. c. 11.
* *Trina.*] Nau. n. 11. Sot. art. 2. Couar. §. 9. p. 1. Say. c. 12. l. c.
b *Vna pro tribus.*] Vid. Say. n. 35. l. c.
c *Hinc sequitur.*] Sayr. n. 24. Lap. alleg. 73. Couar. n. 6. l. c.
d *Altera.*] Hugol. tab. 1. c. 21. Soc. sen. in c. perpendimus, n. 68. de sent. excomm. Nau. n. 11. Say. c. 13.
e *Prælator religiosorum.*] Vide Say. c. 12. n. 21. loc. cit.
f *Tertia.*] Nauarr. loc. cit. Say. c. 16. n. 7.
g *Quarta.*] Val. p. 6. Say. c. 13. n. 7.

Excommunicatio sine trina canonica admonitione valet, licet iniusta sit, Couar. n. 7. loc. cit,

---

De quibusdam qualitatibus excommunicationis, & de causa finali eiusdem.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1. *Excommunicatio est iusta, iniusta, valida, nulla.*
2. *Excommunicatio quando dicatur iusta vel iniusta.*
3. *Excommunicatus non auditur in iudicio.*

4. 6. 7. 11. *Excommunicatio iniusta quando est valida.*

5. *Excommunicatio iniusta triplex.*

8. 10. 13. *Excommunicatio qua iniusta & nulla.*

9. *Excommunicatio iniusta quatuor modis valida.*

12 *Excommunicatio, mala intentione & odio facta, an valida.*
14 *Excommunicationis sententia iniusta an liget, vel quando obseruanda & timenda.*
15 *Excommunicationis finis quis sit.*

EX his, quæ dicta sunt in capite præcedenti, facile est quosdam excommunicationis modos, seu qualitates
1 cognoscere: † est enim excommunicatio, iusta, iniusta, vali-
2 da, nulla. † Iusta est, quæ omnibus vestitur circunstantiis & causis, quæ necessariæ sunt, vt prædictum est. Iniusta [a] fit ex defectu alicuius, quod si essentiale est, facit, vt nulla sit ex communicatio, quæ quidem in foro tam poli, quàm fori, non est timenda, nec tenet, vt dicunt Host. *in sum. de cleric. excomm. minist. ver. qualiter excusetur*, & Glos. *in c. sententia*, 11. *q.* 3. & Henric. Boic. *in cap. dilectis, num.* 13. *de appellat.* facit tex. *in c. cum ergo*, 11. *quæst.* 3. vbi iniqua sententia, nec apud Deum
3 nec apud Ecclesiam quemquam grauat. Aduerte autem, excommunicatum nulliter, si ad probandum nullitatem ad mittitur, donec constet de ea, præter articulum nullitatis non audiri in iudicio, *cap. per tuas*, §. *nos igitur*, iuncta Glo. *ver. in aliis, de sent. excom.* vbi habetur huiusmodi excommunicatum in aliis negotiis vel factis iudicialibus non audiri tanquam actorem, licèt extra iudicium non euitetur. idem habet *in cap. solet, circa fin. de sent. excom. lib.* 6. Si verò defe-
4 ctus non sit essentialis †, excommunicatio iniusta est, valida
5 tamen. Vt autem hoc planum fiat, aduertendum est, † tripliciter [b] excommunicationem posse dici iniustam. Vno modo ex parte ipsius excommunicationis.

Altero, ex parte excommunicantis.

Tertiò ex parte ipsius excommunicati, & adhuc omnibus his modis dupliciter: aut, ex defectu alicuius essentialiter re quisiti, & tunc est nulla excommunicatio: aut alicuius requi-
6 siti, sed non essentialiter, & tunc est † iniusta, sed valida. Ex parte ergo excommunicationis accidit primo, cum deficit
7 trina monitio, si est ab homine, & tunc est † iniusta, sed valida. ita habet Glos. *cap. sacro, de sent. excom. ver. probari.* Abbas *ibi n.* 9. & Feli. *n.* 2. Glos. *in c. Romana, ver. iniustas, eod. tit. lib.* 6.
8 † Si verò desit prorsus admonitio, ita vt nulla præcedat, est iniusta & nulla, excepto illo casu, quem præcedenti capite adnotauimus: ita habet Sotus 4. *d.* 22. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 4. licet Innocent. *c. illud, de cleric. excom. ministr.* videatur dicere validam esse, tamen ratio in contrarium est, quia excommunicatio non est pro peccato præterito, nisi adsit contumacia:

hæc

hæc autem non est, nisi admonitio præcedat, iuxta illud Matth.c.18. *Si te nō audierit, sit tibi sicut Ethnicus.* Hoc autem certum est inter omnes, quando excommunicatio fertur de participantibus, & non præcessit admonitio legitima facta participantibus, tunc iniustam esse & nullam, per *cap. statuimus, de sentent.excom.in 6.* Attende tamen, nonnullos Doctores intelligere illud *c. statuimus*, quando Iudex excommunicat participantes cum excommunicatis à se, & non ab alio, vel à iure: his enim casibus dicunt esse iniustam, & non nullam. sed hanc Doctorum sententiam censet dubiam Couar. *in c. alma mater, prior.part.relect.§. 3. n. 5.* Hæc autem admonitio regulariter debet esse personalis, nec sufficeret ad domum. Rota *in antiquis decis.338.* Feli. *in c.sacro, n.2. de sent. excom.* quod tamen limita.

Primò, si, qui admonendus est, † dolo latitet, & subterfugiat; secundò, si legitimè iam citatus est semel ad causam, personali citatione; tertiò, si citatio facta domi, peruenit ad notitiā illius. quartò, si fuerit malè absolutus, & agatur de illo reducendo in pristinā excōmunicationē, vt dicunt Fel. *in d.c. sacro. & in c.cum sit Romana.n.15.de ap.* & Rot. *in nou.dec.399.* 9

Secundò dicitur † nulla, si errorem contineat intolerabilem. iuxta *cap.solet. & cap.venerabilibus.de sent. excomm.in 6. §. penult.* Tunc autem dicitur sententia errorem continere intolerabilem, quando aliquis excommunicatur, quia facit, quod in se bonum est, vel non facit, quod ex suo actu illicitum est, ita prædictum caput definit. Addit etiam Glos. *cap. per tuas, de sentent.excom.* quando præcipitur aliquid impossibile. Addit etiam Glos. *cap. sacro.eod.tit.* quando est pro leui re; vt quia Pardus currit, item quando Prælatus interdicit subditis, ne exponant suis superioribus statum Ecclesiarum suarum. *cap.quia plerique, de offi.ordin.lib.6.* His & aliis causis notatis per Abb. & alios Doct. *in c.per tuas, de sent.excom.* lata excommunicatio dicitur errorem continere intolerabilem, & iniusta ac nulla est. 10

Aduerte autem, errorem intolerabilem in duplici esse differentia: primus enim est iuris, secundus est facti. Error iuris intolerabilis tunc dicitur, quando in sententia reperitur expressus talis error seu causa, propter quam excommunicatio dicitur continere errorem intolerabilem, vt dicunt Host. *in c. per tuas, n.3.de sent.excom.* latè Gabriel *in tract. commu. opin. tit.de sent.concl.7.* exempla sunt, quæ dixi. Facti autem error intolerabilis tunc dicitur, quando notoriè constat de iniustitia excommunicationis, puta, quia puer adulteriū fecit, quod

improbabile eſt; vel ſuperior, referendo ſe ad acta, aliquem excommunicat; quia furtum fecit: ex actis autem conſtat de falſitate cauſæ. Vide Hoſt. *in cap. per tuas, de ſent. excom.* latè Gabr. *vbi ſuprà concl.* 10. Cæterùm, ſi in ſententia non exprimitur iuris error, & notoriè non conſtat de falſitate facti,
11 non dicitur continere errorem intolerabilem, ſed eſt † valida, licèt iniqua. Hoſt. *vbi ſuprà.* S. Ant. *in tract. de excom. c.* 73. *n.* 9. & faciunt allegata per Gabr. *in citata concl.* 7.

Tertiò, ſi excommunicatio non fertur in ſcriptis, & cum cauſæ expreſſione, iuxta *c. cum medicinalis, de ſent. excom. in* 6. eſt quidem iniuſta, ſed valida, vt ibi Gloſ. & Doctores, & ex ipſo c. probatur.

Ex parte autem excommunicantis iniuſtitia accidit.
12 Primò, ſi † mala intentione & odio excommunicet, tunc eſt iniuſta, ſed valida, iuxta Gloſ. *cap. ſacro, de ſent. excom.* & habet omnes effectus iuſtæ excommunicationis, ſecundùm Caiet. *in opuſcul. q.* 11. *tom.* 2. hoc enim peccatum potiùs eſt contra charitatem, quàm contra iuſtitiam, & dicenda eſt talis excommunicatio, malè potiùs, quàm iniuſtè facta.
13 Secundò, ſi erat publicè † ſuſpenſus, aut excommunicatus, iniuſta eſt, & nulla. *c. audiuimus* 24. *q.* . Hoſt. *in ſum. de cleric. excom. miniſtr.* §. *qualiter excuſetur.* Si verò non publicus, valida eſt, per ea, quæ diximus *c.* 6. *n.* 6.

Tertiò, ſi nullam habuit iuriſdictionem, quia excommunicauit eos, qui ipſius iuriſdictionis non ſunt, vel aliquo priuilegio ſunt exempti, iuxta *cap. quanto, de priuileg.* tunc iniuſta eſt, & nulla, per *c. nullus, de paroch.* vel ſi ſit delegatus, & contra intentionem delegantis excommunicat, *cap. fin. de præbend.*

Ex parte verò excommunicati. Primò, cum in tempore à iure requiſito appellauit, & adhuc excommunicatio contra eum fertur, tunc eſt nulla. iuxta *c. ad præſentiam, de appellat.*

Secundò, cùm verè non peccauit mortaliter, tamen conuincitur per teſtes contumaciæ & peccati, tunc nulla eſt in foro interiori, tamen valida in exteriori, & obſeruanda, donec veritas nota fiat, iuxta *gloſ. c. per tuas, de ſent. excom. ver. intolerabilem, in fin.* Alioquin ex iniuſta fieret ratione contemptus iuſta, etiam quoad Deum, vt habet Gloſ. prædicta, & tenet Abb. *ibi. num.* 4. Hoſt. *in ſum. de ſent. excom.* §. *quis ſit effectus, col.* 2. & *ibi* Apoſtil. *in litera C.* argum. text. *in d. c. per tuas, & c. illud, in fin.* 24. *q.* 3. Quod tamen limita eo in caſu, quando ſic excommunicatus celebrat abſque ſcandalo, præſertim in occulto, quia tunc in animæ iudicio non peccat, nec pœnis

canonicis

canonicis afficitur, vt dicit Caietan. 2. 2. *q.* 70. *art.* 4. Couar. *in c. alma mater, prior. part. relect.* §. 7. *num.* 7.

Aduerte autem, † sententiam excommunicationis iniustam, nullum, nec quoad Deum, nec quoad Ecclesiam ligare, quamuis, donec de nullitate constet, in publico sit seruanda. Quæ verò iniusta est, sed valida, excepta ea, quæ iniusta est ex solo animo excōmunicātis (hæc enim, vti diximus, omnes effectus habet iustæ excommunicationis) apud Ecclesiam ligat, sed non apud Deum; quod est dicere, non priuat communibus & generalibus suffragiis Ecclesiæ, quibus priuat iusta, quoniam non censetur Ecclesia quemquam velle iniustè tanta læsione afficere, *cap. illud.* 11. *q.* 3. sed priuat communione fidelium, participatione, & perceptione sacramentorum, ac diuinorum officiorum auditione, secundùm Host. *in sum. de sent. excom.* §. *quis sit effectus.* Henric. Boic. *in c. dilectis, num.* 12. *de app.* D. Thom. 4. *d.* 18. *q.* 2. *in artic.* 1. *ad* 4. & sic intellige illud Gregorij *in c.* 1. 11. *q.* 3. vbi habetur, sententiam, siue iustam, siue iniustam, esse timendam. Aduerte rursus, si huiusmodi iniustè excommunicatus, ante obtentam absolutionem, aliquid ex iis, quæ excommunicatis prohibentur, fecerit, pœnis canonicis afficitur etiam in foro animæ, secundùm communem sententiam, teste Couar. *in c. alma mater, prior. part. relect.* §. 7. *n.* 7. *ver. quarta, & ver. his equidem.* quia apud Ecclesiam censetur excommunicatus, quod intellige, etiamsi occultè faciat, illo excepto, de quo paulo superiùs dixi, qui falsis testibus conuictus est de mortali, quod verè non commisit: hic enim quoad Ecclesiam non ligatur, sed in occulto; in publico tamen, quia censetur iustè excommunicatus, debet se abstinere & grauiter delinquit, si aliter faciat, donec de vtilitate constet. Modos autem iniustè excommunicationis latè ponit Palu. 4. *d.* 18. *q.* 1. *art.* 4. 14

De causa finali [c] excommunicationis nulla est controuersia; cum enim excommunicatio, iuxta *cap. medicinalis, de sent. excom. in* 6. medicinalis sit, non mortalis, disciplinans, non eradicans, † finis ipsius est bonum & vtilitas hominis, vt resipiscat, & ad bonum se conuertat, vel vt à malo perpetrando retrahatur: hinc est, quod citatio non fit, vt in aliis sententiis, ad audiendam sententiam, sed vt se corrigat. Abbas *in c. sacro. num.* 2. *de sent. excom.* 15

ADDITIONES.

a *Iusta, iniusta* &c.] Nau. num. 4. Sot. q. 1. art. 3. Val. p. 2. De iusta multa, Sayr. c. 17. Vide Pet. à Sot. l. 3.

b *Tripli*

b *Tripliciter.*] Vide Sayr.cap.17. & multos ab eo recensitos. De inualida excommunicatione, Val.p.2. Nau.n.4. Sot. loco citato.

c *De causa finali.*] Quamuis D.Paul.1.Cor.5. Sathanæ facinorosum tradiderit,ita vt in corpore ab eo vexaretur: tradidit tamen in interitum carnis,vt ad bonam frugem rediret. Vide Petr.à Sot.lect.2.loco citato.

De quibusdam communiter vocatis effectibus maioris excommunicationis.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatus priuatur communibus suffragiis Ecclesiæ.*
2 *Sacramentorum susceptione excommunicatus priuatur.*
3 *Externis quibus bonis communibus excommunicatus priuetur.*
4 *Agere in iudicio excommunicatus non potest.*
5 *Domus, in qua excommunicatus est, habitari ab aliis potest.*
6 *Excommunicato vtentes quando mortaliter aut venialiter peccent.*
7 *Communicare cum excommunicato quibus in casibus aliquo modo liceat.*
8 *In diuinis an liceat excommunicare.*
9 *Excommunicatus quo in casu vitandus, etiam cum periculo mortis.*
10 *Generaliter excommunicatus in vna Ecclesia, est excommunicatus vbique locorum.*
11 *Excommunicatio statim suum sortitur effectum.*
12 *Excommunicatio trahit secum executionem.*
13 *Ab excommunicatione appellare non licet ad effectum suspensiuum.*

POst causas excommunicationis propositas, consequenter de ipsius effectibus tractandum est:horum primus est
1 priuare † communibus suffragiis Ecclesiæ; ita vt nec missas, nec publicas orationes Ecclesiæ pro excommunicato fundere aut celebrare liceat; ita communiter Doctores dicunt. At hoc

hoc non tam effectus, quàm natura & substantia ipsius excommunicationis est; vt enim non dicimus, priuare visu esse effectum cæcitatis, sed naturam ipsius, sic natura excommunicationis est, his suffragiis communibus priuare. Quod quidem sic est intelligendum, vt non liceat orationes, quæ nomine Ecclesiæ fiunt, pro ipsis excommunicatis applicare; tamen quando quis orat, vt persona particularis [a], potest orare pro excommunicato, & orationes quascunque fundere, vt habet S.Th.*d.*18.*quæst.*2.*art.*1.*quæstiuncula* 1.*ad* 2. imò in memento Missæ, potest quis, vt persona particularis, orare pro excommunicato, non tamen ipsum sacrificium pro ipso applicando. ita habet Syluest. *excomm.* 1. §.2. Omnibus ergò suffragiis, quæ nomine Ecclesiæ funduntur, quatenus nomine Ecclesiæ funduntur, priuatus est. Quando autem persona particularis orat, non debet orare pro eo, tanquam pro membro Ecclesiæ, cùm non sit.

Alter communiter vocatus effectus, est priuare susceptione † sacramentorum, tam actiua, quàm passiua, ita vt nec sacramenta ministrare, nec ea suscipere absque peccato mortali possit. ita Doct. colligunt ex *cap. Engeltrudam.* 3. *q.*4. vbi excommunicatus dicitur esse rescissus à corpore Ecclesiæ. Hic etiam non effectus, sed ipsa natura excommunicationis mihi videtur, sicut & præcedens; non enim intelligi potest, quæ alia sit natura excommunicationis, quàm horum priuatio bonorum communium. 2

Tertius effectus est priuare † externis quibusdam bonis communibus, quæ hoc versiculo vulgari exprimi solent, *Os, orare* [b], *vale, communio, mensa negatur.* Per *os*, intelliguntur collocutiones, siue per verba, siue per signa, siue per litteras. Per *orare*, intelliguntur conuentus in sacro audiendo, orando, recitando horas, cantãdo in choro, diuinis officiis adesse; non enim licet cum excommunicato conuenire in talibus; similiter, nec eis conferre sacramenta, nec ab ipsis recipere. Per *vale*, salutationes, donaria, honoris exhibitiones, aperiendo caput, & similia. Per *communionem*, significatur humani & ciuiles contractus. Hoc autem est intelligendum, quantum ad peccatum; excommunicatus enim cum aliis contrahendo peccat. *cap. illud*, §. *illud.* vbi Gloss. & Doct. *de cleric. excom. ministr.* Abb. *in c. si verè*, *num.*37. *de sent. excom.* Cæterùm quoad illorum validitatem, si contrahat tanquam priuata persona, quamuis secundùm Host. *in d. c. si verè*, *& in cap. veritatis, de dol. & contum.* quem multi sequuntur, contractus in eius fauorem non valeant, sed in fauorem tantùm cum illo contra- 3

hentium

hentium : tamen etiam in ipsius excommunicati fauorem, contractus esse validos, nulla etiam habita distinctione publicæ vel occultæ excommunicationis, tenet Inn. *in cap. veritatis,num.*1.*de dol.& contum.*& ibi Abb.*num.*35.qui respondet ad rationes Host.& Gem.*in c.decernimus.in fin.de sent.excommun.lib.*6.Idem tenet Sum.Confes.*lib.*3.*tit.*33. *quæst.*133. *cir.finem.* Syluest.*ver.excom.*3. *in fi.*& hāc sententiam consuetudo amplectitur,teste Henric.Boic.*in d.cap.veritatis,num.*8. Aduerte rursus, quòd licet contractus etiam in fauorem excommunicati sint validi, ipse tamen † agere in iudicio non
4 poterit excommunicatione durante, ita tradunt Inn. Abb. & Henric.Boic.*vbi suprà.*Ancar.*in c.pia.§.si quis.num.*2.*ver.aut facit,de except.lib.*6.& probatur ex *cap. intelleximus, de iudi.* vbi habetur, excommunicatum per alium conueniri posse; at non conuenire alium.

Aduerte vlteriùs, quòd licet contractus celebrati per excommunicatum nomine proprio,vt dixi,sint validi, secus tamen est, si excommunicatus esset beneficiatus,& contraheret super bonis Ecclesiæ,quia tunc actus non valeret, *cap. veritatis, in fin.de dol. & contum.* ita habet Deci. qui alios citat, *in cap.pastoralis.§.verum.col.*3.*de appellat* .expressè dicens,quòd gesta per excommunicatum de bonis Ecclesiæ non valent; & hoc est verum, si sit publicus excommunicatus, secus, si sit occultus,quia tunc valent,secundùm Abul.*in d.cap. veritatis, num.*33.Syl.*verb.excomm.*3.*q.*15.*num.*5.

Per *Mensam*,intelligitur simul in vna mensa cōuesci,in vno
5 lecto dormire, quamquam in eadem † domo manere liceret, vt dicit Innoc.*c. nuper. de sent.excom.* & Antonin. 3.*p.tit.* 24. *cap.*2. eo tamen modo, quo solent multi in eadem domo habitare; non vt simul conuiuentes, sed veluti si domus essent distinctæ : sicque secundum eundem Innoc. liceret eodem in cubiculo esse, & habitare. In his omnibus non licet communicare cum excommunicatis : ita vt, qui communicat cum eis in aliquo prædictorum, minorem contrahat excom-
6 municationem, iuxta *cap. nuper, de sent. excomm.* & peccet † mortaliter quidem, si communicat in diuinis, imò si clericus communicaret cum excommunicato à Papa in diuinis, sponte & scienter Papalem contraheret excommunicationem, iuxta *cap.significauit, de sent. excomm.* In cæteris verò venialiter, nisi in contemptum Ecclesiæ id fiat. ita habet S.Thom.4.*sent.d.*18.*artic.*4. *quæstiunc.*3. & Innocent.& Ioan. Andr.*c.sacris,de his quæ vi,met.cau.fi.* quod caput de participatione in diuinis procedit,& Ang.*excom.*8.§.4.dicit, hoc intelligen

telligendum esse, nisi esset excommunicatio de participantibus, tunc enim participantes quocumque modo mortaliter peccarent, & excommunicationem maiorem contraherent. *cap nuper*, & *cap. si concubinæ, de sentent. excommunicationis.*

Non tamen ista communio est tam generaliter prohibita, quin sint † casus, in quibus liceat modo aliquo commu- 7
nicare, qui versiculo vulgari continentur, *Vtile, lex* d, *humile, res ignorata, necesse*, cuius versiculi meminit S. Thom. 4. *d.* 18. *artic.* 4. *quæstiunc.* 1. vbi hos casus declarat. Per *vtile*, intelliguntur verba ad salutem spiritualem excommunicati pertinentia: licet enim eum hortari, vt sibi consulat. Per *Legem*, matrimonium significatur: nam licet vxori colloqui, conuesci, reddere debitum, &c. Per *humile*, intellige officium seruorum familiarium, & filiorum, quod non denegandum est excommunicato. Similiter *ignorantia*, qua ignoratur excommunicatio ab aliis, excusat eos à peccato in communione: à quo quidem non excusaret si à fide digno audirent, illum esse excommunicatum, vt dicit Maior *in* 4. *d.* 19. *q.* 2. argument. *cap. illud de cleric. excom. ministr.* & *cap. inquisitioni, de sentent. excomm.* Per *necesse*, intellige, quando occurrit necessitas grauis, vel consilij, vel refugij, vel eleemosynæ, vel petendo, vel dando. Extra hos casus non est cum excommunicato communicandum: atque hic est tertius effectus communiter assignatus excommunicatis: sed mihi eadem ratio videtur huius & aliorum duorum, vt natura excommunicationis consistat in hac priuatione, & non tam ad effectum, quàm ad eius substantiam istæ tres priuationes pertineant.

Aduertendum tamen, casus hoc versiculo exceptos, non pertinere ad communicationem † in diuinis, in his enim, 8
nec vxori, nec seruis licet communicare, nisi quando ignorantia esset: liceret tamen aliquo casu in diuinis communicare, nempe, quando immineret mortis periculum non communicanti cum excommunicato. ita limitat Diu. Nauarr. *cap.* 27. *summ. numero* 36. & Sotus 4. *distinct.* 22. *quæstione* 1. *artic.* 4. vt, si excommunicatus, ne ab aliis agnosceretur, minaretur mortem sacerdoti, nisi coram eo celebraret, tunc liceret celebrare ei: nec obstat *cap. sacris, de his, quæ vi, me. cau.* quia procedit de metu leui. Est autem ista limitatio intelligenda, dum non incuteretur metus hic in contemptum fidei vel Ecclesiæ, tunc enim † mors potius esset sub- 9
eunda.

Aduerte

10 Aduerte etiam, generaliter † excommunicatum in vna Ecclesia esse excommunicatum vbique locorum, *c. iure* 11. *quæstione* 3. Abb. *in cap. pastoralis, num.*18.*de appell.* Aduerte 11 rursus, † excommunicationem statim suum sortiri effectum, quia non potest stare in pendenti: hinc est, quod excommunicatio lata in diem, vel sub conditione, non afficit illum, in quem fertur, donec dies vel conditio eueniat: sed ab ea die, seu ab adueniente conditione eum afficit, secundum communem; vt testatur Couar. *in cap. alma mater, prior. part. relect.* §. 10. *num.* 6. Vnde si quis appellaret à sententia tali lata, etiam post diem ante conditionis euentum, sine scrupulo posset communicare, etiam conditione illa impleta. Gloss. *in cap. preterea* 2. *de app.* & *ibi* Doct. contra Panor. contrarium sentientem.

12 Vlteriùs aduerte, † excommunicationem trahere secum executionem, & inhabilitare, quoad omnes eius partes, illum qui in eam incidit, absque alia declaratoria. Felin. *in c. Rodulphus num.* 38. *de rescript.* per *c. pastoralis.* §. *verum, de app.* & 13 propterea ab illa † non appellatur ad effectum suspensiuum, *c. is, cui. de sentent. excomm. lib.* 6. Et hoc est verum respectu sententiæ excommunicationis: secus, si sit declaratio excommunicationis à iure illatæ, quoniam ab ista declaratione appellare licebit, iuxta Glos. *in c. cupientes.* §. *quod si, ver. priuatos, de elect. lib.* 6. & Gigan. *in tractat. de pens. quæst.* 68. *in fin.* Quod limita eo in casu, quando constat declaratum non incidisse in excommunicationem latam à iure, vel sit dubium, an inciderit, nam si constaret, declaratum incidisse in iuris excommunicationem, appellatio non admitteretur, quia à pœna legis, vel canonis non appellatur, vt habet prædicta Glos. reputata nobilis à Doct. & tenet Abbas *in c. peruenit,* 1. *n.* 6. *de appellat.*

ADDITIONES.

Vide Petrum à Soto loco citato, Nau. num. 17. Soto. q... art. 1. D. Thom. ad 3. p. q. 21.

De effectibus maioris excommunicationis fusissimè Sayrus lib. 2. à cap. 1. vsque ad 10.

a *Persona particularis.*] Vide Nauar. num. 36. Azor. lib. 10. cap. 12.

b *Os, orare.*] Nau. num. 10. Sayr. c. 13.

c *Memento.*] Negat Ledesm. 2. 4. q. 23. artic. 1. Sot. q... art. 1. est dubius; contraria opinio, quæ verior est, placet Nauar.

de

de orat. & hor. can.c.19. num.73. Suarez tom.3.d.73.sect.2. Couar.§.6.l.cit.Maiol.de irrregul.lib.3.cap.25.Sayr.lib.2.c.3. num. 9.
d *Vtile, lex.*] Nau.num.26. Val.p.2.fusè Sayr.l.2.c.14.

De intelligentia prædictorum iuxta Extrauagantem Martini V.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Fideles non semper obligantur quoscumque excommunicatos vitare nisi duos tantùm.*
2 *Fideles, tam Romæ quàm alibi, quorum excommunicatorum vitent conuersationem.*
3 *Quomodo aliquis possit nominatim esse excommunicatus, & non denunciatus.*
4 *Denunciari quis quando dicatur.*
5 *Denunciatio an possit fieri per Ordinarium exeommunicati, cum ipse non excommunicauerit.*
6 *Post excommunicationem latam an fieri possit denunciatio.*

DOctrina præcedentis capitis, quantum ad communicationem cum excommunicatis, quamuis secundum ius antiquum vniuersaliter procedat, tamen limitanda est post Extrauagantem Martini a V. quæ in fauorem fidelium facta est, ad euitanda multa pericula, quæ ex participatione cum excommunicatis contingebant, placuit enim Martino Pontifici, ne fideles multum detrimenti paterentur †, eos 1
non semper obligare, quoscumque excommunicatos vitare, quantum ad communicationem illo versiculo contentam, *Os, orare, vale, communio, mensa negatur.* nisi duos tantum, nempe, percussores clericorum notorios, & nominatim excommunicatos, postquam denunciati, & declarati fuerint. Cæteros verò, siue à iure, siue ab homine, etiam nominatim excommunicatos, non tamen denunciatos, non teneri vitare, 2
sed licere fidelibus in diuinis & humanis cum ipsis communicare: quod quidem priuilegium non in fauorem cedit ipsorum excommunicatorum, quasi liceat ipsis excommunicatis, illis duobus exceptis, communicare, sicut licet non ex-

communicatis, hoc enim non ita est; ipsi enim excommunicati nullam ex hoc vtilitatem reportant, sed semper tenentur abstinere à communione fidelium, vt benè adnotarunt Doct. Nauar. *de pœnit. d. 6. c.1. §. laboret*, & Couar. *relect. c. alma mater, p. priori §. 2. num. 11.*

Hanc Extrauagantem refert Antoni. 3. *p. tit. 25. c. 3.* Ang. *excom. 8. §...* & Sotus *in 4. d. 22. q. 1. art. 4.* cuius tenor est, qui sequitur: *Ad euitandum scandala, & multa pericula quæ conscientiis timoratis contingere possent, Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quod nemo deinceps à communione alicuius, Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunque diuinis, intus, & extra, prætextu cuiuscumque censuræ, aut sententiæ ecclesiasticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare, nisi sententia vel censura huiusmodi fuerit illata contra personam, Collegium, Vniuersitatem, Ecclesiam, Communitatem, vel locum certum, à Iudice publicata, vel denunciata specialiter, & expressè, constitutionibus Apostolicis, & aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Saluo, si quem pro sacrilega manus iniectione in Clericum, in sententiam latam à Canone adeò notoriè constiterit incidisse, quod factum non possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari: nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstinere, iuxta canonicas sanctiones.* Hæc Martini extrauagans.

Et quamuis [b] Doctores quidam recentiores dicant, non sic legendam esse prædictam extrauagantem, sed aliter (nimirum vt habetur in Concordantiis inter Leonem X. & Franciscum I. & in Concilio Lateranensi sub eodem Leone X. *sess. 11.*) & ex lectione sua colligant notorios excommunicatos, quamuis non sint percussores clericorum, nec denunciati, esse etiam vitandos; tamen quia non probant suam correctionem, visum est mihi stare prædictis doctoribus grauissimis, & fide dignissimis, quibus adhæsit communis
2 vsus; † fideles enim tam Romæ, quam alibi, non vitant conuersationem cum excommunicatis, etiam notoriis, nisi nominatim excommunicati & denunciati sint, aut publici percussores clericorum.

3 Aduerte autem, posse † aliquem nominatim esse excommunicatum, & non denunciatum: si enim Iudex præcipiat alicui, vt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ compareat in iudicio, & hic contumax est, nec comparet, excommunicatus statim est, & nominatim; tamen non denunciatus.

tus. † Denunciari autem dicitur, quando declaratur à Iudice, eum contraxisse excommunicationem talem. Ante denunciationem ergo non tenemur eum vitare. Nec est recipienda Gloss. *in cap. à nobis, ver. quisquis, de sent. excom.* quæ excommunicatum nominatum illum esse affirmat, qui excommunicatur à canone his verbis: *Quisquis furtum commiserit, sit excommunicatus.* Hoc reiiciendum est, vt falsum, & contra communem sententiam Doct. vt notat Couar. *in cap. alma mater. priori part. relect. §. 2. num. 8.* affirmans, illum esse nominatim excommunicatum qui hac notatur censura, expresso nomine proprio, aut aliquot appositis signis, quæ certè & absque vllo dubio significent eum, qui excommunicatur, per *l. nominatim. ff. de cond. & demonstr.* 4

Aduerte autem, † denunciationem posse fieri per Ordinarium excommunicati, licèt ipse non excommunicauerit. Abb. post Innocent. *in cap. pastoralis. §. verum. in fin. de appell.* arg. *6. iure 11. quæst. 3. & cap. 1. de treug. & pac.* Quod tamen limitat Dec. *in d. §. verum. col. 4. ver. extra Glos.* quando quis in excommunicationem incidisset ex dispositione iuris, sed ab homine excommunicatum, dicit ipse non posse denunciari ab illo, qui non excommunicauit, quoniam causa per vnum incepta, per alium absque causa non potest perfici. & ad *cap. 1. de treug. & pac.* respondet, habere locum in eo, qui excommunicauit, vt verba expressa sonant. 5

Aduerte vlteriùs, si † sententia excommunicationis iam ab homine sit nulla, fieri non posse publicationem, seu denunciationem; si autem est valida, & ab illa, postquam contracta est, directè vel indirectè non est appellatum, denunciatio fieri potest. Si verò est appellatum, & sciat excommunicatus, se iam excommunicatum, per appellationem sequentem non impeditur denunciatio. Si autem est ignorans, appellatio interposita secundùm Host. impedit denunciationem, ita Henric. Boic. *in cap. pastoralis, §. verum. numero 15. de appell.* appellatio enim post latam excommunicationem impedit denunciationem in ignorante; non autem in sciente se esse excommunicatum. Cæterùm, si sententia excommunicationis lata est à iure, & est notorius excessus, absque citatione & declaratione potest iudex denunciare excommunicatum: si verò excessus non est notorius, reo non vocato, & declarato in canonem incidisse, denunciatio fieri non debet. Abb. *in cap. peruenit. 1. num. 5. de appell.* 6

ADDITIONES.

a *Martini.*] De hac re multa Sayrus cap. 12. Valent. parte 2.

b *Et quamuis.*] Vide Satyr. loco cit. à num. 6.

De effectibus propriis maioris excommunicationis.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Cum excommunicato in eodem crimine propter quod excommunicatus est, participantes, pariter sunt excommunicati eadem excommunicatione.*

2 *Collatio beneficij facta excommunicato est nulla.*

3 *Quibus non suffragetur absolutio dari solita in litteris Apostolicis.*

4 *Excommunicatus non potest eligi ad beneficium Ecclesiasticum.*

5 *Excommunicationis ignorantia non excusat quoad actum, sed quoad pœnam.*

6 *Idem de electione ad dignitatem sacularem.*

7 *Excommunicatus non potest exercere actum iurisdictionis.*

8 *Excommunicatus non potest exercere actum Ordinis.*

9 *Qui tenebantur aliàs obnoxij vinculo fidelitatis vel iuramenti alicui, si is inciderit in excommunicationem liberantur à tali vinculo, ea durante.*

10 *Excommunicatus priuatur actu iuridico accusandi, testificandi, patrocinandi, procurandi.*

11 *Excommunicatus si moriatur, priuatur Ecclesiastica sepultura.*

12 *Clericus perseuerans in excommunicatione vltra annum, potest priuari beneficiis.*

13 *Conuentus super crimine excommunicatus, in annum perseuerans, censetur conuictus de crimine.*

14 *In excommunicatione per annum permanens, efficitur suspectus de haresi.*

15 *Excommunicatus post legitimas monitiones non resipiens, quomodo excipiendus.*

16 *Suspectus de haresi, iudicium subterfugiens & ob id excommunicatus, si ad annum persistat, hareticus pronunciandus est.*

17 Ex

17 *Excommunicatus non potest percipere fructus beneficiorum suorum.*
18. 19 *Titulum beneficij aut possessionem excommunicatus an amittat.*
20 *Excommunicatus non absoluitur ab obligatione recitandi horas canonicas.*
21 *Excommunicatus nõ liberatur ab onere soluendi pensionem.*

EXcommunicationis effectus, qui magis propriè affectus vocari possunt, consideremus: hi autem multi sunt, quorum primus est; eos, qui † cum excommunicato in eodem crimine, propter quod excommunicatus est, participant, ita affici, vt pariter sint excommunicati eadem excommunicatione: ita habetur *c. nuper. de sent. excom.* vbi aduertendum est cum Panor.*cap.contingit.* 1.*de sent.excom.*duo esse necessaria, vt participans cum excommunicato, eius excommunicationem contrahat. Vnum quod participet in eodem crimine [a], propter quod ille alter excommunicatus est dando auxilium,consilium,fauorem. Alterum est, vt ista participatio sit postquam iam commissum est crimen, & contracta est iam ab illo excommunicatio: vnde, qui excommunicato, postquam excommunicatus est, modo aliquo ex prædictis in crimine illo, propter quod est excommunicatus, participat, afficitur eadem maiori excommunicatione, & hoc vocant Doctores, participare cum excommunicato in crimine criminoso. Adde tertium, non de quocumque excommunicato hoc procedere, sed de nominato, & rursus de eo, qui sciens excommunicatum ob tale crimen,sic participauit cum eo,de his enim canon ille expresè loquitur. 1

Alter effectus est,† collatio beneficij [b] facta excommunicato, ipso iure est nulla, ita habetur *c. postulastis, de cler. excom. minist.* Et licèt postea absoluatur ab excommunicatione, indiget noua collatione, si quando beneficij collatio facta fuit, erat excommunicatus, quia nulla fuit collatio prior. *c. postulasti,* & *ibi* Gloss. & Doct. *de cler. non ordin. minist.* Immò etiam impetratio literarum à Papa, ad beneficium obtinendum, & quodcumque rescriptum ab ipso excommunicato impetratum, ipso iure est nullum,præterquam super articulo excommunicationis, vel appellationis, per *c.* 1. *de rescript. in 6.* Modò verò, quoties à Papa literæ impetrantur ad beneficium, solet similiter impetrari absolutio ab excommunicatione,ad effectum validitatis literarum, & sic cessat iste effectus in hoc, ita Feli. *in c. Apostolica,in princip. de* 2

except. quod intellige dummodò impetrans non insurduerit per annum, vel non commiserit aliquid eorum, quæ in regulis Cancellariæ excipiuntur, quibus illa absolutio non suffragatur, si post quatuor menses, ob aliquod illorum delictorum commissorum, excommunicationem sustinuerint: ante quatuor autem menses impletos, etiam istis suffragatur.

Quamuis autem huiusmodi regulæ minuantur, aut augeantur, pro Pontificum beneplacito: tamen tenor regulæ, quæ in Xisti V. Pontificatu seruatur, hic est. *Itémne personis pro quibus literæ suæ Sanctitatis emanabunt, ob generalem absolutionem à censuris ecclesiasticis quibus ligati forent ad eorum effectum indifferenter concedi, & in literis Apostolicis apponi solita præstetur occasio censuras ipsas vilipendendi & insurdescendi in illis, statuit & ordinauit huiusmodi absolutionem & clausulam in literis quas in futurum cum illa concedi continget,*
3 *† non suffragari non parentibus rei iudicatæ, incendiariis, violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus, & falsificari procurantibus literas, & supplicationes Apostolicas, & illis vtentibus, receptatoribus & fautoribus eorum; ac res vetitas ad infideles deferentibus: violatoribus ecclesiasticæ libertatis: via facti, ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperantibus: & Nuncios, vel executores Apostolicæ Sedis & eius officialium eis commissa exequentes impedientibus. Qui propter præmissa, vel aliquod eorum excommunicati à iure, vel ab homine, per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi sustinuerit, & generaliter quibuscumque aliis, qui censuris aliquibus etiam aliàs, quàm vt præfertur, quomodolibet ligati in illis per annum continuum insurduerint.*

4 Tertius [c] est, non potest excommunicatus † eligi ad beneficium ecclesiasticum, per *cap. constitutis.* 1. *de appell.* & *ibi* Glos. & consequenter, nec postulari, nec præsentari ad beneficium patronatus, quia eadem est ratio electionis, postulationis, & præsentationis, iuxta Glos. *cap. quoniam, de elect. in 6.* & ita tenet Couar. *relect. c. alma mater. prior. part.* §. 7. *n.* 1. & 2. idem esse de pensionibus censuit Gigas *tract. de pension. q.* 4. cui consentit Couar. *loco allegato.*

Aduerte autem, quamuis electus [d] ignoret, se esse excommunicatum, electionem tamen esse nullam, & idem de collatione, & aliis: excusabitur quidem à peccato & pœna quoad Deum, dum ignorat, si ignorantia probabilis est; tamen quoad actum, cum primum scit, debet procedere, ac si nullus esset. ita habet Glos. *c. Apostolicæ. v. ignorantia, de cleri. excom.*
5 *minist.* & *ibidem* Panorm. & Henric. Boic. *num.* 1. nam † excom muni

communicato, quoad pœnas, ignorantem excusat, sed non quoad vtilitatem actus, Cassian. *decis.* 1. *de præb. per cap. postulastis. de cleric. non ordin. ministr.*

Quod dictum est de electione ad ecclesiasticum beneficium, dicitur etiam de † electione ad dignitatem secularem Regis, vel Imperatoris, vel Ducis; nulla enim electio est, si electus est excommunicatus, ita habetur *cap. venerabilem, de electione.* Aduerte tamen, quòd licet excommunicato hæc conferri non possint, & collationes, si fiant, sint nullæ; potest tamen excommunicatus acceptare beneficium, ante excommunicationem sibi collatum, & optare præbendam, si aliàs iure consuetudinis competebat sibi optio. Rot. *in antiq. decis.* 126. cui accedit communior sententia, teste Couar. *lib.* 3. *vari. resolu. c.* 16. *n.* 4. 6

Quartus est, excommunicatus non potest exercere actum † iurisdictionis, absque peccato, immò, si publica est excommunicatio facta, & sententiæ nullæ sunt. *c. ad probandum. de sent. & re iud.* Hinc est, eum nec excommunicare, nec conferre beneficia, nec eligere, nec præsentare, nec alia posse, quæ ad iurisdictionem pertinent; &, si facit, actus est nullus. *c. cùm inter. in fin. de elect. & c. cùm dilectus, de consuetu.* ita etiam dicunt Ioan. Andr. *in cap. pia. col.* 5. *in fine, de except. lib.* 6. & Abb. *in c. ad probandum, numero* 10. *de re iud.* Hoc autem procedit, vt dixi, si sit publicè excommunicatus, secundùm Abb. *in d. c. ad probandum.* sed si sit occultus, actus in aliorum fauorem factus, ratione publici officij erit validus, Abb. *vbi suprà, numer.* 13. & *ibi* Feli. *num.* 3. cum opinione communi, per *l. Barbarius. ff. de offi. præs.* Aduerte tamen in hoc, quod si ille, in cuius fauorem actus iurisdictionalis est gestus, adiuit scienter ipsum excommunicatum occultum, actus ille debet retractari in eius odium, secundùm Cald. *in c. ad probandum. de re iud.* & Abb. *in cap. veritatis. num.* 43. *de dol. & contum.* alios etiam pro eadem sententia citat Feli. *in d. cap. ad probandum, numer.* 8. per *c. fin. de procur.* quamuis post constit. Martini, ipse Feli. credat huiusmodi dictum Cald. cessare, ea ratione, quia cessat odium culpæ communicantis cum excommunicato occulto: subdens, quod licet ipsa constitutio Martini non suffragetur excommunicatis, sed solum succurrat conscientiis timoratis, vt in ea dicitur, tamen dictum Cald. est fundatum in odium scientis, & non euitantis excommunicatum, quod quidem odium est sublatum, & per consequens eius dictum non videtur habere locum. ita Feli. *ibi, & in cap. Rodulphus, n.* 4. *de rescript.* 7

8 Quintus [f] est,non potest exercere actum † ordinis; vt, celebrare,ordinare,nec confirmare, nec absoluere, denique nec exercere actum aliquem,cuiuscunque etiam minoris ordinis, & si exerceat,fit irregularis. per *c.cùm medicinalis,de sent. excom.in 6.*& *ibi* Glos.quo casu licèt ordinatus recipiat characterem,non tamen executionem recipit, *cap. 2.* & *ibi* Glos. & Doct. *de ordi. ab Episcop.qui renunciau. Episcop.* quod tamen est verum, si sit ordinans publicus excommunicatus : nam si occultus, non solùm characterem,sed etiam executionem reciperet ordinatus ab excommunicato. Abb. *in c. ad probandum,n.*15.*de re iud.* Inno. *in c.*1. *num.*4.*de schismaticis.* Lapus *alle.*89.*num.*12. quamuis non desint contrarium affirmantes. Hæc intellige de iure communi : nam post extrauagantem Martini suprà allegatam,solos excommunicatos nominatim post denunciationem, & publicos percussores clericorum vitare debemus. Qui igitur ab his ordines suscipit,suspensus est : à cæteris verò, non,quamuis ipsi conferentes peccent, & sint irregulares. De hac tamen irregularitate, quæ etiam contrahitur, si excommunicatus recipiat ordines, dicemus inferiùs,quando de tali materia occurret sermo.

9 Sextus [g] est,qui tenebantur aliàs obnoxij † vinculo fidelitatis vel iuramenti alicui,liberantur à tali vinculo, si is inciderit in excommunicationem, ea durante. Ita habetur *can. nos sanctorum, & can.iuratos.* 15.*q.*6. Non tamen per hoc intelligendum est, absolui debitorem ab obligatione soluendi debitum creditori, etiam excommunicato, vt benè notauit D.Medi. *de restitut.q.*3.*caus.* 9. Canones enim illi procedunt de debitis, non re,sed verbis contractis, contra Glossam *cap. absolutos,de Hæreticis.*

10 Septimus [h] est,priuat † actu iuridico accusandi, testificandi,patrocinandi,procurandi. *c.decernimus.de sent.excom.in 6.* immò etiam reconueniendi. *cap.cum inter priorem. de except.* defensio tamen legitima ei non negatur, iuxta *idem cap. cum inter priorem.*

11 Octauus [i], si in excommunicatione † è viuis decedat, priuatur ecclesiastica sepultura,& est exhumandus, si excommunicatus sepultus est. *c. sacris, de sepult.* hoc intellige post extrauagantem Martini, quando est nominatim excommunicatus, & denuntiatus, vel notorius percussor Clerici ; alias enim licet sepelire, sicut communicare cum eis viuis : nam cui communicamus viuo,communicamus etiam mortuo.24. *q.*2.*cap.sanè.*1. & *c.sacris,de sepult.*

12 Nonus est, † clericus perseuerans in excommunicatione vltra

vltra annum, poterit priuari beneficiis, quæ obtinet. Abb. & Doct. *in c. cùm bona, de æta. & qualit.* qui in eodem textu fundantur, & Couar. *in rep. c. alma mater, prior. part. relect. §. 7. n. 10. ver. tertiò si quis.*

Decimus est, † conuentus super crimine ciuiliter vel criminaliter, & ob contumaciam excommunicatus, si in annum perseuerat, censetur conuictus de crimine, cuius fuit accusatus, Couar. qui alios citat, *vbi suprà.* 13

Vndecimus effectus est, qui per annum permanet † in excommunicatione, efficitur suspectus de hæresi, vt habetur *c. vlt. de pœnis*, vbi qui biennio in excommunicatione perdurauerat, suspectus dicitur hæreticæ prauitatis. Notat autem ibi Panor. & Doct. idem esse, si per annum in excommunicatione insurduerit, argu. *can. rursus, & can. quicumque. 11. q. 3.* suspicio autem hæc inducit purgationem, vt ibi notat Panorm. ex Innocent. & aliis. Simancas autem *in Catholicis institut. c. 27.* tradit ex praxi inquisitorum, esse suspicionem leuem: quæ intellige quacumque de causa sit excommunicatus, etiamsi non sit materia hæresis. Hæc doctrina confirmata est in Con. Trid. *sess. 25. c. 3.* vbi sic habetur: † *Excommunicatus quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solùm ad sacramenta & communionem fidelium non recipiatur, sed si obdurato animo cēsuris annexus in illis insurduerit, etiam contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi possit.* Notant autem Feli. & Ioan. de Ann. *cap. postulasti. de homicid.* contumacem in excommunicatione etiam ante annum, posse puniri pœna temporali. 14 15

Duodecimus [k] effectus est, † suspectus de hæresi, & ea de causa vocatus ab inquisitoribus, iudicium subterfugiens, & ob eam contumaciam excommunicatus, si ad annum in ea persistat, tanquam conuictus de hæresi est pronunciandus hæreticus: ita habetur *cap. cùm contumacia.* & *ibi* Glos. *de hæret. in 6.* & *cap. excommunicamus. §. qui autem, de hæret.* Nota ex Glos. *cap. cùm contumacia*, hoc habere locum, quando contumax, suspectus de hæresi, citatus fuerit expresè vt ad iudicium accedat super rebus fidei, & super crimine hæresis, cuius accusatur, aut suspectus est, responsurus. Notat autem Francus *in eodem cap.* satis esse, si in genere crimen hæresis in edicto exponatur, nec requiritur in specie hæresim significari. Notat etiam Gonsaluus à Villadiego *tract. de hæret. q. 12.* præfatam decisionem habere locum, quando verè contumax est, si enim absens iustum habuit impedimentum, quo legitimè impeditus non potuit eo tempore ad tale iudi- 16

cium accedere, non est vt hæreticus condemnandus, poteritque ille iustas causas absentiæ allegare & probare.

17 Vltimus [l] effectus est, † excommunicatus non potest percipere fructus beneficiorum suorum. hæc est communis sententia, quam sequuntur Palu. 4. *d.* 18. *q.* 4. & Sylu. *clericus*. 4. *q.* 25. & Ioan. de Ligna. *in cap. quia diuersitatem. de concess. præben.* Dec. *in c. pastoralis.* §. *verum, col.* 3. *de app.* Sum. Confess. *lib.* 3. *tit.* 33. *quæst.* 81. *ver. effectus.* Armil. *ver. excom. n.* 9. qui limitant [m], hoc procedere, quando excommunicatus est in mora, id est, per ipsum stat, quominùs absoluatur. Panor. verò *cap. pastoralis.* §. *verum, num.* 21. *de app.* nullam ponit limitationem, sed dicit, excommunicatum ipso facto non posse percipere fructus beneficiorum suorum: nec post absolutionem, fructus temporis præcedentis, in quo fuit excommunicatus, eidem reddi debere, sed Ecclesiæ propriæ: & hanc sententiam tenuit ante ipsum Glos. *in c. studeat. in fin. dist.* 50. & Hostien. *in sum. rubr. de sentent excom. num.* 11. *ver. item vt quandiu.* & Inno. *in d. c. pastoralis, num.* 4. & cum his est communis sententia, teste Pute. *decis.* 280. *lib.* 1. Quod quidem adeo verum esse, affirmant communiter Doct. vt quamuis clericus excommunicatus sit egenus & pauper, illi tamen non sit prouidendum de alimentis, nisi fame periret. Glos. *in d.* §. *verum.* & *ibi* Abbas *num.* 16. & Couar. *variar. resolu. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 8. *ver. duodecimo*; & ratio est, quia potest sibi ipsi prouidere petendo absolutionem. verba Hostien, sunt: *Nihil de fructibus beneficiorum suorum percipiat.* Abb. verba, *Fructus debent conuerti in vtilitatem Ecclesiarum, & excommunicato non dabuntur.* Pute. verò dicit: *Excommunicatus non facit fructus suos.*

Aduerte verò quòd si sint distributiones quotidianæ, non Ecclesiæ, sed aliis accrescũt. Glos. *in Cle.* 2. *in ver. pars dimidia, de ætat. & qualit.* Dec. *in c. pastoralis,* §. *verum. coll.* 3. *de appell.* Aduerte rursus, si excommunicatio est iniusta [n], excommunicatus postea absolutus recuperat fructus medij temporis sibi subtractos, vt dicunt Hostien. Abb. Boic. & alij *vbi suprà,* per *c. super causa.* 2. *q.* 4. quod etiam respectu distributionum quotidianarum locum habet, quando ante excommunicationem iniustam erat solitus diuinis officiis adesse, & tempore excommunicationis præsens fuit in loco, vbi beneficium habebat, vt notat Couar. *varia. resolut. lib.* 3. *cap.* 13. *n.* 8. *ver. duodecimo.* Hæc sententia communis maximè nititur *cap. pastoralis. de appell.* vbi dicitur: *Meritò subtrahuntur prouentus Ecclesiastici, cui Ecclesiæ communio denegatur.* quibus verbis

verbis significat, sicut excommunicatio lata priuat statim communione Ecclesiæ excommunicatum, ita etiam statim consequenter priuat prouentibus, vnde meritò Panor. *ibi* reprobat Glossam dicentem non priuare, nisi in ipsa sententia exprimatur priuatio, quod verum non est, cùm sit consequens effectus ipsius excommunicationis.

† Titulum autem beneficij ante excommunicationem 18
obtenti excommunicatus non amittit, vt notat Panorm. *capit. pastoralis, allegato. §. verùm. num.* 18. nec amittit † possessio- 19
nem: immò spoliatus posset agere de spolio, vt notat Innocent. *capit. veritatis. num.* 3. *de dolo.* nec etiam absoluitur ab obligatione recitandi † horas ° canonicas, vt dicit Couarr. 20
alios citans *cap. alma mater, prior. part. relect. §. 3. numero* 8. eas tamen recitare debet priuatim & secretè, &, si sit in sacris, absque, *Dominus vobiscum*, sed loco illius dicet, *Domine exaudi orationem meam.* vt notat Albert. de Ferrar. *in repetit. cap.* 1. *quæst.* 12. *de celebr. miss.* & Armil. *excomm. num.* 9. Nec etiam liberatur ab onere † soluendi pensionem, si iustè sit excom- 21
municatus, licèt fructus non percipiat, vt notat Gigas *tract. de pensio. q.* 64.

ADDITIONES.

a *Eodem crimine.*] Sayr. c. 11. numero quinto, c. 15. num. 15. lib. 2.
b *Collatio benef.*] Sayr. cap. 6. num. 2.
c *Tertius.*] Sayr. cap. 5. Nauar. num. 21.
d *Quamuis electus.*] Gloss. Panor. in cap. penul. de cleric. excom. Nauar. num. 27. vers. 8.
e *Quartus.*] Sayr. c. 6. Nau. num. 21.
f *Quintus.*] Sot. q. 1. artic. 4. Nau. num. 19. Sot. sen. Abbas in c. si quis presbyter, de cler. excom. minist.
g *Sextus.*] c. nos sanctorum. 15. q. 6. Nau. num. 22. Rich. 4. d. 18. art. 11. q. 4. Palud. q. 6. Gab. q. 2. art. 3. d. ead.
h *Septimus.*] Sayr. cap. 8.
i *Octauus.*] Idem cap. 4. à num. 10. polluuntur autem cœmeteria excommunicatorum humatione: quæ, etiamsi ossa exhumata sint, aqua solemniter benedicta reconcilianda sunt, c. consuluisti, de consecr. Ecclesiæ, vel alta. & c. vnico. l. 6. eo. tit. Syl. consecratio. 2. num. 5. Sayr. n. 11.
k *Duodecimus.*] Sayr. cap. 10. numero 21. Couarr. §. septimo. num. 11.
l *Vltimus.*] Nauar. num. 21. Sayr. c. 5. num. 24.

m *Limitant.*]Sayr.num.29.
n *Si est iniusta.*] Sayr. num.25. Felin.in c.Apostolicæ,de except. num. 13. Fructus autem patrimoniales pro titulo assignatos non amittit excommunicatus etiam iustè, Gloss. & Abb. in cap. tuis, de præb. non sunt enim beneficij fructus, Sayr. num.26.loco cit.

Quod autem dictum est à Tol. de beneficij fructibus, intellige etiam de pensionibus, & aliis veris Ecclesiæ redditibus. Vide Sayr.& quos ille recenset,n.17.loco cit.

o *Horas.*] Sayr. cap.3. non potest dum recitat horas,dicere, *Dominus vobiscum*, quoniam priuati viri vox non est, idem num.5.

Maiol. lib.3. cap. 21. num.6. Clericum excommunicatum irregularem fieri arbitratur,si dicant,*Dominus vobiscum*;quod alij negant.

De quibusdam adnotandis in absolutione ab excommunicatione.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Qui multis ligatur excommunicationibus, pluribus indiget absolutionibus, vel vna generali.*
2 *Absolutio excommunicationis fieri potest dupliciter.*
3 *Absolutio excommunicationis à quo possit fieri.*
4 *Excommunicatus etiam inuitus absolui potest.*
5 *Excommunicatione potest absolui inscius absolutionis.*
6 *Absolutio ab excommunicatione debet fieri sine conditione.*
7 *Absolutio quæ datur ad cautelam, iniustè excommunicato non conceditur, sed dicenti excommunicationem nullam.*
8 *Petens absolutionem excommunicationis ad cautelam non tenetur exprimere causam nullitatis.*
9 *Relaxatio ab excommunicatione an illicò fieri debeat, quando excommunicatus vult satisfacere.*
10 *Absolutio ab excommunicatione à iure quando valeat etiamsi priùs non fiat satisfactio.*
11 *Denegare alteri an quis possit absolutionem excommunicationis?*

12 *Absolutio excommunicationis in foro conscientiæ, non prodest in foro exteriori.*
13 *Facultates, quæ à Romano Pontifice dantur per Iubilæum aut bullas confessariis absoluendi à censuris, non concernunt forum exterius.*
14 *Absolutionis & excommunicationis non est certa forma.*
15 *Absolutio excommunicationis iniusta valet.*
16 *Per vim & metum extorta non valet, etiamsi iusta sit causa.*
17 *Absolutio excommunicationis non valet, quando causa expressa est falsa, nisi Iudex intendat absoluere.*

PRiusquam de eo, qui potest absoluere ab excommunicatione, in particulari tractemus, opus est, quædam in generali ad absolutionem pertinentia præmittere.

Primò a, sicut vnus potest simul † multis ligari excommunicationibus, variis de causis contractis, vt habetur 3. q. 4. *can. Engeltrudam*, & Gloss. *ibi* cum communi Doctorum sententia, ita consequenter pluribus indiget absolutionibus, vel vna generali, si omnes sunt relaxandæ, vt habet Innoc. *c. cùm pro causa, de sent. excom.* potéstque vna sine alia relaxari, secundùm Palud. *4. d. 18. q. 5. art. 3.* 1

Secundò, vt rectè adnotant Sylu. *absolutio. 1. §. 3.* & Ang. *absolutio. 1. §. 1.* Absolutio † dupliciter fieri potest, vno modo in foro exteriori; altero modo in foro conscientiæ, quæ fit vnà cum absolutione à peccatis, illa prior potest à † non sacerdote fieri, hæc posterior à solo sacerdote, non ratione ipsius excommunicationis: nam ab ea quilibet, habens iurisdictionem excommunicandi, potest absoluere, etiamsi is, nec presbyter, nec diaconus, nec subdiaconus sit. Qui autem à non sacerdote absolutus à sola excommunicatione est, manet quidem reconciliatus communioni hominum & sacramentorum, in quantum priuatus erat per sententiam, vt habent Ioan. Andr. *in c. à nobis. 2.* & *ibi* Henric. Boïc. *num. 11. de sent. excom.* Sed ratione peccatorum, à quibus non sacerdos non potest absoluere, indiget absolutione sacerdotis, vt dicunt Henric. Boic. *vbi suprà*, & latè Couar. *in cap. alma mater, prior. part. rel. §. 11. num. 10.* qui reprobat opinionem Hosti. distinguentis duplex vinculum in excommunicatione: à quorum vno potest absolui à non sacerdote; ab altero verò à solo sacerdote, in foro pœnitentiali, quæ distinctio nullius est momenti: nam, vt dicit Ioan. Andr. & Henric. *vbi suprà*, communiter Iudices delegati & Ordinarij absoluunt perfectè & ex integro,

integro, quos ligant, licèt presbyteri non sint; nec curant subtilitatem Host. Nec est necessaria absolutio à sacerdote, nisi ratione peccatorum, qua non existente, etiam non sacerdos in vtroque foro absoluit; quando verò coniuncta est cum absolutione à peccatis, tunc à solo sacerdote fit: & hæc dicitur propriè absolutio in foro conscientiæ.

Rursus, ad illam priorem non est necessaria voluntas ex-
4 communicati: nam etiam † inuitus potest absolui, sicut potuit inuitus excommunicari. ita habet Palud. *loco citato*, & S. Tho. 4. *d.* 18. *q.* 2. *art.* 5. *quæstiunc.* 2. Non tamen debet id fieri, nisi ex causa rationabili, nimirum quando excommunicatio non prodest excommunicato, & nocet communitati, propter participationem, vt notat Panor. *cap. Apostolicæ de except.* capell. Tolosan. *q.* 290. *num.* 3. Rursus, illa priori potest absolui
5 ignarus & † inscius absolutionis, non enim est necessaria admonitio, sicut ad excommunicationem.

Aduerte tamen circa monitionem, quòd si excommunicatio sit facta ad alicuius instantiam, cuius intersit audiri, puta, quia potest prætendere offensam manifestam, quo casu excommunicatus absque satisfactione non absoluitur, etiam cum cautione. *cap. ex parte* 1. *de verb. sign.* tunc citatio eius, ad cuius instantiam est excommunicatus, requiritur, secundùm Gloss. *in cap. excommunicatos* 11. *quæst.* 3. & notat Abb. & testatur de communi, *in cap. qua fronte. num.* 6. *de appellat.* vbi id tractant Ancar. *num.* 6. & Dec. *col.* 3. *in fin.* post Specul. *in tit. de contum.* §. *fin. ver. sed pone excommunicatus.* Quamuis autem hoc casu citatio requiratur, si tamen fieret absque citatione, teneret absolutio, vt dicunt Abb. & Dec. *in d. cap. qua fronte.* Feli. *in c. sacro, de sent. excomm.* per illum tex. Potest etiam illa prior dari per litteras, vt habet Richar. 4. *d.* 18. *art.* 10. *q.* 2. imò habetur *can. quanto.* 2. *q.* 5. vbi gloss. addit, quod etiam potuit per litteras excommunicari. Potest etiam illa fieri per procuratorem [b] vt habent Archidia. *cap. eos qui, de sent. excom. in* 6. & Ioan. Andr. *cap. qui ad agendum, de procura. in* 6. Hæc tamen fieri non possunt in absolutione posteriori ratione absolutionis à peccatis, quæ non potest prædictis fieri circumstantiis.

6 Tertiò, absolutio ab excommunicatione debet fieri sine † conditione, vt adnotat Panorm. *cap. de quibus, de baptis.* quod intelligendum est de conditione futuri, quæ actum suspendit, donec conditio impleatur, tunc enim nulla est, vt notat Sylu. *absolutio.* 3. §. 1. & probatur ex *c. actus, de reg. ius in* 6. Vt si quis dicat, *Absoluo te, si restitueris, vel hoc aut aliud feceris;*

hoc

hoc casu nulla est absolutio; quando tamen conditio est, quæ actum non suspendat, quia vel est de præterito, vel præsenti, tunc fieri potest, & valet, sicut dicitur in baptismo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo.*

Quartò [d], absolutio, quæ datur ad cautelam, non † conce- 7
ditur iniustè excommunicato, sed illi tantum, qui dicit excommunicationem nullam. *cap. solet, de sent. excom. lib. 6. & in cap. per tuas, extrà eod. tit.* Conceditur autem ad cautelam ex quadam iuris benignitate & gratia; vt habetur *in dictis constitutionibus, & in cap. venerabilibus. §. sed si ex causa, de sent. excom. lib. 6.*

Quintò, petens absolutionem ad cautelam, non † tenetur 8
exprimere causam nullitatis. Oportet tamen eam in specie nominare, nempe quia lata est post appellationem, aut quia errorem continebat intolerabilem; aut quia defuit iurisdictio, aut aliis de causis nullitatis in specie narratis. Couar. *cap. alma mater, prior. part. relect. §. 12. num. 7.*

Sextò, relaxatio ab excommunicatione † illico debet fie- 9
ri, quando excommunicatus vult satisfacere, secundùm Abb. *in c. reprehensibilis. num. 3. de appell.* per *cap. nemo. 1. & cap. illud. 11. q. 3.* quod limitandum est, quando tunc satisfacere non potest, & cautionem dat sufficientem de satisfaciendo, aliàs expectari debet satisfactionis complementum, maximè quando agetur de interesse partis.

Septimò, † absolutio ab excommunicatione à iure, quan- 10
do datur ab eo, cui de iure competit, valet etiam si priùs non fiat id, quod canon præcipit, puta satisfacere, aut hoc vel illud implere. Ita habet Innoc. *in cap. cùm ab Ecclesiarum, n. 6. de offic. ordin.* Tamen non valet ea, quæ fit ab eo, cui de iure non competit, sed ex aliqua commissione aut mandato; talis enim debet fieri iuxta formam mandati vel commissionis, aliàs est nulla, vt notat D. Nauar. *cap. 27. summæ, num. 27.* & Ang. *excom. 3. §. 2.* etiam si sit articulus mortis, si potuit seruari forma mandati vel canonis. Est inter hos altera diffe-
rentia; nam cui de iure competit, potest alteri † delegare vel 11
demandare absolutionem, vt habet Gloss. *cap. eis quibus, de offic. ordin.* Ei autem de iure competit, cui ex officio alicuius ordinariæ potestatis competit, & Gloss. exemplificat in legatis ex officio legationis, & his, quibus committitur in priuilegio perpetuo, ratione dignitatis, & Episcopis in certis casibus, de quibus dicemus inferius, & Abbatibus. Si verò sit alicui commissum ex priuilegio speciali, quia habet nudum ministerium, non autem iurisdictionem, hic non potest alte-

ri committere, vt habetur *cap. quoniam, de offic. iudic.deleg.* & *ibi* Gloss.

12 Octauò, absolutio obtenta in † foro conscientiæ, etiam præmissa satisfactione, non prodest in foro exteriori, vt notat Couar. *in cap.alma mater,prior.part.relect.§.11.numer.15. ver. 3.* plurimum etenim, vt ipse dicit, detraheretur iurisdictioni Ecclesiasticæ, si à Confessario absolutus secretè, posset se ingerere diuinis.

Nonò [e], facultates quæ per Romanum Pontificem dantur per Iubilæum, aut Bullas Confessariis absoluendi à quibus-
13 uis censuris, non concernunt † forum exterius; sed tantum ea, quæ ad pœnitentiæ forum, & conscientiæ purgationem spectant, vt notat Paris. *cons.67. num.20. lib.4.* Couar. *vbi suprà, ver. quintò,* attestantes hunc esse stylum Romanæ Curiæ, vt reuera est.

14 Decimò [f], non est † certa forma absolutionis, sicut nec excommunicationis, est tamen necessarium aliquod verbum quo exprimatur actus absolutionis, seu ralaxationis à vinculo. Sunt autem seruanda quædam in absolutione solemni, vt notant Doctores, & refert Ang. *ver.absolutio.3.§.1.*

Primò, vt absoluens faciat absoluendum iurare, eum parituturum mandatis Ecclesiæ, seu ipsius absoluentis, iuxta *c. ex tenore, de sent. excom.* quod limitat in horrendis criminibus, vt incendiariis, falsariis, & huiusmodi non leuioribus.

Secundò, antequam absoluatur, satisfaciat [g] sufficienter læsis pro facultate sua, iuxta *c. porro. & c.parochianos, de sent. excom.*

Tertiò, absoluatur cum Psalmo, & oratione Dominica, verberibus, & aliis consuetis, vt dicit Syl. *absolutio, 3.n.4.*

Quartò, iniungatur ei præceptum, ne vnquam faciat contra canonem illum, contra quem faciens incurrit excommunicationem.

Quintò, vtatur verbo absolutionis, vel relaxationis.

Dicat ergo primò, *Miserere*, & orationem Dominicam. Rursus, *Saluum fac seruum tuum*, &c. *Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum; Deus, cui proprium est misereri*, &c. Deinde dicat, *Absoluo te ab excommunicatione, quam incurristi propter hoc vel illud, & restituo te sacramentis Ecclesiæ.* Ista forma non est ita necessaria, vt, si prætermittatur, & solo verbo fiat, non teneat; imò tenet, quia hæc non sunt de essentia, vt dicit Panorm. *cap.fin.de rest.spoliat.* & Innoc. *c.cùm dilecta, de rescript.* cum communi Doctorum sententia.

Vndeci

Vndecimò,† absolutio iniusta valet, vt habetur *cap. venerabilibus*, §. *vbi, de sent. excom. in 6.* etiamsi sit ex parte causæ iniusta. ideò Innoc. *in cap. cùm ab Ecclesiarum, num. 6. de offic. ordin.* dicit, quòd si Episcopus absoluat, non præmissa satisfactione, tenet absolutio; Episcopus tamen malè facit, & debet corrigi, quia iurisdictionem non seruat subditis suis: & in hoc differt ab excommunicatione, quæ quando ex parte causæ iniusta est, non valet in foro conscientiæ, vt suprà diximus, *in cap. 10.* 15

Non tamen valet absolutio, etiamsi iusta sit causa † per vim & metum extorta, *cap. vni. de iis, quæ vi, met. in 6.* quod capitulum iuxta Gloss. *ver. excommunicationis*, habet locum, etiamsi excommunicatio esset iniusta. Idem Gem. *ibidem n. 3.* valeret tamen excommunicatio tali medio extorta, si iusta esset causa, vt gloss. notat *eodem capit. vers. vacuamus*, quam Glos. dicit Abb. *in cap. abbas, num. 17. de his, quæ vi, met.* esse mente tenendam. 16

Nec etiam valet † absolutio, quando causa expressa est falsa; vt habet Innocent. *capit. ex parte, de offic. ordin.* & ibi Gloss. *verb. redire*; vt dicitur ex *cap. officij*, & *ibi* Gloss. *de sent. excommun.* puta, si mentiatur, qui absoluitur, dicens, se satisfecisse, & non satisfecit. Ratio est, quia superiori non intendit absoluere, nisi ex causa expressa, vt notat Abb. *in cap. cùm pro causa, in fin. de sent. excomm.* arg. text. *in d. cap. officij. eodem tit.* valeret tamen, licet iniqua sit absolutio, si Iudex intenderet absoluere, etiamsi falsa causa esset expressa, vt dicit Panorm. *cap. ex parte, de offic. ordin. num. 6.* & quamuis dicat, simili modo in eodem casu excommunicationem valere, & consentiat Sylu. *absolutio. 1. §. 4. num. 13.* post Gloss. *in c. venerabilibus. §. vbi, verb. competit. de sentent. excommun. lib. 6.* Quia par ius est ligandi & soluendi. *cap. verbum. de pœniten. d. 1.* Rot. *decis. 399. in nou.* tamen reuera non valet sententia excommunicationis lata ex falsa causa, quando in ea continetur notoria iniquitas facti, vel exprimitur iuris error, iuxta notata superius *in cap. 10.* quia tunc continere diceretur intolerabilem errorem, excederétque potestatem Iudicis, quæ quidem ratio intolerabilis erroris, & excessus potestatis, non militat in absolutione concessa, ex falsa vel nulla causa expressa, si constat de intentione superioris absoluentis, quia nec ius humanum, nec diuinum irritat talem absolutionem. 17

Aduerte tamen, in casibus, in quibus ius ita prohibet absolutionem absque causa, vt aliter facta non valeat, quantum

tumcumque superior intenderet absoluere, talis absolutio non valet, argum. tex. *c. venerabilibus*, §. *vbi, de sentent. excom. in* 6. vbi Pontifex reddens rationem, cur teneat absolutio iniusta, dicit, *quoniam, etsi contra ius litigatoris, non tamen contra ius constitutionis absoluit.*

ADDITIONES.

De absolutione ab excommunicatione, Nauar. à num. 37. Val. p. 8. Petr. à Sot. lect. 4. Sayr. à c. 16. vsque ad 22. Sot. d. 22. quæst. 2. art. 3. Couarrua. par. 1. §. 11. D. Thom. add. ad 3 p. quæst. 24.

a *Primò.*] Vide Sayrum cap. 21. à num. 15.

b *Per procuratorem.*] Negant peti posse absolutionem ab excommunicatione per procuratorem (quoad Ecclesiam militantem) Inn. in c. cum desideres, de sent. excom. Panorm. 16. Host. & alij: sed Toleti sententia est communis. Vide Sylu. absol. 3. num. 9. Vgol. tab. 1. c. 19. Sayr. c. 21. num. 13. lib. 2. sed necesse est, vt procurator speciale mandatum habeat ad obtinendam absolutionem ab ea excommunicatione, qua vult absolui. Vide Sayr. l. c. num. 14.

c *Inuitus.*] Vide Sayrum c. 21. num. 67.

d *Quartò.*] De absolutione ad cautelam, multa Sayrus c. 17. lib. 2. Vide Nau. num. 277. loco citato.

e *Nonò.*] Vide Sayr. cap. 21. num. 31. Nau. cap. 27. num. 27. Philiar. p. 3. de offic. sacerd. l. 4. cap. 16.

f *Decimò.*] Sayr. c. 16. Val. parte octaua. De iuramento Sayr. cap. 18.

g *Satisfaciat.*] Vide Nau. num. 47. Sayr. cap. 18.

De eo, qui potest absoluere ab excommunicatione in mortis articulo.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *In articulo mortis omnes Sacerdotes possunt absoluere quoslibet à quibusuis peccatis, & censuris.*

2 *Mortis articulus describitur.*

3 *In mortis articulo absolutus ab excommunicatione reseruata, si conualuerit, debet se præsentare coram superiori*

4 Si

4 *Simplici ſacerdoti in articulo mortis abſoluturo ab excommunicatione maiori quid cauendum.*
5 *Laïcus in mortis articulo non poteſt abſoluere ab excommunicatione.*
6 *Abſoluere ab excommunicatione in mortis articulo non poteſt Sacerdos ſimplex, qui extra articulum non poterat præſente eo cui reſeruata eſt excommunicatio, vel abſente, ſi ad eum poteſt fieri recurſus.*
7 *In mortis articulo quilibet Sacerdos non poteſt abſoluere.*
8 *Excommunicatus maiori excommunicatione poteſt in mortis articulo abſoluere.*
9 *Abſolutus ſacramentaliter in mortis articulo ſepeliri poteſt loco ſacro.*
10 *Qui in mortis articulo non potuit abſolui ab excommunicatione, poteſt abſolui poſt mortem, ab eo cui reſeruata eſt excommunicatio.*

IN primis ſtatuendum illud eſt, in † mortis articulo omnes 1 Sacerdotes poſſe abſoluere quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis, & cenſuris etiam reſeruatis; in eo enim articulo nulla eſt reſeruatio, vt habet Conc. Trid. *ſeſſ.14.cap.7.*& ante Concilium erat doctrina receptiſſima, & multis canonibus confirmata. Nec deſunt, qui affirmet eam facultatem cuilibet Sacerdoti, deficiente proprio, eſſe conceſſam iure diuino, inter quos ſunt S. Thom. 4. *ſent. d.20. q.1. art.3.* Dur. *d.19. q.2.* & Palud. *d.10.q.2.ar.2.* Communis tamen opinio Canoniſtarum eſt, iure Eccleſiaſtico conceſſam eſſe, præſumitur enim Papa in eo caſu facultatem talem dare cuilibet Sacerdoti, etiam ſimplici. Sunt tamen aliqua adnotanda.

Primò, ſecundùm Innocent. & Panor. *cap. quod de his, de ſent. excommun.* † mortis articulus non ſolùm eſt, quando ex in- 2 firmitate, ſed etiam quando ex aliis cauſis mortis periculum probabile imminet: vt potè in mari, non quidem quando aliquis mare ingreditur, ſed quando imminet naufragium, vt notot Gloſſ. *cap. paſtoralis. de offic. iud. ordin. verſ. præterquam in articulo mortis.* Quod ſi talis eſſet nauigatio, in qua timeretur probabiliter periculum, nec copia tunc confeſſarij futura eſſet, cenſeretur articulus neceſſitatis, etiam ante imminens naufragium. Idem dicendum eſt in obſidione, vt ibi etiam notat Gloſſ. & in bello, & in prægnantibus, quando imminet partus, vt notat Ioan. And. *cap. paſtoralis, allegato.*

Denique [a], quando non ſolùm ex infirmitate, ſed ex aliis cauſis periculum mortis probabiliter imminet, cenſetur ar-

ticulus mortis, ad effectum vt possit absolui constitutus in tali articulo à quolibet sacerdote, etiam à reseruatis, vt notant allegati Doctores: vnde canones aliquando articulum, aliquando periculum mortis appellarunt.

3 Secundò [b], qui in tali † mortis articulo absolutus est ab excommunicatione reseruata, si conualuerit, debet se præsentare, cùm primùm commodè poterit, coram superiore, cui erat reseruata; quod si non fecerit, reincidit in eadem, vt habetur *cap. eos, de sent. excom.* vbi etiam definitur, quando aliquis à Papa vel delegato absoluitur, iniuncto, vt se Ordinario præsentet, si id non facit, cùm primùm commodè potest, reincidere etiam in excommunicationem eandem. Qui ergo in tali articulo absoluit, admonere debet de hoc pœnitentem. Notat autem Caiet. *ver. excom. cap. 69.* satis esse, si per se, aut per procuratorem se præsentet: quod si non est censura, sed sola peccatorum reseruatio, non tenetur se præsentare, vt notat Syl. secundùm communem opinionem *ver. confessor. 1. num. 16.*

4 Tertiò, quando in tali articulo † simplex sacerdos absoluit ab excommunicatione maiori, caueat ne absoluat, nisi satisfactione præmissa, si forsan ea fieri debet, iuxta *Clem. 1. de hæret.* quod si commodè fieri non potest, absoluat cum cautione, secundùm Gloss. *eiusdem Clement. §. verum. ver. & tunc.* quæ cautio fiat vel per fideiussores, vel per iuramentum, vel modo, quo potuerit effici. Si verò articulus necessitatis vrget, nihilque horum fieri potest, absoluat; cùm ad impossibile nemo teneatur.

5 Quartò [c], laicus † in eo articulo non potest absoluere ab excommunicatione, ita habet Panormit. *cap. à nobis, de sent. excomm.* quicquid alij dicant, & ratio est efficax: nam non conceditur huiusmodi facultas absoluendi à censura, seu excommunicatione, nisi, vt pœnitens possit absolui à peccatis. Cùm igitur laïcus nequeat absoluere à peccatis, vt dicit Gloss. communiter recepta *c. pastoralis, de offic. ordin. §. præterea,* consequitur, vt nequeat absoluere ab excommunicatione.

Quintò [d], præsente eo, cui casus seu excommunicatio reseruata sunt, seu absente, ad eum tamen potest sine pericu-
6 lo fieri recursus, non debet † absoluere pœnitentem sacerdos simplex, qui extra articulum mortis absoluere non poterat, ita habet Innocent. *cap. 1. & cap. nuper. de sent. excomm.* probari potest ex *cap. eos, de sentent. excomm.* si enim tenetur pœnitens conualescens, cum primum poterit, adire superiorem,

rem,aliàs incidit in excommunicationem, igitur multo magis tenebitur adire eum ante abſolutionem,quando ſine periculo id fieri poterit.

Sextò [c], non † quilibet ſacerdos poteſt in articulo mortis 7
abſoluere : nam præciſus,qualis eſt Hæreticus,aut Schiſmaticus,non poteſt : ita habet S.Thom.3. *part. quæſt.*82. *artic.*7. *ad* 2.quamuis Gloſ. *cap. non eſt,de ſponſa.* contrarium teneat; tamen Præpoſi. ibi dicit , Gloſſam hanc communiter eſſe reprobatam,& Panorm. *ibidem,* affirmat,veriorem eſſe alteram Gloſ. *d.*32. *can. præter.§.verum.* quæ tenet oppoſitum. Ratio Panormit. & aliorum eſt, ne pœnitens in eo articulo decipiatur ab Hæretico , aut in deſperationem inducatur. At , ſi caſus accideret , quod non eſſet periculum tale deſperationis, aut ſeductionis, non eſt improbabile, quod affirmant, præter Gloſſ. allegatam , etiam Palud. 4.*diſtinct.*25.*quæſtione* 1. & Sylueſt. *verb.confeſſor.*1.§.16.poſſe nempe abſolui ab Hæretico aut Schiſmatico , quando ſcandalum non eſſet. Communis tamen opinio eſt in contrarium.

Septimò idem cenſent quidam de † excommunicato ma- 8
iori excommunicatione, quod de Hæretico, & Schiſmatico. ita habet Turrecre. *can. præter hoc,diſt.*32. tamen oppoſitum eſt verius , & quidem de excommunicatis quibuſcumque, præter nominatim denunciatum , & publicum percuſſorem clerici , certum eſt , eos poſſe in articulo mortis abſoluere: cùm liceat cum illis communicare per extrauagantem Martini V. vt ſuprà diximus. Quod verò ad hos duos attinet, non eſt eadem ratio de eis & Hæreticis , cùm certum ſit,nullum periculum ſubeſſe , ſi ab excommunicatis ſacramenta ſuſcipiantur ; & ſi conceſſum eſt extra articulum mortis communicare cum excommunicatis aliis, multo magis conceſſum erit in mortis articulo communicare cum illis duobus. Quam opinionem ante nos amplexus eſt Melchi. Can. *relect.de pœnitent.p.*5.

Octauò , abſolutus ſacramentaliter in mortis articulo , à
ſimplici etiam ſacerdote , ſepeliri debet in † loco ſacro, 9
etiamſi abſolutus non ſit ab eo, cui erat reſeruata excommunicatio. ita habetur *cap. Parochiano.de ſepult.* quod etiam intelligitur de Hæretico, quamuis propter inſtantem neceſſitatem non fuerit ſolemniter reconciliatus. ita habet Innoc. *cap. à nobis.*2.*de ſent.excom.* & Hoſtienſ. *lib.*3.*de ſumm.tit. de ſepult.§.quibus interdicatur.*

Nonò, qui † non potuit in mortis articulo abſolui ab ex- 10
communicatione, ſi petiit pœnitentiam, & ſigna contritionis

ostendit, potest absolui post mortem, non quidem à peccatis, sed ab excommunicatione; non tamen à quolibet sacerdote, vt potuit ante mortem; sed ab eo, ad quem est reseruata excommunicatio. ita habetur *cap. à nobis 2. de sentent. excomm.* vbi Innocent. & Panorm. reddunt causam, cur non à quolibet post mortem absoluatur, sicut ante mortem, nimirum, quia iam cessat periculum, quòd priùs erat in mora, ne discederet non absolutus à peccatis. Signa autem talia pœnitentiæ, quæ fuerunt ante mortem, probari possunt per vnum testem fide dignum, vt dicit Henric. Boic. *eodem cap. à nobis n.6.* & Hostien. *lib. 5. tit. 16.* quia nulli fit præiudicium. Non tamen debet sepeliri huiusmodi, qui mortuus absoluitur, antequam absoluitur ab excommunicatione, etiamsi cum signis contritionis mortuus fuerit, vt definitur *eodem cap. à nobis, allegato.* Etiam Hæreticum mortuum cum signis contritionis posse absolui post mortem, sicut & alios pœnitentes, affirmat Innocent. *in eodem cap.* & ratio eadem militat in omnibus.

ADDITIONES.

a *Denique.*] Cum Tol. Syl. Absolutio 1. num. 8. Corona de excommunicatione in fine, Sayr. c. 20. num. 28. Suarez tom. 3. d. 69. sect. 3. Cande. aur. de absolutione n. 64. Nauar. cap. 2. num. 9. & cap. 27. num. 272. at Sot. d. 8. art. 4. distinguit periculum ab articulo: & facultatem absoluendi in articulo, ad periculum non esse ampliandam docet. Idem Val. tom. 4. d. q. 20. p. 2. vide Couar. in c. Alma. parte prima, §. 11. n. 8. *Articulus mortis est, quando mors est, vel per naturalem caussam, vel per violentiam (vt cum quis ex præcepto iudicis est iugulandus) est in fieri.* ita Sot. & Val. loco citato.

b *Secundò qui in tali.*] ita Nau. n. 46.

c *Quartò laïcus.*] Oldra. consi. 94. D. Ant. 3. p. titulo 17. c. 4. §. 7. Syl. Absolutio 1. num. 8. putant, (sed falsò) laïcum posse in mortis articulo absoluere; cum Tol. sentit Nau. c. 26. n. 26. & de pœnit. c. 1. dist. 6. n. 83. Sot. d. 18. q... art. 4. Couar. num. 9. parte prima, Say. cap. 21. num. 3. lib. 2. neque enim hoc iura laïco vnquam concessere: cum tamen concedere possit summus Pontifex.

d *Quintò.*] Vide Sayrum cap. 20. n. 27. Candel. aur. de absol. num. 62.

e *Sextò.*] In articulo mortis omnis sacerdos quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis & censuris, absoluere potest

sunt verba Concil. Trid. sessio. 14. cap. 2. vide Nauar. c. 27. numero 272. cap. 26. numero eodem, vbi existimat *excommunicatos, suspensos, schismaticósque sacerdotes, dum tamen hæretici non sint, posse absoluere in articulo mortis quoscumque à quibuscumque peccatis, & censuris*, per Concil. Trid. Auctor Candelabri aurei de absolutione numero 64. ex verbis Conc. Trid. colligit, *etiam hæreticos sacerdotes absoluere posse, si nullum sit ægroto impuræ labis periculum.* Vgolin. parte 3. de censuris Papæ reseruatis in bulla. idem tradit Say. l. 2. cap. 29. n. 26. & hanc opinionem valde probabilem vocat Azor lib. 8. cap. 11. q. 11. vide lib. 3. cap. 10.

Multi tamen putant baptismum, non pœnitentiam, posse homines suscipere ab hæretico sacerdote in articulo mortis. Vide Azor. loco citato. Hanc facultatem in articulo mortis diuino iure habere sacerdotes, docuit Palud. 3 d 20. q. 1. art. 2, & alij multi, quos refert Candel. n. 62. & Couar. p. 1. §. 6 n. 8. in c. Alma; sed humani id iuris esse probabilius tradit Sot. Val. loco citato.

f *Nonò.*] Coron. loc. cit. in fine; Nau. c. 26. n. 32. Syl. verb. Absolutio 1. §. 8.

De eo qui potest absoluere ab excommunicatione extra mortis articulum.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Nec fœmina, nec laïcus, nec simplex sacerdos ab excommunicatione absoluere possunt.*

2 *Excommunicati vel suspensi absoluere ab excommunicatione non possunt.*

3.4. *Quis possit absoluere à maiori excommunicatione.*

5 *Proprius Sacerdos quis dicatur.*

6 *Absolutio excommunicationis seruatur aliquando Episcopo.*

7 *Episcopus potest absoluere subditum suum, qui in aliena diœcesi contraxit excommunicationem.*

8 *Excommunicationis ab homine in particulari fulminatæ contra determinatam personam absolutio pertinet ad eum qui excommunicauit, vel ad successorem.*

9.10.11. *Excommunicatus vt absoluatur, quando remittendus ad excommunicatorem, quando non.*

12 *Iudex ab excommunicatione si absoluat absque citation, valet absolutio.*
13 *Absoluere ab excommunicatione lata per Episcopum potest ille, cui Episcopus committit suas vices expresse.*
14 *Episcopus vel alius extra territorium proprium non potest absoluere ab excommunicatione.*
15 *Quibus in casibus, qui excommunicauit, non possit absoluere à sua sententia.*

IN primis illa, quæ dicta sunt superiùs, *cap. 6. num. 2. & sequentibus*, de eo, qui potest excommunicare, etiam dici de-
1 bent de eo, qui potest absoluere eisdem de causis. Nec enim femina, nec laïcus, nec simplex sacerdos absoluere possunt, cùm absoluere sit iurisdictionis ecclesiasticæ; quæ iurisdictio in illis non est, nisi ex priuilegio aliquo, vt illic diximus. Qui etiam iurisdictionem habent ex officio, tamen impeditam
2 ob aliquam censuram, quia nimirum † excommunicati vel suspensi sunt, absoluere non possunt, quando nominatim excommunicati, & denunciati, aut publici clericorum percussores sunt, iuxta Bullam Martini V. supposita ergo iurisdictione, & remoto impedimento & extra tempus necessitatis modò quærimus, qui possit absoluere à maiori excommunicatione? Pro cuius resolutione repetenda est diuisio illa excommunicationis à iure & ab homine, & loquendum primò de ea, quæ est à iure; quæ quidem duplex est, & reseruata, & non reseruata. Reseruata est, quando conditor canonis absolutionem sibi vel alteri reseruauit. Non reseruata est, quæ à conditore absoluto fulminatur, non exprimendo, ad quem eius absolutio pertineat.

3 Quando reseruata est, tunc ille solus potest † absoluere, cui reseruatur, vnde, quando absolutiones in canonibus & iuribus Summo Pontifici reseruantur, Episcopi non possunt absoluere, nec alij inferiores, nisi ex commissione aliqua, vel concessione, vel priuilegio ab eodem Summo Pontifice factis, & in hoc omnes Doctores conueniunt.

Quando autem [a] non est reseruata, etiamsi à Papa sit ful-
4 minata, potest tunc excommunicatus absolui ab † Ordinario, vel à proprio sacerdote; vt habetur *in c. nuper. de sent. excom.* licet enim proprius sacerdos non habeat iurisdictionem, tamen absoluit ex commissione Papæ; vt habetur expresse *in dicto c. nuper.* Et per Ordinarium intelligimus Episcopum, Capitulum sede vacante, vel alium prælatum habentem iurisdictionem in excommunicatum, vt habet Sylu. *absolutio. 1. §. 4.*

Simplex etiam ſacerdos, qui non ſit curatus,ſeu parochus, habens tamen facultatem abſoluendi à peccatis mortalibus, poteſt abſoluere ab excommunicatione, ſecundùm Innocent. & Hoſtien.*in dicto cap.nuper,in fin.*& S. Thom. 4. *d.* 18.*q.*2. *art.*5.& Bonau.4.*d.*18.*q.vltima.*Sylu.*vel abſolutio.*1.*num.*4. & hæc eſt communis ſententia: nam † per proprium ſacerdo- 5
tem intelligitur omnis is,qui à peccatis mortalibus abſoluendi habet facultatem,& de ſic proprio ſacerdote procedit tex. *in d.c.nuper.*licèt Panorm.*cap.monachi*, *& c.mulieres, de ſent. excom.*cum aliis teneat, proprium ſacerdotem, etiam curam animarum habentem,abſoluere non poſſe,& ipſam ſententiam Abb.praxis communis recipit, teſte Couar. *in rep. cap. alma mater.prior.part.relect.ver.nobis autem prior placet.* §. 12.*n.*5. *in fin.* qui etiam teſtatur vtramque opinionem eſſe communem, nec obſtat,quod ſit par poteſtas ligandi & ſoluendi,*cap. verbum,de pœnit.d.*1. quia ſacerdos proprius ex commiſſione canonis *nuper*,abſoluit, prout etiam,aliquibus in caſibus, canonum commiſſione excommunicat, vt notat Sylueſt.*abſolutio.*1.*n.*5.

Aduerte autem, aliquando in iure excommunicationis abſolutionem reſeruari † Epiſcopo, vt *in cap.mulieres*, *de ſent.* 6
*excom.*vbi ſtatuitur, vt mulieres,& perſonæ non ſui iuris iniicientes manus violentas in clericos,ab Epiſcopo Diœceſano abſoluantur,& tunc nonniſi ab Epiſcopo, non autem ab inferiori abſolui poſſunt,vt notat Ang.*abſolutio.*1. §. 3. Si tamen prælatus inferior habet iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem priuatiuè ab Epiſcopos, poteſt omnia, quæ poteſt Epiſcopus in his,quæ ſunt iuriſdictionis,vt tenent Abb.*in Clem.* 1. *num.* 8.*de reb.eccleſ.non alien.& in cap.*1.*num.*7.*de voto*, & Feli. *in cap.at ſi clerici* §.*de adulteriis,num.*11.Et ſic officium conceſſum Epiſcopo in ſua diœceſi, in his, quæ ſunt iuriſdictionis, competit etiam prælato inferiori habenti iuriſdictionem Epiſcopalem,vel quaſi, vt etiam in ſpecie abſolutionis ab excommunicatione notat Feli.*vbi ſuprà.* Simile eſt in aliis caſibus,in quibus ius alicui reſeruatur, tunc inferior non poteſt, ſed ille cui reſeruatur,vel ſuperior.

Idem eſt dicendum de excommunicationibus ſtatutorum Prouincialium Conciliorum, ſeu ſynodalium, ſeu quæ faciunt legati in ſuis legationibus. Si enim non reſeruantur abſolutiones,poteſt Ordinarius,vt habet Panorm.*in c. graue*, *de præben.* Addit etiam Sylu.*abſolutio.*1. §. 7. quod proprius ſacerdos etiam poteſt abſoluere:nam hæ excommunicationes ſunt iuris cuiuſdam: excipit tamen religioſos, quibus prohi-

bitum est à talibus synodalibus aut prouincialibus sententiis absoluere, præterquam in casibus à iure expressis, vel per Sedis Apostolicæ priuilegia concessis. *Clem. religiosi. de priuil.*

7 Vltra hoc Panorm. b *in prædicto cap. graue*, addit posse † Episcopum absoluere subditum suum, etiamsi in aliena diœcesi contraheret excommunicationem, contraueniens statuto prouinciali vel synodali illius diœcesis, etiamsi esset confirmatum per Papam, si non est reseruatio vlla: & ratio est in promptu, quia si potest absoluere ab excommunicatione lata per canonem, igitur & ab ea, quæ fertur per constitutionem inferioris, licet sit confirmata per Papam.

Immò, si quis habens domicilium in aliqua diœcesi, contraxit excommunicationem ex statuto aliquo non reseruatam, & postea se transfert in aliam, potest absolui ab Ordinario diœcesis, ad quem se transfert, vt dicunt Ioan. Andr. & Panor. *c. ex frequentibus, de instit.* & Richard. 4. *d.* 18. *art.* 9. *q.* 5.

Etiam proprius sacerdos posset iuxta superiùs dicta: sed intellige, si non est reseruata, aut ab homine in particulari lata; tunc enim pertinet ad eum qui excommunicauit. Eadem etiam est ratio in statutis, seu sententiis generalibus Ordinationum, quando excommunicationes fulminantur in genere, non determinata persona: hæ enim vim iuris habent, etsi non est reseruatio, & ab eis possunt absoluere illi, qui absoluunt à non reseruatis à iure, vt habent Ioan. Andr. & Card. *in d. cap. graue. de præben.* Hæc dicta sint de excommunicationibus à iure, vel ab homine in genere latis.

Superest dicamus de excommunicatione ab homine, quæ in particulari fulminatur contra determinatam personam: 8 huius autem † absolutio pertinet ad eum, qui excommunicauit, vel ad successorem, si mortuus est, vel ab officio amotus, qui tulit sententiam, vt habetur 11. *q.* 3. *can.* 38. *qui verò*; vel ad superiorem habentem plenam iurisdictionem in excommunicatorem: vt, si sacerdos parochialis, vel Archidiaconus, aut alius subditus Episcopo, ex consuetudine vel alio iure subditum suum excommunicauit, talis ab Episcopo potest absolui, vt habet Innoc. *cap. cùm ab Ecclesiarum, de offi. ordi.* quia Episcopus est Ordinarius totius diœcesis. 11. *q.* 1. *per totam, & c. cùm Episcopus. de offi. ordin. lib.* 6. & concurrit cumulatiuè cum his ad actum iurisdictionis. Glos. *in cap. pastoralis, in princ.* & *ibi* Doct. *de offic. ordin.* Abb. *in cap. qua fronte, num.* 7. *de appella.* Non tamen debet, irrequisito excommunicatore, si ex officio processit, absoluere, vt habet Abb. *in cap. per tuas. num.* 13. *de sent. excom.* Nec etiam parte non

non citata, si ad instantiam partis fuit lata excommunicatio; vt dicit Abb. *ibi*, & notant Doctor. *in cap. qua fronte, de appell.* nisi periculum sit in mora, secundùm Abb. *in d. c. per tuas, num.* 13. Si tamen faceret, teneret absolutio, secundùm communem, vt notat Abb. *in d. cap. qua fronte, numero* 6. *&* 7. etiam non præmissa satisfactione; tamen malè faceret; quia suis subditis iurisdictionem non seruat, vt notat Inn. *in d. c. cùm ab ecclesiarum, num.* 6. Hoc tamen limitandum est, nisi consuetudo habeat, ab Episcopis non posse absolui excommunicatos per inferiorem; sed alterum primò cognoscere debere; tunc enim absoluere non posset, neque teneret, quod ab Episcopo fieret, iuxta Inn. *vbi suprà, num.* 6. *per cap. dilecto, de offic. Archi.*

Si autem superior non haberet plenam iurisdictionem, absoluere non posset; vnde Archiepiscopus non potest absoluere excommunicatum à suffraganeo indifferenter, nisi ab eo fuerit ad illum appellatum, & hoc, vocatis partibus, & cognito de appellatione, vt habetur *cap. Romana, de appell. in* 6. vel in quibusdam casibus, in quibus iudicare potest de subditis Suffraganeorum. Qui autem sint isti casus, vide Syluestr. *in summ. verb. Archiepiscopus.* Extra hos casus, si absoluat, nulla est absolutio, quia est à non suo, iuxta *cap. pastoralis. de offi. ord.* & notat Abb. *in cap. qua fronte. num.* 7. *de appell.*

Aduerte autem, si superiori, ad quem deuoluitur iurisdictio via appellationis, constat euidenter, sententiam excommunicationis esse † iustam, debet absque absolutione remittere excommunicatum ad excommunicatorem; nisi excommunicator requisitus, malitiosè illi absolutionis beneficium deneget; iuxta *cap. per tuas, in fin.* & *ibi* Abb. *num.* 10. *de sent. excomm.* Si verò constat, † iniustam esse sententiam, nequaquam est remittendus ad suum excommunicatorem, sed debet sine difficultate aliqua mox absolui, *cap. venerabilis.* §. *sanè. de sent. excom. lib.* 6. & Abb. *vbi suprà.* Quod si dubitatur de iustitia vel iniustitia, tunc ante absolutionem siue petatur ad cautelam, siue non, debet constare de legitimitate appellationis, & tunc est in optione sua, an velit remittere, an absoluere, vt Abb. *vbi suprà*, per illos tex.

Aduerte rursus, in casibus, in quibus est deuoluta iurisdictio ad iudicem, si ipse † iudex absoluat absque citatione, valere absolutionem, iuxta Abb. *in c. qua fronte, num.* 7. *de appell.* Potest etiam ille, cui Episcopus committit suas vices, † absoluere ab excommunicatione lata per ipsum Episcopum, quando

quando expressè commissa est absolutio: non autem, si in genere commisit vices suas, vt habet Directori. *lib.* 3. *tit.* 5. & Ang. *absolutio*. 2. §. 4. imò etiam, si committat vices in his, quæ requirunt speciale mandatum: nam in tali mandato non clauduntur grauiora & maiora, quàm sint in commissione expressa, vt habetur ex *Clem. non potest, de procurat.* Absoluere autem ab excommunicatione est maius, quàm absoluere simpliciter, quia est cum iniuria superiorum, vt etiam habet Syluest. *absolutio*. 2. §. 2.

Similiter etiam, quando quis excommunicatus est, quia
13 participauit in crimine criminoso, pertinet absolutio † ad excommunicatorem prioris, vt habetur *cap. nuper*, *de sent. excom.* vel ad eius successorem, vel superiorem, aut vicarium, vt dictum est de absolutione ab excommunicatione ipsa hominis: & idem est, quando excommunicatio fuit canonis; eiusdem enim est absolutio talis participantis, cuius est absolutio excommunicati: cum quo taliter participat, vt notat Couar. *c. alma mater*, §. 3. *n.* 5.

Extra territorium [c] autem proprium, sicut Episcopus, vel alius iudex non potest excommunicare suos subditos, vt su-
14 perius diximus; ita † nec absoluere, nisi de licentia proprij diœcesani, vel, vt illic adnotauimus, quando est expulsus à propria diœcesi: vtrumque tamen intellige, cùm necessaria est cognitio causæ ad excommunicandum vel absoluendum; si enim non est necessaria, quia est in manifestis, potest vtrumque facere, vt habet Ang. *absolutio*. 2. §. 5. Host. *in cap. nouiter.* & *ibi* Henric. Boic. *de offic. leg.* Aduerte autem causæ cognitionem tunc impedire absolutionem, quando fit cum strepitu iudicij, & non quando ex officio priuatim adhibetur; vt notat Card. Alex. *in c. qui in aliquo, col.* 2. *in fin. dist.* 51. & Calderi. *consi.* 2. *de elect.*

Aduerte postremò, quamuis verum sit, qui excommunicauit, quando sententia est ab homine, in particulari, posse
15 absoluere à sua sententia, tamen in aliquibus † casibus non potest.

Primus est in delegato Papæ, qui inobedientem suæ sententiæ excommunicare potest; tamen post annum à sua definitiua sententia, non potest absoluere permanentem in excommunicatione tali: ita habetur *cap. quærenti, de offic. delega.* vbi Panorm. affirmat, eandem rationem esse de quouis alio delegato alterius, pertinet enim tunc absolutio ad eum, cuius est delegatus.

Secundus casus est, si, postquam excommunicauit, ipse incidit

incidit in excommunicationem, quia tunc, sicut non potest excommunicare, 24.*quæst.* 1.*can.audiuimus*, ita nec absoluere: quod de publico intelligendum est in foro exteriori, & de maiori excommunicatione: nam si incidit in minorem, potest absoluere, iuxta *c.si celebrat.de cleric.excom.minisir.*

Tertius casus est, in incendiario, quem Ordinarius excommunicare potest; sed post denunciationem absoluere non potest, sed solus Papa, vt habetur *cap. tua, de sentent. excom.* Aduerte autem, incendiarium Ecclesiæ, vel loci religiosi, esse ipso iure excommunicatum de mente Glos.*cap.in litteris, de raptor.& incendiar.* & Gloss.*in cap.cum deuotissimo. ver. si verò* 12. *quæst.* 2. Alij verò incendiarij non sunt ipso iure excommunicati, sed excommunicandi per sententiam, & tam primi quàm secundi, post publicationem non possunt absolui, nisi per Papam. Antea verò Ordinarius posset, vt habet Abb. *in d.cap.tua, num.*2.

Quartus est, in sententia lata ab inferiori, sed per Papam ex certa sententia confirmata: quod intelligitur de sententia ab homine, secundùm Ioan. Andr. *cap. ex frequentibus, de instit.* Secus, si confirmata fuit sine certa scientia, aut causæ cognitione, vel sententia esset per statutum quantumcumque confirmatum; quia tunc absoluere posset inferior, nisi Papa sibi vel alteri reseruasset, sicut de his, quæ sunt à iure, vt suprà diximus.

Quintus in eo, cui Papa mandat, vt aliquem excommunicet sine aliqua cognitione causæ, quia, cùm talis sit merus executor, absoluere non poterit; deducitur hoc ex *cap.finali. §.fin.de offic.deleg.* Secus, si cognitionem causæ mandasset, quia tunc posset absoluere, vt notant Ioan. Andr. & Hostien. *c.cùm inferior, de maior.& obed.*

Sextus, quando Episcopus denuntiat excommunicatum spoliatorem Ecclesiæ cum effractione, tunc à Papa est absoluendus, vt habetur *cap.conquesti. de sent.excom.* Hi sunt casus, in quibus in sententia ab homine non potest is, qui excommunicat, absoluere: ex quibus omnibus patet, quis possit absoluere ab excommunicatione.

ADDITIONES.

De hac re vide Couar.p.1.§.11.loco citato.

a *Quando autem.*] Corona de excommunicatione, p. 3. in fine. Caiet.Syl. verbo Absolutio 1.& 2. Pet.à Soto lect. 4. de excommunicatione, Nauar.39.ex D.Th.& communi.

b *Vltra*

b *Vltra hoc Panor.*] Vide Coronam par. 3. de excommuni-cat. Sotum 4. d. quæst. 3. Nauarr. numero 44. Sayr. cap. 21. num. 28.

c *Extra territorium.*] Vide Sayr.n.28.l.c.qui cum Lede.2.4. q. 26. artic. 2. existimant posse absoluere Episcopum subditum ignarum.

De minori excommunicatione.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio minor hominem separat à passiua sacra-mentorum communione.*

2 *Irregularis non fit quis, excommunicatione minori ligat ob susceptionem sacramentorum.*

3 *Sacramenta collata ab excommunicato excommunicatio minori suum sortiuntur effectum.*

4 *Beneficij Ecclesiastici electione passiua, non autem actiua priuatur excommunicatus excommunicatione minori.*

5 *Excommunicatio minor in quo casu contrahatur.*

6 *Communicare cum excommunicato non semper est pecca-tum mortale.*

7 *Absolutio excommunicationis minoris, à quo possit fieri.*

1 MInor excommunicatio hominem † separat à passiua Sacramentorum communione; ita vt, qui aliquod Sacramentum suscipit, mortaliter peccet; non tamen ob talem
2 susceptionem † irregularis fit, etiamsi celebret, vt habetur *cap. si celebrat. de cler.excom.ministr.* A collatione verò actiua sacramentorum non remouetur ob id, nec mortaliter peccat, conferendo, nec irregularis fit: vnde, qui celebrat, mortaliter peccat, quia celebrando, sacramentum suscipit, conferendo tamen, grauiter peccat, vt habetur *prædicto cap. si celebrat.* Hoc tamen Doctores multi exponunt de veniali peccato, inter quos sunt, Maior 4. *d.* 18.*q.*1. Adrian 4. *in materia de clauibus.quæst.*3 & Palud.4.*d.*18.*quæst.*6. quibus consentio, quia per excommunicationem hanc non separatur ab actiua sacramentorum collatione, vnde non peccat mortaliter, conferendo, sed venialiter, ob irreuerentiam quandam, etiamsi

etiamsi aliqui aliter sentiant. Sacramenta tamen collata à tali excommunicato tenent, & suum † sortiuntur effectum, 3
vt omnes Doctores dicunt. In hac igitur separatione à passiua sacramentorum communione, huius excommunicationis natura consistit, sicut etiam natura maioris excommunicationis in illa plena separatione, de qua diximus in superioribus, *cap.* 11. *num.* 2.

Minoris excommunicationis effectus vnus est, nempe priuare huiusmodi excommunicatum electione passiua † 4
beneficij Ecclesiastici, vt eligi non possit ad beneficium seu dignitatem Ecclesiasticam. ita habetur *in prædicto cap. si celebrat.* vnde, qui minori excommunicatione ligatus beneficium recipit, mortaliter peccat, sicut & sacramentum suscipiens, quia tam sacramentorum susceptione, quàm electione passiua priuatur. An tamen talis electio teneat, an potius ipso iure sit nulla, Doct. discordant. Panorm. *eodem cap. si celebrat.* & ibi Gloss. cum aliis tenent ipso iure nullam esse, imò etiamsi ignorata excommunicatione eligatur. Mihi tamen magis placet, cum Felin. *cap. dilecta, de excep.* Ang. *verb. electio.* §. 24. Syluest. *verb. electio.* §. 16. non esse ipso iure nullam, sed esse annullandam per sententiam; & quod me mouet est, quia in illo *cap. si celebrat*, dicitur, irritandam esse talem electionem, quod verbum non significat ipso iure irritam & nullam, imò dicitur, *si sciente excommunicato est facta*, quando enim ignorantia erat, adhuc non videtur irritanda, nec est aliud caput, in quo talis electio ipso iure irritetur: nam reliqua, in quibus electio excommunicati ad beneficium annullatur, procedunt de maiori excommunicatione, vt ex ipsis colligitur, & ex Doctorum communi sententia. Quæ autem sunt iurisdictionis actiuæ, vt eligere, excommunicare, & cætera, non sunt prohibita excommunicato minori excommunicatione, vt Doct. communiter tenent *in prædicto illo cap. si celebrat.* & in eodem cap. expresse id habetur.

Minor [b] hæc † excommunicatio, licèt ab homine ferri 5
possit, tamen non est in vsu, imò in iure non inuenitur casus alius, in quo propriè contrahatur, nisi communicando cum excommunicatis, iuxta *cap. nuper, de sentent. excommun.* Quod limitandum adhuc est per extrauagantem Martini V. superiùs positam, *cap.* 12. ad nominatim excommunicatos, & denunciatos, & ad publicos percussores Clericorum, qui enim cum his communicat, minorem contrahit excommunicationem, sed hæc minor non afficit alios; non enim

enim qui communicat cum excommunicato minori, contrahit minorem, ita habet Gloss. 11. q. 3. *can. excellentissimus* etiamsi communicet cum eo in Sacramentorum susceptione, ea ei conferendo: vnde fit; vt minor etiam propter veniale peccatum contrahatur aliquando: nam, vt suprà diximus, non
6 semper est mortale peccatum † communicare cum excommunicato: nam in humanis communicare est veniale, nisi adsit contemptus, vel sit excommunicatus de participantibus: & tamen minor etiam in eo casu contrahitur, in quo est veniale.

7 Eius † absolutio [b] potest fieri, etiam à quocumque sacerdote, habente facultatem absoluendi prædictum excommunicatum à mortali, vt habetur *cap. nuper. de sent. excomm.* Immò, si excommunicatus non haberet nisi veniale, posset absolui à quocumque simplici sacerdote, vt habet D. Nauarr. *cap. 27. in summa, num.* 39. talis enim sacerdos respectu venialis est proprius Confessarius.

ADDITIONES.

De minori excommunicatione Nauar. c. 27. num. 24. Caiet. in summa; Pet. à Soto lect. 4. de excommunicatione. Sot. q. art. 3. l. c. Candel. n. 44. de excomm. Sayrus c. 22. *lib.* 2. Val. p. de excomm. in fine.

a *Passiua.*] Vterque Sot. Candelab. Nauar. loco citato, Sayr. num. 6.

b *Minor.*] Nauar. n. 25. Sayr. c. 23. à n. 1.

c *Eius absolutio.*] Vict. de excommunicatione n. 16. Caiet. verbo excommunicatio minor, negat posse absoluere simplicem sacerdotem à minori excommunicatione: in eadem sentent. est Pet. à Sot. loco citato, Vg. c. 16. §. 6. ver. 14. Couar. loco citato, p. 1. §. 8. num. 2. quin hæc absolutio iurisdictionem requirit. At Nauar. n. 25. affirmat, idem Cord. q. 176. & alij quos refert Sayr. c. 23. num. 10. Candel. aur. num. 12. de minori excommun. Armi. verb. Absolutio, num. 38. ex D. Thom. 4. d. 18. quæst. 1. art. 5.

De excommunicationibus in Bulla Cœnæ reseruatis.

CAPVT XVIII.

SVMMA

SVMMARIA.

1 *Excommunicationes in duplici differentia reperiuntur.*
2 *Quæ excommunicationes vocentur communiter in Cœna Domini.*
3 *Bulla quid sit.*
4.5 *Bullæ olim quoties in anno publicabantur, & quibus diebus, & quoties & quando modò publicentur.*
6 *Bullæ aut processus sunt antiqui.*
7 *Excommunicationes contentæ in huiusmodi processibus sunt ab homine, sed habent vim iuris.*
8 *Processus hi habent efficaciam mortuo Pontifice & Sede vacante.*

POstquam ea pertractauimus, quæ de excommunicatione in generali scitu necessaria duximus, ad casus particulares, quibus excommunicationes à iure contrahuntur, descendere oportet; est enim necessarium, Confessarium hos non ignorare. At quia † excommunicationes in duplici differentia reperiuntur, quædam sunt, quarum absolutio Summo Pontifici reseruatur; quædam, quarum absolutio aut nemini, aut Episcopo reseruatur: priori loco duximus exponendas eas, quæ Papæ reseruatam absolutioné habent. Quamuis autem inter has quædam sint antiquiores, quædam minus antiquæ, & inter has sint quæ communiter vocantur in † Cœna Domini, tamen quia harum absolutio difficilius à Sede Apostolica conceditur, & quia hæ singulis annis, solénitate magna à Romano Pontifice, corã toto populo fulminantur, initium faciemus ab ipsis, exponentes Bullam Cœnæ, editã à Sanctissimo Domino Sixto V. anno millesimo quingentesimo octuagesimo sexto. Antequam autem ad eius expositioné accedamus, oportet prænotare tria. 1 2

Primò, † Bullam hanc appellari processus generales, quasi sententias quasdam contra personas quascunque delinquentes & contrauenientes mandatis Romani Pontificis, contentis in eis. Romanus enim Pontifex animaduertens vnionem fidelium cum capite Christo, & se cum eius Vicario, maximè esse necessariam, ad Religionis puritatem retinendam, specialia quædam, quæ huic vnioni obstare posse videbantur, sententia particulari prohibuit. Et licèt quædam ex eis antiquo iure prohibita essent, etiam sub excommunicatione reseruata Romano Pontifici; quædam verò excommunicatione non reseruata; quædam autem nullam censuram haberent annexam; voluit tamen hæc omnia hominis sententia [a] multo magis, quàm ante erant, inhibere, & à fidelibus prorsus 3

F auer

auertere, vt acerbior pœna, à peccatis huiusmodi perpetran
dis, amplius deterreret. Atque hæc est materia & finis horu
4 processuum. † Olim [b] autem ter in anno publicabantur so
lemniter à Romanis Pontif. vt habetur in Cæremoniali vetu
sto manu scripto in Bibliotheca Vaticana, & refert Gloss.
Clem. 1. ver. solemnes, de iud. puta in die Iouis sancti, in d
5 Ascen. & in die dedicationis basilicæ Petri & Pauli, † mod
tamen à multis annis semel in anno publicantur, nempe
die Iouis sancti; ob id communiter processus hi vocan
Bulla in Cœna Domini.

6 Secundò [c] adnotandum est, † processus hos antiquos es
& Romanos Pontifices à multis annis solitos fuisse eos pu
blicare: nam in Vaticana Bibliotheca reperiuntur proces
Gregorij XI. qui vixit anno Domini millesimo trecente
mo septuagesimo, nec creditur primus, qui hoc publicau
Licèt autem, quando incœperint, ignoretur, hoc tamen cert
est, Romanos Pontifices mutasse, aut minuendo, aut augen
in illis enim processibus Gregorij, hæ tantùm excommuni
tiones fulminatæ reperiuntur contra hæreticos: Piratas i
ponentes noua pedagia: deferentes prohibita ad infide
falsarios literarum Apostolicarum, mutilantes personas
Sedem Apostolicam venientes, & reuertentes ad eandem
riam super eorum causas, capientes Romipetas: & occupan
terras Ecclesiæ. At nunc multo plura personarum genera co
prehensa sunt sub posterioribus processionibus, & sub pr
sentibus maximè, de quibus non tractamus.

7 Tertiò adnotandum est, † excommunicationes conten
in huiusmodi processi. esse ab homine, vt benè notarunt Do
Sotus *4. d. 22. quæst. 2. art. 3.* & Nauar. *cap. 27. summæ. n. 54.* H
bent tamen vim iuris, non solùm in eo quod generaliter f
minantur, sed etiam in eo, quòd durat efficacia eoru
8 etiam † mortuo Pontifice, & Sede vacante, nam quam
olim affirmari posset, mortuo Pontifice, processus hos non h
bere robur contra peccatores, seu contrauenientes manda
in eo tempore, quo Sedes vacabat, licèt ij, qui ante erant lig
ti viuente Pontifice, non ob id censerentur absoluti, sicut
sententia ab homine ista solent accidere: tamen in his pr
cessibus præsentibus, & qui à tempore Pij V. pronunciati su
id cautum est, vt processus hi habeant robur, etiam Sede v
cante, vsque ad tempus, quo à futuro Pontifice noui edant
His igitur suppositis, accedamus ad singularum partium e
plic tionem.

ADDITIONES.

De excommunicationibus in Bulla Cœnæ Nau.à n.49.Sot. d.22.q.1.art.3.Cand.au. de excom. Summistæ v.excommunicatio.Sayrus diligentissimè l.3.de censuris.

a *Hominis sententia.*] Nauar. num. 73. excommunicationes bullæ,quæ Pontificis morte non finiuntur, latas à iure vocat idem Vgolinus Tab.1.ca.9.§.4. Sanctissimus Clem. 8. 1598. addit Clausulam, qua declarat, *durant excommunicationes, quousque alij processus fiant à se, vel ab alio summo Pontifice.* Sayr.lib.3.c. 1. num.18. existimat nihilominus sententias esse ab homine,quia per nouæ bullæ editionem vetus extinguitur, & quia sententiæ in processu latæ hominis sunt: sed Coro. Viual.Vgol.& alij probabilissimè censent esse à iure cum Nauar. & Sylu.

b *Olim.*] Sayr. loco citato,num.3.

c *Secundò.*] Vide Sot.d.22.q.1.art.3.Sayr.loc.citato.

De prima excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio prima contra vndecim genera personarum fulminatur.*
2 *Hæretici dicuntur habentes errorem contra fidem cum pertinacia.*
3 *Dubius cum pertinacia in fide est hæreticus.*
4 *Hæresis interior aut dubium non satis est ad incurrendam excommunicationem.*
5 *Hæreticus pure exterior non incurrit in excommunicationem in foro interiori.*
6 *Hæreticus interiùs habens errorem, & exteriùs exprimens, incidit in excommunicationem.*
7 *Credentes hæreticorum qui sint.*
8 *Credentes hæreticorum quando excommunicati.*
9 *Receptatores hæreticorum aut credentium eorum si vel semel receperint satis est ad contrahendam excõmunicationem.*
10 *Receptare hæreticos qui dicantur.*
11 *Fautores hæreticorum duplici sunt in differentia, quidam omissione, quidam commissione.*

12 *Omissione fautores hæreticorum qui dicantur.*
13 *Hæreticum an quilibet denunciare teneatur.*
14 *Commissione qui dicitur hæreticis fauere.*
15 *Defensores hæreticorum qui sint.*
16 *Receptio, fauor, & defensio hæretici, ad contrahendam excommunicationem fieri debent scienter.*
17 *Fauor, receptio, aut defensio hæretici, dupliciter possunt intelligi.*
18 *Libros quoscumque hæreticorum legentes an excommunicationem contrahant.*
19 *Libros prohibitos legere aliud, aliud hæreticorum.*
20 *Defendentes libros hæreticorum qui dicantur.*
21 *Schismatici vnde dicti, & quid Schisma.*
22 *Schisma quando coniunctum cum hæresi, quando non.*
23 *Omnis hæreticus est etiam Schismaticus, non contra.*
24 *Inobedientis & Schismatici differentia.*

1 PRima † excommunicatio fulminatur contra hæc vndecim genera personarum. *Hæreticos quocumque nomine censeantur, & cuiuscumque sectæ existant; eorum credentes, receptatores, fautores, quoslibet eorum defensores. Libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine Sedis Apostolicæ auctoritate, scienter legentes. Eosdem libros retinentes, imprimentes, quomodolibet defendentes, quauis causa, publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore. Schismaticos, eosque qui à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt, aut recedunt.* Horum quinque, scilicet Hæretici, eorum credentes, fautores, receptatores, defensores, erant excommunicati olim iure communi, licèt excommunicatio non fuerit reseruata, *c. excom. extrà de Hæret.* ab Inno. 3. *& c. quicumque, de Hæret. in 6.* ab Alex. 4. Schismatici etiam excom. erant, *c. nulli. d.* 19. vt benè notauit Sylu. *ver. Schismaticus,* §. 5. Oportet singula explicare.

2 † *Hæretici* dicuntur, qui errorem habent aliquem contra fidem cum pertinacia: est enim pertinacia necessaria ad constituendum hominem hæreticum, vt habetur 24. *q.* 3. *can. dixit Apostolus, & can. qui in Ecclesia.* Est autem pertinacia quando homo scit, aut scire debuit, & potuit aliquid esse contrarium Scripturæ sacræ, aut ab Ecclesia damnatum, & ei adhæret assensu; vnde ignorantia crassa à pertinacia, non
3 excusat, vt dicit Sotus 4. *d.* 22. *q.* 2. *art.* 3. † Dubius etiam cum eadem pertinacia in fide est hæreticus, *cap.* 1. *de hæret.* vbi dicitur: *Dubius in fide est infidelis, & cap.* 1. *de sum. trini.* vbi censetur,

ſetur hæreticus, dubitans animam rationalem eſſe corporis formam; ille autem dubitat cum pertinacia, qui animo deliberato dubitat in iis, quæ ſunt contra ſcripturam, aut Eccleſiam, ſciens, aut ignorantia craſſa ignorans.

In hoc autem ſunt tria notanda. Primum eſt, ad incurrendam excommunicationem, non ſatis eſſe † interiorem 4
hæreſim, aut dubium; qui enim hæreticus eſt tantùm in mente ſua, nec vllo ſigno, vel verbo, vel facto expreſſit errorem, non eſt excommunicatus, potéſtque abſolui à quolibet Confeſſario. ita tenet Alex. de Alex. 2. *p. q.* 182. *n.* 2. & S. Tho. 1. 2. *q.* 93. *art.* 4. qui docent, vniuerſaliter non poſſe Eccleſi. circa actus purè interiores præcipere aliquid, aut punire. Hoc in particulari de hæretico tenet etiam Anton. 3. *p. tit.* 25. *c.* 4. Caiet. *ver. hæreſis.* Palud. 4. *d.* 13. *q.* 3. cum aliis multis, licèt contrarium teneat Gloſ. *Clemen. multorum. de hæret.* & Adr. *quodlib.* 8. *q.* 1. Septima ſententia eſt communiſſima, & tenenda.

Secundum eſt, hæreticum purè † exteriorem, qui facto 5
vel verbo hæretico vſus eſt, aut timore, aut alia paſſione, ſed interiùs non hæreticus, non incurrere etiam excommunicationem in foro interiori. dico interiori, quia exterius, ſicut reputabitur hæreticus, ſic etiam excommunicatus. Iſtud eſt contra Caiet. 2. 2. *q.* 94. *art.* 1. *&* *q.* 11. *ar.* 1. tamen eius ſententia non eſt tenenda; cùm enim huiuſmodi homo verè non ſit hæreticus, non comprehenditur ſub cenſura lata contra hæreticos, & ita tenet Anto. 3. *p. tit.* 12. *cap.* 5. Tabi. *ver. hæreticus. num.* 2. Syl. *verb. hæreſis* 1. §. 9.

Tertium eſt, hæreticum, qui † interiùs habet errorem, & 6
exterius exprimit aliquo ſigno, vel verbo, vel omiſſione alicuius exteriorum, quod debeat facere, & ex errore omittit, quamtumcumque ſit occultiſſimus, incidit in excommunicationem iſtam. Ita tenet Caiet. *ver. hæreſis.* Syl. *verb. excommunicatio.* 7. §. 3. & Gloſſ. 24. *q.* 1. *can. Achatius* 1. & Palud. 4. *d.* 23. *q.* 3. nam ille talis eſt hæreticus, ſuper quem Eccleſia facultatem habet.

Secundum genus perſonarum eſt, credentium hæreticorum: qui autem ſint † *credentes hæreticorum*, explicant bene 7
Archid. *c. quicumque, de hæret. in* 6. & Palud. 4. *ſent. d.* 13. *q.* 3. & Sylu. *verb. hæreſis.* 1. §. 10. nempe illi, qui errorem expreſsè & explicitè non habent, ſed implicitè. exemplum ponit Palud. de quibuſdam. Vnus habebat multos errores, & dicebatur Gulielmus: alter erat ruſticus, nihil in particulari ſciebat, ſed dicebat ſe velle mori in fide Gulielmi. prior erat hæreticus: poſterior dicebatur credens, & abſque dubio etiam credens

hæreticus est : sed credens dicitur, qui hæresim implicitè &|i alio profitetur. Sicut etiam inter Catholicos sunt rustici, q| fidem implicitè tenent, credentes quidquid credit Eccles|
8 Credentes igitur hæreticorum † excommunicati sunt, quan do talem implicitum errorem exprimunt exteriùs, dicent Caluinum fuisse virum bonum, se velle mori in fide illius, alia his similia, errorem suum exprimentia.

Tertium ª genus personarum sunt, *receptatores hæretico rum, aut credentium eorum.* notant autem Archi. Palud. Syl *locis citatis*, non sumi receptatores secundùm vim grammat cam, vt illi dicantur receptare, qui frequenter recipiu
9 sat enim est ad contrahendam hanc † excommunicationem vel semel receperint. Dicuntur autem, secundum prædict
10 Doctores † receptare omnes illi, qui in domibus, vel al locis hæreticos recipiunt, occultando eos, ne in manus Iu cum veniant, & vt pœnas in hæreticos latas euitent. Ide etiam tenet Tabie. *verb. excom. 3. casu 2. num. 7.* & deduci hoc ex l. 1. *ff. de recepta. & l. congruit. ff. de offic. præsid.* V dicuntur receptatores, sine quibus latro diu latere non p test, quasi is sit receptator, qui recipit ad occultandum. Q ergo alios ob fines recipit, non est censendus receptator : qui recipit, ne occidatur à latrone, vel à Iudice procede ratione homicidij, vel alterius criminis, debet tamen esse causa hæresis.

Quartum genus personarum sunt, *eorundem fautores* : pr dicti autem Doct. Archi. Palud. Sylu. locis citatis explica
11 fautores esse in † duplici differentia, quidam sunt fauto
12 omissione, quidam commissione. Ij dicuntur † omissio fautores, qui, cùm ex officio teneantur hæreticos punire, incarcerare, non faciunt, nec contra eos procedunt, iux *cap. ad abolendam, de hæret.* Addit etiam Sylu. sub hac cens ra comprehendi etiam personas priuatas, quæ ex iurame to aliquod tenentur eos deferre, aut denunciare, & non d nunciant, quales sunt ij, qui familiares inquisitionis dicu tur : non tamen illos, qui non ex iuramento tenentur, s
13 ex præcepto charitatis : nam † quilibet hæreticum denun ciare tenetur, & omittendo denunciare, peccat : tamen no censetur fautor, nisi iuratus sit, quamuis Palu. *d. 8. quæst.* *art. 1.* teneat, esse fautores, personas priuatas, quæ nolun indicare, meliùs tamen dicit Syluester. Illi autem dicunt
14 † commissione fauere, qui verbis, litteris, aut factis fauen vt qui laudat hæreticos, dicendo, iniquè Inquisitores pro cedere contra ipsos, esse bonos viros : aut, qui mittunt mu nera

nera,iuxta *cap. accusatus , de haret.in 6.* aut præstant alimo-
niam,pecuniam, arma, quibus fugiant , & liberent se à mani-
bus Iudicum,aut alia huiusmodi faciunt , fauor enim semper
debet esse in ordine ad hæresim : vt etiam dicit S. Anton.*in
tract.de excom.c.4.*

Quintum genus est , *defensorum haereticorum , vel creden-
tium eorum* : qui autem sint defensores, explicant Archi. *cap.
quicumque de haret.in 6.* & Syluester *haresis.* 1. §. 10. nempe,
qui † viribus aut potentia defendunt hæreticos,ne veniant in 15
manus iudicum puniendi,aut excommunicandi , aut capien-
di. Dicit etiam Card. *Clemen.* 1. *de pœnitent.* defensores esse
eos, qui patrocinium præstant , & aduocant pro hæreticis,
scientes , non habere illos iustitiam , & hoc in causa hæresis.
Addit etiam Palud.4.*d.*13.*q.*3.Notarios etiam qui suum mi-
nisterium adhibent in simili causa defensores. Ex his sequitur,
defensionem esse intelligendam in ordine, ad hæresim : vnde
Sylu.*loco citato* dicit,non esse defensorem, qui hæreticum de-
fendit à priuata persona , vel à latrone , vel alio in iniustè vo-
lente ei nocere. Adde etiam,non esse defensorem, qui in causa
ciuili vel criminali alia ab hæresi , ipsum quoquomodo de-
fendit. Tales enim non sunt defensores,de quibus in hac Bul-
la fit mentio.

Oportet autem † in his tribus,receptatione, fauore, & de- 16
fensione adnotare , ad contrahendam excommunicationem,
debere fieri scienter : nempe, vt qui receptant,fauent , defen-
dunt hæreticum,ea faciant,scientes eum esse talem. Adnotan-
da etiam est in his tribus doctrina Caiet. *verb.excomm. cap.*1.
non esse fautorem, defensorem , receptatorem hæretici , nisi
qui defendit,fauet,receptat hæreticum,vt hæreticus est.idem
Nauar.*cap.*17. *summa num.* 56. Quod intelligi † dupliciter 17
potest, vno modo, vt fauor,receptatio, aut defensio hæretici
fiant propter hæresim,seu in fauorem hæresis. Altero modo,
vt fiant in causa hæresis,licet non fiant propter hæresim. Pri-
mo modo non est intelligendus Caiet. est enim opinio fal-
sa : non enim tantùm , qui sic receptant , fauent , aut defen-
dunt,excommunicati sunt : nam *l.* 2.*ff. de recepta.* puniendus
est , vt receptator consanguineus & affinis , qui receptat la-
tronem occultando : & clarum est , quod illi non recipiunt,
quia fur est,vel in furti fauorem,sed quia consanguineus : ta-
men , quia illa receptatio est in furti occultationem , cense-
tur receptator. Sic etiam erit de receptatore hæretici,defen-
sore,vel fautore. Modò tamen secundò verissima est opinio,
vt defensio , fauor, receptatio sint in causa hæresis , licet non

propter hæresim fiant ,sed quia amici aut consanguinei sunt aut similibus aliis finibus vel motiuis. Quod tamen sine licentia Inquisitoris fieri non potest.

Sextum genus personarum sunt , *scienter libros hæreticorum*
18 *legentes*,non quidem † quoscumque,sed eos dumtaxat,in quibus vel eorum errores continentur, vel de Religione tractant etiamsi in eis error non contineatur.Qui verò cæteros legunt libros ab hæreticis compositos, non contrahunt huius Bullæ excommunicationem ; sed eam , quæ est in Indice librorum prohibitorum. Præterea, siue paucæ lineæ, siue multæ legantur , incidunt legentes in canonem hunc , dummodo tamen scientes legant , id est , sciendo esse librum hæretici. Præterea siue legant ad errores cognoscendos,vel impugnandos,vel ad aliquam eruditionem depromendam,omnes hi excommunicationem incurrunt , dummodo sine licentia Sedis apostolicæ fiat. Hîc tamen aduerte, aliud esse legere libros † prohi-
19 bitos tantùm, aliud libros hæreticorum ; sunt enim multi libri prohibiti,qui non sunt hæreticorum, vt Biblia lingua vulgari, opera quorundam , quæ in Indice habentur. Qui ergo hos libros legunt,non comprehenduntur in hac excommunicatione : sed Regulæ indicis sunt considerandæ:at verò,quando libri sunt hæreticorum,tunc legentes sunt excommunicati in Cœna.

Reliqua tria personarum genera non indigent explicatione; sunt enim,*scienter tales lib.hæret.retinentes* ; *aut eos imprimentes* ; *eosdem defendentes,quolibet colore,publicè,vel occultè*.
20 Et ij dicuntur † *descendentes*, qui modo aliquo prohibent,ne ab Inquisitoribus tales libri habeantur,aut comburantur;sicut supra diximus de defensoribus hæreticorum , aut qui etiam verbis eos laudant , affirmando , tales libros non esse comburendos, aut prohibendos.

Decimum genus personarum in excommunicatione hac contentarum,*Schismatici* sunt , qui quidem in Bullis antiquis
21 ante Pium V.non continebantur.Dicuntur autem † Schismatici à Schismate , quod est peccatum contra charitatem. Est autem Schisma rebellis separatio ab Ecclesiæ capite & Vicario Christi ; sunt enim duo necessaria ad peccatum hoc contrahendum,vt habet S.Thom.2.2.*q*.39. *art*.1.*d*.2. Alterum,vt homo se separet ab Ecclesiæ capite , scilicet Summo Pastore & Vicario Christi,per inobedientiam,non obediendo ipsi.Alterum,vt sit hoc cum rebellione quadam,nimirum pertinaciter ipsius iudicium subire nolendo , eiusque præceptum contemnendo, talis est Schismaticus.

Est

Est autem aliquando † Schisma coniunctum cum hæresi, 22
aliquando sine hæresi. Cum hæresi quidem, quando homo opinatur, Pontificem Romanum non esse Christi Vicarium, nec caput totius Ecclesiæ; hæc enim hæresis est. Sine hæresi autem est, quando interiùs quidem non negat esse caput, tamen malitia vel passione tractus, non vult ipsum recognoscere, nec talem opere confiteri, tunc est Schisma purum sine hæresi; vnde † omnis hæreticus est etiam Schismaticus, non ta- 23
men omnis Schismaticus est hæreticus: quamuis frequentissimè sit etiam hęreticus, vt habetur 24.q.3.*can.inter hæresim*. Hi igitur Schismatici incidunt in hanc excommunicationem, etiamsi nullam hæresim habeant admistam.

Vndecimum genus est *personarum ab obedientia Romani Pontificis pertinaciter se subtrahentium, aut ab ea recedentium*. Nec est putãdum Schismaticos significari his verbis: nam iam tales superiùs proprio nomine excommunicati sunt; sed significantur illi, qui † mandato Romani Pontificis pertinaciter, id 24
est, scientes esse tale mandatum, nolunt obedire, nec hoc ad Schisma satis est: nam Schisma est, quando homo in totum à iudicio & obedientia Romani Pontificis se subtrahit opere ipso non recognoscendo eum superiorem. Hac ergo censura ligantur pertinaciter inobedientes, licèt Schismatici non sint: non enim omnis inobediens est Schismaticus.

ADDITIONES.

De prima, Nauar. num. 55. Sayr. c.4. De nouem generibus personarum, Sayr.c.5.

a *Tertium est.*] Sayr.n.26.Nau.n.56.

Hæreticus purè mentalis, si crimen proderet in confessione, non puniretur excommunicatione, Sayr. n. 28. idem dicas si interiorem labem amico detegeret ad consilium pro dimittenda hæresi capiendum. Azor. lib.8. cap. 10. q. 5. Simanca de catholicis inst.tit.42.num.7.de hæresi interiori, Azor.loco citato q.3.Caiet.2.2.quæst.11.art.3.Licet hæresis interior, & aliud quodcumque crimen purè mortale non possit puniri Ecclesiæ pœnis: potest tamen reseruari Pontifici, aut Episcopo in foro pœnitentiæ: reseruatio enim est negatio, vel subtractio iurisdictionis quæ in quibuscumque occultis locum habere potest. Caiet. loco citato. Multi putarunt mentalem hæreticum esse excommunicatum, Paulus, Zabarella, Felinus cap.vlt.de hæret.Adria.Rosel.& alij significati ab Azorio loc. cit. quæs.3.

De secunda & tertia excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Secunda excommunicatio fulminatur contra tria genera personarum.*
2 *In secunda excommunicatione duo sunt verba.*
3 *Vniuersitates, Collegia, & Capitula an possint excõmunicari.*
4 *Excommunicatio hæc an sit antiqua.*
5 *Tertia excommunicatio contra quos lata.*
6 *Quis dicendus Pirata.*
7 *Tria ad Piratam necessaria, secundum Syluestr.*
8 *Verba Bullæ.*
9 *Piratæ an incidant in excommunicationem hanc, statim ac mare discurrere incipiunt.*
10 *Piratæ iure antiquo non fuerunt olim excommunicati.*
11 *Qui in mari versantur, & flumen ingrediuntur ad deprædandum, an sint in hac Bulla excommunicati.*
12 *Receptatores Piratarum, auxilium dantes eis, aut fauorem an sint etiam excommunicati.*

1 SEcunda excommunicatio fulminatur contra † tria genera personarum, nempe *appellantium ad futurum Concilium ab ordinationibus, sententiis, seu mandatis Summi Pontificis dantium ad hoc consilium, & dantium etiam auxilium vel fauorem.* In qua excommunicatione nonnulla sunt notanda.
2 Primò, † duo esse verba, nempe, *Excommunicamus & Inter-*
3 *dicimus.* Prius refertur ad personas: posterius ad † Vniuersitates, Collegia, & Capitula appellantia, vel dantia auxilium vel consilium; hæc enim non possunt excommunicari, vt habetur *cap. Romana, de sent. excomm. in 6.* ob id interdicuntur. At personæ cuiuscumque conditionis, gradus, vel status excommunicantur.

Secundò, hæc excommunicatio contra eadem tria genera
4 personarum est † antiqua, lata & reseruata à Pio II. & confirmata à Iulio II. cuius extrauagantis meminit Caietan. *verb. excommunicatio, cap. 25.* & Syluest. *ver. excomm. num. 93.*

Tertia

Tertia excommunicatio lata eſt contra omnes † *Piratas, Curſarios & Latrunculos maritimos diſcurrentes mare Eccleſiæ, præcipuè à Monte Argentario, vſque ad Tarracinam, & contra eorundem fautores, receptatores, & defenſores.* In declarationem huius nonnulla dubia concurrunt. 5

Primum eſt, Quis ſit dicendus Pirata? Ad quod Ang. *ver. Pirata*, reſpondet, † *Piratam* eſſe, quicumque in mari vel flumine deprædatur: ſi in mari, dicitur marinus, & excommunicationem hanc incurrit; ſi in flumine, eſt fluuialis, & non incurrit eam, quia contra maritimos fulminata eſt. Sylu. autem *ver. excom.* 7. §. 56. non recipit hoc; putat enim † tria eſſe neceſſaria ad Piratam. 6 7

Primum eſt, in differentia ſpoliandorum, id eſt, vt non tantùm vnius nationis homines deprædetur, ſed indifferenter homines, ſiue vnius, ſiue alterius nationis; vnde Genuenſes ſpoliantes olim ſolos Venetos, non cenſebantur Piratæ.

Secundum eſt, intentio principalis; ſi enim aliqui mercatores ſuæ negotiationi incumbentes, in itinere ſpolient aliquos, non ſunt propterea Piratæ [b] dicendi.

Tertium eſt, vt non ſit bellum inter ſpoliantes & ſpoliatos indictum, indicto enim bello, ſiue iuſto, ſiue iniuſto, non dicuntur Piratæ, quia iure & titulo belli tunc ſpolium fit. Cum Sylu. conſentit Tabien. *verb. excommunicatio.* 5. *caſu* 25. *n.* 4. Ego ſecundam & tertiam conditiones puto eſſe neceſſarias; ſed non primam: nam ſpoliantes hos vel illos, etiamſi vnius nationis eſſent, Piratæ dicentur. Denique qui principaliter verſantur deprædando in mari, dicuntur Piratæ, aut Latrunculi, aut Curſarij maritimi, ſiue hæc idem, ſiue diuerſa ſignificent; ſub his enim vocibus omne genus talium latrunculorum, & deprædatorum comprehenditur.

Aduertendum autem eſt, hanc excommunicationem reſtrictiorem eſſe, quàm in aliis bullis, priùs enim excommunicabantur omnes Piratæ, Curſarij, Latrunculi maritimi, & illi præcipuè, qui in mari, à Monte Argentario, vſque ad Tarracinam diſcurrebant. At non ablata eſt illa particula, &, ſequenſque verbum non copulat, ſed reſtringit præcedens, nempe illos maritimos excommunicari, qui diſcurrunt mare Eccleſiæ, præcipuè à Monte Argentario, vſque ad Tarracinam. Cæteri tamen non comprehenduntur in hac Bulla, ſicut nec qui in fluminibus deprædantur, vt dicemus inferiùs. Verba Bullæ ſunt hæc: † *Item excommunicamus & anathematizamus omnes Piratas, Curſarios, ac Latrunculos maritimos, diſcur-* 8

rentes

rentes mare nostrum, præcipuè à Monte Argentario, vsque a Tarracinam, ad omnes eorum fautores, receptatores, & defens-res. In aliis verò Bullis sic habebatur. *Item excommunicamus & anathematizamus omnes Piratas, Cursarios, Latrunculos maritimos, & illos præcipuè, qui in mare nostrum à monte Argentario vsque ad Terracinam discurrere, & nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere, ac rebus & bonis suis spoliare præsumpserunt hactenus, & præsumunt, ac omnes receptatores eorumdem, & eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.*

9 Aliud dubium est, an incidant in excommunicationem hanc Piratæ, † statim ac mare discurrere incipiunt; Caiet. *verb. excomm. c.* 18. respondet, quod non; sed est necessaria vna harum actionum, deprædari, mutilare, aut interficere, aut spoliare bonis suis aliquem. Si autem vel semel horum aliquid fecerint, excommunicati sunt. Hæc tamen doctrina non habet locum in Bulla hac, in qua actio discurrendi sola exprimitur, quæ sufficit, etiam si nulla alia sequatur. Aduerte, procedere ista de Piratis, qui Christianos expoliant, non de his, qui infideles.

10 Aliud dubium est, an isti † iure antiquo fuerint olim excommunicati? Dico cum Sylu. *loco citato*, & cum aliis communiter Doct. quod non, sed erant excommunicandi, vt habetur *cap. excommunicationi. de rapto.* vbi dicitur, excommunicationi subdentur, qui Romanos aut Christanos nauigio vectos pro negotiatione, vel aliis honestis causis, capere aut bonis suis spoliare præsumunt. Quæ excommunicatio ex vna parte minus lata est, quàm quæ nunc habetur in hac Bulla, quia non complectitur discurrentes tantùm; sed eos qui aliquid ex narratis actionibus faciunt. Ex altera tamen parte latior est, quia complectitur quoscumque Piratas maritimos, vel fluuiales, vbicumque deprædentur: non autem solos mare tantùm Ecclesiæ discurrentes: complectitur etiam eos, qui deprædantur, spoliant, &c. nauigantes quocumque modo, & quacumque de causa, etiam non honesta.

11 Aliud dubium est, an qui in † mari versantur, & flumen ingrediuntur, vt alios deprædentur, sint in hac Bulla excommunicati? Respondeo affirmatiuè: nam maritimi Piratæ dicuntur: non verò, qui solum in fluminibus deprædantur, vt dicit Aug. *ver. Pirata.*

12 † Recepatores horum Piratarum, auxilium dantes eis, aut fauorem, sunt etiam excommunicati. Quæ sunt intelligenda iuxta dicta in prima excommunicatione. Olim apponebantur dantes consilium, sed modò ablatum est verbum, compre-

comprehenduntur enim sub auxilio. *l. qui seruo.§. plus Pomponius.ff.de furt.*Bar.*in l. non solùm.§.si mandato.num.*17.*ff.de iniur.*

ADDITIONES.

a *Secunda.*] Sayrus cap.6.Nauar.num.58.
b *Piratæ.*] Idem cap.7. Nauar.num.59.

De quarta & quinta excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Quarta excommunicatio contra quos fertur.*
2 *Qui restituunt, quod surripuerunt, an desinant esse excommunicati: & qui dicantur surripientes.*
3 *Quinta excommunicatio quos comprehendat.*
4 *Per Pedagia quid intelligendum.*
5 *Imponentes noua Pedagia qui sint.*
6 *Personis Ecclesiasticis à laïcis pedagia imponi non possunt.*
7 *Imponentes gabellas quouis modo iniustas, an sint excommunicati.*
8 *Qui sint auctoritatem habentes imponendi pedagia, seu gabellas.*
9 *Vetera augentes, absque prædicta auctoritate, an sint excommunicati.*
10 *Qui sint isti exactores, qui excommunicatur.*
11 *Qui à sponte soluentibus accipiunt huiusmodi pedagia, an sint excommunicati.*

QVarta excommunicatio fertur *contra eos, qui † surripiunt Christianorum naufragantium bona, siue in nauibus existentia, siue ex eisdem eiecta, siue in littore inuenta, cuiuscumque generis bona sint, & in quocumque mari.* Nec contra hanc excommunicationem priuilegium, aut consuetudo, aliquave, etiam longissimi & immemorabilis temporis, possessio, aliúsve prætextus aliquid operatur, quominus talia bona surripientes eam contrahant. 1

Aduer

Aduerte iure antiquo latam esse excommunicationem contra huiusmodi raptores bonorum naufragantium, *cap. excommunicationi, de raptor.* non tamen erat reseruata: nunc verò inter eas, quæ sunt in Bulla Cœnæ, posita est primo à Gregorio XIII. Differt autem hæc ab ea, quæ iure antiquo lata est, hanc enim non statim rapientes talia bona contrahebant, nisi mora non restituendi intercedente: nam in eo textu fulminatur contra capientes, nisi ea restituerint: per solam igitur capturam non erant excommunicati, nisi post moram non restituendi, vt *ibi* notat Panormit. Immò Ioann. Andr. affirmauit necessariam esse admonitionem, cuius sententiam merito Panormit. ibi reiicit. At verò in hanc excommunicationem Cœnæ incidunt surripientes bona sine vlla mora, quidquid dicat Nauarr. nam simpliciter lata est contra surripientes, sine illa conditione, *nisi restituerint.* Qui ergo surripiunt, excommunicati sunt, &, si
2 postea † restituant, animo mutato, non propterea desinunt esse excommunicati, donec absoluantur. Cùm autem audis surripientes, intellige eos, qui animo non restituendi accipiunt talia bona, qui enim animo reddendi dominis, cùm primum nouerit, ea capit, non dicitur surripere, nec excommunicatus est.

3 Quinta [a] excommunicatio reprehendit *eos*, † *qui non pedagia seu gabellas in terris suis, præterquam in casibus sibi iure, seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, aut augent, aut imponi, vel augeri prohibita exigunt.* In cuius declarationem nonnulla etiam dubia sunt resoluenda.

4 Primum est, quid per † Pedagia intelligendum sit? Doct. *in cap. super quibusdam, de verbor. signific.* & Summistæ *verb. Pedagium*, aut *verb. gabella*, aut *verb. vectigal.* dicunt esse tributum, quod soluitur pro inuectis mercibus, & etiam quod soluitur pro viæ transitu, quando pontes eriguntur, aut viæ aptantur, ad differentiam guidagij, quod pro ducatu & viæ securitate soluitur: tamen in hac Bulla vniuersaliter sumitur pro gabella quacumque quæ imponitur, siue pro inuectione mercium, siue pro venditione & emptione rerum, siue pro transitu, siue pro ducatu, siue alia de causa: ob id in Bulla à Pio V. additum est verbum *gabellas*, quod antè non apponebatur; & certè videtur aucta excommunicatio: nam ante in sua pura & particulari significatione, verbum *pedagij* accipiendum videbatur.

5 Aliud dubium est, qui sint † imponentes noua pedagia, qui sub hac excommunicatione comprehenduntur? Pro intellige-

telligentia aduerte,eſſe poſſe gabellas iniuſtas multis ex partibus.

Primò, ex parte perſonarum, quibus imponuntur: nam perſonis † Eccleſiaſticis à Laïcis imponi non poſſunt,vt ha- 6
betur *cap. Clericis,de immun. Eccl.in 6.* ſine auctoritate Sedis Apoſtolicæ. qui tamen eas imponunt, abſque tali auctoritate, non comprehenduntur præſenti excommunicatione; ſed quadam alia,quæ in Bulla inferius continetur, vbi hoc explicabitur.

Secundò,eſt iniuſta ex parte cauſæ, quia ſine vlla aut ſine rationabili cauſa imponitur.

Tertiò, ex parte modi, quia modus & menſura non ſeruatur: quæ autem ſit iuſta cauſa, & quis modus ſit obſeruandus, dicemus inferiùs, dum de illa materia tractauerimus.

Dubium igitur eſt, † an imponentes gabellas quouis modo 7
iniuſtas, ſint excommunicati per Bullam? Angel.enim *verb. pedagium.* §. 5. & Tabien. *verb. pedagium.* §. 6. tenent eſſe excommunicatos per hanc bullam. At Sylu. *verb. gabella.* 3. §. 7. tenet,non omnes eſſe excommunicatos, ſed eos tantùm, qui ſine auctoritate imponunt,vt ſtatim explicabimus. Et quamuis Sylu.non expreſsè id dicat, tamen ita dicendum eſt; non enim iniuſta pedagia, ſed noua imponentes excommunicantur. Vnde ad aliud caput eſt referendum,nimirum, quando abſque auctoritate imponuntur, ſiue iuſta ſit cauſa & modus, ſiue non.

Dices, qui ſunt illi qui habent † auctoritatem imponendi 8
pedagia ſeu gabellas? Dico,ex *cap. ſuper quibuſdam, de verb. ſignif.* eſſe tria genera perſonarum, Imperatores & Reges, non tantùm Romanorum Reges, vt quidam dixerunt, ſed Reges quicumque,vt ibi explicat Innocent.& Panorm. *cap. innouamus, de cenſibus.* Similiter Concilium generale, ſub quo Papa etiam complectitur,vt *ibi* Doct.dicunt,in terris ſuis.Ciuitates autem,ſine principis ſui auctoritate non poſſunt, vt habetur *C. noua veſtigalia. lib.* 2. niſi habeant miſtum imperium,vt ſunt in Italia aliquæ,vt notant Panorm.& Ioan.Andr. *in dict. cap. ſuper quibuſdam, de publica. & vectig. l. vectigalia.* Præter hos,reliqui Duces, Domini,principes, qui ſub alterius ſunt iuriſdictione, non poſſunt imponere hæc pedagia, ſine auctoritate prædictorum, & ſine ea imponentes ſunt excommunicati hac Bulla, & iſte eſt ſenſus huius excommunicationis,& Pius V. interrogatus de hoc ex parte Regis cuiuſdam, ita declarauit.

Aliud

9 Aliud dubium eſt, an abſque prædicta auctoritate, † vetera augentes, ſint excommunicati, quando vetera licita erant; Armil. *verb. gabella.*§.8. & Roſell. *excommunicatio.* 44. §. 5. tenent, quod non, quia non imponunt noua. Tamen contrarium tenent, Sylu. *ver. excommunicatio.*7. §. 54. Tabien. *ver. pedagium.*§.6.Angel. *verb.pedagium.*§. 5. Hoc tamen dubium locum habebat in Bullis ante Pium V. iam verò non eſt dubitandi ratio : nam à tempore Pij additum eſt illud, *Impoſita augent*, quod adiectum fuit ad tollendas dubitationes & opiniones : at quamuis adiectum non eſſet, verè erat etiam prohibitum ; nam ex alteratione & augmento reſultat nouum tributum,& eſt noua impoſitio.

10 Aliud dubium, qui ſint iſti † exactores, qui excommunicantur ? Dico eſſe miniſtros & officiales, qui talia pedagia prohibita,ideſt abſque auctoritate impoſita,exigunt, qui ſunt etiam excommunicati : vnde illud verbum, *prohibita*, refertur ad pedagia abſque auctoritate impoſita,vel aucta.

11 Aliud dubium eſt, an qui à † ſponte ſoluentibus accipiunt huiuſmodi pedagia vel gabellas, ſint excommunicati ? Syl- ueſt. *ver.excomm.*7.§ 54. & Nauarr. *cap.*27.*ſum.num.*61. dicunt, quòd non, quia illi non exigunt,& ita eſt. Sed aduerte quod in his, qui Clericis ſine auctoritate imponunt,ſunt excommunicati exigentes, & accipientes à ſponte ſoluentibus, vt inferiùs, *cap.* 29. *num.* 2. *&* 3. dicemus, cùm de his agemus ; modo enim tantùm loquimur de impoſitis pedagiis,ex defectu auctoritatis tantùm imponendi ſuper Laïcas perſonas.

ADDITIONES.

Nauarrus num.61.Sayrus cap.8.

a *Quinta.*] Sayr.cap.9.Nauar.61.

De ſexta excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1.2 *Sexta excommunicatio contra quos ſit, & quot comprehendat genera perſonarum.*

3 *Per litteras Apoſtolicas quid intelligere debeamus.*

4 *Per ſupplicationem quid intelligere debeamus.*

5 *Excom*

5 *Excommunicatio hæc an iure communi lata sit.*
6 *Excommunicatio iuris an amplior hac.*
7 *Iure antiquo quot genera personarum excommunicentur.*
8 *Litteras falsas qui impetret.*
9 *Vltra excommunicationem an apponatur pœna.*
10 *Qui in prædictis breuibus aut literis vnum punctum vel litteram addit, vel minuit, vel corrigit, non variato sensu, an incidat in hanc excommunicationem.*
11 *Habentes litteras falsas Apostolicas, & non vtentes, an sint excommunicandi.*

SExta excommunicatio est, *contra † falsarios literarum Apostolicarum*, comprehendit autem † quatuor genera personarum. 1 2

Primum, falsariorum literarum Apostolicarum in forma breuis.

Secundum, falsariorum supplicationem, gratiam, vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, aut per Vicecancellarium, aut per eorum locum gerentes, aut de mandato Romani Pontificis signatarum.

Tertium, falsò fabricantium litteras Apostolicas, etiam in forme breuis.

Quartum, falsò signantium supplicationes huiusmodi, sub nomine Romani Pontificis, seu Vicecancellarij, aut gerentium vices eorum. Pro intelligentia nonnulla occurrunt dubia.

Primum est, quid per † litteras Apostolicas intelligere debeamus? Dico, intelligi litteras, quæ nomine Romani Pontificis seu sedis Apostolicę expediuntur, quales sunt Bullæ, in quibus est plumbum, & Breuia Apostolica. Vnde per litteras Apostolicas, non intelliguntur litteræ Legatorum, nec Summorum pœnitentiariorum Papæ, nec nunciorum, nec inferiorum Prælatorum, vt adnotauit Palud. 4. *d.* 18. *q.* 3. *ar.* 2. hæ enim non expediuntur Romani Pontificis, sed prædictorum illorum nomine; propterea horum litteras falsificantes non incurrunt in hanc censuram. 3

Aliud est dubium, quid per † supplicationem intelligere debeamus? Dico, quòd licèt supplicatio propriè illa dicatur quæ fit ad instantiam partis, vt notat Innoc. *in cap. ix litteris, num.* 3. & ibi Abb. *num.* 6. *de restit. in integr.* tamen, per supplicationes intelligere debemus hîc, tam quæ ad instantiam partium, quàm quæ motu proprio Papæ conceduntur, quoniam secundum communem vsum loquendi, tam illæ, quàm 4

istæ supplicationes appellantur, vt dicit Gomez. *in regul. de non iud. c. iuxta form. suppl. q. 11. ver. non obstat.* Qui quidem vsus loquendi debet attendi, & præfertur proprio significato, secundùm Gomez. *vbi suprà*, & est textus *in l. Labeo. §. idem Tubero. ff. de supellect. leg.*

5 Aduertendum est hanc excommunicationem iure † communi latam esse, vt habetur *in cap. ad falsariorum, de crimin.*
6 *falsi.* Tamen amplior est † excommunicatio iuris, quàm hæc, eáque de causa in Bullis solebant adiungi ista verba, *extendentes. cap. ad falsariorum, cum omnibus pœnis in eo contentis.* quæ verba à Sixto V. ablata sunt: tamen eam declarabimus, vt in hoc loco integra tradatur notitia falsariorum.
7 Iure igitur illo † antiquo excommunicantur multa genera personarum.

Primò, falsificantes per se, vel per alios, litteras Apostolicas.

Secundò, vtentes literis falsis, etiamsi ipsi non falsificauerint: sed hanc de vtentibus non incurrunt, nisi Laïci, vt ibi notat Panorm. contra Hostien. & debes intelli[illegible] scienter vtentibus, vt ibi affirmant Doct.

Tertiò, impetrantes literas falsas: non autem dicuntur impetrare litteras falsas, qui impetrant litteras suggerendo falsitatem, vel supprimendo veritatem, quia litteræ in se veræ sunt, vt à Pontifice conceduntur, vt notat Sylu. *ver. excommunicatio. 7. §. 9.* & Caiet. *ver. excomm. c. 26.* & Tabie. *ver. excom. 5. casu 5.* immò, nec quando sub nomine alieno pro te litteras
8 impetrant, vt *ibidem* dicunt Syl. & Tabie. sed illi impetrant falsas, qui ab aliis obtinent litteras falsificatas. Hæc tria genera personarum ipso facto excommunicantur. Similiter etiam defensores, & fautores prædictorum falsariorum. Ista tamen excommunicatio à iure, non est reseruata, sed ab Ordinario potest absolui.

9 Vltra excommunicationem apponitur † pœna; si clerici enim sunt, & litteris falsis vtuntur, officiis omnibus, & beneficiis priuantur: si verò per seipsos, vel per alios falsificant, officiis & beneficiis priuati degradantur, & brachio sæculari pœnis legitimis afficiendi traduntur. Hæc omnia in eo capite continentur. Si igitur hæc excommunicatio Bullæ conferatur illi capiti, in parte est latior, in parte est strictior. Strictior quidem est, quia non comprehendit vtentes, nec impetrantes, nec fautores, & defensores, falsariorum, nec falsificantes per alios, sed solos falsarios per se. Latior tamen est, quia illud caput comprehendit tantum falsarios littera-
rum

rum Apoſtolicarum: at verò hæc non ſolos hos, ſed etiam falſarios ſignantes ſupplicationes, gratiam vel iuſtitiam concernentes, nomine Vicecancellarij, aut locumgerentis, vt ſuperiùs dictum eſt.

Aliud dubium eſt, an, qui non variato ſenſu, vnum punctum vel litteram † addit, vel minuit, vel corrigit, in prædi- 10 ctis breuibus, aut litteris, incidat in hanc excommunicationem? Quidam affirmant, in litteris Apoſtolicis expeditis, vel vnum punctum mutantes, aut litteram corrigentes, etiam ſenſu non mutato, præter eos, quibus ex officio incumbit, eſſe ligatos hac excommunicatione. Ita habent Hoſtien. *in ſum.tit.de crim. falſ. §.porro. ver. ſi hodie.* & Panorm. cap. *ex litteris.num.3.de fide inſtr.*Sylu. *excomm.7.§. 10.* Caiet. *verb. excomm. cap. 26.* Argumentum in fauorem huius ſententiæ eſt, quod in priuilegiis olim conceſſis Summo penitentiario illud erat, vt poſſet abſoluere ab excommunicatione, quæ incurritur propter mutationem litteræ, vel puncti, in literis Apoſtolicis, ſenſu non mutato. At verò contrarium tenent alij, non incidere in hanc excommunicationem, niſi qui mutant literam vel punctum quando ſenſus variatur, vt litteræ fiant validæ ex inualidis, aut ex validis validiores: ita habent Richar. 4.*d.*18. *art.*12. *q.*4. Anton. 3.*p.tit.* 24 *cap.* 16. Ang. *excommunicatio.*5. *caſu* 3. *num.*3. Tab. *excomm.* 5.*caſu* 5. cum aliis multis, & ita tenendum eſt, ſed non propter rationem iſtorum Doct. ſed alia de cauſa: ſcias enim, olim in Bulla Cœnæ apponi ſolere illa verba, *Mutantes punctum vel literam in literis Apoſtolicis*, vt apertè conſtat Hoſtienſ. *loco citato*, & tunc data fuit illa facultas Summo Pœnitentiario, & abſque dubio prior ſententia vera erat, ſi talia verba modò perſeuerarent, tamen, ablata ſunt à multis iam annis, nec inter facultates abſoluendi, Summo pœnitentiario conceſſas, illa nunc habetur: ob id non incidunt in hanc excommunicationem corrigentes, niſi ſenſus mutetur; tunc enim ſunt falſarij. Quod quidem probatur ex *cap.ex conſcientia, de crim. fal.* vbi habet, quòd per raſuram Bullæ in loco non ſuſpecto, non cenſetur falſa. Non ergo eſt falſarius, qui literam radit, ſenſu non mutato.

Aliud dubium eſt, de habentibus † litteras falſas Apoſto- 11 licas. Dico, illi qui habent, & non vtuntur, non incidunt in hanc excommunicationem Cœnæ, nec in excommunicationem iure contentam; niſi tamen intra viginti dies, poſtquam ſciuerint eſſe falſas, eas lacerauerint, aut reſignauerint, ſunt excommunicandi per Ordinarium, & ſemel ex-

communicati, non possunt nisi à Papa absolui; non autem sunt ipso facto excommunicati, ita habetur *cap. dura. de crim. fal.* in quo capite excommunicati sunt ipso iure, qui litteras Apostolicas accipiunt ab alio, quàm à manibus Papæ, vel officialium, & bullatorum, nisi sint magnates, qui per internuncium possunt accipere, quod de existentibus in Curia intelligunt Ioan. Andr. & Doct. sed iam non est ista excommunicatio in vsu & consuetudine, vt ibi Gloss. & Panorm. aduertunt, nisi vbi periculum falsitatis timeretur. Ex his omnibus manifestum est, qui & qualiter sub hac censura comprehendantur, & in quo differat ab iis, quæ habentur in iure.

ADDITIO.

Nauarrus num. 62. Sayrus cap. 10.

De septima excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

1 *Septima excommunicatio contra quos sit, & in quas partes diuidatur.*
2 *Nomine deferentium non intelliguntur vendentes.*
3.4. *In vna terra hæreticorum vel infidelium existentes, si deferant prohibita ad aliam terram eorundem, sunt censendi deferentes, & excommunicati.*
5 *Deferens non dicitur, qui mandat deferri.*
6 *Deferentes arma prohibita ad hæreticos qui non sunt expressè & nominatim per sedem Apostolicam declarati, non contrahunt hanc Bullæ excommunicationem.*
7 *Quid per arma intelligendum.*
8 *Per lignamina quid intelligendum.*
9 *Tria genera prohibitorum iure antiquo.*
10 *Tempus treugæ reputatur pro tempore belli.*
11 *Deferentes arma prohibita ad infideles aut hæreticos, non vt contra Christianos vtantur; sed vt ipsi infideles aut hæretici contra alios pugnent, an incurrant in hanc censuram.*
12 *Certiores facientes infideles aut hæreticos de rebus Christianorum, an semper sint excommunicati.*

13 *Omnes consilium dantes infidelibus aut hæreticis, an sint sub hac censura.*

14 *Duo priuilegia concessa Genuensibus.*

SEptima excommunicatio est, *contra* † *deferentes arma Infidelibus aut Hæreticis.* In duas partes est diuisa: in priori excommunicantur tria genera personarum. 1

Primò deferentes Sarracenis, Turcis, aut aliis Christiani nominis inimicis, aut Hæreticis, per Apostolicam Sedem expresse & nominatim declaratis, vnum aliquid ex his octo, equos, arma, armorum materiam, scilicet ferrum, filum ferri, stannum, chalybem, & alia metallorum genera, quæ armorum materia sunt: Instrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliáque huiusmodi, quibus infideles prædicti Christianos impugnant.

Secundò excommunicantur, de rebus ad statum Reipublicæ Christianæ pertinentibus, certiores facientes prædictos Hæreticos, aut infideles, in perniciem & damnum Christianorum.

Tertiò excommunicantur, consilium præstantes eisdem in eandem perniciem, & damnum Christianorum.

In posteriori parte reuocantur omnia priuilegia, & concessiones, si qua in hac parte Principibus, aut priuatis personis sunt à Sede Apostolica concessa; vt in hac parte nulla sint. Aduerte, in hac Bulla esse adiunctos Hæreticos, non quoscumque, sed eos, qui per Sedem Apostolicam expresse & nominatim declarati sunt, qualis nostris temporibus est Rex Angliæ. Pro declaratione huius excommunicationis sunt aliquot dubia declaranda.

Primum dubium est, an nomine † deferentium intelligantur hi, qui vẽdunt absque vlla declaratione, quales sunt Christiani, qui in suis terris vendunt Turcis ad se venientibus, huiusmodi prohibita? Dico cum Caiet. *ver. excommunicatio, c. 20.* & Nauar. *super cap. ita quorumdam, de Iudæis notab. 10. n. 11.* quòd non, quia cùm ista materia sit pœnalis, verba sunt intelligenda in sua propria significatione. Vendere autem non est deferre. Non igitur vendentes excommunicantur in hac Bulla. At Sylu. *verb. excommunicatio. 7. §. 64.* videtur dicere oppositum, sed primum verius est. 2

Aliud dubium est, an, qui in vna terra Hæreticorum vel infidelium † existentes, deferunt huiusmodi prohibita ad aliam terram eorumdem, sint censendi deferentes? Tabie. *ver. excommunicatio. 6. num. 7.* & Syl. *excommunicatio. 7. § 64.* 3

respondent quod non,& allegant declarationem Gregor.IX. *in extrauag.postulastis*,qui id declarauit;quam quidem Tabie. dicit esse reuocatam , quantum ad excommunicationem , sed non quantum ad declarationem : vnde consequitur hac noua excommunicatione Cœnæ illos esse comprehensos ; si enim aliqui Christiani,existentes in terris infidelium , aut Hæreticorum,hæc deferrent ad alios,qui impugnant Catholicos, vtri-
4 que † essent excommunicati.
5 Aliud dubium est,an dicatur † deferens,qui mandat deferri,ita vt sub hac excommunicatione comprehendatur.Ad hoc respondimus superiùs *in c.* 8.*num.* 11. vbi generaliter negauimus , comprehendi mandantes suis excommunicationibus latis contra aliquid facientes , nisi exprimantur ipsi mandantes,aut aliis iuribus fiat interpretatio.Idcirco sub hac excommunicatione contra deferentes non comprehenduntur mandantes , maximè cùm in hac Bulla aliquando mandantes exprimantur, aliquando non,quod est argumento non comprehendi,nisi vbi sit eorum expressa mentio.
6 Aliud dubium est,an,qui † deferunt hæc arma ad Hæreticos,qui non sunt expresse & nominatim per Sedem Apostolicam declarati,contrahant hanc Bullæ excommunicationem. Respondeo negatiuè : nam ante huius particulæ adiunctionem, nomine infidelium, Christianæ Religionis inimicorum non comprehendebantur Hæretici ; idcircò enim adiuncti sunt.Igitur post adiunctionem,ij debent tantùm intelligi,qui per verba adiunctionis significantur.
7 Aliud dubium est, quid per † arma intelligere debeamus? Dico cum Syluest. *excommunicatio.* 7. §. 56. & Tabien. *excommunicatio.* 9. §. 1. & cum communi opinione, intelligi arma tam offensiua, quàm defensiua , & hoc probatur ex *l. armorum. ff. de verbor.signif.*& ex *l.*3. *ff. de vi,& vi armata*, vbi arma vocat , scuta , galeas , gladios , fustes , & lapides. Dicunt autem præfati Doct. ea dici arma , quæ principaliter & immediatè instituta sunt ad præliandum , seu se defendendo, seu alios offendendo : vnde cultri ad scindendum pennas, vel panem, non sunt arma, vt etiam dicit Panorm. *cap.Clerici.* 1. *de vit. & honest. Clerico.* nec alia instrumenta in vsum agriculturæ , & similia ; vnde hæc deferentes, non dicuntur deferre arma. Aduerte autem ex prædictis Doct. posse ista esse arma ex intentione vtendi , nam si qui vellent his vti ad præliandum , tunc arma dicerentur etiam cultelli , & qui deferret , esset sub hac censura conclusus. Est tamen differentia inter illa arma , & priora : nam ista deferre , quando
talis

talis intentio vtendi deest, non est arma deferre: at illa priora, etiamsi intentio desit, est deferre arma, & contrahitur propter hoc excommunicatio, vt notant Ioannes Andr. Panormitan. Gloss. *super capit. ita quorumdam, de Iudæis.*

Aliud dubium est, quid per † lignamina intelligendum 8
sit. Dico cum Syluest. *excommunicatio.7.§. 59.* & Tabien. *excommunicatio.6.num. 3.* per lignamina intelligi ligna, ex quibus possint galeæ, naues, aut aliæ machinæ ad impugnandum fieri, non autem ligna alia ad comburendum, aut in alios vsus] extra bellum: nam illud verbum in Bulla appositum, *quibus Christianos impugnant*, cadit super singula verba antecedentia. Nauar. *cap. ita quorundam, de Iuda. notab.7. num. 14.* dicit, sub hoc nomine etiam comprehendi ipsas galeas, & naues, quæ lignamina sunt, & mihi placet, quamuis Caietan. *verb. excommunicat. 20.* solam materiam intelligat; verius tamen est, quod Nauar. dicit, nam latius sumitur hoc verbum, quàm *in cap. quorundam.* vbi dicitur, *lignamina galearum*, hîc autem sine addito ponitur, vt omnia complectatur, tam materiam, quàm quæ ex ipsa materia conflata sunt, & cùm lignamina prohibeantur, ne naues fiant, multo magis videntur prohibitæ naues, *Authentica, multo magis. C. de sacrosanct. Eccles.*

Aliud dubium est, quid sit intelligendum per illud verbum, *aliaque huiusmodi?* In cuius gratiam aduerte, in Bullis prioribus, loco huius positum esse, *aliaque prohibita*, quæ particula occasionem dedit dubitationis multis: nam inuenimus iure antiquo † tria genera prohibitorum. Quædam, quæ 9
prohibentur absolutè deferri omni tempore, & omni loco, qualia sunt arma, & reliqua hic posita: hæc enim deferre ad infideles olim, & nunc etiam ad Hæreticos prohibitum est deferre omni tempore, belli & pacis. Quædam quæ omni loco prohibentur, sed non omni tempore, sed tempore belli, vt mercimonia, victualia, &c. *cap. quod olim, de Iuda.* Quædam omni tempore, sed non omni loco: nam in Alexandriam, & Ægyptum, & terras Soldani, nullo tempore licebat victualia aut mercimonia deferre, vt habetur *extrauag. multa, de Iuda.* Et attende, tempus † treugæ reputari pro tempore 10
belli, vt habetur *cap. significauit, de Iuda.* Tempora tamen extra actuale bellum, & treugæ, non reputantur tempus belli, vt bene aduertit Tabien. *excommunicatio.6. num.5.* Erat igitur dubium, an sub verbo in Bulla, scilicet, *alia prohibita*, essent comprehensa omnia hæc, ita vt tempore belli deferre

mercimonia in Bulla Cœnæ prohiberetur, & similiter deferre in Alexandriam tempore pacis: an tantum prohibita censerentur in Bulla illa prima; reliqua verò non, sed manerent sub excommunicatione tantùm in iure posita? Tabie. *verb. excommunicatio. 6.* §. 4. putat omnia tria comprehendi. at Syluest. *excommunicatio. 7.* §. 60. & Caiet. *verb. excommunicatio cap. 10.* tenent, quòd non; sed tantùm prima, & ita ego credo: nam illud relatiuum *alia*, referebatur ad antecedentia, in quibus sola prohibita continentur, quæ ad præliandum spectant, verbum etiam quod sequitur, *quibus Christiani impugnant*, ad idem determinatur; aliis enim mercimoniis & victualiis non dicuntur impugnare, etiamsi tempore belli ministrentur.

Quamuis ergo sit peccatum, & sub censura iuris comprehensum, (nam excommunicatio prohibitorum secundorum non reseruatur: tertij verò generis est Papalis) tamen neutrum sub cœna continetur, quamuis Nauar. *notab.* 10. *super cap. in quorundam*, limitet, quando est tempus belli in damnum Christianorum: sed non placet, nam non dicuntur infideles illis mercimoniis & victualiis impugnare. At modò ablata est difficultatis occasio: nam posita est particula, *aliáque huius modi*, quæ respicit tantum ea, quæ sunt eiusdem rationis cum præcedentibus.

11 Aliud dubium est, an qui † deferunt huiusmodi ad Infideles, aut Hereticos, non vt contra Christianos vtantur, sed vt ipsi Infideles aut Hæretici contra alios pugnent, incurrant in hanc censuram? Dico eos incurrere, quia postea hæc manent, quibus impugnare possunt postea Christianos: nisi talia essent, quæ certum esset non permansura post bellum contra tales Infideles. His dubiis notum sit primum genus personarum sub hac excommunicatione contentum.

12 De secundo verò aduerte, non semper qui † certiores faciunt Infideles aut hæreticos de rebus Christianorum, esse excommunicatos: nisi ea, de quibus faciunt certiores, sint talia quæ statum Christianæ Reipublicæ concernunt, ídque cedat in damnum & perniciem ipsius, vtrumque enim necessarium est ad incurrendam hanc censuram.

Similiter etiam intelligendum est tertium genus perso-
13 narum: non enim † omnes consilium dantes sunt sub hac censura, sed dantes consilium in damnum & perniciem Christianorum. Et hæc sunt de priori parte excommunicationis.

In posteriori verò aduerte, quod omnia priuilegia quibuscum

buſcumque conceſſa, contra aliquid hac excommunicatione prohibitum annullantur & derogantur. Pro cuius intelligentia aduerte ex Tabie.*verb.excomm.6.num.5*. duo † priuilegia 14
conceſſa Genuenſibus; alterum à Xiſto IV. viuæ vocis oraculo, vt negotiari poſſent cum Infidelibus, & maximè Turcis, etiam tempore belli, non tamen de rebus prohibitis, excepta fune, quam dare oporret nauibus ipſorum, euntibus ad portus ſuos. Alterum eſt Iulij II. qui anno 1504. conceſſit ad centum annos, vt poſſint deferre ſpecies ſtanni, plumbi, æris, ſeu rami, electri, ſeu ottonis. Sylu.autem *excommun.7.§.58*.refert, Venetos habere priuilegium pro mercibus deferendis, extra arma, ferrum, &c. quamuis dubitetur de hoc priuilegio, tamen Conra. *q.51*.affirmat. Poſſunt etiam alij habere ſimilia priuilegia, de quibus certus non ſum. Aduerte tamen, illis priuilegiis deferendi merces, extra arma, ferrum, &c. & exercendi commercia, non derogari in hac Bulla, quia hæc non facit mentionem de talia deferentibus, vt diximus. Illa verò, quæ ſunt de deferendis armis, aut aliis in hac excommunicatione prohibitis, ſunt derogata, nec ampliùs valorem habent.

ADDITIO.

Nauarr.num.63.Sayr.c.11.Candel.loco citato.

De collatione eorum, quæ dicta ſunt in cap. præcedenti cum his quæ ſunt in iure communi.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Quatuor præcipuè inter alia Pontificum decreta in iure habentur.*

2 *Per primum decretum Alex.III. excommunicantur tria genera perſonarum.*

3 *Per alterum decretum Clem. III. qui excommunicantur.*

4 *Per tertium decretum Innocen. III. qui excommunicantur.*

5 *Neceſſaria ſubminiſtrare Sarracenis ad impugnandos Chriſtianos quomodo intelligendum.*

6 *Per quartum decretum Clem.V.in Extrauag.qui excommunicantur.*

7 *Chriſtiani remigantes in Infidelium triremibus contra Chriſtianos, an peccent & ſint excommunicati.*

ALterum nunc ſupereſt,vt hæc conferamus cum his,quæ
iure communi continentur,extra Bullam iſtam.In cuius
1 gratiam aduerte,† quatuor præcipuè inter alia Pontificum
decreta in iure haberi.

Primum eſt,Alex.III.*c.ita quorumdam,de Iuda.*vbi excom-
2 municauit † tria genera perſonarum.

Primò,deferentes Sarracenis,arma,ferrum, lignamina ga-
learum.Et per Sarracenos intelligere oportet omnes, qui ſe-
ctam impiam Mathometi ſequuntur.

Secundò,regimen vel curam gubernationis gerentes in ga-
leis, & nauibus piraticis.

Tertiò, ſubminiſtrantes neceſſaria Sarracenis eiſdem, ad
impugnandos Chriſtianos. Iſta excommunicatio non eſt re-
ſeruata.Si autem Canon hic conferatur cum hac Bulla, inue-
niemus in parte latiorem,in parte ſtrictiorem. Latior eſt, quia
ſub illo verbo *ſubminiſtrant neceſſaria*, comprehenduntur
tempore belli victualia deferentes, qui ſub Bulla non conti-
nentur,vt ſuperiùs diximus.Vnde hi excommunicati ſunt, ſed
excommunicatione ſola iuris,quæ non eſt in Cœna.Simile et
de dantibus vel mutuantibus illis pecunias, quibus indigent
ad impugnandos Chriſtianos.

Primum verò genus in Bulla continetur, ſimiliter ſecun-
dum ſub illo verbo,*conſilium præſtantes*, qui enim talem cu-
ram gerunt, conſilium adhibent in damnum Chriſtianorum.
Ex alia parte ſtrictior eſt.

Primò,quia Bulla extenditur, non ſolùm ad deferentes ad
Sarracenos, ſed etiam ad quoſcumque inimicos nominis
Chriſtiani,& ad Hæreticos.

Secundò, quia complectitur gubernationis curam geren-
tes, non tantum in galeis & nauibus piraticis: ſed omnium
Infidelium & Hæreticorum contra Chriſtianos, licet Piratæ
non ſint.

Tertiò,complectitur deferentes,non arma ſolùm,& ferrum,
ſed ſtannum, plumbum, & alia metalla, quæ ſunt armorum
materia,& equos etiam tempore pacis, quæ non includuntur
in illo canone,niſi quatenus neceſſaria ſunt illis Sarracenis ad
bellum contra Chriſtianos.

Quartò,complectitur certiores facientes Infideles de rebus
Chriſtianorum,vt diximus.Latior ergo eſt in hac Bulla.

Alterum decretum eſt, Clem. III. *cap. quod olim,de Iud.*
3 vbi excommunicat † illos, qui tempore belli cum Sarrace-
nis mercimonium habuerint. Similiter eos, qui per ſe vel per
alios nauibus, ſeu quouis alio ingenio, aliqua rerum ſubſi-
dia

dia vel consilia duxerint impendenda, etiam tempore belli durante: & per tempus belli, vt diximus suprà, intelligitur etiam tempus treugæ, vt habetur *cap, significauit. de Iuda.* quo capite excommunicantur, non solùm qui merces lucrandi causa ad Sarracenos deferunt post treugam, sed etiam qui per alios eas merces destinant. Hæc autem excommunicatio non est etiam reseruata, in qua habentes mercimonium tempore belli sunt excommunicati, tamen non in Cœna, nisi merces hæ sunt arma, & alia omni tempore & loco prohibita, vti diximus. Rursus impendentes subsidia, nisi sint aliquid eorum, quæ in Bulla sunt prohibita, non incurrunt in Bullam, vt si victualia, pecunias, & alia huiusmodi impenderent, hæc in Cœna non sunt prohibita.

Tertium decretum est Innocen. III. *c. ad liberandam, de Iuda.* qui excommunicat † eos, quos suprà Alexander excom- 4
municauit, & addit vendentes galeas aut naues; & qui machinis, vel quibuslibet aliis, auxilium vel consilium præstant Sarracenis, in dispendium terræ sanctæ, quæ excommunicatio non est etiam reseruata, & apponitur inter alias pœnas, vt illi non absoluantur, nisi totum, quod habuerunt ex damnato commercio, & tantundem de suo reddant in fauorem terræ sanctæ. In hac excommunicantur vendentes galeas & naues: in Bulla autem non continentur, nisi semel deferant ad ipsos, vt superiùs diximus. Reliqui continentur. Adde, quòd hic Canon procedit, quando ista fiunt in dispendium terræ sanctæ, quamuis vendentes galeas absolutè sint excommunicati, etiamsi non in dispendium terræ sanctæ sit, propter cap. *ita quorundam*, quia necessaria subministrant Sarracenis ad impugnandos Christianos.

Aduerte autem, non dici † necessaria, quia illis Sarraceni 5
indigeant; sed quia ipsa sunt ex se necessaria ad impugnandum, quamuis Sarraceni propter abundantiam non indigeant; hoc enim est per accidens, nec sic est consideratio facienda; sed considerari debet res ex se, & non ex accidenti.

Quartum decretum est, Clem. V. *in extrauag. multa, de Iuda.* vbi excommunicat illos, qui † arma, equos, ferrum, 6
lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Ægypti deferunt, mittunt, vel portant, seu de portubus eorum, vt eisdem deferantur, extrahunt, vel extrahi permittunt, aut qui talia agentibus fauorem, aut auxilium quoquomodo præstant. Est autem ista excommunicatio Papæ reseruata, in qua multi excommunicantur, qui non continentur in Cœna; illi enim

enim tantùm, qui equos, arma, ferrum, lignamina, deferunt, Bulla continentur.

Ex his habes multos in iure excommunicari in hac par qui tamen in Cœnæ Bulla non continentur. Bulla etiam alia parte latior est; nam non solùm ad Sarracenos, sed etia ad alios Infideles aut Hæreticos deferre arma prohibet. S militer etiam certiores facientes, etiam tempore pacis: sim liter etiam eos, qui pro redemptione captiuorum arma de runt, quod quidem olim licebat, iuxta *cap. significauit. de I dæ.* vt quidam putant, vt refert Sylu. *verb. excommuni.* 7. §. quamuis ego credo cum Gloss. illius capitis, quòd nec ol licebat; & cap. illud est intelligendum de aliis merci extra arma, ferrum, &c.

7 Dubium est de † Christianis remigantibus in Infideliu triremibus contra Christianos, an peccent, & sint excomm nicati? Nau. super *cap. ita quorumdam. de Iudæ.* dicit tria.

Primò, illos peccare mortaliter.

Secundò, illos non contineri in Bulla hac, cùm nullo ver comprehendantur.

Tertiò, illos incurrere excommunicationem iuris, q necessaria subministrant, & auxilium dant ad impugnand Christianos. Ego certè sæpiùs dubius de hoc extiti, tam semper inclino in eandem sententiam, nec audeo, nec vid modum, quo possim eos à peccato excusare, etiam m mortis; non enim licet auxilium dare alicui volenti occid re alterum, etiam metu mortis, ergo nec his licet: nam In deles intendunt occidere, & capere, & furari, & ad hoc niunt; in casu enim hoc loquimur, quando nempe inuadu ad occidendum & expugnandum Christianos. Præterea banniti aliqui vellent occidere inimicos aliquos, & ad au lium conuocarent tres vel quatuor alios, minantes mortem nisi venirent, non excusarentur venientes à peccato mort li, auxilium præstando, ergo nec illi. In aliis duobus pl cet etiam sententia Nauarr. quamuis Syluest. *verb. excomm.* §. 64 videatur hoc sub nomine *executorum*, ab excommu nicatione iuris liberare, quia non videntur vllo verbo com prehensi; sed tamen absque ratione, quia sub illo verb comprehenduntur, *subministrant necessaria*, & sub illo *subsidia impendunt.*

ADDITIONES.

a *Remigantibus.*] Mol. de iustitia, d. 115. Lopez p. 1. cap. 6 Cor

Cord.q. 137. Remigare contra Christianos metu mortis, aut notabilis detrimenti crimen non esse ait, quia remigare ex sua natura crimen non est; pugnare autem non licet.

De octaua, decima, & vndecima excommunicatione in bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Octaua excommunicatio continet tria genera personarum.*
2 *Nona excommunicatio contra quos fertur.*
3 *Quid per venientes ad Sedem Apostolicam sit intelligendũ.*
4 *Quid intelligatur per morantes in Curia.*
5 *Illa quinque verba*, interficiunt, mutilant, spoliant, capiunt, *aut* detinent, *an eodem modo se habeant respectu venientium & recedentium à Sede Apostolica, sicut se habent respectu morantium in Curia.*
6 *Excommunicatio decima contra quæ genera personarum fulminetur.*
7 *Vndecima excommunicatio quæ genera personarum comprehendat.*
8 *Episcopus debet esse consecratus, vt incurratur hæc censura ab eum insequentibus.*
9 *Contra quos iure sit lata excommunicatio Papalis.*

OCtaua excommunicatio continet † tria genera personarum. 1

Primò, *impedientium seu inuadentium eos qui victualia siue alia necessaria ad vsum Romanæ Curiæ adducunt.*

Secundò, *impedientium, aut prohibentium, aut perturbantium, ne ea adducantur aut deferantur.*

Tertiò, *eorum qui per se, vel per alios defendunt eos, qui talia faciunt.* Ista autem excommunicatio extenditur ad omnes, etiam si Pontificali, regali, vel Reginali dignitate, vel alia quacumque ecclesiastica, vel sæculari præfulgeant.

Nona [a] excõmunicatio fertur † *contra eos, qui venientes ad Sedem Apostolicam, aut ab ea recedentes, vel sua, vel aliorum opera interficiunt, mutilant, spoliant, capiunt, aut detinent. Contra eos etiam, qui non habentes iurisdictionem ordinariam, aut delegatam à Papa, siue ab eius iudicibus, eam temere vsurpãtes contra morantes in curia, aliquid prædictorum audẽt perpetrare.* 2

Primum

3 Primum dubium eſt, quid per † venientes ad Sedem Apo-
ſtolicam ſit intelligendum? Dico, non intelligi omnes, qui-
quot Romam veniunt, ſed eos dumtaxat, qui ratione Pon-
ficis veniunt: vnde qui ratione tantùm ſtationum, vel ind-
gentiarum accedunt, non dicuntur venientes ad Sedem Ap-
ſtolicam. Nec, qui veniunt alio intuitu, quàm ratione Pon-
tificis, quia nimirum negotium aliquod, vel prætenſione
vel gratiam, vel quid aliud cum Pontifice mediatè vel imm-
diatè habent: vnde, ſi Pontifex eſſet extra Romam, ibi e-
Sedes Apoſtolica, non Romæ.

4 Aliud dubium eſt, quid intelligatur per † morantes
Curia? Reſpondet Caiet. *verb. excommunicatio. cap.* 14. Cu-
les ipſos vulgo dictos, qui ratione Curiæ Pontificiæ Ro-
ſunt, ſiue mediatè ſiue immediatè Pontifici inſeruiant,
ſint cum Cardinalibus vel Epiſcopis, qui adſunt Curiæ.
de Romani Ciues, & alij, qui aliis de cauſis Romæ ſunt,
pter quas exiſterent, etiamſi Curia Pontificis alibi mor-
tur, non dicuntur morantes in Curia.

5 Aliud dubium eſt, an illa quinque verba, † *interficiunt,*
tilant, ſpoliant, capiunt, aut detinent, eodem modo ſe hab-
reſpectu venientium & recedentium à Sede Apoſtolica,
ſe habent reſpectu morantium in Curia? Reſpondeo
non: nam reſpectu venientium aut recedentium ſatis eſt
quid illorum ſimpliciter facere, vt hæc excommunic-
contrahatur. At verò reſpectu morantium, non ſatis eſt;
requiritur, vt ea fiant auctoritate vſurpata, nempe qui ea
cit, quaſi iudex, & poteſtatem habens, faciat.

6 Excommunicatio decima [b] fulminatur contra † mu-
genera perſonarum, nempe *contra interficientes, mutilan-*
vulnerantes, detinentes, capientes, deprædantes Romipetas, id
eos, qui accedunt cauſa deuotionis, vel peregrinationis
Vrbem; *& non ſolum accedentes, ſed in ea morantes, vel ab*
dem recedentes. Excommunicantur etiam, qui illis auxiliu
conſilium, vel fauorem dant. Caiet. *verb. excomm. cap.* 13. be-
notat, hic excommunicari, qui aliquid prædictorum faci
contra eos, qui veniunt in vrbem Romam gratia deuotion
etiamſi Sedes Apoſtolica Romæ non eſſet: nam hæc excom-
municatio eſt in fauorem viſitantium limina Apoſtoloru
& olim etiam erat in eos, qui talia faciunt contra peregr-
nos in terram ſanctam, vt refert Tabien. *verb. excommunic-*
tio 6. in fine.

7 Vndecima [c] excommunicatio comprehendit multa gen-
ra perſonarum, nempe † *interficientes, mutilantes, vulnerant-*

percuti-

percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuncios. Extenditur etiam excommunicatio ad *eiicientes eosdem à suis Diœcesibus, territoriis, terris, seu dominiis, & ad mandantes, vel rata habentes, seu præstantes auxilium, consilium, aut fauorem in aliqua prædictarum actionum.*

Contra eiicientes legatos, aut nuncios lata est excommunicatio *in extrauag. super gentes*, Ioan. XXII. inter communes. Quæ quidem excommunicatio amplior est: nam fertur contra impedientes nuncios vel legatos, quominus exequantur suum officium: plus autem est impedire, quàm eiicere: nam omnis eiiciens impedit, non omnis qui impedit, eiicit. In hac verò Bulla soli eiicientes excommunicantur: reliqui impedientes absque eiectione, sunt excommunicati per prædictam Extrauag. quæ quidem excommunicatio non est reseruata. Apponitur in hac Extrauag. pœna: nam regna, terræ, loca talia sunt interdicta, quamdiu in eadem pertinacia durauerint, quæ pœna in hac bulla non continetur, sed sola excommunicatio; comprehendit tamen non solum prædicta facientes, sed etiam fieri mandantes, consilium, vel auxilium, vel fauorem dantes.

Aduertendum est autem, debere esse † consecratos Episcopos; si enim tantum est electus aut confirmatus, non incurritur hæc censura ab eum vulnerantibus, capientibus, &c. sed alia Papalis 17. *quæst.* 4. *can. si quis suadente*, ita habet Glos. *Clem. si quis suadente, de pœnis.* & Caiet. *verb. excommunicatio. cap.* 12. 8

Aduertendum est etiam, iure esse latam excommunicationem Papalem † contra ferè omnes hos, vt habetur *Clem. si quis suadente, de pœnis.* quæ quidem complectitur ferè hos omnes, & alios, qui in Bulla non continentur. Excommunicantur enim *Episcoporum percussores*, sub quo verbo intelliguntur mutilatores & verberatores: nam hi percutiunt. Excommunicantur etiam *interfectores.* Similiter excommunicantur *captores*, sub quo verbo intelliguntur incarcerantes & detinentes. Excommunicantur etiam *bannientes Episcopos*, quod comprehendit eiicientes. Similiter excommunicantur *qui hæc mandant, vel sunt socij, vel dant consilium, vel ratificant, vel dant fauorem, vel scienter recipiunt illos.* Similiter excommunicãtur, *Potestates, Rectores, Consiliarij, Consules, Balliui, Scabini, Aduocati, officiales quocumque nomine nominentur, qui in aliquo horũ culpabiles extiterint.* Non omnes hi 9

in

in Cœna continentur, vt ex dictis apparet. Vnde Clementin[a] est multo amplior, quàm sit Bulla in hac parte. Aliæ etiam pœnæ ibi apponuntur, de quibus dicendum est postea in se quentibus.

ADDITIONES.

a *Nona.*] Nauar.num.65. Sayr.cap.23.
b *Decima.*] Sayr.cap.4. Nauar. loco citato.
c *Vndecima.*] Nau.67. Sayr.cap.15.

De duodecima & decimatertia excommunication[e] in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVI.

SVMMARIA.

1 *Duodecima excommunicatio quæ genera personarum se complectatur.*
2 *Vnus potest multis simul ligari excommunicationibus.*
3 *Decimatertia excommunicatio quæ genera complecta[tur] personarum.*

1 DVodecima [a] excommunicatio complectitur † mul[ta] genera personarum sub se. *Qui occidunt, seu quoquom[o] do percutiunt, aut bonis spoliant, siue per se, siue per alios, dire[cte] vel indirecte hæc committunt, aut exequi procurant, aut in e[o]dem consilium, auxilium, vel fauorem præstant, cuiuscumque [di]gnitatis aut præeminentiæ existant*, qui, inquam, aliquid prædicta faciunt *contra aliquem ex his sex, nempe recurren[ti]bus ad Romanam Curiam ob sua negotia vel causas; aut e[is]dem in curia prosequentibus eadem negotia vel causas: eoru[m] sollicitatoribus, aut Aduocatis, aut procuratoribus, aut Audit[o]ribus, vel iudicibus super causas, vel negotia prædicta deputat[is] siue istæ personæ læsæ sint Ecclesiasticæ, siue sæculares.*

Limitantur tamen istæ actiones omnes, propter quas ex[com]municatio fertur, quando occasione & intuitu causaru[m] vel negotiorum fiunt.

Dubium esse potest hîc: num isti prosequentes nego[tia] & causas, possint esse simul morantes in Curia? & cum sup[e]rius sit etiam lata excommunicatio contra verberantes, [vel] mutilantes eos, qui in Curia morantur, videntur isti ta[les]

bis excommunicati. Dico ita esse : nam † vnus potest multis 2
simul ligari excommunicationibus, propter varia delicta, vt habetur 3.q.4. *can. Engeltrudam.* Vnde, qui hæc committit, duabus indiget absolutionibus, aut vna complectente duas, vt absoluatur ab excommunicatione, qua parte incursa est propter vnam causam, & qua etiam parte incursa est propter alteram.

Decimatertia excommunicatio multa † genera perso- 3
narum complectitur, quæ ex ipsius tenore facilè lectori erunt manifestæ: tenor autem talis est. *Item excommunicamus & anathematizamus omnes, tam Ecclesiasticos, quàm sæculares, cuiuscumque dignitatis, qui prætexentes friuolam quandam appellationē à grauamine, vel futura executione literarū Apostolicarum, etiam in forma breuis, tam gratiam, quàm iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, executorialium, & aliorum decretorum à nobis & à Sede prædicta, seu Legatis, Nunciis, Præsidentibus Cameræ Apostolicæ, Auditoribus, Commissariis, aliísque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut aliàs ad Curias seculares & laïcam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam Fisci procuratore, vel Aduocato appellationem huiusmodi admitti, ac literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi & retineri faciunt, quive illa simpliciter, vel sine eorum beneplacito, & consensu, vel examine executioni demandari, aut ne tabelliones & notarij super huiusmodi literarum & processuum executione, instrumenta vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes seu eorum agentes, notarios, executores, & subexecutores litterarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex ciuitatibus, locis, & regnis eiiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se, vel alium, seu alios publicè, vel occultè, quive aliàs quibuscumque personis, in genere, vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotiis prosequendis, seu gratiis vel litteris impetrandis ad Rom. Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas vel literas à dicta sede impetrent, seu impetratis vtantur, directè vel indirectè prohibere, statuere seu mandare, vel eas apud se, aut notarios, seu tabelliones, vel alia, quomodolibet retinere præsumunt.*

ADDITIO.

a *Duodecima.*] Sayrus capitulo decimo sexto. Nauar. numero 68.

De decimaquarta, & decimaquinta excommunicati ne in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Decimæ quartæ excõmunicationis tenor quomodo se habe*
2 *Decimæ quintæ excommunicationis tenor qualis sit.*
3 *Qui secundum iuris dispositionem ad suum forum trahu personas Ecclesiasticas, non excommunicantur.*
4 *Tres sunt præcipui casus, in quibus Iudex sæcularis iudic potest personas Ecclesiasticas.*

1 DEcimæ qnartæ excommunicationis † tenor sic se hab *Excommunicamus & anathematizamus omnes & s gulos, qui per se, vel alios auctoritate propria, ac de facto q rumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & lite rum Apostolicarum prætextu, beneficiales, & decimarum, alias causas spirituales, & spiritualibus annexas ab Audit bus, & Commissariis nostris, aliisque iudicibus Ecclesias auocant, illarúmve cursum, & audientiam, ac personas, capi la, conuentus, collegia, causas ipsas prosequi volentes, impediu ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt. Q que partes actrices, quæ illas committi fecerunt & faciunt reuocandum, & reuocari faciendum, citationes, vel inhibition aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum vel cons tiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à cen ris & pœnis in illis contentis absolui per statutũ vel aliàs co pellunt, vel executionem literarum Apostolicarum, seu exe torialium processuum, ac decretorum prædictorum quomodol impediunt, vel suum ad id fauorem, cõsilium aut assensum p stant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum præ sionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos, vt dicunt, s plicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huius di coram nobis & Sede Apostolica legitimè prosequant etiamsi talia committentes fuerint præsidentes Cancellariar Consiliorum, parlamentorum, Cancellarij, Vicecancellarij, C siliarij, ordinarij, vel extraordinarij, quorumcumque Princip sæcularium, etiamsi Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacu que præfulgeant dignitate, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abba commendatarij, seu Vicarij fuerint.*

De

Decimæ quintæ excommunicationis † tenor talis est. *Qui-* 2
ve ex eorum prætenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcumque personas Ecclesiasticas, capitula, conuentus, & collegia Ecclesiarum quarumque coram se ad suum tribunal, audientiam, Cancellariam, Consilium, vel Parlamentum, præter iuris canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant, directè vel indirectè, quouis quæsito colore, necnon, qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, seu quauis alia decreta in genere vel in specie, ex quauis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam prætextu cuiusuis consuetudinis aut priuilegij, vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis & ordinatis vsi fuerint, vnde libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur vel deprimitur, aut aliàs quouis modo restringitur, seu nostris, & dictæ Sedis, ac quarumcumque Ecclesiarum Iuribus quomodolibet, directè, vel indirectè, tacitè vel expressè præiudicatur.

Aduerte, non excommunicari † illos, qui secundùm iuris 3
dispositionem ad suum forum trahunt personas Ecclesiasticas; ob id enim illa particula est apposita (*præter iuris communis dispositionem.*) Sunt autem † tres præcipui casus, in quibus 4
Iudex sæcularis iudicare potest personas Ecclesiasticas.

Primus, quando talis persona tradita est per personas, & Iudices Ecclesiasticos brachio sæculari, iuxta *cap. cùm non ab homine, de iudic.*

Secundus, quando est licentia Episcopi proprij, vt habetur *c. 2. de foro compet.* quod intelligitur in causa ciuili, vt notat Sylu. *verbo iudex. 1. §. 4.*

Tertius est, per viam reconuentionis, vt habetur 3. *q.* 8. *can.* 1. iuncta Gloss. quod etiam in causa ciuili intelligitur, vt idem Sylu. notat. Glos. *in d. c. 2. ver. aut. de for. comp.* Et hæc sententia, quod per viam reconuentionis laïcus possit iudicare in causa ciuili, est communis, & à consuetudine approbata; secundùm Ioan. Andr. licèt non desint Doctores grauissimi contrarium affirmantes, vt notat Abb. *in cap. at si clerici. num.* 21. *de iudi.* Quæ autem sit libertas Ecclesiastica, & quando lædi dicatur, inferius explicatur, cum de quadam iuris excommunicatione, quæ super hoc idem lata est, agemus.

De decima sexta, & decima septima excommunicatione in bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Decimæ sextæ excommunicationis tenor.*
2 *Decimæ septimæ excommunicationis tenor.*
3 *Conditiones necessariæ, vt aliquis contrahat hanc excommunicationem.*
4 *Milites, fures, & alij huiusmodi, qui bona Clericorum rapiunt, sicut aliorum sæcularium, non sunt hac censura ligati.*

1 DEcimæ sextæ excomm. † tenor talis est: *Nec non qui Archiepiscopos, Episcopos aliosque superiores, vel inferiores Prælatos, & omnes alios quoscumque Iudices ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus sua iurisdict. ecclesiast. contra quoscumque vtantur, secundum quod Canones, & Sacræ constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorũ generalium, & præsertim Tridentini statuunt; ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam ab eis delegatorum quorumcumque sententias & decreta, aut alias fori eccl. Iudicium eludentes ad Cancellarias & alias Curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia, Ordinariis, aut delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant, eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem.*

In hac nihil occurrit adnotandum.

2 Decimæ septimæ excommunicationis † tenor hic est, *Quiue iurisdictiones, seu fructus, reditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascumque ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes vsurpant; vel etiam quauis occasione, vel causa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant.*

Aduerte ex Caiet. *verb. excommunicatio. cap. 27.* aliquot
3 esse necessarias † conditiones, vt aliquis contrahat hanc excommunicationem.

Prima est, vt sint bona pertinentia ratione beneficiorum Monasteriorum, vel Ecclesiarum, si qua enim bona habent personæ Ecclesiasticæ aliunde prouenientia, hæc vsurpare, licet peccatum sit obligans ad restitutionem, censuram tamen hanc non inducit.

Secunda, vt sint bona pertinentia ad ipsas personas ecclesiasticas, ratione beneficiorum, monasteriorum, vel Ecclesiarum obtentarum: vnde quando beneficia vacant, nec ad personam vllam adhuc pertinent, bona talia vsurpare, licet sit

ſit peccatum obligans ad reſtitutionem, tamen hanc cenſuram non inducit.

Tertia, vt ſit iſta vſurpatio cum quadam appropriatione, quaſi ad ipſum vſurpantem pertineret:& hoc intelligit Caiet. quando dicit, *vſurpare bona Eccleſiæ, vt ſunt Eccleſiæ*; vnde † 4
milites, fures, & alij huiuſmodi, qui bona Clericorum rapiunt, ſicut aliorum ſæcularium, non ſunt hac cenſura ligati.

Quarta eſt, vt ſit ſine expreſſa licentia Sedis Apoſtolicæ.

De decima octaua, & decima nona excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Decimæ octauæ excommunicationis tenor.*
2 *Imponentes collectas ſuper bonis patrimonialibus Eccleſiaſticorum excommunicati.*
3 *Imponentes hæc onera perſonis Eccleſiaſticis excommunicati.*
4 *Accipientes ab Eccleſiaſticis ſponte dantibus excommunicat Bulla.*
5 *Hæ omnes excommunicationes, à decima quarta, incluſiuè, ad quæ perſonarum genera etiam extendantur.*
6 *Clerici ſoluentes an ſint excommunicati.*
7 *Decimæ nonæ excommunicationis tenor,*

DEcimæ octauæ excommunicationis † tenor ſic ſe habet. 1
Qui vero collectas, decimas, taleas, præſtantias, & alia onera Clericis, Prælatis, & aliis perſonis Eccleſiaſticis, ac eorum & Eccleſiarum Monaſteriorum, & aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouẽtibus, huiuſmodi, abſque ſimili Romani Põtificis ſpeciali, & expreſſa licẽtia imponunt, diuerſis etiam exquiſitis modis exigunt, aut ſic impoſita etiam à ſponte dantibus & concedentibus recipiunt. Necnon qui per ſe, vel alios, directè vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in eoſdẽ auxilium, conſilium, vel fauorem præſtare non verentur, cuiuſcũque ſint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut ſtatus, etiamſi Imperiali aut regali præfulgeant dignitate, ſeu Principes, Duces, Comites, Barones, & alij

alij potentatus: quicumque etiam Regnis, Prouinciis, Ciuitatibus, & terris quoquomodo Præsidentes, & Consiliarij, & Senatores, aut quauis etiam Pontificali dignitate insigniti. Innouantes decreta super his per sacros canones, tam in Lateranensi nouissimè celebrato, quàm aliis conciliis generalibus edita, etiam cum censuris & pœnis in eis contentis.

Aduerte non solùm excommunicari, qui imponunt, aut exigunt prædicta, ex bonis beneficiorum, Ecclesiarum, Monasteriorum, sed etiam quando ista imponuntur ipsis personis

2 Ecclesiasticis, etiam si beneficia non habeant. Imponentes ergo † collectas, &c. super bonis patrimonialibus Ecclesiasticorum excommunicati sunt, hoc indicat illud verbum (*eorum* & *Ecclesiarum*) quod intellige, nisi personæ Ecclesiasticæ negotiationibus sæcularibus se immiscerent, tunc liceret imponere illis gabellas, sicut etiam sæcularibus super tali negotiatione, vt notat Syluest. *ver. gabella.* 3. §. 1. & *Clement. præsenti,* & *Gloss. de censib.* vnde non placet in hoc Nauar. *c.* 27. *n.* 68. *summ.* qui putauit, excommunicationem comprehendere solos eos qui imponunt, exigunt, accipiunt onera super bonis beneficiorum. Hoc autem ita non est: nam in Bulla vtrumque ponitur.

Aduerte præterea, ex iure antiquo, *cap. non minus, extrà immunit. Eccles.* ex Concil. Lateran. sub Alexandr. I I I. fuisse

3 excommunicatos imponentes † hæc onera personis Ecclesiasticis, sine licentia Sedis Apostolicæ, excepto vno casu, nempe propter vtilitatem vel necessitatem communem, quando bona sæcularium ad id non suppeterent. Ista tamen excommunicatio non fuit reseruata postea in eodem Concil. Lateran. vt habetur *cap. aduersùs. extrà eodem titul.* fuit sublata illa exceptio, & determinatum, vt nec in hoc casu id liceret absque licentia Sedis Apostolicæ, hoc fuit sub Innocentio I I I. Postea successit Bonifac. V I I I. & *in cap. Clericis, de immunit. Eccles. in 6.* reseruauit sibi excommunicationem, & rursus extendit ad quocumque modo accipientes, etiam à donantibus, & rursus vniuersitatem talia facientem supponit interdicto, & extendit excommunicationem ad ipsas personas, quocumque modo, sponte etiam soluentes onera prædicta. Postea successit Benedictus X I. *in extrauag. quod olim. de immunitat. Eccles.* & reuocauit decretum Bonifacij, quantum ad hoc, quod non habeat locum in accipientibus à sponte dantibus, & in ipsis sponte dantibus. Huic postea successit Clemens V. in *Clem. quoniam, de immunit. Eccles.* & reuocauit vtrumque decretum, & Bonifacij, & Benedicti, & voluit obseruari illa cap.

ex Concil. allegata, *non minus*, *& aduersus*. His omnibus succeſſit Bulla, & † excommunicat etiam accipientes à ſponte dantibus,& quod magis eſt, inuouat omnia decreta & Concilia generalia,& canones ſuper his; vnde decretum Bonifacij locum habere videtur,ac ſi eſſet in Cœna. 4

Aduerte, etiam excommunicationem Bullæ extendi ad per ſe vel per alios directè vel indirectè aliquid prædictorum facientes, exequentes, procurantes, conſilium, auxilium aut fauorem dantes. Vbi nota,hanc extenſionem comprehendere omnia à principio decimæ quartæ incluſiuè excommunicationis dicta, vt notat Syl'ueſt.*excommun.7.§.70.71.72.*& Tabien.*excomm.6.num.12.* & propterea ſub vno contextu copulatiuè legitur.

Extenduntur etiam omnes hæ † excommunicationes,vti diximus, à decima quarta incluſiuè, ad omnia perſonarum genera, cuiuſcumque conditionis,ſtatus,dignitatis, præeminentiæ, vt patet in litera. 5

Poſtremò innouantur Canones antiqui, ſuper hæc dicta cum interdicto, de quo diximus ſuprà,& cum aliis pœnis in eis contentis. Aduerte tamen, non innouari decretum Bonifacij quantum ad hoc, quòd ipſi † clerici ſoluentes ſint excommunicati, ſed quantum ad ipſos imponentes, aut accipientes, vel exigentes: nam non innouantur Canones, niſi quantum ad prædicta in hac excommunicatione. In hoc autem non comprehenduntur ſoluentes, ſiue ſponte, ſiue quocumque modo. 6

Decimæ nonæ excommunicationis † tenor hic eſt. *Excommunicamus & anathematizamus omnes, & quoſcumque magiſtratus, & Iudices, Notarios, ſcribas, executores, ſubexecutores quomodolibet ſe interponentes in cauſis capitalibus, ſeu criminalibus, contra perſonas eccleſiaſticas, illas proceſſando, banniendo, capiendo, ſeu ſententias contra illas proferendo, vel exequendo ſine ſpeciali, ſpecifica, & expreſſa huius ſanctæ Sedis Apoſtolicæ licentia; etiamſi talia committentes fuerint Conſiliarij, Senatores, Præſidentes, Cancellarij, vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati.* 7

De vigeſima excommunicatione, & nonnullis aliis præter excommunicationes, in Bulla contentis.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Tenor vigeſimæ excommunicationis Bullæ.*
2 *Pontifex reſeruat abſolutiones Sedi Apoſtolicæ.*
3 *Pontifex quæ reuocat per Bullam hanc.*
4 *Pontifex quam abſolutionem proteſtatur non comprehe dere.*
5 *Pontifex quibus declarat nullam abſolutionẽ profuturam*
6 *Pontifex quæ priuilegia reuocat per Bullam.*
7 *Pontifex excommunicationem latæ ſententiæ contra qu fulminat.*
8 *Pontifex quibus præcipit, vt præſentes litteras in Eccleſ ſuis publicent.*
9 *Pontifex quibus præcipit tranſſumptum literarum pene habere, eáſque diligenter legere.*

CÆtera, quæ in Bulla continentur, non indigent explic tione, ſatis erit tenorem recitare; & ſi quid occurrit, br uiter adnotare.

1 Vigeſima ſic ſe habet † *Excommunicamus & anathema zamus omnes illos, qui per ſe ſeu alios directè vel indirectè, ſ quocumque titulo vel colore inuadere, deſtruere, occupare, de nere præſumpſerint in totum vel in partem Almam vrbem, R gnum Siciliæ, Inſulas Sardiniæ, & Corſicæ, Terras citra Pharu Patrimonium beati Petri in Thuſcia, Ducatum Spoletanu Comitatum Venuſinum, Sabinenſem, Marchiæ, Anconitan Maſſæ, Trebatiæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas Proui cias, illarúmque terras & loca, ac terras ſpecialis commiſſio Arnulphorum, Ciuitatéſque noſtras, Bononiam, Caſennam, A minum, Beneuentum, Peruſium, Auenionem, Ciuitatem Caſte Tudertum, & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipſa Romanam Eccleſiam pertinentia, dictaque Romanæ Eccleſ mediatè vel immediatè ſubiuncta. Quive ſupremam iuriſdicti nem in illis nobis, & eidem Romanæ Eccleſiæ cõpetentem deſ cto vſurpare, perturbare, retinere & vexare variis modis pr ſumunt, necnon adhærentes, fautores, & defenſores eorum, ſeu i lis auxilium, conſilium, vel fauorem quomodolibet præſtantes.*

Poſt has excommunicationum ſententias latas, multa Pon tifex facit.

2 Primò quidem reſeruat † abſolutiones Sedi Apoſtolicæ excepto mortis articulo, quas nec tunc dare præcipit, niſi pri facta ſatisfactione, aut præſtita cautione de ſtando manda tis Romani Pontificis.

Secundò, reuocat omnia † priuilegia, per quæ absolutio 3
extra mortis articulū poterat ab alio, quàm a Romano Pontifice, exhiberi. Reuocat etiam tales facultates, etiam datas ante, Conciliis generalibus, ex quo habes reuocari facultatem, quæ dabatur Episcopis in Concilio Trid. *sess. 24. cap. 6.* vt per se vel per suos Vicarios absoluerent à casibus omnibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, etiam ab hæresi: sed ab hac per se tantum, non per Vicarios. hoc autem reuocatum est per Bullam hanc, etiam quantum ad forum interius.

Tertiò protestatur Pontifex † absolutionem solemnem in 4
die Iouis Cœnæ faciendam, non comprehendere, nec suffragari illi ex prædictis, nisi priùs à commissis cum vero proposito similia non committendi destiterint: vbi, nec decipiaris, putans Papam eo die absoluere generaliter excommunicatos omnes; nulla enim tunc absolutio ab excommunicatione fit, sed per hanc potestatem id significat, quod generalis benedictio illa, quæ tunc fit, non suffragatur illi excommunicato ad effectum auferendi excommunicationem absque alia absolutione.

Quartò declarat, eis, qui statuta, pragmaticas, vel similia 5
fecerunt contra libertatem Ecclesiæ, nullam † absolutionem profuturam, nisi priùs reuocauerint, & de suis Archiuis, locis, capitulis, vel libris deleuerint, & de reuocatione hac Romanum Pontificem certiorem fecerint.

Quintò reuocat quæcumque † priuilegia concessa Princi- 6
pibus, Regibus & quibuscumque, vt nequeant excommunicari, aut quæ impediunt, quo minus hæc Bulla locum in eis habeat.

Sextò fulminat excommunicationem latæ sententiæ con-
tra † eos, qui præsumpserint absoluere aliquem ex prædi- 7
ctis; aliter quàm decretum est per Bullam, in qua excommunicatione dubium oritur. An ista excommunicatio sit reseruata sicut prædictæ. Aduerte, Paulum II. in sua Bulla, etiam huic excommunicationi addidisse expressam reseruationem, nempe vt nemo prædictum absoluentem absoluat, præter Romanum Pontificem, vt refert Felin. *cap. pastoralis, de offic. iudi. ordin. §. præterea, num. 9.* sed iam talis expressa reseruatio à multis annis est ablata: ob id modo dubium est, an censenda sit reseruatio? Et dubium facit, nam, vt diximus ista Bulla est ab homine, & vt habetur in prædicto *cap. pastoralis*, excommunicatio ab homine, ab eodem, qui fulminauit, vel à superiore tolli potest: ergo, cùm sit ista à Papa, à

nullo alio aufertur. Hoc non obstante, tenet Nau. *cap. 67. n. 74.* non esse reseruatam, & ratio est, quia etiamsi sit ab homine, est generalis, & non lata contra personam determinatam, & talis excommunicatio assimilatur excommunicationi a iure, vt, si non est reseruata expresse, censeatur non reseruata.] Hoc probabilius puto, licet Fel. *loco cit.* teneat contrarium, ob id enim olim opponebatur reseruatio, quia ex se non erat reseruata, etiamsi ab homine esset: nam, vt superius diximus, quando generalis est, conditionem iuris habet.

8 Septimò præcipit in virtute sanctæ obedientiæ, † Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum Ordinariis & Prælatis vbilibet constitutis, vt per se, vel per alium, seu alios, præsentes litteras, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut, si expedire viderint, etiam pluries in Ecclesiis suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

9 Octauò præcipit † Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum ordinariis & Ecclesiarum Prælatis, necnon rectoribus, cæterisque curam animarum exercentibus, ac Presbyteris sæcularibus, & quorumuis ordinum regularibus ad audiendas peccatorum confessiones, quauis auctoritate deputatis, vt transsumptum litterarum penes se habeant, easque diligenter legere & percipere studeant.

Qui contrahant excommunicationem ob iniectionem manuum in Clericos.

CAPVT XXXI.

SVMMARIA.

1 *Qualis ordo in explicandis aliis excommunicationibus Papalibus obseruabitur.*

2 *Qui in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit quo vinculo subiaceat.*

3 *Quot in isto canone ponantur necessaria, vt talis excommunicatio contrahatur.*

4 *Per iniectionem manuum quid intelligatur.*

5 *Priuilegium Clericale quare datum.*

6 *Iniectio non violenta non inducit hanc excommunicationem.*

7 Excom

7 *Excommunicatio maior fulminatur pro solo peccato mortali.*
8 *Per Clericum quis etiam intelligatur.*
9 *Clericus excommunicatus an gaudeat hoc priuilegio.*
10 *Per Monachum quid intelligendum.*
11 *Priuilegium clericis aut monachis concessum habet etiam locum si percutiantur mortui.*
12 *Qui mandant prædictam manuum iniectionem, excommunicationem hanc contrahunt.*
13 *Quorum nomine facta est iniectio etiam ipsis ignorantibus, sed cùm soluerint, ratificarunt, ij contrahunt excommunicationem.*
14 *Omnes consentientes an excommunicentur.*
15 *Qui possunt obuiare iniectioni prædictæ, & non obuiant, an incidant in canonem.*

IN explicandis aliis excommunicationibus Papalibus hunc
† ordinem obseruabimus, vt primo loco eas, quæ in Decre- 1
tis continentur, exponamus, quia hoc ius est antiquissimum.
Deinde, quæ in decretalibus. Deinde, quæ in Sexto. Et
postea, quæ in Clementinis. Et postremò, quæ in Extrauagantibus.

Prima ergo habetur 17.*quæst*.4.*can. si quis suadente* [a] *diabolo*.& est Innocentij II. *Si quis*, inquit, *suadente diabolo huius
sacrilegij vitium vel crimen incurrerit quòd in* † *Clericum vel* 2
Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius suscipiat mandatum. Hic canon generalis est ad vtrumque sexum, quamuis dicatur, *si quis*, vt notat ibi Gloss. & probatur ex *c.mulieres*, *extrà de sent.excom.*

† Quatuor autem in isto canone ponuntur necessaria, vt ta- 3
lis excommunicatio contrahatur.

Primò, vt sic *manuum iniectio*, & per † iniectionem ma- 4
nuum intelligitur quicumque effectus violentus, in personam, vel in adhærentia personæ, vt notat Syluest. *verb.excommun. 6.* §. 1. vnde Gloss. citata notat, manuum iniectionem dici, si quis aquam proiiciat, vel puluerem, vel saliuam, per modum iniuriæ, immò tentatio violenta sine vlla læsione est iniectio manuum, vt habetur *c.nuper*, *de sent.excom.* & idem dicendum de his, qui eripiunt è manibus aut corpore aliquid vi; aut ad frænos equi manus admouent, aut abscindunt cingulum ephippij, aut eum ita furiosè persequuntur, vt cogant

se præcipitare in flumen, aut aliud discrimen ad se liberandum pati, secundùm communem text. Nauarr. *in sum. cap. 27. n. 77.* per text *in d. cap. nuper. §. nos igitur. de sent. excomm.* vbi habetur, etiam citra corporalem læsionem violentiam sæpius circa clericos nequiter perpetrari. Secus tamen si clericum insequatur, vt cædat, & ille sine percussione, cadat & lædatur, vt dicit Syluest. *excomm. 6. num. 5. ver. 7.* Denique intelligitur iniuriosus affectus realis, licèt non sit violentus, *d. cap. nuper.* puta, si percusserit quis clericum subiicientem se sponte verberibus, si non facit iocosè, vt dicit Abb. *in cap. contingit. 1. n. 5. de sent. excomm.* vel ipsemet clericus seipsum percusserit, secundùm
5 communem tex. Abb. *vbi suprà*, quia † priuilegium clericale datum est non fauore proprio, sed ordinis clericalis. *cap. 1. & cap. de monialibus, de sent. excomm.* Abb. *in d. cap. contingit. in f.* Dico autem effectum realem: nam aliàs non est manuũ iniectio, vnde Syluest. *excomm. 6. §. 2.* dicit verba iniuriosa, comminationem, immò eleuationem manus, vel ensis ad percutiendum, si effectus non sequitur, non esse iniectionem manuum, iuxta Gloss. communiter receptam *in c. si quis pulsatus de pœnit dist. 1.*

6 Secundò debet esse † *violenta* ad excludendum casum, nam quando est casualis, etiam si sit homicidium, immò fiat cum peccato mortali, quia forsan non est adhibita diligentia, non inducit hanc excommunicationem, quia non est violenta, aut iniuriosa iniectio.

Tertiò, debet esse *suadente diabolo*, id est, notabilis, ita vt sit
7 peccatum mortale; pro solo enim † mortali peccato excommunicatio maior fulminatur, vt habetur 11. *q. 3. can. nemo.*

Quartò, debet esse *facta in Clericum vel in monachum*
8 & per † clericum intelligimus etiam, qui solam habet primam tonsuram, *cap. cùm contingat. de ætat. & quali.* Immò etiam, si coniugatus sit, gaudet priuilegio huius canonis, dummodo tonsuram & habitum ferat, & cum virgine contraxerit, vt habetur *cap. 1. de cleri. coniuga. in 6.* Hodie verò per Concilium Trident. *cap. 6. sess. 23.* requiritur vlteriùs, quòd alicuius, Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputatus, Ecclesiæ seruiat vel ministret: & eodem gaudent priuilegio etiam Clerici coniugati cum virgine, qui demiserunt habitum, illo reassumpto, dummodo non reassumant in fraudem, vt dicit Ancar. qui alios citat *in cap. vnico. de Cleri. coniug.* per illum tex. *in fin.* vbi, *non portantes habitum, priuilegio non gaudeant*; non autem dicitur, quòd perdant. Illo ergo, quandocumque portent, gaudebunt, & quamuis dicerentur

retur, quòd perdunt, intelligeretur vſque ad reaſſumptionem. Immò etiam † Clericus excommunicatus, interdictus, ſuſpen- 9
ſus, irregularis, degradatus ſolùm verbaliter, ſed non realiter gaudet hoc priuilegio, vt habent Doct. *cap. ex parte, extrà de Cleri. coniug.* immò degradati verbaliter, etiamſi ſint incorrigibiles ex iteratione delicti, gaudent eodem priuilegio, quouſque fuerint ter moniti, ſecundùm Abb. *in cap. cùm non ab homine, num. 28. de iud. & in cap. contingit. 1. num. 14. de ſent. excomm.*

Per † monachum autem intelligimus monachos & regu- 10
lares profeſſos, & conuerſos eorum, *c. non dubium, de ſent. excom.* & monachas, & earum conuerſas, *c. de monialibus, de ſent. excom.* immò nouitios & nouitias, vt habetur *cap. religioſo, de ſent. excom. in 6.* Similiter & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel S. Franciſci, qui gregatim viuunt, & habitum portant religioſum, ſecundùm Rot. *in antiqu. deciſ. 332. in fin.* & Felin. *in cap. 2. num. 10. de foro comp.* & idem dic de Eremitis ſubiectis alicui regulæ vel ſuperiori, ſecundùm Syluest. *verb. Eremita, num. 2.* qui ita reſtringit Gloſ. *in cap. qui verè 16. q. 1.* indiſtinctè loquentem.

Idem etiam dicendum de illis, qui ſe & ſua obtulerunt cum alteratione habitus. Sylu. *ver. Eccleſia. n. 6. ver. adde idem.* Atque etiam de militibus S. Ioannis Hieroſolymitani, qui profitentur regulam S. Auguſtini. Sylu. *vbi ſuprà*; ipſi enim emittunt tria vota, iuxta *cap. cùm ad monaſterium, de ſtat. regular.* & dicuntur perſonæ religioſæ, ac promittunt obedientiam ſuperiori, vt dicit Pute. *deciſ. 363, lib. 1.* Et aduerte, ſecundùm Felin. *in cap. à nobis 2. num. 4. de ſent. excom.* † priuilegium con- 11
ceſſum Clericis aut monachis, quod illorum percuſſores ſint excommunicati, habere locum, tum ſi percutiantur viui, tum etiam ſi mortui. Iniicientes ergo manus violentas in prædictas perſonas, excommunicationem Papæ reſeruatam incurrunt.

Quamuis autem per hunc tantùm canonem, ſoli iniicientes manus violentas in prædictas perſonas excommunicationem hanc contrahant, tamen ad alia quatuor perſonarum genera, per alios canones, à Pontificibus declaratur & extenditur.

Primò, qui † mandant prædictam manuum iniectionem, 12
etiamſi per ſe eam non committant, ita habetur *cap. mulieres, de ſent. excomm.*

Secundò ij, † quorum nomine facta eſt, etiam ipſis igno- 13
rantibus, tamen poſteaquam ſciuerunt, ratificarunt; talis enim

enim ratihabitio retrotrahitur, vt habetur *in cap. cùm qui, de sent.excomm.in 6.* vbi habetur quod quando ratihabitio est iniectionis, sed non est iniectio facta nomine illius, qui ratificat, tunc non contrahitur excommunicatio, sed tantum peccatum; quando vero nomine illius facta erat, tunc contrahitur excommunicatio canonis *si quis suadente.* Et aduerte illud dici factum nomine alicuius, quod eius fit contemplatione, Gloss. *in d.c.cum quis, verb.tuo nomine.de sent.excomm lib.6.* Aduerte similiter, quatuor requiri ad hoc, vt retrotrahatur delictum alterius nomine factum, secundùm Ioan.de Anan. *in cap.laudabilem, de conuer.coniug.*

Primò, quod nomine illius sit factum.

Secundò, quod habeatur ratum: nam si diceret, doleo, quod sit factum nomine meo, sed gaudeo, quod sit factum, non dicitur ratum habere.

Tertiò, quod sit tale delictum, quod per alterum possit committi; secus si non potest, vt est adulterium.

Quartò, quòd ratihabitio eodem tempore possit fieri, quo fit actus; qui enim rata haberet, quæ gesta sunt nomine eius quando erat infans, non dicitur ratum habere, quia non poterat illum actum tunc facere. Aduerte vlteriùs quòd habens ratum, incidit in pœnam ex nunc quo ratum habeat, & non ex tunc, quod delictum fuit perpetratum, Gloss. *in d.cap.cùm quis, v.incurrit.* Abb. *in c.sicut tuis, num.7.de simo.*

Tertiò, consentiens tali iniectioni, vt habetur *in c.quanti*

14 vbi Glossa benè aduertit, non † omnes consentientes excommunicari, sed eos, qui ad prædictam iniectionem cooperantur, vel consilium, vel auxilium, vel fauorem dando.

15 Quartò, qui possunt † obuiare iniectioni prædictæ, & non obuiant, ita habetur eodem *c.quanta.* & licet ibi Gloss. limitet ad eos, qui non obuiant, cùm possint, & ex officio vel auctoritate obuiare tenentur: generaliter tamen, siue habeant iurisdictionem, siue non, si dolosè non obuient], quod incidant in canonem, tenent Host. *in d.c.quanta. in fin.* & ibi Abb. *num.7.* & Boic. *num.6.* Secus, si ex negligentia, vel quia nolunt se immiscere rumoribus aliorum, tunc non incidunt in canones, qui requirunt dolum, vt patet per Host. & Abb. & Boic. *vbi suprà.* Sylu. *ver.excom.6.n. 5.verb.quinto.*

ADDITIO.

a *Si quis suadente.*] Nauar.num.78. Sayrus cap.26.

Qui excommunicati ob manuum violentam iniectionem ab alio, quàm à Romano Pontifice absolui possint.

CAPVT XXXII.

SVMMARIA.

1 *Læsio triplex, enormis, leuis, mediocris.*
2.3. *Enormis læsio quæ sit.*
4 *Per mutilationem quid intelligendum.*
5 *Per effusionem sanguinis quid intelligatur.*
6 *Leuis læsio quæ sit.*
7 *Mediocris læsio quæ.*
8 *Ab excommunicatione contracta ob iniectionem manus violentam in Clericum, quis possit absoluere.*
9 *Monachus, qui læsit alterum monachum, à quo possit absolui.*
10 *Ostiarius alicuius si lædit Clericum, à quo absoluendus.*
11 *Iniectio manus violenta quando possit ab Episcopo absolui.*
12 *Serui à quo absoluantur.*
13 *Episcopus quibus in casibus possit absoluere ab hac excommunicatione, ob quamcumque læsionem contractam.*
14 *Episcopus an possit absolutionem committere Presbytero.*
15 *Legati de latere Romani Pontificis qualem habeant potestatem.*
16 *Occulti excommunicati ob iniectionem manuum possunt ab Episcopo absolui.*

ADuertendum est ex Panormitan. & Ioan. Andr. *cap. peruenit. de sentent. excommun.* triplicem esse † læsionem, 1
enormem, leuem, mediocrem. Enormis † est, vt habetur *cap.* 2
cum illorum. §. qui si claustrales. in fin. de sentent. excommunic. quando processum est ad membri mutilationem, vel effusionem sanguinis; aut ratione personæ, quando in Episcopum aut Abbatem violenta manus est iniecta. Per † mutilatio- 3
nem intellige cum Syluest. *absolutio* 4. §. 2. quando est truncatio membri, aut vulnus, ex quo est inhabilitatio membri.
Per † *effusionem sanguinis* intellige, quando est copia & 4
abundantia, vt Gloss. *in eodem cap. cum illorum*, notat: nam verbum effusionis, abundantiam significat, vt habetur 16. *quæst.* 1. *can. reuertimini.* & not. Syluest. *loco citato*, non debere esse copiam è loco, vnde facilè egreditur, vt è naribus, sed aliunde

5 aliunde. Aduerte etiam ex eodem cap. quando læſio eſſet i aliquam aliam ſimilem † perſonam, vnde ſcandalum ortum eſſet in populo,eſſet enormis læſio, vt *in eodem cap.* declara

6 Innocen. Leuis autem eſt illa, † quæ fit pugno, palma,manu pede, ligno, lapide, non facientibus vulnus, vt declaratur i *extrauag.perlectis.*cuius meminit Hoſtien.*in c.peruenit.de ſe excomm.*

Non vocamus autem leuem, quæ fit ſine mortali peccato nam propter talem non incurritur excommunicatio, ſed qu fit cum mortali,ſed reſpectu enormis, leuis cenſetur. Eſt au tem, vt habetur *in extrauag. perlectis*, iudicandum læſione leuem, iudicium faciendum, non ſolùm facti, ſed qualitati & mo di, & circumſtantiarum aliarum, loci, & perſonarum

7 propter quæ, quod leue eſt, poteſt eſſe graue. † Mediocr læſio eſt, quæ media eſt inter enormem & leuem, nec de h poteſt eſſe regula certa; iudicium tamen pertinet ad Epiſc pum,vt dicit Hoſt.*cap.peruenit,citato.* Addit Sylueſt.*abſolu* 4.§.3. etiam ad ſimplicem Sacerdotem, qui ab Epiſcopo h bet abſoluendi poteſtatem. Hoc ſuppoſito nonnulla notan ſunt.

8 Ab excommunicatione contracta, ob † iniectionem m nus violentam in Clericum ex leui læſione poteſt Epiſc pus abſoluere, tam ſæculares, quàm Clericos.ita habetur e preſsè *cap.peruenit,de ſentent. excomm. & ibi Gloſ. & Pan mitan.*

Ruſus contracta ob læſionem med.ocrem, poteſt Epiſc pus abſoluere Clericos collegialiter viuentes,ſi forte vnus a teram percuſſit,ſed non enormem,ita habetur *cap.quoniam, vit.& honeſt.Cleric.*

9 Ruſus quando ſunt † monachi, ſeu religioſi in clauſtr degentes,& vnus alterum lædit,à proprio ſuperiori poteſt ab ſolui; quod ſi percuſſus eſt alterius clauſtri, ab vtroque ſupe riori debet abſolui, ſi læſio eſt leuis vel mediocris; tamen enormis,à Papa. Hæc dicuntur *cap.cum illorum,de ſent.excom* & *in eodem cap.*habetur, quod ſi percuſſus eſt Clericus ſæcu laris,tunc religioſus percutiens à Papa eſt abſoluendus, intel ligitur ob mediocrem;nam ob leuem poteſt Epiſcopus ſolu non autem Prælatus Religioſi percutientis,iuxta *c.religioſo,d ſent.excom.in 6.*

10 Ruſus, ſi † oſtiarius Principis, Prælati, vel alteriu poteſtatis, ſui officij cauſa lædit Clericum, non animo in iuriandi, ſed ob detinendam turbam, aut officij ſui cauſa abſoluitur ab Epiſcopo, ſi leuis aut mediocris læſio fuerit

ſed

sed non nisi à Papa, si enormis, vt habetur *cap. si verò 1. de sent. excomm.*

Rursus, quando impedimentum legitimum temporale
occurrit, quo minus † iniector manus violentæ possit ad Se- 11
dem Apostolicam venire, vt quia habet inimicitas, vel ob alias iustas causas, tunc potest ab Episcopo absolui cum iuramento, vt cessante impedimento veniat ad sedem Apostolicam, ita habetur *c. de cætero, de sent. excomm.*

Rursus † serui absoluuntur ab Episcopo, etiam ob enor- 12
mem læsionem, sed in duobus casibus.

Vnus, quãdo seruus fecit in fraudẽ, vt se à domino liberaret.

Alter, quando, etiam si non in fraudem fecerit, tamen eius absentia est in magnum detrimentum domini, nec dominus in culpa læsionis fuit.

Adhuc etiam in his duobus casibus ab Episcopo non potest absolui, quando est tam enormis læsio, vt ad vitandum scandalum, vel tollendum exemplum, sit mittendus ad Sedem Apostolicam. Ista habentur *cap. relatum. de sent. excom.* quod non intelligitur de aliis famulis liberis.

Si tamen seruus ad libertatem peruenerit, debet ad Sedem Apostolicam venire, quando ob enormem vel mediocrem est absolutus ab Episcopo, & cum tali iuramento est absoluendus, *cap. quamuis. de sent. excom.* sicut fit in aliis impedimentis temporalibus.

Aduerte autem, quod in omnibus casibus, in quibus data opportunitate tenentur Papam adire, si non adeant, sunt periuri, quia non seruant iuramentũ, & reincidunt in eandem sent. excom. non quod prima reuiuiscat, sed est noua excommunicatio à iure lata propter contemptum, vt dicit Abb. *in c. ex tenore in fin de sent. excom.* per tex. *in c. eos, eo. tit. l. 6.* Sunt au-
tem alij † casus, in quibus potest Episcopus absoluere ab hac 13
excommunicatione, ob quamcumque læsionem contractam.

Primò, quando sunt pueri ante annos pubertatis, seu annos quatuordecim, vt habetur *cap. super eo. de sent. excom.* nec tenentur venire ad Sedem Apostolicam facti grandiores, vt habetur *c. quamuis, eod. tit.* immo si contraxerunt excommunicationem ante annos pubertatis, & quando absoluendi sunt vltra annos pubertatis, absolui possunt ab Episcopo, vt habetur *c. vlt. eod. tit.*

Secundò mulieres cuiuscumque ætatis & conditionis, absoluuntur ab Episcopo. *c. mulieres, eod. tit.*

Tertiò, Moniales ab Episcopo Diœcesano etiam absoluuntur. *cap. de monialibus, eod. tit.*

Quartò, impotentes ad iter, vt cæci, claudi, & similes, ita habetur *cap. ea noscitur, eod. tit.*

Quintò, quando sunt pauperes, vt nequeant sustentari, nisi suo labore, nec tenentur venire ad Sedem Apostolicam mendicantes, *cap. quod de his, eod. tit.* quod est verum, nisi ipse esset solitus mendicare, & mendicando sibi prospicere, vt notat Abb. *in c. ea noscitur, in fin. de sent. excomm.* Et hoc limita, si sit solitus mendicando sibi & familiæ prospicere: itinerando autem familiæ non posset prospicere, quia tunc non teneretur ire, secundum Abb. *vbi suprà.* Sed hi, si post venirent ad pinguem fortunam, tenentur venire, iuxta *cap. quamuis, eod. tit.* vbi inter habentes impedimentum temporale, soli pueri excipiuntur.

Eodem priuilegio fruuntur monachi, qui non habent viaticum, & monasterium pauperrimum, eis prouidere non potest, quoniam & tales absoluit Episcopus. Gloss. *in cap. religioso. ver. exhiberi, in fin. de sent. excom. lib. 6.*

Sextò, quando sunt personæ magnæ potentiæ, & ita delicatæ, quod laborem veniendi non possunt sustinere, tunc enim status personæ, & veritas negotij est intimanda Romano Pontifici, vt de commisso scelere secundum consilium eius corrigantur, priusquam absoluantur, vt habetur *c. mulieres. eod. tit.*

Septimò, qui sunt in senili ætate, qui ab Episcopo absoluuntur, vt habetur *cap. quamuis, eod. tit.*

Hîc autem aduertenda sunt tria. Vnum est, quod in casibus his omnibus, in quibus † Episcopus potest absoluere,
14 absolutionem potest committere Presbytero, vt habet Gloss. *in cap. de cetero. eod. tit.* & superiùs hoc diximus.

15 Alterum est, † legatos de latere Romani Pontificis, habere facultatem de iure communi absoluendi quoscumque excommunicatos, ob manuum violentam iniectionem, ita habetur *cap. ad eminentiam, de sent. excom.*

16 Tertium est, † occultos etiam excommunicatos, ob iniectionem manuum, præter enarratos, non posse ab Episcopo absolui, sed sunt mittendi ad Sedem Apostolicam, vt habetur *cap. porro, eod. tit.* vel ad legatum de latere, iuxta *cap. ad eminentiam, allegatum.* Hodie tamen per Concilium Trid. *c. 6. sess. 24* habent Episcopi potestatem absoluendi à quibuscumque casibus occultis Sedi Apostolicæ reseruatis.

ADDITIO.

Vide Nauarrum num. 88. cap. 28. à num. 10.

In

In quibus casibus non contrahatur prædicta excommunicatio.

CAPVT XXXIII.

SVMMARIA.

1 *Qui sint casus, in quibus ex Clerici vel Monachi læsione, vel manuum iniectione, non contrahatur excommunicatio vlla.*
2 *Clericus repertus cum aliqua muliere si occidatur, an occidens in canonem incidat.*
3 *Sex generibus personarum licere leuem percussionem Clerici, vel Monachi.*
4 *Quos Clericos liceat his personis percutere gratia disciplinæ.*
5 *Patribus non licet filios sacerdotes percutere correctionis causa.*
6 *Modus quando exceditur in correctione seu castigatione, an contrahatur excommunicatio.*
7 *Prædictæ personæ si percutiant ex odio vel vindicta, prætextu correctionis contrahunt excommunicationem.*
8 *Prædictæ personæ an possint per alium castigare.*
9 *Qui per laïcos dant torturam clericis, excusantur à censura.*

MVlti sunt etiam † casus, in quibus ex Clerici vel Monachi læsione, vel manuum iniectione, non contrahitur excommunicatio vlla. 1

Primus quando facta est ioco, etiamsi iocus non sit cum modo, ita habetur *c.1.de sent.excom.* quia id non facit suadente diabolo, quod requiritur iuxta *c. si quis suadente* 17.q.4.

Secundò, ob eandem causam, quando fortuito fit, vt si aliquis, dum irruentem turbam cohibet, fortuito percutit Clericum, vel monachum, non est excommunicatus, ita habetur *cap. si verò 1. de sent.excom.* In quo c. est etiam

Tertius casus, quando, qui percutit, vim vi repellit, cum moderamine inculpatæ tutelæ, tunc enim in defensionem, etiamsi occidat, non est excommunicatus: immò nec irregularis, vt habetur *Clem.vni.de homi.* In eodem etiam *c. si verò,* habetur

Quartus casus, quando percutit incontinentem Clericum vel monachum, turpiter inuentum cum vxore, vel matre, sorore vel filia, tunc enim licet peccatum sit manum iniicere,

in Cœna continentur, vt ex dictis apparet. Vnde Clementina est multo amplior, quàm sit Bulla in hac parte. Aliæ etiam pœnæ ibi apponuntur, de quibus dicendum est postea in sequentibus.

ADDITIONES.

a *Nona.*] Nauar.num.65.Sayr.cap.23.
b *Decima.*] Sayr.cap.4.Nauar.loco citato.
c *Vndecima.*] Nau.67. Sayr.cap.15.

De duodecima & decimatertia excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVI.

SVMMARIA.

1 *Duodecima excommunicatio quæ genera personarum sub se complectatur.*
2 *Vnus potest multis simul ligari excommunicationibus.*
3 *Decimatertia excommunicatio quæ genera complectatur personarum.*

1 DVodecima [a] excommunicatio complectitur † multa genera personarum sub se. *Qui occidunt, seu quoquomodo percutiunt, aut bonis spoliant, siue per se, siue per alios, directè vel indirectè hæc committunt, aut exequi procurant, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstant, cuiuscumque dignitatis aut præeminentiæ existant*, qui, inquam, aliquid ex prædicta faciunt *contra aliquem ex his sex, nempe recurrentibus ad Romanam Curiam ob sua negotia vel causas; aut eadem in curia prosequentibus eadem negotia vel causas: eorum sollicitatoribus, aut Aduocatis, aut procuratoribus, aut Auditoribus, vel iudicibus super causas, vel negotia prædicta deputatis: siue istæ personæ læsæ sint Ecclesiasticæ, siue sæculares.*

Limitantur tamen istæ actiones omnes, propter quas excommunicatio fertur, quando occasione & intuitu causarum vel negotiorum fiunt.

Dubium esse potest hîc: num isti prosequentes negotia & causas, possint esse simul morantes in Curia? & cum superius sit etiam lata excommunicatio contra verberantes, & mutilantes eos, qui in Curia morantur, videntur isti tales bis

bis excommunicati. Dico ita esse : nam † vnus potest multis 2
simul ligari excommunicationibus, propter varia delicta, vt habetur 3.q.4. *can. Engeltrudam.* Vnde, qui hæc committit, duabus indiget absolutionibus, aut vna complectente duas, vt absoluatur ab excommunicatione, qua parte incursa est propter vnam causam, & qua etiam parte incursa est propter alteram.

Decimatertia excommunicatio multa † genera perso- 3
narum complectitur, quæ ex ipsius tenore facilè lectori erunt manifestæ:tenor autem talis est.*Item excommunicamus & anathematizamus omnes, tam Ecclesiasticos, quàm sæculares,cuiuscumque dignitatis,qui prætexentes friuolam quandam appellationẽ à grauamine, vel futura executione literarũ Apostolicarum, etiam in forma breuis,tam gratiam,quàm iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum,sequestrorum, monitoriorum, processuum,executorialium, & aliorum decretorum à nobis & à Sede prædicta,seu Legatis,Nunciis, Præsidentibus Cameræ Apostolicæ, Auditoribus, Commissariis, aliisque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint,aut aliàs ad Curias seculares & laïcam potestatem recurrunt,& ab ea instante etiam Fisci procuratore, vel Aduocato appellationem huiusmodi admitti,ac literas,citationes,inhibitiones,sequestra,monitoria,& alia prædicta capi & retineri faciunt,quive illa simpliciter,vel sine eorum beneplacito,& consensu, vel examine executioni demandari, aut ne tabelliones & notarij super huiusmodi literarum & processuum executione, instrumenta vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest,tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes seu eorum agentes,notarios,executores, & subexecutores litterarum,citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt,percutiunt,vulnerant, carcerant,detinent, ex ciuitatibus, locis, & regnis eiiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se,vel alium, seu alios publicè,vel occultè,quive aliàs quibuscumque personis, in genere, vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotiis prosequendis, seu gratiis vel litteris impetrandis ad Rom. Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas vel literas à dicta sede impetrent,seu impetratis vtantur, directè vel indirectè prohibere,statuere seu mandare, vel eas apud se,aut notarios,seu tabelliones,vel alia,quomodolibet retinere præsumunt.*

ADDITIO.

a *Duodecima.*] Sayrus capitulo decimo sexto. Nauar. numero 68.

De decimaquarta, & decimaquinta excommunicatione in Bulla Cœnæ contenta.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Decimæ quartæ excõmunicationis tenor quomodo se habea[t].*
2 *Decimæ quintæ excommunicationis tenor qualis sit.*
3 *Qui secundum iuris dispositionem ad suum forum trahun[t] personas Ecclesiasticas, non excommunicantur.*
4 *Tres sunt præcipui casus, in quibus Iudex sæcularis iudica[re] potest personas Ecclesiasticas.*

1 DEcimæ qnartæ excommunicationis † tenor sic se habet: *Excommunicamus & anathematizamus omnes & sin[-]gulos, qui per se, vel alios auctoritate propria, ac de facto qu[o]rumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & litera[-]rum Apostolicarum prætextu, beneficiales, & decimarum, [&] alias causas spirituales, & spiritualibus annexas ab Auditori[-]bus, & Commissariis nostris, aliisque iudicibus Ecclesiasti[cis] auocant, illarúmve cursum, & audientiam, ac personas, capitu[-]la, conuentus, collegia, causas ipsas prosequi volentes, impediun[t], ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt. Qu[i]que partes actrices, quæ illas committi fecerunt & faciunt a[d] reuocandum, & reuocari faciendum, citationes, vel inhibitione[s] aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum vel consen[-]tiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censu[-]ris & pœnis in illis contentis absolui per statutũ vel aliàs com[-]pellunt, vel executionem literarum Apostolicarum, seu execu[-]torialium processuum, ac decretorum prædictorum quomodolib[et] impediunt, vel suum ad id fauorem, cõsilium aut assensum præ[-]stant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum præte[n-]sionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos, vt dicunt, sup[-]plicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huiusmo[-]di coram nobis & Sede Apostolica legitimè prosequantur, etiamsi talia committentes fuerint præsidentes Cancellariarum, Consiliorum, parlamentorum, Cancellarij, Vicecancellarij, Con[-]siliarij, ordinarij, vel extraordinarij, quorumcumque Principum sæcularium, etiamsi Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacum[-]que præfulgeant dignitate, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates commendatarij, seu Vicarij fuerint.*

Deci[-]

Decimæ quintæ excommunicationis † tenor talis eſt. *Quiue ex eorum prætenſo officio, vel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorumcumque perſonas Eccleſiaſticas, capitula, conuentus, & collegia Eccleſiarum quarumque coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam, Cancellariam, Conſilium, vel Parlamentum, præter iuris canonici diſpoſitionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant, directè vel indirectè, quouis quæſito colore, necnon, qui ſtatuta, ordinationes, conſtitutiones, pragmaticas, ſeu quæuis alia decreta in genere vel in ſpecie, ex quauis cauſa, & quouis quæſito colore, ac etiam prætextu cuiuſuis conſuetudinis aut priuilegij, vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis & ordinatis vſi fuerint, vnde libertas Eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo læditur vel deprimitur, aut aliàs quouis modo reſtringitur, ſeu noſtris, & dictæ Sedis, ac quarumcumque Eccleſiarum Iuribus quomodolibet, directè, vel indirectè, tacitè vel expreſsè præiudicatur.* 2

Aduerte, non excommunicari † illos, qui ſecundùm iuris diſpoſitionem ad ſuum forum trahunt perſonas Eccleſiaſticas; ob id enim illa particula eſt appoſita (*præter iuris communis diſpoſitionem.*) Sunt autem † tres præcipui caſus, in quibus Iudex ſæcularis iudicare poteſt perſonas Eccleſiaſticas. 3 4

Primus, quando talis perſona tradita eſt per perſonas, & Iudices Eccleſiaſticos brachio ſæculari, iuxta *cap. cùm non ab homine, de iudic.*

Secundus, quando eſt licentia Epiſcopi proprij, vt habetur *c. 2. de foro compet.* quod intelligitur in cauſa ciuili, vt notat Sylu. *verbo iudex. 1. §. 4.*

Tertius eſt, per viam reconuentionis, vt habetur *3. q. 8. can. 1.* iuncta Gloſſ. quod etiam in cauſa ciuili intelligitur, vt idem Sylu. notat. Gloſ. *in d. c. 2. ver. aut. de for. comp.* Et hæc ſententia, quod per viam reconuentionis laïcus poſſit iudicare in cauſa ciuili, eſt communis, & à conſuetudine approbata; ſecundùm Ioan. Andr. licèt non deſint Doctores grauiſſimi contrarium affirmantes, vt notat Abb. *in cap. at ſi clerici. num. 21. de iudi.* Quæ autem ſit libertas Eccleſiaſtica, & quando lædi dicatur, inferius explicatur, cum de quadam iuris excommunicatione, quæ ſuper hoc idem lata eſt, agemus.

De decima ſexta, & decima ſeptima excommunicatione in bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Decimæ sextæ excommunicationis tenor.*
2 *Decimæ septimæ excommunicationis tenor.*
3 *Conditiones necessariæ, vt aliquis contrahat hanc excommunicationem.*
4 *Milites, fures, & alij huiusmodi, qui bona Clericorum rapiunt, sicut aliorum sæcularium, non sunt hac censura ligati.*

1 DEcimæ sextæ excomm. † tenor talis est: *Nec non qui Archiepiscopos, Episcopos aliosque superiores, vel inferiores Prælatos, & omnes alios quoscumque Iudices ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus sua iurisdict. ecclesiast. contra quoscumque vtantur, secundum quod Canones, & Sacræ constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorũ generalium, & præsertim Tridentini statuunt; ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam ab eis delegatorum quorumcumque sententias & decreta, aut alias fori eccl. Iudicium eludentes ad Cancellarias & alias Curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia, Ordinariis, aut delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant, eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem.*

In hac nihil occurrit adnotandum.

2 Decimæ septimæ excommunicationis † tenor hic est: *Quive iurisdictiones, seu fructus, reditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascumque ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes vsurpant; vel etiam quauis occasione, vel causa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant.*

Aduerte ex Caiet. *verb. excommunicatio. cap.* 27. aliquot
3 esse necessarias † conditiones, vt aliquis contrahat hanc excommunicationem.

Prima est, vt sint bona pertinentia ratione beneficiorum, Monasteriorum, vel Ecclesiarum, si qua enim bona habent personæ Ecclesiasticæ aliunde prouenientia, hæc vsurpare, licet peccatum sit obligans ad restitutionem, censuram tamen hanc non inducit.

Secunda, vt sint bona pertinentia ad ipsas personas ecclesiasticas, ratione beneficiorum, monasteriorum, vel Ecclesiarum obtentarum: vnde quando beneficia vacant, nec ad personam vllam adhuc pertinent, bona talia vsurpare, licet sit

sit peccatum obligans ad restitutionem, tamen hanc censuram non inducit.

Tertia, vt sit ista vsurpatio cum quadam appropriatione, quasi ad ipsum vsurpantem pertineret: & hoc intelligit Caiet. quando dicit, *vsurpare bona Ecclesiæ, vt sunt Ecclesiæ*; vnde † 4
milites, fures, & alij huiusmodi, qui bona Clericorum rapiunt, sicut aliorum sæcularium, non sunt hac censura ligati.

Quarta est, vt sit sine expressa licentia Sedis Apostolicæ.

De decima octaua, & decima nona excommunicatione in Bulla Cœnæ contentis.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Decimæ octauæ excommunicationis tenor.*
2 *Imponentes collectas super bonis patrimonialibus Ecclesiasticorum excommunicati.*
3 *Imponentes hæc onera personis Ecclesiasticis excommunicati.*
4 *Accipientes ab Ecclesiasticis sponte dantibus excommunicat Bulla.*
5 *Hæ omnes excommunicationes, à decima quarta, inclusiuè, ad quæ personarum genera etiam extendantur.*
6 *Clerici soluentes an sint excommunicati.*
7 *Decimæ nonæ excommunicationis tenor,*

DEcimæ octauæ excommunicationis † tenor sic se habet. 1
Quive collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera Clericis, Prælatis, & aliis personis Ecclesiasticis, ac eorum & Ecclesiarum Monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouētibus huiusmodi, absque simili Romani Pōtificis speciali, & expressa licētia imponunt, diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita etiam à sponte dantibus & concedentibus recipiunt. Necnon qui per se, vel alios, directè vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in eosdē auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscūque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi Imperiali aut regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, &

alij potentatus: quicumque etiam Regnis, Prouinciis, Ciuitatibus, & terris quoquomodo Præsidentes, & Consiliarij, & Senatores, aut quauis etiam Pontificali dignitate insigniti. Innouantes decreta super his per sacros canones, tam in Lateranensi nouissimè celebrato, quàm aliis conciliis generalibus edita, etiam cum censuris & pœnis in eis contentis.

Aduerte non solùm excommunicari, qui imponunt, aut exigunt prædicta, ex bonis beneficiorum, Ecclesiarum, Monasteriorum, sed etiam quando ista imponuntur ipsis personis
2 Ecclesiasticis, etiam si beneficia non habeant. Imponentes ergo † collectas, &c. super bonis patrimonialibus Ecclesiasticorum excommunicati sunt, hoc indicat illud verbum (*eorum & Ecclesiarum*) quod intellige, nisi personæ Ecclesiasticæ negotiationibus sæcularibus se immiscerent, tunc liceret imponere illis gabellas, sicut etiam sæcularibus super tali negotiatione vt notat Syluest. *ver. gabella*. 3. §. 1. & *Clement. præsenti, & ibi Gloss. de censib.* vnde non placet in hoc Nauar. *c.* 27. *n.* 68. *sui summ.* qui putauit, excommunicationem comprehendere solos eos qui imponunt, exigunt, accipiunt onera super bonis beneficiorum. Hoc autem ita non est: nam in Bulla vtrumque ponitur.

Aduerte præterea, ex iure antiquo, *cap. non minus, extrà de immunit. Eccles.* ex Concil. Lateran. sub Alexandr. I I I. fuisse
3 excommunicatos imponentes † hæc onera personis Ecclesiasticis, sine licentia Sedis Apostolicæ, excepto vno casu, nempe propter vtilitatem vel necessitatem communem, quando bona sæcularium ad id non suppeterent. Ista tamen excommunicatio non fuit reseruata postea in eodem Concil. Lateran. vt habetur *cap. aduersùs. extrà eodem titul.* fuit sublata illa exceptio, & determinatum, vt nec in hoc casu id liceret absque licentia Sedis Apostolicæ, hoc fuit sub Innocentio I I I. Postea successit Bonifac. V I I I. & *in cap. Clericis, de immunit. Eccles. in 6.* reseruauit sibi excommunicationem, & rursus extendit ad quocumque modo accipientes, etiam à donantibus, & rursus vniuersitatem talia facientem supponit interdicto, & extendit excommunicationem ad ipsas personas, quocumque modo, sponte etiam soluentes onera prædicta. Postea successit Benedictus X I. *in extrauag. quod olim. de immunitat. Eccles.* & reuocauit decretum Bonifacij, quantum ad hoc, quòd non habeat locum in accipientibus à sponte dantibus, & in ipsis sponte dantibus. Huic postea successit Clemens V. *in Clem. quoniam, de immunit. Eccles.* & reuocauit vtrumque decretum, & Bonifacij, & Benedicti, & voluit obseruari illa cap.

ex Concil. allegata, *non minus*, *& aduersus*. His omnibus succeſſit Bulla, & † excommunicat etiam accipientes à ſponte dantibus,& quod magis eſt, inuouat omnia decreta & Concilia generalia,& canones ſuper his; vnde decretum Bonifacij locum habere videtur,ac ſi eſſet in Cœna. 4

Aduerte, etiam excommunicationem Bullæ extendi ad per ſe vel per alios directè vel indirectè aliquid prædictorum facientes, exequentes, procurantes, conſilium, auxilium aut fauorem dantes. Vbi nota,hanc extenſionem comprehendere omnia à principio decimæ quartæ incluſiuè excommunicationis dicta, vt notat Sylueſt.*excommun*.7.§. 70.71.72.& Tabien.*excomm. 6.num*.12. & propterea ſub vno contextu copulatiuè legitur.

Extenduntur etiam omnes hæ † excommunicationes,vti diximus, à decima quarta incluſiuè, ad omnia perſonarum genera, cuiuſcumque conditionis,ſtatus,dignitatis, præeminentiæ, vt patet in litera. 5

Poſtremò innouantur Canones antiqui, ſuper hæc dicta cum interdicto, de quo diximus ſuprà,& cum aliis pœnis in eis contentis. Aduerte tamen, non innouari decretum Bonifacij quantum ad hoc, quòd ipſi † clerici ſoluentes ſint excommunicati, ſed quantum ad ipſos imponentes, aut accipientes, vel exigentes: nam non innouantur Canones, niſi quantum ad prædicta in hac excommunicatione. In hoc autem non comprehenduntur ſoluentes, ſiue ſponte, ſiue quocumque modo. 6

Decimæ nonæ excommunicationis † tenor hic eſt. *Excommunicamus & anathematizamus omnes, & quoſcumque magiſtratus, & Iudices, Notarios, ſcribas,executores, ſubexecutores quomodolibet ſe interponentes in cauſis capitalibus, ſeu criminalibus, contra perſonas eccleſiaſticas, illas proceſſando, banniendo, capiendo, ſeu ſententias contra illas proferendo,vel exequendo ſine ſpeciali, ſpecifica, & expreſſa huius ſanctæ Sedis Apoſtolicæ licentia; etiamſi talia committentes fuerint Conſiliarij, Senatores, Præſidentes, Cancellarij,vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati.* 7

De vigeſima excommunicatione, & nonnullis aliis præter excommunicationes, in Bulla contentis.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Tenor vigesimæ excommunicationis Bullæ.*
2 *Pontifex reseruat absolutiones Sedi Apostolicæ.*
3 *Pontifex quæ reuocat per Bullam hanc.*
4 *Pontifex quam absolutionem protestatur non comprehen dere.*
5 *Pontifex quibus declarat nullam absolutionẽ profuturam*
6 *Pontifex quæ priuilegia reuocat per Bullam.*
7 *Pontifex excommunicationem latæ sententiæ contra qu fulminat.*
8 *Pontifex quibus præcipit, vt præsentes litteras in Ecclesi suis publicent.*
9 *Pontifex quibus præcipit transsumptum literarum penes habere, eásque diligenter legere.*

CÆtera, quæ in Bulla continentur, non indigent explica tione, satis erit tenorem recitare; & si quid occurrit, bre uiter adnotare.

1 Vigesima sic se habet † *Excommunicamus & anathemati zamus omnes illos, qui per se seu alios directè vel indirectè, s quocumque titulo vel colore inuadere, destruere, occupare, det nere præsumpserint in totum vel in partem Almam vrbem, R gnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum Patrimonium beati Petri in Thuscia, Ducatum Spoletanum Comitatum Venusinum, Sabinensem, Marchiæ, Anconitam Massæ, Trebatiæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas Prouin cias, illarúmque terras & loca, ac terras specialis commissioni Arnulphorum, Ciuitatésque nostras, Bononiam, Casennam, Ari minum, Beneuentum, Perusium, Auenionem, Ciuitatem Castell Tudertum, & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictaque Romanæ Ecclesi mediatè vel immediatè subiuncta. Quíve supremam iurisdictio nem in illis nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ cõpetentem de facto vsurpare, perturbare, retinere & vexare variis modis pr sumunt, necnon adhærentes, fautores, & defensores eorum, seu il lis auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.*

Post has excommunicationum sententias latas, multa Pon tifex facit.

2 Primò quidem reseruat † absolutiones Sedi Apostolicæ, excepto mortis articulo, quas nec tunc dare præcipit, nisi priùs facta satisfactione, aut præstita cautione de stando manda tis Romani Pontificis.

Secu

Secundò, reuocat omnia † priuilegia, per quæ abſolutio 3
extra mortis articulũ poterat ab alio, quàm a Romano Pontifice, exhiberi. Reuocat etiam tales facultates, etiam datas ante, Conciliis generalibus, ex quo habes reuocari facultatem, quæ dabatur Epiſcopis in Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. vt per ſe vel per ſuos Vicarios abſoluerent à caſibus omnibus occultis etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, etiam ab hæreſi: ſed ab hac per ſe tantum, non per Vicarios. hoc autem reuocatum eſt per Bullam hanc, etiam quantum ad forum interius.

Tertiò proteſtatur Pontifex † abſolutionem ſolemnem in 4
die Iouis Cœnæ faciendam, non comprehendere, nec ſuffragari illi ex prædictis, niſi priùs à commiſſis cum vero propoſito ſimilia non committendi deſtiterint: vbi, nec decipiaris, putans Papam eo die abſoluere generaliter excommunicatos omnes; nulla enim tunc abſolutio ab excommunicatione fit, ſed per hanc poteſtatem id ſignificat, quod generalis benedictio illa, quæ tunc fit, non ſuffragatur illi excommunicato ad effectum auferendi excommunicationem abſque alia abſolutione.

Quartò declarat, eis, qui ſtatuta, pragmaticas, vel ſimilia 5
fecerunt contra libertatem Eccleſiæ, nullam † abſolutionem profuturam, niſi priùs reuocauerint, & de ſuis Archiuis, locis, capitulis, vel libris deleuerint, & de reuocatione hac Romanum Pontificem certiorem fecerint.

Quintò reuocat quæcumque † priuilegia conceſſa Princi- 6
pibus, Regibus & quibuſcumque, vt nequeant excommunicari, aut quæ impediunt, quo minus hæc Bulla locum in eis habeat.

Sextò fulminat excommunicationem latæ ſententiæ con-
tra † eos, qui præſumpſerint abſoluere aliquem ex prædi- 7
ctis; aliter quàm decretum eſt per Bullam, in qua excommunicatione dubium oritur. An iſta excommunicatio ſit reſeruata ſicut prædictæ. Aduerte, Paulum II. in ſua Bulla, etiam huic excommunicationi addidiſſe expreſſam reſeruationem, nempe vt nemo prædictum abſoluentem abſoluat, præter Romanum Pontificem, vt refert Felin. *cap. paſtoralis, de offic. iudi. ordin.* §. *præterea, num.* 9. ſed iam talis expreſſa reſeruatio à multis annis eſt ablata: ob id modo dubium eſt, an cenſenda ſit reſeruatio? Et dubium facit, nam, vt diximus iſta Bulla eſt ab homine, & vt habetur in prædicto *cap. paſtoralis*, excommunicatio ab homine, ab eodem, qui fulminauit, vel à ſuperiore tolli poteſt: ergo, cùm ſit iſta à Papa, à

nullo alio aufertur. Hoc non obstante, tenet Nau. *cap. 67. n. 74.* non esse reseruatam, & ratio est, quia etiamsi sit ab homine, est generalis, & non lata contra personam determinatam, & talis excommunicatio assimilatur excommunicationi a iure, vt, si non est reseruata expresse, censeatur non reseruata.} Hoc probabilius puto, licet Fel. *loco cit.* teneat contrarium, ob id enim olim opponebatur reseruatio, quia ex se non erat reseruata, etiamsi ab homine esset: nam, vt superius diximus, quando generalis est, conditionem iuris habet.

8 Septimò præcipit in virtute sanctæ obedientiæ, † Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum Ordinariis & Prælatis vbilibet constitutis, vt per se, vel per alium, seu alios, præsentes litteras, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut, si expedire viderint, etiam pluries in Ecclesiis suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

9 Octauò præcipit † Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum ordinariis & Ecclesiarum Prælatis, necnon rectoribus, cæterisque curam animarum exercentibus, ac Presbyteris sæcularibus, & quorumuis ordinum regularibus ad audiendas peccatorum confessiones, quauis auctoritate deputatis, vt transsumptum litterarum penes se habeant, eásque diligenter legere & percipere studeant.

Qui contrahant excommunicationem ob iniectionem manuum in Clericos.

CAPVT XXXI.

SVMMARIA.

1 *Qualis ordo in explicandis aliis excommunicationibus Papalibus obseruabitur.*
2 *Qui in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit quo vinculo subiaceat.*
3 *Quot in isto canone ponantur necessaria, vt talis excommunicatio contrahatur.*
4 *Per iniectionem manuum quid intelligatur.*
5 *Priuilegium Clericale quare datum.*
6 *Iniectio non violenta non inducit hanc excommunicationem.*

7 *Excom*

7 *Excommunicatio maior fulminatur pro solo peccato mortali.*
8 *Per Clericum quis etiam intelligatur.*
9 *Clericus excommunicatus an gaudeat hoc priuilegio.*
10 *Per Monachum quid intelligendum.*
11 *Priuilegium clericis aut monachis concessum habet etiam locum si percutiantur mortui.*
12 *Qui mandant prædictam manuum iniectionem, excommunicationem hanc contrahunt.*
13 *Quorum nomine facta est iniectio etiam ipsis ignorantibus, sed cùm soluerint, ratificarunt, ij contrahunt excommunicationem.*
14 *Omnes consentientes an excommunicentur.*
15 *Qui possunt obuiare iniectioni prædictæ, & non obuiant, an incidant in canonem.*

IN explicandis aliis excommunicationibus Papalibus hunc † ordinem obseruabimus, vt primo loco eas, quæ in Decre- 1
tis continentur, exponamus, quia hoc ius est antiquissimum. Deinde, quæ in decretalibus. Deinde, quæ in Sexto. Et postea, quæ in Clementinis. Et postremò, quæ in Extrauagantibus.

Prima ergo habetur 17.*quæst.4.can. si quis suadente* a *diabolo.* & est Innocentij II. *Si quis*, inquit, *suadente diabolo huius sacrilegij vitium vel crimen incurrerit quòd in † Clericum vel* 2
Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius suscipiat mandatum. Hic canon generalis est ad vtrumque sexum, quamuis dicatur, *si quis*, vt notat ibi Gloss. & probatur ex *c. mulieres, extrà de sent. excom.*

† Quatuor autem in isto canone ponuntur necessaria, vt ta- 3
lis excommunicatio contrahatur.

Primò, vt sic *manuum iniectio*, & per † iniectionem ma- 4
nuum intelligitur quicumque effectus violentus, in personam, vel in adhærentia personæ, vt notat Syluest. *verb. excommun. 6.* §. 1. vnde Gloss. citata notat, manuum iniectionem dici, si quis aquam proiiciat, vel puluerem, vel saliuam, per modum iniuriæ, immò tentatio violenta sine vlla læsione est iniectio manuum, vt habetur *c. nuper, de sent. excom.* & idem dicendum de his, qui eripiunt è manibus aut corpore aliquid vi; aut ad frænos equi manus admouent, aut abscindunt cingulum ephippij, aut eum ita furiosè persequuntur, vt cogant

se præcipitare in flumen,aut aliud discrimen ad se liberandum pati,secundùm communem text. Nauarr. *in sum.cap.27.n.77.* per text *in d.cap.nuper.§.nos igitur.de sent.excomm.* vbi habetur,etiam citra corporalem læsionem violentiam sæpius circa clericos nequiter perpetrari.Secus tamen si clericum insequatur,vt cædat,& ille sine percussione,cadat & lædatur, vt dicit Syluest.*excomm.6.num.5. ver.7.* Denique intelligitur iniuriosus affectus realis,licèt non sit violentus, *d.cap. nuper.* puta,si percusserit quis clericum subiicientem se sponte verberibus,si non facit iocosè,vt dicit Abb.*in cap.contingit.1.n. 5. de sent. excomm.* vel ipsemet clericus seipsum percusserit, secundùm
5 communem tex. Abb. *vbi suprà*,quia † priuilegium clericali datum est non fauore proprio,sed ordinis clericalis. *cap.1. & cap.de monialibus,de sent.excomm.*Abb.*in d.cap.contingit.in fi.* Dico autem effectum realem:nam aliàs non est manuũ iniectio,vnde Syluest.*excomm. 6. §. 2.* dicit verba iniuriosa,comminationem, immò eleuationem manus, vel ensis ad percutiendum, si effectus non sequitur, non esse iniectionem manuum,iuxta Gloss.communiter receptam *in c.si quis pulsatus, de pœnit dist.1.*

6 Secundò debet esse † *violenta* ad excludendum casum,nam quando est casualis,etiam si sit homicidium,immò fiat cum peccato mortali,quia forsan non est adhibita diligentia,non inducit hanc excommunicationem,quia non est violenta,aut iniuriosa iniectio.

Tertiò,debet esse *suadente diabolo*,id est,notabilis,ita vt sit
7 peccatum mortale; pro solo enim † mortali peccato excommunicatio maior fulminatur,vt habetur *11.q.3.can.nemo.*

Quartò, debet esse *facta in Clericum vel in monachum,*
8 & per † clericum intelligimus etiam, qui solam habet primam tonsuram, *cap. cùm contingat. de ætat. & quali.* Immò etiam, si coniugatus sit, gaudet priuilegio huius canonis, dummodo tonsuram & habitum ferat, & cum virgine contraxerit,vt habetur *cap.1.de cleri.coniuga.in 6.*Hodie verò per Concilium Trident. *cap.6. sess. 23.* requiritur vlteriùs, quòd alicuius,Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputatus, Ecclesiæ seruiat vel ministret: & eodem gaudent priuilegio etiam Clerici coniugati cum virgine, qui demiserunt habitum,illo reassumpto, dummodo non reassumant in fraudem, vt dicit Ancar. qui alios citat *in cap. vnico. de Cleri. coniug.*per illum tex.*in fin.* vbi, *non portantes habitum, priuilegio non gaudeant*; non autem dicitur, quòd perdant. Illo ergo,quandocumque portent, gaudebunt, & quamuis dice-
retur,

retur,quòd perdunt, intelligeretur vſque ad reaſſumptionem. Immò etiam † Clericus excommunicatus,interdictus,ſuſpenſus,irregularis,degradatus ſolùm verbaliter, ſed non realiter 9
gaudet hoc priuilegio, vt habent Doct. *cap. ex parte,extrà de Cleri.coniug.*immò degradati verbaliter, etiamſi ſint incorrigibiles ex iteratione delicti, gaudent eodem priuilegio,quouſque fuerint ter moniti, ſecundùm Abb. *in cap. cùm non ab homine,num.*28.*de iud.& in cap.contingit.*1. *num.* 14. *de ſent. excomm.*

Per † monachum autem intelligimus monachos & regu- 10
lares profeſſos,& conuerſos eorum, *c. non dubium,de ſent.excom.*& monachas,& earum conuerſas,*c.de monialibus, de ſent. excom.*immò nouitios & nouitias, vt habetur *cap. religioſo,de ſent.excom.in* 6.Similiter & fratres tertij ordinis S.Dominici, vel S.Franciſci, qui gregatim viuunt,& habitum portant religioſum,ſecundùm Rot.*in antiqu. deciſ.* 332. *in fin.* & Felin.*in cap.*2.*num.*10.*de foro comp.* & idem dic de Eremitis ſubiectis alicui regulæ vel ſuperiori, ſecundùm Syluest. *verb. Eremita, num.*2.qui ita reſtringit Gloſ.*in cap.qui verè* 16.*q.*1.indiſtinctè loquentem.

Idem etiam dicendum de illis,qui ſe & ſua obtulerunt cum alteratione habitus.Sylu.*ver.Eccleſia.n.*6.*ver. adde idem.* Atque etiam de militibus S.Ioannis Hieroſolymitani,qui profitentur regulam S.Auguſtini. Sylu. *vbi ſuprà*; ipſi enim emittunt tria vota,iuxta *cap.cùm ad monaſterium,de ſtat.regular.*& dicuntur perſonæ religioſæ, ac promittunt obedientiam ſuperiori,vt dicit Pute.*deciſ.*363.*lib.*1.Et aduerte,ſecundùm Felin.*in cap.à nobis* 2.*num.*4. *de ſent. excom.*† priuilegium con- 11
ceſſum Clericis aut monachis, quod illorum percuſſores ſint excommunicati, habere locum, tum ſi percutiantur viui, tum etiam ſi mortui.Iniicientes ergo manus violentas in prædictas perſonas, excommunicationem Papæ reſeruatam incurrunt.

Quamuis autem per hunc tantùm canonem, ſoli iniicientes manus violentas in prædictas perſonas excommunicationem hanc contrahant,tamen ad alia quatuor perſonarum genera, per alios canones, à Pontificibus declaratur & extenditur.

¶ Primò, qui † mandant prædictam manuum iniectionem, 12
etiamſi per ſe eam non committant,ita habetur *cap. mulieres, de ſent.excomm.*

Secundò ij, † quorum nomine facta eſt,etiam ipſis igno- 13
rantibus, tamen poſteaquam ſciuerunt, ratificarunt; talis enim

enim ratihabitio retrotrahitur, vt habetur *in cap. cùm qui de sent.excomm.in 6.*vbi habetur quod quando ratihabitio e iniectionis,sed non est iniectio facta nomine illius,qui ratifi cat,tunc non contrahitur excommunicatio, sed tantum pec catum; quando vero nomine illius facta erat,tunc contra hitur excommunicatio canonis *si quis suadente.* Et aduert illud dici factum nomine alicuius, quod eius sit contempla tione,Gloss. *in d.c.cum quis, verb.tuo nomine.de sent.excom lib.6.*Aduerte similiter,quatuor requiri ad hoc,vt retrotraha tur delictum alterius nomine factum, secundùm Ioan. Anan. *in cap.laudabilem,de conuer.coniug.*

Primò, quod nomine illius sit factum.

Secundò,quod habeatur ratum:nam si diceret,doleo,quo sit factum nomine meo,sed gaudeo, quod sit factum,non d citur ratum habere.

Tertiò, quod sit tale delictum, quod per alterum pos committi; secus si non potest,vt est adulterium.

Quartò, quòd ratihabitio eodem tempore possit fieri,q sit actus; qui enim rata haberet, quæ gesta sunt nomine ei quando erat infans,non dicitur ratum habere,quia non po rat illum actum tunc facere. Aduerte vlteriùs quòd hab ratum,incidit in pœnam ex nunc quo ratum habeat, & n ex tunc,quod delictum fuit perpetratum,Gloss. *in d.cap.cù quis,v.incurrit.*Abb. *in c.sicut tuis,num.7.de simo.*

Tertiò,consentiens tali iniectioni,vt habetur *in c.quant*
14 vbi Glossa benè aduertit, non † omnes consentientes excom municari, sed eos,qui ad prædictam iniectionem coopera tur,vel consilium, vel auxilium,vel fauorem dando.

15 Quartò,qui possunt † obuiare iniectioni prædictæ, & no obuiant,ita habetur eodem *c.quanta.* & licet ibi Gloss.limi tet ad eos,qui non obuiant, cùm possint,& ex officio vel au ctoritate obuiare tenentur: generaliter tamen, siue habea iurisdictionem, siue non,si dolosè non obuient, quod inc dant in canonem,tenent Host.*in d.c.quanta. in fin.* & ibi Ab *num.7.*& Boic.*num.6.* Secus, si ex negligentia, vel quia no lunt se immiscere rumoribus aliorum, tunc non incidunt canones, qui requirunt dolum, vt patet per Host. & Abb. Boic.*vbi suprà.*Sylu.*ver.excom.6.n. 5.verb.quinto.*

ADDITIO.

a *Si quis suadente.*] Nauar.num.78.Sayrus cap.26.

Qui

Qui excommunicati ob manuum violentam iniectionem ab alio, quàm à Romano Pontifice absolui possint.

CAPVT XXXII.

SVMMARIA.

1 *Læsio triplex, enormis, leuis, mediocris.*
2.3. *Enormis læsio quæ sit.*
4 *Per mutilationem quid intelligendum.*
5 *Per effusionem sanguinis quid intelligatur.*
6 *Leuis læsio quæ sit.*
7 *Mediocris læsio quæ.*
8 *Ab excommunicatione contracta ob iniectionem manus violentam in Clericum, quis possit absoluere.*
9 *Monachus, qui læsit alterum monachum, à quo possit absolui.*
10 *Ostiarius alicuius si lædit Clericum, à quo absoluendus.*
11 *Iniectio manus violenta quando possit ab Episcopo absolui.*
12 *Serui à quo absoluantur.*
13 *Episcopus quibus in casibus possit absoluere ab hac excommunicatione, ob quamcumque læsionem contractam.*
14 *Episcopus an possit absolutionem committere Presbytero.*
15 *Legati de latere Romani Pontificis qualem habeant potestatem.*
16 *Occulti excommunicati ob iniectionem manuum possunt ab Episcopo absolui.*

ADuertendum est ex Panormitan. & Ioan. Andr. *cap. peruenit. de sentent. excommun.* triplicem esse † læsionem, 1
enormem, leuem, mediocrem. Enormis † est, vt habetur *cap.* 2
cum illorum. §. qui si claustrales. in fin. de sentent. excommunic. quando processum est ad membri mutilationem, vel effusionem sanguinis; aut ratione personæ, quando in Episcopum aut Abbatem violenta manus est iniecta. Per † mutilatio- 3
nem intellige cum Syluest. *absolutio* 4. §. 2. quando est truncatio membri, aut vulnus, ex quo est inhabilitatio membri.
Per † *effusionem sanguinis* intellige, quando est copia & 4
abundantia, vt Gloss. *in eodem cap. cum illorum*, notat: nam verbum effusionis, abundantiam significat, vt habetur 16. *quæst.* 1. *can. reuertimini.* & not. Syluest. *loco citato*, non debere esse copiam è loco, vnde facilè egreditur, vt è naribus, sed aliunde

5 aliunde. Aduerte etiam ex eodem cap. quando læſio eſſet in aliquam aliam ſimilem † perſonam, vnde ſcandalum ortum eſſet in populo, eſſet enormis læſio, vt *in eodem cap.* declarat
6 Innocen. Leuis autem eſt illa, † quæ fit pugno, palma, manu, pede, ligno, lapide, non facientibus vulnus, vt declaratur *in extrauag. perlectis.* cuius meminit Hoſtien. *in c. peruenit. de ſen. excomm.*

Non vocamus autem leuem, quæ fit ſine mortali peccato: nam propter talem non incurritur excommunicatio, ſed quæ fit cum mortali, ſed reſpectu enormis, leuis cenſetur. Eſt autem, vt habetur *in extrauag. perlectis*, iudicandum læſionem leuem, iudicium faciendum, non ſolùm facti, ſed qualitatis, & modi, & circumſtantiarum aliarum, loci, & perſonarum,
7 propter quæ, quod leue eſt, poteſt eſſe graue. † Mediocris læſio eſt, quæ media eſt inter enormem & leuem, nec de hac poteſt eſſe regula certa; iudicium tamen pertinet ad Epiſcopum, vt dicit Hoſt. *cap. peruenit, citato.* Addit Sylueſt. *abſolutio* 4. §. 3. etiam ad ſimplicem Sacerdotem, qui ab Epiſcopo habet abſoluendi poteſtatem. Hoc ſuppoſito nonnulla notanda ſunt.

8 Ab excommunicatione contracta, ob † iniectionem manus violentam in Clericum ex leui læſione poteſt Epiſcopus abſoluere, tam ſæculares, quàm Clericos. ita habetur expreſsè *cap. peruenit, de ſentent. excomm. & ibi Gloſ. & Panormitan.*

Rurſus contracta ob læſionem mediocrem, poteſt Epiſcopus abſoluere Clericos collegialiter viuentes, ſi forte vnus alteram percuſſit, ſed non enormem, ita habetur *cap. quoniam, de vit. & honeſt. Cleric.*

9 Rurſus quando ſunt † monachi, ſeu religioſi in clauſtro degentes, & vnus alterum lædit, à proprio ſuperiori poteſt abſolui; quod ſi percuſſus eſt alterius clauſtri, ab vtroque ſuperiori debet abſolui, ſi læſio eſt leuis vel mediocris; tamen ſi enormis, à Papa. Hæc dicuntur *cap. cum illorum, de ſent. excom.* & *in eodem cap.* habetur, quod ſi percuſſus eſt Clericus ſæcularis, tunc religioſus percutiens à Papa eſt abſoluendus, intelligitur ob mediocrem; nam ob leuem poteſt Epiſcopus ſolus, non autem Prælatus Religioſi percutientis, iuxta *c. religioſo, de ſent. excom. in 6.*

10 Rurſus, ſi † oſtiarius Principis, Prælati, vel alterius poteſtatis, ſui officij cauſa lædit Clericum, non animo iniuriandi, ſed ob detinendam turbam, aut officij ſui cauſa abſoluitur ab Epiſcopo, ſi leuis aut mediocris læſio fuerit,

ſed

ſed non niſi à Papa, ſi enormis, vt habetur *cap. ſi verò 1. de ſent. excomm.*

Rurſus, quando impedimentum legitimum temporale occurrit, quo minus † iniector manus violentæ poſſit ad Se- 11
dem Apoſtolicam venire, vt quia habet inimicitas, vel ob alias iuſtas cauſas, tunc poteſt ab Epiſcopo abſolui cum iuramento, vt ceſſante impedimento veniat ad ſedem Apoſtolicam, ita habetur *c. de cætero, de ſent. excomm.*

Rurſus † ſerui abſoluuntur ab Epiſcopo, etiam ob enor- 12
mem læſionem, ſed in duobus caſibus.

Vnus, quãdo ſeruus fecit in fraudẽ, vt ſe à domino liberaret.

Alter, quando, etiam ſi non in fraudem fecerit, tamen eius abſentia eſt in magnum detrimentum domini, nec dominus in culpa læſionis fuit.

Adhuc etiam in his duobus caſibus ab Epiſcopo non poteſt abſolui, quando eſt tam enormis læſio, vt ad vitandum ſcandalum, vel tollendum exemplum, ſit mittendus ad Sedem Apoſtolicam. Iſta habentur *cap. relatum. de ſent. excom.* quod non intelligitur de aliis famulis liberis.

Si tamen ſeruus ad libertatem peruenerit, debet ad Sedem Apoſtolicam venire, quando ob enormem vel mediocrem eſt abſolutus ab Epiſcopo, & cum tali iuramento eſt abſoluendus, *cap. quamuis. de ſent. excom.* ſicut ſit in aliis impedimentis temporalibus.

Aduerte autem, quod in omnibus caſibus, in quibus data opportunitate tenentur Papam adire, ſi non adeant, ſunt periuri, quia non ſeruant iuramentũ, & reincidunt in eandem ſent. excom. non quod prima reuiuiſcat, ſed eſt noua excommunicatio à iure lata propter contemptum, vt dicit Abb. *in c. ex tenore in fin de ſent. excom.* per tex. *in c. eos, eo. tit. l. 6.* Sunt au-
tem alij † caſus, in quibus poteſt Epiſcopus abſoluere ab hac 13
excommunicatione, ob quamcumque læſionem contractam.

Primò, quando ſunt pueri ante annos pubertatis, ſeu annos quatuordecim, vt habetur *cap. ſuper eo. de ſent. excom.* nec tenentur venire ad Sedem Apoſtolicam facti grandiores, vt habetur *c. quamuis, eod. tit.* immo ſi contraxerunt excommunicationem ante annos pubertatis, & quando abſoluendi ſunt vltra annos pubertatis, abſolui poſſunt ab Epiſcopo, vt habetur *c. vlt. eod. tit.*

Secundò mulieres cuiuſcumque ætatis & conditionis, abſoluuntur ab Epiſcopo. *c. mulieres, eod. tit.*

Tertiò, Moniales ab Epiſcopo Diœceſano etiam abſoluuntur. *cap. de monialibus, eod. tit.*

Quartò, impotentes ad iter, vt cæci, claudi, & similes, ii habetur *cap. ea noscitur, eod. tit.*

Quintò, quando sunt pauperes, vt nequeant sustentar nisi suo labore, nec tenentur venire ad Sedem Apostolicā mendicantes, *cap. quod de his, eod. tit.* quod est verum, ni ipse esset solitus mendicare, & mendicando sibi prospicei vt notat Abb. *in c. ea noscitur, in fin. de sent. excomm.* Et ho limita, si sit solitus mendicando sibi & familiæ prospicei itinerando autem familiæ non posset prospicere, quia tū non teneretur ire, secundum Abb. *vbi suprà.* Sed hi, si po venirent ad pinguem fortunam, tenentur venire, iuxta *ca quamuis, eod. tit.* vbi inter habentes impedimentum tempo rale, soli pueri excipiuntur.

Eodem priuilegio fruuntur monachi, qui non habent vi ticum, & monasterium pauperrimum, eis prouidere non po test, quoniam & tales absoluit Episcopus. Gloss. *in cap. reli gioso. ver. exhiberi, in fin. de sent. excom. lib. 6.*

Sextò, quando sunt personæ magnæ potentiæ, & ita deli catæ, quod laborem veniendi non possunt sustinere, tū enim status personæ, & veritas negotij est intimanda Ro mano Pontifici, vt de commisso scelere secundum consiliū eius corrigantur, priusquam absoluantur, vt habetur *c. mu lieres. eod. tit.*

Septimò, qui sunt in senili ætate, qui ab Episcopo abso uuntur, vt habetur *cap. quamuis, eod. tit.*

Hîc autem aduertenda sunt tria. Vnum est, quod in casi
14 bus his omnibus, in quibus † Episcopus potest absoluer absolutionem potest committere Presbytero, vt habet Glos *in cap. de cetero. eod. tit.* & superiùs hoc diximus.

15 Alterum est, † legatos de latere Romani Pontificis, haber facultatem de iure communi absoluendi quoscumque ex communicatos, ob manuum violentam iniectionem, ita ha betur *cap. ad eminentiam, de sent. excom.*

16 Tertium est, † occultos etiam excommunicatos, ob inie ctionem manuum, præter enarratos, non posse ab Episcopo absolui, sed sunt mittendi ad Sedem Apostolicam, vt habe tur *cap. porro, eod. tit.* vel ad legatum de latere, iuxta *cap. ad eminentiam, allegatum.* Hodie tamen per Concilium Trid. *c. 6. sess. 24.* habent Episcopi potestatem absoluendi à quibus cumque casibus occultis Sedi Apostolicæ reseruatis.

ADDITIO.

Vide Nauarrum num. 88. cap. 28. à num. 10.

In

In quibus casibus non contrahatur prædicta excommunicatio.

CAPVT XXXIII.

SVMMARIA.

1 *Qui sint casus, in quibus ex Clerici vel Monachi læsione, vel manuum iniectione, non contrahatur excommunicatio vlla.*
2 *Clericus repertus cum aliqua muliere si occidatur, an occidens in canonem incidat.*
3 *Sex generibus personarum licere leuem percussionem Clerici, vel Monachi.*
4 *Quos Clericos liceat his personis percutere gratia disciplinæ.*
5 *Patribus non licet filios sacerdotes percutere correctionis causa.*
6 *Modus quando exceditur in correctione seu castigatione, an contrahatur excommunicatio.*
7 *Prædictæ personæ si percutiant ex odio vel vindicta, prætextu correctionis contrahunt excommunicationem.*
8 *Prædictæ personæ an possint per alium castigare.*
9 *Qui per laïcos dant torturam clericis, excusantur à censura.*

MVlti sunt etiam † casus, in quibus ex Clerici vel Monachi læsione, vel manuum iniectione, non contrahitur excommunicatio vlla. 1

Primus quando facta est ioco, etiamsi iocus non sit cum modo, ita habetur *c.1.de sent.excom.* quia id non facit suadente diabolo, quod requiritur iuxta *c. si quis suadente 17.q.4.*

Secundò, ob eandem causam, quando fortuito fit, vt si aliquis, dum irruentem turbam cohibet, fortuito percutit Clericum, vel monachum, non est excommunicatus, ita habetur *cap. si verò 1. de sent.excom.* In quo c. est etiam

Tertius casus, quando, qui percutit, vim vi repellit, cum moderamine inculpatæ tutelæ, tunc enim in defensionem, etiamsi occidat, non est excommunicatus: immò nec irregularis, vt habetur *Clem.vni.de homi.* In eodem etiam *c. si verò,* habetur

Quartus casus, quando percutit incontinentem Clericum vel monachum, turpiter inuentum cum vxore, vel matre, sorore vel filia, tunc enim licet peccatum sit manum iniicere,

& occidere secundùm communem, per *c.ad hæc. Glos.* 33. tamen non contrahitur excommunicatio. Si vero sit inuen[tus] cum aliis personis remotioribus ipsi percutienti, tunc est [ex]communicatus.

2 Aduerte autem, quod si † Clericus taliter repertus occi[de]retur animo deliberato, & non calore iracundiæ, occiden[s in] canonem incideret, secundum Syl. *in verb. excom.6. cas.* quem refert,& sequitur Couar. *in 4. lib.decret.2. part. cap.* *num.*12. Aduerte rursus, nomine vxoris etiam intelligi [spon]sam de præsenti, secundùm omnes, teste Sylu. *vbi suprà.* N[o]mine autem matris & filiæ, non intelliguntur omnes asc[en]dentes & descendentes, sed ipsa tantum mater & filia, vt [ha]bet Glos.*in d.c.si verò,ver.matre.*vbi Abb.*num.9.* & Hosti[ens.] *in fin.* dicunt id esse tutius ; licèt *in d. cap. in fin.* contrari[um] tenuerit Innoc. sub nomine scilicet matris & filiæ, conti[neri] omnes ascendentes & descendentes.

Quintus casus habetur *in cap.si verò 2. eodem tit.*qui e[x] percutit Clericum cum ignorantia probabili facti, ne[m]pe ignorans esse Clericum, quia Clericus non habebat sig[na] vnde Clericus appareret, tunc non contrahit excommuni[ca]tionem. Et idem dicendum est, si noctu percussit, quam[uis] signa Clericatus haberet ignorando esse Clericum, quam[uis] qui percussit daret operam rei illicitæ, vt bene dicit Nau[arr.] *c.27.num.*80. licèt id neget Sylu. *excommun. 6. §. 6.*

Sextus casus est, quando Clericus est realiter degradat[us,] tunc enim perdit priuilegium Clericale, *cap. degradatio,* [de] *pœnis. in 6.*

Septimus, quando negotiationibus prohibitis se immis[cet] & ter admonitus à Prælato non desistit, *cap.ex literis, extr[a de]* *vit. & honest. Cleric.*

Octauus, quando relicto habitu arma defert militaria, [&] ter etiam admonitus non desistit. *cap. in audientia, extr[a de]* *sent.excommun.*Et nota non sat esse arma deferre cum hab[itu,] quamuis Nauarr. *cap.27.num.*80. id affirmet,sed re vera t[ex]tus contrarium ostendit.

Nonus est quando reliquit habitum Clericalem, qui [in] veste & tonsura consistit, & ter admonitus non se emend[at,] *c.contingit.2.de sent.excom.* vbi Panorm. *num.4.* docet,deb[ere] esse has admonitiones tres distinctas,& non sufficere vnam p[ro] tribus,& debere esse ab Episcopo,seu prælato ipsius Cleric[i].

Decimus est *cap.1. de vit. & honest.Cler.in 6.* vbi Cleri[ci] qui faciunt se ioculares, goliardos, buffones, perdunt pr[i]uilegium Clericale, si per annum perseuerant, aut si an[te]

annum ter admonentur à Prælatis, & non desistunt.

Vndecimus est *in Clem.1.de vit. & honest. Cler.* qui enim publicè & personaliter exercens officium Tabernariorum, vel Marcellariorum, si ter admoniti non desistunt, vel post admonitionem iterum reuertuntur, etiam si destiterint, perdunt priuilegium Clericale. Et in his casibus non contrahitur excommunicatio ex manuum iniectione seu percussione in Clericum vel monachum.

Duodecimus est casus, si mulier percutit Clericum de stupro illam tentantem, modo tentatio fiat facto, & non solo verbo. Ang. *ver.excom.* §.21. Nau. *in summ.c.27.num.*85.

Decimus tertius, si Clericus, qui priùs admonitus fuerat, vt à colloquio cum vxore abstineret domi, etiam honesto, postea inuentus esset cum ea, etiam honestè loquendo, & detineretur per viginti horas ad tradendum eum suo iudici, non contrahere excommunicationem, vt dicit rectè Nauarus *in summ.cap.27.num* 85.

Alius est casus numero decimus quartus, quando talis etiam excommunicatio non contrahitur, nempe, quando in correctionem vel disciplinam fit leuis percussio. In cuius gratiam aduerte, ex *cap. cum voluntate. de sent. excomm.* sex † generibus personarum licere leuem percussionem Clerici vel Monachi. 3

Primò, iis qui curam Ecclesiæ habent eiiciendi turbantia officium, hi enim Clericos in minoribus constitutos, diuinum officium turbantes, possunt percutere & castigare.

Secundò, seniores alij Clerici possunt idem præstare zelo deuotionis.

Tertiò, Prælati respectu subditorum.

Quartò, Magistri respectu discipulorum.

Quintò, domini respectu eorum, qui de familia sunt.

Sextò, propinqui, vt parentes, & alij etiam propinqui secundum carnem. Circa hunc canonem nonnulla dubia occurrunt.

Primum est, quos † clericos liceat his personis percutere gratia disciplinæ vel correctionis? 4

Dico primò, secundùm omnes, duobus primis generibus licere percutere in minoribus tantum constitutos; ita enim canon expresè concedit.

Dico secundò [a], prælatis & magistris licet percutere etiam Sacerdotes, ita habent Panorm. *cap. vniuersitatis, de sent. excomm.* & Ang. *excomm.* 5. §. 10. & canon his non limitat sicut prioribus.

De aliis duobus eſt difficultas,& præcipuè de patre reſpectu filiorum : ſunt enim duæ opiniones.Prior eſt Ioan.de Lig.*cap. cum voluntate,allegato.*Syl.*excommunicatio.6.§.6.* & Tabien. 5 *excommun.5.c.1.n.8.*qui licere dicunt † patribus filios etiam ſacerdotes percutere correctionis cauſa. Poſterior eſt Pan. *c.cùm voluntate,allegato.* & Gloſ.*ibid.*& alterius Gloſſ.*c.1.extrà de ſent.excomm.* qui id negant, & dicunt patres non poſſe percutere, niſi in minoribus tantum conſtitutos, & ego ita credo, & ratio hæc eſt, quia illud caput *cum voluntate*, cum dat propinquis talem facultatem, ſimiliter & dominis reſpectu familiæ,limitat expreſsè de conſtitutis in minoribus,ſicut etiam circa illa prima duo genera. Vt ergo his primis non licet caſtigare conſtitutos in ſacris,vt benè Gloſ. notat,*in prædicto cap. cùm voluntate*, ita nec propinquis, & conſequenter nec patribus, & hoc tutius eſt.

6 Aliud eſt dubium,an quando † modus exceditur in correctione ſeu caſtigatione,contrahatur excommunicatio. In hoc ſunt duæ Gloſ. contrariæ. Gloſ. enim *cap.uniuerſitatis,de ſent.excomm.* tenet partem affirmatiuam ; & Gloſ. *c. cum voluntate, citato*, tenet negatiuam. Poteſt vtraque concordari cum ſententia Syl. *excommun. 6. §. 6.* & Tabien. *excomm. casu 1. num. 6.* nempe non contrahi, quando exceſſus [b] eſt paruus vel ſubitus, in quo nec dolus, nec mortale peccatum notatur,aliàs contrahitur.

7 Aliud eſt dubium, an quando † prædictæ perſonæ percutiunt,etiam prætextu correctionis, ſed non ob correctionem ſed ex odio, vel vindicta,vel alia mala intentione,contrahant excommunicationem ? Reſpondetur ex ſententia communi quam tenet Sylu. & Tabie. *locis proximè citatis*, contrahere tunc excommunicationem : non enim aliter eſt conceſſa eis facultas, niſi ob prædictum finem.

8 Aliud dubium eſt,an † prædictæ perſonæ poſſint per alium caſtigare.

Ad hoc dico primò, Epiſcopis non licet per ſe cædere ſubditos,ſed debent per alium,ſcilicet per clericum,cædere clericum. ita habetur *canon.non liceat d.86.* ibi tamen Gloſ.limitat,niſi ſit defectus Clerici,per quem id faciat. Eandem limitationem dant Gloſ. *can. in ſumma. d. 45.* & Gloſ. *cap. uniuerſitatis, de ſent. excom.* Non credo tamen, ſi per ſe id facerent, quod excommunicationem incurrerent : nam iuxta *cap. cum voluntate*, licet Prælatis abſque excommunicatione percutere leuiter ſubditos, nec ille *can. non liceat*, id prohibet ſub excommunicatione.

Dico

nolentem ab Ecclesia egredi, dum sacra peraguntur, leuiter percutit. Philiar. l.c. nota. 3. casu 16. Say. n. 15. l.c.

De nonnullorum dubiorum resolutione.

CAPVT XXXIV.

SVMMARIA.

1 *Qui mandat percuti Clericum, & ante percussionem reuocat mandatum, an incidat in excommunicationem, si mandatarius percutiat.*

2 *De consiliante idem dicendum, quod de mandante.*

3 *Seculari iudici licet in quatuor casibus Clericum capere, & in vincula detrudere.*

4 *Clericus qui ex odio vel ira seipsum percutit, an incidat in canonis sententiam.*

5 *Qui percutit Clericum volentem se exponere percussioni, an incidat in sententiam canonis.*

6 *Eremitæ an sint nomine Religiosi comprehensi, ita vt hoc gaudeant priuilegio.*

7 *Fratres & sorores Tertij Ordinis S. Francisci, & S. Dominici, an gaudeant isto priuilegio.*

NOnnulla dubia occurrunt, ex quorum resolutione perfectius ista materiæ declaratur.

1 Primum est, an qui † mandat [a] percuti Clericum, & ante percussionem reuocat mandatum, incidat in sententiam excommunicationis, si mandatarius percutiat?

Ad hoc dico primò, si reuocauit mandatum, ita vt reuocatio perueniat ad mandatarium, non incidit in excommunicationem, etiamsi mandatarius postea percutiat. Ista est doctrina Glos. *cap. mulieres, de sent. excommun.* quam Doct. communiter sequuntur. Immò in tali casu, si mandatarius occidat vel mutilet, mandans non incurrit in irregularitatem, vt tenent Innocen. Ioan. de Anan. Panorm. *c. ad audientiam, de homicid.* vbi dicunt, sufficere ad hoc, etiam virtualem reuocationem, vt si mandans fecit pacem, vel amicitiam, vel contraxit parentelam cum aduersario, sciente mandatario; tunc enim virtualiter reuocat; & si postea mandatarius exequatur mandatum, non propterea fit irregularis mandans, & multominus contrahit excommunicationem, si percussus sit

ſit clericus vel monachus. De irregularitate autem dicemus inferiùs.

Dico ſecundò, quando mandans reuocauit mandatum, ſed reuocatio ad mandatarium peruenire non potuit, tunc mandans contrahit excommunicationem, ſi mandatarius percutiat hoc dictum eſt Ang. *excom.* 5. §. 31. quamuis contrarium teneat Gloſ. *c. cùm quis, de excom. in 6.* vbi dicit non contrahi excommunicationem in tali caſu; ſed contrarium eſt verius, & ratio eſt: nam quando reuocat mandatum, non eſt res integra, cum ceſſerit aliquid iam in detrimentum illius, contra quem eſt mandatum: nam eſt ſtatus talis, in quo nocumentum remoueri non poteſt, & eſt ſimile de eo, qui emiſit bombardam, & antequam globus perueniat ad hominem eum pœnitet, & animum mutat, ſed globum retrahere nequit, tamen non ob id ab excommunicatione liberatur.

Dico tertiò, quando mandans moritur ante mandati executionem, etiamſi poſtea mandatarius percutiat, non contrahit mandans excommunicationem. Iſtud eſt Gloſ. *cap. mulieres, de ſent excomm.* & Angel. *excomm.* 5. § 33. Ratio tamen Gloſ. non eſt bona: dicit enim mandatum ceſſare morte mandantis, hoc tamen non ita eſt, niſi quando mortis notitia ad mandatarium peruenit. Ratio verò Angeli eſt melior, quia mortuus de nouo excommunicari non poteſt. Verum eſt, quod ſi ille ſine pœnitentia eſt mortuus, & mandatum eſt publicum; non debet in loco ſacro ſepeliri, non propter excommunicationem, ſed quia in publico peccato mortuus eſt. Vide Sylu. *excomm.* 6. §. 5.

Dico quartò. Idem dicendum eſt de † conſiliante, quod dictum eſt de mandante. Iſtud dictum eſt Innocen. Ioan. de Anani. Panor. *loco citato*, & Syslueſt. *homicidium* 1. §. 11. quamuis Innocent. quem alij Doct. prædicti ſequuntur, dicant plus exigi in conſiliatione: nam qui dedit conſilium, non excuſatur à cenſura, ſi tantum diſſuadeat; ſed ſi non eſt certus illum mutaſſe propoſitum, debet admonere illum, contra quem dedit conſilium, ſaltem in generali, vt ſibi caueat. Rationem huius differentiæ inter conſiliarium & mandantem dedit Bartol. *ff. de iniuri. l. non ſolum.* §. *ſi mandato*, vbi inquit: In mandato res agitur mandantis, ob id ſufficit, ſi mandans reuocet, quia ipſe tota erat cauſa, propter quam effectus erat exequendus. At in conſiliario res agitur ipſius, cui eſt conſilium datum, ob id non ſufficit ſuaſio contrarij, ſed eſt remouendus ab effectu, ille cui eſt conſilium datum, etiam alia via, qua remoueri poteſt. 2

Aliud dubium est, an liceat sæculari iudici capere, seu in vincula detrudere clericum, aut in custodia detinere? Dico non licere, immò incidit in sententiam canonis, vt habetur *in cap. nuper, de sent. excom.* licet tamen absque excommunicatione vlla aut culpa in † quatuor casibus.

3 Primò, quando est traditus curiæ sæculari, vt habetur *cap. degradato, de pœnis in 6.*

Secundò, etiam si non esset traditus, si est incorrigibilis, ita vt prius sit depositus, & propter incorrigibilitatem excommunicatus & anathematizatus; si post hæc perseuerat incorrigibilis, sæcularis iudex potest eum capere, & digna pœna punire absque alia traditione, vt habetur *cap. cum non ab homine, de iudi.*

Tertiò, quando id fit de mandato Prælati proprij, tunc enim de tali mandato potest capi, etiam si non sit incorrigibilis, sed propter excessum aliquem commissum, vt habetur *cap. si clericos, de excom. in 6.* & si sit incorrigibilis, & se defendat, aut sit rebellis, quantum defensio vel rebellio exegerit potest cum violentia etiam capi, vt habetur *c. vt famæ, extra de sent. excomm.* vbi Panorm. notat talem Prælatum, de cuius mandato Clericus est capiendus à sæculari, debere esse proprium illius clerici, ita vt habeat iurisdictionem in ipsum, non quamcumque, sed ita, vt criminaliter possit procedere contra eum, & non sat est iurisdictio ciuilis.

Quartò propter bonum finem aliquem, nempe ad impediendum crimen, vel ob crimen commissum quando periculum est de fuga, potest iudex sæcularis, vel socius clerici ipsum clericum capere, vt suo Prælato præsentetur, ita dicit Panor. *cap. cùm non ab homine, de iudi.* Et sic dicit etiam, familiares potestatis posse clericum noctu inuentum capere, vt crimen aliquod impediatur, & suo Prælato præsentetur. Immò dicit licere creditori clericum capere fugientem: consentit Syluest. *verb. excomm. 6. §. vltimo.* Ratio huius dicti, quam dat Panorm. est, quia in his casibus non dicitur manus violenta: idem dicendum, si detrudetur in carcerem ad tutelam ipsius clerici, puta ne ab inimicis eum persequentibus occidatur quod est verum, etiam si fieret per violentiam, secundum Hostien. vt notat Ancaran. *in cap. si clericos, num. 6. de sent. excom. lib. 6.*

4 Aliud dubium est, an incidat in canonis sententiam † clericus, qui ex odio, vel ira seipsum percutit [b], quando nimirum percussio est mortale peccatum? Communis opinio tenet affirmatiuam partem, esse talem excommunicatum, ita habet

Archidia.*can. si non liceat.23. quæst.5.* Panot. Felin. Ioan.Andr. *cap.contingit.1.extrà de sent.excommun.* Sylueſt. *verb. excom. 6.* §. 8. Tabien. *excomm.* 5. *num.32.* Et cum ſit tam communis ſententia, non videtur ab ea recedendum. Rationes mouentes hos Doct. ſunt duæ.

Prima *ex cap.contingit.1.de ſenten.excommunic.*vbi dicitur, illum canonem, *ſi quis ſuadente,* non tam in fauorem perſonæ, quàm in fauorem ordinis clericalis eſſe promulgatum, & ibidem dicitur, ſat eſſe iniurioſam manum,etiam ſi non ſit violenta. Cum ergo ille clericus ſe percutiens modo prædicto,ſit iniurioſus ordini, quo ſacratus eſt, incurrit in cenſuram.

Secunda ex *can. ſi non licet 23. q. 5.* vbi habetur plus eſſe homicidam, qui ſe occidit, quàm alium. Ergo à fortiori etiam contrahit cenſuram.

Aliud dubium eſt, an incidat in ſententiam canonis, qui percutit † clericum volentem ſe exponere percuſſioni? 5

Ad hoc reſpondeo [c],incidere,vt habetur *in cap.contingit 1. de ſentent. excomm.* Ita caput hoc interpretantur communi ſententia Doctores.Feli. Panormit. Ioan. Andr. & Gloſſ. cum aliis communiter; textus enim id non dicit expreſsè. Caſus tamen eſt,conſuetudinem fuiſſe in quodā loco, vt ſi quis iniuria affeciſſet aliquem,in ſatisfactionem exponeret ſe nonnullis fuſtium percuſſionibus, factis ab eo, qui intulit iniuriam;rogatus Pontifex an eſſet excommunicatus, qui Clericum ſponte ſe exponentem ſic percuſſit,reſpondit eſſe excommunicatum,quia iniurioſus eſt in ordinem Clericalem,in cuius fauorem can. *ſi quis ſuadente,* promulgatus potius eſt, quàm in fauorem perſonæ. Sed an clericus ſe exponens ſit excommunicatus? Reſpondent Panorm. Ioann. Andr. Gloſſ. quòd non, ſed eſſe excommunicandum, quia ibi dicitur tantum quod excommunicetur Clericus, qui deinceps id fecerit. Contra quod poſſet aliquis obiicere: nam videtur excommunicatus, quia participat in crimine criminoſo cum excommunicato,& qui ſic participat, eandem contrahit cenſuram,iuxta *cap.nuper. de ſent.excomm.*.Ad hoc reſpondetPanor. *cap. contingit, citato,* quem ſequuntur Tabie. *excomm 5, caſu 1. num 33.*& Sylueſt. *excommunic.6.*§.8.vt aliquis ſit excommunicatus, quia participat cum excommunicato in crimine criminoſo, duo eſſe neceſſaria. Vnum vt participet in crimine,propter quod ille eſt excommunicatus, dando auxilium, conſilium, vel fauorem. Alterum, vt iſta participatio ſit poſtquam iam ille contrahit excommunicationem; vnde,

de, qui priùs participat in peccato seu crimine, non contra-hit, quia nondum est excommunicatus, nisi participet po[st] commissum: verbi gratia. Si excommunicarentur feminæ, qu[æ] cum coniugatis copulam illicitam exercent, & aliquis vir pri-mò accederet alicui feminæ, quæ nondum aliàs commisera[t] hoc, non dicitur participare cum excommunicato in crimin[e] ac ob id non est excommunicatus, nisi accederet ei, quæ iam sententiam talem aliàs contraxit, ac per hoc soluitur argu-mentum de Clerico, qui non dicitur participare in crimin[e] nisi percutiens iam aliàs ob idem esset excommunicatus.

6 Aliud dubium est de † Eremitis [d], an sint nomine Religio[sorum] si comprehensi, ita, vt hoc gaudeant priuilegio, etiam si null[os] ordines, nec primam tonsuram habeant? Ioan. de Ligna[no] *Clem. per literas, de præben.* tenet quod non, Gloss. verò *can. q[ui] verè 16. q. 1.* tenet quod sic. Solutio autem est cum distinctio-ne, qua Archi. *illo can. qui verè, citato*, & Syluest. *verb. Eremi[ta]* §. 2. vtuntur, nempe esse quosdam profugos qui nec ordini, n[ec] Prælato, seu Episcopo, seu Religioso subditi sunt, & hi n[on] gaudent hoc priuilegio. Quosdam verò, qui ordini, vel Reli-gioso, aut Episcopo subiuntur, & hi gaudent, & censentur p[er]-sonæ Ecclesiasticæ.

7 Aliud dubium est, de † fratribus & sororibus Tertij Or[di]-nis S. Francisci, & S. Dominici, an gaudeant isto priuileg[io]. Sylu. *excom. 6. §. 3.* respondet gaudere, quia habent priuilegiu[m] Xisti super hoc. quamuis de iure fuerit controuersia.

ADDITIONES.

a *An qui man lat.*] Vide etiam Nauar. num. 78.
b *Ex ira seipsum percuit.* Nau. c. 15 n. 11. & c. 27. n. 78. T[o]lib 5. cap. 8. repugnantem sententiam amplectitur.
c *Ad hoc respondeo*]Contraria sententia placet Nau. n. 78.
d *Heremitis*, &c. *Fratribus & sororibus*, &c. Nau. n. 79.

De excommunicationibus in Decretalibus, & in Sexto reseruatis.

CAPVT XXXV.

SVMMARIA.

1 *Absolui ab excommunicatione quando quis non possit nisi Papa.*

2 Cl

2 *Clericus qui communicat cum excommunicato à Papa, an excommunicetur.*
3 *Quæ concurrere debeant, vt contrahatur ista excōmunicatio.*
4 *Incendiarij postquam excommunicati & denunciati fuerint, an possint à solo Papa absolui.*
5 *Consuetudo contra incendiarios an seruanda.*
6 *Incendiarij Ecclesiarum an sint excommunicati sicut alij incendiarij.*
7 *Rapientes res Ecclesiæ cum ipsarum effractione an sint pro absolutione excommunicati ad Papam mittendi.*
8 *Duo necessaria ad contrahēdam hanc excommunicationem,*
9 *Quis non possit eligi in officium Romæ.*
10 *Vltra annum in Regimen Romæ eligi an vllus possit.*
11 *Quis in regimen Romæ possit assumi.*
12 *Quorum excommunicatio Pontifici reseruetur.*
13 *Per octauam excommunicationem de taleis qui excommunicentur.*
14 *In noua excommunicatione vndecim genera personarum excommunicantur.*
15 *In decima excommunicatione quinque personarum genera excommunicantur.*
16 *Qui in bonis nocuerunt an statim sint excommunicati.*

PRima excommunicatio habetur *in cap. quærenti. de offic. iudi. deleg.* nempe quando aliquis est † excommunicatus 1
à delegato Papæ, & per annum manet in tali excommunicatione, tunc non potest absolui, nisi à Papa, qui est superior ipsius delegati, iuxta *cap studuisti, de offic. legat.*

Secunda est *in c. ad falsariorum, de crim. fal.* & alia *in c. dura, ibidem*, contra falsarios, & contra habentes apud se literas falsas: sed iam hæc capita exposita sunt in bulla Cœnæ, dum de falsariis diximus.

Tertia habetur *in cap. significauit, de sent. excomm.* vbi excommunicatur † Clericus, qui communicat cum excommu- 2
nicato à Papa, recipiendo eum in diuersis officiis. Vbi nota vt
† contrahatur ista excommunicatio, debent nonnulla con- 3
currere.

Primò, vt, qui communicat, sit Clericus.

Secundò, quòd communicet cum excommunicato à Papa per sententiam, quod intellige, iuxta Martini Bullam, postquam fuerit denunciatus.

Et tertiò, quòd sit ista communicatio, admittendo eum ad diuina officia.

Quartò

Quartò, quòd id fiat scienter.

Et quintò, quòd non metu, sed sponte id faciat: metu autem debet esse iustus, nempe quando minus malum maioris mali euitandi causa eligitur, vt dicunt D.Tho. *in* 4. *sent.d.*24. Sylu. *ver.metus in prin.* Latè Couarr. *in* 4. *decretal.*2. *par.* §.4. *num.*3. Minor autem causa requiritur in muliere & minore, quàm in adulto, & viro, vt notat Gloss. *in cap. cùm locum, de sponsal.* & *ibi* Abb. *num.*6.

Aduerte tamen, quòd si constaret aliquid metu factum, licet non esset metus talis, qui caderet in constantem virum, sufficeret, vt habet Dec. *in c. si iustus metus, col* 2. *v.* & *in iuribus, de appell.*

Quarta est *in cap. tua nos, de sent. excomm.* vbi incendiarij, postquam excommunicati & denunciati fuerint, à solo Papa absolui possunt. Vbi nota ex Gloss. & ibi Doct. communiter hunc Canonem esse generalem tam de incendiariis Ecclesiarum, quàm aliorum locorum.

Rursus eos non esse per hunc Canonem ipso iure excommunicatos, sed excommunicandos, iuxta *can. pessimam.* 23. *q.*
4 8 cum mandantibus, consulentibus, fauentibus. At postquam excommunicati & denunciati fuerint, Papæ absolutio reseruatur, secundùm sententiam veriorem, vt notat Henric. Boic. *in c. conquesti. n.*4. *de sent. excom.* licèt Doctor. graues teneant, Ordinarios posse absoluere incendiarios, ab ipsis excommunicatos & denunciatos.

Aduerte autem, deposita contra Ecclesiæ incendiarios habere locum, siue sit Ecclesia consecrata, siue non, vt notat Boic. *vbi suprà*, quia eadem immunitate vtraque gaudet, vt notatur *in c. pen. de immuni. Eccles.* & idem dicendum de incendiariis locorum religiosorum, vel Cœmeteriorum, vt per Boic. *ibid.*

5 Aduerte rursus, in locis, vbi est † consuetudo, quòd incendiarij locorum non religiosorum, sint ipso iure excommunicati, eam esse seruandam; quia consuetudo est optima iuris interpres. *cap. cùm dilectus, de consuetud.* ita Boic. *vbi suprà.* Et intellige de consuetudine legitimè præscripta vel approbata à suo Prælato, quantum ad suos subditos, vt in simili notat Angel. *ver. excom.* 1. §. 6.

6 Aduerte præterea *, quantum ad † incendiarios Ecclesiarum, Caiet. *ver. excomm. c.*22. & Nauarr. *cap.* 27. *sum. num.*94. tenere, non esse ipso iure excommunicatos, sed excommunicandos, sicut & incendiarios cæteros, qui non sunt Ecclesiarum. Contrarium tamen affirmant Gloss. *in cap. tua nos, de sent.*

fent.excomm. & ibi Abb.*num.* 4. Gloss. *in cap. conquesti*, & ibi Henric.Boic.alios citans *num.2.eod.tit.*Gloss.*in c.deuotissima.* 12.*quæst.*2.Præpos.& alij *in cap.canonica* 11.*q.*3. Syluest. *ver. incendiarius* § 2. pro qua opinione est Canon *in c.in literis,de raptorib.& incendiar.* vbi Papa mandat absolui incendiarium Ecclesiarum à sententia excommunicationis, supponendo illum excommunicatum.Et *in cap.canonica* 1.*quæst.*3. quem canonem ad hunc effectum citat Abb. *vbi suprà*, & ita intelligendum dicit Præpos. *in allegato c.canonica,in fin.*At quia ad istos canones responderi potest, eos procedere quando incendiarij prædicti fuerunt excommunicati propter tale incendium; sic enim Gloss.*in cap.in literis,allegato,*interpretatur in propositione casus. Idcircò tenet cum Caiet.& Nauarr. non enim multiplicandæ sunt excommunicationes iuris, vbi non repetitur ius expressum, aut ex iure consequentia necessaria deductum.

Quinta habetur *c. conquesti,de sent.excom.* Rapientes † res 7
Ecclesiæ cum ipsarum Ecclesiarum effractione,ipso iure sunt excommunicati,& si denunciati postea fuerint,ad Papam sunt pro absolutione mittendi: ante denunciationem verò non est necessarium,possunt enim ab Episcopo absolui.

Et nota † duo esse necessaria ad contrahendam hanc ex- 8
communicationem, rapere res Ecclesiæ, & cum effractione, scilicet portarum, vel serrarum, vel murorum, vt habet ibi Panor.Per Ecclesiam verò intellige hospitalia,& alia loca pia, vt dixi *suprà*,& notat Abb.*in c.tua,de sent.excom.*

Sexta est *in c.fundamenta,de elect.in 6.* vbi duo statuuntur à Nicolao IV.

Primum est, ne eligatur in Senatorem Romæ, vel Rectorem, vel in † officium alicuius gubernationis prædictæ vrbis 9
vllus Imperator,Rex,Princ'pex,Dux, Marchio, Comes, Baro, aut vllus alius notabilis excellentiæ,præeminentiæ,potestatis, dignitatis,aut vllus frater,filius,nepos prædictorum.

Alterum, ne vllus eligatur in prædictum † regimen vltra 10
annum,nisi de licentia Pontificis per literas expressa.

Conceditur tamen, vt si quis † originem naturalem trahit 11
ex Vrbe,aut in ea continuam habet habitationem,possit assumi in tale regimen,etiam si frater,filius, nepos prædictorum sit,& etiam si titulum Baroniæ,vel Comitatum aliquem,extra territorium vrbis habeat,dummodo non sit tantæ potentiæ,vt cum prædictis comparari possit.

Contra hanc autem constitutionem † nominantes, assu- 12
mentes,eligentes,& nominati,assumpti,electi, si consenserint,

&

& obedientes alicui prædictorum septem, aut dantes consilium, auxilium, vel fauorem, sunt ipso iure excommunicati, & excommunicatio Pontifici reseruatur.

Septima excommunicatio habetur *in c. clericis, de immuni.*
13 *Eccles.* vbi † imponentes taleas clericis, & clerici soluentes excommunicantur, sed quantum ad soluentes, est reuocata ista constitutio per *Clem. quoniam, de immunit. Eccles.* à Clemente V. Super hoc diximus plura in Bulla Cœnæ.

Octaua excommunicatio habetur *in c. felicis, de pœnis,* à
14 Bonifacio VIII. vbi † vndecim genera personarum excommunicantur, hostiliter insequentes Cardinales, capientes, vulnerantes, occidentes, socij eorundem, fieri mandantes, ratum habentes, quod intellige cum Gloss. si nomine eorum id gestum est, vt aliàs diximus; dantes etiam consilium vel fauorem, prædictorum aliquem receptantes, vel defensantes. Multæ aliæ pœnæ vltra excommunicationem ibi ponuntur, quæ ad rem præsentem non faciunt. Excommunicantur tandem potestates, Rectores, &c. qui prædictam constitutionem intra mensem non obseruant contra prædictos; tales enim mense elapso, nisi obseruent eam, ipso iure sunt excommunicati, sed ista vltima non videtur reseruata: non enim ibi dicitur, in eandem excommunicationem, quæ posita prius erat, incidant, sed absolutè quòd sint excommunicati.

15 Nona habetur *in cap. quicumque, de sent. excom. lib. 6.* vbi quinque personarum genera excommunicantur.

Primò omnes illi, qui occasione alicuius excommunicationis latæ in aliquem, dant licentiam occidendi eos, qui promulgarunt talem sententiam: vel eum, cuius occasione est promulgata: vel eos, qui obseruant prædictam excommunicationem: vel eos, qui nolunt conuersari cum tali excommunicato.

Secundò, excommunicantur etiam ij, qui non solùm occidendi dant licentiam, sed etiam capiendi aliquem prædictorum.

Tertiò, qui etiam dant licentiam grauandi aliquem prædictorum, vel in personis, vel in bonis suis, vel suorum.

Quartò excommunicantur etiam, qui tali licentia vtuntur.

Et tandem quintò, qui etiam sine licentia, sed ex se aliquid prædictorum faciunt.

16 Aduerte tamen vnam limitationem, qui enim in † bonis nocuerunt illa occasione & intuitu, non statim sunt excommunicati, nisi intra octo dies restituant, & satisfaciant omnia; si enim id præstent, non contrahunt censuram. Similiter qui

qui dederunt licentiam, si re integra reuocarunt, non contrahunt: aliàs ipso iure excommunicati sunt.

ADDITIO.

a *Aduerte præterea.*] Cum Nauar.& Tol. sentit Sayr.c.39. num.14.l.3.

De excommunicationibus reseruatis in Clementinis & in Extrauagantibus.

CAPVT XXXVI.

SVMMARIA.

1 *In prima excommnnicatione qui sint ipso iure excommunicati.*

2 *Tria simul necessaria ad contrahendam hanc excommunicationem.*

3 *In secunda excommunicatione qui Religiosi contrahant Papalem excommunicationem.*

4 *In tertia excommunicatione qui de percussoribus excommunicentur.*

5 *In quarta excommunicatione de sepulturis qui Religiosi vel clerici contrahant eandem excommunicationem.*

6 *In quinta excommunicatione qui domini temporales contrahant eandem excommunicationem Papalem.*

7 *In sexta qui prætextu Confessionalium excommunicentur.*

8 *Septima excõmunicantur exenterantes cadauera hominum.*

9 *Octaua excommunicantur dantes & accipientes pro ingressu Monasterij.*

10 *Nona excommunicantur tria genera personarum, pro simonia.*

11 *Decima excommunicatione qui fratres excommunicentur.*

12 *Vndecima excommunicantur malè affirmantes de Conceptione B. Mariæ.*

PRima excommunicatio habetur *in Clem.1.de hæret.§.verum 2.* † Inquisitores, & in officium inquisitionis ab Inquisitoribus vel Episcopis substituti, qui odij, gratiæ, seu amoris, lucri, commodive alicuius temporalis obtentu, contra iustitiam & conscientiam suam omittunt contra quemquam procedere, vbi procedendum est, aut alicui imponunt, hæresis prauitatem, aut propterea eum ab eius officio impediunt, & super hoc quoquomodo eum vexant, sunt ipso iure 1

excommunicati, nec ab alio, quàm à Papa, absoluendi, nisi in mortis articulo: nec tunc, nisi præmissa satisfactione, si fieri poterit: & si Episcopi fuerint, aliquid prædictorum facientes, vel Episcopis superiores, non contrahunt excommunicationem, sed suspensionem ab officio per triennium.
2 Aduerte † tria nessaria simul ad contrahendam hanc excommunicationem; vt contra iustitiam faciant, & vt etiam scienter, seu contra propriam conscientiam, intelligendo contra propriam ipsorum conscientiam; & vt aliquo fine ex præscriptis in textu. Vno horum deficiente, non contrahitur censura, vt notat ibi Gloss. *ver. obtentu.*

Secunda excommunicatio habetur *in Clem. religiosi, in prin.*
3 *de priuilegio.* vbi † religiosi contrahunt Papalem excommunicationem, qui clericis aut laïcis sacramentum vnctionis extremæ vel Eucharistiæ ministrant, vel matrimonia eorum solemnizant, non habita prius parochialis presbyteri licentia speciali; & hoc procedit etiam, si administratio fieret in articulo mortis, secundum Card. *in d. Clem. q.* 1. etiam in defectu parochi, vt notat Syluest. *verb. excommunicatio 7. cas.* 14. Excommunicantur etiam, qui excommunicatos à canone, præterquam in casibus in iure expressis, vel per priuilegia Sedis Apostolicæ concessis; vel à sententiis per statuta prouincialia aut synodalia promulgatis; vel à culpa & pœna quemquam absoluere præsumunt. Ista intellige remotis priuilegiis. Et nota ex Gloss. *ver. à canone*, non extendi hoc ad eos, qui absoluere præsumunt excommunicatos ab homine, sed à iure seu canone tantùm: nec ad eos, qui ministrant dicta sacramenta parochiano, dicenti se habere licentiam à presbytero parochiali. Gloss. *in d. Clem. verb. habita.*

Tertia excommunicatio habetur *in Clem. si quis suadente,*
4 *de pœnis.* vbi † percussores Episcoporum cum aliis generibus personarum excommunicantur; tamen in Bulla Cœnæ iam hanc Clementinam explicauimus.

Quarta habetur *in Clem. cupientes, de pœnit.* vbi eandem
5 excommunicationem contrahunt † Religiosi vel clerici, qui inducunt aliquem ad iurandum, vel vouendum, vel promittendum, vt sepulturam apud eorum Ecclesias eligant, vel iam electam non immutent. Vbi nota, ad hanc contrahendam debere esse religiosos, vel clericos sæculares. Rursus, debere inducere ad vouendum, iurandum, vel promittendum; simpliciter enim inducere, vt eligant, non satis est. Rursus, vt inducant ad sepulturam eligendam, vel non immutandam apud eorum Ecclesias: nam si qui vnius est Ecclesiæ, inducat

inducat aliquem ad vouendum eligere sepulturam alterius Ecclesię,non propterea contrahit excommunicationem hanc, sicut nec is,qui nec Religiosus, nec clericus est, quamuis inducat ad vouendum,iurandum,vel promittendum.

Quinta excommunicatio habetur *Clement. grauis, de sent. excom.* vbi eandem excommunicationem contrahunt † domini temporales,& quicumque, qui quomodolibet cogunt aliquem in loco interdicto celebrare diuina. Similiter qui per præcones faciunt populum ad illa audienda conuocari. Et qui similiter nunc hos,nunc illos ad audientiam eandem conducunt. Et qui prohibent,ne publicè excommunicati vel interdicti,super hoc per illos,qui Missas celebrant, moniti ab Ecclesiis exeant. Similiter etiam ipsi nominatim moniti, cum sint excommunicati, non exeuntes,contrahunt excommunicationem Papalem. 6

Sexta habetur *in extrauag. Etsi Dominici gregis,de pœnit. & remissio.* & est Xisti IV. Excommunicantur omnes illi, qui prætextu † Confessionalium vel gratiarum concessarum ab ipsomet Xisto, præsumunt absoluere Simoniacos, mutilatores,vel occisores existentium in sacris, violatores Ecclesiasticæ libertatis, & demum à casibus reseruatis in Cœna. Similiter excommunicantur, qui prætextu eodem dispensant in votis castitatis,Religionis,Hierusalem, Sancti Iacobi, & Sancti Petri Romæ, nisi in prædictis gratiis fiat horum expressa mentio, & derogatio huius extrauagantis. Aduerte non excommunicari hic eos, qui prædicta faciunt, etiam si malè faciunt, nisi id faciant prætextu doctorum Confessionalium,&c. 7

Septima habetur *in Extrauag. detestanda, de supulturis.* Excommunicantur illi,qui † cadauera hominum exenterant, incidunt in frusta, elixant, carnes ab ossibus separant, & excutiunt, vt prædicta ossa in sepulturam distantem transferant. 8

Aduerte primò,non habere locum hoc,quando fit in terris Infidelium,vt ossa in terras fidelium transportentur,ita habetur *in eadem extrauag.*

Secundò,aduerte ex Sylu. *excomm.* 7. §. 79. non habere locum in his, qui ista faciunt in corporibus viuis, nisi in cadaueribus,nec etiam quando id fit in odium,seu vindictam,vel in superstitionem, vel ratione anatomiæ: debet enim fieri ad transportandum cadauer in sepulturam remotam.

Aduerte tertiò, ex Caiet. *v. excomm. c.* 79. non habere locum, quando exenterantur corpora Nobilium, & Princi-

pum, quia id fit, vt conseruentur corpora, non vt transportentur, quamuis possumus dicere, in hac extrauaganti excommunicari non eos, qui solum exenterant, sed qui scindunt etiam, & elixant, vt carnes cito ab ossibus separentur.

Octaua habetur a *in extrauag. sanè, de simonia.* vbi ex-
9 communicantur, tam † dantes, quàm accipientes ex pacto pecunias, epulas, iocalia, &c. pro ingressu Monasterij, nisi sponte detur; & hoc tam in Monasteriis virorum, quàm fœminarum.

Aduerte ex Caiet. *verb. excommunic. cap.* 73. id non habet locum, quando monasterium est pauper, & accipitur in sustentationem ipsius Monialis, ita etiam habet Gloss. *c. non satis, de simonia*, quamuis Gloss. *c. quoniam, de simonia*, id non probet, videtur conforme ipsi capiti: tamen Anton. 3. *p. tit.* 24. *c.* 97. Sylu. *excomm.* 7. §. 81. referunt, Martinum V. declarasse vniuersaliter, non habere locum hanc extrauagantem in paciscentibus super dotibus Monialium.

Nona habetur *in extrauag. cùm detestabile, de simonia*, & c.
10 Pauli II. Excommunicantur † tria genera personarum, simoniaci in ordine vel beneficio, intermedij, & procuratores simoniæ, scientes prædictorum aliquem, & non quam citius manifestantes Papæ, vel Camerario, vel locum tenenti.

Aduerte quantum ad non reuelantes, non esse in vsu hanc extrauagantem, vt habet Tabien. *v. simonia. num.* 75. & Armil. *ver. simonia.* §. 57. & Syluest. *ver. simonia.* §. 19. Qui autem simoniaci contrahant hanc excommunicationem, an mentales, reales, & conuentionales, dicemus, cùm simonia tractanda occurret.

Decima habetur *in extrauag. viam ambitiosè, de regula.* Vt
11 omnes † fratres, cuiuscumque ordinis mendicantium, transeuntes ad aliam religionem, excepta Carthusianorum, sine licentia Sedis Apostolicæ, excommunicantur ipso iure, similiter & ipsi recipientes tales.

Vndecima habetur *in extrauag. graue nimis, de relig. & venera. Sanct.* Xisti IV. & approbatur in Concilio Tridentino
12 *sess.* 5. *in fin.* Excommunicantur illi, qui † affirmant peccare mortaliter, vel esse Hæreticos eos, qui defendunt Beatissimam Dei Mariam esse conceptam sine originali, & qui affirmant peccare eos, qui obseruant festum Conceptionis, & qui adsunt concionibus. Similiter etiam in contrariam partem excommunicantur illi, qui affirmant peccare mortaliter, vel esse Hæreticos eos, qui tenent contrarium, puta esse con-

ceptam

ceptam cum originali, neutra enim pars hactenus definita est de fide; vtraque potest teneri absque mortali peccato, quamuis certius multo sit, & verius, esse sine vlla macula conceptam, & ita nos credimus. Vide Constitutionem Gregorij XIII. ab ipso Pontificatu, in qua excommunicantur dantes & accipientes, promittentésque pro gratia, vel iustitia obtinenda à Sede Apostolica, & Nau. *in Comment. de datis & promissis.*

De excommunicatione contra procurantes abortum, vide Constitutionem Xisti V. *Effrenatam*, cum moderatione Gregorij XIV. quæ incipit, *Sedes Apostolica.* Item Constitutionem Gregorij XIII. & Clementis VIII. de duello, & alias quæ habentur in Bullario.

ADDITIO.

a *Octaua habetur*, &c.] Vide Sotum li. 9. q. 6. art. 3. ad quartum. Vgolinum de Simonia tab. 1. Dionys. cum Carthus. opusculo de simonia.

De excommunicationibus reseruatis in Decreto & Decretalibus.

CAPVT XXXVII.

SVMMARIA.

1 *Prima excommunicatione quales Iudices, & Gubernatores sæculares excommunicentur.*
2 *Secunda excommunicatio de electione in Pontificatum.*
3 *Tertia officiales laïci pro taleis indebitis Ecclesiis impositis excommunicantur.*
4 *Prædictæ personæ etiam excommunicantur, cùm iuridictionem Prælatorum ferè euacuent.*
5 *Successores prædictorum officialium an excommunicentur.*
6 *Prædicti officiales officio deposito an maneant excõmunicati.*
7 *Quarta excõmunicantur Religiosi professi, qui diutius duobus mensibus absunt à suis monasteriis ad audiendas leges, vel medicinam.*
8 *Religiosi audientes non prohibita an incidant in hunc canonem redeundi.*
9 *Religiosus qua causa possit diutius abesse.*
10 *Quinta excommunicatione Sacerdos habens officium Vicecomitis aut præpositi sæcularis an sit excommunicatus.*

11 *Quos sacerdotes non comprehendat hæc excommunicatio.*
12 *Clerici an possint esse Consiliarij principis sæcularis.*
13 *Sexta sunt excommunicati spoliantes Christianos naufragium patientes.*
14 *Septima multa genera personarum excommunicantur.*
15 *Hæc excommunicatio quos solùm comprehendat.*
16 *Excommunicatio in quos infligenda.*
17 *Statutorum debet fieri realis cassatio & abrasio.*
18 *Statutum si est notorium esse contra libertatem Ecclesiæ Episcopus potest illud tollere.*
19 *Libertas Ecclesiastica in quo consistat.*
20 *In Octaua de Schismaticis tria genera personarum excommunicantur.*

1 SEquentes excommunicationes nulli reseruantur, quarum prima habetur 23. q. 5. *can. administratores.* † Iudices, Gubernatores sæculares conueniri ab Episcopo, & viris Ecclesiasticis, quod iustitiam non seruent, si, quantum necessitas exegerit, absque negligentia id non correxerunt post trinam admonitionem factam, ipso facto sunt excommunicati, non absoluendi vsque ad condignam satisfactionem. Hæc excommunicatio ferè non est in exercitio.

2 Secunda habetur *c. licet de vitando, de elect.* † Electus à minori numero, quam duarum partium Cardinalium in Pontificatum, si suæ electioni consentiat, est excommunicatus. Electus verò à sola tertia parte, si consentiat suæ electioni, ipse excommunicatus est cum recipientibus eum in Pontificem.

Tertia habetur *in c. non minus, adiuncto etiam c. aduersus de immunit. Eccles.* vbi excommunicantur primò omnes Rectores, Consules, & alij † officiales laici quorumcumque locorum, qui taleas, collectas, aliásve exactiones indebitas, id est onera personarum aut rerum, Ecclesiis aut personis Ecclesiasticis imponunt, & eorum fautores.
3

Aduertendum est autem, quod hæc excommunicatio non incurritur propter tributa, quæ clerici debent ob bona eorum temporalia, quia illa soluere de iure tenentur, vt dicit Abb. in *cap. fin. num. 12. de vit. & honest. Cleric.* Nec etiam incurritur ob realia extraordinaria, quæ immediatè spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, quod est ante domum suam, vel ad expurgandum puteum viciniæ, in qua est Ecclesia, secundùm Abb. *in c. non minus, num. 16. verb fateor, de immunit. Eccles.*

Aduertendum est rursus secundùm Castrens. *cons.* 413 *incip.*

incip. ex puncto lib. 2. excommunicationem prædictam habere locum, quando directè contra Clericos vel eorum bona collectæ imponuntur; secus si indirectè & causatiuè, puta quando pro reparatione pontium, viarum & similium imponitur gabella super rebus emendis, hoc idem tenet Syluest. *verb. immunitas, in fin.* Abb. *in cap. non minus, in fin. de immunit. Eccles* Grammat. *decis.* 99. *n.* 2.

4 Secundò excommunicantur † prædictæ personæ, quæ iurisdictionem Prælatorum ferè euacuant. Quod intellige cum Ioan Andr. *d. capit. non minus, de iurisdictio. temporal.* Tam autem illi, quàm isti, & eorum fautores, si admoniti non desistunt, sunt ipso iure excommunicati, & sufficit vna admonitio, vt Host notat *in prædicto cap. non minus*, nec absolui debent, donec satisfecerint competentes.

5 Tertiò excommunicantur † successores prædictorum officialium, nisi intra mensem excessum suorum prædecessorum purgauerint & satisfecerint.

6 Quartò prædicti † officiales, etiam officio deposito, manent excommunicati, donec fiat competens satisfactio quoad collectam quidem, per eum, in cuius commodum versa est; per officiales verò, de delicto, arbitrio iudicis: sin autem, tenentur ipsi in totum satisfacere, vt notat Abb. *in d. c. aduersus. numero* 20. *de immuni. Eccles.* Per hæc non est excommunicatus officialis, aut Rector, qui non consensit, sed restitit quantum potuit, licet exactio fuerit imposita, vt habet Panorm. *cap. aduersus, citato, numero* 20. & Sylu. *excommun,* 9. *numero* 17. arg. *c. Ephesi. d.* 43. nec tenetur dimittere officium, nisi quando id exercere non potest, nisi se talibus intromittat imponendis vel exequendis, secundum Syluest. quia tunc non debet exercere officium in loco Ecclesiis aduerso, vt dicit Abbas *vbi suprà.* eadem est ratio de successore, vt dicit Syluest. non enim tenetur officium non acceptare, quando non potest satisfactionem obtinere, renitente vniuersitate, nec est excommunicatus, licèt Abb. *in d. c. aduersus, numero* 12. dicat tutius esse officium dimittere.

7 Quarta habetur *in cap. non magnopere. ne Cleric. vel monach.* † Religiosi professi exeuntes à suis Monasteriis ad audiendas leges vel medicinam, nisi intra duos menses à die exitus ad claustrum redeant, sunt excommunicati. Extenditur autem excommunicatio ista *in cap. super specula, eod. tit.* ad habentes dignitatem vel personatus, etiam si presbyteri non sint, & ad presbyteros etiam, etiam si personatum,

dignitatem, vel beneficium non habeant. Hæc non comprehendit religiosos intra claustra audientes, vel foris, reuertentes tamen ante duos menses, vt ibi notat Panormit. *num.* 80. *de mente Innocen. contra Hostien.* tenentem esse excommunicatos, nec comprehendit docentes dictas scientias, vt dicit Abb. *in d. cap. fin. numer.* 16. *de mente Innocent.* Nec etiam Religiosos vel alios presbyteros, seu personatus, habentes priuatim in Camera lectores legum, secundum Cald. *in con. fin. numer.* 7. *de magistr.* & Ancar. *in d. cap. super specula. n.* 4 qui respondet ad Abb. contrarium sentientem. Nec etiam eos, qui student legibus, in quantum conducunt, & possunt conducere ad notitiam canonum, vt habet Boic. *in d. c. n.* post Ioan. And. & Hostien. arg. tex. *in c. fin.* 37. *&* 38. *di.* tamen in foro fori præsumptio esset contra eos.

Rursus non comprehendit Diaconos, aut Subdiaconos etiamsi beneficium habeant, nisi personatus, vt notat Syl. *excommun.* 9. §. 22.

Rursus non comprehendit possidentes parochias, nisi si plebaniæ habentes sub se capellas, in quibus clerici perpet instituantur, vt habetur *cap.* 1. *ne Cleri. vel mona. in* 6. Ab per illum text. *in cap. super specula. num.* 10. *ne Cleri. vel mona.* Et licet Inno. contrarium senserit, tempore tamen illi non erat determinatum per *d. capit.* quod est Bonificij VI qui fuit post Inno. Et idem, quod dicitur de plebania habe tales capellas, est dicendum de plebania collegiata, vt hab Gem. *in d. c.* 1. Comprehendit tamen presbyteros vel Cle cos habentes personatus, si audiant per duos menses leg vel medicinam etiamsi à propriis domiciliis non exeant, habet Caiet. *ver. excom. cap.* 50. & Henric. Boic. *in d. ca super specula. n.* 7.

Requiritur etiam, vt religiosi hac intentione exeant claustris, vt dicit Caiet. Tamen si quis hac intentione e
8 ret, & postea mutaret propositum, & audiret † non prohi ta, non incideret in hunc canonem, vt dicit Panorm. *cap. su speculam n.* 9. etiamsi non rediret intra duos menses. Cuius t men contrarium, nempe, quòd teneatur redire, nisi de mand to superioris maneat foris, tenet Innocent. & Vincent. q sequitur Henric. Boic. *in d. cap. super specula. num.* 7. Ancar. *num.* 11. pro quorum opinione facit tex. *in d. cap. magnopere. §. si verò*, ibi, *nisi infra duorum mensium s tium non redierint.*

Requiritur vlteriùs, quod audiant causa discendi prin paliter, vt notat Abb. *in d. cap. fin. num.* 14. *&* 16. *ne Cleri. v mona*

monach. & ibi Boic.*num.*4.nam si † causa honorandi docto- 9
rem vel amicum, & non addiscendi, non includeretur sub huiusmodi prohibitione;licitum est enim,vt ipsi dicunt, Religiosis assumere aduocationem vel procuram, etiam in foro sæculari pro amico monasterij. Ergo etiam hoc, dummodo non frequenter id faciant, ad tollendas fraudes, secundùm Abb. & Boic.*vbi suprà*,& Anchar.*ibid.n. 7.*

Quinta habetur *c. Clericis, ne Cleri. vel mona.* Sacerdos † 10
officium habens Vicecomitis, aut Præpositi sæcularis, & commonitus, non vult se emendare, est excommunicatus. Hæc licet solos sacerdotes comprehendere videatur, vt patet ea textu.Nihilominus Host.*ibid.n.3.in fin.*expressit, sacerdotem factum vel faciendum, seu Clericum, cum quo est communis sententia,vt testatur Abb.*ibid.num.*8. sed magis placet sententia Abbatis,qui intelligit de constitutis in sacris, non autem de omnibus Clericis:& ad id probandum, vltra rationes adducit tex.*in c.* 1. *de cohab. Cleri. & mulier.* vbi Papa declarat, sub nomine sacerdotis contineri Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos: & de Diacono est etiam text. *in c.* 1. *in fi.* 15. *q.* 5. *& ibi glos.*

Hæc autem excommunicatio non comprehendit † eos 11
qui suæ dignitati iurisdictionem temporalem habentes annexam, possunt eam per se exercere, dummodo non inferant pœnam mortis, vel membrorum detruncationem. Et idem dicendum est, si ipsam iurisdictionem habent nomine proprio, puta ratione patrimonij; sed eos,qui vt ministri Principum id faciunt, etiam si iudicium sanguinis non exerceant, vt notat Abb. *in d. c. n* 5.

Aduerte autem, quòd licet prædicti Clerici in sacris existentes esse non possint Vicecomites, & præpositi sæculares (sub quorum nomine comprehenduntur Gubernatores, Vicem gerentes,aliique Præsidentes, iurisdictionem à sæcularibus obtinentes,vt notat Caiet.*in sum.ver.excom.c.*76.) possunt
tamen esse † Consiliarij Principis sæcularis, vt notat Abb. 12
in d. calericis n. 10. *ne cleri. vel mona.* post Host. *ibi n.* 4. dummodo à pœna sanguinis se abstineant, secundùm Hostien. & Abb. *vbi suprà.* quam quidem pœnam sanguinis esse debere grauem,dicit Boic. *ibidem in fin.* Nec est etiam dictis Clericis prohibitum in genere suadere, quod fiat iustitia,& si nesciunt casum de facto pendere, possunt respondere, p o tali casu talem pœnam à lege esse impositam. Host. *vbi suprà n.* 4.etiam si sit mortis pœna:de hac tamen re in materia irregularitatis latiùs agemus.

13 Sexta habetur *in cap.excommunicationi. de rapto.* Qui † Christianos naufragium patientes, damnata cupiditate rebus suis spoliant, nisi ablata reddiderint, sunt excommunicati. Ad hanc excommunicationem contrahendam non sat est spoliasse, sed etiam esse in mora restituendi, vt ibi dixit Pan. Sed hodie ista excommunicatio est in Cœna, & adhuc ampliata, vt illic scripsimus.

14 Septima habetur *cap. nouerit.de sent.excom.* Vbi † multa genera personarum excommunicantur.

Primò, qui statuta edita vel consuetudines introductas contra libertatem Ecclesiæ, fecerint obseruari, nisi de suis libris capitularibus intra duos menses à publicatione huius sententiæ fecerint deleri. Iam hi menses completi sunt, quia antiqua est Decretalis, vt per Abb. *in d. c. n.* 3 Ligat ergo nunc non delentes, aut seruari facientes, vt notat Host. *in prædicto c. nouerit.*

Secundò excommunicantur statutarij, & scriptores ipsorum statuorum.

Tertiò potestates, Consules, Rectores, & Consiliarij locorum, in quibus statuta vel consuetudines editæ vel seruatæ fuerint.

Quartò illi, qui secundùm ea præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

15 Hæc excommunicatio solùm comprehendit † illos, qui violant libertatem Ecclesiasticam per modum statuti, vel consuetudinis, vt notat Caiet. *ver. excom.c.* 31.

Rursus primum genus intelligendum est disiunctiuè, vt excommunicentur, qui faciunt seruare, vel qui non delent, ita, vt vnum satis sit ad excommunicationem contrahendam, vt notat Syl. *excom.* 9 §. 31. quamuis alij contrarium putent, quod autem excommunicentur illi, qui faciunt seruare, etiamsi deleant, colligitur ex textu: nam Consules, Consiliarij, Rectores, vbi talia statuta seruantur, excommunicati sunt, & non repetitur nisi deleant, quia sufficit seruari facere, vel vbi seruantur habere officium Rectoris, Consiliariorum, vel Potestatum.

Non autem comprehendit illos qui obseruare faciunt, vel non delent, si ignorant esse contra libertatem Ecclesiasticam, Innoc. *in d.cap.nouit.de sent.excommun.* Host. *num.*5. *in prima*, nam, vt ipsi dicunt, excommunicatio non est indicenda, nisi in † contumaces, pro magnis criminibus. Et multo

16 minus illos, qui de consilio viri alicuius eruditi, ac conscientia præditi, prædicta faciunt, quoniam agunt ex ignorantia probabili,

probabili, Caiet. *in sum.verb.excommunicatio.cas.* 31.

Nec eos, qui inceperunt statuere contra libertatem Ecclesiasticam, & non perfecerunt, licet factum non reuocauerint, quia verbum *statuo*, significat rem perfectam. *cap. in his, de verbor.signific.* & notat Apostil.ad Abb. *in c.nouerit.de sent. excommun.*

Non etiam comprehendit Potestates, Rectores, Consules, Consiliarios, quando ipsis non est liberum impedire ne obseruentur, aut edantur; comprehēdit tamen, si ipsis est liberum, & non faciunt, quamuis ipsi non sint conditores statutorum, vel auctores consuetudinum.

17 Aduerte † autem, quod statutorum debet fieri realis cassatio & abrasio, & non sufficit verbo, idque in odium criminis, ne detur occasio, quod talia statuta de facto seruentur, vel posteris relinquatur eorum memoria, vt habet Peli. alios citās *in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num.* 100. *de constit.* Vnde sequitur, non sufficere protestationem in fine statutorum appositam, quod statuentes non intendunt aliquid statuisse contra libertatem Ecclesiæ, vt dicunt Fel. & alij *in c.nouerit. de sent excomm.*

Aduerte similiter, quod vbi statutum est generale, & potest vtiliter dubitari, ne inferat præiudicium Ecclesiis, vel Clericis, Episcopus potest cogere illos, ad quos spectat, quod declarent statutum illud non extendi ad Clericos vel Ecclesias, Ioann. Andr. *in cap. fin. de immunit. Eccles. lib.* 6. latè Feli. *in dicto cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num.* 107. *de constit.*

18 Aduerte etiam, si est notorium † statutum esse contra libertatem Ecclesiæ, Episcopum posse illud tollere, vel mandare vt tollatur, & non obseruetur, ac decernere, vt non teneat, etiam nullo citato. Ancar. *in cap. quæ Lotharius. cir. fin.* 2. *q.* 1. Gem. *in cap. fin. de immunit. Eccles. lib.* 6. & ratio est, quia constat defensionem non competere, vt dicit Feli. *in dicto cap. Eccles. sanctæ Mariæ, num.* 110.

19 Libertas autem † Ecclesiastica consistit in priuilegiis concessis Ecclesiæ vniuersali super spiritualibus vel temporalibus à Deo, vel à Papa, Imperatore, aliísque Principibus, vt dicitur Hostiens. *in cap. nouerit, in prin.* & ibi Innocent. *de sentent. excomm.* & Abb. *num.* 2. attestatur de communi. Quæ autem & quot sint ista priuilegia, pertractat ad longum Lapus *alleg.* 92. *per totam.* statuta igitur, quæ cedunt in derogationem dictorum priuilegiorum, contra libertatem Ecclesiasticam esse dicuntur, idque locum habet etiamsi indirectè

siue

sint contra dicta priuilegia, vt dicunt Abb. *in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 27. de constit. & cap. quanto*, & ibi Doctor. *de priuileg. & c. fin. de immuni. Ecclesiæ lib. 6.* in quo cap. decernitur vt si quis statuat, ne laici coquant panem, bladum molant, quicquam vendant Prælatis, aut Clericis, seu personis Ecclesiasticis: aut emant aliquid ab eisdem, seu alia obsequia illis exhibere præsumant, sit excommunicatus, quia talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis esse præsumuntur.

Vbi aduerte, quia Papa non dixit simpliciter huiusmodi statutum esse contra libertatem Ecclesiæ, sed præsumi, propterea tenuit Caiet. *in sum. ver. excomm. cas. 31.* quem sequitur Nauar. *cap. 27. num. 120.* & ante illos, alios tenuisse refert Lapus *alleg 92. n. 3.* Prædicta per se non tangere Ecclesiam, vt est Ecclesia; sed quatenus est congregatio hominum. Et ideo aliqua rationabili causa existente, posse dari casus in quo liceret Principi prohibere laicis talia communia dare Clericis: nihilominus contrarium videtur notare Gloss. *in d. cap. fin. ver. libertatis*, vbi dicitur, quòd licèt quoad verba, tale statutum non videretur infringere libertatem Ecclesiasticam, tamen infringebat quoad mentem, faciendo fraudem de persona ad personam. Idem notat Lapus *d. Gloss.* citans *in prædicta alleg. 92. num. 2.* ea ratione motus, quia faciunt contra immunitatem Ecclesiæ & clericorum, quæ est, vt non lædantur; vel de eis, seu contra eos per Laicos, directè, vel indirectè non disponatur.

Nec obstat, quod Papa *in dicto c. fin. de immuni. Eccles. lib. 6.* simpliciter non disponat esse contra libertatem Ecclesiæ; sed præsumi: nam ex quo super huiusmodi præsumptione decreuit, talia statuentes sententiæ excommunicationis subiacere, idem est, ac si simpliciter statuisset esse contra libertatem Ecclesiæ, quoniam huiusmodi præsumptio dicitur iuris & de iure, contra, aut super quam non admittitur probatio in contrarium, vt notat Abb. *in cap. inter alia, num. 7. de immunit. Eccl.* & tradunt Doct. *in cap. is qui fidem, de sponsal.* Statuta igitur siue directè, siue indirectè derogent priuilegiis concessis Ecclesiæ vniuersali, dicuntur contra libertatem Ecclesiasticam.

Aduerte etiam, quod licet statutum, ad hoc, vt sit contra libertatem Ecclesiæ, esse debeat contra vniuersalem Ecclesiam, non tamen oportet statui contra omnes Ecclesias mundi, sed sufficit, quod tendat in præiudicium particularis Ecclesiæ circa id, quod competit omnibus, quemadmodum lædere Episcopum, est facere contra libertatem Ecclesiæ, licèt

non

non lædant omnes. *cap. olim, de iniur.* nam, vt dicit Ioan. Andr. *in cap. de immunit. Eccles.* quem refert & sequitur Lapus *in prædicta alleg. 92. num. 6.* Ecclesia vniuersalis est vnum corpus, cuius membra sunt Ecclesiæ singulures, *cap. significasti, de elect.* Illa excommunicatio hodie magna ex parte est in Bulla Cœnæ, vt diximus. Vide Constitutio. Gregorij XIV. cum aliis, in qua de immunitate Ecclesiastica quædam noua statuit.

Octaua habetur *cap. 1. de Schismati.* vbi † tria genera perso- 20
narum excommunicantur, vt ibi exponit Panor.

Primò, qui emit, vel quouis alio modo acquisiuit rem Ecclesiasticam à Schismatico.

Secundò, qui recipit beneficium à Schismatico.

Tertiò, qui consentit ordinationi ipsius Schismatici: & per ordinationem non solum intellige ordinationem in spiritualibus, & sacramentorum collatione; sed etiam in temporalibus, vt ibi notat Pan. qui limitat, quando scienter consensit. De ipsis autem Schismaticis in bulla Cœnæ diximus.

Duæ aliæ sunt excommunicationes in Decretalibus. Vna *in cap. quoniam, de offi. ordin.*

Altera *cap. 1. de locato.* Sed quia illius casus non est hodie practicabilis, huius autem casus est particularis ad Bononienses, prætermittimus.

De excommunicationibus non reseruatis in sexto.

CAPVT XXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Prima excommunicatione scripturam vel nuncium mittens alicui Cardinali in conclaui, ad Romani Pontificis electionem existenti, vel cum eo secretò loquens, excommunicatus est.*

2 *Secunda qui ob negligentiam in morte summi Pontificis excommunicentur.*

3 *Tertia excommunicantur, qui spoliant Clericos beneficiis, vel bonis suis.*

4 *Per consanguineos vsque ad quotum gradum intelligatur.*

5 *In quarta quales occupantes bona Ecclesiarum vacantium excommunicantur, & qui clerici, 6.*

7 *Per regalia, 8. Per custodiam & Guardiam, 9. & per titulum aduocationis & defensionis quid intelligatur.*

10 Quin

10 *Quinta excommunicatione qui euocati, seu deputati sint ipso iure excommunicati.*
11 *In sexta qui procuratores excommunicantur ipso iure.*
12 *Qui non contrahant excommunicationem.*
13 *In septima quales extorquentes per vim vel metum sint ipso iure excommunicati.*
14 *Multis excommunicationibus an possit vnus ligari.*
15 *Excommunicatio quando absolutè dicitur, an de maiori intelligatur.*
16 *In octaua, qui per fictionem, vel fraudem faciunt, vt iudex veniat ad domum alicuius mulieris, vt eius testimonium accipiat, ipso iure sunt excommunicati.*
17 *In nona primò excommunicantur ipso iure, qui compellunt Ecclesiasticos, vt submittant Ecclesias laïcis, & similia.*
18 *Secundò qui laici pro Eccl. immobilibus excommunicantur.*
19 *Monitio legitima an debeat esse trina.*
20 *Decimam excommunicationem pro religione noua qui contrahant.*
21 *Vndecima qui sint ipso iure excommunicati pro pedagiis.*
22 *Negotiari quando dicatur.*
23 *Clericus quando teneatur soluere gabellam secundum vsum patriæ.*
24 *In duodecima quales compellentes litigare in foro sæculari super causis Ecclesiasticis excommunicantur ipso iure.*
25 *Decimatertia qui Domini temporales excommunicantur.*
26 *Decimaquarta excommunicatione quales Profess. 27. Religiosi, 28. & Doctores excommunicantur.*
29 *Decimaquinta tradentes Ecclesiastica sepulturæ hæreticos ipso iure excommunicantur.*
30 *In decima sexta qualia sex genera personarum super hæresi excommunicantur ipso iure.*
31 *Diœcesanus & Inquisitor quando discordant in mandatis, quid faciendum.*
32 *Animo pertinaci si quis per annum sustinuerit excõmunicationem, an velut hæreticus ex tunc condemnari debeat.*
33 *Per decimamseptimam excommunicantur, qui per assassinos occidere faciunt aliquem Christianum.*
34 *Decimaoctaua quales Ecclesiastici excommunicantur super vsurariis.*
35 *Alienigena quis dicatur.*
36 *Decimanona excommunicantur, qui contra Ecclesiasticos concedunt represalias.*
37 *In vigesima qui principes & alij excommunicantur.*

Prima

PRima habetur *in c. vbi periculum. de elect.in 6.* Qui mittit † scripturam vel nuncium alicui Cardinali in Con- 1
claui,ad Romani Pontificis electionem existenti, vel cum eo secretè loquitur, excommunicatus est eo ipso facto. Vbi tria genera personarum comprehenduntur. Nota quòd non ligantur hac excommunicatione, qui Conclaue ingrediuntur pro his tantum, quæ pertinent ad electionem, de voluntate omnium Cardinalium ibidem præsentium, quales sunt Aduocati, Tabelliones, & Religiosi, vt dicit Syluest. *excomm.* 9. §. 24. Nota etiam, quod Archi. & Gemini. *in eodem cap.* interpretantur, vt illud verbum *secretò* restringat omnia tria genera actionum, puta, vt missio scripturæ, vel nuncii sit etiam secreta, aliàs non contraheretur excommunicatio. Tamen magis quadrat textui, vt restringat tertiam actionem tantum, nempe locutionem, & ita sentit Caiet. *verb. excommuni.cap.* 55. Nota etiam ex eodem Caiet. quòd non ligat ipsos Cardinales hæc excommunicatio etiamsi has actiones inter se, vel cum aliis faciant: nec etiam Cardinales, qui colloquuntur, vel recipiunt scripturam, vel Nuncium: sed eos, qui mittunt, vel secretò colloquuntur.

Secunda habetur *in eodem cap. vbi periculum, de elect. in 6.* vbi excommunicantur omnes † Domini, Rectores, aliique 2
officiales, cuiuscumque dignitatis aut conditionis existant, qui diligenter non obseruant, aut fraudem aliquam committunt in eis, quæ ibi præcipiuntur obseruanda in morte Summi Pontificis morientis in terra eorum. Intellige, quando per ipsos stat; si enim impediuntur, non ligantur, vt ibi dicit Gemini. Quæ autem sint seruanda in illo cap. legi possunt, ad rem nostram non videntur multùm attinere.

Tertia habetur *in cap. sciant cuncti. de elect. in 6.* Vbi excommunicantur, qui siue per se, siue per alios iniustè persequuntur, aut † spoliant beneficiis vel bonis suis clericos, aut 3
Ecclesiasticas personas, aut eorum consanguineos, aut Ecclesias, Monasteria, seu cetera loca pia, hoc motiuo, & ea de causa, quia noluerunt aut nolunt eligere eum, pro quo ipsi rogarunt aut induxerunt. Nota ex Archid. *ibi*, quòd per *spoliationem* intelligitur etiam ablatio latens; & vastatio quocumque modo inuadendo immobilia, aut per vim publicè rapiendo mobilia, siue fraudulenter per dolum. Nota etiam ex Geminia. *ibi*, per † *Consanguineos* intelligi vsque ad septi- 4
mum gradum, pro quo facit Gloss. *cap. postremo, de appellat.* secundum quem etiam non est locus huic pœnæ, si affines grauentur. Nota etiam, quod in præsentatione hæc pœna locum

locum habet secundùm Gloss.eiusdem *cap.sciant cuncti*,dummodo persona quæ grauatur in se,vel in suis,sit Ecclesiastica, non autem quando patronus est Laïcus:nam constitutio dicit *clericos*,vel *Ecclesiasticas personas*,& Gloss.*in ver.Ecclesiastica* dicit;vt sunt Conuersi,Templarij,Hospitalarij, qui licet non sint clerici, sunt tamen Ecclesiasticæ personæ 16.*quæst*.4.*can.quisquis*.& idem dicit ibi Gemin.de conferente & postulante vnde infertur,quando constitutio pœnalis concernit fauorem Ecclesiæ, extenditur ad alium casum,quàm expressum,dummodo & ille fauorem Ecclesiæ concernat, vt notat Syluest. *excomm*.9.§.39.

Nota etiam, quòd ad contrahendam hanc excommunicationem debet esse grauamen contra iustitiam,aliquando enim potest esse contra solam charitatem, vt quando non faceret vel quid prætermitteret contra charitatem, tunc censura non procedit, nam in constitutione ponitur *iniustè*. Nota etiam ex Petro Ancha.& Gemini.*ibi*,quod mandatarius,qui exequitur grauamen, quando, qui grauat, per alium grauat,non incurrit censuram hanc, nisi quando constat ei de intentione mandantis, quod tali motiuo grauat,aliàs non.Archi. *ibi*, putat semper ligari:tamen ex textu contrarium deducitur, quia excommunicatur, qui per se vel per alium grauat tali motiuo.Sicut ergo non excommunicatur per hanc constitutionem si grauaret alio motiuo,ita ipse mandatarius, qui per se grauat,non excommunicatur, quando ignorat,quia cùm ignorat motiuum,non dicitur grauare tali motiuo.

Quarta habetur *in cap.generali,de elect. in* 6.vbi excommunicantur ipso facto.

Primò, qui de nouo vsurpantes Regalia, custodiam, siue guardiam,titulum aduocationis, seu defensionis in Ecclesiis, Monasteriis, siue quibuslibet aliis locis † occupant bona Ec-
5 clesiarum,Monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium quantæcumque dignitatis honore præfulgeant.

6 Secundò excommunicantur † Clerici Ecclesiarum, Monachi Monasteriorum, cæteræ personæ locorum ipsorum,qui
7 hæc fieri procurant. Nota per † *Regalia* intelligi, vt dicit Archid. ea quæ percipit Rex ex quibusdam Ecclesiis vacantibus, vt fit in Regno Franciæ & Angliæ, seu, vt dicit Ang. *excommun*.7.*cas*. 15. vectigalia concessa à Rege Ecclesiis, &
8 idem Gloss. prædicti cap. *generali*. Nota rursus, per † *custodiam & guardiam* idem intelligi, & per eam Ioan. Andr. intelligit ius patronatus,& Glos.*ibi*.Tamen Archidia.id negat dicens tantùm intelligi quod verbum sonat, quando nemo aliq

aliqui dicunt, ad ipſos pertinere Eccleſiam vacantem cuſto-
dire, donec in ea ſit prouiſum de prælato: cuius exemplum
eſt in Eccleſia Parmenſi, vbi tales domini laici vocantur Vi-
cedomini, conſentit Angel. *loco citato*, & hoc magis placet.
Nota rurſus, idem intelligi per † *titulum aduocationis & de-* 9
fenſionis, quia aduocatus dicitur defenſor in Eccleſiis, vt dicit
Sylu. *excommun.* 9. §. 40. Nota rurſus, quod dicitur, *de nouo
vſurpant*, quod intelligitur cum Gloſſ. ibi communiter re-
cepta à quadraginta annis citra, per *cap. final. de conſuetudi.*
Nota rurſus, duo requiri, vt vſurpantes iſti contrahant ex-
communicationem.

Primò, vt vſurpent titulum aliquem prædictum.

Secundò, vt ſimul ratione vſurpationis talis bona occu-
pent, vnum ſine altero non ſatis eſt, ita dicit Gemini. *ibidem*,
& Panorm. *cap. conqueſtus, de foro compe.* & eſt opinio commu-
nis. Nota poſtremò quod non comprehendit eos, qui ratio-
ne legitimæ conſuetudinis, vel iuſti tituli iſta faciunt, tales
enim nec vſurpant, nec occupare præſumunt.

Quinta. habetur *in cap. indemnitatibus, de elect. in 6. §. po-
ſtremò.* † Euocati ſeu deputati ad dirigendas Moniales in ele- 10
ctionibus, ſi non ſe abſtinent ab his, ex quibus poſſunt diſcor-
diæ inter eas oriri, aut ortæ nutriri, ſuper faciendis electioni-
bus, ipſo iure ſunt excommunicati. Nota ex Gloſſ. poſſe euo-
cari Religioſos ſæculares, viros, & feminas ad hanc dire-
ctionem. Nota rurſus ex Gemini. hanc pœnam non ſolùm
habere locum in Monialibus Religionum approbatarum;
ſed etiam in his, quæ non renunciant propriis, nec faciunt
profeſſionem regularem in vna de religionibus approbatis:
ſed viuunt in communi, ſicut Canonici ſæculares in ſæcula-
ribus Eccleſiis. conſentiunt in hoc Angel. *excomm.* 7. *caſ.* 16.
Sylueſt. *excomm.* 6. §. 42. Nota rurſus ex eodem Gemini. duo
eſſe neceſſaria ad incurrendum in hanc pœnam. Et quòd
ſit deputatus ac directionem in electionibus faciendis, &
quòd non abſtineat à prædictis; ſi enim non abſtinet, tamen
non eſt deputatus ad directionem, non contrahit hanc pœ-
nam; immò etiamſi deputatus ſit, ſed non ſit ad talem dire-
ctionem deputatus, non incurrit. Conſentiunt Ang. & Sylu.
locis citatis, quòd ſi deputatus ſit, & diſcordias ſeminet ſuper
electionibus iam factis, adhuc non incurrit, ſecundùm Ca-
iet. *verb. excomm. cap.* 80. quia conſtitutio dicit, ſuper electio-
nibus faciendis.

Sexta habetur *in cap. hac conſtitutione. de offic. iudic. deleg. in*
6. Excommunicantur ipſo iure † procurantes, quòd Iudices 11

conseruatores sibi dati intromittant se ad alia, quàm ad m
nifestas iniurias & violentias, & extendant potestatem ad
quæ iudicialem exigunt discussionem.
Nota ex Gemi. illos, quorum non sunt conseruatores, si
12 procurent, non † contrahere hanc pœnam, sed solas par
quibus dantur conseruatores, nisi illi post excommunica
nem participent in crimine criminoso, vt suprà diximus. N
ta etiam, nec prædictas partes id procurantes contrahere h
excommunicationem, quando conseruatores dantur cu
clausula, quod cognoscant de his, in quibus iudicialis disc
sio exigitur, vt hodie communiter fit, nisi procurent, vt se
tromittant ad alia, quæ excedunt potestatem eorũ, etiam c
clausulis datis. Nota etiam quod si procurent, tamen non
quitur effectus, vt conseruator se intromittat, non incurr
pœna, vt suprà adnotauimus. Nec ista excommunicatio co
prehendit ipsos conseruatores, etiam si se intromittant.
13 Septima habetur *cap. vnico. de his, quæ vi. in 6.* † Extorqu
tes per vim vel metum absolutionem aut reuocationem
communicationis, suspensionis, vel interdicti, ipso iure
excommunicati. Nota ex Gloss. *ibi*, quòd si quis metum
vim incussit, tamen non est secuta absolutio aut reuoca
non contrahit hanc pœnam. Idem dicit *ibi* Archi. Nota ru
ex Glos. extorquentem pro excommunicato, etiam si aliu
ab ipso excommunicato, contrahere hanc pœnam, & si
est excommunicatus, contrahere aliam excommunication
14 præter eam, quam habet: nam † multis excommunicationi
potest vnus ligari, 3. *q.* 4. *can. Engeltrudam.* Etiam eam cont
hit excommunicatus, si mandauit, vel ratam habuit talem
torsionem, vt dicit Gloss. & Syluest. *verb. excomm.* 9. §. 43.
non credo, quia quando mandans non exprimitur, non co
prehenditur, vt diximus suprà. Nota rursus ex eadem Gl
etiam istam pœnam procedere, quando excommunicatio f
iniusta, & non tantùm quando iusta, quia non sic est absolu
vlla extorquenda.
Nota rursus; non habet locum in minori excommunicati
15 ne, vt dicit Ang. *excom.* 7. *cas.* 18. quia quando † excomm
nicatio absolutè dicitur, de maiori intelligatur, iuxta *ca
quem, de sent. excom.* Nota rursus ex Caiet. *verb. excomm. c*
41. procedere hanc pœnam in maiori, siue sit à iure, siue
homine. Nota rursus secundum communem opinionem n
procedere, quando metus fuit leuis, & non iustus, & cade
in virum constantem; talis enim metus non est simplicit
metus. Ita habent Gloss. *ibi.* & Syluest. & Angel. *loc. citat*

quamui

quamuis Caiet. *loco citato*, teneat procedere de quocumque metu extorquente, & hoc magis placet: nam etiamsi metus sit paruus,propter quem absolutio datur, verè est per metum extorta,& hic habetur ratio inferentis metum, si tali via absolutionem extorqueat,quamuis apposita sententia sit probabilis, & possit teneri. Nota rursus ex ipso Caiet. debere esse metum illatum ab extrinseco, non autem innatum quem sibi concipit absoluens.Nota postremò quòd si absoluens per metum, posteà ratum habeat sine metu quod fecit, adhuc inferens metum excommunicatus est,donec absoluatur,quia statim fuit ligatus per absolutionem metu extortam, ita habet Gloss.*in eodem cap.*

Octaua habetur *in cap. mulieres. de iudic. in 6.* qui per † fictionem, vel fraudem faciunt, vt Iudex veniat personaliter ad domum alicuius mulieris, vt eius testimonium accipiat, cum personaliter ad iudicium inuitæ mulieres trahi non possint, ipso iure sunt excommunicati. Nota ex Ioan.Andr.quòd si fingatur casus, vt Iudex veniat,tamen Iudex non venit,non incurritur pœna: immò vt dicit Caiet. *cap.59. verb. excomm.* debet personaliter venire; si enim mittat, non incurritur, quia hoc est concessum. Nota rursus ex Anton. 3.*part.tit.* 24. *cap.*45. quod non solùm Iudex fugiens hoc, vel vtens fraude excommunicatur, sed etiam quicumque alius fingat, vel per fraudem faciat, vt Iudex eat; quamuis Syluest. *excommunic.*9. §. 44. teneat de solo Iudice; sed textus contrarium demonstrat, nam vniuersaliter procedit, & eadem ratione procedit tam in Iudice laïco, quàm in Ecclesiastico, cùm non fiat distinctio in textu,licèt Ioan. Andr. ibi restringat ad Laïcum. 16

Nona habetur *cap. hoc consultissimo,de reb. Eccles.non alien. in 6.*vbi primò excommunicantur ipso iure,qui compellunt † Prælatos vel alias personas Ecclesiasticas vt submittant Ecclesias laïcis, vel subiiciant eis bona immobilia Ecclesiarum, vel eis supponant ipsorum iura,recognoscendo,seu profitendo se tenere ea ab illis, tamquam à superioribus, aut statuendo eos tamquam aduocatos, vel patronos Ecclesiarum, seu bonorum ipsarum in perpetuum, aut ad tempus non modicum. Nota ex Gloss.quòd non procedit hæc pœna in bonis mobilibus, in quibus non consueuerunt tales submissiones fieri, debent enim esse immobilia,aut iura, quæ inter immobilia reputantur.Nota rursus ex textu,quòd procedit pœna hæc cum aliquibus limitationibus. 17

Prima,quando ista submissio sit extra casus iure permissos.

Secunda,quando fit ſine conſenſu Capituli, & licentia Se-dis Apoſtolicæ.

Tertia,quando fit in perpetuum, vel ad tempus non mo-dicum,quod Gloſſ.ibi exponit ſpatium decem annorum: vn-de ad annos infra decem non incurritur pœna.

Quarta, quòd ſupponantur laïcis, tamquam ſint ſua, vel recognoſcantur ab eis.

18 Secundò, excommunicantur † omnes laïci,qui ex licentia Papæ & Capituli conſenſu contractus inierunt, vel inient de Eccleſiaſticis immobilibus, ſi aliquid plus, quam importat natura contractuum ipſorum,vel pactum in eis factum,vſur-pauerint, & legitimè moniti priùs non deſinant vſurpare: & ablata reſtituant. Nota ex Archi. non ſatis eſſe deſiſtere non vſurpare ad pœnam vitandam, ſed debent ablata reſtituere.

19 Nota ex Ioan.Andr.& Syluest.*excommun.*9.§.44. quòd iſta monitio legitima debet eſſe trina, niſi facti neceſſitas aliud ſuaderet.

Decima habetur *cap.vni.de religio.domi.in 6.*Hanc excom-municationem Syluest.*excommun.*9.§.45. Ang. *excommun.*

20 *caſ.* 22. putant contrahere inuenientes † nouam religionem vel nouæ religionis habitum aſſumentes: ſed in prædicto cap. hoc non prohibetur ſub tali cenſura. Quidam putant in haberi ex extrauag. quadam Ioan. XXII. relata per Pano. *in eodem cap.*tamen nec in ea id prohibetur, vt benè aduertit Caiet.*verb.excomm.cap.* 5. nam procedit contra Fraticellos & Beguinas,qui hodie non extant. In illo autem *cap. vni.de re-lig. domi.* eſt lata excommunicatio contra quoſdam mendi-cantes extra quatuor ordines approbatos: ſed iam hodie non habet locum.

Vndecima habetur *cap. quamquam, de cenſi. in 6.* vbi ipſo

21 iure ſunt excommunicati † quicumque per ſe vel per alios proprio nomine vel alieno,ab Eccleſiis, aut à perſonis Eccle-ſiaſticis exigunt pedagia, vel guidagia pro perſonis aut pro rebus,quas deferunt,vel deferri faciunt, non cauſa negotia-tionis. Intellige, ſi ſunt perſonæ ſingulares, qui exigunt, ex-communicantur, etiamſi ſint Epiſcopi, vt notat Archidia. Si enim eſt vniuerſitas aut Collegium, non excommunicantur ſed ipſo facto ſunt ſuppoſita interdicto, vt habetur in textu.

22 Nota ex Ioan.Andr.& Archidia.dici † negotiari, quando res emitur, vt integra & immutata cum lucro vendatur, & tunc

23 † clericus tenetur ſoluere gabellam ſecundùm vſum patriæ ſi tamen emat in vſum proprium, non tenetur, aut ſi non emat, ſed recollecta de rebus ſuis, vt vinum, bladum, & ſimili

ſimilia vendat, non tenetur, vt notat Sylueſt. *excommunicatio.* 9. §. 46. quia non eſt hoc negotiari. Iſta excommunicatio hodie eſt reſeruata in Cœna, vt notant Angel. *excommunicatio.* 7. *caſ.* 23. & Sylueſt. *loco citato*, & nos ſuperiùs diximus.

Duodecima habetur *in cap. quoniam. de immunita. Eccleſi. in 6.* Vbi excommunicantur ipſo iure, † qui eos, qui im- 24
petrant litteras Apoſtolicas, aut litigant, aut litigare volunt, ſiue ambæ partes in id conſenſerint, ſiue vna in foro Eccleſiaſtico, delegato, vel ordinario ſuper cauſis Eccleſiaſticis, ſiue ad forum Eccleſiaſticum ratione perſonarum vel negotiorum, vel rerum de iure, vel antiqua conſuetudine pertinentium, compellunt per ſe, vel per alios, aut compelli procurant ad deſiſtendum, vel ad litigandum in foro ſæculari de huiuſmodi quæſtionibus, cum dantibus ad hoc auxilium, conſilium, vel fauorem, ſiue illa compulſio fiat per captionem Iudicum Eccleſiaſticorum, aut litigantium, aut litigare volentium, aut rerum, aus Eccleſiarum, aut conſanguineorum eorundem, aut quocumque alio modo. Nec ſunt iſti abſoluendi, niſi priùs integrè ſatisfecerint, tam iudici, cuius iuriſdictionem perturbarunt, quàm parti perturbatæ de iniuria, damnis, expenſis, & intereſſe. Hæc omnia in prædicta cap. habentur.

Nota ex Archidi. & Ioan. Andr. quòd abſolutio data ab Ordinario ante huiuſmodi ſatisfactionem non valet, quamuis enim verum ſit quod ſuprà diximus, quando habenti poteſtatem à lege ſit prohibitio abſoluendi, tenet abſolutio, licet forma non ſeruetur, & Epiſcopus à lege habeat poteſtatem abſoluendi ab hac, quia non eſt reſeruata; tamen non habet locum hoc, quando eſt clauſula irritans abſolutionem, ſi forma non ſeruetur. In hac autem talis cauſula eſt; nam verbum, quod in textu habetur, *nullatenus*, eſt irritans. Vnde non placet ſententia Sylu. *excom.* 9. §. 49. tenentis contra Archidi. Nota quòd iſta excommunicatio, quantum ad eos, qui impediunt impetrantes litteras Apoſtolicas, & eos, qui capiunt Iudices, ſi ſunt Pontificis Romani, eſt in Cœna.

Decima tertia habetur *cap. eos, de immunit. Eccleſ. in 6.* Vbi excommunicantur tenentes † dominium temporale, qui in- 25
terdicunt ſuis ſubditis, ne Prælatis, aut Clericis, ſeu perſonis Eccleſiaſticis quicquam vendant, nec emant aliquid ab eiſdem, nec ipſis bladum molant, coquant panem, aut alia obſequia exhibeant. Nota ex Gemini. duo requiri ad contrahendam hanc cenſuram. Et quod ſint domini, ſeu habeant

dominium temporale seu sæculare; & quod hæc interdicant suis subditis, vnde si domini non sunt, aut si sunt, sed interdicunt subditis alienis, non contrahunt. Consentiunt Sylu. *excom.9.§.50.*& Angel. *excom.7.cas.26.*

Decimaquarta habetur *in c. vt periculosa. ne cler. vel mona.*
26 *in 6* Vbi excommunicantur primò † professi, tacitè vel expresse in aliqua Religione approbata, temerè habitum dimittentes, siue in scholis, siue alibi.

27 Secundò, tales † Religiosi accedentes ad quæcumque studia sine licentia Prælati, cum consilio conuentus, vel maioris partis.

28 Tertiò, † Doctores & Magistri, qui religiosos habitu dimisso, Leges, vel Physicam audientes, scienter docere, aut in Scholis retinere præsumunt.

Circa primum nota, non contrahi hanc excommunicationem, propter quamcumque dimissionem habitus, nisi sit temeraria, & sine causa rationabili; vnde quando est causa iusta vt timor vel medicina, aut simile aliquid, non est dimittens excommunicatus, vt notat Ioan. Andr. Immò quando est dimissio temeraria, sed temeritas non est mortale peccatum, vt quando dimittitur ad horam, vt currat, vel lapidem proiiciat non est excommunicatus, vt notat Palud. 4. *d.* 18. *q.* 3. immò nec etiam quando est cum mortali peccato dimissio coniuncta, vt si dimittatur ad horam ad commodiùs committendum aliquod mortale, alio habitu non assumpto, vt notat Syluest. *excomm.9.* §. 53. Nec etiam est dimissio, quando dimittitur nullo alio habitu assumpto. Illa ergo est dimissio, quando est assumptio alterius habitus, & ad notabile tempus, vt arbitrio boni viri dicatur dissimile. Vnde qui dimittit per tempus paucum, alium sumens ad ludum, aut ad festum aliquod, iterum sumpturus proprium, non est excommunicatus. Eadem est ratio de dimittente & de occultante, vt habet Gloss. *Clem. quoniam, de vit. & honest. cleric.* & Sylu. *loco allegato*, quod intellige, quando ita occultatur, vt nequeat cognosci, quod sit religiosus.

Circa secundum, nota cum communi Doctorum sententia id intelligi, quando accedit Religiosus ad studia extra claustrum, etiamsi studia non sint prohibita.

Rursus, etiamsi licentiam habeat, si habitum dimittat, contrahit excommunicationem, vt colligitur ex textu, & etiamsi habeat licentiam Prælati, sed non cum consilio maioris partis conuentus, nisi sit realis superior, qui potest dare facultatem habitandi extra claustra. Nota etiam, quod non procedit

procedit hæc pœna in Abbate ipſo & ſuperiori,etiamſi ſine licentia maioris ſuperioris aut conuentus, eat ad ſtudia, vt habent Gemini.& Archid.*hic*,& Angel. *excomm.7.caſu* 27.licèt Sylu.*excom.9* §.58.teneat contrarium.

Circa tertium nota ex Gloſ.quod ſi non dimittat talis Religioſus habitum, non ſunt Doctores excommunicati hac conſtitutione, quæ cum limitatione procedit,nempe quando Religioſus dimiſit habitum, & audit leges vel Phyſicam, & ſcienter docent Doctores,vel in ſcholis retinent;tamen erunt excommunicati alio iure,quia communicant cum excommunicato in crimine, poſtquam religioſus ſemel contraxerit excommunicationem, audiendo tales facultates per duos menſes,vt ſuprà diximus,vel etiamſi audiant Theologiam, tamen id eſt ſine licentia prælati,de conſilio conuentus; tunc enim, poſtquam ſemel fuerit Religioſus excommunicatus,audiendo ipſum docere,eſt participare in crimine.

Decima quinta habetur *in c.quicumque,de hæret. in 6.* Vbi ipſo iure excommunicantur † quicumque ſcienter præſu- 29
munt tradere Eccleſiaſticæ ſepulturæ Hæreticos, eorum credentes, receptatores, defenſores, vel fautores; nec abſoluendi ſunt, donec propriis manibus publicè extumulent, & proiiciant huiuſmodi cadauer: & locus ille perpetua careat ſepultura.

Decima ſexta habetur *in cap.vt inquiſitionis,de hæret.in 6.* Vbi ipſo iure excommunicantur.

Primò,† Poteſtates,Domini temporales, Rectores vel eo- 30
rum officiales, ſeu Baliui, ſi de crimine hæreſis cognoſcant, vel iudicent.

Secundò,ſi captos pro eodem crimine abſque Diœceſanorum, vel Inquiſitorum licentia à carcere liberent.

Tertiò,ſi executionem,pro huiuſmodi crimine à Diœceſano vel inquiſitore iniunctam,non impleant, prout ad eorum ſpectat officium.

Quartò,ſi directè vel indirectè præſumant ſententiam aut proceſſum Diœceſanorum,vel inquiſitorum impedire.

Quintò,ſi Diœceſano vel Inquiſitori præſumpſerint ſe opponere in his, quæ ad fidei negotium præfatum incumbunt, aut aliter impedire.

Sextò,omnes in his ſcienter dantes conſilium,auxilium,vel fauorem.

Nota ex Ioan. Andr. quando † Diœceſanus & Inquiſitor 31
diſcordant in mandato? vnus enim mandat puniri, alter laxari, debent domini illi,ſeu Rectores, & alij prædicti ſuperſedere,

ſedere, donec Papa conſulatur. Nota rurſus ex Sylu. *excommunicatio. 9. §. 58.* quòd incidunt in hanc pœnam præfati, ſiue cognoſcant directè, puta quia cognoſcentes vt de cauſa principali, faciunt capi hæreticum, ſiue indirectè & incidenter, quia alia de cauſa fecerunt capi, ſed de Hæreſi iudicialiter ſimul cognoſcunt. Nota rurſus Angelum *excommun. 7. caſ. 29.* putare non eſſe excommunicatos præfatos, quando illa faciunt animo offendendi inimicum, non animo impediendi officium inquiſitionis: ſed oppoſitum eſt verius, nempe quocumque modo faciant, eos eſſe excommunicatos, ſi illa faciant, quæ hîc prohibentur: nam factum damnatur ſimpliciter, non intentio. Nota rurſus ex textu, quòd ſi aliquis præfatorum
32 † animo pertinaci per annum ſuſtinuerit prædictam excommunicationem, velut hæreticus ex tunc condemnari debet.

Decima ſeptima habetur *capit. pro humani. de homicid.*
33 *in 6.* Vbi excommunicantur qui per † aſſaſſinos occidere faciunt aliquem Chriſtianum, vel mandant, etiamſi mors non ſequatur. Hæc excommunicatio hodie parùm eſt in vſu, quia non ſunt tales aſſaſſini, vt enim Arch. *hic* notat, illi aſſaſſini erant quidam infideles, ſub dominio cuiuſdam domini, qui pecunia conducti occidebant Chriſtianos. Vide Sylu. *v. aſſaſſinus.*

Decima octaua habetur *c. vſurarum. de vſuris. in 6.* Vbi
34 excommunicantur ſingulæ perſonæ † Eccleſiaſticæ inferiores Epiſcopis.

Primò, ſi vſurariis manifeſtis alienigenis, & non oriundis à terris ſuis, domos conducant, aut conductas habitare permittant, aut alio titulo concedant ad fœnus exercendum.

Secundò ſi eos intra tres menſes à terris ſuis non expellant.

Tertiò, ſi eos de nouo admittant. Nota ex Sylu. *excomm. 9.*
35 *§. 60.* dici † alienigenam, qui non eſt de illo dominio, in quo habitat, licet ſit ſub eodem domino: nam vnius domini multa dominia eſſe poſſunt: ſi tamen eſt de eodem dominio, tamen non de eadem ciuitate, non cenſetur alienigena in tali ciuitate, nec tunc procedit cenſura; nec etiam cenſebitur alienigena, ſi patrem habet ortum in ciuitate illa, licet ipſe ſit ortus & natus extra dominium, nam tunc oriundus eſt ex tali ciuitate.

Decima nona habetur *cap. vni. de iniur. in 6.* Vbi ipſo facto
36 ſingulæ † perſonæ excommunicantur, quæ contra perſonas Eccleſiaſticas, vel earum bona concedunt repreſalias, & quæ generaliter conceſſas, ad præfatas perſonas extendunt; niſi

cou

concessionem vel extensionem intra mensem reuocauerint. Si autem est vniuersitas, est interdicto supposita. Nota ex Archi. quod concessio pertinet ad superiores, extensio ad inferiores, quibus conceduntur. Nota rursus ex Gemini. quòd ista reuocatio debet esse re integra: nam si ante reuocationem, aut ante mensem procedatur ad actum, incurritur hæc pœna. Nota rursus, quòd hæc procedit etiam in represaliis iustis, quæ conceduntur in locis, vbi est clericus, tunc enim non debet extendi ad personas Ecclesiasticas. Nota rursus ex Archidia. eos qui concedunt represalias contra bona alicuius clerici ob ipsius debita, seruatis seruandis, non incurrere hanc censuram. Nota rursus ex Glos. quod propter debita clerici vnius diœcesis, non possunt concedi represaliæ contra bona clerici alterius diœcesis, in qua est debitor constitutus.

Vigesima habetur *in c. felicis, de pœn. in 6.* Vbi excommunicantur † principes, & alij domini & Iudices, qui non obserua- 37
uerint ea, quæ ibi continentur contra persecutores Cardinalium. De hac suprà diximus.

De excommunicationibus nō reseruatis in Clementinis.

CAPVT XXXIX.

SVMMARIA.

1 *Prima excommunicatio de sequestratione super beneficio Ecclesiastico.*

2 *Secunda excommunicantur sepelientes cadauera extra casus à iure concessos.*

3 *In tertia excommunicantur Religiosi non habentes beneficium, nec administrationem propter quatuor.*

4 *In quarta qui Monachi aut Canonici excommunicantur.*

5 *Monachi intra septum Monasterij tenentes arma sine licentia Abbatum suorum, excommunicantur.*

6 *In quinta excommunicantur impedientes visitatores monialium.*

7 *Sexta excommunicatio de Beghinis,*

8 *In septima de consanguinitate & affinitate excommunicantur sex genera personarum.*

9 *In octaua quales inquisitores excommunicantur.*

10 *Nomine pecuniæ venit omne pecunia æstimabile.*

11 *Nona excommunicatio de vsuris qui Officiales excommunicantur.*

12. 13. 14. *In decima tria genera Religiosorum excommun cantur.*

14 *In vndecima excommunicantur Religiosi non seruantes i terdictum impositum auctoritate Sedis Apostolicæ.*

1 PRima habetur *Clem. vni. de sequestr. possess. & fruct.* V excommunicantur omnes, qui in † sequestratione fac per Ordinarium loci de beneficio Ecclesiastico, per trienniu integrum pacificè non possesso, sententiam definitiuam co tra possessorem, apud Sedem Apostolicam dumtaxat, in po sessorio, vel petitorio promulgatam impedire, vel fructus se questratos quoquomodo occupare præsumunt: à qua senten non absoluentur, nisi vsurpata restituant, & remoueant imp dimentum. Nota ex Ioan. Andr. quòd non habet locum h pœna, nisi in sententia definitiua, quę nempe principalem ca sam definit, & non in quacumque, sed in ea, quæ est super b neficio Ecclesiastico. Nota rursus, quod non habet locum, n in sequestratione facta per Ordinarium, non in ea, quæ fit Summi Pontificis commissione.

Secunda habetur *in Clem. 1. de sepult.* Vbi excommunica tur omnes etiam exempti.

2 Primò qui interdicti tempore in Cœmeterio † sepeliu scienter cadauera defunctorum extra casus à iure concesso

Secundò publicè excommunicatos.

Tertiò, nominatim interdictos.

Quartò, manifestos vsurarios. Nec debent absolui, n priùs satisfecerint his, quibus est iniuria facta secundum ar trium Diœcesani, aliter absolutio est nulla, propter illud ve bum *nullatenus*. Nota idem censendum esse de cœmeterio, de Ecclesia secundùm Cardin. *ibi q. 7.* Rursus ex Glos. qu procedit hoc de excommunicatione maiori à iure vel ab h mine. Rursus, quòd nominatim interdicti debent esse à diui & participatione sacramentorum, non ab officio vel iuris ctione tantùm, vt notat Ang. *comm. 7. cas. 36.* Et sufficeret, si terdictus esset à sepultura, secundùm Gloss. Nota quod dic tur extra casus iure concessos: nam aliquando licet, vt dice in materia de interdicto. Nota quòd per publicè excommu catos oportet intelligere post extrauag. Martini V. nominati denunciatos, vel publicos Clerici percussores. Nota etia manifestum vsurarium dici, qui est conuictus, & condemn tus, vel notorius notorietate facti, vt qui publicè tenet altar paratum, & mutuat omnibus volentibus capere, vt habet Ab *cap. quia in omnibus, num. 11. de vsur.* Rursus ex Caiet. *v*

excō

excommunicatio. cap. 46. hæc pœna ſolos comprehendit eos, qui humo ſeu tumulo mortuum imponunt : non autem portantes, nec comitantes, nec terram fodientes, nec mandantes, nec officium dicentes. Vide Gloſſ. *in eadem Clem. v. ſepelire.*

Tertia habetur *in Clem. religioſi. de decim.* Excommunicantur † Religioſi non habentes beneficium, nec adminiſtrationem, propter quatuor. 3

Primò, ſi noualia, aut alias decimas Eccleſiis debitas, ad eos aliqua cauſa legitima non ſpectantes, ſibi appropriare, aut exquiſitoris fraudibus, ſiue coloribus vſurpare præſumpſerint.

Secundo, ſi de animalibus familiarum, & paſtorum ſuorum, vel aliorum animalia ipſa eorum gregibus immiſcentium, decimas ſolui Eccleſiis non permiſerint, ſeu prohibuerint.

Tertio, ſi de animalibus, quæ in fraudem Eccleſiarum in pluribus locis emunt, emptaque tradunt venditoribus, vel aliis ab ipſis tenenda, decimas etiam ſolui Eccleſiis non permiſerint, ſeu prohibuerint.

Quartò, ſi de terris, quas tradunt aliis extollendas, decimas etiam ſolui Eccleſiis non permiſerint, ſeu prohibuerint.

Hæc autem omnia non ſufficiunt ad pœnam hanc contrahendam, niſi poſt requiſitionem per eos, quorum intererit, ſuper hoc eis factam, à præmiſſis non deſtiterint intra menſem; aut ſi de eis, quæ contra præmiſſa vſurpare vel retinere præſumpſerunt, intra duos menſes Eccleſiis damnificatis emendam non fecerint competenter, & non ſunt abſoluendi ante condignam ſatisfactionem, aliàs eſt nulla abſolutio: nam eſt particula, *nullatenus*, quæ irritat. Nota ex Gloſſ. ſufficere vnam requiſitionem. Rurſus comprehẽdi etiam feminas religioſas, Ciſtercienſes, & hoſpitalarios: non autem Clericos ſæculares, aut laïcos, nec religioſos ipſos, quando decimæ non debentur Eccleſiis, ſed priuatis perſonis.

Rurſus nota ex textu, quod Religioſi habentes beneficium vel adminiſtrationem, non incurrunt excommunicationem hanc, ſed loco eius ſuſpenſionem ab officiis, adminiſtrationibus & beneficiis ſuis. Nota rurſus, quòd non contrahitur iſta pœna ex ſola non ſolutione, niſi appropriatione, vel vſurpatione, aut non permiſſione, ſeu prohibitione, ne ſolutio fiat. Nota rurſus, ex Sylueſt. *excommun. 9. §. 72.* quòd non comprehendit hæc excommunicatio religioſum tranſlatum ad Eccleſiam ſecularem, quando habet temporalem adminiſtrationem

nem vel beneficium: hic tamen ſuſpenſionem contra quamuis non habeat beneficium regulare, nam Clem. de neficio vniuerſaliter loquitur, quando excipit ab excom nicatione, & ſupponit ſuſpenſioni habentes beneficium.

Quarta habetur *in Clem. ne in agro, de ſtat. Monach. §. vero*, vbi facto ipſo excommunicantur.

4 Primò, † Monachi aut Canonici regulares adminiſtra nem non habentes, qui ad Principum curias ſe conferre ſumuntur, vt ſuis Monaſteriis aut prælatis damnum ali inferant. Nota ex Gloſſ. duo requiri ad contrahendam cenſuram, quod intrent curiam, & quòd hoc animo int ſiue habeant licentiam ſui Prælati, ſiue non. Immò a *etiamſi non intulerit damnum*, ſi modò hoc animo intra curiam; non tamen à Monaſterio exiſſe ſufficit, niſi int curiam.

5 Secundò excommunicantur † Monachi qui intra Monaſterij tenent arma ſine licentia Abbatum ſuorum. N ex Gloſſ. *ibidem*, quòd hæc non comprehendit Canonico gulares, nec Monachos habentes arma extra ſeptum ſui naſterij, etiam ſi habeant in alio Monaſterio, nec Mon venientes ad Monaſterium cum armis non animo tenend arma autem, vt eadem Gloſſ. dicit, non ſolùm intelligi offenſiua, ſed etiam defenſiua: non tamen ligna & lapides ex ſe non ſunt arma, niſi ex intentione habentis. Nota ru ex Cardina. *ibi*, quòd ſeptum eſt clauſura Monaſterij, quam ſine licentia exire non licet. Nota rurſus ex Syluest *comm. 9. §. 73.* quòd ſi habeat arma aliqua in vſum aliqu non in pugna, vt ſi haberet gladium magnum ad vſum co næ, non ligabitur iſta cenſura. Nec valet argumentum, ſicut lapides non prohibentur, quia ex ſe non ſunt arma, adſit intẽtio pugnæ, ita illa, quæ ex ſe ſunt arma prohibe tur, etiamſi intentio non ſit pugnæ: nam odia reſtringu fauores amplientur. Nota etiam ex Syluest. *loco citato*, conſtitutionem comprehendere Monachos in generali, albi, ſiue nigri ſint, ſiue alio colore. Nota rurſus, ex Card Angel. *excomm. 7. caſ. 38.* quòd ſi Abbas parit contume Creatori, vel iniungit Monachis intolerabilia, vel eos p quitur odio capitali, poterunt monachi ſine licentia arm mere ad defenſionem, ſi aliis remediis omninò non poſſi bi prouidere.

Quinta habetur *in Clem. attendentes. §. fin. de ſtatu Mon*

6 Vbi excommunicantur ipſo facto † impedientes viſitato monialium quarumcumque, & etiam Canonicarum Re

rium in his, quæ pertinent ad officium visitationis earundem. Nota ex Cardin. tria requiri ad incurrendam prædictam pœnam.

Primò, vt impedimentum actualiter præstetur.

Secundò, vt fiat admonitio vt desistant, iuxta textum, quæ admonitio non debet præcedere, sed subsequi impedimentum, & sufficit vna etiam facta in generali.

Tertiò, vt admonitio ista fiat per ipsum visitantem.

Sexta habetur *in clem.* 1. *de relig. dom b.* Vbi excommunicantur omnes statum † Beghinarum assumentes, vel assumptum sectantes, & religiosi, qui dictas Beghinas fauent in earum statu, seu vt assumant earum habitum, dant consilium, auxilium, fauorem directè vel indirectè. Hodie iam non extant tales Beghinæ. 7

Septima habetur *in Clem.* 1. *de consang. & affin.* Vbi excommunicantur † sex genera personarum ipso facto. 8

Primò, contrahentes scienter in gradu consanguinitatis prohibito.

Secundò etiam contrahentes scienter in gradu affinitatis prohibito. Intellige hæc duo, sine dispensatione.

Tertiò qui scienter contrahunt cum monialibus, intellige professis.

Quartò Religiosi, scilicet professi, contrahentes.

Quintò Moniales, scilicet professæ, contrahentes.

Sextò clerici in sacris constituti pariter contrahentes matrimonium. Nota ex Gloss. non ligari hos, si sponsalia tantùm contraxerunt? nam textus dicit matrimonialiter; sed si contraxerint per verba de præsenti, etiam non secuta copula ligantur. Addit Glos. quòd si copulam habuerunt non animo contrahendi, sed animo tantum carnali, non ligantur. Adde etiam, quòd etiam si sponsalia contraxerint de futuro, & copula accedat animo maritali, modo non ligantur, immò etiam verba præcesserint de præsenti, sine testibus tamen & parocho, non ligantur; quia post Concil. Trid. talia non sunt matrimonia, & per hanc constitutionem excommunicantur, qui adhibent ea, quæ ad matrimonium sufficiunt cum affinibus, consanguineis, &c. licèt verè non sit matrimonium ex defectu consanguinitatis, affinitatis, vel voti. Nota rursus ex Glos. cum aliis impedimentis contrahentes, etiam si sint talia, qui dirimant contractum, quale est impedimentum honestatis, & alia præter hic expressa, non ligantur hac constitutione. Nota rursus illud verbum *scienter*, referri ad tres primos casus, & procedit quando non est ignorantia facti probabilis, vt dicit Glos.

An

An autem procedat de ignorantia iuris, diximus superiùs cùm de ignorantia tractauimus.

Octaua habetur *in Clem. nolentes. de haret.* Vbi excommu-
9 cantur ipso facto † inquisitores, & eorundem, vel Episcoporum, aut capitulorum, Sede vacante, Commissarij super hæresi deputati, si prætextu officij inquisitionis, quibusvis modis illicitis ab aliquibus pecunias extorqueant, aut si scienter attentent Ecclesiarum bona ob Clericorum delictum, prædicti officij occasione, Fisco etiam Ecclesiæ applicare. Nec possunt absolui, nisi in mortis articulo, donec planè satisfecerint de pecunia sic extorta illis, à quibus extorserunt. Nota ex Gloss. quòd in Episcopis ipsis non habet hæc pœna locum, nec in aliis, si non prætextu officij inquisitionis illud faciant. Nota rursus ex eadem Gloss. quod in bonis propriis clericorum, quæ non sunt Ecclesiarum, non procedit hæc pœna: procedit autem de bonis Ecclesiarum, non solum quando applicantur Fisco Ecclesiæ, sed multo magis quando applicentur Fisco sæculari, vel sibi ipsis. Nota rursus ex Ioan. Andr. & Cardin. quod
10 † nomine pecuniæ venit omne pecunia æstimabile.

Nona habetur *in Clem. vnic. de vsuris*, vbi excommunican-
11 tur ipso facto † Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, Consiliarij, & alij quiuis officiales.

Primò, si præsumant statuta facere, scribere, vel dictare quod vsuræ soluantur, vel quod solutæ cùm repetuntur, non restituantur.

Secundò, si secundum illa scienter iudicare præsumant.

Tertiò, si hactenus edita de libris communitatum, si super hoc habent potestatem, nón deleuerint intra tres menses.

Quartò, si ipsa statuta, vel consuetudines habentes illorum effectum, præsumant obseruare. Nota duo esse necessaria ad hanc pœnam contrahendam secundum omnes: vt sit officialis aliquis ex prædictis; & quod faciat aliquem actum ex dictis, si enim non est officialis, non contrahit, etiamsi ea faciat. Nota rursus ex Gloss. qui statuit, ne pro vsuris aliquis accipiat vltra certam summam, non contrahit hanc pœnam, quia non statuit positiuè vsuram soluendam. Nota rursus ex Glos. & Cardin. quod quando dicitur, *si habeant delendi potestatem*, intelligitur de potestate iuris vel facti.

Decima habetur *in Clem. cupientes, de pœn.* Vbi primò ex-
12 communicantur ipso facto omnes † Religiosi mendicantes, qui sine licentia Papæ loca de nouo accipiunt ad habitandum, vel recepta hucvsque mutant, vel alio quouis alienationis titulo transferunt. Nota ex Cardin. quod non prohibentur

loca

loca destructa reficere, nisi, vt dicit Angel. *excomm.* 7. *cas.*44. desierint esse de eorum dominio, & postea nouo iure acquisita. Nota etiam ex Lapo *consil.* 188. quod non prohibentur capta loca augere, cui consentiunt Angel. *loco citato*, & Syluest. *excomm.* 9. § 86. Nota rursus iam multa priuilegia esse concessa à Sede Apostolica, contra huiusmodi constitutionem, mendicantibus.

Secundò, *in eadem Clem.* excommunicantur omnes † religiosi, qui in concionibus vel aliis locis dicunt aliqua, hac intentione vt retrahant auditores à solutione decimarum Ecclesiis debitarum. Nota ex Angel. *loco citato*, tria requiri ad hanc censuram contrahendam. 13

Primò, vt proferant aliquid hac intentione, nempe retrahendi.

Secundò, quod decimæ, à quibus retrahunt, sint debitæ.

Tertiò, quod dicant audientibus illis personis, quæ tenentur eas soluere. Adde etiam ex Gloss. quòd solos Religiosos comprehendit, tam mendicantes, quàm non mendicantes: non autem Clericos, vel sæculares. Et secundùm Bonifac. comprehendit etiam Religiosas.

Tertiò, excommunicantur *in eadem Clem.* † religiosi qui scienter postponentes confitentibus conscientiam facere de soluendis huiusmodi decimis, & postea cum commodè possint, non purgantes negligentiam, eos admonendo, præsumpserunt prædicare. Hoc tamen non se extendit ad Religiosos Monasteriorum, vel Rectores Ecclesiarum decimas percipientium. Nota quatuor necessaria ad hanc pœnam incurrendam. 14

Primò, vt fuerint negligentes in admonendis pœnitentibus de solutione decimarum.

Secundò, vt id scienter fecerint.

Tertiò, quod non purgauerint negligentiam, cùm tamen potuerint.

Quartò, quod postea prædicauerint.

Vndecima habetur *Clem.* 1. *de sentent. excommun.* Vbi excommunicantur ipso facto omnes † religiosi cuiuscumque ordinis & conditionis existant, tam exempti, quam non exempti, qui interdictum impositum auctoritate Sedis Apostolicæ, vel Ordinariorum, quod sciunt Matricem, vel Cathedralem, seu Parochialem loci Ecclesiam seruare, non seruant. Idem statuitur de interdictis & cessationibus à diuinis, indictis per Prouincialium Conciliorum statuta, vel ipsorum auctoritatem. Idem etiam statuitur in cessationibus à diuinis, 15

genera

generalibus Ciuitatum, Terrarum, & aliorum locorum, quae aliquando ex consuetudine, vel alias Capitula, vel Colegia, vel Conuentus sæcularium, vel regularium Ecclesiarum sibi vendicant. Nota ex Gloss. quòd hæc constitutio ligat omnes Religiosos mendicantes, & non mendicantes: non tamen clericos sæculares; & procedit etiamsi interdictum sit nullum: dummodò seruetur ab Ecclesia Matrice, Cathedrali, vel Parochiali loc. Rursus ex eadem Gloss. non procedit in particulari interdicto, hoc enim in loco particulari interdicto seruatur: & consequenter nec in interdicto personali, sed in generali loci tam iuris, quàm hominis. Nota rursus, ex Sylu. *excomm.* 9. § 2. quòd si in aliquo loco non est Matrix, vel Cathedralis Ecclesia, sed Parochiales multæ æquales, tunc non satis est ad incurrendam hanc pœnam, quod vna seruet, sed debent omnes seruare interdictum.

De excommunicationibus non reseruatis in Extrauagantibus.

CAPVT XL.

SVMMARIA.

1 *In prima excommunicantur, qui impediunt Nuncios vel Legatos Romani Pontificis.*
2 *In secunda excommunicantur alienantes bona Ecclesiarum aut vltra tres annos locantes, & etiam acceptantes.*
3 *In tertia excōmunicātur, qui impugnant literas electi Papæ*

PRima habetur *in extrauag. super gente, de consuet.* Vbi
1 ipso facto excommunicantur omnes † impedientes Nuncios vel Legatos Romani Pontificis, ne ingrediantur Regna, Prouincias, & terras, ad quæ ipsos destinari contigerit; aut ne liberè legationis sibi commissæ officium in eisdem exerceant. Hodie hæc excommunicatio est reseruata in Bulla Cœnæ.

Secunda habetur *in extrauag. Ambitiosæ, de reb. Eccles. non alien.* Ipso facto excommunicantur, quia extra casus à iure
2 concessos † alienant bona immobilia vel mobilia pretiosa Ecclesiarum, aut vltra tres annos locant, aut alio contractu concedunt. Et non solùm alienantes & concedentes, sed etiam qui bona alienata vel concessa vltra tres annos acceptant. Hæc est Pauli II. hæc secundùm Caiet. *verb. excommuni. cap.* 75. non

non est vniuersaliter recepta, sed in aliquibus locis quantum ad aliquid, & Sylu. *v. alienatio*, putat non esse receptam. Puto quantum ad excommunicationem, non esse receptam; quantum autem ad inualiditatem contractuum contra hanc constitutionem initorum, non esse vniuersaliter receptam; sed considerandam esse locorum consuetudinem.

Tertia habetur *in extrauag. quia nonnulli, de sent. excom.* 3
Excommunicantur ipso facto, qui † impugnant literas electi Papæ etiam antequam coronetur, cùm per ipsam electionem canonicè factam, sibi ius Papatus sit acquisitum, & canonica electione confirmatus sit, & exercere possit officium suum, etiam ante coronationem, vt habetur *23. d. can. de nomine Domini*.

Hæ sunt excommunicationes quæ in corpore iuris reperiuntur; nonnullæ aliæ supererant, nempe quæ in Concilio Lateranensi habentur: sed quia huiusmodi excommunicationes non sunt certæ, & Caiet. *v. excommuni. versus finem*, & aliis viris doctis non videntur receptæ, ob id ergo prætermissi, cùm idem mihi visum sit. Aliæ quædam sunt, quarum meminit Antoni. & Syluest. quæ non habentur in aliqua extrauaganti scripta, nisi ex eorum relatione, quas etiam omisi, quia nonnullæ non habent auctoritatem. Nonnullæ aliis scriptis constitutionibus habentur.

De excommunicationibus in Concilio Tridentino positis.

CAPVT XLI.

SVMMARIA.

1 *Prima excommunicatio de libris non imprimendis sine nomine auctoris & approbatione.*
2 *Secunda reuocatur constitutio de Conceptione B. Mariæ.*
3 *In tertia excommunicantur prædicantes, non esse necessariam mortaliter peccantibus sacramentalem confessionem ante communionem.*
4 *Quarta excommunicantur præsumentes vsurpare bona pauperum.*
5 *In quinta excommunicantur raptores mulierum.*
6 *Raptus quando dicatur.*
7 *In sexta excommunicantur minis cogentes alios matrimonia contrahere cum iis, quos ipsi præscribunt.*

8 *In septima quales Magistratus non præbentes auxilium Episcopis excommunicentur.*
9 *Octaua excommunicatio contra ingredientes septa Monasterij monialium.*
10 *In nona excommunicantur cogentes aliquam feminam ad ingrediendum Monasterium.*
11 *Impedientes sanctam mulierum voluntatem excommunicantur.*
12 *In decima de duello qui excommunicentur.*
13 *In Concilio Trid. quæ facultas Episcopis absoluendi detur.*
14 *Concilium generale an vim legis habeat.*
15 *Episcopus absoluere vigore Concilij quando non possit.*

IN Concilio Tridentino nostris temporibus celebrato nonnullæ apponuntur ipso facto excommunicationes, quas oportet explicare.

Prima habetur *in sess.* 4. Vbi excommunicantur omnes imprimentes, & imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes libros de rebus sacris, sine † nomine auctoris, & sine
1 approbatione, & examine priùs ab Ordinario factis, & si regulares fuerint vltra examinationem & approbationem Ordinarij, necessaria est proprij etiam superioris recognitio, & licentia iuxta proprias ordinationes. Eadem censura ligantur, qui scriptos eos euulgant, aut communicant, nisi antea examinati, probatique fuerint. Debet autem hæc probatio in scriptis dari, & in fronte libri, vel scripti vel impressi authenticè apparere.

Aduerte quòd in hac parte renouatur decretum Concilij Latera. *sess.* 10. vbi tales excommunicatione ipso facto ligantur; tamen in Concil. Later. constitutio hæc generalior est; non enim solùm procedit de libris de rebus sacris tractantibus, sed de quibuscumque libris vel scripturis. Et rursus in aliis locis extra Vrbem non solùm est necessaria probatio Ordinarij, seu alicuius, qui scientiam habeat libri ab Ordinario deputandi, sed etiam probatio inquisitoris illius diœcesis, in qua fit impressio. In vrbe autem sufficit Vicarij & Magistri de Sacro Palatio probatio. Et hæc constitutio Concil. Lateran. hodie Romæ seruatur. Concil. verò Trident. constitutio restrictior est, & seruanda, vbi non erat recepta constitutio Concil. Lateran. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Secunda habetur *in sess.* 5. *in decre. de peccato originali, in fin.*
2 Vbi renouatur † constitutio Xisti IV. quæ edita fuit super immaculata Conceptione beatissimæ Virginis Matris Dei,

cum

cum omnibus pœnis in ea contentis, de qua constitutione diximus supra. Et hæc est Papæ reseruata per prædictam constitutionem.

Tertia habetur *in sess.13.cap.11.* Vbi ipso facto excommunicantur † prædicantes, vel docentes, vel pertinaciter asserentes, vel publicè disputando defendere præsumentes, non esse 3
necessariam sacramentalem confessionem, habita copia sacerdotis, ante communionem, his, quos conscientia peccati mortalis grauat, etiamsi contriti accedant. Hæc est ad remouendam quorundam opinionem, existimantium eos, qui mortale commiserunt peccatum, posse accedere cum sola contritione ad communionem, etiam si copia confessarij adsit, & sufficere propositum confitendi. Non est reseruata hæc excommunicatio.

Quarta habetur *sess. 22. cap. 11.* excommunicantur † om- 4
nes, tam laïci quam clerici, quacumque dignitate, etiam Imperiali vel Reginali præfulgeant, qui alicuius Ecclesiæ, aut cuiusuis sæcularis vel regularis beneficij, montium pietatis, aliorumque locorum iurisdictiones, bona, census, aut iura, etiam feudalia, & emphyteotica, fructus, emolumenta, seu quascunque obuentiones quæ in ministrorum & pauperum necessitates conuerti debent, per se, vel per alios, vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas Clericorum, aut Laïcorum, seu quacumque arte, vel quæsito colore in proprios vsus conuertere, illosque vsurpare præsumunt, seu impediunt, ne ab eis, ad quos de iure pertinent, percipiantur. Eidem excommunicationi supponitur Clericus ipse suppositus, & tam hic, quàm vsurpator ipse ipso iure priuatus est omnibus beneficiis suis, & ad alia inhabilis factus. Si autem eiusdem Ecclesiæ fuerit patronus talis vsurpator, ipso iure priuatus est iure patronatus. Hæc autem excommunicatio est Papæ reseruata.

Quinta habetur *sess. 24. cap. 6.* Vbi excommunicantur † 5
raptores mulierum, & dantes eis consilium, auxilium, vel fauorem ad huiusmodi raptum. Aliis etiam pœnis ibi ipso facto subiiciuntur; non tamen excommunicatio est reseruata. Nota ex Panor. *c. cum causa. num.* 1. *de rapto.* tum dici † raptum, 6
cùm rapitur mulier causa libidinis: similiter etiam cùm rapitur causa matrimonij, quando non præcessit tractatus matrimonij, & mulier non consentit; si enim mulier consentit in raptu, & præcessit tractus matrimonij, licet reclament parentes, non est raptus, qui pœnæ subiiciatur, vt *cap. cum causa, allegato.*

Eſt tamen aduertendum, vltra prædicta requiri, quod mulierem quis de loco ad locum conducat, idque ad effectum abducendi; non autem cauſa commodioris coïtus; alioquin, vt notat Clar. *in prax. crimin.* §. *raptus*, *in prin.* de mente omnium non eſſet raptus.

Sexta habetur *ſeſſ.* 24. *cap.* 9. vbi excommunicantur omnes cuiuſcumque dignitatis exiſtant, qui quouis modo, directè
7 vel indirectè, ſubditos ſuos vel quoſcumque alios † cogunt, quo minus libere matrimonia contrahant: non eſt reſeruata hæc excommunicatio. Hæc præcipuè fulminatur contra dominus temporales & magiſtratus, qui ſub ſua iuriſdictione degentes, pœnis vel minis cogunt cum iis matrimonia contrahere, quos ipſi præſcribunt, quia illos diuites, vel ſpem magnæ hæreditatis habere cognoſcunt, vel aliis de cauſis ſimilibus.

Septima habetur *ſeſſ.* 25. *cap.* 3. vbi ipſo facto excommuni-
8 cantur omnes † Magiſtratus ſæculares, qui non præbent auxilium inuocatum ab Epiſcopis ad reſtituendam vel conſeruandam clauſuram Monialium, & ad compeſcendum pœnis inobedientes, & contradictores talis clauſuræ.

9 Octaua habetur *in eodem c.* vbi excommunicantur † ingredientes ſepta Monaſterij Monialium cuiuſcumque generis aut conditionis, ſexus vel ætatis fuerint, ſine licentia Epiſcopi, vel ſuperioris in ſcriptis obtenta. Iſta excommunicatio, ſicut præcedens, non eſt reſeruata. Sed de hac lege conſtitut. Pij V. Gregorij XIII.

Nona habetur *ſeſſ.* 25. *cap.* 18. vbi primò excommunicantur omnes & ſingulæ perſonæ, cuiuſcumque qualitatis & conditionis fuerint, tam Clerici, quàm laici ſeculares vel regulares, aut etiam qualibet dignitate fulgentes, qui quomodo-
10 cumque † coëgerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem.

Secundò excommunicantur in aliquo ex prædictis conſilium, auxilium, vel fauorem dantes.

Tertiò, qui ſcientes eam non ſponte ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interponunt.

Quartò illi etiam excommunicantur, qui ſanctam Virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel

voti

voti emittendi, quoquo modo sine iusta causa † impediunt. 11
Non est autem reseruata hæc excommunicatio.

Decima habetur *sess. 25. cap. 19.* vbi ipso facto excommunicantur.

Primò, † Imperatores, Reges, Duces, Principes, Marchiones, 12
Comites, & quocumque alio nomine domini temporales, ad duellum inter Christianos locum in terris suis concedentes.

Secundò, duellum vel pugnam committentes.

Tertiò, qui eorum patrini vocantur.

Quartò, consilium in causa duelli, tam in iure, quàm in facto dantes.

Quintò, quacumque ratione duellum cuique suadentes.

Sextò, spectatores duelli. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Aliæ pœnæ fuerunt contra istos *in eod. cap.* Hæ sunt excommunicationes in Concilio Trid. ipso facto latæ.

Hic autem aduertendum est, in eodem Concilio *sess. 24. c. 6.* dari † facultatem Episcopis, absoluendi in foro interiori 13
conscientiæ in diœcesi sua, quoscumque sibi subditos à quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, & vt id possint per se exercere, aut per suum Vicarium ad id specialiter deputandum, præter crimen hæresis, à quo ipsis per se, non per Vicarium absoluendi facultas datur. Ex qua concessione possunt absoluere Episcopi modo prædicto ab omni excommunicatione Papæ reseruata, quando crimen est occultum: nam casus non reseruantur Sedi Apostolicæ, nisi per censuras, vt dicit Caiet. *in sum. ver. casus.* Tamen ista facultas sic concessa post Concil. Trid. limitata est per Bullam in Cœna, per quam reuocatur facultas, etiam per Concilium generale concessa absoluendi à casibus in Cœna, vt habetur in Bulla: vnde consequenter nec à crimine hæresis occulto absoluere iam possunt, nec ab aliis in Bulla contentis: poterunt tamen vigore Concilij ab aliis absoluere extra Bullam, tam ab his, quæ ante Concilium reseruata erant, quàm ab iis, quæ post Concilium reseruantur: nam licèt verbo præteriti temporis vtatur, extenditur tamen etiam ad futura, propter naturam legis, cuius est proprium comprehendere futura, vt habetur *cap. fin. de consti.* & *ibi* Doct. quod confirmatur ex *l. Arriani. C. de hæret.* vbi habetur legem semper esse in viridi obseruantia, & semper loqui, † Concilium autem generale 14
vim legis habet.

Debet tamen hoc limitari, quando excommunicatio est tantum † reseruata, & non est apposita clausula (*non obstanti-* 15

bus) si enim ita reseruatur Papæ, vt nemo alius possit abso-uere,non obstantibus,&c. Episcopus vigore Concilij non po-test.nam vt decidit Rota,per hanc clausulam tollitur facul- concessa per Concilium.

De facultate verò absoluendi à suspensione,& dispensa- super irregularitate, eisdem Episcopis per idem concili- concessa,suo loco dicemus,cum de suspensione,& irregula- tate sermo occurrerit.

Quid suspensio,& quæ eius species.

CAPVT XLII.

SVMMARIA.

1 *Suspensionis definitio.*
2 *Suspensio priuat vsu officij,aut beneficij.*
3 *Suspensionis varij modi seu species.*
4 *Suspensio à toto ordine,beneficio, aut officio non potest in perpetuum.*
5 *Suspensio quædam est à iure, quædam ab homine.*

1 SEcundo loco post excommunicationem de suspensi- tractandum est,quæ quidem breuiter potest sic defini- *Suspensio est Ecclesiastica censura,priuans vsu Ecclesiastici o- cij aut beneficij.*

Dicitur primò,*censura Ecclesiastica*,loco generis,hoc en- est commune ipsi cum excommunicatione & interdicto, habetur *c.quærenti,de verbo.signif.*

Dicitur secundò, *priuans vsu*, quia dupliciter priuatur a- quis officio aut beneficio.Vno modo,quando ipsum offici- aut beneficium aufertur ab eo,quantum auferri per potes- tem humanam potest. Altero modo, cùm remanet ipsum o- ficium aut beneficium,quia manet titulus vel potestas;tam- aufertur exercitium beneficij aut officij. Priori modo n- est suspensio, sed degradatio aut depositio. Posteriori mo-
2 est suspensio. Et aduerte, † suspensionem priuare vsu offic- aut beneficij, vt vsus est, *cap. à nobis,de except.* Abb.*in c.* *Apostolicæ, num.2.eod.tit.* nisi specificè sit prohibita suspen- hominum communio, quo casu debet se abstinere etiam communione,vt notat Gemin.*in cap.1.§.& hæc, num. 3. v- differunt, de sent. excomm. lib. 6.* Excommunicatio verò lic- etiam

etiam auferat vſum, non tamen hac ratione quatenus vſus eſt, ſed quatenus communicatio quædam eſt cum aliis, à qua excommunicatus ſeparatur; vnde excommunicatio non eſt dicenda ſuſpenſio, cum ſit ſpecies quædam diſtincta cenſuræ Eccleſiaſticæ.

Tertiò dicitur, *officij aut beneficij eccleſiaſtici*, quia in præſenti non loquimur de ſuſpenſione generali, quæ complectitur etiam priuationem vſus officij ſæcularis, ſed in particulari, vt ad Eccleſiam pertinet, propter quod diximus eam eſſe cenſuram.

Huius ſuſpenſionis multi ſunt etiam † & varij modi [a], ſeu ſpecies quædam, quas in particulari enumerat Gloſſ. *Clemen. cupientes, de pœnis.* Poſſumus tamen eos in generali ſic reducere, vt primo diuidatur in tres ſpecies; quædam enim eſt ſuſpenſio ab officio, & per officium intelligitur tam officium ordinis, quàm officium iuriſdictionis eccleſiaſticæ. Quædam eſt à beneficio Eccleſiaſtico, & per beneficium complectimur dignitates, Canonicatus, beneficia, ſiue curata, ſiue ſimplicia, & alia huiuſmodi. Quædam eſt ab officio & beneficio ſimul. 3

Secundò ea, quæ eſt ab officio tantùm, aliquando eſt à toto officio, aliquando à parte. A toto officio, quando priuat vſu ordinis cuiuſque, & ſimul vſu iuriſdictionis. Ea, quæ eſt à parte, multiplex eſt: nam aliquando eſt à toto ordine, tamen ſolo, aliquando à parte, vt ſacerdotio, aut diaconatu, aut alio inferiori.

Rurſus in vno ordine, aliquando à toto, aliquando à parte, aliquando fit etiam à ſola iuriſdictione, ſed aliquando à tota, aliquando à parte aliqua.

Tertiò, ea, quæ eſt à beneficio, aliquando etiam eſt à toto, aliquando à parte ſola, vt à fructibus perficiendis, vel aliquo alio ad ipſum pertinente.

Quartò diuiditur ratione temporum: nam aliquando eſt ab officio, vel beneficio, vel vtroque ad aliquod tempus maius, vel minus, prout determinatum fuerit à iure, vel ab homine, aliquando eſt à parte aliqua prædictorum, aut ad tempus aliquod, aut in perpetuum: à † toto tamen ordine, aut à toto beneficio, aut à toto officio non fit in perpetuum, tunc enim potius depoſitio vel degradatio eſſet. 4

Quintò rurſus diuiditur: nam † quædam eſt à iure, quædam ab homine, ſicut in excommunicatione declaratum eſt. Hi ſunt modi ſuſpenſionis in ſumma & in communi. 5

ADDITIONES.

De suspensione Cand.aur.Felician.Episcopus Scal. Vgolinus de censuris,Sayr. lib.4. Val.loco citato,parte 1.Corona part.3. Couar.in Clem.si furiosus,part.1.Nau.à num. 151. Philiar.p. 1.l.4.Graffius lib.4.c.15.& alij innumeri.

a *Varij modi.*] Vide Nauar.n.154.Sayr.c.3.

De diuisione suspensionis c.1.à n.28.

De quibusdam regulis, quibus explicantur species suspensionis prædictæ.

CAPVT XLIII.

SVMMARIA.

1 *Suspensus ab ordine, non ob id suspensus est à iurisdictione, nec contra.*
2 *Suspensus à maiori ordine non censetur etiam suspensus à minori.*
3 *Suspensus à Pontificalibus, celebrans in illo apparatu Pontificali non fit irregularis.*
4 *Suspensus à minori ordine, suspenditur etiam à maiori.*
5 *Suspensus ab vno ordine, non potest ad maiores ascendere.*
6 *Suspensus ab officio, suspenditur & ab ordine & à iurisdictione.*
7 *Suspensus à beneficio, non ob id suspensus est ab officio.*
8 *Suspensus ab officio, non ob id suspenditur regulariter à beneficio.*
9 *Suspensio maior quando intelligatur.*
10 *Suspēsus ab ingressu Ecclesiæ qua priuetur potestate, qua non.*
11 *Suspensus ab officio, potest interesse diuinis, sed non officiare.*
12 *Suspensus ab administratione Ecclesiæ vel beneficij, non est suspensus ab ordine.*

IN his suspensionum speciebus, seu modis nonnullæ regulæ aduertendæ sunt, quarum prima ᵃ est. Quando aliquis est † suspensus ab ordine, non ob id suspensus est à
1 iurisdictione: nec contrà, quando suspensus est à iurisdictione, ob id suspensus censendus est ab ordine, quia hæc duo sunt ab inuicem distincta, & vnum ab altero non pendet, vt colligitur ex *cap. aqua. de consecrat. Eccles.* Ex qua sequitur,

quitur, quod suspensus à Pontificalibus tantùm, solum suspenditur ab exercitio eorum, quæ ad ordinem Episcopatus pertinent, vt confirmare, chrismare Ecclesias ac Virgines consecrare, ordines conferre, dedicare Ecclesias, reconciliare, & similia, vt dicit Gem. *in c.1.§.officiales.num.3.de offic. ordin. lib. 6.* non tamen ab his, quæ iurisdictionis sunt, vt conferre beneficia, excommunicare, &c. Hoc probatur ex *cap.transmissam.de elect.* vbi habetur iurisdictionalia ista non pendere ab ipsis Pontificalibus, ita etiam notat Panorm. *cap. cùm dilectus, de consue.*

Secunda [b] regula est, suspensus ab ordine simpliciter est suspensus à quolibet ordine, & per consequens ab ordinibus datis super ordine, & sic à iurisdictione spirituali, & similibus, secundùm Abb. *in cap. cùm dilectus, num.* 10. *ver. si ergo, de consue.* Syluest. *ver. suspensio num.* 5. *ver. si verò sit ab ordine.* & similiter etiam talis suspensus incapax est beneficij obtinendi. Feli. *in cap.* 2. *num.* 4. *ver. limitatur, de rescript.* Si verò est suspensus ab aliquo ordine, tunc si † suspensus est à maiori, non 2
ob id suspensus est à minori, vnde suspensus à sacerdotio, non est suspensus à diaconatu & inferioribus. Suspensus ab ordine Pontificali, non ob id suspensus est à sacerdotio, nec ab aliis ordinibus, quia pontificalia spectant ad alicuius ordinis Ecclesiastici substantiam, vt omnes fatentur, teste Couarr. *in rubr. de homicid.* 1. *part. r. lect.* §. 1. *verb.* 2. *colligitur.* & per consequens † suspensus est à Pontificalibus, celebrans in illo apparatu Pontificali, non fit irregularis secundum communem opinionem, de qua Couar. 1. *part. relect.* §. 1. *ver.* 2. *colligitur.* nam licèt Episcopatus sit ordo, vt habetur in Concil. Trid. non tamen est ordo, vt est sacramentum, vt ait Couarr. *variar. resol. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 15. † Suspensus verò à minori, 4
suspenditur etiam à maiori: suspensus enim à diaconatu, suspenditur in sacerdotio, & sic consequenter fit in aliis ordinibus. Ita habet Host. *cap. dilectus filius, de temper. ordin.* & est communis sententia Doctor. Et similiter † suspensus ab vno 5
ordine, non potest ad maiores ascendere, secundùm Abb. *in c. fin. n.* 2. *de Apostatis*, ea ratione, quia videretur per saltum promotus, idem Abb. *in cap. de simoniacis, n.* 5. *de sim.* Cardi. Alex. *in c. quod studet. col.* 2. *ver. & dicit*, 1. *q.* 1. Boic. *in c. post translationem, de iud.* vnde sequitur, vt notat Angel. *suspensio.* 3. §. 3. quòd suspensus à collatione ordinum nullum potest conferre, suspensus verò à collatione maioris potest conferre minores, suspensus tamen à collatione minorum, non potest conferre maiores.

6 Tertia [c] regula est. Suspensus simpliciter ab † officio suspenditur & ab ordine,& à iurisdictione.ita habet Glo. *c. cùm dilectus.de consuet.*& *ibi* Panor.*num.* 19. Vbi dicit, officium esse latum vocabulum,&claudere vtrumque.Idem Feli.*in cap. Apostolica. n. 16. de except.* & est communis sententia contra Glo.*can.audiuimus.* 14.q.1. quæ dicit, quod suspensus ab officio intelligitur ab ordine,non autem à iurisdictione.

7 Quarta, [d] suspensus † à beneficio,non ob id suspensus est ab officio, puta ordine, vel iurisdictione.ita habet Gloss.*cap. cùm Vintoniensis, de elect.* & Panorm. *c. cum dilectus, num. 20. de consuet.*quod intellige, quando iurisdictio non competit ratione illius beneficij, à quo est suspensus, vt notat Nauar.per *cap.cùm in cunctis.§.fin de elect.in sum.cap 27.num. 163.ver sexto.* suspenso enim principali, etiam accessorium suspensum esse videtur: suspensus autem à beneficio est suspensus à perceptione fructuum,& aliis,quæ sunt ratione beneficii,vt dicam infrà.

8 Quinta [e], suspensus † ab officio, non ob id suspenditur regulariter à beneficio. hæc est contra Glos. *cap. quia sæpe de elect.* Ratio autem huius est Gloss. *Clem. cupientes, verb. suspensi, de pœnis.*quia cum aliquando suspensio fiat ab officio, aliquando ab officio & beneficio, superfluè adderetur secunda pars,si prima includeretur,siue ista suspensio sit à iure siue ab homine, siue propter delictum etiam graue, siue ob aliam causam. ita habet Bonif.*Clem.cupientes,allegata, n.3.* quamuis in hoc sint variæ opiniones. Intellige autem non esse suspensum à beneficio præter fructus illos beneficii, qui dantur ob vsum officii, à quo suspensus est, vt sunt distributiones quotidianæ, & similia, & præter actus beneficii, qui sunt ordinis vel iurisdictionis, ab his enim suspensus est. Intellige etiam respectu suspensionis propter delictum in casibus illis, in quibus suspensio fit ad tempus: nam si suspensio esset perpetua, pro delicto vel culpa suspensi, censeretur suspensus à beneficio,secundùm Vital. *in d. Clem.n.* 43. talis enim suspensio est similis priuationi: vnde qua ratione priuatur officio, censetur priuatus beneficio, ita & realiter suspensus propter similitudinem, quam habent.

Sexta, [f] quando simpliciter fertur suspensio, non limitando ab officio vel officio, intelligitur † maior suspensio, &
9 tunc suspendit ab omnibus. Ita est Syluest. *ver. suspensio. §.5 circa fin.*

10 Septima [g],suspensus † ab ingressu Ecclesiæ priuatur potestate exercendi ordinē in ipsa Ecclesia, & similiter est priua-

tus

tus poteſtate audiendi diuina in ipſa Eccleſia, ſecundùm Ioan.Andr.& Ancar.& Gem.*in c.is cui,num.1.circa fin.de ſent. excommun.lib.6.* Ita habet etiam Syluest. *ver. ſuſpenſio.§.5.* & ſi durante ſuſpenſione decedat,niſi pœnituerit, denegatur ei Eccleſiaſtica ſepultura in Eccleſia & Cœmeterio,*cap.is cui,* & *ibi* Doct.*de ſent.excomm.lib.6.* non tamen ſecundum eoſdem priuatur poteſtate exercendi iuriſdictionalia, & idem notat Abb.*in cap.ſacro,de ſentent. excommun. num.*10.aut eligendi, aut celebrandi extra Eccleſiam, aut orandi in ea, tempore, quo ibi diuina non dicuntur, aut tunc tranſeundi per eam, ſecundùm Calder. & Gemin.*in cap.is cui,in princ. num. 3. de ſent. excomm. lib. 6.* aut percipiendi Eccleſiaſtica ſacramenta ſecundum communem,vt teſtatur Syluest. *vbi ſuprà.* Suſpenſus ergo ab ingreſſu Eccleſiæ non poteſt officium exercere in Eccleſia, nec intereſſe diuinis, & in hoc excedit ſuſpenſionem ab officio: nam ſecundùm Aſtenſ. *2. part. lib. 7. tit. 16. quæſt.*11. ſuſpenſus † ab officio poteſt intereſſe diuinis, dummodo non officiet,aut actum ordinis exerceat, niſi eſſet ſuſ- 11
penſus ſimpliciter à diuinis, quia tunc nec intereſſe poteſt, ſicut nec officiare,aut actum ordinis exercere intra Eccleſiam vel extra,vt dicit Gemin.*in c.1.§.ſi quis autem.num.3.de ſent. excomm.*

Octaua, ſuſpenſus † ab adminiſtratione Eccleſiæ vel be- 12
neficij,tam in temporalibus,quàm in ſpiritualibus,non eſt per hoc ſuſpenſus ab ordine, ita habet Syluest. *loco citato,* Abb. *in cap.ſi quorundam. num. 9. de ſolut.* Hæ ſunt præcipuæ regulæ ad ſuſpenſionis modos diſtinguendos.

ADDITIONES.

a *Regula prima.*] Nauar.cap.27.num.160.
b *Secunda.*] Vide Sayrum lib.4.cap.3.
c *Tertia.*] Sayr.c.5.num.2. An ab officio ſuſpenſus, voce in capitulo careat,vide Sayr.num.12.
d *Quarta.*] Sayr.loco cit.num.16.Philiar.p.1. cap. 1. *pœnæ enim ſunt potius reſtringendæ.*
e *Quinta.*] Nauar.loco citato.
f *Sexta.*] Vide Sayr. cap.4.num.2.
g *Septima.*] Vide Nauar.num.161.

Suſpenſus ab aliqua actione præſcripta non eſt ſuſpenſus ab aliis,quæ illi non ſunt annexæ. Nauar. num. 160. Sayr.c.4. num. 15.

De

De casu suspensionis.

CAPVT XLIV.

SVMMARIA.

1 *Suspendere potest is, cui est excommunicandi potestas.*
2 *Persona Ecclesiastica solum suspendi potest.*
3 *Episcopus quando incurrat suspensionem à iure.*
4. 5 *Peccatum & contumacia est causa suspensionis.*
6 *Suspensio admonitione an indigeat.*
7 *Suspensio est ponenda in scriptis.*
8 *Suspensionis forma qualis.*
9 *Suspensio alia est ipso facto, alia comminatoria tantum.*
10 *Appellatio à suspensione quid efficiat.*
11 *Suspensionis finis quis.*

QVatuor esse causas in suspensione, sicut in excommunicatione, certum est.

1 Prima est efficiens, scilicet qui potest † suspendere, & hic est omnis ille, qui potest excommunicare, vt DD. communiter dicunt, & notat Syluest. *ver. suspensio.* §. 2. & Ang. *suspensio.* 2. §. 3. de quo suprà dictum est: vnde sequitur quod suspensio, seu prohibitio à celebrando, quæ imponitur pœnitenti à Confessario, non est propriè suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, & sic suspensus celebrando non fieret irregularis, vt habet Innoc. *cap. si celebret. num.* 3. *de sent. excom.*

Materialis autem causa remota est is, qui suspendi potest, & talis ex præcedenti definitione notus est; non enim est om-
2 nis, qui excommunicari potest, sed solum † persona ecclesiastica. Est autem hoc priuilegium Episcopis concessum, vt nul-
3 lus † Episcopus incurrat suspensionem à iure, nisi specialiter ipsius mentio fiat, ita habetur *c. quia periculosum. de sent. excomm. in 6.* & hoc intellige tam de suspensione officij, quàm beneficij, vt notat Gloss. *in d. cap. verb. officij.* Hoc autem non procedit in excommunicatione; hanc enim incurrere possunt, vt ibi notat Glos. *ver. suspensi.*

4 Materialis autem proxima est † peccatum, propter quod suspensio fertur, non enim absque peccato quis suspendi potest, *cap. satis peruersum. d.* 56. hoc autem frequentius est mortale, potest autem pro veniali aliqua suspensio imponi,

vt dicit Caiet.*ver suspensio*,& Nauar.*in sum.cap* 27.*num*.159.
dummodò tamen sit leuis suspensio, sicut & culpa, argum.
tex.*in l. respiciendum, in prin ff. de pœn.* Non est autem sus-
pensio vt excommunicatio; hæc enim, cum est ab homine,
non imponi debet nisi propter mortale cum contumacia &
inobedientia; at suspensio non sic. nam aliquando ponitur
suspensio ab homine † ob contumaciam, aliquando verò ob 5
peccatum solum in pœnam illius peccati, probata enim cul-
pa vel notoria existente, fertur etiam contra delinquentem
non contumacem. secundùm Innoc.*in cap. peruenit. num.* 3.
de excess. prælat. & Abb. *in cap reprehensibilis.num.* 4 *de ap-
pellat.*

Aduerte tamen [a], quòd licèt in hoc casu monitio ad sen-
tentiam non sit necessaria, opportet tamen, quod de crimine,
citata parte, prius constet. iuxta Gloss.*in Clem. præsenti, ver.
constiterit. de censi.* nisi excessus sit notorius, vt dicit Abb. *in
cap. peruenit.* 1. *num.* 5. *de appell.* Vnde fit, vt non semper † 6
opus sit admonitione in suspensione, sed solum quando pro-
pter contumaciam est, secundùm Innoc. *cap.* 1. *de excessibus
Prælat.* Panorm. cum communi, *in cap. reprehensibilis, num.* 4.
de appell. tunc enim est necessaria admonitio, sicut in ex-
communicatione, & non fertur, nisi contra incorrigibilem
& contumacem, secundùm Innoc. *in d.cap. peruenit.* & Franc
in cap. reprehensibilis, in princ.de appell. tamen vtroque modo
† in scriptis est imponenda suspensio ab homine, iuxta *cap.* 7
cum medicinalis, de sentent. excomm. in 6. vt notat Syluest.
ver. suspensio,num. 4. Cæterùm si taliter non fieret, non pro-
pterea esset nulla, vt per Syluest. *ibi.* Multa sunt peccata in
particulari, propter quæ in iure suspensiones sunt impositæ,
de quibus dicemus paulò inferiùs.

Forma [b] autem suspensionis non est determinata in iure,
vt notat Hostien.*in cap. ad hæc. circa fin.de appell.* sed multis
modis potest exprimi ille actus suspensionis in particulari, vt
† suspendo te à beneficio, vel ab ordine, vel ab hoc aut illo. 8
In iure dicitur: sit suspensus. vbi aduertendum est, aliquan-
do esse suspensionem † ipso facto, cum dicitur, suspendimus, 9
vel sit suspensus, vel quid simile. Aliquando est commina-
tio, vt cùm dicitur, suspendatur, vel suspendendus est, vel
verbum simile, vt diximus in materia de excommunicatio-
ne; multa enim, quæ illic dicta sunt, communia sunt cum sus-
pensione, & illud maximè de nullitate etiam † suspensionis 10
post legitimam appellationem latæ, & idem suspensione
ante appellationem lata respectu spiritualium, *per cap. is cui,*

de

de sent.excom.lib.6. Secus autem respectu temporalium: nam in hoc casu appellatio etiam sequens suspendit executionem sententiæ suspensionis, secundùm Abb. *in c.pastoralis §.verùm quia.num.11.de appell.* Gloss.*in d.c.is cui,ver. sequens.* & idem etiam, quando appellatur à sententia suspensionis à beneficio: talis enim appellatio similiter suspendit, vt notat Abb.*in cap. pastoralis.§.verùm quia,num. 11. de appell.* Gloss.*in c.is cui.de sent.excom.li.6.ver.sequens.* & sic interim retinet possessionem dicti benefi.vt dicit Boic.*in c. Apostolicæ. in fin. de except.*

11 Finis autem † suspensionis est idem, qui & excommunicationis; Ecclesia enim animarum vtilitatem intendit, quando corrigit & castigat.

ADDITIONES.

De efficiente causa, Sayrus l.4.c.2.Nau.159.

a *Aduerte tamen.*] Nauar. loco citato.

b *Forma.*] Sayr.cap.2.

De effectibus suspensionis.

CAPVT XLV.

SVMMARIA.

1 *Suspensus exercens id in quo est suspensus, peccat mortaliter suo genere.*

2 *Suspensus ab ordine an & quando fiat irregularis.*

3 *Suspensus à canone, ob defectum corporis, si contrà faciat irregularis non efficitur.*

4 *Suspensus priuatur communione aliorum in eo, in quo est suspensus.*

5 *Participantes cum suspenso, quando mortaliter aut venialiter peccent.*

6 *Suspensus à beneficio non censetur etiam suspensus ab officio, nec contrà.*

7 *Suspensus ob officio non potest eligere, vel eligi, aut communicare.*

8 *Suspensus à beneficio habet ius eligendi.*

9 *Suspensus talis non potest recipere beneficij redditus.*

10 *Talis suspensus non potest bona beneficij administrare.*

11 *Eligi an possit, vel illi possit conferri beneficium.*

Quidam

QVidam sunt effectus suspensionis, quorum primus est. † Suspensus exercens id, in quo est suspensus, peccat 1
grauiter, & peccatum est ex suo genere mortale, arg. text. *in c.2.de maior. & obed.* Suspensus tamen in aliquo non peccat, si faciat ea, in quibus non est suspensus. Peccat ergo, qui suspensus ab ordine aliquo actum illius exercet. Peccat, qui suspensus ab officio seu iurisdictione excommunicat, vel aliquem exercet talis officij actum; & qui suspensus ab ingressu Ecclesiæ, ingreditur, vt adsit diuinis officiis; & qui suspensus à prædicatione, prædicat. Similiter de aliis.

Secundus effectus est, suspensus ab ordine [a], vel aliquo includente suspensionem ordinis, non solum peccat si actum talis ordinis exerceat, sed etiam fit † irregularis, deducitur 2
hoc ex *cap.cùm æterni. de sentent. & re iud.in 6. & cap.1. de sentent. excomm. eod. lib.* & omnes Doct. in hoc conueniunt, illi enim Canones licèt secundùm Archid. sint restringendi, quoad casus ibi expressos, tamen contrarium est verum, & sic dictos Canones generaliter procedere de quacumque ordinis suspensione, & declarare, non autem de nouo statuere, tenuerunt ibi Gem. Ioan. Andr. & alij. Quod locum habet, siue suspensio sit ab homine, siue à iure, seu in certum tempus, vel donec pœniteat, tempore suspensionis diuinis se immiscuerit, secundum magis communem sententiam, licèt quidam contrarium probare conentur, vt per Couarr. *in Clem. si furiosus 1.part.relect.§.1.num.5.in fin.* Ex quo aliqua sequuntur.

Primò [b], suspensus ab actiua collatione sacramentorum, si conferat, peccat, & efficitur irregularis, quia conferre actus ordinis est. At verò suspensus à passiua tantùm susceptione sacramentorum, licet peccet suscipiens, non tamen fit irregularis, quia suscipere non est actus ordinis. ita habet Sylu. *ver.suspensio §.5.*

Secundò [c], suspensus à collatione sacramentorum, si baptizet non solemniter, sed eo modo quo laicus potest baptizare, non efficitur irregularis, vt habet Hostien. *cap. 1. de sent. excommun.* quia talis collatio non est ordinis, nisi baptizet solemniter tanquam sacerdos.

Tertiò, suspensus ab ordine maiori non peccat, nec fit irregularis, si exerceat actum minoris, quia non est suspensus ab eo. Secus, si suspensus in minori exerceat maiorem, quia suspensus est ab eo, per ea, quæ diximus superiùs.

Quartò, suspensus ab ingressu Ecclesiæ, si celebret in ea, peccat, & fit irregularis, quia suspensus est ab ordine exercendo

do in ea, ita habetur *in cap. is cui, de sent. excomm. in 6.* quamuis autem peccet ibi audiendo diuina, non tamen est irregularis, quia audire non spectat ad ordinem, ita habet Gem. *in prædicto cap. is cui, num. 4.*

Quintò, suspensus ab officio prædicationis, licet peccet prædicando ac ipso facto sit excommunicatus. *Clem. cupientes, §. quibus, circa fin. de pœn.* & ibi Ancar. *n.* 10. non fit irregularis, vt habet Calder. *Clem. cupientes, de pœn.* & Ang. *suspensio.* 3. §. 8. quando non est actus ordinis; secus si solemniter, ac ex suo officio prædicaret, quo casu fieret irregularis, vt dicit Nauar. *in sum. cap.* 27. *n.* 163.

Sextò, suspensus ab administratione Ecclesiæ, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus celebrans, non est irregularis, quia talis non est suspensus ab ordine, ita habent Ioan. Andr. & Panor. *in c. si quorundam, n.* 8. *de solut.* Denique id generaliter [d] obseruandum est nunquam suspensum exercendo actum, à quo est suspensus, effici irregularem, nisi quando ab ordine est modo aliquo suspensus, & exercet actum ordinis, à quo suspensus est.

3 Hic tamen aduertendum est quando aliquis est † à Canone suspensus, propter defectum corporalem, propter quem prohibetur promoueri talis, si promoueatur, & celebret, licet mortaliter peccet, non tamen efficitur irregularis, ita habet Panor. *c. si celebret. num.* 2. *de Cleri. excomm. ministr.* post Inno. *ibi num.* 3. & est communis sententia, quam seruat Romana Curia, quæ simpliciter dispensat cum talibus super defectu, & non super irregularitate contracta ob celebrationem, vel ordinationem ante dispensationem obtentam, nec de illa fit aliqua mentio, vt testatur Host. *in d. c. si celebrat. ver. & hoc apparet. col.* 2. *de Cler. excomm. ministr.* Huius doctrinæ ratio est ea, qui enim ex defectu corporis celebrare non potest, non est verè suspensus, sed irregularis, vt dicemus postea. Suscipiendo autem ordines non contrahit ipso facto aliquam iuris suspensionem: inde procedit, vt etiam celebrando non incidat in nouam irregularitatem præter eam, quæ erat ex corporis vitio seu defectu.

4 Tertius effectus est, suspensus † priuatur communione illorum in eo, in quo est suspensus, ita vt peccet communicando cum aliis; & peccet etiam, qui in tali actu cum eo communicat; vt qui recipit sacramenta à suspenso à collatione sacramentorum, & qui audit Missam à suspẽso ab ordine, & qui inducit etiam ipsum ad talem actum, quod si actus suspensionis non pertinet ad diuina, id est ad ordinem aliquem, non est

est † mortale, sed veniale ex parte participantis, cum eo communicare, sicut diximus de excommunicatione, *c.11. & 12.* 5
Hæc intelligenda sunt de suspenso denunciato nominatim per *extrauag. ad euitanda*, de qua superiùs diximus.

Quartus [f] effectus est, suspensus † à beneficio non censetur ab officio suspensus, secundùm ferè omnes; non est enim officium accessorium beneficio. Hæc est communis doctrina, quam tenet Calder. *Clem. cupientes, de pœnis.* An verò [g] suspensus ab officio simpliciter, sit suspensus à beneficio, extant opiniones; nam beneficium videtur accessorium officio, iuxta Gloss. *cap. latores, de Cler. excommun. ministr.* sed probabilius est, quod tenet Panor. *Clement. cupientes, allegata, num.7.* vbi sic inquit. *Aut aliquis est à iure suspensus ab officio, & is censetur etiam suspensus à beneficio*, arg. can. præter. *dist.32. aut est ab homine suspensus ab officio, & tunc, aut in sententia fit mentio etiam beneficij, & tunc sententia est seruanda, aut non fit mentio, sed tantum simpliciter ab officio suspenditur, nec apparet de mente suspendentis, an voluerit etiam à beneficio suspendere, tunc aut suspensio fertur propter crimen, siue aliam causam grauem, & eo casu censetur esse suspensus à beneficio, iuxta* cap. inter. de purgat. can. *aut fuit suspensus propter infamiam, scandalum, aliamve leuem causam, & eo casu talis suspensio non extenditur ad beneficium. arg.* 2. q.5. can. presbyter. *Si tamen hoc casu suspensus contemnat suspensionem, seu sit in mora absolutionem petendi, debet ei beneficium subtrahi,* in cap. cùm bonæ, de ætat. & qualit. *facit etiam* c. fin. de elect. Hæc ex Panor. & est doctrina à pluribus recepta. 6

Mihi tamen [h] probabilius dicendum videtur, quod suspensus ab officio simpliciter, siue à iure, siue ab homine, vbi non fit mentio beneficij, non inducit suspensionem à beneficio absolutè, nisi quantum ad ea, quæ sunt in beneficio pertinentia ad officium; vt quando est beneficium iurisdictionem habens, vel aliqua alia, quæ sunt officij. Tunc autem non potest suspensus ab officio percipere eos fructus, quos obtinet ratione officij, si tamen est beneficium simplex, nihil habens admistum officij, suspensus ab officio non est suspensus à beneficio, potestque percipere fructus illius: cum enim in iure & sententia ab homine aliqua suspensio feratur ab officio, aliqua ab officio & beneficio, frustra adderetur (*à beneficio*) si in priori comprehendatur.

Quintus [i] effectus est. Suspensus † ab officio nec potest eligere, nec eligi in beneficium aliquod, *cap. cùm dilectus, de consuet. adiuncta Gloss.* nec potest excommunicare, nec confer- 7

re beneficium, *cap. quia diuersitatem, de concess. præb.* Suspensu
8 tamen † à beneficio potest eligere, per Gloss. *cap. cum Vintoniensis, de elect.* quia hoc est officij, vt notat Henr. Boic. *in cap.*
9 *Apostolica num. 5. de excep.* tamen non potest recipere † redditus beneficij, nisi ad modicam sustentationem, si est pauper, & sit suspensus propter delictum; nam propter contumaciam, etiam illa modica sustentatione priuatur, ea ratione, quia si vult potest resipiscere. Abb. *in cap. Apostolica num. 7.* & *ibi* Felin. *num. 9. de excep.* Couar. *variar. resolut. lib. 3. cap. 13.* & dicti fructus conuertuntur in vtilitatem Ecclesiæ, secundum Ioan. de Imol. *in c. sicut, col. 3. circa fin. de cohab. Cle. & mulier.* Cuius tamen dictum limita in iusta suspensione: nam si esset nulla vel iniusta, secuta absolutione restituuntur suspenso, vt per Couar. *vbi suprà.*

10 Non potest etiam talis suspensus † bona beneficij administrare, nec pro illis nomine proprio agere, vt notat Abb. *in c. Apostolica num. 5. 6. de excep.* implicant enim inter se, vt ipse dicit, quod sit à beneficio suspensus, & pro illo possit agere, & si administraret, esset que simplex clericus, beneficio priuaretur; secundum Gem. *in cap. 1. §. quia verò. num. 1. de elect. lib. 6.* Prælatus verò censetur ipso iure priuatus, vt notat idem Gemin. *in cap. cupientes. §. cæterum num. 2. eod. tit. & lib.* Et generaliter non potest se intromittere, in pertinentibus ad beneficium, à quo est suspensus, vt per Abb. *vbi suprà num. 5.* & *ibi* Boic. *num. 6.*

11 An autem † eligi possit, vel illi possit conferri beneficium, distinguendi sunt nonnulli casus. Aut enim suspensio est à iure lata pro crimine vel offensa, non concernente certum beneficium, vel certam Ecclesiam, & tunc non potest, quia ius vbique ligat. Aut à iure fertur pro crimine concernente certum beneficium vel Ecclesiam, & tunc in illa Ecclesia non potest acquirere beneficium, in alia autem sic, vt notat Henr. Boic. *in c. cùm dilectus. num. 13. de consuet.* per iura deducta per ipsum. Si verò suspensio est ab homine, puta ab Ordinario, & fuit generaliter lata ab omnibus beneficiis iurisdictionis eius, tunc durante suspensione, suspensus non potest in iurisdictione illius aliquod beneficium acquirere; quòd si à certa Ecclesia est suspensus, in ea non potest acquirere beneficium, extra eam potest. Si tamen indistinctè sit lata suspensio ab omni beneficio, tunc nec in territorio, nec extra poterit suspensus obtinere beneficium, vt notat Henri. Boic. *vbi suprà.* Executio tamen debet fieri per iudicem territorij, secundum Abb. *in cap. pastoralis. §. verum. num. 23. de appell.*

ADDI

ADDITIONES.

Vide Nauar.num.163.

a *Suspensus ab ordine.*] Etiam minori. Nauarr. loco citato. Episcopus etiam suspensus à Pontificalibus, pontificiis ornatus vestibus celebrans. Idem ex Trid.Con.probans Episcopatum esse ordinem distinctum; quod docuit etiam Bella. Negant alij, quod ait Nau.Vide Sayr.c.16.n.24.

b *Primò.*] Nauar.16.

c *Secundò.*] Nauar.16.

d *Denique id est generaliter.*] Vide Nauar.loco citato, Sayr. cap.16.num.3.

e *De suspenso denunciato.*] Ita Nauar.loco citato, in fine. Vide Sayrum cap.11.

f *Quartus.*] Vide Sayrum cap.6.num.8.

g *An verò.*] Sayrus c.5.à n.13.quinque sententias refert.

h *Mihi tamen.*] Ita Philiar.1.lib.cap.1.Sayrus loco citato, num.16.

i *Quintus.*] De hac re multa Sayr.loco citato.

De fructibus benefic.Sayr.c.6.à n.9.

Suspensus exercens ordinem non fit irregularis, nisi solemniter celebret, ex cap.medicinalis, de sententia excommunicationis lib.6.Nauar.loco citato, n.163.Sayr.c.16.num.6. ex communi sententia.

De absolutione à suspensione.

CAPVT XLVI.

SVMMARIA.

1 *Suspensio quando auferatur absolutione, quando non.*
2 *Suspensio ab homine à quo absoluenda.*
3 *Suspensio à iure ad tempus determinata quomodo collatur,*
4 *Suspensio à iure perpetua, reseruata & non reseruata, à quo possit absolui.*
5 *Forma absolutionis à suspensione.*
6 *Multiplex differentia inter suspensionem & excommunicationem.*

SVspensio † aliquando aufertur absque absolutione vlla, 1 in quo ab excommunicatione differt, quæ nunquam absque absolutione tollitur. Quando enim suspensio est ad

tempus aliquod imposita, tempore transacto, cessat suspen-
sio absque absolutione, & suspensus potest exercere id, i
quo suspensus erat, etiam sine absolutione, ita habet Inno
cap.cùm bonæ.de ætat. & qualit. vbi vnum addit, quòd quand
est suspensio ad tempus cum limitatione, donec satisfaci
suspensus, vt habetur *2.q.5.can. presbyter.* tunc etiam facta sa-
tisfactione indiget absolutione: tamen Gloss. *Clemen. religios*
de decimis. ver. donec. dicit quod in isto etiam casu non e
necessaria absolutio, facta satisfactione, sed declaratio per iu-
dicem de facta satisfactione, ad quam Gloss. Panor. se ref
in cap. cùm tu. num 6. de vsur. & hanc opinionem tenet etia
Ioan. Andr. vt refert Abb. *in c. cùm bonæ. n.6. de ætat. & qua-*
lit. & ita ego puto, quod ista procedunt de suspensione tem-
porali, tam à iure quàm ab homine, impleto tempore su-
pensionis, ante tempus enim impletum non potest aufe
sine absolutione, sicut suspensio perpetua.

De his autem, scilicet, tam temporali, quàm perpetua,
2 Dico primò [a], si sunt † ab homine, absolutio pertinet
eum, qui tulit sententiam, vel ad eius successorem, vel ad
periorem, sicut diximus supra de excom *cap.16.n.8.* & ita
net Henric.Boic. *in c.clerici, n.6. de cleri. excom. minist.* Ang.
spensio.4.§.1. & Sylu. *ver. suspensio.§.8. sup. cap.6.n.2.3.* &

3 Dico secundò, si est † à iure, & tempus habet determi
tum, non potest tolli ante temporis complementum, ni
conditore iuris, vel æquali, vel superiori, non ab inferio
etiamsi nullam habeat reseruationem, ita habent Glos. *c*
cupiente, de elect. in 6. v. suspensus. & Glos. *Clem. cupientes, de*
ret. v. excommunicationis. Vbi dicunt, quod suspensio à iu
communi ad certum tempus, etiam non reseruata, non pot
tolli per Episcopum, & idem dicit *ibi* Abb. *num.25.*

4 Dico tertiò, si est † à iure perpetua, reseruata pertinet
eum, qui reseruatur, si tamen non est reseruata vlli, & est im-
posita, propter contumaciam, tunc potest Episcopus absolu-
re. Innoc. communiter receptus *in cap.2. de solut.* Feli. *c.at*
clerici. §. de adulteriis, num.12. de iudi. & hanc conclusione
generaliter intelligendam, resectis nonnullis limitationib
Doctorum, tenet Nauar. *in sum. c.27. num.162.* Si tamen
imposita propter delictum, seu in pœnam delicti, & tale
delictum, super quo non possit Episcopus dispensare, à di
suspensione Episcopus absoluere non potest, ita habet Glo
marginalis *cap. cupientes, §. cæterum. de elect. in 6. v. suspen*
quamuis Glos. interior teneat, indistinctè non posse abso
uere Episcopum, etiam quando non est reseruata. Cum prin

tame

tamen sententia sentit Panor. *c. si quorundam, num.* 5. *de salut.* & latiùs *c. cum literis. de testib.* Boic. *in cap. at si clerici, num.* 25. *de iudic.* & de communi testatur Felin. *in d. cap.* §. *de adulteriis, in prin.* pro qua sententia facit tex. *in d.* §. *de adulteriis, & in cap. dilectus, de temp. ordinat.* Quæ autem & quot sint delicta, super quibus potest Episcopus dispensare, notant Doct. *in d.* §. *de adulteriis.* Vnde non est par ratio de suspensione & de excommunicatione in hoc: nam excommunicatio quoties non est reseruata, tolli potest ab Episcopo: suspensio autem non semper. Idem tamen Panor. *in Clem. prima, n.* 25. *de haret.* tenet, Episcopos dispensare posse, quando non est reseruata. idem Gloss. *ver. excommunicatio, in c. nuper. v. non retinuit, de sentent. excommuni.* Innoc. *in cap.* 2. *de solut.* etiam de communi testatur Sylu. *v. suspensio num.* 8. *per allegatum c. nuper.* vbi quia conditor canonis absolutionem sibi non reseruauerat, eo ipso aliis videtur concessisse facultatem relaxandi.

Prima tamen sententia melior videtur per allegatos textus, & *cap. nuper*, habet locum in excommunicatione, vbi maius vertitur periculum, & facilius remouetur, vt notat Gloss. *in cap. cupientes.* §. *ceterùm. v. suspensos, de elect. lib.* 6.

Forma [b] absolutionis à suspensione non habet determinata verba: est tamen necesse quod fiat in foro contentioso, vt notat Sylu. *v. suspensio, num.* 8. communiter tamen solet impendi sic: † *Absoluo te à suspensione, quam incurristi propter hoc,* 5
& restituo te pristinæ executioni ordinis vel beneficiorum, &c. In nomine Patris, &c. Quibuscumque tamen verbis vtatur, qui potest absoluere, exprimentibus hanc relationem vel absolutionem, si intendit absoluere, tenet absolutio.

Ex his omnibus colligitur † multiplex differentia inter 6
suspensionem & excommunicationem.

Primò enim, excommunicatio nunquam tollitur, nisi per absolutionem, suspensio verò aliquando tollitur, vt diximus.

Secundò, excommunicatio nunquam fertur, nisi cum contumacia: at suspensio aliquando in pœnam delicti etiam sine contumacia.

Tertiò, excommunicatio omnis vetat sacramentorum susceptionem & collationem: at suspensio non omnis prohibet susceptionem, nisi quando est à susceptione sacramentorum; nec collationem, nisi quando est ab officio vel ordine aut collatione sacramentorum.

Quartò excommunicationem à iure contrahunt Episcopi, etiamsi non fiat expressa eorum mentio; suspensionem

verò à iure, non nisi facta expressa eorum mentione.

Quintò, ab excommunicatione à iure quacumque non reseruata potest absoluere Episcopus; à suspensione verò non nisi à perpetua, & quando posita est in contumaciam, vel delictum, super quo potest dispensare.

In his & aliis multis differunt maximè hæ duæ censuræ.

ADDITIONES.

De hac re Nauar. num. 161. Sayrus cap. 17.

a *Dico primò.*] Sayr. loco citato, n. 24.

b *Forma.*] Vide Sayrum à num. 30.

In absolutione à suspensione requirendum iusiurandum obsequendo Ecclesiæ præceptis, c. super eo. 1. c. venerabili sentent. excommunicationis. Sayr. loco citato, n. 29.

Ad cautelam solet impendi interdum absolutio à suspensione, Sayr. n. 26. ex Anchar. Gemin. Franco.

Episcopus per Trid. sess. 24. c. 6. de ref. ab omni Papæ reseruata suspensione in foro conscientiæ subditos absoluere potest si occultum sit scelus, & non sit voluntarij homicidij. Idem potest Episcopi Vicarius Generalis; quin etiam declarauit sacra congregatio, Conc. Trid. explicationi præfecta, illius capitis facultatem Episcopis concessam, Pœnitentiariis & Vicariis specialiter electis, ab illis demandari posse. Sayr. loco citato, n. 19.

De suspensione Concubinarij notorij.

CAPVT XLVII.

SVMMARIA.

1 *Clericus notorius concubinarius est suspensus in ipso iure.*
2 *Quis sit notorius.*
3 *Concubinarius & fornicator differunt.*
4 *Suspensionis fornicatoris & concubinarij est eadem ratio.*
5 *Iure antiquo talis concubinarius est suspensus.*
6 *Suspensio hæc comprehendit non solum presbyteros, sed etiam Diaconos & Subdiaconos.*
7 *Hæc suspensio non solum est ab officio, sed etiam à beneficio.*
8 *Concubinarius vel fornicator notorius fit irregularis, si celebret, vel exerceat actum ordinis.*
9 *Irregularitas in qua solus Papa, in qua Episcopus dispensat.*
10 *In Concil. Trident. contra concubinarios vel fornicatores Clericos quæ pœnæ infligantur.*

11 *Suspensus à iure an possit etiam ab homine suspendi.*
12 *Suspensio hæc iuris an contrahatur propter quodcunque peccatum notorium, vel solum ob adulterium aut fornicationem.*

NVnc de casibus particularibus, in quibus ipso iure suspensio contrahitur, tractandum est: hi autem multi sunt. Quorum primus habetur *c. quæsitum, de cohab. cler. & mulie.* † Clericus notorius concubinarius est suspensus ipso iure. Quis autem sit † notorius *in eodem can.* explicatur, nempe quando delictum est notum per confessionem factam in iudicio, aut per sententiam, aut per facti euidentiam, quæ tergiuersatione aliqua celari non possit, ponit exemplum Abb. *in cap. vestra, n. 7. de cohab. cler. & mul.* in Clerico, qui retinet concubinam, vti vxorem, ita vt etiam ipse non audeat diffiteri, & in tali notorietate non requiritur citatio, nec declaratoria secundùm communem, licet de consuetudine fiat, teste Couar. *prima par. relect. 1. fol. 581.* Quando autem non est notorius, non est suspensus quoad alios.

Hic aduerte [a] primò ex Sylu. *v. concubinarius. §. 1.* differre concubinarium & fornicatorem; Concubinarius enim est qui abutitur certa aliqua femina, siue soluta, siue non soluta, tenendo illam ad Venerem modo vxorio. Fornicator verò est, qui vagatur abutens hac vel illa, & quantum ad suspensionem secundùm eundem, est † eadem ratio vtriusque. Idem tenet Diaz *in prax. crimi. c. 73.* & Nau. *in sum. c. 25. n. 77.*

Aduerte secundò, † iure antiquo talem concubinarium esse suspensum, vt habetur *c. 32. cap. nullus, can. præter, & c. ad hoc, iunctis Glos. & c. fin. de cohab. cler. & mulier.*

Nec in hac parte recipiendus est Sotus 4. *sen. d. 1. q. 5. ar. 6.* qui putat suspensionem hanc non esse in vsu, sed tantùm talem concubinarium esse suspendendum: quam sententiam ante ipsum tenuit Innoc. *in cap. si celebrat. num. 3. de cleric. excomm. ministr.* Ioann. de Imol. *in cap. sicut col. 1. in fin. de cohab. cleri. & mulier.* & Archi. *in c. primo, de re iud. lib. 6.* hoc tamen est contra communem sententiam Doct. de qua testatur Couar. (licèt illam dicat duram) *in Clem. si furiosus, prima part. relect. §. 1. num. 5.* Est etiam contra *cap. quæsitum, citatum,* in quo expressè cauetur, talem fornicarium esse suspensum quoad se & alios.

Aduerte tertiò, quòd non solùm † presbyteros, sed etiam diaconos & subdiaconos hæc suspensio comprehendit, vt habetur *d. 32. can. præter.* & hoc *ibidem* notat Turrecre, & idem

habetur *can.si qui sunt d.*81.Anton.autem,3.*part.tit.*27.*cap.*3. idem tenet in aliis Clericis, etiam in minoribus existentibus, & Syluest. *v. concubinarius.* §. 4. Diaz *in prax. crim. cap.*73. Ioann.de Imol.*in cap. sicut.col.* 3. *in princ. v. si autem quaritur, de cohab. cleric. & mul.* Nauarr. *in summ. cap.*25 *num.*77.

7 Aduerte quartò, quòd hæc suspensio non solum est † ab officio, sed etiam à beneficio, vt notat Panor.*c. vestra, de cohab. cleri. & mulie.*& Archid.& Turrecre.*prædicto can.præter*,& ex eodem can. colligitur; non solùm enim ibi prohibetur exercitium officij, sed etiam fructuum beneficij perceptio: idemque habetur *can.si quis à modo.dist.*81.Idem notat Bern.Diaz *in prax. crim.c.* 73. & de hoc, quantum ad fructus & beneficium, idem dicendum est ac de excommunicato, vt suprà diximus, quando est in mora petendæ absolutionis, vt notat Archid.*can.præter, dist.*32.

8 Aduerte quintò, quod talis † concubinarius vel fornicator notorius celebrans, vel exercens actum ordinis ante absolutionem à suspensione, quam potest Episcopus conferre, quia non est reseruata, vt notat Syluest. *v.irregularitas* §. 15.*num.* 27.& Abb.*in cap.quia circa,num.* 5.*de bigam.* fit irregularis sicut alij suspensi ab ordine, actum ordinis in suspensione exercentes, iuxta *cap.cum æterni,de re iudi.* ita asserunt Abb. *cap.vestra, de coha. cleric. & mulie.* & de communi testatur Caiet. *in Clem.si furiosus* 1.*part.relect.*§.1. *n.* 5. in qua solus Papa dispensat, iuxta *cap.cum medicinalis,in fin.de sent.excom. in* 6. vt de communi testatur Couar.*vbi suprà.* licèt non desint contrarium sentientes. Nec satis est [b] ad euitandam hanc irregularitatem pœnituisse peccati ante celebrationem, vel exercitium ordinis, nisi etiam absolutio procedat ab ipsa suspensione, vt tenet Syluest.*loco citato.*nam licèt *in can.si qui sunt, d.* 81. isti suspendantur vsque dum pœniteant & emendent, non ob hoc excluditur absolutio à censura, & *c.quæsitum,de cohab.cleric.& mul.*simpliciter suspendit talem concubinarium,& fornicatorem.

Aduerte sextò, quod talis notorius fornicator vel concubinarius non solùm est suspensus, sed etiam irregularis,& indiget ad celebrandum, vel actum ordinis exercendum, non solum absolutione à suspensione, sed etiam dispensatione ab irregularitate. hoc probatur ex *cap. at si Clerici. de iudi.* Vbi tales, etiam peracta pœnitentia, indigent dispensatione. Idem habetur *in cap.quia circa,de bigam.* Vbi datur facultas dispensandi cum fornicariis: at dispensatio non est nisi super irregulari-

gularitate, quam quidem diſpenſationem poteſt Epiſcopus concedere, vt in eiſdem cap. habetur. Rurſus, *in cap. quæſitum. de tempor. ordina.* vbi tales, etiam peracta pœnitentia impediuntur miniſtrare, & tamen in pœnitentia habuerunt abſolutionem. Igitur manent irregulares, donec diſpenſetur cum eis. Hoc etiam habetur *can. peruenit d. 50. adiuncta Gloſ.* Hinc eſt, quod ſi tales criminoſi ante abſolutionem à ſuſpenſione celebrent, vel actum ordinis exerceat, fiant irregulares: ſed iſta † irregularitas eſt alia ab ea, quæ eſt propter crimen: 9
in hac enim ſolus Papa, in illa Epiſcopus diſpenſat: at ſi poſt pœnitentiam & abſolutionem celebret, non contrahit irregularitatem hanc, in qua Papa diſpenſat, quia non celebrauit ſuſpenſus, tamen peccauit mortaliter, quia irregularis exiſtens celebrauit ante diſpenſationem, vt notat Nauar. *in ſum. cap. 25. num. 77.* ſi tamen priùs abſolutionem & diſpenſationem obtinuerit, tunc licet illi celebrare, vel actum ordinis exercere.

Aduerte ſeptimò, in Concil. Trident. *ſeſſ. 25. cap. 14.* contra
† concubinarios, vel fornicatores Clericos, grauiores pœnas 10
infligi vltra eas, quæ habentur in iure antiquo, quæ ibi confirmantur.

Primò enim prohibetur eis, ne concubinas, vel alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detineant, aut cum illis vllam conſuetudinem habere audeant, alioquin pœnis à ſacris canonibus, vel ſtatutis Eccleſiarum impoſitis puniantur.

Secundò, ſi à ſuperioribus moniti ab his ſe non abſtinuerint, tertia parte fructuum, obuentionum, ac prouentuum ſuorum beneficiorum quorumcumque, & penſionum ipſo facto ſunt priuati, quæ fabricæ Eccleſiæ vel alteri pio loco, arbitrio Epiſcopi applicentur.

Tertiò, ſi in delicto eodem cum eadem, vel alia femina perſeuerantes, ſecundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes, ac prouentus ſuorum beneficiorum, & penſiones eo ipſo amittant, quæ prædictis locis applicentur, ſed etiam à beneficiorum ipſorum adminiſtratione, quoad Ordinarius, vti Sedis Apoſtolicæ delegatus arbitrabitur, ſuſpendantur: &, ſi ita ſuſpenſi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam verſentur, tunc beneficiis, portionibus, officiis, ac penſionibus quibuſcumque Eccleſiaſticis perpetuò priuentur, atque inhabiles & indigni quibuſcumque honoribus, dignitatibus, beneficiis ac officiis in poſterum reddantur, donec poſt manifeſtam vitæ emendationem

ab eorum superioribus cum eis ex causa visum fuerit dispensandum. Hæc, puta suspensionem, priuationem, inhabilitatem, intellige non ipso facto imposita esse, sed imponenda per Iudicis sententiam.

Quartò, si postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias huiusmodi scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, præter prædictas pœnas excommunicationis gladio plectantur. Hæc excommunicatio non est ipso iure lata, sed inferenda per Iudicem.

Quintò, Clerici beneficia Ecclesiastica vel pensiones non habentes, iuxta delicti & contumaciæ perseuerantiam & qualitatem, ab Episcopo, carceris pœna, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis iuxta sacros canones puniantur. Hæ etiam pœnæ non sunt latæ, sed inferendæ.

Sextò, Episcopi, si ab huiusmodi crimine non obtinuerint, & à Synodo prouinciali admoniti se non emendauerint, ipso facto sunt suspensi, & si perseuerent, etiam ad Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ etiam per priuationem, si opus erit, in eos animaduertat. Hæc omnia in prædicto Concilij cap. habentur. Vbi attende, quod hæc non solum contra notorios procedunt, sed etiam contra non notorios, sed tales, qui admoneri possint, etiamsi non sint notorij notorietate aliqua ex illis tribus prædictis. Attende etiam quod etiamsi notorij iure communi sint suspensi; Concilium tamen iterum eos suspendi ordinat. nam vt notat Præp. *cap. reperiuntur.* 1. *q.* 1. *num.* 4. sicut excommunicatus à iure potest simul excommunicari ab homine, ita
11 etiam † suspensus à iure potest ab homine suspendi. Attende etiam, quod hæ pœnæ non solos concubinarios ligant, sed eos, qui extrà vel in domo mulieres detinent, de quibus suspicio esse possit, aut cum eis consuetudinem aliquam habere audent modo prædicto.

Aduerte octauò, quod licet aliqui voluerint hanc iuris sus-
12 pensionem contrahi propter † quodcumque peccatum notorium, deducentes à simili, tamen verius Panorm. *in cap. vestra, num.* 7. *de cohabi. Cleric. & mulie.* tenet non contrahi, nisi ob hoc peccatum adulterij, vel fornicationis; cum in iure hoc sit expressum, & idem tenet Syluest. *verb. Cleric.* 2. §. 5. & de communi Couarr. *prima parte relect.* §. 1. *num.* 5. Nec est simile de aliis peccatis, nam hoc carnis peccatum habet maiorem à deuotione elongationem, & irreuerentiam respectu sacramentorum spiritualium. Loquor autem pe peccatis illis notoriis

toriis, quæ si occultè fiunt, non inducunt suspensionem: nam de homicidiis, hæresi, & aliis, quæ censuras habent, aut irregularitates, & si occulta sint, non hîc tractamus. Hæc sunt in hoc suspensionis primo casu consideranda, licet in his Doctorum opiniones variæ sint.

ADDITIONES.

Vide Sayrum lib.7.cap.12.num.20.

a *Aduerte.*] Cum Soto sentit B.Med.lib.1. §. octauo, capitulo vndecimo. Sà verb. suspensio, numero primo. Philiar. libro tertio, cap. 9. Certè Trid. Concil. sessio. 25. cap. 14. de reformatione *suspendendos dicit à beneficiis & officiis.* Vide Sayrum loco citato, num 20. lib.4.cap.15.n.24.

b *Nec satis est.*] Sayr. loco citato, ex communi, Nauarrus, capitulo vigesimoquinto, num.76. docent, *peracta pœnitentia tolli suspensionem, si suspensus erat.*

De aliis nonnullis iuris suspensionibus.

CAPVT XLVIII.

SVMMARIA.

1 *Episcopus Italus an possit Vltramontanum Clericum ordinare.*
2 *Decretalis hac an procedat etiam in minoribus ordinibus.*
3 *Episcopus Italus quomodo debeat intelligi.*
4 *Ordinans Clericum alienum sine licentia superioris, à quo & quamdiu sit suspensus.*
5 *Primam tonsuram an quis possit inferre infanti illiterato, aut alicui aliena diœcesis, aut coniugato sine licentia superioris.*
6 *Collatio talis tonsura an sit valida.*
7 *Præsumentes recipere sacros ordines extra tempora, aut extra legitimam ætatem, aut sine licentia, an sint ipso iure suspensi & quando fiant irregulares.*
8 *Ordinans vel præsentans aliquem ad ordinem & ab eo promissionem vel iuramentum recipiens quod super prouisione sua eundem ordinatus non inquietabit, quamdiu & quare suspensi sint.*
9 *Ordinator an teneatur alere ordinatum sine titulo.*

10 Ordi

10 *Ordinati cum patrimonio facto, cum obligatione rescindendi contractum, quo ipsis patrimonium datur, an sint suspensi.*
11 *Qui fecit pactum cum ordinatore aut præsentatore, quare suspensus.*
12 *Clerici eligentes indignum in Episcopatum vel dignitatem, quamdiu sint à beneficio suspensi.*
13 *Compromissariis scienter indignum eligentibus infligitur eadem suspensio.*
14 *Suspensione triennij durante, si Canonici aliam similem suspensionem incurrant, secundum triennium quando currere incipiat.*
15.16 *Iudex excommunicans, suspendens vel interdicens, cur & quomodo suspensus & irregularis.*
17 *Promulgans in aliquẽ sententiã excom. quando suspensus sit.*
18 *Capitula, conuentus, & singulares personæ quare suspendantur ab officio & beneficio.*
19 *Episcopi, vel eorum superiores, Abbates, & quiuis alij Regulares, vel sæculares Prælati, & Ecclesiasticæ quæcunque personæ, quare & quomodo suspendantur.*
20 *Iudex Ecclesiasticus quare ab executione officij per annum suspensus, & quando irregularis.*
21 *Quatuor simul necessaria ad contrahendam hanc pœnam.*
22 *Visitantes vltra procurationem, quomodo suspendantur.*
23 *Mendicantes an suspendantur, si faciant vllum ante annum profiteri.*
24 *Iudex conseruator immiscens se in iis, quæ non sunt sui officij, quomodo suspendatur.*
25 *Episcopi & superiores omittentes procedere in crimine hæresis, quandiu ab officio sint suspensi.*
26 *Religiosus præsidens administrationi cuilibet, cur suspendatur ab officio.*
27 *Clerici partita, vel virgata veste vtentes, an suspendantur.*
28 *Ordinatio facta sine titulo, an irrita habeatur respectu executionis.*
29 *Simoniacè qui ordinati fuerint, à suorum ordinum executione an suspendantur.*

SVnt multæ aliæ iuris suspensiones, ex quibus præcipuas, quæ in vsum magis veniunt proponemus.

Prima habetur *cap. sæpè, de tempo. ordin. in 6.* Vbi præcipitur,
1 ne † Episcopus Italus Vltra montanum clericum ordinet, nisi de licentia Papæ, vel per patentes literas Episcopi sui, de cuius diœcesi originem trahit, vel in cuius diœcesi benficiarius existit,

existit,causam rationabilem continentes,quare nolit vel non possit illum ordinare; si secus factum fuerit, ordinans punietur pœna condigna, & ordinatus ipso iure est suspensus, sine speciali licentia Papæ indispensabilis.

Aduerte primò ex eadem Glos. quòd hæc decretalis non habet locum in Italis ordinatis ab Vltromontanis, quod non est eadem ratio, vt ibi probat.

Aduerte secundò, ex eadem Glos. quòd hæc † decretalis 2
procedit etiam in minoribus ordinibus, ipsam Glos.sequitur Ioan.Andr.& Gem.*ibi,n.* 9. licèt aliqui contrarium sentiant.

Aduerte tertiò,cùm dicitur † Episcopus Italus,debet intel- 3
ligi de Italo quoad titulum Episcopalem, non quoad originem.Gem.*in d.cap.sæpè,num.*8.

Secunda habetur *cap.eos,de temp.ordinat. in 6.* vbi habetur
quòd † ordinans,siue scienter,siue ignorantia affectata,cleri- 4
cum alienum sine licentia proprij Episcopi, vel proprij superioris,à collatione ordinum per annum est suspensus; & interim possunt clerici sine ipsius licentia ordines recipere à vicinis Episcopis,aliàs canonicè, postquam ipsius suspensio fuerit manifesta,intellige cum Glos.manifesta per euidentiam facti vel iuris.Aduerte ex Gloss. illud verbum,*alias canonicè*,intelligi,vt præcedente debita examinatione, & temporibus debitis, & aliis requisitis, vicini Episcopi prædictos ordinent. De legitimæ & debitæ examinationis forma habetur *in c.quando d.*24. Aduerte etiam illud verbum, *clericum alienum.* nam si conferret alieno laico primam tonsuram, non haberet locum pœna,vt notat Gem.*in d.c.n.*5.*in fin.Gloss.*

Tertia habetur *cap.fin.de tempor.ordin.in 6.*vbi † suspensus 5
est ipso iure per annum à collatione primæ tonsuræ Episcopus, aut quiuis alius, qui primam tonsuram confert infanti, nisi fortè intranti in Religionem aut illiterato aut alicui alienæ diœcesis sine licentia superioris sui,aut coniugato,nisi volenti intrare Religionem, aut ad maiores promoueri. Hæc suspensio procedit de conferente primam tonsuram, non vt superior, quæ procedebat de conferente ordines iam tonsurato, vnde non est eadem pœna in vtraque, hæc enim minor est,quàm illa, & suspenditur solus conferens primam tonsuram,non autem qui eam sic suscepit, etiamsi sit laicus alterius
diœcesis;vnde ipsa † collatio tonsuræ est valida,etiam quoad 6
executionem,secundùm Guidon.Papam *dec.*449.& Lap.*alleg.* 138.*num.*12.& 31.v.1. vbi respondet ad tex.*in c.primatus* 71. *dist.* Quod satis vrget aduersus hanc sententiam Guidonis & Lapi. Aduerte vlteriùs, clericis in hoc casu licere adire vici-

nos

nos Episcopos;non autem laicis,vt notat Ioan.And. *in d.c.eos, in prin.*& Ancar. *in fin.*& ratio est,quia non consideratur tanta necessitas in laicis ad clericatum ascendere volentibus,quanta in clericis volentibus promoueri ad superiores.

Quarta habetur *in extrauag.cùm ex sacrorum*,Pij II. cuius
7 meminit Syluest.*v.irregularitas*.§.12.vbi † præsumentes recipere sacros ordines extra tempora, aut extra legitimam ætatem,aut sine legitima licentia,sunt ipso iure suspensi,& si celebrant,sunt irregulares,à solo Papa dispensabiles, & possunt ipso iure beneficiis priuari. Aduerte olim iure communi non constare esse ipso iure suspensos,an suspendendos, *cap.vel non est,c.cùm quidam,c.literas,& c.consulta,de temp.ord.*sunt enim variæ opiniones, quæ modo cessant per prædictam extrauag. Aduerte rursus ex illo verbo,*præsumpserint*, non comprehendi qui ignoranter fecerunt, putantes id sibi licuisse,vt notat Couar.*prima part.relect. de homici.*§. 1.*n*.4. allegat in hoc Nauarr. & sequitur quamuis cum dubio, quod quidem sic intellige, quando putabant sibi licuisse ex probabili ignorantia facti, quia credebant se habere legitimam ætatem, secus si crassa ignorantia facti aut ignorantia iuris fuit, suspensionem incurrunt, etiam si extrauagantem ignorauerint, quia ius commune prohibens ante legitimam ætatem promoueri, aut sciuerunt,aut ignorare non debuerunt:ideò præsumere dicuntur:& hoc sequitur tribunal supremi pœnitentiarij. Idem dicendum de ordinatis extra tempora, aut sine legitima licentia; si quis ergo probabiliter ignorauerit factum, non incurrit, quòd si post susceptionem sciuerit, & adhuc non est in ætate legitima,aut sine licentia,non quidem est suspensus, sed est prohibitus celebrare,aut promoueri ad vlteriores, sine dispensatione & ea faciens mortaliter peccat,nisi habeat ætatem aut licentiam. Aduerte etiam dictam constitutionem esse restrictam ad sacros ordines. Sumens ergo ordines non sacros, pœnis in ea contentis non subiiceretur, vt habet Rebuff. *in prax.benef.fol.* 334.*glos.* 3. Vide extrauagantem Sixti V. *sanctum & salutare*, cum moderatione Clementis VIII. quæ incipit; *Romanum Pontificem*.

8 Quinta habetur *cap.si quis ordinauerit,de simonia*,vbi † ordinans,vel præsentans aliquem ad ordinem, & ab eo promissionem vel iuramentum recipiens; quòd super prouisione sua eundem ordinatus non inquietabit, suspensi sunt per triennium;ordinans quidem à collatione ordinum,præsentans verò ab executione, & sic ordinatus ab ordine suscepto in perpetuum.Nec possunt hi tres dispensationem,nisi à Sede Apostolica,

ſtolica, huius ſuſpenſionis obtinere. Aduerté pro intelligentia, per *c. cum ſecundum, de præben.* decerni, vt † ordinato ſine titulo per ordinatorem aut ſucceſſorem eius tandiu prouideatur, 9
donec ei aliquod beneficium conferatur, quo viuere valeat, quod intelligendum eſt, quando nullus eſt præſentator; ſi enim fuerit, tunc ipſe primo loco tenebitur alere, vt Gloſ. ibi notat, & Canon ipſe inſinuat. Iuxta hoc intelliges facilè hanc ſuſpenſionem, præſertim eius, qui paciſcitur cum ordinatore, aut præſentatore, non petere alimentum ab eo.

Aduerte etiam, quòd talis promiſſio ante ordinationem facta non valet, vt notant Doctor. *in d. cap.* vbi Abb. *n.* 4. & procedit, etiam ſi ſit iurata reſpectu ordinantis vel præſentantis, qui non poſſunt abſque peccato virtute illius obligationis deſiſtere, quo minus illi ordinato prouideat, quamuis ordinatus contra iuramentum aliquid petere non poſſit, vt notat idem Abb. *vbi ſuprà.* Aduerte rurſus non ſubiici huic pœnæ eum, qui poſt ordinationem factam remittit, aut condonat obligationem ſine pacto vllo ante ordinationem facto. ita habet Abb. *in d. c. ſi quis, n.* 4.

Aduerte præterea Nauar. *in ſum. cap.* 27. *n.* 185. idem quantum ad ſuſpenſionem exiſtimare de his, qui † ordinãtur cum 10
patrimonio facto cum obligatione reſcindendi contractum, quo ipſis patrimonium datur, ſed mihi non placet; nam in iſta decretali ſola mentio fit de promiſſione, aut iuramento facto ab ordinato cum præſentante aut ordinante de non inquietando, à quo diſtat caſus iſte vltimus: nam ille, qui fecit † pa- 11
ctum cum ordinatore aut præſentatore, propterea ſuſpenſus eſt, quia eſt ſimoniacus, nam pro actu ordinandi aut præſentandi ad ordinationes pactum fecit: ſunt autem illi actus duo ſpirituales, at dare alicui patrimonium non eſt ſpirituale, immò vendi & emi poteſt. Non ergo pactum de reſtituendo efficit ſimoniam. Idem dico ad *cap. per tuas.* 3. *de ſimonia*, agitur enim de paciſcente cum eo, qui præſentauit ad titulum Eccleſiæ, vt ordinaretur, qui titulus ſpiritualis eſt, ſuper quem poteſt eſſe ſimonia. Siue ergo paciſcatur de reſtituendo patrimonio, ſiue non, non videtur ſuſpenſus. Nec is ſuſpenſus eſt, eo quòd ſine titulo ordinatus, quia obligatio illa non valet, ſicut nec ea, quæ fit cum ordinantè aut præſentante, quod ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 21. *cap.* 2. comprobatur, vbi ſtatuitur, ne promotus tali patrimonio ſine licentia Epiſcopi valeat renunciare, ex quo fit, vt ille verum titulum habeat; & quamuis non haberet, non eſſet ſuſpenſus, ſicut nec is, qui ementito patrimonio ordinatus eſt: vt dicemus inferius in

decima

decima octaua suspensione. Hunc autem casum supradictum, de pacto facto non cum ordinante, aut præsentante, non inducere suspensionem, decreuit seu declarauit signatura pœnitentiariæ, & sic seruatur.

12 Sexta habetur *cap. cùm in cunctis. § fin. de elect.* † Clerici eligentes in Episcopatum, vel dignitatem, vel curam animarum indignum quoad ætatem, vel illegitimitatem, vel scientiam, vel mores per triennium à beneficio sunt suspensi. Intellige de eligentibus scienter indignum, iuxta *cap. per inquisitionem. de elect.* ac respectu beneficiorum, quæ quisque habet in illa Ecclesia, ad quam fuit facta electio: ad alia verò beneficia non extenditur, vt notat Abb. *in d. §. fin. in prin. per c. si compromissarius. §. restringitur. de elect. lib. 6.* Intellige etiam, si ex illis votis sequatur electio, aliàs secus, quia requiritur actus consummatus, vt notat Ioan. de Anan. *in d. § fin. n. 1.* Eadem suspensio in-
13 fligitur † compromissariis scienter indignum eligentibus. *c. si compromissarius, de ele. in 6.* & tunc compromittentes non contrahunt hanc pœnam, nisi scienter electionem indigni ratam habuerint.

Hæ decretales non procedunt de electione Papæ, nec de præsentantibus indignum in Episcopatum, sed de clericis eligentibus in Episcopatum, dignitatem, vel parochiam, & de compromissariis ad Episcopi electionem. Nec etiam procedunt in eligentibus patientem alium defectum, vt notat Abb.
14 *in d. §. fin. num. 6.* Nota tamen, quòd si † durante ista suspensione triennij, Canonici aliam similem suspensionem incurrant, secundùm Ioán. Andr. quem sequitur Ioan. de Anan. secundum triennium incipit currere statim post commissum delictum, & non finito primo triennio, vt voluit Abb.

15 Septima habetur *c. cùm medicinalis, de sent. excom. in 6.* Vbi Iudex, qui excommunicat, vel suspendit, vel interdicit, nisi in scriptis id faciat, & causam cõscribat, & requisitus exemplum sententiæ tradat, per mensem est ab ingressu Ecclesiæ & diuinis officiis suspensus. Nota ex Gloss. hanc pœnam procedere tam in generali, quàm in particulari sententia excommunicationis ab homine; in vtraque enim sententia siue in certã, siue in incertam feratur personam, hæc obseruanda sunt. Nota rursus ex eodem c. quòd si talis suspensus intra mensem celebret,
16 fit † irregularis, à solo Papa dispensabilis.

Octaua habetur *c. sacro. de sent. excom.* Qui in aliquem sen-
17 tentiam excommunicationis † promulgat, sine competenti admonitione præmissa, & personis præsentibus idoneis, per quas possit probari monitio, per mensem est ab ingressu Ec-
cle-

clesiæ suspensus. Hæ duæ suspensiones non comprehendunt Episcopos, quia non fit eorum expressa mentio per ea, quæ diximus superius. Rursus non procedunt in casibus illis, quibus licèt aliquando non seruare trinam admonitionem, nec in scriptis excommunicare, vt suprà dictum est.

Nona habetur *cap. quia sæpe, de elect. in 6.* Vbi suspenduntur ab officio & beneficio, Cathedralium, regularium, vel Collegiatarum Ecclesiarum † capitula, cõuentus, singulares perso- 18
næ, quæ, mortuo prælato, bona ipsius, vel bona tempore vacationis obuenientia, quæ erant in vtilitatem Ecclesiarum conuertenda, vel futuro successori seruanda, occupant, surripiunt, inter se diuidunt, dilapidant, dissipant, & consumunt. Hæc suspensio autem tamdiu durat, quamdiu plenè restituerint, & habet locum in omni emolumento, etiam proueniente ex iurisdictione vel sigillo, *Clem. statutum, de elect.*

Decima habetur *cap. præsenti. de offi. iudi. ord. in 6.* Vbi suspenduntur † Episcopi, vel eorum superiores ac Abbates, & 19
quiuis alii Regulares vel sæculares prælati, & Ecclesiasticæ quæcunque personæ, quæ vacantium dignitatum, personatuum, prioratuum vel Ecclesiarum quarumcunque sibi subiectarum, seu ad collationem, ordinationem, præsentationem, vel custodiam pertinentium, morientibus eorum rectoribus aut ministris bona inuenta in ipsis, siue tempore vacationis obuenientia, quæ in vtilitatem eorundem expendi, vel futuris successoribus debent fideliter reseruari, occupare, aut in suos vsus conuertere quoquomodo præsumunt, nisi de speciali priuilegio vel consuetudine legitimè præscripta, vel alia causa rationabili hoc eisdem competere dignoscatur. Suspensio autem talis est, Episcopi & superiores eorum ab ingressu Ecclesiæ, cæteri ab officio & beneficio sunt suspensi, donec de prædictis restitutionem fecerint.

Vndecima habetur *c. 1. de sent. & re iudic. in 6.* Vbi † Iudex 20
Ecclesiasticus ordinarius vel delegatus, contra conscientiam & contra iustitiam, in grauamen partis alterius in iudicio quicquam faciens per gratiam vel per sordes, ab executione officij per annum est suspensus; ita vt, si intra annum ingerat se diuinis, sit irregularis, à solo Papa dispensabilis.

Aduerte ex Glos. ad contrahendam hanc pœnam hęc † qua- 21
tuor simul esse necessaria; Vt contra conscientiam, & contra iustitiam & quod in grauamen alterius partis, & quod in iudicio, vnde in arbitrio non habet locum, nec in mero executore, & quod per gratiam vel sordes id faciat sordidè fit, ex eadem Glos. quod prece, pretio, timore, vel odio Iudex corruptus

facit. Aduerte rursus ex eadem Gloss. hanc pœnam non comprehendere Episcopos, postquam eorum non sit expressa mentio. Aduerte rursus ex eadem Gloss. quòd non ligat adhuc hæc pœna Iudices laïcos, quia restringitur ad Ecclesiasticos.

Duodecima habetur *cap. exigit. & cap. fœlicis. de censi. in 6.*
22 Vbi iniungitur † visitantibus, ne vltra procurationem, quæ ratione vnius diéi vnica debetur, etiamsi plures visitent Ecclesias pro sustentatione sua, quam in victualibus vel in pecunia à volentibus dare in pecunia, recipere possunt, aliquod àliud munus, etiam sponte oblatum, neve à non visitatis vllam procurationem recipiant, aliàs duplum eius, quod receperint, Ecclesiæ, à qua receperunt, intra mensem restituere teneantur. Alioquin Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi duplum ipsum vltra prædictum tempus restituere differentes ab ingressu Ecclesiæ sunt interdicti. Inferiores verò ab officio & beneficio suspensi, quousque plena facti fuerit satisfactio, nulla eis in hoc ex condonantium liberalitate seu gratia facta remissione valitura.

Decima tertia habetur *cap. constitutione. & cap. non solùm,*
23 *de regula. in 6.* Suspenduntur † mendicantes ab admittendo aliquem ad professionem, si faciant illum ante annum profiteri, aut ad id admittant, & ibi sub excommunicatione præcipitur eis, ne id faciant.

Decima quarta habetur *cap. fin. de offic. iud. deleg. lib. 6.*
24 Suspenditur per annum ab officio † iudex conseruator, qui se immiscet in iis, quæ non sunt sui officij; is enim solùm debet partem tueri ab iniuriis, & violentiis, & his manifestis: si autem defendere vult ab immanifestis, aut aliud præter hoc facere, pœnam prædictam incurrit.

25 Decima quinta habetur *Clem. multorũ, de hæret.* Vbi † Episcopi & superiores, qui odij gratia vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu contra iustitiam & conscientiam, omittunt contra quenquam procedere in crimine hæresis, vbi fuerit procedendum; aut qui obtentu eodem, ipsum crimen, vel officij impedimentum alicui imponentes eum vexare præsumunt, ab officio per triennium sunt suspensi.

Decima sexta habetur *Clem. 1. de reb. Eccl. non alienan.* vbi
26 suspenditur ab officio quilibet † Religiosus præsidens Monasterio, Prioratui, Ecclesiæ, seu administrationi cuilibet, si iura, redditus, vel possessiones eiusdem alicui ad vitam seu ad certum tempus quouis titulo concedit, quando nec necessitas, nec vtilitas Ecclesiæ id poscit, & tunc cum consensu conuentus, si conuentum habet, aut si non habet, Prælati sui id

id facere debent. Aduerte ex eadem Clem. quòd hæc pœna ad locationes & redditiones fructuum ad modicum tempus non extenditur. Aduerte rursus duo necessaria ad prædictam pœnam vitandam, vt necessitas vel vtilitas Ecclesiæ id exposcat, & quod sit consensus conuentus vel prælati. Vno deficiente, locum habet pœna.

Decima septima habetur *Clem. quoniam, de vit. & honest. cleri.* Vbi suspenduntur † Clerici, qui partita vel virgata veste 27
vtuntur, nisi rationabilis causa subsit, si beneficiati fuerint, in sacris tamen ordinibus citra sacerdotium constituti per sex totidem menses sint inhabiles ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum. Si verò clerici tantùm fuerint in minoribus, non habentes beneficium, tamen tonsuram deferentes, per totidem menses sunt inhabiles ad beneficium obtinendum. Si verò fuerint sacerdotes, siue personatum, dignitatem, aut beneficium cum cura animarum obtinentes, siue Religiosi, per annum suspenduntur, habentes quidem dignitatem, personatum, vel beneficium curatum à perceptione fructuum; Sacerdotes verò & Religiosi à beneficio Ecclesiastico obtinendo. Aduerte ex Gloss. quod causa timoris, nempe cùm per terras inimicorum iter fit, potest clericus vti vestibus prædictis. Aduerte rursus ex Cardin. *ibi quæst.* 3. quòd etiam licet vti virgata, id est, diuersi coloris veste ob solemnitatem, vt fit in vniuersitatibus aliquibus, quando ad Doctoris gradum fit promotio.

Decima octaua habetur *in cap. sanctorum. in princ.* 70. *dist.* vbi † ordinatio facta sine titulo irrita habetur respectu exe- 28
cutionis, iuxta Gloss. & Abb. & Ancar. *in c. cùm secundùm, de preb.* Sed hæc pœna fuit deinde sublata per *dictum cap. cùm secundùm*, & sic post cap. tenet ordinatio, & ordinator prouidere tenetur secundùm Hostien. *in cap. cùm liceat, in fin. de preb.* cuius sententia indistinctè procedit, etiam si ordinatus sit in culpa, nempe si ementitus est se habere patrimonium, quod non habebat, vt notat Abb. *in d. cap. non liceat, n.* 5. contra Anton. de Butrio *in eodem cap. non liceat*, & de communi testatur Imol. *in d. cap. in fin.* Hodie autem per Concil. Trid. *sess.* 21. *c.* 2. ex sententia congregationis renouatus est can. antiquus, *cùm secundùm*, non autem ille antiquior, *sanctorum*, qui fuerat reuocatus. Qui ergo sine beneficio, aut de Episcopi consensu sine pensione vel patrimonio sufficienti ordinatur, non est ipso iure suspensus.

Dubium tamen est, quia Concilium decernit, ne quis beneficium, pensionem, vel patrimonium, quorum titulo est

ordinatus, sine licentia Episcopi dimittat, an sit suspensus qui dimitteret sine licentia post ordinationem? Respondeo quod non; nam Concilium iura antiqua tantùm renouat: at iure antiquo non habetur talis suspensio, sed ea sola, qua aliquis sine titulo ordinatur, quæ reuocata est per *cap. cùm secundum*. Hoc verum est, talem dimissionem aut renunciationem sic factam irritam esse, & nullius valoris: nam verba concilij vim habent decreti irritantis, potentiámque tollentis faciendi contrarium.

29 Decima nona habetur *in extrauag. cùm detestabile*. Pauli II. vbi suspenduntur omnes, qui † simoniacè ordinati fuerunt, a suorum ordinum executione, siue sint occulti, siue manifesti. Et idem dicendum de conferentibus ordinem per simoniam: nam ipsi quoque sunt suspensi ab executione suorum ordinum perpetuò, vt notat Abb. *in c. per tuas* 2. *n.* 7. & ibi Felin. n. 3. *de simon.* & Syluest. *ver. suspensio. n.* 7. licèt nonnulli teneant collatores non esse ipso iure suspensos: alij verò ad triennium tantum, vt referunt Abb. & Syluest. *vbi suprà*. Aduerte prædicta intelligi de simonia reali, ex vtraque parte perfecta. Aduerte etiam, pœnam hanc suspensionis non comprehendere ignorantes, puta quia parentes vel amici illis ignorantibus soluerint: nam in hoc casu ordinati sunt tantùm suspensi quoad illum ordinem simoniacè susceptum. Abb. & Felin. *in c. per tuas, de simon.* idem Abb. *in c. de simoniacè, num.* 6. de quibus omnibus plenè dicam, quando occurret sermo de simonia.

ADDITIONES.

De suspensionibus contra Episcopos & Prælatos, &c. Sayr. c. 12. Contra iudices Ecclesiasticos, Religiosos, Capitula, cap. 13. Contra simplices clericos, ob receptos ordines, c. 14. contra eosdem ob alias causas, c. 15.

Contra Episcopos in ordinum collatione peccantes, & Clericos malè promotos, constitutionem edidit Sixtus V. cuius rigorem temperauit Clemens VIII. Ambas constitutiones recenset, inter alios etiam Sayr. loco citato post cap. 17. Vide etiam, si libet, Candel. aur.

De suspensionibus Concilij Tridentini.

CAPVT XLIX.

SVMMARIA.

1 *Episcopus, seu ordinati ab Episcopo in alterius diœcesi Pontificalia exercentes sine Ordinarij loci expressa licētia, aut in personas ipsi Ordinario non subiectas, à quo sint suspensi.*
2 *Per Pontificalia quæ intelligantur.*
3 *Capitulum, Sede vacante infra annum à die vacationis an possit alicui licentiam ordinandi, aut literas dimissorias dare & sic ordinati quomodo suspendantur.*
4 *Episcopus si alterius subditum sine Prælati consensu ad aliquos ordines promouerit, & taliter promoti quomodo suspensi.*
5 *Episcopus ordinans non proprium subditum sine testimonio sui Ordinarij, & sic ordinatus à quo suspendatur.*
6 *Abbates exempti, aut Capitula, literas dimissorias Clericis sæcularibus concedentes, vt ab aliis ordinentur, quomodo ipsi & obtinentes sint suspensi.*
7 *Per exemptos qui intelligantur.*
8 *Parochus vel sacerdos, alterius Parochi sponsos sine licentia matrimonio coniungens, quàm diu suspensus maneat.*
9 *Præfecta Monasterio cur ab officio suspensa.*
10 *Episcopi ob concubinatum quando ipso facto suspensi.*

PRima habetur *in sess. 6. cap. 5.* † Episcopus etiam cuiusvis priuilegij prætextu Pontificalia in alterius Diœcesi exercens, sine Ordinarij loci expressa licentia, aut cum prædicta licentia exercens in alias personas præter ipsi Ordinario subiectas, ab exercitio Pontificalium ipso iure est suspensus. Rursus, ordinati ab Episcopo in aliena diœcesi sine licentia Ordinarij expressa Pontificalia exercentes, aut etiamsi habeant licentiam, si non sint ipsius Ordinarij subditi, ipso iure ab ordinum executione sunt suspensi. Aduerte quòd per † Pontificalia, vt diximus suprà, non intelliguntur ea, quæ ad iurisdictionem pertinent, vt excommunicare, suspendere, interdicere, iudicare, &c. sed quæ ad ordinem Episcopalem & ipsius consecrationem pertinent, vt ordinare, chrisma conficere, clericos deponere, virgines benedicere, Ecclesias & altaria consecrare, & similia. Hæc sunt, quæ sub hac suspensione Episcopus prohibet exercere in aliena diœcesi, sine licentia expressa Ordinarij, quamuis etiam nec iurisdictionalia possit exercere, vt suprà diximus, sed hoc non continetur in hac prohibitione. Aduerte rursus, iure antiquo hoc cautum esse. 7. *quæst. 1. can. Episcopus*, vbi maior pœna infligitur, nempe

vt ſic ordinati deponantur, & Epiſcopus etiam à celebratione Miſſarum per annum ceſſet, & ibi Turrecre. intelligit etiam deponendum Epiſcopum. Aduerte rurſus, quando dicitur, quod ſuſpenſus eſt Epiſcopus ordinans in aliena Diœceſi, etiam cum licentia Ordinarij, alios præter ſubditos ipſi Ordinario, non intelligas non licere ipſi Epiſcopo in tali diœceſi ordinare ſimul cum ſubditis Ordinarij ſuos etiam ſubditos, ſi quos habet, licet enim ordinare ſimul ſuos, ſi licentiam habet ordinandi in aliena Diœceſi, vt ſuprà diximus. Imò & alienos ſubditos ordinare tunc poſſet, dummodo habeant literas ſui Ordinarij, vt ſacra Congregatio Concilij declarauit.

3 Secunda habetur *ſeſſ.7.c.10.* † Capitulum ſede Vacante, infra annum à die vacationis non debet alicui licentiam ordinandi, aut literas dimiſſorias dare niſi arctatus ſit ratione beneficij recepti vel recipiendi, non obſtante quouis priuilegio aut cõſuetudine, aut etiam iuris communis diſpoſitione; quod ſi ſecus factum fuerit, Capitulum Eccleſiaſtico ſubiacebit interdicto, & ſic ordinati, ſi in minoribus ordinibus conſtituti fuerint, nullo priuilegio Clericali gaudent, præſertim in criminalibus; ſi verò in maioribus, ipſo iure ſunt ſuſpenſi ab ordinum executione, ad beneplacitum futuri Prælati. Aduerte, olim iure communi licuiſſe Capitulo, Sede vacante, licentiam ordinandi dare, vt habetur *c.cum nullum, de temp. ord. in 6.* tamen per Concil. Trid. limitatur, vt infra annum à die vacationis id non poſſit, niſi cum coarctatis ad ordines ſuſcipiendos ratione beneficij ſuſcepti, vel poſt vacationem ſuſcipiendi: non tamen cum non coarctis. Anno verò tranſacto vacationis, ſi durat vacatio, procedit iuris communis diſpoſitio, vt poſſit etiam id facere cum non coarctis.

4 Tertia habetur *ſeſſ.* 14. *cap.* 2. † Epiſcopus titularis etiam in loco nullius Diœceſis, etiam in loco exempto, etiam in aliquo monaſterio cuiuſuis ordinis reſidens aut moras trahens, etiam habens priuilegium de promouendo quoſcumque ad ſe venientes, ſi alterius ſubditum, etiam prætextu familiaritatis, & continuæ commenſalitatis ſuæ, ſine ſui Prælati expreſſo conſenſu aut literis dimiſſoriis, ad aliquos ſacros aut minores ordines, aut primam tonſuram promouerit, ab officio Pontificalium per annum ipſo iure eſt ſuſpenſus, & taliter promoti ab executione ordinum ſic ſuſceptorum, donec ſuo Prælato viſum fuerit, ipſo iure ſunt ſuſpenſi.

5 Quarta habetur *ſeſſ.23. cap.* 8. † Epiſcopus ordinans non proprium

proprium subditum, etiamsi is accedat prætextu cuiusuis generalis aut specialis rescripti vel priuilegij, sine testimonio tamen sui ordinarij, in quo eius probitas & mores commendentur, à collatione ordinum per annum ipso iure est suspensus: & sic ordinatus à susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus. Aduerte in habente priuilegium vel rescriptum, vt etiam à non suo ordinari possit, licet non requirantur litteræ dimissoriæ licentiam Ordinarij continentes, tamen requiritur testimonium, mores & vitam ordinandi probans, & hoc est, quod sub hac pœna statuitur. Aduerte etiam, hoc decretum non extendi ad primam tonsuram ex declaratione congregationi Concilij: non prima tonsura nomine ordinis in hoc Concilio non comprehenditur.

Quinta habetur *in eadem sess.* 23. *c.* 10. Vbi † Abbates, & 6
alij quicumque quantumuis exempti, ipso iure ab officio & beneficio per annum sunt suspensi, si litteras dimissorias aliquibus Clericis secularibus concedant, vt ab aliis ordinentur, etiamsi tales clerici ad suam pertineant iurisdictionem: sed horum ordinatio pertinet ad Episcopos, intra quorum diœcesis fines prædicti abbates aut exempti existunt. Aduerte hoc non procedere de regularibus, qui sunt subditi talibus Abbatibus, aut de exemptis; his enim possunt concedere dimissorias, vt ab aliis ordinentur. Aduerte etiam, per illos
† exemptos intelligi eos, qui inferiores Abbatibus, aut saltem non superiores sunt. Rursus eadem pœna imponitur contra Collegia aut Capitula, etiam cathedralium Ecclesiarum, similes dimissorias clericis sæcularibus concedentia, quod intellige excepto casu, quando vacat Sedes anno elapso, vt diximus suprà *in* 2. *suspensione.* Rursus qui litteras dimissorias à quibusuis in iurisdictione Episcopi, loco capituli, sede vacante, succedentibus obtinent, sunt ipso iure suspensi ab executione ordinum, si maiores fuerint, ad beneplacitum futuri Prælati. Aduerte, sicut Capitulum non potest Sede vacante litteras dimissorias concedere, ita nec alius quicumque, qui loco capituli in iurisdictione Episcopi vacante Sede succedet. 7

Sexta habetur *sess.* 24. *cap.* 1. in decreto *de reformat.* Si quis
† Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue sæcularis 8
sit, etiamsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochi sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere aut benedicere ausus fuerit, ipso iure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab

Ordinario eius Parocho, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur.

9 Septima habetur *sess.* 25. *cap.* 17. † Præfecta Monasterio tenetur per mensem ante professionem alicuius faciendam, Episcopum ipsum certiorem facere, aliàs ab officio est suspensa quamdiu videbitur Episcopo.

10 Octaua habetur *sess.* 25. *c.* 14. *de reform.* † Episcopi à concubinatu, postquam à synodo admoniti fuerint, non se emendantes, ipso facto sunt suspensi. Hæ sunt suspensiones contentæ in Concilio Tridentino.

De degradatione, seu depositione.

CAPVT L.

SVMMARIA.

1 *Degradatio quid sit.*
2 *Character ordinis non potest ab Ecclesia auferri.*
3 *Sacerdos degradatus potest consecrare, sed peccat faciendo.*
4 *Episcopus degradatus an possit ordinare.*
5 *Ordinem à degradato recipientes manent suspensi.*
6 *Degradatus priuatur omni officio & beneficio Ecclesiastico.*
7 *Degradatus tenetur horas Canonicas recitare.*
8 *Degradatio verbalis & actualis quomodo fiat.*
9 *Degradatus an perdat priuilegium clericale.*
10 *Degradare quibus liceat.*
11 *Degradatus cur & quando tradatur Curiæ sæculari.*
12 *Degradatio an possit fieri contra absentem.*
13 *Degradatio verbalis quando intelligatur.*
14 *Degradatum qualem Episcopus, qualem solus Papa restituere possit.*
15 *Sine accusatione nemo est degradandus.*
16 *Clerico, pro quo crimine, imponatur pœna degradationis.*
17 *Promotus per saltum an possit ministrare in suscepto, vel omissum accipere.*
18 *Promotus per saltum est ipso iure suspensus.*
19 *Laico si conferatur sacerdotium, vel aliquis ordo ex maioribus, non præmissis minoribus tenet.*
20 *Episcopus si quis ordinetur habens sacerdotium, sine inferioribus; vel non habens sacerdotium, quid agendum.*
21 *Non baptizatis si collati ordines, an de nouo ordinandi.*

Degra-

DEgradatio ad suspensionem reducitur. † Est autem 1
suscepti ordinis perpetua depositio, vt notat Felin. qui
citat Hostien. & Innocen. *cap. qualiter 2. num. 50. de accu-*
sat. Ecclesia enim non potens auferre † characterem ordi- 2
nis semel impressum, vsum eius legitimum in perpetuum
aufert,& hoc est Clericum degradare, &, vt sic dicam, deor-
dinare, seu ab ordine deponere. Dixi autem *legitimum*, quia
non potest omnem vsum auferre: nam † sacerdos degrada- 3
tus potest consecrare,& † Episcopus degradatus ordinare,licet 4
peccent grauissimè id facientes, vt dicit Archi. *in cap. quid*
sit,in fin. de consecrat. dist.2. de communi testatur Gemin. *in*
cap. degradatio §. poterit. in fin. de pœn. in 6. Qui verò susci-
piunt ab his scienter † ordinem, manent suspensi, arg. tex. 5
in c.1.in fin.de ordinat. ab Episcopo, qui renunt. Ex quo sequi-
tur,cùm degradatio sit ordinis depositio, † degradatum pri- 6
uari omni officio & beneficio Ecclesiastico, nam in ordine
fundantur. Degradatio igitur ab his omnibus priuat,sed con-
sequenter, quia priuat ordine, cui omnia hæc innituntur;te-
netur tamen horas † canonicas recitare, vt affirmat commu- 7
nis sententia, quam sequitur Sylu. *ver. degradatio*; & proba-
tur ex *cap. dolentes. de celebr. missa.* vbi omnibus ordinatis
iniungitur id onus: propter delictum autem, quamuis ordi-
natus degradetur, non tamen efficitur melioris conditionis,
vt ab onere soluatur.

Duæ sunt species degradationis, † verbalis & actualis; il- 8
la fit verbo tantum,cuius hæc est forma, vt habetur *in c. de-*
gradatio,de pœn. numero 6. Auctoritate Dei omnipotentis Pa-
tris,& Filij,& Spiritus sancti,& nostra,auferimus tibi clerica-
lem habitum, & deponimus,& degradamus,& exspoliamus,&
exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Quæ
verba ab Episcopo, cuius est degradare, proferuntur. Actua-
lis est, cum hæc ipsa verba exprimuntur, & re ipsa exercen-
tur, nam degradandus vestitur vestibus & ornamentis, qui-
bus fuit ordinatus, & tunc paulatim incipit denudari ab vl-
timis vestibus cum appositis verbis: & cùm degradatur Sa-
cerdos, & aufertur planeta, dicit Episcopus: *Auferimus tibi*
vestem sacerdotalem,& te honore sacerdotali priuamus; simi-
liter in aliis, & vltimo raditur caput, vt nullum coronæ ma-
neat vestigium, hæc omnia habentur *in prædicto cap. degra-*
datio.

Est autem differentia multiplex inter has duas degrada-
tiones. Prima. Actualiter † degradatus perdit priuilegium 9
clericale vtrumque, canonis, & fori, nempe, vt sit sub Iudice

seculari & qui eum percutit, non contrahat excommunicationem latam contra percussores Clericorum. At verbaliter degradatus retinet priuilegium clericale respectu fori, & respectu canonis, ita Abb. *cap. tuæ discretionis, de pœnis. & in capit. Ioannes, de cleric. coniugat. & in cap. ad abolendam, numero* 10. *de hæret.* & ibi Ioann. de Anan. & Archidi. *cap. degradatio. de pœn. in 6.* & Diaz *in prax. crimi. can. cap.* 17. *in fin.* Et hoc, nisi post talem depositionem sequatur incorrigibilitas; nam tunc potest comprimi per iudicem sæcularem, vt notat Abb. & Ioan. de Anan. *vbi suprà,* & Boic. *in cap. cùm non ab homine, num.* 8. *de iudic.* dicens, quòd si Clericus non depositus, ter monitus perdit priuilegium clericale, & potest comprimi per iudicem sæcularem, multo fortius depositus incorrigibilis, etiam non actualiter degradatus.

Aduerte tamen, quod etiam data incorrigibilitate, Iudex laicus non potest exercere iurisdictionem contra Clericum antequam per Ecclesiasticum sit lata sententia declaratoria, super qualitate incorrigibilitatis. Ita Feli. qui dicit hanc esse communem *in cap. cùm non ab homine, num. 9. de iudi.* Sicut etiam in actualiter degradato est necessaria declaratio, quod est exutus à clericali priuilegio, nec est necessaria alia traditio præter istam declarationem, vt dicunt Gem. & Fran. *cap. degradatio, de pœn. in 6.* Ista autem declaratoria debet fieri per ipsum iudicem Ecclesiasticum absque citatione ne fugiat, Abb. *in d. cap. cùm non ab homine. num. 9. de iudi.* Diaz alios citans *in prax. crim. can. c.* 131.

10 Secunda est, verbalis non sit nisi ab † Episcopo cum aliorum interuentu: vt enim habet Glos. *in d. capit. degradatio. & in cap. fœlix.* 15. *q.* 7. ad degradationem Episcopi debent cum Metropolitano conuenire duodecim alij, quorum maior pars in sententia degradationis conueniat. Ad degradandum autem sacerdotem cum Ordinario, debent sex Episcopi conuenire. Ad Diaconum verò & subdiaconum alij tres. Ad Clericum inferiorum ordinum sufficit proprius Episcopus cum Capituli conuentu, vel aliquorum tenentium locum Capituli, potest enim clericus in minoribus degradari, vt habetur *can. si Episcopus.* 11. *quæst.* 3. & *cap. degradatio. de pœn. in 6.* Concil. autem Trid. *sess.* 14. *cap.* 4. mutauit ius antiquum, & decreuit, vt Episcopus per se vel per suum Vicarium in spiritualibus generalem, possit deponere verbaliter Clericum, etiam presbyterum. Actualiter verò per seipsum: in iis autem casibus, in quibus de iure Episcoporum multorum

conuen-

conuentus est necessarius, disponit vt fiat degradatio per Abbates, vsum mitræ & baculi ex priuilegio habentes, quod si tot non potuerint inueniri, eorum loco sint personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ, ætate graues, & iuris scientia commendabiles. Hæc habentur ex Concilio. Cùm autem propter hæresim sacerdos est degradandus, sufficit Episcopus, cum Abbatibus & viris doctis. Hæc sunt in verbali degradatione. At in actuali non est opus ipso conuentu, quia cum præcessit verbalis, sufficit Episcopus ordinarius absque aliis.

Tertia est, tradendus est curiæ sæculari actualiter, & non verbaliter † degradatus: traditur autem per declarationem 11
præsente Iudice sæculari, cum declarat Episcopus illum esse illius curiæ; debet tamen intercedere pro eo, quod non moriatur, iuxta *cap. nouimus, de verb. signifi. in fin.* vt etiam notat Abb. *in cap. cùm non ab homine, num. 2. & 6. de iudic.* Verbaliter tamen degradatus non traditur curiæ, si sit corrigibilis, vt habet Boic. *in cap. ad abolendam, num. 21. de hæret.* Solet autem tradi tribus de causis, aut propter hæresis pertinaciam, *cap. ad abolendam, de hæretic.* Aut quia fuit falsarius literarum Apostolicarum, *cap. ad falsariorum. de crim. fals.* Aut propter calumniam, quam quis parauit suo Episcopo. Vel quia contumeliam intulit, aut inobediens fuit, vt habetur *in cap. si quis sacerdotem 11. quæst. 1.* quod vltimum intelligunt Doctor. cùm incorrigibilis manet, nec parere vult, vt habet Boic. *in cap. ad abolendam, num. 21. de hæret.* Syluest. *in ver. degradatio, num. 6.* licet aliqui Doct. inter quos est Innocent. velint etiam data corrigibilitate, post depositionem esse tradendum curiæ sæculari, vt per Boic. *in d. loco*; sed prior opinio est probabilior: & quamuis propter aliud grauissimum crimen sæculari curiæ tradi posset degradatus, vt propter parricidium, assassinium, vel aliud simile. Syluest. *in verb. degradatio. num. 4.* Abb. *in cap. cùm non ad homine, num. 6. de iudic. & in cap. 1. in fin. de his, qui filios occid.* non tamen propter simplex homicidium, vt habet Antoni. *tract. de suspens. cap. 4.* Si tamen Clericus simplex homicida esset incorrigibilis, quod pluribus modis dicitur, vt notat Diaz *in prax. crimin.* alios citans, posset tradi per Iudicem Ecclesiasticum sæculari, vt imponeret illi debitam pœnitentiam. Abb. *vbi suprà num. 30. in fin.* & ibi Boic. *num. 4.* quod intellige seruata forma text. *in cap. cùm non ab homine, de iudic.*

Clericus autem traditus, seu effectus de foro sæculari, debet

bet puniri, non ad voluntatem Iudicis Ecclesiastici, sed prout videbitur Iudici sæculari; vt notat Abb. *in d.cap.cum non ab homine*, & ipse Iudex puniet pœna per Ciuiles leges imposita laicis pro eodem crimine, *cap.ad falsariorum. §. non enim. de crim.fal.*

12 Quarta est, † degradatio verbalis potest fieri contra absentem contumacem. Actualis verò requirit præsentiam, *cap. nouimus, de ver.signi.* & notat Gem. per illum tex. *in d.cap.degradatio, num.3.*

Quinta est, vbitumque simpliciter fit mentio de degrada-
13 tione, intelligitur de † verbali, & non de actuali. Abb. *in c.at si clerici. col. 11. in prin. de iudic.* Felin. *in cap.qualibet. 2. in fin. de accusat.* Diaz *in prax.crim.can.c.152.*

14 Sexta differentia est, † degradatum verbaliter Episcopus restituere potest, actualiter verò solus Papa. ita habet Gloss. 1. *quæst.6. can.ideò. 1. ver. at restitutionibus.* cui Gloss. consentit Panorm. *cap. at si clerici. de iudic. §. de adulteriis num.* 14. vbi allegat Speculat. affirmantem posse Episcopum etiam actualiter degradatum restituere, quando restitutio est iure requisita; vt, si post degradationem appareat falsitas testium. Hæc doctrina est probabilior, quamuis Syluest. *ver. degradatio. §.* 11. alios sequens absolutè teneat, solum Papam degradatum restituere posse.

15 Aduerte, sine † accusatione neminem esse degradandum, licet alias sit puniendus, Hostien. *in sum.tit. de accusa. §. quia si effectus. ver. sine accusatione.* Diaz *vbi suprà.* per tex. *in cap.dile-*
16 *ctus filius. 2. de sim.* vbi Abb. aduerte etiam, pro nullo † crimine quantumcumque graui, imponi clerico pœnam degradationis, nisi reperiatur expressum in iure, Io. de Ana. *in c.1.n.8. de cleric.pug.in duell.* post Ant. de Butr. Diaz *vbi suprà.* Quod intellige de pœna degradationis actualis, & non verbalis; ista enim pro criminibus enormibus potest imponi, vt ipse Ioan. de Anann. otat, & est euidens.

17 Quod ad suspensionem [a] spectat, qui per † saltum est promotus, nempe inferiori ordine prætermisso, superiorem suscepit, characterem quidem recipit, tamen non potest ministrare in suscepto, donec omissum accipiat, neutrum autem potest efficere sine dispensatione, quam Episcopus impendit, quando ignoranter id factum est, etiamsi ignorantia fuerit crassa. ita habetur *c.solicitudo. d. 52. & cap.vni. de cler.per sal.promot.* & ibi Glos. & Panor. & Glos. etiam *cap.pastoralis. de sacra.non iteran.* vbi agitur de eo, qui prætermissa confirmatione promotus fuit ad ordines; idem enim est iudicium de hoc, & de illo,

qui,

qui, prætermiſſo vno ordine inferiori, accepit ſuperiorem.

Quod ſi ſcienter id fecit, opinio eſt varia. Hoſtien. *c. vni. de cler. per ſal. promo.* negat poſſe Epiſcopum in eo caſu diſpenſare; tamen Gemini. & Præpoſ. *can. ſolicitudo. d. 52.* affirmant etiam poſſe Epiſcopum diſpenſare in eo caſu, & idem aſſerit Hoſtien. non ſibi conſtans, *in ſum. tit. de cler. per ſal. promo.* & id eſt probabile. Tamen ſecurius & verius eſt, non poſſe, per doctrinam Panorm. *cap. ex literis. de cler. non ordin. miniſtr.* nempe Epiſcopum non poſſe diſpenſare, niſi in caſibus iure expreſſis, *cap. dilectus, de temp. ordi.* caſus autem hic non eſt expreſſus, immò tacitè inſinuatur, quod non, vt patet ex *can. ſolicitudo. d. 52. & ex cap. vni. de cler. per ſal. prom.* hoc intellige de antiquo: nam iure nouo Concil. Triden. *ſeſſ. 23. cap. 14.* poteſt Epiſcopus diſpenſare cum promoto per ſaltum, ſi non miniſtrauerit, quod locum habet in foro exteriori, quando eſt publicum; nam in foro interiori, quando eſt occultum, poteſt Epiſcopus, etiamſi miniſtrauerit, per Concil. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 6.*

Non ſolum autem qui per ſaltum eſt promotus, non poteſt ſuſcipere omiſſum ante diſpenſationem; nec miniſtrare in ſuſcepto, ſed nec ad maiores progredi, donec diſpenſetur, ita habent Gemin. & Præpoſ. *can. ſolicitudo. d. 52.* & ratio id probat, nam ligatus in minori non poteſt accipere maiorem; vnde rectè dicit Gemi. *loco citato*, poſtquam diſpenſatum fuerit cum eo, vt ſuſcipiat omiſſum, & miniſtret in ſuſcepto, adhuc indigere diſpenſatione, vt ſuſcipiat maiores.

Duo ſunt hoc in loco adnotanda. Vnum eſt, multos & graues Doct. tenere, † promotum per ſaltum non eſſe ipſo iure 18
ſuſpenſum, ſed eſſe ſuſpendendum; vnde ſi miniſtret ante diſpenſationem, non fieri irregularem, ſed peccare ratione prohibitionis; ita habent Innoc. *cap. ſi celebrat. de cler. excom. miniſtr.* Archidi. Gemi. Præpoſ. & Turrecr. *can. ſolicitudo. d. 52.* quæ opinio placuit Tabien. *ver. irregularitas 4. §. 2.* Tamen contrarium tenuit Hoſtien. *in ſum. de cleric. per ſal. prom.* idque inter Summiſtas tenuit Sylu. *ver. irregularitas §. 13.* affirmans eſſe ipſo iure ſuſpenſum, mihi tamen poſterior ſententia magis placet, tum propter Concil. Trid. *ſeſſ. 13. cap. 14.* vbi conceditur Epiſcopo facultas, in vtroque foro diſpenſandi cum promoto per ſaltum, niſi miniſtrauerit; ſi ergo miniſtrauerit, non poteſt Epiſcopus: quod argumento eſt per miniſterium contrahi irregularitatem, & nouum accedere impedimentum, quod non fieret niſi eſſet ſuſpenſus, præterea ipſe Geminianus fatetur, ante ordinem ſuſceptum, qui eſt prætermiſſus,

termissus, collationem beneficij nullam esse, igitur suspensus erat. Hoc autem intelligo, quando scienter, aut ex ignorantia crassa ordo inferior est prætermissus; si enim ignorantia probabilis aliquo in casu interuenisset, non esset suspensus, sed tantum prohibitus, quando sciuisset post factum, sic affirmat Hugo citatus à Turrecre. *can. solicitudo. d.* 52. immò in hoc casu affirmat procedere eundem canonem, & fauet ratio; nam suspensio non contrahitur sine peccato.

Alterum est, Doctores controuertere, an ordo maior teneat, minori non suscepto: certum autem est, loquendo de maioribus, si is, qui minores suscepit, accipiat sacerdotium sine præuio Diaconatu, vel subdiaconatu, ordinem tenere: id quod probat *cap. vni. de cleric. per sal. prom.* ibi enim sacerdotium quidam accepit, non præmisso diaconatu, nec repetere præcipitur sacerdotium, sed accipere ordinem, qui omissus est. Illud

19 tamen est in controuersia, an si † laico conferatur sacerdotium, vel aliquis ex maioribus, non præmissis minoribus, teneat? Aliqui negarunt: tamen communis opinio Theologorum & Canonistarum tenet, imprimi characterem, & non esse necessarium, necessitate sacramenti, sed præcepti, ordinem seruare in ordinibus suscipiendis. Ita tenent Archi. Gem. Præpos. *can. solicitudo. d.* 52. & ibi Gloss. & Panor. *cap. vnic. de Cler. per sal. prom.* vbi dicit esse communem sententiam, & ibi Glo. & inter Theologos S. Thom. 4. *sent. d.* 24. *quæst.* . *art.* 2. *quæst.* 4. Bonauent. 4. *sent. d.* 24. *quæst.* 3. Nec est verum, quod dicit Hostiens. *cap. vni. de Cler. per sal. promo.* nempe talem sacerdotem, ordinatum sine inferioribus, non conficere corpus Christi, hoc enim falsum est; nam si characterem habet, potest conficere, quamuis malè faciat, quia irregularis est. Vnde S. Thom. *loco cit. quæst.* 4. *ad* 5. dicit in superiori, omnes inferiores ordines virtute contineri, vnde potest facere quidquid inferior potest.

De Episcopatu [b] verò est difficultas, & quidem fatentur

20 omnes † si quis habeat sacerdotium, etiam sine inferioribus ordinibus, si Episcopus ordinetur, tenere ordinem, tamen si non est sacerdos, non tenere, nec esse Episcopum, ita tenet [c] Archidi. *can. solicitudo.* & Glos. *cap. vni. de cleric. per sal. promo.* cum aliis etiam Doctoribus id ipsum sentientibus hi nituntur eo maximè fundamento, quia character Episcopatus non est distinctus in substantia à charactere sacerdotij, quæ opinio est communior inter Theologos. Alij existimantes esse distinctum characterem, affirmant Episcopatum etiam laico collatum, tenere; id habet Gloss. *can. solici-*

tud.

tudo.d. 52. & Panorm. *cap. vni. de Cler. per sal.primo.* vbi eam dicit communem sententiam, fateorque vtrumque probabile, & propter vtriusque partis opiniones, si casus eueniret, ordines omissi essent suscipiendi absolutè, Episcopatus verò sub conditione, propter dubium: quando enim est dubium, debet etiam ordo, sicut & baptismus sub conditione exhiberi, vt notant Panor. *cap. vni. de Cleric. per sal. promo.* & Præpos. *can. solicitudo. d.* 52. in hoc autem omnes conueniunt, sine baptismo, quæ est ianua sacramentorum, nullum † ordinem tenere: 21
ideoque si collati essent non baptizato, essent absolutè [d] de nouo ordinandi, vt habetur *de presbyter. non baptiz.*

ADDITIONES.

De degradatione, &c. multa Sayr. lib. 5. à cap. 20. vsque ad finem libri, Diaz pract. c. 143. & ibi Ignatius Lopez. Val. tom. 4. q. 14. d. 7.

a *Quod ad suspensionem.*] Vide Sayrum lib. 4. cap. 14. n. 25. Nauar. c. 25. num. 71.

b *De Episcopatu.*] Fundamentum Episcopatus est sacerdotium. Sylu. ordo. 2. n. 1. Bellar. lib. 1. c. 5. de ordine; non potest enim intelligi Episcopus, qui sacerdos non sit, cùm Episcopus nihil aliud sit quàm primus, seu summus sacerdos: & ita suprema potestas Romani Pontificis essentialiter Episcopatum continet, multa tamen superaddens.

Episcopatum esse Sacramentum (licet negarit Sotus 4. d. 24. q. 2. art. 3. & alij quidam ex veteribus scholasticis) affirmat Ang. ordo 1. num. 2. ex tex. in cap. 1. de ordinatis ab Episcopo (non posset enim Episcopus, vbi onus episcopale excussit, ordines conferre, si indelebili non esset charactere insignitus:) affirmat Petrus à Soto lect. 4. de ordine, Greg. de Val. in 4. d. 9. q. 1. p. 4. dicens propositionem esse de fide, licet definita non sit; certissimam appellat assertionem Bellar. loco citato, quam scholasticorum, multorum Patrum, sacrarum literarum testimonio, rationibusque probat. Vide Nauarrum c. 22. num. 18. Imprimitur autem Episcopalis character per manuum impositionem, non per vnctionem. Ang. loc. cit. num. 7. ex cap. Episcopus 23. distinct.

c *Ita tenet.*] Syl. loco citato.

d *Essent absolutè.*] Syl. loco cit.

De interdicto quid sit, & quæ ipsius species.

CAPVT LI.

SVM

SVMMARIA.

1 *Interdictum quid.*
2 *Sacramenta & alia tripliciter considerentur.*
3 *Et totidem modis possint ab Ecclesia inhiberi.*
4 *Eadèm quomodo spectent ad suspensionem, excommunicationem & interdictum.*
5 *Species interdicti Localis, Personalis, Mixta.*
6.7 *Interdicto loco, non interdicitur persona: nec contrà.*
8.9 *Interdictum tam Locale, quàm Personale, aut generale est, aut speciale.*
10 *Item Interdictum, vel est à iure, vel ab homine.*

1 INterdictum † *est Ecclesiastica censura, Sacramentorum vsum, diuina officia, & sepulturam Ecclesiasticam (secundùm ipsam) prohibens.*

Tres sunt partes in descriptione ista.

Prima est communis cum aliis censuris, id est, excommunicatione, & suspensione, scilicet *censura Ecclesiastica* a. Est enim interdictum, pœna fori, non sæcularis, sed Ecclesiastici.

Altera pars est, in qua tria exprimuntur, in quorum priuatione interdictum consistit. Interdictum enim priuat vsu Sacramentorum. Non enim, stante interdicto, Sacramenta saltem aliqua ministrari possunt. Priuat etiam diuinis officiis, quæ in Ecclesiis exercentur, priuat Ecclesiastica sepultura, quæ omnia paulò pòst declarabuntur.

Tertia pars est, *secundùm seipsam.* In hac etiam parte differt interdictum à suspensione, & excommunicatione. In cuius gratiam nota, quod ista quæ diximus, scilicet † Sacramenta, diuina officia, & sepultura, possunt tripliciter considerari. Primò secundum seipsa, vt sunt quædam bona Ecclesiæ: aut secundò, vt pertinent ad fidelium communionem, & participationem communem: nam omnes fideles in his communicant: aut tertiò, vt sunt actus alicuius ordinis, vel ad eos reducuntur. Cùm igitur tripliciter considerari possint, fit, † vt tripliciter possint ab Ecclesia inhiberi.

Vno modo secundùm se, quia Ecclesia tollit ista bona à homine, vel à loco aliquo, in quo exercentur.

Altero modo, vt sunt fidelium communiones, quia Ecclesia aliquem eiiciens à conuentu fidelium, aufert consequenter ista.

Aut tertiò tandem secundùm vsum actus officij, quia Ecclesia impediens officium alicui, impedit quominùs possit exercere vsum Sacramentorum, & diuina officia. † Hoc ter-

tio modo pertinent ad suspensionem, secundo, ad excommunicationem; primo verò ad interdictum. Ob id ponitur illa particula, *secundùm seipsa*. Vnde fit vnum, quod cum in excommunicatione ista priuentur titulo communionis, pluribus etiam priuentur, quia plura sunt sub communione, scilicet, suffragia Ecclesiæ, conuentus fidelium, & alia. Cùm autem in suspensione priuantur titulo actus officij, vel ordinis; non priuantur, nisi vt actiones sunt; non vt receptiones, quia sic non sunt officij. Vnde suspensus ab ordine, & officio, licèt non possit exercere, & ministrare Sacramenta, potest tamen recipere. At quia in interdicto ista simpliciter prohibentur, tam actio, quàm passio horum est prohibita, vt declarabitur inferius. Hæc igitur est natura interdicti, & eius propria definitio. † 5
Huius species multæ sunt.

Primò diuiditur in tres [b]. Est interdictum *locale, & personale*. vtrumque continet *cap. alma mater. de sent. excomm. in 6.* & *mistum*.

Locale est, cum locus ipse interdicitur, ne in eo exerceantur vsus Sacramentorum, nec diuina officia; nec in eo detur sepultura, sicut ante fiebat.

Personale est, cum non locus, sed persona ipsa interdicitur, ne illi ista concedantur.

Mistum est, quod est ex vtroque compositum, vt cum persona interdicitur, & locus, vbi illa fuerit, quocumque perrexerit. Secum enim fert interdictum loci, & hoc vocant ob id Canonistę interdictum *deambulatorium*. Est autem notandum vnum circa has species; cum † interdicitur locus, non intelligitur interdici persona. 6 Verbi gratia: si ista Ecclesia, vel ciuitas est interdicta, non debent in ea Sacramenta exerceri, nec diuina officia publicè, nec patet vlli in ea sepultura, tamen personæ non interdicuntur, possunt enim ad aliam Ecclesiam, vel ciuitatem commeare, & ibi omnibus his frui: dum non sit is, cuius causa interdictum est positum; talis enim non potest, vt habetur *c. si sententia, de sent. excom. in 6.* Etiam clerici Ecclesiæ interdictæ possunt in alia non interdicta celebrare, dummodo etiam non sit is, cuius causa interdicta est Ecclesia.

Rursus, cùm † interdicitur persona tantum, non intelligitur 7 interdictus locus, vt, si homines Tiburtini interdicantur, Ecclesiæ non interdicuntur, sed possunt ibi exercere publicè, peregrinique clerici, & sæculares possunt vti & frui, non tamen naturales & ciues interdicti.

Rursus secundò subdiuiditur vnumquodque eorum. Nam † *locale*, quoddam est *generale*, quoddam *speciale*, & *perso-* 8

 nale.

nale etiam, quoddam est *generale*, quoddam *speciale*. *Locale generale* est, cùm interdicitur tota prouincia, vel totum regnum, vel tota ciuitas, vel totum castellum. *Particulare*, cùm alicuius ciuitatis vna, vel plures Ecclesiæ, non omnes. intelligi per Ecclesiam etiam loca priuata, in quibus celebrari potest, vt interdictum generale sit, cum totus locus interdicitur, in quo celebrari potest, & per ciuitates intelliguntur etiam suburbia, sicut per Ecclesiam etiam capellæ continuatæ, & cœmeteria cum ipsa, *c. si ciuitas, de sent. excom. in 6.* cùm Episcopus ponit generale loci interdictum, potest quis celebrare in loco particulari, in quo celebrandi est facultas, non data à Episcopo, sed à superiori. ita Nau. *num.* 170.

9 Rursus † *personale* in *generale* & *particulare* diuiditur. *Generale est*, cum omnes habitatores ciuitatis alicuius, vel regni vel castelli interdicuntur. *Particulare*, cum aliqua aut vna tantum persona interdicitur. Vbi nota, quòd aliquando interdicitur clerus solus, aliquando populus: & per clerum etiam religiosi, & religiosæ intelliguntur. Cùm autem interdictus est clerus, *cap. si sententia, de sent. excom. in 6.* tunc non est interdictus populus, sed possunt alienos conuocare clericos, qui in Ecclesiis celebrent publicè, & ministrent alia diuina. Similiter cum interdictus est populus solum, non est interdictus clerus, sed possunt celebrare diuina, ad quæ non potest admitti populus.

Rursus, tertiò interdictum duplex est, *& à iure, & ab homine*, sicut in ipsa excommunicatione & suspensione fit.

ADDITIONES.

De interdicto Summularij verb. interdictum, Sot. 4. d. 22. q. 3. art. 1. Nau. c. 27. n. 164. Couar. in c. Alma mater. p. 2. Hugo de Censur. tab. 5. Suarez tom. 5. de Censur. Auila, Sayr. de Censur. Valerius, Reginald. lib. 32. tract. 3. à cap. 25. Fernandez p. 1. Exam. c. 12. Comitolus lib. 6. à quæst. 47.

Tractatum hic insertum de interdicto, quinque capitibus contentum, Card. Tolet. partum quidam non putant: cum in prima Romana editione impressus non fuerit.

a *Ecclesiastica censura.*] Vide Sayr. c. 1. Regin. n. 1. l. c.

b *Diuiditur in tres.*] Vide Sayr. num. 10. Auilam disp. 1. Reginal. num. 2. l. c.

c *Locale quoddam.*] Ang. tradit locale interdictum esse generale, speciale, singulare: at Auila cum multis diuidit in generale, & speciale, seu particulare.

Posit

Posito locali interdicto, etiam generali, personale positum non putatur: nisi aliud sit expressum: neque locale censetur positum, si personale speciale positum sit. Auila dub. 2.

Posito generali personali, interdictum quoque locale positum esse, etiamsi non explicetur, censet cum Sylu. Couar. negant verius Ioan. And. Cald. Nauar. Sot. quos refert & sequitur Auil. l. c.

De causis interdicti.

CAPVT LII.

SVMMARIA.

1 *Interdicto quatuor sunt causæ, Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.*
2 *Interdicta propter debita ponere, abusus est.*
3 *Interdictum est Ecclesiæ mœstitiæ & tristitiæ signum.*
4 *Interdictum si est ab homine, fieri debet in scriptis.*

SIcut in excommunicatione & suspensione † quatuor causæ erant, ita etiam & in interdicto sunt. 1

Causa efficiens [a], scilicet quæ interdicere potest, is est, qui etiam potest excommunicare: nam interdicere est actus habentis iurisdictionem aliquam exteriorem.

Materialis [b] causa remota [c], est omnis is, qui potest excommunicari; talis enim interdici potest: est enim minor pœna excommunicatione, interdictum. Non solum autem, qui potest excommunicari, potest etiam interdici, sed etiam multa quæ excommunicari non possunt, interdici valent: qualia sunt locus (*cap. alma mater. de sent. excomm. in 6.*) in quo diuina ministrantur officia: vniuersitas, & multitudo personarum simul. *cap. si sententia. de sent. excomm. in 6.* Hæc enim vt superius diximus) *cap. 7. num. 3.*) excommunicari non possunt, interdici tamen valent.

Materialis propinqua, peccatum est, & non quodcumque, sed grauissimum quoddam, aut aliqua inobedientia & contumacia contra Ecclesiam: præsertim, cùm generale interdictum imponendum est ab homine. Vnde † abusus est, propter 2
debita, vel aliqua, vel leuia, statim interdicere communitatem. Quamuis possit interdici persona particularis, non potest vllo modo interdici vniuersitas, propter debitum, per extrauagantem Bonifacij [d] VIII. quæ incipit: *Prouidè de sententia ex-*

comm. Sine licentia Papæ potest interdici persona determinata, immò Ecclesia, sed non probabilis. Naua. *num.* 169. Est autem notandum, quod non est opus, vt generale interdictum imponatur, quod omnes peccent, quos tale interdictum comprehendit: sat est aliquos illorum, præsertim si iudex est ciuitatis, vel Rex, vel Princeps, 17. *q.* 4. *can. miror.* vbi Aug. propter delictum Bonifacij, totam eius domum, & familiam interdixit, *&* *cap si sententia, de sentent. excomm. in 6.* vel etiam aliquis alius, & tunc interdictum omnes amplectitur, etiam innocentes sine culpa. Hoc enim fit propter duo.

3 Alterum est, quia † interdictum est signum mœstitiæ, & tristitiæ Ecclesiæ; quam ostendit in alicuius peccato, & inobedientia, vultque sanctissimè, vt omnes filij sui, etiam qui sine culpa sunt, eundem participent mœrorem.

Alterum est, quia sic excitantur magis omnes contra eum, qui dat interdicti causam, cum videant se, sine culpa, ob eum pati, vnde conuocantur in Ecclesiæ defensionem, vt ex hoc magis inobediens confundatur, & ad obedientiam facilius conuertatur.

Forma non est certa, sicut neque in aliis censuris: solet tamen dici cùm ab homine est: *Interdicimus talem, vel talem*
4 *locum, aut ciuitatem, aut populum, aut clerum, vel similia* †. Debet autem in scriptis fieri, *c. cum medicinalis. de sent. excom. in 6.* cum expressione causæ rationabilis, & cum admonitione trina illius, cuius causa imponitur. *cap. reprehensibilis, de appellationibus, in decretalibus*, si ab homine est, cum enim à iure est, incurritur ipso facto. Cum autem ciuitas aliqua interdicitur, non est opus singulis Ecclesiis intimare interdictum, sat est Ecclesiæ matrici. *cap.* 1. *de postul. Prælatorum.* quam aliæ sequuntur.

Causa finalis eadem est cum aliis censuris: vltra enim ea quæ diximus, duo, scilicet tristitiæ Ecclesiæ ostensionem super malum alicuius, & incitationem omnium in sui defensionem, finis est correctio hominis perditi, & lucrum animæ ipsius. Ad hoc enim castigat Ecclesia sancta.

ADDITIONES.

a *Causa efficiens.*] Vide Auilam disp. 2. Sayr. Regin. c. 16.
b *Materialis.*] Auila. Regin. n. 15. Sayr. Suarez.
b *Remota.*] Auila disp. 3. Reginal. n. 16. Sayr.

Interdictum locale, & personale tum generale, tum particulare imponi posse, pro culpa aliena, docet Auila l.c.

Interdictum personale generale, locale, siue generale, siue specia

ſpeciale poni non poteſt, niſi ob peccatum mortale; vt perſonale ſpeciale pro aliena culpa ponatur, debet illa eſſe mortalis: a ſi culpa ſit propria, ſatis eſt, ſi ſit venialis. Vide Auilam dub. 2..c.

Regin. num. 18. cenſet ſpeciale perſonale pro culpa aliena ferri non poſſe.

Pro debito pecuniario interdictum perſonale ſpeciale ferri poteſt. Auila dub. 3. l.c.

d *Extrauagantem Bonifacij.*] Hanc extrauagantem locum habere in locali ſpeciali interdicto aiunt So. Couar. Auila l.c. negant Fel n. Calder. Nauar. Vide Auilam l.c.

De effectibus interdicti.

CAPVT LIII.

SVMMARIA.

1 *Interdicti localis effectus multi.*
2 *In loco interdicto licet baptizare, & quæ annexa ſunt facere.*
3 *Tempore interdicti, quis admitti poſſit ad diuina.*
4 *Qui, tempore interdicti, ſacrũ audire teneantur diebus feſtis.*
5 *Interdictum violans Sacerdos fit irregularis.*
6 *Interdicti tempore, quæ Sacramenta liceat, aut non liceat adminiſtrare.*
7 *Interdicti perſonalis effectus.*

INterdicti † effectus a multi ſunt, & quidem plures erant in 1
iure antiquo, niſi poſtea Bonifacius VIII. *in cap. alma mater. de ſent. excom.* limitaſſet.

Primus quidem effectus interdicti localis eſt, vt in loco interdicto, nec Miſſæ, nec diuina officia b publicè celebrentur, nec campanæ pulſentur, pro officio (nam poſſunt pro Aue Maria) nec organa. Primò quidem nihil horum fiebat, ſed ſolùm priuatè ſemel in hebdomada, vnum celebratur Sacrum, ad reuocandum Sacramentum: tamen poſt Bonifacium, licet diuina officia, & ſacra celebrare ſecretò ianuis clauſis, & voce ſubmiſſa. Non † tamen prohibetur tali loco baptizare 2
re etiam ſecundùm ius antiquum, etiam adultos. Similiter facere ea, quæ ſunt annexa, ſcilicet exorciſmum, & olei conſecrationem: ſimiliter Sacramentum confirmationis. Nec per diuina officia intelligas prædicationem, nam licet prædicare publicè tempore interdicti, velut habetur *cap. reſponſo. de ſent excommunicat.* quod intelligitur in genere. Cùm ſpe-

ciale est, seruatur ius antiquum, vt non possint in speciali loco interdicto singulis diebus celebrari sacra, & officia, nisi semel in hebdomada vnum sacrum, *cap. permittimus, de sentent. excommun.*

3 Secundus c effectus est; † nullus potest admitti in his officiis, nisi qui priuilegium habet, vt sit clericus primæ tonsuræ saltem, aut habeat facultatem à bulla Papæ; tales enim interesse possunt.

Tamen nota primò quòd clericus primæ tonsuræ non debet esse coniugatus: talis enim amittit omnia priuilegia clericalia, vt habetur *c. Ioannes, de cler. coniug.* nec retinet nisi duo, vt conceditur *c. vnic. eod. tit. in 6.* puta, vt eorum percussores incidant in excommunicationem latam contra percussores clericorum, & quod non conueniatur coram iudice sæculari, & hæc habet, si tonsuras deferat.

Nota secundò etiam, quod priuilegium non valet illi, qui dedit causam interdicti, vt habetur *c. vlt. de verb. sig. in 6.*

Nota tertiò, habentes priuilegium possunt cum familia interesse, vt habetur *c. licet vobis, de priuil. in 6.* nisi inter illos sit, qui causam dedit interdicti, vel in fraudem sit admissus inter familiam. Et per familiam intellige famulos, seruos, & eos qui in domo eius manentes ipsum comitantur, cùm egreditur. Vnde famulus Sacerdotis potest inseruire ei ad sacrum, licet non habeat aliud priuilegium.

4 Nota quartò, quòd † isti priuilegiati tenentur audire sacrum diebus festis; ita Soto *lib. 4. sent. d. 13. q. 2. art. 1. & d. 22. q. 3. art. 1.* non quod priuilegium obliget illos, sed quia præceptum obligat omnes potentes licitè audire.

5 Tertius effectus, † Sacerdos violans locum interdictum publicè exercendo, quod non licet, mortaliter peccat. Et si est actus ordinis maioris, quomodo à seculari non potest exerceri, est etiam irregularis. Secus de ordinibus maioribus, in quibus non contrahit irregularitatem, licèt actus eorum exerceat modo, quo non potest sæcularis. Ita habet Syluest. *v. interdictũ 6. §. 6.* & Sot. *d. 22. q. 3. art. 1.* Contrarium tenet Panor. *c fin. de excessibus Prælatorum.* qui etiam in minoribus affirmat contrahere irregularitatem. Nota tamen, quòd si sæcularis violat interdictum, audiendo sacrum in loco interdicto scienter modo non ex contemptu id faciat, non peccat mortaliter, sed tantum venialiter, ita habet Sot. *d 22. q. 3. art. 1.* Caiet. *ver. interdictum.* & Syluest. *v. interdictum. 6. § 7.* Nauarr. *c. 27. n. 187.* dicit non peccare absolutè.

6 Quartus effectus est, † quod non licet Eucharistiam ministrare

ſtrare niſi tempore mortis, *c. quòd te, de pœn. & remiſſ.* Extremam autem vnctionem, nec tempore mortis; Sacramentum pœnitentiæ omni tempore licet in tali loco, quod in iure antiquo non licebat. Eſt tamen vnum priuilegium conceſſum à Bon. *illo c. Alma mater*, quod in die Natalis Domini Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſumptionis beatæ Virg. Mariæ, publicè, & pulſatis campanis, à veſpere vſque ad diei completorium diuina celebrentur officia, vt omnes intereſſe poſſint, etiam ipſi qui dederunt anſam interdicti, dum ſint longè ab altari, non tamen licet his communicare, niſi priuilegium habeant. Hoc idem fuit à Martino V. & Eugenio IV. conceſſum, pro feſto corporis Chriſti, & octaua, & pro feſto Conceptionis, & octaua, in Eccleſiis, in quibus dicitur illud officium, quod incipit, *Egredimini*, non in aliis. Aliqui religioſi ſpecialia habent priuilegia pro ſuis ſanctis, vt Franciſcani pro S. Franciſco. Hæc ſunt de locali interdicto.

† Interdictum autem perſonale, ferè eoſdem habet effectus. 7

Primò, interdictus priuatur ſacramento Ordinis, & Extremæ vnctionis. Euchariſtiam autem tempore mortis recipere poteſt. Quando autem dedit cauſam interdicti, priuatur confeſſione, niſi paratus ſit obedire. Similiter qui pro tali delicto, auxilium, vel conſilium dederit, niſi prius ſatisfaciat, vel faciat quod in ſe eſt, *cap. Alma mater*. Matrimonium non prohibetur etiam interdicto perſonali.

Secundò, quod ſi exerceat aliquod deputatum ordini maiori, modo, quo ſæcularis non poteſt, fit irregularis.

Tertiò, priuatur ſepultura [a] Eccleſiaſtica, & diuinis officiis. Quòd ſi ſciens immiſceat ſe diuinis officiis audiendo ſacrum, vel diuina officia ſine licentia, peccat mortaliter. Et in hoc differt ab eo, qui violat interdictum locale, qui venialiter peccat, cùm ſæcularis eſt. nam clericus mortaliter peccat, quocumque modo violet, quia magis reſpicit pœna hæc clericos, quàm ſæculares.

ADDITIONES.

a *Effectus.*] De effectibus interdicti Sayr. c. 5. 6. Suarez diſp. 33. Auila diſp. 4. Regin. 27. 28. 29.

b *Nec diuina officia.*] Vide Sayr. c. 5. Auilam diſp. 4. ſect. 1. Regin. c. 27. Suarez.

Quæ ſacramenta permiſſa ſint tempore interdicti, Sayr. c. 7. Regin. c. 27. Couar. Suarez.

c *Secundu.*] De hoc latè Suarez diſp. 34. Sayr. Auila ſect. 2. Regin c. 8.

d *Priuatur sepultura*] Vide Suarez disp. 35. Sayr. c. 8. Aulam sect. 3. Regin. c. 29.

De modis quibus in iure ponitur interdictum.

CAPVT LIV.

SVMMARIA.

1 *Casus multi in iure sunt quibus incurritur ipso facto Interdictum.*

2 *In his casibus quando quis teneatur seruare Interdictum.*

1 MVlti † sunt casus in iure, quibus ipso facto incurritur interdictum. Aliquos attingam, aliis relictis, qui ex Summistis potuerunt colligi.

Primus est, quando dominus regni, vel ciuitas, vel castelli impedit, ne Legatus, aut Nuncius Papæ suum exerceat officium, tunc generaliter regnum, vel ciuitas, vel castellum interdicitur localiter, & tamdiu durat, quamdiu dominus est in illa contumacia, vt habetur *in extraua. super gentes, de consu.*

Secundus est, quando ciuitas aliqua, vniuersitas, aut locus, aut collegium, per se, vel per alium, exigit à personis Ecclesiasticis guidagia, vel pedagia, pro rebus suis, quas habet, non negotiandi causa, & ad solutionem horum compellit, tale castrum, ciuitas, vel collegium, ipso facto interdicitur, *c. quamquam, de censib. lib. 6.* contraria consuetudine non obstante.

Tertius, quando ciuitas, vel locus alius dat fauorem, consilium, aut auxilium insecutoribus, captoribus, aut percussoribus Cardinalium, aut mandatoribus prædictorum, vel cum possit tales punire, intra mensem non punit, ipso facto interdicitur, præter Romam. *c. fœlicis, de pœnit. in lib. 6.*

Quartus est, cum ciuitas, in qua moritur Papa, non seruat dispositionem positam *in cap. vbi periculum. de elect. in 6.* puta Cardinales immediatè post decem dies claudantur ad electionem, cum aliis multis conditionibus, ipso facto interdi-
2 citur. Nota circa hos casus, † quòd licet ipso facto locus sit interdictus, tamen nullus tenetur seruare, nec fit irregularis non seruando, nisi post denunciationem à iudice, vt habetur in bulla Concilij Constantiensis, nisi sit personaliter interdictus, tunc enim teneatur, qua parte ipse interdictus est, de locali non ita. Caiet. *v. interdictum.* Syluest. *v. interdictum. 2. §. 1.* Armil. §. 21.

Quintus casus similis est, quando ciuitas, vel alius locus aliquem

aliquem Episcopum detinet inuitum. *Clem. si quis suadente, de pœnis.* Similiter, ciuitas quæ committit aliquid in Episcopum proprium, vt plectatur capite, aut banniatur. Et nota, quod in his eisdem casibus (præter primum) est etiam interdictum generale personale à iure. Dixi, *præter primum*, quia toties interdictum generale ponitur propter peccatum domini, vel superioris, populus non interdicitur personaliter, nisi exprimatur: cùm tamen populus interdicitur propter suum peccatum, interdicitur illic dominus, *cap. si sententia, de sent. excom. in 6.*

Locale speciale etiam multis casibus imponitur.

Vnus est quando aliqui religiosi, vel clerici inducunt aliquem ad vouendum, vel promittendum, vt in suis Ecclesiis eligant sepulturas, relictis illis locis, ad quæ de iure obueniebant, tunc, nisi restituant intra decem dies omnia quæ ex illis sepulturis commoda habuerunt, etiam non petita; & ipsa corpora, si petantur, sunt eorum Ecclesiæ suppositæ interdicto, donec restituant, *c. animarum periculis, lib. 6. de sepulturis.* Alij sunt casus, sed iste sufficiat.

ADDITIO.

De interdictis latis iure Sayr. c. 12. loc. cit.

De eo, qui potest absoluere ab interdicto.

CAPVT LV.

SVMMARIA.

1 *Ab interdicto ab homine quis absoluat.*
2 *Interdictum à Iure quis tollat.*
3 *Interdictum à Iure, quando dicatur reseruatum; quando non reseruatum.*

INterdictum, † si ab homine est, potest ab eo, qui imposuit, vel à superiori tolli. Immò potest etiam per aliquod tempus suspendi, vt per diem, vel hebdomadam, celebrandi aliquod festum causa, vel aliquem sepeliendi: & tunc solùm in his, in quibus tollitur, oportet non seruare interdictum, in aliis debet. Si verò † à iure est reseruatum, potest ille cui reseruatum est tantùm. Quod si non est reseruatum, cessante causa, propter quam positum est, potest ordinarius tollere; at causa non cessante, nullus potest nisi Papa. Notandum est, quod † quando in iure simul cum interdicto est imposita

sita excommunicatio reseruata Papæ, tunc interdictum non reseruatur, nisi simul exprimatur; quia cùm duæ sint pœnæ, & vna tantùm reseruetur, altera visa est non reseruari. Et ita tenet Ioan. Andr. super *c. cupientes, de elect. lib. 6. §. cæterum. verb. suspensos.* Quòd si in iure vsque ad certum tempus ponitur interdictum, ante illud tempus ab Ordinario tolli non potest.

ADDITIONES.

De relatione, seu absolutione interdicti, Syluest. ver. interdictum 3. Sotus, Couar. §. 2. num. 4. Sayr. c. 15. Auila disput. 6. loco cit.

De peccatis violantium interdictum, Regin. c. 30.

De cessatione à diuinis.

CAPVT LVI.

SVMMARIA.

1. 2. *Cessatio à diuinis quid sit, & quotuplex.*
3 *Interdictum & cessatio in quibus differant.*

1 CEssatio † à diuinis, *est omissio quædam diuinorum officiorum, & sacrorum executionis.* Non enim licet, sicut in interdicto, ianuis clausis celebrare diuina officia, sed est sicut interdictum antiquum, quantum ad hoc. Prohibetur etiam sepultura Ecclesiastica in cessatione. † Diuiditur similiter in
2 *generalem & specialem,* sicut ipsum interdictum. Ab † eo tamen
3 men in multis differt.

Primò, cessatio non est censura, sed tantùm quædam omissio, & ablatio diuinorum officiorum, vnde fit, vt qui violat cessationem, non fiat irregularis, siue sit irregularis, siue specialis, qui tamẽ violàt interdictum (vt dictum est suprà) irregularitatem contrahit. Innoc *de offic. ordin. c. irrefragabili, n. 4.*

Secundò, Nunquam à iure incurritur ipso facto, sed tantùm permittitur imponi. *cap. irrefragabili, de offic. ordin. cap. si canonici. & cap. quamuis, eod. tit. in 6.* At interdictum ipso facto incurritur.

Tertiò, ille, qui habet priuilegium audiendi tempore interdicti, non propterea habet tempore cessationis, nequè è contra: nam in cessatione celebratur sacrum, vt in interdicto antiquo, vel interdicto speciali, id est, semel in hebdomada:

puto

puto enim quantum ad hoc, cessationem esse interdictum quoddam speciale.

Quartò, Cessatio ex officio, non pertinet nisi ad Episcopum, nec Capitulum potest cessare nisi ex priuilegio aliquo, vel consuetudine, vel sede vacante; & tunc debent omnes Canonici conuenire ad cessandum, sicut ad electionem, & debent multum considerare, an sit cessandum. Et alia etiam sunt obseruanda, quæ *in d.c. quamuis*, dicuntur, & ibi Doctores notant.

Quintò, pars cessans, nisi conueniant partes, debet intra mensem Romam proficisci, vt ibi prouideatur. Quod nisi statim finito mense iter arripiat, cessatio nulla est. Quod si partes conueniant, cessatio auferri potest ab Episcopo.

Sextò, cessatio debet poni ob aliquod graue crimen, præsertim contra Ecclesiam, & cum contumacia, vt si à iudice sæculari detineatur in carcere aliquis Canonicus, aut Sacerdos, aut impediatur redditus Ecclesiæ, aut fiant statuta contra libertatem Ecclesiæ, vel quid simile.

Septimò, qui cessauit absque causa legitima, debet condemnari ad reddendum interesse totum, quod canonici perdiderunt propter cessationem, & similiter quod Ecclesia, in qua cessatum est, perdidit, si iustè cessauit, tunc opposita pars, contra quam cessatum est, debet ad idem condemnari, vt habetur *c. si canonici, de officio ordinarij*, *in 6.* Hæc sufficiant de cessatione, nam parum est in vsu.

Quid & quotuplex sit irregularitas.

CAPVT LVII.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas dupliciter accipitur, largè & strictè.*
2 *Irregularis & irregularitas largè sumpta quæ sit.*
3 *Irregularitas strictè sumpta quæ.*
4 *Strictè accepta irregularitatis definitio.*
5 *Fœmina non est ordinum capax.*
6 *Non baptizatus si ordinetur, non recipit characterem.*
7 *Irregularitas est iure humano inducta.*
8 *Irregularitas à solo iure prouenit.*
9 *Irregularitas alia procedit ex defectu, alia ex delicto.*
10 *Irregularitas quæ ex delicto, quæ ex defectu, & quomodo differant.*
11 *Irregularitates ex defectu ad octo capita reducuntur.*

12 *Quodcumque crimen vel quicumque defectus non inducit irregularitatem, nisi quando iure exprimitur.*
13 *De facto quando dubitatur, an irregularitatem inducat, quid tutius reputandum.*
14 *Pœna irregularitatis duplex.*

IRregularitas, si vocabuli significationem attendamus, du-
1 pliciter accipitur, † largè & strictè. Irregularis enim *idem*
2 *significat ac* † *sine regula*, seu qui non est secundùm regulam: cum autem certa sit ordinandorum regula; qua conditiones eorum, & qualitates præscribuntur, omne id, quod contra talem regulam est, facit hominem irregularem, & hæc est irregularitas largè sumpta, quæ complectitur excommunicationem, suspensionem, & interdictum, & quicquid deseruiat
3 ab eo, quod in ordinando requiritur. Strictè † verò accipitur pro impedimentis, quæ ex certis defectibus aut delictis iure adnotatis proueniunt, propter quæ homo ab ordinibus repellitur. Hanc distinctionem irregularitatis considerarunt Host. & Innocent. *cap. nisi cùm pridem, de renunci.* & Specula. *titul. de dispensa.*

In præsenti autem de irregularitate strictè accepta loquimur, quam, prætermissis aliorum definitionibus, sic possumus
4 facilius & perfectius definire: † *Est canonica inhabilitas ordines suscipiendi, aut susceptos exercendi, à solo iure (prouenie*ns). Cuius definitionis pars prima est, *inhabilitas*. Homo enim irregularis inhabilis est ad aliquid agendum aut suscipiendum, non quidem ad omnia, sed ad ea quæ explicantur in secunda parte definitionis, nimirum *suscipiendi ordines*, aut *eos exercendi*; non enim omnis inhabilitas est irregularitas, sed ea tantùm, quæ est respectu ordinum: sunt enim quædam iuris inhabilitates ad beneficia: nam simoniacus, etiam facta pœnitentia, inhabilis est ad aliud beneficium super quod commissa est simonia, *cap. penult. de elect.* Sunt etiam aliæ inhabilitates ad prælaturas, dignitates & beneficia, vt habetur *cap. 2. de fil. presb.* & *c. in quibusdam, de pœnis.* & *aliis in locis*, quæ non dicuntur irregularitates; nam irregularitas est inhabilitas proxima ad directa ad ordines suscipiendos aut exercendos. Dico *proxima* & *directa*. nam irregularis sæpe etiam est inhabilis ad beneficium, vt dicemus inferiùs; tamen consequenter & indirectè, quatenus qui inhabilis est ad officium, inde est inhabilis ad beneficium: at primò & immediatè irregularitas facit hominem inhabilem ad ordines: sic quidem, si irregularitas est, ante susceptionem ordinum, facit

ineptum

ineptum ad suscipiendum: si verò post susceptos superuenit, facit inhabilem ad exercitium eorum; si verò superueniat partim post aliquos susceptos, partim ante alios nondum susceptos, tunc facit inhabilem ad vtrumque, nempe ad suscipiendum & exercendum, quamuis non semper, vt postea declarabitur, propterea dicitur inhabilitas suscipiendi aut exercendi ordines.

Tertia pars est, *canonica*: dupliciter enim aliquis potest esse inhabilis ad ordines; vno modo iure diuino, quando nempe diuino iure aliquis ab ordine expellitur, & talis inhabilis & incapax est, vt si ei ordo conferatur, nec characterem recipiat, nec ordinatus verè dici possit: talis est † femina, quæ 5
diuino iure ordinis est incapax, vt inter Theologos tradunt Bonau. 4. *sent. d.* 25. *art.* 2. *q.* 1. & Durand. *ead. d. q.* 2. Inter iurisprudentes verò Archid. 17. *q.* 4. *can. si quis suadente.* & *d.* 32. *can. presbyter.* & 27. *quæst.* 1. *can. Diaconissam*, vbi expressè dixit, feminam characterem non posse suscipere, si ordinari attentetur. Talis etiam est † non baptizatus, etiam si sit fide- 6
lis & credat; hic, si ordinetur, non recipit characterem, quia iure diuino repellitur; est enim baptismus ianua sacramentorum. hoc habetur *cap. presbyter*, & *cap. venien., de presbyt. non baptiz.* Isti sunt irregulares, largè tamen, non strictè, vt nunc loquimur. Irregularitas enim strictè sumpta præsupponit subiectum capax ordinis; arcet autem & prohibet eum ob aliquam causam, quæ ex defectu aut delicto prouenit, & hæc est iure humano Ecclesiastico introducta, vt dixit Innocen. *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* & *cap. ad audientiam, de homici.* falluntur enim, vt inferiùs dicemus, qui bigamos incapaces putant, quasi feminas, aut qui homicidas iure diuino repelli à promotione putant; est enim † irregularitas iure 7
humano inducta; hinc est, vt si irregularis ante dispensationem ordinetur, ordo teneat, & character imprimatur, per irregularitatem enim fit inhabilis, sed non ad susceptionem, sed ad rectam & legitimam susceptionem, multa enim, etiamsi malè fiant, facta tamen tenent.

Quarta pars [a] definitionis est, † solo iure prouenient, in 8
quo differt ab excommunicatione, suspensione, & interdicto, quæ tum ab homine, tum à iure contrahuntur, súntque censuræ Ecclesiasticæ semper propter peccatum inflictæ: vt irregularitas non est censura [b], nec inter eas computatur; vt habetur *c. quærenti, de verbo. signifi.* & sæpe sine peccato contrahitur: semper autem à iure, nunquam ab homine est. Ecce quid sit irregularitas.

Quan

Quantum autem ad eius diuisionem, variè quidem Doct. diuidunt, tamen communior & verior diuisio, quam antiqui secuti sunt, ea est, si diuidamus in duas; vnam quæ pro-
9 cedit † *ex defectu*; alteram quæ procedit *ex delicto*. sic diuisit Panormitan. *cap. nisi cum pridem, de renunciat.* & ante eum Hostien. Innocent. *in eodem cap.* & Speculat. *lib.1. titul. de dispens.* hi enim tres præter irregularitatem generaliter sumptam, quæ omne impedimentum promotionis complectitur, quæ vti diximus, non est ea, de qua nunc loquimur, duas alias diuidunt. Vnam ex defectu, alteram ex delicto.

Est autem cautè obseruandum, quænam irregularitas *ex defectu*, quæ verò *ex delicto* dicatur, nam multiplex est inter eas differentia. Primò quidem, quæ nascitur ex defectu, ablato defectu, sæpe tollitur: at quæ ex delicto, semper manet etiam remisso peccato, donec dispensetur super irregularitate, vt dicit Præposi. *can miror. d.50.* Dixi, *sæpe*, quia aliqua irregularitas, quæ est ex defectu, etiam ablato defectu manet, vt inferiùs constabit. Secundò, quæ est ex delicto, prohibet promotionem nondum acceptorum ordinum, & in susceptis ministerium: at quæ est ex defectu, non semper in susceptis prohibet ministrare. Tertiò, quia per Concil. Trident. *sess.14. cap.6.* datur Episcopis facultas dispensandi in irregularitatibus omnibus, ex occulto delicto prouenientibus, non autem ex defectu. Interest ergo multum scire, quæ sit ex delicto, quæ verò ex defectu.

10 Illa ergo est ex † delicto, quæ immediatè oritur ex delicto, quando nimirum aliquis irregularitatem contraxit propter delictum. Illa verò est ex defectu, quando contrahitur immediatè propter defectum, nimirum quando homo irregularis est, quia defectum habet, quod explicatur. Illegitimus irregularis est vt paulo inferiùs dicemus; absque dubio irregularitas hæc procedit ex peccato parentum, nisi enim parentes fornicati essent, non oriretur proles illegitima, tamen irregularitas illegitimi non dicitur ex delicto, quia proxima & immediata causa irregularitatis, non est peccatum parentum, aliter enim essent etiam ipsi irregulares, sed est defectus prolis ipsius, quæ natiuitatem habet infectam. Ideò irregularitas hæc ex defectu est. At qui iniquè occidit hominem, irregularis est ex delicto, quia Ecclesia eum voluit arcere ab ordine, non quia ei aliquid desit, sed propter peccatum & delictum homicidij. Quæ ergo irregularitas est ex delicto, nascitur proximè & immediatè ex delicto; quæ verò ex defectu, immediatè oritur ex defectu.

Sub his duobus diuisionis membris multæ species irregularitatum comprehenduntur, ideò subdiuisione opus est. Incipiamus ergo ab iis, quæ ex † defectu proueniunt: sunt au- 11
tem huiusmodi multæ, ad octo enim capita reducuntur, quædam sunt *ex defectu natalium*, quædam, *ex defectu originis*, quædam, *ex defectu liberationis*, quædam *ex defectu ætatis*, quædam *ex defectu honestæ famæ*; quædam *ex defectu corporis*, quæqam *ex defectu animæ*, quædam postremò *ex defectu Sacramenti*. Ad hunc ferè numerum eas reduxit Præpos. *can.* 1. *d.* 50. Singulas explicare accedamus.

Priusquam autem earum explicationem aggrediamur, est generaliter obseruandum, pro omnibus irregularitatibus, non † quodcumque crimen, nec quemcumque defectum in- 12
ducere irregularitatem, nisi quando id in iure est expressum, nulla namque c irregularitas est statuenda, nisi quæ in iure habetur expressa, quam doctrinam omnes Doctores recipiunt, propter *cap. is qui, de sent. excomm. in 6.* vbi id habetur cautum. Aduertenda d est etiam doctrina Innocen. *cap. ad audientiam, de homi.* nempe, iudicem non debere aliquem in dubio censere irregularem. Panormi. *in eodem cap.* dicit hanc doctrinam communiter allegari pro notabili: ipse tamen non reputat indistinctè veram, distingit enim. Aut agitur de irregularitate in foro contentioso ad imponendam, aut infligendam pœnam pro irregularitate contracta; aut agitur in foro pœnitentiæ, ad iniungendum pœnitentiam in salutem animæ. In priori casu censet veram esse doctrinam Innocentij, in posteriori verò non; in eo enim tutior pars semper est eligenda, etiamsi durior sit, quia minus est periculum in tenendo & iudicando esse irregularem.

Nauar. *cap. si quis autem, de pœnit. d. 7. num. 35.* quem sequitur Couarr. *tract. de homicidio, paulo post principium*, distinctionem Panormitani reiiciunt, aliámque supponunt, dicentes dubium posse esse duplex, aut de iure, aut de facto, de iure quidem, quando dubitatur, an talis irregularitas sit contenta in iure, quia iura non expresſè de ea loquuntur, in quo casu iudex non debet censere aliquem irregularem, & hæc est decisio *c. is qui, de sentent. excomm. in 6.* vbi habetur non deberi aliquém irregularem reputari, nisi sit irregularitas iure expressa.

Alterum dubium est de facto, quando nimirum irregularitas est in re expressa, tamen † dubitatur de facto alicuius, an 13
sit tale, quod irregularitatem inducat iure expressam, quo casu dicunt, tam in vno foro, quàm in altero debere iudicem reputare

reputare aliquem irregularem. Exempla habemus, *cap. ad audientiam, de homi.* verbi gratia, vulnerauit presbyter quemdam de familia sua; qui conualescens à vulnere, grauiori superueniente infirmitate mortuus est. Hîc erat dubium de facto, an ex illo vulnere orta fuerit infirmitas, nec ne; si enim certum esset factum, nempe ortum esse; de iure irregularitas dubia non est: Pontifex autem iudicauit debere abstinere & in dubiis tutius esse putare se irregularem. Rursus *cap. significasti 2. de homi.* quidam presbyter percussit latronem fossorio quodam, alij superuenientes occiderunt, ignorabatur factum, an illius presbyteri vulnus lethale esset, nec ne, si enim esset, contraheret irregularitatem, si verò non esset, nullatenus. In dubio igitur facto, Pontifex decernit esse reputandum irregularem, minus enim periculum est abstinere, etiamsi non sit irregularis, quàm celebrare, si irregularitatem contraxit, hinc est, vt in dubio facti debeat vnusquisque apud se, & in foro animæ potiùs se irregularem existimare.

Hæc distinctio sic à nobis exposita, & exemplis illustrata adhuc limitanda videtur ne antiquos Doctores in toto reijciamus. In primis Innocent. & Panorm. & alij eos sequentes agebant de dubio facti: nam de dubio iuris, constans & recepta erat doctrina, neminem iudicandum irregularem, nisi vbi irregularitas iure habetur expressa. In dubio ergo facti, Innoc. protulit, non debere iudicem reputare irregularem. Panorm. verò vsus est distinctione fori contentiosi, aut fori pœnitentialis, quam distinctionem existimo non esse omnino repellen-
14 dam, nam † pœna duplex est, vna quæ concernit periculum animæ, qualis est prohibitio, ne celebret presbyter irregularis, aut promoueatur, si nondum est promotus: altera est, quæ non concernit periculum animæ, qualis est priuatio beneficiorum obtentorum; hæc enim non concernit periculum animæ, nam irregularis potest retinere beneficia, ante obtenta, donec priuetur: & si non priuatur, non est periculum animæ, quale est, si irregularis existens promoueatur, aut ordinetur sine dispensatione.

Dico ergo, in foro contentioso, vbi agitur de pœna imponenda, vbi nullum est periculum animæ, esse verissimum doctrinam Innocent. & Panormitan. non enim vbi dubium est an aliquis sit irregularis, debet priuari beneficiis; est enim contra naturalem æquitatem, vbi incertum est delictum, certam imponere pœnam: at vbi agitur de pœna concernente salutem animæ, tunc debet in dubio reputari irregularis, quia si non reputetur, est periculum errandi contra salutem

anim

animæ,& de hoc casu sunt canones allegati, & est certa doctrina, putóque Panormitanum hanc pœnam, concernentem salutem animæ; appellasse pœnitentiam & forum, in quo imponitur, vocasse forum pœnitentiale, & tunc eius distinctio est legitima & optima.

ADDITIONES.

De irregularitate Nauarr.c.27.Episcopus Scalensis, Villadiego, Philiarcus par.1 lib.4. Candelab.Aur.Sayr.lib.6.Simon Maiolus, Barth.Vgol. Couar. in Clem.si furiosus, Rodriguez par.1.Summæ à c.157.Suarez tom.5.Auila de Censuris par.7. Regin.lib.30.tom.2.à c.1.Comitolus tom.1.lib. 6. Resp.mor. à q.63.Fernand.par.2.c.10.

a *Quarta pars.*] Vide Sayrum cap.1.à num.23.

b *Non est censura.*]Salon de iust.q.64.art.8.cont.4.Bart.Medina 1.2.q.96.art.4.Sot.4.d.22.q.3.art.1.Bannes 2.2.q.64.art. 8.Fernandez §.14.loco citato.Arragon.ibidem. Carbon. lib.8. de legibus, disput.5.Irregularitatem ex delicto, censuram appellant, quæ tolli possit ab eo, qui per Iubilæum absoluere possit ab omnibus censuris; sed hanc sententiam à paucis receptam, alij damnant, & Tolet.ipse hoc lib.c.89.Vide Nauar. c.27.n.194.& 254.Sayr.de Cens.lib.1.c. 1. n. 18. & lib.6.c.2. n.33.aliósque citatos ad c.89.

c *Nulla namque.*]Vide Sayr.cap.2.n.14. Nau.194.Couar.in Clem.si furiosus, initio n.3.

d *Aduertenda.*]Sayr.num.25.Vide Auilam disputat. 2.dub. 5.loco citato.

Irregularis ex delicto nemo fit, ob peccatum mente sola patratum; nam humanæ leges non puniunt interiores actus. Alensis p.4.q.24.memb.5.art.3.Nauar. num. 193. Sayr. loco citato, n.17.

e *Et quamuis.*] Vide Sayr.loco citato, à num. 6.

De irregularitate ex defectu natalium.

CAPVT LVIII.

SVMMARIA.

1 *Illegitimè natus an promoueri possit, & an sit irregularis.*
2 *Illegitimi cur non promoueantur.*
3 *Illegitimus, ex parentibus verè coniugatis natus, quis possit esse.*

4 *Legitimi qui reputentur ex matrimonio non vero, vel fornicatione.*
5 *Filij diuortium facientium an legitimi censendi.*
6 *Expositi an legitimi præsumantur.*
7 *Dispensare quis possit in irregularitate.*
8 *Irregularitas quomodo tollatur.*

1 IRregularitas ex defectu natalium comprehendit omnes illegitimè natos, hi enim promoueri non possunt, *d. 56. cap. 1. & cap. 1. & vlt. de fili. presbyter.* Quicumque ergo ex fornicatione, adulterio, stupro, sacrilegio, alióve illicito concubitu nati sunt, siue publici, siue occulti, irregulares sunt: dixi, siue occulti, vt constat ex *cap. nisi cùm pridem, §. non tamen propter quamlibet, de renunci.* contra Castro *lib. 2. de leg. pœn.* qui contrarium tenuit, opponens se communi opinioni. Denique omnis illegitimus, est irregularis. Esse autem hanc irregularitatem ex defectu, affirmant Hostien. Innocent. Panorm. *cap. nisi cùm pridem, de renuncia.* & est communis sententia, & deducitur ex *cap. accedens, de purg. canon, & cap. vlt. de fil. presbyt.*
2 *in 6.* vbi Gloss. inquit, *non promouentur illegitimi, tum † propter dignitatem ordinis, tum propter detestationem criminis paterni, tum etiam propter periculum incontinentiæ ex imitatione paterna, tum demum propter scandalum; tamen non culpa, sed defectus est.* Hæc Gloss. & textus *ibi*, appellat defectum natalium, quamuis Gemini. *can. presbyterorum d. 56.* affirmet eam esse ex delicto, distinguit enim, vnam irregularitatem ex delicto proprio, alteram ex delicto alterius, idem Hostien. *cap. de apostat.*

Hæc tamen distinctio in hoc non est probanda, principium enim proximum est considerandum ad irregularitatem iudicandam, an sit ex delicto, an ex defectu; aliàs cui manus abscissa est per iniquitatem alterius, esset irregularis ex delicto, quod nemo concedet, præterea si illegitimus irregularis esset ex delicto, esset irregularis etiam, qui delictum commisit, quod verum non est.

3 Aduerte autem, posse esse aliquem † illegitimum, etiamsi ex parentibus verè coniugatis natus sit. Casus est *in c. literas, de fil. prebyt.* si enim coniugatus fiat sacerdos viuente vxore de eius consensu, etiam ipsa faciente votum continentiæ, & postea maritus accedat ei, proles nata censetur illegitima & irregularis, quamuis verum fuerit matrimonium, quia ex sacrilego concubitu natus est. Potest è contra fieri, vt aliqui na-
4 scantur ex † matrimonio non vero, & aliquando ex manifesta

for-

fornicatione,& tamen legitimi reputentur, nec ſint irregulares. Sunt duo huius rei caſus,vnus eſt,quando aliquis naſcitur ex ſoluto & ſoluta,qui fornicariè ſe cognouerunt,tamen poſtea verum contrahunt matrimonium tum , qui nati ſunt de fornicatione , per ſubſequens [a] matrimonium habentur pro legitimis.*cap.tanta,qui fil.ſint legit.*huiuſmodi non ſunt irregulares , ſed habiles ad quoſcumque honores & dignitates, etiam Epiſcopatum,vt habet ibi Panor.*n.*7.& ibidem Gloſſ.& Gloſſ.*c.innotuit,de elect.* Alter caſus eſt *in c. cum inter.qui fil. ſint legit.* quando aliqui in facie Eccleſiæ cõtraxerunt,& poſtea lis mota eſt ſuper inualiditatem matrimonij, etiamſi per ſententiam ſeparati ſint , & inualidum declaratum matrimonium ; † filij tamen,quia & ante ſententiam nati aut concepti 5
ſunt,cenſentur legitimi;vbi notat Panor.etiam eos cenſeri legitimos qui lite conteſtata concepti ſunt,dummodo ante ſententiam diuortij concepti aut nati fuerint, & rurſus dummodo ſit bona fides vtriuſque,aut alterius tantùm , vt conſtat ex *c.ex tenore, qui fil.ſint legit.* ſi quis enim viuente vxore, mala fide contrahit cum altera ignorante,filij cenſentur legitimi.

Extra hos caſus,qui nati ſunt non ex matrimonio, ſunt illegitimi & irregulares.

Dubitatio eſt de † expoſitis , quorum natales ignorantur. 6
Felin.*cap.deputati,de iudi.*& Anan.*c.*1.*de infant.*dicunt admitti ad ordines,& præſumi eos legitimos.Sed non video qua ratione id ſtabiliatur , cùm in dubiis debeamus potiùs reputare eos irregulares. Eſt autem maximè dubium,immò & probabile, ex illegitimo natos eſſe concubitu , hi enim frequentius exponuntur.Tutius ergo puto eos affirmare irregulares,ſicut & cæteros illegitimos.

Quantum ad diſpenſationem attinet in huiuſmodi irregularitate, † Epiſcopus diſpenſare poteſt ad minores ordines,& 7
vnum ſimplex beneficium,*cap.*1.*de fil.presbyt.in* 6.ad maiores verò & ad beneficium curatum ſolus Papa , vt habetur *in eodem cap.*nec etiam ad dignitates & perſonatus diſpenſat Epiſcopus, ſed ſolus Papa [b], *cap. nimis,de fil.prebyt.* Per religionis autem † ingreſſum & profeſſionem tollitur irregularitas, 8
poſſuntque promoueri ad omnes etiam ſacros ordines , non tamen ad prælationes,vt habetur *cap.*1.*de fil.presbyt.* Hæc eſt irregularitas ex defectu natalium.

ADDITIONES.

Vide Sayr.c.10.Maiolum lib.1.à c.4.Auilam diſp.3.dub.6.

a *Per subsequens.*] Vide Sayr.num.15.

Filios expositos Maiol.lib.1.cap.11. illegitimos putat,non irregulares. Auila dub.9.l.c.suppositi filij,si verè legitimi sint, non sunt irregulares,quoad ordines, sed quoad sæculares dignitates. Maiol.loco citato.

De dispensatione illegitimorum Sayr.c.11.

Per professionem in approbata religione tollitur irregularitas ex defectu natalium,quoad ordines,non quoad dignitates.Nauar.n.210.Sayr.n.3.aliique ab eo citati; non tamen,quæ oritur ab actu,& culpa ipsius monachi. Couar. in Clem.si furiosus.p.1.§.2.num.6.

Constitutiones Sixti V.suauiores reddidit Greg.XIII.anno 1590.concedens, vt illegitimi Regulares ad professionem assumi possint ; dummodò non admittantur in ea religione in qua pater viuit.(vide Sayr.loco citato,num.4.)conceditque Generali, & Capitulo facultatem cum illis dispensandi quoad dignitates.Sixti,& Gregorij constitutiones habes in Bullario,& in Compendio eiusdem.

Monialis illegitima , sine dispensatione , non potest esse Abbatissa , aut Priorissa. Sayr. loco citato num.3.Maiol.lib.1. cap.10. num. 5. De fœminarum irregularitatibus Maiol. cap. 29.*lib.cit.*

b *Solus Papa.*] Ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis Episcopum cum illegitimo dispensare posse putat Innoc. teste Nau.lib.1.consil.3. de ætat. & qualit.ordin.idem docet Auila loco citato.Capitulum,sede vacante,potest in hoc,quod Episcopus.Nau.lib.1.consil.31.de tem.ord. Auila loco citato. Filius illegitimus per subsequens matrimonium legitimus fit, si cum fuit conceptus, nullum erat inter parentes dirimens impedimentum.Syluest.verb.illegitimus.Auila dub.8.loco citato. Vide Sixti V.Constit.Ad Romanum.anno 1588.

De irregularitate ex defectu originis.

CAPVT LIX.

SVMMARIA.

1 *Serui an ordinari debeant.*
2 *Seruus qui irregularis non sit.*
3 *Seruus quando efficiatur liber.*
4 *Seruus si contradicente domino fiat sacerdos,an reuocari debeat.*

debeat in seruitutem.

5 *Seruus si domino contradicente ordinatus fuerit in minoribus, an deponatur.*

6 *Seruus si domino contradicente ordinatus fuerit in diaconum, an reuocetur in seruitutem.*

7 *Seruus ordinatus ignorante domino, an post annum sit liber à repetitione domini.*

8 *Seruus si monachus fiat sine ordine, datur triennium ad repetendum.*

9 *Seruus promotus restitutus domino, an possit contrahere.*

10 *Seruus restitutus & reuocatus in seruitutem, an portabit habitus vel tonsuram.*

11 *Seruus denuò effectus an perdat priuilegium clericale.*

12 *In hac irregularitate seruitutis quis dispenset.*

IRregularitas ex defectu originis prouenit ex seruitute, † serui enim ordinari non debent. *d.* 54. *per totam*, *& extrà de seruis non ordinan.* Hæc autem materia sequentibus dictis explicatur. 1

Primò, qui nascitur ex † matre libera, etiamsi pater seruus sit, non est irregularis, nec repellitur à promotione, quia seruus non est, *cap. dilectus, de seru. non ordinan.* 2

Secundò, seruus factus priùs liber, & à seruitute omnino liberatus, promoueri potest; *can. nulli, d.* 34. *& cap.* 1. *de seru. non ordin.*

Tertiò, ante obtentam libertatem & plenam manumissionem non debet ordinari, *cap. nulli, d.* 54. *& cap.* 1. *de seru. non ordin. & Gloss. cap.* 2. *de seru. non ordin. & can. ex antiquis, dist.* 54.

Quartò, si † seruus ante libertatem obtentam, sciente domino, & non contradicente ordinatur, efficitur statim liber. *can. si seruus* 2. *d.* 54. peccat tamen, tam Episcopus, qui promouet, quàm seruus qui promouetur, quia contra Canones agit, cùm prius libertas esset obtinenda. 3

Quintò, si sciente domino, & contradicente, siue etiam ipso domino ignorante promouetur in sacerdotem, statim fit liber. *cap. per venerabilem, qui fil. sint legit.* Aliqui affirmarunt, si † contradicente domino sit sacerdos, reuocari debere in seruitutem, & deponi, vt referunt Gloss. *cap.* 2. *de seru. non ordin.* & Gloss. *can. ex antiquis, d.* 54. tamen verius est, sacerdotem ordinatum fieri semper liberum, vt ex *dicto cap. per venerabilem* constat, & tenet Hugo citatus à Glossis, & Turrecr. *can. frequens, d.* 54. Est tamen distinctio facienda do- 4

 mino-

mino contradicente vel ignorante, aut Episcopus siue præsentator sciebat esse seruum, aut non: si sciebat, tunc duplum restituet domino, nempe duos seruos, aut pretium: si solus Episcopus sciebat, solus ipse duplum restituet; si verò vterque, nempe Episcopus & præsentator, tunc vterque simul restituet duplum, ita vt partem vnus, partem alter reddat, seruus verò manebit liber, *can. si seruus*, 1. *d.* 54. idem de testimonio dicitur, qui falsum testificatus est. Peccat etiam mortaliter, qui sciens ordinauit, secundum Hugo. relatum à Turrecr. *can. si seruus, citato*, non tamen committit furtum secundum eosdem, quia non fecit commodo proprio, vt sibi seruum retineret.

Quod si etiam Episcopus & cæteri ignorarunt, aut non habent, vnde restituant domino duplum, & tunc seruus ordinatus presbyter reddet domino peculium, & manebit liber, *can. ex antiquis*, *d.* 54. quod si adhuc non habet peculium, manebit liber, & seruiet domino in diuinis & spiritualibus, officiis, aut honestis conuenientibus sacerdoti, *can. frequens*, 54. quòd si in hoc contumax fuerit, degradabitur, & seruiet domino, secundùm Antoni. 3. *part. tit.* 28. *cap.* 6. §. 6. qui allegat Innocent. Raym. & Gofre. Hæc de seruo promoto in sacerdotem.

5 Sextò, si domino ignorante, aut sciente, & contradicente seruus ordinatus fuerit in minoribus, tunc, si Episcopus, præsentator, aut testis sciunt, reddent domino duplum, & seruus manebit liber, & ministrabit sicut & sacerdos, *can. seruus*, 1. *d.* 54. quòd si ipsis ignorantibus, tunc seruus ordinatus deponetur, & reuocatus in seruitutem reddetur domino, *can. ex antiquis, d.* 54. *& can. nulli, ead. d. & cap.* 2. *de ser. ordin.*

Septimò, si sciente domino, & contradicente, aut si ignorante ordinatus fuerit in † diaconum, tunc si Episcopus, præsentator, aut testis sciebant, reddent duplum domino, vt dictum est in aliis, & manebit liber seruus. quod si ignorauerint omnes, qui ordinatus est in Diaconum, reddet domino vicarium, id est alterum seruum loco sui, *can. ex antiquis*, 54. & manebit liber, Gloss. *ibi*, siue vicarium, siue pretium reddat, quod si non habet, reuocabitur in seruitutem, & reddetur domino. Est ergo differentia: nam ordinatus in minoribus, statim in seruitutem reuocatur. Diacono verò conceditur, vt reddat vicarium, aliter reuocatur in seruitutem, & deponitur: at promotus in sacerdotium semper manet liber & ministrat in ordine, debito tamen peculio vel exiguo, ad

si non habet, seruiat in honestis, nempe fiat Capellanus domini, aut alia faciat, quæ decent sacerdotem, quod de Diacono decretum est, idem de Subdiacono faciendum, declaratum est *c. miramur. de seru. non ordin.*

Octauò, quando ignorante domino † seruus ordinatur, dominus intra annum potest repetere, quo transacto efficitur liber. loquor in casibus, in quibus seruus non liberatur per promotionem: nam presbyter factus, statim liber efficitur: in cæteris omnibus, quando non fit liber, aut tenetur reddere vicarium, aut si presbyter est, peculium, aut si Episcopus sit, tenetur reddere duplum. 7

Denique in omni casu, in quo dominus potest aliquid repetere pro seruo, datur tempus anni vnius ad repetitionem, quo peracto seruus fit omninò liber. Si verò fiat † monachus sine ordine, datur triennium ad repetendum, quo perfecto liber est. Hæc habentur *c. si seruus, 2. d. 54.* 8

Nonò, † seruus promotus maioribus ordinibus, in casibus, in quibus restituitur domino effectus seruus, non potest contrahere, sed manet obligatus voto, quod potuit domino etiam inuito facere, ita dicit Turrecr. secundùm Hugo. *can. nulli. d. 54.* ibi Gloss. Anton. 3. *part. tit. 28. c. 6. §. 6.* Si autem in minoribus est, potest contrahere. 9

Decimò, †. restitutus & reuocatus in seruitutem, non portabit habitum, nec tonsuram, quia in statu serui est, nec dignitati Ecclesiasticæ id conuenit, quamuis Turrecr. *can. nulli, citato*, dicat, quod arbitrio domini portabit habitum, tonsuram etiam, si sine scandalo domini id fieri potuerit. Ego credo, quod neutrum portare debet, etiam volente domino, nisi liberum eum faciat propter causam dictam. 10

Postremò, in eo casu, quo † seruus efficitur, secundum Glos. *can. nulli. d. 54.* & Antoni. *loco citato*, non perdit priuilegium clericale, *can. si quis suadente, 17. quæst. 4.* At Turrecr. *eod. can. nulli*, distinguit: respectu enim domini sui dicit carere priuilegio illo: non enim factum est vllum præiudicium domino, sed licet illi percutere vt antè: respectu verò aliorum gaudet priuilegio, & hoc tenet Hostien. *c. 4. de seru. non ordin.* & hoc est verum. Secundùm etiam T[illegible]r. *eodem can.* perdit priuilegium fori, quod maximè confirmatur ex Concil. Trid. *sess. 23. cap. 6.* quia tonsuram & habitum non habet. In hac † irregularitate seruitutis non dispensat Episcopus, sed Papa, immò punitur Episcopus ordinans seruum, vt ex supra iam dictis satis constat. 11 12

ADDITIO.

De hac re Maiol.c.35.Sayr.c.14. Nauarr. n. 203. loco cit. Auila dub.vlt.loco cit.Fernandez §.4.

De irregularitate ex defectu liberationis.

CAPVT LX.

SVMMARIA.

1 *Duo hominum genera hanc irregularitatem contrahunt.*
2 *Curiales qui dicantur, & an repellantur à promotione.*
3.4 *Obligatus personæ miserabili aut Ecclesiasticæ an possit ordinari.*
5 *Obligatus personæ sæculari an ordinetur.*
6 *Administrator priuatæ personæ an ordinetur.*
7.8 *Lis si mota sit super administrationem, an possit promoueri ante finem litis.*
9 *Debitor prohibente creditore promotus an deponatur.*

PRæpositus *can.1.d. 10. n. 12.* huiusmodi irregularitatem hoc appellat nomine, ideò nos eo vsi sumus. Ioan. And. *c.magnus,de corp.vitia.* qui, inquit, alteri est obligatus, etiam si non sit seruus, non est liber; est enim quædam species seruitutis, ideò post irregularitatem originis meritò hæc sequi-
1 tur, quia proximè ei accedit. † Duo autem hominum genera hanc irregularitatem contrahunt, nempe curiales & obligati ad ratiocinia, de quibus fit mentio *can. præterea, d 51.*
2 † Curiales dicuntur, qui curiæ officio tenentur, vt iudices, aduocati forenses, notarij, milites, & similes ministri. Hi, vt notat Præp. *eod.can.allegato*, si perpetuò sunt obligati, perpetuò repelluntur à promotione: si verò non, tunc deposito officio, liberatíque ab onere ordinari possunt, nisi in duobus casibus, quos notat Gloss. *can. ecce, d. 51.* nempe quando homicidio aut mutilatione se immiserunt; tunc enim irregulares sunt, etiam deposito officio, qua de causa nec miles ordinari potest, etiam deposita militia, nimirum si occidit aut mutilauit. Secus verò potest, vt dicit *eadem Gloss. can. si quis eadem d.* Alter casus est, quãdo officium infame exercuerunt, quales histriones, & alij vile ministerium exercentes, apud curiam, nempe satellites, aut carnifices, vel similes. In his duobus casibus, etiam deposito officio manent irregulares, indigni

digentque dispensatione. Cæteros vero curiales Ecclesia repellit ante liberationem ab officiis, tum ne patiatur molestias, dum à curia repetuntur, vt dicitur *can. designata d.* 51. tum quia hi, non affectu Religionis, sed vt ratiocinia officiorum fugiant, videntur ad Ecclesiam se transferre, *can. curiales d.* 53.

Sunt alij publicis ratiociniis obligati, vt tutores, curatores, procuratores, aliásve administrationes publicas aut priuatarum personarum habentes, ob quas tenentur reddere rationem, & hi dicuntur propriè obligati ad ratiocinia, de quibus est titulus in decretal. *de obligatis ad ratiocinia.* vbi Gloss. communiter recepta hæc quæ sequuntur, adnotat.

Primò, † obligatus personæ miserabili, etiam non deposito onere, ordinari potest, quia miserabilium personarum quilibet curam suscipere potest. 21. *q.* 3. *can. peruenit.* 3

Secundò, † obligatus personæ Ecclesiasticæ, etiam non deposito onere ordinatur; in hoc enim non molestatur Ecclesia, nec infamatur, quod ordinet personas cum detrimento aliorum; sicut infamatur, si esset persona sæcularis, cui obligatus erat. Hoc dictum deducitur ex *can. peruenit, d.* 86. 4

Tertiò, † obligatus personæ sæculari publicæ ante redditam rationem, etiam onere deposito non ordinatur; sunt enim ratiocinia publica ex administratione prius reddenda; ordinatur tamen, si aliàs est debitor ratione personæ, & non ratione administrationis: tunc enim ante redditam rationem non promouetur, *C. de Epi. & Cleri. l. officiales.* 5

Quartò, si ratiocinia sunt ex † administratione erga personam priuatam, deposita administratione, & onere, etiam ante redditam rationem ordinari potest, nisi lis ei ante promotionem, vel in ipsa promotione moueatur super administrationem, & nisi manifestum sit, ipsum de dolo teneri. 6

Quintò, si † lis mota est tunc, si de dolo est, non debet ordinari ante finem litis. *can. tantis, d.* 81. debet tamen taxari tempus, in quo causa decidatur. 7

Sextò, si † lis mota est, non de dolo, sed de culpa, promoueri potest, nonobstante reclamatione creditoris, quia lis agitari potest, sicut priùs, & coram eodem iudice. *de for. compet. c. proposuisti.* 8

Septimò, † debitor, si prohibente creditore fuerit promotus ad clericatum, non deponitur propter hoc, sed bona eius cedent in solutum, & si non sufficiant, Episcopus tenetur, qui abstulit debitori occasionem negotiandi & lucrandi, vt solueret: iam enim factus clericus non potest negotiari, *d.* 88. *can. fornicari.* Hoc intelligo, nisi cedat bonis: cessione enim 9

facta non impeditur, sed potest promoueri, iuxta Gloss. *ca. præterea, d.* 51. & Præposit. *ibid.* Hæc est irregularitas ex defectu liberationis, super quam, sicut nec super seruitutem, Episcopus non dispensat, vt ante liberationem promoueatur.

ADDITIONES.

Sayr. loco citato, n. 6. & 10. Maiol. lib. 2. c. 5. & 11.

Ære alieno oppressos, & rationibus reddendis obnoxi repellit à religionis ingressu Sixtus V. Const. de omnibus.

De irregularitate ex defectu ætatis.

CAPVT LXI.

SVMMARIA.

1 *Tonsuræ prima ætas est septennium.*
2 *Ordines minores suscipiendi tempus.*
3.4 *Maiorum ordinum tempus legitimum.*
5 *Ante ætatem ordines suscipiens quamdiu suspensus.*
6 *Ordinati ante ætatem quando fiant irregulares.*
7 *In defectu ætatis quis dispenset.*
8 *Ætas legitima quomodo necessaria.*
9 *Ordines posse conferri infantibus.*
10 *Ordinati ante annos discretionis an teneantur continen votum seruare.*
11 *Contradictionis tempus quousque duret.*

DEfectus legitimæ ætatis facit hominem irregularē donec ad eam perueniat, vt dicit Præposit. *can.* 1. *d.* 5. Est autem ætas suscipiendis ordinibus legitima iure huma
1 præscripta: primæ † enim tonsuræ est septennium compl tum: hoc enim est tempus infantiæ, vt dicit Gloss. *cap. nulli de tempor. ordin. in 6.* quo capite cauetur, ne vllus Episcop ante hoc tempus vlli tonsuram primam conferat, nisi ei, q religionem fuerit ingressus, aliàs ipso iure à collatione pr
2 mæ tonsuræ per annum erit suspensus. Post † septenniu vsque ad duodecimum, reliquos minores ordines suscipie di tempus est legitimum: acolythatus verò non nisi compl to duodecimo suscipi potest, *can. in singulis, d* 77. Maioru ordinum autem tempus legitimum iure antiquo, *d.* 77. & 7 fuit stabilitum, posteà verò limitatum per *Clemen. gene ler*

lem, de ætate & qualit. † Subdiaconatus in decimooctauo anno suscipitur. Diaconatus in vigesimo, Presbyteratus verò in vigesimoquinto, hos vltimos annos intellige, non quidem completos, sed inceptos. Hæc ætas legitima sacrorum ordinum est iam correcta per Conc. Trid. *sess. 22. cap. 12.* vt nemo ad † subdiaconatum promoueatur ante vigesimum secundum; ad Diaconatum verò ante vigesimum tertium; ad Presbyteratum ante vigesimumquintum, intellige etiam inceptos. Ad Episcopatum verò iure communi debet esse completus trigesimus, *cap. cùm in cunctis, de elect. in 6.* qui ante hanc legitimam † ætatem ordines non dispensatus suscipit, ordinem & characterem recipit, sed non executionem, sed suspensus est, si est ordo sacer, vsque ad legitimam ætatem, qua superueniente cessat suspensio, *cap. vel non est compos. de tempor. ordin.* éstque talis suspensio ipso iure; nam can. vtitur verbo præsentis temporis, *suspendimus*, quamuis Turrecrem. *d. 77. placuit.* sequens Archidiac. dicat esse suspendendum. huic antiquo iuri successit extrauagans *cùm ex sacrorum.* Pij II. qua omnes, qui sacrum aliquem ordinem ante legitimam ætatem præsumunt accipere ipso iure suspendit, vt si illum † exerceant fiant irregulares, nec possunt etiam superueniente ætate exercere ante absolutionem à suspensione. Hæc tamen extrauagans comprehendit præsumentes accipere; non autem eos, qui ignoranter acceperunt. In † defectu ætatis solus Papa dispensat, non Episcopus, vt colligitur ex *cap. nullus, de tempo. ordi. in 6.* & docet Gloss. *Clement. generalem, de ætat. & qualit.* immò, si sacrum ordinem confert ante legitimam ætatem Episcopus, à collatione ordinum est suspendendus, *cap. vel non est compos, de tempo. ordi.* vbi Antoni. Butrius notat non esse ipso iure Episcopum suspensum, sed suspendendum. 3 4 5 6 7

Est autem aduertendum, hanc † ætatem non esse necessariam necessitate sacramenti, sed necessitate præcepti Ecclesiastici, id est, si conferretur ordo extra ætatem legitimam, etiam ante vsum rationis, ordo teneret, & character imprimeretur; tamen qui ordinaret sine dispensatione, peccaret, ordinatúsque executionem non haberet ante legitimam ætatem. Ordines † autem etiam maiores, etiam presbyteratum posse conferri infantibus nondum vsum rationis habentibus, est communis doctrina Theologorum & Canonistarum, inter Theologos id affirmant S. Thom. 4. *sent. d. 25.* Bonau. *ibid. art. 2. q. 2.* Richar *ibid. art. 4. q. 2.* inter Canonistas verò Gloss. *cap. tua littera, de cler. per sal. promo.* immò ex eodem capit. colligi 8 9

colligitur; subdiaconatus enim ante vsum rationis receptus non repetitur, idem Gloss. *can. pueri.* 1.*q.*1.& ibidem Archid. & Præpos. cum aliis, quamuis non desint qui contrarium sentiant, illud tamen est verius.

De Episcopatu est maior controuersia; Archid. enim *can. subdiaconus d.* 77. tenet etiam in cunis posse conferri Episcopatum quantum ad ordinem. S. Thom. verò & Bona. *locis citatis* tenent contrarium, quos sequitur Turrecre. *eodem can. subdiaconus.* Præpositus verò *ibidem* citat S. Thom. & Bonau. & tamen tenet cum Archidia. quia, inquit, eadem est ratio Episcopatus & presbyteratus, cùm vterque sit ordo, & imprimat characterem, quod puto esse probabilius; esset tamen magnum scandalum, & graue peccatum ante vsum rationis hos ordines, non dico Episcopatum, sed etiam inferiores conferre infantibus absque aliqua grauissima & vrgentissima causa.

Est autem controuersia inter Doctores, an qui ante annos
10 † discretionis suscepit maiores ordines, adultus factus teneatur continentiæ votum seruare? Et quidem, si ante vsum rationis suscepit ordines, non tenetur voto, vt dicunt Gloss. 1.*q.*1. *can. pueri.* & *ibi* Præpos. & inter Theologos Palud. 4. *sent. d.*25.*q.*3. & Sotus *eadem d.q.*1.*art.*2. limitat Archid. *can. pueri allegato*, nisi factus adultus velit in ordine remanere, & ministrare, & priuilegio vti clericali; tunc enim tenebitur continere, & hoc verum est. Quòd si ante annos quidem discretionis, nimirum septimum, suscepit ordines, & tunc erat doli capax, Gloss. *cap.* 1. *de cleri. per sal. promo.* affirmat teneri voto, si tunc non contradixit; si autem contradixit, est iam coactus, & ordo non tenet: at Hostien. & Innocent. *cap. vel*
11 *non est compos, de tempor. ordin.* tenent † tempus contradictionis, siue ante vsum rationis, siue post sit ordo susceptus, durare vsque ad annos pubertatis completos, nimirum quatuordecim, post quos, si statim contradicat, voto non tenetur. Anton. Butri. *eodem cap.* exponit hoc (*statim*) esse triduum, quod intelligo in foro exteriori; nam in interiori puto obligari, si cùm primùm nouit obligationem voti, eam habuit ratam: nam ante annos pubertatis vota emitti possunt, & obligant in conscientia, quamuis non votum solemne Religionis, quia statutum est tempus, quando hoc emitti debeat, & sic intelligo Archidia. *loco allegato*, & Gloss. *cap.* 1. *de cler. per sal. promo.*

ADDITIONES.

De ætatis irregularitate Maiol.lib.1.c.30. Sayr.c.11.Naua. num.202.

Sacerdotio ante ætatem insignitum cum Episcopo celebrantem, eo ipso noua affici irregularitate, ait Nauar.consil.4. de cler.excom.negat Sayr.l.c.n.12. & c.16.de suspensione.

Solus Papa dispensat, vt ante ætatem initiatus ordinum actus exerceat. Sayr.n.15. Maior.n.10. Nauar.l.4.

De irregularitate ex defectu famæ bonæ.

CAPVT LXII.

SVMMARIA.

1 *Infamia quotuplex.*
2 *Infamia facti vnde oriatur.*
3 *Infamia iuris quæ sit.*
4 *Infames omnes legales sunt etiam infames canonici, non contrà.*
5 *Infamia iuris vel facti quid efficiat.*
6 *Tollere infamiam & dispensare in irregularitate ex infamia quid sit.*
7 *Infamia facti tolli potest ab ipso infamato.*
8 *Infamis infamia facti an sit irregularis, & à promotione repellatur.*
9 *Dispensare in infamia quantum ad effectum quis possit.*
10 *Infamiam iuris quis possit tollere.*
11 *Papa an possit tollere infamiam iuris laici non sibi subiecti.*
12 *Episcopus de quibus criminibus infamiam iuris tollere possit.*
13 *Directè infamiam iuris quis tollat.*
14 *Infamis an sit irregularis ex delictis.*

EX defectu bonæ & honestæ apud alios opinionis & famæ oritur etiam irregularitas; vnde infames à promotione & ordinum exercitio repelluntur. *d. 33. can. laici. & d. 51. can. qui in aliquo, & 6. quæst. 1. can. infames.* Est autem † duplex infamia iuxta Glossas 3. *quæst. 7. can. infames. §. porrò. & 2. quæst. 7. can. ipsi Apostoli,* & Doct. communiter, nempe infamia *facti,* & infamia *iuris*, atque hæc iterum duplex est, vt distinguit Archid. *can. si Episcopus d. 50. legalis & canonica.* Erit ergo infamia triplex *facti, legalis, & canonica,* & sic distin- 1

guit

2 guit Panorm. *cap. dudum 2. de elect. num.* 5. Infamia † *facti* oritur ex aliquo delicto graui & notorio, propter quod delinquens apud graues & bonos viros malè audit, eiusque mala
3 opinio concepta est. Infamia † *iuris* est, quæ incurritur in casibus, in quibus ius, siue ciuile siue canonicum, infamiæ pœnam irrogat: sunt autem multi huiusmodi casus, de quibus agitur in iure ciuili. *ff. de his, qui infam. notant.* iure autem canonico *6. q. 1. can. infames.* aliquando enim propter crimen, aliquando propter factum seu officium minus honestum, iuris infamia contrahitur, sic sacrilegi, vsurarij publici, duas vxores de facto habentes, qui pugnant publicè cum feris, qui ludos periculosos exercent: histriones, & qui scenis ex officio intersunt, & alij multi censentur infames iuris infamia. Est etiam *iuris* infamia, quæ infertur per iudicis sententiam definitiuam, qua aliquis de graui aliquo crimine damnatur, vt qui de furto vel calumnia per sententiam damnatus est. Similiter in aliis multis, de quibus vide Glossas allegatas.

4 Est tamen aduertendum, omnes † infames legales, esse etiam infames canonicos, non tamen è contrario: nam legalis infamia extra casus iure expressos non contrahitur nisi per iudicis sententiam: per quam aliquis damnatur de crimine, quod irrogat infamiam, vt notant Archid. & Præpos. *can. si Episcopus d.* 50. quam doctrinam, quia controuersa est, limitat Panorm *cap. at si clerici. de iudi. num.* 27. vbi dicit, quando criminaliter agitur contra aliquem, non oriri infamiam legalem ex sola confessione rei in iudicio, sed esse necessariam sententiam. At quando agitur ciuiliter, per solam confessionem criminis oritur, dummodo sit spontanea confessio, & dummodo etiam sit vera & non ficta, qualis est, quando ex contumacia aliquis damnatur. At infamia canonica etiam ante sententiam oritur, & forsan hoc voluerunt dicere Innoc. *cap. super his, de pœnis,* & Gloss. *cap. at si clerici, de iudic.* affirmantes per confessionem ante sententiam oriri infamiam. Quibus autem casibus legalis infamia contrahatur, non est nostrum tractare in præsenti, hoc nobis satis sit, quod
5 secundum omnes vtraque † infamia tam *iuris*, quam *facti* repellit à promotione, & facit hominem irregularem, vt notant prædictæ Gloss. Archid. & Præpos. *can. qui in aliquo. d.* 51.

Quantum autem ad dispensationem super irregularitatem
6 ortam ex infamia, aduerte, aliud esse † tollere infamiam, aliud dispensare in irregularitate ex infamia, tollere enim est efficere ne sit infamis; dispensare est auferre impedimentum ad promouendum, quod aliquando fit etiam non ablata infamia

famia, vt quando eſt infamia facti: pro cuius rei intelligentia, ſunt aliqua aduertenda.

Primò, † infamia facti non poteſt tolli per Papam, nec per 7
vllam poteſtatem terrenam, hæc eſt Præpoſi. & Gemi. 2.*q*.3. *can.Euphemium*, vbi latè de hac materia vterque tractat. non enim poteſt efficere Papa, vt qui propter delictum proprium malè audit, & infamatus eſt, apud alios benè audiat, bonamque opinionem de illo concipiant, hoc tamen poteſt efficere ipſemet infamis, aut per contraria facta & bona opera, quibus conceptam malam opinionem aufert; aut per purgationem, qua ſe purgat de crimine obiecto.

Notant autem Archidia. & Præpoſ. *can. laici.d.* 33. quando
aliquis † infamis eſt infamia facti, quia nimirum per modum 8
exceptionis probatum eſt ei aliquod crimen, eſſe irregularem, & repelli à promotione, donec ſe purget; purgatione autem facta, quia apparet crimen non fuiſſe verum, deletam eſſe infamiam, quod dictum probatur ex *can. Mennam* 2.*q*.4. quando ergo infamia facti vel per purgationem vel per contraria facta deleta eſt, tunc non manet, nec impeditur à promotione, qui prius erat infamis: dum tamen manet adhuc in mentibus hominum, non tollitur: ſed quantum ad effectum, nimirum irregularitatem & impedimentum promotionis, poteſt diſpenſari propter neceſſitatem aliquam, vt affirmant Archid. & Præpoſ. *can. laici, allegato*, etiam ſi ablata non ſit ta-
lis infamia: † diſpenſat autem is, qui poteſt diſpenſare in in- 9
famia iuris.

De quo dico ſecundò, omnem † infamiam iuris etiam ci- 10
uilis poteſt tollere Papa à quocumque clerico etiam à laico ſibi ſubiecto. Hoc eſt Innocent. Panorm. Hoſtien. *cap. cùm te, de ſenten. & re iudi.* Gemini. & Præpoſ. 2.*q*.3.*can. Euphemium*. Vnde poteſt infamem iuris reſtituere in integrum, quando clericus eſt, vel laicus ſibi ſubiectus. At de laicis non ſibi ſubiectis

Dico tertiò, cum prædictis Doctoribus poſſe † Papam 11
abolere & tollere infamiam laici non ſibi ſubiecti, ordinando eum in clericum, ſi fortè eo opus habet; non enim, vt dicit Panormit. ſimul ſtare poſſunt, vt ſit iure infamis, & ordinetur in clericum, propterea, dum hoc facit, illud remouet.

Dico quartò, Epiſcopum poſſe tollere † infamiam iuris, 12
quæ oritur ex criminibus illis, ſuper quæ poteſt diſpenſare; vnde quia poteſt diſpenſare in adulterio, poterit etiam tollere infamiam iuris conſequentem ex adulterio, ſimiliter in foro,

furto, ſacrilegio, periurio, falſo teſtimonio, & aliis huiuſ-modi. Super quæ verò delicta non poteſt diſpenſare, nec po-terit infamiam tollere, vt in hæreſi, ſimonia, homicidio. Hoc dictum eſt Gloſſ. 2.q.3.*can. Euphemium.§. hinc colligitur*, & Gloſſ.*can. domino.d.* 50. & eas ſequuntur Gemini. & Præpoſ. *can. Euphemium, allegato*, & Panorm.*cap. cùm te. de ſent. & re iudi.* vbi notat Præpoſ. hoc non eſſe tollere infamiam dire-ctè, ſed indirectè & ex ſequela, dum tollit cauſam, nempe
13 diſpenſando in delicto; ſolus enim Papa tollit † directè in-famiam iuris, & generaliter in quocumque delicto. Idem puto dicendum in infamia facti, quantum ad impedimen-tum promotionis, propter neceſſitatem, vti diximus. Nota autem Panorm. *cap. cùm te. de ſent. & re iudi.* quòd ſi Impera-tor tolleret infamiam iuris ciuilis ab aliquo, Epiſcopus poſ-ſet diſpenſare cum illo, vt promoueretur, quod intellige quando infamia orta eſt ex aliquo crimine, ſuper quod Epi-ſcopus diſpenſat.

Dubitabit aliquis, an † infamis ſit irregularis ex delicto; infamia enim ſæpe ex delicto oritur. Reſpondeo quòd non; nam irregularitas non naſcitur ex delicto immediatè, ſed ex infamia, quæ defectus quidem eſt: ad iudicandum autem de irregularitate an ſit ex delicto, an ex defectu, conſiderandum eſt principium, vnde immediatè procedit, vt diximus in ex-plicatione definitionis ſuperiùs propoſitæ.

ADDITIONES.

De hac re Sayr. lib. 7. cap. 11. Maiol. lib. 3. c. 1. Auila diſp. dub. 5. l. c.

Baptiſmo omnis prorſus infamia tollitur. Gloſſ. & Doct. in cap. ſine pœnitentia. de conſecrat. diſput. 4. Maiol. n. 4. l. c. Sylueſt. cap. 6. num. 2. Sayr. num. 12.

Qui ſolemnem pœnitentiam egerunt, irregulares non nulli putant. Vide Maiol. lib. 8. cap. 2. Sayr. l. c. Pœnitentia ſolemnis in vſu amplius non eſt; nec ex ea irregularitas. Aui-la diſp. 4. dub. 6. Pœnitentia publica à ſolemni ſeiuncta eſt, & irregularitatem non inducit. Auila loco cit. de pœnitent. ſolemni, & publica. Couarr. lib. 2. var. c. 10. Solemnem habe C. in cap. 50. diſt.

De irregularitate ex defectu corporis.

CAPVT LXIII.

SVMMARIA.

1 *Defectus corporis quotupliciter proueniat.*
2 *Vitium corporis an faciat hominem irregularem.*
3 *Qui defectus corporis faciat hominem irregularem.*
4 *Presbyter ob quam inhabilitatem repellatur aut fiat irregularis.*
5 *Presbyteri propter quam deformitatem repellantur, & sint irregulares.*
6 *Quale vitium corporis inducat irregularitatem.*
7 *Occulta vitia an irregularitatem inducant.*
8 *Iudiciū vitij irregularitatem inducentis ad quem pertineat.*
9 *Super irregularitatē vitij & defectus corporis quis dispenset.*
10 *Defectus corporis in quibus faciat promotum irregularem.*
11 *Defectuosus promotus an sit incapax beneficiorum.*
12 *Defectuosus non promotus an promoueri possit.*
13 *Hermaphroditus an sit irregularis censendus.*
14 *Abscindens sibi membrum an sit irregularis.*
15 *Occultè qui sibi abscidit aliquid, an incurrat irregularitatē.*
16 *Percussor sui an sit irregularis.*
17 *Abscissio culpa eius facta an inducat irregularitatem.*

REpelluntur etiam nondum promoti à promotione, & ab ordinum exercitio, qui promoti sunt defectum corporis patientes, vt constat *d.55.per multos canones, & tit de corp.vitia. & tit. de cleric. ægrotan.* prouenit autem iste † defectus 1
multipliciter, aliquando ex parte membrorum, aut quia deficit aliquod membrum, aut quia abundat, aut quia minus est solito, aut quia maius; aut prouenit ex indebita forma corporis, vt qui deformiter paruus, vel gibbosus, vel claudus, vel aliis modis deformis existit, aut ex inhabilitate membrorum, quia suum officium exercere non potest; aut ex complexione corporis, quia infirmitates quasdam patitur. Denique † vitium 2
corporis solet facere hominem irregularem; quando autem & quomodo id fiat, declarandum est, suntque aliquot regulæ obseruandæ.

Prima a est Ant. Butrij *cap.vlt. de corp.vitia.* Omnis † de- 3
fectus corporis, siue in membro siue in membri parte, qui infert inhabilitatem; nempe qui impedit ministerium ordinis,

aut inducit notabilem deformitatem, aut generat scandalum & abominationem, facit hominem irregularem ad promouendum, si promotus nondum est, & ad impediendum exercitium suscepti ordinis, ad quem inhabilis est, vel quem sine deformitate, vel cum scandalo & abominatione, exercere non potest Sumpta est hæc regula ex capitibus nonnullis *de cle. ægrot. & ex titulo de corp. vitia.* aliísque canonibus *d.* 55. quibus omnium horum exempla habemus.

4 In primis † presbyter, cui à prædonibus media pars palmæ manus cum duobus digitis abscissa est, propter inhabilitatem quia cæteri digiti debiles manent ad sacrificium peragendum, repellitur à ministerio altaris; similiter etiam propter deformitatem, non tamen repellitur à cæteris officiis etiam sacerdotalibus, quæ potest, & ad quæ habilis est, & quæ sine deformitate vel scandalo exercere valet, vt audire confessiones & baptizare, *cap. 2. de cler. ægro.* Si tamen laicus esset, nullo modo esset promouendus; faciliùs enim toleratur aliquis in susceptis, quam admittatur ad suscipiendos. 15. *q.* 1. *can.* Propter eandem inhabilitatem carens manu altera repellitur. *cap. exposuisti, de corp. vitia.* idémque esset si manum aliquam aut ita debilem haberet, vt officium exercere non valeret, similiter si careret pollice aut indice: non tamen si deesset vngula pollicis vel indicis; non enim propter hoc digitus debilis efficitur ad opus suum, *cap. vlt. de corp. vitia.* si tamen præter hos duos careret digito aliquo alio, cuius defectu non impediretur, quo minùs hostiam posset frangere, non est irregularis, *can. lator. d.* 55.

Simili de causa tremulis manibus, qui sine periculo subuersionis calicis non potest ministrare, irregularis est: qui etiam ita vinum bibere abhorret, vt euomendi periculum sit. Hunc affirmat Nauar. posse promoueri ad minores, sed non est probanda eius sententia: nam longè aliud est cum ordinato, si cùm ante promotionem superuenit defectus, & cùm post promotionem, vt supra diximus, si enim ante promotionem defectus est, ad nullos debet promoueri, quia omnes ordines ordinantur ad sacramentum altaris, ad quos ille inhabilis est, iam verò ordinatus toleratur in susceptis, ad quos habilis est & sine deformitate aut scandalo potest exercere. Colligitur hoc ex *cap. 2. de cler. ægro.* & ibi Panorm. & est communis sententia. Eadem de causa balbus seu blesus, qui loquelam habet impeditam, irregularis est; secus si non est impedita loquela, vt dicit Ant. Butr. *cap. exposuisti. de corp. vitia.* Idem dicit Ioan. de Ana. *cap. eodem*, de eo, cui pars linguæ amputata est

eſt, ſed loquelam habet,quæ duo intellige,dummodo non ſit talis loquela,quæ excit et notabilem deformitatem, aut abominationem; tunc enim eſſet irregularis.Eadem de cauſa cæcus vtroque oculo, aut ita debilis viſus,vt literas non diſcernat etiam cum ocularibus, irregularis eſt, quia inhabilis ad officium altaris,vbi legenda ſunt multa.

Hi omnes repelluntur propter inhabilitatem & impotentiam ad miniſterium. Alij etiam propter deformitatem notabilem repelluntur,& irregulares ſunt hac de cauſa,*cap.cùm de tua,de corp.vi.*repellitur habens † maculam in oculo,quæ notabilem facit deformitatem; propter eandem deformitatem, 5
ſi oculus eſt alicui extractus,repellitur, *can.ſi Euangelia.d.*55. & ex ſtylo curiæ,ſi oculus læuus, qui dicitur oculus canonis, eſt viſiua potentia priuatus, quia deforme eſſet totum caput conuertere ad legendum. Qui etiam careret naſo toto, vel parte cum notabili deformitate, vel vulnus deforme haberet in facie. Qui etiam careret pede, nec poſſet ſine ligneo pede ambulare, vt dicit Anton. Butr. *cap. vlt. de corp vitia.* addens cum Religioſo poſſe diſpenſari, quia propter veſtes longas latet, & eadem de cauſa poſſet diſpenſare cum clerico laico, qui etiam habet veſtes longas, tamen vterque eſt irregularis. Eadem de cauſa claudus, qui ſine baculo ambulare non poteſt, irregularis eſt, ſecus ſi ſine baculo poſſet altari accedere. Vt dicit Panorm.*cap.2. de cler.ægrot.* quod non credo verum,niſi quando non eſt deformitas notabilis, quæ eſſe poteſt etiam ſine baculo. Idem dicendum de gibboſo notabiliter, & de eo,qui oculos haberet nimium extractos, aut inæquales cum notabili deformitate,vt dicit Anchar.*cap. 2. de corp.vitia.* Idem ſi haberet deformem naſum,aut propter magnitudinem, aut propter nimiam paruitatem. Aut ſi haberet digitos multum inæquales cum notabili deformitate; idem ſi ſex digitos haberet in manu cum notabili deformitate, ſecus non eſſet irregularis, niſi impeditum eſſet officium digitorum, qui neceſſarij ſunt in miniſterio altaris,vt dicunt Anton. Butr. & Anchar. *cap.2. de corpore vitia.* Similiter Archidia.& Præpoſ.*can.qui in aliquo d.*51. Denique vbi eſt ex vitio corporis notabilis deformitas apparens, inducitur irregularitas.

Propter ſcandalum & abominationem repellitur leproſus miniſterio altaris,& ſi eſt Rector Eccleſiæ,datur ei coadiutor,*cap.3. & 4.de corpore viti.*& ſi laicus,non promouetur durante defectu; excitat enim ſcandalum & abominationem populi lepra. Repelluntur etiam alij propter ſcandalum,nem-

pe energumeni, patientes morbum caducum; sed quia hi
defectum animæ potius reducuntur, suo loco de eis tracta
6 mus. Est ergo proposita regula ante oculos habenda, vbi † vi
tium corporis inducit inhabilitatem, seu debilitatem, defo
mitatem, vel scandalum, inducere irregularitatem, siue à pr
motione, siue ab exercitio, dum durat.

Ex hac [b] regula sequitur secunda, quando vitia huiusmo
7 sunt † occulta, quia non est deformitas, nec scandalum, ne
debilitas, nulla inducitur irregularitas, vnde qui in pede ca
ret pollice, aut digito haberet deformes; quia latet hoc v
tium, nec adfert inhabilitatem, non est irregularis; nec etia
cui virilia desunt, siue quia in cunabilis factus est, *c.3. de co
vitio.* siue quia ob infirmitatem à medicis abscissa sunt, *ca
eod. t. 1. & can. si quis per ægritudinem, d 55.* etiam si ipseme
bi ea propter ægritudinem absciderit, vt dicit Innoc. *c sig
cauit, de corp. vitia.* siue quia sic natus est, vel in persecutio
cæsa ei sunt, *can. Eunuchus, d 55.* Omnes hi non sunt irreg
res, quia nulla exterior deformitas, nulla inhabilitas ad al
ris ministerium, nullum est scandalum; secus si ex culpa p
pria talia prouenirent, vt paulo post in vltima regula d
mus. Nec opus est eum, cui virilia abscissa sunt, secum in p
uerem redacta aut sicca portare, vt vulgares putant, quod
tat Gloss. *can. Eunuchus, d 15.* & Anchar. *cap. 5. de corp. viti*
Ioan. Andr.

8 Tertia [c] regula, † iudicium inhabilitatis, deformita
scandali inducentis irregularitatem, pertinet ad Episcop
quando dubium accidit, ita habet Innocen. *c 1. de corp. vi*
Aut ad iudicem, cui committitur, aut ad promotorem, vt
cunt Anton. & Anachar. *c. 2. de corp. vitia.* non quod Episco
aut iudex dispensare possit, quando vitium tale iudica
quod aut inhabilitatem, aut deformitatem notabilem, a
scandalum inducat, sed quod illis committitur vt indicent
declarent, an tale sit vitium, quod facit hominem irregu
rem. Hoc quidem iudicium ad Episcopum pertinere dedu
tur ex *cap. 2. de corp. vitia.*

9 Quarta [d] regula, super huiusmodi † irregularitatem p
uenientem ex vitio & defectu corporis solus Papa dispen
ita habet Innoc. *cap. 1. de corp. vitia. & c. cùm æterni. de re i
in 6.* Anchar. *cap. significauit, de cor. vitia.* & Præpos. *can.
confidat. d. 50.* & *ibidem* Archid. Est autem obseruandum, ir
gularitatem ex huiusmodi defectu, & vitio, eo ablato abs
alia dispensatione tolli, vt notat Præposi. *can. ex præmissi*
10 50. *num. 9.* Præterea huiusmodi † defectus & vitium

facit promotum irregularem in susceptis, nisi ad exercitium eorum, ad quos est inhabilis propter defectum, vel in quibus exercendis scandalum aut deformitas esset. Nec est † inca- 11
pax iam promotus beneficiorum, quæ non exigunt administrationem ordinis, ad cuius exercitium est irregularis, quibus de causis Innoc. & Panorm. *cap. 2. de Cleri. ægrot.* dixerunt corpore vitiatum non dici irregularem: nam ministrat in ordine, etiamsi non celebret. Ana. ibi dicit esse irregularem impropriè, tamen re vera est irregularis, & si † non 12
est promotus, ad nullos ordines promoueri potest, quamuis non sit tanta irregularitas, quanta ea, quæ est in aliis defectibus, aut in delictis.

Vnum superest c dubium de † Hermaphrodito, qui vtro- 13
que sexu pollet, an sit irregularis censendus; de quo sic est distinguendum. Aut enim viget magis femineus sexus, & tunc non potest ordinari, Gloss. *can. si testes. § Hermaphroditus. 4. q. 3.* excluditúrque à testimonio ferendo in casibus in quibus excluditur femina, nec est susceptiuus characteris, sicut nec femina, secundùm Anton. 3. *p. tit. 28. cap. 6. §. 5.* Syluest. & Tabien. *ver. Hermaphroditus.* Aut est parilitas in vtroque sexu, & tunc quantum ad ordines pro femina reputatur, vt dicit Præpo. *can. si testes. 3. q. 4. §. eodem.* vbi allegat Hugo. & Cardin. idémque sentit ibidem Turrecre. & secundùm Anton. Syluest. & Tabien. *locis citatis*, non est susceptiuus characteris, quamuis Præpo. dicat, propter dubium an sit femina vel mas, non debere ordinari. Aut viget magis sexus virilis, & tunc non repellitur à testimonio, & est susceptiuus characteris iuxta communem sententiam. Anton. verò & Syluest. negant promoueri posse, sed esse irregularem affirmant propter monstrositatem. *can. illiteratos d. 36. & can. vlt. d. 49.* At Turrecre. *loco citato* secundum Hugo. tenet promoueri posse, nec esse irregularem quod mihi probabile videtur; est enim regula illa obseruanda: Vbi vitium est citra culpam, non inducere irregularitatem, nisi vbi inhabilitas est ad altaris ministerium, aut deformitas, aut scandalum, quorum nihil est in Hermaphrodito hoc, in quo viget sexus virilis; monstrositas enim non obest: nam qui naturaliter esset Eunuchus, qui tres digitos haberet in pede, aut aliquod vitium latens, haberet monstrositatem, tamen non esset irregularis. Fateor, quando vitium esset notorium, non esset promouendus, propter scandalum populi, vt dicit Archidia. 7. *quæst. 1. can. diaconissam.* qui censet propter scandalum populi non esse Hermaphroditum promouendum, in quo viri-

lis sexus magis viget, quamuis ad alia virilia officia admit-tur. Hoc tamen in occulto non procedit.

14 Vltima regula, † abscissio membri, quæ ex culpa propr-est, inducit irregularitatem etiam in eo casu, quando de-ctus solus, si ex culpa non esset, non inferret irregularitate: vnde qui sibi virilia amputauit, aut se castrauit, etiam z-castitatis, etiam si occultè fecerit, irregularis est. *can. quis abscidit d.55. & cap. significauit, de corp. vitia.* nec dispe-sare cum eo potest Episcopus, sed si Presbyter est, dispe-sat tantùm ad sacerdotis officia præter altaris ministeri-vt habetur *in eodem cap.* Similiter qui partem digiti sibi-ira aut indignatione amputauit, est irregularis. *d. 55. c. qui partem.* etiam si sit talis digitus, cuius defectus, nisi c-pa esset, faceret irregularem. Anan. *capit. 1. de corp. vi-* dicit appellatione partis dimidiam intelligi, secundùm l-pum, sed puto, etiam si minor esset, adhuc induci irregu-ritatem, idémque sentiendum, etiam si sit membrum occ-tum, vt si abscindat digitum pedis, aut partem, quæ aliàs-faceret irregularem, si non esset vitium ex culpa. Non-tem esset irregularis, qui habens sex digitos, superflu-sibi abscindit: aut abscindi facit, non ex indignatione, deformitatis vitandæ causa, liceréque id facere, vt dic-Gemini. & Præpos. *can. qui partem d. 55.* quod etiam-nuauit Innocen. *cap. significauit. de corp. vitia.* vt enim-perflua corporis ex honesta causa licet amputare citra p-culum, vt tumores, verrucas, & alia huiusmodi, ita & d-tum superfluum, nec esset irregularis, qui se etiam ex i-gnatione vulneraret, aut dentem extraheret, vt dicit H-*cap. 1. de corp. vitia.* quia hoc non est membrum aut par-membri abscindere. Hæc irregularitas, quando vitium-culpa prouenit, vt dictum est, non ad defectum pertinet,-ad eam, quæ ex delicto, nisi scilicet talis abscissa sit pars,-etiam sine culpa faceret irregularem, iuxta prædicta in pri-parte: tunc enim huiusmodi homo esset dupliciter irregu-ris, & ex defectu & ex delicto, vt si sibi nasum amputaret,-oculum extraheret, vel partem pollicis cæderet, ita vt inha-lis esset digitus ad officium altaris.

Est autem & hoc loco notandum, hanc irregularitate-quæ est ex abscissione sui, non incurri, nisi quando † no-

15 rium est se ipsum abscidisse, secundùm Antoni. *cap. 3. de c- vitia.* qui sequitur Hostien. Idem tenet Ancharra. *cap. - corp. vitia.* & Gonsal. *cap. 2. eodem titul.* dicit esse commun-opinionem: loquimur autem, quando talis abscissio n-

indu-

inducit inhabilitatem, deformitatem, aut scandalum. At ista opinio nunquam mihi placuit, sed existimo, qui seipsum abscidit, siue partem membri aut digiti secando, siue seipsum ex ira castrando, quamuis occultum sit crimen, esse irregularem; non enim propter criminis notorietatem irregularitas ista est, sed sicut irregularitas homicidij & mutilationis alterius propter qualitatem criminis, quia vita priuat partem sui corporis: ideo quamuis sit occultum, inducit irregularitatem: vnde *can. si quis abscidi*, *d.* 55. qui se abscidit, homicida sui appellatur, æquipararunt enim canones, quantum ad irregularitatem, mutilatorem alterius, qui membrum alterius abscidit: mutilatorem verò sui eum, qui, licet non totum membrum, partem tamen abscidit, quia grauissimum est & contra naturam in se manus conuertere: ideo quamuis, qui partem abscidit alteri, non sit irregularis, nisi totum abscindat membrum, qui tamen sibi partem abscindit irregularis est: † percussor autem sui citra abscissionem irregularis non est, quia vita non priuat membrum, nec partem aliquam sui corporis. Sui ergo mutilator, etiam occultus, est irregularis, sicut & mutilator alterius. 16

Est autem irregularitas ex delicto, vti diximus, sicut illius, qui mutilat alterum. Irregularitas verò, quæ consurgit ex notorietate criminis, communis est multis criminibus, etiamsi non sit abscissio vlla; nam consurgit ex adulterio, & ex sui graui percussione, & ex aliis multis. At hæc, quæ est ex sui abscissione, est ex criminis qualitate, ideo etiam occulta inducit irregularitatem. Quod si quis alios defectus pateretur ex culpa, nimirum lepram, aut claudicationem, aut alia, quæ per se facerent irregularitatem, non aliter irregularis esset, quàm si ex culpa non esset: si tamen crimen esset notorium, tunc notorietas criminis faceret irregularem: in abscissione autem est particulare, quod diximus propter causam assignatam.

Quidam extendunt irregularitatem ad causam, quando † culpa eius abscissio facta est, etiamsi ipse non se absciderit, vnde Hostien. *c.* 1. *de ætа. & qual. & c. ex parte* 1. *de corp. vitia.* dicit quando aliquis comprehensus est in adulterio, & ei à marito adulteræ abscinduntur virilia, esse irregularem, quod videtur probari ex *c.* 1. *de corp. vitia.* vbi presbyter acceptans duellum sponte oblatum, & partem digiti amittens, censetur irregularis: hoc tamen non puto verum, sed quando notorium est crimen: & tunc non propter abscissionem, vt isti putant, sed propter adulterium notorium, an propter duellandi peccatum, & hoc illud c. 1. allegatum significat. 17

ADDITIONES.

Vide Maiol.lib.1.à cap.14. Nauarr. à num.198.Sayr.lib.6. ca p.7.

a *Prima.*] Nauar.num.100. Sayr.n. 6. Gab.art.2.Sot.art.3. q.1.d.25.

b *Ex hac.*] Vide Sayr.n.14.& alios ab eo relatos.

c *Tertia.*] Vide Sayr.lib.6.c.8.n.16.& c.7.n.16.

d *Quarta.*] Si mutilatio accidit ex culpa, & est manifesta, solus Papa dispensat; in aliis corporis vitiis dispensat Episcopus: ita Maiol.lib 1.c. 4.n.15.Tab. Syluest. v. Corpore,& sed Nau.n.20.Cou.in Clem.si furiosus,p.1.initio,n.7. Philiar. lib. 4.p.1.c.8.Staphil.de litteris gratiæ,& iust.p.7. Sayr. lib.6. c. 8. in fine; solum Papam dispensare aiunt. Staphil.autem & Couar.rarò dispensare,si vitium corporis magnam afferat, & apertam deformitatem.

e *Vnum superest.*] De hermaphrodito Maiol.lib.1.c.27.Sayr. loco cit.n.24.

Qui neutrius sunt sexus,irregulares putat Maiol. n. 4. loco citato.

Liuius Dec.4.lib.1.In Sabinis infantem, de quo erat incertum masculus ne esset,an femina,& alterum annorum 16.ambiguo sexu inuentum scribit.

Si aliqua puella in virum verteretur,irregularis esset; præcipuè,si res nota esset.Maiol.loc.cit. & c. 33. n. 14. dedeceret enim eum altaris ministerio esse additum, qui alioquin muliebri sexu præditus fuisset.

Mulieres in viros versas,non est poëtarum figmentum, testatur hoc Gell.lib.9.c.4.ex Plin.lib.7. c.4. qui hæc inter alia scribit. *Ipse in Africa vidi mutatum in maritum nuptiarum die L. Officium ciuem Prisdritanum.* Recentiora exempla refert Maiol.ex Fulgosio lib.1.Iou Pontanus lib.10.de rebus cœlestib. feminam Caietanam, cuius vir piscator erat, 14. post nuptias elapso anno,postquam non semel cum viro rei Venereæ operam dedisset,in virum mutatam refert.Plura de hac re exempla leges apud Marcellum lib.6.c.2.de mirabili medicina historia.Hoc Sot.4.d.1.q.5.art. 8. sæpe accidere ait,refertque quandam historiam de eadem re.

f *Vltima.*] Vide Sayrum loc.cit.n.11.

g *Est autem.*] Vide Sayr.lib.6.c.7.à n.9.

Di

De irregularitate ex defectu animæ.

CAPVT LXIV.

SVMMARIA.

1 *Defectus animæ qualis hominem irregularem faciat.*
2 *Hæretici & non baptizati an sint irregulares ex defectu.*
3 *Irregulares ex defectu animæ quæ sint.*
4.5 *Vexati à Dæmone an sint promouendi.*
6 *Vexati à Dæmone promoti in minoribus an vnquam ascendant ad maiores.*
7 *A Dæmone vexati promoti in maioribus, an post tempus probationis ministrare possint in altari.*
8 *Insani, lunatici, aut morbo caduco laborantes, an promoueantur.*
9 *Promoti tales an permittantur ministrare.*
10 *Liberati ab his morbis an ministrare possint.*
11 *Tempus probationis in morbum caducum patiente, quale.*
12 *Non in totum liberatus à morbo caduco si quando ministrare possit.*
13 *Irregularitate hac quis dispenset.*
14 *Neophyti an sint irregulares ex animæ defectu.*
15 *Illiterati an sint irregulares ex defectu animæ.*
16 *Sacerdoti quæ scientia necessaria.*
17 *Pœnitentes solemniter an irregulares habeantur ex animæ defectu.*
18 *Pœnitentia solemnis an improbetur clerico.*

DEfectus animæ irregularem facit hominem, non quicumque, sed qui † iure expressus est. Est autem hoc in 1
loco considerandum quosdam inconsideratè † hæreticos, & 2
infideles non baptizatos, inter irregulares ex defectu adnumerasse, quod verum non est: nam non baptizati, irregulares dicendi non sunt, cum non sint capaces ordinis: Hæretici verò sunt ex delicto irregulares. In primis igitur † irregulares 3
ex defectu animæ dæmoniaci, insani, lunatici, morbo caduco affecti; hos enim cõiungo, quia eadem ferè est ratio omnium, & in canonibus coniungi solent, quos non pono inter irregulares ex defectu corporis, vt fecerunt Antoni. 3. *part. tit.* 28. *c.* 5. & Nauar. *in sum. cap.* 27. *num.* 203. quamuis enim aliquo modo id dici posset, tamen Gelasius inter perculsos mente, animæque vitium passos annumerauit *d.* 33. *can. vsquequo.*

& ibi Gloss. Hæc igitur prima irregularitas ex defectu animi sequentibus dictis explicatur.

4 Primò † vexati [a] à Dæmone, qui energumeni & arreptitii dicuntur, si nondum sunt promoti, nunquam sunt promouendi, etiam si vel semel vexati fuerint, & postea in totum liberati, hoc habetur *can. maritum, & can. clerici. d.* 33. Glos. autem *can. communiter, eadem d.* affirmat hoc dictum esse sine contradictione.

5 Secundò huiusmodi à † Dæmone vexati, & nondum promoti, non solùm nunquam sunt ad maiores ordines promouendi, sed non ad minores. hoc est contra Gloss. *can. clerici. d.* 33. & contra Archid. *ibidem*, contra quos sentiunt Gemin. Præp. & Turrecr. *eodem can. clerici.* quorum opinio probabilior, & canoni conformior est.

6 Tertiò, si huiusmodi † vexati à Dæmone erant promoti in minoribus, quando arrepti sunt, etiam sani & liberi ad maiores nunquam ascendunt, hoc est, quod statuitur *can. clerici. d.* 33. vt Doct. allegati rectè dicunt, & Gloss. etiam confirmat.

7 Quartò [b], si iam † promoti erant in maioribus, quando arrepti sunt, si omnino sunt liberati, post tempus certum probationis ministrare possunt in altaris ministerio, secus si nō omnino, aut nec in toto liberati sunt. hoc habetur *can. communiter. d.* 33. iuxta intellectum Glos. Hugo. Gemi. Præp. & Archid. quidquid alij aliter sentiant: probatio autem est per spatium vnius anni, in quo si per discretionem Episcopi inuentus fuerit à vexatione Dæmonis liberatus, ministrare permittitur altaris ministerio, hoc habetur *in eodem can. communiter.*

Quintò [c], idem sentiendum est de iis, qui aliquando in furiā conuersi † insanierunt, aut sunt lunatici, id est lucida pa- sunt interualla, aut morbo caduco laborant, dicti epileptici:
8 hi enim si promoti non sunt, nunquam promouentur, *can. maritum d.* 33. hos omnes coniungit Glos. *can. communiter, allegato*, & est communis sententia quantum ad non promotos.

9 Sextò, si iam sunt † promoti, non permittuntur ministrandum non sint liberati, *c. vsquequo. eadem d.* Quòd si sunt liberati à morbo, tunc dico

10 Septimò cum Gloss. *can. communiter*, vel in toto † liberati sunt, vel non in toto: si omnino, & in toto, tunc ministrare possunt, sicut & vexati à Dæmone, longè enim differunt iam promoti ab iis, qui nondum promoti sunt, quando in furiam inciderunt: hi nunquam promouentur, etiam in totum liberati: illi verò in susceptis ministrant, 15. *quæst.* 1. *can. si quis §. sic ergo.*

11 Est autem idem † tempus probationis, nempe annus, ne- d

est contrarium quod habetur *7.q.2.can.nuper.* vbi probatio in morbo caduco datur per triginta dies, ibi tamen Gloss. respondet bene, hanc triginta dierum probationem datam esse illi, de quo non constabat illo laborasse morbo, immò negabat vnquam talem fuisse morbum passum, probatum autem per triginta dies, an id verum sit, at si constat aliquando laborasse, ad cognitionem liberationis à morbo certo, opus est anno, sicut in à Dæmone vexato, & hæc est vera interpretatio, & concordia canonis vtriusque, quam non rectè ponderans Turrecre. *can. communiter. d.* 33. dixit in Dæmoniaco probationem esse vnius anni, in morbum caducum patiente, triginta dierum; quod tamen falsum est, cum sit eadem omnium ratio. Ant. etiam *3.p.tit.28.c.5.* propter hos canones dixit esse tempus probationis arbitrarium: at verum est, quod diximus, & canones sic sunt conciliandi.

Octauò [d], quòd si † non est in totum liberatus à morbo 12
caduco, tunc distinctione opus est: aut enim frequenter laborat, & tunc non potest ministrare. *7.q.2.can.in tuis.* aut rarò: & si rarò, vel quando corripitur, cadit cum vocis confusæ emissione & spumæ iactatione, & tunc non est iam permittendus ministrare in altari; aut cadit, sed sine his prædictis accidentibus, & tunc permittitur ministrare cum coadiutore sacerdote, qui suppleat ministerium, si fortè defecerit. 7. *q.* 1. *can. illud,* hoc dictum est Glos. *can. communiter. d.* 33. & est communis sententia. De lunatico, & amente, eadem est distinctio in promoto, nimirum si rarò aut frequenter laborat, & si frequenter, non debet ministrare: si rarò, cum coadiutore, quando non furit, vel motus corporis deformes facit, sicut qui spumas iactat, & voces confusas edit. In dæmoniaco autem necessaria est omnimoda liberatio, vt permittatur ministrare, quia in eo maius est scandalum. In hac † irregularitate 13
Episcopus non dispensat; sed solus Papa.

Secundò sunt irregulares ex animæ defectu Neophyti † [e], 14
id est nouiter ad fidem conuersi, *d.48.can.1. & 2. & can. qui in aliquo. d.* 51. hi enim non promouentur ad maiores ordines, nisi post aliquam temporis moram, vt discant mores Ecclesiæ, & post probationem, an in suscepta fide stabiles sint arbitrio Episcopi, post verò irregulares non sunt, *cap. eam te, de rescrip.* Attende, Neophytos non repelli à minoribus ordinibus, sed à maioribus, vt dicunt Gemin. *can. prohibentur.* & Archidi. Præposi. & Turrecrem. *can. quoniam d.* 48. & colligitur ex *can. quicumque, d* 77. quidquid dicat Syluest. *ver. Neophytus.* Attende rursus, filios conuersorum, qui baptizari

sunt

sunt in infantia, non reputari inter Neophytos, vt notat Turrecre. *can. prohibentur d.* 48. sed eos, qui nouiter in ætate adulta fidem & baptismum susceperunt. Attende rursus secundùm eumdem, nec esse Neophytos, qui iam à multo tempore sunt ad fidem conuersi: multum autem tempus spatium est decem annorum. In hac irregularitate solus Papa dispensat, vt existens Neophytus sacris initietur.

15 Tertiò, irregulares ex defectu animæ sunt † illiterati *d.* 36. *&* 51. *can. qui in aliquo. &* *d.* 55. *can. pœnitentes.* Episcopus autem non potest dispensare cum penitus illiterato, qui nesciat legere, nec ad primam tonsuram, vt habetur *cap nullus, de temp. ordi. in* 6. ídque notant Gemi. Præposi. & Archid. *can. non confidat d.* 50. Hugo autem citatus à Gemi. & Archid. dicebat Episcopos posse dispensare cum penitus illiteratis, quia quotidie id faciunt Papa sciente & tolerante, tamen Archidi. & Gemini. id negant propter *cap. nullus, allegatum* solum enim Papam id posse facere affirmant, ídque maxime post Concil. Trident. *sess.* 23. *cap.* 4. vbi statuit neminem prima tonsura initiandum, qui fidei rudimenta edoctus non fuerit, quique legere & scribere nesciat.

Ad maiores autem ordines maior scientia necessaria est: opus est enim linguam Latinam intelligere, qui ad Subdiaconatum vel Diaconatum est promouendus, & adhuc † maior

16 necessaria est in Sacerdote simplici, vt saltem officij sui peritiam habeat: qui autem primam tonsuram penitus illiterato confert, à collatione primæ tonsuræ per annum est ipso iure suspensus, vt habetur *eod. cap. nullus, de temp. ordin. in* 6. *& cap. cùm sit ars, de ætat & qualit.* graui vltioni subiacere decernuntur Episcopi, qui ignaros & rudes promouent in Sacerdotes, quæ vltio grauis ad ipsos ordinatos extenditur: defectus autem scientiæ, non solùm ab ordine suscipiendo remouet, sed etiam deiicit à suscepto, arg. *cap quamuis, de ætat. & quali.* vbi Episcopus nesciens Grammaticam, Episcopatu priuatur.

Quartò g ad defectum animæ reduci potest irregularitas

17 † pœnitentium, olim enim publicæ & solemnes iniungebantur pœnitentiæ pro quibusdam criminibus enormibus & vulgatissimis: vni autem semel in vita imponebatur, vt notat Gloss. *can. quamuis. d.* 50. & hi dicebantur pœnitentes, & à promotione repellebantur, *can. placuit. & can. quicumque d.* 50. *& can. pœnitentes d.* 55. *& can. infames* 6. *quæst.* 1. Videtur autem hoc ad defectum animæ spectare: nam vt dicit Antoni. 3. *p. tit.* 28. *cap.* 6. §. 1. vna ex causis, propter quas hi repellebantur

pellebantur à promotione, erat timor, ne relaberentur, quod quidem ad animæ defectum pertinet. Cum his solus Papa dispensat, vt affirmant Archid. & Præp. *can. non confidat, d.* 50. Non imponebatur hæc † solemnis pœnitentia clerico, nisi 10
priùs deposito, vt dicit Gemin. *can. si ille, d.* 50. & Antoni. *loco citato*, & sic per solemnem pœnitentiam, etiam suscepti ordinis impediebatur executio.

ADDITIONES.

De animæ defectu irregularitatem afferente Sayr. lib. 6. cap. 13. Maiol. lib. 2. à cap. 13. Nauar. num. 205. Val. tom. 4. d. 7. q. 9. p 3.

a *Primò vexati.*] Maiol. cap. 17.

b *Quartò.*] Maiol. n. 2. loco citato.

c *Quintò.*] De Lunaticis Maiol. c. 15.

d *Octauò.*] Maiol. c. 16. loco citato, si, vt quidam putant, hic morbus insanabilis esset, nunquam admittendus esset ad ordines eodem morbo correptus.

e *Secundò &c. Neophyti, &c.*] Sayr. cap. 13. num. 10. Maiol. lib. 1. cap. 31.

f *Tertio illiterati.*] Maiol. c. 32. Sayr. loco citato, à n. 4.

g *Quartò.*] De solemni pœnitentia, Maiol. lib. 3. c. 2. & 3.

De irregularitate ex defectu Sacramenti.

CAPVT LXV.

SVMMARIA.

1 *Bigamia quid, & quotuplex.*

2 *Bigamia à promotione repelluntur, suntque irregulares.*

3 *Bigami ob quas quatuor causas sint irregulares.*

BIgamia est † *multiplicatio nuptiarum*, qui enim pluries 1
contraxit, bigamus censetur, siue ter, siue quater, siue pluries: ad effectum enim irregularitatis parum refert multitudo dummodo vnitas excedatur: ideo vno nomine omnes bigami censentur, quamuis vocabulum binas tantùm nuptias significet.

Est autem iuxta Glos. *cap. 2. de bigam.* duplex a bigamia, vna *vera*, altera *interpretatiua*. *Vera* est, vbi re ipsa interueniunt multæ nuptiæ, nimirum quando aliquis successiuè duas vxores legitimas duxit. *Interpretatiua* verò, vbi plures nuptiæ ex parte

parte viri non interuenerunt; sed duxit viduam, siue corr[illegible] ptam ab alio; aut re ipsa nuptiæ non fuerunt, sed attenta[illegible] ius verò hos reputat tamquam bigamos. Specula. *titul.de* [illegible] *sponsa. de irregulari. §. iuxta vnam speciem irregularita*[illegible] quam Gloss. interpretatiuam appellat, ipse vocat similitu[illegible] nariam, nimirum quando, qui votum habet solemne, de f[illegible] cto contrahit, etiam cum Virgine: quæ dicitur similitudin[illegible] ria, quia qui votum solemne castitatis vouit, quoddam m[illegible] trimonium spirituale cum Deo contraxit, vnde bigam[illegible] censetur, si cum homine iterum contrahere de facto tent[illegible] vt dicit Archidi. 27. *q.* 1. *can. quotquot.* Vnde Speculator dist[illegible] xit bigamias tres, *veram, interpretatiuam*, & *similitudinari*[illegible] Gemini. & Franc. *cap. altercationis, de bigam. in* 6. hanc big[illegible] miam interpretatiuam iterum in duas diuidunt; vna est *si*[illegible] *pliciter interpretatiua*, altera *non simpliciter*, sed ex quad[illegible] iuris fictione. *Simpliciter interpretatiua* est, quando aliq[illegible] contraxit cum vidua, verè enim vir, bis non contraxit; tam[illegible] ius interpretatur esse bigamum, quia eam, quæ bis contra[illegible] duxit, & carnem suam diuisit. *Ex iuris fictione est*, quan[illegible] non est matrimonium, sed ius fingit esse, quia attentatum[illegible] matrimonium, vt quando contraxit aliquis bis, semel quid[illegible] validè, semel nulliter, aliisve modis, de quibus postea d[illegible] mus. Hæc omnia in sequentibus manifesta fient.

2 Bigami † omnes prædicti à promotione repelluntur, su[illegible]
3 que irregulares. Assignant autem DD. quatuor † causas in[illegible] nonibus collectas, propter quas bigami irregulares sunt, & [illegible] ordinibus arceantur, quas colligit Pan. *in rubr.* 1. *de bigamis.*

Prima est, ex defectu sacramenti, ex *cap. debitum, d*[illegible] *gam.* Est autem defectus sacramenti sic, bigamia enim [illegible] habet totam perfectionem matrimonij quantum ad sign[illegible] cationem: nam matrimonium signum est, non tantum vn[illegible] nis animæ cum Deo per gratiam, & vnionis Verbi cum na[illegible] ra humana, sed etiam vnionis Christi cum Ecclesia, *cap.* [illegible] *bitum, de bigam.* hanc tertiam significationem non habet [illegible] gamia, nam vnio Christi cum Ecclesia est vnius cum vna[illegible] gamia autem vnius cum pluribus, nempe vnius vxoris c[illegible] pluribus maritis successiuè, aut vnius mariti cum pluri[illegible] vxoribus. Est ergo defectus sacramenti significationis in bi[illegible] mia. Cùm ergo sacerdotis sit ministrare sacramenta, mer[illegible] repellitur ab ordinibus, qui ad sacerdotium ordinatur, is, [illegible] imperfectè recipit vnum sacramentum, hácque de causa ir[illegible] gularitas hæc dicitur ex defectu sacramenti.

Altera causa [b] est propter prærogatiuam ordinis; *d.* [illegible]

an. vna. vt tanto officio nemo accederet, qui imperfectione aliqua esset notatus.

Tertia c est, quia præsumitur incontinens qui pluries contrahit, ex *can. proposuisti .d.* 82. bigamus enim quisque incontinentiæ argumentum habet.

Quarta est, quia bigamus non potest facilè cæteros hortari ad castitatem & continentiam, quam de eo non præsumunt, *cap. vna d. 26.* Hæc sunt causæ, propter quas canones à promotione & ordinum exercitio repulerunt bigamos, quamuis non sint omnes hæ causæ simul in singulis bigamis, vt in sequentibus manifestabitur.

ADDITIONES.

De bigamia Maiol. l. c. 33. Sayr. lib. 6. à c. 3. Nauarr. loco cit. num. 195. Pet. à Sot. lect. 18. de mat. Sot. 4. d. 27. q. 3. art. 1. Val. loco citato.

Duplex.] Vide Sayr. num. 18. c. 3.

Altera causa.] Sayr. loco citato, n. 4.

Tertia.] Non esse bigamum, qui ducit in vxorem virginem à se vitiatam, docet etiam Maiol. num. 5. loco citato, Couar. 2. p. de homicid. §. 2. n. 3 Syluest. v. Bigamus, Sayr. c. 4. n. 17. Sot. loco cit.

De speciebus & modis bigamiæ in particulari.

CAPVT LXVI.

SVMMARIA.

Bigamia vera quæ dicatur.
Copula an sit in omni bigamia necessaria.
Contrahens cum vidua an fiat irregularis.
Vnio Christi cum Ecclesia est vnius cum vna.
Bigamia interpretatiua qualiter & quot modis eueniat.
Ducens corruptam ab alio an censeatur bigamus, & sit irregularis, etiam si semel celebret nuptias.
Corruptam ducere an censeatur bigamia interpretatiua.
Deflorans virginem si ducit eam vxorem, an censeatur irregularis & bigamus.
Ducere virginem quæ postea adulterat, si cognoscit eam post adulterium, est irregularis.
Accusans de adulterio vxorem si lite pendente eam cognoscit irregularis censendus est.

11 *Cognoſcens ignoranter vxorem adulteram eſt bigamus &* *irregularis.*

12 *Cognoſcens adulteram vxorem iuſſus præcepto Eccleſiæ an* *ſit irregularis.*

13 *Irregularitas an ſine peccato & aliquando cum merito con-* *trahatur.*

MVltis modis bigamia irregularitatem inducens inue-
1 nitur. Eſt ergo prima † bigamia vera & ſimpliciter, nempe quando aliquis plures ſucceſſiuè duxit vxores legiti-mas,*can.qui ſine crimine,d.26*.ſiue vnam ante baptiſmum, al-teram poſt,*can.acutius,d.26.* ſiue vtramque ante baptiſmum, *can.vna.eadem d.*ſiue vtramque poſt baptiſmum, *can. mari-tum.d. 33.* Eſt autem obſeruandum [a], quantum ad effectum irregularitatis,non cenſeri bigamiam, nec bigamum,niſi in-
2 tercedat † copula,fueritque matrimonium conſummatum,vt notant communiter Doct.ex *cap.debitum, de bigam.* Quando ergo vnam duxit,& non cognouit,eáque mortua alteram du-xit,ſiue cognouerit, ſiue non, non eſt bigamus, vnde ſi hæc mortua fuerit, aut monaſterium intrauerit,poteſt ordinari ſi-militer ſi priorem cognouit, non autem poſteriorem. Hæc eſt prima bigamia & irregularitas ex defectu ſacramenti,ſecun-dum omnes Doctores.

3 Secunda eſt,quando aliquis † contraxit cum vidua.*can.ni-randum eſt.d.34.& c.2.de bigam.*ſiue eam duxerit ante bapti-ſmum, ſiue poſt, vt habetur *can. ſi quis viduam. d.* 34. in quo præponitur ſententia Auguſt. opinioni Hier. bigamia enim hæc ſine peccato contrahitur, vnde manere poteſt etiam re-miſſo peccato. Sunt autem duæ conditiones neceſſariæ ad hanc bigamiam ratione irregularitatis contrahendæ.Vna eſt, vt ſit vidua corrupta,ſi enim remanſit virgo,qui cum ea con-trahit non eſt irregularis,vt patet *c.debitum, de bigam.* Altera, vt etiam intercedat copula cum poſteriori;ſi enim aliquis du-xit viduam cognitam,tamen ipſe non cognouit, non fit irre-gularis.hoc deducitur ex *eod cap. debitum.* & expreſsè docet Panorm.*c.ſuper eo.de bigam.n.7.*& Turrec.*can.ſi quis viduam d.34.*& eſt communis ſententia.

Hæc bigamia eſt ex defectu ſacramenti, vt conſtat ex *c.* *debitum.de bigam.* nam † vnio Chriſti cum Eccleſia eſt vnius
4 cum vna, at qui ducit viduam, ducit eam, quæ eſt duorum, nec eſt vna perfectè. Hanc etiam bigamiam Gloſ.*cap.2.de bi-*
5 *gam.* appellat † interpretatiuam, ídque communis ſententia probat. Id tamen limitatione & declaratione indiget, Ion-

enim differunt bigamia & bigamus. Bigamia est multitudo nuptiarum, bigamus autem qui plures celebrat nuptias; quando ergo aliquis contrahit cum vidua, ibi reperitur multitudo nuptiarum: nam matrimonium, respectu viduæ est secundum. Erit igitur verè, & propriè bigamia; sicut quando vnus ducit secundam, bigamia est, quamuis secunda non alium habuerit maritum, & sit virgo. Igitur verè & simpliciter bigamia est, quando aliquis ducit viduam, & deficit perfecta significatio sacramenti; at non est bigamus, qui dicit viduam verè & simpliciter, quia ipse non bis contrahit, sed semel: ius autem interpretatur eum bigamum, quantum ad effectum irregularitatis, quia celebrat nuptias, quæ verè & simpliciter sunt bigamia, & hac de causa dicitur bigamus interpretatiuè.

6 Tertia est, quando aliquis † ducit corruptam ab illo, etiam si semel celebret nuptias, censetur bigamus, & est irregularis. *can. qui in aliquo, d. 51. & can. curandum est. d. 34.* hoc autem debet intelligi, quando cognouit eam; aliter enim non censebitur irregularis, vt notat Panor. *cap. super eo, de bigam. num. 7.* & est communis sententia, vbi notat Panormit. etiam si ignoranter eam cognouerit, censetur irregularis, vnde, qui ducit aliquam putans virginem, & corrupta est, eámque cognouit ignoranter, irregularis est, quia lex promotionis factum considerat. idem affirmat Glos. *can. nemo. d. 32.* & est communis sententia.

7 Sunt autem aliqua adnotanda. Vnum est, Glossam *cap. 2. de bigam.* cum communi sententia hanc † bigamiam censere interpretatiuam: nam re vera non intercessit duplex matrimonium; sed duplex copula in vno matrimonio, ratione cuius caro diuisa est, ac si mulier vidua fuisset, ideo ius bigamiam interpretatur, & maritum bigamum declarat quantum ad irregularitatem contrahendam. Gem. & Franch. *cap. vni. de bigam. in 6.* hanc non interpretatiuam bigamiam esse affirmant, sed veram, quia verè caro est diuisa. Alterum est, irregularitatem ex hac bigamia esse ex defectu sacramenti, quia non repræsentatur vnitas Ecclesiæ cum Christo. ita affirmat Glos. *cap. 2. de bigam.* & Turrecr. *can. si quis viduam. d. 34.* cum aliis: & hæc minus accedit veræ & simpliciter bigamiæ, quàm illa, quando ducitur vidua, quia etiam si sit diuisio carnis, non tamen est multitudo nuptiarum, vnde magis est bigamus, qui contrahit cum vidua, & minus repræsentat sacramentum; hæc tamen quæ cum corrupta fit, est maius argumentum incontinentiæ, & talis bigamus minus po-

rest hortari ad castitatem, & indignior est prærogatiua ordi-
num.

Tertium est, esse valde controuersum inter Doct. an qu
8 † defloraut priùs virginem, & postea duxit eam vxorem, &
consummauit matrimonium, censeatur irregularis & biga-
mus, sicut ille, qui duxit corruptam ab alio. Hugo. 30 *quæst.*
can. qualis. & Hostien. *in sum. tit. de bigam.* §. *circa. q. 6.* & *cap.*
sanè. 1. *de cler. coniug.* & Gloss. *can. nemo. d* 32. & Turrecre. 30
q. 5. *can. qualis*, cum aliis tenent, quòd sic, & re vera est opini
magis veridica, tamen quia communis sententia tenet no
esse irregularem, cum caro non sit diuisa, & quia hæc est d
iure positiuo, & canones in contrarium facientes possu
interpretationem admittere, ideo tenendum est non esse ir-
regularem. Communiorem esse hanc sententiam & cele-
briorem affirmant idemmet Hostiens. & Archid. *d.* 32. *can.*
nemo. & Panor *cap. debitum, num.* 2. *dè bigam.* vbi etiam ea
tenens Henric. Boic. *cap. vt bigami, de bigam.* dicit esse opinio
nem communiter approbatam, & eam tenens Glos. etiam *in*
sanè, de cleric. coniug. dicit esse veriorem, Gofred. *de biga*
num. 5. dicit celebriorem, & S. Thom. 4. *d.* 27. *q.* 3. *ar.* 1. *q*
ad 2 dicit probabiliorem, & eam sequitur. Cum communi
go sententia in probabilius, quorum certa ratio non est, s
tiendum videtur. Hinc sequitur, cum *in cap. vni. de cler. coni*
in 6. definitur, quando quispiam habitum portat, & du
vnicam, & virginem, non amittere priuilegium clericale,
contraxit cum virgine, à se tamen priùs corrupta, censeri co
trahere cum virgine, & non amittere priuilegium. ita Gl
ibi. rursus in quibusdam militiis datur facultas contrahen
semel, & cum virgine potest miles contrahere, etiam cum à
ante corrupta, ita habet Glos. *in decisioni. Tolosani. q.* 219.

9 Quarta est, quando aliquis † duxit vxorem etiam virg
nem, quæ postea adulterata est, ille autem cognouit eam p
adulterium, irregularis est, *can. si cuius.* & *can. si laici. d.* 34. d
uisit enim carnem, sicut si contraxisset cum corrupta: ha
esse interpretatiuam bigamiam tenet Glos. *cap.* 2. *de biga*
& Panorm. *cap. super eo.* Esse etiam ex defectu sacramenti
nent eadem Gloss. & Panorm. *cap. super eo. eodem tit.* Archi
can. si cuius, d. 34. & Turrecre. *can. si quis viduam, eadem*
& est communis sententia, quamuis Ioann. de Ana. *cap. si*
de adult. dicat non esse bigamiam, nec carnem diuisam,
esse simplicem prohibitionem, ne talis promoueatur.
quer da tamen est communis sententia, circa quam sunt
notanda aliqua.

Vnum eſt, ſi † maritus accuſat de adulterio vxorem,& lite 10
pendente eam cognoſcit,eſſe irregularem cenſendum , ita affirmant Gloſſ.*can.ſi cuius,d.*34. & ibi Turrecre. & Gofred. *de bigam.num.* 9.

Alterum eſt,eſſe controuerſiam inter Doct.an,ſi † ignoranter cognouit vxorem ſuam poſt adulterium, ſi bigamus & irregularis ; quando enim ſcienter cognouit, nemo dubitat eſſe irregularem : at ſi ignoranter,tunc eſt controuerſia.Gem.*can. ſi cuius.d.*34.citat Hugo.& Archidia. affirmantes , qui ignoranter cognouit vxorem adulteram , in ſuſceptis poſſe miniſtrare, tamen non poſſe amplius promoueri:ipſe tamen Gem. tenet contrarium,nempe neque in ſuſceptis etiam poſſe miniſtrare , quia bigamia vtrumque impedit:nec conſideratur error,ſed factum ipſum , ſicut quando cum corrupta contraxit. Henr. Boic. *cap. vt bigami* , *de bigam.*citat Archidiac. & non probat eius ſententiam , nempe in ſuſceptis poſſe miniſtrare. Panorm.*cap.ſuper eo,de bigam.*generaliter tenet,qui cognouit vxorem , ſiue ignoranter, ſiue ſcienter , eſſe irregularem , nec cenſet diſtinguendum inter ſcientiam & errorem , quia non agitur de vitio ordinandi, ſed de defectu ſacramenti , & hæc opinio communior eſt & verior. 11

Tertium eſt,eſſe etiam controuerſum,ſi aliquis † cognouit 12
adulteram vxorem iuſſus præcepto Eccleſiæ,an ſit irregularis? Innoc.*c.inquiſitioni,de ſent.excomm.* negat contrahere irregularitatem,*can.ſi cuius, d.* 34. eum, qui iuſſu & præcepto iudicis adulteram cognoſcit , niſi quando eſſet adeo notorium crimen, quod ipſe poſſet propria auctoritate ſine iudice vxorem repellere.Henric. Boic. *c.vt bigami*, *de bigam.* citat alios in contrarium, & dicit eſſe eorum opinionem tutiorem , quia lex promotionis factum requirit , in quo nec error nec violentia locum habet.arg.15.q.1.*can.vlt.* vbi virgo vi corrupta inter corruptas numeratur, quia lex factum requirit, & † ir- 13
regularitas ſine peccato , immo aliquando cum merito contrahitur : nam & iudex reum morti tradens , meretur , & eſt irregularis. Hanc opinionem ſequitur Turrecre. *can. ſi cuius,* d.34. & communis eſt. Hæ ſunt tres irregularitates interpretatiuæ ſecundum Gloſſ.*cap.2.de bigam.* & Panorm. *cap. ſuper eo,eodem tit.*nimirum quando aliquis viduam, aut corruptam ducit, aut propriam poſt adulterium cognoſcit. Hæ quatuor bigamiæ ſpecies , quarum prima eſt ſimpliciter , reliquæ tres interpretatiuæ ſunt ex defectu ſacramenti , vt diximus ex *Gloſſ.allegata.*

ADDITIO.

a *Est autem obseruandum.*] Maiol.n.10 Sayr. num.15.

De aliis bigamiæ speciebus.

CAPVT LXVII.

SVMMARIA.

1 *Promotus mortua vxore ad sacros ordines si postea consum-met matrimonium cum alia, est bigamus & irregularis.*

2 *Subdiaconus aut in maiori ordine constitutus, contrahens cum vidua & consummans censetur irregularis.*

3 *Celebrans viuente vxore secundas nuptias censetur bigamus & irregularis.*

4 *Contrahens cum secunda, mortua priori, quando nullum matrimonium, censetur bigamus & irregularis.*

5 *Bis contrahens, quando vtrumque matrimonium nullum est, reputandus est bigamus.*

6 *Contrahens cum vidua vel corrupta censetur bigamus.*

7 *Habens votum solemne castitatis si contraxit, fit irregularis.*

8 *Bigamia similitudinaria quæ sit.*

9 *Clerici bigamiam contrahentes, an præter irregularitatem etiam priuilegium clericale perdant.*

GEnus tertium bigamiæ, vti superiùs diximus, non est bigamia in veritate, sed ex quadam iuris fictione: hoc au-
1 tem genus nonnullas habet sub se species. Prima est, quando aliquis mortua vxore legitima ad sacros ordines promoue-tur, & postea de facto consummat matrimonium cum alia, quod iure nullum est, hic bigamus non est verè, nec simplici-ter; vt dicunt Præpos. & Gemi. *cap. vni. de bigam. in* 6. Nec defectus sacramenti, quæ secundæ nuptiæ de facto sunt, & non de iure, sed propter affectum intentionis, quia, quantum in ... nuit nuptias secundas opere subsecuto, irregularis est, ten... tem bigamiæ contrahit. *c. nuper. de bigam.* & irregularita... tur. totus casus hic nota... aconus, & consequenter in ma-
2 Secunda est, si † subd... vidua, & consummet ... ordine constitutus, contrahat cum ... od sit vera bigam... trimonium, censetur irregularis, non qu... sit matrimonium, nec sit defectus sacramenti, cùm nullum sit ma... propter intentionis affectum opere subsecuto.

Tertia est, quando aliquis, etiam laicus † viuente vxore 3
legitima, secundas nuptias celebrat, etiam iure non validas, quia nimirum non poterat contrahere cum illa, censetur bigamus, non verè & simpliciter, nec ex defectu sacramenti, sed propter intentionis affectum: casus est *in c. nuper, de bigam.* vbi qui duas habet vxores, vnam de iure, alteram de facto, censetur irregularis, quamuis non bigamus vera seu simpliciter bigamia, quia veræ non sunt nuptiæ, idem si mortua erat prior, & postea constitutus in ordine contraxit nulliter. Nec est defectus sacramenti, vt ipso capite definitur. Omnes hi non sunt bigami in veritate, sed habentur pro bigamis.

Occurrunt aliqua dubia. Vnum est, an qui † contraxit cum 4
secunda, mortua priori, & nullum est matrimonium, non ex illa causa, quia viuebat prior, cum sit mortua, sed alia quacumque de causa, vel quia consanguinea, vel quia aliud intercessit impedimentum, censeatur bigamus & irregularis? Ratio dubitandi est, *in cap. nuper. de bigam.* non fit mentio, nisi duorum casuum, nempe quando est nullum secundum matrimonium, quia viuebat prior, aut quando, etiam si mortua est prior, nullum est secundum, quia celebratum erat ab existente in ordine sacro. Quando ergo secundum matrimonium nullum est aliis de causis, vt in laico qui mortua legitima contraxit secundò cum consanguinea, non videtur censendus nec reputandus bigamus: semper autem intelligimus copulam in vtroque intercessisse: nam sine copula secundùm communem opinionem nulla bigamia contrahitur. Archid. 34. *d. can. cognoscamus*, dicit, quòd si quis mortua priori contrahat secundò, & nullum est secundum, ignorante ipso non induci, irregularitatem, quia *cap. nuper.* procedit quando qui secundo contrahit est in culpa. Hostiens. *in sum. de bigam. num.* 3. tenet contrarium, & Panorm. *cap. nuper, de bigam. num.* 4. qui allegat pro hoc opinionem communem, nempe quomodocunque secundum sit nullum, siue scienter, siue ignoranter, siue ex illis causis, siue ex aliis, induci irregularitatem: vnde laicus mortua etiam priori legitima secundò contrahens, quacumque de causa nullum sit secundum, reputatur bigamus ad effectum promotionis, quia non attenditur culpa, sed factum, seu intentionis affectus cum opere subsecuto, & hæc opinio communis est tenenda: nam etiam si *cap. nuper*, meminerit illorum casuum, tamen ratio communis est, & illis, & istis.

Alterum dubium est, si quis † bis contraxit, & vtrumque 5
ma-

matrimonium nullum est, siue vtraque viuente, siue vn mortua alteram duxerit, & consummauit, an sit deputand bigamus: ratio dubitandi est, quia *cap. nuper*, non exprim alium casum, nisi quando vnus contrahit cum secunda de f cto, priori viuente, intercedente copula cum vtraque. R spondeo secundum Doct. generaliter, qui bis contrahit, si vnum sit validum, alterum inualidum, siue vtrumque inu lidum, esse censendum bigamum: ita habent Innocent. *i nuper. de bigam.* & Hostien. *in sum. tit. de bigam. num. 3. § q sunt species.* & Gofred. *de bigam. num. 1.* cum aliis multis, Antoni. *3. p. tit. 28. cap. 3.* & verba *cap. nuper*, id ipsum sign cant. *Si quis*, inquit, *de facto contraxerit cum diuersis, qu de iure non posset matrimonialiter copulari.* Ratio etiam ca tis procedit cum omnibus his, quia intentionis affectus, o re subsecuto, attenditur; forma enim matrimonij, etia veritas non sit, sufficit ad hanc irregularitatem; dico form matrimonij, quia vbi non est, tunc non est bigamia: ex sequitur, qui plures habet concubinas, siue simul, siue vn post alteram, non censetur bigamus, vt habetur *c. quia c de bigam.*

6 Tertium dubium est, an qui † contraxit & consumm cum vidua, vel corrupta nulliter, censeatur bigamus? lo de laico, aut in minoribus constituto: nam qui nulliter traxit cum vidua, quia erat subdiaconus, bigamus r tatur, vt *cap. à nobis. de bigam.* Ratio autem dubitandi quia illud *cap. à nobis*, non procedit, nisi quando qui traxit cum vidua, subdiaconus erat. qui ergo non erat diaconus, nec votum solemne habuit, sed laïcus, aut in noribus constitutus, & matrimonium nullum est alii causis, non videtur censendus bigamus. propter hanc ra nem. Nau. *in summ. cap. 27. can. de bigam.* tenet non esse gularem eum, qui laïcus, vel in minoribus contrahit nul cum vidua. Hostien. verò *in sum. de bigam. n. 3. §. quot sun cies, & cap. 1. de bigam.* tenet contrarium, affirmans irre larem & bigamum, qui de facto contraxit cum corrupt Gofre. *in sum. de bigam. num. 10.* vbi tenet non posse moueri tanquam bigamum, & ea est communis sente generaliter enim vbi matrimonium de iure celebratum duceret irregularitatem, etiam de facto eandem inferre ita Rot. *decis. 1. de bigam. aliàs 457.* in nouis definiu Clerico in minoribus, qui nulliter contraxerat cum vi facit pro hoc, quia ratio decisionis textus, nempe inte nis affectus opere subsecuto militat etiam in non cle

natura autem rationis legis, est restringere, & ampliare dispositionem legis, etiam in odiosis, vt dicit Panorm. *cap. 1. de iuram. calum. num.* 8. Nec valet ratio Nau. nempe rationem textus non esse integram, sed integrandam, quia ille subdiaconus similitudinariè contraxerat cum alia, hoc tamen supplementum est ad libitum: nam tunc non erat, cur diceret contraxisse cùm vidua, cùm, etiamsi cum virgine seu innupta contraxisset, esset irregularis, vt paulo inferiùs dicemus. Nec potest dici, non esse expressum in iure, quia cùm ratio legis est expressa, dicitur etiam esse expressum. hoc enim argumento probamus, cùm aliquis bis contraxit cum duabus nulliter successiuè, irregularem esse, cùm tamen *c. nuper, de bigam.* loquatur de eo, qui vna viuente alteram duxit, tamen quia ratio legis etiam in illo militat, dicemus etiam id iure expressum. Non ergo est à communi sententia discendendum in hac parte. Hæc de bigamia interpretatiua, tam vera, quàm ex fictione iuris.

Tertij generis [a] bigamia erat similitudinaria, hæc autem est, quando habens † votum solemne castitatis, nempe monachus professus, vel Clericus in maioribus constitutus de facto contraxit, etiam cum virgine, & consummauit, irregularis est, 27. *q.* 1. *can. quotquot.* vbi Archidiac. rationem adfert, cur † bigamus similitudinariè dicatur, quia cum per votum solemne priùs cum Deo contraxisset spirituale matrimonium, tentauit postea cum homine contrahere, Gloss. *c.* 2. *de bigam.* vt superiùs diximus, interpretatiuam bigamiam hanc etiam appellauit, sed non ex defectu sacramenti, sed ex affectu intentionis. Aduerte sæpe prohiberi quosdam à promotione, etiam propter matrimonium, sed non ob id bigamos censeri, vt qui duxit ancillam, etiam virginem, vt dicitur *can. si quis viduam*, *d.* 34. aut aliquam ex iis, quæ mancipantur spectaculis publicis, &c. hoc tamen magis ad quandam infamiam pertinet. 7 8

Circa bigamos [b] hoc vltimò est adnotandum, † clericos, qui in clericatu existentes bigamiam contrahunt, non solùm irregulares esse, sed etiam priuilegium *can. si quis suadente*, 17. *q.* 4. perdere, est enim duplex priuilegium clericale, vnum *fori*, alterum *canonis*, nempe quia percussores eorum excommunicati sunt, illud clerici coniugati perdunt, hoc verò retinent: vtrumque autem amittunt bigami, per *cap. altercationis. de bigam. in 6.* quamuis quidam illos iure etiam antiquo perdidisse affirmant. *can. quisquis d.* 84. *& ibi gloss.* An autem hæc pœna omnes bigamos comprehendat, in disputa- 9

tione eſt : nam Gloſſ. illius *cap. altercationis*, tenet propt quamcumque bigamiam veram,ſeu interpretatiuam,aut ſim ſitudinariam priuilegium hoc amitti,tamen Archidiac.Gem & Phili.Franc.dicunt non ligare hanc pœnam eos,qui in m ioribus conſtituti bigamiam contrahunt,ſed eos ſolùm,qui minoribus.

Vnde presbyter coniugatus, ſi poſt ſuſceptum ordinem facto contrahit, non amittit priuilegium : perdit autem, clericus eſt in minoribus ; & ratio diſſimilitudinis eſt, q qui in minoribus eſt, poteſt conuerti ad ſtatum ſecularem, contrahere verè, & de iure.at in maioribus conſtitutus n poteſt retrocedere : ideo non debet priuari priuilegio, cu obligetur manere in eo ſtatu. Addunt aliam rationem, q illa bigamia non eſt vera, ſed ex iuris fictione : verba aut conſtitutionis maximè pœnalis debent interpretari in p pria ſignificatione, quando eſt vera bigamia, aut interpre tiua propria,iuxta quam rationem nec clericus in minorib erit nudatus priuilegio, quando ex nulliter & de facto m trimonio fit bigamus, quia talis bigamia nec eſt vera,nec terpretatiua propriè : vnde Gofred. *in ſum. de bigam.* di clericum etiam in minoribus, quia contraxit cum vidua n liter, etiam ſi bigamus ſit, non amittere priuilegium.

ADDITIONES.

Vide Maiol. Sayr.c.4.loc.cit.Sot.d.27.loc.cit.

a *Tertij generis.*] Contrahentem matrimonium poſt vo caſtitatis etiam cum virgine, vel ſine voto, cum ea, quæ ſtitatem vouerat, irregularem exiſtimat Maiol. num.78 hoc ſecundum negat Sayr lib. 6. cap. 4. in fine, quia ho iure non eſt expreſſum, & pœnæ ſunt reſtringendæ, cap.o de reg.iur.l.6.Nunquam autem fit quis irregularis,niſi qu do in ſacro iure expreſſum eſt. Couar.in Clem. ſi furio. initio,n.3.

b *Circa bigamos.*] De bigamorum pœnis multa Sayr. lib c. 5. Sacris ordinibus initiatus vxorem ducens, non priua beneficio ipſo facto,vt initiatus minorib. Nauar.c.25.n. Sayr.c.5.n.16.ſed poteſt priuari.

Rem habuiſſe cum pluribus fœminis extra mat.non af irregularitatem, quia fornicaria copula non poteſt ſignific coniunctionem Chriſti cum Eccleſia,Maiol. loc.cit.n. 2. S loc.cit.col. 2.Sayr.c.3.n.16.

Ex duobus matrimoniis ratis non oritur bigamia.Sot.S nu

num.15. Maiol.n. 10. neque ex impura Venere extra vas naturale. Sayr.n.17.matrimonij enim vera consummatio ad gignendam bigamiam necessaria est.

De dispensatione irregularitatis ex bigamia.

CAPVT LXVIII.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas omnis ex bigamia, an sit ex defectu, an aliqua sit ex delicto.*

2 *Papa an dispensare possit cum quocumque bigamo ad omnes ordines.*

3 *Ratio cur Papa dispenset cum bigamo.*

4 *Omnia, quæ Apostoli instituerunt, an iure diuino instituta fuerint.*

5 *Papa cum quo bigamo dispenset difficillimè.*

6.7 *Episcopus cum quibus bigamis non possit dispensare ad maiores ordines, vt in susceptis ministrent.*

8 *Episcopus an cum iisdem dispēsare possit ad minores ordines.*

9 *Clerici bigami quo nudentur & prohibeantur.*

10 *Episcopus an possit cum bigamo vero interpretatiuo dispensare in minoribus ordinibus susceptis.*

11 *Episcopus quibus casibus dispensare possit cum bigamo ficto.*

DVbitare aliquis posset, an † irregularitas omnis ex bigamia sit ex defectu, an sit aliqua ex delicto, multum enim hoc scire refert ad materiam dispensationis, vt superiùs adnotauimus. Et quidem, vt ex narratis constat, dubium non est de illis bigamiis, in quibus intercedunt veræ nuptiæ, vt quando aliquis duxit duas vxores legitimas successiuè, aut duxit viduam vel corruptam, aut copulam habuit cum propria legitima post adulterium; hæ enim, vt diximus ex *cap. nuper. & cap. à nobis*, sunt ex defectu: at dubium est de illis vbi non intercedit matrimonium, quas canones expresse negant esse ex defectu, sed tantum censentur bigamiæ propter intentionis affectum. Panorm. *cap. à nobis, de bigam.* affirmat irregularitatem in presbytero, qui de facto contraxit, esse ex delicto, quo dicto videtur sentire, irregularitates, quæ ex bigamis procedunt, quæ dicuntur esse non ex defectu, sed propter intentionis affectum, esse ex delicto. Tamen contrarium est, sentiendum: omnis enim irregularitas, quæ 1

procedit ex quacumque bigamia, siue quæ cùm peccato, siue
quæ sine peccato contrahitur, est censenda ex defectu, & non
ex delicto: & ratio est, quia quamuis aliquis sit bigamus cum
delicto, non propter delictum irregularis & bigamus decla-
ratur, sed propter sacramentum. Explico: Vnus duxit duas d
facto & cum peccato, hic irregularis & bigamus est declara-
tus, non quia deliquit, sed quia quantum est ex parte sua, bi
contraxit, & canones attenderunt animum, cum opere subse-
cuto, quamuis in veritate non fuerit sacramentum, nec defe-
ctus sacramenti, ideo etiamsi sine peccato id fiat, vt qui nulli-
ter contraxit cum secunda, qui priorem mortuam reputabat,
& non erat, censetur irregularis: vnde consultò non dictum
est in cap. *nuper*, quia deliquit; sed propter animum siue in-
tentionem opere subsecuto. Est ergo ex defectu reductiuè
non propriè, sicut quæ est vera bigamia, aut illa quæ prou-
nit ex vero matrimonio; hæ enim sunt, propriè, ex defectu, c
teræ, reductiuè. Hoc ergo supposito, dico materiam de dispen-
satione in bigamo esse multum inter Doctores controuersa
& ambiguam. ea, quæ mihi probabiliora sunt visa, proponam
per aliquot conclusiones.

2 Prima [a] est, † Papa dispensare potest cum quocumque bi-
gamo ad omnes ordines, maiores & minores, & ad quascum-
que dignitates, hanc inter Theologos tenet S. Thom. 4. *sent.*
27. *q.* 3. *art.* 3. Inter Iuristas autem Archidi. *can. lector. d.* 34. Pr
pos. & Gemin. *in eodem can. lector.* & *ibidem* Turrecr. qui om-
nes allegant & probant sententiam S. Thom. dicúntque e
communem, vtuntur etiam ratione & fundamento S. Thom.
3 nimirum irregularitatem bigamiæ esse introductam de † iure
positiuo in quo Papa dispensat idque verum est, quidquid di-
cant alij, nec enim quia Apostolus prohibuit bigamum ordi-
nari, ideo licet inferre, quod non rectè intulit Panorm. *ca*
vt bigami, de bigam. num. 3. nimirum esse de iure diuino, cum
4 certum sit non † omnia, quæ Apostoli instituerunt, iure diu
no fuisse instituta, multa enim fecerunt potestate accept
sicut & faciunt successores eorum.

Secunda [b] conclusio, Quamuis Papa dispenset in omni i
regularitate bigamiæ, & ad omnes ordines, & dignitates, t
5 men † difficillimè dispensat cum bigamo vero, & minori cum
difficultate cum interpretatiuo. Hæc est Præpos. *eodem loc*
& est communis, ratióque ipsa persuadet: nam sicut biga-
mia vera minorem habet bigamiæ rationem, quàm inter-
pretatiua, & hæc, quàm similitudinaria, ita etiam maior v
minor esse debet difficultas. Rursus sicut ordines sunt in

quales, ita etiam difficultas dispensandi; & sic intelligitur *cap. super eo, de bigam.* vbi cum bigamo ad maiores non licere dispensare dicitur, nimirum quia difficile dispensatur.

Tertia [c] conclusio, Episcopus non potest dispensare cum bigamo † vero, aut interpretatiuo ad maiores ordines, ista 6
est Hostien. *in summa, de bigam. in fine*, Præpos. Gemini. *can. lector. d.* 54. & Panorm. *cap. super eo, de bigam. n.* 5. *in fine*, & satis probatur per *cap. super eo, & cap. nuper. de bigam.* Quod dicitur de dispensatione ad maiores, intellige etiam non posse, vt in † susceptis ministrent, Episcopos dispensare, vt constat ex 7
cap. super eo, allegato.

Quarta conclusio, ad minores ordines cum bigamo vero aut interpretatiuo Episcopus non potest dispensare; & cum † minoribus coniungo quantum ad hoc, primam etiam ton- 8
suram. Istam conclusionem tenet Panorm. *cap. super eo. de bigam. num.* 5. *in fin.* Præposi. & Gemini. *can. lector. d.* 34. & hi duo affirmant esse communem opinionem, pro qua facit *can. si quis viduam, d.* 50. ex Concilio Marti. *Si quis*, inquit, *viduam aut ab alio dimissam duxerit, non admittatur ad clericatum, quòd si irrepserit, deiiciatur.* Panorm. & cæteri allegati hoc probant ex *cap. vni. de bigam. in* 6. vbi † clerici bi- 9
gami omni clericali priuilegio nudantur, & prohibentur sub anathemate deferre habitum & tonsuram. Si ergo bigami non possunt referre habitum & tonsuram, ergo Episcopus non potest dispensare cum eis ad minores: nam debet deferre habitum & tonsuram, quod prohibitum est, nec Episcopus potest prohibitioni papali contradicere, nec eam tollere. Hac ratione isti Doctores vtuntur; nec valet responsio Henric. Boic. *cap. vt bigami, de bigam. n.* 6. quòd hoc caput loquitur de clericis qui contraxerunt bigamiam post clericatum; ij enim in pœnam exuuntur habitu & tonsura, non, inquam, valet: nam hi clerici non peccarunt contrahendo, quia erant in minoribus, & potuerunt contrahere: non ergo exuuntur propter pœnam, sed propter irregularitatem, quæ est ex defectu sacramenti, vnde, cùm sit irregularitas etiam, qui ante clericatum contrahit, comprehenditur eodem decreto, si casu ordinem susceperit: hanc conclusionem teneo, vt tutiorem cum communi, quamuis contrarium teneant S. Thom. 4. d. 27. q. 3 *art.* 3. Hostien. *in sum. de bigam. in fine.* cum aliis; tamen cùm communis sententia sit in oppositum, & canones id significare videantur, saltem incertum est & dubium, an Episcopus id facere possit: in incertis autem tutius est abstinere à dispensando. Accedat auctoritas congregationis Concilij

cilij *sess.2 3.c.17.* quæ ex sententia Sixti V. Episcopum cum ve-ro bigamo, qui duas successiuè duxerat, dispensantem ad pri-mam tonsuram, & beneficium simplex, quod etiam eidem di-spensato contulerat, iudicauit ipso iure suspensum ab ordinum collatione; dispensatum autem ab exercitio suspensum, & beneficij nullam fuisse collationem, nec fructus suos fecisse.

Quinta [d] conclusio, non solum Episcopus non potest cum vero aut interpretatiuo dispensare in minoribus suscipiendis

10 sed nec in † susceptis, hæc est ad mentem eorumdem Docto-rum, & probatur; nam aut post bigamiam accepit clerica-tum, aut ante: si post, non potest Episcopus dispensare: nam ex *eodem can. si quis viduam, d. 50.* deiicitur, si quis post biga-miam irrepit in clericatum, in quo can. non potest Episcopus dispensare, quòd si minores antè accepit, probabile est olim potuisse dispensare Episcopum, vt in susceptis maneret, per *cap. lector. d.34.* at hodie id non potest, per *c. altercationis, de bigam. in 6.* quia tales priuantur omni priuilegio clericali. Hæc dicta sunt de bigamia vera, & interpretatiua. Quantum autem ad fictam seu similitudinariam spectat, ponitur.

11 Sexta conclusio, Episcopus potest in † aliquibus casibus dispensare cum bigamo ficto, hæc certa est, & sine contro-uersia; sunt enim casus, in quibus potest Episcopus dispensare.

Primus est, cum Presbytero, qui duxit vxorem post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem, Episcopus dispensat, vt ministret in susceptis, *can. sanè. 2. de cleri. coniug.* Gloss. com-muniter recepta ibi declarat, quando non antè contraxerit, sed iterum contraxit post ordines; non potest Episcopus di-spensare, per *cap. nuper. de bigam.* Similiter si semel, & hanc vi-duam, adhuc non potest Episcopus, *c. à nobis, de bigam.*

Alter casus est, quando diaconus contraxit de facto, cum eo contrito & conuerso, dimissa vxore, dispensat Episcopus vt ministret in susceptis, & si perfectæ vitæ & conuersationis fuerit, dispensat in suscipiendis, idem est de subdiacono; ita habetur *cap. 1. qui cler. vel vouen.* Glos. communiter recepta intelligit, quando duxit etiam virginem; nam si viduam du-xit, quamuis semel, non potest Episcopus, *c. à nobis, de bigam.* Similiter etiam si non semel, *cap. nuper, de bigam.*

Tertius casus est, quando post votum solemne castitatis aliquis duxit vxorem, quod non solùm commune est sub-diaconis, sed etiam monachis, tunc Episcopus dispensat. ita habet Gloss. communiter recepta *can. quotquot 27. q. 1.* & alle-gat *can. si qua virgo, ead. d. & causa,* quod intellige, si semel, & virgo sit, & adhuc cum monacho sibi subiecto, aliter Episco-
p

pus non poteſt. In aliis ſimilitudinariis aut fictis bigamis Epiſcopus non diſpenſat, nempe cum eo etiam laico, qui duxit corruptam, aut bis nulliter contraxit; vt enim dicit S. Thom. 4. d. 27. *quaeſt.* 3. *art.* 3. eadem eſt difficultas diſpenſandi cum iis, qui de facto contraxerunt, ac ea, quæ eſſet, ſi de iure contraxiſſent, & hoc eſt tutius. Hoc autem eſt obſeruandum, Epiſcopum poſſe diſpenſare cum bigamis in irregularitatibus procedentibus ex bigamia, quæ eſt ex delicto, quando crimen eſt occultum, iuxta *can.* 6. *ſeſſ.* 24. *Concil. Trid.* quod ſuprà adnotauimus, vnde in omni ſimilitudinaria, quæ ex peccato procedit, ſi occulta eſt, iuxta formam Concil. diſpenſare poteſt in ſuſceptis & in ſuſcipiendis.

ADDITIONES.

De diſpenſatione Sayr. cap. 7. Maiol. n. 14. Nauar. n. 197. Sot. artic. 3.

a *Prima.*] Sot. loco cit. art. 3. Sayr. n. 2. loco cit. Couar. l. c. §. 2. n. 4. Val. tom 4. q. 19. d. 7. p. 3.

Ordinaria poteſtate cum bigamo diſpenſat ſummus Pontifex, vt docet Couar. loco citato, neque probandum putat Sayr. loco citato, num. 4. (quod docuit Valen. loco citato,) in vera bigamia non poſſe Pontificem ordinaria poteſtate ſine magna cauſa diſpenſare.

b *Secunda.*] Maiol. Sayr. n. 3. loco citato.

c *Tertia.*] Vide Sayr. n. 7. & ab eo relatos.

d *Quarta.*] Vide eundem num. 11.

Baptiſmo bigamiam auferri, docent multi poſt D. Hier. epiſtola ad Oceanum, & in Tit. 1. & 1. Timoth. 3. negant alij plures, probabilius D. Auguſt. ſecuti, de bona coniug. c. 8. quia ſemper veriſſimum erit *carnem bigami, in plures diuiſam eſſe,* vide Sot. art. 2. Sayr. lib. 6. c. 3. n. 25. Maiol. lib. 5. cap. fi. num. 1. Couar. l. c. n. 5. & alios multos, quos refert Sayr. *eſt enim humani, non diuini iuris bigamiæ impedimentum.* vide Sot. l. c. Couar. Sayr. c. 3. n. 20.

De irregularitate ex delicto hæreſis.

CAPVT LXIX.

SVMMARIA.

1 *Hæreſis nomine qui comprehendantur.*
2 *Hæretici lapſi in hæreſim exteriorem ſunt irregulares.*

3 Hære

3 *Hæreticorum credentes, fautores, & defensores sunt irregulares.*
4 *Excommunicati omnes sunt etiam irregulares.*
5 *Hæreticorum & omnium prædictorum filij an sint irregulares.*
6 *Nepotes prædictorum sunt etiam irregulares per lineam paternam.*
7 *Linea paterna aut materna quando explicetur.*
8 *Filij nomine comprehenduntur tam illegitimi quàm legitimi.*
9 *Filij & nepotes quorum hæreticorum, fautorum, &c. non sint irregulares.*
10 *Filij relapsorum pœnitentium, & ob relapsum punitorum & morte damnatorum, non censentur irregulares.*
11 *Filij hæreticorum an suspendantur in susceptis ante crimen parentum.*
12 *Filij prædictorum non priuantur beneficiis habitis ante parentum crimen.*
13 *Episcopus an possit absoluere, & dispensare super hanc irregularitatem.*

SVpererat alia irregularitas ex defectu, nempe quæ oritur ex homicidio; at quia hæc coniuncta est cum iis, quæ ex delicto sunt; & diffusè de ea agendum est, ideo in vltimum locum reseruamus. De iis ergo, quæ ex delicto sunt, tractamus, & primo loco de ea, quæ ex crimine hæresis, † quo
1 nomine comprehendimus non solos hæreticos, qui nomine Christi professione retenta, in parte à fide recedunt; sed etiam Apostatas, qui ad Iudaismum, seu ad paganismum post susceptum baptismum se transferunt. In huius irregularitatis explanationem sunt sequentia dicta consideranda.

2 Primò, Hæretici, qui in hæresim etiam † exteriorem lapsi sunt, sunt irregulares ex delicto, *can. qui in aliquo, d. 50.* Dico exteriorem, quia per solam interiorem sicut excommunicatio, ita nec irregularitas contrahitur, vti diximus superiùs in ea com. Cœnæ, quod dico de hæreticis, vt iam dixi, dictum puta de Apostatis à fide.

3 Secundò, non solùm hi sunt irregulares, sed etiam ipsorum credentes, fautores, & defensores, hoc habetur ex *c. statutum 2. de hæret.* qui autem hi sint, explicuimus in excomm. in cœna Domini: illi enim omnes, qui † excommunicatione ligan-
4 tur, sunt etiam irregulares.

5 Tertiò, non solùm ipsi, sed etiam † omnium prædictorum

filij, etiamsi crimina parentum non fuerint imitati, sunt irregulares, *cap. statutum 2. de haret.* Aduerte olim iure antiquo filios Iudæorum conuersorum, & postea ad Iudaismum reuersorum, non affici ex crimine parentum, vt habetur *can. Iudai. 1. quæst. 4.* at postea hoc reuocatum est, *cap. contra Christianos, de haret. in 6.* vbi Gloss. notat, horum filios habere eandem pœnam cum filiis hæreticorum, & Felin. *cap. vergentis, extrà de haret.* Aduerte etiam, hanc irregularitatem esse etiam ex delicto: nam propter crimen parentum filij puniuntur, factíque sunt irregulares & inhabiles, non alia de causa, quàm propter delictum illorum. Nec est similis ratio in illegitimis; hi enim non sunt irregulares ex delicto parentum immediatè, sed quia non sunt ex legitimo matrimonio, ideò censentur irregulares ex defectu: at filij Hæreticorum & cæterorum nominatorum, propter crimen parentum immediatè facti sunt inhabiles & irregulares, ideo etiam si nati sint ante crimen parentum, sunt irregulares, vt statim dicemus.

Quartò, non tantum eorundem prædictorum filij, sed etiam † nepotes per lineam paternam sunt irregulares, *cap.* 6
statutum, de haret. vbi Gloss. & Rebuff. *in prax. de modis amit. benef. num. 26.* explicant † lineam maternam & paternam, sic 7
quando pater est hæreticus, vel fautor, vel aliquis nominatorum, tunc filij, & filiorum filij, sunt irregulares: non autem filij filiarum: quando autem mater est hæretica, vel fautrix, vel aliqua ex prædictis, filij tantùm sunt irregulares, non autem filij filiorum.

Quintò, non tantum † filij legitimi comprehensi sunt hac 8
pœna, sed etiam quocumque modo illegitimi siue naturales, siue spurij, siue manzeres, & qualescumque sint, ita Gloss. *cap. statutum, de haret.* & *ibidem* Ioan. Andr. quando certum est, esse verè illorum filios, filij enim nomine, etiam illegitimi comprehenduntur.

Sextò, non quorumcumque hæreticorum, fautorum, &c. † 9
filij sunt irregulares, sed eorum, quos tales esse de facto, aut tales de vita recessisse probatur, si enim emendati sunt, & per Ecclesiam incorporati, facta pœnitentia, aut eam subire parati, tunc ipsi quidem manant irregulares propter crimen commissam, donec cum eis dispensetur: tamen eorum filij & nepotes non sunt irregulares, ita habetur *c. statutum, citato.* neque filij aut nepotes indigent aliqua dispensatione post parentum prædictam emendationem.

Septimò, † filij relapsorum pœnitentium, & propter rela- 10
psum

psum punitorum, & morte damnatorum non censentur irre-
gulares. ita habet Gloss. *cap. statutum, v. relapsi.* quamnis Ioan.
Andr. teneat contrarium, tamen Glossæ opinio est probabilior
& textui conformior; illi enim non recesserunt è vita impœ-
nitentes, hæretici, aut credentes, &c. nec damnantur propter
hæresim, sed propter relapsum.

11 Octauò, † filij hæreticorum & cæterorum nominatorum
si ante parentum crimen ordines aliquos susceperunt, non
suspenduntur in susceptis, sed possunt ministrare; ad susci-
piendos verò sunt inhabiles post crimen illorum. ita habet
Glos. *can. satis peruersum. d.* 56. communiter recepta.

12 Nonò, pari ratione non † priuantur beneficiis habitis ante
crimen parentum; sed ad suscipienda sunt inhabiles post
crimen eorum. ita habet prædicta Gloss. & Panorm. *cap. ver-
gentis, de hæret.* & est communis opinio: sunt tamen ipso iu-
re priuati habitis post illorum crimen etiam ignoranter. Si-
militer etiam sunt suspensi in susceptis post crimen illorum
ordinibus, quamuis ignorantia, dum durat, excuset eos à pec-
cato; cùm tamen sciuerint, nec ministrare, nec beneficia re-
tinere possunt.

13 Decimò, non potest † Episcopus dispensare super hanc ir-
regularitatem, quia procedit ex delicto, à quo non potest
absoluere; & cui prohibita est absolutio, censetur prohibita
dispensatio: cui enim prohibetur minus, prohibetur maius.
c. cùm illorum, de sent. excom. Hodie * tamen in foro interiori
quando delictum est occultum, potest & absoluere & dispen-
sare, per Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 5.

ADDITIONES.

De Hæreticis vide Maiolum lib. 5. c. 46. Sayr. lib. 7. cap. 11.
num. 16.

a *Hodie*, &c.] Quæstio est, An per clausulam bullæ Cœ-
næ Domini, Episcopis sit ablata facultas absoluendi ab hæ-
resi occulta in foro conscientiæ. Res. Ablata est, vt docent
ij quos retulimus l. c. quam sententiam veram esse tradunt ex
stylo Curiæ; sacræque Pœnitentiariæ, ex communi vsu, ex
responsis sacræ Congregat. summorúmque Pontificum. Vide
pro hac sententia Simanc. de Catholic. Instit. tit. 3. n. 6. Feli-
cia. Episcopum Scalensem enchir. de censu. cap. 18. Catechism.
Neapol. lib. 1. c. 25. l. 3. c. 2. Viu. in emendata postrema editione,
in qua iure optimo reiecta est (quam antea cum Bannes
Ioan. Chapeauille, & aliis, secutus fuerat) contraria sententia
Hieron

Hieron. Sorbon. in Comp. priuil. v. Absolutio. Iac. Graffeus lib.1.c.13. Vgoli. de censu. Papæ reseruatis in bulla cœnæ, p.3. pa. 479. M. Antonius Genuensis in praxi Curiæ Archiepis. Neapolitanæ Nau. con.15. de sent.excom. Azor. lib.8.q.10. Cou.in c. Alma mater, §. 11. n. 15. Pegna in comm. q.92.p.3. Directorij Inquisit. affirmat, Romæ sæpius in almo sacrosanctæ Inquisitionis Prætorio pronunciatum fuisse, non posse Episcopos ab occulta hæresi in foro conscientiæ absoluere.

Possuntne saltem Episcopi absoluere ab hæresi in foro exteriori in sacræ Inquisitionis Tribunali? Possunt. M. An. Genuensis in praxi Neapol. c. 66. cit. cum Eymerico p.3. q. 92. Pegna ibi. Locatus in opere iudiciali. v. absolutio, & Repert. Inquisit. Simanc. l.c.n.1. Episcopi enim sunt ordinarij iudices in causa fidei, c. per hoc, ext. de hæret. lib. 6. c. ad abolendam, de hæret. licet interdum sint etiam delegati, c. per hoc, de hæret. ext. in 6. quo tempore inquisitoribus pares sunt, vt habes apud Eymericum p.3.q.5. Direct. Inquisit. & Pegnam ibi. Quid inquies, Inquisitores? Inquisitores in munere tuendæ fidei sunt à Summo Pontifice delegati. Clem. multorum, de hæret. c. vt commissi, c. ne aliquis, c. vt officium, c. vt inquisitionis, de hæret. lib.6. (Delegatus autem in causa delegata Ordinario maior, c. Pastoralis, de offi. iud. ord. c. sanè, de offi. & pot. deleg.) de qua re consule Direct. inquisit. p.3.q.4. Pegnam ibid. Lucernam inquisit. v. inquisitor. §.16. Simanca de cathol. instit. 34. num. 13.

Ab aliis casibus bullæ cœnæ, possuntne Episcopi, post clausulam bullæ derogatoriam, absoluere? Non possunt, quia sublata est facultas per clausulam bullæ. Ita respondit Sacra Congregatio, hæc est praxis sacræ Pœnitentiariæ, hoc est vsu receptum. Ita Vgol. Viual. Sorba, M. Antonius Genuensis locis citatis. idem me coram docuit Reuer. P. Magister Ioannes Dominicus Rauennas, doctrina, prudentia, probitate, ac religione ornatissimus, apud Serenissimam Remp. Venetam, quam Deus Opt. Max. semper augeat, sanctissimæ fidei censor diligentissimus, cuius virtutes, mores ingenuos, humanitatem non possum non singulariter amare. Sorbo l. c. addit eos Episcopos ab aliis in bulla cœnæ reseruatis absoluere posse, qui ex consuetudine hoc semper effecerunt, & à Summo Pontifice tolerantur; quod ego facile concesserim si summus Pontifex sciens, & tacens silentio suo ostenderet, se id illis permittere.

Inquisitores ex priuilegio absoluunt ab hæresi, quod quidem priuilegium, in fauorem fidei, per generalem clausulam

bullæ cœnæ Domini non tollitur aut suspenditur. Bannes 2.q.11.art.4.col.5.de quo consule Nauar.cons.11.de priuile Mendoz. de signat gratiæ v. Absolutio ab hæresi, Azor. lib. q.10. Eymericus p.3. quæst.92. ex cap. vt officium, de hær lib.6.& Pegna ibid. Inquisitorem & Episcopum simul, & sep ratim, hæreticum pœnitentem, & abiurantem in foro exteri posse absoluere fatentur: idem Locatus, & Repertorium, lo cit. non debere autem absolui hæreticum in solo pœnitent foro ab inquisitore, & in hac re magna prudentia opus esse t dit idem Eymericus 3.p.num.52.ni fallor.

De irregularitatibus ex delicto circa baptismi sacramentum.

CAPVT LXX.

SVMMARIA.

1 *Bis aut pluries baptizatus, est irregularis ex delicto, & cum eo dispenset.*

2.3 *Rebaptizati ignoranter an sint irregulares, & quis in e su possit dispensare.*

4 *Reconfirmatus & reordinatus irregularis non efficitur.*

5 *Bis conferens baptismum an sit irregularis.*

6 *Bis confirmans aut ordinans irregularis non fit.*

7 *Baptizans secundò sub conditione non fit irregularis.*

8 *Baptizatus ab hæreticis an sit irregularis.*

9 *Adultus baptizatus in ægritudine presbyter ordinari potest.*

CIrca baptismi sacramentum occurrent quædam irregu ritates ex delicto, pro quarum explicatione nonnulla adnotanda.

1 Primò, qui scienter † bis [a] aut pluries baptismum sus pit est irregularis ex delicto, *can. eos, quos, de consecr. d.4.* ad clericatum admittuntur, *can. confirmandum. d.50.* cum solus Papa dispensat. Antonin.3.*p.tit.*28. *cap.6.§.3.* Episco autem ex concessione Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.* 6. dispe quando est crimen occultum, etiam ante Concil. secund Scotum 1.*d.6.q.8.*

2 Secundò [b], etiam † rebaptizati ignoranter sunt irregu res, *can. qui bis. de consecr. d.* 4. Est tamen controuersia in Doct. in hoc dicto, vt constat ex Glos. & Archidi. *ibi.* quid

enim existimant, quomodocumque ignoret, etiamsi sit ignorantia probabilis & inuincibilis, esse irregularem, pro qua opinione faciunt verba canonis, quæ talia sunt. *Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere, nisi quòd secundùm canones ordinari non possunt.* In hanc sententiam inclinant Archid.& Gloss.& Anton.*loco citato*, addunt Archi-
diac.& Antoni.in hoc casu posse † Episcopum dispensare. Alij 3
tenent quando ignorantia est improbabilis seu crassa, esse irregularem; secus tamen si est probabilis & inuincibilis, quia facta diligentia non inuenit se esse baptizatum, in hac opinione est Scot. 4.*sentent.d.6.quæst.* 8. & Landul. eum sequens citatus à Turrecre.*can.qui bis*.& Nauar. *in sum. cap.* 27. *num.* 246. loquimur autem de ignorantia facti: nam iuris ignorantia in hoc casu excusat, vt *ibi* notat Scotus: nam quilibet adultus baptizatus tenetur scire, baptismum semel tantum suscipiendum esse; puto ergo probabiliter dici posse cum secunda opinione, nempe qui ignorantia probabili ignorabat se esse baptizatum, non esse irregularem, sed quando est ignorantia crassa, quæ est cum peccato, & hoc etiam sequitur Syluest. *verb. irregularitas.* §. 6. facit pro hoc *can. solemnitates.*1. *de consecr.d.*1. *Non*, inquit, *monstratur reiteratum, quod nescitur esse factum*, & *can. si nulla. d. cons. d.* 4. quod etiam procedit in rebaptizante bis ex ignorantia probabili, vt dicemus statim; nihil enim contrahitur ex hoc: verba autem canonis, quæ omnibus ingerunt difficultatem, sic sunt intelligenda; non inquit indigent pœnitere publica pœnitentia, quæ non dabatur pro quolibet delicto, sed pro certis grauibus & enormibus: iste autem, qui ignorantia crassa bis baptizatus est, peccauit, & est irregularis: sed non ita grauiter, vt publicè debeat pœnitere, & per hanc declarationem non est opus venire in eam responsionem Scoti, nempe illum canonem non habere auctoritatem, quia est cuiusdam Episcopi.

Tertiò [c] † reconfirmatus & reordinatus etiam scienter, 4
quamuis peccet grauiter, irregularis non efficitur. In hoc dicto etiam est controuersia: nam Archidiac. *can.qui bis, de consecr. d.* 4. eandem putat rationem de his tribus sacramentis, quia singula imprimunt characterem, idem Antoni. 3. *part.tit.*28. *cap.* 6. §. 3. & Nauar.*loco citato*, facit pro ea opinione *can. sicut. d.* 68. vbi dicitur, quòd nemo debet reordinari, sicut nec rebaptizari, & *can.dictum.de consecr. d* 4. ibi etiam habetur, neminem debere reconfirmari, sicut nec rebaptizari. Tamen his non obstantibus contrarium

tenent Scot.4.*d.6.quæst.*8. & Turrecr. *can. dictum*, allega Tabien. *verb. irregularitas*. 4. §. 7. & hoc verius est [d], non est inducenda irregularitas, quæ non sit iure expr vt sæpe dictum est, & omnes admittunt, ex *cap. is qui sentent. excomm. in* 6. talis autem irregularitas non hab expressa in iure, nisi in solo baptismo: canones autem al ti solùm prohibent, ne quis reordinetur, nec confirmetur men non imponunt eandem irregularitatis pœnam qu in baptizato. Nec est eadem ratio: nam baptism ianua, per quam intratur in Ecclesiam, & homo fit C stianus.

5 Quartò [e], qui † bis confert baptismum, est etiam irreg ris, sicut & bis baptizatus. Hoc communiter Doctores te ex *cap. 2. de Aposta.* nec est canon, quo ea irregularitas p tur: nam quos allegat Glos. ad quam Doct. se remittunt continent nisi solam prohibitionem, ne quis baptismum teret: cap. autem allegatum de apost. expresè non loq nisi de acolytho, qui ministrauit scienter bis baptizant bytero: quo casu respondet Papa, si crimen est publicum ad maiores promoueatur; si verò occultum, permittatu moueri absque vlla dispensatione, vt notat Innoc. *cap. ex re. de temp. ordin.* & id ipsum verba capitis indicant; sicq terpretatur Anchar. cum aliis. De eo autem, quis bis ba uit, nihil disponitur, nisi argumentum sit à fortiori, qu qui inseruiuit illi, tali pœnitentia notatur, multò mag qui baptizauit bis, quod admitto, sed inde non sequitur quando est publicum delictum, non posse ordinari aut v dinibus: non autem quando est occultum. hoc autem inducit specialem irregularitatem, sed communis est o delicto publico, vt paulò post dicemus.

Non ergo videtur [f] bis baptizans irregularis esse quando crimen est notorium: tunc enim ex criminis noto tate est irregularis, quia est graue scelus: at in rebapti est vera irregularitas, quia etiam occultus est irregulari uet huic, quia nullus est canon expresè faciens irregul bis baptizantem, sicut est de bis baptizato. fauet etiam Specula. *titul. de dispen. in materia irregul. num.* 13. dilig irregularitates tractans, non loquitur, nisi de rebaptiz similiter Antoni. 3. *part. tit.* 28. *c.* 6. § 3. Fauet etiam, quia est similis ratio in baptizante & in baptizato, quia baptiz non repugnat pluries baptizare; nam pluries confert ba mum diuersis: at baptizato repugnat, quia plures susc non potest, nec ab vno, nec à pluribus; probabilius

uto non esse irregularem bis baptizantem, nisi ex criminis
notorietate, quod si cum multis velis sentire, nam commu-
niter tenent Doct. bis baptizantem etiam esse irregularem,
tunc dic, eum esse irregularem, quando scienter bis baptizat,
vel ignoranter ignorantia crassa: secus si ignorantia facti
fuit inuincibilis, non enim esset irregularis: iuris autem
ignorantia non excusat: & sic Antoni. Butr. & Anchar. *cap.*
ex litterarum, de apost. dicunt: si tamen † bis confirmaret, aut 6
ordinaret, non esset irregularis, vti dictum est de bis ordina-
to aut confirmato, dispensat in hoc Papa, nisi quando est oc-
cultum crimen.

Quintò [g] qui † baptizaret secundò sub conditione, di- 7
cendo, si non es baptizatus, quamuis esset ignorantia crassa,
quia potuit scire esse baptizatum, immò etiam si sciret, non
esset irregularis, quia verè non dicitur rebaptizare, qui sub
conditione baptizat, nisi posita conditione, & ita tenet Nau.
loco citato.

Sextò [h], qui † baptizatus est ab hæreticis in adulta æta- 8
te, etiamsi sit fidelis, est irregularis, & numquam ordinatur,
can. qui in qualibet. 1. quæst. 7. secus si in ætate infantili ante
vsum rationis. 1. *quæst. 4. can. placuit. & can. qui apud.* nec in iis
dispensat Episcopus, nisi quando occulta sunt.

Postremò [i], oritur quædam irregularitas ex dilatione ba-
ptismi, quæ habetur *can.* 1. *d.* 57. si quis † adultus in ægritudine 9
constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet;
fides enim illius præsumitur non voluntaria, sed ex necessi-
tate, nisi postea fides illius probabilis fuerit, aut hominum
raritas exegerit. Gloss. *ibi*, hanc irregularitatem, ex delicto
appellat; præsumitur enim, qui potuit & debuit sanus bapti-
zari, & distulit, postea verò infirmitate coactus baptismum
suscepit, deliquisse. Nec tollitur hæc irregularitas per ba-
ptismum, quia committitur in ipso baptismo, & per eum ef-
ficitur, hodie parum est in vsu, si tamen casu accideret, esset
irregularis qui sic deliquisset.

ADDITIONES.

De hoc Maiol. l. 3. à c. 7. Sayr. l. 7. c. 7.
a *Primò qui scienter bis.*] Maiol. l. 3. c. 14.
b *Secundò.*] Hanc quæstionem leges apud Sayr. num. 8.
c *Tertiò*, &c.] Nau. loc. cit. &c. ita Maio. cap. 15.
d *Hoc verius est.*] Ita etiam Sayr. loc. cit. num. 27.
e *Quartò.*] Maiol. c. 14. num. 3.
f *Non ergo videtur.*]. Sayr. num. 6.

g *Quintò.*] Vide Sayr.num.23.
h *Sextò.*] Maiol.cap.11.
i *Postremò*] Vide Maiol.c.9.Sayr.n.30.

Per vim (quæ præcisè non fit) rebaptizantem, vel rebap zatum irregularem fieri alij aiunt, alij negant. Vide Sayr.n. Maiol.c.10.Suarez in 3.p.d.31.sectio.6. metum mortis ex sare ab irregularitate tradit.

Qui sciens rebaptizat, vel rebaptizatur ignorans di iure vetitam esse baptismi iterationem, irregularis fit: si te tur hoc ius scire, vel ex officio baptizet: vide Suares loc. dub.6.Sayr.n.13.

Irregulares censentur ij, quos baptismo regeneratos non constat. Maiol.c.13.

De irregularitatibus ex delicto circa ordinum susceptionem.

CAPVT LXXI.

SVMMARIA.

Excommunicatus excommunicatione maiori ordinem piens, irregularis efficitur.
2 *In hac irregularitate dispensat Episcopus.*
3 *Suspensus vel interdictus suscipiens ordines fit irregul*
4 *Ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, si quis ordin cepit, irregularis fit.*
5 *Episcopus, si loco tantùm & non dignitati renunciauit, ferre ordines potest rogatus ab alio Episcopo.*
6 *Episcopus qui renunciauit loco & dignitati, minores nes conferre potest non rogatus ab Episcopo.*
7 *Episcopus huiusmodi non potest conferre ordines maiore*
8 *Dispensare in hoc casu solus Papa potest.*
9 *Ordines maiores qui ignorantia crassa suscepit à tali scopo, est irregularis.*
10 *Ignorantia probabili qui à tali suscepit ordines maiore regularis fit.*
11 *Quidam antiqui Doctores quomodo hunc ordinatum a lauerint.*
12 *Ab Episcopo excommunicato suscipiens ordines an irre ris sit, & quis cum eo dispenset.*
13 *Eadem est ratio de eo, qui ordines suscipit à suspenso, dinum collatione, interdicto, hæretico, schismatico, niaco, deposito, & degradato.*

14 *De quocumque excommunicato, suspenso, aut interdicto, an hoc intelligendum.*

15 *Suscipiens ordines minores cum Subdiaconatu vno die fit irregularis.*

16 *Deus sacros ordines suscipiens simul fit irregularis, & à solo Papa dispensari potest.*

SVnt aliæ irregularitates, quæ & in ordinum susceptione, & in susceptorum administratione contrahuntur.

Primò, † excommunicatus maiori excommunicatione, ordinem aliquem etiam minorem suscipiens efficitur irregularis, hoc est commune, & habetur *cap. 1. de eo, qui fur. ord. suscep. & cap. cùm illorum, de sent. excommun.* vbi non distinguitur de maiori vel minori ordine. Nota autem, si minori tantùm excommunicatione ligatus est, quamuis peccet, non effici irregularem. Nota etiam, ignorantiam iuris non excusare, nempe si nesciebat excommunicatum ordinem suscipientem incurrere irregularitatem, nec etiam ignorantiam facti, quando est crassa: benè tamen excusat, si est probabilis. arg. *cap. Apostolicæ. de Cler. excommun. suspens. vel interd. ministr.* Non † dispensat in hac irregularitate Episcopus, sed solus Papa, Gloss *cap. 1. de eo, qui fur. ordin. suscep.* nisi quando ingreditur religionem, & aliquanto tempore laudabiliter fuerit conuersatus, hodie tamen per Concil. Trident. dispensat Episcopus, quando occultum est crimen. Eadem est ratio de † suspenso ab ordinum susceptione: aut interdicto simpliciter, ab ordinum susceptione, hic, si ordines suscipiat, fit irregularis, hoc est commune, & habet Syluest. *ver. irregularitas. §. 2. dico.* (suspenso ab ordinum susceptione, vel interdicto) quia si est suspensus tantùm à beneficio, non fit irregularis, si ordines suscipiat, vt inferiùs dicemus de eo, qui ministrat in ordine, *cap. 27. n. 12.* 1 2 3

Secundò, qui suscepit ordines ab † Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, irregularis est, nec ministrat in susceptis, nec ascendit ad vlteriores ante dispensationem, *c. 1. de ordi. ab Episcop. qui renunc. Episcop.* in cuius declarationem aduerte aliqua ex eodem cap. desumpta. 4

Primò, si Episcopus † loco tantum, & non dignitati renunciauit, rogatus ab Episcopo aliquo, potest conferre ordines minores & maiores, nec qui suscepit, irregularis est. 5

Secundò, si verò renunciauit † loco, & non dignitati, potest etiam non rogatus ab Episcopo minores conferre, nec qui suscepit, irregularis est, sed potest eos exercere, & ad vl- 6

teriores promoueri, ac si ab eo suscepisset, qui non renunc-
uit. Hoc intellige, quando habet licentiam Episcopi prop
seu dimissorias, hoc enim supponimus: qui enim sine dim
soriis ordinatur, suspensus est, vt superiùs diximus *c.* 46.*n.*4
& si ordinem exercet, irregularis.
7 Tertiò, † maiores nullo modo conferre potest, & si q
suscipit scienter ab eo, manet irregularis, nec potest exer
re, nec ad vlteriores progredi nisi per dispensationem, eti
si ordinarius habuerit dimissorias proprij Episcopi.
8 Quartò, in hoc † casu non potest Episcopus dispens
sed solus Papa.
9 Quintò, qui † ignoranter suscepit ab eo ordines maio
ignorantia crassa & supina, est etiam irregularis, cum
solus Papa dispensat, & ignorantia crassa in hoc casu æ
paratur scientiæ. Post Conc. verò Trid. Episcopus dispe
quando delictum est occultum, vt sæpè diximus.
10 Sextò, si verò † ignorantia fuit probabilis, adhuc est i
gularis, si maiores ab eo suscepit: potest tamen Episcopu
spensare. In hoc vltimo est controuersia: nam quidam di
quando est probabilis ignorantia, non contrahi irregula
tem, sed quando est crassa. At Glos. & Panor. *ibi* dicunt e
contrahi irregularitatem, quando est ignorantia probab
& idem Innocen. & Hostien. & textus id significat: nam
tur quando ignoranter suscepit, Episcopum posse disp
re, nisi sit crassa ignorantia: ergo necesse est, eam igno
tiam, in qua Episcopus dispensat, esse probabilem, aliàs n
casu dispensaret Episcopus, si per ignorantiam probabi
non contrahitur irregularitas hæc.
Obiicies, quomodo, si nulla est culpa suscipientis: nam
ignorantiam probabilem excusatur à culpa, potest contrah
hanc irregularitatem? vera responsio est Innoc. quod c
trahitur propter culpam conferentis: in vituperium enim
opprobrium ipsius, qui suscepit ab eo ordines, non potest
ceptor exequi, nec vti eis, & hoc fieri solet, vt constat c
neminem d. 70. Vnde in hoc casu est irregularis ex alieno
licto: ratio autem Glos. quam probat Panorm. quia nemo
quod non habet: Episcopus autem ille non habens execu
nem ordinum, non potuit conferre, nullius est mome
nam ea ratio probaret, nec minores posse conferre. Ru
non est vera: nam excommunicatus Episcopus non ha
executionem, & tamen non omnis, qui suscipit ab exco
municato, non habet executionem, vt statim dicemus. R
ius non euacuat difficultatem, quia non videtur quomo

hæc irregularitas esset ex delicto, verius est quod diximus ex Innoc. quamuis etiam ipse Innocen. multa alia dicat.

Septimò, † quidam antiqui Doct. hunc non irregularem, 11
sed suspensum appellarunt, vt constat ex Hostien. Panor. *in eodem cap.* at Specula. *titul. de dispen.* inter irregulares numerat, & hoc Summistæ sequuntur, tamen quia idem est effectus in hac parte suspensionis & irregularitatis, placuit cum multis sentire & loqui.

Tertiò, qui ab † Episcopo excommunicato suscepit ordi- 12
nes, irregularis est, etiamsi ignoranter acceperit, puta nesciens excommunicatum, *cap. cum Clericis, de ordin. ab Episc. qui renunc. Episcop.* intellige de ignorantia crassa. si enim est probabilis, excusat, nec est irregularis: vt constat ex *can. ordinationes. 9. q. 1.* dispensat autem Episcopus cum ignoranter ordinato, vt habetur *eodem cap. cum Clericis*, tamen si scienter accepit ordines à tali, solus Papa dispensat, vt *ibi* Gloss. dicit, & ex ipso textu deducitur. Post Concil. Trident. etiam Episcopus dispensat, quando est occultum delictum. Eadem est ratio de † suspenso ab ordinum collatione, & in- 13
terdicto, hæretico, schismatico, simoniaco, deposito, & degradato, secundùm omnes. Attende autem, post concessionem Concil. Constant. *de vitandis excommunicatis*, esse hoc iam restrictum, vti diximus in materia de excommunicatione, nempe non de † quocunque excommunicato, suspenso, aut 14
interdicto procedere, nisi quando est publicus percussor clerici, aut nominatim excommunicatus, interdictus, vel suspensus post denunciationem, vnde qui ab aliis excommunicatis, suspensis, vel interdictis ordines suscipit, non per hoc fit irregularis. Attende rursus, quod dicimus de excommunicato, suspenso ab ordinum collatione, aut interdicto, cum eadem limitatione intellige de hæretico, schismatico, & simoniaco, cum Sylu. *verb. irregularitas. § 9.* quando sunt denunciati excommunicati. Qui ergo ab iis ordines scienter aut ignoranter crassa ignorantia suscipiunt, characterem quidem recipiunt. 1. *q. 1. can. gratiam.* sed non executionem, quod limitat Hostien. quem sequitur Tabien. *verb. irregularitas. §. 5.* quando metu cadente in virum constantem cogitur à talibus suscipere ordines. Adde tu, nisi in religionis contemptum id fieret, tunc enim nullus metus excusaret.

Quartò, qui † suscipit ordines minores cum Subdiacona- 15
tu vno die, est irregularis: dispensat autem Episcopus, vt in minoribus ministret, *cap. 1. de eo qui fur. ordi. suscep.* dummodò non fuerit sub excommunicatione præmonitum, ne quis ac-

cederet, qui eo die minores acceperit, tūc enim Papa solus di-
pensat, vt *ibi* habet Glos. iam verò post Concil. Trident. disp-
sat Episcopus, si est occultum delictum, nec excusat ab irreg-
laritate consuetudo patriæ suscipiendi minores simul cu-
Subdiaconatu, vt vult Anton. 3. *p. tit.* 14. *c.* 16. §. 16. iam eni-
16 per Concil. Trid. ablata est talis consuetudo: si verò † duos
cros suscepit simul, est irregularis, cum quo solus Papa di-
pensat, quando præmonitum est sub excommunicatione,
quis sic accedat ad duos suscipiendos. *c.* 3. *de eo, qui fur. ord.*
suscep. quod intellige, quando est publicum delictum; si ve-
occultum, etiam Episcopus, per Conc. Trid. & etiamsi non
occultum, quando non præcessit inhibitio sub excommuni-
tione: posset enim etiam Episcopus dispensare: nam ca-
prohibet dispensationem sub ea conditione.

ADDITIO.

De hac re vide Maiol. toto libro 4. Sayr. c. 10.

De irregularitatibus in ordinis ministerio.

CAPVT LXXII.

SVMMARIA.

1 *Excercens actum ordinis quem non habet, est irregulari.*
2 *Excommunicatus maiori excommunicatione, actum ord-quem habet, exercens irregularis fit.*
3 *Excommunicatus minori excommunicatione celebrans n- incurrit irregularitatem.*
4 *Ignorans se excommunicatum si ministret, nō fit irregula-*
5 *Excommunicatus si faciat actum ordini deputatum, est ir- gularis.*
6 *Excommunicatus an possit dicere horas canonicas, & vbi.*
7 *Excommunicatus faciens actus qui non sunt ordinis, sed i- risdictionis, non incurrit irregularitatem.*
8 *Excommunicatus audiens Missam, aut recipiens sacram- ta, irregularis non efficitur.*
8 *Dispensare in irregularitate hac, solus Papa potest.*
10 *Suspensus maiori suspensione ab officio, celebrans, aut act- ordinis exercens, irregularis fit, & à Papa solo dispensat-*
11 *De deposito & degradato idem intelligendum.*
12 *Suspensus à beneficio non contrahit irregularitatem mini- strando actum ordinis.*
13 *Suspensus à Confessariis ne celebrent, si id faciant, irregul- res non fiunt.*

14 Q

14 *Quæ suspensiones non sint censuræ.*

15.16 *Ex qua suspensione non inducatur irregularitas, quamuis contra agatur.*

17 *Suspensio maior distinguitur triplex.*

18 *Suspensus ob crimen, celebrans, aut in ordine ministrans fit irregularis.*

19 *Suspēsus ob defectū nō fit irregularis, si celebret aut ministret.*

20 *Irregularis celebrans aut ministrans, de nouo non fit irregularis.*

21 *Quæ suspensio inducat irregularitatem.*

22 *Qualis irregularis fiat de nouo irregularis, celebrans.*

23 *Suspensus ob infamiam aut scandalum, an fiat irregularis celebrans.*

24 *De interdicto idem dicendum, quod dictum est de excommunicato & suspenso ab officio.*

25 *Interdicto duo peculiaria.*

26 *Interdictus ab ingressu Ecclesiæ si in Ecclesia polluta celebret aut ministret, non fit irregularis.*

MVltipliciter contingit fieri irregularem ex indebito ordinum ministerio.

Primò quidem, qui † exercet actum ordinis, quem non habet, est irregularis: vt qui baptizat solemniter [a], qui audit confessiones, aut Missam celebrat, cum non sit sacerdos: hæc enim tria propria sunt sacerdoti, qui etiam Euangelium in Missa cantat, cum non sit diaconus, aut Epistolam, cum non sit Subdiaconus, aut ordines tentat conferre, cùm non sit Episcopus; denique actum ordini deputatum exercens, cum non sit tali ordine insignitus, est irregularis, *cap. 1. de cleric. non ordin. ministr.* Hæc Doctores [b] limitant, quando actus exercet solemniter, tanquam si ordinem haberet: nam si cantat Epistolam in choro, aut in altari sine manipulo, non est irregularis, *cap. vt quisque presbyter, de vit. & honest. cleric.* quia non facit talem actum, quasi ex ordine: solent enim laici, aut in minoribus constituti id facere, ita habet Panormitan. *cap. 1. de Cler. non ordin. ministr.* vbi autem cum manipulo cantaret, esset irregularis, nec est audiendus Nau. *cap. 27. num. 242.* qui citat Anton. 3. *p. tit. 28. cap. 1. §. 1.* quasi dicat, qui cum manipulo cantat, non esse irregularem, vbi est consuetudo, cum potiùs dicat contrarium, nempe esse irregularem, si cum manipulo dicat, vel etiam si sine manipulo in altari, vbi non est consuetudo, & sic à Syluest. etiam refertur, & probatur, *ver. irregularitas. §. 14.* quod verum puto quan-

quantum ad illud,si cum manipulo cantet,quia tunc est act
ordinis:non tamen quantum ad illud,si cantet sine manipulo
vbi non est consuetudo : puto enim , nunquam esse irregula
rem , si sine manipulo dicat , etiam vbi non est consuetud
quia non est hic actus ordinis,quamuis peccaret.

Similiter qui baptizaret, vt laici solent in necessitate fac
re,quamuis non esset necessitas, non esset irregularis, quam
uis peccaret extra necessitatis casum id faciendo : at celebr
re,confessiones audire, aut ordinare, nunquam fiunt , nisi s
lemniter : vnde qui aliquid horum faceret , esset irregulari
nisi ludo aut ioco id faceret , & non serio , hic peccaret t
men,licet nō esset irregularis.limitat etiam S.Th.4.*sent.d.*
in maioribus , quia in minoribus consuetudo obtinet , etia
à non ordinatis fieri. idem Syl. *v.irregularitas*. § 14.quod i
tellige,quando non faceret id , tanquam ordinatus tali ord
ne,quod maximè cōtingeret,vbi est consuetudo, vt illi act
exerceantur per promotos:aliàs enim etiam minorum actu
exercens fit irregularis,vt rectè contra quosdam dixit Pan
*c.2.de cler.excom.minist.n.*10.non solùm autem est hic irreg
laris vt ad ordines nequeat promoueri, sed in ordine , qu
verè habet, suspensus manet ad tempus arbitrio Episcopi,
habetur *c.2.de cler.non ordi.minist.* nec dispensat Episcopus
notat Panor. *eod.c.2.*& Antoni. 3. *p.tit.*28. *c.*1. nisi ad bene
cium, quod habetur *eod. c.* & hoc cum ordinato in sacris,
cogatur mendicare , cùm nequeat ad sæculum redire : at p
Concil. Trid. iam dispensat Episcopus , quando crimen
occultum. Syl.*ver.irregularitas*. §.14. limitat quando aliq
in ordinatione suscepit quidem necessaria , quantum ad su
stantiam , tamen defuit aliquid , quod supplendum est,pri
quàm ministret, tunc, si exercet ordinem, peccat,tamen irr
gularis non efficitur : quia verè ordinem habet.

2 Secundò, † excommunicatus maiori excommunication
etiamsi ordinem habet , celebrans , aut ordinis actum mod
prædicto exercens,est irregularis,ita Doctores notant *c.* 2.
cler.excom. interd.ministran. Hostien.Ioan. Andr. & Panor
circa quod aliqua sunt notanda.

3 Primò, † excommunicatus minori excommunicatione,c
lebrans,non incurrit irregularitatem, vt habetur *c. si celebr*
eod.tit. quamuis peccet:idē est,si alium actū ordinis exercea

4 Secundò,si † ignorans [c] probabiliter se esse excommuni
catum, ministrauit , non est irregularis : secus verò , si igno
rantia fuit crassa,vt habetur *cap. Apostolicæ, eod. tit.* hic eni
non euaderet irregularitatem.

Terti

Tertiò, non solùm, si celebrat in excommunicatione, est irregularis, sed si faciat † actum ordini deputatum, etiam 5
actum minoris ordinis, vt dicit Panorm. *cap. si quis presbyter. eodem tit.* quod intellige, quando facit tanquam ordinatus, vt suprà diximus.

Quartò, non efficitur irregularis, si dicat horas canonicas, immò † tenetur eas dicere, vt dicit *ibidem* Panorm. debet au- 6
tem dicere horas, tanquam priuata persona, & sine, Dominus vobiscum, vt *ibi* notat Panorm §. *& domi suæ*, quòd si in Ecclesia diceret publicè in choro, Panorm. *cap. 3. de cler. excom. ministr.* putat esse irregularem, sed non id probo: nam in choro solent laici etiam cantare horas, id tamen locum haberet, quando diceret eas, tanquam hebdomadarius, aut dicendo capitulum, & orationem, quod est proprium sacerdotum, vt notat Syluest. *verb. irregularitas.* §. 15.

Quintò, non incurritur irregularitas per hoc, quod facit † 7
actus, qui non sunt ordinis, sed iurisdictionis, vt si visitet, puniat, excommunicet, beneficia conferat, & hoc est secundum omnes.

Sextò, non efficitur irregularis per hoc, quod † audit mis- 8
sam, aut recipit sacramenta, quamuis peccet ingerendo se communioni fidelium, à qua excommunicatus priuatur. Hoc tamen in loco est adnotandum, aliquos Doct. affirmasse, Episcopum incidere in irregularitatem, qui excommunicatus existens, etiamsi non celebret, facit sibi & coram se celebrare ex auctoritate, & non tantum audiendo sacrum, vt alij communiter audiunt, tunc enim irregularis non esset: tamen auctorizando, vt dicunt, & faciendo coram se celebrare alios fit irregularis, ita habet Gloss. *Clem. 2. de priuileg. & exces. prælа. ver. etiam celebrare*, & Panor. *c. illud. de cler. excom. celebran.* immò Hostien. *eodem c.* affirmat esset irregularem, etiam audiendo sacrum. Inter Summistas Syl. *ver. irregularitas.* §. 15. tenet esse irregularem, si audiat auctorizando, aut similiter coram se celebrari faciat diuina officia, dicítque omnes penè Doctores ita sentire. Nauar. autem *cap. 27. num. 244.* extendit ad laicos excommunicatos, qui coram se etiam celebrari faciunt, cum sint excommunicati: quod additamentum est præter communem, immò puto contra communem opinionem: omnes enim loquuntur in Prælato, qui auctorizando vt dicunt, celebrari facit diuina, videtur enim actum ordinis exercere; sed quidquid sit, non existimo esse veram opinionem, nec sequendam, nititur enim debili fundamento, nempe *cap. illud, de cler. excommun. ministr.* vbi Prælatus arguitur,

quod

quod celebrari sibi diuina fecerit, quod fateor esse dign reprehensione & pœna,quia ingessit se communioni fideliu cum esset excommunicatus : tamen non habetur, quod sit regularis ; habemus autem non esse admittendam irregula tatem nisi quæ sit iure expressa : hæc autem non est,si enim peccato colligamus irregularitatem,multiplicabuntur infi tæ, quas nemo admisit : ideò non probo hanc opinionem.A de hunc actum non esse ordinis , sed iurisdictionis , prop quam non incurritur irregularitas.

9 Quantum ad † dispensationem irregularitatis huius, q excommunicatus celebrauit,aut actum ordinis exercuit,co munis est opinio,ad solum Papam pertinere:nam , vt pa post dicemus , eadem est huius ratio, & illius , quæ prouen quando suspensus aut interdictus celebrauit, & quæ solius Papæ.*c.1.de sent.excom. in 6. & c.2.de sent. & re iudi. in* ita expresse affirmant Gloss.*can.presbyteratus d.50.ver.pe* & Panorm.*c.3.de cleric.excom.celebr.*& Archid.*can.si quis E scopus 11. q. 3.* quando verò occultum est crimen , potest Concil.Trid.Episcopus dispensare.

Tertiò, non tantùm excommunicatus maiori,vti dixim

10 sed etiam † suspensus maiori suspensione ab officio,celebr aut actum ordinis exercens fit irregularis à solo Papa disp sabilis,*cap.1.de sent.excom.in 6. & cap.1,de sent. & re iudi. 6.* etiam si ignoranter , dummodò sit ignorantia crassa, etiam dictum est de irregularitate excommunicati celebra tis,quam etiam minori suspensione suspensus non contrah vt dicit Panorm.*c.si celebrat.de cleric.excom.ministr.*Quod d

11 cimus de suspenso,intellige de † deposito & degradato: su enim quædam suspensiones maiores.Sunt autem quædam a notanda.

12 Primò, qui † suspensus est à beneficio tantùm , & non officio , non contrahit irregularitatem ministrando actu ordinis , quia ordo ad officium pertinet , in quo non est su pensus,ita habet Panormitan. *cap.nisi cùm pridem. de renun num.19.*& Gloss.*cap.latores,de cleri.excomm. ministr. verb. officio.*

13 Secundò,qui à † Confessariis aliquibus de causis iustis su penduntur ad tempus,ne celebrent , non fiunt irregulares, celebrent , quamuis peccent,ita habet Innocent. *cap. si cele brat.de cleric.excomm.ministr.*& Archidia. *can. si quis Episc pus.5.quæst.3.*& Sylu.*ver. irregularitas, notab. 27* & ratio est, quia ista suspensio non est censura:hanc enim simplex Con fessarius non habens iurisdictionem inferre non potest: non

est autem expressum iure per suspensionem, quæ non est censura, induci irregularitatem: hac de causa † suspensiones, 14
quæ non in foro contentioso, sed pœnitentiali imponuntur, non sunt censuræ, sed quædam prohibitiones: ideò, etiamsi † contra eas agatur, non inducitur irregularitas, vt dicit An- 15
ton. Butr. *cap. si celebrat. num. 12. de cler. excommun. minist.* sicut nec † inducitur ex suspensione, quam vocant à Deo, 16
quæ est ex quouis mortali: quamuis enim peccet qui in mortali celebrat, non tamen est irregularis, quia huiusmodi suspensiones non sunt censuræ, nec propriè suspensiones, sed prohibitiones quædam: illæ autem sunt à canone, vel à Iudice in foro contentioso.

Est præterea notanda doctrina multum agitata inter Doctores, *in cap. si celebrat. de cler. excom. minist.* quam Innocen. Panorm. Butri. & alij *ibi*, & Archid. *can. Apostolicæ. d. 56.* tradunt. † Suspensionem enim maiorem, quæ à canone vel ab 17
homine iniungitur, & ordinis executione priuat, triplicem distinguunt: quædam enim propter crimen infligitur: quædam propter defectum, qualis est illegitimo, aut corporis vitium patienti: quædam propter infamiam vel scandalum, quæ est ex notorietate delicti. Quo supposito, respondent tria.

Vnum est, † suspensus propter crimen, siue ad tempus, siue 18
perpetuò, celebrans, aut in ordine ministrans, fit irregularis. Quod dictum quidam limitant, dicentes, quando est suspensus cum conditione aut limitatione, nempe donec satisfaciat, aut donec pœniteat, si celebret ante impletam conditionem, non fieri irregularem, & hoc habuit Innocent. *loco citato.* quidam dixerunt esse irregularem, vt idem Innocent. qui fuit varius in hoc, vt notat Butri. Ioan. Calde. verò citatus à Butrio, distinguebat, si enim est suspensus, donec satisfaciat, fit irregularis: quia qui sic suspensus est, indiget absolutione, etiam facta satisfactione: qui verò suspensus est, donec pœniteat, non indiget absolutione, sed facta pœnitentia manet liber, ideò si hic celebret vel ministret ante pœnitentiam, non fit irregularis, quam distinctionem sequutus est Syl. *ver. irregularitas. notab. 27.* sed meritò reiicitur à Butrio, quia nihil ad rem facit, quod impleta conditione indigeat absolutione, vel non, dummodò sit vere suspensus à canone, vel ab homine propter crimen, & ipse tunc celebret suspensus existens: hinc enim manat irregularitas, & hoc est verum & iuridicum: ideo Panormit. *eodem cap. si celebrat*, indistinctè tenuit, si est suspensus à iure vel ab homine maiore suspen-

sione

sione propter delictum, esse irregularem, si suspensus mi
stret in ordine.

Alterum horum Doctorum dictum est, si quis est † susp
sus propter defectum, non fit irregularis, si celebret aut
nistret, sed peccat: vnde illegitimus aut vitiosus corpore
lebrans, non fit irregularis. Hoc dictum verum est, tamen i
proprius est & confusus loquendi modus: nam huiusm
defectum patientes sunt irregulares, & non suspensi, nisi l
gè sumpta suspensione: nam etiam excommunicati & in
dicti possunt sic dici suspensi, quia ab officij executione
impediti, sic etiam omnis irregularitas est suspensio: at v
si loquamur de propria suspensione, quæ est dictincta c
sura à prædictis, & distinguitur ab irregularitate, quæ
est censura, tunc illegitimi & vitiati corpore non sunt susp
si, sed irregulares; ideo celebrantes non contrahunt aliam i
20 gularitatem, quia † irregularis celebrans aut ministrans p
21 cat, sed non fit de nouo irregularis. † Suspensio autem, quæ
ducit irregularitatem, est verè censura distincta ab aliis p
dictis: vnde si quis est irregularis, etiam propter crimen
non aliam habet suspensionem, quàm eam, quæ generalis
non incurrit nouam irregularitatem, sicut manifestè pr
tur: nam qui excommunicatus est, & celebrat, est irregu
propter crimen, tamen si iterum celebrat, non contrahi
uam aliam irregularitatem. Simili modo puto dicendu
homicida simplici: est quidem irregularis, non autem sus
sus censura suspensionis, ideo celebrans non contrahit al
22 irregularitatem: secus si esset simul † homicida & excom
nicatus: quia occidit clericum, tunc esset de nouo irregul
celebrans, quia excommunicatus celebrauit. Doctores e
confusè loquuntur, & obscurant materiam hanc, cum
sit opus hac distinctione, sed loqui oportet simpliciter de
pensione, quæ verè est censura ab aliis distincta, quæ sem
propter crimen imponitur, siue à iure siue ab homine,
simoniacus in ordine est suspensus, &c, si celebrat, irregula
sic multi alij, de quibus suprà diximus.

23 Tertium dictum illorum est, si quis est † suspensus prop
infamiam aut scandalum, quæ procedunt ex criminis no
rietate, celebrantes non fiunt irregulares, quod dictum eti
confusum est, quamuis verum. nam tales non sunt susp
sed irregulares, vt paulo post dicemus, & ideò, non con
hunt nouam irregularitatem, nisi esset aliquod crimen t
quod inducit suspensionem vltra irregularitatem ex no
rietate, qualis est publicus concubinarius, de quo dixim
si

superius,aut simoniacus in ordine,aut alius huiusmodi:tamen si crimen non habet aliud,quàm quod prouenit ex notorietate,ex qua infamia vel scandalum oritur, non inducit irregularitatem;si quis celebret,quia is irregularis est, & non propriè suspensus. Et hæc sunt notanda pro intelligentia Doctorum multorum,& pro resolutione veritatis.

Quartò,quod dictum est de † excommunicato & suspenso 24
ab officio,idem dicendum est de interdicto : interdictus enim personaliter celebrans,aut actum ordinis,exercens, fit irregularis à solo Papa dispensabilis, eadem enim est ratio horum trium secundum omnes Doctores. Sunt tamen † duo pecu- 25
liaria interdicta. Vnum est, si quis etiam non personaliter interdictus, in loco tamen interdicto scienter celebrat, fit irregularis à solo Papa dispensabilis, nisi ex priuilegio vel à iure sit illi concessum in tali loco celebrare, ita habetur *cap. is cui,de sent.excomm. in 6.* Alterum est, cui est interdictus ingressus Ecclesiæ, celebrans in ea fit irregularis, *cap. is cui, de sent.excomm.in 6.*quod si hic extra Ecclesiam celebraret,nempe in oratorio domi, vel alibi, quia habet altare portatile, dummodò in Ecclesia non celebraret, non esset irregularis, nec peccaret, vt tenet Gloss.*in eodem cap.is, cui.* Non etiam fit irregularis,si in Ecclesia † polluta tantùm celebret aut mini- 26
stret. ita habent Panorm. *cap. tuarum. de priuileg.* & ibidem Butri. qui addit, si Episcopus vltra pollutionem addit nouum vinculum interdicti supra iuris prohibitionem, quia interdicit eam, tunc esset irregularis celebrans in ea, ratione interdicti: si verò simplicem adhibet prohibitionem & interdictum,non intendens aliud, quàm obseruantiam prohibitionis iuris,tunc non esset irregularis celebrans in ea, & hic est casus illius *cap. tuarum.* semper tamen peccaret, qui celebraret in ea, & esset suspendendus.

ADDITIONES.

Vide Sayrum cap.10.lib.7.

a *Baptizat solemniter.*] Etiamsi vrgeat necessitas, etiam si sit Cardinalis Diaconus, vide Sayrum capite 10. libro 3. num.4.

b *Hæc Doctores.*] Vide Sayrum num.3. loco citato.

c *Secundò, si ignorans.*] Vide Sayr. num.15.loco citato.

De irregularitate ex delicto in scientia discendi vel dicenda.

CAPVT LXXIII.

SVMMARIA.

1 *Regulares professi extra claustra egredientes ad leg vel audiendas leges vel Physicam, quando promoue possunt, & à quo dispensandi.*

2 *Regularis si alia de causa honesta egressus audit au prædictas scientias, & abest vltra spatium duorum sium, non incidit in hanc pœnam.*

3 *Prohibitio facta cōtra regulares ad quos prætereà exten*

EST alia irregularitas ex delicto, quæ habetur *c. non m*
1 *perè, adiuncto cap. super specula, ne cleri. vel mona.* † lares enim professi, qui extra claustra egrediuntur, ad le das vel audiendas leges, aut Physicam, scilicet medicin intra duos menses ab egressu non fuerint ad claustra r præter excommunicationem, de qua suprà diximus, pro ri non possunt, nec per alium, quàm per Papam sunt dis biles, nisi fuerit occultum crimen, tunc enim Episcop Concil. Trid. dispensat.

Aduerte ex Panorm. *in c. non magno perè, allegato.* vtru requiri ad contrahendam hanc pœnam, nempe egre claustro, & hac de causa factum: si enim intra claustru
2 stens audiat aut legat prædictas scientias prohibitas, quidem, tamen non incurrit hanc pœnam. Similiter † de causa honesta egressus, audit aut legit has scientias contrahit pœnam, debet enim vtrumque simul conueni vltra hoc spatium duorum mensium, intra quod audie legens peccat, sed non incidit in hanc pœnam. Plura di
3 in materia excommunicationis, hoc solum attende, † pro tionem factam *in cap. non magnoperè,* contra regulares e sam fuisse *cap. super specula* ad Archidiaconos, plebanos, positos, cantores, & alios clericos personatum habent presbyteros, qui nisi intra duorum mensium spatium d rint, pœnam latam contrahunt, non solùm excommunic nem, sed etiam irregularitatem, quòd nempe spe promot careant, si promoti non sunt, & hanc interpretationem rem esse Glossa *ibi* notat.

AD

ADDITIO.

Vide Sayrum cap.12.num.25. Maiol.libr.3. cap.5.

De irregularitate ex criminis notorietate.

CAPVT LXXIV.

SVMMARIA.

1 *Crimen notorium post pœnitentiam hominem facit irregularem, indigetque dispensatione.*
2 *Crimina quædam mediocria, quædam enormia quæ sint.*
3 *Notorium crimen est duplex, iuris & facti.*
4 *Notorium iuris triplex quomodo.*
5 *Crimen notorium iuris quomodo fiat aut constet.*
6 *Notorium facti quid sit.*
7 *Notorium quid differat à famoso.*
8 *Publicum est commune notorio & famoso.*
9 *Manifestum à notorio distinguitur.*
10 *Mediocria non faciunt hominem irregularem.*
11 *Enormia an inducant irregularitatem.*
12 *Irregularitas hæc non est ex delicto, sed ex defectu.*
13 *Ad iudicandum genus irregularitatis quid considerandum.*
14 *Episcopus potest cum his post pœnitentiam dispensare.*

ORitur etiam irregularitas ex criminis notorietate; † 1
crimen enim notorium etiam post pœnitentiam hominem facit irregularem, indigétque dispensatione. In huius explicationem, aduerte ex Antoni.de Butrio *cap. ex tenore. de tempor.ordin.num.5.*& aliis Doctoribus *in eodem cap. at si clerici.de iudici.*† crimina quædam esse mediocria, quædam 2
enormia: mediocria sunt quæcumque peccata mortalia; enormia verò, quæ faciunt hominem dignum depositione, aut degradatione, maximè accedente incorrigibilitate, vt homicidium, periurium, adulterium, stuprum, sacrilegium, furtum, falsum testimonium, hæresis, simonia, peccatum nefandum, & cætera, quæ iure puniuntur tali pœna, de quibus vide Panormit. *cap. at si clerici. de iudici.* Aduerte rursus ex Panorm.& Gloss. *cap.vestra, de cohabi.cleric. & muli.* vbi copiosè de hoc agunt, ex quibus aliqua breuiter deducam, adiunctis paucis. † Notorium est duplex, vnum iuris, alte- 3
rum facti. Notorium iuris † triplex est, primum, quod con- 4
stat ex spontanea confessione facta in iudicio coram iudice

competenti; qui enim in iudicio proprium crimen sp
confitetur, illud facit notorium, etiamsi non sit sententia
contra eum.

Secundum est notorium ex clara probatione & indub
Tertium est ex sententia, quæ reuocari non potest.

5 † Crimen ergo notorium fit notorietate iuris, quod
stat ex propria & spontanea confessione in iudicio, vel e
dubitata & clara probatione, vel ex sententia vltima &
6 uocabili. † Notorium facti est, quando est clara locuti
euidentia facti prouenieus, quod aliqua tergiuersatione
7 ri non potest; differt enim † à famoso: famosum enim est
communiter circumfertur, sed ex euidentia facti aut
auctore non procedit, vnde probari non potest: notoriu
8 rò ex scientia, ex auctore certo est, probarique potest; p
blicum verò commune ex notorio & famoso, vtrumque
dicitur publicum. & constat ex *cap. tua nos, de cohabit. cl*
9 *muli.* distinguit etiam Panorm. à notorio † manifestum,
probari potest, sed non adeò patet ac notorium: ad fa
dum autem notorium, dicit necessarium esse, vt cons
populo, aut maiori parti viciniæ, vel vici, dummodò no
pauciores decem; vnde quinque non faciunt notorium
manifestum, immò vbi collegium vel viginti continet
nia, sex non sufficiunt facere notorium, sed necessaria est
ior pars viciniæ.

10 His suppositis, dico, † mediocria, siue occulta, siue
ria, non faciunt hominem irregularem, itaut post pœ
tiam indigeat dispensatione, nec in hoc est controuersi
11 ctorum, siue sit notorium notorietate facti, siue iuris. † E
mia autem notoria, siue notorietate facti, siue iuris,
cunt irregularitatem, nec est in hoc controuersia: at
cùm non sunt notoria, sed occulta, tunc est controue
inducant enormia irregularitatem. Hostien. *cap. ex teno*
tempor. ordin. & cap. nisi cùm pridem. de renunc. quem q
sequuntur, peccatum omne enorme inducere irregul
tem, etiamsi occultum sit, affirmat, quod verum n
cùm non habeatur in iure talis irregularitas; vnde Burr
ex tenore, dicit occultum etiam enorme non inducere
gularitatem, sed sola deleri pœnitentia, præter homicid
cui adiunge hæresim, & cætera, quæ in iure exprim
vt quando suspensus, vel excommunicatus, aut interd
celebrat, & denique quando tale est crimen, quod i
regularitatem inducit: de quibus diximus, & adhuc pl
cemus.

Cætera verò occulta etiam grauissima, quæ non exprimuntur in iure, sola pœnitentia delentur, vt probatur *c. ex tenore, & cap. quæsitum, de tempor. ordin.* & Couar & Nau. affirmarunt de peccato sodomitico [a], quod iure non inducit irregularitatem. Nau. autem adfert quandam bullam Gregor. quæ potiùs videtur loqui in foro exteriori, & contra solos Clericos, nec in occultis procedit. Aduerte rursus, Nauarrum huiusmodi irregularitatem inter eas numerasse, quæ sunt ex † delicto cum reuera non sit, sed ex defectu, quæ enim irregularitas nascitur ex delicto, semper ex eo siue occulto siue manifesto procedit: nam propter delictum posita est: at verò hæc non est ex delicto, cùm, si occultum est non oritur, sed est ex infamia & scandalo, quæ oriuntur ex notorietate delicti. Ad † iudicandum autem genus irregularitatis, considerare oportet id, vnde immediatè procedit. Doctrina hæc communis est antiquorum: nam Innocen. *cap. si celebrat. de Cle, excomm. minist.* & ibi Panorm. & cæteri, & Archidia. *can. Apostolica d. 56.* expresè dixerunt hanc irregularitatem non esse propter delictum, sed propter infamiam vel scandalum, vnde Anton. Butr. *cap. ex tenore, de temp ordin.* dicit hæc crimina inducere irregularitatem ex accidenti, nempe ex notorietate. Existimat autem † Episcopum cum iis posse post pœnitentiam dispensare, sicut suprà diximus de infamibus, quod probatur *cap. si Clerici. §. de adulteriis. de iudic.*

12

13

14

ADDITIONES.

Vide Sayrum cap. 12. lib. 7. Maiol. lib. 5. cap. 12.

a *De peccato Sodomitico.*] Hoc si sit occultum, non inficit virum impurum irregularitatis nota. Nau. c. 27. num. 249. Sayr. num. 22. loco citato, verùm Couar. in Clem. si furio. par. 1. §. 1. numero 6. dicit occultum sodomitam, etiam peracta pœnitentia suspensum esse, efficique irregularem, si celebret; cum quo solus Papa dispensat. idem tradunt Diaz cap. 80. pract. crimin. can. Iul. Clar. l. 5. sent. §. sodomia, numero 5. ex communi, sed refragatur Nauar. numero 248. Valent. loco citato, puncto 3. in fine, Maiol. lib. 5. cap. 4. conantes patrare sodomiticum crimen, irregulares arbitrantur.

Fœminam subigere extra vas naturale, Doctores quidam arbitrantur ad Sodomiæ vitium pertinere. Vide Sayrum num. 23. Sà v. Luxuria, numer. 6. Couarruuias in 4. Decreta. parte secunda, capite septimo §. 5. numero septimo, dicit fœminam hoc agentem non puniri ordinaria sodomitarum pœna: vide libro 5. capite 13.

Tunc sodomiticum crimen est,quando copula cum s[...] nis effusione in debito vase perficitur : vide Sayr. loco Nauar. c. 27. n. 250.

Caietanus secunda secundæ, q. 154. art. 6. ad quan[...] fœminam subigentem sodomiticum scelus peragere in[...] idem docet Coron. p. 1. cap. 2. & colligitur ex D. Thom[...] q. 154. art. 11. Vide libro 5. cap. 13.

De irregularitate ex homicidio.

CAPVT LXXV.

SVMMARIA.

1 *Tractatio de irregularitate, quæ oritur ex homicidio p[...] ex defectu est, partim ex delicto.*
2 *De quo homicidio hic tractatur.*
3 *Mutilatio membri nomine homicidij intelligitur.*
4 *Omne homicidium non fit cum peccato.*
5 *Quis iustè occidat & occidi faciat, quis iniustè.*
6 *Ex vtroque homicidio, iusto & iniusto, an oriatur irr[...] ritas.*
7 *Tres irregularitatis species ex homicidio.*
8 *Homicidæ cur ab ordine repellantur.*
9 *Irregularitates ex homicidio licito & illicito quomodo [...] guantur.*
10 *Irregularitas ex homicidio iusto & illicito quomodo [...] guenda.*
11 *Irregularitatis duo genera, ex defectu & ex delicto.*
12 *Irregularitas quæ dicenda ex delicto.*
13. 14 *Irregularitas quæ dicenda ex defectu, nẽpe sacram[...]*
15 *Quatuor rationes ex Theologis, quibus defectus huius [...] gularitatis explicatur.*
16 *Irregularitas, ex defectu sacramenti an adnumeretur [...] bigamiæ irregularitate.*

1 OBscura est & varia de irregularitate, quæ oritur e[x ho]micidio, † tractatio, quam in vltimum locum [...] distulimus, quia partim ex defectu, partim ex delicto e[st], denique sunt fere casus, & eædem in vtraque regulæ. Lo[qui]mur autem non de homicidio spiritali, quo anima occi[di]citur per peccatum, quia vita spiritali gratiæ priuatur, [...] etiam de eo, quo occidere dicitur qui odit, qui detrahit [...]

ximo, de quo homicidij genere agitur *de pœn.d.1.can.homicidiorum.* & *can.nolite putare*, & multis aliis canonibus, hæc enim homicidia non inducunt irregularitatem, de qua nunc agimus: nos verò tractamus de † homicidio corporali, quo 2
homo vita hac ſenſibili priuatur, quando interficitur: nomine autem homicidij ad effectum irregularitatis, intelligimus ſemper etiam membri † mutilationem, vt inferiùs declaratur. 3

Hoc ergo ſuppoſito, duo quidem ſunt ſine vlla controuerſia; vnum eſt, non † omne homicidium cum peccato fieri: aliquando enim licet occidere hominem, aliquando etiam non 4
licet, 23.q.5.*can.ſi homicidium.* 23.q.4.*can.illud.* multiſque canonibus id conſtat, † index enim & miniſtri eius iuſtè occidunt & occidi faciunt malefactores, & in bello iuſto miles 5
iuſtè occidit hoſtem, iniuſtè etiam homo priuata auctoritate occidit hominem. Eſt ergo homicidium iuſtum, & eſt homicidium iniuſtum. Alterum eſt, ex vtroque † homicidio oriri 6
irregularitatem: qui enim iuſtè & qui iniuſtè occidit, irregularis eſt, *can.ſi quis viduam.d.*50. hęc duo certa ſunt, illud autem eſt controuerſum, ad quam irregularitatis ſpeciem hæc quæ oritur ex homicidio, ſit reuocanda.

In primis Ioan. Anan. *c.vlt. de homic.* † tres diſtinguit irregularitatis ſpecies. 7

Vnam, quæ ex deformitate proprij corporis oritur.

Alteram, quæ ex deformitate corporis alieni, vt qui occidit, mutilat, aut ad hæc conſilium vel auxilium præſtat.

Tertiam, quæ eſt ex culpa, vt quando aliquis ſuſpenſus celebrat.

Dicit ergo, † homicidas repelli ab ordine propter horro- 8
rem & ſcandalum; horror enim eſt, ſi ponat manus in ſanguine Chriſti, qui effudit ſanguinem hominis, iuxta hanc doctrinam, irregularitas, quæ ex homicidio eſt, ſiue licito ſiue illicito, non eſt ex delicto. Hoc idem ſenſerat Innocen. *cap.gaudemus, de diuort.* vbi dicit, irregularitatem homicidij non eſſe poſitam propter peccatum, indéque eſſe, vt tam iuſtus quàm iniuſtus homicida ſit irregularis: cui doctrinæ quidam antiqui adhæſerunt, eandem rationem irregularitatis in omni homicidio punientes, & ita ſenſit Henric. Boic. *cap. ſicut dignum. de homicid. num.* 43. vbi ſtatuit, homicidas ex facto voluntario indirectè eſſe irregulares, tum propter horrorem, tum quia ordines diriguntur ad ſacramentum Euchariſtiæ, quod eſt ſacramentum pacis; paci autem maximè contrariatur homicidium, & videtur

hæc ſententia S.Thom.1.2.*q*.20.*art*.5. *ad* 4.vbi vtramqu
regularitatem ad defectum ſacramenti reducit.

9 Alij ſecundo loco diſtinguunt has † irregularitates,&
ex homicidio illicito oritur,ad irregularitatem ex delict
uocant,quæ verò ex licito homicidio eſt,ad honorem &
dalum,hanc ſententiam ſecutus eſt Panorm. *cap.gaud.* m
diuort.& videtur opinio Gloſſ.marg.15.*q*.1.*can.vlt*. cum
nonnullis, hi non videntur irregularitatem ex licito hom
dio inter eas numerare quæ ſunt ex defectu.

10 Alij tertio loco diſtinguunt irregularitatem,† in eam
eſt ex homicidio iuſto,& hanc inter eas, quæ ex defectu
adnumerant ; quæ verò ex illicito oritur, inter eas,quæ
ex delicto,ita ſenſit Præpoſ.*can*.1.*d*.50. *num*. 8. & *cap*.
ead. d. vbi irregularitatem, quæ ex homicidio licito e
pellat ex defectu, & coniungit cum ea, quæ eſt ex big
nec videtur hoc eſſe in re contrarium ſententiæ præce
Panor. nam per horrorem & ſcandalum intellexit defec
qui eſt cauſa horroris ; nam corpore vitiati etiam ind
horrorem & ſcandalum ; non tamen propterea irregul
eorum deſinit eſſe ex defectu ; conſonat etiam doctrin
11 ſius *cap.niſi cùm pridem. de renunc.* vbi diſtinxit † irreg
tatem in duo genera,nempe in eam, quæ ex defectu,&
quæ eſt ex delicto : cùm igitur homicidium licitum n
delictum,neceſſe eſt irregularitatem,quæ inde prouenit,
ex defectu, idque ſenſiſſe videntur, quotquot illam bi
brem diuiſionem amplexi ſunt. Pro huius difficultatis
lutione ſit

12 Prima propoſitio, † irregularitas ex homicidio illici
iniuſto dicenda eſt ex delicto, ſeu ex peccato, ita affir
Panor.*cap.gaudemus,de diuor.n*.17.& Hoſtien.*eod.cap.n*.
Præp.*can*.1.*d*. 51. & eſt multorum aliorum, quæ confir
ex Conc.Trid.*ſeſſ*.24.*c*. 6. datur enim facultas Epiſcopi
pēſandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occult
uenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio volun
Ergo quæ oritur ex homicidio voluntario illicito,eſt ex
cto : nam exceptio fit ab eodem genere.

13 Secunda propoſitio,† irregularitas, quæ oritur ex hom
dio licito, dicenda eſt ex defectu, hæc etiam communi
nam communis eſt diuiſio in irregularitatem ex delicto
defectu ; cùm autem hæc non ſit ex delicto,conſequitur
eſſe ex defectu.

Tertia propoſitio, irregularitas huiuſmodi dicenda e
14 defectu † ſacramenti,hæc eſt S.Tho. 1.2.*q*.20.*art*.5.*ad* 4.
expri

expresse ad defectum sacramenti irregularitatem iudicis occidentis reducit, & Alex. Alen. 3. *p. q. 34. m. 2. art.* 3. pro quo aduerte, Præpositum *can. miror. d.* 50. † quatuor rationes collegisse ex Theol. quibus defectum huius irregularitatis explicat. 15

Prima est S. Thom. 2. 2. *q.* 64. *art.* 4. & 4. *sent. d.* 25. *q.* 2. quia clerici sunt electi ad altaris ministerium, in quo repræsentatur passio Christi occisi, qui, cùm pateretur, non comminabatur. Debent ergo ministri suum Dominum imitari.

Secunda est eiusdem S. Thom. quia clericis committitur ministerium nouæ legis, in qua nulla pœna occisionis, aut mutilationis determinatur.

Tertia ex Alex. Alen. 3. *p. q.* 34. *m.* 2. *art.* 3. ministri nouæ legis debent esse ministri mansuetudinis & dilectionis, ad alliciendos animos hominum ad bonum,

Quarta ex eodem, ministri nouæ legis sunt ministri sacramenti vnionis & viuificationis: sacramentum enim altaris significat vnionem Ecclesiæ cum Christo, & viuificat sumentes & participantes. Qui ergo occidit, sacramentum vnionis & viuificationis non repræsentat. Has quatuor rationes colligit Præpos. ex S. Thom. & Alexan. In homicida ergo est defectus significationis, mansuetudinis, & sacramenti: omnia autem hæc significantur voce hac, ex defectu sacramenti, & Alexan. hanc † irregularitatem ex defectu sacramenti appel- 16
lat, & adnumerat cum bigamiæ irregularitate, quæ etiam est ex defectu sacramenti. Quidam ad defectum eiusdem mansuetudinis reducunt, & hoc videtur conforme *cap. interfecisti. de homic.* vbi huius vocabuli facta est mentio, duos enim latrones ad rei temporalis defensionem occidit quidam monachus, quem irregularem Papa declarat. quia inquit contra mansuetudinem Ecclesiasticam egit. Est ergo homicidij irregularitas ex defectu mansuetudinis, & hoc verum est: sed quia vltra mansuetudinis defectum, habet alios defectus, vti diximus, & omnes includuntur hac voce, sacramenti, ideò cum S. Thom. & Alex. & aliis vsi sumus hoc nomine. Quòd si obiicias, homicidium, quod ex delicto est, habere eundem defectum, fateor: tamen habet vltra hoc delictum, & ab eo, quod grauius est, accipit denominationem: vbi verò culpa non est, manet solus defectus, & adeò nominatur irregularitas ex defectu mansuetudinis.

De irregularitate ex mutilatione.

CAPVT LXXVI.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas ex defectu ex qua oriatur mutilatione, ex qu ex delicto.*
2 *Mutilatio quid sit.*
3 *Membrum qui debilitat, non fit irregularis.*
4 *Mutilatio cur homicidio comparetur, quantum ad irregularitatem*
5 *Membrum quid sit dicendum.*
6 *Membrum quomodo multi Canonistæ distinguant.*
7 *Pro membro quale habeatur ad effectum irregularitatis.*
8 *Auricula est membrum.*
9 *Petrus non fuit irregularis, qui Malcho absc.dit auriculam*
10 *Mamilla in femina est membrum.*
11 *Vulneratio an inducat irregularitatem.*
12 *Qui alterum percutit, & percussione facit irregularem defectu, an sit irregularis.*
13 *Excæcans alterum non fit irregularis.*
14 *Venenum sterilitatis mulieri qui dat, non est de iure irregularis, nec homicidia habetur.*
15 *Mortuo homini abscindens caput aliudve membrum non irregularis.*
16 *Fœtum qui, antequam anima sit informatus, aboriri facit, iure irregularis non est.*
17 *Per voluntatem & conatum occidendi aut mutilandi, efficiatur quis irregularis.*

QVantùm ad irregularitatem contrahendam, parem fecerunt iura mutilationem homicidio, qui enim occidit aut mutilat, siue licitè faciat, siue illicitè, irregularis est. *Clem. furiosus, de homic.* quamuis, vt notauit Præpos. *can. de his d. n.7.* non sit ita grauis irregularitas, quæ oritur ex mutilatione, sicut quæ oritur ex homicidio: vnde fiet vt faciliùs di
1 pensetur super eam. Ex mutilatione ergo † licita irregularitas ex defectu oritur, sicut ex homicidio licito: ex illicita verò delicto, sicut & ex homicidio illicito.

Duæ autem occurrunt difficultates, vna est, quid sit mutilatio, altera est, quid sit membrum.

Ad priorem respondeo, † mutilationem esse a abscissionem alicuius membri, quando membrum à corpore separatur:
2 tunc enim corpus mutilum dicitur, quando membrum deest aliquod. Qui ergo † debilitat membrum alterius, etiam illud tale reddat, vt opus suum non valeat exercere, non mutila-

tilat, nec est irregularis, hæc est communis sententia, quam sequitur, & probat Panorm. in duobus locis, nempe *cap. de diacono. qui cler. vel vouen. & cap. clericis, ne cler. vel mona.* quamuis *cap. cùm illorum. de sent. excomm.* tenuerit contrarium. Eandem tenet Præpos. *cap. de diacono*, *allegato*, vbi citat Cardi. in eandem sententiam, & tenet etiam Felin. *cap. cum illorum, de sent. excomm.* & Philipp. Fran. *cap. is, cui. de sent. excomm. in 6.* vbi citat alios in eadem sententia, & hæc est verè tenenda quæ confirmatur 23. *q.* 8. *can. his à quibus.* præcipitur ibi clericis, ne mortis sententiam ferant, nec truncationes membrorum quibuslibet per se inferant, aut inferendas præcipiant. *& cap. in Archiepiscopatu. de rapto.* mors, & truncatio prohibentur prælatis. essent profectò diminuti canones, si debilitatio, quæ non est truncatio nec mors, induceret irregularitatem. Non ergo aliud est mutilatio, quam truncatio membri, & eius abscissio; id etiam significatio nominis probat. Aristo. enim *lib. 5. metaph.* mutilum definit, cui extrema aliqua pars integralis corporis deest, quod etiam docet S. Thom. 2. 2. *q.* 65. *art.* 1.

Ratio etiam id ipsum comprobat: nam † mutilatio ideò homicidio comparatur quãtum ad irregularitatem, quia est particularis occisio membri, nimirum quia anima separatur ab illa parte abscissa, quod rectè dixit Præpos. *can.* 1. *d.* 50. *n.* 25. id autem in debilitatione non fit, manet enim anima in membro debilitato, quod etiamsi non valeat exercere officium proprium, pertinet tamen ad integritatem, & decorem corporis, & inter membra computatur. 1. *q.* 1. *can. sicut vrgeri.* 4

Altera difficultas [b] est, quod sit dicendum † membrum, 5
mutilatio enim intelligi non potest sine notitia membri. Est autem controuersum, an digitus sit membrum. Caiet. 2. 2. *q.* 65. *art.* 1. & Sotus *lib.* 5. *de iustit. q.* 2. *art.* 1. affirmant esse membrum, & qui digitum abscindit, esse mutilatorem: maior autem pars Canonistarum sequens Bartol. *l.* 2. *ff. de pub. iud.* negat esse membrum ad effectum inducendæ irregularitatis huius, ità tenent Panormitan. *cap. de Diacono, qui cler. vel vou. & cap. cùm illorum. de senten. excomm.* Ioan. Ana. *cap. ex iniuncto, de hære.* cum aliis multis. Dixi, ad effectum inducendæ irregularitatis, quia multi Canonistæ † distinguunt mem- 6
brum in principale & minus principale, seu paruum & magnum, appellántque principale, manum, pedem, oculum, nasum, & quod officium habet in corpore separatum ab aliis partibus; digitum autem vocant membrum paruum. ita habet Hostien. *in sum. tit. de corp. viti.* & Anton. Butr. *cap. Thomas,*

mas, eodem tit.& Gloſſ.*can. qui partem.d.* 55. ad effectum
7 men irregularitatis non habetur † pro membro, niſi ſit pri
cipale, & ita habet Gloſſ. *Clem. vni. de homi.* & hæc eſt
rior doctrina; non enim verum eſt, quod quidam recentio
putant, Canoniſtas negare, digitum eſſe membrum, cùm mu
illorum affirment, ſed dicunt quantum ad irregularitat
non cenſeri mutilatorem, niſi qui principale membrum a
ſcindit, & hæc opinio, vt communior, eſt amplectenda: n
in pœnalibus non ſunt ſignificationes nominum amplia
dæ. Qui ergo alteri digitum abſcindit, etiamſi pollex aut i
dex ſit, non cenſetur mutilator, vt irregularis efficiatur.
8 Dubitabit aliquis de † auricula [c], an ſit membrum. Coua
negat, quia inquit, qui auriculam abſcindit, non auf
membrum, cùm ablata auricula maneat auditus in a
quæ ratio ſi valeret, nec eſſet mutilator, qui abſcindit naſ
alteri, quia manet olfactus: naſum verò eſſe membrum o
nes affirmant. Auricula ergo eſt membrum, & habet o
cium ſeparatum ab aliis partibus, nempe præparare vt ſ
& voces audiantur meliùs & diſtinctius, quod in anim
bus, quæ aures mouent, ſatis viui patet, & in iis homini
quibus abſciſſæ ſunt, experientia oſtendit, non enim ita p
fectè audiunt; quæ ſententia eſt Specula. *tit. de diſpen. mat*
9 *de irregulari* §. *iuxta. in fin.* vbi quærit, an † Petrus fuerit ir
gularis, qui Malcho abſcidit auriculam, reſpondet negat
quia tunc non erat introducta irregularitas, ſignificans, p
quam iam ab Eccleſia eſt introducta, eſſe irregularem
eam cædit.
10 Idem Couar. negat † mammillam [d] in femina eſſe mem
brum, neſcio qua ratione ductus, cùm habeat officium pri
cipuum in corpore. Ex his ergo duabus actionibus, nem
homicidio & mutilatione; oritur hæc irregularitas.
Ex iis, quæ in ſuperiori capite & proximè dicta ſunt, mul
ſequuntur.
11 Primò, per † vulnerationem cum quantacumque ſang
nis effuſione, vbi non eſt mors, nec mutilatio membri, n
induci irregularitatem; quod rectè notauit Panorm. *cap.*
Diacono. qui cler. vel vou. & c. clericis, ne cler. vel mona. li
aliqui contrarium dixerint, tamen ſine fundamento, & co
tra canones, quia ex ſolo homicidio & mutilatione hæc i
regularitas oritur: per hæc enim tantùm pars corporis
corpus anima & vita priuatur, vti diximus, nec eſt aliqua i
troducenda irregularitas, quæ non ſit iure expreſſa.
12 Secundò [e], qui alterum † percutit, & ex percuſſione fa
irre

irregularem ex defectu, nimirum quia notabile vulnus in faciem inflixit, quo fit multùm deformis, aut fecit eum claudum vt nequeat sine baculo ambulare, vel quid aliud simile, si non abscidit aut mutilauit membrum, non est irregularis, quamuis Syluest. *verb homicidium* 3. aliter sentiat cum aliis per ipsum citatis, sed sine fundamento, quia iste non est occisor, nec mutilator.

Tertiò qui † excæcat alterum, visu eum priuando, non tamen oculum extrahendo, eadem ratione non est irregularis, 13
quia nec occisor, nec mutilator; qua ratione, qui dat mulieri † venenum sterilitatis, vt priuetur potentia generatiua, quia 14
non occidit, nec mutilat, non est de iure irregularis, vt habet Gloss. *cap. si aliquis, de homic.* quamuis quantum ad peccatum grauis sit culpa, & pro homicida habeatur.

Quartò, qui † mortuo homini abscindit caput, aliúdve 15
membrum, non est irregularis: non enim mortuus est simpliciter homo, nec membrum mortui est simpliciter membrum, vnde qui abscindit, non est mutilator, quia non priuat membrum anima aut vita. Non esse hunc irregularem dicit Archidiac. *can. si quis,* 15. *q.* 2. contra aliquos id affirmantes, & Præpos. *can.* 3. *d.* 50. *n.* 27.

Quintò [f] qui † fœtum antequam anima sit informatus, ni- 16
mirum ante quadragesimum diem, aboriri facit, quamuis peccet grauiter, & de iure irregularis non est, quia cum nondum sit viuificatus, nondum est homo, & sic hic, quia aboriri fecit, non est homicida, ita habetur *c. sicut* 1. *de homic.*

Sextò, per solam † voluntatem & conatum occidendi 17
aut mutilandi, si non sequitur occisio aut mutilatio, non efficitur, quia irregularis, ita dicit Henric. *c.* 1. *de eo; qui mit. in poss.* vnde qui dat venenum alteri, animo occidendi, aut vt aboriatur viuus fœtus; si non occiditur, aut aborsus sequitur, non est irregularis; nec qui bombardam exonerat contra alterum, sed non sequitur effectus, quidquid sit de pœnis aliis temporalibus, tamen irregularitatem non incurrit, quamuis quidam contrarium teneant, sed falsò, quia lex promotionis factum requirit, 15. *quæst.* 1. *can. vlt.* Denique vbi non est realis mutilatio aut occisio, non inducitur huiusmodi irregularitas.

ADDITIONES.

De mutilatione Couar. in Clemen. si furiosus, initio, tertia part. num. 8.

a Muti

a *Mutilationem esse.*] Vide Sayr.lib.6.cap.15.num.6.Cou loco cit.num.9.

Debilitantem membrum, absque abscissione, irregulare esse (si ob id homo ille, cuius membrum debilitatum est, effectus sit irregularis) fatentur Angelus, homicidium.3.quæ 5.Syluest.ibid.3.quæst.3. Maiol.lib. 3. cap. 50. sed negant rectius Nauar.cap.27.num.207.Couar.loco citato. par.3.i tio, num. 9. Villadiego de irregul. vbi de percussione, Sayr.lo citato.

b *Altera difficultas.*] cum Toleto contra Caiet.Sot.& Pal 4.d.25.q.3.art.2.& Maiol.lib.1.c...n.14.sentit Nauar. loco c tato.n.206.Philiar.p.1.lib.4. c. 11. Couar. num. 8. Val.q.5 vni.Sayr.n.17. loco citato.

c *Auricula.*] Hanc esse membrum docet Maiol.lib.1.c. & lib. 3. c.50. num.6. & abscissam irregularitatem afferre irregularitate idem tradit Nauar.c.27.n.223.

Ammonius Anachoreta ab Ægyptijs ad Episcopatum ptus, vt tantum iugum effugeret, sinistram auriculam sibi p cidit, existimans fortè hominem auricula priuatum diuino à Sacerdotis munere arceri. Vide Socratem lib.4.c. 18. Ma loco citato. *Antigonus*(vide quid de auribus senserit) *fa Hircanum impetu aures illi obtruncauit; nequando, mu rebus, aditus illi ad sacra munera pateret,* Egesip. lib. 1. Hier.Lud.Cæl.lib.12.c.2.

Sayrus lib.6.cap.15.num.14.ex Couar.in Clement.si furi sus, part.3.initio, num.8.abscindentem alicui auriculam (ca tilaginem nempe illam, quæ aurem, siue instrumentum au tus exornat) non effici irregularem existimat; quia auric lam non putat membrum: contrarium docet Maiol. loco c & cap.si Petrus, 24.q.1.

d *Mamillam.*] Couar.loco cit.sed Sayr. loco cit. n. 18.cu Baldo in l.data opera, C.qui accusa.non possunt, n.75. manu illam membrum esse (distinctum cum munus habet) eamq præscindendum, irregularem fieri dicit.

e *Secundò.*] Couar.loco citato, §.4.

f *Quintò & Sextò.*] Nauar. num.223.loco citato, Maiol.t men lib. 5.cap.48.§. 1.num. 3. irregularem dicit ab Episco dispensabilem. Quod si dubium sit, an sit animatus, ad Pont ficem confugiendum est. Maiol. loco cit. Vide Sayrum lib. cap.1.num.2.

Quon

Quotuplex sit homicidium & mutilatio.

CAPVT LXXVII.

SVMMARIA.

1 *De homicidio quod dicitur, de mutilatione etiam intelligendum.*
2 *Homicidium triplex.*
3 *Voluntarium dupliciter acceptum, strictè & largè, quod sit.*
4 *Voluntas respectu quorum velut mater, quorum velut auia.*
5 *Voluntas duplex, absoluta & conditionata, quæ sit.*
6 *Homicidium voluntarium directè duplex.*
7 *Voluntarij nomine an comprehendatur necessarium.*
8 *Homicidiorum diuisio in duo membra.*
9 *Homicidium voluntarium quomodo intelligatur.*
10 *Voluntarium strictè duplex, strictè & strictius.*
11 *Voluntarium largè an appellandum casuale.*
12 *Ad purum casuale duo necessaria.*
13 *Casuale homicidium, quantum ad irregularitatem, quod dicatur.*
14 *Voluntate occidere & ex proposito occidere, idem.*
15 *In percussione ex qua mors est secuta, quid consideretur.*

CVm constet, tantùm ex reali mutilatione & homicidio induci huiusmodi irregularitatem, oportet, quot modis hæc fiant, considerare. Est autem triplex homicidium, quod autem de † eo dicitur, de mutilatione etiam intelligere opor- 1
tet. Est † homicidium, quod *voluntate*, quod *necessitate*, quod 2
casu committitur. hæc diuisio celebris est, quam probat Glos. *can. de his d.* 50. Archid. & Præpos. *ibidem*. Gloss. etiam *cap. sicut dignum, de homic.* & *ibi* Henric. *num.* 43. & Alex. Alen. 3. *p. q.* 34. *num.* 3. Est etiam aliorum multorum, eámque confirmauit Concil. Trid. *sess.* 14. *cap.* 7. vbi de irregularitate ex illicito homicidio tractans distinxit homicidium, & quod voluntate, & quod necessitate, & quod casu fit. Hæc igitur diuisio est amplectenda, & iuxta ea, quæ de irregularitate homicidij dicenda sunt, explicabimus. Oportet igitur, quid horum vnumquodque sit, declaremus, postea quæ ad irregularitatem spectant, proponemus.

Aduerte ex Gemi. & Præposi. *can. si quis voluntariè, d.* 50. dupliciter accipi † voluntarium, *strictè*, & *largè*, strictè vo 3

luntarium a est quod est in se volitum, in quod nempe vo-
luntas immediatè fertur, vt quando volumus ambulare, se-
re, legere, hæc dicuntur voluntaria strictè. Largè voluntarium
est, quod non in se volumus, sed in sua tantùm causa, vt q
vult bibere multum vini, dicitur velle ebrietatem, non q
dem in se, sed in sua causa, quia id vult, vnde sequitur ebri-
tas. Vinum ergo est volitum strictè & per se: ebrietas aute
est volita seu voluntaria in sua causa. Alij aliis terminis h
explicant, voluntarium strictè appellant, directè volitum. La-
gè verò, indirectè, iuxta Gloss. *can. studeat. d.* 50. Addunt
4 Doctores, † voluntatem respectu eorum, quæ strictè sunt vo-
luntaria, esse velut matrem: respectu verò eorum, quæ n
in se, sed in sua tantùm causa sunt volita, esse velut auia:
vt enim auia per filiam efficit nepotem, sic voluptas per ca
sam seu in causa vult effectum, qui ex ea sequitur. Hæc d
stinctio & doctrina est vera & legitima, sed diminuta, id
perficienda est: primum enim membrum diuisionis hui
nempe quod est volitum seu voluntarium in se, duplex e
quoddam absolutum, quoddam conditionatum, quod a
5 verbis dicitur esse † voluntatem duplicem, nempe *absolu-*
& conditionatam, illud est voluntarium absolutè, seu ab
luta voluntate volitum, quod sponte, nulla impellente ne
sitate fit, vt quando aliquis vult legere, ambulare, &c. Il
verò est voluntarium conditionatum, quod non sponte,
inuiti facimus, vt periculum aliquod vitemus. exempl
commune est in mercatore, qui tempore tempestatis mer
in mare proiicit, vt vitam seruet, cuius proiectio volun
ria quidem est, quia liberum est illi proiicere & non pro
cere, & tamen non est absolutè voluntaria, quia metu mo
tis impellente proiicit, inuitusque facit. Hoc voluntarium
non est plenè voluntarium, sed mixtum cum inuoluntari
ideò dicitur voluntarium conditionatum, seu, vt alij dicun
voluntarium coactum, de quo Arist. 3. *ethi.* S. Tho. 1. 2. *qu.*
6. art. 6. & Canonistæ *titul. de iis, quæ vi, metúsve caus.*
tractant.
6 Ex hac distinctione sequitur † duplex esse homicidium vo-
luntarium directè, seu in se volitum, vnum absolutè volunta-
rium, quando aliquis directè & per se vult occidere aliu
sponte, & nulla impellente necessitate: alterum est volunta-
rium directè, & in se, sed ex necessitate & conditionatè, nem-
pe quando aliquis vult occidere, sed necessitate & coacti
quia aliter vitam tueri non potest, vt qui inuadentem & oc-
cidere volentem, occidit, ne ipse occidatur, vtrumque tamen
est

est homicidium voluntarium, quod considerantes antiqui quidam iuristæ, homicidium in sui defensionem factum, etiam quando aliter homo euadere non potest, appellarunt voluntarium, quia directè & in se, volitum est, ita habet Innocent. *cap. ad audientiam, de homic.* idque titulus decretalis indicat, nempe de homicidio voluntario & casuali, vbi voluntarium appellatur, quod à casuali distinguitur, & hoc non aliud est, quàm quod est volitum in se, & directè, siue absolutè, siue conditionatè, vnde Ioan. Andr. & Anchar. *in eodem tit.* opponunt contra eundem titulum: nam videtur diminutus, dicendum enim erat, de voluntario, necessario, & casuali.
Respondent autem, † voluntarij nomine comprehendi etiam 7
necessarium, seu quod ex necessitate fit, quod etiam canones antiqui confirmant, *can. eos verò, can. si qua mulier, can. si qui*
voluntariè. d. 50. vbi in † duo membra fit diuisio homicidio- 8
rum, nempe quod voluntate, & quod casu fit. At cùm voluntarium conditionatè seu ex necessitate sit mixtum cum inuoluntario, & non habeat plenam rationem voluntatis, meritò Concil. Trident. *sess.* 13. *cap.* 7. citatum, hæc duo distinxit, & nomine voluntarij id appellandum censuit, quod absoluta voluntate fit, absque vlla necessitate & coactione: quod verè coactè & necessitate fit, nomen habet distinctum, nempe homicidium ex necessitate, seu ad defensionem: quam etiam distinctionem ante Concilium citati Doctores tradiderunt, voluntarium separantes ab eo, quod ex necessitate fit, quamuis & hoc voluntarium dici debeat, si rationem voluntarij sine distinctione consideremus. Multum ergo refert ad materiam irregularitatis tractandæ, cognoscere, quando di-
cimus † homicidium voluntarium, seu irregularitatem ex 9
homicidio voluntario, non eam intelligi, quæ est ex homicidio facto ad defensionem, seu ex necessitate, quod infer iùs adhuc magis explicabitur.

Hæc de priori membro illius diuisionis, in qua volunta-
rium in strictè & largè diuidebatur. Nos superaddimus † vo- 10
luntarium hoc strictè, nempe quando est directè, & in se aliquid volitum, esse duplex, strictè & strictius; strictè quando est volitum directè voluntate conditionata. Strictius, quando est volitum directè absoluta voluntate, & hoc est verè & absolutè dicendum voluutarium, & distinguitur ab eo, quod fit ex necessitate. Alterum membrum diuisionis erat voluntarium largè, quod est volitum tantùm in sua causa & indire-
ctè, respectu cuius voluntas est vt alia: hoc † voluntarium 11
appellant citati Doctores casuale, quod non est in se voli-

 tum,

tum; sed tantùm in sua causa, quod alij vocant indirectè & per accidens volitum, vti diximus ex Gloss. *cap. studeat. d.* 5.

Hoc igitur membrum adhuc distinctione indiget: ex causa enim dupliciter effectus sequitur; aliquando enim sequitur semper, aut plerumque, seu in plurimum; aliquando sequitur rarò. vtriusque sit exemplum. Ex veneni potu frequenter mors sequitur, ex nimio vini potu in plurimum consequitur ebrietas, ex graui vulnere in capite mors. At ex pulsu campanæ rarò malleus soluitur, & occidit hominem: ex iactu bombardæ rarò rumpitur seu frangitur bombarda, & occidit circumstantes. Prædicti ergo Doctores volitum in causa tantùm, siue rarò siue in plurimum sequatur, casuale appellant: at Caiet. 2.2. *quæst.* 94. *art.* 8. *ad* 3. quando effectus ex causa in plurimum sequitur, existimat non esse casuale dicendum, sed annectendum cum voluntario; vnde qui voluit vulnus infligere, ex quo in plurimum mors sequitur, quamuis non intendat occidere si mors sequatur, existimat homicidam voluntarium, id quod recipit Couar. vbi de homicidio voluntario loquitur, tamen est contra S. Thom. quem ipsi in suum citant fauorem: nam 2. 2. *quæst.* 94. *art.* 8. *ad* 2 loquens de homicidio casuali dicit: *Qui percutit prægnantem, si sequatur mors mulieris vel pueri, non effugere homicidij reatum, præcipuè cùm ex tali percussione in promptu sit quod mors sequatur.* Nota esse casuale homicidium in causa, ex qua in promptu est, mortem sequi, idest ex qua in plurimum mors sequitur, dummodò non sit facta percussio ea intentione, vt mors sequatur, aut sit mors præcogitata, & in corpore articuli definit casuale homicidium, quod præter in-
21 tentionem fit, fateor ad purum casuale † duo necessaria, nempe quòd rarò fiat, & quod præter intentionem & præscientiam, tamen in materia irregularitatis plus habetur ratio intentionis, etiamsi non rarò fiat: & quamuis minus sit casuale, tamen casuale est.

13 Aduertendum ergo est, † casuale [b] dici quantum ad irregularitatem, quod tantum & præcisè in causa est volitum, siue rarò siue in plurimum sequatur, dummodò non sit præuisum, nec intentum ab efficiente seu occidente: penes intentionem enim & voluntatem est casuale, adeò vt si quis campanam pulset intentione, vt malleus cadens occidat aliquem, vel præuidens casurum, & occisurum, si cadat & occidat, licet rarò accidat, non erit casuale, sed voluntarium, vt dicit Archid. *can. de occidendis.* 23. *quæst.* 5. contrà verò; si quis percutiat vulnere lethali aliquem, nesciens mortem sequi, nec ei

intentione, vt sequatur, reputabitur casuale: dico, *nesciens*, quia si quis scit,& adhuc facit,iam vult occidere directè.

Hoc autem est discriminis, quòd grauius erit peccatum, si ex causa frequentius sequitur mors, arguit enim maiorem negligentiam, & in foro exteriori magis reputabitur habuisse intentionem occidendi:at in foro interiori & quoad Deum non erit voluntarius homicida,sed casualis, qui præter scientiam & intentionem occidit, quod ex eodem Concil. Trid. *sess.*1.*cap*.7. satis clarè deducitur: nam cùm prius dixisset,qui sua voluntate occiderit, non debere cum eo dispensari, & hoc distinxerat ab eo, qui necessitate & qui casu occidit, repetens, quid sit voluntate occidere, dicit: qui cum proposito occidit,significans, † voluntate occidere, & ex proposito oc- 14
cidere idem esse: ex proposito autem occidere & intentione idem est; propositum enim & intentio directam voluntatem significant. homicidium ergo voluntarium distinctum ab aliis duobus est directè volitum.

Hæc est causa quòd in canonibus, vt constat ex *cap. signi-* 15
ficasti, de homic. consideratur † animus & intentio in percussione,& ex qua mors est secuta,quod etiam maximè comprobatur ex *can. cùm verò, & can. frater vester, d.* 50. ex quibus hoc maximè deducitur:est enim notanda doctrina Panorm. *cap.significasti,de homicidio,in fine*, ius canonicum, quantum ad irregularitatem, considerare magis animum & intentionem in actu subsecuto; aduertendum tamen est non solum illum habere intentionem seu voluntatem directam occidendi, qui specialiter vult occidere,sed etiam illum, qui in genere percutit animo nocendi indistinctè & vniuersaliter, non excludendo mortem: secus si expressè nollet occidere aut mutilare,sed tamen percutere. Hic enim,etiamsi ex percussione sequeretur mors,non est censendus homicida voluntarius,quantum ad irregularitatem in foro interiori, vbi non proceditur ex præsumptione, nam in exteriori foro censeretur homicida voluntarius, quia præsumeretur voluisse occidere,nisi aliunde veritas constaret.

Ex his omnibus habes expositam diuisionem homicidij, quod fit tripliciter, aut voluntate, aut necessitate, aut casu, quamuis enim omnia sint in voluntate largissimè sumpta,tamen quod non in se, sed in sua causa tantum est volitum, non appellamus simpliciter voluntarium,sed casuale,nec id etiam, quod in se est volitum, si non absolutè, sed ex necessitate & conditionatè est volitum. Ex hoc triplici homicidio seu mutilatione irregularitas consequitur, sed non eadem, nec eius-

dem rationis, nec ſemper, ideò qualiter,& quibus modis, & quando ſequatur, in ſequentibus capitibus explicatur.

ADDITIONES.

a *Voluntarium.*) De voluntario multa Azorius lib. 1. tom. 1. De duplici voluntario Sot. lib. 5. q. 5. art. 9. Sayr. lib. 7. c. 1.
b *Caſuale.*] Vide Sotum loco citato, D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 8. Caiet. 16. Couar. loco citato, p. 2. §. 4. Val. tom. 3. d. 5. q. 8. in fine, part. 5.

Quando ex mutilatione, vel homicidio non inducatur irregularitas.

CAPVT LXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Homicidium & mutilatio vt inferant irregularitatem, quid ad hoc neceſſarium.*
2 *Infantes ſi occidant vel mutilent, non ſunt irregulares.*
3 *Furioſi & phrenetici ſi occidant in furore vel inſania aliquem, non ſunt irregulares.*
4 *Dormientes ſi occidant vel mutilent, non contrahunt irregularitatem.*
5 *Vigilans, ſi ira vel odio commotus conatus ſit alterum occidere, nec potuit, ſi poſteà dormiens illa imaginatione agitatus in ſomno ſurrexit, & occidit, an ſit irregularis.*
6 *Ebrius ſi occidat, an ſit irregularis.*

PAulò ſuperiùs diximus, vbi homicidium aut mutilatio realis non erat, non induci irregularitatem, cuius rei multa attulimus exempla, nunc dicimus eſſe caſus, in quibus etiam ſi homicidium & mutilatio ſint, nulla inducitur irregularitas. Et præter alios, de quibus agemus, quando ſingula ho-
1 micidiorum genera tractabimus, oportet nunc aduertere, neceſſarium eſſe ad hoc, vt hæ duæ actiones inferant irregularitatem, quòd procedunt ab habente vſum rationis: non enim verè eſt homicidium aut mutilatio, quæ ſunt actiones humanæ, vbi non eſt rationis vſus, ſicut nec habet propriam rationem homicidij id, quod fit à leone vel tauro. Eſt igitur conditio neceſſaria, vt ſit actio humana: non eſt autem actio humana, niſi adſit vſus rationis & libertas arbitrij: hac de

caus

causa *in Clemen. si furiosus, de homic.* excipiuntur tria genera, quæ, etiamsi occidant vel mutilent, nullam contrahunt irregularitatem, nec ex delicto, nec ex defectu.

Primo loco sunt † infantes [a], qui non sunt doli capaces, hi si occidant, vel mutilent, quod accidere potest, non sunt irregulares, & adulti facti promoueri possunt. notat *ibi* Glos. communiter recepta, tempus infantiæ esse vsque ad completum septennium, infra quod non est irregularis, qui occidit. Aduertit autem Anchar. *in eadem clementina*, quòd si contigerit ante septennium aliquem esse capacem doli, aut post septennium nondum esse capacem doli, vel habere rationis vsum, illum incurrere irregularitatem, hunc verò non. Nec est iam probanda doctrina Hostiens. *cap. 1. de delict. puer.* affirmantis, si puer nondum doli capax proiiciat cultellum aut lapidem, aut occidat, etiam si id non intendat, esse irregularem, hoc, inquam, iam non est verum, post Clemen. vt dicit Panorm. *cap. 1. de delict. puer.* & Gloss. *in eadem clem.* vbi vterque reprobat Hostiensem. 2

Secundo loco, Clementina excipit † furiosos [b] etiam adultos; hi pari ratione, si occidant in furore vel insania aliquem, non sunt irregulares. Notat *ibi* Gloss. per *furiosos* non solùm intelligi eos, qui hoc morbo continuò laborant, sed qui etiam per interuallum eum patiuntur, & dum furiosi sunt, occidunt, vel mutilant, idemque est dicendum de infirmo phrenetico. in his omnibus deficit vsus rationis, nec inducitur irregularitas, etiam si vitio & culpa propria inciderit in insaniam, vt docet Glos. 15. *q. 1. can. si quis insaniens*, & Cardi. *in Clem. si furiosus. de hom. q. 6.* 3

Tertiò, excipit † dormientes [c], aliqui enim somnos adeò graues patiuntur, vt noctu somniantes surgant, multaque faciant opera, qualia vigilantes efficere solent. hi, si occidant, vel mutilent, non contrahunt vllam irregularitatem, nec enim habent rationis vsum, sicut nec furiosi, vt habetur *cap. maiores. de bap. §. verum.* hoc limitant Cardi. & Ancha. *in eadem Clem.* Quando qui solitus est in somno arma capere, & percutere, id sciens præcauet in vigilia quantum potest, ne quid simile faciat dormiens, à cubiculo arma eiiciendo, aut socium apud se habendo, vel aliquid aliud necessarium adhibendo, qui enim scit, & non præcauet, non excusatur ab irregularitate, opere subsecuto; idémque dicendum existimo in eo, qui lucida interualla patitur, quando compos est mentis, si scit se in furore in alios inuehi, debet enim præcauere quantum potest: quòd si solitus non est ea facere, vel, si soli- 4

tus eſt,præcauit,& adhuc poſteà occidit, vel mutilat, null
inde contrahit irregularitatem.

5 Dubium excitant Doctores de illo, † qui vigilans, ira
hementi, vel odio commotus,conatus eſt alterum occid
nec potuit, poſtc à tamen dormiens præcedenti imaginat
ne agitatus in ſomno ſurrexit, & occidit, an ſit irregula
Palud.4. *ſen.d.32.q. 1. art. 3.* affirmat eſſe irregularem, q
cauſam dedit vigilans, contrarium tenent Socin. *cap. ad*
dientiam.de homi. num. 15. & Gonſal de Villadiego *de ir*
gula. cap.de percuſſore,& Caſtro *lib.2. de poteſt. leg. pœn.*
14. quos etiam ſequitur Couarr. limitans, ſi non erat ſoli
talia facere in ſomnis, nec ea intentione dormiuit,vt id e
niret, & hoc verum eſt. Hæc tria genera perſonarum exc
Clementina.

Doctores autem paritatem rationis ſequens idem dic
6 de † ebrio [d], qui præ ebrietate non habet rationis vſ
etiamſi ſua culpa ebrius ſit, dummodò non ea intentione
alium percuteret,ſe inebriauerit,hic ſi occidat,non eſt irre
laris,ita dicit Caſtro *loco citato, in fine capitis*,& Couarr.li
tans,ſi non erat ſolitus in ebrietate furere in alios,aut,ſi ſ
tus erat,præcauit,ſi enim id ſciens non præcauit [e], eſt irre
laris,ſi caſus ſequitur: eſt enim eadem ratio dormientium
patientium lucida interualla, & ebriorum in hac parte q
tum ad irregularitatem. De his quatuor generibus perſo
rum quomodo excuſeutur à culpa,vide 15.*q.* 1. *per totam*

ADDITIONES.

De hac re Couar. loc.cit.Sayr.lib. 6.c.17.Maiol.lib.5.c.
num. 11.

a *Infantes.*] Couar. n. 5. Maiol. loc. cit.

b *Furioſos.*] Maiol. loc. cit.

c *Dormientes.*] Couar. n. 6.

d *Ebrio.*] Cum Tolet. ſentit Nauar.num. 230. Pet.Nau.l
2.de reſt.c.1.dub.8.Sayr. num. 35. ſed alij dicunt eſſe irre
larem.Card. in Clem.ſi furio.Maiol.loc.cit.Syl.Homicidii
3. q. 4.

e *Si enim ſciens præcauit.*] Ita Sayr. n. 35.

De irregularitate ex homicidio voluntario.

CAPVT LXXIX.

SV

SVMMARIA.

1 *Homicidium voluntarium duplex, quod iustè & quod iniustè fit.*
2 *Irregularitas ex vtroque homicidio, iusto & iniusto, quæ nascatur.*
3 *Ad iustum homicidium quatuor necessaria.*
4 *Primò requiritur debita & legitima potestas.*
5 *Secundò necessaria est causa iusta.*
6 *Tertiò est necessarius ordo iustitiæ præscriptus à legibus.*
7 *Quartò necessarius est iustus animus.*
8. 9. *Homicida voluntarius iustus quis sit, quis iniustus, & an vterque sit irregularis.*
10 *Membrum si abscindatur gratia sanctitatis, irregularitas non incurritur.*
11 *Homicida an sit, qui dedit causam sufficientem mortis occiso ab aliis.*
12 *Qui voluntate occidendi percussit alterum non lethaliter, & ab aliis occiditur, est homicida voluntarius.*
13 *Homicidium factum in rixa repentinè & calore iracundiæ est volunrarium.*
14 *Multi si interfuerũt ad percutiendũ vnũ, & nescitur cuius vulnere occisus est, quisque debet reputari irregularis.*

HOMICIDIVM voluntarium, quod ab habente vsum rationis, non casu aut necessitate, sed directa voluntate fit, † duplex est, vnum quod iustè, alterum quod iniustè 1
fit: iustè enim ministri iustitiæ, & qui publicam habent potestatem, malefactores interficiunt, & occidi faciunt; iniustè autem auctoritate priuata homo occidit proximum suum. Vtrumque autem dici voluntarium, quando non necessitate, nec casu aliquo fit, sed directa voluntate, communis est sententia, quam sequitur Archid. *can. si quis viduam. d.* 50. Gemi. & Præpos. *can. de his, eadem d.* Hostien. *in summ. de homic.* §. *qua pœna.* & Gofre. *in sum. de homi.* Antoni. 3. *p. tit.* 28. *cap.* 2. §. 5. & Alex. Alen. 3. *p. q.* 34. *m.* 3. cum aliis multis. Hi allegati Doctores Canonistæ reprehendunt Raym. affirmantem voluntarium homicidium semper esse peccatum; cuius contrarium ipsi docent; nec negari potest: occidunt enim qui publicam habent potestatem, malos sine vllo peccato: cúmque hoc homicidium non ex necessitate, nec casu fiat, sed directa voluntate, necesse est voluntarium esse: & ex † 2
vtroque nascitur irregularitas, quamuis diuersæ rationis,

ex iusto enim homicidio nascitur irregularitas ex defectu, ex iniusto autem, ex delicto. Nec probanda est descriptio Couar. qui in materia de homicid. ferè in principio definit voluntarium homicidium esse quod dolo malove animo fit: postea verò aliquanto inferiùs asseuerat, homicidium factum à iudice, & habente publicam potestatem, esse voluntarium. Hoc secundum verum est, nam canones, vbi agitur de irregularitate, tam iustum, quàm iniustum, homicidium sub hoc nomine voluntarij complexi sunt, quia ex vtroque irregularitas oritur.

Aduerte ergo ex Præp. *can. si quis viduam, d.* 50. & Alex.
3 Alen. 3. *p.q.* 34. *m.* 2. *ar.* 2. *ad* 2. & ex communi doctrina, ad iustum homicidium quatuor esse necessaria: nempe debitam & legitimam potestatem, iustam causam, iustum ordinem, iustum animum. Isti Doctores tria numerant, quia primum sub tertio comprehendunt: tamen distinctionis causa quatuor ego adnumeraui. Erit ergo homicidium iniustum, quando vel vnum horum defuerit, & per id homicida iniustus voluntarius efficitur irregularis ex delicto: vbi verò omnia simul conueniunt, erit homicida iustus, & irregularis ex defectu.

4 Primò igitur requiritur † debita & legitima potestas in eos qui occidendi aut mutilandi sunt: priuata ergo persona, quæ nec iudex, nec minister est, nec publica fungens potestate, si occidat etiam reum & dignum morte, etiam paganum, Iudæum, vel infidelem quemcumque, iuxta *can. Clericum, d.* 50. homicida iniustus est: est enim ad iustitiam necessaria potestas, seu auctoritas publica, 23. *q.* 5. *can. miles.* Ex defectu huius potestatis Clerici & religiosi occidentes hostem, etiam in bello iusto, sunt homicidæ iniusti, quia potestas talis illis negata est, *cap. ex mu'ta, §. Clericis, de voto & cap. sententiam, ne cle. vel mon.* Potest tamen Papa dare facultatem illis pugnandi in bello iusto absque irregularitate, vt dicit Panorm. *cap. Clerici. de vit. & honest. Cleric.* & Præp. *c.* 1. *d.* 50. *num.* 17. *& can. clericum eadem d.* Eadem ratione essent homicidæ iniusti, si occiderent bannitum, qui ex forma statuti potest impunè à quolibet occidi, vt dicit Hippo. de Marsil. *consil.* 11. Si verò laïcus occideret animo iusto, esset homicida iustus, dummodo occideret in territorio proprio Principis cuius est minister, secus si in alieno, vt dicit Sylue. *homil.* 1. §. 7. secundum Archi. nisi dominus illius territorij consentiat expressè, tacitè, aut præsumptiuè.

5 Secundò, necessaria est † causa iusta, nemo enim iustè occidi debet, nec potest, si non sit reus dignus morte: vnde

iudex,

iudex, Princeps, & ministri, quantalibet potestate fungantur si occidant, aut occidi faciant eum, qui innocens est, aut si reus est, non est reus mortis, sunt homicidæ iniusti, 11. *q.3.can.ira. & can. cùm apud.* hoc quidem verum est, nempè si innocens probaretur nocens, & morte dignus, iudicem qui secundum allegata & probata iudicare debet, post adhibitam omnem diligentiam indagandi verum, si occidat probatum nocentem, non peccare, nec esse homicidam iniustum, vt tenet Alexand.3. *p.q.34.m.1.art.4.* quia causa secundum allegata & probata est consideranda. Esset autem iniustus homicida miles occidens in bello iniusto, & minister, qui exequeretur pœnam mortis in eum, quem certò scit iniustè damnatum. Dico, quem certò scit, quia nec miles nec minister iustitiæ debent inquirere maiorum suorum facta: sed quando certum non est maiores iniquè agere, etiam in dubiis tenentur credere eos habere iustam causam, *can. quid culpatur* 23. *q.* 1. Esset etiam iniustus homicida iudex, qui dignum mutilatione aut triremibus morte plecteret, vt dicit Syluest. *homicidium* 3.§.6. non tamen si dignum morte acerbius puniret, quàm dignus esset: licet enim peccaret, non tamen iniustus homicida esset ad effectum irregularitatis ex delicto, quia causa mortis iustè interfuit, & iustè occidit.

Tertiò, est necessarius † ordo iustitiæ præscriptus à legibus: qui enim occidit ex potestate & ex causa, si ordinem debitum non seruat, est iniustus homicida: vt, si non conuictum damnauit, aut viis illegitimis confessionem extorsit, propter quam morti adiudicauit, aut alia neglexit, quæ seruanda in causa mortis leges statuerunt: notat tamen Præpo. 11. *q.*3. *can.eorum*, in notoriis delictis non omnem iuris ordinem seruare necessarium esse. 6

Quartò necessarius est † iustus animus: etiamsi enim adesset potestas legitima, causa iusta, & ordo debitus & iustus, si animus non esset iustus, homicida esset iniustus: animus autem iustus is dicitur, vt amore iustitiæ, & non zelo vindictæ occidatur malefactor, aut hostis, 23.*q.*4.*can.ea vindicta* & 23. *q.5. can. cum minister.* vbi Arch. id adnotat, & 23. *q.* 8. *can. quicumque.* & ibi Glos. & 11.*q.*3. *can. Episcopus presbyter.* & *ibi* Doctores. Iuxta hoc, qui occidit bannitum, non quia bannitum, sed quia proprium inimicum, homicida est iniustus. Et miles, qui in bello iusto occidit hostem, non quia publicus hostis est, sed quia proprius aduersarius: & vindex, qui pœnam mortis in reum traditum à iusto iudice exequitur ani- 7

mo vindicandi se de eo. Omnes hi ex defectu animi & iustæ intentionis sunt homicidæ iniusti.

Hæc communis doctrina limitanda & declaranda potiùs videtur : nam qui præcipuè mouetur animo iniusto, & zelo
8 vindictæ, homicida esset † iniustus, nempe qui occidit bannitum, occisurus, etiamsi non esset bannitus : qui in bello occidit hostem publicum, occisurus, etiamsi non esset hostis publicus. At qui non principaliter eo animo mouetur, sed minùs principaliter, occidit enim animo vindictæ & odio, non tamen occideret, nisi iustè occidere posset, & nisi potestas & causa essent, hunc non puto esse homicidam iniustum ad effectum irregularitatis ex delicto. Peccaret quidem, & grauiter, sed non propter hoc esset irregularis ex delicto: non enim omne homicidiū, quod est peccatum, seu cum peccato, est iniustum ad effectum irregularitatis ex delicto, quod est maximè notandum, nisi adsit iniustitia contra proximum principaliter, quam distinctionem, nempe principaliter & minùs principaliter, insinuat Sylue. *homicidium*. 1. §. 5. vnde milites & ministri, qui aliquando ex vana gloria, auaritia, cupiditate, immoderata ira mouentur, essent irregulares ex delicto, quod non est, quia non sunt iniusti homicidæ.

Vnde iudex, qui in die festo malefactorem occidi faceret, aut non prius administrato pœnitentiæ sacramento, peccaret grauiter contra charitatem Dei & proximi, tamen non esset irregularis ex delicto, quia iniustitiam non facit in occisione. Ecce quis sit homicida voluntarius iustus, & quis in-
9 iustus. † Iustus est, quando omnia quatuor conueniunt, iniustus est, quando vnum deest, vterque est irregularis, sed vnus ex delicto, alter ex defectu. Hæc omnia dicenda sunt de mutilatione, in quo homicidij & mutilationis genere semper incurritur irregularitas, siue ex delicto, siue ex defectu,
10 excepto in vno casu, quando † membrum aliquis secat alteri gratia sanitatis, vt Chirurgi solent facere, hi nullam ex hoc incurrunt irregularitatem : immò nec si ea de causa aliquis sibi ipsi membrum abscinderet, vti diximus *suprà de corp. vit.* ex Innocen. & idem sequitur Præposi.

Aduerte autem circa homicidium voluntarium iniustum non solùm esse homicidam, qui de facto occidit, sed qui de-
11 dit † causam sufficientem mortis, etiamsi ab aliis sit occisus, verbi gratia, quidam percussit alterum lethaliter, & antequam animam exhalaret, ab aliis est occisus, censetur ille primus etiam homicida voluntarius, & hic est casus *cap. Significasti 2. de homi.* & *ibi* Panorm. *num.* 7. dicit id esse verum quantum

quantum ad irregularitatem. Aduerte etiam esse † homicidam voluntarium, non quidem verum, sed iuris interpretatione eum, qui voluntate occidendi percussit alterum, non lethaliter, tamen ab aliis superuenientibus est occisus, etiamsi ille non hos induxerit ad occidendum. Hic propter voluntatem occidendi coniunctam operi & vulneri, etiam non lethali, est homicida voluntarius, non re, sed iuris interpretatione, quæ habetur *eodem cap. significasti 2. de homici.* quòd si non voluntate occidendi percussit non lethaliter, & alij superueniunt, & occiderunt, tunc ad casuale homicidium pertinet: de quo inferius dicetur. Aduerte rursus, † homicidium factum in rixa repentinè, & calore iracundiæ, etiamsi minor culpa sit, esse voluntarium homicidium. ita habet Ioan. Andr. *cap. de infantibus, de iis, qui fili. occid.* & titulus ipse idem probat. Aduerte postremò, quando † multi interfuerunt ad percutiendum vnum, & nescitur cuius vulnere is occisus est, debet quisque reputari irregularis, quia tutius est, *cap. significasti 2. de homi.*

12 13 14

ADDITIONES.

De isto homicidio D. Tho. 2.2. quæst. 64. art. 2. Salon. Arragon, Bannes 16. Sot. lib. 5. quæst. 1. art. 2. Errauit Lactant. lib. 6. cap. 20. diu. instit. dum dixit, non licet hominem interficere. Quem lapsum adnotauit etiam Valent. tomo 3. d. 5. quæst. 8. part. 2.

De irregularitate ex homicidio iusto, Nau. num. 206.

De irregularitate homicidij ex necessitate facti.

CAPVT LXXX.

SVMMARIA.

1 *Homicidium ex necessitate quid sit.*
2 *Defensio triplex.*
3 *Necessitas defendendæ vitæ propriæ duplex.*
4 *Occidens inuasorem, vt vitæ suæ consulat, nec peccat, nec est irregularis.*
5 *Ecclesiasticis licet ad vitæ propriæ ineuitabilem defensionem occidere absque peccato & irregularitate.*
6 *Inuasor seu aggresser quis censendus.*
7 *Qui occidit aggressorem ad euitandum propriam mutilationem, non peccat, sed est irregularis.*

8 Qui

8 *Qui occidit, cùm mortem euadere poterat, est irregularis.*
9 *Qui potest vitam tueri non occidẽdo inuasorem, sed tantummodò mutilando, si occidit, peccat & irregularis est.*
10 *Qui potuit fuga euadere, si fuga ei dedecus & infamiam inducit, quia vir nobilis aut miles est, an possit occidere sine peccato, & quomodo fiat irregularis.*
11 *Ecclesiasticus aut sæcularis minoris conditionis si occidat, cùm fugere possit, & peccat, & irregularis fit.*
12 *Insequens fugientem inuasorem, etsi ab ipso vulneratus sit, si consequendo occidit aut mutilat, peccat & fit irregularis.*
13 *Concil. Trid. tres irregularitates ex delicto distinguit.*
14 *Qui occidit aut mutilat inuasorem proximi, necessitate, non peccat, irregularis tamen est.*
15 *Qui proximum potuit defendere absque occisione aggressoris & peccat, & irregularis est, si occidat.*
16 *Irregularitas hæc quomodo ex homicidio voluntario.*
17 *Iuuans defendentem se contra iniustum inuasorem, si inuasus occidit necessitate, iuuans non incurrit irregularitatem, si vulneret.*
18 *Ad defensionem bonorum temporalium non licet occidere aggressorem.*
19 *Religiosis & Ecclesiasticis non licet occidere aliquem in defensionem bonorum temporalium.*
20 *Sæcularibus quibus tribus casibus non liceat occidere inuasorem.*
21 *Inuasorem occidere in bonorum temporalium defensionem licet, quando aliter conseruari non possunt.*
22 *Qui occidit in bonorum temporalium defensionem, irregularis est.*
23 *Defensio bonorum propriorum quale faciat homicidium.*
24 *Qui postquam latro rapuit bona insequitur cum aliis, si occideret eum, esset irregularis, sed non peccaret.*

1 HOmicidium ex † necessitate est, quod aliquis committit non sponte, sed impulsus necessitate ad defensionem
2 ab iniusta oppressione. Est autem † triplex defensio. Vna est vitæ propriæ, nimirum quando aliquis inuasorem & occidere volentem occidit, vt vitam propriam tueatur. Altera est defensio vitæ proximi, quando nempe aggressorem & inuasorem proximi occidit, vt proximum à morte iniusta liberet. Tertia est defensio bonorum temporalium, quando latronem & rapere bona volentem occidit, vt bona propria tueatur, de horum singulis est particulariter tractandum. De prima ergo defen-

defenſione aduertendum eſt ex Gloſſ. *can. de his. d.* 50. & ex communi Doctorum ſententia, † duplicem eſſe neceſſitatem 3
defendendæ vitæ propriæ. Vna eſt ineuitabilis quando nimirum aliter non poteſt homo ſuam tueri vitam ab iniuſto aggreſſore, niſi eum occîdat. Altera eſt euitabilis, quando poſſet tueri vitam propriam alio medio, abſque eo quòd occidat inuaſorem, ſed modum defenſionis tranſgrediens eum occîdit, volens tutiùs & ſecuriùs agere. quando ergo homicidium fit ex neceſſitate ineuitabili, dicitur fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ: quando verò non eſt neceſsitas ineuitabilis, dicitùr ſine moderamine inculpatæ tutelæ, quia non ſeruat moderamen, quod ſeruari debet, vt ſine culpa vitam propriam tueatur. His ſic ſuppoſitis notanda ſunt aliqua.

Primò [a], qui † occidit inuaſorem, ſeruato moderamine, id 4
eſt, quando aliter vitæ ſuæ propriæ conſulere non poteſt, non ſolùm non peccat, ſed nec irregularis eſt. quantum ad priorem partem de peccato, nulla eſt difficultas, quia iure naturali licet vnicuique vim illatam propulſare, quod intellige quando non ex odio aut vindicta occidit, ſed vt ſeipſum defendat, & propriæ vitæ conſulat. Poſterior autem pars de irregularitate non erat olim ſic, immo qui occidebat, etiam ad iuſtam ſui defenſionem, non erat ab irregularitate immunis, non quidem ex delicto, ſed ex defectu. ita Innocen. *cap. audientiam, de homi. & cap. 2. de cler. pug. in duel.* & S. Thom. 2. 2. *q. 67. art.* 7. & alij antiqui ſcriptores ſenſerunt: at poſtea facta eſt *Clemen. ſi furioſus. de homic.* vbi occidens aut mutilans ſuum inuaſorem, aliter mortem vitare non valens, ab omni irregularitate eſt immunis, nec in hoc dicto vlla eſt iam controuerſia.

Secundò [b], etiam perſonis † Eccleſiaſticis licet ad vitæ 5
propriæ ineuitabilem defenſionem occidere abſque peccato & irregularitate. ita habet Panor. *cap. ſi aliquis, de homi.* Hoc etiam dictum eſt commune, & patet ex *cap. ſignificaſti 2. de homi.* nec eſt verum, quod dicit Gloſſ. *can. de occidendis.* 23. *q.* 5. clericum debere permittere potiùs ſe occidi, quàm occidere, ſed debet intelligi, quando non eſt ad defenſionem neceſſariam. quod ſi Gloſ. etiam in hoc caſu loquatur, falſa eſt quia defenſio ſui fundatur in iure naturali, quod commune etiam eſt perſonis Eccleſiaſticis, nec poteſt tolli per ius poſitiuum. Nec huic deciſioni eſt contrarius *can. de his, d.* 50. vbi videtur puniri clericus, qui ad ſui defenſionem occidit Paganum, ibi enim Gloſſ. reſpondit intelligi de eo, qui occidit non neceſsitate ineuitabili. Gemini. tamen aliter reſpondet,

nempe

nempe intelligi de irregularitate, quam contrahebat occidens ad sui defensionem ante Clemen. at iam est ablata iure nouo, & sic S. Thom. 2.2. *q*.64. *art*.7. *ad* 2. eum canonem interpretatur, vt procedat, non de peccato, sed de irregularitate, quæ tunc contrahebatur.

6 Tertiò, † inuasor seu aggressor est censendus, quando cum armis venire contra nos videtur, non enim expectandum est vt ille vulnerare incipiat, aut bombardam emittat, sed satis est, si venientem & irruentem videamus, nec euadere aliter possimus. hoc est Ioan. Ana. *cap. si perfodiens, de homi.* vbi secundùm Bartol. dicit, si video venientem cum cultello contra me, tunc esse iustam defensionem, & Archidi. *can. de his d.* 50. strepitum armorum dicit facere iustum metum ad effectum defensionis; debent tamen arma considerari, vt talia sint, ex quibus periculum vitæ immineat probabiliter, nisi occidendo aut mutilando se defendat.

Aduerte autem eum dici inuasorem seu aggressorem, qui non prouocatus prior in alterum insurgit. Qui ergo talem, se defendendo, occidit, aliter euadere non valens, dicitur inuasorem iustè occidisse: quando verò prouocatus est, qui verbo aut facto iniurioso lacessitus, ad vindicandum se arma capit, non censetur aggressor; vnde, qui eum occidit, non dicitur ob defensionem occidisse inuasorem, quia ipse prius causam iniustam dedit. Si ergo occiderit, erit irregularis ex delicto homicidij voluntarij, similiter etiam ipse lacessitus si occiderit, quia non debuit se vindicare, & ex vtraque parte occidens erit irregularis ex delicto, hinc sequitur, si aliquis intrauit domum alterius furandi causa, vel vt aliquod delictum perpetraret, qui verò intus erant insurrexerunt in eum, ipse verò defendendo se, occidit, erit homicida voluntarius & irregularis ex delicto, quia causam iniustam dedit, nec illi censentur aggressores ad effectum irregularitatis vitandæ in eo qui occidit.

7 Quartò, qui † occidit aggressorem ad euitandam propriam mutilationem, aliter eam euadere non valens, non quidem peccat, sed est irregularis ex defectu. hoc est contra Cardin. *in eadem Clementina*. Sylu. *homi*. 3. §. 6. & Couar. qui tenent nec esse irregularem, sed contrarium tenet Gonsal de Villadiego *tracta. de irregularit. cap. de percussore*, & hoc est probabilius. De peccato non est controuersia, quia iusta est defensio membrorum propriorum. tamen quantum ad irregularitatem non est immunis, & ratio est, quia iure communi ante Clem. etiam ex iusta defensione contrahebatur irregularitas

laritas : at per Clemen. abrogatum est ius commune, id solum ergo abrogatum est, quod per Clement. declaratur : at Clementina solùm excipit eum, qui, ad sui defensionem, non valens aliter mortem vitare, suum occîdit inuasórem : in hoc autem casu poterat euadere mortem. Non igitur immunis est ab irregularitate ; nec valet dicere, quia paria sunt, quantum ad irregularitatem, mutilatio & homicidium ; hoc enim inualidum est argumentum, sunt quidem paria quantum ad hoc quòd ex vtroque contrahitur irregularitas ; sed non quantum ad hoc, quod, quidquid de homicidio stabilitur, sit de mutilatione dicendum : alias enim non esset irregularis, qui potens euadere mutilando occideret, cuius contrarium statim dicemus, & ipsimet affirmant, præterea in Clemen. habetur, qui mutilat aut occidit, non valens aliter propriam mortem euadere, vtrunque coniungitur respectu inuasoris, non autem respectu occidentis, sed solum vnum, nempe quando non potest mortem euadere, nec valet, non esse peccatum occidere ad vitandum mutilationem propriam, quia irregularitas hæc etiam sine peccato contrahitur, vt statim dicemus in multis casibus.

Quintò, qui † occîdit non seruato moderamine, nempe 8
necessitate euitabili, quando mortem euadere poterat, semper est irregularis, tamen non semper ex delicto ; quia aliquando peccat, non seruando moderamen, aliquando non peccat ; quando peccat, erit irregularis ex delicto, quando verò non, erit ex defectu, quod in casibus aliquibus manifestum est, ideo dico

Sextò, qui † potest vitam tueri non occidendo inuasorem, 9
sed tantummodò mutilando, peccat, si occidit & irregularitas est ex delicto. ita dicit Syluest. *homicidium*. 3. §. 6. & ratio est, quia non licet occidere, nisi quando aliter non potest euadere, at hic potuit euadere non occidendo, ergo grauiter peccauit, & ab irregularitate delicti non est immunis.

Septimò, qui † potuit fuga euadere, si fuga ei dedecus & 10
infamiam inducit, quia vir nobilis aut miles est, aut eius conditionis, cui multum infamiæ fuga inferret, non tenetur fugere, & si aliter non potest euadere, potest sine peccato occidere, irregularis tamen erit ex defectu, non ex delicto. hoc dictum est Panorm. *cap. olim. de restit. spoliat.* & Præpos. *can. ex præmissis d.* 50. *num.* 26. quidquid quidam in contrarium dicant ; est enim graue detrimentum honoris in similibus personis, & non minus in multis, quàm alicuius membri mutilatio. Quando ergo honor benè ordinatus est, & non vanè

appeti

appetitur, sed propter honestum finem, tunc non peccat, si nolit fugere, sed se defenderit: in defensione autem, si non potest vitam tueri, nisi occidendo aduersarium, licitè occidit, tamen est irregularis, quia Clemen. non excipit ab irregularitate, nisi eum, qui aliter vitam tueri non poterat.

11 Octauò, quòd si est persona † Ecclesiastica, cui fugere non est infamia, quia alteram profitetur militiam, aut si sæcularis, cui parùm dedecoris fuga adfert, quia homo minoris conditionis, aut alia quauis de causa; hic, si occidat inuasorem, peccat grauiter, & est irregularis ex delicto. Hoc dictum est prædictorum Doctorum, & est commune, quod limita, nisi in fuga immineret periculum, quia aduersarius à tergo noceret, aut similis aliqua causa, tunc enim non tenetur fugere, nec reputatur tunc per fugam talem euadere posse. ita Præpo. *can. 1. d. 50. n. 16.*

12 Nonò [d], qui † inuasorem fugientem aut antecedentem ab inuasione insequitur, etiamsi vulneratus sit ab ipso inuasore & insequendo occidit, aut mutilat, peccat, & est irregularis ex delicto, non quouis modo, sed ex homicidio voluntario, iam enim non est necessitas defensionis, sed vindictæ, ita habet Gloss. *cap. si perfodiens. de homi.* Archid. & Præpo. *can. his, d. 50.*

Hæc dicta sunt de homicidio ex necessitate ineuitabili & euitabili propriæ personæ: vbi vnum maximè attende pro intelligentia legitima cuiusdam decreti Conc. Trid. & multarum facultatum à Sede Apostolica emanantium super dispensatione ab irregularitate, nempe qui occidit aut mutilat se defendendo in casibus, in quibus contrahit irregularitatem, nimirum quando necessitas euitabilis est, non contrahere irregularitatem ex homicidio voluntario, siue sit ex defectu, vt quando sine peccato occidit, siue ex delicto, quando cum peccato, vtraque enim irregularitas oritur ex homicidio huiusmodi, vt ex antecedentibus constat, hoc constat ex ipso

13 Concilio Tridentino *sess. 14. cap. 7.* † Distinguit enim tres irregularitates ex delicto, vnam, quæ oritur ex homicidio voluntate perpetrato: alteram ex homicidio necessario ad propriæ vitæ defensionem: tertiam ex casuali. Res autem certa est, quando defensio ineuitabilis est, nullam oriri irregularitatem. Ergo necesse est fateri, Concilium procedere in defensionem necessitatis euitabilis, quando moderamen non seruatur, quæ est ex delicto: hanc autem irregularitatem distinxit ab ea, quæ oritur ex homicidio voluntario & casuali. Igitur irregularitas ex homicidio necessario, etiamsi sit ex delicto,

delicto, quia modus non est seruatus, non erit ex homicidio voluntario, quod etiam ante Concil. multi senserunt: nam Glos. *can. de his. d.* 50. Archid. Gemi. Præpo. & quotquot, vt superiùs diximus, diuiserunt homicidium in voluntate, necessitate, & casu perpetratum. Omnes hi homicidium necessitate factum subdistinxerunt in id, quod fit necessitate euitabili, & in id, quod fit necessitate ineuitabili, vtrumque à voluntario separantes.

Hinc fit, vt quando Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 6. concedit Episcopis facultatem dispensandi in omni irregularitate ex occulto delicto proueniente, præter eam, quæ oritur ex homicidio voluntario, non sit excepta ista, quæ prouenit ex homicidio ex necessitate, non seruato moderamine, quia hæc non censetur esse ex homicidio voluntario, etiamsi sit ex delicto. Præterea quando est sine peccato, vt in eo, qui potuit, non tamen tenetur fugere, & ideo est irregularis ex defectu, non censetur esse ex homicidio voluntario, quamuis licito, sicut est ea, quæ est in iudice & milite, & aliis huiusmodi: hi enim sunt irregulares irregularitate homicidij voluntarij ex defectu. Et quando cōceditur facultas dispensandi in omni irregularitate, siue ex delicto, siue ex defectu, præter eã, quæ est ex homicidio volũtario, non excipitur ista, quæ est ex homicidio defensionis, quia non est homicidium voluntarium, quod multum est obseruandum.

Quantum attinet ad homicidium factum in defensione vitæ proximi, vt liberetur ab iniquo aggressore, sunt aliqua etiam adnotanda.

Primò, qui † occidit [e] aut mutilat inuasorem proximi, vt 14
consulat vitæ illius, quando aliter non potest consulere, non peccat, tamen irregularis est ex defectu. Prior pars de peccato communis est, & habetur *cap. dilecto, de sentent. excom. in 6.* immo obligatorium est, quilibet enim tenetur, si potest sine suo periculo, etiam clericus, proximum ab inuasore iniquo defendere, vt ex *eodem cap.* constat. Posterior pars de irregularitate, quamuis quidam teneant esse ab irregularitate immunem, tamen contrarium est certius & verius, quod tenet Gloss. *Clemen. vni. de homic.* nam ibi non excipitur, nisi quia suum inuasorem occidit aut mutilat, aliter propriam mortem euadere non valens. Qui ergo occidit in defensionem amici fratris, etiam patris, licet non peccet, & rectè agat, irregularis est, sicut etiam olim erat occidens in propriæ vitæ necessariam defensionem.

Secundò, si moderamen non seruetur in tali defensione,
quia nimirum potuit † proximum defendere absque occi- 15

sione aggressoris, tunc peccat, & irregularis est ex delicto, vt etiam dictum est in defensione vitæ propriæ, nec est in hac controuersia.

16 Tertiò, hæc † irregularitas in vtroque casu est ex homicidio voluntario, in priori ex defectu, sicut in milite & ministro iustitiæ, in posteriori ex delicto, sicut in priuato occidente alium quemuis, quamuis non sit tanta culpa, quia efficit in defensionem proximi. Hoc dictum est multum aduertendum pro facultatibus dispensandi concessis: vtriusque autem dicti ratio est, quia qui inuasus est, dicitur occidere ex necessitate: at qui inuasum ab alio defendit, cum ipse non sit in necessitate, quia inuasus non est, sponte id facit, eiusque homicidium ad voluntarij genus spectat, siue iustè siue iniustè fiat. Vnde canones & Doctor. qui de homicidio ex necessitate facto locuti sunt, omnes huius tantùm meminerunt quando fit in defensionem propriam.

17 Quartò, qui † iuuat defendentem se contra iniustum inuasorem, si ipse qui inuasus est occidat, quando occidere licet, nimirum seruato moderamine, ipse qui iuuat, nullam incurrit irregularitatem, etiamsi vulneret, dummodò non lethale vulnus. Hoc dictum est ex communi doctrina sumptum, nam sicut in bello [f] iusto non omnis, qui pugnat & vulnerat, irregularis est, sed ille, qui propriis manibus occidit aut mutilat, quamuis omnes adiuuent se mutuò, vt constat ex *cap. petitio. de homic.* ita fit in hoc bello particulari iusto. Hæc de homicidio in defensionem alterius vitæ dicta sint.

18 Quantum autem ad defensionem bonorum temporalium graues Doctores tenent, non licere vlli ad solam † defensionem bonorum temporalium occidere aggressorem, etiamsi alter illa conseruare non possit: licet quidem defendere, & in defensione vulnerare inuasorem, sed non occidere. In qua opinione [g] fuerunt Innocen. *cap. si verò. 1. de sent. excom.* Panorm. *cap. interfecisti. de homi.* cum aliis. At contrariam partem tenent Antoni. 3. *p. titul. 4. cap. 3.* Sylu. *bellum. 2.* § Caiet. 2.2. *quæst. 64. art. 7.* & Sotus *lib. 5. de iust. quæst. 5. art.* cum aliis multis. & hæc est verior & probabilior opinio: cuius gratiam sunt aliqua adnotanda.

19 Primò [i], personis † religiosis & Ecclesiasticis non licet occidere aliquem in defensionem bonorum temporalium sed potius eorum iacturam pati debent, quàm occidere. Hoc dictũ est commune, & habetur *cap. interfecisti. & cap. suscepimus, de homic.* vnde si occiderent ea de causa, irregulares essent ex delicto, vt constat ex capitibus allegatis.

Secu

Secundò [k], non licet etiam † secularibus personis, quan- 20
do res est parui momenti, occidere inuasorem, sed potiùs
est facienda iactura, hoc dictum est Soti *loco allegato.* & ra-
tio id confirmat. Rursus, nec licet occidere, quando potuit
comprehendi latro, & eripi furtum aut rapina de manibus
eius circa mortem, aut etiam quando via est aliqua recupe-
randi bona, etiamsi tunc rapi permittantur. His tribus casi-
bus non licet occidere, vt præfati Doctores tradunt. Extra
hos verò casus dico

Tertiò [l], licere in bonorum temporalium defensionem † 21
inuasorem occidere, quando omninò aliter bona conseruari
non possunt, hoc dictum probat efficaciter ex *cap. interfeci-
sti. de homic.* vbi ei, qui occidit, se suaque defendendo, pœni-
tentia necessaria non imponitur, quia laicus erat; si tamen
esset sacerdos, tamquam reo homicidij imponitur grauis pœ-
nitentia. Hinc sumitur argumentum, si de defensione vitæ
sermo ibi est, par est ratio laici & sacerdotis, nec erat, cur
vni pœnitentia, non alteri imponeretur: licet enim clericis
occidere in propriæ vitæ defensionem. Igitur sermo est de
bonis temporalibus, in quorum defensionem non licet cleri-
cis occidere, licet autem laicis. Quod si dicas cum quibusdam
licere laico defendere bona sua à latrone, & si latro conuer-
tat se in personam laici, velitque eum occidere, vt bona tol-
lat, tunc licebit occidere in defensionem vitæ. Hæc respon-
sio nullius est momenti, nec argumenti efficaciam minuit?
nam si non liceret in bonorum defensionem occidere, non
etiam liceret in eo casu occidere in defensionem personæ:
nam suæ personæ consulere potest dimissis bonis. Si ergo
tunc defendit personam, & occidit licitè, ideò fit, quia bona sua
tueri licet, & inuasorem ocidere, si aliter ea recuperare non
potest. Est igitur argumentum efficax, quo dictum assertum
confirmatur. Et est quædam contradictio in Panormit. ipse
enim, vt paulo superiùs diximus, tenet, in defensione vitæ pro-
priæ illum non teneri fugere, cui magnum dedecus fuga in-
ferret, etiamsi per fugam posset euadere mortem, sed posse oc-
cidere inuasorem. Si ergo ad defensionem honoris potest occi-
di licitè inuasor, cur non etiam ad defensionem bonorum tem-
poralium, quando non possunt aliter conseruari, nec est spes
ea amplius recuperandi? adde, si id non liceret, vix bella mul-
ta iustificari possunt, quæ fiunt ad temporalium defensionem,
& in quibus multa homicidia perpetrantur.

Quartò [m], qui occidit in bonorum temporalium defen- 22
sionem, irregularis est, non quidem ex delicto, sed ex defe-

ctu in casu, in quo licet occidere, hoc est contra Armil. *ver. homicidium.* §. 3. qui etiam ab irregularitate excusat, sed si‑ne fundamento, nam Clemen. allegata solos eos excusat à irregularitate, qui inuasorem in propriæ vitæ defensione occidunt, aliter mortem euitare non valentes; ex quo sequi‑tur, eum, qui occidit latronem, volentem rapere bona & occidere, si resistat, esse irregularem, quia etiamsi vitæ pro‑priæ consulat, tamen in eo casu non est necessarium occi‑dere ad eam tuendam, cum possit dimissis bonis illam ser‑uare, sicut & ille, qui posset fugere: tamen non fugit propter dedecus & infamiam: licèt vtrumque licitè faciat, tamen ir‑regularis est, quod si est persona Ecclesiastica, erit ex deli‑cto, secus si latro vtrique simul insidiaretur, nempe vitæ & bonis, quia vtrique licet occidere, nempe Clerico & laico, absque vlla irregularitate.

23 Quintò † defensio bonorum propriorum facit homici‑dium, non quidem voluntarium, sed ex necessitate, sicut & defensio honoris in eo, qui potuit fugere. Siue ergo sit ex delicto, siue ex defectu, irregularitas hæc ex homicidio ne‑cessitatis procedit: nam bonorum propriorum defensio ad quandam personæ defensionem pertinet.

24 Sextò, si quis, postquam † latro rapuit bona, incontinenti (id est statim) eum persequitur, quia forsan amici in auxilium eius superuenerunt, vt recuperet bona, quando spes nulla est alia via recuperandi, & tunc in conflictu, quia aliter bona re‑cuperari non potuerunt, occideret latronem, irregularis qui‑dem esset; tamen non esset peccatum, quia perinde est ac si in ipsa ablatione occideret, qui idem actus propter temporis breuitatem reputatur. Hoc dictum est Gloss. *cap. significasti 2. de homic.* nec est eadem ratio de eo, qui fugientem inuaso‑rem vulneratus insequitur, & occidit, quia hæc est vindicta: non enim facit hoc vt recuperet ablatum: nam vulnere acce‑pto per id non medetur: at qui latronem insequitur, facit, vt sua recuperet, quæ vere possunt recuperari. Hoc dictum Gloss. probabile est.

ADDITIONES.

De irregularitate homicidij ex necessitate facti, Couar. loco citato, §. vnico, p. 4. Sayr. Maiol. loc. cit.

a *Primò.*] Couar. num. 2. Nau. num. 211. Sayr. num. 1.

Quidam per decretum Concil. Trident. sess. 14. de refor‑matione, cap. 7. *Si v rò homicidium*, &c. vbi videtur innue‑re occidentem cum moderamine, &c. egere dispensatione, iudicant fieri irregularem, Maiol. numer. 10. loco citato, sed

co

contraria sententia est magiscommunis. Vide Sayrum numero 10.

b *Secundò*] Vide Sayrum numero 4. Salon loc citato, conclusione secunda, Petrus Nauarrus loco citato, num. 345.

c *Sextò, septimò, & octauò.*] Vide Sayr. num. 11. 16. 17.

d *Nonò.*] Solo. 2. 2. ar. 7. quæst. 64. Sayr. num. 15.

e *Primò qui occidit.*] Vide Sayr. num. 21. Couar. p. 3. §. vnic. num. 5. Nauar. num. 23.

f *Nam sicut in bello*] Couar. p. 2. num. 2.

g *In qua opinione.*] Augustinus de Ancona, Gerson, Abulensis, q. 1. in cap. 5. Matth. Vide Salon. q. 64. art. 7.

h *At contrarium.*] Nau. c. 15. num. 5. Bannes, Salon loco citato. Valen. loco citato, p. 8.

i *Primò.*] Syl. homicidium 1.

k *Secundò.*] Vide Couar. p. 3. Salon. l. c.

l *Tertiò.*] Vide Couar. loco citato, concl. 1.

m *Quartò.*] Excusat autem ab irregularitate Couar. loco citato, Salon loco citato, art. 8. Sot. lib. 5. q. 1. art. 8. Pet. Naua l. 2. de restit. c. 2. Sayr. num. 12. De occisione aggressoris pro rebus, honoreque tuendis, Salon loco citato, contro. 2. Rodriguez part. 1. c. 136.

Si quem videas tibi bona tua surripientem extrema adactum necessitate, non potes occidere, quoniam tunc id efficere crimen non est.

Pro defensione honoris, castitatis, aut alterius virtutis occidere licet. Valen. loco citato, prope finem, cum moderamine tamen inculpatæ tutelę. Vide Sayr. num. 22. & Rodriguez loco citato.

Inuasorem à quo sciam me occidendum, præuenire licere mihi negat Salon controu. 1. concl. 3. loco citato, asserit Nauar. c. 15. num. 3. Sot. lib. 5. q. 1. art. 8. Sayr. num. 8. loco citato. Vide etiam num. 13.

Si possis mutilando ab inuasore te defendere, non potes occidere, sine irregularitate: excedis enim inculpatæ tutelæ modum. Maiol. loco citato, num. 6. Syl. Homicidium. 3. q. 4. Sayr. num. 11. contra Armil. v. Irregularitas, num. 41.

De irregularitate ex homicidio casuali.

CAPVT LXXXI.

SVMMARIA.

1 *Homicidium casuale quid sit.*

2 *Dupliciter homicidium casuale committi potest.*

3 *Doctores quomodo hæc communiter solent explicare.*

4 *Qui operam dabat rei illicitæ, ex qua mors est secuta, fit irregularis.*

5 *Qui mandauit verberari expressè prohibendo ne occideret, fit irregularis, si mandatarius occidat.*

6 *Qui percussit aliquem animo non occidendi, tamen mortuus est, fit irregularis.*

7 *Qui iniquam rixam cum altero habuit, & amici eius superuenerunt, & occiderunt illum præter voluntatem illius, an sit irregularis.*

8 *Qui percussit alterum, non lethaliter, tamen inde factus est impotens ad fugiendum, vel se defendendum, & sic ab aliis occisus est, an sit irregularis.*

9 *Clericus venationi incumbens & casu occidẽs fit irregularis.*

10 *Clericus exercens chirurgiam, in qua incisio vel adustio adhibetur, si ex eius incisione infirmus moriatur, irregularis est.*

11 *Qui mulierem prægnantem per zonam arripuit, vnde sequitur abortus animati fœtus, irregularis est.*

12 *Qui absque consilio medici potionem dedit infirmo, ex qua mortuus est, irregularis est.*

13 *Qui in tormẽtis alterũ percutit, vnde moritur, irregularis est.*

14 *Qui infantes tenellos in lecto secum collocant & opprimunt dormientes, irregulares sunt.*

15 *Qui operam dat rei licitæ, si non adhibita diligentia mors sequatur, irregularis fit.*

16 *Sæcularis, qui in venatione ferarum casu occidit aliquem quia non præmisit diligentiam, irregularis fit.*

17 *Tecta mundans, lapidésque proiiciens in via, si casu percutiat transeuntem, & occidat, irregularis est.*

18 *Presbyter volens corrigere puerum de suis, cingulo verberauit, vnde cultellus casu elapsus eum vulnerauit, & mortuus est, irregularis est.*

19 *Qui puerum causa disciplinæ percussit in capite, & paulo post interiit, irregularis est.*

20 *Laïcus ludens cum Diacono insiluit equitans super eum, casu percussus à falce Diaconi ex vulnere expirauit, Diaconus irregularis efficitur.*

21 *Chirurgus aut medicus si ex incuria, vel imperitia scidit infirmum aut potionẽ dedit, vnde mortuus est, fit irregularis.*

22 *Qui infirmum de loco mouet vnde citius moritur, an sit irregularis.*

23 *Qui leonem aut simile habet animal, & non adhibet diligentiam ligari aut benè custodiri, si casu transeuntem occidat, irregularis fit.*

24 *Qui mittit puerum ad aquandum equum in flumine, si casu suffocetur, fit irregularis.*

25 *Qui dat operam rei licitæ, & adhibet diligentiam, si mors sequatur, non fit irregularis.*

26 *Qui cum Clerico ludit, & eum proiicit in terram, si cultellus Clerici incidit in proiicientem, vnde moritur, irregularis factus non est.*

27 *Capellanus ascendens lasciuientem equum, qui freno fracto, abiectóque sessore, irruit in mulierem baiulantem puerum, quem oppressit, non censetur irregularis.*

28 *Presbyter quidam fœnum de curris deponere volens, perticam superius alligatam proiicit in terram, posteà puerum ibi cum liuore in fronte reperit, qui mortuus est, an irregularis esset.*

29 *Monachus quidam campanam de campanili deponens, si lignum ipsa motione cadens puerum occidit, an irregularis censeatur.*

30 *Puer cum coætaneis ludens lapidem proiecit, alter cadens in alium lapidem caput offendit, & mortuus est, an irregularis esset proiector.*

31 *Sacerdos pulsans campanam, casu cecidit tintinnabulum, & puerum occidit, non fit irregularis.*

32 *Ludens pila ludo, quem vocant* palagmalio, *& facta diligentia clamando, si casu occidat an sit irregularis.*

33 *Scindens ligna prope viam, si casu ferrum resiliat, & occidat aliquem, an irregularis, fit.*

34 *Chirurgus aut medicus peritus diligentiam adhibens ne infirmus moriatur, si casu moritur ratione medicamenti, an sit irregularis.*

35 *Duo si secent arbores, & instante arboris casu vnus dicit alteri, fuge; hic fugiens opprimitur ab arbore cadente, an alter sit irregularis.*

HOmicidium † casuale, vt suprà diximus, est, quod fit præter intentionem occidentis, aut id vnde mors sequitur facientis: † dupliciter enim aliquis homicidium casualiter, & præter intentionem committere potest, vno modo immediatè, quando est ipsa causa proxima occidendi, vt qui in venatione proiicit sagittam in ceruum, & præter intentionem configit hominem. Altero modo, quando est cau-

sa mediata & remota, nempe ipse non occidit per-se, sed fecit aliquid, ex quo hominis occisio per alium facta est, aut per eundemmet, qui occisus est, vt qui leonem domi educauit, qui non benè custoditus occidit ingredientem hominem, aut qui equum percussit, qui calce occidit puerum, aut qui iniuria lacessiuit aliquem, qua commotus, qui ea affectus est, semetipsum occidit. Sunt huiusmodi casus multi, in quibus mors aut mutilatio præter intentionem occidentis aut causam mortis dantis eueniunt, & aliquando contrahitur irregularitas, aliquando verò non.

3 Quæ omnia † Doctores communiter solent distinctione gemina explicare: nam qui occidit, aut causam mortis dedit, dabat operam rei illicitæ, ex qua opera mors est secuta, aut dabat operam rei licitæ, & si licitæ rei dabat operam, aut præmisit diligentiam, ne mors sequeretur, aut non. hæc distinctio est Gloss. *cap. sicut dignum, & cap. continebatur, de homic.* Inno. *cap. ad audientiam.* & Panorm. *cap. continebatur eodem tit.* & Præposi. *can. 1. d. 50. n. 26.* & S. Tho. *2. 2. q. 64. art. 8.* & est communissima, ex qua tres regulæ deducuntur, quibus tota hæc materia elucidatur.

4 Prima [a], qui operam † dabat rei illicitæ, ex qua mors siue per se, siue per alium est secuta, etiamsi præter eius intentionem, est irregularis ex delicto, etiamsi omnem diligentiam præmiserit, ne quis occideretur, ita habet Sylu. *homic.* § 2. & Couar. & est communis sententia: quomodo autem limitanda sit, dicam *c. seq.*

Sotus verò *lib. 5. de iusti. quæst. 1. art. 9.* dicit hanc regulam non haberi iure expressam, sed Doctores communiter à contrario sensu eam collegisse ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excusantur, quia operam dabant rei licitæ, seu quia non dabant operam rei illicitæ, hinc colligunt, ergo irregulares essent, si darent operam rei illicitæ, ita habetur *cap. dilectus, & cap. ex litteris 2. de homic.* hæc dicit Sotus, nec est ad rem censura Nauarri *cap. 27. n. 22.* dicentis, nimis audacter Sotum dixisse, non esse textum probantem, qui dat operam rei illicitæ esse irregularem; cum tamen argumentum à contrario sit validum in iure: hoc inquam, non est ad rem, quia Sotus non negauit. immo expresse affirmauit à contrario sensu deduci ex textibus: nec dixit non esse textum probantem, sed non haberi in iure, sed Doctores collegisse, quod in iure non erat expressum: longè enim aliud est, hoc colligitur & deducitur ex iure, & hoc habetur in iure. Omissa ergo accusatione Nauarri, vera ob-

iecti

iectio contra Sotum & contra eundem. Nauarrum, ea est, quia verè id habetur in iure expressum, & absque vllo argumento à contrario deductum: nam *cap. is qui, de homic. in 6.* habetur, eum, qui † mandauit verberari, expresse prohibendo 5
ne occideret, esse irregularem, si mandatarius occidat, quia in culpa fuit mandando. Ecce homicidium præter intentionem, immò contra intentionem mandantis imputatur ad irregularitatem, quia in culpa fuit mandando: idem autem omninò est, in culpa esse, & dare operam rei illicitæ. Huius regulæ exempla multa sunt.

Primò qui † percussit aliquem animo non occidendi, ta- 6
men verè mortuus est, etiamsi sit ex mediocri vel infirmi incuria aut morbo, occasione vulneris superueniente, est irregularis, quia operam dedit rei illicitæ, vnde mors est secuta.

Secundò, qui iniquam † rixam cum altero habuit, & ami- 7
ci eius superuenerunt, & occiderunt illum eius intuitu, etiam præter voluntatem illius, irregularis est, quia dabat operam rei illicitæ, propter quam homicidium factum est: secus si superuenientes illum occiderunt non eius intuitu, sed quia inimicus erat etiam eorum, & propria de causa. Ita Panormit. & Anani *cap. Petrus, de homic.* & colligitur ex eodem cap. quod intellige, si, postquam superuenerunt, non iuuit illos, nec à principio clamauit alios commorando, aut aliquid aliud fecit, quod fuit causa mortis. ita Innocen. *cap. significasti. de homic.*

Tertiò, si quis † percussit alterum, non lethaliter, nec ani- 8
mo occidendi, tamen vulneratus illo vulnere factus est impotens ad fugiendum, vel se defendendum, & sic ab illis est occisus, etiam non intuitu percussoris, est irregularis. ita Anan. *cap. significasti. num. 46.* & ibi Panorm. si tamen nec animus erat occidendi, nec vulnus impediuit defensionem, nec intuitu eius occisus est, tunc non est irregularis.

Quartò † Clericus venationi, in qua sagittæ aut sclopeta 9
amitti solent, incumbens & casu occidens, quantumcumque omnem priùs diligentiam adhibuerit, irregularis est, quia operam dabat rei illicitæ, & talibus personis prohibitæ. Præposi. *can. 1. n. 26. d. 50.*

Quintò, † Clericus in maioribus vel in minoribus habens 10
beneficium indulgens Chirurgiæ, in qua incisio vel adustio adhibetur, si ex eius incisione facta infirmus moriatur, quamtumuis sit doctus ac peritus, & etiamsi ex incuria propria infirmus moriatur, irregularis est. *cap. tua nos. de homic.* quia da-

bat operam rei talibus personis prohibitæ. *cap. sententiam, ne cler. vel mona.*
11 Sextò, qui † mulierem prægnantem, inhonestè ludens per zonam arripuit, vnde sequitur abortus animati fœtus, est irregularis, *c. sicut. 2. de homic.* quia dabat operam rei illicitæ.
12 Septimò, qui absque † consilio medici potionem dedit infirmo, ex qua mortuus est, quamuis bono animo fecerit, irregularis est, quia dabat rei illicitæ operam, cum non esset peritus in arte. ita Innoc. *c. tuæ nos, de homic.* vnde custodientes infirmum, & dantes aquam vel vinum contra mandatum medici, vel sine eo, vnde mors est secuta, sunt irregulares, Propos. *can. 1. d. 50. n. 27.*
13 Octauò, qui in † tormentis alterum percutit, etiam animo ludendi, & vires exercendi, si moriatur ex vulnere, irregularis est, quia rei prohibitæ operam dabat, est enim prohibitus ludus hic. *c. fœlicis, de torneam.*
14 Nonò, qui † infantes tenellos in lecto secum collocant, & opprimunt dormientes, sunt irregulares, quia dant operam rei illicitæ, cùm id sit prohibitum. *can. consuluisti. 2. q. 5.* Quod si propter paupertatem coacti sunt in eodem lecto collocare, si non adhibuerunt diligentiam, & opprimant, sunt irregulares, secus si adhibuerunt diligentiam.
15 Altera [b] regula est, qui operam dat † rei licitæ, si tamen non adhibuit prius diligētiam, ne mors sequeretur, si ea postea sequatur, irregularis est, eundem enim effectum facit dare operam rei illicitæ, & dare operam rei licitæ, non adhibita diligentia, ne mors sequatur, quæ diligentia tunc est adhibenda, quando aliquod est periculum in opera ipsa licita, aliàs non est opus diligentia, quod adnotat Panor. *c. ex literis, 2. de homi.* dicens, non teneri aliquem clamare, quando proiicit rem in locum solitum, & per quem nullus consueuit transire, idem Anan. *ibid.* Huius regulæ sunt aliquot exempla.
16 Primò, † sæcularis, cui venatio ferarum cum sagittis & sclopetis non est interdicta, si casu occidat aliquem, quia non præmisit diligentiam, vt si prope viam venabatur, aut in loco in quo solent esse homines, irregularis est, quia etiamsi daret operam rei licitæ, oportebat prius diligentiam adhibere, quando locus ille hominum commercio vicinus erat, aut alij qui in eo versari soliti erant.
17 Secundò, † tecta mundans, lapidesque proiiciens in via, si casu percutiat transeuntem, & occidat, irregularis est, si non adhibuit diligentiam, ponendo signa, vt cautè viatores transirent, aut prius clamando, vt omnes cauerent.

Terti

Tertiò,† presbyter volens corrigere puerum de sua familia, 18
cingulo,quo cingi solebat,verberauit,contigit quod cultellus de vagina,quæ cingulo adhærebat,elapsus eum in dorso vulnerauit,&,occasione vulneris mortuus est,irregularis cẽsetur. *c.ad audientiam,de homic.* non enim diligentiam debitam adhibuit,etiamsi daret operam rei licitæ.

Quartò,qui † puerum quendam intuitu disciplinæ percus- 19
sit in capite , & post paucos dies occasiones vulneris interiit, vel in aliam infirmitatem , ex qua mortuus est,incidit irregularis est , quia non adhibuit modum & diligentiam in disciplina aliàs licita,*cap.presbyterum,de homic.*

Quintò,quidam † laicus ludens cum Diacono insiluit equi- 20
quitans super eum , casu autem percussus est à falce Diaconi, quam ad latus habebat,& ex vulnere expirauit , Diaconus irregularis efficitur, *c. continebatur,* quia incautus fuit ; debuit enim in tali ludo prius falcem à se remouere. Quamuis ergo daret rei licitæ & non prohibitæ operam , tamen diligentia non fuit adhibita.

Sextò, † chirurgus,aut medicus,etiam sæcularis,qui licitæ 21
rei operam dat,si ex incuria sua & imperitia,quia scidit infirmum,aut potionem dedit,quando non oportuit,& inde mortuus est infirmus, est irregularis , quia non adhibuit debitam diligentiam.

Septimò,qui † infirmum morti proximum de loco mouet, 22
idéoque infirmus citius moritur; irregularis est,etiamsi bono fine & non intentione id mortis faciat,si tamen id incautè , & non adhibita diligentia faciat.

Octauò, qui † leonem,aut vrsum,aut cornupetam taurum 23
habet,& non adhibet diligentiam,vt, si leo , aut vrsus aut simile animal sunt,ligati sint & benè custoditi,aut habet in viis publicis etiam ligatos,si casu transeuntem occidant,irregularis est. Si etiam est taurus cornupeta in agris,& ille non præmonet,vt viatores à via declinent,aut diligentiam adhibet,ne viatores offendat,est irregularis,si homicidium sequatur. In his casibus irregularitas est ex opere licito , quia diligentia non adhibetur.

Nonò,qui mittit † puerum ad aquandum equum in flumi- 24
ne,etiamsi moneat,vt caueat,si casu suffocetur,irregularis est, quia non adhibuit omnem diligentiam.ita Præpo.*can.1.d.50. n.*26.allegans Hostien. quamuis hoc potiùs ad regulam præcedentem pertineat,quia dabat operam rei illicitæ.

Tertia [c] regula,quando aliquis † operam dat rei licitæ,& 25
adhibet diligentiam,ne sequatur mors, si casu aliquo & præter

ter intentionem eius ſequatur,non eſt irregularis. Huius re-
gulæ habemus multa exempla etiam in iure.

26 Primò,*in cap.lator,de homic.* Dum † quidam cum quodam clerico luderet, & eum proiiceret in terram, cultel lus,quem proiectus clericus habebat, incidit in proiicientem, & eo percuſſus occubuit, hic non eſt factus irregularis, quia non dabat operam rei illicitæ,& caſus fuit omninò fortuitus. Vbi attende quod ſuprà adnotaui, diligentiam eſſe adhibendam quando ineſt aliquod periculum, ſecus non eſt neceſſe, ludus enim hic non erat periculoſus, ſed caſu contigit;vt proiiceretur in terram clericus,ſi enim periculoſus eſſet, debuerat ante ludum clericus proiicere cultellum, & eo non proiecto, defuiſſet neceſſaria diligentia, ſicut defuit in illo, de quo ſuprà diximus ex *cap.audientiam.de homic.* qui irregularis fuit,quia falcem non abiecit, ludus enim ille erat periculoſus: at non hic, de quo non loquimur.

27 Secundò,*in cap.dilectus,de hom.* Quidam†Capellanus,cum quadam corporis moleſtia grauaretur, vt comedendi appetitum excitaret,equum,quem nutriebat,aſcendit, qui cum non benè pareret habenis, ſed præter ſeſſoris arbitrium ſaltibus laſciuiret,ipſe vt refrenaret equi impetum, freno vim intulit & calcaribus ſtimulauit: equus autem freno fracto, currens feſtinanter, abiecto ſeſſore irruit in mulierem baiulantem puerum,ipsúmque puerum oppreſſit, talis non cenſetur irregularis, non dedit enim operam rei illicitæ, nec culpam vllam in hoc commiſit. Vbi aduerte, hunc neſciuiſſe equum eſſe ferocem,ſi enim ſciuiſſet, & ipſe imperitus eſſet equitandi aut ſi peritus eſſet,non curaſſet freno vti forti, quod facile rumpi non poſſet, eſſet irregularis, quia diligentiam non adhibuit,vt ibi dicit Gloſſ.& hic eſt caſus *in cap. ſignificaſti, de homic.* vbi equus bucca durus, præter voluntatem Clerici ſedentis, mulierem interfecit raptus in curſum: hic quia non ſciebat prius vitium equi, non cenſetur irregularis, ſed ad cautelam rei imponitur pœnitentia.

28 Tertiò,*in cap.ex litteris,de homic.* Cum quidam † Presbyter fœnum de curru deponere vellet, perticam ſuperius alligatam proiecit in terram, poſteà puerum quendam iuxta currum ſemiuiuum reperit, in quo,præter liuorem in fronte nihil inuenire potuit læſionis, qui mortuus eſt, hic acceſſit ad Papam,qui cum intelligeret, presbyterum, antequam proieciſſet perticam, circumſpexiſſe diligenter circum circa, an vllus eſſet circa currum, declarauit eum non eſſe irregularem, quia dabat operam rei licitæ, & adhibuit diligentiam

adhi-

adiicit Papa, quod si laborat infamia, aut scandalum est, nimirum quia eum culpabilem cæteri putant, non debet sine purgatione permitti celebrare, quæ intellige, quia non creditur debitam diligentiam adhibuisse. Debet ergo purgari, vt constet adhibuisse diligentiam, quod ad forum exterius pertinet.

Quartò, *cap. ex literis. 2. de homic.* Quidam † monachus 92
campanam de campanili deponebat, lignum autem ipsa motione cadens puerum occidit, hic si rem vtilem agebat, & in loco, per quem aliquem eo tempore transire, aut ibi existere, aut illuc venire consuetum non erat, non censeretur irregularis: adde si tamen eo tempore fecit, quo aliqui ibi esse aut transire consueuerant, nec adhibuit diligentiam; aut si rem non bonam agebat, quia malo aliquo fine campanam dimouebat, tunc esset irregularis, quia aut daret operam rei illicitæ, aut si licitæ, non adhibuit diligentiam debitam.

Quintò, *cap. exhibita, de homic.* † Puer cum coætaneis lu- 30
dens, & vnum insequens illorum, lapidem non animo lædendi, sed timorem incutiendi, proiecit, ille in alterum lapidem corruens, caput offendit, & mortuus est, tum propter imperitiam medici, tum propter incuriam patris: hic non censetur irregularis, quia non dabat operam rei illicitæ, nec vlla in hoc diligentia adhiberi potuit. Vbi aduerte, Innocen. hunc textum intelligere, quando qui corruit & offendit in lapidem, non id fecit timore, vt declinaret propter proiectum lapidem, tunc enim esset proiector irregularis: at re vera textus loquitur de eo, qui timens lapidem, etiam à tergo proiectum declinauit: nam dicit quamuis non sit lapide percussus, nec tactus, tamen corruens offendit in alium lapidem, quasi diceret motu lapidis proiecti territus declinauit & corruit, vt fieri solet, declinare enim solemus in alteram partem, quando proiectum lapidem à tergo sentimus, & ita Panor. ibi textum intelligit, & Gloss. *ibi.* dicit autem ludum esse noxium, tamen excusari, quia incuria patris & imperitia medicorum ille mortuus est; sed hoc non rectè dicitur, nam si dabat operam rei illicitæ, etiamsi incuria alterius percussus est mortuus, ille est irregularis. Panorm. dicit, ludum licitum pueris ante annum pubertatis, ideò non esse irregularem: secus si adultus esset, aut si magnum lapidem proiecisset, qui grauem timorem incuteret. Ego puto etiam in adulto non inducere irregularitatem, quando lapis est paruus, & non proiicitur ad percutiendum; sed ad leuem timorem incutiendum, esset enim leuissima culpa, quæ non fecit irregularem,

rem, vt paulò post dicemus: idemque dico, quando duo inuicem ludunt, & oua aut poma inuicem proiiciunt, si casu aliquis declinans caderet, & percussus ligno vel lapide expiraret, non esset irregularis proiector: quia leuissima hæc sunt, & non censetur illicitus ludus; secus si magnos lapides aut ligna proiicerent, tunc esset illicitus ludus & induceret irregularitatem, vt dicit Præposi. *can.* 1. *d.* 50. *num.* 26.

31 Sextò, *in cap. Ioannes, de homic.* Quidam † sacerdos pulsauit campanam, vt signo dato populus conueniret, casu cecidit tintinnabulum, & puerum occidit, non est irregularis, quia dabat operam rei licitæ, nec casus omnes fortuitos prouidere potuit. Vbi aduerte, tunc diligentiam adhibendam, quando periculum imminet: vbi autem nullum est, est casus omninò fortuitus: esset autem culpa, quando sciebat tintinnabulum non benè ligatum, aut alias cadere solitum, in quo casu esset irrregularis. Hi sunt casus iure expressi, per quos multi alij deciduntur.

32 Septimò, si quis † ludens pilæ ludo, quem vocant *palamaglio*, in loco, per quem non solent aliqui pertransire, & facta diligentia, si aliquis forsitan adest, clamando, casu occidat, non erit irregularis; secus si in via publica, aut non facta diligentia.

33 Octauò scindens † ligna prope viam, aut in loco, vbi adstant aliqui, si casu ferrum resiliat, & occidat aliquem, est irregularis, quia non præmisit diligentiam; secus si diligens fuit, adstantes aduertendo, aut præcauendo, ne resilire ferrum facile posset, aut in locis solitariis incidendo, *can. qui arbores d.* 50. *& can. sæpe contingit, eadem d.*

34 Nonò, † chirurgus laicus, aut in minoribus non habens beneficium, aut medicus, qui peritus est, & diligentiam adhibet, ne ex incuria infirmus moriatur, si casu infirmus moritur ratione medicamenti exhibiti, in quo peritus errare potuit, non est irregularis, non enim omnia sciri possunt, nec omnis error præcaueri, quod si imperitus vel negligens, & ex eius imperitia vel negligentia mortuus est infirmus, erit ille irregularis. Innocen. *cap. tua nos, de homi.*

35 Decimò, si † duo secabant arbores, & instante arboris casu vnus illorum dixit alteri, fuge, hic verò fugiens oppressus est ab arbore cadente, ille non est irregularis. *can. si duo fratres d.* 50. His exemplis hæc tertia regula manifesta est.

ADDITIONES.

Vide D. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 8. Couar. part. 1. §. 4. loc. citato

citato, Salon, Bannes, Arragon. in D. Thom. 2. 2. art. 8. Sot. l. 5. q. 1. art. 9. Sayr. lib. 7. c. 5. Maiol. n. 9. c. 48. § 3. Syl. Homicidium 2.
a *Prima.*] Si omnem adhibuit diligentiam, ne sequeretur homicidium, non esse irregularem docuit Can. etiamsi daret operam rei illicitæ. Vide Salon loc. cit. controu. 3. Valen. tom. 2. d. 6. q... p. 3. idem ferè, nisi actio illa ex sua natura periculum homicidij annexum haberet. Idem ferè Sayr. à n. 14.
b *Altera.*] Syl. l. c. num. 2. Sayr. num 10.
c *Tertia.*] Syl. l. c. Sayr. num. 9. Corollaria ex regulis his desumpta multa habes apud Sayr. c. 6.

De nonnullis aliis circa huiusmodi regulas.

CAPVT LXXXII.

SVMMARIA.

1 *Homicidio casuali quid peculiare quantum ad irregularitatem.*
2 *In homicidio voluntario & necessario aliqua est irregularitas ex defectu, aliqua ex delicto.*
3 *Ratio discriminis homicidij voluntarij & necessarij, & homicidij casualis.*
4 *Illicita opera quæcumque, an censeantur illicita ad effectum inducendi irregularitatem in casuali homicidio.*
5 *Illicita opera qualis debeat esse ad irregularitatem inducendam.*
6 *Opera illicita aut causa immediata aut mediata homicidij.*
7 *Opera illicita quando est immediatè causa homicidij semper facit hominem irregularem.*
8 *Immediatarum causarum occisionis exempla.*
9 *Mediata causa homicidij opera illicita quando irregularitatem inducit exemplis declaratur.*
10 *Opera licita in causa mediata irregularitatem non inducit, etiamsi alius se occidat.*
11 *Homicidium casuale cum non imputetur ad irregularitatem nisi ei, qui in culpa, quanta culpa sufficiat ad eam contrahendam.*
12 *Culta triplex lata, leuis, & leuissima, quæ.*
13 *Quando homo non est causa immediata homicidij casualis, sed aliunde accidit mors, si dabat operam rei licitæ, lata culpa, inducit irregularitatem.*

14 *Quan*

14 *Quàndo dabat operam rei illicitæ, cum non sit causa immediata homicidij in quacumque culpa, sit irregularis.*
15 *Quando est causa proxima, si homo dabat operam rei illicitæ sufficit qualibet culpa ad irregularitatem.*
16 *Si dabat operam rei illicitæ, tūc distinguendum est de culpa*
17 *Si dabat operam rei licitæ, & ex eius culpa mors immediatè sequitur in committendo, erit irregularis, & leuissima culpa satis sit.*
18 *Infantes tripliciter ex incuria parentum mori possunt.*

QVia per tres regulas præcedentes Doctores decidunt omnes casus, qui ad irregularitates ex homicidio casuali prouenientes spectant, idcirco aliqua sunt declaranda & obseruanda.

1 Primum a est, hoc esse † peculiare in homicidio casuali, vbi nulla est culpa, nempe quia non datur opera illicitæ rei, & diligentia debita adhibetur, nulla sit irreguluritas, vnde in homicidio casuali nulla est irregularitas, quæ non sit ex delicto: quando enim non est delictum, non est irregularitas:
2 in † voluntario autem homicidio aliquando est irregularitas ex defectu, aliquando ex delicto, quia etiam sine culpa incurritur: in homicidio etiam necessario, & ad defensionem aliquando sine culpa contrahitur, ideo aliqua est ex defectu aliqua ex delicto: at in casuali, vbi cessat culpa, cessat irregularitas.
3 † Ratio autem discriminis est, quia in voluntario & in necessario homicidio, quamuis non sit culpa, non propterea deest voluntas occidendi: at in casuali, quando nulla est culpa, nullo modo est volitum, vnde merum casuale non procedit ab hominis voluntate. Hoc dictum, nempe in casuali vbi culpa non intercedit, nullam esse irregularitatem, est S. Thom. 2. 2. *quæst.* 64. *artic.* 8. & Panormit. *cap. ad aures. de ætat. & qualit.* & Præposi. *can.* 1. *d.* 50. *num.* 26. nec in hoc est recipienda Gloss. *cap. dilectus, de homic.* quæ tenet in hoc casu irregularem esse eum qui nondum est promotus, nec promoueri posset: sed eam Glossam meritò reprehendit Panorm. *in eodem cap. dilectus.* Nec contra hoc est canon, *si quis non iratus* 15. *q.* 1. vbi videtur irregularis, qui casu, nulla præcedente culpa, occîdit: sed Gloss. ibi bene respondet, non esse illud verbum *secundùm legem repelli*, intelligendum de lege promotionis, quasi ille ordinari non posset, sed secundum legem veterem reputatum esse homicidam, vt à parentibus occisi, extra Vrbes refugij, occidi impune posset. Alij aliter respondent. Veritas tamen hæc est, nullam esse irregularitatem

tem in homicidio casuali, in quo datur opera rei licitæ, &
nulla est negligentia, quod satis euidenter confirmatur ex
cap. Ioannes. cap. lator. & cap. dilectus, de homic. & aliis allega-
tis in explicatione tertiæ regulæ.

Secundò, in eisdem regulis adnotandum est secundùm So-
tum *lib. 5. de iusti. quæst. 1. articul. 9.* & Couarr. & Socin. *cap.
ad audientiam, de homic.* & Anchar. *cap. vltim. de homic. in 6.*
non † quamcumque operam illicitam censeri illicitam, ad 4
effectum inducendi irregularitatem in casuali homicidio ex
opera illicita subsecuto, sed quando opera illa ex genere suo
est periculosa, & inductiua homicidij: si enim talis non est,
quamuis sit alio ex capite illicita, & aliquo casu sequatur ex
ea homicidium; non propterea erat dicendus ille dare ope-
ram rei illicitæ, & esse irregularis. Couar. addit, quòd etiã erit
illicita, etiamsi ex suo genere non sit ordinata ad mortem: si
tamen talis sit, quòd ex ea frequenter sequitur mors, quod
exemplis Sotus & Couarr. manifestant, ex iis, quæ suprà
diximus, nempe qui campanam pulsauit, & tintinnabulum
cadens casu occidit puerum, diximus non esse irregularem,
quia dabat operam rei licitæ, & non potuit præuidere om-
nes casus; ponamus, quòd tempore interdicti aut indebiti
sonabat, opera erat illicita, quia prohibito tempore, non ta-
men propterea erit irregularis, quia non est illicita, quasi pe-
riculosa & inductiua homicidij, quia rarissimè illud accidit.
Similiter qui equitabat, & casu equus fræno facto irruit &
occidit puerum, diximus non esse irregularem, quia dabat
operam rei licitæ, ponamus illam equitationem illicitam,
quia nociua erat sanitati illius, non propterea fit irregularis,
quia equitatio ex suo genere non est periculosa, nec inductiua
homicidij. Rursus, qui secabat arborem, adhibita omni
diligentia, casu occidit hominem, irregularis non est, quia
dabat operam rei licitæ, ponamus non esse propriam arbo-
rem, sed furtum committere, erit illicita, at non propterea
erit irregularis. Denique opera † illicita debet esse talis, vt sit 5
ex suo genere, & non per accidens periculosa, aptaque ad in-
ferendum homicidium, aut ex qua frequenter id sequitur, id
quod omnia exempla posita in prima regula ostendunt.

Hanc doctrinam cum positis exemplis non existimo ab-
solutè probandam, vt potè contra textus canonicos, & con-
tra communem sententiam; sed distinctione opus est tali.
Aut enim † opera illicita est causa immediata homicidij, 6
nempe per quam occiditur homo, vt quando aliquis mit-
tens sagittam, aut scindens arborem, aut projiciens lapidem,

Z aut

aut simile quid faciens occidit hominem, aut est causa m
diata, nimirum quando aliquid fecit: vnde mors homi
aliunde euenit, vt qui commisit adulterium, propter qu
adultera occisa est à marito, aut protulit verbum iniuri
sum, propter quod iniuria affectus se ipsum occidit, aut
duxit alterum ad rixam, in qua occisus est ab aduersar
sunt alij similes casus, in quibus opera illicita non est ca
sa immediata homicidij, sed ex qua sequitur homicidiu
ab alio, seu alia actione & opera factum. Est autem m
7 gnum discrimen inter hæc, quando enim † opera illic
est immediatè causa homicidij, quomodocumque sit illic
& prohibita, facit hominem irregularem etiam præm
omni diligentia; quantum enim ad irregularitatem ind
cendam, satis est talem operam prohibitam facere, à q
homo abstinere debuit, hæc enim canonum est dispos
expressa: nam *in cap. ex literis. 2. de homic.* casus fuit, de q
dam monacho deponente campanam de campanili, acci
autem, lignum corruere, & puerum occidere: consul
Papa de irregularitate, respondit, eum non esset irregular
duabus conditionibus positis. Vna est, si rem necessari
& vtilem agebat, quod disiunctiuè intelligunt Panorm
Ana. *ibidem*, nempè si necessariam aut vtilem rem age
Altera est, si nullus tunc de consuetudine illuc solebat tra
re, aut illic existere. A contrario ergo sensu, si rem non
tilem egebat, erat irregularis, & ita Hostien. Panor. & An
notant, addens Ana. quòd si id agebat, quia furabatur,
mala de causa deponebat campanam, esset irregularis. Qua
do igitur opera est causa immediata mortis, quomodocu
que sit illicita, inducet irregularitatem, quod eodem pro
sus modo iudicandum est de casibus à Couar. & Soto in sui
fauorem propositis.

8 Primò, de eo, qui † campanam pulsabat, & tintinnab
lum cadens occidit, dico, si tempore interdicti aut mala
causa sonabat, esse irregularem, quia operam dabat rei illic
tæ, quæ fuit immediata causa mortis, vnde textus *cap. Ioa
nes.* excusauit illum ab irregularitate, qui sonabat, vt pop
lum fidelium ad diuina conuocaret. idem dico de illo, q
equitabat causa illicita: nam textus *cap dilectus* loquitur
eo, qui sanitatis gratia equitabat. Rursus, qui scindens arb
rem alienam furto, occidit, est irregularis, vt rectè Sylue
ver. homicidium. 2. §. 12. dixit, quidquid dicant Sotus & N
uar. qui non aduertunt distinctionem; omnes enim isti n
agebant rem vtilem, & sunt immediatæ causæ occisionis: e
su

ſunt irregulares per *cap. ex literis, allegatum*, vnde rectè Caiet. 2.2.q.64.art. 8. dicit, qui equitationi incumbens occidit caſu, quando equitatus eſt ei prohibitus, eſt irregularis, quia dabat operam rei illicitæ, & quamuis non ſemper incurrat reatum homicidij quantum ad culpam, quia rariſsimè id accidit, & præter omnem iuris voluntatem: tamen quia dabat rei illicitæ operam, canones imputarunt quantum ad irregularitatem; quod valdè adnotandum eſt, non enim ſemper imputatur homicidium ad reatum homicidij, quamuis imputetur ad irregularitatem, quia canones id decreuerunt propter culpam aliam inuentam in tali opere.

Quando verò illicita opera non eſt † immediata cauſa ho- 9
micidij, tunc puto diſtinguendum, aut erat periculoſa ex ſe, vel ex circumſtantia aliqua, vel conſuetudine, aut non: ſi erat periculoſa, inducit irregularitatem, ſi non adhibita ſit diligentia: ſi verò non erat periculoſa, non inducit irregularitatem. hoc exemplis declaratur, qui vinum bibit, ſe inebriando, ſi poſteà occidit hominem, vti ſuperiùs diximus cum multis Doctoribus, non erit irregularis, quamuis dederit operam rei illicitæ inebriando ſe, quia hæc inebriatio non eſt cauſa immediata mortis, niſi quando ipſe nouit, ſe in ebrietate furere, tunc enim diligentiam tenetur adhibere, aliàs erit irregularis, ſicut in eo, qui dormiens occidit inimicum: is enim non erit irregularis, niſi quando nouit periculum. Idem dico de eo, qui irritauit aliquem iocoſis verbis importunè, aut iniurioſis, vnde poſteà ille ſe occidit, non erit irregularis, etiamſi daret operam rei illicitæ, quia non eſt immediata cauſa, nec periculoſa, niſi quando nouerat illum eſſe furibundum, & nimis extra ſe exire ſimilibus verbis. Idem dico de eo, qui commiſit adulterium aut ſtuprum, propter quæ occiſæ ſunt à marito vel parentibus fœminæ, ille non erit irregularis, niſi quando periculum aliquod imminebat, vt quia erant feminæ nobiles, aut maritus vel parentes tales, de quibus præſumi poterat eos ſcire poſſe, & ſcientes occiſuros. Hæc confirmantur ex *cap. is, qui, de ſent. excom. in 6.* vbi qui mandauit percutere, prohibendo ne occideret irregularis eſt, non ſolum quia in culpa fuit mandando, ſed etiam quia periculoſum erat, & veriſimiliter id potuit cogitari.

Hinc reſolutio patet cuiuſdam caſus de eo, qui cum ſolicitaretur ab aliquo inhoneſtè, dixit, noli me ſolicitare, aliàs me interficiam, ille ſolicitare non deſtitit, vnde factum eſt, vt ille ſe occideret, profectò eſt irregularis, etiamſi cauſa mediata fuerit homicidij, quia dabat operam rei illicitæ, quæ

ex circumstantia quadam erat periculosa, quia ille sibi com minatus erat mortem, nec tamen se abstinuit à solicita do: tamen esset irregularis, si nihil tale cogitando ille se oc cideret, quia non erat verisimile illud euenturum. Per hu casum multi similes decidi poterunt.

10 Aduerte tamen, quod si † opera esset licita, & maxim obligatoria, tunc non esset irregularis, etiamsi sciret illu sibi mortem illaturum, quod docet & exemplis declarat Au 23. *quæst.* 5. *can. cùm homo*, de eo, qui comminatur se oc surum, nisi aliquis sibi in re inhonesta consentiat, hic, si n consentiat, non erit irregularis, etiamsi ille se occiderit. S militer si comminatur subditus mortem inferre sibi, si à Pr lato vel à patre corrigatur. Similiter, si quis vult se occide si quis non det illi centum aureos dono. Denique su multa huiusmodi, in quibus, quando est scandalum p siuum, si illi se occidant, nulla est culpa, nec irregularit benefacientium.

11 Vnum superest [b] in his regulis declarandum, cùm † h micidium casuale non imputetur ad irregularitatem, nisi qui fuit in culpa, quanta culpa sufficiat ad eam contrah dam? Aduerte ergo ex Bartol. *l. quod Nerua. ff. depositi.* & nor. *cap. vni. de commoda.* culpam, de qua nunc agimus, deuiationem ab eo, quod rectum est, quod per hominis ligentiam præuideri poterat, culpam enim nunc appellam negligentiam & omissionem eius, quod potuit & debuit

12 ri. Est autem † triplex, *lata, leuis*, & *leuissima. Lata* cu est omissio illius diligentiæ, quam communiter homines lius conditionis & professionis adhibere solent; verbi gra dedi tibi librum commodatò, tu reliquisti in bancho (id scamno) ante domum, vnde furto sublatus est, eris in c pa lata, quia in custodiendo non adhibuisti diligentiam, q communiter ab hominibus solet adhiberi; solent enim co muniter homines maiorem in his adhibere diligentiam. *Le* culpa est omissio diligentiæ, quam non omnes commun adhibere solent, sed diligentiores. verbi gratia, dedisti pe nias mercatori, qui communiter habebatur bonæ fidei, p didisti, quia ille talis non erat; leuis est culpa, quia homi diligentiores inquisitionem maiorem solent facere. *Leui ma* est omissio diligentiæ, quam exquisitissimi homines lent facere; verbi gratia, commodatum in arca posuisti, reserasti, at re vera mansit aperta, quia non tentasti manu esset clausa, est leuissima culpa, quia id non faciunt nec di ligentiores, sed homines diligentissimi, & valde cauti.

ergo difficultas quanta culpa inducat irregularitatem in casuali, quando non adhibetur debita diligentia. Gloss. *cap. significasti, 1. de homic.* affirmant in eo, qui operam rei licitæ dabat, etiam leuissimam culpam inducere irregularitatem: sed reuera, exempla, quæ Hostien. & Ioan. Andr. *ibi* adducunt, potiùs ad leuem culpam pertinent. Multa de hoc dicunt Syluest. *homic.* 2. §. 15. & Angel. & cæteri Summistæ, hæc tamen, quæ subiungam, probabiliora videntur.

13 Primò, quando † homo non est causa immediata homicidij casualis, sed aliunde accidit mors, si dabat operam rei licitæ, lata culpa inducit irregularitatem; non leuis, nec leuissima. Hoc est Innoc. *c. ad audientiam. de homic.* & Præpos. *can. 1. d. 50. n. 27.* qui loquentes de eo, qui habet leonem aut vrsum, qui ex illius negligentia occiderunt quendam, affirmant latam culpam & negligentiam dissolutam inducere in hoc casu irregularitatem.

14 Secundò, quando † dabat operam rei illicitæ, etiam si non sit causa immediata homicidij, in quacumque culpa est irregularitas, immò vti diximus superiùs, aliquando etiam adhibita omni diligentia est irregularis, hoc est Syluest. *homic. 2. §. 2. & 15.*

15 Tertiò, quando verò est causa † proxima, si dabat operam rei illicitæ, sufficit etiam quælibet culpa: nam si, quando est causa mediata, est irregularis, multo magis quando causa immediata, vt qui det potionem infirmo, cùm non sit medicus, qui in venatione prohibita occidit, denique etiam omni adhibita diligentia sit irregularis.

16 Quartò, si verò dabat operam † rei licitæ, tunc distinguendum est; aut enim est causa in omittendo, vt si mortuus est aliquis infirmus, quia ipse omisit adhibere diligentiam, tunc non sufficit leuissima, sed leuis, vnde medicus, ex cuius negligentia mortuus est infirmus, irregularis erit, si sit leuis culpa, quamuis Couar. putet esse, etiamsi sit leuissima, quando medicus tenebatur mederi, quia erat mercede conductus: sed puto, quantum ad irregularitatem nihil id facere: hoc verum est illum teneri ad maiorem diligentiam adhibendam, tamen non propterea esset irregularis, si ex leuissima culpa moreretur infirmus.

17 Quintò c, si dabat † operam rei licitæ, & ex eius culpa mors immediatè sequitur, in committendo erit irregularis, hoc teneo contra Syluest. *ver. homic. 2. §. 2. & 15.* cum Couar. qui putat in committendo esse satis leuissimam culpam, & argumentum est ex *2. quæst. 5. can. consuluisti.* vbi, quia oppri-

munt filios in lecto secum dormientes, etiam quando id si peccato facere possunt, quia pauperes sunt, nec habent v illos collocent, ex quauis culpa, etiam leuissima teneri, quo si in culpa fuerunt, quia habebant vbi eos collocarent, no tantùm irregulares sunt, sed etiam rei homicidij, & hoc quod ibi Gloss adnotat.

18 Vbi aduerte, quòd ex † incuria parentum tripliciter infa tes mori possunt.

Vno modo, ex incuria sola, sine actu aut tactu ipsorum, quando in cunis suffocantur ex parentum negligentia. Et h est posterior casus, *cap quæsitum. de pœnit. & remis.* vbi Pano adnotat, incuriam leuem in hoc casu inducere irregula tatem.

Secundo modo, ex parentum procuratione, aut studio negligentia, nimirum quia ipsi procurarunt mortem illoru ipsos opprimendo: aut studiosè neglexerunt, nempe non a hibuerunt diligentiam, hoc fine, vt illi in cunis suffocaren tur: & hic est casus prior, *cap. quæsitum*, & hoc homicidiu non est casuale, sed voluntarium: quod maximè adnotandu est, quod quidam non aduerterunt: nam quod aduenit procuratione aut negligentia studiosa, non est præter volu tatem, nec est casuale.

Tertio modo, quando in lecto iuxta parentes positi, ipsis opprimuntur dormientibus, circa voluntatem eorum, tunc fuerunt negligentes committendo, quia per actum e rum occisi sunt: & hic est casus *can. consuluisti 2. q. 5.* & suffi cit quæcumque negligentia, etiamsi darent operam rei lici tæ & bona intentione id facerent, tenentur de qualibet ne gligentia.

ADDITIONES.

a *Primùm.*] Ex veniali crimine contrahi notam irregulari tatis, docent Caiet. Arrag. 1. 2. q. 64. art. 8. Cord. q. 37. Conrad 1. 2. q. 73. at ex mortifero solum id accidere verius asserun Nauar. c. 27. n. 252. Salon loc. cit. contr. 3. Valen. tom. 4. d. 7. 19. p. 5. §. 5. Suar. tom. 3. dist. 31. sect. 6. dub. 6. Sayr. loc. cit. c. 5. 5. cùm enim irregularitas ex delicto sit pœna grauis, non nis ob grauem, mortiferam scilicet culpam inferenda est.

b *Vnum superest.*] De triplici culpa Nau. c. 17. n. 178. Sayr loc. cit. n. 4. Syluest. culpa prima, Carbo de rest. q. 70. vide Ma iol. lib. 5. c. 4. §. 3. vbi multos refert casus, quod etiam faci Sayr. c. 6.

c *Quintò.*]

e *Quintò.*] Vide Maiol.n.9.loc. cit. vbi excusat parentes, si infantes placidi sint,& lectus amplus: vel si parentes inopes filiolos fregescentes,alia ratione fouere nequeant (dum tamen in huiusmodi homines non sit lata excommunicatio.) Vide Sayr.etiam lib.7.n.21.

De homicidio linguæ perpetrato.

CAPVT LXXXIII.

SVMMARIA.

1 *Homicidium lingua tribus modis committitur.*

2 *Homicidium linguæ non inducit irregularitatem, cum non inueniat homicidium facti.*

3 *Homicidia linguæ committuntur in homicidio voluntario, necessario, & casuali.*

4 *Homicida linguæ non semper eandem contrahit irregularitatem cum homicida facti.*

5 *Homicida linguæ fit aliquando irregularis,& non homicida facti, quod exemplis declaratur.*

6 *Qui mandat interfici, & qui consulit vario modo irregulares sunt.*

HActenus de homicidio,quod facto committitur, loquuti sumus tam voluntario, quàm necessario, & casuali: nunc de eo, quod lingua fit (hoc enim vocabulo Doctores vtuntur) agendum est: nam quantùm ad irregularitatem attinet,non solum homicida est, qui per se occidit aut mutilat, sed qui alios ad occidendum aut mutilandum inducit,† mandato,consilio aut defensione, his enim tribus modis homici- 1 dium linguæ committitur, vt habetur *cap.si quis viduam.d.50.& c.2.de Cler.pug.in duel.*circa quæ tria sunt consideräda. Vnum est, in quo Doctores conueniunt, nempe nisi interueniat homicidium facti; nunquam solius † linguæ homici- 2 dium inducere irregularitatem: qui enim mandat, aut consulit, aut opem fert,& defendit, vt homicidium fiat, si non perpetratur homicidium facto, non incurrit irregularitatem. Alterum est, hæc † homicidia linguæ committi in homici- 3 dio voluntario,necessario,& casuali,in vnoquoque enim horum, qui aliquid horum trium facit,nempe consulere, mandare,aut defendere, irregularis est, quod qualiter fiat explicabitur statim. Tertium est maximè memoriæ mandandum; nimirum non semper eandem irregularitatem contrahere † 4 homi

homicidam linguæ cum homicida facti; ideſt, non qui conſulit, mandat, aut defendit homicidam voluntarium, eſt ipſe homicida voluntarius: nec qui conſulit, mandat, aut defendit neceſſarium, ipſe eſt neceſſarius; ſimiliter de caſuali: ſed ſæpè contingit, vt homicida linguæ ſit irregularis vnius ſpeciei, &
5 homicida facti ſit alterius: immò aliquando † homicida linguæ eſt irregularis, non autem facti, quod iis, quæ dicemus, notum fiet: aliqua tamen exempla nunc proponam.

Primò, iudex iuſtè occidi mandat reum dignum morte, & eſt irregularis ex defectu: tamen ſi miniſter occidit animo vindictæ, eſt irregularis ex delicto. Similiter Clericus conſulit laico occidere bannitum, laicus iuſtè occidit tanquam miniſter publicus iuſtitiæ, tamen Clericus iniquè conſulit, aut mandat, aut iuuat, quia prohibitum eſt id Clericis, vnde ille irregularis ex defectu, hic verò ex delicto eſt. Similiter vnus ſe defendens occidit, non eſt irregularis, at qui conſulit aut mandat, irregularis eſt: immò reſpectu eiuſdem homici-
6 dij, qui † mandat, eſt vno modo irregularis, & qui conſulit, altero modo: nam iudex iuſtè mandat interfici malefactorem, at perſona Eccleſiaſtica delinquit conſulendo iudici, vt occidi faciat, & ille ex defectu, hic ex delicto eſt irregularis.

ADDITIO.

Vide Maiol. §. 2. Sayr. c. 3. Couarr. p. 2. §. 2. loc. cit. Nauar. num. 233.

De irregularitate ex mandato.

CAPVT LXXXIV.

SVMMARIA.

1 *Mandans occidere aut mutilare, vel aliquid vnde mors, aut mutilatio procedat, & mandatarius, irregulares ſunt, & quomodo.*
2 *Mandans quibus in caſibus non ſit irregularis, etiam ſi mandatarius ſit.*
3 *Mandans quando irregularis ſit, & mandatarius non.*
4 *Mandans quando ſit irregularis, voluntarius ex defectu.*
5 *Mandans quando ſit irregularis, voluntarius ex delicto.*
6 *Mandans quando irregularis ex delicto, ſed caſuali.*
7 *Imponentes ſecundùm ſtatuta regulæ pœnitentias, an incurrant in irregularitatem, ſi mors ſequatur.*

Aggr

AGgrediamur ergo singula homicidia linguæ explanare, 1
incipientes ab homicidio, quod fit mandato. Qui † mandat alteri, vt occidat, aut mutilet, vel aliquid vnde procedat mors aut mutilatio, irregularis est, *can. si quis viduam d.*50. quod quando & quomodo fiat, sequentibus dictis explanatur, est enim aduertendum, aliquando mandantem non esse irregularem, etiamsi sit irregularis mandatarius, aliquando è contrario, mandantem esse irregularem, non autem mandatarium, aliquando vtrumque esse irregularem. Præterea mandantem aliquando ex defectu esse voluntarium, aliquando voluntarium ex delicto, aliquando à casu. Hæc omnia ordine exponenda sunt.

In primis sunt casus, in quibus † mandans non est irregularis, etiamsi mandatarius sit. 2

Primò [a], legum conditores, qui statuunt mortis pœnam malefactoribus, non sunt irregulares: etiamsi iudicantes & pœnam mortis secundum leges infligentes sint irregulares, ita habet Archi. 23. *q.* 5. *can. officia.* vbi causam adfert, quia qui tales concedunt leges & præcepta, non intendunt homines occidere, sed arcere à malo, timore pœnarum, cum Archi. sentit Præposi. *can.* 1. *d.* 50. *n.* 37.

Secundò [b], prælati & personæ Ecclesiasticæ, iurisdictionem habentes temporalem, possunt & debent curam administrandi iustitiam sæcularibus demandare, quibus si injungant, vt administrent iustitiam contra malefactores, etiamsi sciant ex hoc aliquos morte plectendos, & de facto interficiantur, sintque propterea officiales & mandatarij irregulares, non sunt ipsi mandantes irregulares, *cap. Episcopus, ne Cleric. vel mon. in* 6. possunt etiam huiusmodi personæ ecclesiasticæ dicere mandatariis & ministris suis, non patiaris malefactores viuere, secundùm Archid. *can. si quis viduam. d.* 50. & Gloss. *cap. clerici, ne Cler. vel monach.* & secundùm Syluest. *verb. homicidium.* 1. §. 11. possunt dicere, super maleficio tali inquire, & administra iustitiam, nec erunt irregulares, dummodò non mandent occidere aut mutilare: hac eadem de causa inquisitores [c] tradentes hæreticum Curiæ, etiamsi sciant comburendum, non sunt irregulares, vt dicit Host. *cap. ad audientiam, de homic.* est enim hoc eis per sedem Apostolicam concessum.

Tertiò, qui mandauit aliquid licitum, nec potuit verisimiliter cogitare mortem alicuius aut mutilationem ex eo oriri, si postea mors sequatur, non erit irregularis, quamuis mandatarius irregularis sit, hoc est Innoc, & Panorm. *cap. ad audientiam*

tiam, de homi. Vnde, si quis mandat filium aut seruum in correctionem verberari homini modesto, & de quo nihil ti[mendum] est timendum: postea verò hic modum correctionis excedat, & occidat, aut mutilet, non erit mandans irregularis, sed mandatarius. Similiter qui mittit seruos venatum venatione licita, præcauens & admonens, vt adhibeant diligentiam, ne ca[su] aliquis occidatur, aut quos cognoscit tales qui omnem pri[us] solent adhibere diligentiam: si postea ipsi, non adhibita debita diligentia, aliquem casu interficiant, non erit mandans irregularis: secus, quando mandauit aliquid illicitum: aut si licitum, potuit verisimiliter cogitare aliquid simile euenturum & non adhibuit diligentiam, vt diximus de casuali, & post[ea] etiam dicemus.

Quartò [d], qui re integra reuocauit mandatum expresse, & sine fictione, quod de aliquo occidendo dederat, tamen postea mandatarius occidit, non erit mandans irregularis, secundum Innoc. *c. ad audiẽtiam, de homic.* immò secundùm eundem sat erit reuocasse mandatum tacitè, vt si sciente mandatario parentelam fecit, aut pacem iniit cum aduersario, contra quem dederat mandatum; idem dicit Anchar. *c. ad audientiam, de homic. n.* 3 & Anan. *eodem cap. n.* 9. Hæc reuocatio non hab[et] locum in consulente, vt inferiùs dicemus. Quidam affirmant quando mandans cognoscit mandatarium non mutasse animum per reuocationem ipsius, teneri admonere eum, contra quem est mandatum datum, vt sibi caueat. sed Panor. *c. Petrus de homic.* tenet non esse necessarium.

Quintò, qui mandauit alteri, vt occideret, & hic reuera non occidit nomine mandantis, sed nomine suo proprio, quia eius erat aduersarius, mandans non erit irregularis. ita tenet Ioann. Andr. & Anchar. *cap. ad audientiam, de homic.* & ratio est, quia non est cooperatus ad homicidium: secus, si nomine vtriusque id faceret.

Sextò, qui mandauit occidere alium intra certum tempus, & ille post tempus præfixum occidit, non est irregularis, secundùm Anan. *cap. ad audientiam, de homic. n.* 8. sed puto, si mandatum erat illicitum, & ille virtute mandati occidit, quod erit irregularis mandans, casuali tamen homicidio, non voluntario, his casibus non est irregularis mandans.

3 Secundo loco, † mandans irregularis est, etiam non existente mandatario irregulari, quod rarò, aliquando tamen euenire potest, supposita doctrina communi, nempe non semper teneri eum qui iniquè inuasus est, suum occidere aggressorem ad defendendam vitam propriam, sed posse per-

mittere

mittere se potiùs occidi,quàm occidere:si tamen occidat,non erit irregularis.Ponamus ergo casum, nempe seruum alicuius domini,aut filium alicuius patris familias inuasum esse, nec posse euadere,nisi occidat aggressorem, tamen nolle,si dominus tunc aut pater præcipiant illi,vt occidat, & saluet vitam propriam,tunc non erit irregularis,vt diximus suprà, qui occidit, erit tamen ipse mandans, quia homicidium mandato commisit,& non ad propriam defensionem : talis tamen irregularitas non est ex delicto, sed ex defectu, quia iustum est mandatum:si tamen esset persona Ecclesiastica, esset ex delicto, quia non debuit immiscere se in causa sanguinis, etiam iusta:secus,si mandaret, vt se defenderet,non exprimendo, vt occideret:nam tunc non esset irregularis.Rursus,si quis sæcularis in licita venatione, omni diligentia adhibita præciperet seruo, vt emitteret sagittam aut bombardam, reuera sciens inimicum ibi latentem percutiendum, si emitteret seruus, & occideret,ipse irregularis non esset, quia dabat operam rei licitæ,& diligentiam adhibuit, tamen mandans esset homicida voluntarius ex delicto,& irregularis.

Tertio loco aliquando † mandans est irregularis voluntarius ex defectu; iudices enim mandantes malefactores occidi, & ferentes sententiam mortis aut mutilationis, effectu subsecuto sunt irregulares ex defectu, & voluntarij,quia directè volunt per alios occidere. Nec obstat aliquando eos, per quos ministrant iustitiam & occidunt, iniquo animo occidere,& esse homicidas iniustos.nam vti diximus, non est semper eiusdem speciei irregularitas in mandante, mandatario satis est, si iustum est mandatum. Similiter sunt irregulares ex defectu Duces mandantes militibus in bellis iustis occidere & mutilare,si adsint requisita ad iustitiam, vti diximus superiùs. Similiter laicus mandans occidi bannitum, quem per publicas potestates licet occidere, irregularis est ex defectu, & voluntarius, quia directè occidere vult. Similiter laicus,qui habet potestatem omnium causarum, aut tanquam delegatus à principe, aut tanquam iudex ordinarius alteri committit causam sanguinis, si commissarius occidat vel mutilet, erit irregularis ex defectu, & voluntarius; nam commissarius virtute potestatis illius occidit, & mortis pœnam infligit. ita habet Præposi.*can.*1.*d.*50.*num.*31.*&* *sequenti.* vbi dicit Episcopos & personas Ecclesiasticas solas, non incurrere irregularitatem, si per commissarios occidant, quia est illis ex priuilegio Sedis Apostolicæ concessum : sæcularibus autem id licet absque peccato, sed non absque irregularitate. 4

Ego

Ego tamen [e] existimo in hoc & similibus casibus cum distinctione respondendum: nam aut committit ministris, vt occidant, & tunc tam Ecclesiasticus, quàm laicus, erit irregularis: aut committit, vt administrent iustitiam, & tunc neuter est irregularis, quia dat operam rei licitæ, & non occidunt per se, nec mandant directè occidi; magnum enim est discrimen, vt diximus suprà, quando vnus dat operam rei licitæ, & quando dat operam rei illicitæ.

5 Quarto loco, aliquando † mandans est irregularis voluntarius ex delicto, quando mandatum est iniustum & prohibitum, quod fit, quando mandatur homicidium iniustum, vt quando priuatus mandat alteri, vt occidat eius aduersarium, aut si iudex mandaret, & ferret sententiam mortis iniustam, tunc esset irregularis ex homicidio voluntario ex delicto, quamuis minister exequens, nesciens iniustitiam iudicis, & innocentiam occisi, esset irregularis ex defectu. Similiter, si clerici aut personæ Ecclesiasticæ mandarent aliis, vt occiderent, etiam malefactores, & qui iustè occidi possunt, etiamsi ipsi personæ iurisdictionem haberent, essent irregulares ex delicto homicidij voluntarij, quia prohibitum est tale mandatum *cap. sententiam, ne cler. vel mona.*

Similiter inquisitores [f], si postquam tradiderunt Curiæ hæreticum, & iudex nollet comburere, si mandarent, vt combureret, puto esse irregulares; quamuis Tabie. *irregularitas.* n. 9. & 15. sequens Felin. *c. ad abolendam, de hær.* dicat non esse irregulares ex tali mandato: sed non video, quo iure hoc defendatur, cùm solum liceat tradere Curiæ. Curia autem, non potestate inquisitorum, sed legum & principum morti tradit, immò solent protestari [g] iudicibus ipsis, ne mortem aut mutilationem inferant. Rursus, qui dicit seruo percusso ab altero, non reuertaris domum, nisi aliud sentiam de te, seruus autem profectus, occidit verberantem, tunc dominus esset irregularis secundùm Panor. *cap. ex litteris, de excess. prælat.* quod distingue, si enim animo, vt occideret vel mutilaret, id dixit, erit voluntarius homicida; si verò habebat intentionem vt vindicaret seruus citra mortem aut mutilationem, erit dominus homicida casualis, & ex delicto, quia dedit operam rei illicitæ, & debuit quod euenit cogitare: seruus autem in vtroque casu est homicida voluntarius ex delicto. Similiter, qui mandauit alicui, vt alterum occideret, etiam si ille distulerit occidere, est irregularis, si non reuocauit mandatum. Innoc. Panorm. *c. ad audientiam, de homic.* idem de consilio, quod intelligitur, quando ex mandato vel consilio dato occidit.

Qui

Quinto loco, aliquando † mandans est irregularis ex deli- 6
cto,sed casualis,quando nimirum rem illicitam mandauit ordinatam ad mortem, & præter illum casum proximè positum de mandante seruo,sine animo occidendi vt se vindicaret. Est etiam alius casus *cap.vlt.de homic.in 6*.si quis mandauit alteri, vt percuteret quendam, expresse prohibendo ne mutilaret, aut occideret,mandatarius autem,excedens terminos mandati,occidit:mandatarius irregularis est voluntarius ex delicto, quia voluit occidere, tamen mandans irregularis ex delicto, sed casualis, quia dabat rei illicitæ operam, & poterat & debuerat facilè cogitare,simile euenire posse: casualis verò,quia præter opinionem & intentionem. Notat autem Glossa *in eodem cap.* quòd si dabat operam rei illicitæ, quia nimirum mandauit iustè percuti;si mandatarius excedat, & occidat,aut mutilet,non fit ille irregularis; quod intellige quando non erat verisimile excessum fieri posse.

Eodem modo,si aliquis mandauit alteri vt occideret alterum,at postea euenit, vt mandatarius occideretur vel mutilaretur ab alio, tunc mandans irregulatis est ex delicto, casualis tamen, quia præter opinionem & intentionem, rem tamen illicitam mandauit, & debuit verisimiliter cogitare, id euenire potuisse.Ita Innoc.*cap.ad audientiam*,dicit, in eo,qui consuluit,vt occideret alium, euenit, vt ipse potius occideretur, quamuis dicat, quosdam tenuisse contrarium, dicentes, non esse irregularem,nisi quando periculum erat, quod occidi posset:at Panor.*cap.ad audientiam,de homic.* & Ioan.And. *c.vlt.de homic.in 6*. tenet esse irregularem indistinctè, & Ana. *cap.ad audientiam, num. 9*. Existimo tamen cum distinctione in hoc casu procedendum esse, si enim animo fraudulento mandauit vt potiùs ipse occideretur, sicut Saül miserat Dauid contra Philisthæos, vt occideretur potiùs ipse ab eis,tunc si mandatarius occisus est, mandans esset homicida voluntarius ex delicto, non casualis: at si non intendebat mortem illius, sed eius, ad quem occidendum misit, tunc etiam distinctione opus est cum Præpo.*can.1.d.50.n.30*.& Anton. *6.p.tit. 28.c.2.§. 2*. aut enim dabat operam rei licitæ, vt qui habens auctoritatem, misit milites ad comprehendendum, vel occidendos bannitos & assassinos, & tunc si cautè misit, non est irregularis, si aliquis ex missis occidatur: aut dabat operam rei illicitæ, quia mandauit, vt occideret iniquè inimicum suum,& tunc puto esse irregularem casualem, quia ad hanc irregularitatem contrahendam satis est, si dedit operam rei illicitæ ordinatæ ad mortem & periculosæ, aut si res licita

erat

erat & periculosa,& non adhibuit diligentiam : hoc autem in casu dabatur opera rei illicitæ & periculosæ,quia in congressione semper est ex vtraque parte periculum : & hoc voluerunt dicere Panor.Ioan. Andr.& Anan.citati.

Rursus,si quis mandauit alteri vt occideret Ioannem,mandatarius autem errore occidit Petrum , esset mandans irregularis,non voluntarius, sed casualis ; non quidem voluntarius quia præter opinionem & intentionem illius occisus est Petrus : at verè deliquit & irregularis est , quia illicitum fuit mandatum & periculosum : esset autem qui occidit voluntarius, quia , etiam si nolebat occidere Petrum , voluit directè occidere illum,quem occidit.

Rursus , qui mandat [h] aliquem ob quodcumque crimen, detrudi in arctos carceres , itaut verisimile sit,quòd intra sex vel octo dies vel breue tempus morietur , est irregularis, secundùm Cardi.*Clemen.de homici.*& Præpos.*can.* 1.*d.*50. quod intellige , si iustitia id exigente fit, & cum mortis intentione, eritque tunc voluntarius ex defectu , vt in iudice sæculari, cui licet morte damnare. At si in clerico , erit ex delicto , & voluntarium,si est ex intentione : secus autem casuale : dicit tamen Tabien. *irregularitas* 2. *num.* 29. §. 8. quod qui se-
7 cundùm statuta [i] regulæ imponunt † pœnitentias , non incurrunt irregularitatem , etiamsi mors sequatur. Ecce quibus modis mandaus sit irregularis , & quando voluntarius , quando casualis , & quando nullam contrahat irregularitatem.

ADDITIONES.

Vide Sayrum loco citato,c.2.Maiol. §. 2. n. 4. loco citato, Couar.§. 1.num.3.

a *Primò.*] Maiol.l.2.cap.9.num.10.

b *Secundò.*] Maiol.n.9.Couar.p.2.§.5.n.8.loc.cit.Sayr.n.16. lib.6.c.18.

c *Inquisitores.*] Couar.num.6.dicit esse praxim , vt cum sacrosanctæ fidei Censores hæreticum sæculari Iudici tradunt, rogent ,ne morte illum , aut membri priuatione puniant ; tutiusque esse,si coram sæculari Iudice condemnarent , à sequi dimitterent, vt Iudex statim eum morte afficeret ,Maiol.n.8. Neminem , qui fidei Congregationibus contra hæreticos interfit,irregularitatem incurrere, ait ex decreto Pauli IV. 29. Aprilis 1557. Iudiciali inquisitorum decreto 4.vide Sayrum hac de re,n.15.loco citato.

d *Quan*

d *Quartò.*] Vide Sayr.lib.7.cap.7.à num.11.
e *Ego tamen.*] Vide Sayr. lib.6.c.18.num.16.
f *Similiter inquisitores.*] Tabienæ sententiam probat Sayr.n.15.cum Maiol.n.8.l.c.& c.10.n.5.Ex Paulo IV.superius relato.
g *Solent protestari.*] Ita Couar.l.c.
h *Rursus qui mandat.*] Vide Maio.l.5. c.48.§.3.n. 12. Sylu. homicidium, 3.q.5.D.Ant.3.p.tom.28.c.2.§.6.Couar.2.p.§.5. num.7.loco cit.Sayr.lib.6.c.18.num.23.
i *Qui secundùm statuta.*] Maiol.etiam & Sayr.l.c.qui addit, neque tunc fieri irregularem, cùm carcer ille non est magis accommodatus ad inferendam mortem, quàm communes alij carceres.

De irregularitate ex consilio.

CAPVT LXXXV.

SVMMARIA.

1 *Consulens alteri vt occidat, aut faciat aliquid, vnde mors sequi possit, fit irregularis.*
2 *Consilium distinguitur esse triplex.*
3 *Consilij & mandati discrimen.*
4 *Consiliarij, qui interueniunt cum principe legibus condendis, in quibus statuitur pœna capitis malefactoribus, non sunt irregulares.*
5 *Consulens alteri homicidium aut mutilationem, qui sine tali consilio erat illud facturus, an efficiatur irregularis.*
6 *Consulens alteri pro fide Christi & Ecclesia, exponere se mortis periculo, non fit irregularis.*
7 *Consulens alicui exponere vitam pro patria, iure, vel amicis, an sit irregularis.*
8 *Pro patria vel aliorum vita aliquando tenemur oppetere mortem.*
9 *Pro rebus defendendis aliquando licet exponere se periculo mortis.*
10 *In re licita & honesta consulenda quid considerandum.*
11 *Consulens alicui id, vnde sequitur mors, cum mortem non intendat, fit irregularis, si consuluit illicitum.*
12 *Corrigens filios, cũ sciat aliquem timore se in fluuiũ proiectu-rum, non fit homicida, nec debet à correctione abstinere.*
13 *Consulens alteri occidere intra certum tempus, si hic transacto consulto tempore occidit, an consulens sit irregularis.*

14 Cle

14 *Clerici pugnantes in bello iusto, & exhortantes milites ut pugnent, an sint irregulares.*
15 *Dans sagittas, sclopetum, aut arma militibus, fit irregularis.*
16 *Consultus à iudice qua pœna malefactor esset puniendus, respondet morte illum secundum leges esse plectendum, quo consilio iudex occidit, an irregularis esset consultor.*
17 *Clamans contra latrones, imploransque auxilium aliorum si hi occidant, an fuerit irregularis.*
18 *Prælatus & Ecclesiastici conuocantes milites in sui defensionem, an sint irregulares, si milites aliquem aduersariorum occidant.*
19 *Ecclesiastici inuocantes brachium sæculare contra malefactores & inobedientes, an sint irregulares, si mors sequatur.*
20 *Episcopis iurisdictionem temporalem habentibus an liceat bellum indicere, & hortari suos milites vt pugnent.*
21 *Consilio quando inducatur irregularitas homicidij voluntarij, aut casuali ex delicto, quando ex defectu.*

1 CONsulens † alteri, vt occidat, aut faciat aliquid, vnde verisimiliter mors sequi potest, est etiam irregularis.
2 Præposit. *can. si quis viduam. d.* 50. distinguit triplex † consilium *exhortationis, approbationis, & simplicis opinionis.* Rursus, singulorum, vnum *iustum*, alterum *iniustum* esse potest, ex omnibus oritur irregularitas, vt modò patebit: ferè autem pari ratione procedunt mandatum & consilium. Est tamen
3 vnum latum inter vtrumque † discrimen, quod notat Innocen. communiter approbatus *in cap. ad audientiam, de homic.* qui enim mandauit alterum occidi, si reuocat mandatum re integra, non contrahit irregularitatem, quamuis mandatarius postea interficiat: at in consilio non satis est id reuocasse, si enim aliquis consuluit alteri vt occideret, postea reuocauit consilium, at ille, cui consilium datum est, adhuc non dissuasus occidit, qui dedit consilium irregularis est: ratio autem discriminis est, quia mandatum respicit mandantem, nam mandatarius nomine mandantis operatur, ob id reuocatione mandantis cessat vis mandati, quia verisimile est, eo quo gratia alterius fit, quod cessabit ex eius reuocatione: at consilium est in gratiam eius, cui datum est. Qui ergo [a] inductus est consilio alterius occidere, reum facit consulentem donec amoueat à consilio & persuadeat contrarium: quod si contrarium non persuasus occidat, imputabitur etiam consulenti. Ioan. Anan. *c. ad audientiam, de homi. n.* 8. tenet etiam in consilio satis esse, si reuocet & faciat quantum in se est, vt dissu-

dissuadeat, etiamsi non possit dissuadere: nec recipit opinionem illorum, qui dicunt quando non dissuasit, teneri certiorem facere eum, contra quem dedit consilium, vt sibi caueat, non reuelata persona eius, cui consilium dedit, in qua opinione fuit Anton.3.*p.tit.*28.*c.*2.§.2 in mandato autem satis esse reuocasse. At verior est opinio Innoc. consilium non posse reuocari, nisi per persuasionem contrariam. Sicut autem diximus de mandante, ita & de consulente oportet dicere; sunt enim casus, in quibus consulens non contrahit irregularitatem; sunt etiam casus, in quibus contrahit, aliquando ex voluntario homicidio, siue ex defectu, siue ex delicto, aliquando ex casuali.

Primò, † consiliarij, qui interueniunt cum principe legibus condendis, in quibus statuitur pœna capitis malefactoribus, etiamsi sint clerici, non sunt irregulares. Ita habet Ioan. Anan. *c.ad audientiam,de homic.num.6.* vti enim suprà diximus, nec ipsi principes ex ea actione irregularitatem contrahunt, tum quia id generalis est & remota causa, tum quia in mortem per se non tendit, sed vt homines à malo retrahantur. 4

Secundò, qui † consulit alteri homicidium aut mutilationem, qui reuera erat etiam sine tali consilio illud facturus, non efficitur irregularis; tunc enim consilium non est causa mortis aut mutilationis. ita habent Ioan. Andr. & Anchar. & Ioan.de Anan. *cap. ad audientiam, de homic.* quòd si consilio fit vt ille magis animetur & confirmetur ad illud perpetrandum, tunc non euadit irregularitatem consiliarius, quia iam consilium operatur aliquid in mortem, quamuis Glos. *c.super. de sent.excomm.* in materia excommunicationis, quæ grauior ea, videtur dicere contrarium, tamen reprehenditur ibi à Panormit. At in materia irregularitatis, non puto esse verum, & ita sentit Couar. 5

Tertiò [b], qui † consulit alteri, vt pro fide Christi & Ecclesiæ exponat se mortis periculo, etiamsi sciret indubitanter mortem esse illi infligendam, non est irregularis. Ita habet Innocen.& Anan.*cap.ad audientiam.* & Præpo.*can.*1.*d.*50.*n.*3. non tamen eandem esse rationem existimat Innocen. si consulat alicui, vt exponat vitam pro † patria, pro iure, pro amicis, in hoc enim casu si sciret esse mortem illi infligendam, esset irregularis; si verò non id sciret, non esset irregularis: rationem autem differentiæ huius eam dicit esse, quia ordo charitatis est, vt pro Christo & eius fide & Ecclesia sanguinem fundamus, quia ipse pro nobis fudit: at non est ordo 6 7

charitatis, vt pro altero vitam propriam exponamus. Ista tamen ratio non est vllius momenti: nam secundùm ordinem charitatis, etiam tenemur aliquando pro † patria mortem oppetere, & licitum est & secundùm ordinem charitatis præponere vitam temporalem aliorum propriæ, secundùm etiam ordinem charitatis tenemur vitam vnius spiritualem præponere nostræ temporali. Ergo eadem ratione, qui in his casibus consulit, non erit irregularis. Adde etiam, pro † rebus defendendis licere exponere se periculo vitæ, quando res ipsæ sunt in bonum finem & honestum ordinatæ; de qua re alibi dicendum est. Melius ergo Ioan. Anan. *cap. ad audientiam num. 6.* indifferenter tenet, tale consilium non inducere irregularitatem, quia qui consulit alteri vt exponat se periculo vitæ pro Christo, fide, amicis, patria, &c. non consulit mortem directè, non enim sunt ipsi, qui occidunt, sed tyranni & persecutores, nec etiam consulit aliquid, vnde per se sequitur mors; sed per accidens ex aliorum malitia & iniquo opere.

(8 and 9 appear in the left margin beside lines 3 and 9 of this paragraph.)

10 In † re autem licita & honesta consulenda oportet considerare, an sit mors ipsa quæ consulitur, aut id, quod est propinqua causa mortis, non quod per accidens & indirectè, qui enim consuleret alteri, vt occideret alios, etiam pro fide, pro Ecclesia, vt qui consulit occidere hæreticos aut infideles, insurgentes contra Ecclesiam, non euaderet irregularitatem. Longè ergo aliud est, mortem directè consulere, aut indirectè & per accidens in re iusta & honesta: vnde notanda est distinctio.

11 Panorm. *cap. ad audientiam, de homicid.* tenet, qui consulit aliquid, vnde sequitur mors, etiamsi mortem non intendat, irregularem esse, si consulit illicitum; secus, si licitum, vt qui consuluit maleficum capi, vel vt exponat se morti pro patria aut pro fide, multum enim interest inter rem licitam & illicitam in his casibus: nam quod induceret irregularitatem in re illicita, non semper inducit eam in re licita, hoc confirmatur ex *cap. cùm homo, 23. q. 5.* qui petit ab altero rem turpem, quam nisi faciat, minatur se occidere, qui non consentit, etiamsi sciat illum se occisurum, non censetur homicida.

12 Qui etiam † corrigit filios, etiamsi sciat aliquem ex timore correctionis se in fluuium proiecturum, non est homicida, nec debet à correctione necessaria abstinere, nec sunt bona semper relinquenda per hoc, quod aliqui mali scandalizantur, quia hoc est per accidens & indirectum: sat est, si præter nostram accidant voluntatem, nec nos homicidium per se velimus. Ergo, nec qui alteri consulit, ne turpe aliquid committat, etiamsi mors inde sequatur, nec qui

qui consulit quod bonum & necessarium est, erit homicida, etiamsi mors aliquando inde sequatur per accidens.

Quartò, eum, qui † consuluit alteri, vt occideret intra 13
certum tempus, tamen hic transacto consulto tempore occidit. Ioan. Anan. *c. ad audientiam, num.* 8. putat non esse irregularem: sed ego existimo cum distinctione eadem respondendum, quam suprà diximus de mandato, nempe si intra tempus occidit, esse homicidium voluntarium; si verò transacto tempore, tunc, si non virtute consilij id facit, sed alia motus ratione, non erit irregularis: si verò virtute illius consilij, tunc erit irregularis ex homicidio, tamen casuali: vt enim qui fines mandati excedit, non liberat mandantem ab irregularitate, ita & qui fines consilij, quando id virtute mandati aut consilij facit, & res est illicita.

Quintò, † clerici c in bello iusto exhortantes, consulentes, 14
aut incitantes milites, vt pugnent vel vincant hostes, etiamsi ipsi pugnent & percutiant, dummodò non occidant aut mutilent, non sunt irregulares, etiamsi in ipso conflictu id faciant: quamuis Innocent. & Hostiens. *cap. quod in dubiis, de pœnis*, dicant, debere esse ante conflictum: si enim hortentur in conflictu, esse irregulares. At Couar. & rectè, etiam in conflictu affirmat id fieri posse absque irregularitate, dicitque talem distinctionem esse verbalem. Hæc pars, nempe quando clerici in bello iusto pugnant & vulnerant per se citra mutilationem aut mortem, non esse irregulares, quamuis peccent, est expressa *in cap. petitio, de homicid.* quod verò non sint irregulares in bello iusto exhortantes, & incitantes etiam in conflictu ad pugnam & victoriam, quamuis posteà ex vtraque parte sint homicidia & mutilationes, est Panor. *cap. petitio, allegato*, & Glos. *can. clericum, d.* 50. & colligitur ex ipso *cap. petitio.* nam ille clericus in conflictu erat quando vulnerauit, & non censetur irregularis, si nec occidit nec mutilauit per se.

Gloss. etiam *cap. quod in dubiis, de pœnis*, textum ipsum affirmantem, sacerdotes esse irregulares, qui in prælijs incitant ad præliandum, declarat procedere in bello iniusto, aut in iusto, quando excitant ad occidendum vel mutilandum directè: tunc enim essent irregulares, immò ex delicto homicidij voluntarij, quia directè consulunt mortem, quod eis est prohibitum, ex quo confirmatur quod supra diximus de consulente, vt exponat se periculo pro amico, pro patria, pro iure, quando licita est talis expositio, etiamsi verisimile sit, illum occidendum esse. nam in prælijs verisimile, immò certum est

mortes euenturas, nec tamen consulentes fiunt irregulares, quia non consulunt, nisi quod iustum & bonum est: quod enim in bello iniusto & in causa illicita inducit irregularitatem, in licito, iusto, & honesto non semper inducit, nisi si per se causa mortis: potest autem victoria haberi sine morte & mutilatione quantum est ex se. De differentia hac consilij in re iusta aut iniusta, vide Anan. *cap. ad audientiam, numer.* 4. 5. 6.

15 Non tamen hoc intelligendum est de iis, qui † dant sagittas [d], sclopetum, & arma militibus, etiam in bello iusto, vt iaciant in hostes, quia hæc est causa proxima ordinata in mortem, nec in hoc placet opinio Nauar. qui contrarium tenet allegans pro se Innocent. *cap. sententiam, ne Cleric. vel mona.* qui id non dicit; immò potiùs contrarium, loquitur enim cum limitatione, quando nimirum, qui arma dat, nesciret esse ad occidendum, sed ad solam defensionem: quo casu non esset irregularis. Idem est de iis, qui ex officio hæc arma faciunt aut vendunt indifferenter, tam militibus quàm aliis, non enim sunt irregulares, quamuis hi occidant, quia non ea intentione ea vendunt aut faciunt.

16 Sextò [e], qui † consultus à iudice consilio generali opinionis & cognitionis, quali pœna malefactor talis esset puniendus, nempe fur, latro, aut alius criminosus, & respondit morte illum secundùm leges esse plectendum, ex quo postea consilio iudex occidit, si ille in generali fuit interrogatus, & extra factum imminens, non esset irregularis, vt dicit Antoni. *p. tit.* 28. *c.* 2. §. 2. etiamsi Clericus esset, vt dicit Panorm. *in c. ex literis, de excess. præla.* etiamsi erraret, quia non erat ipse admodum peritus, vt dicit Præposi. *can. si quis viduam, d.* Si verò consultus esset de facto singulari imminente, quid de hoc vel illo malefactore agendum esset, & respondere morte plectendum, tunc esset irregularis, secundùm eosdem quia tradit consilium scienter in mortem; esset autem voluntarius, & si Clericus esset, voluntarius ex delicto, secus vero ex defectu.

17 Septimò, qui † clamat contra latrones, & hoc facit in suæ personæ defensionem & liberationem, quia occidi timet, imploratque auxilium aliorum, & si hi veniant in auxilium & occidant, non erit ille irregularis ex tali exhortatione, incitatione, secus, si id faciat in defensionem rerum suarum, ita habet Anan. *cap. significasti. de homi. num.* 9. Anton. verò *p. tit.* 28. *c.* 2. §. 2. limitat, quando potuit verisimiliter intelligere, quòd ille occideretur à concurrentibus, quia eo casu esset ir

irregularis casualiter, secus non; quæ duo oportet sic intelligere. Primùm quidem, qui clamauit in defensionem personæ, etiamsi verisimiliter sciret venientes occisuros latronem, atque intenderet mortem illius, si aliter liberari non poterat, nullam incurrere irregularitatem, quia licebat ipsimet absque irregularitate occidere inuasorem, seruato moderamine: qui verò clamauit in defensionem rerum, si intendebat occidi latronem, erit irregularis, quia qui in defensionem rerum occidit, irregularis est ex defectu: & si Clericus, ex delicto, vt suprà diximus: at si non intendebat mortem, etiamsi verisimiliter cognosceret, mortem inde secuturam, tam pro persona quàm pro rerum defensione, non esset irregularis morte secuta: est enim valdè notanda distinctio sæpe dicta, inter eum, qui dat operam rei licitæ; & eum qui dat operam rei illicitæ, quando opera non est proxima mortis; qui enim dat operam rei licitæ, si non intendat mortem, etiamsi cognoscat verisimiliter inde secuturam, non efficitur irregularis; si verò dabat operam rei illicitæ, fit irregularis quando verisimiliter potuit mors euenire ex tali opera; quod etiam suprà adnotauimus: quando verò est intentio, mortis, semper in vtraque opera contrahitur irregularitas, etiamsi sit causa remota; vt dixit notabilis Gloss. *cap. de cætero, de homic.* sicque intelligendus est Abb. antiq. qui *in eodem cap.* affirmauit, siue propinqua siue remota sit causa mortis, inducere irregularitatem.

Octauò, † prælatus & personæ ecclesiasticæ conuocantes 18 milites in sui defensionem & tutelam, non sunt irregulares, si milites aliquem aduersariorum occidant, 23. *q.* 3. *can. Maximianus*, & *ibi* Gloss. quamuis exhortentur eos ad pugnam & defensionem, quod limitat Anan. cùm Innocent. *cap. ad audientiam. de homicid. num.* 12. quando est in defensionem suæ personæ, vel suorum, secus, si in defensionem rerum: sed nec hoc est verum indistinctè nisi quando intendunt occidere, si verò intendunt defensionem sui iuris, & rerum Ecclesiæ absque intentione mortis, vt habet Gloss. *can. de occidendis.* 22. *quæst.* 5. non sunt irregulares, quod colligitur ex *eodem can. Maximianus.* Hac etiam ratione, qui † inuocant brachium 19 sæculare contra malefactores & inobedientes, non sunt irregulares, etiamsi mors sequatur: immò licet † Episcopis ha- 20 bentibus iurisdictionem temporalem, secundùm Innocent. *cap. quod in dubiis, de pœn.* ratione iurisdictionis bellum inducere & hortari suos milites vt pugnent. His casibus ex consilio non inducitur irregularitas.

21 Aliquando verò ex † consilio inducitur irregularitas homicidij voluntarij, aliquando delicti, aliquando defectus, iuxta qualitatem consilij: nam quando est iniustum, tunc erit ex delicto: at verò quando consilium est iustum in causa sanguinis, cum scientia aut intentione mortis, est ex defectu: sic assessores iudicum, qui votum dant aut consilium in causa sanguinis, sunt irregulares ex defectu: si verò personæ Ecclesiasticæ essent, tunc essent ex delicto. Similiter, qui personæ priuatæ existunt, & consulunt iudici, vt aliquem occidi faciat, quia nociuus est & malefactor, quamuis sine peccato faciat, irregularis est voluntarius ex defectu: at si Clericus, ex delicto. Qui etiam consulit, vt potum accipiat ad abortum faciendum, si fiat, quando fœtus animatus est, aut præsumitur animatus, nempe post quadragesimum diem, irregularis est ex delicto voluntario. Qui etiam bona intentione incitat carnificem, vt citiùs interficiat, ne diu vexetur reus, irregularis est voluntarius, vt dicit Præpos. *can.* 1. *d.* 50. *n.* 27. & si est persona Ecclesiastica, ex delicto. Qui etiam malè consuluit alicui, vt remaneret in aliquo loco, & hostes superuenientes occiderunt, si non intentione, vt occideret, fecit, sed verisimile erat id euenturum, non tamen id cogitauit, erit irregularis ex delicto, sed casuali. Per hæc multi alij casus decidi possunt circa consulentes.

ADDITIONES.

Vide citatos ad c.77. Sayr. præcipuè lib.7.c.3.

a *Qui ergo.*] Vide Sayr. a n.4.

b *Tertiò.*] Sayr. num 8.

c *Quintò Lrici.*] Nau.n.215. Couar. §.n.2. loc. cit. Sayr. lib. 7. c. 19. num. 6.

d *Qui dant sagittas.*] Nauar. sententiam sequitur Phil. lib. 4. c.11. §.5. Sayr. n.12. at Toleti opinio placuit multis aliis quos refert Sayr. l.c.

e *Sextò.*] Vide Sayr. c.18. n.25.

De irregularitate ex defensione.

CAPVT LXXXVI.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas ex defensione inducitur aliquando ex defectu aliquando ex delicto.*

2 *Verbum hoc* (defensione) *variè exponitur.*

3 *Qui defendunt homicidas quomodo irregulares.*
4 *Quales ministri iustitiæ sint irregulares, quando occisio vel mutilatio fit.*
5 *Ecclesiasticis licet absque peccato & irregularitate conqueri apud iudices sæculares contra suos mal factores.*
6 *Clericis licet capere malefactores & iudici tradere.*
7 *Protestationem non opus est facere in scriptis.*
8 *Protestatio quando iuuet & quando non.*
9 *Protestatio fit solum in fauorem accusatorum.*
10 *Sæculares protestantes sunt irregulares.*
11 *Protestatio quando necessaria.*
12 *Protestans se non ob vindictam facere, & animum habet vindictæ quomodo irregularis.*
13 *Ecclesia de quibus actibus iudicet.*
14 *Crimen quando liceat Clerico absque irregularitate denunciare.*
15 *Ligna qui ferunt ad hæreticum comburendum contrahunt irregularitatem.*
16 *Ligna illa qui vendidit aut scidit, an sit irregularis.*
17 *Funes qui vendunt, quibus suspenditur malefactor, & qui vendunt arma militibus, an sint irregulares.*
18 *Funes aut arma qui ad occidendum dant aut commodant, quomodo sint irregulares.*
19 *Pulsans campanam ad conuocandum populum, quando malefactor est occidendus, fit irregularis.*
20 *Indicans latronem aut malefactorem iudici, vt comprehendatur, an irregularis.*
21 *Qui clamat & conuocat turbam contra latronem; si occidatur ab ea irregularis erit.*
22 *Pulsans campanam quando inimici veniunt, vt congregetur populus contra eos, erit irregularis.*
23 *Qui interrogatus à iudice intersigniis latronis, à quo fuit spoliatus, dedit cultrum & sotulares latronis quæ apud eū manserunt, an sit irregularis, si latro posteà occidatur.*
24 *Socius alterius ad occidendum efficitur irregularis si ipse non occidat, sed alter.*
25 *De socio quod dicitur, quomodo intelligendum.*

INducitur etiam † irregularitas ex defensione, aliquando ex defectu, aliquando ex delicto siue voluntario, 1
siue casuali, vti diximus in mandato & consilio, Archid. can. *si quis viduam. d. 50.* hoc † verbum *defensione* exponit 2
de ea, qua aliquis seipsum defendit: olim enim, vt diximus,

etiam ex homicidio ad ineuitabilem defensionem contrahebatur irregularitas, tamen hoc verbum alij aliter exponunt, nempe pro ea defensione, qua aliquis defendit occidentem vt liberiùs & securiùs occidat, quo modo videtur accipi *c. 2. de cleri. pugn. in duel,* & sic interpretantur hanc defensionem Ioan. Anan. *cap. ad audientiam, de homicid. n.* 4. & sum.
3 Pisan. *homicidium.* 4. Qui ergo † defendunt & tuentur homicidas, vt hominum occisiones tutò & liberiùs, animosiusque efficiant, irregulares sunt, iuxta *cap. sicut dignum, de homic. illi etiam.* Si autem defensio fuerit iusta, vtpote in homicidio iusto, & à personis non prohibitis, erit ex defectu. Si verò homicidium iniustum, vel ad iustum à personis Ecclesiasticis, erit ex delicto: & si adest intentio mortis, erit ex homicidio voluntario: si verò est præter intentionem, erit casuale iuxta regulas dictas superiùs de mandante & consulente. Hæc defensio ampliatur ad omnes eos, qui multis aliis modis concurrunt ad ferendum opem & auxilium in hominis occisione aut mutilatione, & sic multi sunt casus, in quibus contrahitur hæc irregularitas ex defensione.

4 Primò, † ministri [a] iustitiæ sunt irregulares, quando occisio vel mutilatio fit, nempe fiscalis, notarius, testes, qui literas scribunt, quibus demandatur officiali, vt occidi faciat aliquem malefactorem, vt notat Præposi. *cap.* 1. *d.* 50. *num.* Similiter satellites, notarij sententiam mortis scribentes, notificantes eam reo cum auctoritate, quique intersunt, dum reus occiditur, tanquam fautores, aut auctoritatiuè: si verò quidam præsentiam exhibent, quales qui non habentes iurisdictionem adstant ad videndum tantùm, non sunt irregulares, etiamsi sint clerici, vt dicit Panor. *cap. his, de exces. præl.* Similiter accusator in causa sanguinis, & aduocatus contra reum, immò etiam aduocatus pro reo, quando accusator obligatus est ad pœnam talionis, si non probauerit crimen, & casu non probans, punitus est morte aut mutilatione: aduocatus etiam, qui accusatum defendebat in ea causa, est irregularis, vt dicunt Anchar. *cap. ad audientiam, de homic.* & est communis sententia. Denique officiales iustitiæ in causa sanguinis sunt irregulares. *can. aliquantos. d.* 51. & si iustum est iudicium, est irregularitas ex defectu: sin minus, est ex delicto, aut quando personæ sunt Ecclesiasticæ, quibus non licet immiscere se in huiusmodi causis, vt sæpè dictum est.

Est tamen in hac parte [b] considerandum priuilegium clericis & Prælatis concessum, *cap. Prælatis, de homicid.* in 6. licet enim personis † Ecclesiasticis, non solum absque pec-
5

cato, sed etiam absque irregularitate vlla conqueri & querelam deponere etiam apud iudices sæculares contra suos malefactores, in defensionem sui & rerum suarum, etiam super criminibus: in quibus pœna sanguinis venit imponenda, dummodò protestentur se non intendere vindictam aut pœnam sanguinis, hi, si iustitia exigente decapitentur, etiamsi clerici id sciant, facta protestatione, non sunt irregulares, immò etiam si ipsimet † capiant malefactores, & iudici tra- 6
dant, vt tenet Socin. *c. ad audientiam, de homic. n.* 52. Nec opus est hanc † protestationem facere in scriptis, sed satis est, si 7
verbo expresso fiat, quamuis ad cautelam tutius est, si scripto fiat, vt dicunt Doct. *in eod. c. prælatis.* & ibi Gloss.

In qua protestatione aliqua sunt adnotanda.

Primum est, non iuuare hanc † protestationem, nisi 8
quando clericus pro sui rerumque suarum defensione querelam deponit, vt notant communiter Doctores, & ibi Franch. dicit nomine suarum intelligi etiam seruos & ancillas, eorumque bona, sed non amicos cæterosque coniunctos.

Secundò, † hanc protestationem non esse in fauorem te- 9
stium, aut aduocatorum, aut aliorum præter accusatores, seu denunciatores, illi enim etiam protestantes fiunt irregulares.

Tertiò, quantum ego puto, non iuuat protestatio, nisi so- 10
los clericos, † sæculares enim etiam protestantes sunt irregulares: nam priuilegium est clericis & prælatis concessum, ne occasione irregularitatis fugiendæ, alij liberè in eos & eorum bona insurgant: quod in laïcis, quibus irregularitas non ita timetur quibusque sine peccato accusare licet, non habet locum: at quia communis Doctorum sententia tenet, laïcos simili protestatione iuuari, nec irregularitatem incurrere, ea est sequenda sententia.

Quartò, ex Anchar. & Francho, *eodem cap. prælatis*, & Anan. 11
cap. postulasti. de homic. † protestatio necessaria est, quando est super crimen, pro quo venit pœna sanguinis imponenda: nam si sit super crimen leue, pro quo talis pœna non est imponenda, sed iudex, vel ob imperitiam vel ob sæuitiam, pœnam talem imponit, non efficitur clericus etiam non protestans irregularis: nec etiam secundùm Innoc. *cap. tua nos, de homic.* efficitur irregularis, si super quodcumque crimen ciuiliter & non criminaliter agit: iudex autem imperitus, criminaliter procedens, pœnam sanguinis infligit: & hic est casus *c. postulasti, de homic.*

12 Quintò c qui † protestatur, se non ob vindictam facere, tamen reuera animum habet vindictæ, irregularis est ex delicto, ac si non faceret protestationem: erit tamen in solo foro conscientiæ irregularis; quia animus eius latebit, sicut in homicidio occulto. Si tamen constaret de animo, esset etiam in foro exteriori irregularis. ita sentit communis sententia, quam tenent Host. *sum. de homic. §. qua pœna. ver. verum circa hæc.* Archid. *cap. prælatis, de homicid. in 6.* qui citat Hostien. & sentit cum eo, idem dicit Gemini. *eod. cap. prælatis.* & allegat eundem Hostien. & in eodem cap. Ioan. Andr. Quidquid dicant Felin. *cap. postulasti. de homic.* & Couar. qui tenent contrarium, & citant pro se Ioann. Andr. sed falso. Cum communi sententia & nostra, consentit etiam Franc. *cap. prælatis.* vbi pro se citat Hostiens. Archidi. & Ioann. Andr. Idem tenet Anan. *cap. postulasti. de homic.* citans etiam Ioann. Andr. idem Antonin. 3. *p. tit.* 28. *cap.* 2. §. 4. cum aliis multis: protestatio enim supponit animum non vindicandi, & cum habenti suffragatur; aliter enim non est vera protestatio.

13 Nec argumentum in contrarium est vllius roboris: † Ecclesia enim iudicat de actibus animæ, quando communes sunt cum actibus exterioribus: nam & qui actum facit exteriorem hæreticum, verbi gratia, vescitur carnibus tempore prohibito, si faciat animo hæreticandi, excommunicatus est; sin minùs, non est excommunicatus, & sunt huius rei multi casus. Denique cùm tot ac tanti Doctores affirment esse irregularem; saltem res est valde dubia, & tutius est in conscientia reputare se irregularem. Nec ergo sola protestatio sine animo, nec animus sine protestatione sufficit; vtrumque simul clericum deponentem querelam in causa sanguinis à peccato & ab omni irregularitate præseruat.

14 Hoc tamen aduertendum est postremò, si † crimen aliquod esset in perniciem & nocumentum publicum, nec posset aliter impediri quàm per denunciationem, liceret clerico, facta protestatione, etiam absque irregularitate, morte subsecuta delinquentis, denunciare, vt tenet Caie. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. & Nauar. *can. inter verba.* 11. *q.* 3. *Corol.* 58. & Couar. & colligitur ex c. *accusasti, de accus.* Hic est primus casus irregularitatis ex defensione.

15 Secundo loco d contrahunt eandem irregularitatem ex defensione illi, qui bono zelo † ligna ferunt ad hæreticum comburendum, dummodò, vt dicit Præposi. *can.* 1. *d.* 50. *num.* 27. ligna cooperentur ad mortem: nam si mortuus combu-

rit

sitùt,aut si viuus,ligna tamen illa nihil effecerunt in morte, non erit irregularis, qui portauit, quamuis in dubio debeat se talem reputare. Addit Præposi. † qui ligna vendidit aut 16
scidit, non esse irregularem, quia est causa remota, causa autem propinqua debet esse, vt contrahatur irregularitas, iuxta Gloss. *cap. de cætero, de homicid.* quod limitandum puto, quando ex officio scindit aut vendit indifferenter & indistinctè cuilibet ementi hîc, etiamsi sciret pro hæretico comburendo emi, non esset irregularis, quia dat operam rei licitæ, & id non intendit primò & per se; secus si non ex officio id faceret, sed ad hoc solùm vt combureretur hæreticus, quia in remota causa & propinqua iudicanda, debet non tantùm considerari, quando actio ex se inducit mortem, aut ex se in causa ordinatur; sed etiam, quamuis talis non sit, si intentione ea fit: nam intentio mortis causam aliàs remotam facit propinquam, iuxta Glossam singularem suprà allegatam *cap. de cætero, de homic.*

Hac de causa, qui vendunt † funes, quibus suspenditur 17
malefactor, & qui vendunt arma militibus, quibus pugnant, & occidunt, quique similia faciunt ex officio & indistinctè, non sunt irregulares: secus de iis, qui † commodarent aut 18
darent ad hunc effectum, essent enim irregulares voluntarij, sicut & occisores.

Tertiò, eum, qui † campanam c pulsat in locis, vbi consue- 19
tudo est pulsari, ad conuocandum populum, vt intersit, quando malefactor est occidendus, quia minister est iustitiæ, & intentione facit mortis, crederem esse irregularem cum Soto *in cap. ad audientiam. de homic.* & Anani. *cap. Ioannes, eodem titul.* & ibi communiter Doctores, quamuis Couarr. teneat contrarium, dicens esse causam remotam: sed vti diximus, vbi est intentio mortis, semper est causa propinqua: esset autem irregularis ex defectu; sed si Clericus talem campanam pulsaret, esset ex delicto.

Quartò, qui † indicat latronem aut malefactorem iudici 20
vt comprehendatur, sciens, quòd quærebatur ad mortem, aut ea intentione vt occideretur, irregularis est, vt dicunt Cardin. & Anan. *cap. tua nos, de homic. §. vlt.* eritque ex homicidio voluntario ex defectu in sæculari: at in Clerico, de delicto; secus, si id faciat, non intendens mortem, sed defensionem propriæ vitæ, aut suarum rerum, & nesciens occidendum, nisi quando protestatio fit, vt suprà diximus, quæ protestatio non prodest, nisi cum à iudice latro occiditur; si enim † clamat aliquis & conuocat turbam contra latronem, 21
quam

quamuis protestetur, si tamen occidatur ab ea, irregularis erit, vt dicit Anan. *c. significasti, de homic. num. 7.* Eadem ratio-
22 ne qui † pulsat campanam, quando inimici veniunt, vt congregetur populus contra eos, si id faciat in sui defensionem, mortem non intendendo, irregularis non erit, secus, si non in defensionem sui, aut mortem intendat, etiamsi faciat in aliorum defensionem, vt dicit Anan. *cap. Ioannes, de homic.*
23 Quintò, qui † interrogatur à iudice de intersigniis latronis, à quo fuit spoliatus, dedit cultrum & sotulares (id est calceos) latronis, quæ apud eum manserunt, postea que latro fuit occisus, non est irregularis: casus est expressus *in cap. tua nos, de homicid. §. vlt.* in quo multum Doctores laborant, & maximè Anani. tamen veritas hæc est, illum non dedisse intersignia intentione vt occideretur latro: sed vt sua recuperaret, nec fuisse signa sufficientia ad eum conuincendum, vt dicit Antoni. Butr. vnde fuit causa remota: secus, si intentione mortis faceret, aut signa fuissent sufficientia, non præmissa protestatione.

Sextò, ad eandem irregularitatem ex defensione pertinet,
24 si quis † socius sit alterius, ad occidendum iniustè, quamuis enim ipse non occidat, sed alter, efficitur etiam ipse irregularis. dixi, ad occidendum iniustè, quia socius in rixa iusta, vt qui socius est eius, qui ad sui defensionem, aut in bello iuste pugnat, non fit irregularis, si ipse non occidat, quamuis alter, qui iustè pugnat, occidat, *cap. petitio, de homicid.* & ibi Panormit. etiamsi clericus esset, vt suprà diximus. In iniusta autem rixa ex parte illa, in qua iniustitia est, omnes efficiuntur irregulares, etiamsi vnus tantum occidat, & est irregula-
25 ritas ex delicto voluntario. Quod autem dixi † de socio, intelligendum sic est; quando alterum associat ex proposito, itaut animosiorem faciat: nam fieri potest, vt rixa à multis subitò sit exorta, quorum vnus alium non iuuat, sed pro se quisque pugnat, etiamsi sit contra vnum, tunc, qui occidit est irregularis, non alij, vt colligitur ex *cap. significasti, de homicid.* & ex iis, quæ ibi adnotantur, quod in specie dicit Couarr. His casibus & similibus irregularitas ex mandato consilio & defensione contrahitur.

ADDITIONES.

a *Primò ministri.*] Vide Nauar. num. 209. Sayr. l. 6. cap. 16. Maiol. l. 2. cap. 10.

b *Est autem in hac parte.*] De protestatione Couar. §. 5. loco citato, Sayr. lib. 6. cap. 18.

c Qui

c *Quintò.*] Sayr.num.4.ex Couar. loco citato,n.2.ex Felino in c. postulasti, de homicid. & ex aliis veriorem sententiam putat contrariam; nempe non fieri irregularem.

d *Secundo loco.*] Vide Sayrum lib. 6. cap. 16. num. 3. Maiol. l. 2. cap. 18.

e *Qui campanam.*] Maiol. loco cit. num. 3.

De aliis modis contrahendi irregularitatem homicidij.

CAPVT LXXXVII.

SVMMARIA.

1 *Ratihabitio quid sit.*
2 *Ratihabitio in delictis mandato æquiparatur.*
3 *Per ratihabitionem non contrahitur irregularitas.*
4 *Ratihabitio duplex, quæ.*
5 *Ad ratihabitionem quid necessarium.*
6 *Ratihabitio cur non inducat irregularitatem.*
7 *Per ratihabitionem incurritur excommunicatio.*
8 *Omissio quid sit, & quotuplex eius distinctio.*
9 *Mors, à qua liberari vnus ab altero potest, duplex, iusta & iniusta.*
10 *Dupliciter aliquis obligari potest alteri subuenire.*
11 *Qui potuit liberare alterum ab iniusta morte, & non liberauit, an irregularis.*
12 *Omissione seu non liberatione à morte nullus irregularis efficiatur.*
13 *Non liberans in quo casu efficiatur irregularis.*
14 *Qui contrahant irregularitatem ex omissione, qui non.*
15 *Potestatem habentes in interfectorem, si non arcent à malo, an efficiantur irregulares.*
16 *Quis non peccet, nec irregularis fiat, non liberando à morte quem posset.*
17 *Quando aliquis sit irregularis non liberando, aut non prohibendo.*
18 *Quæ non liberatio inducat irregularitatem.*
19 *Medicus non dans necessariam potionem infirmo, nec emittēs sanguinem fit irregularis si infirmus ob id moriatur.*
20 *Iudices & publicæ personæ fiunt irregulares, quando, ipsis scientibus, & non prohibentibus, cùm possint malefactores occidunt aliquem.*
21 *Gubernator nauis quando sit causa submersionis & homicida.*

22 Qui

22 *Qui ex officio tenentur cibum ministrare aliis, & necessitu-*
te mori sinunt, sunt irregulares & homicidæ.

23 *Qualis non liberatio seu non prohibitio non inducat irregu-*
laritatem.

24 *Medicus quando ob mortem infirmi non erit irregularis,*
quamuis grauiter peccet.

25 *Diuites pauperibus non subueniendo, non fiunt irregulares.*

26 *Priuatæ personæ non occurrentes ad liberandum in pericu-*
moris existentem, non sunt irregulares.

27 *Homicidium spirituale quid sit, aut quomodo fiat.*

28 *Causa & ratio cur non liberatio contra solam charitatem*
non inducat irregularitatem.

29 *Qui scit tractatum contra aliquem in mortem eius, si n-*
reuelet illi, an sit irregularis, si occidatur.

1 QVidam, præter modos tres. consilium mandatum, defe-
sionem, addunt alios duos, vnus est † ratihabitio, quan-
do nempe aliquis homicidium nomine eius factum, etiam
ipso ignorante ratum postea habet. ita habet Archi. *cap.*
quis viduam d. 50. & Specul. *tit. de leg.* § *iuxta proposition-*
Henric. Boic. *cap. sicut dignum, de homicid.* Syluest. *ver. hom-*
cid. 3. §. 2. Rosel. *homicidium* 2. §. 5. Nauar. *in sum. cap.*
2 *num.* .3. Pro hac opinione facit, quod in delictis † ratihabi-
tio mandato æquiparatur. *reg. ratihabitionem. de reg. iur. in*
fauet etiam *c. si qui, de sent. excom. in* 6. vbi, qui ratam habu-
percussionem eius nomine factam contra clericum, declara-
tur excommunicatus, quia mandato æquipollet.

3 Oppositam opinionem, nemper per † ratihabitionem
non contrahi irregularitatem, tenent Hostiens. *in summ.*
homi. §. *qua pœna.* & Archi. sibimet contrarius. 7. *quæst.* 4. *ca.*
omnes. Tabien. *ver. irregularitas.* 2. §. 7. & Armil. *ver. irregula-*
4 *ritas.* §. 22. & Couar. pro cuius resolutione attende, † dupli-
cem esse ratihabitionem. Vna est impropriè, & largè, sic di-
cta, quando aliquis probat id, quod gestum est, & in eo com-
placet, etiamsi non eius nomine sit gestum, vt, qui audit suum
inimicum esse occisum ab aliquo, gaudet & probat factum
illius, qui occidit; omnes conueniunt, hanc ratihabitionem
esse quidem peccatum, non tamen inducere irregularitatem
ita Archi. *can. omnes.* 17. *q.* 4. & Hostiens. *loco citato*, dicunt
& de hac intelligitur Gloss. *can. si quis viduam, d.* 50. *ver. con-*
silio. Altera est propriè dicta ratihabitio, quando aliquis
probat, quod eius nomine gestum est, etiamsi ipse pri-
ignorauerit, & de hac est *c. ratum, de reg. iur. in* 6. *Ratum,* i-

qui

quit, *nemo habere potest, quod eius nomine non est gestum*, quam ratihabitionem Panormit. *cap.* 1. *de conuer. infid.* rectè declarat, dicens, ad † ratihabitionem esse necessarium, vt ratum quis habeat quod eius nomine gestum est eo tempore, quo ipse facere potuisset. Si enim aliquis nomine infantis occideret alterum, quamuis ille factus adultus ratum haberet, non esset ratihabitio propriè, quia illo tunc temporis non poterat in ans occidere. 5

De hac ratihabitione est controuersia, & puto probabilius esse non induci irregularitatem per ratihabitionem: & † ratio quæ me mouet, est, quia ex *cap. is qui. de sent. excomm. in 6.* habemus, neminem irregularem censendum; nisi sit iure expressum: non autem habemus iure expressam irregularitatem ex ratihabitione: nam regula ista, qua in delictis ratihabitio mandato æquiparatur, multas habet fallacias, & saltem locum habet, vbi iure non cauetur contrarium: at habemus iure cautum, irregularitatem debere esse expressam in iure, quod non est cautum de excommunicatione, ideò per † ratihabitionem incurritur excommunicatio, non autem irregularitas. Et per hoc soluuntur argumenta in contrarium. 6 7

Alter modus [a] contrahendi huiusmodi irregularitatem, est † omissio: nempe quando aliquis non liberat à morte eum, quem poterat auxiliando liberare; qui modus est valdè controuersus, multi enim multa dicunt, quorum opiniones breuiter proponam, supposita duplici distinctione. Vna est † mortem, à qua liberari vnus ab altero potest, duplicem esse. Vna est iusta, vt quando à iudice infligitur; vel ab habente potestatem occidendi, aut quando ex infirmitate aliqua si nilive causa moritur. Altera est iniusta, quando oppressus ab altero occiditur. Posterior distinctio est, † dupliciter aliquem obligari posse alteri subuenire. Vno modo ex solo debito charitatis, sic tenetur diues subuenire pauperi, & priuatus proximum ab iniustè opprimente eruere, quando potest. Altero modo etiam ex iustitia, sic persona publica, nempè iudex, tenetur oppressum defendere, ne lædatur. His suppositis est 8 9 10

Prima opinio Hostiens. *cap. significasti* 2. *de homicid. numer.* 2. affirmantis, eum, qui † potuit liberare alterum ab iniusta morte, & non liberauit, ideóque hic mortuus est, esse irregularem, loquitur Hostiens. de iniusta morte, indistinctè tamen de obligatione, siue ex charitate, siue ex iustitia teneatur. 11

Secun

12 Secunda opinio est aliorum, qui generaliter tenent † neminem effici irregularem ex omissione seu non liberatione à morte, siue ex charitate siue ex iustitia teneatur, & de quacumque morte. Hanc opinionem refert Innocent. *cap. Petrus. de homicid.* quia, inquit, lex promotionis factum requirit, & videtur in eam inclinare, vt ex principio cap. apparet: eam tamen tenet Pisan. *ver. homicid.* 4. vbi expresse de vtroque loquitur casu, & Tabien. *ver. irregularitas.* 1. §. 2. qui eum, qui etiam dolosè non liberat, vt ille moriatur, dicit non esse irregularem, dummodò non concurrat aliquo actu positiuo ad mortem eius, idem Asten. *lib. 6. titul.* 14. *articul.* 8. *quæst.* 8. dicens, nec Iudicem nec priuatum per non liberationem effici irregularem. Rosel. *ver. homicidium.* 4. §. 11. idem dici expressè, quamuis posteà citet alios in contrarium, & videatur inclinare in eorum sententiam, malè citans verba ex Astrensi sumpta, quæ sunt ex Hostiens. *in summ. de homicic. §. qua pœna.* At Hostiens. loquitur de peccato, non de irregularitate, idem etiam sentit Antonin. 3. *p. titul.* 28. *cap.* 2. vbi generaliter loquitur de eo, qui potuit, & non liberauit à quacumque morte: si etiam delectetur in morte illius, peccat quidem, sed non est irregularis, dicítque medicum nolentem mederi infirmo, & diuitem non subuenientem pauperi, etiamsi ex hoc hi moriantur, non effici irregulares.

Tertia opinio est aliorum, qui generaliter, etiam nulla facta distinctione, tenent non effici irregularem, qui † non liberat, nisi in vno casu, nempè quando dolosè id facit vt ille alius moriatur aut occidatur. Hanc tenet Henric. Boic. *cap. Petrus, de homicid.* & Angel. *homicidium.* 1. § 17. & *ver. irregularitas.* §. 8. & Syl. *homicidium.* 1. §. 14. quamuis h[illegible] mutet opinionem. *ver. homicidium.* 3. §. 2. & §. 7. *notab.* 5. dic[illegible] enim non induci irregularitatem ex permissione, quamuis delectetur, nisi sit Prælatus aut dominus.

14 Quarta opinio est media, eos scilicet, qui ex † charitate sola tenentur liberare, non contrahere irregularitatem, sed eos solos, qui ex iustitia obligantur: ita Nauar. *in sum. c.* 27. *num.* 231. addens eos, qui ex sola charitate tenentur, non effici irregulares, quamuis delectentur morte illius, ponitque exemplum Antonini citati superiùs in diuite nolente subuenire, & medico nolente mederi.

15 Quinta est Couar. qui dicit, eos, qui habent † potestatem in interfectores, vt iudex, aut dominus, aut paterfamilias, si non arcent hos à malo perpetrando, effici irregulares, si

occi

occiderint, in quo casu procedit *cap. quanta. de sent. excommu.* nempe respectu personarum, qui ex officio tenentur reprimere malefactores; cæteri verò non incurrunt irregularitatem, nisi dolosè dimittant, vt ille alius occidatur, & videtur loqui de iniusta morte. Hæc sunt, quæ Doctores sentiunt in hac varietate; quæ puto probabiliora, hæc sunt: loquimur autem non de peccato, de quo nemo dubitat, sed de irregularitate.

Primò, ei, qui non † tenetur liberare aliquem à morte, 16
etiamsi posset liberare, non imputatur mors, nec quantum ad peccatum, nec quantum ad irregularitatem, in hoc dicto non est difficultas, ex quo sequitur, qui posset eruere de manibus Iudicis reum morte damnatum, si non eruat, & reus morte plectatur, non est irregularis, immo malè faceret eruendo. Rursus, qui non dat panem seu cibum ei, qui est damnatus, vt fame moriatur, quamuis id posset facere, non est homicida, nec irregularis. Similiter, qui non remittit, nec, vt dicitur, dat pacem aduersario, qui occidit patrem aut consanguineum eius, ob idque ille damnatur morte, nō damnandus, si cum illo se componeret, non est irregularis, dummodo querelam non fecerit, nec aliquem actum in iudicio, quia non obligatur id facere, sed potest licitè permittere Iudicem iustitiam exequi, quando non ex odio id facit, sed zelo iustitiæ & bono fine. Rursus, si quis se occidere minatur, si non det aliquis centum aureos dono, vt suprà diximus, hic non est irregularis, etiamsi ille occidat se, quia non tenetur eo casu dare. Denique vbi quis non tenetur liberare, non est irregularis; hinc sequitur, priuatas personas, quando nequeunt liberare, nisi se exponendo periculo alicuius mali grauis, non esse irregulares, si non liberent, quia eo casu non tenentur.

Secundò, quando † non liberatio aut non prohibitio vim 17
habet auxilij aut consensus apud occidentem, tunc, qui non liberat aut non prohibet, est irregularis, quia eo casu e[illegible] auxilium aut consensum præstare. casus est *in cap. Petrus. de homicid.* In domo cuiusdam Diaconi, consanguinei eius tractarunt, ipsius intuitu occidere quendam Abbatem, & occiderunt, consultus Papa respondet, illum non esse irregularem, quia nec causam nec occasionem dedit, nec solum hoc: sed etiam quia expresè prohibuit, ne illi occiderent. Igitur à contrario sensu, si non prohibuisset, esset irregularis, quod intellige in foro exteriori, quia præsumitur consensisse: in foro autem interiori, si reuera non consensit, nec ea de causa tacuit, vt consentire videretur, tunc non esset irregularis,

laris, si nihil aliud fecit, & hoc est quod ibi Gloss. & In-cent. dicunt, nimirum etiamsi non prohibuisset, non e irregularis, quod intellig , quando non prohibitio non t tacitus consensus in mortem illius: iuxta commune dict qui tacet consentire videtur. Qui ergo videt tractantes occidendo aliquo in præsentia sua, & non prohibet, c possit, consentire præsumitur in foro exteriori: at in interiori non, si verè non ob id tacuit. & hic est sensus il cap. allegati, & concordatur cum doctrina *can. quia pra latus.* 1. *quæst.* 4. vbi quidam intuitu cuiusdam clerici e runt oculos alteri, ille tamen censetur non irregularis, nihil dicitur de non prohibitione. Respondeo, in hoc c illos tractasse eo absente eruere oculos alteri: ideo eius prohibitio non potuit habere rationem, nec vim conse in crimen: vnde quando non voluntate nec aliquando i consilio factum est, non censetur irregularis. Casus et alius est, *cap. sicut dignum, de homicid.* §. *illi etiam*, vbi illicito homicidio cum possent, non restiterunt, cense homicidæ, *quia*, inquit, *non caret scrupulo societatis occu qui manifesto facinori desinit obuiare*, quod procedit de ii sua dissimulatione occisores animosiores fecerunt ad c dendum. In his casibus & similibus non est simplex no beratio, sed est consensus quidam aut auxilium tacitu mortem.

18 Tertiò, † non liberatio illicita & contra iustitiam in irregularitatem: quando nempe aliquis ex officio & ius tenetur liberare à quacumque morte: si enim non lib cum posset sine sui periculo graui, est irregularis & homic

19 hoc exemplis confirmo. Est † medicus, qui infirmi cu suscipiens, nouit esse illi necessariam potionem aut san nis emissionem, & tamen non vult facere, ob idque mo infirmus, nemo negare potest, hunc esse irregularem: q manifesto argumento probatur; diximus enim suprà communi sententia quando ex negligentia medici infir moritur, etiamsi id nesciat medicus, esse irregularem ca homicidio, quia dans rei licitæ operam, non adhibuit d tam diligentiam; ergo à fortiori erit irregularis, non ca liter, sed voluntariè, quando sciens & præuidens moritu infirmum remedio priuat necessario: si enim daret potio lethiferam, esset irregularis: ergo etiam erit, si neget nec riam, quam tenebatur ex officio adhibere, tam enim est sa illi potio occisionis, quàm huius substractio.

20 Ex hoc exemplo manifesto deduco, † iudices & publi

personas esse irregulares, quando ipsis scientibus & non prohibentibus, cum possint, malefactores occidunt aliquem: non minùs enim ipsi ex officio tenentur malos reprimere, & subuenire oppressis, & inferiorum indemnitati, quàm medici suscipientes curam infirmi, tenentur ipsius consulere saluti: nec inuenio discrimen, vtrique enim sunt causa mortis, seu concausa, quod facit irregularitatem, *cap. de cætero. de homicid.* sunt enim homicidæ facto: sicut & † gubernator 21
nauis, qui tempore tempestatis potest subuenire, & non subuenit, est vera causa submersionis nauis, & homicida eorum, qui submerguntur.

Deduco etiam, † qui ex officio & iustitia tenentur cibum 22
& necessaria victui ministrare aliis, & scientes aliquos in extrema esse necessitate, cum possint, non subueniunt, & mori permittunt, sunt irregulares, & homicidæ contra iustitiam, & in hac parte mihi placet opinio Coua. & aliorum quos citauimus: nec opus est, vt dolo & malo animo non prohibeant, satis est, si scienter id faciant, ad homicidium voluntarium aut casuale, si id facilè scire poterant, & neglexerunt, *cap. quæsitum, de pœn. & remissio.*

Quartò, quando † non liberatio, seu non prohibitio est 23
illicita, quia contra solam charitatem est, etiamsi imputetur homicidium quantum ad peccatum, non imputatur quantum ad irregularitatem, in hoc consentio Nauarro, & Antoni. & aliis citatis: vnde † medicus, qui non est salario con- 24
ductus, nec curam suscepit infirmi, si vocatus nolit venire, & moriatur infirmus, etiamsi malo animo faciat, non erit irregularis. Nec † diuites, qui pauperibus non subueniunt, nec 25
† priuatæ personæ, qui non accurrunt ad liberandum in pe- 26
riculo mortis existentem, siue ex iniqua oppressione, siue ex aliquo alio accidenti sit mors. In his & similibus casibus qui non subueniunt, grauiter peccant, & hoc canones aliqui significarunt, appellantes hos tales homicidas, tamen non contrahunt per hoc irregularitatem. Hæc videtur esse opinio Hostien. *cap. sicut dignum, de homic. num.* 38. vbi illud *can. pasce d. 86. pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti*, dicit esse † homicidium spirituale. Gloss. *cap. si aliquis, de homi.* 27
appellat homicidium occasionaliter, sicut qui dat potionem ante animatum fœtum. Secundum hos ergo non inducitur irregularitas, quando non liberatio est contra solam charitatem.

Petet aliquis † causam & rationem huius differentiæ, quam 28
nemo Doctorem allegatorum adduxit, & ex qua huius diffi-

cultatis resolutio valdè declaratur : ea autem est, qui enim non dat, quod ex iustitia dare tenetur, aufert quod est alterius, alterius enim est modo quodam id ad quod ius habet, vnde qui non dat, ius illius impedit, quod est auferre : at qui non dat, quod ex charitate tenetur dare, non aufert alteri, quod eius est, sed est pura negatio non dandi, quod dare deberet : multùm autem hæc differunt, auferre & non dare, illud enim causa propinqua est, hoc verò remota. Sicut, qui auferret pallium alteri seu cibum, qui in manu eius est, si inde mors sequeretur, propinqua esset causa, ita & qui non dat quod ex iustitia dare tenetur. Propter hoc ergo ille est irregularis, non hic, quamuis vterque peccet.

Per hoc soluitur dubitatio quam aliqui proponunt, nem-
19 pè an, † qui scit tractatum contra aliquem in mortem eius, non reuelet illi, sit irregularis, si occidatur? Tractant hoc Doctores, *cap. Petrus, de homic.* vbi Innocent. respondet, si intuitu eius illi id tractant, tenetur prohibere, & si credit eius prohibitionem sufficere, non tenetur reuelare : tuncque, si casu illi occiderint, non erit irregularis : si tamen credit non sufficere eius prohibitionem, debet reuelare, aliàs esset irregularis. Citat tamen quosdam dicentes non esse irregularem in vtroque casu non reuelando, siue eius intuitu fiat, siue non, & hoc profectò est magis iuridicum, nam *in eo capit. Petrus,* ille diaconus iudicatus est non contraxisse irregularitatem, quia expresse prohibuit, nec sit vlla distinctio, an crediderit sufficere eius prohibitionem, an non. Panorm. autem ibidem citat Innocent. in ea sententia exposita & Ioann. Andr. dicentem esse irregularem, quando dolosè noluit reuelare : ipse tamen in cōtrarium potius inclinat, & reuera ita est : immo aliquando non peccat non reuelando, fateor quandoque teneri reuelare, maximè in genere, vt sibi caueat, & aliquando personas manifestando in casibus aliquibus, & certis quibusdam circumstantiis, de quare non est modo tractandum, sed quia est peccatum contra charitatem vt diximus, non videtur contrahere irregularitatem, & in hoc etiam Innocen. consentit, nam ipse de casu illo loquitur, quando intuitu illius fit tractatus contra aliquem per quod insinuat, si non eius intuitu id fit, non fieri irregularem, si non reuelet, tamen in neutro casu est irregularis, vt diximus. Hæc de huiusmodi irregularitate.

ADDITIONES.

Non fieri irregularem ratum habentem, aiunt multi, & veriu-

verius, Couar. loc. cit §. 1. numero 4. Sayr. libr. 7. num. 15.
a *Alter modus.*] Vide Sayr. loco citato.

De dispensatione irregularitatis ex homicidio.

CAPVT LXXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas ex homicidio voluntario, necessario, & casuali oritur.*
2 *Irregularitas ex homicidio voluntario, non est de iure diuino, sed humano.*
3 *Dispensare potest Papa cum homicida voluntario quocunque.*
4 *Per baptismum tollitur omnis irregularitas ex homicidio voluntario quocumque.*
5 *Cum homicida voluntario licito quis dispenset.*
6 *Cum homicida voluntario illicito quis dispensare possit.*
7 *Episcopus non poterat de iure antiquo dispensare cum occulto homicida voluntario.*
8 *Episcopus post Concil. Triden. non potest dispensare cum homicida voluntario occulto ex delicto.*
9 *Per homicidium voluntarium non amittitur ipso iure beneficium.*
10 *Per homicidium illicitum qualificatum ipso iure beneficium amittitur.*
11 *Collatio facta homicidæ ante dispensationem est nulla.*
12 *Nomine homicidij voluntarij, quantum ad irregularitatem venit tam licitum quàm illicitum, tam ex defectu, quàm ex delicto.*
13 *Homicidio necessitate facto an oriatur irregularitas, & quomodo.*
14 *Episcopus potest dispensare cum eo qui occidit ad defensionem sui, non seruato moderamine.*
15 *Episcopus an dispenset, cũ homicidij crimen non sit occultũ.*
16 *Irregularitas ex homicidio euitabilis necessitatis an impediat, solum ne homicida possit in nondum susceptos promoueri, vel etiam ne in susceptis ministrare: & ad quem pertineat eius dispensatio.* 17.
18 *Irregularitas huiusmodi quando est sine peccato, sed ex defectu, an idem dicendum ac de voluntario.*
19 *Episcopus an possit dispensare in irregularitate homicidij casualis.*

1 CVM † irregularitas ex homicidio voluntario, necessa-rio & casuali oriatur, de singulis ordinatè, quantum ad dispensationem, tractandum est, primóque de dispensatione super homicidij voluntarij irregularitatem, de qua sunt ali-quot adnotanda.

2 Primò [a], † irregularitas ex homicidio voluntario, non est iure diuino, sed humano. Hoc est contra quosdam, qui à iu-re diuino ortam esse hanc irregularitatem arbitrati sunt, de-cepti illo facto Dauid, qui prohibitus est à Deo ædificare templum (2. *Reg.*7.) quia vir sanguinum erat, nec aduertunt illud factum esse cum Dauid, quia typus erat & figura Chri-sti, qui Ecclesiam erat ædificaturus: noluit autem Christus id hoc per Dauid significari nec repræsentari, quia ipse Chri-stus fuit rex pacificus, cui cum malediceretur non maledice-bat, nec per alterius, sed per proprium sanguinem redimere venit: sacerdotes autem non sunt figura Christi, ideo non comprehenduntur hoc facto, nec hac Dei sententia, hoc te-nuit generaliter Innocent. *cap. ad audientiam, eodem titul. de* omni irregularitate, idem Panorm. *cap. gaudemus, de diuort.* quamuis idem Panormit. sibi contrarius, tenuit esse de iure diuino, *cap. ad audientiam, de homicid.* illa tamen, vti diximus,
3 est communis opinio. Ex hoc dicto sequitur, posse † Papam dispensare cum homicida voluntario quocumque, quamuis difficile id faciat, & non sine graui & vrgente causa, & mul-to difficilius in foro exteriori, quando homicidium est pu-blicum.

4 Secundò, per † baptismum [c] tollitur omnis irregularitas ex homicidio voluntario quocumque. In hoc est controuer-sia Doctorum, aliqui distinctione vtuntur: cum enim du-plex sit homicidium voluntarium, vnum ex delicto, alterum ex defectu, vti supra dictum est, dicent, illam irregulari-tatem, quæ est ex homicidio illicito & delicto, tolli: quæ verò est ex defectu, non tolli. Ita senserunt Gloss. *can. si quis viduam d.*50. & Hostiens. *cap. gaudemus, de diuort.* & Præpos. *can.*1. *d.*5[illegible]. *num.* 8. Contrarium tamen tenent idem Præpos. *cap. gaudemus, de diuort.* & ibidem Panormitan. affirmantque omnem tolli irregularitatem, siue ex licito siue ex illicito homicidio, & hoc verum est, immò si propriè loquendum est, per homicidium quodcumque infidelis non est irregula-ris, sed solus baptizatus: vnde non dicitur tolli irregularitas per baptismum, cum ante baptismum non esset, dicendum potius est, non baptizatum non contrahere irregularitatem ex homicidio, siue licito, siue illicito: ratio huius est, quia

can.

*can. si quis viduam,d.*50. irregularem facit eum, qui quouis modo homicidij voluntarij est causa post baptismum, & ita notauit Archi.*d.*21.*can.decretis,n.*10.

Tertiò cum † homicida voluntario licito solus Papa dispensat ad ordines & beneficium: sed si est clericus, Episcopus dispensat ad beneficium, de hoc enim est eadem ratio, ac de voluntario illicito, vt paulò post dicemus: nec de hoc loquitur Conc. Trid. *sess.*16.*c.*7 quia non est ex delicto, vnde relinquitur iudicandum secundum ius commune. 5

Quartò ante Concilium, cum † homicida voluntario illicito Episcopus dispensabat, cum clerico nempe tonsurato ad simplex beneficium, sed non ad ordines etiam minores, hoc est Innoc. *cap.* 1. *de cleri. pugn. in duel.* & *ibi* Panorm. qui citat Hostien. affirmantem posse Episcopum dispensare ad minores, quia caput loquitur de sacris, & cum Hostien. sentit Ioan. And. Cardi. & Butri. intellige autem cum clerico, de hoc enim capita loquuntur, tamen Panor. tenet, quòd non, propter *c.* 1 *eod. tit.* & exponit ibi per sacros ordines, etiam minores significari, & hoc est verius, quamuis & illud sit etiam probabile. Non ergo dipensabat Episcopus, nisi cum clerico iam promoto ad beneficium simplex, non tamen vt promoueri posset, nec etiam ad minores, pro quo facit *can. miror.d.* 50. & *ibi* Gloss. dispensabat autem ad simplex, sed non ad curatum, vt in hoc verè dicit Host. quod tamen limitat Deci. *c.at si, de iudi.* quod non dispensat ad curatum de nouo habendum, sed potest dispensare ad retinendum iam habitum, sed hoc non est tenendum, nam si non potest dispensare, vt ministret in susceptis, nec potuit dispensare in retinendo curato, quod sine vsu ordinum retineri non potest. 6

Quintò, d de iure etiam antiquo non poterat † Episcopus dispensare cum occulto homicida voluntario, nec etiam ad ministrandum in susceptis. hoc est in controuersia, nam Archid. *can.de his.* 2.*d.*50.*n.* 5. tenet cum occulto posse Episcopum dispensare, vt ministret in susceptis, etiam in ministerio altaris: immò Angelus *ver. homicidium.* 5. affirmauit quoad suscipiendos etiam posse dispensare: tamen contrarium tenet Gloss. *can.miror.d.* 50. idque est probabilius, & colligitur ex *c.quæsitum,de temp. ordi.* 7

Sextò, post Conc. Trid. Episcopus † non potest dispensare cum homicida voluntario, etiam occulto ex delicto, nec ad ordines nec ad beneficium simplex. & *sess.*14.*c.* 7. tali homicidæ denegatur quorumcumque ordinum promotio, & cuiuscumque beneficij collatio. 8

Possset autem alicui suboriri dubium non irrationabile, an hoc decretum Concilij, quo, qui homicidium sua voluntate perpetrauerit, à spe promotionis repellitur, complectatur eum tantùm, qui occidit facto, non autem mandantem, nec consulentem; & maximè hoc dubium augetur propter doctrinam Anani. *can. 2. de cler. pug. in duel.* vbi dicit, non dici propriè homicidam, nec committere homicidium, nisi eum, qui facto occidit, non autem mandantem, nec consulentem: & sic censet statuta declaranda, quæ loquuntur de homicidiis, & committentibus homicidium. At contrarium est tenendum,& facit pro hoc *cap. 2. de cler. pug. in duel.* vbi habetur, homicidium, facto, præcepto, consilio, defensione perpetrari, perpetrat ergo homicidium, qui facit, præcipit, consulit, defendit, & ideò hoc statuto Concilij, vbi de perpetrante homicidium indistinctè agitur, comprehenduntur hi omnes. Idem etiam probatur *cap. mulieres, de sen. excom § illi etiam*, vbi verè committere dicitur delictum cuius mandato fit. Hoc tamen verum est, non comprehendi eum, qui mutilat: nam hic non perpetrat homicidium, nec delictum ita graue committit, nec irregularitas habet ita difficilem dispensationem, vt superiùs diximus, ex quo sequitur vnum notandum, posse Episcopum cum hoc, quando occultum est crimen, dispensare cum Concil. Trid. *sess. 14. cap. 6.* vbi datur facultas dispensandi super omnem irregularitatem ex delicto occulto, præter eam, quæ est ex homicidio voluntario. Ergo dispensabit super irregularitatem, quæ ex mutilatione est: nam hæc non oritur ex homicidio voluntario.

9 Septimò, per † homicidium voluntarium, etiam ex delicto perpetratum post obtentum beneficium, non amittitur ipso iure beneficium, quamuis sit priuandus: hoc est Innocen. *cap. cum nostris, de concess. præb. & cap. constitutis 2. de appell.* & Panorm. *cap. querelam. de iureiurando, & cap. fin. de excess. præla.* vbi idem tenet de aliis irregularitatibus superuenientibus, & est communis sententia, quamuis contrarium affirmauerint Gloss. *can. studeat. d. 50.* & ibi Archid. tamen non est recipienda eorum opinio, quia non est textus vllus, qui sufficienter probetur: nam *cap. clericis, ne cleri. vel mona.* solum habet, esse priuandum homicidam voluntarium, non tamen ipso iure esse priuatum. Immò dictum nostrum probatur ex *cap. ex litteris, de excess. prælat.* vbi Pontifex iubet Episcopum homicidam cedere Episcopatui: si autem iure priuatus esset, cedere non posset, ex quo sequitur, quod potest resignare beneficium, & si esset curatum, vel tale, quod non posset

posset retineri sine ordinis exercitio, teneretur resignare aut
dimittere: non autem si simplex esset, quod actum ordinis
non requireret; quamuis Ana. & Ioan. Andr. *cap. Inquisitio-
nis, de accus.* affirment, neutrum posse retinere, tamen ve-
rius est quod diximus, & ita sentire videtur Felin. *eodem cap.
inquisitionis.*

Octauò, per homicidium † illicitum qualificatum, ipso iu- 10
re amittitur beneficium, hoc dictum est Felin. *eodem cap. in-
quisitionis,* & Anchar. *cons.* 158. tamen limitatio est addenda,
nempe in casibus iure expressis: isti enim Doctores simplici-
ter affirmant, per homicidium qualificatum amitti ipso iure
beneficia, vt per parricidium, & alia similia, quæ habent cir-
cumstantiam mutantem speciem peccati: tamen id non probo,
sed existimo, in solis casibus iure expressis amitti beneficia
ipso iure, per homicidium illicitum qualificatum: sunt au-
tem hi casus tres. Primus habetur *c.1. de homic. in 6.* Qui occi-
dit Christianum per assassinum, est ipso iure omnibus bene-
ficiis, etiam habitis, priuatus. Secundus, *c. felicis. de pœnis in 6.*
Occisor aut percussor Cardinalium ipso iure est habitis be-
neficiis priuatus. Tertius, *in Clem. de pœn.* etiam occisor Epi-
scopi priuatur ipso iure beneficiis. Extra hos casus expressos
non puto homicidam priuari ipso iure habitis beneficiis. His
coniungi potest Quartus, *in c. in quibusdam. de pœnis.* Clerici
beneficiati occidentes, aut mutilantes, per se vel per alium,
Rectorem alicuius Ecclesiæ, vel aliquem clericum conso-
cium eiusdem Ecclesiæ, ipso iure sunt priuati beneficiis. Pano.
ibi affirmat hoc esse secundùm communem sententiam, ipse
tamen dubius est, tamen probabilior est opinio communis.

Nonò, † collatio facta homicidæ ante dispensationem, 11
est nulla, ita habent, Innocen. *cap. cum nostris, de conces. præbend.*
& Panorm. *cap. tanta, de exces. prælat.* quamuis contrarium
senserit Felin. *cap. inquisitionis, de accusa.* prior tamen opinio
est verior & communior, & est in praxi.

Decimò, † nomine homicidij voluntarij, quantum ad ir- 12
regularitatem, venit tam licitum quàm illicitum, tam ex de-
fectu quàm ex delicto, vnde qui habent facultatem dispen-
sandi in omni irregularitate, præter homicidium volunta-
rium & bigamiam, non possunt dispensare cum homicida
voluntario ex defectu: hoc ex dictis superiùs satis colligitur.
Si autem datur facultas dispensandi in omni irregularitate
ex delicto, præter homicidium voluntarium, tunc etiam non
potest dispensari cum homicida ex defectu, quia facultas ex-
tenditur ad eas irregularitates, quæ sunt ex delicto. Hæc

 sunt

sunt secundum communem opinionem antiquorum, qui homicidium etiam ex defectu, voluntarium etiam appellarunt: cum non sit ex necessitate, nec casu, vti suprà diximus, quidquid dixerint recentiores quidam.

13 De dispensatione verò in irregularitate ex † homicidio necessitate facto, vti superiùs diximus, quando est ad sui necessariam defensionem, non oritur irregularitas: si seruatur moderamen; quando vero non seruatur moderamen, tunc contrahitur irregularitas, quæ aliquando est ex delicto, aliquando ex defectu, quæ omnia exposita sunt superius. Si sit ex delicto, tunc dico,

Primò, in foro conscientiæ, quando est occultum crimen dispensat Episcopus [e], per c.6. *Concil. Trid.sess.* 24. vbi datur Episcopis facultas dispensandi in omni irregularitate ex delicto occulto prouenienti, præter eam, quæ oritur ex homi-

14 cidio voluntario. Ergo † potest dispensare cum eo, qui occidit ad defensionem sui, non seruato [f] moderamine, & deliquit, quia vti ostendimus superiùs, non est hoc homicidium voluntarium.

Secundò, si homicidij crimen non est occultum, non di-

15 spensat † Episcopus, post Con. Trid. *sess.* 14. *c.* 7. nisi ex commissione Papæ, iuxta formam ibi allegatam.

Tertiò, de iure communi est controuersia, nam aliqui af-

16 firmarunt, † irregularitatem ex homicidio euitabilis necessitatis impedire, ne homicida possit ad nondum susceptos promoueri, tamen in susceptis posse ministrare. ita habet Gloss. *can.de his.d.* 50. & Gloss. *c.sicut dignum, de hom.* Gofre. etiam in *sum.de hom.* dicit, post pœnitentiam posse in susceptis ministrare. Host. verò *c. sicut dignum. de hom.* citat etiam sententiam, & tenet contrarium, nempè non posse nec in susceptis ministrare. idem Pan. *eod.c.n.* 13. & Boic *ibidem.n.* 43. & Anch. *eod.c.* & hoc est probabilius, nempè irregularem esse, quantum ad susceptos & suscipiendos, indigereque dispensatione: ad

17 † quem autem pertineat, idem sentiunt Doctores de hoc, ac de homicida voluntario ex delicto, ob id eadem dicenda sunt, quæ illic diximus de iure communi.

18 Quartò, quando est huiusmodi † irregularitas sine peccato, sed ex defectu, vt in eo, qui poterat fugere, & non tenebatur fugere, aut in eo, qui occidit ad defensionem rerum temporalium, aut ad defensionem, non sui, sed aliorum, patris, aut amici, aut proximi. Idem dicendum est de iure communi, ac de voluntario: in hoc enim Concilium non disposuit quidquam, nisi vbi est cum delicto.

D

De irregularitatis verò † casualis g homicidij dispensatione communis doctrina est, de iure communi Episcopum posse dispensare ad minores, sed non ad maiores, ita habet Panor. *cap. continebatur, & c. ad audientiam, de homic.* & videtur deduci ex *eodem cap. ad audientiam.* idem tenet Præpo. *cap. 1. d. 50. n. 26.* nunc verò post Conc. Trid. si occultum est homicidium, dispensat Episcopus, quia est ex delicto, & non est voluntarium: si tamen non est occultum, non dispensat, nisi ex commissione Papæ, iuxta formam *cap. 7. sess. 14.* Hæc de dispensatione irregularitatis ex homicidio prouenientis. 19

ADDITIONES.

De dispensatione Nau. num. 239. Maiol. lib. 5. c. 15. Sayr. lib...c. 7. Couar. p. 2. §. 3. n. 3.

a *Primò.*] Moyses Ægyptium occidit, & tamen Deo aram erexit, dicauitque, Exod. 31. Num. 7. c. 1. d. 1. de consecrat. vide Couar. loco citato.

b *Posse Papam.*] Vide Sayrum num. 3. Couar. Maiol. Nauar. loco citato.

c *Per Baptismum.*] Couar. parte prima, §. 2. n. 5. Sayr. l. c. n. 2. & multi ab eo relati, Maiol. num. 11.

d *Quintò.*] Vide Sayr. num. 17.

e *Quando est occultum, dispensat Episcopus.*] Occultum, secundum ius commune, notorio opponitur, quare delicta nec notoria, nec in iudicium adducta, licet ab aliquibus cognoscantur, occulta vocari queunt, ita Maiol. lib. 5. cap. 51. n. 4. ex Syl. lex. q. 13. *Occultum*, ait Nauar. num. 255. *id est, quod non est publicum.* vide etiam Sayr. lib. 4. c. 17. n. 21. & lib. 7. c. 13. n. 2. Sanchez tom. 1. de matrimonio, lib. 2. d. 37. n. 12.

f *Non seruato.*] Nau. num. 239. Valen §. 5. Sayr. num. 22. loco citato.

g *Casualis.*] Vide Sayr. num. 10.

Episcopi in sua Diœcesi hac dispensandi facultate vti possunt erga subiectos suos: neque enim vel pontificalia exercere possunt extra diœcesim, ex Con. Trid. c. 5. sess. 6. de reform. Sayr. num. 23.

Prælatos Religionum, priuilegiorum vi, cum suis subditis Religiosis in casuali homicidio dispensare posse existimat Cord. quæst. 34. Sayr. num. 24. fauet Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. 8. in fine, & alij: sed dubitant Arragon. & Salon. 2. 2. quæst. 64. artic. 8.

De

De modis, quibus quæuis irregularitas tollitur.

CAPVT LXXXIX.

SVMMARIA.

1 *Irregularitas triplici modo aufertur.*
2 *Baptismus quam tollat irregularitatem quam non.*
3 *Religionis ingressu quæ non tollatur irregularitas.*
4 *Dispensatione Papæ omnis irregularitas tollitur.*
5 *Episcopi in quibus irregularitatibus dispensare possint.*
6 *Episcopis quando concessa facultas dispensandi iure communi, quando non.*
7 *Occultum delictum quid dicatur, & quotuplex.*
8 *Iudicium humanum duplex.*
9 *Concessio facta Episcopis in dispensatione irregularitatis n[...] competit etiam Abbatibus, Prælatis, & Cardinalib[...]*
10 *Episcopo an liceat deputare Confessarium, qui secum abs[...]uat & dispenset.*
11 *Irregularitas non tollitur per Iubilæa, & alias concessio[...]*

QVamuis in singulis explicandis irregularitatibus e[...] posuerimus, ad quem pertineat dispensare, nunc [...]
1 generali quædam breuiter sunt proponenda, † triplice[m] enim modum Doctores tradunt, per quem irregularitas a[u]fertur, nempe baptismum, ingressum Religionis, & dispe[n]sationem.
2 Quantum ad † baptismum attinet, certum est non tolli p[er] eum bigamiam [a], vti plenius, dum de bigamia locuti sumu[s] diximus. De homicidij verò irregularitate est magna co[n]trouersia, sed vti etiam diximus, ante baptismum nulla ho[mi]cidij contrahitur irregularitas. De illegitimitate ve[rò] Sylu. *verb. irregularitas, notab.* 28. negat tolli per baptismum [...] allegans Archid. *can. deinde. dist.* 28. Sed opinio eius non e[st] tenenda, nec verè allegatur Archidiaconus, si enim per ingre[s]sum religionis tollitur illegitimitatis irregularitas, mul[to] magis per baptismum. Archid. autem potius contrarium a[f]firmat, nam dicit per baptismum tolli omnem irregularita[tem], quæ prouenit ex peccato, & ex sequela peccati, quæ e[st] infamia: illegitimitatem autem putat esse ex peccato: sicut [...] *Gloss.* 1. *de fil. presbyt.* non quòd sit irregularitas ex delict[o] cum sit ex defectu natalium, sed quod originem trahat e[x] peccat[o]

peccato alterius. Denique baptiſmus tollit omnem irregularitatem, ſeu potius in baptizato non eſt vlla irregularitas ex aliquo, quod ante baptiſmum fecerit aut habuerit præter eam, quæ ex matrimonio prouenit, nempe bigamia: & irregularitates [c], quæ proueniunt ex defectibus corporis, non quia erant ante baptiſmum, ſed quia reperiuntur etiam poſt baptiſmum, ſicut in aliis baptizatis, vt qui eſt minoris ætatis, qui eſt notabiliter deformis vel patitur alia vitia, quæ generant horrorem aut ſcandalum, vti diximus in materia de corpore vitiatis.

Quantum ad † religionis ingreſſum [d], quidam affirma- 3
tunt tolli omnem irregularitatem, præter eam, quæ eſt ex bigamia & homicidio voluntario: alij dicunt, nullam tolli, ſed ingreſſum Religionis faciliorem facere diſpenſationem, & videtur hæc opinio Butrio *cap. 1. de apoſt.* ita refert Gloſſ. *cap 2. de apoſt.* & Gloſſ. *can. 1. d. 56.* Opinio verò Panormitan. *cap. 2. de apoſt.* & Anani. *ibidem*, vera & legitima videtur, nempe per ingreſſum Religionis non tolli vllam irregularitatem, niſi quæ eſt iure expreſſa, ad cæteras autem facilitatem diſpenſandi inducit, ſed eas non tollit: iure autem expreſſa habetur ea, quæ eſt ex illegitimatione quantum ad ordines, ſed non quantum ad prælationem, *cap. 1. de presbyt.* quamuis etiam, vti diximus, quidam dixerint, nec hanc tolli ſine diſpenſatione; tamen verius eſt tolli, vt *ibi* dicit Gloſſa, & Hoſtienſ. *cap. 2. de apoſt.* de aliis iure non conſtat.

Quantum ad diſpenſationem [e] attinet, tollitur irregularitas omnis per † Papæ diſpenſationem, quia vti diximus, quæ 4
propriè irregularitates ſunt, de iure poſitiuo ſunt. † Epiſco- 5
pi autem in nonnullis diſpenſare poſſunt iure communi, vt in earum tractatione oſtendimus: in foro autem interiori ampliata eſt multum eorum facultas, per Concilium Tridentinum *ſeſſ. 14. cap. 6.* nam in omnibus irregularitatibus ex occulto delicto prouenientibus diſpenſare poſſunt, præter eas, quæ ſunt ex homicidio voluntario, & deductæ ad forum contentioſum. Diximus autem ſuperiùs, etiam poſſe diſpenſare in irregularitate, quæ prouenit ex illicita mutilatione, quia hæc non eſt excepta, cum non ſit comprehenſa ſub nomine homicidij voluntarij. Sunt autem duo aduertenda circa diſpenſationem Epiſcoporum ſuper irregularitatem, vnum quantum ad ius commune, alterum quantum ad hanc conceſſam facultatem ex Conc. Trid.

Quod ad ius commune attinet, notanda eſt doctrina Innocent.

nocent. *cap. dilectus, de temp. ordin.* quem citat & probat
normit. *cap. postulastis, de cleric. excomm. ministr.* nempe qu
ties in iure exprimitur, vt dispensari possit cum aliquo,
non exprimitur per quem debeat fieri dispensatio, tunc
6 detur concessa † facultas Episcopis dispensandi in eo ca
idem habet Gloss. *eodem cap. postulastis.* Secus tamen est qu
do nihil agitur de dispensatione, sed tantummodò aliq
iudicatur irregularis, aut ab ordine remouetur, tunc enim,
superiùs diximus ex Panor. *cap. ex litteris, de cler. non ordi. mi*
Episcopus non dispensat, nisi in casibus iure expressis, & Gl
cap. dilectus, de temp. ord.

Quod ad Concilij [f] Tridentini facultatem attinet, q
in irregularitatibus ex occultis delictis prouenientibus da
facultas dispensandi, interest multum scire, quid dica
7 † occultum, de quo vide Panormitan. *cap. vestra, de cohab.*
cler. & muli. Clariùs tamen & perfectiùs sic dicemus. Dup
est occultum, vnum per se, alterum per accidens. Per se o
cultum est, quod ex se & in se non potest cognosci ab ho
nibus, quales sunt hominum cogitationes, desideria, & m
tus animæ interiores; & hoc occultum Deus solus iudic
nec subest excommunicationi, irregularitati, aut pœnæ h
manæ. Occultum per accidens est, quod reuera potest i
& ex se cognosci ab hominibus, tamen de facto non cogn
citur, qualia sunt verba aut facta hominis; quæ secreto fiu
hæc per se & in se cognosci possunt, quia exteriora sunt, &
adessent homines, ea notassent, tamen de facto non cogno
cunt, quia absunt. ista dicuntur occulta per accidens, & h
occultum duplex est. Vnum quod opponitur probabili, ne
pè quod est ab eo latens, vt nullis testibus, per quos proba
possit, pateat, & hoc partim iudicio humano subest, parti
8 non, nam † iudicium humanum duplex est. Vnum quod
causæ cognitione, probatione, & sententia consistit, & hu
non subsunt talia occulta, cum per probationem non poss
in lucem & iudicium prodire. Alterum est, iudicium hum
num, quod in præcepto, aut prohibitione consistit, & pœna
in genere præueniendo infligit, vt quando Prælatus præcip
sub excommunicatione lata, ne quis vescatur carnibus in di
bus Veneris, tunc si quis vescatur, quamuis occulto & si
probatione, subest iudicio, & excommunicatus est, huic iu
dicio subsunt hæc occulta; & sic irregularitas oritur ex occul
to crimine & defectu exteriori, quamuis occulto per acciden
& improbabili, ligátque iudicium hoc in conscientia, no
autem in priori iudicio. Alterum occultum per acciden

est quod opponitur publico, siue notorio, siue famoso, quod enim nec notorium, nec famosum est, dicitur occultum, quamuis possit per aliquot testes probari, dummodò non sint tot, qui faciant notorium, vt diximus *cap. superiori, de criminis notorietate.*

Hoc supposito dico, facultatem concessam Episcopis dispensandi super irregularitatem ex occulto crimine, intelligendam de occulto per accidens, (occultum enim per se non facit irregularem) de occulto inquam per accidens, tam improbabili, quàm probabili: vt autem clarius dicam, dummodo non sit notorium aut publicum, aut proximum notorio vel publico, quod ex eisdem Concilij verbis satis apertè deducitur; nam dicitur, quòd dispensat in occultis, præter ea, quæ sunt deducta ad forum exterius, igitur si nondum sunt deducta, sed deducibilia, dispensari poterit, & hoc est valdè notandum. Dices ergo, quid si dispensauit, quando nondum erant deducta, & posteà sunt deducta; existimo dispensationem factam prodesse in foro interiori, non in exteriori.

Aduertendum etiam est, hanc † concessionem factam 9
Episcopis, non competere Abbatibus, nec Prælatis religiosorum, ex sententia Congregationis, nec Cardinalibus in suis titulis, ex declaratione Greg. XIII. quia quamuis in eis iurisdictionem quasi Episcopalem habeant, tamen Episcopi non sunt, liceret etiam † Episcopo in huiusmodi casibus, in 10
quibus absoluit & dispensat inferiorem, deputare cõfessarium, qui absoluat & dispenset secum in eisdem, si fortè incurreret ex sententia congregationis, & Antoni. 3. *p. ver.* 15. §. 2. qui generaliter loquitur.

Postremò omnium g est aduertendum, per † iubilæa & 11
alias confessiones, quæ fieri solent, in quibus datur facultas absoluendi à quibuscumque censuris & pœnis, non tolli irregularitatem, in quo non est tenenda doctrina nonnullorum recentiorem h existimantium posse per huiusmodi iubilæa tolli irregularitatem ex homicidio voluntario, sed non est vllo modo id sequendum, cui repugnat tota praxis Romanæ Curiæ, & omnis Canonistarum doctrina: nam longè aliud est absoluere & dispensare: irregularitas autem non tollitur per solam absolutionem, sed per dispensationem: dispensatio autem non datur in iubilæis. Pœnæ autem illæ, à quibus in iubilæis absoluendi datur facultas, sunt quæ per absolutionem solam tolluntur. Idemque dicendum est de quibuscumque concessionibus aut facultatibus à Sede Apostolica emanatis, in quibus sola absoluendi facultas datur.

ADDITIONES.

Vide Sayrum libro septimo capite 13. Maiol. lib. quinto, capite 51.

a *Per eam bigamiam.*] Vide quæ ad capit.72. & cap. Acutius 26.d.

b *Negat tolli per baptismum.*] Idem Sayr. loco citato, numero 2. Maiol. loco citato, numero 11.

c *Bigamia, & irregularitates.*] Sayr. & Maiol loco citato.

d *Quantum ad religionis ingressum.*] Vide Couar parte prima, §. secundo, numero 7. Maiol. libro quinto capit. 51. numero 11. Sayr. numero 8. qui sententiam docentem, solas irregularitates in iure expressas baptismo auferri, veriorem, & magis communem appellat.

e *Quantum ad dispensationem*] Vide Sayrum num. 11. & 7. eiusdem lib. n. 3. Couarr. num. 4. loc. cit.

f *Quoad Concilij.*] Idem ferè Sayrus numero 12. vide relatos superiori c.

g *Postremò omnium, &c. per Iubilæa, &c.*] Ita communis opinio.

h *Recentiorum.*] So. Medina, Arragon, Bannes, Salon, quorum sententia ad c. 51. relata non displicet viris quibusdam eruditis.

De Iurisdictione.

CAPVT XC.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionis defectus quid efficiat, & iurisdictio ad quid necessaria.*

2 *Sacramentorum administratio dupliciter impediri potest, & quomodo.*

3 *Iurisdictio quoad vsum necessaria est in sacramento pœnitentiæ.*

4 *Sacerdos simplex potest in tribus casibus absoluere à peccatis.*

5 *Iurisdictio quoad rectum vsum necessaria est in aliorum sacrorum administratione, non tamen quoad vsum.*

6 *Eucharistia & Extrema vnctio aliquando possunt conferri absque iurisdictione.*

7 *In matrimonio an sit necessaria iurisdictio quoad rectum vsum.*

8 *Ad baptismum conferendum an sit necessaria iurisdictio.*

Ali-

ALiud impedimentum, quod ſolet Sacerdotem à ſuo retrahere officio, eſt † defectus iuriſdictionis. Eſt enim neceſſaria poteſtas iuriſdictionis ad Sacramentorum adminiſtrationem. 1

Tamen notare oportet, quòd † dupliciter poteſt impediri adminiſtratio Sacramentorum: primo modo quoad rectum vſum, altero modo quoad vſum. 2

Tunc impeditur quoad rectum vſum, cùm, ſi Sacramentum adminiſtretur, tenet & ſequitur effectus Sacramenti in recipiendo, tamen peccat qui exhibet.

Tunc verò impeditur quoad vſum, cùm irrita eſt ipſa Sacramenti adminiſtratio, quia verè non ſequitur effectus Sacramenti.

Iuxta hoc dico primò, in Sacramento pœnitentiæ eſt neceſſaria † iuriſdictio quoad vſum, id eſt, ſi quis non habens iuriſdictionem, id eſt, non exiſtens Epiſcopus, Parochus, vel habens curam animarum, intentet abſoluere, abſolutio nulla eſt, quia non eſt iuriſdictio. Vnde † ſacerdos ſimplex non poteſt abſoluere à peccato, exceptis tamen in tribus caſibus. 3 4

Primò, in tempore mortis, aut periculo mortis.

Secundò, cùm peccata ſunt venialia, aut mortalia, ſed iterum confeſſa & abſoluta.

Tertiò, cùm in eum transfertur auctoritas, vel per licentiam Epiſcopi, aut Parochi, vel per diploma, vel priuilegium Papæ, in quo conceditur facultas eligendi Confeſſarium.

Dico ſecundò [a], in aliorum ſacrorum adminiſtratione eſt neceſſaria † iuriſdictio quoad rectum vſum, non tamen quoad vſum. Explico. Nullus poteſt conferre Euchariſtiam, vel Extremam vnctionem, vel Ordines, vel Baptiſmum ſolemniter, niſi habens iuriſdictionem in eum, cui confert, vel ex commiſſione habentis. Si tamen conferat, peccat; & tamen Sacramentum tenet. In † Euchariſtia verò & extrema vnctione tempore neceſſitatis, non peccaret conferendo: † in matrimonio autem non eſt neceſſaria, quia non ibi vt conferens concurrit Sacerdos. Modò habetur in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 10. *Qui aliter quàm præſente Parocho, vel alio, Sacerdote de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimonium contrahere intentabunt, eos ſancta Synodus, ad ſic contrahendum, omninò inhabiles reddit, & huiuſmodi contractus etiam.* 5 6 7

Dico tertiò, Ad † baptiſmum conferendum non ſolenniter, eo modo, quo laicus poteſt conferre, non eſt neceſſaria 8

iurisdictio, nec quoad vsum, nec quoad rectum vsum, si nimirum conferatur, quando necessitas imminet. Et hæc satis de hoc impedimento.

ADDITIONES.

De iurisdictione Petrus à Soto lect. 5. de confess. Sot. 4 dist. 20. q. 1. artic. 5. vbi hanc de iure diuino esse probat. Idem Val. tom. 4. d. 7. q. 10. p. 2. vide Io. Med. q. 35. de confess.

Potestas iurisdictionis est auctoritas quædam in alterum tanquam in subditum, saltem quatenus spectat ad illum actum cognoscendi, soluendi, ac ligandi conscientiam eius Valent. loco citato. est duplex, ordinaria, & delegata, Ioan. Med. loco citato ex Concil. Flor.

a *Dico secundò.*] Sot. loco citato.

Sacerdotes non à Christo immediatè iuridictionem habent, sed à summo Pontifice, aut ab Ecclesia, quatenus huius auctoritas in summo Pontifice, & in aliis inferioribus Pontificibus viget: summus Pontifex à Christo proximè plenissimam habet iurisdictionem (*Pasce oues meas*, Ioan. 21. Sot. loco citato, articulo quarto, Valen. loco citato.) Apostoli quoque à Christo immediatè acceperunt regendi orbis iurisdictionem: sed solus Petrus extitit successor: à cuius sede in omnes Episcopos, Clericosque iurisdictio emanat. Sot. loc. cit. & ar. 2. conclus. 4. vide etiam Io. Med. loco citato.

Quilibet sacerdos à consuetudine iurisdictionem habet ad excipiendam alterius sacerdoris confessionem. Valen. loco citato. col. 7. ex Io. Medina q. 31. & aliis.

De peccato mortali.

CAPVT XCI.

SVMMARIA.

1 *Mortale peccatum quale impedimentum.*
2 *Sacramenta collata à mortaliter peccantibus quid efficiant.*
3 *Mortales peccatores in qua triplici differentia possint esse ministri.*
4 *Præcisi qui dicantur.*
5 *Tolerati qui sint.*
6 *Publici qui sint.*
7 *Occulti qui dicantur.*
8 *Irregularitas non arcet à iurisdictione, sed ab vsu ordinis.*

9 *Tria qualia conueniant maximè in ministro sacrorum, quæ ipsum obligant, vt absque conscientia peccati mortalis, Sacramenta ministret.*

MOrtale † peccatum est impedimentum, non quidem vsum ordinum nec sacramentorum administrationem impediens, vt falsò hæretici fingunt, sed solum rectum vsum. 1
† Sacramenta enim collata ab his, qui in peccato sunt mortali, suum consequuntur in suscipiente effectum: tamen qui sic ministrant, malè & cum peccato ministrant. 2

In cuius gratia notandum est, † peccatores hos ministros posse esse in triplici differentia. Aut enim sunt *præcisi* ab Ecclesia, aut *tolerati*: & hi, *vel publici*, vel *priuati*, seu *occulti*. 3

Præcisi † dicuntur, qui sunt ab Ecclesia separati, vel per censuram ab officio exclusi, Apostatæ, hæretici, schismatici, degradati, depositi, suspensi, excommunicati, interdicti, irregulares. 4

Tolerati † sunt, qui in aliis sunt peccatis, propter quæ ab Ecclesia non arcentur ab officio. Publici † autem sunt, cùm eorum peccata aliis sunt nota. Cum verò secreta, dicuntur † occulti. Illi primi generis peccant mortaliter, Sacramenta administrantes & celebrantes: tamen tenent Sacramenta, præter confessionem, vt suprà declaratum est. Hoc notato, quòd † irregularitas solùm arceat ab vsu ordinis, non iurisdictionis, cùm non est ex peccato, nec de his modò est præcipuè sermo: nam de singulis dictum est. Illi verò secundi generis, si administrarent Sacramenta, tenent quidem, tamen mortaliter ipsi peccant in cuiusque administratione, excepto Baptismo, cum in necessitate confertur, & sine solemnitate. In quo casu etiam præcisus potest absque peccato baptizare. Nec excusantur in aliis Sacramentis, cum imminet necessitas administrandi, & ipsi non possunt prius confiteri: nam tunc tenentur saltem conteri, quantum possunt. 5 6 7 8

Et idem peccatum committunt Diaconus & Subdiaconus [a], qui solemniter, & modo, quo sæcularibus non licet, suos exercent ordines in mortali peccato. Idemque dicendum de inferioribus ordinibus, si eadem solemnitate celebrent, si ministri publici peccatores sint; idémque dicendum de prædicante, cùm publicus sit peccator. Hi enim graue generant scandalum. Illi verò tertij generis etiam mortaliter peccant, licet non ita grauiter, præter duos, scilicet, qui in minoribus sunt ordinati: nam hi, quia non ità proprinqui Sacramento altaris, à mortali excusantur, nisi adsit con-

temptus. Similiter præter prædicantem [b], quia non est actus ex se ordini deputatus, non enim mortaliter peccat, si reuerenter accedat, & contemptus non adsit [c]. Eodem modo excusarentur à mortali, quamuis publici essent, si non esset tanta notificatio, vt graue fieret scandalum; sed alij non excusantur, quia sunt proximi Sacramento purissimo. Quod si tibi arduum videtur, quòd conferens in mortali Sacramenta mortaliter peccat, audi rationes huius, & cessabit admiratio.

9 Tria † conueniunt maximè in ministro sacrorum, quæ ipsum obligant, vt absque conscientia peccati mortalis Sacramenta ministret.

Primum, ipsa spiritualis est consecratio, per quam potestas ei data est: nam per Sacramentum gratiæ, constitutus est & ordinatus minister Domini; vnde tenetur se in officio suo exhibere, qualis per ordinationem effectus est.

Secundum est, ipsa gratia ad hoc peculiariter collata: nam Sacramentum ordinis imprimit eam gratiam, qua homo valet quæ ordinis sunt exercere. Non enim constituit Dominus aliquem in officio vel dignitate aliqua, quin ei conferat quantum ex se, quæ necessaria sunt ad exercenda ea, quæ illius sunt muneris. Vnde peccat, que absque tali dignitate accedit ad ea exercenda, quæ sunt ordinis, & ex genere suo peccatum est veniale, & accedente grauitate materiæ, vt fit in casibus prædictis est mortale.

Tertium est, quia in talibus actibus se exhibet ministrum religionis Christianæ, & cultus spiritualis & diuini, oportet ergo esse in charitate, seu absque conscientia peccati mortalis qui se ministrum tanti cultus exhibet.

ADDITIONES.

De crimine malè ministrantium sacramenta So. 4. d. 1. q. ar. 6. D. Tho. 3. p. q. 64. ar. 6. Caietan. 6. Suarez d. 16. sect. 3. & tomo 1. in 3. p. Valen. tom. 4. d. 3. p. 3. q. 5.

Peccatum mortale est ex genere, sacramenta in mortali administrare, ita D. Thom. & alij citati. Sed duo requirunt Caiet. Sot. Valen. & alij, alterum, vt sit minister ex officio, id est consecratus ad eam rem: alterum, vt solemniter administret, vnde laicus in necessitate baptizans in mortali non peccat mortaliter. Caiet. loco citato, ex D. Thom. ad 3. Sot. Valen. Suarez loco citato, neque sacerdos id faciens sine solemnitate, ibid.

Nisi vrgeat necessitas, D. Tho. loc. cit. ad 3. Nau. c. 22. n.

a *Diaconus & subdiaconus.*] Idem ferè D. Tho. 4. d. 24. q. 1. ar. 3. q. 5. in hac sententia sunt Caiet. 2. 2. q. 60. ar. 2. Ang. v. Clericus 8. num. 1. Sylu. Clericus 2. n. 2. contrariam sententiam sequuntur Sot. Valen. loco citato, vtramque Suarez sect. 3. appellat probabilem, sed hanc videtur sequi, si hoc fiat sine scandalo: materia enim grauis admodum non est.

De minoribus ordinibus certum putat Suarez, non esse peccatum mortale, eorum actus à ministro mortifera culpa affecto exerceri: leuis est enim materia, neque certum est, minores ordines esse sacramenta, & Sot. ne veniale quidem peccatum id esse credit.

b *Prædicantem.*] Vide de hac re Nauar. cap. 25. num. 141.

Concionari in mortali, peccatum mortale esse docuit D. Thom. 4. d. 19. q. 2. ar. 2. ad 4. Caietan. 2. 2. q. 64. ar. 6. At Medina tract. 1. q. 5. de pœn. Sot. q. 5. ar. 6. Suarez, Valen. loco citato, dicunt esse ex se veniale: quia nulla est lex positiua in qua hæc obligatio fundamentum habeat. Suar. loco citato, D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 5. dicit, non peccare prælatum mortali scelere saucium, si corrigat subditum, & q. 60. ar. 2. ad 3. idem dicit de Iudice ecclesiastico in peccato mortali iurisdictionem exercente.

c *Nisi adsit contemptus.*] Caiet. in summa v. Prædicatorum peccata. Val. loco citato, publicus peccator ob scandalum, mortiferè peccaret, si concionem haberet, Sotus loco citato.

Sufficit contritio post peccatum mortale, si sis administraturus sacramentum: tutius esset tamen sacra confessione crimina expiare, quam quidam tradunt in præcepto esse. Si sis attritus, præmittenda est confessio ex præcepto: sed si in culpabili ignorantia te contritum putares, non patrares sacrilegium, si ita ignorans administrares solemniter, ex Suarez sect... col. 3.

Quando licet à malis ministris accipere Sacramenta.

CAPVT XCII.

SVMMARIA.

1 *Ministri mali se dupliciter habere possunt.*
2 *A non toleratis ab Ecclesia an liceat vllum Sacramentum recipere.*
3 *A malis ministris secundi & tertij generis an possimus Sacramenta recipere.*

4 *A malis ministris, quibus ex officio incumbit, an liceat petere & accipere sacramenta.*

5 *Ab eo, cui non incumbit ex officio, an liceat petere Sacramentum.*

6 *Cum toleratis ab Ecclesia quos oporteat annumerare.*

TAnta est humana nequitia, vt sæpe contingat, quòd ministri, conscientias proprias negligentes, Sacramenta administrare non formident, vnde oportet fidelem esse præparatum, & scire à quibus & quomodo posſit talia recipere Sacramenta. Et vt, iuxta distinctiones in capite præcedenti positas
1 procedamus: dico ante omnia, quod huiusmodi † ministri possunt se dupliciter habere. Vno modo, quòd ipsi sunt expositi Sacramenta administrantes vel celebrantes, vt, qui sedet in loco suo, audiens confessiones, vel qui in Ecclesia est adhibens Sacramenta, vel non sunt sic expositi, sed sunt parati, vt, si aliquis ab ipsis peteret, ipsi statim conferrent. Rursus isti, aut sunt quibus ex officio incumbit Sacramenta administrare, vt Parochus, Curatus, Episcopus, vel similes: aut sunt quibus ex officio incumbit, sed ex facultate aliqua; vel alia de causa. Iuxta hoc dico

2 Primò *, à non † toleratis ab Ecclesia, siue parati, siue non parati, siue expositi sint, siue ex officio incumbat eis, siue non, non licet vllum Sacramentum recipere, etiam in necessitatis tempore, præter baptismum. 24. *q.* 1. *c. si quem fortè.* Explico. Si esset aliquis Parochus hæreticus, aut schismaticus, aut nominatim excommunicatus, non licet eum quamuis celebrantem audire, etiam in die Dominico, & quamuis nullum aliud esset sacrum: nec cum ipso confiteri, nec aliud recipere Sacramentum, quamuis ipse esset expositus, & vellet ministrare, nisi in articulo mortis, quando non est copia alterius: Baptismum verò licet, quia est Sacramentum necessitatis, & hic potest etiam à quouis ministrari, hic talis conferendo non peccat. Quòd si adesset laïcus, melius esset ab hoc sumere.

3 Dico secundò, à † malis ministris secundi & tertij generis, si sint expositi, siue ex officio incumbat, siue non: dum non sequatur aliquod graue scandalum, possumus sacra recipere, nam Ecclesia ipsos tolerat, & ipsi talia administrantes sacra sibi solis nocent. 15. *q.* 8. *can. sciscitantibus.* dicit Nicol. Papa quòd isti sunt sicut fax accensa, quæ alios illuminat, & se consumit; & vnde aliis commodum exhibent, sibi dispendium præbent mortis.

4 Dico tertiò b, ab † his, quibus ex officio incumbit, siue sint parati

parati, siue non, licet petere & accipere Sacramenta, siue ex necessitate, siue non, quia ille ex officio tenetur quandocunque petiero ministrare, nec ego ius meum amitto ex illius malitia.

Dico quartò, ab † eo, cui non incumbit ex officio, quando non est tempus necessitatis, non licet petere (à non exposito) Sacramentum, quia tunc est verè inducere ad peccandum: non enim habeo ius exigendi ab eo. Imminente quidem c necessitate id fieri potest, quia tunc quilibet Sacerdos ex officio tenetur administrare, & non sufficit alia necessitas: nam quando est necessitas præcepti Ecclesiæ, putà, confiteri, & sumere Eucharistiam Paschatis tempore, tunc si non esset is, cui ex officio incumbit, non licet petere à non parato nec exposito, quamuis sit priuilegium, vt à quouis possit pœnitens accipere Sacramenta. 5

Dico quintò d, cum † toleratis ab Ecclesia oportet annumerare excommunicatos, qui nominati non sunt, & publici, nec percussores clericorum. Est enim hoc post bullam Concilij Constantiensis, vt supra diximus, quamuis isti peccant administrantes, vt probabilius est. Idem de suspensis & interdictis, quia istæ censuræ sunt, & par earum habetur ratio in bulla illius Concilij. 6

ADDITIONES.

Vide D. Th. art. 6. ad 2. Caiet. 16. Sot. Val. l. c. Suar. d. 18. sect. 1. Scot. 4. d. 5. q. 2. art. 1. Dur. 16. Palu. q. 3. art. 1. Rich. art. 3. q. 4. Syl. v. baptism. 3. n. 7. c. 22. n. 4.

a *Primò.*] De non tolerato ministro, Suarez loc. cit.

b *Dico tertiò.*] Sot. propos. 3. loc. cit.

c *Imminentem quidem.*] Sot. prop. 4.

d *Dico quintò.*] Sot. prop. 5.

Nauar. 22. n. 4. & c. 25. n. 80. mortale peccatum esse docet, audire missam, aut recipere sacramenta à notorio concubinario, ita c. nullus, & c. præter, d. 32. hanc prohibitionem ablatam esse per Conc. Constant. ait Suar. l. c. contraria consuetudine deletam. Valen. loc. cit.

De qualitate ordinatorum.

CAPVT XCIII.

SVMMARIA.

1 *Ordinatus quinque maximè habere debet.*

2 *Charitas Sacerdoti necessaria.*

3 *Sacerdos cur præditus esse debeat charitate.*
4 *Religio sacerdoti necessaria, & quid sit.*
5 *Sacerdos cur maximè debeat religione pollere.*
6 *Sacerdoti quid cauendum, quidque faciendum.*
7 *Sacerdoti sanctitas requisita, & sanctum quomodo aliqui[s] dupliciter dicatur.*
8 *Sanctitas duplex sacerdoti necessaria.*
9 *Animus quomodo immundus, & quando purgetur.*
10 *Sacerdos quomodo se gerere debeat.*
11 *Deus quam sanctitatem petebat in veteri Testamento à su[is] Sacerdotibus.*
12 *Differentia oblationis sacerdotis Testamenti veteris & noui.*
13 *Scientia quæ necessaria aut sufficiat in minoribus constitutis, Diacono & Subdiacono, Sacerdoti, curam animarum habenti, & Episcopo.*
14 *Prudentia quid sit, & quid efficiat.*
15 *Prudentia quibus maximè necessaria.*
16 *Sacerdos quale debeat esse exemplar.*

QVia non satis est, impedimenta non habere ad act[us] exercendos, sed simul subiectum debet in se esse di[s]positum, vt contrauenienter possit operari. Sacerdos non so[-]lum præfatis impedimentis carere debet, sed etiam aliqua[m] in se habere dispositionem, vt quæ officij sui sunt, digne v[a-]
1 leat ministrare. Quæ autem † ordinatus maximè habere de[-]bet, hæc quinque esse videntur, *Charitas*, *Religio*, *Sancti[tas]*, *Scientia*, *Prudentia*.

2 *Charitas* a, † quidem necessaria est ratione sui officij, Sa[-]cerdos enim est medius inter Deum & populum. Ad hoc enim est selectus à cæteris, vt pro cæteris Deo vacet, pro ipsisque intercedat. Vnde necessaria est virtus, quæ vtrumque re[s]piat extremum, Deum scilicet & populum: talis est Charit[as]
3 quæ respicit Deum & proximum. Debet ergo † Sacerd[os] maximè vnitus esse Deo per amorem, qui ad statum tale[m] est accersitus: debet esse maximè Deo familiaris, vt, quæ p[ro] populo petit, consequatur: si enim inimicus, quomodo ex[au]dietur pro alio? Debet etiam suum amorem extendere er[ga] alios, pro ipsis orando, erga ipsos suos actus ministrand[o] non propter lucrum, sed propter amorem. Cùm autem S[a]cerdos sit ex suo officio Deo magis proximus, eius chari[tas] debet extendere eam charitatem, quæ sæcularium est. Su[m]mè igitur dolendum est, cùm Sacerdos minus diligens qu[am] sæcula[ris]

sæcularis inuenitur, & cùm, qui è populo est, ante Sacerdotem Deo vicinior habetur.

Religio [b] etiam est necessaria. Est autem † Religio *quædam* 4
moralis virtus in voluntate existens, qua homo reddit Deo debitum honorem, quatenus est primum omnium principium, sicut Iustitia virtus est reddens cuique quod suum est. Vnde cultus diuinus exhibitus per sacrificia, per adorationem, & per alios actus, à religione proficiscitur. Cùm igitur † Sacerdos sit 5
diuino cultui deputatus, maximè debet religione pollere. Religio autem non solùm in his actibus & cæremoniis exterioribus consistit, sed etiam in actibus interioribus voluntaris, quibus homo se Deo dat, ad suum cultum & honorem. Vnde maximè † cauendum est sacerdoti, vt cùm 6
actus similes exteriores Deo exhibet, interior absit qui præcipuus est, & ratione cuius exteriores Deo placent. Debet etiam suos actus exteriores ita componere, vt in eis interior appareat, vnde cum maxima reuerentia & humilitate ad altare accedere debet: similiter ad exequenda alia, quæ diuini sunt cultus.

Debet his accedere *Sanctitas*. † Sanctum aliquid dupliciter 7
dicitur. Primò, vt idem sit, quod mundus, vt sanctum dicatur, quasi sanguine tinctum, vt dicit Isidorus, eo quòd olim mundabantur homines à maculis seu peccatis, sanguine hostiæ, & sic vasa templi dicuntur sancta, id est munda. Secundò Sanctum idem est quod constans, firmum, & stabilitum, à verbo *sancio*. Vtraque † sanctitas necessaria est Sacerdoti. 8
Est quidem necessaria munditia non solùm corporis, sed animæ. Mundatur anima sicut corpus metaphoricè. Immundum enim dicitur aliquid, cum miscetur rebus se inferioribus. Vnde aurum immundum dicitur, cùm est mistum metallis inferioribus: mandatur, cùm ab his purgatur. Animus † tunc miscetur rebus, cùm affectum ponit in eis, cumque 9
eas habet propter se, & non propter Deum, tunc immundus est. Purgatur autem, cùm affectus ab his in Deum transfertur. Debet igitur † Sacerdos à terrenis affectibus suum affe- 10
ctum in Deum transportare, vt nihil velit quod non sit propter ipsum. Purgare se autem maximè debet à vitiis carnalibus non solùm opere, sed etiam cogitatione. Hæc enim immunditia Deo odibilis est multum. Rursus secundò debet esse sanctus, id est, constans, vt cum se Deo semel consecrauerit, in ea permaneat consecratione, & gratiam, quam semel accepit, in perpetuum cum fœnore conseruet. Tamen hanc † sanctitatem Deus petebat in veteri testamento à 11

suis Sacerdotibus, Leuitici 22. *Sancti erunt Deo suo, & non*
polluent nomen eius. Incensum enim Domini & panes Dei sui
offerunt, & eius sancti erunt. Et nota, quantò maior esse de-
bet Sacerdotis Euãgelici sanctitas, ex causa data. *Ob id*, inquit,
12 *sancti erunt, quia Deo offerunt † incensum & panes*; quid di-
cendum est de eo, qui corpus & sanguinem Christi filij Dei
offert? Profectò supra modum nostra sanctitas, omnium ve-
terum sacerdotum sanctitatem superare debet.

Prædicta ista voluntatem perficiunt: sed non debet sa-
etiam perfectione carére intellectus: & ideo est etiam necessa-
13 ria † *scientia* [c], non æqualis in omnibus: nam in minoribus
constitutis, sufficit scire legere, & commodè pronunciare, &
iuxta decret. Concil. Trident. *sess.* 23. *capit.* 11. saltem latinam
linguam intelligere. Diacono & Subdiacono sufficit intelli-
gere quæ Latinè legit, licet mysteria non ita calleat. Sacerdoti
verò maior est necessaria scientia. Vltra prædicta enim, ali-
quam scripturæ cognitionem habere debet, quanta sufficit, vt
intelligat mysteria, quæ tractat. indignum est enim, vt altis-
sima tractet mysteria, & eorum ignarus existat: nullum enim
inde poterit gustum percipere. Quòd si curam animarum ha-
beat, adhuc maior est necessaria scientia: debet enim omnes
fidei articulos, & totam doctrinam Christianam ita callere
vt aliis possit tradere, aliósque in eis instruere. Debet habere
cognitionem eorum peccatorum, quæ frequenter in confes-
sionibus accidunt. Debet scire casus à quibus potest absoluere,
& à quibus non: similiter censuras quæ ad ipsum pertinent.
Difficultates verò arduas siue fidei, siue casuum occurren-
tium, non tenetur scire, sed poterit, cum occurrerint, à sapien-
tioribus petere. Episcopus est, qui istam plenam cognitionem
habere debet. Ipsi enim dictum est 1. Petri 3. *parati reddere*
rationem omni poscenti nos, de ea, quæ in nobis est fide. Vnde per-
fectam vtriusque Testamenti debet habere cognitionem, &
perfectam mysteriorum fidei intelligentiam, vt sciat etiam
aliis veritatem exponere, & aliorum contra veritatem falla-
cias expellere, hæresésque expugnare. Verè enim est doctor in
Ecclesiæ cathedra sedens, cui ex officio sacras exponere po-
pulo scripturas competit.

Nec adhuc totum est completum: nam debet accedere
istis *prudentia* [d], quæ omnia moderetur atque gubernet. Nam
14 † prudentia est, quæ media ordinat & adaptat in finem, sine
qua nihil benè fit & conuenienter. Est autem maximè his
15 † necessaria, qui iurisdictionem in interiori siue exteriori fo-
ro habent, vt dum ad ipsos aliorum bona, vel malè facta de-
ferunt

feruntur, ipsi remedia proportionata adhibeant, ne fructus subditorum auferantur, aut impediantur.

Denique debet esse † Sacerdos exemplar perfectionis, san- 16
ctitatis, & bonitatis omnibus hominibus, vt tamquam lux posita super candelabrum luceat omnibus, & vt Pagani & infideles omnes opera Christianorum videntes, maximè nostram fidem commendent. Deus faxit, vt tales sint, quales esse debent. Interim memoriæ causa, quæ diximus quinque, ad duo hæc carmina reducamus.

Sacra parans Domino, si prudens, sanctus, & ipsi
Charus, coniunctus religione, sciens.

Atque hæc sint satis de isto libro nostræ instructionis primo, in quo de impedimentis & dispositionibus, ad officium Sacerdotum pertinentibus, egimus. Superest, vt de ipsis officiis in particulari disseramus.

ADDITIONES.

De bonitate Confessarij Suarez tom. 4. disp. 38. Regin. cap. 14. l. c.

a *Charitas.*] De hac paucis Reg. sect. 1. l. c. sit humilis præterea, & patiens, indignationemque deuitet.

b *Religio.*] De hac virtute Suar. lib. de religione. Azor. p. 1. l. 9. c. 10. Lessius lib. 2. de iust. c. 36. dub. 6. Greg. de Val. in 2. 2. S. Thom.

c *Scientia.*] De scientia Confess. Reg. non pauca cap. 12. & Suar. sect. 2. l. c. Confessarius sine debita scientia, se huic ministerio ingerens scienter, mortiferè peccat, neque eum Episcopi approbatio excusat extra necessitatem extremam. Vide Suar. & Reg. l. c.

d *Prudentia.*] Vide monita B. Franc. Xauer. P. Gaspari Belgæ apud Tursel. & ad c. 2. huius lib. de prudentia Confessarij, Reginal. fusè.

LIBRI PRIMI FINIS.

INSTRV

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER II.

De tribus Sacerdotis officiis in particulari.

De dispositione necessaria ante celebrationem.

Capvt I.

SVMMARIA.

1 *Sacerdos celebrans non ieiunus, peccat mortaliter, & num.*
2 *Ieiunium propter celebrationem an maius sit, quàm ali ieiunium in præceptis Ecclesiæ.*
4 *Ieiunium requisitum in Sacerdote celebraturo non est di num, sed Ecclesiasticum tantum, & quare imposit sit.*
5 *Quibus casibus & quando liceat Sacerdoti non ieiuno cel brare.*
6 *Missam celebrans si in communione vinum, aul corrupt panem, non corpus & sanguinem Christi inueniat, qu modo se geret.*
7 *Matutinas horas qui ante celebrationem non recitat, an quando peccet mortaliter.*
8 *Missa quo tempore celebranda sit Nauarri opinio refel tur.*
9 *Paschalis Resurrectionis tempore, statim post mediam n ctem celebrantes grauiter peccant.*
10 *Confessio an & quando, ante Missæ celebrationem, sit necess riò facienda.*
11 *Excommunicatum se esse si Sacerdos celebrans recordetu an & quando debeat recedere ab altari.*
12 *Eucharistiam statim sumpturus si recordetur peccati mort lis, an & quando possit communionem accipere.*

13 *Miss*

13 *Missam an celebrare debeat, qui confessus est peccatum paulò ante commissum.*

14 *Pollutio nocturna an communionem impediat.*

ACTENVS de impedimentis officiorum Sacerdotum egimus, nunc de ipsis officiis primùm agere oportet. Cùm autem hæc tria maximè sint, vt superiùs diximus, *celebrare diuina officia, Sacramenta administrare, populum instruere*, de primo tractemus. Cumque istud in duo diuidatur, *& in persoluendis horis canonicis, & in sacris celebrandis*, ab hoc initium sumamus. Et antequam de ipso sacrificio dicamus, agendum est de dispositionibus & circumstantiis quibusdam, quæ circa ipsum sunt, quæ in tres partes diuiduntur: quædam obseruandæ sunt ante accessum ad celebrandum, quædam in ipsa celebratione, quædam post. Quæ obseruari debent ante, hoc carmine breuiter descripsimus,

Ieiuna, recita, expecta, tua crimina pande.

In quo quatuor verba continentur, primum est a *Ieiuna, cap. liquido, de consecratione. d. 2. & can sacram. d. 1. de consecrat.* D. Thom. 2. *p. quæst.* 80. *art.* 8. Debet celebraturus accedere † 1
ieiunus, ita vt nihil cibi, nihil potus illo die sumpserit. Quæ dies computatur à media nocte superiori. Qui autem accesserit non ieiunus, quamuis id infirmitatis causa fuerit, peccat mortaliter: vnde maius † ieiunium est necessarium, 2
quàm ad obseruationem præcepti ieiunij Ecclesiæ: hoc enim potus non soluit, nec medicina, illud verò soluit. Ob id dicitur ieiunium naturale. Nec huic obstat, † quòd cùm ablui- 3
turos, aliqui humores cum saliua deglutiantur per modum saliuæ, dum non sit notabilis quantitas; vt videatur haustus. Nec obstat etiam, quòd particulæ relictæ intra dentes, cibi præcedentis, deglutiantur aliquando, quia idem est per modum saliuæ, non cibi. De hoc ieiunio † non est præceptum 4
diuinum, sed Ecclesiæ tantùm, obligans tamen ad peccatum mortale. Quod ieiunium impositum est, tum propter reuerentiam sacramenti, tum propter significationem, vt significetur primùm à nobis quærendum esse vniri cum Christo in charitate & gratia.

Sunt tamen † casus aliqui, in quibus licet sumere Eucha- 5
ristiam, seu dicere sacrum non ieiunum.

Primò cùm quis omninò immemor suscepti cibi vel potus, accesit altari, & post consecrationem recordatur, tunc non

non debet desistere, sed continuare: quod si ante confec tionem recordatur, desistat, nisi adsit scandalum circunst tium: tunc enim prosequi debet,nec est peccatum. Ang.ve *Euchar.* 2.§.6.Syluest.*verb.Eucharist.*2.§.7.

6 Secundò,† si sumpsit sanguinem, & inuenit non fuisse sa guinem, quia vinum non apposuit, sed aquam, vel acetu tunc quamuis non sit ieiunus, debet iterum (ne Sacram tum maneat imperfectum) apponere vinum & aquam, iterum consecrare, incipiendo ab illis verbis, *simili m postquam cœnauit*, vsque ad illa, *vnde & memores*, & sume idem si inuenit hostiam fuisse panem corruptum, debet ponere aliam, & incipere ab illis verbis, *qui pridie quàm teretur*, vsque ad consecrationem inclusiuè, & sumere, & b vtrumque absque noua eleuatione.

Tertiò, si postquam sumpsit ablutionem, inuenit parti las Sacramenti in corporalibus, Caiet. verb missa, tunc de sumere, nisi iam notabile tempus transierit, quod est p orationes, vel quando iam destitit ab ablutione, tunc de in loco sacro seruare, vsque in alium diem, vel ab alio Sa dote sumantur.

Quartò, si post ablutionem adhuc particula sacram maneat in calice vel in ore, melius est tunc superinfund vinum & sumere. His casibus potest non ieiunus celebrare.

Alterum verbum est [b] *recita*. Ante celebrationem de

7 persoluere horas † matutinas, quòd si scienter accedat, n recitatis matutinis, quamuis communiter dicatur esse pec tum mortale, tamen non est, vt tenet Sylu. *verb. Missa*, 1.§ Soto 4.*d.*13.*quæst.*2.*artic.*2. Et quamuis hæc sententia non omnino tuta, quia communis est in contrarium, tamen hoc seruiet, vt quando sit aliqua causa rationabilis, licet n sit nimis notabilis, possit celebrari absque scrupulo, non p solutis matutinis. De prima autem non sic est, immò lic potiùs celebrare missam, nullúmque ibi peccatum est, n esset consuetudo in aliquibus locis, & tunc id intelligitur prima recitata in choro, non de particulari, & de Missa com muni.

Tertium verbum est *expecta* [c], quod ad tempus refer

8 debet: non enim † quolibet tempore, etiam ieiunio celebra licet, sed ab Aurora vsque ad meridiem, Ioan. Andr. *cap.* 1. *celebratione missæ*. Nauarrus verò negat *cap.* 25. *num.* 55. dicit, si sine scandalo fiat, posse post meridiem [d]. Tamen mi videtur contra Nauarr. esse dicendum, quia vsus Ecclesi qui locum habet legis, ita obseruat. Et ita ante auroram ce

lebra

lebrare, extra festum natiuitatis, & hoc quoad primum sacrum, graue esset peccatum, *cap. in nocte, de consecr. d.* 1. Nisi peculiare aliquod existeret priuilegium, vel aliqua necessitas vrgens communicandi infirmum instaret, sed cum licentia Episcopi, aut superiorum. Anton. 3. *p. tit.* 13. *c.* 6. §. 4. & sine licentia, cùm abest superior. Nauar. *c.* 25. *num.* 85. Post meridiem verò celebrare, dummodo esset ieiunus, non ita graue esset peccatum, quia non extat peculiaris prohibitio; tamen propter consuetudinem non licet, sine aliqua causa rationabili, cum qua liceret post meridiem aliquo paruo tempore celebrare. Vnde grauiter peccant Sacerdotes, qui tempore † Paschatis Resurrectionis, statim post mediam noctem celebrant, & populum communicant, vt citiùs possint vesci 9
carnibus.

Quartum verbum est, *tua crimina pande.* Ante celebrationem debet esse † confessus, *cap. de homine, de celebr. missæ,* & 10
Concil. Trident. *sess.* 13. *c.* 7. *& can.* 11. Si habet conscientiam peccati mortalis.

Nec sufficit contritio, nisi in duobus casibus.

Primus est, cùm non recordatur nisi in Missa, tunc si recordatur post consecrationem, doleat, & continuet missam, si ante, tunc si posset commodè recedere, & priùs confiteri, debet facere. Quod si scandalum est aliquod, doleat, & continuet missam, cum proposito semper post missam confitendi: securè tamen potest continuare, cùm est paulo post initium, nec potest confiteri. Idem dicendum est de eo, cui subit in mentem † excommunicatio, vel impedimentum aliquod, tunc 11
potest continuare, nec incurrit irregularitatem: quamuis si est paulo post principium, nec vllum sequitur scandalum, debet recedere, secus non, Syl. Angel. *verb. Eucharist.* 2. §. 6. *&* 7.

Alter est, cùm aliquis recordatur ante missam peccati mortalis alicuius, & tamen est tempus celebrandi, & tenetur celebrare, quia est dies dominicus, & in castello non est alius Sacerdos, qui celebret, nec cui possit confiteri, tunc debet conteri, & cum proposito confitendi accedere, aliàs non sufficit contritio. vide Conc. Trid. *cap.* 7. *sess.* 13. Hoc etiam dici posset de illis, qui non sunt sacerdotes, & accedunt ad sacramentum, & iam in altari existentes recordantur alicuius peccati mortalis, neque sine scandalo possunt recedere, debent communicare, cum proposito confitendi post communionem. Vnde fit, † quòd Sacerdos, qui ministrat Sacramentum, cùm non potest absoluere, quia non habet iurisdi- 12
ctionem talem, si tunc ab ipso pœnitente absolutio illi petatur,

tur, vt fieri solet, meliùs faceret, immò debet facere, aut i
à communione arcere, si potest sine scandalo, aut secretò
cere, vt sine scrupulo communicet, cum proposito confi
di suo proprio confessario; ipse tamen non debet absolu
3 Vnum tamen † hic est attendendum, quòd non sufficit
quando confessio ad celebrandum: cùm enim peccatum pa
tempore antecessit, non debet celebrare, sed expectare di
alium. Vnde qui se accusant, quòd nocte proxima peccat
carnis commiserunt, quamuis cum dolore accedant &
soluantur, sunt tamen à celebratione arcendi, nisi aliqua g
14 uis necessitas occurrerit. Et meritò id fit; si enim qui † pol
tiones nocturnas patiuntur, etiamsi sine peccato vel cum p
cato arcentur à communione, nisi obligatio intercedat,
notabilis deuotio: (licet non esset peccatum mortale i
celebrare) quanto magis repellendi sunt illi, qui mortal
peccarunt, & maximè ac maximè, qui sæpè idem peccat
inculcant per reincidentiam. Hæc igitur sunt quæ potissi
obseruanda sunt ante ipsam celebrationem.

ADDITIONES.

a *Ieiuna.*] Vide Suar. sect. 3.4.d.68. D.Tho. 3.p.q. 80
7. Azor.c.30. Gab.lect.10.in can.

b *Recita.*] Nau.c.21.num. 31. & de orat.& hor. can. c.
29. Ferrarius de hor.can. Francol. de temp. horarum cap.
Sotum confutans, Stephan. Duran. l.3.c.24. de ritibus Ecc
Graffius lib.2.cap.40. Azor.l.10.cap.28.q.17. mortale crim
putant ante recitatas matutinas horas celebrare, sine ca
contrarium docuit Sot. lib.10. q.5. art. 4. de iustitia, Petr
Arragon.in 2.2.q.73.art.12. Suarez tom.1.d.82.sect.1. Ca
de legibus, lib.6.d.5.

c *Expecta.*] Vide Sotum d.13.q.1.art.2. Suarez sect. 4. lo
citato, D. Thom.4.d.14.q.1. Azor.loco citato, cap. 25. *Auro
est prima lucis irradiatio.* Quidam censent, nō esse crimen i
choare missam hora, & dimidia ante Solis ortum. Vict.q.9
cum Palud.tradit, posse à sacerdote missam inchoari dimid
hora ante crepusculum siue auroram, quod in praxi seruar
oportere ait Suarez loco citato. At Azor. l.c. q.7. sentit terti
horæ parte ante auroram, vel *post meridiem sine iusta caus
sacrificare lethale crimen esse.*

d *Post meridiem.*] Vide Azor. Suar. l.c. Nauar.cap.25.n. 8
consuetudine receptum esse videtur, vt Missa meridie per
ficiatur, plus, minusve, Suarez l.c.

e Vnd

e *Vnde qui se accusant.*] Vide Snarez d. 66. sect. 8. Azor. c. 31. Nauar. c. 21. numero 51. qui in summa Hispana falsò dixetat, peccatum mortale esse intra diem naturalem communicare post illicitam culpam, etiam præmissa confessione.

De pollutione nocturna, vide diuum Thomam loco citato, & Suarez ibid.

Episcopi iter facientes possunt sacrum facere, vel audire ante auroram, vel post meridiem: quia decet Episcopos quotidie rem sacram facere vel audire. Glos. in c. vlt. de priui. lib. 6. Azor. l. c. q. 5. Sacerdotibus Soc. Iesu concessum est à Pio V. vt, dum iter agunt, per horam ante auroram, vel post meridiem rem sacram facere possint. Comp. priuil. Soc. v. Missa, § 3. Azor. loc. cit. Eodem priuilegio gaudent Fratres minores. Angles in 4. de volore missæ.

Quauis diei hora post meridiem extra missam potest homo ieiunus sacro Domini corpore recreari. Ang. Eucharistia 3. n. 35. Sylu. 16. quæst. 15. Azor. loc. cit. quæst. 8. Viual. de Eucharistia, num. 150. Sa. v. Eucharistiam, num. 19.

Sot. loco cit. ar. 3. vix putat posse contingere peccatum mortale per celebrationem extra Ecclesiam: oppositum placet Suarez 3. d. 81. Nauar, numero 82.

De dispositionibus in ipsa celebratione.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Missa quo in loco celebrari debeat.*

2 *Missam in Ecclesia polluta celebrans peccat, sed non fit irregularis.*

3 *Missa non potest celebrari sine vestibus sacerdotalibus, absque mortali.*

Et an peccet qui vtitur huiusmodi vestibus non benedictis, vel immundis & dilaceratis.

Et quot quæve illa sint, & quid significent num. seq.

4 *Numerus senarius est perfectus, & Christus Dominus repræsentatur à Sacerdote celebrante.*

Fides, spes, opera bona eorumque intentio & fortitudo, significantur per amictum sacerdotalem.

Iustitia, Operum amplitudo, Mores, Innocentia & vita immaculata, denotantur per albam sacerdotalem.

Castitas cum ieiunio & oratione innuitur per cingulum sacerdotale.

8 *Patientia in hac vita significatur per Manipulum.*

9 *Decalogi iugum, Obedientiam, & Patientiam, Prudentiam, & Temperantiam, & perseuerantiam, atque Vitam actiuam & contemplatiuam significat Stola sacerdotalis.*

10 *Fides Charitati coniuncta erga Deum & proximum, Amicos & Inimicos, atque Mortuos: nec non status ante & post gratiam significatur per Casulam siue Planetā.*

11 *Calceamenta an sint necessaria in celebratione.*

12 *Altare super quo celebratur quale & quibus rebus paratum esse conueniat.*

13 *Calix & patena ex qua materia esse debeant.*
Deponendus an sit ab officio & beneficio qui in Calice ligneo consecrat, ibidem.

14 *Missali libro, & Candelis accensis non vtens in celebratione an peccet mortaliter. Deponendus ab officio & beneficio an sit, qui sine lumine celebrat.*

15 *Femina an possit inseruire Missæ.*

ALia etiam sunt, quæ in ipsa celebratione maximè sunt attendenda, quæ memoriæ causa alio secundo carmine continentur, quod tale est:

Apta, locus, vestis tibi sint, altare, minister.

In primis [a] debet esse locus aptus; non enim licet cele-
1 brare in † loco per Episcopum non consecrato. Vnde in agro vel in alio loco absque licentia Episcopi, vt priuilegio, celebrare extra tempus necessitatis non licet, *de consecratione dist.* 1. *can. missarum solemnia, & cap. hic ergo, de consecr. d.* 1. *can. concedimus.* Concil. Triden. *sess.* 22. *in decret. de obseruan.* quæ præcipit ne omninò extra Ecclesiam, aut extra oratoria ab ordinariis designata, & vsitata celebretur. Vnde ius antiquum est derogatum, *can. concedimus, d.* 1. Cùm tamen necessitas [b] occurrerit, necesse facultas adeundi Episcopum, potest celebrari in loco non consecrato. Esset necessitas, si occurreret præceptum audiendi missam, dum fit iter, *de consecr. dist. can. concedimus*, vel communicandi aliquem in mortis articulo, vel quid simile. Tamen debent adesse cætera dicenda: altare scilicet & alia, quæ dicemus. Iam verò rarò loca consecrantur: sufficit proinde benedictio.

Similiter debet esse locus aptus, in quo non est periculum submersionis sanguinis, vt in mari vel flumine, vbi non licet celebrare. Anton. 3. *par. tit.* 13. *cap.* 6. §. 4.

Similiter locus aptus non pollutus [c] effusione seminis vel

ſanguinis : nam in † polluto eſſet peccatum celebrare, licèt 2
incurreretur irregularitas. Nauar. *c.* 25. *num.*83. pollutio autem, ſi occulta [d] eſt, non impedit ; nec opus eſt reconciliatione Eccleſiæ, *cap.is qui,de ſent.excom.in* 6. vbi dicitur, quamuis ſit peccatum in Eccleſia polluta, vel coram excommunicato ſcienter celebrare, tamen non incurritur irregularitas; nec etiam celebrare in eccleſia, quauis alia cauſa polluta, induceret irregularitatem [e], vt dicunt Sot. & Palu. 4.*d.* 13.*q.*2. De licentia Epiſcopi poſſet celebrari in eccleſia polluta, cum reconciliatione, vt habet S. Thom. 3. *par. q.*83. *art.*3. *ad* 2. propterea excuſari videntur multi in Germania, debet tamen eſſe nota.

Aliud verbum eſt, *Veſtis apta* [f], † Anton.3.*p.tit.*13.*c.*6.§.6. 3
Non poteſt enim abſque mortali Sacerdos celebrare, abſque veſtibus ſacerdotalibus. Circa quas debet obſeruari qualitas, & quantitas.

Qualitas quidem, vt ſint benedictæ [g] ab Epiſcopo vel Abbate, vel ab habente ſimilem poteſtatem, quales ſunt aliqui Priores religioſorum.

Altera qualitas, vt ſint mundæ veſtes : celebrare enim cum immundis [h] notabiliter veſtibus, eſſet mortale, & magna irreuerentia fieret ſacramento mundiſſimo.

Tertia eſt, vt ſint integræ & non dilaceratæ notabiliter. In quo profectò magna apud multos reperitur incuria. Hæc autem munditia neceſſaria eſt in his etiam, quæ in altari ſunt, velut in corporalibus, & in purificatorio, quæ aliquando, graui negligentia multorum, adeò ſolent eſſe immunda, vt à menſa communi cum nauſea expellerentur.

Numerus etiam obſeruandus eſt, ſunt enim ſex : in quo notatur perfectio. † Eſt enim ſenarius numerus perfectus ; in 4
ſex enim diebus fecit Dominus cuncta. Sexta ætate redemit mundum, ſex etiam voluit in ſuo Miniſtro veſtes, ſcilicet *Amictum, Albam, Cingulum, Manipulum, Stolam, Caſulam,* quæ non ſunt abſque magna & conſideranda ſignificatione.

Primò *Amictus*, ſi ſignificatio à Chriſto Domino, quem ſacerdos repræſentat, ſumatur, ſignificat velamen, quod Iudæi ante oculos Domino poſuerunt, cùm eum alapis percutiebant. Vt autem ad mores refertur, ſignificat † fidem, quæ 5
eſt primum fundamentum Religionis Chriſtianæ, quæ non in euidentia rerum credendarum, ſed in captiuitate intellectus voluntaria conſiſtit. Ob id optimè per velamen oculorum repræſentatur. Solet amictus quoddam additum habe-

re ornatum, quo significat spem bonorum æternorum, qui fulciri debemus in omnibus præsentis vitæ calamitatibus, o id, Galea salutis dicitur. Amictus iste à capite in humeros dorsum descendit, per quod opera bona significantur, q cum fine coniuncta esse debent: in humeris enim & do fortitudo laboris consistit. Ab isto duæ chordæ descendu in pectus per modum crucis, quæ intentionem operum Deo ponendam ostendunt.

Alba vestis est illa longa, talaris & ampla, quæ signific vestem illam albam, qua Herodes Regem gloriæ Christu induit in signum amentiæ: ob idque erat longa, vt, gressu ei impedito, huc illucque caderet, omnibusque in derisum esse
6 Circa mores significat vtilem † iustitiam, quæ debet esse omni opere Sacerdotis, vt quicquid faciat & operetur, co forme sit rationi & voluntati diuinæ; & eius largitas signi cat amplitudinem operum sacerdotis, quæ multa & mag & conuenientissimè facta esse debent. Debet esse linea byssina, non ex animalium pellibus, vel setis: nam pellib indutus fuit Adam post peccatum, & factus fuit vt iumentu sed ex herbis esse debet, ad significandum morum viridi tem & vigorem; & albedo innocentiam & vitam immac latam denotat.

Tertia vestis est, *Cingulum per renes*, quo tota alba co primitur. Significat primum ligamen, quo Iudæi in ho Christum comprehendentes ligarunt. Circa mores signi
7 cat † castitatem, quæ cum omni opere Sacerdotis coniun esse debet. Hæc enim nimis Deo placet. Et nota, quòd ci gulum Pontificis habet à læua parte duplex cinctorium d pendens: in quo notatur, quòd Castitas maximè in ieiu & Oratione conseruatur & acquiritur.

Quarta est, *Manipulus*: significat secundum ligamen Ch sti, quo in columna ligatus est, estque in læuo brachio, vt d notet amorem intimum cordis, quo Christus passion pertulit, quia cor ad læuam vergit partem, & sacerdos pro tetur, se simili corresponsurum amore ipsi Christo. Ci
8 mores significat † pœnitentiam, quæ in hac vita (significa per læuam partem) debet haberi: cui pœnitentiæ postea r spondet manipulus retributionis, iuxta illud, *Euntes ibant flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient c exultatione portantes manipulos suos*, Psalm. 125. Solus Pon fex Casulam sumit manipulum, vt denotet & figuret Ch stum; cuius opera non fuerunt ante charitatem & gratia quia ex summa gratia operatus est; nec sibi, sed nobis m

ru

fuit. Nos per pœnitentiam ad charitatem venimus,ob id alij sacerdotes manipulum ante casulam induunt.

Quinta est *Stola*, quæ vltimum ligamen Christi significat, quo ad crucifigendum ductus est. In sacerdote significat † 9
iugum legis dominicæ, quod debet ipse ferre: ob id super collum est, & etiam super vtrumque humerum,vt notet obedientiam & patientiam,quibus iugum portari debet. Descendunt etiam inferius partes duæ,ad significandum prudentiam & temperantiam: & extremitates sunt prope terram,ad significandam perseuerantiam. Et nota,quòd Diaconus habet stolam,sed tantùm in læuo humero, per quam notatur vita actiua;quia ille tantùm est ad administrandum.Sacerdos habet in vtroque; vt complectatur vitam vtramque, actiuam & contemplatiuam.

Vltima vestis est,*Casula,siue Planeta*, quæ tunicam inconsutilem Christi significat.Casula etiam significat vestem purpuream, qua indutus est Christus in domo Pilati,& ita intelligit Gabriel super canon. Circa mores significat charitatem, quæ præcipua omnium est vestis, & coniungitur cum amictu, vt denotet † fidem coniunctam esse debere charitati. 10
Hæc vestis partem anteriorem habet angustam, & partem posteriorem latam, per quod denotat,quòd charitatis est circa Deum & proximum: verùm circa Deum vnum tantùm, ob id angusta est pars anterior, non enim pluralitas est Deorum. Latitudo posterioris notat amplitudinem Christianæ charitatis, quæ se extendit ad amicos & inimicos, & est longior, quia se extendit etiam ad mortuos. Hæ duæ partes significant etiam duos status, quibus homines saluantur, & ante gratiam, & post: sed prior erat angustus; quia non ita
diuina gratia,nec diuina remedia abundabant, sicut modò in 11
posteriori statu post Christum abundant. Hæc sunt vestimenta Sacerdotis, intra quæ † calceamenta non computantur, quæ tamen sunt necessaria,quia non solent benedici.Postremò *de Consecrat.d.*1. *can.nullus.* Episcopus non debet velato capite celebrare.

Sequitur post locum & vestes aliud,scilicet † *altare.* Mul- 12
ta sunt, quæ requiruntur, vt altare sit paratum, quæ quidem ista sunt: *Ara, mappa, corporalia, vas,liber,candela*; in primis ara debet necessariò esse, sine qua consectare esset graue mortale peccatum. Debet esse lapidea, *can. altaria. de consecr.d.*1. non ex alia materia. Debet esse integra, non notabiliter rupta, *c.*1.*&* 3.*de consecrat. Ecclesiæ.* Debet esse consecrata,aliàs nullo modo celebrari debet,nec posset Episcopus dispensare,

nisi solus Pontifex. Debet esse capax, vt corpus & maiore partem calicis capiat.

Significat ara crucem, in qua immolatus est Christus. E autem lapidea, ad denotandum Christum esse Petram spiri tualem. Rursus mappæ debent esse ad minus duplices vel v duplicata corporalia benedicta & linea, nullo modo seric
13 quia Dominus in syndone inuolutus est. Vas, scilicet † cali & patena, debent esse aurea, vel argentea, vel ex stanno, non alia materia, quamuis olim lignea solebant esse. *cap. vlt. de ce lebratione miss.* Deponitur ab officio & beneficio, qui in va ligneo consecrat. Et adhuc debent esse consecrata. Calix si gnificat sepulchrum. Patena lapidem suprapositum. Liber
14 est † necessarius, saltem in quo contineatur canon, & sine li bro celebrare peccatum est. Sunt necessariæ candelæ [l] accens sine quibus vel saltem vna, mortale peccatum esset celebra Significat autem lumen accensum, diuinitatem immortale & semper existentem: & deponitur Sacerdos ab officio, beneficio, qui sine lumine celebrat, *cap. final. de celeb. miss.* N est necessarium lumen ex cera, quamuis securius est ipso Hæc omnia sunt de iure positiuo, in quibus potest Papa di pensare. *Minister* [m] necessarius est, *de consecrat. d. 1. c. hoc i tem*, vbi duo ministri ponuntur: sed sufficit vnus iam ex co
15 suetudine, & debet esse vir, non † femina, vt habetur *de co bit. Cleric. & mulier. c. 1.* Et idem tradit Archidiac. *de con crat. can. hoc quoque*, & Dec. *de reg. iuris, l. femina*, §. 40.

ADDITIONES.

a *In primis.*] De hoc loco Suar. sect. 3. disp. 81. Azor. c. Nau. c. 25. n. 81. Sot. 13. q. 2.

b *Cum tamen necessitas.*] Nau. 82. Sot. q. 2. art. 3. Azor. q. 6.

c *Non pollutus.*] De pollutione Ecclesiæ Azor. l. c. q. 13. N n. 85. Suarez sect. 4. Sot. loc. cit.

d *Occulta.*] Suarez loc. cit. Nau. c. 27. n. 251.

e *Induceret irregularitatem.*] c. is qui, de sent. excomm. l. vide Azor. Suar. loc. cit. in fine.

In Ecclesia polluta ante reconciliationem celebrare p catum mortale est. Suarez ex communi, Syl. v. Consecratio Nau. n. 83. loc. cit.

f *Vestis apta.*] De vestibus Suarez d. 82. sect. 2. Azor. 28. S loc. cit. Gab. lect. 12. in cano.

g *Benedicta.*] Hoc necessarium est ex præcepto, Sua sect. 3.

h C

h *Cum immundis.*] Syl.Missa,q.2.sed Suarez l.c.*sæpissime*, ait,id esse veniale.

Sine vestibus sacris celebrare peccatum mortale est: sed omissio vnius, aut alterius ex minoribus non esset fortasse mortale: ita viri docti, Suarez loc.cit.

Illustrium fœminarum vestes in sacras vestes mutari posse quidam aiunt: alij negant,vide Azor c.28.q.9.

Vestes sacræ tunc amittunt consecrationem,cum ita franguntur, aut dissuuntur, aut ad id aptæ non sint, ad quod consecratæ fuere, Azor.loc.cit.Suarez sect.2.

De numero & significatione vestium,vide Sotum art.4.

i *Altare.*] De Altari Azor.c. 7.Suarez d.81.sect.3.So art.3. loc.cit. De corporali Azor. cap. 28. quæs. 8. c. consultò, de consecrat. distinct. 1. Suarez sect. 6. De calice, Suar. sect. 7. Azor.

k *Liber.*] Nau. n.84. 85. Syl.missa.1.saltem liber in quo canon continetur, si alia memoria teneat, vide Suar.sect.6. De libro Azor.quoque c.29.q.4.

l *Candela.*] Sufficit vna in necessitate. Graffius lib.2. c. 42. n.1. Suar. l. c. Quoad materiam. *Cera non est ex præcepto, sed ex vsu, vnico lumine ex oleo vti in missa,* (ita postulante necessitate) *non esset peccatum mortale: viliorem adhibere materiam non liceret.* Suar.l.citat. sed Azor.c.28.q.15.putat vnicum etiam sebaceum lumen sufficere in necessitate:cùm nihil de hac re statutum sit.

m *Minister.*] Azor. c.29. q. 3. ob nullam necessitatem propter indecentiam permittendam fœminam scribit, vt sacerdoti sacrificanti ministret: auderem, ait, egomet respondere potius & ministrare, quàm fœminam admittere. De ministerio ad altare intelligit hoc Suarez d.88.sect.prima,nam,dum ab altari absunt fœminæ (vt moniales à choro in Missa solenni) possunt sacerdoti respondere,ibid.

Solus minister sufficit, & est omninò ex præcepto necessarius. Heremita concessu summi Pontificis, solus posset celebrare.Sot.d.13.q.2.art.5.Suarez loc.cit.*premente quoque graui necessitate, solus sacerdos rem diuinam facere posset.* Azor.q.2. Suar.loc.cit.

Vt potest sacerdos in graui necessitate, sine respondente ministro sacrum facere, ita potest minori cogente necessitate, nescientem aliquem docere præeundo, & responsiones cum eodem proferre,Suar.sect.2.loc.cit.

Mortiferè peccare sacerdotem, si dum sacris vestibus induitur: preces omnes ab Ecclesia præscriptas non recitet, ait

Nauar.c.25. Azor.l.c.q.5. sed alij id negant, dum nullus adest contemptus.

De dispositionibus post celebrationem.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Sacerdos simplex an peccet non celebrando per totam vitam.*
2 *Curatus an teneatur celebrare omnibus diebus festis.*
3 *Missam quotidianam celebrare obligatus quando excusetur.*
4 *Missam vnicā in die quare quis celebret, & quibus in casibus plures in die sine peccato possit celebrare, & n. 5. & 7. Eucharistiam an quis pluries in die sumere possit. n. 5.*
5 *Natiuitatis dominicæ in solemnitate cur Missæ tres celebrentur. Et an quilibet omnes tres vel celebrare vel audire teneatur.*
6 *Ieiunium post sumptionem ablutionis in Missa an frangatur oratione.*

EA quæ post celebrationem obseruari debent, isto tertio carmine continentur,

Sacrifica, vna luce semel, nisi causa requirat.

Tria continentur in hoc carmine. Primum est *Sacrifica*: non enim sat est Sacerdoti semel in vita [a] celebrare, cùm sæpe
1 possit. Et quamuis aliqui dicant, quòd non peccat simplex Sacerdos, non celebrando per totam vitam, tamen plures sunt Doctores & graues, qui tenent, quòd ter aut quater [b] in anno celebrare debet, saltem festis solemnibus, quibus solent fideles communicare & oppositum facere, est peccatum mortale, S.Thom.3. *p.quæst.*82. *art.*10.Dur.Palu.4.*d.*13.*quæst* 2. Vide quæ diximus *in* 3.*p.* Et *c.dolentes.de cel. br. missarum*, suspenditur qui non celebrat quater in anno, (licèt suspensio non seruetur) quia ipsa potestas spiritualis, quam recipit, ipsum obli-
2 gat, ne otiosus maneat. Quòd si † Curatus [c] est, tenetur celebrare omnibus diebus, quibus populus tenetur audire sacrum,
3 nisi loco suo alium substituat. Nullus tenetur † quotidie celebrare, etiamsi obligatus sit ratione capellaniæ: non enim tenet obligatio, *c.significatum, de præbendis*, sed debet celebrare quoties potest id facere, salua reuerentia & honestate. Vide Sylu. [d] *verb.missa.*1.§.7.
4 Alterum [e] est, *vna luce semel.* † Nullus potest absque peculiari

liari priuilegio celebrare, nisi semel in die, *cap. consuluisti*, & *cap. te referente, de celebr. missarum.* & oppositum facere non esset deuotio, sed graue peccatum mortale contra præceptum Ecclesiæ. Similiter nec communicare [f] quis potest, nisi semel tantùm in die: hæc enim vnitas sacramenti significat vnicam Christi mortem, per quam semel mortuus est, & semel pro nobis passus est.

Tertium verbum est, *Nisi causa* [g] *requirat.* Sunt enim aliqui casus, in quibus celebrari pluries in die potest.

Primus est, festum † natiuitatis dominicæ, in quo licet tria celebrare sacra; non tamen per hoc obligatio est celebrandi tria vel audiendi: nam sufficit vnum; tamen ex deuotione conceditur posse celebrare tria. Et hoc non absque magno mysterio: nam per tria sacra significantur tres Christi natiuitates, scilicet Æterna, qua nascitur Deus ex Patre; Spiritualis, qua nascitur in cordibus nostris per gratiam; Corporalis, qua nascitur homo ex Matre. Prima autem omnium quæ media nocte celebratur, significat corporalem generationem, quia natus est media nocte, & in tenebris huius mundi: venit enim incognitus. Ob id cantatur Euangelium, *Exiit edictum*, in quo talis natiuitas describitur. Secunda significat spiritualem, quia in nobis per gratiam nascitur, & sic incipit introitus, *Lux fulgebit hodie super nos*, iuxta illud 2. Petri 1. *donec Lucifer oriatur in cordibus nostris.* & Euangelium de pastoribus, in quibus per gratiam natus est. Tertia significat generationem æternam, quæ dicitur manè, ad significandum illum diem æternitatis, de quo dicitur, *in splendoribus sanctorum ante luciferum genui te*, Psal. 109. & Euangelium hoc indicat: *In principio erat verbum*, Ioan. 1. Introitus autem est: *Puer natus est nobis*, Isai. 9. quia nomine illius pueri intendit Ecclesia diuinitatem ostendere. Alij mutant hunc ordinem, & per primum sacrum æternam generationem, per tertium temporalem intelligunt; sed meliùs dicitur modo prædicto. Significant etiam ista tria sacra tres status, quibus homines saluati sunt, scilicet status naturæ per mediam noctem significatur, quia debilis erat tunc Dei cognitio in hominibus: Legis status, per auroram significatur; quia maior facta est in hominibus Dei cognitio: Gratiæ status, per diem, in quo diuina gratia & cognitio maximè abundant. Nota tamen quòd ista tria sacra sunt à ieiuno celebranda. Vnde in primo & secundo sacro non debet sumi ablutio [h]: qui autem † incautè sumserit, non potest illo die aliud sacramentum celebrare. Et hoc modo intelliguntur alij omnes casus, in

quibus licet pluries celebrare; ſcilicet, quod in primo ablutio
7 non fuerit ſumpta, quamuis † extra iſtam diem non licet celebrare ter, ſed ſolùm bis.

Secundus caſus huius eſt, cùm quis habet duas parochias, (Nam Conc. Trid. prohibuit, nè vllus duas habeat parochias) propter ipſarum tenuiſſimum redditum, nec poteſt ambabus vno ſacro ſatisfacere, nec ſocium habet, tunc poſſet modo prædicto bis celebrare.

Tertius eſt, ſi poſtquam celebrauit, ſuperuenit Epiſcopus, qui vult audire ſacrum, nec eſt alius qui celebret, etiam extra diem feſtum: tunc ſi non ſumpſit ablutionem, poteſt iterum celebrare.

Quartus, cùm ſuperuenerint multi peregrini, & eſt dies præcepti. Similiter cùm alius non adeſt.

Quintus, cùm infirmus debet communicare, & non eſt ſacramentum. Aliæ poſſunt eſſe cauſæ, de quibus vide Syluest. *ver. Miſſa. 1. §. 7.* vbi plures ponit, ſed iſtæ ſunt communiores.
8 Nota tamen, quòd non omnibus diebus licet celebrare. Die Veneris [i] ſancti non licet conſecrare, nec die Sabbati [k] ſancti, niſi tardè, quia tale ſacrum non eſt talis diei, ſed noctis Reſurrectionis, in qua ſolebat celebrari, & mos retinetur iſte in aliquibus Eccleſiis, licet communiter humana fragilitate oblitus ſit, quia vix ieiunium poterat per totum diem ſuſtineri. Hæ igitur ſunt diſpoſitiones poſt celebrationem.

ADDITIONES.

a *Semel in vita.*] Multi dicunt non peccare mortiferè ſi numquam celebret: vide Azorium lib. 10. cap. 24. Angles 4. pag. 152.

b *Ter, aut quater.*] Nauar. c. 25. n. 88. Sot. d. 13. q. 1. art. 10. Syl. Miſſa num. 7.

c *Curatus.*] Communis ſententia: vide Azor. q. 2. loc. c. Sot. q. 2. art. 2. Suarez d. 80. ſect. 1. Syl. miſſa, n. 7.

d *Vide Syluest.*] & Nau. lib. 3. conſ. 6. de præb. & Azo. quæſ. 7. loc. citato.

e *Alterum.*] Nau. 25. n. 87.

f *Nec communicare.*] Azor. l. c. ex Syl. & Palud.

g *Niſi cauſa.*] Vide Nau. c. 25. n. 88. Graffium lib. 2. c. 4. Suar. d. 80. ſect. 3. Azor. lib. 10. c. 24. q. 8. Sot. d. 13. q. art. 2. Syl. v. miſſa, n. 7. Dur. lib. 4. c. 1. Ratio diu. off. ex Strabone, Leonem pontificem ſepties eodem die, & nonies aliquando rem diuinam feciſſe ſcribit idem Azor. & Suar. loc. cit.

Tres missas Natalis Domini noctu celebrari posse testatur Suarez loco citato.

h *Alia possunt esse causa.*] Frequens populi numerus, qui vna æde contineri nequeat (si non adsit alius sacerdos) Suarez loco citato, sacerdotum paucitas, vt in Anglia. Azor.q.6. in fine.

i *Die Veneris S.*] c. Sabbato, de consecr.d.3. vide Azorium q.3.Nauar.num.88.Sot.q...art.2.Graff.lib.2.cap.39. potest tamen percipi Eucharistia hoc die, Suarez d.80.sect.2.ex Amal. Dur. & Greg. Magno: hoc alij concedunt. Solum, si pro viatico sumenda sit.

k *Die Sabbati.*] Nauar. ita num.88. Francol.de hor.canon. cap.30. num.2. & 9.Azor. q.4. consuetudo enim altera lex id requirit: verum Suarez loco citato, in fine, non esse peccatum mortale asserit, hoc die priuatim sacrificare superiore concedente, ita etiam Sot.q...art.2.loco citato.

Die Iouis S. quilibet sacerdos potest priuatim celebrare, si vitet scandalum; quod præstat facere secretò, & sine populi aduentu. Suarez, Sot.Nau.loco citato, Angles in floribus q.8. *de valore Missæ.*

Dum sacerdos ab alio exhibitam suscipit Eucharistiam deferre debet stolam, siue orarium ad collum super humeros pendentem: ita Brachar. Concilium.30.c.3. habeturque c.Ecclesiastica, 23. dist. etiámsi ægrotus in lectulo decumbat, ita Gloss. sed non est crimen hæc prætermittere, cum, teste Turrecrem. in cap. Ecclesiastica, lex illa consuetudine contraria sublata sit. Vide Azor.q.15.cap.28.lib.10.

Quid sit Missa.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Missæ descriptio.*
2 *Oblatio quid significet.*
3 *Sacrificij triplex genus erat Iudæis, & quomodo esset figura Missæ, & n. 5. Holocaustum quodnam diceretur.*
4 *Hostia seu victima placabilis, & Hostia pacifica quænam apud Hebræos esset, & cuius rei figura.*
6 *Obligatio Euangelica quomodo differat ab ea quæ in veteri lege fiebat.*
7 *Sacrificium à Christo oblatum quomodo differat à Missa, quam celebrant sacerdotes.*

8 *Missæ in sacrificio quare Corpus & Sanguis Christi separatim consecrantur.*

9 *Missæ plures quæ ab omnibus sacerdotibus celebrantur, non extenuant valorem vnici illius Sacrificij à Christo oblati.*

10 *Missa vnde dicatur.*

INter ea, quæ de sancto Missæ sacrificio dicenda occurrunt, id primum est, quid sit Missa? Videtur autem sic ali-
1 quo modo posse describi: † *Oblatio corporis & sanguinis Domini, sub alienis speciebus facta, sacrificij ab ipso semel exhibiti expressiua.* In hac descriptione quatuor sunt verba attentè considerandâ.

2 Primum est, *Oblatio.* Est autem † oblatio *actus quidam exterior latriæ, quo Deo offerimus creaturam aliquam suam, in signum recognitionis, quòd ipse est principium totius esse, & dominus omnium, & à quo totum bonum procedit.* Et hoc dicitur sacrificare; quod quidem ob dictam causam nulli conuenit alteri, nisi soli Deo vero. Ipse enim est verum omnium principium: proinde nulla fuit tam barbara natio mundi, nec est, quæ circa Deum saltem falsum, & dæmonis astutia fictum, non vteretur hoc sacrificio & cultus genere. Gentiles enim & omnes idololatræ suis Diis falsis offerebant & sacrificabant. Iudæi Deo vero nostro etiam sacrificia exhibebant. Religio nostra sancta & vera etiam Deo sacrificium maximè acceptabile offert, & tale est Missa.

Alterum verbum est, *Corporis & sanguinis Domini.* In quo dignitas sacrificij huius conspicitur. Non enim tauri, vituli, aut alia huiusmodi offeruntur, sed corpus & sanguis pretiosissimus Christi, cuius valor infinitus est. Conspicitur etiam in hoc Dei patris complacentia, maximè enim in hoc sacrificio delectatur, vtpotè in corpore & sanguine filij sui: de quo sacrificio dicebat Psalm. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.*

In maiorem declarationem nota, quòd Iudæis erat triplex
3 genus [a] † sacrificij.

Primum erat, quod Deo offerebant ob ipsius reuerentiam, recognoscentes ipsum generalem omnium Dominum, & hoc dicebatur *holocaustum*, in quo totum animal, quod Deo offerebatur, igne consumebatur, & nulla reseruabatur particula, vt ostenderent omnium prorsùs rerum Deum esse dominum & creatorem.

Alterum sacrificium erat, quod Domino offerebant, in reconcilia

conciliationem, pro aliquo commiſſo peccato, quod dicebatur † *hoſtia*, ſeu *victima placabilis*, & huius aliqua pars ſeruabatur Sacerdoti, totum reliquum igne conſumebatur, in 4
quo denotabatur, quòd Deus eſt cauſa noſtræ ſalutis, ſed mediis miniſtris ſuis. Quando tamen erat peccatum Sacerdotis vel totius populi, tunc expiatio fiebat per holocauſtum, vt denotaretur aut miniſtri iniquitas, aut peccati grauitas.

Tertium erat, quando Deo offerebatur in gratiarum actionem, pro beneficio accepto, vel per cuiuſuis obtinendi beneficij impetrationem, & dicebatur *hoſtia pacifica*: & huius fiebant tres partes. Altera Deo offerebatur per ignem, altera Sacerdoti dabatur; altera ipſis offerentibus remanebat. In quo notatur, quòd Deus dat ſalutem per ſuos miniſtros, & nobis etiam cooperantibus.

Hæc tria ſacrificiorum genera erant in Iudaiſmo à Deo
inſtituta: omnia tamen erant figura † oblationis huius, in qua 5
corpus dominicum offertur, ipſum enim eſt verum holocauſtum, quod maximè in Dei Patris gloriam Chriſtus obtulit totum: & vera victima placabilis, quæ totum reconciliauit genus humanum. Vera etiam hoſtia pacifica: nam per ipſam maximæ gratiæ Deo ſunt actæ, habitæ, & relatæ, & per eam maxima nobis beneficia obtinuit Chriſtus. Cùm igitur in miſſa id fiat, quod Dominus in morte ſua fecit, ob id rectè
dicitur miſſa oblatio corporis & ſanguinis Domini: in quo 6
noſtra † oblatio differt ab ea, quæ in lege ſcripta fiebat, quæ quamuis eſſet figura huius noſtræ oblationis, non tamen ipſa vera erat corporis dominici oblatio.

Tertium verbum eſt, *Expreſſiua ſacrificij à Chriſto Domino facti.*
In quo verbo miſſa differt à † ſacrificio illo Chriſti. 7
Nam Chriſtus etſi obtulit ſuum corpus & ſanguinem, illa tamen oblatio non dicitur Miſsa, ſaltem eo modo, quo in præſenti loquimur: nam illa oblatio ſic fuit oblatio, vt non eſset ſignificatiua ſeu expreſſiua oblationis. At noſtra oblatio eſt oblatio, ſed ſignificatiua & expreſſiua Chriſti oblationis. Vnde qui miſſam celebrat, non ſolùm offert Chriſti corpus & ſanguinem, ſed repræſentat Chriſti oblationem. Vnde repreſentando offert, & offerendo repræſentat, ad modum tragœdiæ alicuius, in qua repræſentatur aliquod regis factum, & ille idem Rex, cuius factum repræſentatur, in tragœdia illa verè introducitur. Vt autem aptiùs intelligas, ſcito quòd cum Chriſtus ſacrificauit, conſiderantur in eo ſacrificio duo. Primum, quod oblatum eſt, & hoc eſt corpus & ſanguis. Secundũ, modus, & hic fuit verè moriendo. In miſsa eſt illud idem, quod

quod oblatum est, scilicet corpus & sanguis;sed modus est in repræsentatione & significatione: nam per hoc, quod prima-
8 rio † corpus separatim à sanguine, & sanguis à corpore separatim consecratur, mors Christi significatur; ob id est veritas, & est repræsentatio. Ob id positum est illud verbum tertium, *expressiua*.

Quartum verbum est *semel*. In quo † notatur efficacia hu-
9 ius sacrificij. Nam semel tantum à Christo oblatum est, & vnicum sacrificium est: habuit tamen infinitam sufficientiam & valorem ex se. Vnde fit, vt pluries Deo offerri possit illud in missis, & valor eius extenuari non possit. Et est exemplum. Si aliquis haberet vnam gemmam tanti valoris, vt quæcumque omnes homines alicuius ciuitatis opus haberent, illa possent emi, & esset aliquis, qui aliqua necessaria talibus ciuibus haberet, tunc, si dominus gemmæ illius daret eam pro quocumque necessario ciuium, tunc quidem vna esset datio, tamen quoties quisque ciuis ab eo peteret aliquid, tunc esset noua quædam repetitio dationis, & solutio, quia gemma illa omnium est pretium. Sic quodammodo intellige: fuit Christi corpus sacrificium summè acceptum Patri, & infiniti pretij, vt illo sit contentus. Pater pro omni debito nostro, & pro omni alio sacrificio exhibendo, dummodò nos illud repetamus quod fit celebrando, & illo vtamur per bona opera. Tale igitur sacrificium Missa est.

Vocabulum [b] autem hoc, *Missa*, omissis multis aliis, quæ de hoc dici solent, est Hebraïcum. Hebræi enim oblationem vocant מסה id est, *Missa*: Samech mutato in duplex sigma; vnde in illo Psalmo 140. vbi dicitur, *Eleuatio manuum sacrificium vespertinum*. Hebraïcè habet *Missa*: & Hier. vertit, *oblatio manuum mearum*. Hoc igitur sacrificium dicitur Missa, scilicet oblatio quædam.

ADDITIONES.

De Missa Sot. Suarez Azor. à c. 17. loco citato. Petr. à Soto lect. 14. de Eucharistia, Val. t. 4. d. 6. q. 11. vide Bellar. de missa libros duos. Viguer. c. 16. §. 3. verb. 11.

a *Triplex genus*.] Vide librum Leuit. septem primis capitibus Azorium c. 17. q. 3. Philonem li. de sacrificiis, qui sacrificia quinque ad hæc tria reuocauit. vide Sigonium de Rep. lib. 3. c. 2. Peretium in Gen. d. 5. c. 15. vers. 9. Viguer loco cit.

b *Vocabulum*.] De voce Missa, Bellar. l. 1. c. 1. de Missa.

D

De Missæ partibus.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Missa tres habet partes, & quid singulæ significent. num. seq.*
2 *Confessio quare præmittatur in Missa.*
3 *Prophetarum & Patriarcharum vota in Missa in Introitu significantur.*
4 *Aduentus Domini in Gloria in Missa denotatur.*
5 *Instructio populi significatur in Missa per Epistolam.*
6 *Iudæorum pertinaciam ostendit latus altaris sinistrum, qui in fine mundi conuertentur ad Dominum, num. 8.*
7 *Missa Catechumenorum quæ dicatur.*
9 *Christi corpus & sanguis sub speciebus panis & vini contenta considerantur, & vt Sacramentum & vt Sacrificium.*
10 *Missæ quæ partes de iure diuino, & quæ de iure humano sint.*
11 *Missæ partem aliquam prætermittens negligenter grauiter peccat, & mortaliter.*

SAcrificium istud in † tres a diuiditur partes principales. 1
Quarum prima est, quæ antecedit ipsam oblationem: secunda est ipsa oblatio: tertia est post oblationem. Et quamuis non intendimus omnia minutissimè prosequi, quæ profectò mysteriis sunt referta, nonnulla tamen summatim & generaliter attingemus. Prima pars est vsque ad offertorium exclusiuè. Secunda ab offertorio, vsque ad postcommunionem. Tertia est à postcommunione, vsque in finem.

Prima pars constat introitu & instructione populi. Introitus est vsque ad orationes. Instructio est per epistolam & Euangelium.

Introitus significat ingressum Domini in hunc mundum. Ob id Sacerdos, præmissa † confessione, quæ non censetur 2
pars missæ, sed præparatio quædam, osculatur altare, in quo denotat vnionem Verbi cum carne, & Christi cum Ecclesia, iuxta illud, *Osculetur me osculo oris sui.* Cant. 1. In introitu exprimuntur ea, quæ gesta sunt ante hunc Christi aduentum: præcesserunt enim desideria, vaticinia, laudes, clamores † Prophetarum & Patriarcharum: ob id in introitu sunt ista, ini- 3
tium ipsum, quod bis repetitur, ad denotandum vehementiam

xiam desiderij sanctorum patrum. Statim versus sequitur, denotans ipsorum vaticinia; & statim *Gloria Patri*, notans ipsorum laudes: statim *Kyrie eleyson*, notans clamores ipsorum, & voces petentes diuinam misericordiam. Ob id toties repetuntur. Singulæ enim diuinæ personæ Trinitatis ter acclamantur, qui numerus notat, in singulis personis inesse singulas: est enim in Patre Filius & Spiritus sanctus, similiter sunt in se inuicem. Statim cantatur *Gloria*, denotans
4 ipsius † aduentum: nam in Domini natiuitate illud cantarunt Angeli. Totum hoc introitus dicitur.

5 Sequitur † *instructio populi*, & quia primò fuit instructio facta per Prophetas, & similiter per Apostolos, cùm Christus misit illos binos prædicare: ob id præmittitur epistola, quæ aliquando est ex Propheta & aliquando ex Apostolo. Et sequitur Graduale, quod ad gradus altaris decantari solebat, significans opera ipsa, quæ debent respondere prædicationi; populus enim debet exequi, quæ in prædicatione percipit. Ante instructiones tamen præmittitur Collecta seu oratio dicta collecta, quia animus populi debet esse collectus in diuina consideratione. Præmittitur oratio, quia quæ facienda à nobis sunt, oportet à Deo peti: & ad hoc etiam diuino indigemus auxilio, ob id præmittitur, *Dominus vobiscum*. Hæc oratio semper est Deo dirigenda, quamuis liceat aliquem Sanctum intercessorem ponere, vel beatam Virginem, atque ob id Missa solet à sancto denominari, maximè quia in introitu & instructione est aliqua similitudo vitæ illius, non tamen quod Sacrificium fiat alicui, præterquam Deo.

Post hanc instructionem sequitur Euangelium, quod fit in dextro altaris latere, ob excellentiam maioris doctrinæ,
6 Et relinquitur latus primum, ad denotandum, quod à † Iudæis doctrina veritatis debuit auferri, & tradi Gentilibus, qui sunt ad læuam Sacerdotis. In quo notatur, quod nisi esset ob culpam Iudæorum, ipsi erant dextra pars, quibus præcipuè lex erat tradenda atque doctrina.

Finito Euangelio, dicitur *Credo*, notans fidem, quæ secuta est prædicationem. Atque hæc est prima Missæ pars, quæ di-
7 citur † Missa Catechumenorum, quia Catechumeni in Ecclesia primitiua hactenus permittebantur præsentes esse sacro: statim enim canebat voce alta diaconus, dicens; *Ite Missa est*, id est, recedite foras, nam incipit oblatio & sacrificium, cui vos non potestis adesse, donec sacro baptismatis fonte lauati in Christo renascamini.

Statim sequitur secunda pars Missæ, ab offertorio, in quo

præpa

præparantur & offeruntur ea, quæ consecranda-sunt, & omnia ista fiunt voce submissa, ad denotandum illud Christi exilium, *Ioann.* 11. cùm Christus non palam loquebatur iam, cum Iudæi illum comprehendere destinarant: statim post hoc silentium sequitur præfatio, significans illum ingressum magnificum in Hierusalem, cum pueri cantantes Dominum receperunt: quo finito sequitur canon vsque ad communionem, in quo fit consecratio ipsa & sumptio: in quibus duobus sacrificium consistit.

His absolutis, est tertia pars Missæ, scilicet, post communionem & orationem, quæ gratiarum actio est, fit in latere
sinistro altaris, ad significandum, quod † Iudæi in fine mun- 8
di conuertentur ad Dominum. Hæ sunt partes Missæ. Multa quidem prætermitto in particulari, quæ digna sunt magna meditatione; tamen quia esset valdè prolixum omnia prosequi, & solum aliquam in his instructionem paramus, ad alia tendentes, reseruo in alium locum. Vnum tamen hic notan-
dum est, quod † corpus & sanguis Domini sub speciebus pa- 9
nis & vini contenta, sunt quidem sacramentum, sunt etiam sacrificium. Sacramentum quidem sunt quatenùs sub illis speciebus continentur; vsus autem in sumptione consistit: at verò sacrificium sunt, cum offeruntur Dei patri. Et hæc oblatio posita est in duobus, & in consecratione ipsa, & in sumptione à Sacerdote. Vnde cùm in pyxide conseruatur hostia consecrata, sacramentum est, non sacrificium: cum verò in missa consecratur, & sumitur, non tantum sacramentum est, sed etiam sacrificium. Multa, quæ dici poterant de forma & materia ipsius, reseruabimus in locum eum, vbi de
singulis in particulari tractabimus. Hæc, quæ diximus, † non 10
sunt omnia de iure diuino, præter ipsam consecrationem & sumptionem: reliqua sunt de iure humano. Et adhuc non omnia fuerunt à principio nascentis Ecclesiæ: sed successu temporis fuerunt multa laudabiliter apposita, donec ad hanc
intergritatem reducta est missa, cuius † aliquam notabilem 11
partem negligenter prætermittens grauiter peccaret mortaliter.

ADDITIO.

a *Tres.*] Sot. d. 13. quæst. 2. ar. 4. vbi eas explicat, vide Bellarminum de missa, lib. 2. cap. 16. D. Thom. 3. p. quæst. 83. art. 4. 5.

De valore huius Missæ ratione sacrificij.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Missæ valor ratione sacrificij consideratur vel ex actu offe-rentis, vel ex ipsa re oblata.*
2 *Missæ valor ex parte rei oblatæ finitus est.*
3 *Missæ valor quomodo ex opere operantis & ex opere opera-detur.*
4 *Sacrificium oblatum quæ conferat bona.*
5 *Missæ in sacrificio bona conferuntur per modum meriti, p- modum satisfactionis, per modum imperationis seu su-fragij.*
6 *Missam celebrans quomodo Christo Domino assimiletur.*

DIfficilis est hæc materia, nec Doctores in ea sunt co- formes: dicam ea, quæ mihi probabiliora visa sunt.
1 Valor huius † sacrificij duplici ex parte sumi potest: v- ex ipso actu offerentis: alia ex ipsamet re oblata, itaut s- duo valores distincti. Actus quidem ipsius offerentis au- tur secundùm quod magis est deuotus vel minus, aut ex m-
2 iori vel minori charitate procedit. Valor † tamen ex pa- ipsius rei oblatæ semper est vnus & idem: qui quidem finitu- quidam gradus est. Nam quamuis res oblata sit infinita, q- tamen offerens est finitus, & oblatio finita, ad certum finitu- valoris modum determinatus est: quemadmodum ipso s- cramento, vt sacramentum est, gradus finitus valoris con- netur, quando confertur aliis, quamuis in se res infinita
3 quia sacramentaliter continetur & datur: prior † valor di- tur ex opere operantis, posterior ex opere operato.

Qui quidem valores in sacramentis continentur. Vn- enim est in adultis, qui actibus suis dispositi, sacramenta s- cipiunt. Istis datur effectus valoris, non solùm ratione s- cramenti, sed ratione suorum actuum: at verò in paruu- solum est valor ex opere operato sacramenti. Vt igitur- isto sanctissimo sacramento continetur certus gradus va- ris ex opere operato, vt sacramentum est, sic etiam alius g- dus continetur in ipso, vt sacrificium est; vltra actum sacri- cantis, & vltra actum eius, pro quo sacrificatur. Valor aut- iste est trium bonorum: valet enim ad bona temporalia valet ad bona spiritualia, gratiam scilicet, & inspirationes

di-

dispositiones : valet etiam ad satisfactionem pro pœnis de-
bitis pro peccatis , itaut † sacrificium oblatum conferat bona 4
corporalia , gratiam & remissionem pœnarum , omnia sub
certo gradu ex parte operati.

Modus [c] autem, quo ista bona conferuntur, non vnus, sed tri-
plex est. Conferuntur enim † ista per modum meriti, per mo- 5
dum satisfactionis, per modum impetrationis, seu suffragij.

In primis per modum meriti de condigno confert gratiæ augmentum, & per modum meriti de condigno confert temporalia bona. Dicitur autem conferre per modum meriti, quia offerens sacrificium hoc, ratione ipsius rei oblatæ, meretur gratiæ augmentum, sicut ratione ipsius oblations seu actus.

Confert etiam satisfactoriè pro pœna debita peccatorum, ita vt sacrificium hoc inducat remissionem pœnæ.

Confert etiam per modum impetrationis, quatenùs offerens tale sacrificium à diuina clementia obtinet ea, quæ petit, licèt non de iustitia. Et hoc modo maximè prodest mortuis, quantum ad solam remissionem pœnæ, quandoquidem mereri non possunt. Viuis autem duobus primis modis confert & etiam tertio. Sed duo priores solum viuis competunt, nisi mortui, dum vixerunt, ad missas sibi celebrandas pecunias erogarunt. Tunc enim per modum satisfactionis & iustitiæ conferunt. Hoc enim est discrimen inter illos modos, quod duo priores in quadam iustitia fundantur. Vltimus verò in diuina tantùm misericordia, quamuis hæc numquam desit.

Assimilatur † autem proportionaliter celebrans Christo 6
Domino, se per mortem offerenti: Christus enim Dominus, se
Patri hostiam pro peccato offerens, à Patre meruit de condi-
gno gratiam, licèt non sibi, sed nobis meruit remissionem pœ-
narum nostrarum, & impetrauit quod petit : sic offerens in
Missa meretur gratiæ augmentum, quia debet esse in gratia
offerens, meretur etiam remissionem pœnæ, & impetrat, sed
non infinitè, vt Christus, sed finitè [d], vt dictum est.

ADDITIONES.

Vide Viguer. loco citato, vers. 15. Angles in 4.p.153. Azo. 20. & 21. lib. 10. Suarez d. 79. Coron. p. 4. c. 5. Sot. q. 1. art. 6. Nau. c. 25. n. 111.

Finitus.] Bellarm. cap. 4. propos. 4. docet missæ valorem esse finitum, & Azor. cap. 21. q. 1. An effectus sit infinitus. Suarez sect. 11.

b *Ad bona temporalia.*] Suar.sect.7.loco citato.

c *Modus.*] Vide Coronam loco citato,pag.94.Concil.Trid. sess.22.c.2. & can.3.Bellarm.lib.2.c.2. Missæ sacrificium propitiatorium esse, cap. 3. esse impetratorium, cap. 6. omnibus prodesse, cap.7. pro cruciatis purgatorio igne offerri. Azo.c. 20.q.7.

d *Sed finitè.*] Vide D.Tho. in 3.d.45.q.2.ar.vlt.q.vlt.ad vlt. Syl.Missa.1.num.9.Bellar.c.4.prop.4.loco citato.

De his, quibus sacrificium prodest.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Missæ sacrificium qui offerant immediatè vel mediatè, & quomodo singulis prosit.num.2.*

3 *Missas qui non audiunt, vel sunt in peccato mortali, quantum perdant.*

4 *Missæ in sacrificio multiplicatio offerentium numero non propterea in suo gradu minùs merentur singuli.*

5 *Missæ sacrificium pro fidelibus offertur, vel ex intentione vniuersalis Ecclesiæ, vel ipsius Sacerdotis.*

6 *Missæ sacrificium an & quando gratiæ augmentum de condigno, & meritum de congruo vel condigno conferat iis, pro quibus offertur.*

7 *Gratiæ quanta sit copia in Missæ sacrificio.*

OStenso valore huius sacrificij, superest examinare quibus prosit, & qui consequantur hunc valorem. Et vt generaliter dicam,prodest offerentibus, & his,pro quibus offertur, quamuis non vniformiter.

In cuius gratiam scito,multos esse offerentes,& multos,pro quibus offertur.

1 Offerentes † enim sunt in triplici differentia, quidam immediati & proximi, & huiusmodi sunt soli sacerdotes celebrantes: quidam mediati & remoti, & huiusmodi est totus populus Christianus, omnes enim vnum corpus faciunt mysticum, & mediatè celebrant per Sacerdotem, qui nomine totius populi Christiani celebrat: quidam medio modo se habent, qui aliquo actu conueniunt erga celebrationem: & hi sunt magis vel minùs propinqui, vt circumstantes, qui intersunt sacro, & offerunt cum Sacerdote. Post hos propinquior est chorus, & qui inseruit: post hos diaconus & subdiaco-

diaconus: postque hos, qui Sacerdotem alit, & sustentat: propinquissimus est, qui peculiarem dat eleemosynam, vt missa celebretur. Omnes isti sunt offerentes, & † omnes hi, si in gratia sunt, merentur vnusquisque in suo gradu, secundùm quod maius vel minùs propinquus est. Dico, si in gratia sit: nam in peccato existentes nihil sibi merentur, nisi forsan de congruo. Non autem his omnibus idem est meritum: nam qui in gratia sunt tantum, nec aliquem actum circa illam celebrationem exercent, sed solum habitualiter celebrant, consequuntur de condigno remissionem aliquam pœnæ debitæ pro peccatis, & his prodest ad satisfactionem quodcumque sacrum celebratum. In gratiæ augmentum non confert: nam gratia non confertur sine actu nostro dispositiuo. Cùm igitur illi non operentur, non merentur gratiæ augmentum. Qui verò actu aliquo concurrunt, non solum remissionem pœnæ, sed gratiæ augmentum de condigno consequuntur, quamuis magis vel minus, prout propinquiores sunt, vt diximus: & hoc vltra illam gratiam, quam quisque suo actu proprio meretur, quo ad offerendum concurrit. Vbi aduertendum est, quantum perdant, qui † Missas non audiunt & qui in peccato sunt mortali: hi enim maxima pœnarum remissione se priuant. Aliqui volunt, quod etiam offerentibus remotis aliquis gradus gratiæ augmenti detur ex opere operato, & id probabile est. Aduerte tamen hîc, quod quantumcumque † numerus offerentium multiplicetur, non ob id quisque minùs meretur in suo gradu, quia tale sacrificium habet se ad singulos, ac si à singulis per se in suo gradu offerretur, sicut plures suscipientes sacramentum non perdunt quicquam de valore, quia singuli integrè suscipiunt. Hoc igitur est ex parte offerentium.

2 3 4

Illi verò, † pro quibus sacrificium offertur, in duplici se habent differentia: quidam, quibus ex intentione vniuersalis Ecclesiæ valor applicatur, vt totus populus Christianus, & adhuc propinquius Reges, Imperatores, Pontifices, & capita Christianæ Reipub. pro his enim omnibus ex intentione Ecclesiæ offert Sacerdos quisque: quidam autem sunt, pro quibus offert Sacerdos ex propria intentione sua, quam applicat vni vel multis: & hoc vel ex propria voluntate, vel quia illi aliquo actu ad id concurrunt, vel erogantes eleemosynam, vt pro ipsis celebretur, vel rogantes, aut petentes, aut iubentes. Aliqui volunt, † quod his omnibus, si in gratia sint, conferatur augmentum gratiæ de condigno. Et hoc probabile est, sed magis nobis placet, quod non, quia gratia nun- 5 6

quam datur, nisi operanti actualiter vel virtualiter circa tale opus: sed pro quibus ex intentione Ecclesiæ applicatur, prodest ad meritum de congruo bonorum temporalium, & meritum de condigno remissionis pœnarum, si in gratia sint, & impetrant etiam diuinas motiones & auxilia, quibus gratiam confert: sicut etiam offerentibus remotis. Illis verò, qui aliquo actu concurrunt, etiam ad gratiæ augmentum, si in gratia sint.

7 Ex quo collige, quanta sit † copia gratiæ in hoc mirabili sacrificio: vt cùm conferatur multa ex opere operato offerentibus in suo gradu, adhuc supersit magna copia, vt conferatur his, pro quibus offertur præsertim hoc, etiamsi omnibus in gratia existentibus gratia conferatur, vt dicit illa citata opinio, quam tenet doctissimus Soto *lib.4.sen.d.13.q.2.art.1.* & aliqua ex parte videtur conformis esse S.Tho.3.*p.q.79.art.7.* *ad 2.* probabilius tamen est quod diximus.

ADDITIONES.

Vide Coronam, Nauar. Bellar. loc. cit. Syl. Missa à n.8. D.Th. 3.p.q.79.art.7. Azor.c.22. Valen.d.11. q.4.p.1. d.6.to.4. Suar. d.78.sect.2.

De applicatione sacrificij, Gab. lect.26.in can.

De resolutione trium dubiorum.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Missa mali sacerdotis & existentis in peccato mortali an & quando minus valoris habeat quàm boni sacerdotis.*
2 *Mortuo an magis prosit Missa de Requiẽ quàm alia quæuis.*
3 *Missam pro pluribus offerens an singulis prosit, ac si pro vno tantum offerretur.*
4 *Sacerdos recipiens eleemosynas plurium, & vno sacro iis satisfaciens, peccat mortaliter.*
5 *Missa si pro particularibus celebretur, qui supersit valoris gradus. Sacerdos quem Missæ valorem sibi & aliis applicare possit.*

EX his, quæ diximus, facile erit tria dubia in hac materia præcipua resoluere.

1 Primum [a] est, si † missa mali Sacerdotis & existentis in mortali peccato aliquid valoris habeat? Ad quod dubium cum distin-

distinctione respondere oportet. Vt enim diximus, in Missa duo sunt, & sacrificium ipsum, & orationes seu species, quæ in ipsa missa fundantur. Prætermitto autem valorem ex deuotione ipsius offerentis.

Si sacrificium consideretur, quamuis Sacerdoti ipsi nihil conducat, si in conscientia peccati mortalis sit: sed potius mors sit maior, tamen, quia valor est in ipso sacrificio ex opere operato, prodest aliis offerentibus, & aliis, pro quibus offertur: nec hi suo fructu, vt diximus, defraudantur, nec iste valor est maior in bono Sacerdote, quàm in malo, sicut collatum Sacramentum.

Si verò considerentur orationes & preces, tunc possunt dupliciter considerari. Aut sunt ipsius Sacerdotis, vt persona est quædam particularis, aut vt est repræsentans Ecclesiam, in cuius nomine celebrat & offert. Si priori modo considerantur, absque dubio nihil valent, nec ipsi nec aliis, cum sit in mortali, vnde ex hac parte magis valet Missa boni, qui ex parte precum à Deo magis exauditur.

At verò cùm est offerens nomine Ecclesiæ, valent etiam æqualiter cum bono.

Omnibus igitur perpensis, † plus valet Missa boni sacerdotis, non solùm quia illi prodest, mali autem Missa illi non prodest: sed etiam, respectu aliorum, ex parte precum & orationum, quia valent non solum vt Ecclesiæ nomine procedunt, sed etiam vt sunt ab homine Dei amico & grato. 2

Alterum [b] dubium † est. An defunctis, quibus Missa non prodest, nisi ad remissionem pœnæ, & hoc per medium impetrationis, plus prosit Missa de *requiem*, quàm alia Missa quæuis? Ad quod iuxta prædicta facilè respondetur: ex parte enim sacrificij æquè prodest vna ac altera: tamen ex parte precum, plus prodest de *requiem*, quia in ea orationes & preces ad ipsarum animarum liberationem directè funduntur, tam ex intentione Ecclesiæ, quàm ex intentione propria Sacerdotis.

Tertium [c] dubium est, an cùm † quis offert pro pluribus, singulis prosit, ac si pro vno tantum offerretur? Ad quod aliqui dicunt, inter quos est Caietan. *quodlibet.* 1. *quæstion.* 18. *& super* 3. *par. quæst.* 79. *artic.* 5. quod ita prodest singulis simul, ac si pro vno solo offeratur. Sed oppositum est cum communi sententia tenendum, puta quod nec ad pœnæ satisfactionem, nec ad gratiæ augmentum, quod datur ex opere operato, ita prosit singulis simul, ac si vni applicaretur. Scot. 3

quodlib.20. multò minus,dum pluribus applicatur. Ratio est, quia gradus gratiæ & satisfactionis, in hoc sacrificio contentus, finitus est, sicut in ipso, vt sacramentum est. Vnde fit,vt in pluribus diuisus, minùs obueniat singulis. Sic, si ego ieiunarem pro quatuor, minùs prodest ad satisfactionem singulis, quàm vni prodesset,si pro vno tantum ieiunassem. Loquor autem de valore ex opere operato.

4 Hinc fit quod † Sacerdos recipiens eleemosynas plurium, & vno sacro eis satisfaciens, cum tamen singuli datent pro vno sacro, peccat mortaliter,quia defraudat illos sua satisfactione & fructu ex opere operato,cum ad hoc sustentationem acceperit ab eis.Nau.*c*.25.*n*.62.vbi tenet contra Soto,qui *lib*. 9.*de iust*.*q*. 3.*art*.1.tenet, quod pauper potest saltem duas eleemosynas recipere pro vna Missa ad sustentationem;sed contrarium dic, cum Nauar. non enim perdit ius ille ob istius paupertatem, nec Missa ordinata est ad sustentationem. Vide Tabie.*ver.restitutio*.§.32.

5 Nota tamen quod cum pro aliquo celebratur in † particulari, vel aliquibus, non excluditur pars valoris, quæ ex intentione Ecclesiæ applicatur aliis,vt diximus : nec excluditur etiam pars quædam,quæ Sacerdoti obuenit : itavt meritò diuidi possit valor in tres partes : in gradum communem, qui ex intentione Ecclesiæ applicatur communiter omnibus fidelibus,etiam ad augmentum gratiæ,si ipsi sunt dispositi, & gradum proprium Sacerdotis : & medium, qui ex intentione Sacerdotis, potest sibi vel aliis applicari.

ADDITIONES.

a *Primum*.] Vide D.Th.3.p.q.82.art.6.Suar.ibid.Sot.d.13. q.1. art.6. D.Bonauentura d.13.art.2.q.4.in 4.Angles de ministro Eucharistiæ,q.11.

b *Alterum*.] Vide Syluest.missa 1.n.8.

c *Tertium*.] De hac re Syluest.loco cit. num.9.Viguer.ver. 16. loc. cit. Sot. lib. 9 quæst. 1. art. 2. de iust. Suarez d. 79. sect. 12. Azor. cap. 21. Corona loco citato, p. 91. quatuor sententias referens : de hac eadem multa Arragon. 2.2.q.85. art.3. Petr. Naua. lib... c.2. de rest. à n.243.qui Caiet. secutus Quodl.1.q.19. & p.3.q.79.art.5. & Caiet de locis Theo. lib. 12.c.13.ad 10. probat *meritorium & satisfactorium fructum Missæ ex opere operato de condigno tantũ singulis prodesse,quantum prodesset si pro vno offerretur*.Scot. certè,Quodl.20.cuius sententia, ante Caiet. communis visa est, hoc probabilissimè

negauit,

negauit, idem Azor.q.1.loco cit.Vide Sot.d.13.q.2.art.1.col. 12.Coron.loc.cit.

De remediis circa ea, quæ in Missa accidunt.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Missæ in sacrificio circa ea, quæ accidunt, remedia, Missam, quam vnus ob impedimentum non potest, quando alter statim perficere teneatur, vel etiam differre in diem sequentem possit: & quomodo ille, sacrificio imperfecto, possit discedere, aut etiam quando mortem subire teneatur si perficiat n.9. Ieiunij præceptum pro Missæ celebratione an sit minus quàm de illa proficienda.*

2 *Sacerdos celebrans si alicuius peccati vel censuræ, vel se non esse ieiunum recordetur, an & quando sufficiat pœnitere. vel debeat recedere.*

3 *Sacerdos offerens, si quid in calicem incidisse animaduertat, & si aduertat non opposuisse aquam vino in calice, vel vinum ipsum, quomodo se gerat, n.4.*

5 *Christus si per miraculum appareat in propria specie sacerdoti celebrãti, an sumi, vel alia consecratio fieri debeat.*

6 *Sacerdos, cui sanguinis Christi gutta cadat, vel vomitus accidat: quod adhibeat remedium, & an grauiter peccet.*

7 *Hostia si non possit frangi, vel in calicem cadat, an sacrum sine signis continuandum sit.*

8 *Sacerdos si dubitet se aliqua non protulisse verba, an & quando teneatur repetere, saltem si sint consecrationis.*

MVlta accidere possunt in † Missa pericula, quibus prõpta debet celebrans habere remedia: quamuis autem multa ista sint, ad aliqua tamen principalia reduci possunt, per quæ de aliis, si quando accidant, poterit iudicari. 1

Primum periculum est, cum in altari Sacerdos impeditur, quominùs posit sacrificium absoluere, vel quia moritur, vel quia fit demens, vel quia morbo alieno, prosecutionem impediente, corripitur. Et tunc cum distinctione oportet respondere: vel enim illud accidit ante consecrationem, vel post. Si ante, non debet illius sacerdos persicere: at verò, si est post consecrationem, tunc sacerdos alius potest substitui, qui absoluat, continuando à parte relicta ab alio. Hoc enim habetur 7.q.1.*can.nihil*, ex Concilio Toletano: in quo casu po-

test Sacerdos, etiam non ieiunus, tale sacrum perficere. Sylu. *verbo Eucharistia* 2. §. 12. tenet quod debet esse ieiunus. Oppositum tenet Soto *in 4. dist.* 13. *q.* 2. *art.* 6. cùm non adest alterius copia. Minus enim est hoc præceptum de ieiunio, quàm de sacro perficiendo.

Attende tamen quod in Concilio non ponitur obligatio Sacerdoti, vt faciat, sed tantum facultas conceditur. Vnde fit, si esset Sacerdos concubinarius ibi, vel alius in peccato mortali existens, nisi esset aliquod scandalum graue: quod sequeretur ex omissione sacri imperfecti, non debet celebrare; quod si vrgeat scandalum, tenetur habere contritionem, immò etiam confiteri, si fieri possit: in eo tamen casu alius non existens in conscientia peccati mortalis, teneretur celebrare. Quòd si illud sacramentum maneret imperfectum, tunc sacramentum debet reponi in sacrario, & similiter sanguis, donec altera die ab alio Sacerdote sumatur. Quòd si interim species vini corrumpantur, tunc corruptæ debent effundi in piscinam.

2 Alterum periculum † est, cum aliquis in sacro recordatur alicuius commissi peccati, cuius non habuit pœnitentiam, nec illud est confessus, vel recordatur se non esse ieiunum, tunc adhuc eadem distinctione oportet procedere. Si enim post consecrationem, debet pœnitere, & prosequi, quamuis peccatum, cuius recordatur, sit graue, etiam cum excommunicatione, vel irregularitate. Nec inde contrahit censuram vel peccatum, si oblitus fuit inculpabiliter: si verò est ante consecrationem, tunc si tantum est peccatum, potest pœnitere, & celebrare: tamen si est excommunicatus, vel irregularis, & non ieiunus, debet recedere, nisi sequatur scandalum circunstantium.

3 Tertium † est, quando aliquid incidit in sanguinem, impediens sumptionem, quod tripliciter potest esse.

Aut est venenum, quod appositum fuit ignorante Sacerdote, & post consecrationem est admonitus, tunc non debet sumere, sed nouum vinum apponere & consecrare. Illud autem conseruandum est in sacrario, donec species corrumpantur, & corruptæ in piscinam proiiciendæ sunt.

Secundò potest etiam esse, quòd aliquid aliud venenosum incidat, & similiter tunc faciendum.

Tertiò potest esse, quòd aliquid aliud incidat non venenosum, & tunc si est animal horrorem incutiens, vt vespa vel quid simile, est extrahendum, & lauandum, & lotio sumenda post sanguinem, animal autem comburatur, & cineres in loco sacro seruentur. Quòd si non est animal horribi-

le,vt pulex vel musca parua, deglutiatur cum sanguine: si tamen hæc omnia accidunt ante consecrationem, poterit effundere tale vinum,& nouum apponere.

Quartum est cum † sacerdos in altari recordatur se non apposuisse aquam vino: tunc, si est ante sanguinis consecrationem, debet apponere; si verò post, nullo modo: nec enim est de essentia sacramenti. Quòd si vinum non esset appositum [a], tunc necessariò esset apponendum: quamuis post verba consecrationis, quæ iterum sunt repetenda: & hoc etiam fiet, etiamsi sit post sumptionem hostiæ, quamuis aliqui velint, quod debet etiam noua poni hostia consecranda; sed non est necessarium,vt probabiliter sensit Scotus *in* 4.*d*.8.*q*.5.& Nau. *c*.25.*manual.num*.91.Hodie tamen seruandum est quod præcipitur in ritu Missalis Romani, *tit. de defectu vini.* Vide can.32.Conc.Constant. vbi dicitur esse traditio à Iacobo fratre Domini,quod vino apponeretur aqua. 4

Quintum † est, quando accidit aliquod miraculum, quod corpus appareat post consecrationem in specie carnis aut sanguinis in propria specie, tunc certissimum est, non debere sumi, sed conseruari in sacrario; tamen non obligatur Sacerdos ad nouam consecrationem, vt habet S.Thom.3.*p*.*q*.82. *art*. 4. quia miraculum liberat ab obligatione perficiendi Sacramentum. Tamen, vt ibi dicit Caietanus,potest,si vult,iterum consecrare. 5

Sextum † est,cum aliqua sanguinis gutta cadit: tunc multipliciter potest accidere hoc, de quo vide *de consecratione distinct*.2.*can.si per negligentiam*,vbi præcipitur,quod si cadat, idque per negligentiam, in tabulam, lambat, & radat tabulam: si in terram, comburat terram, & cineres seruentur in loco sacro, & pœniteat diebus quadraginta: si verò cadit super altare, sorbeat, & pœniteat tribus diebus: si supra primum linteum, & perueniat ad secundum, quatuor diebus: si vsque ad tertium, nouem diebus: si vsque ad quartum, viginti, & tunc linteum lauetur ter, & lotio recondatur iuxta altare, vel sumatur à ministro. Modò solet abscindi illa pars lintei,& comburi, & cineres seruari: ista pœnitentia imposita erat ieiunij & abstinentiæ à celebrando, sed non est modo in vsu, licet grauiter peccet, cui id ex negligentia accidit, vt in eadem distinct. dicitur de vomitu. Cum enim vomitus accidit per ebrietatem vel voracitatem, si est laicus, pœniteat quadraginta diebus: si monachus,septuaginta; si Episcopus, nonaginta, modo non est in vsu pœnitentia: sed est graue peccatum sic accedere. Quòd si ex infirmitate, olim pœnitebat 6

nitebat septem diebus, modo non: sed est peccatum, quando timebatur probabiliter vomitus, & celebrauit. Cùm autem accidunt illa tria, tunc quærendæ sunt particulæ, si quæ possunt inueniri, & conseruandæ in sacrario.

7 Rursus septimò, contingit aliquando vt † hostia cadat à manu in calicem ante fractionem, vt nulla possit fieri fractio propter humiditatem hostiæ, tunc continuandum est sacrum sine signis & fractionibus, nihilque repetendum, quia illa non sunt de essentia sacrificij: quod si commodè posset fieri, tunc saltem in residua parte hostiæ debent fieri signa & fractiones.

8 Octauum † aliquando circa verba accidit vt proferens penitus obliuiscatur, an talia protulerit. Quòd si est aliquod verbum ex aliis, præter verba consecrationis, postquam iam alia verba successerunt, non est curandum repetere. Tamen de verbis consecrationis difficultas est, & non quodcumque dubium sufficit, vt repetantur: nam multa proferuntur certo ex vsu, quorum non meminimus an fuerint prolata, si supra id reflectamur. Vnde scrupulosi debent multum quiescere in hoc: licet enim non recordentur, non ob id statim repetenda sunt. Cùm tamen alicui videtur certum multum se non dixisse, & validè probabiliter dubitat, potest repetere sub conditione, nec est vllum periculum, licet accidat quod semel protulerit.

9 Nonò tandem † accidere potest aliquid impediens, ne absoluatur sacrum, vt si, celebrante Sacerdote, adueniat aliquis ipsum volens occidere, vel inimici, seu hostes in prælio, vel domus corruat: & tunc, si est ante consecrationem, potest discedere, si verò post, licet ei statim consumere. Quod si non potest, credo, poterit sacramentum cum corporalibus complicatum secum deferre. Quòd si non, aliqui dicunt, quòd subeat mortem: sed ego non credo, quia nulla ratio nec textus id probat, sed licet ei discedere: nam si permaneat, occiditur, & adhuc sacrificium manebit imperfectum: melius ergo est quod maneat sic sacramentum, & saluetur homo. Attende tamen, quod si aliquis in contemptum fidei vellet eum occidere, si à sacro non desisteret, tunc tenetur propter fidem continuare, & mori, non solum post consecrationem, sed etiam ante. Hi sunt casus, qui frequentiores sunt in hac parte.

ADDITIONES.

Vide Rubricas Missalis, Azor. c. 33. D. Thom. p. 3. qu. 83. art.

art.8. Suar. ibid. Sot.q. 2. art.6.loco citato,Syl.Eucharistia 2. Nauar.c.25 num.91.

a *Oppositum.*] Quin etiam dúm post consecrationem moritur sacerdos,si solus excommunicatus,vel irregularis sacerdos adesset, ad tollendum graue scandalum, perficere posset. Azor. loco citato,ex Soto.

Regula est,substantiales Missæ defectus semper supplendos esse. Quemadmodum,non est vna omnium sententia.Si sumpto corpore,Sacerdos animaduertat à se solam aquam in calicem immissam fuisse,debet alteram hostiam cum vino consecrare;ita D.Th loc. cit.ad 4.Syl.Euchar.2.q.10.Scot autem 4. d.8.q. 3. existimat sufficere consecrationem vini: idem sensit D.Th.4.d.11.in fine litteræ.Sot.loco cit.ad 4.Nauar.loco cit. Angelus Missa n.17.Vide Suarez d.86.art.1.

Quid diuinum officium dicatur.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Officij diuini descriptio. Laus quid.*

2 *Officium beatissimæ Virginis,& aliorum sanctorum & mortuorum an ad Deum referantur.*

3 *Oratio mentalis & vocalis quæ. Et cur vocalis à Deo petatur,num.6.Et an sit de iure naturæ.num.7.*

4 *Officium diuinum persoluentes præceptum non adimplent,si ore non proferant.*

5 *Cantus & musicorum diuersorum genera cur in Ecclesia permittantur.*

8 *Officium quodnam dicatur.*

9 *Officij diuini & Horæ Canonicæ notatio.*

SAcerdotis officium primùm non solum sacrificare, sed etiam officium diuinum persoluere,esse diximus. Tractatum est de sacrificio, nunc de diuino officio tractare oportet. Atque illud primò se offert explicandum, quid sit diuinum officium. Videtur † autem posse sic describi: *Laus Dei, voce* 1 *expressa,per Ecclesiæ institutionem determinata.*

In qua descriptione sunt quatuor partes considerandæ.

Prima est *Laus.* Est autem laus manifestatio quædam excellentiæ alicuius. Cùm enim alicuius virtutes propalamus, ipsum laudamus. Est autem officium istud laus quædam, & manifestatio excellentiarum alterius.

Altera

Altera pars est *Dei*. Non enim diuinum officium est laus Regis vel Imperatoris, sed omnipotentis Dei, cùm enim ipsius excellentiam exprimimus, ipsum laudamus. Aduerte tamen quod quamuis † officium sit beatissimæ Virginis & alio-
2 rum Sanctorum & mortuorum, tamen præcipuè est Dei: nam ipsum in suis sanctis laudamus, iuxta illud, *Laudate Dominum in sanctis eius*, Psal. 150. Quid enim est aliud, beatissimæ Virginis virtutes, & gratias exprimere, quàm Dei virtutem & misericordiam, à quo omne bonum est, extollere? Quid est animarum purgatorij pœnas referre, quàm Dei iustitiam cum clementia magnificare? Dicitur ergo optimè diuinum officium *Laus Dei*. Nam in omni bono præcipuè laudatur & laudandus est ab omnibus Deus.

3 Tertia pars est, *voce expressa*. Est † enim duplex laus: altera quidem interna, altera externa. Interna est quæ fit corde, & nihil aliud est, quàm recognitio quædam mentis, excellentiæ, & virtutis alterius, cum affectu quodam & inclinatione in ipsum. Vnde Deum laudamus interiùs, quando ipsius excellentias mente recogitamus, & affectu simul in ipsum ferimur. Externa autem est, quæ fit ore & voce ipsa, manifestante internam. Bona quidem interna est, & melior quàm sola externa, verùm si externa coniungatur cum interna, efficitur melior quàm altera per se. Diuinum igitur officium est, non solùm laus interna, sed & externa, quæ fit voce atque prolatio-
4 ne. Vnde, qui † diuinum officium persoluunt, non adimplent præceptum recitandi, nisi ore proferant, quantumuis mente laudent, quoniam necessaria est prolatio vocalis. Vnde attendere debent qui musitando recitant, vt sic proferant, vt vox sit plenè articulata.

Attendere etiam opus est, vt non desit interna; qui enim solùm voce laudat, & vult non attendere mente, aduertendo se non attendere, non implet præceptum, poteſtque illi dici, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eius longè est à me*, Isa-
5 iæ cap. 29. Dices, † cùm Deus sit scrutator cordium, & qui non indiget voce, vt intelligat & penetret occulta cordium, quorsum petit hanc vocalem laudem? Dico illud optimis rationibus esse factum.

Prima, vt noster affectus magis excitetur. Animus etenim laudantis magis excitatur ad deuotionem voce, quæ est velut quidam stimulus ipsius, excitans & prouocans affectum.

Secunda, vt aliorum affectus etiam prouocentur. Multum enim animi accenduntur, cùm aliorum clamores & voces ad

Deum

Deum percipimus : propter quod institutum est , vt essent
† cantus in Ecclesia, & etiam diuersorum musicorum genera. 6
Tertia , vt pluribus modis laudetur Deus, cùm pluribus modis sit excellens,& pluribus modis simus ei debitores.

Quarta , vt sit manifesta distinctio inter Ecclesiasticos & sæculares,etiam in voce ipsa.

Tandem quintò,propter facilitatem : nam sola mente orare , seu laudare continuè per aliquod tempus , difficile est, quia necessaria est actualis attentio ; ore verò non est ita difficile : nam sufficit tunc virtualis attentio,cùm deest actualis per inaduertentiam aliquam. Est igitur officium , laus Dei externa interioris expressiua.

Quarta pars est, *per Ecclesiæ institutionem determinata.* Non enim semper , cùm Deum voce laudamus , diuinum officium celebramus,sed cùm illa voce laudamus , quæ est ab Ecclesia ad hunc finem determinata , scilicet per Psalmos, Antiphonas , Lectiones , & reliqua , quæ continentur in officio. Et attende quòd dicitur *determinata.* Nam Ecclesia non
instituit laudare Dominum ore : est enim hoc secundum † 7
ius naturæ , & ita omnes gentes suos falsos Deos etiam clamoribus laudant,& Iudæi hoc etiam faciebant,& in primitiua Ecclesia ab Apostolis id fuit traditum : sed Ecclesia determinauit hunc modum laudis prædictum. Ecce igitur quid diuinum officium sit.

Dices , quare dicitur † officium ; respondeo officium dici 8
actum proprium,quo vnusquisque, vt in proprio & distincto ab aliis exercitio versatur. Est autem munus hoc personarum ecclesiasticarum , in quo versari debent. Nihil est ita proprium Christiano, quàm Deum verum laudare , nihilque magis durabile : in cælo enim sacrificium cessabit, diuina tamen laus cessare nequaquam debet. *Beati enim , qui habitant in domo tua Domine,in sæcula sæculorum laudabunt te,* Psal.83. Cuius oppositum facient damnati in sempiternum. Cum igitur hoc sit proprium ac perpetuum Christiano , laus dicitur † officium : & quia Dei est laus,dicitur officium diuinum. 9
Dicitur etiam hora canonica tempore , in quo fit ista laus: quia enim canones determinant certa tempora & horas , quibus determinatæ laudes Deo sunt dandæ, ob id ipsa laus hora canonica dicta est,

ADDITIONES.

a *Nisi ore proferant.*] Abul.in c.6.Matth.quæst.94.ex Clem. graui, extra de celebr, Miss. Ioan Medina quæst.7. de oratio.

Azor

Azor.c.11.q.4. Graff.l.2. c.52.num.21. Quidam tamen solamente recitantes ad maiorem deuotionis vim excusant; sed malè: quoniam vocalis oratio voce proferenda est.

Quantopere debet vocem intendere priuatim recitans. Si cum aliis recitat, debet aliis audiri: si solus, debet saltem ita proferre, vt seipsum intelligat. Nau. c.19.n. 86. & c. 20.num.14. de orat.& hor.can. Medina loco citato. Caiet.2. 2. q. 83. ar.2. verùm Azor, loco citato, sufficere videtur, ita pronunciare, vt sic recitans verè dici possit preces voce fundere, licet neque ab alio, neque à se exaudiatur.

Quotuplex sit istud officium.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Horæ Canonicæ septem. Numerus septenarius est perfectus.*
2 *Horæ Canonicæ diurnæ & nocturnæ. Matutina hora an pro tota nocte sumatur.*
3 *Nox olim in quatuor diuidebatur quartas.*
4 *Vigiliæ noctis quæ dicebantur. Horæ Canonicæ quo tempore recitabantur.*
5 *Passio Christi quæ significatur per horas Canonicas.*

1 SEptem † horæ Canonicæ constitutæ sunt. *Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium.* Est enim numerus septenarius perfectus. Septem enim sunt ætates hominis, quibus omnibus Deus est laudandus: Infantia, Pueritia, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Senectus, Decrepitudo: septem mundi ætates: septem dona Spiritus sancti: septies cadit iustus: septies Dauid laudabat in die Dominum: septies etiam à nobis petit sic laudari.

2 Diuiduntur in duas partes † horæ canonicæ, in diurnas & nocturnas. Nocte enim & die laudare Dominum debemus, cùm ab eo continuè bona accipiamus. Horæ nocturnæ sunt *Matutinæ:* Matutina enim hora quæ in aurora est, sumitur pro tota nocte per Synedochen. Diuidebatur olim
3 † nox in quatuor quartas. Singulæ tribus horis constabant, incipiebantque ab Aue Maria noctis, scilicet post Solis occasum. (In Italia est vigesimaquarta.) Et dicebantur istæ quar-
4 tæ † Vigiliæ noctis. Prima Vigilia durabat per tres primas horas, quibus finitis, incipiebatur Matutinum, quod est diuisum in tria nocturna: & primum dicebatur in secunda vigilia,

gilia, quo finito, illi ibant cubitum. Et alij surgebant tertia vigilia, scilicet media nocte, & dicebant secundum nocturnum. Alij verò surgebant pro tertio, in quarta vigilia. Quibus finitis, pulsatis campanis, dicebatur, *Te Deum laudamus*, & tunc omnes aderant similiter cum laudibus. Nec mireris, quòd singula nocturna durabant tres horas, quia dicebatur nocturnum diei, Diuæ & Beatæ Virginis, & mortuorum. Diebus solemnibus adesse solebat populus secundo & tertio nocturno cum laudibus: modò iam non est in vsu, sed vnico tractu dicitur ab omnibus ministris, quamuis varij sint modi. Aliqui in secunda, aliqui in tertia vigilia dicunt.

Horæ verò diurnæ statim dicebantur. Erat enim dies in alias quatuor quartas diuisus, & in principio primæ quartæ dicebatur Prima: in principio secundæ, Tertia: in principio tertiæ, Sexta. Quando erat iam meridies, intra Sextam & Primam, dicebatur sacrum solemne. Post prandium Nona, post Nonam, Vesperæ, & Completorium cùm iam ferè erat nox, Et sic totus dies in diuinis laudibus agebatur.

Significant autem istæ septem horæ Christi † passionem. 7
Matutina significat, cùm in horto fuit à Iudæis comprehensus & ligatus, Prima cùm in domo Cayphæ fuit alapis cæsus, & sputis fœdatus. Tertia cùm fuit lata mortis sententia. Sexta, cùm cruci affixus. Nona, cùm mortuus, & eius latus lancea apertum est. Vesperæ, cùm depositus de cruce. Completorium, cùm positus in sepulchro. Quæ omnia antiqui his versibus, vt fixiùs memoriæ inhæreant, descripserunt.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.
Prima replet sputis, dat causam Tertia mortis,
Sexta cruci nectit: latus eius Nona bipertit,
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

ADDITIONES.

De origine, numero, significatione horarum can. Azor. lib.10.cap.1.

Quidam dicunt octo esse canonicas horas, matutinas enim laudes à nocturnis vigiliis secernunt. D. Ant.p.2.tit.5.c.12.§. Nauar.c.3.num.27.28.de orat.& hor.can.sed *communis sententia est, septem esse horas*, hoc præsertim tempore: nam olim in quibusdam Ecclesiis matutinæ laudes à nocturnis secernebantur. Turrecr. tract.73. in regulam D. Benedicti, & in cap.Presbyter.d.91.q.1. Vide Azor.loco citato.

De obligatis ad diuinum officium persoluendum.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Subdiaconus, Diaconus & Sacerdos, tenentur officium diui-num persoluere sub pœna mortalis peccati.*

2 *Beneficiati ad persoluendum diuinum officium tenentur, & nisi recitent peccant mortaliter, tenenturque ad restitu-tionem aliquam redditus percepti, & quando, & qui-bus, numero 4. & 5.*

3 *Pensiones aut alios redditus ecclesiasticos habentes, ad idem officium non obligantur.*

6 *Beneficiatus pauper ad redditus restitutionem obligatus, an sibi possit reseruare.*

7 *Monachi, Conuersi, siue laici eorum, Iesuitæ, Eremitæ, & Mo-niales, an & quando obligentur ad diuinum officium.*

QVatuor sunt genera personarum, quæ tenentur offi-cium persoluere: Clerici, beneficiati, monachi, moni-les. De singulis per se oportet tractare.

In primis, non quiuis clericus tenetur recitare diuinu
1 officium, nisi sit † subdiaconus, vel diaconus, vel Sacerdo etiamsi beneficium non habeant, *cap. dolentes. de celebr. mi* Qui verò in minoribus est constitutus, neque benefici habet, non tenetur recitare horas canonicas; quamuis Pa norm. *cap. 1. de celebr. miss. n. 6.* contrarium sentiat; at comm nis opinio, vt ipsemet fatetur, contrarium docet, quæ est te nenda, cùm non sit tex. aut ratio, quæ faueat Panor. & con suetudo faciat pro communi opinione.

2 Secundò, recitare tenentur, qui † beneficium [a] habent ec clesiasticum, etiamsi clerici simplices sint, & solam tonsura primam habeant: ita habetur *d. 4. can. fin.* & Panorm. *cap. dole tes, de celebr. miss. n. 4.* affirmat in omnes conuenire. Per bene ficium autem intelligo quemcumque redditum ecclesiasti cum, qui habetur sub titulo clericali, nimirum, qui no potest nisi clericis dari. Vnde non solùm obligantur qui cu rata habent beneficia, aut simplicia, sed etiam qui habe præstimonialia & patrimonialia, quia hæc sunt tituli cleric
3 lis. Qui tamen habent † pensiones [b], aut alios redditus eccle siasticos, qui etiam sæcularibus conceduntur, non tenent hoc vinculo.

Adu

Aduertendum tamen est, quòd † aliter obligantur simplices clerici ad recitandum, aliter beneficiati, siue sint in maio- 4
ri ordine constituti, siue non. Simplices enim clerici omittentes absque legitima causa officium vno tantùm die, vel aliquam horam, vel totum, peccant mortaliter, ad nullam tamen obligantur restitutionem faciendam. Qui verò † beneficiati 5
sunt, & mortaliter peccant, & ad restitutionem aliquam redditus percepti tenentur, Concil. Lateran. sub Leone, *seß. 9. §. statuimus.* Nauarr. *c. 25. num. 122.* Tab. *ver. beneficium* 11. Quæ restitutio consistit in aliquibus dictis.

Primum sit iuxta decretum [c] Concilij Lateranensis, cuius tenor est: *nullus, ante sex menses primos beneficij habiti, tenetur ad restitutionem, quamuis non recitet.* Explico: confertur alicui aliquod beneficium quodcumque sit, sub titulo clericali, si non recitat per sex menses primos, mortaliter quidem & multipliciter singularum horarum omissione peccat, ad nullam tamen obligatur restitutionem.

Secundum dictum sit, transactis sex mensibus, siue in eis recitauerit, siue non, in posterum obligatur ad restitutionem, nisi recitat, non quidem omnium fructuum correspondentium pro diebus vel tempore omissionis, sed pro aliqua parte. Explico: aliquis habet redditus trecentorum sexaginta aureorum; singulis diebus aureus respondet, prætermittit vnum diem officij, iste non tenetur ad restitutionem vnius aurei: vel si prætermittit vnam horam, non tenetur ad restitutionem septimæ partis aurei; hoc enim esset, si totus redditus daretur pro officio, sed non sic est: datur enim etiam pro aliis ministeriis Ecclesiarum, & pro sacrificiis, vnde vna pars obuenit pro officio, hæc restituenda est, non est autem taxata: credo tamen non esse minorem tertia parte.

Tertium [d] dictum est ex eodem Concilio, quòd ista restitutio est facienda vni duorum, aut fabricis Ecclesiarum, quarum beneficia possident, aut pauperibus. Vnde fit, quòd possit aliquando accidere, vt ille, qui tenetur restituere, sit aliquis † 6
pauper [e], vt meritò posit ei eleemosyna conferri: tunc iudicio confessoris posset iste sibi reseruare, dummodò tamen ille occasionem non sumat vacandi ab officio. Vna tamen hic est notanda exceptio, [f] quòd quando restitutio est distributionum, quas canonici vel beneficiati ex ministerio vel choro habent, tunc non debet fieri, nisi ipsis canonicis vel beneficiatis, qui officio interfuerunt, inter quos solent tales redditus distribui: nam quando res habet certum dominum, non debet reddi pauperibus. Idemque dicendum esse de redditu canonica-

tus vltra distributiones, qui sumuntur ex communi massa, quæ solet intra canonicos diuidi: denique quando redditus sunt ex aliquo communi sumptu, qui solet in plures diuidi magis vel minus, prout illa massa maior vel minor est, tunc restitutio ipsis etiam beneficiatis vel canonicis facienda est.

Quartum dictum est: non quotiescumque aliquis mortaliter peccat circa officium soluendum, obligatur ad restitutionem. Verbi gratia, si recitet absque aduertentia, ita vt nolit aduertere, mortaliter peccat, non tamen tenetur restituere. In choro etiam potest ita confabulari cum aliis, & immodestus esse, vt peccet, non tamen tenetur restituere, dummodò tamen non prætermittat officium. Vbi notare oportet circa eos, qui tardè ingrediuntur chorum, & tamen accipiunt distributiones, quòd si isti aliqua rationabili causa id faciunt, idque raro, non tenentur: quòd si absque vlla causa id faciunt, vel frequenter faciunt, non excusantur; dummodò tamen sit omissio alicuius partis notabilis officij.

7 Tertium genus [f] eorum, qui recitare tenentur, sunt † monachi seu religiosi: hi licèt non sint in maiori constituti ordine, obligantur officio: & quamuis non sit de hoc vllus canon, vt ait Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 3. communis tamen opinio tenet, ipsum obligari propter consuetudinem. Per monachum autem siue religiosum, intelligere oportet professum, & eum, qui est choro deputatus: nouitij enim non tenentur secundùm opinionem communem, & conuersi siue laici, vocant, qui sunt ad ministeria corporis deputati, licèt professi sint, non tenentur; huiusmodi sunt Iesuitæ, & illi, qui ex instituto non tenentur ad officium hoc; quamuis Tabiena *verb. hora*, §. 8. teneat oppositum, probabilius tamen est primum, cùm ad chorum non obligentur.

Quartum [g] genus est Monialium: hæ enim tenentur ad officium, secundum omnes, sicut monachi.

ADDITIONES.

Vide Nauar. num. 97. cap. 25. tria enumerantem genera. Azor c. 3. Sot. lib. 10. quæst. 5. ar. 3. Val. tom. 3. d. 6. q. 2. p. 10.

a *Qui beneficium.*] Tenetur clericus recitare officium ratione beneficij, etiam adeò exigui, vt ad eius victum, vestitumque non sufficiat. Communis opinio contra Sot. lib. 10. q. 5. art. Vide Azor. loco citato, q. 2.

b *Pensione.*] Sed is, cui tanquam clerico pensio tributa est, idest, qui prima insignitus est tonsura ex Pio V. Vide Nauar. cap. 25. num. 122. Azor. c. 4. q. 3.

c *Iux*

c *Iuxta decretum.*] Vide constitutionem Pij V. apud Nauar. cap. 25. num. 122. vide etiam Pet. Nauar. lib. 2. cap. 2. de restitutione, num. 183. qui cum Nauar. ipso reiicit Soti sententiam, lib. 10. q. 5. art. 6. de iust.

d *Tertium.*] Vide Nauar. loco citato.

e *Pauper.*] Nauar. loco citato.

f *Tertium genus.*] Religiosi ob professionem ad horas non tenentur, nisi regula, aut consuetudo id velit. Ioan. Med. quæst. 7. de orat. Graff. lib. 2. c. 50. vide Azor. cap. 6. Iesuitæ ante sacros ordines non tenentur ad horas, neque, vt aiunt, clerici regulares. Conuersi non tenentur. Valen. loco citato ex communi.

g *Quartum.*] Nau. de orat. & hor. can. c. 7. num. 21. Azor. loco citato, quæst. 1. D. Anton. p. 3. tit. 13. cap. 4. §. 2. Steph. Dur. loco citato, lib. 3. c. 21.

De circunstantiis circa diuinum officium obseruandis.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *In officio diuino persoluendo quot circumstantiæ sint obseruandæ. Horam aliquam prætermittens, an & quando peccet mortaliter.*

2 *Officium qui vno die non recitauit non tenetur sequenti repetere. Officium non est particulariter repetendum ab eo, qui totum, aut partem, in choro canendo soluit.*

3 *Officium paruum B. Virginis, & Defunctorum, Psalmósque Graduales, vel septem pœnitentiales, qui & quando obligentur, & præter diuinum officium, recitarr sub peccato mortali.*

4 *Horas posteriores quando possit quis recitare, omissis vel non absolutis prioribus, quas sit dicturus.*

5 *Officij mutans qualitatem statutam, vel in quibusdam religionibus, vel in propriis Episcopatibus, an & quando peccet mortaliter.*

6 *Officium qui ex inaduertentia mutauit, non tenetur omnia repetere.*

7 *Officium quo tempore sit, vel publicè vel priuatim sub peccato mortali persoluendum.*

8 *Horæ publicæ vel priuatæ quo in loco sint dicendæ.*

9 *Officij persoluendi modus consistit in attentione, reuerentia,*

& deuotione, n. 13. cum seq. Attentio circa quæ versetu
10 *Attentio actualis & virtualis quæ.*
11 *Officium non potest quis dicere & aliis negotiis vacare.*
12 *Missam audiens an possit diuinum officium persoluere.*

1 SEx sunt † circumstantiæ obseruandæ in diuino offici persoluendo.

Puta, *numerus, ordo, qualitas, tempus, locus, modus.* In prim *numerus* debet esse septenarius: singulis enim diebus su septem horæ persoluendæ, & vnam absque causa prætermit tere est mortale: dummodò non sit ex aliqua obliuion
2 Quòd si aliquo die prætermisit totum † officium vel partem peccauit quidem, sed non tenetur die sequenti repetere, Inno *cap. 1. de celebr. Miss.* Syl. *verb. hora*, §. 17. debent autem is septem semel in die persolui, non bis vel ter. Vnde qui i choro canendo, totum aut partem soluit, non tenetur illu particulariter repetere. Quod si in choro prætermisit, tu tenetur. Rursus, qui per Romanum breuiarium recitant o
3 ficium, non obligantur recitare † officium beatæ Virginis, ne que septem Psalmos, neque officium mortuorum diebus, qu bus solet recitari, nisi in choro, & in die omnium defunct rum, vt constat ex motu proprio Pij V.

Ordo [a] harum horarum non est in præcepto, cùm priu tim extra chorum dicuntur: ordinem tamen absque vlla n cessitate peruertere, veniale est peccatum. Cùm verò accid
4 rit, vt in choro dicantur † horæ posteriores, ipse verò no persoluerit priores, benefaciet, si adfuerit choro, & posteà pr uatim dixerit priores. Similiter erit cùm ab aliqua pers na alicuius momenti inuitatur ad simul persoluendas h ras aliquas posteriores: potest quidem licitè cum illo pe soluere, & posteà dicere priores prætermissas. Similiter aliam rationabilem causam occurrentem, vel propter obl uionem.

5 *Qualitas* † est obseruanda etiam. Pro cuius intelligenti scito esse multiplex oficium. Vltra enim Romanum sunt singulis ferè ciuitatibus seu Episcopatibus propria officia, rursus, singulæ religiones habent suos modos recitandi pr prios. Adhuc etiam officium aliquando est de feria, aliqua do de aliquo sancto: dubitare ergo posset aliquis de oblig tione horum, an monachi teneantur ad sua officia sub mo tali, & an clerici vnius Episcopatus possint recitare Rom num, vel aliud alterius Episcopatus absque vlla facultat Hæc quidem qualitas non obligat sub mortali. Syl. *ver hor*

hora, §. 1. & 15. Caiet. *verb. hora. c.* 2. Armil. *verb. hora*, §. 7. immò docent, quòd consuetudo solùm obliget sub decentia, non sub peccato. Mihi tamen hoc non probatur; crediderim enim, qui tenentur recitare Officium Romanum, & scienter non recitant iuxta præscriptam formam Ecclesiæ Romanæ aut particularis Ecclesiæ, mortaliter peccare, loquor quando in particulari recitantur horæ: nam de choro non est dubium teneri singulos ad cantandum officium iuxta qualitatem suam, nec licet sine dispensatione suorum superiorum mutare.

Vnum tamen notandum b est, cùm ex inaduertentia † officium mutatum est: vt qui celebraturus erat de Sancto, celebrat de feria, vel è contra, tunc non est opus omnia repetere, sed solùm quod fuit particulare festo vel feriæ, vt Hymnus, Antiphonæ oratio, trina lectio, si fuit Matutinum: vel oratio in aliis horis. Hoc autem est in officio nouo: nam in veteri totum est proprium, & totum debet reperi. Quando verò aliquis psalmus, vel aliud prætermissum est obliuione, vel alia causa, sufficit repetere tantum illud: securius autem est, vt quisque clericus suo Episcopatui, & monachus suæ regulæ se accommodet. 6

Circa *tempus* c, † dico quantum ad horas publicas, seruandum esse tempus proprium horarum, seu potiùs standum esse consuetudini obseruatæ in Ecclesiis circa hoc: & similiter priuilegiis circa matutinum concessis. Quantum verò ad eos, qui priuatè horas recitant, dico diem computari ab occasu d diei præcedentis, vsque in mediam noctem sequentis: ita vt, qui hoc toto tempore horas soluerit, non peccet mortaliter; dummodò solùm Matutinum dicat post occasum diei antecedentis, & non horas alias, nisi post mediam noctem: quamuis etiam matutinum possit dicere per totum diem. Verbi gratia, horæ diei Veneris possunt recitari ab occasu diei Iouis, vsque ad mediam noctem Veneris. Qui toto hoc tempore non soluit, peccat mortaliter, qui verò persoluit, licet omnes dicat nocte Veneris, non peccat mortaliter, sed venialiter grauiter, si sine causa id faciat. 7

Hoc tamen obseruandum est, quòd, quamuis matutinum dicere possit statim post oocasum Iouis, non tamen dicere potest horas, nisi post mediam noctem, incipiente iam die Veneris. Vt verò horæ dicantur absque omni peccato, sunt obseruanda tempora, nempe vt Matutinum dicatur post occasum, vsque ad principium Solis diei Veneris. Possunt autem separari e Laudes à Matutino, vt dicatur noctu Matutinum, &

iam incipiente die, Laudes. Prima ante Solis ortum dici potest. Tertia aliquanto post ortum Solis, Sexta prope prandium, Nona, Vesperæ etiam & Completorium post prandium dici pos sunt, quamuis Completorium aliquando prope noctem.

Aliqua tamen causa rationabili, vel occupatione legiti ma, potest iste ordo peruerti, & simul possunt recitari, ant vel post prandium: sed melius est ante prandium ipso man recitare vsque ad Nonam, & post prandium Vesperas cu Completorio. Laudabilius etenim est anteponere [f], quàn postponere: illud namque magis indicat prouidentiam hoc verò negligentiam. Tempore quadragesimali qui pri uatim diceret Vesperas post prandium, nequaquam pec caret mortaliter, quemadmodum sentit Syluester *verb. h ra.* §. 10. quod si sine vlla causa fieret, peccatum veniale esse Omnia autem ista per priuilegium, cessant ab obliga tione.

8 Circa *locum* [g], dico, † Horæ publicæ in Ecclesia dici de bent. Priuatæ non habent locum determinatum, possunt Ecclesia, vel domi, vel in agro, vel in via dici. Laudabilius ta men est, vt vnusquisque domi habeat locum aliquem sec tum vel oratorium, in quo dicat officium, vt cum attentio & reuerentia maiori dicere posit.

9 Circa *modum* [h], † obseruare oportet, vt dicat attentè, uerenter, deuotè. Attendere quidem debet, vt aduertat q dicat. Multiplex tamen est aduertentia. Prima, circa verba singula proferat debitè. Altera, vt intelligat sensum verbo rum. Tertia, vt attendat finem orandi, scilicet, considere Deo præsentem, & cum ipso verba facere.

Prima attentio seu aduertentia est necessaria. Vnde qui a verba non profert, aut ex nimia acceleratione malè profe aut qui cum alio recitans, non expectat fines versuum, anticipat acceleranter, non implet præceptum. Neque simil ter qui cum similibus recitant, neque reprehendunt. *c. dolent de celebratione Missarum.*

Secunda aduertentia non est necessaria: nam multi n intelligunt in particulari, quæ verba intendunt.

Tertia non est necessaria, sed magnæ vtilitatis, & que

10 possunt etiam ignari sensus verborum habere. Est autem attentio illa verborum necessaria, aut actualis aut virtuali Actualis dicitur, quando actu aduertit: virtualis, cùm incep animo dicendi officium, & attendendi, & posteà non muta animum, quamuis non attendit. Ille mutat animum, qui ad uertit se non attendere, & vult adhuc ad alia diuerti. Q

ve

verò sic se non habet, censendus est aduertere. Hinc fit, quòd non possit quis dicere † officium, & vacare aliis negotiis, quibus attentio aufertur, vt scribere, seu alia legere, & simul recitare: vel etiam attendere officiis, quibus distrahi potest. 11

Poterit tamen simul audire † missam i & horas persoluere, quia ista ad vnum ordinantur finem. Et præceptum audiendi Missam non est verbis intendere, sed sacrificio adesse, etiam verbis non auditis: vnde etiam præcepto Missæ satisfieri potest, & præcepto recitandi horas: quamuis quidam contrarium putent, sed sine ratione probabili. Ecce igitur quid sit attentè recitare. Debet etiam † reuerenter recitare, quippe qui Deum laudat, & ipsi cultum exhibet, & cum Deo loquitur. Non est autem necessarium horas persoluere quando priuatim recitantur, nudo capite, aut genu flexo, quamuis, si fiat, decenter fieret. 12 13

Rursus debet esse † deuotio, vt animus noster inflammetur amore Dei, quem laudamus, & ardeat desiderio videndi, quem fide cernentes præconiis extollimus; quamuis si hæc desint absque contemptu, non sit peccatum mortale. Hæc igitur sunt obseruanda in officio persoluendo. Maximè autem curandum est, vt, cùm accedimus ad officium, nos præparemus consideratione eius, ad quem laudandum accedimus, & petitione ab ipso vt dignè laudemus. Cùm autem recedimus, gratias agamus, & veniam pro negligentiis commissis petamus. Est autem vna oratio Leonis Papæ notanda. Concessit enim iste Papa, vt qui post officium ipsam dixerit, remissionem admissarum negligentiarum in officio recitando consequatur. Oratio ista est: 14

Sacrosanctæ & indiuiduæ Trinitati, crucifixi Iesu Christi Domini nostri humanitati, & beatissimæ ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fœcunditati, & omnium sanctorum vniuersitati, sit sempiterna laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobisque remissio peccatorum per infinita secula seculorum. Amen. Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni Patris filium. Beata vbera quæ lactauerunt Christum Dominum. Pater noster, Aue Maria. Refert hoc Nauar. *c. quando. de Cons. d. 1. notab. 19.*

ADDITIONES.

a *Ordo.*] Vide Azor. c. 10. n. 2.
b *Vnum tamen notandum.*] Azor. loc. cit.
c *Circa tempus.*] Azor. 9.
d *Ab occasu.*] Iure communi horæ à media nocte initium

 sumunt,

sumunt, sed consuetudine receptum est vt nocturnæ preces ante solis occasum recitari possint. Quidam existimant duabus tribusque horis post meridiem recitatis horis Vespertina, & Completa, posse persolui nocturnas sequentis noctis horas: quod permitti posset in illis locis, vbi hæc viget consuetudo, quidam enim priuilegium summi Pontificis obtinuere, vt vna hora ante occidentem Solem recitare possint. Vide Azor.c.9.quæs.5.

e *Possunt etiam separari.*] Sine rationabili causa hoc facere erit veniale crimen, Azor. c.8.q.4. cum causa iusta licet ibid. *Quando separantur nocturnæ preces à laudibus matutinis*, ante *laudes recitanda est oratio Dominica, & salutatio Angelica, & terminandæ nocturnæ eadem precatione.* Nauar.c.3. num.64.de orat. Vide Azo. loc. citato.

Nauar. & Azor. loco cit. tres nocturnas vigilias iusta de causa disiungi posse aiunt, quod est probabile.

f *Laudabilius antepon.*] Azor.c.9.q.3.

g *Circa locum.*] cap.si quis presbyter,d.91. Azor.c.11.q.8.

h *Circa modum.*] Azor.c.11.

De attentione triplici D. Th. & Caie.2.2. q.83. art.13.Na. c.25.n.105.De attentione,multa Azor.c.12.Sot.l.10.q.5.art.5. Valent.tom.3.d.6.q.2.p.10.

Quæritur, an Clericus qui sponte distracto animo horarias precationes recitat, peccet mortiferè.2.an repetere horas.3.an fructus restituere teneatur si beneficium possideat.

Quidam dicunt non peccare mortiferè, quia attentio in c. dolentes, de celebr. Miss. est in consilio.2. quia cum Ecclesia internos animi actus non puniat, mentis attentionem non præcipit, sed hæc sententia displicet Caiet.loc.citato, Sot.l.c. art.5.concl.7.Gab.in can.lect.62.Azor.c.12.q.6.

2. Probabile est, non teneri ad repetendas horas. Medina de orat.q.16.oppositum tamen probatur, Azor.l.c.

3. Restituendos fructus, Nau. de orat.c.20. n.32. Sot.conclus.6 Azo.loc.cit.& alij aiunt: negant alij, vide Azor.ibid.& Pet.Nauar.loc.cit.2.de rest.n.131.

i *Audire Missam.*] Ioan. Medina q.44.de confessione, Suar. d.8.sect.3.in fine, Nau.c.21.n.8. dummodo, in vnam rem adeò non incumbat, vt alteri necessariam attentionem auferat, Carbo c.9. de Missa audienda, Azor. lib.7.c.5.q.3.contra Syl. Missa 2.q.6.Arm.n.36.& v.festum n.11.

De causis excusantibus ab officio persoluendo.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Infirmitas an semper excuset à diuino officio persoluendo.*
2 *Ab officio diuino persoluendo excusati, non tenentur alios recitantes audire, aliásve orationes dicere. Missam an debeat dicere cùm possit, qui officium recitare nequit.*
3 *Negotiis alienis impeditus excusatur à recitando diuino officio.*
4 *Officium potest prætermitti propter vrgentem necessitatem.*
5 *Breuiarium non habens, an & quando excusetur nisi recitet officium.*
6 *Dispensatio Papalis an concedatur absolutè à recitando diuino officio.*
7 *Beneficij tenuitas an excuset à persoluendo diuino officio.*
8 *Beneficij fructus non recipiens, an & quando non teneatur recitare officium.*

ALiquæ sunt causæ, quæ excusant ab officio persoluendo.

Prima est † infirmitas, non quæcumque, sed cùm talis est, 1
vt recitare inferat aliquod notabile damnum. Innocent. *c.* 1. *de celebr. miss.* vnde cùm infirmitas leuis est, & commodè absque damno recitari potest, non excusat. Panorm. ibidem. Quo fit, vt quartana non excuset, saltem illo tempore, quo homo non vexatur febri. Cùm autem homo per infirmitatem excusatur ab officio † non tenetur aliud recitare, nec 2
mente orare, nec alios recitantes audire. Potest aliquando esse, vt talis sit infirmitas, vt nocumentum inferat recitare, non autem celebrare sacrum, & tunc potest celebrari absque officij recitatione. Similiter cœcus excusatur à recitando, & is, cuius nimis nocetr visui recitare, & iste potest dicere sacrum. Isti autem, qui excusantur à recitando, non tenentur alios audire recitantes. Palud. 4. *d.* 15. *artic.* 2. nec alias orationes dicere.

Altera causa est occupatio alterius † negotij, cui tenetur 3
magis incumbere, puta, cùm quis circa prædicationem publicam

blicam (vide Sylu. *ver. hora*. §. 18.) aut lectionem aliquam ita est impeditus, vt non possit satisfacere, si officio horarum vacet.

Similiter qui habet curam infirmi alicuius, & non potest vacare officio absque graui damno infirmi, isti non tenentur pro tunc officium dicere, quamuis maxima cura adhibenda est, vt quantum fieri possit, officium aut pars aliqua, persol-
4 uatur. Officium † enim, cùm sit maximè proprium clerico, non est prætermittendum, nisi graui vrgente necessitate, vt aliud fieri non possit. Similiter qui ad impediendum populi concertationem, vel aliquos pugnantes, vbi est periculum mortis, currit, & tempus recitandi præterit, iste potest pro tunc omittere officium.

5 Tertia causa est, cùm deest † breuiarium: nam si aliquis perdidit breuiarium, & est in loco, vbi non potest aliud habere, non tenentur. Quòd si est in loco, vbi sunt breuiaria, sed non habet vnde emat, quia pauper est, non tenetur, tenetur tamen aliquid aliud recitare, vt tenet Fumus *verb. hora*, maximè si beneficiatus est. Sed ego non credo: quia non tenetur nisi ad officium, cùm ab hoc liberetur, non est amplius obligatio. Quod si sua culpa perdidit à principio, peccauit tunc, sed postea non peccat in non persoluendo, nisi ipse proiecisset breuiarium, vt se impossibilitaret ad recitandum: tunc peccat quoties non recitauerit, nisi posteà pœnituerit.

Quarta causa est, dispensatio Papalis. Potest enim non re-
6 citare si Papa dispensat. Sed nota, quòd Papa non † dispensat absolutè, sed commutat in aliquas orationes alias, & aliqui dicunt, quòd non potest dispensare sine commutatione, præsertim quando obligatur ad persoluendum officium ratione beneficij; sed existimo id sine fundamento dictum esse.

7 Quinta causa [a] est, ex tenuitate † beneficij: quando enim beneficium est tenuissimum, vtputa non excedens quantitatem octo ducatorum, tunc non tenetur ad tantum onus, quantum est officium; secus si esset pinguius, quamuis adhuc ad sustentamentum non sufficeret, sed esset aliqua saltem bona pars sustentationum, ita tenet Soto *lib. 10. de iustitia, quæst. 5. art. 3.* contrarium tamen tenet glos. *can. clericus dist. 91.* & Syl. *verb. hora. §. 3.* tenenda tamen est sententia posterior, quod tenetur recitare, nullus enim canon excusat eum, & ratione tituli obligatur ad horas persoluendas.

8 Sexta causa est, quando habet † beneficium, tamen non recipit vllos fructus, nec per se, nec per alium, nec per ipsum

stat,

ſtat, quominùs recipiat. Vbi nota tres conditiones eſſe neceſſarias, vt qui habet titulum beneficij excuſetur.

Prima eſt, quod nullos recipiat fructus: vnde qui recipit ſaltem diſtributiones, quamuis non recipiat redditus, tenetur recitare: vnde qui omnes redditus pro penſione reddunt, non excuſantur, ſi beneficij adminiſtratio ipſis competat.

Secunda eſt, quòd nec per ſe, nec per alium recipiat: vnde qui per alios recipit, tenetur; ex quo fit vt multi iuuenes teneantur recitare, quorum patres redditus percipiunt.

Tertia eſt, quòd per ipſos non ſtet, quominus recipiant; vnde qui non recipiunt vllos fructus ſua culpa, quia non ſeruiunt, vel quia non accipiunt poſſeſſionem, non excuſantur ab officio ſoluendo. Quando verò hæ tres conditiones concurrunt, non tenetur, puta quando non recipit vllos fructus, nec per ſe, nec per alium, nec per ipſum ſtat, quominus recipiat, talis non tenetur, niſi tamen ſperet recipere. nam ſi lis eſt, & ſperat certò recepturum ſe fructus etiam illius temporis præſentis, quia certa eſt iuſtitia, vt fit quando ipſe eſt ſpoliatus, & pars aduerſa intruſa, tunc tenetur recitare ex tunc. Ex his ſequitur, quòd qui ſolùm habet titulum, & ex conceſſione Papali omnes redditus altari dantur, ſimul cum tota beneficij adminiſtratione, iſte talis non tenetur.

ADDITIONES.

Vide Nau.cap.25.num.100.de orat.c.11.Azor.cap.13.Val. l.c.prope finem.

a *Quinta cauſa.*] Vide ſuperiùs ad cap.12

Qui ad ſubdiaconatum euectus eſt, tenetur ab ea hora initium ſumere recitandi quæ reſpondet horæ, qua promotus eſt, Azor.loco citato.q.17.

Quid ſit Sacramentum.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Sacramenti deſcriptio, & num. 5.*
2 *Signum quid vocetur.*
3 *Signum Rememoratiuum, Demonſtratiuum, & Prognoſticum.*
4 *Anima per quæ ſanctificetur.*

6 *Sacramenta sunt remedia contra peccatum, & Cæremonia diuini cultus.*
7 *Sacramenta veteris & nouæ legis quomodo differant.*
8 *Sacramentum vnde dicatur.*

DE primo Sacerdotis officio hactenus diximus in libro isto, nunc de secundo, puta sacramentorum administratione differendum est. Non autem est, vt diximus in libro primo, officium omnibus sacerdotibus commune, sed iis, quorum est aliqua iurisdictio, saltem in foro interiori; quoniam verò alterius à Sacerdote non est ista ministrare, meritò inter officia Sacerdotis hoc etiam computatur. Ab eius igitur descriptione incipiendum est, puta quid sit sacramentum? Quamuis autem variæ dentur à Doctoribus descriptiones, nobis sic videtur posse facilius & compendiosius descri-
1 bi: Sacramentum † est [a] *signum sensibile spiritualis animæ sanctificationis, ad cultum veri Dei à Christo Domino institutũ.* In qua descriptione sunt quinque partes maximè consideranda.
2 Prima est *signum*. Vocamus † signum, aliquid, quod, vltra cognitionem sui ducit nos in alterius cognitionem: hoc est, dum se facit cognoscere, simile etiam aliud reducit in mentem. Sacramentum est huiusmodi; est enim quædam res, quæ vltra sui cognitionem aliud etiam cognoscere facit. Sunt au-
3 tem tria genera † signorum: primum dicitur *rememoratiuum*, secundum, *demonstratiuum*, tertium, *prognosticum*.

Rememoratiuum est, quod facit nos sua præsentia recordari alterius, vt, cùm aliquis vult non obliuisci alterius, digitum filo ligat, filum signum est rememoratiuum eius, quod sibi proponit obseruandum.

Demonstratiuum, est signum, quod aliquam occultam rem præsentem demonstrat, vt ramus ante tabernam, signum est vini, quod ibi venditur.

Prognosticum, quod futura prænunciat, vt Iris est signum prognosticum futuræ pluuiæ. Sacramentum non tantum est signum vno modo, sed his tribus: est enim rememoratiuum, demonstratiuum, & prognosticum, vt declarabitur.

Altera pars est, *sensibile*. Cùm enim res quædam sint sensibiles, nempe, quæ aliquo sensu exteriori percipiuntur: quædam spirituales, quæ non percipiuntur sensibus: fieri etiam potest, vt sit signum sensibile & spirituale: sed sacramentum signum est quoddam sensibile, id est, res quædam sensibus subiecta, indicans tamen aliquid occultum.

Tertia pars est, *spiritualis sanctificationis animæ*. In hac declaratur

tur cuius signum sit istud Sacramentum, & dicitur esse si-
gnum spiritualis sanctificationis animæ, seu potius rei ani-
mam sanctificantis. Anima † autem sanctificatur per gratiæ,
virtutum, & donorum infusionem; seu per gratiam, quam 4
reliqua comitantur. Est igitur sacramentum res quædam sen-
sibilis, quæ indicat animam hominis interius per gratiam
sanctificari. Cùm enim aliquis baptizat; illa verba, *Ego te ba-
ptizo*, & illa lauans aqua, actus quidam est sensibilis, qui indi-
cat animam hominis interius per gratiam sanctificari. Ob
id sacramenta dicuntur signum gratiæ, seu signa rei sacræ.
Per rem sacram gratia intelligitur. Dicitur etiam † *visibilis*
forma inuisibilis gratiæ. Aduerte tamen [b], quòd sacramenta 5
non tantùm sint signa gratiæ nos formaliter sanctificantis,
sed etiam passionis Domini effectiuè nos sanctificantis, sed
similiter futuræ beatitudinis finaliter sanctificantis. Vnde
Sacramentum est signum passionis rememoratiuum, gratiæ
demonstratiuum & gloriæ prognosticum. Quod in illa An-
tiphona sanctissimi Sacramenti exponitur, cui per excellen-
tiam ista appropriantur, quæ tamen omni sacramento con-
ueniunt. *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur*
memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ
nobis pignus datur.

Quarta pars est † *ad cultum veri Dei institutum.* Circa 6
huius declarationem aduerte, quòd Christus Dominus non
solùm fuit noster Redemptor à peccato & reparator, sed &
Doctor & magister instruens & docens viam, qua regnum cæ-
leste consequamur. Hinc est, quòd nón solùm vt Redemptor
debuit nobis remedia relinquere, quibus à peccato mundare-
mur, sed vt Doctor & magister debuit nos instruere, & relin-
quere modum & cæremonias sui cultus, quibus Deum ve-
neraremur & adoraremus. Hæc vtraque complexus est si-
mul in sacramentis: nam sacramenta non solùm sunt medi-
cinæ quædam & remedia contra peccatum, sed etiam sunt
cultus & cæremoniæ quædam, quibus Christiani & fideles
Deum venerantur. Qui ergo hoc sacramentum suscepit, hæc
duo simul exercet. Ob id, in descriptione posita est illa pars,
institutum ad cultum veri Dei.

Quinta pars est, *à Christo Domino*: sciendum [c] est enim, quòd
particulæ omnes præcedentes huius descriptionis † conue-
niunt sacramentis legis veteris: Circumcisio [d] enim erat si- 7
gnum sensibile: erant enim signa gratiæ, & in cultum Dei in-
stituta. Sed in hac vltima particula discrimen est à sacra-
mentis legis Euangelicæ, nam illa erant à Deo instituta, est
enim

enim Deus etiam Saluator & instructor veritatis, ad nostra sunt à Deo per Christum Dominum: Christus enim omnia nostra sacramenta instituit. Ex his tota definitio sacramenti manet exposita. Aliud etiam est discrimen notandum inter sacramenta nostra & veteris legis, quòd nostra efficiunt gratiam, quam signant; sunt enim instrumenta effectiua gratiæ, at illa antiqua non efficiebant gratiam, sed in illis dabatur gratia ex fide venturi Messiæ.

8 Dicitur † Sacramentum, quasi quoddam sacrum secretum. Est enim magnum secretum quòd res sensibilis quædam animam interiùs purificet. Quamuis autem apud antiquos Latinos non sumatur in ista significatione, nihil refert: non enim habuerunt rem, sicut nos. Emergentibus autem rebus, nouas licet imponere voces.

ADDITIONES.

Vide Catechismum Romanum, cap. 4. de sacramentis, D.Th. 3.p.q.60. & in 4.d.1. D. Bon. Rich. & cæteros scholasticos cum Magistro ibid. Sot. præcipuè ex recentioribus, & Bellarm.lib.1.de Sacramentis in genere, à cap.8. vsque ad 11. Suarez tomo 3.d.1.Val.tomo 4.d.3.q.1.

a *Sacramentum est.*] D.Thom.ex D.Aug.lib.10.cap.5.de ciuitate Dei desumpsit illam definitionem, *Sacramentum est signum rei sacræ*, in qua nomen, sacramentum, satis est genericum, complectitur enim etiam sacrificium; quod quidem est signum rei sacræ: at quoniam Sacramentum non solùm significat gratiam, sed etiam confert, hinc D. Thom. addidit, Quatenus sanctificat homines, vide Suar. sectio 4. artic. 3. vbi alias recenset definitiones, vide etiam sect. 1. & 2 & Val. puncto primo, loco citato, & Petrus à Soto lectione septima de sacramen.

Continent gratiam quam significant sacramenta, eámque non ponentibus obicem conferunt. Est de fide, Conc. Trid. sess. 6.can.6. de sacrament. vide Suar. dist. 7.sect. 1. Loquitur autem Conc. de nouæ legis sacramentis, quæ hanc gratiam ex opere operato conferunt, vt definit idem Conc. loco cit. can. 8. Vide Suar.loc.cit.

Quomodo nouæ legis sacramenta gratiam efficiant: docet Valen.q.3.p.1.ex D.Thom.q.62.art.1.3.4.

b *Aduerte tamen.*] Suarez q.60.d.1.sect...col.2.

c *Quinta, &c. sciendum.*] Vide Conc.Trid.can.2.loc.cit.

d *Circumcisio.*] An hæc gratiam conferret, disputat Sot. d. 2.q.1.art.4.vide Suar.d.10.sect.1.2.D.Tho.q.70.art.4. Val.d. 4.q.5.

4.q.5. p. vni. conferebat gratiam non sua virtute, sed ex virtute fidei passionis Dominicæ, cuius signum erat. Sot. loc.cit.

At illa antiqua veteris legis Sacramenta nulla virtute prædita erant ad iustificantem gratiam conferendam, sed fidem, qua iustificabantur homines illi, significabant. Sot. 3. artic.6.concl. 3, D.Thom.q.62.art.5. Vide Valen.p.3. Suarez d.10.sectione 1.2.3. In 3.autem sect. hæc duo probat.

1. In veteris legis Sacramentis nulla ex opere operato fuit data gratia, ex D.Tho.4.d.1.q.1.a.5. & communi Theologorum sententia (non loquitur tamen in his propositionibus de circumcisione, sed de aliis Sacramentis) contra tamen quidam sentiunt.

2. Isti viri qui illis sacrificiis, sacramentísve vtebantur, de condigno gratiæ augmentum merebant, opera enim illa à Deo præcepta ex obiecto bona erant.

De differentia sacramentorum veteris & nouæ legis, Valent.q.6.p.1.

De his, quæ in sacramento necessaria sunt.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Sacramentum necessariò requirit materiam, formam & intentionem tam conferentis, quàm suscipientis, num. 3.4.5.& 6.*

2 *Sacramenti effectus non est semper de necessitate.*

7 *Effectus Sacramenti est duplex.*

8 *Sacramenta quomodo conferant gratiam.*

9 *Gratia prima & secunda quæ.*

10 *Character quid.*

11 *Potestas spiritualis triplex datur in Sacramentis.*

12 *Baptismus est ianua Sacramentorum.*

13 *Sacramenta characterem imprimentia quæ sint, & an possint iterari.*

QVinque [a] in † sacramento conueniunt, materia, forma 1
sacramenti, intentio ministri conferentis, intentio
suscipientis, effectus ipsius sacramenti. Quatuor priora sunt
de necessitate sacramenti, ita vt vel vno deficiente sacramen-
tum non sit: vltimum autem, † non semper est de necessita- 2
te; nam potest verum sacramentum consistere, quamuis non
sequatur effectus ipsius, vt paulo post declarabitur. Oportet

autem singula hæc declarare in communi, nam post in parti-
culari declaranda sunt.
3 In sacramento reperiuntur † res & verba. Verbi gratia, in
Baptismo est res aqua, & verba, *Ego te baptizo*. In pœnitenti
res sunt peccata, verba, *Ego te absoluo* : sic in aliis res dicitu
materia Sacramenti, verba ipsa dicuntur forma. Sunt auten
ista adeò necessaria, vt si adhibeatur res sine verbo, vel ver-
bum sine re, nullum sit sacramentum.
4 Adhuc etiam debet esse † minister, qui in omnibus sacra
mentis est necessarius, licet non in omnibus opus sit distin
gui à suscipiente. Nam in Eucharistia Sacerdos se commu-
nicat, & in matrimonio coniuges inter se contrahunt, i
aliis semper est distinctus. nullus enim se Baptizare, Confi
mare, Absoluere, Ordinare, aut Vngere potest. Est autem i
5 ministro, sacramenta conferente, necessaria † intentio ist
quæ intentio debet esse conferendi ipsum sacramentum,
faciendi quod facit Ecclesia, aut minister Ecclesiæ.
Vnde, qui absque illa intentione faceret, nullum confer
sacramentum : qui verò cum hac intentione fecerit, quam
credit quæ facit, non habere efficaciam, & nihil esse, tam
Sacramentum confert. Vnde tali intentione baptismus ab i
fidelibus collatus valeret. Nec opus est [b], quòd ista inten
sit actualis : sat enim est, quòd sit virtualis, idest, quòd, d
accedit ad sacramentum conferendum, accedat eo animo
ciendi quod facit Ecclesia, licèt actu non cogitet quod fac
immò nec opus est vt cùm accedit, dicat actualiter, inte
facere, quod facit Ecclesia, sed, quòd talis intentionis virtu
moueatur, scilicet quòd accedat vt minister Ecclesiæ, ad co
ferendum quod est sui muneris.
6 Vltra etiam hoc, est necessaria † intentio suscipientis, cù
adultus [c] est. Nam in paruulis Ecclesia supplet intention
illorum; in adultis autem opus est intentione, adeò vt, si qu
vi aut nolens baptizaretur, non esset baptizatus, aut do
miens, aut amens, dummodò non præcessisset intentio, vt
set saltem virtualis, cùm confertur : ista enim sufficeret. Ide
etiam de aliis sacramentis censendum est. Hæc igitur qu
tuor sunt ad integritatem sacramenti pertinentia, quoru
singulis deficientibus, nullum est sacramentum, & recita
deberet.
7 Effectus [d] † sacramenti duplex est, vnus communis,
generalis omnibus sacramentis. Alter est specialis quibusda
tantùm, non omnibus.
8 Effectus generalis est † gratia. Omnia enim sacramen
co

conferunt gratiam debitè accedentibus & suscipientibus, & hoc ex opere operato, idest, ex vi ipsius sacramenti. Vlteriùs deuotioni cuiusque vltra gradum gratiæ respondentem, datur quidam gradus gratiæ propter ipsum sacramentum. Attende tamen, quod duplex est † gratia [e], prima & secunda. 9

Prima est, quæ datur homini, qui erat in peccato, vel non erat Dei amicus.

Gratia secunda est, quæ datur iam existenti in gratia. Nam gratia habita augetur per additionem noui gradus gratiæ. Sacramenta ergo dant gratiam habenti, & sic conferunt gratiam secundam. Dant etiam non habenti, vt pueris ante vsum rationis, & his, qui sunt in peccato quidem, sed cum attritione accedunt, putata contritione [f], hi gratiam primam recipiunt; & hoc est, quod alij dicunt communiter, Sacramenta ex attrione faciunt contritum, idest, aliquando homo debet de peccato dolere, qui dolor per se non sufficeret delere peccatum, & tamen, accedente Sacramento, deletur. Cum gratia intelligas [g] charitatem & alias virtutes, quæ ex ipsa sequuntur.

Effectus particularis est character [h]. Est autem † character potestas quædam spiritualis, quæ indelebiliter imprimitur in animæ potentia rationali, scilicet intellectu. 10

Triplex † potestas spiritualis datur in Sacramentis.

Vna est, ad conferenda & ministranda spiritualia, & hæc potestas in sacramento Ordinis datur. 11

Altera est ad recipienda spiritualia & sacramenta, & hæc datur in baptismo: est enim † baptismus sacramentorum ianua, non baptizato enim nullum prodest sacramentum, nisi post baptismum. 12

Tertia est, ad fortiter agendum contra Christi inimicos, scilicet mundum, carnem, & dæmonem, vincendasque tentationes eorum, & hæc datur in Confirmatione, per quam homo recipit signum militiæ Christi, & se pro ipso fortiter pugnare obligat.

Vnde, cùm triplex sit potestas, est triplex † sacramentum characterem imprimens, Ordo, Baptismus, Confirmatio. Est 13 autem ista qualitas, quæ dicitur character, à Deo indelebiliter impressa, vt nec per mortem auferatur. Vnde si quis mortuus resurgeret, non esset iterum baptizandus, nec confirmandus, nec ordinandus, si viuus ista receperat: ob id ista sacramenta non possunt iterari. Hæc igitur quinque sunt in sacramento consideranda.

ADDITIONES.

Tribus Sacramenta perfici, materia, forma, & minist. intentione, definiunt Concilia Flor.& Trid. vide Val.d.3.p. quæst.5.

a *Quinque.*] Vide Pet.à Sot.lect.8.de sacram.

b *Nec opus est*] Vide Sot.d.1.q.5.artic.8. Richar. Bonau. d.6.Suar. d.13. sect. 3.Angles in 4. pagina 26. Valen. puncto tertio, col.7.Concil.Triden.sessione septima, canone 11.

c *Adultus.*] Vide Pet.à Sot.lect.9.

d *Effectus.*] Idem ibid.Viguer.cap.16.vers.10.

e *Gratia duplex.*] Vide D. Thom. q.62. articulo secund. Suarez ibid. Viguer.ibid. ver. 11. loco citato, Sot.q.3. art.

f *Attritione putata contritione.*] Baptismus & pœnitentia cum notata attritione suscipi poss[illegible]t. Ita Ruardus Taper. explicat. artic.4. Lou. Val. d.7.q.8.p.4. col.7. ex D. Th. q.79.att.3.ad 2.q.80.ar.4.ad 2.Sot. 4.d.12. q.1.art.4.attritionem putatam contritionem ad suscipiendum baptismum sufficere ait.

g *Cum gratia intelligas.*] Suarez sect.2. vide Sotum d.6. 1.art.3.4.

h *Character.*] Vide Viguer.à vers. 12. Sot. quæst.4. Suar. 12.Val.quæst.4.D.Thom.quæst.63.

De numero & sufficientia Sacramentorum.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Sacramenta sunt septem.*
2 *Spiritualis vita procedit ad similitudinem vitæ corporalis.*
3 *Homo est animal ciuile. Vita corporalis & spiritualis qui[bus] rebus in se perficiatur.*
4 *Sacramenta quæ sint ad salutem necessaria, & quæ de p[ræ]cepto tantùm, & vtrùm sint semper necessaria in [re] an aliquando sufficiant in voto.*

1 SEptem a esse † Sacramenta Ecclesiæ fides docet, ideo[que] hæresis esset id negare. Hæc autem sunt, Baptismus, Co[n]firmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, [&] cer, Matrimonium. Quorum sufficientia b sumi potest [ex] perfectione vitæ corporalis, ad cuius similitudinem proc[edit]
2 † vita spiritualis. In vita autem corporali perficitur ho[mo] du[pliciter]

dupliciter, primò in se, vt est quædam particularis persona; secundò in ordine ad alios, vt est pars reipublicæ. Est enim † 3 homo ciuile animal.

In se primò omnium perficitur per generationem, qua recepit esse.

Secundò, per augmentationem, qua ad debitum terminum quantitatis peruenit.

Tertiò, per nutritionem, qua in robore & esse suo conseruatur.

Quartò, si in morbum incidit, sanatur per medicinam.

Quintò, post sanitatem acquisitam, reliquias infirmitatis per diætam expellit & bonum regimen.

In ordine ad alios perficitur per dignitatem, qua aliis præficitur, & alios gubernat, & per contractum matrimonium, quo respublica in sua multitudine conseruatur. Ad hanc similitudinem vita spiritualis procedit.

Primò homo nascitur in vita spirituali, qua ante erat priuatus, & hoc fit per baptismum, quo homo nascitur denuò in spiritu.

Secundò, indiget robore gratiæ susceptæ, & hoc fit per Confirmationem.

Tertiò, indiget cibo spirituali, quo anima nutritur in gratia & spiritu, & hoc per Eucharistiam, quæ viaticum dicitur,

Quartò, indiget medicina sanante, si quando in peccatum incidat, & hoc per pœnitentiam.

Quintò, indiget expellere reliquias aliquas ex peccatis remanentes: non enim homo dolet, sicut debet, ex negligentia sua, & ad hoc indiget extrema vnctione, quæ datur tempore mortis, quia tunc anima omninò debet esse purgata, quippe quæ diuino conspectui est præsentanda. His sacramentis homo perficitur in se: in ordine verò ad alios perficitur per Ordinem, quo homo potestatem habet aliis sacramenta ministrandi. Similiter per matrimonium, quo multitudo hominum conseruatur: ex quorum congregatione Ecclesia consistit. Vnde fit, vt Sacramentorum numerus sufficiens sit & completus.

Ex his † sacramentis [c] aliqua dicuntur necessaria ad salutem, sine quibus non potest contingere alicui salus. Aliqua 4 non necessaria, quamuis omnia sint in præcepto. Baptismus & Pœnitentia sunt necessaria. Baptismus quidem omnibus, Pœnitentia his, qui mortaliter peccant. Sunt autem sic necessaria, vt nullus, secundùm legem ordinariam Dei, modò possit ingredi cælum, quin baptizetur, &, si post baptismum

peccat mortaliter, quin pœniteat & confiteatur. Attende tamen, quod non sunt ita necessaria in re, sat est in voto & proposito, cùm re haberi non possunt. Vnde qui dolet de peccato sufficienter, & cum proposito confitendi, vel voluntate, si posset, consequitur gratiam, & si moritur, saluatur. Idem de Baptismo. Vnde Catechumenis, qui Baptismum in voto habent, si casu moriantur, si dolorem de peccatis habuerunt salui sunt. Alia Sacramenta, puta Eucharistia, Confirmatio, Extrema vnctio, sunt quidem in præcepto certis temporibus, & cùm haberi possunt, itavt obligent tunc ad susceptionem; sed non sic, vt sine illis non contingat salus. Ordo & Matrimonium sunt necessaria in Ecclesia in communi considerata, & sic obligant ad susceptionem, tamen ista necessitas non se extendit ad personas particulares, nisi ratio necessitatis vrgeat, vt si tanta esset hominum paucitas, vt aliqui obligarentur ad matrimonium, & aliqui ad ordinem, quod modò non euenit. Superest, vt in particulari de singulis tractemus.

ADDITIONES.

a *Septem.*] Concil. Trid. can. 1. loco citato, vide etiam Flo. & Suar. ad q. 6. art. 1.

b *Sufficientia.*] Vide D. Th. q. 65. art. 1. 2. & 4. cont. Gen. c. 58. Ferrar. ibid. Suar. loc. cit. Sot. q. 6. art. 1. Sot. Diu. Bonauen. distinct. 2. Viguer. vers. 17. loc. cit.

c *Ex his sacramentis.*] Vig. vers. 9. D. Tho. q. 65. art. 4. Suar. ibid. Sot. loc. cit. art. 4. de baptismo, Rodriquez par. 1. c. 25.

De materia remota & propinqua Baptismi.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Baptismus quid.*
2 *Baptismi materia remota & propinqua, num. 7.*
3 *Baptismus non potest esse in vino, ceruisia, lacte, liquori[bus] herbarum, florum, aut arborum, sudore, sputo, vrina[ue] quando. Item potest esse in aqua indifferenter, s[iue] calida siue frigida, pluuiali, fluuiali, salsa, dulci, pu[ra] vel mixta. Immò in lixiuio, brodio, aqua è luto expre[ssa] vel sulphura.*
4 *Baptismi aqua nõ benedicta vtens quãdo peccet mortali[ter]*
5 *Baptismi materia quare sit instituta aqua à Christo.*

6 *Aq*

6 *Aquæ effectus tres.*

8 *Baptizari an possit puer in manu, vel pede quem è matris ventre periclitans emisit, & si nascatur viuus, an sit rebaptizandus denuò sub conditione.*

9 *Baptismum an & quando recipiat puer moriens in puteum proiectus, & quid agendum si hauriri non possit aqua, & irregularis an fiat illum proiiciens, si reff cetur.*

10 *Baptizari an possit in ventre vel intra corium inclusus.*

PRimum omnium sacramentorum, secundum ordinem susceptionis, est baptismus quem Magister Sent. in lib. 3. d. 3. sic definit. † *Baptismus est ablutio corporis exterius facta, sub præscripta forma verborum* In baptismo [a], sicut in quouis sacramento, quinque sunt consideranda, materia, forma, minister, suscipiens, effectus. 1

Materia duplex est, alia remota, altera propinqua. Materia † remota est aqua [b]: propinqua est ablutio, quæ fit mediante aqua. Tractemus prius de materia remota. Hæc debet esse aqua elementaris, ideóque in alio liquore non licet baptizare, nec valet baptismus. Vnde in † vino, ceruisia, & lacte, non potest esse baptismus. Similiter nec in liquoribus herbarum, florum, aut arborum, quæ non sunt aquæ elementares. Similiter nec in sudore, sputo, vrina, quæ sunt excrementa non aqua. 2 3

Attende tamen quòd quamuis aqua sit alterata [c], dummodò non sit eius substantia mutata, potest esse materia sacramenti: vnde in niue non potest esse baptismus, quia iam est habens aliam formam substantialem ab aqua: at verò, quando manet aqua, est materia; vnde nihil refert, an sit calida vel frigida, pluuialis vel fluuialis, salsa, qualis est maris, vel dulcis, pura vel mixta, dummodò non sit mixtio tanta, vt aqua non sit. Vnde potest esse baptismus in lixiuio, brodio carnium vel piscium, quando non est notabilis mixtio, vt aqua non sit. Potest esse etiam in aqua expressa à luto, si aqua exprimatur, licet sit cum terra similiter in aqua sulphurea: hæc omnia materia esse possunt, licet non sit adhibenda, nisi in extremo necessitatis tempore.

Aqua † rursus tempore necessitatis non est opus vt sit benedicta, extra casum necessitatis peccat mortaliter, qui in non benedicta baptizat. Immò debet esse chrisma nouum illius anni nisi necessitas sit, vt habetur *c. si quis alio, de cons. dist.* 4. 4

Dices, quare † Christus instituit aquam materiam huius sacramenti?

Dico [d] id esse factum propter duo, & propter significationem & propter vsum.

Propter significationem quidem, quia optimè exprimit aqua tres effectus baptismi.

6 Aqua † enim ratione suæ humiditatis ita lauat, vt non relinquat aliquid immunditiæ, reliqui humores non sic, vinum enim relinquit odorem, oleum maculam, lac colorem, aqua nihil. In quo significatur baptismi effectus, totam enim maculam, siue culpam, & totam pœnam aufert.

Secundò, aqua ratione frigiditatis temperat calores & æstus, baptismus temperat carnis concupiscentiam, effrænatior enim est concupiscentia non baptizati, quam baptizati.

Tertiò, aqua ratione claritatis recipit radios lucis, per baptismum homo fit aptus ad recipiendum alia sacramenta, & gratiam Dei.

Fuit & aqua instituta propter vsum, quia cùm hoc sacramentum sit omninò necessitatis, debuit habere materiam communissimam, qualis est aqua, quæ vbique repetitur. Est igitur materia remota aqua.

7 Materia † propinqua est ablutio [e]: est enim opus, quòd abluat corpus. Nota tamen, quòd per ablutionem intelligimus vel immersionem, siue vnam, siue trinam, vel aspersionem, vel effusionem: quocumque modo horum fiat, tenet baptismus. Tamen quisque debet baptizare iuxta ritum suæ Ecclesiæ, nisi aliud petat necessitas, vel honestas. Necessitas quidem vt in loco, vbi est trina vel vna immersio, cùm est periculum nocumenti infantis, potest aspergi, vel pauca aqua suffundi. Honestas, vt si adultus est, non debet immergi: sed sufficit effusio.

8 Attende tamen, † quòd debet esse caput, nisi vrgeat necessitas. Cùm enim puer in ventre matris periclitatur, & emisit [f] manum vel pedem, potest baptizari in illa parte, & hoc est probabilius, licet aliqui dicant, illum non posse baptizari. S. Th. 3. *p.q.* 68. *art.* 11. tenet quòd potest, tamen si viuit, est denuò sub conditione baptizandus, licet probabile sit, quòd non oporteat rebaptizari, vt alij sentiunt, quos citat Syluest. *verb. bap* 4. §. 1.

Nota etiam, quòd debet esse ablutio, idest actus ex se ordinatus ad ablutionem. Vnde qui † puerum morientem proii-
9 cit in puteum profundum, vt baptizetur, quamuis suffocaretur, quia non potest ab aqua extrahi, iste non baptizat, sed occidit, peccatque mortaliter, & est irregularis, vt dicit Sylu. *loco citato*. §. 10. contra aliquos: non enim est ille actus abluendi.

Potest autem in illo casu vestem extendere, vt aquam ebibat, & posteà expressione baptizare, vel puerum in cistella positum chorda vsque ad aquam dimittere,& extrahere. Quòd si hæc non possunt fieri,iudicandum est de hoc,ac si omnino deesset aqua. Nota rursus,quòd aqua debet tangere corpus vel partem. Vnde in † ventre g non potest puer baptizari aqua superiniecta matri. Nec similiter potest aliquis intra corium inclusus baptizari. Sufficeret,vt dicit Soto [h], quod aqua caderet super capillos capitis,licèt non ita penetraret,vt cutem ipsam attingeret. Hæc igitur est vtraque materia Baptismi.

ADDITIONES.

a *In baptismo sicut in quouis.*] Petrus à Soto lect. 1. de baptismo.

De remota & proxima materia Suarez d. 20. sectio. 12. Valent.loc.cit.infrà,puncto 1.Sot.art.3.loc.cit.infrà.

b *Aqua.*] Pet.à Soto loc.cit. Vigue. ver.2.§.1.c.16.Sot.d.3. q.vni.art.3.4. D.Tho.q.66.art.3 54. Suar. loco citato,Val.d.4. q.1.p.2. vide Con.Flor.& Tri.c.2.sess.7.& c.firmiter,extra de summa Trin.vbi definitum est, *aquam debere esse veram*, *& naturalem*, vide etiam Bell.cap.2.de Baptismo.

c *Alterata.*] Sola illa transmutatio siue naturalis,siue artificialis, quæ aquæ speciem mutat, baptismum irritum facit. vnde aquis sulphureis, & quibuscunque aliis, alia ratione alteratis confici potest hoc sacramentum, quia non est mutata species, vide Pet. à Sot. Vig.loc.cit.Suar.sect.prima.Sot.art.4. Val.l. c. addit Suarez aquam etiam alia substantia & corpore permistam aptam materiam esse, si tanta non sit permistio, quæ aquæ vsum mutet,aut impediat.

d *Dico.*] Rationes,cur aqua sit materia sacramenti huius ex diuino iure, Ioan.3. *Nisi quis renatus*,&c. innuit Sot.art.3.loco citato.

e *Ablutio.*] Suar.sect.2. Valent.Sot.art.1.D.Thom.art.1.loco citato.

Errarunt,qui dixerunt,aquam esse baptismum,nam ablutio ipsa baptismus est, teste D.Th. loco citato, Magistro 4. sent. dist. 3. & Sot. loco citato (id est applicatio aquæ fluentis ad corpus)quare si aqua ablutioni deseruire nequeat,non est apta materia baptismi, Suarez l.cit. & ideò qui putant niuem, gelu, & grandinem specie ab aqua non differre, baptismum his fieri posse negant, quia non sunt apta ad ablutionem : sed Sot. articulo quarto,ex D.Tho.putat hæc differre specie, faci-

cili tamen alteratione in aquam verti. Scot. 4. d. 6. q. 3. asininas vocant quæstiones illas à quibusdam disputatas, An asinus baptismum bibere possit? *aqua enim non est baptismus, sed ablutio*, vt dictum est.

Quæres in quo consistat formaliter hæc ablutio, respondet Sot. art. 1. consistere in passione, nempe in receptione aquæ in baptizati corpore: vnde *ablutio cum verbis formæ sacramentum est, quatenus recipitur à baptizato, non quatenus efficitur à baptizante.* Ita etiam Valen. loc. cit. puncto 1. at Suarez loco cit. vt ablutio hæc fiat, requiri ait physicum contactum aquæ ad baptizati corpus cum quadam successiua effusione partium aquæ per corporis partes.

f *Emisit.*] Ex decreto sanctissimi Domini N. Clementis VIII. Illustrissimo Marco Cornelio Patauino Episcopo transmisso, puer ille, cuius manus, vel pes ex vtero matris emissus cum forma baptismatis ablutus fuit, si nascatur, sub conditione & forma ab Alexand. III. præscripta, c. de quibus, de baptismo, &c. iterum baptizandus est: vide Ritualem libellum Patauinum. Hæc erat communis doctrina, ante hanc declarationem: vide D. Tho. q. 68. art. 11. in fine. Suar. sect. 1. colum. 3.

g *In ventre.*] Quò non peruenit aquæ Baptismus, peruenit Baptismus sanguinis: *puer enim matris vtero adhuc occlusus sanguine baptizatur, si cum matre à tyranno, in odium Christi, necata moriatur.* Sot. d. 3. q. vni. art. 11. prope finem. Ricar. d. 4. art. 2. q. 3. D. Tho. 3. p. q. 68. art. 11. Angles de baptismo q. 1. art. 3. concl. 2. *mater & filius vnum sunt, per colligationem, & vnus est amborum Angelus custos.*

h *Dicit Soto.*] art. 7. d. 3. in fine: quia capillos, hominis ornamentum, vegetatiua vita viuere scribit Arist. cùm crescant, & canescant: sed tutius esset sub conditione rebaptizare.

Quæ quantitas aquæ sufficit? Illa sufficit, qua homo potest dici ablui, Sot. art. 7. col. pen. De hac re Suarez sect. 2.

De forma Baptismi.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Baptismi formam varius exprimendi modus.*
2 *Baptismum non confert, qui verba ante vel post effusionem aquæ profert.*

BAptiſmi † forma ſunt verba, quæ ſimul cum ablutione 1
proferuntur. Hæc autem triplex eſt.

Vna ſecundùm Latinam Eccleſiam.

Altera ſecundùm Græcam.

Tertia, qua vti opus eſt in baptiſmo dubio, cùm puta aliquod eſt dubium, an baptizandus aliàs eſſet baptizatus. Non autem intelligendum, quòd triplex ſit formæ ſubſtantia: vna enim eſt, ſed varius exprimendi modus.

Græcorum [a] forma eſt, *baptizetur ſeruus Chriſti talis*, exprimendo nomen eius, *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Latinorum [b] verò forma eſt, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen.* Et baptizandi ſub dubio [c], eſt: *Si es baptizatus, non te rebaptizo, ſed ſi non es baptizatus, ego te baptizo, &c.* Quamuis credo ſufficeret iſta vltima, ſi non es baptizatus, &c.

Eſt autem in omni [d] forma obſeruandum, vt ſimul ſit cum ipſa materia. Nec enim priùs verba, quam materia adhibeatur, ſunt proferenda, nec etiam poſt. Vnde † qui poſt aquæ effu- 2
ſionem verba ſubiungeret, vel ante proferret, non baptizaret, quamuis non ſit neceſſaria mathematica vel phyſica ſimultas, vt in eodem inſtanti in materia & forma incipiant, ſat eſt moralis ſimultas, vnde licet poſt vnam vocem emiſſam aqua infunderetur, vel ante, non eſſet inconueniens.

Eſt autem circa has formas aduertendum, † quod non de- 3
bent vllo modo variari [e], ſed integrè ſeruari, aliàs ex negligentia variare, vel conſulto, peccatum eſt graue. Non tamen ob

id omnis variatio impedit formam, quominus verum faciat baptismum: aliquando enim impedit, aliquando non: pro
4 quo hoc est † generaliter aduertendum quod quoties mutatur sensus verborum positorum, tunc non est forma, & consequenter non baptismus; vt si quis alia quadam sententia vel ordine vellet baptizare, non est baptismus. In particulari aduertendum est, esse sex mutationum species: est enim subtractio verborum, additio, variatio, transpositio, corruptio, interruptio, quas singulas explicare oportet. Explicabimus autem in Latina forma, quæ in vsu nostro est, continetur autem his versibus.

Nil formæ demas, nil pones, nil variabis,
Transmutare caue, corrumpere verba, morari.

5 In primis, † non quælibet subtractio verborum in illa forma aufert baptismum, quamuis vnum auferre verbum, absque causa, sit peccatum graue. In primis illa duo verba, *Ego*, *Amen*, non sunt de necessitate, quamuis prætermittere peccatum esset, maximè illud, *Ego*, nam *Amen* non in omnibus Ecclesiis est vsus: vbi autem vsus est illud proferendi, non est prætermittendum. Si prætermittatur, non aufertur forma. Pronomen *Te*, necessarium est ita, vt qui tantum diceret *Baptizo*, non baptizaret. Reliqua verba necessaria sunt, adeò quòd auferre nomen vnius personæ, non esset baptismus. Similiter auferre propositionem *In*. Aliqui volunt quod illud, *&*, sit necessarium, sed non puto ita esse, nam Latinè non aufertur sensus, quamuis subticeatur illa copula.

6 Additio † etiam aliquando aufert, aliquando non aufert formam: quando additur aliquid repugnans fidei, quæ exprimitur in illis verbis, non valet: vt si Adrianus diceret: *Baptizo te in nomine Patris maioris, & Filij minoris, & Spiritus sancti*, non baptizaret. Quod si nihil est contrarium fidei Trinitatis, quod apponitur, forma valet, vt si diceret. *Ego indignus minister te baptizo, in nomine Patris omnipotentis, & Filij vnigeniti, & Spiritus sancti ab vtroque procedentis*, vera est forma: ista tamen nullo modo verbis sacramentorum miscenda, sed purè facienda sunt.

7 Verborum varietas multiplex est, non tamen † omnis impedit. In primis quantum ad idioma, non impeditur forma, si Hispano, vel Germano, vel Italico, vel quouis idiomate dicatur, dum idem retineatur sensus. Immò melius facerent isti, qui in necessitate baptizant, si natiuo sermone proferrent: cùm enim ignari sint, linguæ Latinæ ridiculas voces emit

emittunt. In baptiſmo tamen ſolemni, omnes Latini latino ſermone vti debent. Alia eſt variatio intra ſermonem Latinum: in primis ſi loco illius *Ego*, dicat, *nos*, ratione dignitatis, ſicut Epiſcopi ſolent loqui, baptiſmus eſt. Similiter ſi *Te* mutet in *vos*, vel in *veſtram dominationem*, vel in nomen ipſius baptizandi, valet forma. Similiter ſi verbum eadem cauſa mutet in plurale, *baptizamus*, aut mutet in paſſiuo, *baptizeris à me*, etiam valet: aut ſi loco illius verbi *baptizo*, dicat *abluo*, vel *lauo*, vel *immergo*, vel *aqua tingo*, vel quid ſimile. At ſi dicat in nominibus Patris, &c. non valet baptiſmus: nam nomen ibi fidem, veritatem, poteſtatem, maieſtatem, inuocationem ſignificat, quæ vnum ſunt in tribus perſonis. Nec etiam valet, ſi loco *nomine*, dicat, *fide*, vel *virtute*, quia plus ſignificat *nomen*: poſſet quidem dicere, *In nomine Patris, in nomine Filij, & in nomine Spiritus ſancti.*

Similiter non valeret, ſi diceret, *In nomine Trinitatis*, & non exprimeret perſonas: vel ſi diceret, *In nomine Chriſti*: nam ſi Apoſtoli vſi ſunt hac forma, id fuit ex peculiari reuelatione Spiritus ſancti, ad imprimendum nomen Chriſti in cordibus fidelium incipientium: modo non licet abſque tali reuelatione, nec eſſet baptiſmus, & hoc puto probabilius. Similiter non valet, ſi mutentur nomina perſonarum, & dicatur: *In nomine genitoris, geniti & procedentis ab vtroque.* Et hæc eſt communis ſententia, licet aliqui dicant valere. In re tamen ita graui, ſecurior eſt ſententia communis. Tamen dici poſſet, *In nomine Patris, Chriſti*[f], *& Spiritus ſancti.* Hæc de variatione.

Circa tranſpoſitionem notandum eſt, † quod quoties ſenſus idem manet, non aufert tranſpoſitio verborum formam. 8
Vnde ſi quis dicat, *In nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti ego te baptizo, Amen*: vel ſi dicat, *In nomine Patris ego te baptizo, & Filij, & Spiritus ſancti*: vel ſi dicat ordine perſonarum mutato, *Ego te baptizo in nomine Filij, & Patris, & Spiritus ſancti.* dum non intendat errorem inducere contra fidem, baptiſmus eſt. Tanta tamen poſſet eſſe in aliquibus formis tranſpoſitio, vt ſenſus auferretur, & tunc non valeret.

Circa † corruptionem, quæ in pronuntiatione conſiſtit, 9
ſi tanta ſit, vt penitus verborum ſignificatio eadem non appareat, ſecundum communem intelligendi modum, non eſt tunc forma: at ſi non ſit tanta, ſiue ex ignorantia, ſiue ex malitia faciat, dummodò ſeruetur debita intentio, non ob id forma perit. Vnde approbatur illa forma dicta à quodam

ignoran

ignorante, *Ego te baptizo in nomine Patria, Filia, & Spiritus sancta*. Ita approbauit Zacharias Papa, *capit. retulerunt, de consecrat. dist.* 4. Hinc fit, vt cum in forma non sit integra pronunciatio, non ob id sit repetenda, vt si loco M. profertur N. vel subticeatur litera, dicendo, *Ego t'absoluo*, vel *absoluo te*, vel quid simile, pro, *Ego te absoluo*.

10 Circa interruptionem etiam notandum est, quod † cum est tanta mora interposita, vt iam sit notabilis, est repetenda ex integro forma: at si quis spuendi gratia non continuauit formam, non est opus repetere. Hæc omnia, quæ dicimus de forma baptismi, etiam de aliis sacramentorum formis sunt intelligenda, & etiam de Græcorum forma a. Valeret enim, si diceret, *Ego te baptizo seruum Christi*, vel etiam *Christus baptizat hunc seruum suum*: nam Græci ita intelligunt, cum dicunt, *baptizetur seruus Christi*, scilicet à Christo: similiter in aliis, quæ diximus, maximè enim seruandus est sensus.

11 Vnum tamen hîc notandum est, quod si † quis Latinus baptizaret in forma Græca, vere baptizaret, & hoc est probabilius, licet alij id negent: tamen peccaret, non seruans morem & præceptum suæ Ecclesiæ. Est enim obseruandum, 12 quod in † forma Latina plura exprimuntur, quàm in forma Græca: nam in forma Latina exprimitur causa principalis baptismi, S. Trinitas, & similiter eadem inuocatur. Exprimitur suscipiens baptismum, & minister, & actus ipse baptismi. At Græci ministrum subticent: forsan ad tollendum eorum errorem, qui putabant ministrum esse causam principalem, quos reprehendit Paulus. Dicebant enim: *Ego sum Pauli ego sum Apollo*. 1. Cor. 1. Præterea Latinus vtitur indicatiuo, ad exprimendam præsentialitatem effectus: Græci deprecatiuo, ad significandum, quod à Deo est communicanda gratia. Rursus, Latinus vtitur secunda persona, quia aures spirituales considerat in baptizato: at Græcus tertia persona, vtens illorum baptizatorum nomine, quia non semper corporaliter audiunt. 13 Græci † tamen, si intentionem debitam habeant, verè in sua baptizant forma.

ADDITIONES.

Vide Bellarminum cap. 3. Sot. artic. 5. D. Thom. q. 66. art. 5. 6. Suarez ibid. Valen. p. 3. Viguer. loco citato ver. 3.

a *Græcorum.*]. Sot. artic. 5. columna 1. Bellarmin. Viguer. loco citato.

b *Latinus*

b *Latinorum.*] Vide Sotum, Valent. D. Thom. artic. 5. Suarez loco citato.
c *Sub dubio.*] Vide c. de quibus, de baptismo & eius effect.
d *Est autem in omni.*] Vide Syluestrum Baptismus 5. n. 3. Sot. d. 24. q. 1. artic. 2. in fine. Si quis dicat, *Ego te baptizo*, & protinus immergat, sufficit, est enim moralis concursus. Sot. d. 3. art. 8. columna 5. cum Richard. 4. d. 3. art. 4. q. 1. Scot. d. 6. q. 3. contra Caiet.
e *Variari.*] Vide Viguerium cap. 16. vers. 4. Valent. d. 3. punct. 2. q. 1. Sot. dist. 1. q. 1. art. 8. D. Thom. q. 60. art. 8. Suarez ibid. sectione 4.
f *Nomine Christi.*] D. Th. art. 6. Suar. ibid. Sot. articulo 6. d. 3.
g *Græcorum forma.*] Est valida Græcorum forma. Sot. Bell. Vig. sed si ea Latinus sacerdos vteretur, mortiferè peccaret, Sot. art. 3. loco citato.

Error Græcorum, qui pueros à Latinis baptizatos rebaptizare audebant, damnatus est in Lateranensi Concilio c. 4. sub Innocent. 3. vide Bellarm. loco citato.

De ministrante baptismum.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Baptizare non potest quis seipsum.*
2 *Baptismi minister vel est necessitatis, vel ex officio.*
3 *Irregularis an & quando fiat laicus, baptizans extra necessitatem.*
4 *Angelus aut Anima extra corpus, an & quãdo baptizarẽt.*
5 *Minister baptismi ordinarius.*
6 *Infidelis quando baptizat.*
7 *Baptizans in necessitate in peccato existens non peccat.*
8 *Baptizans inferior, non cedens in præsentia superioris, mortaliter non peccat.*
9 *Simoniacè à Parocho non debet quis baptizari, sed potius à quocumque laico etiam infideli, & etiam sufficit mori cum baptismo in voto, licet tamen emere aquam puram ad baptizandum.*
10 *Baptismi minister debet esse vnus tantum, nec possunt plures simul. Hostiam consecrant multi.*
11 *Baptismus à malo ministro ita efficax est, sicut à bono collatus.*
12 *Baptismum quando impediat error personæ vel sexus,*

Vltra

VLtra materiam & formam sacramenti, necessarius est
1 minister conferens. Hic autem † non potest esse vnus
respectu sui ipsius minister, quia tunc veritas formæ non
consisteret, non enim verum esset dicere, *Ego te baptizo*. Est
2 autem duplex † minister, vnus necessitatis, alter ex officio.
Minister ex officio tantum est sacerdos, & non omnis, sed
Curatus, seu Parochus: adeoque peccaret, qui extra neces-
3 sitatem baptizaret, nisi Parochus esset, & si † laicus esset, fie-
ret irregularis, vt habetur *cap. primo, de clerico non ordinato*
ministrante. Hæc tamen irregularitas est intelligenda: si so-
lemniter baptizet. Vnde non benè Syluest. *verbo baptismus*. 3.
§. 1. vniuersaliter est locutus.

Minister necessarius adhuc duplex est, vnus secundum le-
gem ordinariam Dei. Alter est secundum supernaturalem
4 Dei ordinationem. Hic posterior est † Angelus[a] aut anima
extra corpus qui ex diuina voluntate possunt baptizare, non
tamen secundum communem Dei legem. Vnde nisi constet
esse bonum Angelum, vel animam sanctam, non est baptis-
mus censendus; secùs si boni sint, tunc enim bonitate diuina
fecisse credendum est. Minister verò, secundùm communem
5 Dei legem, est † homo cuiusque sexus, siue vir, siue femina,
siue hermaphroditus: cuiusque ætatis, siue puer, habens ta-
men vsum rationis, siue iuuenis, siue senex: cuiusque status,
siue laïcus, siue Ecclesiasticus, cuiuscumque conditionis, siue
seruus, siue liber: cuiuscumque vitæ, siue Iudæus, siue Paga-
nus, siue alius quiuis infidelis, cuiuscumque moris, siue pec-
cator, siue non: siue præcisus ab Ecclesia, siue non: omnes isti
possunt baptizare. Tamen in omnibus est necessaria intentio
debita faciendi id, quod facit Ecclesia, vt diximus. Vnde licet
6 † infidelis non crederet se quicquam boni facere, & cum ir-
risione faceret, si tamen ad petitionem baptizandi baptiza-
ret, intendens facere id, quod facit Ecclesia Christiana, vel
vt ille petit, verè baptizaret.

Quamuis autem isti omnes possint in necessitate baptizare,
7 & non † peccent, licet in peccato sint, sicut peccat, qui solem-
niter, in peccato existens Sacramentum ministrat, tamen
8 vnusquisque † inferior debet cedere in præsentia superioris,
vt cum adest vir, non debet baptizare fœmina, cum Ecclesia-
sticus, non debet laicus, & sic consequenter: licet non esse
9 mortale oppositum facere: immò † aliquo casu, potius
laico quàm à Parocho, etiam baptismus esset suscipiendus,
puta si Parochus nollet baptizare, nisi accepta pecunia in pre-
tium, quod Simonia est: tunc, si paruulus est baptizandus, ba-
ptizet

ptizetur potius ab ipſo ferente illum ad baptiſmum. Quod
ſi adultus eſt,petat ab alio,etiam infideli : & ſi nullus adeſt,&
periculum mortis ineſt , tunc potiùs debet mori cum baptiſ-
mo in voto : cum hoc enim ſaluatur. Et hæc eſt communis
ſententia. Licebit tamen aquam puram emere ad baptizan-
dum,quia non eſt emptio rei ſacræ.

Hoc autem eſt obſeruandum † in miniſtro,vt vnus ſit:plu- 10
res enim baptizare non poſſunt. Vnde ſi eſſet vnus mutus,
qui non poſſet verba proferre, alter manibus carens , qui non
poſſet aquam infundere,ſi vterque conueniret, & vnus vnum,
alter aliud præſtaret , non eſſet baptiſmus , & hæc eſt com-
munis ſententia , licet oppoſitum aliqui velint , ſed non eſt
opinio conueniens : nam verba notant exercitium actus ab
ipſo miniſtrante , etiam in forma Græca. Nec etiam eſt ba-
ptiſmus cum multi baptizant, & ſinguli dicunt, nos te bapti-
zamus , ita quod illud pronomen faciat ſenſum copulatum,
ſeu completum , quaſi ſinguli alios in baptiſmi conſortio ſi-
gnificent : tunc non eſſet baptiſmus , vt communiter opinio
tenet,licet aliqui teneant oppoſitum. At ſi multi baptizent,
ſinguli dicentes, *Ego te baptizo*, vel *nos te baptizamus*, per il-
lud plurale intendentes ſingulare , tunc eſſet baptiſmus. Si
enim vnus præcederet , iſte baptizaret, illi non , ſed eſſent re-
baptizatores : ſi verò omnes ſimul , tunc omnes & ſinguli
baptizarent , ſicut multi conſecrant hoſtiam. Quod poſſet
accidere , ſi forſan duo aliqui de præbenda contendentes
baptizare conarentur. Hæc ſunt circa miniſtrum notanda.

Sed vnum eſſe dubium [b] hîc poterat,an † baptiſmus colla- 11
tus à malo miniſtro ſit ita efficax , ſicut collatus à bono ? Et
dico , quod quantum ad effectum per ſe ipſius baptiſmi, qui
datur ex opere operato , æqualis eſt valoris vterque baptiſ-
mus : tamen ex parte illius , qui dans ſua deuotione & peti-
tione impetrat à Deo , maioris efficaciæ eſt baptiſmus colla-
tus à bono. Amicus enim Dei & ſeruus impetrat ea , quæ ini-
micus & peccator impetrare non poteſt pro aliis. Aliud [c]
dubium eſſe poteſt † de eo , qui putat ſe baptizare feminam, 12
& baptizat maſculum , aut putat ſe baptizare Petrum , &
baptizat Ioannem , dico quòd error perſonæ vel ſexus non
impedit baptiſmum , dummodò miniſter baptizare intendat;
niſi exprimeretur in intentione , quod non vult baptizare , ſi
eſt alius,quàm putat.Sed hoc nullus facit.

ADDITIONES.

Vide Viguerium verſ.10. Valent. quæſt.2. puncto primo,

Sot.cum Magistro & Schol.d.4.D.Tho.quæst.69.Suarez ibid. Syluest.Baptismus 3. Angles q. 3.de baptismo,Bellarm.cap.7. loco citato.

a *Angelus.*] Sot.d.1.q.5. art.7.D. Thom.q.64.art. 7. Caiet. Suarez ibid. Sylu. l. c. numero 3. Dæmon tamen non potest, quia non hostis est fallax.Syluest.l.c.numero 3. ex D. Thom.

Plures enim.] Sotus articulo quarto, d.4. Paludan.4.d.1.q.2.D.Thom.q.67.art.6.Caietan. Suarez ibid. Valen. p.2. Sylu. numero 9.

b *Vnum dubium.*] Vide Diuum Thomam q. 64. articul. 5. Suarez ibid. Sot. d. 1.q. 5. articulo quinto, Sylu. loco citato numero 5.

c *Aliud.*] Vide Sotum d.1.q. 5.articulo octauo, vanam & perniciosam appellantem distinctionem Innoc. apud Sylu.§. vltimo, loco citato.

Qui ludens baptizaret,verum conferret, sacramentum, si intenderet baptizare,secus, si fingeret,& non intenderet, Sot. l.c. vbi de Anastasio.

De suscipiente Baptismum.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Baptismus est ad salutem necessarius, illumque omnes tenentur suscipere.*

2 *Infidelium filij an sint inuitis parentibus baptizandi, & ab illorum cura subtrahendi.*

3 *Baptizari qui debeant sub conditione.*

4 *Amentes,adulti,& dormientes quando sint baptizandi.*

5 *Baptismum vt adulti suscipiant, triplex requiritur dispositio,& num.8.*

6 *Monstrum humanum an & quando sit baptizandum.*

7 *Necessitatis causa an plures simul baptizari possint.*

1 POst Euangelij † promulgationem per Apostolos factam, præceptum diuinum generale est, omnes ad baptismum suscipiendum obligans, sine quo in re vel in voto suscepto nullus de lege ordinaria a saluatur,iuxta illud Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in Regnum Dei.*

Sub hac autem generalitate primò comprehendimus existentes

stentes in originali peccato, siue etiam existentes in actuali, etiam sanctificatos in vtero matris, si qui modò essent: tales enim tenerentur modò sub præcepto recipere, vt haberent characterem, & vt Christo Domino in passione, quod per baptismum fit, conformarentur: quamuis hi, si ante baptismum decederent, salui essent ratione gratiæ sanctificantis.

Secundò, comprehendimus etiam paruulos, & adultos: paruulis [b] enim baptismus conferri potest, & collatus consequitur suum effectum, vt definitur *in cap. maioris, de baptismo.* si enim his conferri non posset, esset illa ætas absque remedio, quod vanum est dicere. Hoc tamen circa paruulos est aduertendum, quod secundum communem sententiam & probabiliorem, si filij sint † infidelium, qui sui iuris sunt, & non serui, 2 non debent inuitis parentibus baptizari, quia iure naturæ sunt ipsorum parentum: quod si baptizarentur inuitis parentibus, tenet baptismus: tamen non sunt ab illorum cura subtrahendi, donec illucescat vsus rationis. Quin etiam ipsis inuitis [c] possent baptizari, si vellent, filij.

Etiam adhuc circa paruulos aduertendum, † quod cùm 3 expositi inueniuntur, vt in nemore, & est rationabilis causa dubitandi, an baptizati fuerint, putà, quia sine scripto inueniuntur, & nimis recentes sunt, sub dubio sunt baptizandi. Idem quoque censendum est de eo etiam adulto, qui natus est inter exteras nationes, & nescitur an baptizatus fuerit. Aduerte † etiam circa paruulos, quod cum eis computantur 4 adulti, qui nunquam vsum rationis habuerunt, sed in natiua sunt amentia: hi enim vt pueri baptizari possunt, etiam repugnantes: secùs, si habuerunt vsum rationis, siue iudicium, vel patiuntur lucida interualla. Non enim baptizandi sunt in amentia, etiam vrgente necessitate, nisi in tempore vsus rationis habuerint voluntatem baptismi: tunc enim, ratione huius intentionis virtualis, possunt baptizari, & eodem modo dormientes.

Tertiò, vt ad adultos [d] redeamus, notandum est, † quod 5 triplex est necessaria dispositio in adultis ad baptismũ, intentio [e] suscipiendi baptismũ, fides, dolor de peccatis commissis. Hæc autem non eodem modo sunt necessaria. Intentio namque ita est necessaria, vt si desit actualis vel virtualis, non sit baptismus. Vnde fit, vt qui renuens & inuitus baptizatur, non sit verè baptizatus: si tamen interiùs consensit, quamuis metu, & vi, tunc baptizatus est, & recipit characterem, sed non gratiam: cogendusque est, vt maneat in fide Christiana, vt habetur *cap. maiores, de baptismo.* Fides [f] quidem est necessa-

ria, sed tamen ad recipiendam baptismi gratiam, non ad characterem. Vnde si accederet aliquis cum intentione suscipiendi baptismum, tamen non credens vni articulo, vel pluribus articulis fidei, recipit characterem, non tamen gratiam, donec deponat errorem, & disponatur. Dolor g etiam hoc modo necessarius est ad gratiam, non ad characterem. Vnde si aliquis cum voluntate actuali peccandi accederet, cum debita tamen intentione reciperet characterem, sed non gratiam, donec confiteretur de tali peccato & fictione, in qua recipit baptismum: sicut etiam ille, qui cum errore accedit. Isti enim dicuntur accedere fictè, & ponere obicem: at ablato obice, baptismus consequitur suum effectum, & dat gratiam & remissionem omnium peccatorum antecedentium baptismum quoad culpam & totam pœnam. Verum est, quòd si ministro constaret horum fictio, nullo modo ad baptismum eos admittere deberet. Tamen considerare oportet quòd qui fictè accedunt, & posteà confessione remouent fictionem, non dicuntur peccata ante baptismum commissa confiteri: non enim est confessio facienda i vlla de illis peccatis, nec vlla imponenda est pœnitentia, sed cum sola attritione, accedente baptismo totaliter delentur: quamuis, si erant peccata obnoxia restitutioni, non liberentur à restitutione.

Quartò k notandum est, quod posset accidere, vt aliquod
6 † monstrum nasceretur viuum, duplicatis partibus humanis, vt cum duplici capite & pectore: tunc obseruandum est, an probabile videatur esse duos, tunc enim vnus illorum absolutè, alter sub conditione baptizandus est. Quòd si vnum hominem esse appareat, semel est baptizandus. Quia verò non omninò certum est, illos esse duos, ob id, non simul baptizandi, sed modo prædicto. In aliis verò † necessitatibus, vt
7 cùm est multitudo nimia baptizandorum, vt fuit in primitiua Ecclesia, & modò est in India, possent simul plures baptizari aspersione: & tunc forma est, *Ego vos baptizo*; sed non debent tot simul esse, vt periculum sit, ne omnes non abluantur & attingantur aqua.

8 Quintò etiam circa adultos † est notandum, quòd non statim ad baptismum sunt admittendi, cùm ipsum petunt, si ex infidelitate veniunt, sed sunt per aliquod menses inter Catechumenos detinendi, vt in fide instruantur, & vt eorum constantia probetur, & propter reuerentiam Sacramenti. Hoc autem ob duas causas impediri potest.

Prima est, cùm iam qui petit, est in fide instructus & probatus.

Altera

Altera est, cùm necessitas vrget infirmitatis, vel obsidionis, vel naufragij, vel alicuius similis: tunc enim vtcumque fide exposita, cùm ille assentiatur, est baptizandus: illi verò, qui detinentur expectantes baptismum, si interim obeant absque baptismo, cum contritione & voto baptismi, saluantur.

ADDITIONES.

Vide Valen. q. 3. Suar. d. 24. 25. Sot. d. 5. cum Mag. & Scho. D. Thom. 3. p. q. 68. Angles in 4. q. 2. de baptismo. De necessitate baptismi Suar. multa d. 27.

a *Nullus de lege ordinaria.*] Sot. ar. 1. D. Thom. art. 1. Syluest. Baptismus 4. numero 1.

b *Paruulis.*] D. Thom. articulo nono, Sot. eodem articulo. De baptismo infantium contra Anabaptistas, Bellarm. c. octauo, Suar. d. 25.

c *Inuitis.*] D. Thom. Sot. articulo decimo, Syluest. loco citato, num. 6.

d *Tertiò, vt ad adultos.*] Petrus à Sot. lect. 1. de baptismo. De baptismo adultorum D. Thom. Sot. artic. 4. Suarez d. 24. Valen. loco citato.

e *Intentio.*] Vide Sot. art. 7. D. Thom. eod. Suar. Angles articulo 5. q. 2. de baptismo.

f *Fides.*] Sylu. numero 10. Vide Sotum, D. Thom. articulo 8. Angles articulo 6. Suarez sect. 2.

g *Dolor.*] D. Thom. Sot. ar. 4. Angles articulo 5. Suarez loco citato, Petrus à Sot. libro quarto: nam sine vera pœnitentia non accipitur gratia baptismi.

h *Cum attritione nota.*] Angles loco citato, Sot. d. 12. articulo quarto q. 1. v. citatos ad c. 15.

i *Confessio facienda non est.*] D. Thom. Sot. art. 6.

k *Quartò.*] De monstro Sylu. baptismus 3. num. 10. Sot. d. 3. art. 9. coll. 11. hanc statuens regulam certissimam. *Si constet vnitum esse suppositum simplici forma baptizandus est; si duo, geminandus baptismus.*

De effectibus & speciebus Baptismi.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *Baptismus confert gratiam remissionemque culpæ & pœnæ.*

2 *Character recipitur in baptismo.*

3 *Irregularitas an,& qua per baptismum tollatur.*
4 *Obligationem circa aliam personam non aufert baptismus.*
5 *Baptismi tres species, aquæ, sanguinis, & flaminis, & quando differant.*
6 *Occisi paruuli sine baptismo quando saluentur.*
7 *Martyr an fiat & saluetur infans in vtero matris martyrium obeuntis.*
8 *Martyrium dat aureolam.*
9 *Contritio an sit necessaria baptismum in voto accipienti.*

MVlti sunt baptismi effectus. Inter alios hi sunt præcipui.

1 Primus est † gratia, qua remittitur peccatum originale, etiam actuale in adultis.

Secundus est, totius pœnæ pro peccatis debitæ remissio, adeóque si debitè accedat baptismo, consequitur totius pœnæ indulgentiam, vt si statim moreretur, quamquam plenus esset peccatis, volaret ad cælum.

2 Tertius, † character, quo habet potestatem recipiendi alia sacramenta, quæ sine baptismo præcedenti conferri non possunt.

3 Quartus, ablatio † irregularitatis, aufert enim baptismus omnes irregularitates ante baptismum contractas, præter bi-
4 gamiam, vt aliàs diximus: non tamen aufert † obligationem circa aliam personam. Vnde qui debebat alteri, non absoluitur propter baptismum à debito: qui erat reus mortis pro aliquo crimine, non liberatur à morte per baptismum: licet soleant Iudices similibus parcere, si pars est satisfacta. Ista om-
5 nia, quæ hactenus diximus, de † aquæ baptismo intelliguntur. Sunt enim alij duo [a] baptismi, baptismus sanguinis, qui est martyrium, de quo Lucæ 22. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur.* Et est baptismus flaminis, qui est contritio de peccatis.

Differunt autem isti tres baptismi dupliciter.

Primò ex parte suscipientis: nam flaminis est adultorum. Illi enim soli possunt conteri de proprio peccato: alij duo
6 etiam sunt communes paruulis. Vnde † si paruuli occidantur ab aliquo in odium Christianorum quia filij Christianorum sunt, licet aqua non sint baptizati, saluantur. Et rursus,
7 † cum mulier prægnans [b] subit martyrium, & infans in vtero saluatur, & fit martyr, vt tenet Syluest. *verb. baptism.* 1. §. 2. cum Palud.

Secundò, differunt ex parte effectus. Baptismus enim aquæ imprimit

imprimit characterem, quem nullus alius baptismus imprimit, quamuis † martyrium det aureolam, quæ gloria quædam accidentalis est. Præterea baptismus aquæ & sanguinis peccatum cum tota pœna remittunt: at flaminis, nonnisi iuxta quantitatem doloris, & † contritionis pœnam remittit, culpam autem aufert, cum sufficiens est dolor, vt contritio sit: de qua postea dicemus in materia de pœnitentia. 8 9

ADDITIONES.

Vide Magistrum, & Schol. 4. d. 6. Sot. ibid. Syl. Baptismus 6. D. Th. q. 69. Suar. ibid. Coron. p. 4.

a *Sunt alij duo.*] De triplici baptismare Pet. à So. lect. 5. Sot. d. 3. art. 11. Magister. & Schol. d. 3. D. Thom. q. 66. art. 11. vide Bellarm. c. 6.

b *Cum mulier prægnans.*] Vide c. 18. huius lib. v. in ventre.

De solemnitatibus baptismi.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

1 *Baptismi solemnitates sunt obseruandæ, si baptizatus sine illis, propter necessitatem, vixerit.*

2 *Solemnitates baptismi quare sint ab Ecclesia institutæ.*

3 *Baptismum quædam solemnitates antecedunt, quædam sequuntur, quidque significent.*

4 *Baptizandum debent leuare de sacro fonte patrini, & quot quive esse possint, & ad quid erga baptizatum teneantur. Cogitationem spiritualem non contrahunt alij qui vltra designatos baptizatum tangunt.*

5 *Baptismi causa an, & quãdo & qualis affinitas cõtrahatur.*

QVæ hactenus diximus, sunt ea, quæ ad necessitatem baptismi pertinent: vbi enim baptismus est, ibi necessario forma, materia, minister, suscipiens, & effectus, saltem ad characterem suscipiendum, sunt. At verò quædam † solemnitates sunt in baptismo, quæ quamuis ad ipsius essentiam non pertineant, attamen obseruandæ sunt: adeò quod, si aliquis est baptizatus propter necessitatem absque illis, si baptizatus vixerit, sunt tales solemnitates adhibendæ, quamuis baptismus non sit repetendus. Quod si necessitas baptismi non vrgeat, nullus baptizare debet absque illis: sunt enim † ab Ecclesia institutæ propter reuerentiam Sacramen- 1 2

ti ne ita aridus, & nudus, ad tantum Sacramentum fieret accessus. Similiter ad excitandam fidelium deuotionem: maximè enim istæ solemnitates animos ad deuotionem accendunt in Deum. Similiter propter eruditionem: quia maximè istis signis sensibilibus homines, etiam ignorantes, erudiuntur, & eorum significationes facilius percipiunt. Similiter etiam propter vtilitatem: quia istæ solemnitates non carent magna virtute, & efficacia erga animos, veluti dicemus.

Istæ solemnitates diuiduntur in duas partes, quædam an-
3 tecedunt † baptismum, quædam ipsum sequuntur.

Quæ anteeedunt sunt tres, Catechismus, Exorcismus, Vnctio olei sancti.

Per Catechismum instruitur baptizandus circa fidem, quam profiteri debet: hoc enim significat vocabulum. Est enim Catechismus instructio credendorum. Nec obstat quòd baptizandus sit paruulus: nam sufficit, quod per susceptores suos recipiat instructionem.

Altera dispositio est Exorcismus, quæ est abiuratio & increpatio quædam maligni spiritus: arcetur enim & expellitur potestas dæmonis, impediens salutem spiritualem baptizandi, in quo sunt tres cæremoniæ.

Prima est exsufflatio, qua expulsio dæmonis significatur, cum manus impositione & signo Crucis, ad præcludendam viam dæmoni, ne regrediatur.

Secunda, salis in ore immissio, ad denotandam sapientiam, qua opera Christiana debent esse condita.

Tertia est saliua, digito auribus & naribus apposita, ad denotandum apertionem sensuum spiritualium. Exorcizare est Exorcistæ; sicut catechizare est Lectoris: quamuis modo totum faciat Sacerdos, qui baptizat.

Tertia dispositio est, Vnctio olei sancti, quæ ad Exorcismum potest referri, quo oleo fit crux in scapulis & pectore, ad significandum subiectionem diuinæ legis, & quod subiectio debet esse ex amore. Fit oleo, ad denotandum quod debet pugnare pro fide suscepta, pugiles enim oleo inungebantur. Multæ aliæ particularitates in his interueniunt, quas prætermitto, quia facile est cuilibet videre in ipso libro, vbi cæremoniæ istæ exercendæ traduntur.

Post baptismum sunt tres cæremoniæ.

Prima est, signatio syncipitis chrismate, quod significat duo, & ius ad gloriam futuram, & præparationem cuiusque Christiani ad reddendum rationem de ea, quæ in ipso est, fide. Est etiam vestis candida, quæ significat statum Innocentiæ

baptizati,

baptizati, & candela accensa in manu, significans lucentem fidem per opera, iuxta illud, *Sic luceat lux vestra coram, &c.*

Præter has, alia est solemnitas, debent enim esse susceptores [a] siue patrini qui leuent † baptizandum in sacro fonte, 4
qui etiam sunt in catechismo: hi tamen ex Concil. Trid. de Reformat. *sess.* 24. *cap.* 2. non debent esse nisi vnus, siue vir siue mulier, vel ad summum vnus & vna, in quo etiam cap. statuit, quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Et attende, quod hi duo non possunt esse, nisi sit alter masculus & altera fœmina: hi autem non debent esse monachi nec religiosi, nec non baptizati, nec pater, nec mater baptizandi, quamuis ad catechismum sufficerent tantum catechizati. Isti tenentur [b] baptizatum circa fidem & mores, instruere, quamuis non sit tanta obligatio modo, cùm parentes iam Christiani sunt. Hæc erant, cum non ita solebant esse. Esset autem modò, si non essent tales parentes, vel esset aliquis defectus, vel negligentia in eis.

Vnum tamen hic est adnotandum, † quod inter istos sus- 5
ceptores, & baptizantem, & baptizatum contrahitur affinitas quædam impediens matrimonium. Est triplex in hoc affinitas.

Prima est paternitas inter susceptores & baptizatum, & inter hunc & baptizantem.

Secunda est compaternitas inter susceptores & patrem & matrem baptizati, & inter baptizantem etiam cum matre & patre, licèt non cum susceptoribus; & hoc non etiam seruatur post Concilium Tridentinum. Est tertia fraternitas inter filios & filias susceptoris & baptizatum, sed hæc fraternitas nunc ablata est per Concilium Tridentinum, eadem sess. cap. supradicto. Ista affinitas est tanta, vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, quando est in baptismo.

Quòd si est in solo catechismo [c], in quo non sequitur baptismus, quia verbi gratia, fuit impeditus, vel ante factum, tunc contrahitur etiam affinitas, sed non vt dirimat contractum matrimonium, sed vt sit aliquod peccatum contrahere. Cùm autem susceptor est non baptizatus [d], non contrahitur ista affinitas, licèt contrahatur quando baptizatur. De his tamen impedimentis latius dicendum est in materia de matrimonio. Atque ista de baptismo sufficiant.

ADDITIONES.

Vide Syl. Baptiſmus 6. D. Th. q. 7 . Suar. ibid. Sot. 4. d. 6. q. 2.

a *Suſceptores.*] Suſceptor non eſt ſimpliciter neceſſarius. Sot. d. 4 q. vni. art. . . col 5.

b *Iſti tenentur.*] Vide Sot. locô cit. concluſ. 2. & c. vos ante, de conſecratione d. 4. Valen. d. 4. q. 2. punctô 3. Suar. quæſt. 67. artic. 8.

c *In ſolo Catechiſmo.*] Quidam cenſent ex hoc nullam emanare affinitatem. Vide Ledeſ. q. 56. art. . . de mat.

d *Non eſt baptizatus.*] c. in baptiſmate, de conſecrat. d. 4. *ſi baptizatus filium infidelis baptizet, nullam cum infideli contrahet cognationem.*

Si deſit ſuſceptor, pater poteſt filium ex mat. ſuſcipere, c. ad limina, 30. q. 1. vide Suar. q. 67. art. 7.

In priuato baptiſmo ex præcepto Eccleſiæ non eſt neceſſarius patrinus: in quo ſi adhibeatur cæremonia, probabile eſt, à priuato cognationem contrahi. Suarez l. c. ex Sot. d. 42. q. 1. art. 3. Nau. verò c. 16. n. 34. Couar. 4. decret. c. 6. *putant etiam ex priuato Baptiſmo cognationem contrahi.*

Si nulli patrini deſignentur, quando ſunt plures, quàm duo, & omnes tangant, fortaſſis nullus contrahet cognationem: quia non ſunt ſuſceptores eo modo, quo vult Eccleſia, Suar. l. c. Nau. & alij dicunt contrahi ab omnibus: alij à primo viro, & prima fœmina tangente.

Quidam ex Cong. Conc. aiunt ſuſceptorem eſſe poſſe in baptiſmo virum pro fœmina, & fœminam pro viro, vide etiam Suarez loc. cit.

Mittentem procuratorem, non hunc miſſum, contrahere cognationem ſpiritualem, aiunt multi. Vide Ledeſ. loc. citat. Cou. 2. par. §. 4. n. 6. Nauar. conſ. 6. de conſangu. & affin. Sot. d. 42. q. 1. art. 2. negant alij.

Mulierem aſſiſtentem baptiſmo, & non tangentem puerum, dum baptizatur, non contrahere hanc cognationem tradit Ledeſ. loc. cit. ex ſacræ Congrega. declaratione, quam à ſe viſam fatetur: qui loc. cit. ſuſcipiendo, & tangendo puerum intentione ſuſcipiendi, &c. cognationem contrahi opinatur.

De

De Confirmatione.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Ordinis sacramentum suscipiens non præcedente Confirmatione tenet Ordo.*
2 *Confirmationis materia, cuiusmodi chrisma esse debeat.*
3 *Confirmatio an necessariò requirat balsamum & vnctionẽ.*
4 *Confirmationis forma.*
5 *Confirmationis minister quando præter Episcopum Sacerdos esse possit.*
6 *Archiepiscopus in visitatione non potest confirmare suffraganeorum subditos.*
7 *Confirmationem suscipientes quinam, & in qua debeant esse ætate.*
8 *Confirmatio ante baptismum non tenet.*
9 *Ieiunium & Confessio non sunt de necessitate Confirmationis.*
10 *Confirmationis effectus tres sunt.*
11 *Confirmationis patrini qui possint esse, & quando affinitatem contrahant.*
12 *Interdictum non impedit Confirmationem, & in omni loco confertur, nec est de necessitate salutis.*
13 *Confirmationem ex contemptu relinquens peccat.*

CONfirmatio secundum est Sacramentum post baptismum, adeò quòd alia Sacramenta, maximè Sacramentum † ordinis, non liceat isto non præcedente, suscipere. Quamuis, si conferatur ordo, teneat: non est enim sicut baptismus, qui nisi præcedat, prohibet ordinem & alia Sacramenta, vt collata non teneant. Ea omnia, quæ in baptismo indagauimus, in Sacramento hoc oportet etiam indagare. 1

Primum est, materia: hæc autem est † chrisma non quodcumque, sed consecratum ab Episcopo consecrato, & non tantùm electo: adeò quòd, nisi talis sit consecratio, non censeatur materia sacramenti. Chrisma autem est vnguentum ex oleo oliuarum, & balsamo confectum. Est autem opus vt sit nouum illius anni, id est, consecratum eodem anno; aliàs sine necessitate confirmare chrismate præcedentis anni peccatum est contra præceptum canonicum, *cap. si quis de alto, de consecrat. distinct.* 4. Quamuis teneret Confirmatio: 2

Chrisma

Chriſma enim præcedentis anni cumburi debet, cùm nouum conſecratur.

3 Solet eſſe grauis controuerſia, an † balſamum ſit neceſſarium, itaut qui ſolo oleo confirmaret, verè confirmaret. Omnes conueniunt eſſe neceſſarium neceſſitate præcepti, adeò quòd peccaret mortaliter, qui omitteret. An tamen ſit neceſſarium neceſſitate Sacramenti, communis opinio tenet quod ſic. Caietan. 3. *parte, in materia de Confirmatione*, tenet oppoſitum, & Soto eum cum aliis ſequitur. Et videtur huic fauere *cap. paſtoralis, de Sacramentis non iterandis*, vbi quidam confirmauit ſolo oleo, abſque balſamo, & conſultus Papa Innocentius tertius dixit, quod nihil iterandum erat, ſed cautè ſupplendum, quod incautè fuerat omiſſum. Si igitur non erat iterandum, ergo fuit ille verè confirmatus. Et quamuis opinio iſta probabilis ſit, tamen ſecurior tenenda eſt oppoſita: nam Concilium Florentinum, cùm dixiſſet, materiam eſſe neceſſariam ad Sacramenta, pro Confirmatione ponit chriſma ex oleo & balſamo confectum: & ad *cap. paſtoralis*, dici poteſt, quod tunc non fuit Sacramentum; tamen, cùm appoſitus fuit balſamus, perfectum fuit, quod ante imperfectum erat. Vnctio autem abſque dubio eſt neceſſaria neceſſitate Sacramenti, licet Apoſtoli, ex diuina diſpenſatione, ſola manuum impoſitione confirmabant.

4 Huius ſacramenti forma † eſt iſta: *Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen.* Quæ forma patitur illas mutationes, &
5 eo modo, ſicut diximus in forma baptiſmi. Magiſter eſt † Epiſcopus ex Concilio Florent. & Trid. *ſeſſ. 7.* adeò quòd alius non poſſet conferre: quamuis ex Papali diſpenſatione etiam Sacerdos poſſit, ſed non alius. Et ſic diſpenſauit Gregor. *d. 95. can. peruenit.* Debet autem Epiſcopus eos tantum, qui ſuæ diœceſis ſunt, confirmare, non alios; quamuis, ſi confirmet,
6 factum teneat. Vnde nec † Archiepiſcopus debet ſuorum ſuffraganeorum ſubditos, quamuis eos viſitet, confirmare. 16. *q. 1.*
7 *cap. interdicimus.* Suſcipiens † iſtud Sacramentum eſt maſculus vel femina, cuiuſque ætatis: quamuis ex conſuetudine ſit non minoris ætatis ſeptem annorum: ſaltem habeat vſum ra-
8 tionis. Debet tamen † neceſſariò eſſe baptizatus, aliàs non
9 tenet confirmatio. Debet etiam eſſe † ieiunus, & quando præceſſerit peccatum mortale, confeſſus. Sed iſta ſunt ſecundùm decentiam, non tamen ſunt de neceſsitate: cùm enim peccauerit, ſufficit contritio cum propoſito confitendi, licet
10 non confiteatur tunc. Effectus † ſunt tres.

Primus eſt character, quo inſignitur tanquam miles Chriſti, vt aduerſus inimici tentationes ſit conſtans pro Chriſto; ob id inſignitur ſeu vngitur in fronte, vt denotetur, quod non debet erubeſcere Chriſti crucem & militiam, ſed coram toto mundo, ſi opus erit, confiteri. Solet autem linteo ligari caput, donec exſiccetur chriſma. Impingitur etiam ei alapa, tum vt recordetur ſuſcepti Sacramenti, quod iterari non poteſt, tum vt ſtatim induatur Chriſti veſtibus, quæ ſunt alapæ & iniuriæ, tum etiam vt eius fortitudo probetur: nam miles Chriſti ſtatim conſtituitur. Æquum ergo eſt, vt experimentum aliquod fiat, an pro Chriſto ſuſtineat pati.

Secundus eſt gratia [a] quæ ad hanc fortitudinem datur.

Tertius eſt † affinitas, quæ oritur inter ipſum & patrinum 11
qui vnus vel duo eſſe poſſunt, ſicut in baptiſmo. Non licet vt ſit ille idem, qui fuit in baptiſmo, niſi ex neceſſitate aliqua. Debet autem patrinus eſſe confirmatus, aliàs non eſſet affinitas. Poſſunt autem omnes eſſe patrini, non tamen vir vxoris, nec è contra, nec fratres vel ſorores inter ſe. Confirmatio † omni tempore etiam interdicti confer- 12
ri poteſt, & in omni loco honeſto, licet non ſit Eccleſia: quamuis conuenientius in Eccleſia detur. Hoc autem ſacramentum non eſt neceſſarium neceſſitate ſalutis [b]: poteſt enim homo ſaluari abſque confirmatione: tamen † 13
ipſam ex contemptu relinquere peccatum eſt. Eſſet autem contemptus ſecundùm aliquos, cùm tempore confirmationis apto occurrente, & commoditate oblata ſuſcipiendi, non ſuſciperetur, maximè ſi probabilitas adſit non futuræ commoditatis.

ADDITIONES.

D. Thom. quæſt. 72. Suarez ibidem. Magiſter diſtinct. 7. Scholaſtic. ibid. Soto in primis, Petrus à Soto, Valent. Bellarmin.

Duplex materia huius ſacramenti, remota, Chriſma; proxima vnctio. Suarez ſect. 3.

Chriſma eſſe ab Epiſcopo conſecratum ad eſſentiam ſacramenti pertinet: ita D. Thom. quæſt. 72. art. 4. & omnes ferè Theologi. Suarez 6. ſect. 2. contra ſentiunt alij, vide Valent. d. 2. quæſt. 1. d. 5.

Balſamum eſt de eſſentia & ſubſtantia ſacramenti, Suarez l. c. ſectione 1. vbi multos refert, Conciliumque Colon. de Confirmatione. probatque miſtionem balſami Apoſtolicam

tradi

traditionem esse. vide Bellarm.cap.8. de Confirmatione, sed Valent. puncto 2. quæst. 1. cum aliis dicit necessarium esse ex præcepto.

Crux in fronte cum inuocatione Trinitatis necessitate sacramenti necessaria est. Sot.artic.9.Suarez sect.3. Valent.tomo 4.d.5.q.1.p.3.

a *Secundus est gratia.*] Sot. artic. 7. Hoc sacramentum non est institutum ad conferendam primam gratiam, neque ad auferendum peccatum originale, vel mortale, sed ad perficiendam & corroborandam baptismi gratiam. Suarez sect.1, artic.7.

b *Necessitate salutis.*] Si absit contemptus, Suarez d. 37. sectione 2. Sot.d.7. artic.8. est communis sententia, Valent. loco citato,infra.Non solum contemptum, sed negligentiam notabilem peccatum mortale existimant Petrus à Soto lectione 2. Dur.Richard.d.7.ob præceptum Ecclesiæ. vide Sotum, Valent.parte 3. loco citato,Syluest.confirmatio,num.3. infert notabilem negligentiam, in Episcopo in administrando hoc sacramento peccatum mortale esse, vide Suarez loco citato.

Cum attritione cognita non potest quis dignè ad hoc sacramentum accedere. Sot. articulo 7. in fine, Suarez sectione 2. D. Thom. articulo 7. ad 2. requirit enim præcedentem gratiam,Petrus à Soto lect. ex D.Thom. sed si accederet cum attritione, quam inuincibili ignorantia contritionem existimaret, consequeretur gratiam. Suarez,Sot. ex D.Thom. loco citato.

Ante rationis vsum non est puer confirmandus, si tamen confirmaretur, verum esset sacramentum: duodecimus annus expectandus non est, cùm septimus videatur sufficere. Sot. artic.8.

Neque Eucharistia, neque sacer ordo ante confirmationem conferenda sunt, id tamen si fiat, non putat Sot.loco cit. peccatum mortale.

Puerum confirmare decet eo tempore, quo nondum mortali scelere infectus est. Si diuturna sit futura Episcopi absentia, ante vsum rationis hoc sacramento donandus est puer, Suarez d.35 sect.2.

Patrinum non confirmatum cognationem contrahere negant Vict. q. 51. Ang. & Tab.v. confirmatio. Suarez comm. ar.10. q.72. Valent.q.2. p.1. contrarium placuit. Sylu.mat.8. q.7. n.12. & Sot.dist.42. q...art.1. qui putat ex baptismo hominem huius cognationis capacem esse: probabile tamen est

pecca-

peccatum mortale esse ex genere, si non confirmatus susceptor sit, Suarez loco citato.

Vnus debet esse susceptor, c. non plures, de consecr. dist. 4. Suarez com. artic. 10. q. 72. si de facto plures susceptores sint, omnes contrahunt. c. quamuis, de cognat. lib. 6. sed vide Concil. Trid. sess. 24. c. de reform.

Patrino in confirmatione tanta non est imposita obligatio, quanta patrino in baptismate, ad imbuendum puerum bonis moribus: quia iura loquuntur de patrino baptismi, Suarez l. c.

Morituris conferendum est hoc sacramentum, & perpetuò amentibus. Suarez d. 35. sect. 2. Sot. tamen Marsi. secutus negauit perpetuò amentes confirmari licitè posse.

De Eucharistiæ materia.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ sacramentum est vnum.*

2 *Eucharistiæ materia qualis panis & vinum sit. & num. 3.*

4 *Aquæ paruam quantitatem cum vino in conficienda Eucharistia non adhibens, peccat mortaliter, & tamen consecrat.*

5 *Eucharistiæ materia cùm consecratur præsens esse debet, & quantitatem certam habere non est necesse, sed decens.*

6 *Eucharistiæ materia debet esse certa & determinata ex intentione consecrantis.*

7 *Hostias viginti habens, & intendens consecrare decem, an nullas consecret.*

8 *Hostias tot consecrare putans, omnes consecrat, etiamsi plures sint, vel pauciores.*

EA quæ in aliis sacramentis inquirenda proposuimus, in hoc etiam sanctissimo Sacramento prosequi debemus.

Primò autem notare oportet, quamuis in eo duplex materia & duplex forma appareat, † vnicum tamen censeri de- 1
bet sacramentum, tum ob vnitatem contenti sub illis speciebus, qui vnicus est Christus: tum ob vnitatem effectus, vna enim gratia communicatur: tum ob vnitatem finis, vnionem enim Ecclesiæ per charitatem significat. Est igitur † materia 2
huius Sacramenti panis & vinum.

Vt

Vt igitur à pane incipiamus, primò debet esse panis [a] ex frumento confectus; hinc fit, quòd nullus panis ex leguminibus possit esse materia huius Sacramenti. Legumina vocantur quæ non producuntur cum spica, vt fabæ, castaneæ, cicera, amygdala, & reliqua: rursus nec ex quolibet grano spica producto potest esse materia, nisi sit frumentum, aut species frumenti. vnde ex hordeo, spelta, lolio, milio, auenâ, & similibus non est materia: potest tamen ex adore esse, quod est frumentum habens grandia grana & alba. Similiter ex siligine, quæ est frumentum selectum ex farre; ex amylo verò esse non potest. Debet igitur esse panis ex frumento.

Secundò, debet esse coctus, vnde massa cruda non potest esse materia.

Tertiò, debet ex aqua elementari esse confectus: vnde si massa ex vino, aut lacte, aut alio liquore conficiatur, non est materia propria huius sacramenti.

Quartò, debet esse purus seu immixtus, id est, ex frumento solo, & aqua sola, absque mixtione alicuius liquoris, & alterius humidi. Absque mixtione etiam alterius speciei à frumento. Hoc autem intelligendum est de notabili mixtione: nihil enim obstat, quòd cum frumento aliquot grana alterius speciei, & cum aqua aliquid alterius liquoris fuerit commixtum.

Quintò, debet esse azymus panis, id est absque fermento, in Ecclesia Latina: in Græca verò cum fermento, adeò quòd peccaret mortaliter Latinus consecrans in fermentato, & Græcus consecrans in azymo; quia quisque consuetudinem suæ Ecclesiæ tenetur obseruare; tamen consecratio valida esset.

Sextò, debet esse non corruptus: si enim panis corruptus sit, vt speciem suam mutauerit, nullo modo materia esse potest. Hæc igitur est vna materiæ pars.

3 Altera est, † vinum [b] ex quo debet confici sanguis Christi, sicut ex pane corpus. Vinum autem debet esse ex vuis. Nullum aliud scilicet ex pomis, moris, vel radicibus, vel ex aliis quibuscumque potest esse materia.

Rursus [c], neque potest esse agresta, neque acetum, quia ista non sunt vinum. Potest tamen mustum esse materia, quamuis recenter esset ex aliquo racemo expressum: hoc etenim vinum est.

Rursus, siue vinum sit album, siue rubrum, potest esse materia. Aliæ species potus esse materia non possunt, vt ceruisia, lac, & alia similia. Cùm † vino est quantitas parua aquæ 4

adhibe-

adhibenda, quæ simul est materia, siue conuersa sit in vinum,
siue non. Peccaret mortaliter, qui scienter non apponeret
aquam, & tamen consecratio valida est cum solo vino.
Vtraque ista † materia, cùm consecratur, debet esse præ- 5
sens Sacerdoti. Vnde non posset Sacerdos existens in classe
consecrare vinum, quod est domi vel in foro: quia forma
sunt verba demonstratiua, neque potest demonstrari com-
modè, nisi quod est præsens: licèt non sit opus, quòd sit ma-
teria coniuncta, sat est quòd sit in aliqua distantia, quæ mo-
raliter præsentia dicitur.

Rursus hæc vtraque materia nequaquam habet certam
quantitatem nisi ratione præsentiæ [d], posset enim consecrare
Sacerdos multos cophinos panis, & vini dolium, si præsentia
ista haberet, sicut etiam minimam vtriusque quantitatem.
Sed absque ratione, & sine conuenienti, immodicam quanti-
tatem consecrare, graue esset sacrilegium.

Debet rursus [e] † materia vtraque esse certa seu determi- 6
nata: fit autem certa ex intentione consecrantis: consecrat
enim quod intendit. Vnde si extra calicem manent guttæ vi-
ni, sicut etiam in altari micæ panis, quamuis præsentia sint,
non consecrantur; quia intentio Sacerdotis non intendit ad
illa. Quòd si aliquis haberet viginti † hostias [f], & intenderet 7
decem consecrare, non determinando illas inter alias, nulla
esset consecrata, quia non est materia determinata. Notare
tamen oportet, quòd quando aliquis consecrat † hostias, pu- 8
tans se consecrare tot, & tamen sunt plures vel pauciores,
verè omnes consecrat, quia intentio est consecrandi quod ibi
præsens est, & ad consecrandum posuit.

ADDITIONES.

a *Panis.*] Vide Sylu. Eucharistia, 1.q.2.3. Pet. à Sot. lect. 2. de Eucharistia. Viguer. §.3. ver. 1. D. Thom. d. 74. ar. 3. Suarez ibid. Sot. d. 9. art. 3 4. Angles de Eucharistia q. 1. art. 3.

b *Vinum.*] Sylu. loco citato, numero 4. Sot. art. 5. D. Thom. art. 1. Suarez ibid. Angles loco citato.

De vtraque materia Valen. d. 6. q. 2. 3. Magister, & Scholast. distinct. 9. Sot. ibid. D. Tho. art. 1. Suarez p. 3. 4. Gab. lect. 35. in Cant.

Vtriusque speciei consecrationem in missa diuino iure necessariam esse aiunt Sylu. Eucharist. 1. q. 5. Sot. & alij multi relati ab Azorio lib. 16. c. 19 q. 2. tit. 1. alij negant. Ang. Eucharistia 1. num. 20. Alan. lib. 2. de Euch. 20. Ruardus Taper.

art,13. contra Lutherum, Volater.lib. 7. Geograph. ab Inno 8. Noruegis concessum narrat, vt sub sola panis specie re diuinam facerent. De hac re Bellar.lib. 4,c, 14. in fine, de R man.Pontif.ita scribit: Si errauit (loquitur de Innoc.) erra facto, non dogmate: deinde non permittit loco vini liquore alium consecrari (quod fuisset materiam sacramenti p uertere) sed id solùm permisit, vt in altera tantum spe Eucharistiam consecrarent, idque ob extremam necessitate cùm in ea regione vinum conseruari non possit, quin sta arescat. Quod certè, aut error non est, aut certè explora error non est. Sua. p. 43.sect. 4. vbi de hac re, licet probab putet, posse Pontificem ex publica grauissima causa disp sare, vt sub vna specie sacrificium peragatur, tutius tamen verius esse existimat, asserere non posse.

c *Rursus.*] Vide D.Th.q.74.a.2. Suar.ibid.Sot.ar.2. loc.c

d *Præsentia.*] Si materia præsens non esset, falsum es pronomen hoc, vel hic: ea autem præsentia necessaria e quæ vsu & more humano rei præsentia iudicatur. Sot. lo citato. Duas conditiones obseruat Suarez. 5. dist. 43. hu præsentiæ: alteram vt res sit coram homine; alteram, vt n sit distans nimis, licet oculis videri possit.

e *Debet rursus.*] Vide Suar.sectione sexta.

f *Viginti hostias.*] Suar.ibid.

De minima quantitate materiæ consecrandæ ita Sot.a *Quacumque quantitas, sub qua potest consecrari panis, & v num, potest esse consecrationis materia, siue sit visibilis, siue n* at Suar. sect.7. hæc dicit: *Panis potest in quacumque mini quantitate consecrari, qua humanis sensibus obiici possit.*

De forma Corporis & Sanguinis.

CAPVT XXVI.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ forma quæ, & an illius mutatio auferat Sac mentum.*
2 *Deus pactum duplex iniuit cum homine.*
3 *Mortis Christi figura erat animalium occisio in lege vet*
4 *Testamentum nouum cur ita dicatur.*
5 *Sanguis Christi pro omnibus fuit sufficiens pretium.*

1 FOrma † consecrandi panis est ista: *Hoc est enim cor meum.* Illa dictio, *enim*, non est necessaria necessit

sacramenti : peccaret tamen , qui scienter omitteret. Vt autem diximus in materia de baptismo, non debet forma mutari , quamuis non omnis mutatio auferat sacramentum. Vnde sacramentum esset, licèt aliquis diceret, *Istud est corpus meum*, vel alio simili modo, in quo sensus non mutatur. Forma sanguinis hæc est : *Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorũ.* Omnia ista verba sunt de præcepto, quamuis non etiam omnia de necessitate sacramenti. Ista verò sunt de necessitate sacramenti , *Hic est calix sanguinis mei*, immò non solùm isto modo prolata, sed etiam alio; puta, *Hic est sanguis meus, vel hoc poculum*, aut *vas sanguinis mei.* Græci autem hac vtuntur forma: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* At quia Latina forma nobis est seruanda, oportet sensum explicemus. Dicitur, *Hic est calix sanguinis* a *mei.* In quibus verbis est sensus per figuram, ideſt, in hoc calice sanguis meus est; vel etiam potest esse sensus, vt calix pro potu ipso sumatur, scilicet, hic est potus sanguinis mei. Dictum est autem: *Hic est calix sanguinis*, & non, *hic est sanguis*; ad significandum quòd sanguis continetur in speciebus vini. Et hoc, vt potetur & sumatur.

Statim sequitur, *Noui & æterni* b *testamenti.* Aduerte quòd † Deus duplex pactum iniuit cum homine. 2

Alterum fuit , in quo disposuit aduentum suum in carne, & hoc pepigit cum patribus antiquis , quod firmatum est sanguine , & occisione animalium figurantium † mortem 3
Christi , ob id , tale pactum dictum est testamentum , quia fuit dispositio cuiusdam hæreditatis , morte firmata testatoris, non quidem in re, sed in figura.

Alterum pactum Deus iniuit de vita & felicitate æterna danda : & hoc pactum morte & sanguine Christi confirmatum est : dicitur † testamentum nouum , vt distin- 4
guatur à priori : diciturque æternum , vt denotetur , quòd non aliud superueniet testamentum , & quòd res per ipsum notata hæreditas sit æterna. Est igitur sensus , hic est sanguis, in quo dispositio hæreditatis æternæ , hominibus confirmata & stabilita est. Sequitur aliud verbum , *Mysterium fidei.* Sanguis iste sic præsens est , vt nec sensibus dignosci , nec ratione comprehendi possit , opus est fide qua teneatur. Est igitur fidei mysterium , ideſt secretum fide tenendum. Statim sequitur efficacia seu effectus huius † sanguinis , *qui pro* 5
vobis effundetur & pro multis. Pro omnibus quidem fuit suf-

ficiens pretium; tamen quia non omnes ipso vti volunt, non omnibus prodest, ob id, *pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, quoad efficaciam; qui tamen pro omnibus effusus est, quoad sufficientiam.

ADDITIONES.

Vide Viguerium verf.2.3. Angles artic.7. Sylu. Euchar.1 num.7. Petrum à Soto loco cit. Valent.d.q. 6.l.c.Sot. d.11.q 1.Magist.& Scholast.eadem dist.D. Thom.q. 78. Suarez loc citat.Catechis.Roman. Gab.in can.lectio.38.

a *Hic est calix sanguinis.*] Omnia verba quibus vtitur Ecclesia in calicis consecratione, ad essentiam sacramenti spectare docuit D. Tho.ar.3.Petrus à Soto loco citato, D. Ant. p.tom.13.c.5.§.4.Sot.ar.2.Catechis.Roman.l.cit.& alij; contrariam sententiam sequitur Suar. dist. 6. sect. 2. cum Magistro. D.Bonauentur. Maiol. Alens. 4.p. q. 53.& aliis censent sufficere, *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis m*

b *Noui & æterni.*] Explicationem horum verborum lege apud Gab. Viguer. loco citato.Ioan. Maldon.in cap 26.Mat. Bellarm.cap.11. lib.1. de Eucharist. Catech. Roman. de Eucharist. D. Ant.loco citato, & præcipuè cap. cum Martha, de celebr. Miss.

De efficacia verborum formæ.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ sacramentum in quo consistat.*
2 *Eucharistiæ formæ efficacia.*
3 *Eucharistiæ in sacramento remanent panis & vini accidentia, seu species tantùm, non substantia.*
4 *Christus quomodo contineatur in Eucharistia.*
5 *Missam in illo triduo, in quo Christus est mortuus, celebrasset si consecraret, Christi corpus absque anima, & sanguis absque corpore, vtramque tamen diuinitati coniunctum contineretur.*

1 SAcramentum † hoc non in vsu, seu materiæ applicatione circa suscipientem, vt alia sacramenta, consistit, in efficacia verborum erga ipsam materiam, seu in ipsa con-
2 secratione ipsius materiæ. Sunt enim † illa verba, *hoc enim corpus meum*, ita efficacia, vt sint instrumenta trans-

stantiandi substantiam panis in Christi verum corpus, itavt post prolationem, in illa † hostia non sit panis vlla substantia, sed sola accidentia ipsius, scilicet, quantitas cum colore, & sapore, odore, & primis qualitatibus, quæ dicuntur species panis, sub quibus est verum corpus Christi præsens. Non quòd accidentia sint in eo sustentata, non enim hoc ita est, quia accidentia illa miraculosè per se sustentantur, sed quòd sub illis latet corpus Christi, & illic etiam miro modo continetur. Idem etiam dicendum de verbis consecrationis vini, in quo non manet substantia; sed accidentia, sub quibus est sanguis verus Christi. At verò † tam corpus quam sanguis continentur in his speciebus, non quidem modo passibili: nam quamuis istæ species calefaciant, aut frigescant, vel scindantur, non ob id Christus ista talia patitur. Rursus continetur Christus, non per modum dimensionis: non enim extensus est, vt pars in parte sit, sed in qualibet specierum parte est totus: ob id, tantum sumit, qui partem hostiæ, quantum qui totam recipit: nec desinit esse in cælo; licet præsens sit in hostia; nec licèt sit in vna; ob id relinquit aliam, sed simul omnibus adest. Quæ omnia fide tenenda sunt, quia superant humanum captum, sed credere magnum est meritum fidelium. 3 4

Notandum [a] tamen est, quòd sub speciebus panis non solùm corpus Christi, sed eius sanguis, anima & diuinitas, immò tota Trinitas continetur; sed vnum quidem, puta corpus virtute verborum & consecrationis; alia verò ratione concomitantiæ; quia corpus cum anima & sanguine modò est. Similiter sub vini speciebus continetur sanguis, corpus, anima, diuinitas, omnia denique Christi; sed solus sanguis virtute consecrationis, reliqua ratione concomitantiæ. Vnde si solam consecrationem consideremus, corpus in vno, sanguis in altero continetur: In quo mors Christi repræsentatur, in qua sanguis à corpore effusus est. Vnde fit, † quòd si in illo triduo [b], in quo Christus est mortuus, aliquis consecrasset, vel consecrare intendisset, tunc sub speciebus panis corpus absque anima contentum fuisset, & sanguis absque corpore, vtrumque tamen diuinitati coniunctum: non enim à diuinitate dimissum est, quod semel assumptum est. 5

ADDITIONES.

Vide Petrum à Soto lect. 3. D. Thom. artic. 4. Suarez d. 61. Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. Viguer. v. 4. Gabr. lectione 39. in Gant.

a *Notandum.*] Viguer. loc.cit.
b *Triduo.*] Viguer.loc.cit.D.Th.q.81.art.3.

De ministro & suscipiente.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ minister attenditur ratione vel consecratio[n] vel collationis.*
2 *Eucharistiam an quilibet sacerdos, & quandoque diacon[u] conferre possit.*
3 *Eucharistiam qui & quomodo suscipiant.*
4 *Eucharistia quare sub vtraque specie non conferatur.*
5 *Pueri, Amentes, & Phrenetici non possunt suscipere Eucha-ristiam.*
6 *Ieiunus qui non est, Eucharistiam suscipiens, an & quan[d] peccet mortaliter.*
7 *Necessitate vrgente Eucharistiam suscepturo an suffici[t] contritio, cum proposito confitendi peccata mortalia.*
8 *Eucharistiam suscipientes in peccato veniali quid perda[nt] & in mortali an mortaliter peccent.*
9 *Notorio in peccato qui sunt quorum pœnitentia non consi[t] sunt ab Eucharistia repellendi.*
10 *Iustitia publicè castigandi, necnon Energumeni, an poss[int] Eucharistiam sumere.*

IN isto sacramento duo considerari possunt. Vnum est ip[sa]
consecratio, alterum est vsus, & collatio ipsius sacramen[ti].
1 Vnde † duo sunt ministri, alter est consecrationis, alter co[l]lationis. Minister consecrationis sacerdos solus est, ad[eo]
quod nullus, non habens characterem sacerdotalem, pot[est]
consecrare corpus & sanguinem. De hoc satis diximus [in]
2 principio huius secundi libri. Minister † collationis est eti[am]
Sacerdos, non quicumque: sed cui ex officio a incumbit, [vel]
ex commissione, vel aliquo priuilegio, adeò quòd, nulli li[cet]
absque licentia Eucharistiam sumere, etiam extra temp[us]
præcepti, à quouis sacerdote, nisi in necessitate, vel quan[do]
pro certo habetur, quòd Curatus concederet facultat[em]
sumendi.

Olim, cùm laïci solebant sub vtraque specie communi[ca]re, sacerdos solus ministrabat corpus, diaconus verò sang[ui]nem, quia hic non tangit sacramentum, sed tantum calice[m]
i

iam vero iste modus non conceditur: propterea diaconus non potest ministrare: corpus etenim conferre non valet. At verò, quando necessitas esset, vt si quis infirmatur, & sacerdos non adest, vel non potest, licet diacono soli etiam corpus ministrare.

Suscipientes autem hoc † sacramentum duo etiam sunt. 3
Vnus est suscipiens simul & consecrans: talis est Sacerdos, cùm celebrat vel Domino sacrificat, & iste sacramentum sub vtraque specie necessariò debet suscipere, vt completum sit sacrificium: de quo multa superiùs diximus, propter quod ab eis modò supersedemus. Alter est suscipiens, qui non consecrat, sed tantum recipit sacramentum; & iste potest esse sacerdos & laïcus. Cùm sacerdos nimirum non celebrando communicat, talis suscipiens non debet suscipere sacramentum sub vtraque specie, sed tantùm sub specie panis; nec ob id sacramentum integrum non recipit, nam totus Christus in qualibet specie continetur, nec maior est effectus sacramenti sumpti sub vtraque specie, quam sub vna: Sacerdos enim necessariò sub vtraque recipit, quia integrum debet esse sacrificium, in quo mors Christi continetur, quæ sub illa vtraque specie repræsentatur.

Fuit quidem † olim vsus talis, sub vtraque specie commu- 4
nicandi, sed iam ab Ecclesia iustissimis de causis abolitus est, cùm non sit de iure diuino, nisi tantum communicare corpus & sanguinem Domini, sed non sub vtraque specie: nam in vna vt dixi, totum continetur.

Fuit igitur prima causa, ob periculum irreuerentiæ huius sacramenti, quia facilè & frequenter accidere poterat sanguinis subuersio.

Secunda, quia multi non possunt sumere speciem vini absque prouocatione ad vomitum, huiusmodi enim multæ feminæ, multi etiam iuuenes sunt.

Tertia ad repellendam hæresim Nestorianorum, qui negabant totum Christum in qualibet specie contineri, sed corpus tantum in specie panis, sanguinem tantum in specie vini, quod quidem falsum est, vti diximus. Debet ergo suscipiens & non consecrans, sacramentum hoc sub specie panis tantum recipere.

Sunt tamen quædam in suscipiente [b] obseruandæ conditiones.

Prima est, † debet esse adultus: nam infantibus [c] quidem 5
posset dari sacramentum hoc, sed tamen ex Ecclesiæ præcepto non debet dari nisi adultis, & iam maturioris vsus ratio-

nis : non enim statim post septem annos hoc sacramentum suscipere debent pueri.

Secunda, non sat est adultos esse, sed rationis vsum habere oportet actu. Vnde amentes [d] non possunt recipere, nec phrenetici, nisi aliquando vsum rationis habuerint, & tunc hoc suscipere voluerunt.

6 Tertia [e] est, quòd debent esse † ieiuni : nam mortale peccatum est, recipere sacramentum hoc post cibum vel potum aliquem, nisi tempore alicuius infirmitatis periculosæ, tunc enim potest post prandium etiam communicari; vel quando esset præceptum communicandi, & infirmus non posset absque graui nocumento omittere potionem, tunc posset sumere, & post communicare, cùm potio non potest postponi.

Quarta [f] debet esse confessus de commissis mortalibus post proximam confessionem. nec enim debet accedere cum conscientia peccati mortalis: nec sufficit sola contritio cum pro-
7 posito confitendi, nisi in aliqua [g] † necessitate vrgente, vt mortis, aut temporis implendi præcepti, & casu quo nullus adest confessarius, tunc sufficeret contritio cum voto confessionis faciendæ, habita occasione. De hoc diximus suprà.

8 Quinta, debet † accedere absque peccati venialis actu, vt non sit actualiter in aliquo veniali. Quamuis ista dispositio non impediat effectum sacramenti habitualem, scilicet habitum gratiæ, tamen impedit actualem, scilicet charitatis feruorem : vnde qui intenderet actu post communionem facere aliquid, quod est culpa venialis, gratiam sacramenti non perdit, feruorem tamen charitatis non recipit. Si tamen accederet cum actu peccati mortalis, non solùm nihil recipit, sed mortaliter peccat, & grauissimè in tali susceptione, propterea dicitur sacramentum hoc, *mors esse malis, vita bonis*.

9 Hinc fit, quòd, qui sunt in aliquo † notorio peccato [h], quorum pœnitentia non constat, non solùm non debent accedere communioni, sed accedentes repelli debent; quales sunt hi, qui in statu peccati sunt, vt meretrices publicæ, vsurarij, histriones, concubinarij notorij, & similes quibus est communio neganda, nisi pœniteant. At pœnitentia existente, communioni sunt admittendi, non solum hi, sed etiam qui
10 publicè † iustitia castigandi [i] sunt, vt suspendendi, vel decollandi, vel alio quouis modo occidendi, quamuis fuerint hæretici, & postea resipuerint; licèt in aliquibus locis hoc non sit in vsu : sed profectò melius est, vt communionem recipiant, aliquo spatio temporis ante mortem. Nec etiam est neganda communio energumenis [k] seu arreptitiis, quamuis actu

actu vexentur, nisi constiterit, ob aliquod graue peccatum, sic à Domino puniri: secus enim communioni admittendi sunt, cùm possint esse in gratia, & maiori, quàm multi alij, qui non sic vexantur à malo spiritu.

ADDITIONES.

Vide D. Thomam, quæst. 81. Suarez loco citato, Valen. quæst. 10. Viguer. v. 23. Catechis. Roman. de Eucharistia, Suar. dist. 62. sect. 1. Rodriquez parte 1. cap. 67.

a *Sed cui ex officio.*] Vide Suarez d. 82. sect. 2.

Diaconis, si necessitas premat, Eucharistiam dispensandi facultas committi potest. Suarez loco citato, Sot. d. 13. quæ. 1. art. 3. ex D. Thom. 4. dist. 13. q. 1. art. 3. quæst. 2.

b *Suscipiente.*] Valen. quæst. 8. Petrus à Soto lectione octaua de pœnitentiæ sacramento, Sot. d. 12. quæstione 1. D. Thom. quæst. 80. Suarez ibid.

c *Infantibus.*] Catechis. Roma. loco citato, Vict. q. 84. Suarez d. 62. sect. 1. infantibus olim, &c.

d *Amentes.*] Vide Sotum art. 9. In mortis articulo amentibus quidam dandum censent Sacramentum Eucharistiæ, si non timeatur irreuerentia, ex cap. is qui, 26. quæst. 6. Vide Sot. art. 9. quæst. 1. d. 12.

e *Tertia.*] Vide Sotum d. 12. qu. 1. artic. 8. D. Tho. q. 80. art. 8. Suarez ibid.

f *Quarta.*] Sot. at. 4. 5. Vide D. Thom. q. 80. & Suarez loco citato, Nauar. cap. 22. num. 49.

g *Nisi in aliqua.*] Vide Suarez sectione quarta, loco citato.

h *Notorio peccato.*] Vide Sotum articulo sexto, Suarez d. 67. sectione 2. Valent. d. 6. q. 8. puncto 3. Vict. quæst. 80. Graffium lib. 2. c. 38. numero 29. Nauar. loco citato, numero 55. Syluest. Eucharistia 3. num. 7.

Peccatori autem occulto, si extra confessionem cognitus sit, occultè petenti danda non est Eucharistia. D. Th. 4 d. 9. q. 1. artic. 5. Valent. loco citato, Suarez sect. 3. ex D. Thom. immò Sacerdos rogatus tenetur eam illi negare. Suarez loco citato.

i *Castigandi.*] Carbo c. 4. de Eucharistia. Nauar. miscel. 4. ad orat. Syluest. Eucharistia 3. numero 7. Graffius numero 28. l. c. Rodriquez c. 68. p. 1. Mart. Delrius lib. 5. sect. 18. Ma. disq. Vide Iul. Clar. 5. sen. q. 29. Hispanorum consuetudo morte mulctandi Eucharistiam negantium reprehenditur à Soto d. 12. q. 1. art. 11. co. 7. l. c. quam motu proprio Pius V. 1569. sustulit, cuique regia lex addita est, Suarez d. 69 sect. 3. in fine.

Reus iugulandus sumpturus Eucharistiam debet esse ieiunus, non est autem iugulandus antequam species sacramentales consumptæ sint, ad quod 4. horæ sufficiunt. Vide Nau. c. 15. num. 23. Delrium loc. cit.

k *Energumenis.*] Si nulla timeatur irreuerentia, danda illis ritè dispositis Eucharistia. Suarez d. 69. sect. 2. in fine. Vide D. Th. q. 80. art. 9. ad 2. Quando id liceat videbit prudens sacerdos.

Infantibus olim dabatur Eucharistia, testatur hoc D. Cyprian. serm. de lapsis, D. Dion. c. 7. p. 3. D. Aug. epist. 107. Vide Suarez d. 62. sect. 4. Tolet. in c. 6. Ioan annot. 28.

De modis suscipiendi Sacramentum, & eius effectibus.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Eucharistia suscipitur, vel in figura tantum, vel spiritualiter tantum, vel sacramentaliter tantùm, vel spiritualiter & sacramentaliter simul.*

2 *Eucharistiæ effectus.*

3 *Charitatis feruor per Eucharistiam acquiritur: & peccati à labe præseruat Eucharistia.*

4 *Carnis concupiscentiam ac fomitem Eucharistia extinguit.*

5 *Christi præsentia in suscipiente Eucharistiâ quamdiu duret.*

1 SAcramentum hoc multiplex † est suscipiendi modus. Primus est tantum in figura, quo modo patres illi antiqui, qui sumebant per sacrificia illa, quibus mysterium hoc repræsentabatur, & maximè per illud manna, quod de cœlo pluebat.

Alter modus est verè, & non in figura tantùm, sed spiritualiter tantùm, quo modo sumunt, qui fide tenent sub illis speciebus verum Christi corpus esse, & simul ipsum recipiendi ardent desiderio, quamuis re ipsa non sumant. Et hic modus est multum vtilis.

Tertius modus est, sacramentaliter tantum quando recipitur Christus in sacramento, tamen ob indebitam dispositionem recipientis, effectus sacramenti non consequitur.

Quartus est, sacramentaliter & spiritualiter simul cum sumuntur species, & effectus sacramenti recipitur. Multi enim

2 & mirabiles sunt sacramenti huius † effectus, è quibus quatuor solùm recensebo.

Primus

Primus eſt gratia a cum donis & virtutibus, qua quidem gratia remittitur peccatum mortale, ſi accedens fortè adhuc per confeſsionem, non fuerit conſequutus eam defectu ſuo, vt ſi cum non ſufficiente contritione, ſeu ſola attritione ad eam acceſſerat: poſt confeſsionem verò meliùs diſponitur, adhuc tamen non ſufficienter ad gratiam niſi virtute ſacramenti, tunc hoc ſacramentum primam gratiam confert. Similiter, ſi neceſsitate vrgente non potuit confiteri, ſed communionem recipit, cùm tamen attritus tantùm eſſet, putans ſe contritum. Etiam aliis in caſibus poteſt gratiam conferre, qua mortale dimittatur. Quòd ſi accedens in gratia ſit, recipit augmentum. Cùm gratia etiam partem pœnæ remittit, quamuis non totam, niſi iuxta diſpoſitionem accedentis.

Secundus eſt, ſpiritualis refectio, quæ conſiſtit in † quodam charitatis feruore, & maiori circa benè operandum conatu, deliberatione, ſimul etiam in interna animæ delectatione. 3

Tertius eſt, præſeruatio à peccato: hoc enim ſacramentum multum iuuat animam, ne ſuccumbat tentationi & peccatorum periculis.

Quartus eſt, qui multum † carnis concupiſcentiam ac fomitem extinguit. Ob quæ multum eſſe debet Chriſtiano aſſidua huius ſacramenti ſuſceptio. Vbi enim eſt continua indigentia, ibi continuum deſideratur auxilium: vinci enim & conſumi opus eſt, niſi frequenti opere ſubueniatur, id, quod non ceſſante inimici impulſione concutitur. Aduertendum tamen vnum hîc eſt, cùm † Chriſti corpus in ſacramento recipitur, tamdiu eius præſentiam intra nos durare, quamdiu ſpecies illæ calore naturali non conſumuntur: conſumptis enim (quod fortè dimidia quarta horæ fit) eius præſentia non eſt amplius: effectus tamen ex ipſius præſentia procedentes, multum permanent, niſi noſtra negligentia impediat, aut culpa expellat & deſtruat. 4 5

ADDITIONES.

De modis, vide Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 8. Catech. Roman. de Euchariſtia, Suarez d. 62. ſect. 1.

a *Primus eſt gratia.*] Vide D. Th. q. 79. Suar. ibid. Val. q. 7. Sot. diſt. 11. q. 2. Vig. verſ. 18. Petr. à Sot. lect. 11. de fructibus Euchar. Gabr. in can. lect. 85. 86. Coronam 4. p. de Euch. num. 62. D. Thom. in opuſcul. de Euchariſt. Vide teſtimonia quamplurima apud Cani. de fructu Euchariſtiæ 9.

De

De variis nominibus huius Sacramenti.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Eucharistia quid significet.*
2 *Sacrificium seu Hostia cur dicatur Eucharistia.*
3 *Viaticum, Communio, vel Synaxis quomodo indicet Eucharistiam.*
4 *Sanctissimum Sacramentum, Eucharistia per excellentiam dicitur.*

SAcramentum hoc propter suam excellentiam, varia sortitur nomina: est enim hoc dignissimum omnium sacramentorum, quia verè in eo Christus continetur. Dicitur au-
1 tem † *Eucharistia*, quasi bona gratia, quia Christum continet, qui fuit auctor nobis gratiæ; vel quasi gratiarum actio, quia est sacramentum propter quod indesinenter Christo
2 gratias agere & habere tenemur. Dicitur † *sacrificium* seu *hostia*, quia Christum continet, qui per mortem se patri pro
3 peccato hostiam obtulit. Dicitur † *Viaticum*; quia cibus est spiritualis, quo confortatur animus, donec perueniat ad montem Dei Oreb, id est cælestem patriam. Dicitur etiam *communio*, & Græcè *Synaxis*, quia Sacramentum est, in quo Christiani vniuntur. Vt enim magna est vnio corporum, vnde cibo corporali vesci; non minor, sed longè maior est spirituum vnio, vno ac tanto vesci cibo spirituali. Dicitur etiam
4 † *Sanctissimum Sacramentum* per excellentiam, quam habet ad reliqua sacramenta omnia. Multa quidem dici possunt de eo, tamen pro introductione præsenti sufficiant ista, simul cum his, quæ in principio huius libri diximus, & etiam in sequenti lib. 3. dicemus.

ADDITIONES.

Vide Catech. Rom. Baronium tomo 1. anno Christi 31. pag. 160.

In articulo mortis diuino præcepto, vt probabile est, sumenda est Eucharistia, licet ante suscepta fuerit, Suar. d. 69. sect. 3. Vide Val.d.6. q.8. p.4. & Sot.d.12.q. .artic.11.Cai.vi Communio. Palud. & alij, semel tantùm in vita suscipiendam Eucharistiam tradunt. Syl. Euchar.3. §.1. per negligentiam

tiam

tiam Eucharistiam in mortis articulo omittentem, non peccare mortiferè ait, quæ sententia reiicitur à Sot. l. c. qui Sotus in articulo mortis ex præcepto toties sumendum hoc sac. censet, quoties post sumptionem amissa est gratia per peccatum mortale. item Tabiena v. Communicare, num. 16. Armilla v. Communio. n. 11. sed Soat. *Præcepto satis obtemperatum dicit, si semel in articulo mortis diuinus cibus perceptus sit.* De hac re Rodriquez p. 1. c. 64.

Summa puritate ad sacram Dominici corporis mensam accedendum est. *olim quidam sumentes indignè, vel morte mulctabantur, vel à sæuo Dæmone corripiebantur*, id de suis temporibus testatur D. Chrys. hom. 5. in 1. ad Tim. exempla nonnulla leges apud D. Cypr. ser. de lapsis: hoc autem indicauit D. Paul. 1. Cor. 11. *Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Vide Baron. tom. 1. anno 57. pag. 475.

LIBRI SECVNDI FINIS.

INSTRV

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER III.

De Pœnitentia.

Quid sit peccatum.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Pœnitentiæ materia remota & propinqua.*
2 *Peccati descriptio.*
3 *Peccatum non est ens aliquod.*
4 *Regula quæ dicatur.*
5 *Monstrum dicitur peccatum naturæ. Error in artificio dicitur peccatum artis.*
6 *Regula diuina quid sit.*
7 *Voluntarium vt dicatur aliquid, tria sunt necessaria.*

SACRAMENTVM hoc Pœnitentiæ plurimas continet difficultates, Sacerdoti cognitu necessarias: ob id librum integrum in eis enodandis collocauimus. Sunt autem suo ordine quinque tractanda, materia, forma, minister, pœnitens, & huius sacramenti effe-
1 ctus. Et quidem † materia duplex est, altera remota, altera propinqua. Vt enim in baptismo erat materia remota, scilicet aqua, & propinqua, scilicet ablutio: ita in isto est materia remota, & hæc est peccatum. Est etiam materia propinqua, ver. gra. contritio, confessio, satisfactio, seu peccatum contritum, confessum, & satisfactioni expositum.

A remota ergo materia, doctrinæ ordine incipiamus. Ac primum omnium tractandum se offert, Quid sit peccatum.

Omissis

Omissis autem aliorum descriptionibus, sic videtur nobis clarè & breuiter posse describi: *Peccatum † est recessus à regula diuina voluntarius.* In qua descriptione quatuor continentur partes. 2

Prima est, *recessus*, id est, quædam deuiatio, & separatio ab aliquo stabili principio. Peccatum enim est, † non aliqua substantia aut corpus, aut entitas positiua, sed quædam separatio & quidam defectus. Altera pars est, *à regula*, ne intelligeremus hanc separationem esse à loco aliquo, vel alio quouis, ob id additur separatio à regula. Vocamus † regulam, principium quoddam, cui agens suum effectum vel operationem conformare intendit. Recessus ergo & defectus à regula proposita, peccatum dicitur. Vnde, † Monstrum, peccatum naturæ dicitur, quia non conformatur regulæ naturæ, secundum quam effectus talis, taliter debet esse formatus. Similiter error imagine, vel aliquo artificio, dicitur peccatum artis, quia regulæ artis non conformatur effectus. 3 4 5

Non de his peccatis fit mentio in præsenti, ob id additur tertia pars, *Diuina*. Per † regulam autem diuinam intelligo, tam præceptum supernaturale; vt præceptum de fide habenda, de suscipiendis sacramentis, de adoratione, & aliis huiusmodi; quàm naturale, vt præcepta Decalogi; & humanum, vt præcepta Prælatorum & superiorum. Omnia enim diuina dici possunt, quatenus à Deo sunt, siue mediatè, siue immediatè: natura enim à Deo est; potestas humana & ecclesiastica per Deum est. Ista præcepta dirigunt, & regulant operationes humanas in finem. Recessus ergo à tali regula peccatum est, non tamen quicumque recessus: ob id additur quarta particula, *voluntarius*. Vt aliquid dicatur † voluntarium, tria sunt necessaria. 6 7

Alterum est, vt à voluntate procedat, siue quoniam in ipsa voluntate est velle & nolle, siue quia à voluntate imperatur: omnis enim operatio, etiam exterior, quæ nobis volentibus fit, voluntaria dicitur. Vnde vesci voluntarium est, cùm volentes vescimur: similiter ambulare, occidere actualiter, & similia. Vt ergo sit peccatum, debet esse recessus voluntatis, siue à voluntate procedens. Vnde regula generalis fit: Quicquid in nobis fit, quod nec in voluntate est, nec à nostra voluntate est, peccatum non est. Vnde quantumcumque occurrant imaginationes turpes, & contra fidem cogitationes, motus etiam carnis, vsque ad effusionem seminis procedentes, nisi voluntas acceptet, aut consentiat, peccatum non est.

Alterum est necessarium, vt aliquid dicatur voluntarium, puta,

puta, quod sit ex deliberatione procedens, seu liberum, idest, quod in nostra sit potestate vt sit vel non sit; vt quamuis sit actus voluntatis, si tamen necessarius est, ita vt non sit in nostra potestate non velle, tunc non dicitur voluntarius. Ex quo fit, quòd cùm ex aliqua vehementi passione accidit, vt in voluntate insurgat volitio vindictæ, aut alicuius mali, si talis est, vt non sit pro tunc in nostra potestate non velle, non sit peccatum, donec iam inducat rationem voluntarij, & in manu nostra sit prorsus expellere talem volitionem. Dico autem *prorsus*, quia aliquando aliqua ex parte est in manu nostra, licèt non totaliter. Et tunc grauius vel leuius peccatum est, quo magis vel minùs est voluntarius actus, vel recessus.

Tertium etiam est necessarium, puta scientia, vt homo sciat vel scire teneatur se agere contra regulam, vnde ignorantia quædam efficit inuoluntarium, & excusat à peccato, quando non est crassa. Vide igitur quod peccatum sit: est enim recessus voluntarius à diuino præcepto, cui conformare tenemur vitam & operationes nostras.

ADDITIONES.

De peccato multa Nau. præludio 9. Vide Petrum à Soto lect. 6. de actibus human. Azor. lib. 4. tom. 1. Viguer. c. 18. D. Th. 1. 2. q. 17. q. 77. Valen. ibid.

De peccatorum differentiis in communi.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Peccatum quando mortale & veniale ex genere suo.*

2 *Peccatum mortale ex genere suo, quando veniale fiat per accidens, & rursus quando veniale ex genere, possit fieri mortale, num. 3.*

4 *Conscientia erronea obligat ad peccatum.*

5 *Peccatum Omissionis & Commissionis quodnam. Præcepta affirmatiua & negatiua quæ.*

6 *Peccatum cordis, oris, & operis vtrùm distinguat variorum peccatorum species, an verò sit vnum peccatum varios habens augmenti gradus.*

ALiquot peccatorum diuisiones si non omnes, saltem quæ ad nostrum faciunt institutum, prosequi oportet.

Et primo, peccatum † diuiditur *in mortale* ex genere suo, 1
& veniale ex genere suo. Pro quo notandum est, quòd bifa-
riam contingit à regula diuina recedere. Vno modo agendo
contra ipsam regulam: altero non agendo secundum regu-
lam, sed præter eam. Ab vna enim via recedere possumus, aut
contrariam sequendo viam, aut diuersam. Ille agit contra
præceptum, qui oppositum præcepti facit: ille verò præter,
qui aliquid facit, quod licet non sit contra præceptum, non
tamen tendit in finem præcepti, qui Deus est: ver. gra. qui oc-
cidit, agit contra præceptum, *Non occides*; qui verbum otió-
sum aut mendacium iocosum dicit, non omninò contra præ-
ceptum facit, tamen facit aliquid, quod in Deum non est
ordinatum. Id totum, quod contra præceptum est, dicitur
mortale ex genere suo: quia ex se inductiuum est mortis spi-
ritualis, quæ est ablatio gratiæ, si esset. Id verò quod est ex-
tra præceptum, veniale ex genere suo dicitur; peccatum qui-
dem est, quia est recessus à regula, sed ex se gratiæ ablatiuum
non est: Deus enim gloriosus non obligauit omnes actiones
nostras sub præcepto, sed quasdam: alias multas nobis liber-
tas reliquit, sed non debemus eas secundum nostrum finem
exequi: quod non facientes, paccámus venialiter. Notan-
dum tamen est quòd non omne mortale ex genere, verè est
mortale, idest auferre gratiam sufficiens est: sicut etiam non
omne veniale ex genere verè est veniale; nam gratiam au-
ferre sufficit aliquando. Explico primum. Mortale † ex ge- 2
nere, duplici ex causa non est verè mortale, sed fit veniale per
accidens.

Prima est, ex leuitate [a] materiæ: vnde furari ex genere
mortale est; tamen furari quid minimi valoris, non est mor-
tale, nisi sit quantitas materiæ.

Altera causa est ex actus imperfectione, quando non est
perfectè deliberatus & voluntarius, licèt aliquid sit volunta-
rij, vt in subito motu volendi vindictam, vel aliquod malum
committendi contra præceptum, cùm non adest plena liber-
tatis potestas: si tamen aliqua sit, quia intercedit mora ali-
qua breuis, vnde aliqua negligentia est, licèt non notabilis,
tunc est veniale. Si tamen plena esset potestas, esset mortale.
Explico secundum: multis † enim casibus, quod ex genere
suo est veniale, potest per accidens fieri mortale. 3

Primò, si vltimus finis in veniali constituatur, quod fit,
cum quis ita actum venialem exequitur, quod paratus est
etiam, si mortalis esset, exequi, tunc mortale est, licèt sit ver-
bum otiosum, vel vanum.

Secundò, cùm ordinatur in peccatum mortale ratione fi-
nis, fit tunc mortale: vt si qui mendacium dicit leue propter
adulterium, mortaliter peccat.

Tertiò, quando sequitur aliquod peccatum mortale, quo constat, licèt non ordinetur in ipsum, vt si quis sciat scandalum graue sequi, si mendacium leue dicat, & dicit, mortaliter peccat.

4 Quartò, si est † conscientia erronea [b]. Qui enim putat peccare mortaliter in verbo otioso, si id proferat, mortaliter peccat; iam enim iste animum habet peccandi mortaliter, licet ille actus non erat verè peccatum mortale. Non solum hoc fit in actu veniali, sed etiam in actu bono. Si quis enim putaret se peccare mortaliter, audiendo sacrum in die festo, mortaliter peccat, si audiat: etiam mortaliter peccat, si non audiat: nam tenetur deponere conscientiam erroneam, & scire non esse peccatum, sed præceptum. His igitur causis veniale ex genere, fit mortale per accidens.

5 Iterum diuiditur peccatum in communi, in † peccatum omissionis, & commissionis.

Præcepta enim hominibus imposita, quædam sunt affirmatiua, ipsos ad operandum obligantia, vt præceptum de diligendo Deum & proximum, de ieiunando, sacroque audiendo, & alia huiusmodi: quædam sunt ab aliquo actu retrahentia, & prohibentia, vt *non occides, non mœchaberis*, & alia multa. Cùm peccatum est contra negatiuum præceptum, commissio est, cùm verò contra affirmatiuum, aliquando omissio, aliquando commissio est. Omissio est, cùm non operamur, quod præceptum iniunxit, vt non diligendo Deum, cùm tenemur: commissio, cùm actum contrarium habemus, vt si quis Deum odio habeat. Vtplurimum tamen affirmatiuorum præceptorum sunt omissiones.

In venialibus etiam aliquando est commissio, aliquando omissio. Commissio, cùm actus reperitur inordinatus extra diuinum præceptum, vt mentiri iocosè, otiosum verbum dicere. Omissio, cùm operationis conuenientis defectus est, vt aliquibus diuinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquod bonum, cùm possit quis operari, licèt non obligetur ex præcepto. Attendere autem hîc oportet, quòd aliquando in peccato omissionis est aliquis actus voluntatis, qui fertur in ipsam omissionem: vt qui nollet audire sacrum die festo. Aliquando est actus voluntatis, qui fertur in id, vnde sequitur omissio, vt qui voluit tota die dormire, vnde sequitur, vt sacrum non audiat. Aliquando nullus reperitur

actus talis, vt qui oblato tempore confessionis, ad quam tenetur, prorsus non vellet confiteri, nec nollet, sed relinqueret. Sæpè tamen omissio cum aliquo actu est, siue tamen sit, siue non sit, nisi aliunde ignorantia vel alia causa excuset, peccatum est.

Tertiò diuiditur peccatum in † peccatum cordis,& peccatum oris,& peccatum operis. Non est illa distinctio variorum peccatorum, quasi vnum peccatum sit cordis, aliud oris, sed vnum est peccatum,varios habens augmenti gradus. 6

Primò enim peccatum committitur,cùm est voluntatis deliberatæ consensus,vt qui vult hominem occidere,committit peccatum,sed aggrauatur,cùm ad opus peruenit. Similiter qui verbo maledicit, priùs in voluntate peccat,post in verbo peccatum auget. Aliquando sunt peccata diuersa: ista tria, cùm diuersorum peccatorum materiæ sumuntur, vt maledicentia, quæ in verbo consistit,superbia interiùs concepta in corde, & homicidium in opere, sunt quidem tria peccata diuersa, sed cùm eadem est materia, tunc vnum peccatum est, sed plures augmenti gradus. Hæ distinctiones peccatorum sufficiant, quamuis enim aliæ sint multæ, tamen ad propositum præsens non attinent,ob id relinquuntur.

ADDITIONES.

De diuisione peccatorum, vide Petr. à Sot. lectione 8. Nau. loco cit. De peccato, vide Vig. à vers. 13. cap. 18.

a *Leuitate.*] Vide Nau. l. c. & c. 11. n. 4. Cou. l. 1. c. 1. n. 2. var. resol. Azor. lib. 5. tom. 1. c. 28.

b *Erronea.*] Nau. cap. . num. 9. Vig. vers. 9. c. 3. Syluest. verb. Conf. Azor. lib. 2. c. 2. Vide etiam Rodriq. p. 1. & Ioan. Nider. in consl. timoratæ conscientiæ p. 2. c. 2.

De partibus essentialibus peccatorum & effectibus.

CAPVT III.

SVMMARIA.

Materia & forma in re artificiali qualis.
Peccati materia & forma.
Peccato in veniali an sit eadem pœna quæ in mortali, & n. 5. peccatum mortale an priuet gratia, & obliget ad pœnam æternam.
Pœna damni & sensus quæ.

6 *Pœnitentia delentur reatus & macula, quam efficit pec-
tum, & num. seq.*
7 *Pœnitentiæ materia remota an sint non solùm peccata m-
talia, sed etiam venialia.*
8 *Peccata venialia non tenetur quis confiteri pro adimplen-
præcepto.*
9 *Peccata venialia cur in confessione sint aperienda, & qu-
modo præter pœnitentiam remittantur.*

1 SIcut in re artificiali duas partes consideramus, & † ma-
riam & formam: ver.gra. in domo lapides & ligna loc-
obtinent materiæ, at dispositio & constructio eorundem, l-
cùm tenent formæ: ita in peccato etiam, suo modo, duo
sunt, vnum est velut materia, alterum est velut forma. M-
2 teria † est actus & operatio ipsa, quæ reperitur in pecc-
commissionis: seu defectus ipsius operationis, qui reperi-
in peccato omissionis. Verbi gratia, occisio hominis est m-
teria in peccato commissionis; non audire sacrum, est ma-
ria in peccato omissionis, circa præceptum Ecclesiæ. Rec-
sus verò è regula diuina, siue contra faciendo, siue extra,
forma: propterea enim occisio peccatum est, quia co-
diuinum præceptum est. Similiter non audire sacrum, ob-
peccatum est, quia contra præceptum est. Forma ergo pe-
ti non est quid positiuum; sed solùm carentia rectitud-
& conformitatis ad regulam.
In ista deordinatione, seu carentia rectitudinis, præci-
cùm peccatum est mortale, duo considerantur, & auersio
Deo, & conuersio ad creaturam: qui enim peccat, regul-
Dei spernit, ob id à Deo auertit se; & allectus aliquo ap-
renti bono peccat, ob id conuerti dicitur ad bonum creatu-
Vnde in omni peccato mortali, homo propter creaturam -
linquit Deum, & dicitur auerti à bono incommutabili, scil-
Deo, & conuerti ad bonum commutabile, scilicet creatur-
ob idque peccatum grauissima est Deo illata iniuria ab
mine. Quamuis autem in veniali aliquo modo ista sint, -
tamen imperfectè valdè; non enim Deum integrè relinq-
ob id non destruit gratiam, nec incurrit homo pœnam pro-
3 † veniale, quam incurrit ob mortale.
Cuius effectus duo sunt præcipui, macula & reatus [b]. M-
cula est priuatio gratiæ, quæ pulchritudo est animæ & or-
mentum. Reatus est obligatio ad pœnam æternam, quæ p-
cato debetur. Est autem duplex, iuxta duas peccati par-
4 ratione enim auersionis huiusmodi debetur † pœna dam-

quæ eſt, non videre Deum in æternum. Qui enim auertit ſe à
Deo,iuſtè Dei viſione priuatur. Ratione verò conuerſionis ad
creaturam, debetur pœna ſenſus; iuſtè enim ad creaturam
torquetur, qui propter ipſam, auctorem Deum relinquit.
Veraque autem pœna æterna eſt, quia peccatum eſt perfectæ
auerſionis, & conuerſionis. In veniali † etiam iſta duplex eſt 5
pœna,ac non perfecta, ſed temporalis: ad tempus enim non
videt Deum in purgatorio,& ibidem torquetur.Sed in veniali
non eſt macula propriè, quia non expellit gratiam, ſed feruo-
rem charitatis,& deuotionem aliqua ex parte extinguit,& in-
frigidat.Poſt actum igitur peccati,ſtabilis manet reatus & ma-
cula, niſi † pœnitentia deleantur. Hæc ſunt igitur peccati 6
partes, & effectus.

Oportet autem hîc notare, quòd peccata omnia, ſiue mor-
talia,ſiue venialia, materia ſunt ſacramenti huius † pœniten- 7
tiæ, ſed non eodem modo. Mortalia etenim ſunt neceſſitatis
materia,ideſt, non poſſunt alio modo deſeri,niſi per pœniten-
tiæ ſacramentum,ſaltem in voto ſuſceptum,cùm non poteſt in
re ſuſcipi. At venialia ſunt quidem materia confeſſionis, vnde
quis cum ſolo veniali poteſt recipere ſacramentum pœniten-
tiæ,Concil.Trid. *ſeſſ.*14.*c.*5. tamen non ſunt neceſſaria mate-
ria, quoniam homo non tenetur confiteri, ſi tantùm veniale
habeat,quamuis ſit tempus Quadrageſimæ,ſed debet ſumere
Sacramentum Euchariſtiæ, niſi ſequatur ſcandalum aliquod.
Tunc enim deberet accedere ad confeſſionem,ſaltem vt dice-
ret,ſe non habere conſcientiam peccati mortalis vllius.

Aliqui † tenent eſſe neceſſariam materiam in tempore præ- 8
cepti,ſed probabilius eſt oppoſitum: nam præceptum confeſ-
ſionis tantùm eſt de mortalibus. ita D.Th.3.*parte q.*84.*art.*2.
Scot.*in* 4.*d.*17.*quæſt.vnica.*Dur.*ibid.quæſt.*9.Quando eſſet du-
bium de veniali,an eſſet mortale,tunc neceſſaria eſſet materia.
Quamuis hoc ita ſit, tamen † maximè accedere quis debet 9
confeſſioni cum ſolo etiam veniali, ſaltem propter gratiam,
quæ in ipſo ſacramento datur, & per actum humilitatis, qui
exercetur.Veniale autem poteſt,præter pœnitentiam, aliis viis
remitti, ſcilicet oratione dominica, aqua benedicta, pectoris
tunſione, benedictione Epiſcopali, feruenti charitatis actu.
Hæc igitur eſt materia huius Sacramenti remota, ſcilicet
peccatum.

ADDITIONES.

Auerſio, &c.] Vide Azor.lib.4.cap.2.
Macula, & reatus.] Viguer.§.1.& ver.10.cap.18.

Quid sit contritio, quid attritio.

CAPVT. IV.

SVMMARIA.

1 *Pœnitentiæ materia propinqua est peccati contritio, confes-*
sio, & satisfactio.
2 *Contritionis descriptio.*
3 *Contritionem vt quis habeat, quomodo peccatum detesta*
debeat.
4 *Contritionis comes est dolor & tristitia.*
5 *Contritio cur ita dicatur.*
6 *Attritio quæ dicitur quasi imperfecta contritio, quibus mo-*
dis contingat, & quando sit sufficiens ad consequendum
effectum Pœnitentiæ, n. 8.
7 *Attritionis & contritionis differentia. Contritio cum vo*
confitendi, an sit causa remissionis peccati mortalis &
gratiæ conseruationis.
9 *Contritio aut est vera, aut putata.*

SIcut in baptismo duplex erat materia, remota scilicet aqua
ipsa, & propinqua, scilicet ablutio, quæ aqua fit: ita in
1 hoc sacramento materia remota peccatum est, propinqua
verò est contritio, confessio, satisfactio. Itaque peccatum con-
tritum, confessum, satisfactum, est materia propinqua confes-
2 sionis. Primùm igitur de contritione agamus. Videtur autem
posse sic describi: † *Contritio est præteriti peccati, vt est Dei of-*
fensa, voluntaria supra omnia detestatio, cum proposito futura
supra omnia vitandi, & commissa confitendi. In qua descriptio-
ne sex sunt partes.

Prima est, *præteriti peccati detestatio.* Peccatum detestari, ad actum voluntatis pertinet, quæ ex peccati commissi conside-ratione in hunc actum prorumpit, nollem peccasse, talisque actus est detestatio peccati, elicitus à virtute pœnitentiæ.

Secunda pars est, *vt est Dei offensa:* non sufficit nolle pec-casse, quia peccatum malum aliquid secum fert: sed oportet hac ratione, quia offensa Dei est, peccatum detestari.

3 Tertia pars, *supra omnia.* Vt homo habeat † contritionem
debet detestari peccatum sic, vt potiùs velit quodcumque malum subiisse, quàm peccasse, nihilque magis debet abhor-rere, quàm Deum offendisse, & hoc est detestari peccatum supra omnia, seu supra omne detestabile, vt alij dicunt. Ne

op

opus est in particulari facere istas collationes: mallem hoc vel illud subiisse, quàm peccasse: sunt enim periculosæ, & aliquando posset dæmon hominem his illaqueare, si tamen homo eas facit, bonæ sunt. Non tamen debet quiuis se his periculis exponere: sufficit enim in generali ita detestari, vt nihil magis detestetur, quàm Dei offensam, velitque non offendisse, potiùs autem subiisse quodcumque malum.

Quarta pars est, *voluntaria*, idest spontanea. Non enim contritio debet esse actus necessitatis, sed spontaneus & liber, qui in nostra sit potestate; posito tamen auxilio diuino.

Quinta pars est, *cum proposito vitandi futura supra omnia*, id est, proponere debet in posterum se non offensurum Deum, potius, passurum quodcumque malum, etiam mortem: quamuis etiam hoc in generali sufficit. Non debeat autem quis suo innitens robori hoc proponere, sed semper sperans in diuino fauore, quo possumus proponere talem emendationem vitæ, & hoc propositum debet esse expressum. Et hoc est probabilius, Alens. 4. *p.q.* 69. *m.* 9. *art.* 2. S. Thom. 3. *p. quæst.* 90. *art.* 4. quamuis aliqui dicant sufficere primum actum; sed quod diximus securius est. Et ita habet Concilium Florentinum.

Hactenus erat contritionis descriptio, quæ erat ante legem gratiæ, quia tunc propositum confitendi non erat necessarium, vt modo est.

Sexta particula, *propositum confitendi*, quamuis sufficeret hoc propositum virtuale, Sot. *in* 4. *d.* 17. *q.* 2. *art.* 1. Hæc igitur est natura contritionis. Vnde sequitur, quod contritio non est dolor aut tristitia, sed actus, cuius † comes est dolor, & tristitia. Essentialiter enim contritio est actus, quo homo nollet peccare, quatenùs peccatum est Dei offensa; at intellectu considerans non posse non esse factum peccatum apprehendit vt malum, quod vitare non potest. Et hinc sequitur tristitia in voluntate, quæ mouet etiam sensum, fitque tristitia in sensu, vnde prorumpit in lacrymas & gemitus: ex apprehensione enim mali, quod vitari non potest, tristitia sequitur. Ista tamen quamuis sequantur ex contritione, & bona sint, non contritio, sed contritionis effectus sunt. 4

Dicitur autem per metaphoram † contritio: est enim propriè actus, quo corpus aliquod durum in minutas diuiditur partes, fitque nullius resistentiæ, quod antea multùm resistebat: sic hominis cor, quod per peccatum obduratum erat, resistensque motioni ad bonum, emollescit per pœnitentiam, fitque diuinæ obediens voluntati. Potest etiam contritio di- 5

ci ab effectu, quia causa est doloris tristitiæ, actuumque pœnalium, qui naturam sensitiuam consumunt & conterunt. Aduertendum tamen est, quoties aliqua pars ex prædictis deest, tunc non contritio, sed quædam alia imperfecta species
6 fit, quæ † attritio [a] dicitur, quasi imperfecta contritio: quæ maximè modis his contingere potest.

Primò ex parte obiecti, quando detestatur peccatum cum reliquis conditionibus, sed non quia Dei offensa, verùm aut quia est quoddam malum animam fœdans & deturpans, faciénsque seruam diaboli; aut quia ei debetur pœna æterna; aut quia ex eo sequutum est malum aliquod temporale, quacumque ratione harum detestatur peccatum, attritio est.

Secundò contingit ex parte modi, cùm quis detestatur peccatum, vt Dei quædam offensa est, sed non detestatur supra omne detestabile: non enim verè mallet quodcumque malum subiisse, quàm peccasse: talis enim detestatio, attritio est.

Tertio modo potest contingere, quando quis detestatur peccatum supra omnia, vt Dei est offensa, non tamen habet propositum firmum, vitandi omne futurum: & talis detestatio attritio est.

Quarto modo potest contingere cùm quis desiderat habere contritionem de peccato, & detestari supra omnia, quamuis verè non habeat ipsam contritionem. His quatuor modis contingit attritio.

7 Est autem grandis differentia inter omnes has † attritiones & contritiones.

Contritio enim per se, absque sacramento suscepto in re, sed tantùm in voto, est causa remissionis peccati mortalis, & gratiæ consecutionis, &, si statim moriatur homo, causa est
8 salutis æternæ. At verò † attritio nulla per se, est sufficiens causa remissionis peccati mortalis; quamuis sit cum voto sacramenti: immò qui in peccato existens cum sola decederet attritione, absque sacramento, damnaretur.

Est etiam alia differentia.

Contritio sufficit, vt quis accedat sacramento pœnitentiæ, & impleat præceptum ipsius, & consequatur etiam effectum eiusdem: contrito enim, seu habenti iam per contritionem gratiam, sacramentum hoc dat gratiam maiorem: & qui sic accepit, verè implet præceptum confitendi, si tempus est præcepti. At verò non omnis attritio [b] sufficit ad consequendum effectum huius sacramenti: immò, si sic accederet, peccaret: quamuis aliqua attritio sufficiens sit: quod per illas quatuor attritiones discurrendo explico.

Prima [c] quidem attritio, si talis sit, vt cognoscat pœnitens, se non detestari peccatum, vt est Dei offensa, sed tantùm vt est alicuius mali temporalis causa, quamuis bonus actus iste sit, tamen non sufficit ad sacramentum: immò qui sic accederet, peccaret denuò, & non impleret præceptum, sed esset repetendum sacramentum. Aliquando quoque [d] talis attritio etiam secundùm se mala esset, quando quis peccatum detestaretur propter malum, vt vltimum finem: puta cùm talis est, quòd non detestaretur, nisi esset propter malum, tum actus malus est: at absolutè detestari peccatum propter malum illatum, bonus actus est, sed, vt diximus, insufficiens.

Secunda [e] attritio alia indiget distinctione. Aut enim pœnitens cognoscit se non detestari peccatum supra omne detestabile, & tunc talis est insufficiens, sicut prior: aut non cognoscit id, quamuis verè non sit supra omne detestabile, &
tunc talis attritio, putata † contritio dicitur: & sufficit vt præ- 9
ceptum quis impleat, & gratiam ex ipso consequatur.

Tertia [f] attritio non est sufficiens, immò peccaret, qui sic accederet, nec impleret [g] præceptum.

Quarta sufficeret ad gratiam in sacramento recipiendam, si pœnitenti non constaret, se non esse verè contritum, cùm verò constat, insufficiens est, quia cùm sibi constat se non esse verè contritum, debet priùs verè conteri, vt aliqui dicunt, quamuis opposita sententia sit probabilior, vt infrà *cap.* 10. rursus dicam. Vnde Confessores maximè debent considerare, qualiter pœnitentes admittant ad confessionem: non enim sunt admittendi, nisi qui peccata detestantur, vt offensa Dei sunt, & propositum habent non peccandi in posterum, etsi non sunt examinandi an supra omne malum detestentur, sed an aliquid magis detestentur. Vnde ante confessionem mihi videntur de tali dispositione fore interrogandi.

ADDITIONES.

De contritione vide D. Thom. in supple. à q. 1. Sot. d. 17. Petr. à Sot. lect. 14. de pœnit. Valen. tomo 4. d. 7. qu. 8. p. 1. & Nauar. cap. primo, Angles de sacramento pœnit. Ioan. Medinam tract. 1. de pœnit. D. Ant. 3. p. tit. 14. c. 18. Coronam 4. part. Candelabrum aureum de sacramento pœnitent. Catechis. Roman. de eodem Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. Vega super Concil. Trid. lib. 13. cap. 26. 27. Bellar. lib. 2. de pœnit. Rodriquez p. 1. c. 48.

a *Attritio.*] De attritione Nau.loc.cit.Vig.§.3 vers.10.Med. in instruct.lib.1.c.2.Val p.4 & p.2. Corona, Cand.loc.cit.

b *Non omnis attritio.*] Vide Valent. loc. cit. Sot.4.d.17.q.2. artic.6.

c *Prima.*] Vide Valen.p.1.& q.2.p.3.

d *Aliquando quoque.*] Vide Valen.l.c. Rüardum Taperum art.4.collige ex D.Thom. .2.q.19.art.4.Dolor enim ex prauo sui amore emanans quomodo bonus.

e *Secunda.*] Vide Nau.n.34.c.1. Vict.num.158. Corona l.c. pag.149. cum Soto, & aliis existimat attritionem cognitam non sufficere cum Sacramento ad culpæ remissionem, de qua re vide quæ Tol. inferius cap. 10. huius lib. & quæ ibi adnotata sunt.

f *Tertia.*] Corona l. c. Nau.n.24. & c.9.n.13. Can.de contritione,n.6.

g *Nempe impleret.*] Petr. à Soto lect. 8. de confess. in fine, Adria.4. q.5. de confes. D.Bonauent. Gab. Maiol.4.d.17.Ang. confessio.1. n.14. qui dicunt inualida confessione ob vitium pœnitentis non impleri Ecclesiæ præceptum, sed non est improbanda sententia, quæ docet, posse quem sine gratia, (dum tamen id debita opera sciens non agat) Ecclesiæ præcepto satisfacere.Vide Coua. in c.alma mater,parte 1.§.5.num.1. & Azor.lib.7.cap.40.q.3. multos recensentem.

h *Quarta.*] Vide Nau.n.18.& c.10.n.4.

i *Vt aliqui dicunt.*] Vide infrà c.10. lib.huius.

De quibusdam dubiis circa contritionem.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Contritio peccatorum venialium, & eorum quæ alia contritione remissa sunt, non est necessaria.*

2 *Contritio particularis non est necessaria singulorum mortalium commissorum.*

3 *Peccatorum examen & discussio in particulari, qualis necessaria sit ad confessionem.*

4 *Confiteri statim post peccatum, an, & quando quis teneatur.*

5 *Contritio vt vera sit, quantus debeat esse dolor de peccato commisso.*

6 *Contritio quando, aquè ac indulgentia, auferat totam pœnam debitam peccato.*
7 *Peccatum quodlibet quare per contritionem remittatur.*

ALiquot dubia circa contritionem possunt alicui occurrere.

Primum [a] est, quorum peccatorum sit habenda contritio? Ad quod respondeo, † non esse necessariam venialium; hæc 1
enim diximus absque contritione remitti posse: sed mortalium commissorum est necessaria, adeò quòd sine contritione, extra sacramentum, non possunt remitti. Non autem est necessaria omnium peccatorum, sed eorum tantum, quæ contritione alia remissa non sunt: quorum enim homo putat se habuisse contritionem, & confessionem, non est necessaria contritio noua. Quod si quis de talibus [b] de nouo conteratur, benè facit. Tamen aliquot sunt peccata, quorum melius est non repetere memoriam, postquam semel contrita sunt, qualia sunt, quæ secum delectationem afferunt aliquam: potest enim eorum memoria plus obesse quàm prodesse, nisi esset homo perfectus, & multæ mortificationis.

Alterum [c] dubium est, an † singulorum mortalium com- 2
missorum sit necessaria particularis contritio? Ad quod aliqui quamuis aliter dicant, probabilius [d] tamen cum aliis respondeo, non esse necessarias contritiones singulorum peccatorum, sed satis esse vnam generalem omnium: siue fiat, cum homo incipit singula peccata sua cogitare, siue cum in medio est cogitationis, siue in fine. Si enim singulorum contritiones in particulari essent necessariæ, non posset homo consequi gratiam, & pœnitere quocumque momento, sed opus esset longo tempore. Sufficit ergo generalis detestatio peccatorum supra omnia. Per hoc tamen non tollitur
eorum † peccatorum in particulari discussio, quæ necessaria 3
est ad confessionem. Et quamuis non esset confessio, sicut non erat ante legem gratiæ, esset tamen necessaria ista discussio, licet non tam minuta, sed saltem quantum ad species peccatorum, ad vitæ emendationem: quamuis ad gratiæ consequutionem saltem sufficeret prædicta generalis contritio, quæ post cadit in particulari supra quodlibet peccatum, cum confessio fit, vel cùm homo in particulari se examinare tenetur.

Tertium [e] dubium occurrit, an † homo, statim post pecca- 4
tum teneatur de ipso conteri? Et quamuis aliqui dicant, quod

tenetur quoties practicè subit in memoriam, id est, cum recordatur eius tanquam alicuius, quod operandum proponitur: probabilius dico cum aliis, quod non teneatur statim, etiamsi recordetur sæpius commissi peccati. Solum enim tenetur tunc non in ipso complacere, tamen non tenetur pœnitere, sed potest mentem aliò diuertere. Est enim generaliter verum, vt quoties quis non tenetur confiteri, aut aliquid extra statutum præcepti facere, non teneatur conteri, cum tamen est tempus periculi, tunc confiteri tenetur, vt in infirmitate acuta: vel cum est periculum naufragij, aut belli, aut similis, non existente copia Confessoris, conteri tenetur. Similiter in casu, quo administrare debet Sacramentum, vel recipere, tunc confiteri tenetur, maximè in administratione: aliter non statim tenetur, nisi solum à peccato desistere. Puto etiam, cum aliqua grandis tentatio paratur, cui existenti in peccato probabile est succumbere, tunc teneri saltem de admisso conteri peccato.

5 Quartum [f] dubium † est, quantus dolor esse debeat de peccato commisso, vt remittatur, seu vt vera sit contritio? Ad quod respondeo, solum esse necessariam peccati detestationem, supra detestabile omne, vt diximus, quæ, si sit, peccatum delet, quamuis non sit tam intensa, quàm potest esse detestatio alicuius mali temporalis. Non enim est determinata intentio actus necessaria: immò contritio vna, vel remissa, potest delere quodcumque peccatum, quamuis grauissimum: nec homo tenetur magis confiteri de peccato vno, quàm de alio, dummodò conteratur: quamuis sit vtile magis conteri, & de peccato grauiori plus dolere: hoc enim valet ad pœnæ maioris remissionem, & maioris etiam gratiæ consequutio-

6 nem. Nam † contritio non aufert totam pœnam debitam peccato: ob id sunt indulgentiæ, quæ in remissionem pœnæ temporalis debitæ in purgatorio adhibentur. Posset tamen tanta esse contritio, vt etiam totam auferat pœnam: immò ipsa attritio, putata contritio, prout maior vel minor fuerit, ita Sacramento maiorem gratiæ infusionem, atque pœnæ remissionem consequitur. Ratio autem, quare quæ-

7 libet † contritio quodlibet peccatum aufert, est, quia cum contritio est, gratia ipsa est. Minimus autem gratiæ gradus sufficit omnia peccata à recipiente expellere, ipsumque Dei amicum facere, iusque ad gloriam æternam habere.

ADDI

ADDITIONES.

a *Primùm.*] Vide Petrum à Sot. lect. 13. de pœnit. Sot. 4. d. 17. q... art. 2. D. Thom. 3. p. q. 84. art. 2.
b *Si quis de talibus.*] Nauar. c. 1. num. 28.
c *Alterum.*] Vide Sotum artic. 3. l. c. Angles art. 2. de contritione, Candel. n. 21. de cont.
d *Probabilius.*] Pet. à Sot. Nauar. num. 22. l. c. vide Caietan. in q. 87. art. 1. part. 3. & tom. 1. opusc. tract. 4. q. 2. Valen. p. 6. loco citato.
e *Tertium.*] Vide D. Bonauent. 4. d. 17. Petrum à Sot. loco citato, Nauarr. num. 27. Angles artic. 5. loco cit. Sot. loco citato, art. 6. quæst. 1. Viguer. num. 10. Cand. de cont. num. 10. Valent. q. 8. p. 4.
f *Quartum.*] Vide Petrum à Soto lect. 24. Sot. q. 2. a. 4. Angl. Candel. Val. p. 5. loco citato.

Quid sit confessio.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Confessionis descriptio.*
2 *Absolutio non est danda illi qui nullum exteriorem actum pro peccatorum confessione facit.*
3 *Confessio quot modis fiat per actum exteriorem peccatorum manifestatiuum.*
4 *Confiteri nemo per interpretem tenetur, quando confessor ignarus est lingua.*
5 *Confessio per nuntium vel per litteras, absente pœnitente, fieri non potest.*
6 *Peccata propria, & non aliorum, sunt in confessione manifestanda.*
7 *Peccatorum manifestatio in confessione non debet esse simplex per modum historiæ, sed cum sui accusatione.*
8 *Absolutionem non debet dare Sacerdos, cum pro communione generalis confessio præmittitur.*

DE prima parte materiæ huius Sacramenti propinquæ, nempe de contritione, diximus, nunc de secunda parte, puta confessione agendum est. Videtur autem sic describi posse: *Confessio* † *est actus hominis exterior, propriorum peccatorum,* 1

rum, cum sui accusatione, in foro spirituali & secreto manifestatiuus. In qua descriptione sunt quinque partes.

Prima est, *Actus hominis exterior*, ad denotandum, quod, cum homo nullum exteriorem actum, vel verbo vel nutu facit, vel alio modo, sed immobilis manet, non confitetur, &
2 sic † absolutio non est illi danda, quia deficit materia sensibilis in Sacramento necessaria.

Secunda pars est, *Manifestatiuus peccatorum*. Non enim quilibet actus exterior confessio est, sed ille, quo homo pec-
3 cata manifestat. Aduertendum tamen, quod † multis modis potest contingere, actum exteriorem peccatorum esse manifestatiuum.

Primò, per verbum ipsius pœnitentis aut confitentis, & ad talem actum tenetur qui potest: debet enim verbo proprio exprimere peccata.

Secundò, signo, cum non potest verbo, tenetur enim signo vel nutu confiteri, vt in mutis contingit. Tenetur enim tali modo confiteri, & vera est confessio.

Tertiò, potest esse per interpretem, cum ignarus est linguæ Confessor. Et talis est vera confessio, præsente pœnitente, & signo annuente vt poterit, se velle significare, quæ dicit in-
4 terpres. Quamuis autem ista vera † sit confessio, tamen nullus obligatur ad sic confitendum: non enim tenetur reuelare alteri suam confessionem.

Quartò, potest esse scripto, vt scribat, & Confessor legat, annuente pœnitente, quod in muto aut alio impedito posset contingere: & est vera confessio, quamuis ad hanc nec teneatur pœnitens, quia ex se est publica. Nam quod scripto man-
5 datur, ex se permanens est. Per † nuncium verò aut per literas, absente pœnitente, confessio non est: non est enim verè ibi actus pœnitentis certus: potest enim intermedio tempore animum mutare, potest esse fraus, potest obiisse: denique non est pœnitentiæ propinqua materia, quæ actus est pœnitentis. Debet igitur esse actus præsens, ipsius pœnitentis animum, vt tunc se habet, manifestans.

Tertia pars est, *Propriorum*, vt intelligant pœnitentes, in
6 confessione † peccata propria manifestanda esse, non autem aliorum. In quo abusus est multorum: vt enim aliquod detegant peccatum, simul multa impertinentia narrant peccata, vir vxoris, vxores virorum, domini seruorum, & serui dominorum, alij denique aliorum. Non sic debet esse confessio, sed propriorum peccatorum manifestatiua sit, & aliena relinquat; cum absque illis confiteri potest.

Quarta pars est, *Cum sui accusatione.* Non enim simplex per modum historiæ debet esse † peccatorum manifestatio, 7
sed cum accusatione sui, id est, vt homo culpam suam in illis peccatis recognoscat. Vnde mirabilis est abusus peccata confiteri, se excusando, imputando culpam dæmoni, vel sorti alicui, vel sociis, vel Deo, necessitatem peccati causantes, quod impium est, cum sit certissimum nullum esse peccatum, quod propria hominis voluntate non sit perpetratum. Debet igitur homo humiliter culpam suam cognoscere, & sibi imputare, ac dicere cum Propheta Dauid simpliciter: *Peccaui*; cùm à Nathan argueretur. Reprehendendus est etiam abusus eorum, qui, vt non proferant peccatum, impertinentem historiam & prolixam enarrant, vel inutilia multiplicant verba, quæ omnia, si finis consideretur, in excusationem peccati tendunt, cùm tamen peccata nuda & aperta sint proferenda, aliàs non est cum vera accusatione confessio, sed cum rhetorica excusatione. Quando verò ad peccati manifestationem perfectam, opus esset historiam narrare, bonum est, & fieri debet: sed solum quæ necessaria sunt ad talem finem debent exprimi. Quod si oppositum fiat horum, ob id confessio suum non perdit valorem.

Quinta pars est, *in foro spirituali & secreto.* Dico *spirituali*, ad excludendas confessiones, quæ fiunt coram iudicibus, siue sæcularibus, siue Ecclesiasticis: non enim tales sunt materiæ huius sacramenti. Dico *secreto*, ad excludendam confessionem spiritualem: quæ fit publicè, vt in Missa fit: non enim illa est pars Sacramenti. Vnde Sacerdos maximè aduertat, cum aliqui communicare volunt, & vt moris est, confessionem generalem præmittunt, ne det † absolutionem, dicen- 8
do: *Ego te absoluo*; esset enim sacrilegium, quia talis confessio non est pars huius Sacramenti: dicat tamen verba deprecatoria, id est, *Misereatur tui. Indulgentiam, &c.* Confessio enim, quæ Sacramenti est pars, est manifestatio, quæ fit ex secreto, & in occulto Confessori. Est igitur confessio actus hominis exterior propriorum peccatorum, cum sui accusatione, in spirituali & secreto foro manifestatiuus.

ADDITIONES.

De confessione vide Nau. cap. 1. Sot. d. 18. Scholasticósque alios cum Mag. d. 17.

a *Vt in mutis.*] Mutos ad scelera per nutus Confessario aperienda teneri ait Nauar. in cap. fratres, de pœnit. d. 5. num. 89. Angles art. 2. de confessione. vide Vale. q. 9. p. 1. vbi de secreta. Sot. d. 18. q. 2. art. 6.

b *Per*

b *Per interpretem.*] Caiet.v.Confessio,condit.11.Nau.loco citato,numero 85.docens cum Scoto d.17.q. 1. neminem teneri ad confessionem per interpretem instituendam : quoniam nullus tenetur confiteri, alio audiente, aut eo modo, quo peccata euulgari possint, vt per scriptum, Caietan. Sot. Valen.loco citato,Vict. q.173. Angles l.c. Can. tamen relect. de pœn. p. 5. existimat in articulo mortis teneri hominem confiteri per interpretem.

c *Scripto.*] Valen.l.c.fine,Angles l.c.

d *Per nuntium verò.*] Posse hominem confiteri, & absolui per nuntium, aut litteras quis dicat, sententiam id aientem vt falsam, ad minus temerariam, & scandalosam iustissimè damnauit sanctissimus D. N. Clemens 8. die 20.Iunij 1602. sub Papalis latæ sententiæ excommunicationis pœna vetans, ne ea doceatur, defendatur, imprimatur, aut ad praxim reuocetur.

Qualis debeat esse confessio.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Confessionis conditiones seu qualitates necessaria quatuor.*
2 *Confessio vt integra sit quæ requirantur.*
3 *Peccatorum numerus est,& quomodo in confessione manifestandus.*
4 *Peccatum confitens non debet omnes actus exprimere, qui illud comitantur.*
5 *Peccato in aliquo continuatio temporis, quomodo faciat numerum & multitudinem peccatorum.*
6 *Confiteri debet,qui dubius est de aliquo an sit mortale.*
7 *Peccatorum circumstantiæ an & quæ in confessione necessariò exprimendæ.*

MVLTAS conditiones bonæ confessionis Doctores assignant. Sexdecim enim multiplicant, quas profectiò recensere inutile est.Minor enim illarum pars necessaria non est, ob id non sunt hominum mentes obruendæ. Attingam necessarias. Nam alias partim in definitione antecedenti dixi,partim etiam,suo ordine dicemus. Conditiones seu qua-
1 litates † confessionis necessariæ, sine quibus, aut omnibus, aut vna earum, confessio non est,sunt quatuor: *integra, diligens,fidelis,& obediens.*

Debet

Debet primùm esse † *integra* [a], quantùm ad aliqua. 2
Primò, vt peccata ita exprimantur, vt Confessor intelligere possit ipsorum grauitatem: oppositum enim potius est celebrare & occultare peccata.

Secundò, vt numerum [b] exprimat † peccatorum, quantum 3
fieri possit: non enim sat est dicere, multoties hoc commisi, nisi dicat quoties. Quód si præcisè non recordetur, dicat plus minusve numerum, vt recordatur. Quod si peccatum est nimis frequens, dicat saltem tempus, vt, quod per annum habet in consuetudine blasphemare, vel falsò iurare, vel se polluere. Et si etiam est in statu peccandi, sufficit exprimere tempus; vt dicere, si meretrix [c] est, se per duos aut tres annos fuisse expositam cuicumque accedenti. Aduertendum autem hic est, quod, cum confitetur quis † peccatum, non est
opus exprimere omnes actus, qui illud comitantur, vt qui 4
confitetur actum venereum, non est opus confiteri amplexus & tactus similes, qui actum moraliter comitantur: & qui occidit, non est opus confiteri, quod gladium præparauit, vel inquisiuerit inimicum: sat est præcipuum actum confiteri, nisi aliquis actus insolitus fuit annexus. Huic annectendum puto † cum Marsi. 4. *quæst.* 14. Gabr. *d.* 19. & Maio.
quod tenetur dicere tempus continuationis vnius peccati, vt 5
qui per mensem integrum fuit cum voluntate occidendi, tenetur tempus dicere: nam virtualiter est numerus & multitudo peccatorum.

Tertiò, qui dubius est de aliquo, an sit mortale, debet † 6
confiteri, aliàs confessio non est integra.

Tandem [d] quartò confessio debet esse integra, vt non solum pœnitens exprimat peccata, sed etiam peccatorum † cir-
cumstantias. Circumstantiæ dicuntur, quæ non pertinent ad 7
actus peccati substantiam, sed ipsam comitantur, qualia sunt contenta in hoc versiculo,

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Præcipuæ circumstantiæ sunt finis, propter quem peccatur, tempus & locus, in quibus peccatur; & persona peccans, vel cum qua peccatur. Non tamen necesse est semper confiteri has circumstantias, nisi in quibusdam casibus notandis.

Primus est quando circumstantia facit actum peccatum mortale, qui aliàs erat veniale: verbi gratia, qui dicit mendacium iocosum, vt alter occidatur, vel ob fornicationem, tenetur confiteri hunc finem, nam propter eum fit peccatum mortale, quod, sine illo, veniale tantum erat. Rursus, qui furatur aliquid paruæ quantitatis, vt socium faciat blasphe-

mare, est etiam obligatus eadem ratione confiteri circumstanciam. Similiter qui fecit aliquid, quod ex se non est mortale, putabat tamen, cum fecit, esse peccatum mortale, tenetur illam circumstantiam confiteri, quæ ad personam pertinet.

Secundus e casus, est cum circumstantia mutat speciem peccati, itaut ex mortali vnius speciei, mortale faciat alterius speciei, tunc tenetur confiteri: verbi gratia qui furatur in Ecclesia, tenetur dicere locum: nam extra Ecclesiam est simplex furtum, in Ecclesia est sacrilegium. Similiter qui fornicatur in Ecclesia, vel sanguinem fundit. His tribus casibus locus est manifestandus. Similiter qui fornicatur cum coniugata, tenetur dicere circumstantiam personæ, quia est adulterium, & si cum religiosa, quia sacrilegium: & si cum matre f, vel sorore, vel propinqua, quia incestus. Similiter quæ fornicatur, tenetur dicere, si ipsa, quæ fornicatur, est coniugata, eadem ratione.

Tertius casus est, quando ex circumstantia multiplicatur peccatum, quia etiam circumstantia, nimirum, est contra præceptum aliquod: vt qui furatur, vt adulteretur, tenetur finem exprimere, quia duo sunt peccata, furtum & adulterium: actus enim interiores sunt manifestandi. Similiter qui fornicatur, si religiosus est ex voto, tenetur manifestare, quia vltra fornicationem agit contra votum. Obseruandum autem maximè in omnibus, hoc idem, quod modo dicebam, esse faciendum in actibus interioribus. Vnde qui consentit interius fornicationi, tenetur dicere, licet actus non sequatur circumstantias, an fuerit cum coniugata, an cum virgine: vnde isti qui peccatum mollitiei patiuntur, propriis se polluentes manibus, tenentur exprimere personam, quam mente concipiebant, si aliquam tenebant, mente mutantem speciem: & tenetur etiam exprimere in vno actu successiuè, si plures intendebant, & Confessor debet ista exigere.

Quartus est, Circumstantia, quæ secum fert excommunicationem, est exprimenda, vt qui percussit Clericum, debet personam manifestare, dicendo, se percussisse Clericum, vel, si in tempore prohibito sub excommunicatione, aliquid fecit.

Quintus g casus est, cum circumstantia est necessaria restitutioni, vel satisfactioni annexæ tertiæ personæ: vnde, qui furatus est centum, tenetur exprimere, & si mille, similiter vt Confessarius intelligat, & prouideat de restitutionis mo-

do. Extra hos casus non sunt circumstantiæ necessariò exprimendæ, quamuis peccatum aggrauetur: vnde non est opus, qui fornicatus est die Dominico [h] aut festo, qui periurat in Ecclesia, tempus & locum confiteri, vel alias circumstantias, vltra dictas. Hæc igitur est prima conditio confessionis, vt sit integra.

ADDITIONES.

Vide Magistrum & Schol. dist. 17. Sot. d. 18. q. 2. Pet. à Soto lect. 7. de pœnitent. Ioan. Medinam tract. 2. de conf. q. 6. & alios. Valen. l. c. Nau. cap. 2. à num. 5. Angles in 4. de conf. Cand. num. 20. Coron. p. 4. de conf. num. 23.

a *Integra.*] Petrus à Sot. lectione 9. 10. Valen. loco cit. Ioan. Medina tomo secundo, de confess. q. 10. Sot. d. 18. art. 3. q. 2.

b *Numerum.*] Ioan. Medina q. 9. Pet. à Soto lect. 9. Sot. art. 4. Sylu. confess. 1. num. 10. Nau. cap. 6. num. 15. Candel. num. 55.

c *Si meretrix.*] Pet. à Soto, Nau. Valen. l. cit. Vict. q. 128. Considera, quæ hac in re Sot. art. 4. l. c. & Candel. num. 59. consideranda censent.

d *Tandem.*] De circumstantiis D. Tho. 4. d. 16. q. 3. Bonau. Richar. Ioann. Medina q. 8. Sot. art. 4. Pet. à Sot. lectio. 9. Valen. d. 7. q. 11. puncto primo. Nau. cap. 6. Corona parte prima cap. 2. Rodriquez parte prima, cap. 53.

e *Secundus.*] Vide Nauarr. cap. 6. num. 10. De circumstantiis Sot. art. 4. Valen. l. c. Pet. à Sot. Angles, Candel.

f *Cum matre.*] Si quis cum matre concubuit, debet hanc circumstantiam exprimere: grauior enim est, magísque à natura abhorrens incestus cum matre, quàm cum sorore. Sot. d. 18. q. 2. a. 4. Lop.

g *Quintus.*] Vide Pet. à Sot. lectione 9.

h *Die Dominico.*] Sot. art. 4. Valen. Nau. Ioan. Med. q. 9. de confess. sed Scot. temporis sacri circumstantiam explicandam esse docuit.

Quibus casibus confessio non integra, est valida.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Confessio qui post diligentem examinationem non recordatur aliquorum peccatorum, est valida, & quomodo teneatur posteà illa confiteri, si memoria occurrant.*

2 *Mortis in articulo quando pœnitens absque integra confessione sit absoluendus.*

3 *Absoluere an & quando possit confessarius inferior à peccatis non reseruatis, remittendo ad superiorem pro reseruatis, & è contra, & vtrum dimidiet confessionem vel absolutionem. num. 4.*

5 *Casibus à reseruatis tantùm absoluens, an & sub qua obligatione remittat etiam alia peccata.*

6 *Confiteri an quis debeat peccati circunstantiam, quando damnum graue sequeretur sibi, vel confessario, vel alteri.*

QVamuis debeat esse confesʃio, vniuersaliter loquendo, integra, aliqui tamen sunt casus, quibus confesʃio non integra, est valida.

Primus est, cum quis, post sufficientem diligentiam factam, non recordatur alicuius, vel aliquorum peccatorum, &
1 ob id non confitetur: illa talis † confesʃio valida est, licèt verè non sit integra. Dico tamen *post diligentiam sufficientem*, quia, qui non priùs conatur peccata in memoriam reuocare, si obliuiscitur aliquorum, non est valida confesʃio, vt dicemus inferius: si tamen diligentia est præmissa, valida est confesʃio, & consequitur remisʃionem peccatorum, etiam quorum oblitus est. Quod si memoriæ posteà occurrant, debet ea confiteri vel eidem, vel alteri Sacerdoti, vt libuerit, habenti tamen facultatem audiendi confesʃiones. Nec tenetur, si post Pascha in mentem occurrant, statim confiteri, sed potest in alium annum reseruare, sicut peccata post communionem commissa, vt tenet Syluest. *verb. confess.* 1. §. 3.

Alius casus est [a], cùm mors imminet: si enim infirmus non habet tempus confitendi omnia peccata, sed aliqua tantùm, poterit absolui. Idem intelligendum est de eo, qui omnia peccata proferre non potest, vt mutus, qui nutu solùm potest aliqua exprimere, non omnia: talis absoluendus est.
2 Est autem hic notandum circa † mortis articulum, quòd vt penitus talis absoluatur, sufficit motus, vel signum aliquod, quod peccatum aliquo modo manifestetur, vel se velle peccatorum absolutionem: non solùm hoc, sed etiam si ante aduentum Confessarij petiit confesʃionem, illo autem adueniente iam perdidit sensum, tunc si adstantes confirmant illum petiisse confesʃionem, potest absolui. Ita tenet sanct. Anton. *in summa Defecerunt*, & Sacerdotale Romanum. Imò hoc expresʃè docent canones. 26. *quæst.* 6. *can. is, qui infirm-*

tate, & can. ægrotantes, de consecrat. d. 4. quicquid velit Sotus b, qui id negat. 4. *d.* 18. *q.* 1. *art.* 5.

Tertius casus † est, quando pœnitens habet casus aliquot 3
reseruatos superiori. Et quamuis in hoc multæ sententiæ sint Doctorum, dicam quid probabilius tenendum. Casus à quibus Confessarius inferior non potest absoluere, sunt in duplici differentia. Quidam reseruati sunt ratione excommunicationis; quidam ratione ipsorum peccatorum, propter aliquam ipsorum grauitatem. Omnes conueniunt in hoc, quòd cùm pœnitens habet aliquod peccatum reseruatum c cum excommunicatione, non potest ab vllo peccato absolui ab inferiore, nisi prius per superiorem ab excommunicatione liberetur. Cùm verò sine vlla excommunicatione est reseruatum, tunc esse dico probabilius; quod vel pœnitens adeat primò inferiorem, vel superiorem. Si primò inferiorem, debet omnia peccata confiteri, etiam reseruata, & tunc ille inferior absoluere ab his debet, à quibus potest, & remittere ad superiorem, vt absoluatur à solis reseruatis. Ita tenet Syluest. *verbo confessio.* 1. §. 20. & Soto *loco allegato*, & alij. Et hoc † non est 4
dimidiare confessionem, quia facta est integra, sed potiùs absolutionem. Hoc dico fieri posse; tamen consilium est, priùs intentare aliquam aliam viam, puta, vt vel priùs pœnitens petat talem facultatem à superiore, vt à quouis inferiore absoluatur; vel quòd ipse inferior petat talem facultatem, quam profectò superior debet dare, nisi id aliquando non expedire conuenienter iudicauerit.

Quod si pœnitens primò adeat superiorem, quamuis melius esset, vt omnia audiret superior, tamen si non vacat, potest tantùm reseruata audire & absoluere ab his, & remittere ad inferiorem, vt à reliquis absoluatur: & talis confessio videtur iam non integra, quamuis inferiori integrè debeat confiteri etiam reseruata. Hoc tenet Soto *loco allegato*, Dur. 4. *distinct.* 17. *quæst.* 15. & Caietan. *verbo absolutio.* Hic autem aduertendum est, quod, cùm † Episcopus vel superior absoluit 5
à sibi reseruatis, datur gratia, quia omnia alia consequenter remittuntur. Similiter quando inferior absoluit ab iis, à quibus potest, datur gratia, qua reseruata remittuntur: sed non ob id eximitur obligatio confitendi, vel superiori reseruata, vel inferiori omnia: sicut cum sola contritione datur gratia, quia peccata remittuntur: sed non ob id obligatio confessionis aufertur.

Quartus casus est, quando ex † peccato aliquo, vel circum- 6
stantia manifestata in confessione, sequeretur vel pœniten-

ti, vel Confessario, vel tertiæ personæ damnum graue, vel in vita, vel in fama, vel in pecunia, vel aliquod malum speciale: tunc enim alius est quærendus Confessarius, vel petenda facultas à superiore confitendi alteri: vel confiteri potest occultè non manifestando quis sit. Quando verò nihil et his fieri potest, confiteri debet alia peccata, tali peccato vel tali circumstantia dissimulata, donec commodè possit confiteri. Ita tenet Nauar. *c.*7. & Caietanus *verbo confessio*, & Soto *loco allegato*, & communis sententia: quamuis aliqui velint, quod tunc est relinquenda confessio, sed probabilius reputamus quod dictum est. Exemplis declaramus. Si quis occidit fratrem Confessarij, & timet, si illi confiteatur tale homicidium, quod statim coniiciet, illud esse fratris sui, & probabiliter cognoscit, illum sumpturum vindictam, non tenetur tale homicidium confiteri, sed dissimulare, cum non potest alteri confiteri, & instat necessitatis confitendi. Rursus, commisit quis peccatum carnale, probabiliter cognoscit, quod ex illius confessione Confessarius peccabit mortaliter, maximè si est fœmina, quæ confitetur, quia nimirum Confessarius illam sollicitabit, debet dissimulare tale peccatum. Ita tenet etiam Syluest. *verbo confess.*1.§.19. Rursus, si cognoscit Confessarium reuelaturum peccatum aliquod, est etiam tacendum.

Quando verò ex hoc non sequitur nisi sola infamia occulta tertiæ personæ, non autem mors, aut publica infamia, vel aliud graue malum: vt si quis fornicaretur cum matre, si diceret talem circumstantiam, tunc mater diffamata esset apud Confessarium, crederem esse necessariò confitendam cum Soto, & Bonau.4.*dist.*21. & Gabriel.*dist.*17.*q.*1.*con.*5. & Sylu. *verb.confess.*1. §.28. quamuis Nauarr.*c.*7. oppositum teneat. Nobis tamen id non videtur: nam non est vera ratio infamiæ in confessione sola, aliàs idem se diffamaret: cum tamen non pertinet tertia persona ad peccati pœnitentis manifestationem, nullo modo est in confessione exprimenda nominatim. Istis modis potest dici confessio non integra. Simpliciter tamen non dicitur dimidiata, sed integra, scilicet voluntate pœnitentis, quia est paratus integram facere, si impedimentum occurreret.

Quintus casus est d, cum sunt peccata venialia, vel mortalia aliàs confessa: nam quia ista non sunt de necessitate confessionis, potest aliquis aliquot peccata confiteri, aliis prætermissis.

AD

ADDITIONES.

a *Alius casus est.*] Vict.n.174.Val.d.7.q 9.p.1.Lop.p.1.c.18.
b *Quidquid velis Sot.*] Cum Soto Nau. cap 27. n.268. cum Toleto sensit Valen. tom.4 d.7.q 11.p.1. Suarez to.3.dist.68. sect.2.sacerdotale Ro.c.26.de infirmis,Candelabrum aureum de absolutione,n.71. si dubitas, & hæres, absolutè sub conditione saltem mente retenta, vide etiam Rodriq. p.1. c. 75. ni fallor,de hac re agentem.
c *Peccatum reseruatum.*] De reseruatorum confessione So. art.5.d.18.q.2.Caiet.v.Confessio, conditione 10. Naua.c.26. n.6.& §.cautus,de pœn.d. 5. Ioan. Med.de conf.q.12. Corona p.4.Vict.q.164. Suarez d.29.sect.4.t.3.
d *Quartus casus est.*] Vide Val.l.c.vbi de integritate,Canon relect.de pœnit.p.9. Ioan.Medinam,q.10. vbi de confessionis integritate non semper seruanda.

De aliis confessionis qualitatibus.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Confessio debet esse diligens & fidelis,seu vera,n.2.*
3 *Mendacium in confessione quando mortale aut veniale sit.*
4 *Peccatum dubium pro dubio; & certum pro certo confiteri debemus.*
5 *Peccatum circumstantias minuentes dicat pœnitens.*
6 *Confessio quomodo dicatur obedire parata.*
7 *Satisfactionem à Confessario iniunctam an possit pœnitens non acceptare, & dicere se velle eam in purgatorio à Deo accipere.*

CONfessio † etiam debet esse *diligens*, id est,qui confiteri vult, debet prius diligentiam aliquam facere, vt peccata omnia in memoriam reducat. Qui enim nullâ præmissa diligentia, confessioni accederet,non est à Confessore admittendus: &,si peccata aliqua ex obliuione relinqueret,quæ tamen posteà subirent in memoriam; propter negligentiam, esset Confessio denuò ex integro facienda. Non tamen debet esse ista diligentia æqualis in omnibus, sed pro ratione vitæ & temporis,ex quo homo non confessus est,& pro ratione etiam memoriæ cuiusque. Vnde qui pluribus negotiis, in 1

quibus frequens est periculum peccandi, inuolutus est, maiorem diligentiam adhibere tenetur, quàm qui non tot negotiis inuoluitur. Similiter, qui plus temporis à confessione vacauit, quàm qui minus. Similiter, qui non tam felici memoria pollet, quàm qui felici. Rursus ista diligentia debet esse moralis, pro recto iudicio cuiusque vt mediocre aliquod adhibeatur studium, quantum humano & communi modo sufficiat ad peccatorum recordationem, vt ipsemet secundum rectum iudicium, quod in se est, cognoscat se fecisse.

2 Debet item † confessio esse *fidelis*, id est vera.

Primò, vt pœnitens nihil neget ex his, quæ commisit, & aliquid non imponat sibi scienter ex his, quæ non commisit.
3 Mentiri † enim in confessione [a], graue peccatum est, quamuis non semper sit mortale, nisi cùm peccatum negatum vel falsò affirmatum, est mortale: quando verò est veniale, mendacium non est mortale, quamuis id velit Caietan. 2. 2. *in materia de mendacio.* sed oppositum est tenendum cum communi sententia, Ang. *verb. confessio.* §. 6. quod intellige, quando veniale non sit necessaria materia confessionis, vt, si non haberet aliud peccatum, quàm veniale. Armilla *verb. confessio* §. 1.

4 Debet etiam esse vera, vt quod † dubitat fecisse, cum tali dubio confiteatur & non affirmando omninò, sicut nec, quod certò scit fecisse, cum dubio est confitendum.

6 Debet esse vera etiam vt circumstantias minuentes † peccatum, saltem quantum ad speciem, dicat pœnitens. Vnde si quis vescatur carnibus diebus Quadragesimæ, propter aliquam causam excusantem à mortali, non debet absolutè in confessione dicere, se comedisse carnes tempore prohibito, nisi causam exprimat. Similiter de aliis circumstantiis aliquo modo minuentibus peccatum, licèt non mutantibus speciem, non tenetur exprimere: quamuis melius semper est, quantum exprimi potest, eas manifestare: cùm id non fiat excusandi causa, sed purgandi se desiderio.

Quarta conditio confessionis est, *vt sit obedire parata*, id est,
6 † vt pœnitens habeat animum & propositum exequendi, quod Confessarius iudicauerit necessarium erga ipsius conscientiam, scilicet paratus restituere tertiæ personæ, si Confessarius iudicauerit paratus etiam fugere occasiones peccatorum & remedia acceptare, quæ etiam Confessor iudicauerit. Rursus acceptare pœnitentiam, quam Confessarius iniunxerit. Et in hoc non est audiendus Caiet. *verb. absol.* qui tenet, quod potest pœnitens non acceptare pœnitentiam à Con-
7 fessario impositam, & dicere, se velle eam in † purgatorio à

Deo

Deo accipere: sed oppositum est tenendum cum Palud. 4. *d.* 17. *quaest.* 2. *art.* 1. & cum communi sententia: tenetur enim acceptare. Nam Confessarius est iudex, vt habetur in Conc. Trid. *sess.* 4. Iudex autem poenitentem & reum potest obligare ad impositam satisfactionem. Propter haec igitur confessio dicitur etiam obedire parata: nec est opus quod poenitens cum isto proposito obediendi actuali veniat; satis est, quod non habet contrarium propositum: tunc enim ineptus est omninò confessioni, & absolutioni recipiendae. Hae sunt conditiones necessariae confessioni, vt valida sit.

ADDITIONES.

a *Mentiri in confessione.*] Ita Nau. cap. 21. n. 37. Sot. d. 18. q. 2. art. 4. concl. 3. Valent. loco cit. col. 4. Sà v. Confessio, num. 12. Azor. lib. 5. c. 28. vide etiam Couar. lib. 1. c. 1. num. 2. ver. resol. Pet. à Soto lect. 10. de poen. in fine, mendacium circa venialia nunquam esse mortale opinatur. Qui tamen vnicum veniale crimen à se non patratum in confessione exprimeret prudens & sciens, mortifero se obstringeret sacrilegio, quia cum graui sacramenti iniuria absolutionem sine materia susciperet. Val. Azor. l. c. Nauar. c. 21. n. 37. Armilla Confessio, Corona parte 4. condit. 4. Viualdus n. 57. de confessione: vide etiam c. 54. de septem p. m.

b *Tenetur acceptare.*] & implere, So. d. 20. q... art. 2. Pet. à Soto lect. 2. de satisfactione. Magister d. 15. & 18. D. Th. eadem d. q. 1. art. 3. Richard. art. 1. q. 5. Val. q. 14. p. 4. col. 5. Bell. l. 4. de poenit. c. 13. Hinc exploditur sententia Scoti, Gab. Nau. etiam c. 26. num. 20. & Io. Medinae q. 41. de confessione, docentium posse poenitentem poenitentiam iniunctam recusare, Confessarij enim facultatem ligandi habent, &c. vt definitum est in Trid. Con. sess. 14. c. 8. & can. 15. ex c. autem 8. eiusdem Conc. intelligimus, debere Confessarios salutares poenitentias iniungere. Quod si debent confessarij iniungere, ergo poenitentes recipere: vnde Valent. loc. cit. dixit mortale peccatum esse ex genere, iniunctam poenitentiam non perficere: vide Candel. aur. de satisfactione, q. 26. Pet. à Sot. lect. 2. de satisfact. leuitate tamen materiae veniale fieret.

Quibus in casibus confessio sit denuò facienda.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Confessio quibus in casibus sit iteranda.*
2 *Excommunicati confessio, non ablata excommunicatione, an sit nulla, & quando nouum peccatum inducat.*
3 *Confessio sacerdoti, iurisdictionem non habenti facta, non valet.*
4 *Ratihabitio non habet virtutem faciendi Sacramentum, quod non fuit Sacramentum.*
5 *Excōmunicato coram Sacerdote confessio facta, an sit denuò facienda, & quando accedendo ad illum quis peccet.*
6 *Ignorantia confessarij quando reddat confessionem nullam.*
7 *Contritionem non habentis confessio an valeat.*
8 *Peccatum, quod ignorabat mortale esse, occultantis, vel obliuiscentis confessio an iteretur.*
9 *Absoluendus an sit accedens ad confessionem cum animo non acceptandi satisfactionem, à confessore iniungendam.*
10 *Satisfactionem acceptatam implere oblitus, non tenetur iterare confessionem.*
11 *Confessio iteranda quomodo fiat.*

ALiquando homo talem facit confessionem, vt præcepto
1 † confessionis, semel in anno faciendæ, non satisfaciat, nisi iterum peccata confessa manifestet, immo vt confessio illa facta nulla sit. Hi autem casus multi sunt: sumuntur enim ex parte pœnitentis, ex parte confessarij, & ex parte contritionis, vel confessionis, vel satisfactionis.

2 Ex parte pœnitentis vnus est casus, quando † excommunicatus est, siue maiori, siue minori excommunicatione, confessioni accedat, & absolutionem recipiat, non ablata prius excommunicatione, confessio nulla est: non enim capax est subiectum tale huius sacramenti, vt tenet S. Th. in 4. *d.18.q.1.art.5. quæstiuncula* 1.*ad* 2. Tabien.*verb.absol.*1.§. Palud.*d.17.q.5.art.3.* Syl.*verb.confess.*§ 6.& Sot.4.*dist.*18.q. & Fumus *verb. absol.* §. 5. quod est intelligendum de eo qui accedit scienter, vel cum ignorantia crassa: nam si habeat ignorantiam inuincibilem iuris vel facti, hoc est, quia vel nescit se esse excommunicatum, vel ignorat excommunicatum [a] non posse confiteri, valida erit confessio, & verum sacramentum. ita habet Adrian. *q.2.de confess.* Palud. *d.*18. 4.Led.2. *p.q.*23. *art.*1. & ratio est, quia Ecclesia non intendit priuare sacramento excommunicatum in huiusmodi ignorantia positum, quod patet ex *c. Apostolica, de cler. excom. m*

vbi ait Papa, *excommunicatum celebrantem cum huiusmodi
ignorantia non incurrere pœnas iuris.*

Secundus casus est ex parte Confessarij [b], in quo sunt tres
casus in quibus confessio iteranda est.

Primus, quando † confessarius non habet facultatem vel 3
ordinariam vel delegatam, confitendi: tunc enim deficit iu-
risdictio: & in hac parte, perinde est ei confiteri ac laico: ite-
randa enim est confessio, nec sufficit ratihabitio, id est, ante
iurisdictionem confiteri, cum proposito impetrandi post con-
fessionem facultatem: hoc, inquam, non sufficit; ratihabi-
tio † enim non habet virtutem faciendi Sacramentum, quod 4
non fuit sacramentum. Secus si esset facultas probabilis, &
tunc esset verè confessio: v.g. cum Episcopus scit aliquem au-
dire confessiones, & non prohibet, visus est probabiliter dare
facultatem, modò verò Concil. Trid. *sess.* 23. *cap.* 15. statuit esse
necessariam approbationem Episcopi expressam, quæ gratis,
& sine pecunia danda est.

Alter casus [c] ex parte Confessarij est, cum est † excommu- 5
nicatus, vel nominatus, vel publicus percussor clerici. In hoc
enim casu vterque vitandus est excommunicatus: & qui con-
fitetur vni eorum, extra necessitatem extremam, tenetur ite-
rare confessionem, cum primum scit ipsum fuisse excommu-
nicatum: si enim ignorabat excommunicatum, non peccauit
accedendo, quamuis confessio sit nulla: si autem sciebat,
peccauit accedendo. Alios excommunicatos, vt superiùs di-
ximus, non tenemur vitare, sed possumus illis confiteri, quam-
uis ipsi peccent audiendo confessionem: vnde, si Curati non
sunt quibus ex officio incumbit audire confessiones, vel non
sunt expositi audiendis confessionibus, nullus debet extra
necessitatem, excommunicatum ad confessionem audiendam
inuitate, vt alibi declarauimus.

Tertius casus [d] est † ex parte etiam Confessarij, cum ita est 6
ignarus, vt nesciat inter peccatum veniale & mortale discerne-
re, nec conscientiam pœnitentis iudicare. Vnde si quis con-
fessus fuit alicui peccata sua, & posteà per colloquia, vel per
confessiones cognoscat ignorantiam illius Confessarij, ni-
mirum, quia quod apertè est peccatum mortale, ille putabat
non fuisse peccatum, vel contra, tunc confessio esset iteran-
da. Et aduerte, istam ignorantiam considerandam esse, re-
spectu pœnitentis in particulari. Potest enim esse Confessa-
rius aptus, & doctus respectu vnius pœnitentis, non tamen
respectu alterius: quia hic habet casus multum difficiles, qui
talis Confessarij capacitatem multum excedunt, ille autem
non

non habet: vnde mercatores, qui sibi quærunt Confessarios, qui suas negotiationes non intelligunt, ne restitutioni obligentur, tenentur iterum confiteri, debent enim quærere Confessarios intelligentes.

Similiter, iteranda esset confessio, si fuit tam ignarus Confessarius vt debitam absolutionis formam ignorauerit: quod superioribus diebus de quodam audiuimus, qui absoluendo dicebat, *Pater noster*: qui tali fuerint confessi, cùm id resciuerint, tenentur iterum peccata confiteri. His modis ex parte Confessarij est iteranda confessio.

7 Tertius principalis casus est ex parte † contritionis [e], qui triplex esse potest.

Primus, cùm quis accedit sine vllo dolore & peccati detestatione: confessio enim sic facta iteranda est: nec enim confessio, sed historia est.

Secundus est, cum quis accedit cum proposito non cauendi à peccato: talis enim, etiamsi accuset se de isto peccato, qui non habet propositum vitandi peccatum aliquod, tenetur iterum confiteri, & absolutio nullo modo ei danda est cum tali dispositione, nec data aufert obligationem confitendi.

Tertius casus est, cùm habet conscientiam, se non accedere contritum, sed solum attritum, peccat enim sic accipiendo absolutionem, nec valida est confessio, quod intelligendum est de attritione, quæ est imperfectus dolor præteriti, & imperfectum propositum futuri. Nam si sit vera detestatio culpæ præteritæ, & propositum cauendi ob pœnas inferni, puto quòd, licet sciat homo [f] se esse tantùm attritum, est vera confessio, & accedentibus hoc modo absolutio dat gratiam, vt colligitur ex Concil. Trid. *sess.* 3. *cap.* 14. Cùm tamen aliquis existimat se sufficienter dispositum, quamuis non verè sit, immò quamuis sit taliter dispositus, quòd non consequatur gratiam ex absolutione, immò peccabit accedendo: si tamen ipse putet illam attritionem sufficientem esse, confessio non est iteranda, vt tenet Soto *loco allegato*. Sed cùm illi constiterit malè accessisse, quia dolebat de peccato, & habebat propositum non peccandi amplius, sed imperfectè & insufficienter, tunc sufficiet hoc confiteri, sed non est opus peccata iterum exprimere.

8 Quartus casus † est ex parte confessionis [g]: cum enim non est integra, extra illos casus superius expressos, iteranda est, siue proueniat, quia scienter occultauerit aliquod peccatum mortale, siue quia ignorabat esse mortale, tamen ignorantia nimis

nimis crassa: nam si ignorasset ex alia ignorantia excusabili, reiterare non teneretur, sed solum illud peccatum confiteri, siue etiam oblitus fuerit, tamen obliuio [h] processit ex eo, quòd non præmisit vllam diligentiam, tunc enim tota esset iteranda, & negligentia accusanda.

Quintus casus [i] est ex parte † satisfactionis, cum quis ac- 9
cedit cum animo non satisfaciendi, itaut Confessarius expedire iudicauerit, quantum ad illa, in quibus pœnitens obedire tenetur, vt diximus in capite antecedenti: tunc enim facta confessio nulla est, licèt nihil Confessarius præceperit faciendum: quia pœnitens habebat peccatum illud, scilicet voluntatem non obediendi, quod non manifestauit: quia si manifestasset, absoluendus non erat: & confessio valida non erat stante illo proposito, quamuis absolutio ei impenderetur, quam dare, peccatum esset graue danti & recipiendi.

Nota tamen, quod † si quis acceptat pœnitentiam à Confessario, si postea oblitus est, non tenetur iterare confessio- 10
nem, vt putat non benè Sylu. *confess.* 1. immò neque tenetur, licet nolit voluntariè implere, vel in peccato impleat, quamuis illud sit peccatum, vt tenet Nau. *cap.* 9.

Vnum tamen [k] hîc est aduertendum, cum iteranda est † 11
confessio, si alteri fiat Confessario, ex integro sunt omnia peccata iterum exprimenda: si verò eidem fiat, non est opus in particulari repetere, sed in communi tantùm exprimendo aliud, si superest, dummodò tamen Confessarius aut peccatorum recordetur, aut saltem pœnitentiæ à se impositæ, aut saltem status & vitæ hominis in communi. Cùm autem nihil horum sciuerit, oportet iterum omnia repetere, ac si de nouo alteri confiteretur Sacerdoti. Hi sunt casus, in quibus est confessio iteranda.

ADDITIONES.

Vide Nauar. cap. 9. Angles de confes. pag. 235. Valend. d. 8. p. 3. q. 11. Petrus à Soto lect. 7. 8. de Confess. Caietan. v. confessio iteranda, Armilla Confessio num. 7. Sot. d. 18. q. 1. a. 3. Medina lib. 1. instruct. cap. 12. §. 1. 2. 3. Sà Confessio. num. 7. Viual. de confes. à num. 66. Lopez parte 1. cap. 58. Rodriquez p. 1. cap. 58.

a *Vel ignorat excommunicatum.*] Vide Nauar. num. 3. Lopez, Val. loco. cit. col. 1. 2.

b *Ex parte Confessarij.*] Viual. num. 68. Caietan. loco citato, Medina loco citato, §. 1. De confessione nulla ex parte Confessarij,

fessarij,Io.Medina quæst.21. In articulo autem mortis quilibet sacerdos absoluere potest, Concil.Trident. sess.4. cap. 7. si sit hæreticus (licèt hoc quidam negent,) ita Valent. loco citato,columna penultima, Viual.de absolutione n. 46. Vide lib.1.cap.15.

c *Alter casus.*] Vide Ioannem Medinam q 22.Valent. Nau. num. 7. Vict.de excommunicatione, num. 4. Lopez loco citato.

d *Tertius casus.*] Vide Vict.q.168.169.Nauar.num.12.Caietan.loco citato.

e *Ex parte contritionis.*] Caietan. loco citato, Medina §.1. loco cit.Nauar.n.13.Lopez,Val.loco cit.col.6.

f *Licet sciat homo.*] Cum nota attritione solum baptismum suscipi licitè posse, docuit Soto 4.d.12.q.1. art.4. & alij; sed, re vera probabilius est etiam pœnitentiæ sacramento iustificari hominem cum nota attritione sua scelera Confessario explicantem. Ita Val. d.7.q.8.p.4. col.7.Taper. artic.5. Med. lib.1.cap. 2. est enim sacramentum mortuorum,fauet Bellar. lib.2.de pœnis,cap.18.col.1.Suar.tomo 3.d.18.sect.2.col.10. Concil.Trident.sess.14.cap.4.D. Thom.quæst. 79.artic.3.ad secundum, docet posse hominem cum attritione nota baptismum accipere: q.autem 80. artic.4.ad secundum, baptismum, & pœnitentiam purgatiuas medicinas appellans, vnum alteri æquat,quod facit etiam Conc. Trid.cap.2.loco citato,in fine.

g *Ex parte Confessionis.*] Caietan.Medina,Nauarr. num.13. loc.cit.Viual.num.71. Sot.quæst...art.3. Syluest. Confessio 1. num.4.

h *Obliuio.*] Syluest.loco citato,Valent.loc.cit.Diligentia ad recolenda peccata tanta debet esse, quantam prudens & pius vir adhibendam putat.Nau.n. 16.loco cit.

i *Quintus casus.*] Vide Nau.n.17. Lopez, Valent.l.c. col.3. Cand.aur.de satisfact.num. 29.

Acceptatam autem satisfactionem, vel adimplere in p.m. vel ex negligentia aut contemptu omittere, non irritat præteritam confessionem.Caiet.Nauarr.num.14. Valent.loc. cit. Petr.à Soto lect. 2. de satisfactione (nisi contemnas ante absolutionem) sine hac enim integrali parte sacramentum perfectum fuit.

k *Vnum tamen.*] Nauar.num.19.loco citato,conf.16.de pœnit.& remiss. num. 4. Lopez loc.cit.in fine: immò secundum Adria.& Ioan. Medinam q. 2.de confess. quos retulit Valent. l.c. etiamsi omnium criminum, pœnitentiæ, & status, confessarius

fessarius oblitus esset, posset pœnitentem, qui antea inualidè confessus fuerat, modo fictionem & alia crimina in genere exprimente absoluere : sed hoc postremum quibusdam displicet. vide Valen. loco citato, in fine.

De satisfactione.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Satisfactio quid sit.*

2 *Peccati mortalis macula & reatus quomodo deleatur.*

3 *Ieiunia, Orationes, & Eleemosynæ quomodo intelligantur, quoad satisfactionem in sacramento pœnitentiæ.*

4 *Satisfactio imposita à Confessore, & assumpta voluntariè à pœnitente, quomodo differant.*

5 *Satisfactionem impositam adimplens in peccato mortali an tunc consequenter suum effectum quoad Confessarium, & posteà gratia accedente, quoad Deum. Sacramentum an post tempus aliquod suum consequatur effectum.*

6 *Satisfactoria pœnitentia est semper imponenda, & acceptanda, nisi in articulo mortis.*

7 *Confessarius in imponenda pœnitentia, quænam considerare debeat.*

8 *Satisfactionem quibus de causis confessor possit minuere.*

9 *Opus vnum multis de causis debitum, Deus acceptat etiam in remissionem peccatorum.*

10 *Satisfactio absolutè imposita, non fit per opera aliàs debita.*

11 *Necessitatis causa pœnitentia imposita, si non fiat statuto tempore, postea adimplenda est.*

12 *Confessarius quando possit mutare pœnitentiam ab altero impositam, & an confessio sit iteranda.*

13 *Satisfacere an & quando possit vnus pro altero.*

14 *Pœna tota non semper deletur per satisfactionem à confessore impositam.*

TErtia pars materiæ huius sacramenti est satisfactio, circa quam aliqua consideranda occurrunt.

Primum [a] est, quid ipsa sit. Est autem † satisfactio, vt in præsenti sumitur, *offensæ præteritæ, quoad pœnam, recompēsatio.* 1
In cuius declarationem aduertendum est, cum culpa remittitur in sacramento Pœnitentiæ, non semper deleri totam pœnam. Sunt enim in mortali † peccato duo, scilicet macu- 2
la,

la, & reatus pœnæ æternæ. Per Sacramentum generaliter abstergitur macula [b] : per gratiæ infusionem etiam aufertur pœna, sed non semper tota : sed manet pœna temporalis, in hoc mundo, aut in purgatorio soluenda. Et hoc determinatur in Concilio Triden. *seß.* 14. *sub Iulio* 3. *c.* 8. Hinc fit, vt post confessionem & absolutionem, quibus culpa quoad maculam remittitur, sequatur satisfactio, per quam homo Deo pœnam, aut totam, aut partem soluit, & hæc dicitur satisfactio.

Secundò aduertendum est tria [c] esse, per quæ potest fieri
3 hæc recompensatio, vt omnes communiter tenent, † ieiunia, orationes, eleemosynas. Per ieiunium non solum oportet intelligere ciborum abstinentiam, sed etiam omnia opera pœnalia corporis, & disciplinas, corporis castigationes, peregrinationes, & alia huiusmodi. Per orationes etiam, non solum meditationes aut preces vocales, sed etiam opera spiritualia intelligimus, & missarum celebrationes, prædicationes, lectiones, & alia huiusmodi. Per eleemosynas etiam intelligimus non tantum pecuniarum largitiones, sed alia operæ misericordiæ corporalia, vt visitare infirmos, incarceratos, consolari pupillos, & alia huiusmodi. His omnibus fit satisfactio Deo pro pœna debita peccatorum.

4 Tertiò aduertendum est, esse duplicem † satisfactionem, alteram, quæ fit per opera imposita à Confessario pro satisfactione : alteram, quæ fit per ea opera, quæ voluntariè quisque assumit sibi. Est autem duplex discrimen inter vtramque satisfactionem.

Primum est, cæteris [d] paribus, maioris efficaciæ est illa, quæ à Confessario imponitur quàm quæ voluntariè assumitur, v. g. ieiunas semel pro imposita pœnitentia; maior pœna cæteris paribus, remittitur tibi quàm si semel voluntariè ieiunas: quia illa est ex satisfactione, quæ pars est sacramenti, & ratione sacramenti, magis applicatur virtus Christi in hoc ieiunio imposito, quàm in illo altero. Dixi, *cæteris paribus*, quia tanto feruore & deuotione posses illud facere voluntarium, & tam tepidè impositum, vt plus esset, quod ex deuotione maiori das, quàm quod ratione sacramenti adiungitur.

Alterum [e] discrimen est, satisfactio voluntaria cùm in peccato mortali fit, nihil prodest ad pœnam tunc, nec etiam quando homo consequitur gratiam : v. g. est in peccato mortali aliquis : & vult satisfacere pro pœnis, ad quas ex aliis peccatis remissis tenetur, verè per talia opera nec tunc, nec
5 post satisfaciat: at verò † per ea, quæ imposita sunt à Confes-

fario,

sario, tunc cum fiunt, non satisfacit: at verò, cùm homo f consequitur gratiam, illa præcedens satisfactio consequitur suum effectum, vt dicit benè Caiet. *verb. satisfactio.* quia erat pars sacramenti. Sacramentum autem, vt aliàs diximus, quandoque post tempus aliquod consequitur effectum: vt fit in accedente fictè. Scotus putat quod satisfacit etiam tunc, licèt sit in peccato: sed oppositum est probabilius cum communi sententia, solum enim satisfacit tunc, quoad Confessarium: ita quod non peccat denuo, non implendo pœnitentiam, nec tenetur confessionem iterare, sed non quoad Deum. Qui ergo pœnitentiam impositam implet in mortali, non tenetur illam reiterare, quia satisfacit Confessario: sed Deo non satisfacit, nisi gratia accedente.

Quartò aduertendum est, quod pœnitenti debet & tenetur Confessarius imponere g pro peccatis pœnitentiam † satisfactoriam, nisi in casu, quo pœnitens non posset acceptare & adimplere, quale est tempus mortis vrgentis, vel cùm pœnitens non habet actuale iudicium in articulo mortis, sed absoluitur ex præcedenti confessione, vt suprà diximus. Cùm verò moriens tempus habet, & possibilitatem acceptandi, imponi debet: vt, si fortè vixerit, impleatur. Tenetur etiam pœnitens acceptare pœnitentiam, si iustè est à Confessario imposita, aliter non est absoluendus, vt diximus capite præcedenti. 6

In imponenda autem pœnitentia † Confessarius debet considerare grauitatem peccatorum, & ipsorum qualitatem, & personam pœnitentis. Grauitatem quidem, vt non leues pœnitentias & pro arbitrio imponat, sed grauitatem peccatorum considerando, vt habetur in Concilio, loco allegato: qualitatem autem, vt pœnitentiæ, quantum fieri potest, peccatis contrariæ sint: carnis peccatum, carnis maceratione castigetur: auaritia, eleemosynis: periuria & blasphemiæ, diuinis laudibus, & maximè sacramentorum frequentatione, pro omnibus peccatis: personam quidem pœnitentis, vt consideretur quantum persona possit exequi, & quæ: nec enim pauperibus eleemosynas, nec famulis peregrinationes, nec etiam quæ statui, aut viribus, aut dispositioni pœnitentis repugnent, imponi debet. Quamuis autem, quantum fieri potest, satisfactio iusta & æqualis imponi debeat, tamen † multis de causis Confessarius potest diminuere pœnitentiam. 7 g

Primò, quando pœnitens accedit nimis Contritus: Contritio enim grandis, multum de pœna debita aufert.

Secundò, quando est tempus indulgentiæ vel Iubilæi ali-
cuius, quod etiam remittit magnam partem pœnæ, & ali-
quando totam: adhuc tamen imponenda est aliqua pœni-
tentia, propter consuetudinem.

Tertiò, quando pœnitens est ita imperfectus, vt timor sit,
ipsum non acceptaturum pœnitentiam, vel si accipit, non
impleturum.

Quartò, quando pœnitens impedimentum habet, vel quia
senex, vel quia debilis, vel quia aliis modis, non ita potest
facilè tantam implere pœnitentiam.

Quintò, quando alia via iuuantur pœnitentia & satisfa-
ctio, scilicet, imponendo illi omnia, quæ facturus est bona,
& quæ passurus est patienter mala, loco pœnitentiæ. Est
enim sciendum h, quod opera aliàs debita Deo, si imponan-
tur à Confessario, vel si à pœnitente Deo in satisfactionem
offerantur, valent vltra obligationem, cui etiam satisfaciunt,
ad pœnæ peccatis debitæ remissionem. Vnde optimo consi-
lio in forma absoluendi adiungitur illud: *Quicquid boni fe-
ris & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, & in
augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.* Immò quilibet
benè facit, si actus vitæ suæ bonos Deo offerat, in satisfactio-
nem præcedentium peccatorum: tanta enim est Dei benigni-
9 tas, vt † opus vnum, multis de causis debitum, etiam ac-
ceptet in remissionem peccatorum.

Vnde posset i Confessarius pro pœnitentia imponere ope-
ra aliàs debita, vt quod ieiunet tres dies Quadragesimæ, quos
tamen tenebatur ieiunare aliàs pœnitens: non tamen id sem-
10 per est faciendum. Quando † autem Confessarius absolutè
imponit pœnitentiam, intelligitur de opere aliàs indebito, vt
cum dicit, ieiuna duos dies, non debent esse nisi dies, in qui-
bus non est præceptum ieiunandi: vt si dicat pœnitenti, ieiu-
11 na tali hebdomada duos dies, si ex † necessitate aliqua pœni-
tens non potuit, debet in alia implere, vt tenet Caiet. *verb.
satisfactio.* Idem etiam de tempore in aliis pœnitentiis dicen-
12 dum est. Aduertendum est verò quod vnus † Confessarius non
debet k mutare pœnitentiam impositam ab altero, sine causa:
cum verò causa est, vel quando videt pœnitentem non im-
pleuisse, & timet etiam non impleturum, vel videt pœniten-
ti non esse aptam, vel alia iusta de causa, potest eam commu-
tare in aliam, prout expedire melius iudicauerit, vel illam
etiam minuere: nec opus est ad hoc, vt pœnitens repetat
peccata, pro quibus talem accepit pœnitentiam.

13 Aduertendum sextò, quod potest † vnus satisfacere l pro
altero:

altero: verbi gratia, in ieiunio sunt duo, vnum est meritum ieiunantis: si enim est in gratia, meretur per ieiunium. Alterum est satisfactio: nam vltra meritum, consequitur, qui ieiunat, remissionem pœnæ pro peccatis debitæ. Potest vnus pro altero ieiunare, vel alia bona opera facere, sed quod est meriti, sibi, non alteri, dare potest: quod vero satisfactionis, alteri potest dare. Vnde vnus pro alio satisfaciat, dummodò tamen vterque sit in gratia. Potest ergo Confessarius imponere pœnitentiam pœnitenti, per se, vel per alium implendam, licèt non debeat id facere absque rationabili causa. Quòd si Confessarius non id facit, non habet pœnitens facultatem, vt quod à se implendum est, per confessarium impositum, per alterum impleat, nisi necessitas sit, vt propter infirmitatem vel impossibilitatem aliquam: semper tamen est maioris efficaciæ pœnitentia facta ab eodem, quia prodest ad meritum & ad satisfactionem: facta verò ab alio, ad solam satisfactionem.

Hoc tamen vnum aduertendum est, quod pœnitentia imposita à Confessore, quamuis, vt diximus, magis prosit, quam voluntariè assumpta, non † tamen semper adhuc delet totam 14
pœnam, sed partem aliquam, nisi tam grandis sit, vt totam auferat. Sed humana fragilitas non patitur tales pœnitentias. Ob id meritò indulgentiis, & omnibus bonis operibus vitæ iuuamur, & adhuc in purgatorio soluendas pœnas nobiscum post obitum ferimus.

ADDITIONES.

Vide Concil. Trident. sess. 14. cap. 8. D. Thom. supplem. quæst. 12. Io Medinam tract. 2. à q. 40. Sot. d. 19. Nauarr. cap. 3. Syluest. Caiet. Ang. Armill. v. satisfactio. Pet. à Soto, Angles, Viual. Coronam, Bellarmin. lib. 4. de pœnit. Rodriquez part. prima, cap. 56.

a *Primum.*] Vide Bellarm. c. 1. Valent. puncto primo, loc. cit.

b *Macula.*] Val. loc. cit.

c *Tria.*] Bellar. c. 6. Nau. n. 3. Theod. 4. d. 16. Ioan. Medina q. 1. de ieiunio, Candel. num. 7.

d *Primum est cæteris, &c.*] Vide Nauar. num quinto, Viuald. de satisfactione, num. 13. Pet. à Soto lect. 2. de satitfactione.

e *Alterum.*] Vide Nauar. loco citato.

f *At verò cùm homo.*] D. Thom. 4. d. 16. q... ar 1. Nauar. loco citato, vide de hac re sententias à Val. p. 3. recensitas, Adr. 4. q. 1. de satisfactione. Sot. d. 19. art. 5. Valen. loco citato, Petr. à Soto lect. 2. de satisfactione probabilius putat, neque à Confessa-

fessario iniunctam satisfactionem in p. m. solutam, remoto peccato, reuiuiscere: non improbat tamen Sot. Caietanum, & alios contraria docentes.

g *Tenetur confessarius imponere.*] Ita Pet. à Sot. lect. 2. de satisfactione, docens, debere Confessarium sub p. m. imponere, & pœnitentem accipere pœnitentiam ad futura vitia cauenda; & ad satisfaciendum pro præteritis opportunam, vide Concil. Trid. sess. 14. c. 8. Val. p. 4.

h *Est sciendum.*] Vide D. Thom. Quodl. 3. ar. 28. Petr. à Sot. loco citato, Val. p. 3. col. penul.

i *Vnde posset.*] Nauarr. numero 4. Valen. loco citato, Caietan. q. prima de satisfactione, Sot. l. c. quæst. 2. artic. 1.

k *Vnus confessarius non debet.*] Vide Nauar. cap. 26. num. 22. Sot. d. 10. qu. 3. articulo secundo, à solo superiore Confessario mutari posse pœnitentiam docet, si iustè imposita fuit, Sed Nau. l. c. cum Syluest. Confess. 1. q. 27. Valent. p. 4. in fine, per parem, & inferiorem ista de causa mutari posse dicit si pro iis criminibus (ait Nauar.) imposita sit à quibus ipse sacerdos absoluere possit.

l *Vnus satisfacere.*] Dum vterque diuina gratia præditus est alter pro altero satisfacere potest, non autem mereri, vide D. Tho. supp. q. 13. ar. 2. Val. p. 3. col. 4. Viua. n. 12. de satisfactione. Ioan. Medinam q. 5. de satisfactione, nam Deus opera ab hostibus suis non vult acceptare.

Non potest autem purus homo pro altero mereri, D. Tho. ad 1. Val. l. c. col. 4. Vig. c. 9. §. 3. v. 6. & v. 23. Ioan. Medin. q. 5. de satisfactione: Bellarm. lib. 1. c. 2. de Indulgentiis, Sua. t. 1. d. 41. sect. 7. col. 1. non gratiam, quia meritum de condigno emanat ab ipsa gratia: non gloriam, quia hæc secundum hominis præparationem datur, vnde sicut vnus per actum alterius non disponitur, ita vnus pro altero præmium essentiale mereri non potest. Christus autem Deus, & homo, cuius meritum vim habuit infinitam, pro nobis meruit, etiam quolibet actu redemptionem nostram. Vide So. d. 4. q. 3. ar. 5. Suar. d. 41. Vig. l. c. D. Thom. in quæstionibus disput. q. 19. de gratia Christi art. 7.

De Absolutione.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Pœnitētiæ forma quæ sit, & an liceat illi alia verba addere.* n. 2.

3 *Excom*

3 *Excommunicatio est priùs tollenda, quàm fiat absolutio à peccatis.*

4 *Absolutio an & quando debeat imponi cum conditione aut ratihabitione.*

5 *Absolutus non implens quod promisit confessori, non tenetur repetere confessionem, sed confiteri hoc nouum peccatum tantùm.*

6 *Absolutio an sit danda ante, vel post impositam & acceptatam pœnitentiam.*

7 *Irregularitatem non contrahit absoluens bis in eadem confessione, sed solùm grauiter peccat.*

HActenus de materia tam remota, quàm propinqua Sacramenti huius loquuti sumus, sequitur, vt de eius forma nonnihil dicamus. Est autem † forma, *Ego te absoluo à peccatis tuis* Nec omnia verba necessaria sunt huius formæ ad necessitatem sacramenti. Quamuis enim solùm Confessarius dicat, *Te absoluo*, sufficeret: tamen graue peccatum esset, aliquod ex illis verbis scienter prætermittere. Solent autem aliqua verba ex consuetudine & decentia præmitti, vt, *Misereatur tui omnipotens Deus, &c.* & alia etiam postponi, vt, *Passiò Domini nostri Iesu Christi & merita, &c.* quæ absque causa ab vllo non sunt prætermittenda. †

Et quoniam magni momenti esse puto omnia hic exprimere, quæ non tantum necessaria sunt ad formam huius Sacramenti rectè proferendam, sed etiam quæ ad decentiam spectant, hic ea integrè inseram, quæ R. P. Ioannes Polancus Societatis nostræ, in suo Directorio ea de re perscripsit, quæ talia sunt. In confessionibus plenioribus, postquam dixerit pœnitens, *Ideò precor beatam Mariam*, dictis, quæ dicenda iudicauerit, & iniuncta pœnitentia, Sacerdos dicat: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam.* Deinde dextram super caput pœnitentis eleuans, dicit, *Dominus noster Iesus Christus, qui est summus Pontifex, te absoluat; & ego auctoritate ipsius, mihi licèt indignissimo concessa, absoluo te, imprimis ab omni vinculo Excommunicationis, in quantum possum, & indiges: deinde ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Deinde manũ remouens subdit. *Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.* Hæc est absoluendi forma nostris omnibus præscripta

scripta & vsurpata, qua de re, qui plura cupit, Polancum adeat c.4. *Directorij Confessariorum.*

Notandum tamen est,

2 Primò † circa istam formam, non esse addenda alia verba præter ista prædicta, quæ sunt in communi omnium vsu. Vnde ridendi sunt illi, qui dicunt, *Ego te absoluo ab omnibus peccatis confessis, contritis, & oblitis*, sunt enim superflua duo verba addita, primum & tertium: secundum autem malè ponitur: nam absolutio est peccatorum non solum contritorum, sed etiam attritorum, & multò magis ridendi sunt, qui cum quadam auctoritate Pontificali dicunt, *Absoluo te ab omnibus peccatis, confessis & non confessis, contritis & non contritis, oblitis & non oblitis, & restituo te sanctæ Romanæ Ecclesiæ*: nam omnia huiusmodi verba ad libitum conficta remouenda sunt à forma sacramenti, quamuis addita ipsam non mutent.

3 Notandum secundò, quod cum † excommunicatione aliqua tenetur pœnitens, à qua absoluendus est à Confessario, priùs absolutio fiat ab excommunicatione, siue maiori, siue minori, quàm à peccatis absolutio impendatur: immò melius esset, ante ipsam confessionem peccatorum absolui ab excommunicatione, licèt non sit necessarium.

4 Tertiò aduertendum est, quòd † absolutio non debet impendi cum conditione [a], aut ratihabitione [b].

In cuius gratiam nota, quod triplex conditio potest apponi absolutioni.

Vna est de præterito, vt, *Si fecisti hoc, ego te absoluo.*

Altera est de præsenti, vt, *Si ita est, ego te absoluo.*

Tertio de futuro, vt, *Ego te absoluo, si hoc feceris.*

Cùm verò dependens est à tertia persona, scilicet, *Ego te absoluo si Episcopus postea consenserit*, sic dicitur absolutio cum ratihabitione. Nulla ergo conditio est apponenda, nisi ratione dubij [c] alicuius, vt cum dubitat, an dederit absolutionem, potest dicere ratione dubij, *Si non est absolutus, ego te absoluo*: tamen aliæ conditiones apponendæ non sunt: differenter tamen, nam si duæ priores apponantur, valet absolutio, stante conditione posita, sed malè facit Confessarius: tamen si tertia ponatur, nihil valet. Nam effectus deberet expectare impletionem conditionis quod esse non potest: non enim Sacerdos potest differre effectum datæ à se absolutionis. Vnde Confessarius non debet talem apponere conditionem, intendendo sic conditionaliter absoluere: cùm tamen conditio aliqua est ponenda, non debet esse in forma ipsa, sed debet

pœni

pœnitenti iniungi, quam si recipiat, absolutè est absoluendus. Immò, cùm Episcopus dat facultatem absoluendi aliquem alicui Confessario, eâ conditione, vt eum mittat posteà ad ipsum, tunc Confessarius nón debet apponere conditionem in forma, sed obligare pœnitentem, vt adeat superiorem, quod si receperit, absolutè est absoluendus. Et, si † posteà 5
fortè pœnitens non impleuerit, non tenetur repetere confessionem illam, sed solùm confiteri illud peccatum, quod non impleuit, quod promisit.

Quartò, aduerte non esse dandam † absolutionem nisi post 6
impositam & acceptam pœnitentiam. Cùm tamen probabiliter scit Confessarius pœnitentem recepturum, non est inconueniens præcedere absolutionem. Semper tamen melius est, quod pœnitentiæ impositio præcedat; nisi Confessarij obliuio aliquando id prætermittat. Aduertendum verò, quod semel est adhibenda absolutio in vna peccatorum confesione: quod si multæ [d] sint, licèt sint eorundem peccatorum, multiplex potest esse absolutio. Nam eadem peccata sæpè possunt pœnitentes confiteri, & in variis confesionibus alias etiam & alias absolutiones recipere: vt sæpè generaliter multi confiteri soleat: non tamen esse debet tam asidua repetitio eorundem, vt sit iam res ridicula; præsertim cum simus tam imperfecti, vt noua numquam deficiant, quæ posimus confiteri. Quòd † si quis intentaret bis absoluere in eadem confes- 7
sione, grauiter peccaret, nullam tamen inde contraheret irregularitatem, quia talis non est expressa in iure.

ADDITIONES.

Nauar.c.26.n.11. Viguer.§.4. v.2. Summistæ, v. Absolutio, Viual. de adsolutione.

a *Cum conditione.*] Nau.n.12. Caiet. v. Absolutio, Medina l.1.c.12. §.2. Vig.l.c.

b *Ratihabitione.*] Cum tacita licentia alienos audire potest Parochus. vide Io. Medinam q.31. de confess.

c *Ratione dubij.*] Medina loc. cit.

d *Quod si multæ.*] In eadem confesione absolutionem iterare non licet. Si non recordaris, an absolueris, potes absoluere sub conditione. Confesio autem interdum cum fructu repeti potest. Vide Io. Medinam q.25. tract.2. Pet. à Soto lect. 4. de confess.

De Confessario.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 CIrca † Confessarium sunt consideranda duo. Quædam, quæ ad rationem Confessarij pertinent, adeo quod, absque eis, absolutio data nulla esset.

Quædam sunt, quæ ad rectitudinem sui officij pertinent, quamuis, ipsis prætermissis, absolutio non impediatur. De prioribus oportet nunc tractare, quæ sunt quatuor: *Ordinis potestas non impedita; iurisdictio non impedita; proprietas; scientiæ facultas.*

In primis est necessarius *Ordo*, non quicumque, sed sacer-
2 dotalis, vt sit Sacerdos: vnde † laïco [a], aut alium habenti ordinem absque Sacerdotio, nulla fit confessio sacramentalis. Solent aliqui in mortis articulo, Sacerdote deficiente, laïco confiteri, sed in primis ad talem confessionem nullus tenetur: potest tamen pœnitens, si putat aliquam se consolationem ex tali manifestatione peccatorum percepturum, eam facere, maximè in satisfactionem & meritum, quæ ex actu illo, quo sua crimina alteri humiliter ostendit, proueniant: cùm tamen nullum tale sperat, vel timet ipsum reuelaturum, non debet confiteri; & quantum puto, melius esset, si non faceret,

ceret, sed illo tempore ad Deum per contritiontm se conuerteret. Quòd si fiat, nullo modo laïcus debet absolutionis verba impendere, & si impendat, peccat, & nihil facit, quamuis non contrahat irregularitatem: posset tamen verba deprecatoria dicere. Est igitur necessaria ad Confessarium potestas ordinis.

Debet autem esse *non impedita*: nam suspensus ab ordine nominatim, non potest absoluere, quamuis sit Sacerdos. Similiter nec depositus, nec degradatus, nisi in † mortis articulo, vt diximus *lib.* 1. 3

Necessaria est secundò *Iurisdictio* [b] aliqua, saltem in foro exteriori. In cuius gratiam aduerte, esse triplicem † iurisdictionem, *ordinariam, delegatam, iure concessam*. Ille habet iurisdictionem ordinariam, cui ex officio incumbit animarum cura, vt Parochus, Episcopus, & alij huiusmodi. Ille verò delegatam habet, qui ex commissione eorum, quibus ex officio incumbit, habet. Et hæc dupliciter haberi potest. 4

Vno modo expresse, cùm ordinarius manifestè concedit alteri, vt possit confessiones audire.

Altero tacitè [c], vt cùm Episcopus, vel Curatus, videns aliquem confiteri, tacet, & non prohibet, tacitè iurisdictionem dat. Ille verò habet iurisdictionem iure concessam, qui habet confitendi facultatem ex eo, quòd pœnitens habet licentiam à iure, vel à priuilegio aliquo, vel alia causa, ipsum in Confessarium eligendi. ver. gr. Prælati possunt sibi confessarios eligere, vt dicemus posteà. Similiter, qui habet Apostolicum diploma. Tales Confessarij dicuntur habere iurisdictionem iure concessam. Hæ iurisdictiones sunt, quibus saltem vna earum debet non carere: si enim nullam earum habet, non potest absoluere, nisi in † mortis articulo: immò 5
tunc Sacerdos dici posset habere iurisdictionem iure concessam aliquo modo. Extra casum tamen istum, aliqua prædictarum iurisdictionum est necessaria simpliciter ad Confessarium.

Debet autem iurisdictio *non esse impedita* per nominatam excommunicationem, aut ex Clerici publica percussione, aut aliquo impedimento, de quibus suprà *libro* 1. satis diximus.

Vltra has duas conditiones, tertia est necessaria, scilicet *proprietas*, vt † Confessarius sit proprius pœnitenti. Ad quod 6
sunt duæ conditiones.

Altera [d] est, vt habeat iurisdictionem in ordine ad pœnitentem, idest, non sat est habere iurisdictionem, sed ea

 debet

debet esse in ordine ad pœnitentem, vt sit ei subiectus. Qui enim habet iurisdictionem Romæ, non potest audire eos, qui sunt Mediolani, quia talis iurisdictio non extenditur ad eos; & hoc est necessarium in iurisdictione delegata, & iure concessa.

Altera est, quòd iurisdictio sit ordinaria in ratione officij. Talis Confessarius dicitur proprius, cæteri verò Confessarij, habentes iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, non dicuntur proprij Confessarij, nisi largè sumpto vocabulo, sed dicuntur legitimi Confessarij: debet igitur Confessarius esse proprius. Hoc autem non est † sic intelligendum, quasi sit necessarium confiteri proprio Sacerdoti simpliciter: potest enim quis confiteri alteri, habenti iurisdictionem aliis duobus modis: sed dicitur necessarium, sic quòd cum non est alius habens iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, tenentur pœnitentes ad proprium recurrere Confessarium.
7

Sunt autem proprij quatuor, Parochus in sua parochia, Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopus in diœcesi etiam Episcoporum, qui ei subsunt, solo tamen tempore visitationis, vt habetur *c. vlt. de censſ. lib.6.* Rursus Papa in toto mundo & superiores Religiosorum in suis conuentibus. Hi dicuntur sacerdotes proprij, qui ex officio iurisdictionem habent.

Quia verò diximus, omnes teneri proprio Sacerdoti confiteri, nisi confiteantur ei, qui ex commisione habet iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, notare oportet, omnes † Prælatos habere facultatem à iure eligendi sibi Confessarium: ob id non est opus solicitos esse in quærendis propriis Confessariis Prælatorum. Ista concesio habetur à Greg. IX. *c. pro dilatione, de pœn. & remiss.* Per † Prælatos autem oportet intelligere eos, qui iurisdictionem habent etiam exteriorem, vt Episcopi, Abbates, & superiores Religiosorum, Priores, Guardiani, Prouinciales, & cæteri, hi possunt eligere sibi Confessarium: at ante omnes ipse Papa.
8
9

Cardinales verò, qui Episcopi non sunt, quia non sunt Prælati; nisi Legati sint, non habent hanc potestatem à iure: vnde Papam, vel summum Pœnitentiarium habent pro Confessario proprio, sicùt & familia commensalis Papæ: tamen ex consuetudine iam omnes solent à Pontifice habere similem licentiam: immò eorum familiæ commensales substant ipsis, & possunt confiteri cum his, quos Cardinales signauerint: vel quibus commiserint. Aliqui affirmant, etiam † Sacerdotes inter se posse mutuò confiteri, ex quadam consuetudine, vel
10

tacita Episcopi, seu proprij Sacerdotis licentia; sed iam hæc opinio locum non habet: nam in Conc. Trident. *sess. 23. c. 15.* determinatur oppositum, *ne vllus habeat auctoritatem audiendi confessionem, etiam Sacerdotum, nisi fuerit per Episcopum approbatus, & idoneus iudicatus, non obstante quacumque consuetudine aut priuilegio: & hoc quamuis sit regularis, nisi aliquod habeat beneficium parochiale.* Debent ergo Sacerdotes suo Curato confiteri, aut alteri habenti facultatem, similiter Curatus Episcopo, vel habenti facultatem.

Sunt autem † aliqui casus, in quibus potest aliquis confiteri non proprio Sacerdoti. 11

Primus [e] est, quando est de licentia proprij Sacerdotis, vt alteri confiteatur. Hoc autem aliter est intelligendum modò post Concil. Trid. quàm antè intelligebatur: antè enim, de licentia Curati, poterat quis confiteri cuilibet Sacerdoti idoneo, & non habenti aliàs iurisdictionem: poterat enim Curatus aliis suam delegare auctoritatem, & iurisdictionem: modò tamen non licet, quia nullus, sine licentia Episcopi, potest audire confessiones, nisi parochiale habeat beneficium. Habet ergo modo facultatem hanc Curatus, vt conferat suis subditis facultatem confitendi aliis, qui tamen per Episcopum licentiam habent, & approbati sint, vt in aliqua saltem parochia confessionem audire possint: similiter, vt aliis Parochis confiteantur. Episcopus autem absolutè potest dare licentiam subdito, vt cuiuis Sacerdoti suæ diœcesis, etiam aliàs non habenti iurisdictionem, confiteri possit.

Secundus casus est, cùm quis habet bullas, aut diplomata Apostolica, quamuis hactenus derogata sint præterita, quantum ad hoc; tamen si qua in posterum datur iuxta præcedentium tenorem, tunc per ea homo habet facultatem confitendi cuilibet Sacerdoti apto ad confessiones audiendas, etiam nulla habita licentia ipsius proprij.

Tertius [f] casus est, cùm homines sunt vagabundi, nullum habentes fixum domicilium: tales enim non tenentur vlli proprio sacerdoti confiteri, sed illi, in cuius iurisdictione sunt, quando confiteri debent. Et simile est de peregrinis & viatoribus, qui tenentur confiteri illi proprio Sacerdoti, in cuius iurisdictione sunt, tempore suscipiendi Sacramenta. Nauar. *de pœn. d. 6. c. placuit, num.* 80. putat † vagabundos posse Confessarios eligere, etiam aliàs non habentes iurisdictionem, quod non credo, & talis Confessarius potest absoluere illos pœnitentes, etiam à casibus reseruatis ab illorum Episcopis propriis, nisi etiam reseruati sint per Episcopum loci illius, in quo 12

tunc

tunc morantur. Ita tenet Caiet. *ver. absolut. c. 3.* & dicit Eugenium Papam ita ore expressisse, quamuis tales viatores absque licentia proprij Sacerdotis viam fecerint. Aliqui dicunt Episcopum loci, in quo morantur, debere à reseruatis absoluere, si pœnitens commisit illa in loco, vbi reseruata erant: sed probabilius est, quod dicit Caiet. Idem dicendum de scholasticis, qui studij causa propria relinquunt domicilia. Isti enim non sui domicilij Sacerdoti proprio tenentur confiteri, sed Curato, in cuius parochia sunt.

Quartus g casus est, cùm quis confitetur illis, qui constituti sunt Confessarij in religionibus; quamuis enim absque Episcopi approbatione, Religiosis sæculares confiteri nequeant; tamen post approbationem, possent omnes illius diœcesis confiteri: & tunc nullus tenetur proprio confiteri, nec ab eo licentiam capere. Idem etiam dicendum de Pœnitentiariis Romæ constitutis.

Quintus casus est culpa proprij sacerdotis: si enim ignarus est, vel solicitator ad malum, vel reuelator confessionum, vel aliquod malum ab eo timetur, tunc pœnitens debet petere licentiam ab eo alteri confitendi, vel à superiore; qua non obtenta, potest cuiuis idoneo confiteri, iuxta Syluest. *verb. confessor. 1 §. 6.* Adrian. *quæst. 4. de confessor. dub. 3.* Palud. Richar. Nauar. *de pœnitent. d. 6. cap. placuit. num. 144.* quamuis S. Thomas id add. *quæst. 5 artic. 4. ad 5.* & Soto *d. 18. quæst. 4. artic. 2.* teneant contrarium, dicentes esse tunc reputandum, ac si non esset copia Sacerdotis. In contrarium est ille Canon *placuit*, ex Vrba. II. vbi dicitur, *quòd est habendus consensus proprij Sacerdotis, nisi sit ignarus.* Et sub ignorantia, etiam intelligenda sunt alia similia impedimenta. Ob id securior est sententia prior: hoc vnò addito post Concil. Trid. vt confiteatur non cuiuis, sed habenti facultatem aliquam confiten-

13 di. Aduertendum tamen est, † non esse causam sufficientem eligendi alium à proprio, verecundiam confitendi proprio sacerdoti, vel timorem, quòd scilicet proprius non habebit bonam opinionem de illo.

14 Sextus i casus est iam sæpè dictus, † mortis articulus, vel periculum mortis. Tunc enim cuilibet Sacerdoti potest confiteri, vt aliàs diximus. Vnum est hîc notandum, quòd qui ha-

15 bet † iurisdictionem in aliquos, potest in quacumque diœcesi illos audire & absoluere; potest enim suos subditos Episcopus vel Curatus confitentes audire, etiam in aliena diœcesi, vt si fortè ipsum comitentur, vel ipsis iter facientibus occurrat, vt omnes tenent communiter.

ADDITIONES.

Vide Pet. à Soto lect. 5. & 6. de confess. Valent.d.7.q. 10. Nau.cap.26.& cap.4.Summistas v.Confess.Sor.d. 8.q.4.

a *Laico*,&c.] Vide Val.p.1,Io.Medinam q.28.

b *Iurisdictio.*] Val.p. .Vide Pet.à Soto lect. 5.citata.

c *Tacitè.*] Vide Ioan.Medinam q.31.

d *Altera.*] Vide Val.p.2.

e *Primus est.*] Vide Ioan.Medinam q.31.

f *Tertius.*] Vide Ioan.Medinam loco citato.

g *Quartus.*] Vide Val.p.2.Ioan.Medinam q.29.

h *Sextus.*] De articulo mortis superius.

De his, à quibus proprius Confessarius potest absoluere.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Absoluere à quibus peccatis possit confessor proprius.*
2 *Casus Papa reseruati quales sint.*
3 *Absoluendi à casibus Papalibus priuilegium habens, potest absoluere à censuris.*
4 *Censura per Papam ablata, peccata possunt absolui à quolibet Confessore, etiamsi Episcopo sint reseruata.*
5 *Casus Episcopo reseruati qui sint vel de iure, vel de communi consuetudine, vel de particulari consuetudine in propriis Episcopatibus.*
6 *Pœnitentiarij Romani à quibus absoluere possint.*

PRoprius Confessarius a potest † absoluere ab omnibus 1
peccatis, quantumuis grauibus, nisi à superiore fuerint reseruata. Vnde Episcopus potest absoluere ab omnibus peccatis, præter reseruata à Papa. Curatus potest absoluere ab omnibus, exceptis reseruatis Papæ & Episcopis. Quod autem dico de Curato, intelligere oportet de aliis ab Episcopo constitutis, vel expositis in conuentibus Religiosorum, nisi aliquod habeant particulare priuilegium. Est enim obseruandum, cùm Episcopus constituit aliquem Confessarium, non ob id dat facultatem absoluendi à reseruatis, nisi id explicet. Similiter, cùm quis habet priuilegium eligendi Confessarium, solum ab iis potest absolui, quæ exprimit priuilegium & bulla.

Circa

2 Circa † casus Papæ [b] reseruatos id primò est considerandum, communiter loquendo, nullum casum nullumque peccatum esse Papæ reseruatum, nisi ratione alterius censuræ reseruatæ.

3 Vnde sequitur primò cùm Papa priuilegium † dat absoluendi à casibus Papalibus, intelligitur dare facultatem absoluendi à censuris, impedientibus talem absolutionem peccatorum: nam ratione harum tantùm sunt Papales casus.

4 Sequitur secundò [c] quòd ablata † censura per Papam, ipsa peccata propter quæ erant censuræ, possunt absolui à quolibet Confessario vel Curato, nisi fortè ista talia sint reseruata Episcopo. Nauar. *in summa, cap.* 27. *num.* 254. vult in tali casu posse etiam à reseruatis ab Episcopo absolui; quia, cùm Papa relaxat censuram, ex consuetudine aufertur reseruatio inferioris: & hoc probabile est, & fieri potest.

Circa casus reseruatos Episcopo [d], scito non solùm ratione censuræ aliqua reseruari, sed etiam ratione ipsorum peccatorum nulla existente censura.

5 Sunt autem isti † casus reseruati Episcopo in triplici differentia, quidam de iure, quidam de consuetudine communi, quidam de particulari consuetudine in propriis Episcopatibus. De his regula certa dari non potest, quia quisque Episcopus reseruat ea, quæ suo Episcopatui conuenire videntur.

Ea, quæ iure reseruantur, tria videntur esse præcipua, quamuis alij plura ponant, sed sunt incerta, nec auctores concordant.

Primum non propriè inter peccata reseruata computatur, cùm peccatum non sit, tamen inter reseruata est, quia ad Episcopum pertinet istorum absolutio, puta votorum dispensatio, omissis Papalibus, à quibus Papa solus dispensat: iuramentorum relaxatio: irregularitatum non Papalium absolutio, & excommunicationum maiorum reseruatarum Episcopo etiam absolutio; hæc ad Episcopum pertinent.

Secundum est peccatum incendiariorum. Qui enim domos, vicos, agros dolosè incendunt, excommunicandi sunt, vt dicit Caiet. *ver. incendium*; &, si excommunicantur, ad Papam absolutio pertinet. Ante istam tamen excommunicationem, vt dicit Syluest. *verbo casus*, ad Episcopum pertinet absolutio, vt habetur 3. *q.* 8. *cap pessimam.*

Tertium est peccatum graue & scandalosum, propter quod olim pœnitentia publica iniungebatur, vt concubinatus notorius, peccata blasphemiæ, & alia: hæc ad Episcopum perti-

pertinent, vt loco allegato dicit Sylu. quamuis alij negent, cùm iam pœnitentia publica non sit in vsu. Potest Confessarius pro prudentia sua vti vtraque opinione, prout visum fuerit magis expedire aliquando, quamuis sint iam tot priuilegia Confessariorum, vt pauca aut nulla sint Episcopo reseruata.

Ea autem, quæ ex communi consuetudine in omnibus Episcopatibus reseruantur, ista sunt, homicidium, aut mutilatio actualis, crimen falsariorum, vt qui in iudicio falsò iurauit contra aliquem, vel tacendo verum, vel dicendo falsum, qui etiam scripturas falsas faciunt. Non intendimus dicere de litterarum Apostolicarum falsariis: tales enim excommunicationem habent annexam. Rursus sacrilegia, aut rapinæ rerum ecclesiasticarum, homicidia, vel vulnerationes in loco sacro. Rursus diuinationes, & incantationes, inuocationésque Dæmonum. Hæc quatuor reseruata sunt ex consuetudine communi Episcopis. Aduertendum tamen est, Romanos † Pœnitentiarios inferiores omnes ex quocumque
loco ad se venientes posse ab omnibus his absoluere, & ab 6
omnibus excommunicationibus reseruatis etiam Episcopis. Possunt enim, quæcumque Episcopi possunt, immò plus; possunt enim ab aliquibus excommunicationibus ac votis absoluere, à quibus non possunt Episcopi.

ADDITIONES.

De casibus reseruatis Nau. c. 27. à num. 259. Ioan. Chapeauille. Lælius Zecus. De confessione casuum reseruatorum, Ioan. Medina q. 12. tract. 2.

a *Proprius confessarius.*] Vide Nauar. loco citato. Pet. à Soto lect. 5. de confessione, Sylu. Confessor. 5. num. 2. Sot. d. 18. q. 2. artic. 2.

b *Circa casus Papæ.*] Nau. l. c. num. 261. Viu. de absolutione, num. 56. Pet. à Sot. l. c.

c *Sequitur secundò.*] Petr. à Sot.

d *Reseruatos Episcopo.*] Vide Nauar. n. 262. Viual. l. c. v. casus num. 3. Petr. à Sot. l. c.

Notet hæc diligenter Parochus ex D. Thom. 4. dist. 17. quæst... art. 3. Nulla inferiori iniuria fit, aut præiudicium, si superior committat alteri facultatem subditos illius audiendi; superioritas enim, & iurisdictio in Ecclesia in fauorem subditorum est.

Prælatus quilibet facilis debet esse ad concedendam subditis

ditis facultatem, vt possint apud alium confessarium peccata sua prodere; quia aliàs cum magno infirmorum periculo confessio fieret. Vide Pet. à Sot. loco citato.

De scientia Confessarij.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Confessarij quarum rerum scientia sit necessaria, & quomodo, num. 2.*
3 *Scientia Confessoris maior vel minor esse debet pro qualitate pœnitentium.*
4 *Confessoris sciētia quibus in casibus suppleatur aliquo modo.*
5 *Confessor ignarus committit graue peccatum.*
6 *Prudens debet esse Confessor, & qua de causa.*
7 *Sanctitate Confessor sit præditus.*
8 *Confessoris officium quare & quando sit Deo minus acceptū.*

VLtra illas conditiones tres prædictas, quarta necessaria est † Confessario, nempe *scientia*. Hæc autem quanta futura sit, ratio ipsa naturalis dictat: cùm enim Confessarius iudex sit fori interioris, necessarium est, vt eorum quæ sub suo foro accidunt, peritiam habeat.

Ex quo fit, vt teneatur scire, primò: quæ mortalia sint peccata, quæ venialia, saltem ex suo genere.

Secundò, circunstantias peccatorum necessarias.

Tertiò, casus & excommunicationes, à quibus non potest absoluere: peccata etiam, quæ excommunicationem habent annexam; non enim peccatum, nisi excommunicatione ablata, absolui potest.

Quartò, quæ peccata sunt annexa restitutioni, aut famæ aut pecuniæ, aut damni illati.

Quintò, qui contractus liciti, qui illiciti, vsurarij, simoniaci, aut iniusti sint.

Sextò, quæ impedimenta sint absolutioni dandæ, quibus casibus confessiones præcedentes sint repetendæ. Quamuis
2 † autem non sit opus hæc omnia exactè & sigillatim scire, debet tamen saltem Confesſarius scire dubitare, & dignoscere casus dubios, & difficultates habentes, vt possit consulere peritos secretò, non reuelata confessione, vt postea dicetur.
3 Aduertendum tamen est circa hanc prædictam † scientiam, primò, quòd est regulanda iuxta qualitatem subditorum

rum & pœnitentium, quos vt plurimùm talis Confessarius habet confitentes. Vnde fit, vt qui in villis & pagis confitentur, non teneantur tam exactè scire omnia, sicut qui in ciuitatibus. Rursus non ita tenentur Confessarij simplicium ciuium, sicut mercatorum, negotiatorum, iudicum. Debet igitur scientia maior esse pro pœnitentium qualitate.

Aduertendum secundò [a], esse aliquos casus, in quibus scientia † Confessarij suppleri potest, aut ferè tota, aut magna ex parte. 4

Primò, quando pœnitens est satis peritus & fidelis, qui optimè conscientiam suam Confessario exponit, & facienda dicit: sed iste casus nonnisi in tali confessione excusat Confessarium ignarum.

Secundò, quando pœnitentes ordinarij nullos habent casus difficiles.

Tertiò, est articulus mortis, cùm alterius Confessarij docti copia deest. Et idem dicendum de his, qui in terris Gentilium & infidelium degunt, in quibus, propter Confessarij inopiam, tanta scientia non est necessaria, sed tantùm debet esse mediocris.

Quartò, quando in loco sunt multi docti, quos Confessarius consulere possit. Sed isti casus duo vltimi, præter mortis articulum, non excusant, vt diximus, ab aliqua mediocri sufficientia scientiæ. Cùm verò ignarus est omninò † Confessarius, habita ratione ad pœnitentes, vt supra diximus, peccatum graue committit, si hoc officium exerceat extra mortis articulum, & confessio nulla est. Cùm vero non habet sufficientem scientiam, iuxta qualitatem pœnitentium, graue est periculum, vt multis erroribus & grauibus sacrilegiis expositus sit. 5

Huic scientiæ debet accedere † prudentia [b], tam in remediis circa peccata futura adhibendis, quàm in medicina præsentium applicanda, in modo etiam tractandi pœnitentes: modò enim suauiter, modò seuerè sunt arguendi, modò instruendi de aliquibus, modò ad alia incitandi. 6

Debet etiam † sanctitas annecti his, non quòd necessaria sit simpliciter, sed de bene esse: qui enim extra gratiam confessiones audit, peccat mortaliter, vt aliàs declarauimus, si ei de malo statu constat. Vnde sequitur, difficile esse officium hoc † Confessarij & arduum: sed, si bene fiat, Deo valdè acceptum. 7 8

ADDITIONES.

De hac re Nauar. c. 4. n. præcipuè 12. Caiet. v. Confessor,

Sylu. eod. v.3. n.Per.à Soto lect.6. Sot.q. 4.art.3. l.c. Bar. Med.lib.1.

a *Aduertendum secundò.*] Nauar.num.13.loco citato.

b *Prudentia.*] Petr. Soto, Caietan. loco citato. Nauar. cap.5.in fine.

De sigillò seruando à Confessario.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Sigillum Confessionis quid sit, & cur ita dicatur.*
2 *Peccata tam mortalia quàm venialia, unà cum circumstantiis, quomodo celari debeant.*
3 *Pœnitentis famam quæ possunt lædere, Confessori sub sigillo.*
4 *Sigillum non frangit confessor quoquomodo peccata manifestans.*
5 *Absoluisse pœnitentem si quis dicat, Confessionē non re...*
6 *Sigilli obligatio quanta sit, & num.12.*
7 *Confessor, facultate à pœnitente habita, potest manifestare peccata, & cuinam.*
8 *Confessor reuelans grauissimè peccat mortaliter, & pœnam incurrat, remissiuè.*
9 *Confessionem qui compellitur reuelare, potest respondere iam cum iuramento se nescire tale peccatum.*
10 *Confessor quomodo, & quando possit dicere peccatum alias notum extra Confessionem.*
11 *Pœnas publicas prælati pro delicto in confessione cognito ponere non possunt.*
12 *Confessor quomodo pœnitentem alloqui debeat de pec... in confessione auditis.*
13 *Restituere tenetur Confessor, qui pœnitentem de restitu... non admonuit, neque admonere possit.*
14 *Confessor quomodo pœnitentem interroget de peccato ali... audito.*
15 *Sigillo Confessionis quæ personæ teneantur.*
16 *Confessio Sacramentalis formata vel informis, facta Sacerdoti quàm laico obligat ad sigillum Sacramentale, sicut ad peccatum mortale num.18.*
17 *Confessor quomodo possit admonere de damno, quod cogn... aliis pœnitentem esse illaturum.*

Sigillo confeßionis an teneantur ij, quibus aliquid extra confeßionem ita narratur.

DIximus de his,quæ necessaria sunt Confessario,itavt aliter absolutio ab eo impensa nulla sit.Nunc de aliis,quæ onfessario etiam necessaria sunt, quamuis non tanta necesate,vt impensa absolutio impediatur. Hæc autem duo sunt, illum secreti,& examen.

Circa sigillum id primum tractandum occurrit,quid ipsum . Dico † *sigillum esse obligationem occultandi ea quæ in conßione cognita sunt.* Dicitur enim metaphoricè ista obligatio 1
gillum , vt enim sigillum prohibet ea , quæ sub ipso sunt, anifestari : ita obligatio , quam habet Sacerdos celandi ea, uæ in confesſione audiuit,sigillum dicitur.

Aduertendum secundò , ea , quæ celari debent, esse † pec- 2
ata tam mortalia quàm venialia, peccatorum etiam circumtantias , sed differenter. Mortalia enim , nec in genere nec in articulari sunt manifestanda : non enim dici potest,ille confessus est mihi mortalia. Venialia [a] autem in specie non posunt manifestari, in genere autem reuelare non est contra sigillum : nam qui confitetur, manifestè ostendit se habere salem venialia,aliter non esset confesſio. Item defectus, qui ad famam [b] † pœnitentis pertinent , sub sigillo sunt, vt si quis 3
diceret se in confesſione illegitimum, vel ignobilibus parenibus natum,& similia.Omnia hæc sub sigillo cadunt:reliqua amen , quæ ad peccatum non faciunt , vel ad infamiam pœitentis , non cadunt sub sigillo , quamuis semper Confessaius debeat cauere , ne, quod in confesſione tantùm audiuit, icat , manifestando personam , cùm circumstantes intelliunt illam ex confesſione habuisse.

Non est autem contra † sigillum peccata manifestare abso- 4
ùtè , sed ita vt pœnitens manifestetur. Vnde qui de peccatis confesſione auditis consulunt doctos , non agunt contra gillum, nisi ita peccata manifestent, vt posſit alius facilè in gnitionem pœnitentis venire. Vnde si quis audiens aliem in confesſione surgat à loco , vt consulat doctum, qui debat vtrumque , pœnitentem & confessarium , & statim uertitur ad absoluendum coram illo , iste reuelauit confeſsionem. Similiter ille reuelat, qui manifestat alteri, pœnitem habuisse aliquem casum reseruatum : tunc enim indiillum habuisse mortale. Qui tamen diceret se † absoluis- 5
pœnitentem , non reuelat confesſionem , quia non reuelat ccatum veniale in specie , vel in genere mortale , sed so-

lùm indicat, pœnitentem fuiſſe confeſſum: hoc autem non cadit ſub ſigillo.

6 Aduertendum tertiò, obligationem † ſigilli eſſe tantam c, vt nulla prorſus cauſa, neque etiam propter ſaluandam vitam propriam, nec propter ſalutem totius Reipublicæ poſſit Confeſſarius peccatum pœnitentis reuelare, immò neque in alia confeſſione: adeóque ſi ſacerdos non poſſet d aliquod ſuum peccatum confiteri, niſi manifeſtando peccatum alterius, quod in confeſſione cognouit, itavt confeſſarius ille veniat in cognitionem perſonæ determinatæ, tunc debet ſilere tale peccatum, donec poſſit confiteri alicui, qui ignoret perſonam, vt tenet Sylu. *verb. confeſſio* 3. §. 8. & communis opinio.

7 Vnus eſt ſolus caſus, in quo † confeſſarius poteſt alteri manifeſtare peccatum confeſſionis, cùm nimirum id fit ex licentia e & confeſſione pœnitentis, & tunc illi tantùm poterit manifeſtare, ſcilicet, cui pœnitens dederit facultatem. Qui
8 autem † alio caſu reuelat, grauiſſimè peccat mortaliter, atque pœnam exteriorem incurrit, impoſitam *in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentia & remiſſione*. Quòd ſi aliquan-
9 do f acciderit, † Confeſſarium ab iniquo iudice compelli, vt reuelet, & ſub iuramento adigatur, poteſt Confeſſarius dicere ſe neſcire tale peccatum: quamuis etenim ſciat, non tamen ſcit vt reuelet. Veruntamen aliquando poſſet accidere,
10 vt † confeſſarius non tantùm ex confeſſione ſciret pœnitentis peccatum, ſed etiam extra confeſſionem, quia forſan publicum eſt, vel ſaltem ipſi notum, & quamuis numquam poſſit confeſſarius dicere, pœnitentem confeſſum fuiſſe tale peccatum; poteſt tamen dicere, hominem illum tale commiſiſſe, & in iudicio illum accuſare, ac ſi non ſciuiſſet in confeſſione; dummodò nihil dicat ex his, quæ in confeſſione audiuit, dummodò etiam non ſequatur ſcandalum apud multos, qui cognouerunt fuiſſe illo tempore pœnitentis confeſſarium, ac putabant reuelare confeſsionem.

Similiter iudex, qui cognoſceret confitentis crimen, ſi extra confeſsionem illud etiam cognoſceret, non reuelaret, ſi puniret ob tale crimen pœnitentem: ſecus autem, ſi extra confeſsionem neſciret: tunc enim non poſſet. Vnde Prælati, qui ſubditorum peccata tantùm in confeſsione cognoſcunt,
11 † pœnas publicas non debent imponere, ac ſi extra confeſſionem ſcirent, vt priuare dignitate, vel in exilium mittere, vel alia ſimili caſtigatione punire, aut pœna. Eſt autem tanta
12 iſta ſigilli † obligatio, vt Confeſſarius non poſsit pœnitentem ipſum extra confeſsionem alloqui de peccatis, quæ in con

confeſſione audiuit. Vnde, ſi acciderit Sacerdotem abſoluiſſe aliquem malè, quia verè non potuit, nempè quia vel caſus erat reſeruatus, vel tenebatur reſtitutioni, & confeſſarius non obligauit, vel quid ſimile, non poteſt pœnitenti id extra confeſſionem dicere: ſed dicunt omnes, vt adeat ipſum, & dicat, precor te, vt iterum mecum confitearis, quia ego deceptus fui in confeſſione tua, & tunc tenetur pœnitens obedire. In confeſſione autem tunc dicere poteſt impedimenta. Quod ſi ſcandalum ſequatur, non debet Confeſſarius adire ipſum pœnitentem. & ſi caſus † reſtitutionis eſt, tenetur Confeſſor 13
reſtituere. Et hoc idem eſt, ſi pœnitens nolit repetere confeſsionem.

Sicut autem non poteſt Confeſſarius, quod in confeſsione cognouit, extra eam pœnitenti dicere, ita † nec quod ex- 14
tra illius confeſsionem cognouit, ſi pœnitens non dicat ei, tenetur dicere, ſed cautè interrogare, & ſtare reſponſis eius. Aliquando nec debet interrogare, D. Ant. 3. *parte tit.* 15. *cap.* 18. §. 13. Armil. *verb. confeſſio*, §. 10. vide Sylu. *verb. confeſſio*. 3. § 10. ſi pœnitens inde cognoſcit Confeſſarium non aliter ſciuiſſe, quàm ex confeſsione alterius conſortis in crimine, quamuis ſemper debeat præmonere, vt videat, ſi aliquid aliud commiſit.

Aduertendum eſt quartò ꝙ, multas eſſe perſonas, quæ hoc
† ſigillo teneantur. Quicumque enim mediatè vel immedia- 15
tè, licitè, vel illicitè, aliquid non aliter, quàm ex confeſsione cognouit, ſigillo tenetur. Dixi immediatè, vt comprehendam ipſum Confeſſarium & interpretem, cùm per talem fit confeſſio. Dixi, mediatè, vt comprehendam ipſum, cui ex licentia pœnitentis reuelatur confeſsio. Dixi, licitè vel illicitè, quia non ſolùm tenentur ſigillo, qui via licita audierunt, aut cognouerunt peccatum confeſsionis, mediatè vel immediatè, vt præfati; ſed etiam, qui via illicita, ſiue ex parte ſua, ſiue ex parte reuelantis. Vnde ſigillo tenentur omnes illi, qui cognouerunt peccatum, quod aliquis malus Confeſſarius reuelauit, tenentur etiam illi, quibus iterum reuelauerunt. Similiter, qui dum aliquis confeſſus eſt, curioſè voluit audire peccatum pœnitentis, vel caſu aliquo nolens audiuit: tales enim etiam ſigillo tenentur. Rurſus, qui ſe finxit Sacerdotem aut Confeſſarium, vt pœnitentem poſſet ſolicitare, vel aliquo malo fine.

Notandum etiam eſt, quòd non ſolùm ex ſacramentali † 16
confeſsione facta ſacerdoti, oritur obligatio iſta ſecreti, ſed etiam ex facta laico ad modum ſacramentalis. Rurſus etiam oritur ex confeſsione ſacramentali informi, & non obtinen-

te absolutionem : quamuis enim peccata quis sit confessus, propter impedimentum aliquod non obtinuerit absolutionem : adhuc tamen sigillo obligatur Confessarius : quamuis enim ille pœnitens sit hæreticus, & habeat animum nocendi multis, immò toti Reipublicæ, non tamen potest † Confessarius talis personas tertias præmonere, reuelando peccatum alterius : quamuis in confuso posset in casu aliquo graui admonere, vt prouideant sibi, dummodò non posset pœnitens ex illo agnosci.

17

18 Circa hoc tamen vnum est aduertendum, quamuis † omnes istæ præfatæ personæ sigillo teneantur, vt absque mortali peccato non possint reuelare peccatum, tamen sigillo sacramentali confessione formata, vel informi, peccatum cognouerunt. Alij autem, qui ex confessione non sacramentali, qualis est ea, quæ facta est laïco, licitè audiente, vel illicitè, quia finxit se Sacerdotem, tenentur quidem celare, verum non propriè ratione sigilli sacramentalis, veluti tenet Sot. *distinct.* 18. *q.*4. *art.* 5. quamuis etiam possit cum aliis multis probabiliter dici, in hoc etiam esse sigillum sacramentale, quia ad modum sacramenti facta fuit confessio. Illud tamen, secundùm omnium sententiam, non cadit sub † sigillo, quod aliqui dicunt aliis extra confessionem, petentes ab his, vt teneant sub sigillo confessionis. Quamuis etenim eis seruandum sit secretum, non tamen id, quod sigillo debetur : hoc enim in nullo casu, sine licentia pœnitentis, potest manifestari alteri.

19

ADDITIONES.

De sigillo, Ioan.Medina à q.45.Nau.c.8.Sot.d.18.q.4.art. & de regendo secreto Magister & Scholastici in 4.d.21.Vide de sigillo D.Th.supplem.q.11.Val.Euchar.d.7.q.13.Pet.à So. lect.11.de confess. Vig.v.20.

a *Venialia.*] Nau.n.3. & 12. Sot.concl.3. Valent.par.3.loco citato.

b *Ad famam.*] Valen.l.c. vbi multa de cadentibus in sigillum confessionis.

c *Obligationem sigilli esse tantam.*] Triplici iure, naturali, diuino, positiuo, & humano obligat sigillum. Vide Io.Medina q.45.Valen.p.1.l.c.

d *Si Sacerdos non posset.*] Nau.n.6.

e *Ex licentia.*] Communis sententia. Nau. n. 15. & in c. Sacerdos, de pœnit.dist.6.n.151.Ioan.Medina q.49.D.Thom. art.

art.4.Sot.art.6. Petrus à Sot.loc.cit. Valen.p.4.l.c.D.Bonau. & alij: sed Alex.4.p.q.78.m.2.artic.5. Scot.d.21. q.2. Durandus eadem d.q.4. id non licere dicunt, nisi pœnitens rursus extra arcanum confessionis forum idem exprimat: quæ sententia nonnullis placet, Sot. l. c. adhibendam magnam prudentiam docet: & hac facultate vtendum non esse Sacerdoti, si pœnitens ad hanc concedendam cogatur ab aliquo, vtpotè à Tyranno.

f *Quòd si aliquando.*] Syl.confess.3.n.6.Vide Pet.à Sot.loco citato.

g *Aduertendum quartò.*] Quicunque quacumque ratione aliquid cognouit ex commissione, tenetur illud diuino iure celare.Nau.n 7.Medina q.46.Sot.art.6.D.Th.art.3.Valen.p.2. l.c.Tam Sacerdos,quàm alij,qui cognita ex confessione scelera patefaciunt,sacrilegi sunt; sed Sacerdotis sacrilegium maius est, quia ad hoc diuina & humana lege tenetur: & quia loco Dei scelera cognoscit, cuius diuinum arcanum imitari, & referre debet: vnde quidam dicunt,non eodem sigillo confessionis alios audientes teneri. Vide Valent.l.c.

Si quis detegat crimen suum sine dolore, sine spe, & animo veniæ, non est hæc confessio, ac proinde nullum obligat sigillum confessionis.Petrus à Soto loco citato. *Si quis in hæresim vellet allicere Confessarium sub specie confessionis, denuntiandus esset.*

Confessario nunquam licere vti notitia ex confessione nonnulli aiunt, sententia certè recipienda in fauorem sacri sigilli. Hoc suis præcipit Claud. Aquauiua doctissimæ & religiosissimæ Soc. IESV. Præpositus generalis,vir prudentiæ, pietatis, & aliarum Christianarum virtutum laude conspicuus: & sanctissimus D. N. Clemens VIII. splendor orbis clarissimus, sacrosancto edicto cauit anno 1593. ne regularium superiores ad extremam gubernationem notitia confessionis vtantur. Sequitur hanc sententiam Thom. Sanchez à 1. de matr.lib.3. d.16. Del Rius lib.6. sect.2.mag. disquis. Vide etiam Val.tomo 4.d.7.q.13.p.3.

De examine faciendo à Confessario.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Confessor quando pœnitentes examinare debeat.*

2 *Excommunicatus an sit pœnitens ; Item*
3 *Casu reseruati peccati an sit illaqueatus, necnon.*
4 *Debitum aliquid an habeat sitque in mora restitutionis, vel pecuniæ, vel famæ, vel voti: præterea*
5 *Statu an sit solutus, vel coniugatus, vel Ecclesiasticus. Imò*
6 *Confessus quandiu non sit, impositamve pœnitentiam impleuerit, & an peccatum aliàs scienter occultauerit, deinde*
7 *Peccata circa sua diligentiamne & examen fecerit. Insuper*
8 *Contritionem an habeat: & demum*
9 *Fidem ac diuina mandata an sciat, & Sacramentum confessionis quid sibi velit, & quare fiat. Qua de causa intelligere, & examinare debet imprimis confessor.*

1 QVIA † non omnes pœnitentes periti sunt, sciunt omnia, quæ ad perfectam & integram confesſionem pertinent, ob id Confessarij debent ipsos examinare, & supplere quod deficit.

Sunt ergo tria à Confessario exequenda, quædam ante confessionem, quædam in ipsa confesſione, quædam verò post.

Ante confesſionem, debet statim, post generalem confesſionem pœnitentis, ab ipso petere aliqua, quæ ipsam absolutionem, vel confesſionem possunt impedire, aut difficilem facere, statim enim ista sunt petenda, ne post confesſionem peccatorum, aut in toto, aut ex maiori parte factam, cogatur pœnitens absque absolutione recedere. Hæc autem sunt ista.

2 Primum est an sciat se habere aliquam † excommunicationem, aut cum aliquo nominatim excommunicato fuisse locutum: inde enim contrahitur excommunicatio. Quòd si est excommunicatus, videat Confessarius, an posſit ab ea absoluere: si enim potest, statim absoluat; si verò non, mittat ad eum, qui potest, vel ipse obtineat absoluendi facultatem, si
3 potest obtinere à superiore. Similiter petat, an † habeat aliquod peccatum, quod ipse putet esse superiori reseruatum: si enim habet, mittendus est ad superiorem, vel ab eo facultas obtineatur absolutionis: quamuis, vrgente necesſitate, posset absoluere, & mittere pro reseruato illo ad superiorem, cùm tale peccatum non habet censuram, vt suprà diximus.

4 Secundum est, petat, an habeat † debitum aliquod, sitque in mora solutionis, siue sit pecunia restituenda, siue fama reparanda, siue votum implendum: si enim tale existit debitum, considerare debet Confessarius, an posſit pœnitens implere: quòd si non posſit, sufficit propositum implendi; si verò potest,

test, videndum est, an vrgeat necessitas confessionis, & illud facile & breui tempore impleri posit: tunc enim deberet priùs facere, vt impleat, maximè cùm restitutio est pecuniæ, aut votum dandi aliquas eleemosynas. Quòd si pœnitens est fidelis, & homo, cui fides probabiliter est adhibenda, sufficiet propositum, quamprimùm vacauerit, implendi: dummodò pœnitens non proposuerit simile in alia vna, aut duabus confessionibus, & illud non impleuerit: tunc enim non est absoluendus: debet enim Confessarius interrogare, an, puta in aliis confessionibus dixerit illud debitum, & promiserit se facturum, & non fecit.

Tertium est, petat de † statu, an solutus, an coniugatus, an 5
Ecclesiasticus. Si solutus, examinet an promisit alicui se ducturum esse vxorem; vt videat, an ex hac parte aliquod habeat impedimentum: si coniugatus est, an communem agat vitam cum vxore. Quòd si non, examinet an causa sit legitima, aliàs non est absoluendus, nisi saltem proponat se communem cum vxore vitam acturum. Si Ecclesiasticus est, an plura habeat beneficia. Quòd si habeat, si curata sunt, cogendus est multitudinem relinquere: non enim potest nisi vnum retinere, vt habetur ex Concilio Tridentino. Et similiter tenetur residere, aliter non est absoluendus. Si verò simplicia sunt, petendum an ex legitima dispensatione Papæ eà habeat: aliter enim nullus plura habere potest. Quòd si ita habeat, adhuc videndum est an sint redditus immoderati pro qualitate suæ personæ, & conditione: si enim immoderati sunt, non est absoluendus, nisi rectè velit dispensare. Est autem habenda ratio personæ: Nobilis enim, aut docta persona, sancta, aut de Ecclesia benè merita, plures potest redditus retinere, quàm non talis. Similiter, qui benè eos expendit, vel in seruitio Ecclesiarum, vel in vtilitate pauperum. Absoluendi tamen non sunt ignorantes, & nullius vtilitatis viri, qui viginti aut triginta beneficia in suam perniciem deuorant, donec illa euomant.

Quartum est, quamdiu est ex quo non est † confessus, & si 6
plus anno fuit, accuset se peccati transgressionis præcepti, in singulis annis confiteri, & communicare tenetur: petat etiam si fecerit sibi impositam pœnitentiam, quam si negligenter prætermisit implere, accuset se idem pœnitentialis peccati, videàtque Confessarius, an expediat illam commutare vel relaxare. Rursus petat, si aliquod peccatum in aliqua confessione scienter occultauerit: tunc enim omnes sequentes confessiones sunt repetendæ, & peccata etiam, quæ com-

missa sunt in singulis, in quibus celauit, & peccatum contra præceptum confessionis, quod verè non impleuit.

7 Quintum est, si fecit diligentiam & examen ante confessionem circa † peccata sua: quod si non fecit, dimittendus est, vt saltem per aliquam horam faciat, plus minusve, iuxta rationem status & temporis, ex quo confessus non est.

8 Sextum est, si † doleat de peccato, velletque non offendisse Deum, proponátque, cum diuina gratia, se deinceps non peccaturum, aliter namque non est absoluendus.

9 Septimum, an sciat † fidem [a] catholicam, seu symbolum Apostolorum, & diuina mandata, quamuis non ordinatè, saltem vt interrogatus de singulis articulis, & mandatis, sciat respondere esse mandatum, vel articulum, quæ sunt, non autem esse, quæ non sunt. Similiter sciat sacramentum confessionis & Eucharistiæ, ad quod accedit quid sibi velit, & quare fiat: omnes etiam sub mortali ista tenentur scire. In quo deplorandus est abusus & ignorantia plurimorum, qui summam inscitiam habent, non scientes quid sit Christus, nec quid Deus, nec quæ sint mandata obseruanda, cùm tamen mille astutias, & res inutiles obscuriores calleant. Tales non sunt absoluendi, quin ponatur eis grandis obligatio illa in futurum sciendi, & pro tunc, de principalibus saltem, vno verbo instruantur: aliter eos audire in sua ignorantia perseuerantes ego non auderem, nec vllus audere debet. Hæc sunt præcipua, quæ ante ipsam peccatorum confessionem, habita ratione personarum, interroganda sunt.

ADDITIONES.

Vide Nau. c. 5. Sot. d. 18. q. 2. art. 4. col. 15. Ang. v. Interrogationes. Caiet. ibid.

a *An sciat fidem.*] Vide Nau. cons. 10. de pœn. & remiss. Sot. lib. 10. q. 1. art. 3. Lopez p. 1. c. 41. Azor. lib. 8. c. 8. qui egregiè de hac re.

De his quæ in confessione petenda sunt.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Confessor quando debeat pœnitentem postulantem in confessione ipsa interrogare.*

2 *Peccatorum circumstantiæ speciem mutantes sunt per confessorem interrogandæ, & n. 3.*

4 *Pœnitentis actum interiorem, & peccati occasionem petere debet Confessor, num. 5.*
6 *Peccati tempus à Confessore cognoscendum, & quid agere possit si peccato inueterata consuetudo sit.*
7 *Confessor obligare num debeat pœnitentem ad confessionis & communionis frequentiam, vt faciliùs peccare desinat.*
8 *Pœnitens, peccatum contra aliquod praeceptum exprimens, quare, & quando interrogari possit circa alia peccata, contra idem praeceptum.*

VIx † potest excusari abusus & negligentia multorum, qui ad confessionem accedentes, nullum peccatum manifestant, sed statim Confessario dicunt, vt eos de eorum peccatis interroget, cùm tamen posteà non mediocris appareat peccatorum copia. Circa hos confessarius sic se debet gerere, vt eos nullo modo interroget, antequam ipsi priùs ea, quæ memoria tenent, exprimant. Si enim nullam fecerunt diligentiam, audiendi non sunt: si autem aliquam fecerunt, fieri non potest, quin memoria teneant aliqua de quibus se accusare possint. Confessarius autem, quia multi ignorant multa quæ ad Confessionem pertinent, debet in tali peccatorum accusatione aliqua interrogare, quando pœnitens aliqua confiteri oblitus fuerit. 1

Primum [a] autem est † circumstantia speciem peccati mutans, vt si pœnitens dicat, se quendam percussisse, interrogetur, an fuerit Clericus, an laicus: nam in Clerici percussione est excommunicatio maior: an in loco sacro, necne; illud enim sacrilegium est. Rursus, an animo occidendi; quamuis enim non occiderit, si animo occidendi percussit, peccatum est homicidij interius. Similiter si dicit se fornicatum esse, exprimatur persona, an fuerit consanguinea, an virgo, an coniugata, an religiosa, & an in loco sacro: omnes enim hæ circumstantiæ mutant speciem peccati. 2

Secundum [b] est † numerus. Interroget enim Confessarius circa singula peccata mortalia de numero, de quo suprà diximus. 3

Tertium est † actus interior. Sæpe enim actus exteriores aut venialia, aut leuia peccata sunt: & si actus interior consideretur, graue est peccatum, cùm maximè ex erronea conscientia procedit: vt si accusat se, quòd rem leuis momenti surripuerit, petat, an tunc pœnitens existimaret illud esse mortale: si enim ita putabat, & fecit, mortaliter peccauit. Similiter 4

militer petat, quo animo rem fecerit, de qua se accusat, cum res per se non appareat peccatum mortale.

5 Quartum est, petat † occasiones peccatorum. In multis enim peccatis, maximè in carnalibus, examinandum est an maneat occasio peccati: an, verbi gratià, habeat domi concubinam, an sit in societate eius, vnde ad peccandum prouocatur: tales enim & similes probabiles occasiones peccandi, sunt omnino extirpandæ.

6 Quintum est tempus † peccati. Si enim sunt peccata nimia consuetudine inueterata, & præsertim carnalia, debet Confessarius, tempus illius peccati petere, & frequentiam considerare, & an tempore aliquo ante confessionem abstinuerit. In his enim vtile consilium est, cùm necessitas non vrget, vel periculum non ampliùs confitendi, differri absolutionem, integra audita confessione, donec appareat emen-

7 datio aliqua. Vniuersaliter debet † Confessarius vti generalissimo & vtilissimo remedio pro his omnibus, scilicet frequenti confessione & communione; non quòd imponat pœnitenti, nec obliget ipsum, sed aperiat delicti grauitatem, & periculum & difficultatem liberandi se ab illo: simulque dicat pœnitenti ipsi, hoc esse vnicum ferè remedium, vt vel in singulis hebdomadis, vel intra singulos quindecim dies, vel menses singulos Confessarium accedas. Ego non te obligo, sed solùm doceo, quod tu aliàs facere teneris: & sic Confessarij conscientia manebit tuta: difficilè enim est profectò rectè se gerere, erga similia peccata.

Sextum est, poterit Confessarius breuitati etiam studens,

8 cùm † pœnitens peccatum aliquot expressit, quod contra aliquod præceptum est, si deinde velit ad aliud distinctum præceptum transire, priùs ipsum examinare in his, in quibus contra tale præceptum, vel in tali genere peccati videt probabiliter deliquisse, ne ad idem cogatur post confessionem pœnitentis redire. Hæc sunt quæ maximè in confessione videntur obseruanda.

ADDITIONES.

Vide Angel. Caiet. loco citato.

a *Primum.*] Nauar. num. 2. loco cit.

b *Secundum.*] Idem ibid. De numero & circumstantiis Petr. à Soto lect. 9. de confess.

De

De his quæ post confessionem petenda sunt.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Confessarius, post pœnitentis confessionem, quando alia, & quæ petere possit, cum num. seq.*
2 *Bona quæ in se sunt, si malo fine fiant, peccata sunt.*
3 *Volens committere mala, si non exequatur, nihilominus peccat.*
4 *Peccatum ad aliquod inducens alios, nouum peccatum committit.*
5 *Confessor pœnitentem interrogans, prudens & cautus esse debet, ne parum pertinentia quærat, vel in peccato instruat.*
6 *Absolutio quando à Confessore præstanda sit.*

POstquam pœnitens ea quæ apud se cogitauerat, manifestauit, poterit † confessarius aliqua petere, quæ for- 1
san vel memoria exciderunt, vel ignorantia aliqua omissa sunt.

Primum est, an aliqua malo fine fecerit; quæ enim in se † bona sunt, si malo fiant fine, peccata sunt, & mortalia, iux- 2
ta finis rationem. Qui enim conciones adit gratia solicitandi feminas, quamuis non solicitet postea, quia forsan non occurrerunt, peccatum est mortale. Similiter in aliis.

Secundum est, † an aliqua mala voluerit committere, quæ 3
omisit: quia non potuit exequi. Non enim tales voluntates excusantur à peccato, licet opus exterius non sequatur.

Tertium est, an induxerit alios secum ad peccandum; est enim † nouum peccatum, alios ad peccatum inducere, 4
poteritque Confessarius, iuxta qualitatem pœnitentis de aliquibus peccatis particularibus interrogationes applicare.

Quartum est, vt discurrat per præcepta, & peccata, quæ à pœnitente prætermissa videntur. Nec debet iterum de his, quæ pœnitens dixit, eum amplius interrogare. In his tamen omnibus interrogationibus tam quæ antè & in confessione, quàm quæ post ipsam fiunt, debet maximè † confessarius vti 5
prudentia. Primùm, vt personas consideret: cùm enim videntur esse homines periti & intelligentes, non est opus, vt ab eis petat, an fidei articulos sciant, vel alia, quæ non videntur

eis competere: nec pueros interroget ea in quæ probabiliter videt eos non potuisse incurrere. v.g. an sint vsurarij, simoniaci, & cætera. Caueat etiam nimias circumstantias peccatorum petere, maximè cùm carnalia sunt [a], & feminas audit; prouocare enim possunt ad malum; vel in eo instruere pœnitentes: sicut etiam negotiatores non sunt interrogandi multas contractuum iniquas species, ne potius malè agere discant: sed attendat confessarius ad ea, de quibus probabilitas aliqua est, pœnitentes commisisse. Post integrum examen,
6 & impositam pœnitentiam,† absolutio præstetur.

ADDITIONES.

a *Cùm carnalia sunt.*] Nauar. num. 4. loco cit.

De Pœnitente.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Pœnitentia ad Sacramentum quando quis accedere teneatur.*
2 *Confessio non debet esse peccatorum ante Baptismum commissorum.*
3 *Sigillo confessionis non tenetur pœnitens, propter sua peccata, & pœnitentiam impositam.*
4 *Pœnitens quando possit peccata coram multis confessoribus manifestare.*
5 *Necessitate vrgente possunt multi simul vni confiteri.*
6 *Confessorum abusus, qui simul multos pueros audiunt.*
7 *Opinionum in aliquo casu contrariarum, & probabilium, vtra sequenda.*

NVllus ante rationis vsum accedere tenetur ad sacra-
1 mentum † pœnitentiæ. Post vsum verò rationis, quando iam peccare contingit, omnes tenentur semel in anno confiteri, vt habetur *extrà cap. omnis vtriusque sexus, de pœnitent. & remiss.* Nec est tempus confitendi in anno statutum, dummodò semel in anno fiat confessio; quamuis propter communionem, quæ debet esse in Paschate, ad quam nullus cum conscientia mortali potest accedere, nisi confessione præmissa, solet tunc obligare confessionis præceptum: si tamen aliquis confessus esset illo anno ante Quadragesimam, nec vllum haberet peccatum mortale, non teneretur de rigore iuris

iuris confiteri, sed solùm propter scandalum, & decentiam sanctissimi Sacramenti percipiendi. Attendendum tamen est non satis esse vsum habere rationis ad hoc sacramentum suscipiendum, sed est necessarium baptismum suscepisse, sine quo nullum habet valorem vllum aliud sacramentum. Rursus, † confessio non debet esse peccatorum, ante baptismum 2
commissorum, hæc enim per baptismum omninò delentur; sed peccata post baptismum sola ad confessionem pertinent.

Erga pœnitentem autem aliqua notanda sunt.

Primum est, quòd ipse non tenetur † sigillo confessionis 3
sed potest sua peccata confessa aliis manifestare: similiter etiam pœnitentiam impositam; dummodò non se infamet absque causa; similiter etiam non infamet Confessarium apud alios, dum arduam aliquam pœnitentiam sibi impositam dicit, & tacet causam pœnitentiæ: in tali enim casu non licebit manifestare: sed hoc non est propter sigillum, sed alia de causa; quia nullus se vel alium, sine causa infamare potest.

Secundum est, quòd nec ipse † pœnitens tenetur confes- 4
sionem suam secretò facere, immò potest peccata voce sua manifestare coram multis Confessariis, cùm non sequitur scandalum audientium, nec aliqua vera infamia, vt cùm coram hominibus sanctis id facit; immò etiam † necessitate vr- 5
gente possunt multi simul vni confiteri, itaut vnus audiat alterum, vt cùm periculum inest mortis, vel belli, vel submersionis, vel alicuius similis: potestque Confessarius illos simul absoluere, vt tenet Sylust. *verb. confessio.* 1. §. 22. Tamen extra necessitatem graue esset peccatum Sacerdotis, plurium simul confessiones audire. Vnde sacrilegus [a] est † abusus quo- 6
rundam, qui simul multos pueros audiunt, & vnus alterius cognoscit peccata.

Notandum est tertiò [b], cùm aliquid est positum sub multorum † opinione, sunt enim aliqui, verbi gratia, qui dicunt es- 7
se licitum contractum, sunt etiam qui dicunt esse illicitum: si casu accidit Confessarium esse opinionis eorum qui tenent esse illicitum, & pœnitens sequatur opinionem eorum qui dicunt esse licitum, potest pœnitens obligare Confessarium, vt ipsum absoluat in sua opinione, & ita debet facere Confessarius; dummodò tamen vtraque opinio, sit probabilis, aliàs non: & hoc sæpè accidit in multis contractibus, de quibus contrariæ probabiles existunt opiniones, quarum vtramque in conscientia potest sequi Confessarius, quamuis ipse vnam illarum probet. Vide Medinam *tract. de confessione, quæ de*

de dimidiata confessione, coroll. vlt. Armill.*v. Confess.* §.18.& Sylu.*ver.Confess* 3.§.13.*&* §.15.qui de ordinario confessario id intelligunt.Idem Conrad.*tract.*7.*quæst.*100.*art.*11.

ADDITIONES.

Vide D.Thom.supplem.16. Valen. q.15.p.1. vbi de suscipientibus hoc sacramentum.

a *Vnde sacrilegus.*] Nauar.c.8.num.13.

b *Notandum est tertiò.*] Vide Ioann. Medinam q.19.tract. 2.de confessione,in fine; vbi etiam existimat, posse confessarium pœnitenti contrariam sententiam sequenti consilium dare,& præcipere,vt eam sequatur.

De effectu huius Sacramenti.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Pœnitentia remittit culpam & pœnam, & quando totam n.2.Pœnitentia an gratiæ augmentum conferat, si homo in gratia erat.*

3 *Confessioni cùm iterum subduntur peccata remissa, remittitur pars pœnæ.*

1 EFFECTVS huius Sacramenti, † remissio est culpæ,& collatio gratiæ, per quam homo fit Deo amicus. Quòd si homo in gratia erat, augmentum confert gratiæ: pœnam
2 † autem totam non remittit, nisi vehemens accedat contritio, aut peccata pauca sint; sed æternam pœnam debitam peccato mortali, in temporalem commutat, & huius etiam partem remittit, cùm peccata remissa † confessioni subdun-
3 tur iterum. Hæc sunt igitur, quæ ad materiam remotam in generali, & propinquam formam etiam huius sacramenti, Confessarium, pœnitentem,& effectum pertinent. Reliquum est,vt de materia remota in speciali tractemus.

ADDITIO.

Vide Petr.à Soto lect.3.& 4.de confessione,Viguer.vers.15. D.Thom. supplem.quæst.10. Val.quæst.3.4.5.6. distinct.18. quæst.3.

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER IV.

Quid sit Fides, quæ eius sit materia.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Virtutes Theologicæ fundamentum sunt diuinorum mandatorum, & cur ita dicantur.*
2 *Fides ordine prior spe & charitate.*
3 *Fidei definitio.*
4 *Assensus quid.*
5 *Reuelationes vel fiũt singularibus personis, vel toti Ecclesiæ.*
6 *Reuelata quæ sunt, variis modis credi possunt.*
7 *Fidei materia quæ sit.*

HACTENVS in libro præcedenti de sacramento pœnitentiæ disseruimus, materiam tamen ipsius remotam in communi tantùm explicauimus. At quia non sufficit Sacerdoti ea sola cognitio, opus est in hoc libro præsenti, quem à præcedenti distinximus, ne si vno comprehenderetur, liber vltra modum prolixus conficeretur, de eadem materia in particulari tractare. Cùm autem *peccata sint transgressiones diuinorum mandatorum*, congruum visum est de ipsis mandatis, tam Decalogi, quàm Ecclesiæ, ordine suo agere, simul explicando particularia peccata, quæ ipsis opponuntur. Quia verò fundamentum horum mandatorum, † virtutes Theologicæ sunt, Fides, Spes, Charitas, de his primùm dicendum est. Inter has 1
igitur, quæ ob id Theologicæ dicuntur, quia Deum habent pro obiecto, primò occurrit † fides, quippe quæ ad intelle- 2

ctum spectat, cuius operatio prior quàm voluntatis, in qua spes & charitas collocantur.

Vt igitur à fidei definitione exordium sumamus, sic posse
3 definiri videtur: *Fides † est assensus eorum, quæ per Spiritum sanctum Ecclesiæ reuelata sunt, quatenus à Spiritu sancto sunt.* In qua definitione quatuor partes continentur.

4 Prima est, *assensus.* Est autem † *assensus operatio quædam intellectus, qua acquiescimus, & credimus rebus propositis, & apprehensis intellectu siue veræ sint, siue falsæ.* Fides igitur quidam est assensus, licet sit rerum verarum.

Secunda pars est, *eorum quæ per Spiritum sanctum reuelata sunt.* Non enim quarumcumque veritatum fides est, sed earum, quæ Spiritus sancti reuelatione manifestatæ sunt. Vnde veritates, quæ in scientiis traduntur, vel propria experientia habentur, non creduntur fide; sed eæ, quas non experientia, non ratio naturalis dictat, sed lumen supernaturale Spiritus sancti.

Tertia pars est, *Ecclesiæ.* Aliqua enim Spiritus sanctus re-
5 uelat, quæ tamen non credimus fide. Sunt enim † reuelationes duæ. Quædam, quæ fiunt singularibus personis, vt sunt multa, quæ Sanctis Deus reuelat, vt sanctæ Brigidæ multa reuelata sunt, & similia Deus aliis multis indicat: nos talia non credimus fide, sed opinione humana. Quædam alia sunt, quæ Deus toti manifestat Ecclesiæ, qualia sunt quæ per Scripturas sanctas habentur, & per Apostolicas traditiones [a], Concilia, & Pontificum determinationes. Talium assensus fides est.

Quarta pars est *quatenus à Spiritu sancto sunt.* Ea, quæ
6 † reuelata sunt, multipliciter credi possunt: aut enim ratione aliqua probabili, aut quia confirmata sunt miraculis, aut propter dicentium veritatem, aut aliqua alia de causa. Inter omnes autem hos assensus, ille solus fides est, quo credimus reuelata esse vera, quia Deus dicit: Vt credo Deum esse trinum & vnum, credo esse Saluatorem, &c. non quia ratio ista conuincat, aut quia cæteri ita dicunt, sed quia ita dicit Deus per Ecclesiam, itavt medium, seu ratio prima credendi sit, quia sic Deus dicit per Ecclesiam suam. Hoc autem etiam credimus, at absque vllo medio, sed lumine Spiritus sancti supernaturali inclinante nostram voluntatem, vt velimus credere, & eleuare intellectum, vt credamus. Ex his igitur partibus nota est fidei definitio, quam ob claritatem sic definiuimus.

7 Ex hac definitione sequitur, materiam † fidei esse omnia

ea,

ea, quæ in scripturis Canonicis continentur, & quæ per traditiones Apostolicas vniuersales conseruantur, & quæ in Conciliis generalibus vel particularibus, à sede tamen Apostolica confirmatis, determinantur, & quæ à Romano Pontifice, vt tali, definiuntur: est enim vniuersale ecclesiæ caput. Similiter quod vnanimi consensu omnes sancti Doctores dicunt, & omnia etiam, quæ ex aliquo horum per argumentum infallibile deducuntur. Hæc sex fide creduntur: sunt enim per Spiritum sanctum reuelata Ecclesiæ, quamuis variis reuelationum modis; & omnia talia recipit Ecclesia.

ADDITIONES.

De fidei definitione Viguer. cap. 10. §. 1. D. Thom. 2.2. quæst. 4. articulo 1. Bannes ibidem. Val. tom. 3. quæst. 4. d. 1. p. 1. Bellarm. libro 1. à capite quarto de iustificatione. Scholastici 3. sentent. 13. quorum vna est sententia, fidem ab Apostolo definitam esse. *Est autem fides sperandarum substantia rerum*, &c. Ad Hebr. 11. contra Erasmum indoctè dicentem, laudari à D. Paulo eo in loco, non autem definiri fidem, loquique eum de fiducia, quæ est in voluntate, non de fide, quæ est in intellectu: impij & rerum diuinarum ignari hominis dictum.

a *Traditiones.*] De traditionibus Azor. lib. 8. c. 4.

De obiecto fidei multa Valen. tomo 3. d. 1.

De modo & necessitate fidei.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Fides omni homini necessaria, ita tamen vt etiam opera cum charitate adiungantur, num. 3.*

2 *Infidelis nullus extra fidem Catholicam absolutè saluatur.*

4 *Fidei exterior confessio & manifestatio, an sit semper necessaria: sicut interior fides, & num. 6.*

5 *Persecutionem tyrannorum an, & quando liceat fugere.*

7 *Infidelium per terras transiens, eorum more vestitus, an & quando peccet mortaliter.*

8 *Opinio communis in moralibus, est validum argumentum.*

9 *Fides implicita, & explicita & media.*

10 *Fidem explicitam quarum rerum omnes habere tenentur.*

HÆc † fides, quæ definita est, omni homini necessaria est, non solùm ad finem, idest beatitudinem, sed etiam 1

ad media ipſa, ideſt, opera meritoria ipſius finis exercenda: nullum enim opus exiſtens ſine fide, meritorium eſt vitæ æternæ, ad Hebr. 11. *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*: neque rurſus vllus, abſque fide, vitam æternam conſequitur. Marci vltimo: *Qui non crediderit, condemnabitur*. Vnde fit, vt extra

2 Eccleſiam noſtram Catholicam nullus ſaluetur † infidelis, in quacumque ſecta, ſed omnes decedentes ſine fide, in ſempiternum damnantur; non quidem omnes propter peccatum infidelitatis, ſed propter alia ſua peccata, in quibus ſunt. Non enim omnes peccant in non recipiendo fidem Chriſti: multi enim ignorant [a] inuincibiliter Chriſti fidem, & hi excuſantur à peccato, quod committere poterant in non recipiendo fidem Chriſti; tamen propter alia damnantur. Illi verò, ad quos notitia noſtræ fidei peruenit ſufficienter promulgata, nouum committunt peccatum non credentes: nullus tamen abſolutè ſaluatur, niſi fidelis.

3 Quamuis tamen † fides dicatur neceſſaria ad meritum, & finem, non ob id intelligi debet, quòd ſola ſufficiat, ſed opus eſt opera cum charitate adiungere, quibus deficientibus, etiam fidelis & credens damnatur. Non enim omne, quod neceſſarium dicitur ad aliquid, ob id ſufficiens eſt. Aliquando enim ſanguinis emiſſio neceſſaria eſt ad ſanitatem, ſed non ſufficiens, niſi alia ſimul adhibeantur remedia.

4 Aduertendum † tamen eſt, non ſolùm fidem interiorem eſſe neceſſariam, ſed etiam ipſius exteriorem confeſsionem [b], & manifeſtationem; quamuis non eodem modo: interior enim omni tempore neceſſaria eſt: ſi enim quis abſque ea ex hac vita recedit, damnatur: ſiue ſit fides in actu, ſiue habitu, vna harum ſufficit: at exterior confeſſio non ſemper eſt neceſſaria, ſed aliquando: nam affirmatiua præcepta non pro omni obligant tempore.

Hæc autem [c] confeſſio eſt neceſſaria, maximè in duobus caſibus, vt habet ſanctus Thom. 2.2.q. 3.*ar*.2. & omnes communiter docent.

Prior eſt, cùm honor Dei aufertur. Hoc autem accidit, cum aliquis interrogatus, aut probatus ab aliquo infideli circa ſuam fidem, aut verbo, aut opere aliquo negat, aut tacet; ita vt taciturnitate conſentire videatur. In hoc enim caſu apertè eſt manifeſtanda fides etiam cum detrimento vitæ temporalis, dictum enim eſt: *Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Angelis Dei*. Matth. 10. Vnde iter facientes per terras hæreticorum aut infidelium, his cogentibus aliquid facere in fidei detrimentum, vt circumcidi, idola

idolatrare, vel canibus vesci in diebus prohibitis, nullo modo acquiescere debent, & mortaliter peccant, qui acquiescunt, etiam ob temporalem fugiendam mortem: tunc enim est aperienda fides.

Posterior casus est, cùm impeditur vtilitas proximi. Cùm enim aliquis videt, ex sua taciturnitate alios fideles trahi in errorem quia putant fidem Christi non esse veram, ille talis tenetur, etiam cum vitæ periculo, veram manifestare fidem. Quando etiam aliquos videt errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio, tunc tenetur confiteri fidem; cùm verò nec de fide examinatur, nec aliqua speratur vtilitas proximi, temerarium est exponere se istis periculis confessionis fidei inter infideles: solùm enim est eos turbare. Extra hos casus non est obligatio.

Vnde licet fugere † persequutionem tyrannorum, iuxta illud Matthæi decimo: *Cùm persequuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*; & ita fecerunt multi Sancti: sed hæc fuga licet, dummodò non auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi; nimirùm quia indicat fidem non esse veram, aut propter id multi à fide auertuntur, tunc enim non liceret. 5

Quamuis † autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio, tamen semper est necessarium, non manifestare aliquam sectam [d]. Non enim idem est, non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse infidelem: illud enim non semper est illicitum, sed tantùm in duobus casibus positis; hoc autem semper illicitum. Vnde, qui transiens per † infidelium terras, vestiret se vestibus, quibus soli infideles vtuntur; vt ab illis non distingueretur, peccaret mortaliter, secundùm communem sententiam, vt qui in terris Turcarum ligaret caput lineo illo, & turbinato pileo albo, ne à Turcis occideretur vel comprehenderetur. Similiter qui Romæ, vel in aliis similibus locis, Iudæorum pileo flaui coloris vteretur, vt occultari posset. Qui etiam aliis similibus vterentur, consuetudine & vsu communi, vel lege, solis infidelibus deputatis. Si verò vestes essent communes infidelibus, & fidelibus; tunc quidem liceret vti, cùm necessitas postularet, secus non. Durum tamen semper mihi visum est, tale esse peccatum mortale; tamen † communis sententia ita tenet, quæ in moralibus validum est argumentum. Hoc igitur modo fidei necessitas intelligenda est. 6 d 7 8

Sed aduertendum est, non quocùmque modo esse fidem necessariam. Est enim † fides duobus modis, & implicita, & 9

explicita. Fides implicita e est, qua creduntur fidei veritates non distinctæ in se ipsis, sed in aliquo communi principio: qui enim credit hoc modo: Credo quæcumque tenet Ecclesia, implicitè credit veritatem articulorum, & aliorum ad fidem spectantium. Explicita vero est, cùm iam in particulari creduntur ipsæ veritates fidei in se & non in communi. Nullus tenetur ad explicitam fidem omnium, quæ credenda sunt habendam: sic enim oporteret distinctè cognoscere omnes Scripturas sanctas, traditiones, Concilia, & alia quæ diximus. Sicut autem nullus tenetur hanc fidem ita explicitam habere, ita nullus satisfacit præcepto fidei per solam implicitam illam fidem, tenendo quicquid tenet Ecclesia, sed opus est media fide, partim implicita, partim explicita. Implicita quidem, eorum, quæ tenet Ecclesia, præter fidei articulos ad humanitatem, & diuinitatem pertinentes, quos omnes explicitè credere debent, quamuis non omnes teneantur difficultates & sublimitates eorum penetrare.

10 Omnes † ergo, etiam rustici, tenentur scire Deum vnum in essentia, trinum in personis, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, Creatorem, Saluatorem, & Glorificatorem, Christi Incarnationem, Natiuitatem, Mortem, Resurrectionem, Ascensionem, Aduentum iudicij: & est mortale peccatum illa ignorare secundum communem sententiam, nec ignorantia excusantur: non enim Christiane viuere possunt absque illorum cognitione. Vnde aduertant maximè curati suam negligentiam, & Confessarij examinent pœnitentes. Hæc enim fides modò omnibus est necessaria: quamuis in Episcopis & sapientioribus explicatior fides requiratur, vtpotè fidei defensoribus & declaratoribus.

ADDITIONES.

De modo, Viguer.v.4.

De necessitate, idem §.2. v.3. Val.d.1.p.2. Vide Azorium cap. 67.

a *Multi enim ignorant.*] Val.q.10.puncto 1. Azor.cap.7.q. D.Th.q.10.art.1.Lopez p.2.c.45.sed Adria. Quodlib.4.art. hanc ignorantiam vincibilem esse docet, ac proinde non excusare. Idem videtur sentire Sot.lib.2.c.12.de natura & gratia in fine.Bell.l.1.c.4.de baptismo ex D.Aug.lib.1.de peccat.mer. & remis.docet baptismum necessarium esse necessitate medij & lib.1.c.22. de sacramentis, inuincibilem ignorantiam non prodesse in necessariis necessitate medij.

b Ex

b *Exteriorem confessionem.*] Vide Val.q.3.Azor.c...q.7. Syl. Fides n.8. Bannes & Caiet.2.2. q.3. art.2. De peccatis contra fidei confessionem, Azor.lib.8.c.27.

c *Hæc autem.*] Valen. quoque p.2.

d *Non manifestam aliquam sectam.*] Ità communis sententia, Nau.c.11.n.25. Bannes, Val.l.c. Licere fidem per simulationem celare in aliis casibus, præter duos suprà relatos, tradit Adria. 4.d. 1. de Baptismo ad primum, & D. Hier. in cap. 2. Epistolæ ad Galatas, etiam in materia Religionis simulationem verbo vel facto adhiberi, aliquando licitè posse dicit: pro prima sententia pugnat Val.l.c. vide etiam Azor.l.8.c.27.q.4.

e *Implicita.*] Vide Val.p.3.Azor.c.7.l.c.

f *Omnes etiam rustici.*] Vide Nau.c.11.n.20. Azor.c.6. D. Th. 2.2.q.7. art.7.8. Syl.l.c.n.6. Fumum v. Credere, Val.p.3.q.2.l.c. Bannes in D. Th.l.c.art.8.

Val. l. c. omnes fidei articulos symbolo comprehensos explicitè à populo credendos asserit, ex vi præcepti, non autem alias fidei veritates, quas pastores, & Doctores pro ratione officij scire tenentur: idem ferè Eymericus p.1. Direct.q. 12.n.3. & Pegna com.2.p.q. 12.

Bannes l.c. existimat fideles omnes ex diuino & Ecclesiastico præcepto explicitè debere credere omnes fidei articulos symboli, tria sacramenta, Baptismi, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, & alia, quando sumenda sunt, decem Dei præcepta, & quod Deus orandus est. De necessitate credendi mysteria Christi Direct. p.2.q.5. Trinitatis.q.6.

Barth. Medina l.1.c.14.§.2. pag.64. arbitratur implicitam fidem interdum sufficere, vt quando rusticus Pastor in syluis degens nullum habet Doctorem, à quo discat explicita fidei dogmata: quam sententiam reiiciunt Bannes, Val. & alij communiter. Sà tamen v. Fides n.1. non audet improbare. Vide de hac re Azor.lib.8.c.7. Laicum non teneri ad aliquem fidei articulum explicitè credendum, sed satis esse credere, quod credit Ecclesia, hæresis est damnata ab Inquisitoribus Arragoniæ ex præcepto summi Pontificis. Direct. Inquisit. 2. par. q. 10. hære. 8.

Quid sit hæresis, quare sic dicatur.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Fidei opponuntur hæresis, apostasia, infidelitas.*

2 *Hæresis descriptio, in qua sunt quinque ad illam pertinentia.*

3 *Error quid sit.*

4 *Hæresis quomodo differat ab apostasia & infidelitate.*

5 *Baptizati qui nondum fuerunt, si errent, non dicuntur hæretici.*

6 *Pertinax quisnam dicatur & magis, num. 8.*

7 *Hæresis propter errorem sine pertinacia. non incurritur, sed aliquando est vel peccatum mortale, vel actus meritorius, vel neutrum.*

9 *Hæresis Etymologia.*

OPortet modò, de peccatis, quæ sunt contra fidem, tra-
1 ctare. Fidei † autem opponuntur tria, puta, hæresis, apostasia, infidelitas, de quibus singulis est dicendum: ac primò de hæresi.

De qua primò tractandum occurit, quid hæresis sit.

2 Videtur autem sic posse describi: *hæresis † est* [a] *error pertinax hominis Christiani, fidei Catholicæ ex parte contrarius.* In qua descriptione quinque sunt, quæ ad hæresim pertinent.

3 Primum est, *error*, est autem † *error existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero*; errat enim, qui falsum putat verum esse, & quod est verum, putat esse falsum. Hæresis igitur est quidam error, & quidam existimatio, aut veri pro falso, aut falsi pro vero. Ex quo generaliter tenendum est, vbi non est error intellectus, non est hæresis, quamuis factum ipsum sit contra factum fidei. Anton. 2. *p. tit.* 12. *c.* 3. §. 1. Verbi gratia conculcat quis hostiam consecratam, (quod absit) vescitur carnibus tempore prohibito, spernit imagines; omnia ista sunt mortalia peccata, sed nondum hæreses: videndum est, an qui facit hæc, existimet sibi licere ea, quia putat Christum abesse à Sacramento, nec esse validam prohibitionem Ecclesiæ circa casum carnium certis temporibus: tunc enim est error & hæresis. Quod si non sic existimat, sed potius credit, omnia tamen aliquo metu vel ira correptus illa facit, non est hæreticus, quamuis præsumatur exterius talis, sed interius non est, quia non errat.

Secundum est *fidei contrarius*. Non enim quilibet error est hæresis. Errare enim in scientiis & opinionibus, non est hæresis. Errare tamen in his, quæ fidei sunt, hæresis est. Verbi gratia, tenere & existimare falsum aliquid, quod recipit Ecclesia, vel existimare verum, quod est contrarium ei, quod tenet Ecclesia esse de fide, hoc iam ad hæresim spectat.

Adhuc

Adhuc tamen error iste non est hæresis, sed opus est tertio, scilicet, *ex parte.* Dupliciter enim potest quis errare in fide, aut negando totam fidem Christi, & hoc non est hæresis, sed apostasia, b † vel infidelitas, vt post dicemus, aut negando ali- 4
quam vel aliquas veritates fidei Christianæ, hæc est hæresis. Non enim hæretici totam negant religionem Christianam, sed vnum, aut alterum articulum Ecclesiæ: ob id dicitur hæresis contraria fidei, non quidem in toto, sed ex parte.

Adhuc opus est quarto, nempe, *hominis Christiani*, idest, † 5
baptizati: qui enim numquam baptizati fuerunt, quantumuis errent, non dicuntur hæretici: hæresis enim est hominis Christiani propria, & ad eum solum spectans.

Adhuc tamen ista quatuor non sufficiunt, sed necessarium est maximè quintum, nempe, *pertinacia*: & vt vno verbo explicem, quæ dicatur pertinacia c, scito esse † pertinacem, *qui* 6
sciens esse illud, quod affirmat, contra Ecclesiam, adhuc vult illud sustinere. Errare igitur cum pertinacia, non est nimis adhærere suis dictis, sed cognoscendo esse contra Ecclesiam, id recipere, puta falsum pro vero, aut verum pro falso. Talis pertinacia est necessaria in hæresi, itavt quamuis quis teneat contra ipsos articulos, aut contra scripturam, si ignorabat esse contra Ecclesiam, vel scripturam, non sit hæreticus: at si tenet aliquid ita, quod velit tenere, quamuis sit contra Ecclesiam, esset hæreticus. Ex his omnibus definitio hæresis nota est.

In summa ergo duo aduertenda sunt, præcipuè in hæresi, & quod sit error contra fidem, & quod sit cum pertinacia assertus à cognoscente, illum esse contra Ecclesiam. Est autem tam necessaria ista pertinacia, vt sine illa error numquam sit † hæresis, sed aliquando sit peccatum mortale, aliquando 7
actus meritorius, aliquando neutrum. Verbi gratia: si quis erret in his, quæ tenebatur scire, tamen sine pertinacia, quia nescit esse contra Ecclesiam, paratusque est credere, quod tenet Ecclesia, licet non sit hæreticus, mortaliter peccat: quia errat in his, quæ scire tenebatur de necessitate. Vnde multi d rustici, habentes errores contra articulos fidei, excusantur ab hæresi, quia ignorant articulos, & sunt parati obedire Ecclesiæ: sed à peccato mortali non excusantur, quia tenentur scire articulos: & hoc aduertant Confessarij. Rursus, si rusticus circa articulos credat suo Episcopo, proponenti aliquod dogma hæreticum, meretur in credendo, licèt sit error: quia tenetur credere, donec ei constet esse contra Ecclesiam. Rursus, aliqui putant aliqua, quæ verè sunt contra ipsas Scripturas, sed ipsi ignorant, nec scire tenentur, nec peccant, nec

merentur: in his omnibus, defectu pertinaciæ, non est hæresis.

8 Maximè tamen notandum † est, latiorem inueniri pertinaciam in homine docto, quàm in rustico & indocto. Rusticus solùm forsan est pertinax, quando tenet aliquid quod scit esse contra Ecclesiam quia hæc est ratio illi credendi, vt credat vel credere teneatur, quod credit Ecclesia. Quòd si teneat aliquid, quod scit esse contra traditiones Apostolicas, vel contra determinationem Papæ, non est pertinax adhuc: quia iste non tenetur scire istas esse regulas fidei, nisi sciat, illud etiam contra Ecclesiam. At homo doctus, tenens aliquid quod scit esse contra Ecclesiam vel traditiones, vel quamlibet canonicam scripturam, vel communem Sanctorum Patrum sententiam, vel determinationes Pontificum, vel Concilia; statim atque hæc scit est pertinax. Et aliquis posset esse rusticus indoctus, qui pertinax esset: si sciret aliquid esse contra scripturam veterem, & teneret illud: verum est quod pro maiori vel minori captu, potest esse latior pertinacia aliquando. Generaliter autem id verum est, quod quoties contra Ecclesiam aliquid esse dignoscitur, & tenetur, pertinacia est. Ex his omnibus

9 quid hæresis sit, perspici potest. αἵρεσις † autem Græcè idem est quod Latinè electio, quasi fides ex propria voluntate hominis habita. Et aduerte, quia homo ex se errat, & ex proprio defectu suo, ob id error ille ex electione dicitur, & hæresis. Quia verò veritati non credit supernaturali, nisi adiutus à Deo, qui homines eligit ad fidem, iuxta illud: *Non me elegistis, sed ego vos*, 1. Ioan. 15. propterea credere & tenere fidem, quamuis voluntarium sit, non tamen dicitur hæresis.

ADDITIONES.

De hæresi D. Th. q. 11. l. c. Caiet. Arragon. Bannes ibid. Val. q. 11. l. c. Azor. c. 9. lib. 8. Summistæ v. Hæresis. Canus lib. 12. de locis Theol. c. 8.

a *Hæresis est.*] Turrecrem. lib. 4. summæ p. 2. c. 1. sic definit: *Hæresis est error fidei Catholicæ contrarius, cui pertinaci animo inhæret is, qui fidem in Baptismo professus est.* Explicat hanc definitionem Valen. l. c p. 1. Breuius Azor. l. c. q. 1. sic: *Est error intellectus voluntarius ex electione & pertinacia contra aliquam sententiam fidei.*

b *Apostasia.*] Apostasiam, qua quis penitus fidei renuntiat, specie ab hæresi differre alij aiunt, alij negant. Vide Val. loco citato.

c *Pertinacia.*] Azor. Valen. loco cit. Sot. 4. d. 22. q. 2. artic. 3. crassam ignorantiam ad pertinaciam in hæresi requisitam sufficere ait, negat Canus probabiliter l.c. Sed Sot. intelligit fortassis eam ignorantiam, quæ nullo potest negotio superari: in quo Val. l.c. non dissentit.

d *Vnde multi.*] Vide Azor. q. 8. l. c.

Catechumenum errantem in fide hæreticum esse ait Castrensis libro 1. cap. 8. de iusta hæret. punit. negat Simanca quoad Ecclesiam, de catholic. insti. tit. 31. Bannes loc. cit. a. 1. Azor. q. 3.

Quibus modis peccetur peccato hæresis.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Hæresi grauissimè mortaliter peccare posset quis interius tantùm, vel interiùs & exterius simul, & quomodo hi differant, num. 2.*

3 *Hæreticus exterior tantùm an verè sit hæreticus, excommunicationemque incurrat, & possit absolui à quolibet Confessore, n. 6.*

4 *Hæresis interior non subiacet excommunicationi.*

5 *Hæresis interior & exterior simul occulta excommunicationem latæ sententiæ annexam habet, potestque ab inquisitore & Episcopo absolui.*

7 *Hæreticorum qui fautores, receptores, defensores incidant in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini.*

8 *Dubius in fide an & quando reducatur ad hæresim.*

9 *Hæreticus quando perdat dominium, & teneatur restituere.*

ADuertendum † est, tripliciter posse aliquem peccare 1
peccato hæresis.

Primò [a] tantùm interiùs cùm in corde habet aliquem errorem cum pertinacia erga materiam fidei, tamen actu aliquo exteriori non manifestauit talem interiorem errorem.

Altero [b] modo, tantùm exteriùs, cùm aliquis in corde retinens veritatem fidei, exterius facit, vel metu, vel ira, vel aliquo alio motiuo, aliquem actum contra fidem, vt vesci carne diebus prohibitis, illudere imaginibus, conculcare Sacramentum, vel verbo aliquid confirmare contra fidem, vel nutu aliquid concedere alteri contra fidem.

Tertio modo interius, & exterius, cum non solum in
de errat contra fidem, sed exterius etiam aliquid facit co
fidem, siue coram aliis, siue solus, & nullo præsente. Om
2 ista sunt grauissima peccata mortalia, sed cum magna † d
ferentia.

Primum & tertium faciunt hominem verè hæretic
3 quia per talia peccata amittitur fides interior. Secun
non facit hominem simpliciter hæreticum, quia verè ibi
est error, qui necessarius est in hæresi; ob idque non pro
est peccatum contra fidem, sed contra fidei confession
nec ob tale peccatum fides interior amittitur; quamui
foro exteriori, quòd de exterioribus maximè considerat,
homo sic peccans præsumatur hæreticus, & interius et
errare.

4 Altera etiam existit differentia. Primum peccatum † hæ
sis, quod interius tantum committitur, nulli subiacet exc
municationi, ita Ant. 3. *p. tit.* 25. *c.* 4. Palud. *in* 4. *d.* 13. *q.* 3.
excommun. 9. §. 3. Non enim Ecclesia, quantum ad ext
forum, intromittit se in iudicando actus solos interio
ob id, ab habente auctoritatem audiendi confessiones, ab
ui potest, quoniam non habet vllam reseruationem. Ter
5 † autem peccatum, quod non solùm interiùs, sed etiam ex
rius committitur contra fidem, quamuis sit occultissim
itavt nulli tertio hoc sit cognitum, sed soli committent
communicationem habet annexam latæ sententiæ, & ei
ma excommunicatio in bulla cœnæ Domini fulminata. V
ipsius absolutio ad Papam spectat, vel ad Inquisitores, qui h
bent à Papa facultatem absoluendi. Cùm autem tale pec
tum occultum est, debent Inquisitores in solo conscientiæ f
ro audire, & absoluere.

Modò autem post Concilium d Tridentinum, iam Episc
pis est talis facultas in foro interiori concessa, ipsis quide
non autem ipsorum Vicariis, quod profectò sanctissimè
institutum, & multos abusus auferendi causa erit. Hoc h
betur determinatum in prædicto Concilio, *sess.* 24. *capit.*
Quod locum habet, nisi huiusmodi facultati derogatum
à Pontifice, vt reipsa derogatum esse per Bullam Cœnæ di
lib. 1. *cap.* 30.

6 At secundum peccatum, quod † tantùm exterius commi
titur, quamuis in foro exteriori reputetur pro excommun
cato, quia reputatur pro hæretico etiam interius, tamen ve
in foro exteriori nullam habet excommunicationem, sic
nec primum: potestque à Confessario quolibet absolui. I

tene

tenet Sylu. *verb. Apost.* § 4. & Nau *c.* 11. *n.* 24. Et ratio aperta est, quia excommunicatio fulminata est contra hæreticos, at ille non est hæreticus, cùm fidem retineat veram, nec contra eam peccauit, sed solùm contra confessionem: nec sunt pœnæ iuris ampliandæ. Vnde non est audiendus Caiet. 2. 2. *q.* 94. *art.* 1. qui tenet illud peccatum subiacere excommunicationi. Vide igitur quanta sit differentia inter ista peccata.

Aduerte autem circa illam Cœnæ excommunicationem, quod non solùm † hæreticus est excommunicatus, sed etiam fautores, receptores, defensores hæreticorum, ipsorumque 7
libros legentes, quamuis isti tales hæretici non sint. Sunt autem ista intelligenda, vt benè dicit Caiet. *verb. excommunicatio*, de defensoribus, & receptoribus, & fautoribus hæreticorum, vt hæretici sunt, id est, de tuentibus ipsos, hac ipsa ratione, quia sunt hæretici. Vnde si quis aliquem reciperet hæreticum & domi retineret, quia infirmus erat, non excommunicatur in cœna Domini, nisi alia feratur ab Inquisitoribus excommunicatio generalior.

Vnum circa hoc est notandum, † dubium in fide reduci 8
ad hæresim. *Est autem dubius* [e] *in fide, qui nec credit articulis & rebus fidei, nec discredit, sed est suspensus omninò, & hoc quia non reputat talia esse certissima*, iste talis dubius est. Sunt autem duo necessaria, vt dubium hoc faciat hominem hæreticum. Vnum est, vt sit cum pertinacia sicut in ipsa hæresi, scilicet, qui dubitat, sciat illud esse de fide, & dici ab Ecclesia. Alterum est, vt sit voluntarium dubium, quod sua sponte habet. Hoc dixerim propter scrupulosos, qui patiuntur innumera dubia contra res fidei, sed non voluntariè, & ex dæmonum suggestione, quæ verè dubia non sunt, sed apprehensiones eorum, quæ sunt contra fidem. Hæc autem tam longè distant ab hæresi, vt si patienter propter Deum ferantur, materia sint magni & continui meriti. Sunt enim caminus ardens, in quo Deus aliquando suos fideles probari permittit. Dubia autem voluntaria contra fidem sunt, & hæreses reputantur; fundantur enim in quodam iudicio hæretico virtuali, puta, res fidei non sunt omninò certæ & infallibiles, quod quidem iudicium error & hæresis aperta est.

Perdit hæreticus † dominium à tempore commissi criminis; vnde omnes contractus nulli sunt, *l. Manichæos. C. de hæret. & cap. cùm secundum leges, de hæret.* tamen non tenentur 9
restituere, nisi post damnationem de crimine. Soto *lib.* 1. *de iust. quæst.* 6. *artic.* 6. Conrad. *lib.* 1. *de contract. quæst.* 7. Syluest. *verb. Assassinus*, contra Castro *lib.* 1. *de iusta hære. punit. cap.* 6.

Post

Post sententiam rescinduntur contractus à tempore commissi criminis. Vnde peccat hæreticus alienando, quando verisimiliter credit se condemnandum; nam tum tenetur statim aliis restituere. Vide scripta nostra 2.2.q.11.*art.* 3.

ADDITIONES.

a *Primò.*] Vide Azor.cap.10.quæs.3.

b *Altero.*] Vide Azor.cap.9 .quæs.10.

c *Tertium autem.*] Azor.cap.10.quæs.1.vide Nauar.cap.17.num.56.

d *Post Concilium.*] Bannes loco citato, artic. 4. Viual. de Absol. num. 13. & alij hanc facultatem à Concilio concessam Episcopis per clausulam generalem bullæ non esse sublatam arbitrantur: sed alij dicunt sublatam, & benè: probant primò. Quia in bulla id est expressum (Non obstante clausula Concilij generalis) secundò, quia, teste Nauar. conf. 15. de sentent. excom. & c.17.n. 275. Pius V. & Gregorius XIII. consulti ita declararunt: tertiò, quia ita declarauit Congregatio Cardinalium, ista stylus Curiæ obseruat; ita, vt aiunt quidam, Sanctiss. D. N. Clemens 8. respondit. Vide Azor. c...q.10. Episcopum Scalensem Felicianum Enchir. de cens. c. 28. de excom. Cou. in c. alma mater, p.1. §.11. num. 15. secundùm hanc sententiam probantes, vide etiam lib.1.c.63.

e *Dubius.*] Azor.q.5.cap.9. *hæreticum* dicit *eum, qui sciens & volens pertinaci animo de fide dubitat.*

De excommunicationibus aliorum circa hæreticos.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Hæreticum quando quis denunciare teneatur sub peccato mortali, & etiam excommunicatione.*

2 *Inquisitores, vel substituti ad executionem Inquisitionis, quando in excommunicationem papalem incidant.*

3 *Locorum domini, potestates, balliui, & alij rectores, quando, Hæreticorum causa, incurrant excommunicationem. Itemque qui illis consilium, aut auxilium dant. n. 4.*

5 *Suspensi quando Episcopi propter Hæreticos.*

QVatuor genera personarum innodantur, aut peccato aut excommunicatione, circa negotium hæresis, quamuis tales personæ non sint hæreticæ.

Primò

Primi sunt testes. Qui enim sciunt, aliquem esse † hæreticum pertinacem, siue secretum, siue publicum, sub mortali peccato tenentur reuelare, & denunciare Inquisitoribus: immò non denuncians incurrit excommunicationem sæpè ab inquisitoribus impositam. Dixi tamen, *pertinacem*; cùm enim constat aut probabile est, non esse pertinaciam, sed talem hominem errare ex ignorantia, non est statim denunciandus, sed est semel admonendus: quam admonitionem si spernit, iam visus est pertinax & denunciandus; de qua denunciationé disserit doctè Alphons. de Castro 6. *lib. de hæreticorum punitione*, *cap.* 13. Idem credo dicendum de eo, qui facit actum contra fidem, tamen probabile est metu vel alia passione fecisse, mentem tamen retinere sanam; talis enim non est denunciandus statim absque admonitione, ex qua ipsius mens constet: similiter faciendum quando firmiter credit aliquis alium sua admonitioné corrigendum, vt habet S. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *artic.* 7. & Dur. 4. *dist.* 13. *quæst.* 4. 1

Secundæ personæ sunt † Inquisitores, vel substituti ab ipsis, aut ab Episcopo, vel officiales deputati ad exequutionem inquisitionis. Tales enim, cùm contra conscientiam, vel iustitiam, imponunt labem hæresis alicui quam habet, vel omittunt procedere contra aliquem, contra quem verè est procedendum: & hoc, vel odio, vel amore, vel alicuius spe lucri, ipso facto sunt excommunicati tali excommunicatione, vt eius absolutio ad solum spectet Papam, quod quidem habetur in Clementina, *cap. multorum*, *de hæreticis*. 2

Tertiæ personæ sunt Iudices, Domini, Potestates, Balliui, & alij huiusmodi rectores † locorum, prouinciarum, vel similium: hi enim incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, ob vnam harum causarum. 3

Prima est, cùm requisiti ab Inquisitoribus, vel Episcopo, circa inuestigationem, vel custodiam sufficientem hæretici alicuius, non obediunt illis.

Secundò, cùm requisiti ab eisdem Inquisitoribus, non tradunt in carcerem ab eisdem deputatum.

Tertiò, cùm hæreticos, ipsis tanquam brachio sæculari relictos, non statim debita puniunt pœna, non obstantibus ipsorum hæreticorum appellationibus.

Quartò, cùm captos hæreticos, absque Inquisitorum vel Episcoporum licentia, è carcere liberant.

Quintò, cùm se immiscent ad cognoscendum de causis hæreticorum.

Sextò,

Sextò, cùm directè, vel indirectè, impediunt processum, vel sententiam contra hæreticos.

Septimò, cùm se opponunt Inquisitoribus, vel Episcopo in causa hæreticorum, ipsos impedientes. Hæc excommunicatio habetur *cap. vt inquisitio, de hæreticis in 6.* & est Episcopalis; dummodò tales Potestates non hoc faciant in hæreticorum defensionem formaliter, idest, vt hæretici sunt: tunc enim tenentur tanquam fautores hæreticorum excommunicati in Cœna Domini.

4 Quartum genus personarum sunt † hi qui consilium, vel auxilium dant huiusmodi Potestatibus, & Dominis ad tales actus, & est similis excommunicatio, & in eodem cap. continetur, & eodem est modo intelligenda; dummodò non id faciant, gratia hæresis, aliàs sunt in Cœna Domini excommunicati. Notandum tamen est, quòd Episcopi non incurrunt excommunicationem, sicuti inquisitores & substituti ab ipsis, sed manent † suspensi per tres annos, vt in eodem capite habetur.

De Apostasia & infidelitate.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Apostasia quid sit.*
2 *Apostasia quomodo ab hæresi differat.*
3 *Apostasia quare ita dicatur, quotve modis sumatur.*
4 *Apostasia an committatur interiùs tantùm, exteriùs tantùm, seu interiùs & exteriùs simul, absoluaturque sicut hæresis, num. 6.*
5 *Apostata est sub hæretico inclusus, quantum ad pœnas Iuris omnes.*
7 *Dubium in fide reducitur ad apostasiam.*
8 *Infidelitas quid sit, quomodo differat ab hæresi & Apostasia.*
9 *Infidelium error quibus in casibus sit peccatum.*

1 ALterum peccatum contra fidem est Apostasia, quæ sic describi posse videtur: *Est † error hominis baptizati, fidei Catholicæ ex toto contrarius.* In qua quidem descriptione quatuor sunt partes.

Prima est, *error*, id est existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero, vbi enim non est talis error in intellectu, sicut non est hæresis, vt suprà diximus, ita nec apostasia.

Secunda

Secunda est, *hominis baptizati.* Nullus enim non baptizatus, quamuis erret, dicitur apostata, sicut nec hæreticus.

Tertia est, *fidei contrarius:* non enim quicumque error est apostasia, sed ille, qui est contrarius fidei Christianæ, puta, cùm quis existimat eam esse falsam, aut pro vera recipit sectam contrariam fidei.

Quarta pars est, *ex toto:* in hac enim parte differt apostasia ab hæresi. Hæresis est error contrarius fidei, non quidem toti fidei Christianæ, sed vni, aut aliquibus articulis fidei: at apostasia, est error toti fidei contrarius, vt cùm quis negat Christum, & conuertitur ad sectam aliquam infidelium, vel manet absque vlla fide, & secta, talis dicitur apostata. Vnde apparet esse grauius crimen & peccatum, quàm sit hæresis. Ex his igitur apparet, quid sit apostasia & apostata. Dicitur autem † apostasia, quasi retrocessio, & apostata, quasi retrocedens seu deserens. Vnde meritò, qui fidem, quam habebat, & per baptismum professus erat, abiicit, dicitur apostata. Solent etiam Doctores eum, qui obedientiam Ecclesiæ deserit, appellare apostatam, qui idem est cum schismatico; & qui clericatum similiter deserit, quem professus est: similiter qui deserit religionem. Sed tales apostasiæ non sunt contra fidem, ob id ad locum præsentem non spectant: sed de illis dicemus inferius, in primo vel in secundo mandato Decalogi. 2 3

Apostasia, † sicut & hæresis tripliciter committitur. 4

Vno modo, tantùm in corde, & interiùs, cùm quis deserit mente fidem Christianam, nullum tamen actum exteriorem emittit contra fidem, nec verbo, nec nutu, nec opere.

Secundo modo, tantùm exteriùs, cum quis mente retinens Christianam fidem, metu vel alia passione aliqua, facit aliquid contra Christianam religionem, vt est circumcidi, adorare idola, approbare verbo, vel scripto, vel nutu sectam infidelium, vel aliquid simile.

Tertio modo, interiùs & exteriùs, cùm non solùm actu exteriori sectam profitetur contra fidem, sed interiùs eam sectam retinet, abiicítque fidem. Hæc tria peccata sunt grauissima mortalia, tamen cum differentia. Primum enim tantùm interiùs, nulli substat censuræ, nec excommunicationi, & potest absolui à proprio Confessario. Tertium non cuicumque subiacet excommunicationi, sed Cœnæ Domini. Est enim † apostata sub hæretico inclusus, quantum ad pœnas omnes iuris, vt tenet communis opinio. Et Innocent. *cap. de apostatis,* & Hostiens. *ibid.* & Sylu. *verb. Apostasia,* §. 2. quantum ad pœnas dicunt eādem esse rationem hæretici & apostatæ à 5

 fide.

fide. Vnde, nomine hæretici includitur apostata, quamuis
6 non è contra; cuius † absolutio est, sicut de hæretico, vt superiùs diximus. At secundum, tantùm exteriùs, nulli substat excommunicationi in foro interiori, licèt substet in foro exteriori, quia reputatur pro apostata etiam interiori. Nec in hoc est audiendus Caietanus, vt suprà etiam diximus de hæretico.
7 Reducitur etiam ad Apostasiam † dubium voluntarium contra fidem Christianam, sicut dubium de vno vel pluribus articulis fidei reducitur ad hæresim. Iuxta enim ea, quæ diximus de hæresi, oportet procedere in his, quæ diximus de apostasia modo proportionali.

Post apostasiam, tertium peccatum contra fidem est infi-
8 delitas [a], quæ sic describi potest: *Est † error hominis non baptizati, fidei catholicæ, siue ex toto, siue ex parte, contrarius.* Infidelitas enim concludit hæresim & apostasiam; in hoc differens ab eis, quòd infidelitas est error hominis, qui nunquam baptismum susceperit: talis enim siue erret in tota nostra fide, quia abiicit Christum, vel tenet aliquid contra Christum, siue erret in parte, quia aliquos recipit articulos, aliquos non, dicitur infidelis, & ipsius error dicitur infidelitas.
9 Notandum † tamen, quòd omnis talis error non est peccatum, nisi in duobus casibus.

Vnus est, cùm talis infidelis sufficientem habet notitiam fidei Christianæ: qui enim eam haberet, & adhuc in suo persisteret errore, mortaliter peccaret. Vnde isti nostri Iudæi & infideles, qui propè nos sunt, qui de nostra religione notitiam habent magnam, non excusantur à peccato in suo errore. Qui verò nullam penitùs notitiam habent, etsi aliquid teneant contra fidem, vt Deum non esse tres personas, Deum non esse incarnatum, non peccant.

Alter casus est, cùm ratione naturali tenere possunt id, quod nostræ fidei est. Vnde dicti homines infideles, qui plures tenent Deos, peccant: nam licèt nihil audierint de fide nostra, tamen ratio naturalis id probat, licèt non sit tam graue peccatum, sicut eius, qui per fidem haberet, vnum Deum esse, & plures coleret. Rursus, qui Solem, lunam, & creaturas putant Deos, non excusantur, quia quisque naturali iudicio comperire potest tales creaturas Deos non esse. Vnde idololatræ non habent à peccato excusationem, sicut non excusantur etiam à transgressione præceptorum Decalogi, quamuis nesciant esse à Deo, quia etiam naturalia sunt. Sufficit hoc de infidelitate, quia tale peccatum ad confessionem non spectat.

ADDI

ADDITIONES.

Vide D.Thom.Caiet.Bannes,Arragon.2.2.q.12.Val.q.1.2. Azorium loco citato,c.21.

a *Infidelitas.*] De hac re D.Thom. Bannes quæst.10. Val.q. 10. loco citato.

De Spe, & peccatis contra Spem.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Spei definitio, actus, & obiectum, num. 2. & seq.*
3 *Voluntarius actus sunt amor, desiderium, spes, & quomodo differant.*
4 *Spes Christiana quæ sit.*
5 *Spes supponit fidem.*
6 *Spes & virtus theologica.*
7 *Desperatio quid sit.*
8 *Desperatio quando sit cum hæresi, & quando cum fide manente. Et vtroque modo an sit peccatum mortale indifferenter, num. 9.*
10 *Hæresis est maius peccatum quàm Desperatio sola.*
11 *Præsumptio an sit peccatum mortale, & num. 13. & Desperatio & præsumptio quomodo differant.*
12 *Præsumptio duplex est.*
14 *Præsumptio quando sit cum Hæresi.*
15 *Hæresum Lutheranorum & Pelagianorum vtra peior.*

POst Fidem, & peccata ipsi opposita, sequitur vt de Spe & peccatis ipsi oppositis agam.

Primum autem, quid sit Spes examinandum est.

† *Spes* igitur, vt ad præsens pertinet, *est inclinatio ad futuram beatitudinem, Dei auxilio consequendam.* In declarationem aduerte, in Spe, communiter loquendo, duo considerari. 1

Vnum est actus ipse, quo quis dicitur sperare, & hic non est alius, quam voluntatis, vel appetitus quædam inclinatio, seu propensio in aliud. Est enim sperare, operatio voluntatis, vel appetitus. Alterum est † obiectum ipsum, idest, id quod speramus, hoc autem est bonum: speramus enim bona, non tamen quæcumque, sed triplici conditione. 2

Prima est, vt bonum, quod superamus, non sit præsens, sed futurum: quæ enim habemus, non speramus.

Rursus secunda, vt sit arduum ad consequendum. Bona enim futura, sed absque arduitate, & difficultate non speramus, sed desideramus. Sunt enim tres actus † voluntatis seu appetitus, qui in bonum feruntur, amor, desiderium, spes, sed cum differentia. Amor fertur in bonum secundum se, siue præsens sit, siue absens. Desiderium in bonum futurum & absens, sed absque difficultate. At spes in bonum absens difficile. Cum amore igitur conuenit in eo, quod in bonum fertur; sed differt in eo, quod in abse s, & nondum habitum fertur. Cum desiderio autem in eo conuenit, quod in bonum nondum habitum fertur; sed differt, quia circa difficile versatur.

3 (margin, beside "ramus, sed desideramus")

Tertia conditio, vt sit bonum possibile obtineri: quæ enim nullo modo posse consequi nos scimus, non speramus. Est igitur spes, qua voluntas, vel appetitus fertur in bonum aliquod difficile, quod tamen obtineri potest. Applicemus

4 igitur ista † spei Christianæ, quæ est *voluntatis inclinatio, & propensio in quoddam bonum nondum habitum, puta beatitudinem*, quæ est Dei fruitio, quæ quidem, cùm sit finis noster vltimus & supernaturalis, bonum est difficile, & arduum ad consequendum: *est tamen obtinendum* cum Dei auxilio & fauore. Sperare igitur tale bonum, Dei fauore, & auxilio, est id quod facit spes nostra.

Hinc sequitur primò, spem hanc nostram esse in voluntate: nam inclinari in bonum tale, non est intellectus, sed voluntatis. Ob id, Spes est virtus in voluntate existens. Rursus

5 sequitur, † Spem supponere Fidem, quæ est in intellectu: si enim non credimus esse beatitudinem, ex diuino auxilio consequendam, non vtique speramus. Rursus etiam sequitur,

6 † Spem esse virtutem Theologicam; nam versatur circa Deum, quæ est nostra beatitudo. Virtus autem, quæ est circa Deum, Theologica dicitur. Ex his patet, quid Spes sit. Nunc autem de peccatis contra ipsam tractemus, quæ duo sunt, Desperatio, & Præsumptio.

Dicamus primò de desperatione.

7 Desperatio † *est quidam voluntatis recessus à beatitudine futura*: vt enim spes inclinat, ita desperatio auertit voluntatem

8 tem à tali bono; quæ quidem † desperatio, aliquando est cum hæresi, & amissione fidei, aliquando autem est cum fide; potest enim perdi spes, manente fide. Vt autem hoc cognoscatur, examinandus est actus intellectus, vnde processit ille

desp

desperatio, si enim est error contra fidem, amittitur etiam fides, & est duplex peccatum : si verò non, manet fides, & est vnum peccatum desperationis. Verbi gratia, si quis desperat, quia non putat esse talem beatitudinem, est tunc etiam hæreticus,& perdit fidem: similiter si desperat,quia putat Deum non solere parcere peccatis, aut quia putat non posse parcere ipsius peccatis, tunc etiam errat contra fidem. At verò si non est talis error contra fidem, non perditur † fides, vt si 9
desperat, quia putat Deum ipsi non parciturum,aut se numquam benefacturum: non enim est hæreticum & contra fidem,putare & dicere, Deus non parcet mihi,ego non faciam bona opera. Vtroque modo desperatio est peccatum mortale, tamen multo grauius, cùm fides perditur simul cum spe, quia iam est nouum peccatum hæresis, præter desperationem.

Desperatio † autem ipsa sola, minus est peccatum, quàm 10
hæresis, licèt sit periculosior: cuius rationem dat S.Thomas 2.2.*quæst*.21.nam fides versatur erga Deum secundùm se,quia credit esse veracem: vnde hæresis opposita lædit Deum secundùm seipsum; spes verò versatur erga Deum, non secundùm se,sed provt à nobis per beatitudinem habendus: vnde desperatio lædit Deum in ordine ad nos consideratum,quod minus graue est, quàm lædere Deum secundùm se: at periculosus est,quia homo desperans in plura crimina prorumpit, quàm hæreticus,quia nullo cohibetur fræno.

Præsumptio † autem peccatum est, non tamen sicut de- 11
speratio: hæc enim desperatio auertit à beatitudine, & à bono sperato hominem, vt dictum est: at præsumptio inclinat in beatitudinem, sed non eo modo, quo speranda est. Sperari enim debet beatitudo, non per nostras vires naturales solas, sed etiam cum Dei auxilio consequenda. Vnde duplex est † 12
præsumptio.

Vna, qua quis vult beatitudinem, tanquam debitam suis naturalibus meritis, absque Dei gratia, & suis viribus consequendam, vt, qui sperat beatitudinem, quia doctus est, vel quia nobilis, vel quia potens, vel ob aliam naturalem dotem habendam.

Altera est præsumptio,qua quis vult beatitudinem sola diuina misericordia consequendam, absque suo vllo bono opere & cooperatione, cum tamen non sit, nisi diuina misericordia & auxilio, nobis cooperantibus, obtinenda. Vtraque
† præsumptio est peccatum mortale, grauis tamen est ista 13
posterior: cuius rationem dat S.Thom. loco allegato: nam

ista præsumptio facit Deum iniustum, qui absque vllo bo[illegible] opere nostro, vult nos saluare, & non habere rationem ma[illegible] operis. At prior præsumptio facit hominem maiorem, qu[illegible] sit, minus autem malum est, se maiorem, quàm sit, facere: qu[illegible]
14 Deum minorem, quàm sit, facere. Vtraque autem † præsump[illegible] aliquando est cum hæresi, si error intellectus accedat. Vn[illegible] qui vellet beatitudinem per solam Dei misericordiam, abs[illegible] suo bono opere simul, & existimaret intellectu, beatitudin[illegible] sic esse habendam, esset non solum præsumptuosus, sed hæ[illegible] ticus, quales sunt modo Lutherani. Rursus, qui propriis m[illegible] ritis, absque Dei gratia, vellet beatitudinem, & sic iudica[illegible] esse habendam, esset hæreticus, quales fuerunt Pelagiani: is[illegible]
15 † tamen peiores sunt Lutherani, ob causam dictam. Cu[illegible] verò non est talis error contra fidem in intellectu, sed iu[illegible] cium, quo videtur sibi Deus sic cum ipso facturus, solum[illegible] præsumptuosus, non hæreticus: peccatum tamen est mortal[illegible] Et hæc sunt contra spem peccata.

ADDITIONES.

De spe D.Th. in q.disp.q.4. de virtutibus, & 2.2.q.17.[illegible] Caiet. Bannes, Arragon.ibid. Magister cum scho.3.d.26.Va[illegible] d.2.q.1.t.3.Azor. lib.9.c.1.Vig.c.11.D.Ant.p.4.t.7.

De peccatis contra spem, Azor.c.2.D.Thom.q.20.21.Vig loc.cit.§.1.

De desperatione D.Th.q.20. Caiet. Bannes, Valen.q.3.[illegible] p.1.Azor.l.c.

De præsumptione D.Th.q 21.& alij, Valen.p.2.

Diuino præcepto (quod tamen in Decalogo expressum no[illegible] est) ad sperandum adigimur: probatur. Actus virtutum qui a[illegible] salutem sunt necessariæ, nobis præcepti sunt, sed actus fidei e[illegible] necessarius. Ergo. Præceptum est partim negatiuum, partim af[illegible] firmantium, illud semper obligat (numquam enim desperan[illegible] dum est.) hoc autem non statim, ac rationis vsus vigere inc[illegible] pit, vt voluit Bannes q.22.art.1 sed quando grauiores despera[illegible] tionis impetus animũ vexant, per se obligat. quia tunc anim[illegible] summè eget, vt spe corroboretur, ne deficiat. Val.q.4.par.1.

Quid sit charitas, & quàm necessaria sit.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Charitatis definitio.*

2 *An[illegible]*

2 *Amicitia quatuor requirit.*
3 *Bonum quodnam homo Deo velit.*
4 *Amor Dei, & noster, versus ipsum differunt.*
5 *Deus duobus modis ad hominem comparatur.*
6 *Charitas maximè necessaria est ad duo.*
7 *Opera bona deserere non debet, qui est in peccatô mortali, cùm ad multa prosint.*

POst Fidem & Spem de Charitate est agendum. Sic autem definiri posse videtur: *Charitas † est amicitia* [a] *hominis* 1 *ad Deum supernaturalis.*

In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, *Amicitia* [b]. Est autem aduertendum, ad † amicitiam quatuor esse necessaria. 2

Primum est, vt sit amor Dei, vbi enim nullus amat, non est amicus: vbi nullus amor, nulla est amicitia.

Secundò, vt sit amor beneuolentiæ [c]. Est amor beneuolentiæ, quo bonum volumus alicui. Velle enim sibi, vel alteri bonum aliquod, est amare se, vel alterum amore beneuolentiæ; ipsum verò bonum, quod est volitum, dicitur amatum amore concupiscentiæ: vt igitur sit amicitia, debet esse amor beneuolentiæ, quo alicui bonum quis velit.

Tertiò, vt sit amor mutuus, quo sic amat aliquem, vt redametur: alias enim amor non tenet rationem amicitiæ, cum solus est, nec redamantem habet.

Quartò, vt sit aliqua conuersatio inter se mutuò amantes: vbi enim nullum colloquium mutuum, nec conuersatio vlla, nec aliquid vtrique commune, non est amicitia. Ista quatuor in Charitate sunt, ob id Charitas amicitia dicitur.

Secunda pars est, *Hominis ad Deum.* Non enim quælibet amicitia Charitas est, sed quæ est hominis ad Deum ipsum, intercedunt enim ista quatuor prædicta.

Primò quidem, Deum homo amat.

Secundò, amat amore beneuolentiæ, vult enim Deo bonum. Dices, quod † bonum homo Deo vult? Dico duplex esse 3 tale bonum quod per Charitatem Deo volumus. Vnum est internum, quod in ipso est, puta cum volumus esse iustum, sicut est, bonum, sicut est, potentem, sicut est: & alia. Alterum est externum, puta cum volumus suam voluntatem in omnibus rebus impleri, omnes ad ipsum conuerti, & suum nomen semper exaltari. Ista talia ipsi vult, qui cum Charitate diligit.

Tertiò, est mutuus amor: non tamen homo Deum diligit,

quasi ob hoc à Deo diligatur. Immò Deus est,qui prior dilexit nos,& cuius amor est nostri amoris causa.

4 Est autem discrimen notandum inter † amorem Dei & nostrum versus ipsum. Nos enim ei volumus bonum, sed non damus ei tale bonum,quod ei volumus; nec enim iustum, vel bonum,vel quid tale ipsum facimus: nec similiter absque ipso bona externa ei dari possunt: at ipse suo amore dat bonum quod amando vult, dumque amat nos, bonos & amabiles facit. Sicut si aliquis oculus esset, qui,quo se conuertit, colorem dat corporibus,quibus videri possunt: talis enim visibilia corpora facit,vt videt. Sic est amor diuinus.

Quartò, est mutua conuersatio,in eo quidem,quod ipse est finis noster, nos autem ad ipsum tendimus. In eo etiam quod ipse suam naturam nobis manifestauit, & suam voluntatem nos vero,quæ vult,implemus.Ob quam conuersationem dixit Christus Ioannis 15.*Iam non dicam vos seruos,sed amicos,quia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Rectè igitur dicitur Charitas amicitia hominis ad Deum: est enim amor amicitiæ.

5 Tertia pars est, *supernaturalis*. Deus † enim dupliciter ad hominem comparatur.

Vno modo,sicut finis naturalis,ad quem est factus,sicut etiam aliæ res omnes sunt propter Deũ factæ, & ex hac parte homo debet amorem naturalem Deo quem cuncta suo modo debent.

Altero modo comparatur vt finis supernaturalis, habendus ad homines per visionem, & fruitionem. Sic igitur Deum amare charitatis est, & ob id dicitur amicitia supernaturalis. Similiter etiam, quia talis amor est tam eleuatus, vt nullus eum possit habere, absque auxilio Dei supernaturali. Est igitur Charitas amicitia hominis, seu creaturæ rationalis (vt etiam comprehendatur Angelus) ad Deum; Charitas † enim

6 necessaria est [d] maximè ad duo.

Primùm ad finem: nullus enim intrare potest in regnum cæleste sine Charitate, quæ vestis est nuptialis: vnde prima Ioan.3.dicitur: *Qui non diligit,manet in morte.* Est etiam necessaria, vt opera nostra bona efficiantur meritoria vitæ æternæ. Sine charitate enim nullum est opus ita bonum,quod dignum sit vita æterna. Vndæ 1.Corinth. 13. dicitur: *Si tradidero corpus meum,ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Charitas enim est,quæ bona opera facit meritoria vitæ æternæ. Non tamen ob id, qui in peccato mortali

7 est,deserere debet omnia bona † opera mortalia, licet per ea non mereatur vitam æternam. Prosunt enim ad multa.

Primum

Primum quidem, vt homo minus peccet, minusque Deo displiceat,& præterea minus.

Secundò, vt consequatur à Deo bona temporalia, sanitatem, honorem, diuitias, filios, & alia, quamuis hæc non mereatur, sed solum hoc est ex quadam congruentia diuina, quæ Deus, secundum suam bonitatem,non despicit vllum bonum opus.

Tertiò, vt citò etiam ad Dominum conuertatur, & à peccato liberetur.

Quartò, vt homo sit assuetus bonis operibus, vt cum pòst ad charitatem peruenerit, non tantam in bono agendo difficultatem patiatur.

Quintò, vt in gloria posteà existens, si per pœnitentiam conuertatur, gaudeat in æternum de tali bono opere. Vtilia igitur sunt alia opera,vtiliora tamen per charitatem facta.

ADDITIONES.

De charitate & ei adiunctis D.Thom. à q.23.vsque ad 46. Bannes, Caiet.Val.disp.3.Vig.c.12. Magist.Schol.c.3. à d.27. vsque ad 37. Azor.c.3.l.c.D.Ant.4.p.t.6.

a *Charitas est amicitia.*] D. Aug. lib. de moribus Ecclesiæ. c.11.sic definit. *Charitas est virtus coniungens nos Deo,qua ipsum diligimus.* D.Th.l.c.sic. *Est amicitia hominis ad Deum.*

b *Amicitia.*] Vide D.Th.art.1.& Val.p.2.

c *Amor beneuolentia.*] Vide quæ Marcus Tullius in Lælio. Arist.lib.8.Eth.c.2.3.4.5.D.Th.l.c.

d *Charitas enim necessaria est.*] De præceptis charitatis D. Th.q.44.Caiet.ibid.Bannes Val.d.19.

De vi charitatis vide quæ Bellar.l.2.c.6.de gratia & libero arb. De ordine charitatis quem D.Th.art.8.sub præcepto cadere docet.D.Th.q.26.Val.q.4.fusè.

Quæstio est, An gratia gratum faciens re ipsa ab habitu charitatis distinguatur. D.Thom.1.2.q.10.art.3.& lib.5.contra Gent.c.130. Capreol. Ferrar. Caiet.Sot.Val.t.2.d.8.q.p.2. (vbi Durandi sent. improbabilem vocat) dicunt re & ratione differre, gratiamque in essentia animæ, charitatem in voluntate tanquam in subiecto residere. Alb. Mag. l.2.3.d.26.art.3. Alens.3.p.q.69.m.2.art.4.& alij distingui docent non realiter, sed formaliter. Dur. ad d.q.1.n.8. nomine solum, non autem realiter, vel formaliter distingui ait. Has tres sententias probabiles arbitratur Bella.lib.2. c.6. de gratia & libero arbitrio: sequentem autem probabiliorem [differre scilicet & distin-

qui ratione solum : itavt vnus idemque sit habitus, qui qua tenùs hominis animum expolit, Deoque gratum efficit, gratia; quatenùs verò voluntatem excitat, alacremque ad Deum super omnia diligendum reddit, charitas dicatur : pro hac sententia, allegat Alen.q.12 de pœnit.m.3.Richar. lib.2.d.26. q.4. Scot.Mayr. Gabr. Maio.in eandem d.Hen. Quodl.4.q.1. P.Veg.l.7. in Conc.Trid. c.25.2 ○.27.

Probat multis hanc sententiam magis cum sacris literis Patribusque, & Conc.Trid.doctrina conuenire.

Gratia iustificat, vt habetur, *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multùm*, Luc.7. *Gratia est donorum diuinorum præstantissimum.* Et D.Paulus ad Coloss.1.de charitate ita loquitur : *Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Quod amplius gratia potest, quàm Deo hominem iungere, & Ioan.1.c.4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

De peccatis contra Charitatem.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Odium Dei est mortale, omnium peccatorum grauissimum, & quomodo soleat concipi.*
2 *Deus amandus est propter seipsum.*
3 *Amicitias veras non habent senes & iuuenes.*
4 *Amans Deum propter aliud præcipuè, peccat mortaliter.*
5 *Deum qui non amat super omnia, an mortaliter peccet, & numero 7.*
6 *Dilectionis & amoris quãtitas, intentionis, & appretiationis.*
8 *Deus quando sit diligendus, cum num.seq.*
9 *Præcepta affirmatiua & negatiua, quantùm ad tempus obligationem differunt.*
10 *Contritionem de peccato suo, quando quis habere debeat.*
11 *Charitati contraria quomodo aliqua sint.*

QVatuor sunt præcipuè peccata, quæ Charitati per se formaliter opponuntur.

1 Primum est contra ipsius substantiam, & hoc est † odium Dei, omnium peccatorum grauissimum. In cuius declarationem aduerte, Deum dupliciter considerari posse.

Vno modo, secundùm se, vt est quoddam bonum infinitum

tum, & sic à nullo potest odio haberi, quia nulla in eo inest mali species.

Altero modo, ratione alicuius effectus, puta vt castigat & punit, & aliquando pœnam infligit,& sic potest odio haberi, & habetur aliquando. Pueri enim odio habent magistrum ea ratione, qua ab ipso plagis afficiuntur, licèt secundùm seipsum odio non haberent. Cùm igitur quis in tantum malum prorumpit, vt Deum considerans sibi aliquid mali pœnæ infligere, ipsi malum velit, talis odio habet Deum, & odium hoc peccatum est mortale grauissimum omnium,vtpotè contrarium summæ omnium virtuti,quæ Charitas est.

Alterum peccatum est oppositum Charitati, cùm quis amat quidem Deum, sed non eo modo, quo amandus est.
In cuius gratiam aduerte, † Deum amandum esse propter 2
seipsum, quia bonus est & amore dignus, non autem præcipuè propter aliquod creatum, nec propter beatitudinem, nec propter aliud bonum,quod ab ipso speramus. Est enim Charitas amicitia honesta, qua amicus amatur propter se: cum enim propter aliud amatur,non est vera amicitia: vnde Arist. *lib. 8. Ethicorum, cap. 6.* senes & iuuenes docet non habere
veras † amicitias. Senes enim amant ob suam vtilitatem, iu- 3
uenes ob suam delectationem, quibus cessantibus, cessat amicitia. At vera amicitia est propter se: tali enim amicitia est Deus amandus.

Cum igitur † Deus amatur propter aliud præcipuè, talis 4
amor [a] peccatum est mortale,contra Charitatis modum.Dixi autem,præcipuè, quia Deus potest amari etiam propter retributiones [b]; sed minùs principaliter, nimirum cùm sic amatur ob eas, vt quamuis non essent illæ retributiones, adhuc tamen Deus amaretur, & talis amor bonus est. Sic enim dicit Dauid: *Inclinaui cor meum,ad faciendas iustificationes tuas in æternum,propter retributionem,* Psal. 118. At verò cum quis sic amat Deum, vt finem in alio ponat, puta tota causa amandi est bonum aliquod temporale speratum, nec amaret Deum, si illud non esset,peccatum est.Non igitur in Deum affectio ponenda est sic,vt bonum illud à Deo respiciamus.

Tertium [c] peccatum est circa quantitatem,cùm non amamus tantum, quantum debemus. Debemus autem amare † 5
Deum supra omnia, vt nihil plus æstimemus, quàm Deum, nec etiam nos ipsos. Cùm igitur aliquis sic amat aliquid, vt plus velit ipsum, quàm Deum, & vellet priuari potiùs Deo, quam tali re temporali, talis affectus est peccatum mortale, Deus enim est omnibus rebus anteponendus.

Aduer

6 Aduertendum tamen est, duplicem esse quantitatem in † dilectione & amore.

Vna dicitur intentionis, quæ consistit in feruore, & vehementia quadam ipsius actus.

Altera est appretiationis, quæ consistit in eo, quod amatum pluribus vel paucioribus præferatur. Quod enim pluribus præfertur in ipso amore, hoc dicitur plus amari quantum ad appretiationem. Has duas quantitates inæquales aliquando experimur in patribus erga filios. Solent enim maiori intensione amare natos minimos, quia feruentius, & vehementiori conatu ipsos diligunt, quam natu maiores, & primogenitos: sed multò magis appretiant ipsos maiores, & primogenitos: cuius signum est, quod si priuandi essent vno filiorum, potiùs vellent minori, quàm primogenito priuari.

7 Deus † à nobis supra omnia amandus est, quantum ad appretiationem & intensionem, sed non eodem modo. Nam quantùm ad appretiationem, obligamur amare ipsum plus rebus omnibus, sub mortali peccato: ipse enim omnibus præferendus est. Nec opus est facere appretiationes in particulari, scilicet, plus velle mori, pati hoc vel aliud, quam Deum offendere: sunt enim periculosæ, & potiùs virorum profectorum: sed cum faciendæ sunt, Deus est præferendus omnibus, nihilque ipsi præferendum. Quantùm ad intentionem verò, non tenemur sub præcepto ipsum plus diligere, immò aliquando feruentiùs amamus res sensibiles, & creaturas. Sanctissimum tamen est, Deum etiam summa intensione diligere, cum omni sit amore dignissimus.

Quartum [d] peccatum contra Charitatem est ratione temporis, cum non diligimus † Deum, quando diligendus est.
8
9 Est autem aduertendum, inter † præcepta affirmatiua & negatiua, quantum ad temporis obligationem, hoc esse discrimen, quod negatiua omni tempore obligant: omni tempore tenemur non occidere, non furari, non mœchari. Affirmatiua verò non obligant omni tempore, sed quando oportet, vt suis in locis dicemus. Præceptum igitur diligendi Deum, cum affirmatiuum est, non omni tempore obligat: tunc enim oporteret perpetuo actu absque intermissione diligere, quod in ista vita impleri non potest: non igitur obligat, nisi certis temporibus.

Primum tempus est, in quo omnes obligantur, siue sint in gratiá, siue extra gratiam, cùm primùm ad annos discretionis peruenerint, vt iam possint de actibus suis deliberare, ipsosque ordinare, tunc tenentur actu se, & omnia sua dirigere in finem

finem vltimum, qui est Deus: Christiani quidem in Deum, vt in finem supernaturalem: alij in Deum, saltem vt finem naturalem. Quæ ordinatio non fit nisi per actum Charitatis, quo Deum omnibus anteponunt: & oppositum facere committendo, aut omittendo, est peccatum mortale contra istud præceptum diligendi: & quamuis hoc probabile sit, & non omnibus receptum, tamen securius est ita facere.

Secundum tempus est, in quo homines obligantur solùm quando in mortalis peccati conscientia sunt, puta quando tenentur habere † contritionem de peccato suo, quod maximè 10
fieri debet, cum est mortis periculum, & cum sacerdotes sunt administraturi sacramentum aliquod, vel aliquid facturi, quod non debet fieri absque gratia, vt cantare Euangelium, vel epistolam in altari. In his casibus, deficiente copia Confessariorum, opus est ad contritionem confugere, quæ non habetur sine Dei dilectione. In hoc tempore omnes conueniunt.

Tertium ponit Soto *lib. 1. de iustitia & iure q. 3. art. 10.* quando aliquis recipit aliquod notabile beneficium à Deo, vel liberatur ab aliquo grauissimo malo, vel quando incœpturus est aliquod opus arduum, quod multùm indiget gratia, tunc tenetur, si in conscientia peccati est, confiteri, & conuerti ad Deum per dilectionem: hoc profectò videtur probabile, & saluberrimum est consilium, frequentes actus dilectionis in Deum ipsum facere. Ista sunt contrà charitatem peccata.

Vt tamen intelligas, quomodo sunt omnia hæc contra
† Charitatem, aduerte dupliciter contingere Deum dilige- 11
re. Vno modo, quantum ad actum amoris, puta, cum ipsum amamus.

Altero modo, quantùm ad executionem operum, id est, cum, quæ ipse vult, facimus. Mandata enim Dei seruare, & implere, est ipsum diligere. Si primo modo sumatur dilectio & Charitas, sic quatuor prædicta peccata sunt contra Charitatem: si autem contra obseruationem præceptorum, quæ dicitur Charitas & dilectio, quantùm ad exequutionem & effectum, & tunc omnia peccata sunt contra Charitatem posteriori modo.

ADDITIONES.

De hac re D. Th. à q. 14. Caiet. Bannes. Val. q. 11. Azor. c. 4. lib. 9. Vig. §. 5. cap. 12.

Odium Dei peccatorum grauissimum. D. Th. q. 38. art. 2.

Valent.

Valent.p.2.loco citato.De odio Dei Azor.l.c. quæſ.6. Nauar. cap.11.num.18.

a *Talis amor.*] Nauar.num.19. loco citato, Syluest. Charitas,num.7.

b *Propter retributiones.*] Vide Schol.in libro 3.d.29.Si præmium ſit cauſa excitans, & impellens ad Deum amandum, non autem finis,iure,ob præmium, amatur Deus : vide Azor. l.c.q.5.

c *Tertium.*] Vide Nau. n.19.l.c.Sot.4.d.17. q.2.art.4. Azor. q.3.l.c.Val.q.4.p.1.2.& q.19.p.1.

d *Quartum.*] Vide Nau.n. 7.Azor.q.1. Val.q.19. p.1.col.3, vbi de tempore,Lopez p.1.c.10.

e *Cùm primùm ad annos.*] De pueris nondum baptizatis hoc dicit D.Th.1.2.q. 89.art.6.Caiet.ibid.Idem intelligit de baptizato : de eadem re Sot.lib. 2.q.3.art.10.de iuſtitia,Lopez p.1.c.40.Nauar.num.8. & 18.Barthol. Medina q.89. art.6. at Gregor.de Val.12.d.6.q.19.p.3. hanc D. Th. ſententiam non improbat penitùs,ſed contrarium exiſtimat ſuauiorem.

f *Secundum tempus.*] Vide Nau.num.8.

g *Cantare Euangelium.*] Sot.in 4. non putat eſſe peccatum mortale recitare Euangelium in p.m.

De amplitudine Charitatis, quæ eſt erga proximum.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Charitas erga proximum.*

2 *Proximus quis.*

3 *Proximus quantùm ad quatuor diligendus & iuuandus, cum num.ſeq.*

4 *Neceſſitate in extrema fidei, vel gratiæ, conſtituto, quando quis teneatur ſuccurrere, etiam cum periculo vitæ, & quando extra neceſſitatem extremam. num.5.*

6 *Peſtis vel hæreſis tempore, an Curatus & Epiſcopus fugere poſſit.*

7 *Neceſſitate in extrema vel non extrema vitæ, conſtituto, an quis, cum poſſit, teneatur ſub mortali peccato ſuccurrere cum diſpendio rei & etiam vitæ.*

8 *Beneficia communia quæ, & particularia. n.10.*

9 *Inimicis quæ exhiberi debeant, & n.11.*

12 *Iniuria & ſatisfactio an, & quomodo inimicis ſit remittẽda.*

Iſta

ISta † Charitas non ſolum erga Deum eſt, ſed etiam pro- 1
pter ipſum erga proximum. Omnis autem ille dicitur † 2
proximus noſter, qui nobiſcum poteſt eſſe particeps eiuſdem
finis & beatitudinis, qualis eſt omnis homo in hac vita de-
gens, ſiue fidelis, ſiue infidelis ſit: ſiue iuſtus, ſiue peccator,
ſiue amicus, ſiue inimicus: omnes enim hi diuina gratia, or-
dinati ſunt ad æternam beatitudinem, niſi culpa ſua amiſe-
rint. Omnes igitur hi diligendi ſunt ex Charitate. Sunt au-
tem † diligendi quantum ad quatuor. 3

Primum & præcipuum eſt, quantum ad finem vltimum.
Debemus enim velle omnibus beatitudinem æternam, ad
hunc ſenſum, vt nullum excludamus ab hac voluntate, nul-
li velimus beatitudinis priuationem: talis enim voluntas eſt
peccatum mortale, contra illud præceptum. Hoc igitur eſt
diligere proximum ſicut ſe, non quidem quantum ſe: quia
plus tenemur nos diligere, ſed modo eodem, vt eundem fi-
nem, quem nobis volumus, aliis velimus, nullum vnquam
excludentes à voluntate iſta.

Secundum eſt, quantùm ad bonum ſpirituale gratiæ & fi-
dei: vt omnibus velimus & curemus ſalutem ipſorum ſpiri-
tualem. Quod quidem per dicta tria hæc intelligitur.

Primò, ſi quis [a] proximus eſt in † neceſſitate extrema con- 4
ſtitutus, vel probabiliter vergit in extremam neceſſitatem
fidei, aut gratiæ ſpiritualem, quilibet tenetur ei ſuccurrere,
etiam cum diſpendio vitæ propriæ temporalis, ſi ipſi proba-
bile eſt ſe profuturum. Verbi gratia, eſt aliquis in mortis arti-
culo, quem probabiliter ſciò non habere contritionem, nec
eſſe confeſſum, ſi tamen ego, qui ſacerdos ſolus illic adſum,
cognoſco illum probabiliter confeſſurum, vel ſaltem illum
atterendum, teneor illum audire, etiam cum periculo vitæ
meæ temporalis, puta, ſi forte inimici inſequuntur, quia tem-
pus eſt belli: vel ſi forte ille laborat peſte, quam ego contra-
ham, ſi acceſſero: vel ſi aliud ineſt periculum. Rurſus, eſt ali-
quis inter hæreticos vel infideles, qui in ſuo errore eſt, quia
non habet docentem veritatem, ſi alicui ſit probabile profu-
turum, ſi neceſſitas ſit extrema, quia eſt ſumma docentium
inopia, tenetur etiam cum vitæ periculo docere. Rurſus, ſi
ſcio mea correctione profuturum alicui, vt à peccato ſuo
diuturno liberetur, nec ſunt alij, qui faciant, aut velint face-
re, teneor corrigere, non obſtante periculo vitæ. Per hos fa-
cile eſt de aliis caſibus iudicare.

Secundò [b] extra extremam † neceſſitatem, ſi quis ſine de-
trimento vitæ, honoris, aut rei, aut cum paruo detrimento po- 5
teſt

test alium iuuare, tenetur sub mortali: si verò absque notabili prædictorum detrimentó non potest, non tenetur. Verbi gratia, est homo diues in ciuitate, qui scit aliquem pauperem ob inopiam velle exponere filias, si ipse potest absque detrimento notabili subuenire, tenetur sub mortali, licèt alij diuites sint in ciuitate eadem, qui possint id facere. Si tamen non potest sine graui detrimento familiæ suæ, non tenetur, nisi sit extrema necessitas, vt si illi constaret, nullum alium velle succurrere, & iam illum patrem omninò propensum ad exponendas filias, tunc enim tenetur etiam cum notabili detrimento succurrere.

Tertiò ꝯ, quibus ex officio incumbit saluti spirituali aliorum prouidere, quales Curati, & Episcopi, & pastores sunt, tenentur cum periculo vitæ, etiam extra extremam necessitatem succurrere: & non solum hoc, sed etiam inquirere eos qui in suo grege similibus necessitatibus laborant. Alij enim quibus ex officio non incumbit, non tenentur inquirere, sed oblatis necessitatibus succurrere: vnde Curatus tempore
6 † pestis non potest fugere, & relinquere oues absque sacramentis, licèt se sciat peste inficiendum, & Episcopus tempore etiam hæresis non potest fugere, & relinquere oues decipi, sed debet ponere animam pro ouibus, nisi in vtroque casu alia ratione sufficienter ouibus prouideretur aliorum ministerio, &c. Ita igitur intelligendum est illud secundum, quod diximus circa modum, quo diligendus est proximus.

Tertium est quantum ad vitam temporalem, vt non solum velimus vitam, sed etiam curemus: quod ita explicandum
7 est. Primò, si quis est in extrema † necessitate vitæ temporalis constitutus, & alius potest cum dispendio rei temporalis, etiam graui succurrere, tenetur sub mortali succurrere, v. g. si quis inter infideles esset occidendus, quia non reddit centum aureos, si quis adsit, qui eos possit dare, tenetur dare, vel gratis, vel mutuò, vt ipsum liberet à morte temporali. Secundo, extra necessitatem extremam, si quis potest sine notabili detrimento succurrere proximorum necessitatibus, tenetur, & in hoc casu est præceptum de eleemosyna. Cum notabili vero detrimento non tenetur, puta, non debet statum suum mutare, nec conuenientem familiam amittere. Tertiò, vitam alterius temporalem non tenetur saluare cum dispendio propriæ vitæ: si tamen velit, potest, & est actus bonus & meritorius, v. g. Sunt duo in mari, vnus est absque tabula, vnde necesse est submergi, alter habet: potest hic dare alteri, sed non

non tenetur. Idem in extrema cibi necessitate duorum, si vnus habeat cibum, vnde viuat, potest hic alteri dare. Rursus, periculo imminente vni duorum, potest vnus illud subire, vt alter saluetur. Aduertendum tamen est in hoc casu, quod cum talis persona est multæ vtilitatis erga rempublicam, vel erga familiam, alter vero non talis, non licet illi ita vtilem vitam commutare pro homine inutili, nisi fortè talis inutilis versetur in periculo æternæ damnationis. Liceret enim in tali casu vitam commutare propriam pro illius vita, ne in æternum periret: si tamen esset probabilitas emendationis, & resipiscentiæ talis hominis.

Quartum est, quantum ad officia communia, quæ aliis hominibus exhibentur: & dicitur hoc maximè propter inimicos quibus non sunt subtrahenda beneficia communia. Voco autem † communia ea, quæ multis exhibentur, propter causam 8
aliquam in eis contentam, puta, quia pauperes, quia homines, quia consanguinei, &c. Cum igitur † inimicus in eadem 9
ratione conuenit, non sunt ei subtrahenda communia beneficia. Vnde, si quis fundens orationes generales ad Deum pro omnibus, inimicum subtraheret, peccaret. Rursus, si quis in eadem domo manentes alloquitur, si inimicus in eadem domo manet, tenetur alloqui: similiter, si in eodem Collegio. Rursus, si quis eleemosynas largitur alicui communitati, non potest absque peccato subtrahere eam inimico. Similiter tenetur salutare, si ante salutabat, aut salutantem resalutare. Ista, & similia communia beneficia, non sunt subtrahenda: liceret tamen in vno casu subtrahere, dummodò scandalum non esset: puta, si ex tali subtractione speretur probabiliter inimici correctio, & resipiscentia spiritualis.

Particularia † autem beneficia, qualia sunt quæ amicis solent 10
exhiberi, vt familiares colloqutiones, non tenetur homo inimicis exhibere, quamuis ante exhibuisset, dummodò tamen non sequatur scandalum. Rursus, tenetur homo officia illa etiam † inimicis exhibere, quæ sunt secundum quandã iustitiam. 11
Pater enim filiis debet sua officia exhibere, & filij reuerentiam patribus, quamuis intercedat inimicitia. Similiter serui dominis, & domini seruis: maiores inferioribus, & è contra.

Aliquando tamen licet ex parte superiorum, patrum, dominorum, negare sua officia ad tempus inferioribus, in pœnam peccati eorum, potéstque pater filium inobedientem, vel qui commisit aliquid in ipsum, domo expellere ad tempus, in pœnam: dummodò malum spirituale non sequatur; vel alia grauia mala, aut scandalum.

12 Rursus d omnes tenentur inimicis † iniuriam remittere, quantùm ad odium & voluntatem mali, sed non tenentur remittere debitam satisfactionem: immò aliquando melius est non remittere. Vnde vidua pauper, filios habens, quos sustentare non valet, non tenetur viri sui homicidæ remittere, nisi iustum alimentum subministret, cum possit. Similiter cum homicida litigans est, quia homo ille est iniquus, non tenetur desistere à causa: immò ipsam prosequi, donec suspendatur, debet: deposito tamen odio ipsius personæ, & solum ob iustitiæ zelum. In componendis igitur pacibus, & litibus, odij depositio curanda est, sed non est petenda satisfactionis remissio, nisi iusta sit.

ADDITIONES.

De hac re D. Thom. q. 25. 2. 2. Caiet. Bannes, Val. q. 19. p. 3. Viguer. v. 4.

a *Primò si quis.*] Vide Nau. c. 24. n. 9. Lopez c. 57. p. 1. D. Th. q. 27. art. 5. Vald. d. q. 4. art. 3.

b *Secundò.*] Valen. loco citato.

c *Tertiò.*] Vide Nau. c. 14. n. 9. Sylu. charitas n. 3. D. Thom. q. 25. art. 9. Bannes, Caiet. ibid.

d *Rursus.*] Vide Sylu. l. c, num. 4.

Puero morienti sine baptismo teneris baptismum administrare cum vitæ periculo. Fumus, v. Episcopus, n. 4. Val. q. 4. loc. cit. vide Petrum Nau. l. 2. c. 3. n. 144. de restitut. Lopez. p. 1. c. 67. quam sententiam improbat Sot. de ratione teg. m. 2. q. 1.

De modis, quibus proximo possumus velle malum temporale, & de schismate.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Inimicus quibus in casibus odio haberi possit.*
2 *Scandalum & Schisma sunt contra charitatem.*
3 *Schisma quid sit.*
4 *Schismatis Etymologia.*
5 *Schisma quando vel sit tantum peccatum mortale, vel reputetur pro haresi, vel solum Papali excommunicationi subs̃tet.*

1 QVamuis vnusquisque teneatur proximum diligere, nulli malum volendo, vt dictum est: sunt † tamen aliqui

aliqui casus, in quibus licet malum velle, seu odio habere aliquem.

Quorum primus est, ratione peccatorum ipsorum. Licet enim odio habere aliquos, ratione iniquitatis, iuxta illud Psalmi: *Iniquos odio habemus*, Psalm. 11.

Secundus est. Licet etiam velle & desiderare malum temporale alicui, solum ob spiritualem emendationem ipsius, vt si quis esset superbus, & incorrigibilis, liceret desiderare illi infirmitatem, vel pecuniarum amissionem, vel aliud malum temporale, per quod probabiliter sperari possit ipsius correctio.

Tertius est [a], ob bonum spirituale communitatis & aliorum. Licet enim hæreticis, alios peruertentibus & incorrigibilibus, desiderare mortem temporalem à Domino, vt de medio tollantur, ne alios perdant secum.

Quartus est, ob iustitiam: licet enim peruersis hominibus comprehensis à iudice desiderare suspensionem, ob zelum iustitiæ, & vt à iudice comprehendantur & castigentur, vt compleatur iustitia. In omnibus his casibus semper obseruandum est, ne desiderium hoc mali sit ob ipsam personam, tunc enim malum esset contra proximi dilectionem: bonum autem erit, si tantùm sit propter prædictos fines. Contra † 2
hanc charitatem proximi vnum est peccatum, puta scandalum, de quo inferius discutiemus: nunc tantùm de schismate dicendum est.

Est autem schisma [b] contra charitatem, qua parte est vnio fidelium inter se, in ordine ad vnum caput. Est enim amoris & charitatis, vnire voluntates alias inter se diuersas. *Schisma* igitur, vt ad præsens spectat, † *est rebellis & spontanea separa-* 3
tio ab vnitate Ecclesiæ. Cùm enim quis non vult obedire Ecclesiæ, aut Pontifici, spontanea rebellione, dicitur Schismaticus, & tale peccatum † schisma est, quasi scindens & diui- 4
dens homines à communione charitatis.

Schisma, vt hæresis, † aliquando interius committitur, 5
absque opere exteriori, aut verbo, & tunc peccatum mortale est, sed nulli censuræ subditum.

Aliquando interius, simul & exterius est: & aduerte, quod aliquando est cum hæresi, aliquando sine illa. Cum enim est error in intellectu contra fidem, est hæresis & schisma: vt qui se separat ab obedientia Papæ; quia non credit eius potestatem, talis schismaticus reputatur pro hæretico, & eisdem substat pœnis. Aliquando tamen est purum schisma cum non est talis error in intellectu, vt, qui credens quidem potestatem

Papæ, tamen paſſione aliqua motus, ab illius obedienti[a] ſubtrahit, iſte eſt purè ſchiſmaticus: nam ſchiſma eſt co[n]tra vnitatem charitatis, non contra fidem, & tale ſchiſ[ma] ſubſtat excommunicationi [c] Papali, ex Bulla in Cœna D[o]mini, & à iure, quod habetur *cap. licet, de electione, & c. nulli, dist. 19.*

ADDITIONES.

a *Tertius eſt.*] Nauar. cap. 15. num. 10.

b *Schiſma.*] De hac D. Thom. q. 39. Caietan. Bannes ib[i] Val. q. 15. d. 3. t. 1. Vig. c. 12. §. 3. v. 8.

De ſchiſmaticis Azor. lib. 8. c. 10. t. 1.

c *Excommunicationis.*] Quidam aiunt ſchiſmaticos n[on] eſſe excommunicatos ipſo iure: vide Azor. q. 6. loco cit. Sc[hiſ]maticos irregulares eſſe aiunt quidam, negant alij. A[n] numero 6.

De primo Decalogi præcepto.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Præcepta primæ & ſecundæ tabulæ Decalogi.*
2 *Decalogi præcepta tranſgrediens, quando venialiter tùm peccet.*
3 *Decalogi mandata quomodo obligent.*
4 *Latria ſeu adoratio Dei requirit tres actus.*
5 *Miſſa per ſacrificium, maximè adoratio Dei exprimitur.*

ANtequam ad ſingula Decalogi præcepta explica[nda] deſcendamus, aliqua ſunt notanda.

1 Primò, iſta decem † præcepta in duas eſſe diuiſa pa[rtes:] quædam verſantur circa diuinum honorem immediatè, q[ua]lia ſunt tria priora quæ dicuntur primæ tabulæ: quædam [cir]ca vtilitatem proximi, qualia ſeptem poſteriora quæ dic[un]tur ſecundæ tabulæ. Fuerunt enim in duabus tabulis M[oſi] datis, digito Dei deſcripta: licèt alij plura ponant in pr[ima] tabula: ſed quod diximus, videtur probabilius.

2 Secundò eſt notandum, † omnia quæ ſunt contra aliq[uod] mandatorum horum, eſſe peccata mortalia, niſi vna triũ a c[au]ſarum excuſet: tunc enim erunt tantùm venialia. Prima [eſt] leuitas materiæ. Cum enim parua eſt materia, non eſt mor[ta]le. Vnde qui imponit falſum alicui leue, contra præcept[um] fac[it]

facit, sed ob leuitatem materiæ non est mortale. Non tamen leuitas materiæ semper excusat: nam falsum iuramentum, etiam in leui materia, est mortale. Dicemus tamen de hoc in singulis. Secunda est, defectus deliberationis: tunc autem actus diceretur deliberatus, cùm in nostra est potestate, vt possimus facere, & non facere. Ista deliberatio plena, est necessaria in mortali peccato. Cùm autem est semiplena, nec integra, fit veniale: vt qui alterius vxorem concupiscit, sed motu repentino, & non ex pleno voluntatis consensu. Similiter, qui occidere vult, sed nôn actu deliberato perfectè. Tertia causa est, defectus pleni vsus rationis, qualis est in semidormientibus quibus pollutiones aliquando accidunt, sed non est perfectus vsus rationis. Similiter accidit in aliquibus infirmitatibus, in quibus homo aliquando percutit alios, sed quia non est integer vsus rationis, non est mortale. His igitur tribus de causis, opus aliquod, aut actus contra præceptum, solet inducere rationem venialis peccati, cum tamen ex genere suo mortale sit.

Tertiò [h] est notandum, ista † præcepta non obligare homines ad finem præceptorum, qui est Charitas, sed solùm ad actum inclusum in præcepto: ver. gr. non occidere, obligat hominem vt non occidat, non tamen ne occidat ex Charitate. Similiter de aliis omnibus dicendum est: sicut etiam ieiunium non obligat ad finem, qui est maceratio carnis & eleuatio mentis, sed tantùm ad ipsum actum: vnde impletur præceptum extra Charitatem, licet non sit meritoria talis impletio, nisi sit cum Charitate, quæ dicitur finis & modus præceptorum. Et hoc est, quod alij dicunt, impleri præceptum posse quoad substantiam, sine Charitate, non tamen quoad modum. 3

In primo igitur præcepto [c], quod est, *vnum cole Deum*, præcipitur † latria, seu adoratio Dei. Pro cuius explicatione aduerte, in adoratione esse tres actus. 4

Vnus est intellectus, quo cognoscimus excellentiam, & superioritatem alicuius, qui adorandus est.

Secundus est voluntatis, quo nos ei subiicimus, & substernimus.

Tertius est exterior, quo talem subiectionem significamus, vt est genuflexio, capitis nudatio, & similia.

Primus non est adoratio. Dæmones enim cognoscunt Deum esse supra omnia, non tamen adorant. Est tamen talis actus in adoratione necessarius; quia voluntas non se subdit, nisi excellentiam cognoscat eius, cui se subdit. Secundus est

ipsa adoratio, qui est actus religionis. Tertius est effectus adorationis, in tantum enim iste tertius actus ad adorationem pertinet, in quantum ab interiori actu procedit, alias est illusio & irrisio. Vt igitur Deus adoretur, isti actus necessarij sunt. Primus est intellectus, quo debemus Deum cognoscere vt summum Dominum, ac totius esse principium. Secundus est voluntatis, quo illi, vt tali, nos debemus subiicere. Tertius est, quo istam prosternationem exprimimus, quod maximè fit per
5 † missæ sacrificium: totus enim populus Christianus missam offert per Sacerdotem; & per sacrificium, quod soli Deo debetur, suam exprimit internam adorationem. Similiter facit per alias humiliationes exteriores. Sic igitur Deus est adorandus. Actus primus est fidei, nec ad hoc pertinet præceptum, sed supponitur. Actus secundus est vera adoratio, & hæc præcipitur: similiter & exterior hanc exprimens, quæ duo ad religionem pertinent. Hoc præcepto, non solùm adoratio, sed inuocatio, honor, laus Dei, & alia, quæ ad religionem spectant, continentur.

ADDITIONES.

De Decalogo multas præclaras dubitationes habes apud Sot. lib. 2. de iustitia, q. 3. 4. vide D. Thom. & Caiet. 1. 2. q. 10[0] & 2. 2. q. 122. Val. t. 2. d. 7. q. 7. p. 4. De Decaloco extat opusculum Phil. Iudæi: qui auctor cautè legendus est: præbet enim interdum incautis erroris causam.

a *Nisi vna trium.*] Vide Nau prælud. 9. n. 11. D. Th. Caiet. 1. 2. q. 88. art. 6. Val. d. 6. q. 1. p. 3. Lopez p. 1. c. 2.

b *Tertiò, &c. ad finem. &c.*] Finis legis non cadit sub præcepto, sed medium, quoad eum peruenitur. Egregia regula Sot. l. c. q. 3. art. 9. si sit aliud à re præcepta, inquit Nau. c. 13. n. [...] ex D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 9. modus virtutis sub legis præcepto cadit. Vide etiam Sot. l. c. & art. 10.

c *Primo præcepto.*] Vide D. Th. 2. 2. q. 12. art. 2. Sot. q. 4. art. [...] Nauar. c. 11. à n. 22. Catechis. Rom. Azor. toto lib. 8. to. 1. Canis. in Catechis.

De adoratione D. Th. 2. 2. q. 84. Val. d. 6. q. 3. Azo. lib. 9. c. 5.

De blasphemia & impietate.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Religio Christiana sub primo Decalogi præcepto continetur.*

2 Blasphe-

2 *Blasphemia contra laudem Dei est, non contra fidei confessionem. Laus quid sit.*
3 *Deum laudare quid sit.*
4 *Laus interior & exterior quæ, & quot modis fiat.*
5 *Blasphemia quid, quomodove fiat.*
6 *Blasphemia maledicitur Deo formaliter & virtualiter.*
7 *Blasphemia peccatum mortale est, & veniale, necnon cum hæresi, num. 8.*
9 *Canones pœnitentiales contra blasphemos.*
10 *Blasphemia fit etiam contra Sanctos & alias creaturas, numero 11.*
12 *Impietas quale peccatum.*

NVnc de peccatis, quæ contra istud præceptum sunt, agere oportet. Cumque in hoc præcepto † religio Christiana contineatur, peccata contra religionem sub isto continentur præcepto prohibita: quorum vnum est blasphemia. 1
Est † blasphemia contra Dei laudem, contra S.Th. [a] 2.2.q. 2
13. qui putat contra confessionem fidei esse. Hoc autem notum fiet, si primùm, quid laus sit intelligatur. *Laus est manifestatio alicuius excellentiæ cum affectu voluntatis*; cùm enim excellentias & perfectiones alicuius notificamus, & dicimus, tunc laudamus ipsum, si tali notificationi cordis affectionem coniungamus, quæ nos prouocet ad talem notificationem. Est igitur laudare † Deum, excellentias & perfectiones 3
eius manifestare, cum voluntatis affectu. Est autem duplex † laus, & interior, quæ fit solo corde, quæ à nobis, & ab Angelis fit Deo: & exterior, cùm voce profertur: vtraque multipliciter fit. 4

Primò, per modum enuntiantis, cum propositionibus laudamus, dicentes, *Deus magnus, & sanctus, & dominus.*

Secundò, per modum deprecantis, cùm orationes fundimus.

Tertiò, per modum imperantis, cùm dicimus, *Benedictus sit Deus. Gloria in ex excelsis Deo.*

Quartò, per modum admirantis, vt, *Quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* His modis contigit laus.

Cùm huic igitur opponatur blasphemia, hæc † erit *quædam maledicentia contra Deum, ex malo voluntatis affectu.* Ille 5
autem dicit malum de Deo, qui aufert ei bonum, quod habet, negando: vel imponit malum, quod non habet affirmando: vt, qui dicit, Deus non est bonus, non est iustus, Deus est improuidus. Fit autem dupliciter [b], sicut & laus corde interiùs, &

ore etiam exterius, quæ est consummata blasphemia, & vtroque modo tripliciter fit.

Per modum enunciantis, vt in dictis exemplis.

Per modum detestantis, vt qui dicit, sit Deus maledictus, pereat Deus: & per modum irridentis, vt illi dicebant, *Vah, qui destruis templum Dei.*

Est autem maximè hîc aduertendum, dupliciter contingere per † blasphemiam Deo maledicere: vno modo formaliter cùm expresse, & apertè mala Deo tribuimus, vt in omnibus exemplis propositis. Altero modo virtualiter, cùm occultè damus Deo malum, licèt non id omninò exprimant verba, vt, qui dicit, *ad despectum*, blasphemat, quia facit Deum impotentem: dicit enim se aliquid facturum, velit, nolit Deus. Similiter qui dicit, *ad corpus Dei, &c, al sangue di Dio*, vel iniuriosè nominat aliquas partes, tunc si per modum spernentis dicat, est blasphemia, quia ponit in Deo ista, tanquam contemptibilia, & vituperatione digna, quod non est. Si tamen dicat tantum per modum iuramenti, non est blasphemia: vtroque autem modo, siue formaliter, siue virtualiter, blasphemia est. Ex his ergo facilè habetur, quod sit blasphemia, & quot modis contingat.

6

7 Circa peccatum autem † blasphemiæ notandum est, non semper esse mortale, quamuis sit ex genere suo. Aliquando enim fit cum aduertentia & deliberatione, vt, cum homo cognoscit, & aduertit esse blasphemiam, tamen eam profert. Aliquando fit sine aduertentia, vt, cùm homo ira aliqua, vel alia motus passione non aduertens verba, quæ proferebat, protulit blasphemiam. Priori modo est peccatum mortale, posteriori verò non semper, nisi cum homo est assuetus blasphemare, nec curat emendationem. Talis enim peccaret mortaliter tunc, quia esset in culpa præcedenti, quia non abstulit occasionem peccati. Qui verò non habet talem assuetudinem, vel, si habet, iam emendare se curat & desiderat, non peccat mortaliter, sed venialiter.

8 Blasphemia autem aliquando est † cum hæresi, aliquando sine hæresi. Quando quis assentitur intellectu his, quæ corde vel ore dicit, est hæreticus & blasphemus: vt si dicens Deum improuidum, ita assentitur, hæreticus simul est & blasphemus, & tunc incidit in censuras hæreticorum, de quibus diximus iam: si verò non ita credit, nec assentitur, vt dicit, non enim idem est credere & dicere, etiam corde, tunc est tantum blasphemia. Quamuis autem blasphemia sit sine hæresi est tamen horrendum peccatum, adeò vt Dominus dixerit, esse

esse irremissibile, non quod non remittatur, sed quia vix re-
mittitur, aut nimis est indignum, vt remittatur, & blasphe-
mis si sit publica † blasphemia, est seuera pœnitentia impo- 9
sita, *c: statuimus, de maledicis*, quæ triplex est.

Prima, vt septem diebus Dominicis maneat pro foribus
templi, dum sacra solemnia celebrantur, & septima Domini-
ca vt absque pallio, & calceamentis, & cum corrigia in collo,
stare teneatur.

Secunda vt septem diebus Veneris ieiunet in pane & aqua,
& non intret in Ecclesiam.

Tertia, vt alat tres pauperes singulis illis diebus, & si non
potest, saltem duos: aut si non duos, vnum, & si non vnum,
saltem in aliam pœnitentiam communiter: & vlteriùs, si di-
ues est, soluat quadraginta solidos: si non hos potest, trigin-
ta: si non hos, viginti: si non, quinque. Vbi vides rigorem
iuris ostendere grauitatem peccati. Hoc enim est officium
damnatorum, sicut beatorum, laudare semper Deum.

Non autem existimes blasphemiā solùm esse contra Deum,
extenditur enim † etiam ad Sanctos: vt enim laudare Sanctos 10
est virtus, ita peccatum est, & blasphemia illis maledicere: vn-
de eodem modo est mortale, & sub censura canonum conten-
tum. Præcipuè autem grauissimum est inter omnia peccata,
quæ contra Sanctos sunt, contra beatam Virginem blasphema-
re. Contingit † etiam contra alias creaturas blasphemare eis 11
maledicendo, vel imprecando. Et hic est aduertentia adhi-
benda. Creaturæ enim hæ aut rationales sunt, aut irrationales:
si rationules, dupliciter possunt maledici.

Vno modo interiùs, desiderando malum, quod imprecamur:
vel exteriùs, volendo illas iniurias afficere, & tunc, cùm ma-
lum est graue, est mortale: vt qui dicit, suspendaris, moriaris,
cùm interius ista desideramus proximo euenire, cum verò
non, sed solum in exteriori est blasphemia, est veniale. Si verò
irrationales sunt, non semper est mortale [c]: vt maledicere
pani, vino, libris, vineis, & aliis.

Quadrupliciter possumus his maledicere.

Vno modo, eas considerando vt creaturæ [d] sunt Dei, &
hac intentione maledicendo, & sic est mortale, & blasphemia,
siue rationabiles, siue irrationabiles sint.

Altero modo ratione creaturæ rationalis, cuius sunt: vt ma-
ledicere vineis, quia illius sunt, vel huius: & tunc, si interiùs
malè desideramus propter dominum talis rei, mortale est, sicut
diximus de ipsa creatura rationabili.

Tertiò possunt considerari secundùm se, & tunc maledi-

cere his, vt dixit Caiet. *verb. Maledictio*, est actus otiosus, atque peccatum veniale.

Quartò possunt considerari ratione mali illati ab ipsis, & sic possunt maledici, & est actus licitus: non enim est hoc tam maledicere creaturæ, quàm malo. Sic Iob diei *Iob.3.* & Dauid montibus Gelboe. 2. *Reg.1.* maledicebat. Idem esset dicendum de bestiis. Ex his habes, quid de blasphemia sentiendum est.

12 Aliud est peccatum contra hoc præceptum, quod † impietas dicitur, & est oppositum honori, quem debemus Sanctis & Deo, sicut blasphemia est opposita laudi. *Pietas* enim *est qua Deum & sanctos reueremur*; cùm igitur ipsos inhonoramus, dicitur peccatum impietatis: vnde imagines conculcare, reliquias Sanctorum spernere, opera in Deum iniuriosa facere, ad hoc spectant peccatum, cui si error accedat intellectus, est etiam hæresis: secus non, vt suprà.

ADDITIONES.

De blasphemia Nau c.12. à n.81. D.Thom. 2.2. q.13. Caiet. Bannes, Val. d.1. in 2.2. q.13. Azor. lib.9. c.28. Vig. §.16. c.10.

a *Contra S.Thom.*] Confessio fidei duplicem habet significationem: primo modo significat assertionem fidei, cui infidelitas: secundo modo laudem & honorem diuinum, cui blasphemia contraria est: de qua loquitur D.Th. Teste Bannes com. in art.1. q.13. Vide de hac re Azor. etiam q.1. l. Couar. in c. quamuis, de pactis, p.1. §.7. n.8. existimantes blasphemiam esse contumeliosum dictum Religioni oppositum.

b *Fit autem dupliciter.*] Vide Val. p.1. l.c. Azor. q.3.

c *Non semper esse.*] D.Th. art.2. Val. p. .. Nau. num.84. Sp. blasphemia, q.4.

Extenditur etiam ad sanctos, Nauar. Bannes, Azor. q.4. Val. l.c. D.Th. art.1. ad 1. Blasphemiam in sanctos à blasphemia in Deum specie differre quidam putant. Vide Azor. q.10.

d *Creaturas.*] Nau. n.86.

Sanguinem, aut corpus Dei ex indignatione appellantem non iudicat blasphemos, Caiet. v. blasphemia, in summa, & Val. l.c, Deus enim verè carnem assumpsit.

Blasphemias inter se specie non differentes, differre tamen ita notabiliter interdum (quoad sceleris grauitatem) vt hæc circumstantia explicanda sit: vt in furto quantitas ablatæ rei, existimat Bannes l.c. ex Caiet.

De blasphemiis in Spiritum sanctum D.Th. q.14. Bannes, Caiet. Val. q.14.

De superstitione.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Superstitio & religio quid.*
2 *Superstitionis duplex genus.*
3 *Caremonias veteris legis, vel infidelium, vel vltra Ecclesiæ consuetudinem addens, quando mortaliter, & quando venialiter peccet, num. 5.*
4 *Reliquias falsas supponens, & imagines aliquas miracula fecisse falsò dicens peccat mortaliter.*
6 *Idololatria quid sit, & quodnam peccatum, & quando subiaceat excommunicationi in cœna Domini.*
7 *Magia quid sit, quomodo & quare fiat, & an compellat dæmones.*
8 *Dæmon tribus modis in magia operatur.*
9 *Dæmon peritissimus est.*
10 *Magi pactum cum Dæmone ineunt, & quot modis fiat.*
11 *Dæmonis inuocatio tacita, quæ, & quibus contingat modis.*
12 *Magia quando sit cum hæresi coniuncta, & quando simpliciter peccatum mortale, vel veniale. Magos consulens, & eorum opera petens, excommunicatur.*

ALiud est tertium peccatum superstitionis. *Est autem* † *superstitio, vana seu falsa religio. Religio* enim *virtus est, debitum cultum Deo exhibens* : contra quam est superstitio, indebitum cultum exhibens. 1

Huius † duplex est genus, iuxta duos modos, quibus indebitè cultus exhiberi potest. 2

Vnus est, cum Deo vero cultum exhibemus, non eo modo, quo exhibendus est. Alter, cùm cultus exhibetur Deo falso cui exhibendus non est. Prior superstitio duas habet species. Altera est, cùm † Deo exhibetur cultus falsus, vt qui Deo modò vellet offerre sacrificia [a] veteris legis : nunc enim sunt falsa, quia tunc significabant futuram mortem Christi, quæ iam non est futura. Similiter, qui alicuius sectæ infidelium cæremonias vellet exhibere Deo, talis Deo exhiberet cultum, sed non eo modo, quo debet, & dicitur cultus perniciosus, & est mortale peccatum. Ad hoc peccatum reducitur illud, quo quis falsas † reliquias supponit pro veris decipiens alios; 3 4

alios; & qui falsò dicit imagines has vel illas fecisse miracula, vt eleemosynas suscipiat à populo.

5 Altera † species est, cùm Deo exhibetur cultus superfluus [b], qui dicitur ille, *qui non ordinatur ad Spiritum, & qui additur vltra consuetudines Ecclesiarum*: vnde qui multiplicat Alleluia, cùm dicendum est vnum, additque super ea, quæ in cæremoniali sunt, cultum exhibet superfluum: talis tamen superstitio non est mortale, sed veniale tantùm, nisi ex contemptu fiat.

Superstitio autem ea, quæ cultum quidem exhibet, sed non cui exhibendus est, quinque sub se includet species. *Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Vanam obseruantiam*, & *Maleficium*. De singulis agere oportet.

6 Est igitur † Idololatria [c], *diuini cultus erga falsum Deum exhibitio*. Colere enim pro Deo eum, qui non est Deus, aut ipsum laudando, aut inuocando, aut sacrificando, aut ei aliquo modo se prosternendo, idololatrare est. Est autem idololatria per se opposita religioni; tamen ex adiuncto, & concomitantia, opponitur fidei. Sicut enim vera adoratio non est, nisi fides præcedat in intellectu, qua illius excellentiam recognoscimus, cui nos subiicimus, ita etiam adoratio falsa, quæ est idololatria, non est, nisi error in intellectu præcedat, quo dignum honore iudicamus Deum falsum, cui idololatra se prosternit. Vnde fit, vt idololatria sit peccatum, subiectum excommunicationi in Cœna Domini, vt hæresis. Cùm verò non est error in intellectu, vt si verè iudicat homo illud quod adorat non esse tali honore dignum, sed timore, vel alia passione motus adorat & colit, tunc non est propriè idololatria, sed dicitur exterior idololatria: & quamuis sit in foro exteriori subiecta excommunicationi, quia præsumitur etiam interior, & cum errore, tamen in foro interiori non habeat annexam excommunicationem, vt superiùs diximus de hæresi, vtroque tamen modo est peccatum mortale.

7 Altera species est † Magia. Videtur autem sic posse describi. *Est potestas inordinata, faciendi quod supra naturam est.* Dupliciter fieri potest aliquid supra naturam: vno modo diuino auxilio supernaturali adiutum; & hoc ad potestatem miraculorum spectat: altero verò auxilio dæmonis: & hoc ad Magiam spectat. Et aduerte, quòd Magia per finem distinguitur ab aliis superstitionis speciebus dicendis: nam Magia est, qua homo facit mirabiles effectus, & supra suam naturalem potestatem, hoc solo animo, vt potens videatur, & magna & mirabilia faciens. Aduertendum vlteriùs, quòd licèt homo videatur,

tur ista magna facere, aliqua potestate in se existente, verè non facit, sed dæmon est, quia ista ad suum imperium facit, nec Magia habet aliquam potestatem super dæmones, vt cogat eos ista facere, sed fingunt ipsi se cogi imperio eius, vt magis decipiant: quamuis aliquando potestate alterius dæmonis superioris, cogantur, vt homini alicui pareant. Dæmones autem nullam per se habent efficaciam faciendi effectus hos, qui in Magia videntur, sed tripliciter tantùm † dæ- 8
mon operatur.

Vno modo, effectus iam per naturam aut artem factos, aliunde quò voluerit, transferendo: habet enim potestatem super omnia ista inferiora, quantum ad motum localem. Vnde si facit hîc serpentem, vel aliud apparere, aliis ex locis portat: est enim ei mirabilis agilitas, vt ictu oculi innumera miliaria peragat.

Altero modo, ista facit, de nouo faciendo, non per se, sed occultè applicando causas naturales; & accelerando actiones earum. Est † etenim peritissimus: cognoscit enim om- 9
nes naturas omnium lapidum, herbarum, animalium, & rerum totius vniuersi, & proprietates earum, & vbi inueniantur. Vnde sæpè facit arborem nasci breuissimo tempore, applicando semen, & omnes causas alias; sæpè fructus, sæpè animalia. Sæpè sanat etiam dæmon, occulta medicamenta adhibendo, vel intra corpus se immiscendo, & humores expellendo.

Tertio modo operatur ista, sensus deludendo, & hoc dupliciter.

Vno modo, proponendo sensibus vera obiecta, non qualia apparent, sed ex aëre condensato conficta: vnde sic aliquando facit apparere serpentes, dracones, animalia etiam multa, quæ non sunt vera, sed ex aëre condensato confecta, & per ipsum dæmonem agitata, & de loco in locum sese mouentia.

Altero modo, ipsosmet sensus impediendo, ne videant exteriora, & imaginationem hominum mouendo, vt appareat illis res illas illic esse, quæ verè non sunt, sicut fit, cùm homo somniat. His modis dæmon multa operatur ad vocem & petitionem Magorum.

Aduertendum tertiò, † quòd frequenter est pactum dæmo- 10
nis cum Mago, rarissimè autem hoc absque pacto, sed sola tacita inuocatione dæmonis fit. Explico. Pactum est promissio facta ab homine dæmoni, & à dæmone homini: promittit enim homo obedientiam dæmoni, & negationem diuinorum

præce

præceptorum & Sacramentorum : promittit dæmon se omnia illa eius gratia facturum, & quo maiora promittit homo, eo etiam maiora pollicetur & dæmon. Hoc autem pactum dupliciter fit. Aliquando cum ipsomet dæmone, qui visibiliter apparet, & fœdus init. Aliquando fit medio aliquo homine: vt cùm quis per aliquem Magum tale facit pactum. Pactum autem cum dæmone dupliciter solet fieri. Vno modo solemniter, vt cùm dæmon apparet visibiliter in solio suo sedens, cum caterua aliorum dæmonum, coram quibus fit tale pactum. Altero modo, priuatim, vt cum fit pactum absque solemnitate: sola enim tacita inuocatione fit, cùm homo vtitur illis mediis, quibus Magi solent vti, ad faciendos effectus tales, sed tamen non intercedit pactum expressum.

11 Est autem generaliter obseruandum tacitam † dæmonis inuocationem esse, cùm homo intentat aliquid facere per ea, quæ nec ex se, nec ex virtute supernaturali tales possunt producere effectus. Vnde his modis maximè ista inuocatio contingit.

Primò, cùm verba dicuntur, in quibus voces aliquæ non significatiuæ sunt.

Secundò, cum characteres & figuræ aliæ à signo Crucis, vt figuræ ouales, quadrangulæ, vel similes fiunt.

Tertiò, cum miscetur aliquod falsum: vt, quòd Christus habuit febres, vel alia, vel apocrypha, vt fictæ aliquæ historiæ.

Quartò, cùm apponuntur conditiones inutiles ad tales effectus: vt cùm feruntur verba sacra scripta in charta tali; vel tales herbæ, tali vel tali die, & hora decerptæ, & alia huiusmodi.

Quintò, cùm effectus excedunt virtutem illius medij: vt quando quis promittit alios recessuros in gratia, non posse lædi ab inimicis, & alia huiusmodi. His modis est inuocatio tacita dæmonis: & Magia aliquando (licèt rarò) fit cum tali inuocatione, absque pacto.

12 Aduertendum † quartò circa huiusmodi peccati grauitatem quòd Magia sæpè est hæresi coniuncta, aliquando autem sine hæresi est. Tunc est coniuncta hæresi, cum error contra fidem est in intellectu, accedente pertinacia. Vnde Magus examinandus est quid credat, an credat dæmones dignos esse aliquo honore, posse aliquid facere absque diuina permissione, in alia vita se bonum ab eis recepturum, semper vera dicere, & alia huiusmodi. Cùm enim aliquod horum verum esse creditur cum pertinacia, id est, cognoscendo esse contra

Eccle

Ecclesiam, est hæresis, & tunc est Magus excommunicatus. Cùm verò non est error talis in intellectu, est absque hæresi, sed est horrendum peccatum mortale, cum intercedit dæmonis pactum: non autem excommunicationi latæ expositum est, licèt Magus sit excommunicandus, vt habetur 26. q. 5. At qui ipsos Magos consulit, & qui petit opera eorum, excommunicatus est, vt habetur *ibi c. si quis etiam*, sed ista excommunicatio nulli reseruatur. Cùm verò est magia cum sola tacita inuocatione, est enim mortale. Cùm tamen est ignorantia, quia homo nescit ibi inuocari dæmonem, veniale est, donec ab aliquo aduertatur, vel per se cognoscat: tunc enim esse mortale.

ADDITIONES.

Vide Caiet. Syl. v. superstitio, Nau. c. 11. à n. 23. Vig. c. 5. §. 6. D. Th. q. 92. 93. Val. d. 6. q. 10. Azor. l. 9. c. 11. D. Ant. 2. p. tit. 12. c. 2. Mart. Delr. l. 1. c. 1. Mag. disquis.

a *Sacrificia offerre.*] D. Thom. q. 93. art. 1. Val. l. c. p. 2. de falsis reliquiis, Nau. 17. n. 169.

b *Cultus superfluus.*] D. Thom. q. 93. art. 2. Val. l. c. superfluus cultus veniale peccatum, remoto contemptu: falsus mortale. Val. loco cit. ex Caiet. q. 93. art. 2.

c *Idololatria.*] De hac D. Th. quæst. 94. Val. q. 11. Azor. lib. 9. cap. 11. Vig. loco citato, v. 2. D. Ant. 2. p. tit. 12. c. 1. §. 2. Delrius loco citato.

Nefas est opem ferre infidelibus in extruendis idolis, aut delubris idolorum, D. Thom. 2. 2. quæst. 169. artic. 2. ad 4. esset enim hoc consentire tacitè in eorum scelus: nefas etiam, eorum delubra inuisere, dum sacra superstitiosa, & falsa exercentur: non autem alio tempore in bonum finem, Azor. l. c. q. 3.

d *Magia.*] Contra magiam illicitam auxilio dæmonis Pererius l. 1. aduersus fallaces artes, vbi etiam de naturali magia, de qua, & de superstitione Martinus Delrius, Soc. IESV magicarum disquisit. tom. 1. Vide Val. q. 12. p. 2. Azor. c. 23.

De magorum operibus D. Thom. l. 2. contra Gent. c. 105. Perer. loco cit.

De illicita diuinatione ex dæmonis inuocatione & aliis, &c. Vig. v. 4. l. c. Azor. Delr. t. 2. Val. l. c. D. Th. q. 95. art. 3. Caiet. in summa, v. incantatio. Vide Syl. v. maleficium. Nauar. n. 25. l. c. D. Ant. l. c. à §. 4.

Solus Deus miracula efficere potest: probat hoc D. Thom. lib.

lib.3.con.Gen.c. 20. *substantia spiritualis mira quædam* (quæ tamen non sunt vera miracula) *vi naturali efficiunt.* idem ibid.c.103. Vide Delrium lib.2.q.7.l.c.

Prodigia à Magis Pharaonis effecta, vera fuisse, alij aiunt, alij negant. Vide Perer.c.16.l.c.

Naturalia bona peccatum dæmonibus non abstulit D. Dion. c. 4. de diu. nom. vnde res omnes naturali Angelicæ cognitioni subiectas perfectè cognoscunt. D. Thom. q.16. de malo artic. 6. de dæmonibus: qui art. 7. futura ab eis in suis causis cognosci, artic. 9. naturali virtute inferiora corpora transmutari posse, art. 10. corpora omnia localiter moueri, art. 11. commoueri imaginationem, itavt apparitiones accidant, doctissimè docet. Vide quoque Val. d.4. q.2.p.2.t.1. Io. Laur. Ana. de natura dæmonum.

e *Hoc autem pactum.*] De pacto tacito, &c. D.Th.q.95.art. 3. 4. Caiet.ibid. & in summa v.Diuinatio, Val.de tacita & expressa inuocatione p.2.3.l.c. Azor.l.c.§.3.

Omnes magicæ operationes pacto, cum dæmone implicitè, vel explicitè per magos aut maleficas inito, tanquam basi innituntur. Vide Delrium l.2.q.4.Mag.Dis.

De Diuinatione.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Diuinatio quid sit.*

2 *Hominis naturam quæ excedant.*

3 *Dæmon, an, & quando sciat ea, quæ naturaliter cognosci non possunt.*

4 *Diuinationis duplex genus, Præstigium, Somniorum diuinatio, Necromantia, Pythones, Geomantia, Hydromantia, Aeromantia, Pyromantia, & Aruspicium quid dicatur, & an sit grauissimum peccatum mortale, & quando cum hæresi, & excommunicatione coniunctum.*

5 *Astrologia quæ, & an, & quando ea vtens mortaliter peccet, & num. 6. Augurium & aruspicium quidnam, & quando sit licitum, num.7. Omen & Chiromantia quomodo intelligantur.*

8 *Sortilegium quomodo fiat.*

9 *Sors quotuplex sit, & quando liceat, vel sit peccatum.*

1 TErtia species est *diuinatio*: est † autem hæc, *enunciatio inordinata eorum, quæ per naturam cognosci non possunt,* id est

est, scire ea, quæ homo naturaliter cognoscere non potest, potest tamen per diuinam reuelationem, non est diuinatio: ea tamen scire modo inordinato, & dæmonis inuocatione, ad diuinationem spectat. Maximè autem hæc † hominis natu- 2
ram excedunt. Primùm ea, quæ à Diuina voluntate sola pendent, qualia sunt mysteria gratiæ, quòd hic saluetur, ille condemnetur, & alia huiusmodi. Secundò quæ pendent ex libertate hominis, & nondum facta sunt. Tertiò, quæ sunt futura contingentia, ita possunt euenire, & non euenire. Quartò, quæ sunt occulta, vel absentia, vt homo per se cognoscere nequeat. Velle aliquid horum scire modo inordinato, pertinet ad diuinationem.

Aduertendum tamen [a], quod nec † dæmon scit certò ista, 3
sed primo, coniectura quadam, ex longa experientia, quam habet, & ex subtilitate ingenij sui, qua conditiones singulorum & inclinationes cognoscit, & plus minusve coniicit, quid sint facturi. Secundò, ex reuelatione Angeli boni: permittit enim Deus ipsi Dæmoni aliqua manifestari. Tertiò, aliquando res, quas prænunciat, erant naturaliter euenturæ, vel certo futuræ, non tamen videntur euenire nisi contingenter, & sic videtur etiam enunciare contingentia. Nam sæpè dæmon secretum morbum alicuius intuetur, & cognoscit naturale tempus mortis, quod alteri prænuncians, videtur contingens dicere. Sæpè etiam nunciat ruinas domorum, quia occultas causas ruinæ operantes videt. Sæpè etiam annunciat quæ ipse facturus est. Quartò, ex naturalibus multa scit, propter magnam scientiam naturalem suam, & Astrologiam, qua pluuias, pestes, eclipses, & alia potest prædicere. Hoc modo diuinatores suos decipit.

Est autem duplex genus † diuinationis. Alterum est, in 4
quo inuocatur apertè dæmon, vt dicat occulta: quæ inuocatio solet esse multiplex, iuxta modos multos, quibus solet dæmon respondere. Aliquando per fictas & apparentes figuras, & dicitur *Præstigium* [b]. Aliquando per somnia [c], & est *diuinatio somniorum*, cùm homo à dæmone responsum expectat per somnia. Aliquando per mortuorum suscitationem, & dicitur *Necromantia* [d], etsi enim dæmon nullam animam reuocare possit ad mundum hunc, tamen fingit aliquando se esse quendam mortuum, assumendo corpus, ac si anima esset: licèt aliqui dicant, diuina permissione dæmonem id facere, sicut fecit de Samuele. Alij dicunt Deum id fecisse, non dæmonem, nec Pythonissa id poterat. Aliquando id fit per viuos, & arreptitios homines, qui dicuntur *Pythones* [e]. Aliquãdo fit per sta-

tuas, & corpora terrestria, & dicitur *Geomantia*. Aliquando per figuras apparentes in aquis, & dicitur *Hydromantia*. Aliquando per figuras aëreas, & dicitur *Aëromantia*. Aliquando per ignes, & dicitur *Pyromantia*. Aliquando per interiora animalia, & dicitur *Aruspicium*. Hæ omnes species sunt grauissima peccata mortalia; in quibus expressè inuocatur dæmon, & colitur, & est maximè peccatum hoc cum hæresi coniunctum, si error sit in intellectu. Qui consulit hos ariolos & diuinos, excommunicatus est, vt diximus suprà de Magis.

5 Alterum genus † est, in quo non inuocatur expressè dæmon, sed tacitè puta, cùm mediis vtitur quis ad cognoscendum res occultas, quæ media nullam habent virtutem indicandi eas res. Et hoc diuiditur in duo genera. Aliud, cùm media non sunt aliqua opera facta ab ipso homine. Alterum cùm sunt actiones aliquæ humanæ. Primum genus multas habet species, puta, *Astrologiam*, quæ fit per situs & motus astrorum: *Augurium*, quod fit per garritus animalium, seu auium: *Auspicium*, quod fit per volatus auium: *Omen*, quod fit per verba alicujus hominis casu aliquo, vel aliqua intentione prolata, vt quia miles dixit socio, sistamus: dux decreuit exercitum non mouere: *Chiromantiam*, quæ fit per signa, & figuras corporis humani.

6 Circa † Astrologiam [f] notandum est, quòd non negamus posse naturales effectus sciri, vt eclipses, pluuias futuras, & alia huiusmodi, & similiter complexiones, & inclinationes hominum, nam cæli influunt in humana corpora: tamem triplici casu vti Astrologia est peccatum mortale. Vno modo ad cognoscendum mysteria gratiæ, & ea, quæ à sola diuina volũtate dependent. Secundò, ad cognoscendum ea, quæ ex libera voluntate hominis pendent, quasi certo euentura sint, quod quidem falsum est: nam nec complexio hominis, nec cælum, nec vlla creatura cogit voluntatem; & contingentia multis causis impediri possunt. Quòd si quis vellet cognoscere aliquando contingens, vel liberum, iudicando esse incerta, quæ ex Astrologia nouit, & posse non euenire, non est mortale, nisi tantùm in tertio casu. Tertius autem casus est, cùm quis in suis actionibus vtitur istis iudiciis Astrologorũ, tanquam regula, nec quicquam vult facere, nisi cælum consulendo, iste talis iam certam putat regulam. Semel autem, vel bis consulere, & iudicando esse rem incertam, & posse non euenire, veniale esset, & actus omninò otiosus, quia nihil prorsus certitudinis tale habet iudicium. In his igitur casibus tacitè inuocatur dæmon, dum sumitur pro medio cognoscendi,

ſcendi, quod ex ſe talem efficaciam non habet, vt per ipſum res tales cognoſcantur, ob id peccatum eſt.

Circa † augurium g, & auſpicium notandum eſt, aliquando eſſe licita, cùm ſolùm prænunciare intendimus ea, quæ naturaliter ſolent aliqua animalia prænunciare. Deus enim inſtinctus ſæpè aliquorum futurorum animalibus indidit: vt mergi mare linquentes, ſignant tempeſtatem futuram. Veſpertiliones longè volantes à domibus, ſignificant ſerenitatem, & alia huiuſmodi multa. At verò alia, quorum animalia nullos habent inſtinctus, prædicere, peccatum eſt mortale; quia eſt tacita dæmonis inuocatio, qualia ſunt contingentia, & quæ à libertate hominis pendent, vel à ſola diuina voluntate. 7

Genus alterum diuinationis, quod in aliquibus actibus humanis conſiſtit †, dicitur *ſortilegium*, ſiue fiat taxillorum emiſſione, ſiue aliquarum chartularum deſcriptione, ſiue plumbi liquefactione, ſiue ceræ, vel alio ſimili modo. Eſt autem aduertendum, eſſe † triplex genus ſortium. 8 9

Quædam ſunt diuinatoriæ, quæ emittuntur ad aliquod occultum vel futurum ſciendum.

Quædam diuiſoriæ, quæ emittuntur ad cognoſcendum, quid cuique eueniat.

Quædam conſultoriæ, quæ emittuntur ad cognoſcendum, quid in aliquo caſu ſit agendum. Et quidem prima diuinatio ferè ſemper eſt peccatum mortale, quia ibi tacitè inuocatur dæmon, niſi in aliquo caſu expectaretur reſponſum, ſeu iudicium à Deo, quo modo Saul emiſit ſortem ſuper Ionatham, 1. *Reg.* 14. & nautæ ſuper Ionam, *Ion.* 1.

Diuiſoria autem licita eſt, cum triplici tamen conditione. Primò, ne in ea committatur aliquid contra Iuſtitiam, puta, cùm res, quæ in ſorte mittitur, vnius eſt, nec ad eam par ius habent alij, inter quos mittitur ſors, tunc enim non eſſet licita, quia iniuſtitia fit domino: ſimiliter non excludantur qui par ius habent. Secundò, ne ſit contra publicum bonum Reipu. vt, cùm dignitates ſortiuntur inter homines, etiam ineptos ad tales dignitates. Simile eſt de dignitatibus aliis alicuius communitatis, cùm inepti admittuntur ad ſortes. Tertiò, ne ſit in dignitatibus Eccleſiaſticis & beneficiis: talia enim ſortiri non licet. His ſtantibus conditionibus, diuiſoria licet, dummodo iudicium non expectetur à Dæmone, ſed fortuitum ſit.

Conſultoria, cùm iudicium expectatur à dæmone, peccatum eſt mortale, cùm verò à Deo, licet, ſed cum triplici conditione. Prima, vt ſit cum neceſſitate: cùm enim media hu-

mana facilè haberi possunt, non est Deus tentandus. S. Thom. 2.2.q. 65. art. 8. Vnde liceret vti sortibus in hoc casu, cum tempore pestis aliqui Curati essent in loco aliquo mansuri, & duo sufficerent, ipsi autem multi essent, nec Episcopus posset eos concordare, nesciretque quos constituat, posset iudiciū à Deo expetere per sortes. Similiter, cùm duo essent in æquali necessitate extrema, quorum vni aliquis subuenire posset, non autem vtrique, tunc sorte consulendus esset Deus, vter illorum esset iuuandus. Hi duo casus sunt Augustini. Secunda est, vt fiat cum reuerentia: accedere enim ad Deum irreuerenter peccatū est, & quidem veniale, nisi irreuerentia notabilis sit. Tertia est, ne sit in rebus prophanis, Deus enim non est in his rebus consulendus. Tales conditiones in diuinatione, cum licita est, seruari debent; cùm autem aliter fit, peccatum est: & in his omnibus, cùm à dæmone iudicium expectatur, mortale est & sacrilegium. In diuinatoria autem sorte, nisi expressè Deus inuocetur, tacitè inuocatur dæmon: ob id ex se mortale est.

ADDITIONES.

De dæmonum diuinatione D. Thom. & Ferrar. l. 3. cont. Gent. c. 154.

De diuinatione hac D. Thom. Caiet. 2.2. q. 95. artic. 4. Val. l. c. p. 2. 3. Azor. l. c. Caiet. in summa, v. diuinatio, Delrius l. 4. mag. disqui.

a *Aduertendum tamen.*] Vide D. Thom. contra Gent. l. c. & q. 16. de Malo.

b *Præstigium.*] D. Thom. q. 95. art. 3. Caiet. ibid. Val. p. 2. col. 2. D. Ant. §. 4.

c *Somnia.*] D. Th. ibid. & ar. 6. Cum Caiet. Azor. c. 17. Val. p. 2. 3. De somniorum obseruatione Pererius diligenter in Danielem, & l. cit. Val. l. c. p. 3. De Coniectatione ex somniis Delrius lib. 3. q. 6.

d *Necromantia.*] D. Th. ibid. Azor. c. 20. Val. l. c. Vide Pererium lib. 1. cit. c. 11. Delrium lib. 4. sect. 2.

e *Pythones.*] D. Thom. Val. l. c. De aliis vide D. Thom. & Val. Vide Delrium l. c. q. 6. sect. 1.

De diuinatione per:
- Astra, D. Th. ar. 5. Azo. c. 13. D. Ant. §. 6.
- Augurium, D. Thom. art. 7. Azor. cap. 15. D. Ant. §. 8.
- Auspicium, 16.
- Omen, D. Thom. 16. 18. } Azor. loc. cit.
- Signa, 16. } Azor. loc. cit.
- Elementa, 14. } Azor. loc. cit.
- Portenta, 19.

f *Circa astrologiam.*] De duplici astrologia, naturali, & diuinatoria Azor.c.13.Contra astrologos iudiciarios l.12.egregios & doctos edidit Picus Mirandulanus: contra eosdem Pererius lib.2.in Gen.& l.3.aduersus fallaces artes. Iudiciariam astrologiam damnauit Sixtus V. & huius studiosos Censoribus fidei subiecit anno 1585. Constit. cœli,& terræ,&c.

g *Circa augurium.*] Azor.c.15.

De sortibus Caiet. v. sors. D.Ant.c. 21. Delr.l.4. c.4. Mag. disquis.

Diuinatio per explicitam dæmonis inuocationem, ob familiaritatem cum hoste salutis semper est peccatum mortale: neque enim ignorantia aut rei paruitas hîc locum habere potest. Si implicita sit inuocatio, ignorantia probabilis excusat à mortali, Caiet.in quæst.95.art.3.Val.p.4.

De apparitionibus omnis generis spirituum; de locis infestis dæmonum, de dæmoniacis Pet. Thyræus Soc. IESV.

De vana obseruantia & maleficio.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Vana obseruantia quæ, quotuplex, & quando mortale, aut veniale sit peccatum.*
2 *Maleficium quid sit, Magus & maleficus quomodo differant.*
3 *Maleficium duplex.*
4 *Malefici qua vi mala faciant, & num.7.*
5 *Voluntatem hominis dæmones compellere non possunt ad amandum.*
6 *Dæmon quando, & quomodo potestatem exerceat circa personas.*
8 *Maleficos quomodo examinare debeat confessarius.*
9 *Malefici maleficium maleficio non debent dissoluere, nec ea ab eis peti.*
10 *Lamiarum, seu Strigum finis; & pactum cum dæmone; & nocumentum in pueros & alios.*

QVarta superstitionis species est † *Vana obseruantia: in qua tacitè dæmon inuocatur, cum in ea, media quædam assumantur, quæ non habent virtutem vllam ad tales effectus.* 1

Huius sunt quatuor species infimæ.

Prima est, *ars notoria* [a], quæ continet orationes quasdam & ieiunia: ad consequendas scientias absque vllo labore, ad

modum infusarum scientiarum. Quæ quidem obseruantia mortale peccatum est.

Secunda est, *obseruantia sanitatum* [b], cùm homo ad sanitatem obtinendam vana media & inutilia assumit, vt hi, qui quibusdam orationibus sanant dolorem capitis, & aliorum membrorum, retinent sanguinis fluxum, sanant etiam alias infirmitates, etiam animalium. In his frequenter accidunt vanæ quædam circumstantiæ, & verba quædam ridicula, aut non significantia, quæ tacitè continent dæmonis inuocationem. Talis obseruantia veniale est peccatum, cùm personæ ignorantia accidit, cùm verò admonita est de vanitate, mortale peccatum est: iam enim dæmonem scienter inuocat. Cùm autem tales orationes puræ sunt ab omni mala circumstantia, & ex deuotione dicuntur, non est peccatum; melius tamen est ab ipsis abstinere. Sufficit Euangelium à Sacerdote aliquo prolatum, vel alia oratio Ecclesiæ, ex deuotione Deo fusa. Ad hanc speciem reducitur decerptio herbarum die Ascensionis, & D. Ioannis ante Solis ortum, & alia similia, vt de Carlino primo oblato in die Parasceues.

Tertia est, *obseruantia futurorum* [c] *euentuum*. Aliqui enim ex quorundam impertinentium obseruatione, mala futura sibi, vel aliis coniiciunt: vt, si læuo pede, domo quis egressus est, si statim lapidem offendit: si somniat in aliquo loco malum sibi euenturum: si, postquam euigilauit, statim sternutauit: tunc enim dicunt esse iterum dormiendum. Omnia ista, & similia vana sunt, & plerumque venialia, nisi quis pertinaciter istis adhæreat post admonitionem, si ignorans sit.

Quarta est, *obseruantia reliquiarum* [d], cùm aliqui portant aut vanas reliquias, aut veras cum aliqua vana circumstantia, vt Euangelia, si scripta sunt in charta virgine & cum certis cæremoniis. Similiter, cùm promittuntur effectus falsi, vt, quòd non morietur in bello, nec in peccato, & huiusmodi, talia sunt mortalia, nisi grandis ignorantia excuset, quia isti nimis fidunt suis reliquiis erga istos effectus. Cùm autem sunt veræ reliquiæ, absque vlla vana circumstantia, aut verba sacra, pura, licitum est, & vtile. Sed admonendi sunt, qui talia portant, ne istis solis fidant, quasi sufficiant sine vllo bono opere, & vitæ rectitudine. Hæc igitur sunt species vanæ obseruantiæ.

Vltima species superstitionis est *maleficium*, de quo multa dicenda sunt. Et primum est, quid sit. Potest autem sic descri-
2 bi: *Est † ars nocendi aliis dæmonis potestate.* Aduerte Magum & Maleficum differre penes fidem: Magus enim vtitur arte dæ-

monis

monis, ad ostentationem potentiæ diuinæ, ad sciendum abscondita: Maleficus autem, ad nocendum aliis: ipsa autem opera quibus aliis nocent, solent dici maleficia.

Aduertendum secundò, esse duplex † maleficium, quoddam dicitur *amatorium*, quoddam *veneficum*. Amatorium est, *quo malefici vtuntur, ad flectendos animos hominum ad amorem carnalium*, similiter etiam ad auertendum: nam aliquando inclinare contendunt animos hominum in aliquos, & ab aliis auertere: & hi malefici solent rixas, & odia inter coniugatos efficere, & animos vtriusque ad alienam personam deflectere. 3

Veneficium est, *quo solent nocere hominibus*, & duplex est. Vnum, quo nocent in propria persona, aut occidendo, aut infirmitates vel dolores causando, aut sterilitatem sexus inducendo. Alterum, quo nocere solent in rebus, vt destruere vineas, arbores, animalia, subuertere ædificia. Et isti solent excitare ventos, grandines, ingentesquet empestates. Non est autem existimandum, istos † maleficos per se, aut potestate sibi insita, ista facere, sed aut venena, arte dæmonis conquisita, ministrando, aut ipsis dæmonibus, ad ipsorum voces & figmenta, operantibus erga ea, quibus nocent. 4

In primis circa maleficium amatorium notandum est, dæmones nullius † hominis voluntatem posse cogere ad amandum, solùm persuadent mouendo phantasmata, & hominis imaginationem, quâ voluntas afficiatur & alliciatur ad amorem, & rem amandam, faciendo apparere amabiliorem. Rursus incitat carnis appetitum, semper tamen manet libera voluntas. Vnde non excusantur isti à peccato, quamuis dicant se trahi inuitos ad amorem, vel odium: hoc enim falsum est, solùm enim tentantur, sed non coguntur. 5

Circa personas, Deo permittente, aliquando † dæmon potestatem exercet, inducendo dolores & infirmitates, quas nulla medicina sanare potest. Applicat ad hoc venena, aliasque virtutes naturales, quæ causa sunt talium, & similem habet potestatem super res ipsas irrationales, quas destruit vel per se occidendo, vel grandines, tempestates, aliasque destructionis causas, Deo permittente, applicando. In his dæmon est, qui operatur. Vnde quando † malefici faciunt aliquas imagines cereas, vel ex alia materia, & illis nocent, aut partes & membra acubus pungunt, & tunc personæ statim patiuntur in illa parte, quæ pungitur in imagine: non est existimandum illud nocumentum imaginis peruenire ad personam, sed dæ- 6 7

mon operatur erga personam, dum maleficus erga imaginem. Simile est, quando confinguut alia quædam figmenta, & apponunt in partibus eius, cui nocent, vel aliis in locis. Dæmon enim ipsos decipit maleficos. His igitur modis contingit maleficium.

Ad peccati verò grauitatem in primis est aduertendum. Est enim aliquando maleficium hæresi coniunctum, multaque grauissima peccata inuoluit: ob id † Confessarius quatuor debet inquirere maximè in maleficio.

Primum, est pactum ipsum, quod ferè semper intercedit cum dæmone, in quo promittunt se negaturos fidem Christi, sacramenta, & alias cæremonias Ecclesiæ.

Et circa pactum inquirendus est maleficus, an in isto pacto aliquem habuerit errorem contra fidem: puta, existimando eam non esse veram, aut aliquid illius: sacramenta non esse sancta, nec sanctificare. Cùm enim aliquis talis error intercedit, iam est hæresis: quòd si non intercedit, sed sola malitia voluntatis, relinquitur peccatum ipsum pacti, quod mortale grauissimum est. Secundum est ipsa inuocatio dæmonis. Cùm enim intercedit adoratio quædam, examinare oportet, an maleficus errorem in hoc habuerit, putans dæmoni aliquam deberi reuerentiam. Similiter, cùm petat ea sæpè, quæ dæmō non potest præstare, an existimauerit dæmonem habere potestatem supra hominis voluntatem, vel habere potestatem supra res, absque diuina permissione. Quòd si ita existimat, si ignorans est, & post admonitionem adhuc retinet opinionem, est hæreticus. Quòd si nihil horum intercedit, vel post admonitionem non credit ea, quæ credebat, cùm ignorans erat, relinquitur ipsum peccatum inuocationis mortale.

Tertium est, ipsum maleficium. Solent enim isti malefici sæpè res sacras miscere in suis maleficiis: puta, aquam benedictam, oleum sanctum, & ceram benedictam, &, quod maius est, Sacramentum sanctissimum. Dæmon enim, inimicissimus rerum sacrarum, conatur animas hominum ab istis auertere, & persuadet eis abuti, & eis vim ad ista maleficia inesse. Similiter sæpè interponunt verba sacra, & verba consecrationis. Faciunt etiam sacra dæmoni, & alia multa nefanda: tunc examinandus est maleficus, an crediderit istis sacris talem inesse virtutem, ad effectus ipsorum nefandos: qui enim istud pertinaciter credit, absque dubio hæreticus est, & incurrit hæreticorum pœnas. D. Ant. 2. *par. tit.* 12. *c.* 5. §. 1. Quòd si sola malitia voluntatis absque errore intercedit, quod vix fieri potest, peccatum est mortale horrendum sine hæresi.

Quar-

Quartum est damnum, quod committunt circa personam & res alienas: aliquando enim sunt homicidæ: immò, cùm nocent in rebus alienis, tenentur restituere damna, sicut latrones. Hæc sunt igitur circa istorum peccata aduertenda.

Est autem quintò aduertendum, quòd isti non solùm peccant, cùm vtuntur suis maleficiis ad nocendum, sed etiam † cùm vtuntur eadem arte ad auferendum, quód intulerunt 9
damnum: nam est inuocatio dæmonis. Immò nulli licet petere à malefico aliquo, vt maleficium altero maleficio dissoluat, vt tenet Caiet. *ver. maleficium.* Syl. *eod. ver.* & Alf. de Cast. *lib. 1. de hæret. punit.* & alij, sed orationibus, & Sanctorum intercessione, & piorum deuotione, & sacramentorum susceptione ista dissolui debent.

Ad hoc peccatum reducuntur peccata † lamiarum seu stri- 10
gum [e]: quæ potiùs carnalem quærunt delectationem; feruntur enim à dæmonibus per aëra corporaliter, & cum ipsis corpora sumentibus committunt rem veneream, & innumeras luxurias: quamuis non semper corporaliter ferantur, sed aliquando per solam imaginationem. In his intercedit pactum. Etiam istæ nocere solent, & multa alia committere peccata, & vix absque hæresi reperiuntur. Vnum autem [f] notandum est, quòd quamuis videantur corpora transmutare humana in bestias, id non fit verè, sed dæmone oculos inspicientium deludente: intrant autem domos reseratas, dæmone aperiente ianuas, & obstacula remouente. Solent etiam pueros occidere, aliis nocere, & maxima pars est feminarum. Hæc autem omnia sunt horrenda peccata, & in foro interiori grauissima digna pœnitentia: exterius enim forum grauissimè punit. Hæ sunt species huius peccati superstitionis.

ADDITIONES.

De vana obseruatione D. Th. q. 96. Caiet. D. Ant. §. 10. Val. q. 15. Azor. c. 22. Viguer. c. 5. §. 6. v. 5.

a *Notoria.*] D. Ant. l. c. D. Th. art. 1. Vig. Val. p. 1.

b *Sanitatum.*] D. Th. art. 2. Vig.

c *Futurorum.*] D. Th. art. 3. Vig. Val. l. c.

d *Reliquiarum.*] Vide D. Th. art. 4. D. Ant. §. 13. Val. p. 2.

In his vanis obseruationibus potest accidere implicita, & explicita dæmonis inuocatio, Val. ibid.

Incantatio serpentum non est illicita, si diuina virtus respiciatur, & sacris verbis nullæ vanæ obseruationes misceantur. D. Ant. §. 11. de serpentum illicita incantatione

Delrium l. 3.p.2. q. 4. sect.8. An magi possint incantare animalia bruta, idem l.2.q.12.

De maleficio Caiet Arm. Sylu.v.maleficium, D.Ant.§.12. Iacobus Sprenger in malleo maleficarum.

e *Strigum*] Vide D. Anton.§.5. Castro lib.1.de iustâ hæret. pun. Grilandum q.8. de sortilegis, Azor.c.25,q.3. De Strimagis, Syl. Prieras.

f *Vnum autem.*] Vide Azor.l.c.

Quid votum, quæ eius materia: quanta sit eius obligatio.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Voti definitio, & ad illius rationem necessaria, n.2.6.7.& 8.*

3 *Pueri, Ebrij, Amentes, & rationis vsum alij non habentes, vouere non possunt.*

4 *Voluntatis tres sunt motus in homine.*

5 *Coactum votum non est validum.*

9 *Voti conditiones necessariæ.*

10 *Impossibile quotuduplex sit. Peccato à veniali, sicut potest à mortali, non potest quis abstinere per totam vitam.*

11 *Virginitatem vel continentiam vouens quomodo obligetur, & peccet non obseruando.*

12 *Religionis ingressum qui vouit, quando teneatur ingredi, vel liberetur à voto.*

13 *Filius, subditus, seruus, vxor, & Religiosi, quando, vel quibus de rebus vouere possint.*

14 *Varium quid dicatur.*

15 *Vouens quod est mortale, vel veniale, peccat, nullumque est votum.*

16 *Finem propter malum si fiat votum, etiam cùm bona res est non valet votum.*

17 *Mala per se vouens non obligatur, sed mortaliter peccat.*

18 *Vxorem ducendi votum, an & quando teneat.*

19 *Vouentis intentio potiùs quàm verba, circa voti obligationem inspicienda est.*

20 *Voti materia duplex est.*

21 *Vouens non peccaturum, si votum frangat bis peccat.*

22 *Votum contra aliquod agere suadens, mortaliter peccat.*

23 *Religionẽ, votum illius habenti dissuadens, vtrum mortaliter tantum peccet, an teneatur etiam ingredi pro eo religionem*

gionem, vel ſaltem teneatur ad damni reſtitutionem erga monaſterium.

HActenus de blaſphemia, impietate, ſuperſtitioneque diximus, nunc de apoſtaſia à Religione, ratione voti, dicendum eſt. In cuius gratiam de voto oportet tractare, ac primùm quid ſit. Sic autem deſcribi poteſt: *Votum* † *eſt* [a] *deliberata promiſſio, ex voluntatis propoſito, Deo facta.* In qua de- 1
ſcriptione quatuor continentur, quæ ad voti rationem ſunt neceſſaria.

Primum eſt, † *deliberatio*, quæ quidem in multis conſiſtit. 2

Primò in vſu rationis, vt, qui vouet, ſit particeps vſus rationis, vnde † pueri, ante ſeptimum annum, nullum poſſunt 3
votum facere, quia tempus rationis nondum aduenit.

Secundò, vt iſte vſus rationis ſit tunc, cùm votum emittitur: vnde ebrij, amentes, licèt ſint adulti, quia tunc in tali paſſione, ratione non vtuntur, non poſſunt vouere. Rurſus hi, qui paſſione aliqua moti ita celeriter & inconſideratè vouent, vt tunc non habuerint vſum rationis, cùm talem actum emiſerunt, non verè vouent.

Tertiò [b], debet eſſe talis vſus rationis, vt ſufficiat ad peccatum mortale. Ita Palud. 4. *d.* 38. *q.* 1.

In cuius gratiam [c] aduerte, in homine eſſe tres motus † 4
voluntatis.

Primus eſt ita celer, vt nullo modo ſit in poteſtate hominis talem motum cohibere. Aliquando enim viſo aliquo malo, voluntas ita citò in odium mouetur, vt homo nullo modo potuerit cohibere, & iſte dicitur motus primò primus, in quo nec eſt peccatum, nec meritum.

Alter eſt ita celer, vt homo ferè non poſſit cohibere, licèt aliqua ex parte poſſit, imperfectè tamen & non plenè: & in illo actu poteſt eſſe ratio meriti & peccati, ſed non plena: non enim ſufficit ad peccatum mortale, ſed ſolùm ad veniale. Et dicitur iſte motus ſecundo primus. Neuter ſufficit ad votum faciendum.

Sed tertius eſt, in quo eſt verè libertas, vt homo poſſit votum emittere, & non emittere: in quo ſolet peccatum mortale eſſe. Talis libertas & deliberatio eſt neceſſaria, vt votum ſit, puta, vt ſic homo promittat, vt poſſit non promittere, quia cognoſcit, quid faciat.

Rurſus quartò [d] iſta deliberatio non debet eſſe coacta. Cum enim quis metu notabilis mortis, aut grauis mali, † coactus 5
eſt ad emiſſionem voti, non vouet, nec votum eſt validum. Intellige

telligẽ autem, cùm cogitur ad vouendum: vnde qui metu mortis cogitur ad professionem emittendam, vel Religionem vouendam, non vouet. Similiter, si filia à parte sub pœnis cogitur ad monachatum amplectendum, quamuis promittat, metu tali id facit, votum non est, vt dicit Soto *lib. 8. de iust. & iure, quæst. 2. art. 1. ad 2.* Hoc igitur est primum in voto necessarium, scilicet deliberatio, vt declaratum est.

6 Alterum in voto necessarium, est † *Propositum* [e]. Est autem propositum, *voluntatis determinatio ad aliquid faciendum:* quod in voto est necessarium, adeo vt, qui promitteret Deo etiam Religionem, tamen interiùs non haberet propositum promittendi, nullum votum faceret, immò peccaret mortaliter, sic deludendo. Aduerte tamen, quòd duplex est propositum, alterum faciendi, quod promittitur, alterum promittendi. Si quis promittit [f] Deo sine priori, mortaliter peccat, tamen votum tenet: nam posterius tantùm est necessarium, vt sit votum, puta, vt quis promittendi propositum habeat.

7 Tertium [g] in voto necessarium, est † *Promissio*, id est, traditio & obligatio. Est autem in tantum necessaria promissio, vt quamuis quis proponat ex toto animo aliquid facere, adhuc non teneatur, nec sub veniali, facere, nisi id promiserit. Immò propositum [h], etiam cum ingressu Religionis, non obligat, vt falsò quidam putarunt. Est enim semper in voto ipsa promissio necessaria, sine qua votum est nullum.

8 Quartum est necessarium, vt † ista promissio Deo fiat; promissio enim hominibus facta, non dicitur votum, nisi ipsi fiat Deo immediatè, aut mediatè in Sanctis suis. Ex his igitur patet, quid Votum sit. Deficiente autem vno ex his non est votum. Deficiente quarto, est promissio & obligatio: at si desit vnum ex aliis tribus, nec circa homines, nec circa Deum vlla est obligatio. Non tamen existimare debet, illa tria esse necessaria tempore distingui, vt priùs homo deliberet pro tempore, & post proponat, & tandem promittat. Hoc quidem bonum est, & magis obligat; tamen sufficit simul illa facere promittendo liberè, & spontaneè Deo: nam in hoc omnia includuntur. Et natura hac voti descripta, multi casus dignosci poterunt.

Oportet tamen secundo loco de materia voti [i] agere: in cuius explicatione multorum resolutio consistit. Sunt autem

9 † quatuor conditiones necessariæ. Debet enim esse materia possibilis, non vana, bona, meliori non contraria.

In primis debet esse possibilis, vt homo promittat, quod possi-

possit fieri. Promittere enim impossibile, non est votum, nec obligatio, immò peccatum est ex se veniale.

Est autem multiplex † impossibile. 10

Primum est, quod est omnibus impossibile: vt, per totum vitæ tempus abstinere se à peccato veniali omni: hoc enim nullus viator potest, citra speciale priuilegium. Si quis igitur hoc vouet, votum nullum est: secus de mortali peccato dicendum est; Dei enim gratia potest quis se abstinere ab omni mortali: vnde votum obligaret, sed tale non est faciendum.

Alterum impossibile est, quod à principio fuit possibile, tamen postea factum est impossibile: vnde cessat votum, pro tempore impossibilitatis. Verbi gratia, quis vouit † virginitatem, tamen postea illam amisit, mortaliter quidem peccauit contra votum, tamen iam non est votum, quia non est res possibilis: vnde quamuis secundò & tertiò fornicetur, non peccat contra votum: secus, si voueret continentiam, nam adhuc potest seruari. Si quis tamen continentiam hanc voueret, & postea vxorem duceret, non tenetur iam eam seruare, quamuis peccauit mortaliter ducendo eam. Dico autem non teneri ea parte, quia non potest, cùm vxor debitum petit: nam ipse potest seruare, & tenetur seruare, non petendo debitum, nisi cùm vxor non vellet petere, expectando ipsius viri petitionem. Mortua tamen vxore, iterum tenetur seruare continentiam. 11

Rursus, vouit quis ingressum [1] † Religionis, postea tamen non recipitur, aut expellitur, non amplius tenetur, nec ad intrandam Religionem, nec ad continentiam. Vbi nota, quod si quis vouit Religionem, in quodam loco determinato, puta, vouit ingredi hunc conuentum Religiosorum, si non recipitur in isto, non ampliùs tenetur. Si verò vouit Religionem, quandam absolutè, puta Religionem Dominicanorum tenetur adire plures domos illius ordinis, si fortè sunt in illa ciuitate, aut propè: si in nulla recipitur, non tenetur, quia iam impossibile est moraliter, nec oportet peragrare prouinciam. Si verò vniuersaliter Religionem vouerit, tenetur plures domos diuersorum ordinum in illa ciuitate adire: si verò non reciperetur, non teneretur, quia moraliter iam impossibile est. Idem dicendum, quando iusta causa, postquam est receptus, expellitur, aut egreditur ante professionem, dummodo non sit ob culpam suam: tunc enim tenetur se emendare, vt per ipsum non stet, quominus perseueret. 12

Tertium est impossibile, quod est tali personæ impossibile. Vnde fit, vt subditus, in eo, in quo est subditus, non
13 possit vouere, nisi ex superiorum approbatione. Filius † ante decimumquartum annum non potest vouere religionem, nec ante vigesimumquintum vouere circa rem suam, nisi cum patris approbatione; nec subditus, nisi de superiorum licentia; nec seruus sine domino; nec maritus absque vxore, vel è contra. Dixi autem in eo, in quo est subditus; nam filius potest vouere orationes, ieiunia, & seruus, & vxor, & alia. Similiter Religiosus potest aliquas vouere deuotiones, quæ non impediunt obedientiam, & similiter ingressum arctioris Religionis: omnes hi casus ad hoc spectant, quod materia voti debet esse possibilis, secus votum nullum est, ob id quòd nulla est obligatio.

Secundò, debet esse materia non vana, seu indifferens [m].
14 Dicitur autem id † vanum *quod nec ad Dei honorem nec ad salutem animæ ordinatur, nec contra ista est*; nec enim ex se bonum, nec malum est. Talia igitur promittere, nullum est votum, immò peccatum est, saltem veniale. Verbi gratia, si quis, quia passus est tempestatem, vouet nunquam ingredi mare; vel quia cecidit à mula, vouet se nunquam ascensurum supra mulum; vel quia S. Ioanni Baptistæ abscissum est caput, vouet se nunquam manducaturum capita animalium, hæc & similia non sufficiunt, nec vota sunt, nec obligant, quia res vanæ sunt. Tamen attendendum est, aliquando esse rem vanam ex se, verum ex aliquo adiuncto esse bonam: vt qui voueret se non ambulaturum per talem viam, si id sit, quia in tali via solet ab aliqua mala femina solicitari, nunc est bona res, & votum verum est.

Tertiò, materia debet esse bona: cùm enim mala est, nul-
15 lum est votum. Hinc fit primò, † quòd vouere aliquid, quod est mortale, non est votum, immò peccatum mortale.

Secundò vouere aliquid, quod est veniale, nullum est votum, immò peccatum veniale, vt multis exemplis ista possunt exprimi.

16 Tertiò, vouere propter malum † finem [n], quamuis res sit bona, nullum est votum, immò peccatum. Tabien. *verb. votum.* §. *fin.* Ang. *verb. votum.* §. 3. Caiet. *verb. votum,* & Nauar. *cap.* 12. *num.* 43. & perinde est ac si peccatum voueret, quia votum debet esse actus bonus; & malus finis actum facit malum: vnde fit, vt qui vouet eleemosynam, vt occidat inimicum, vt consequatur rem iniustam, vt vincat in duello, vel bello iniusto, peccat mortaliter, & votum sit nullum, etsi

Rel-

Religionem voueat: ſecus,ſi iſta voueret, vt incolumis maneret in duello,& in bello non eſſet victus; vt filium haberet quamuis eſſet mulier adultera: hoc enim votum obligaret, quia iſta in ſe bona ſunt. Tamen aduertendum eſt quod aliud eſt vouere ob malum finem, aliud vouere cum ſpe conſequendi alicuius mali: aliquando enim poteſt quis vouere ſpe hac vt conſequatur aliquem malum finem, tamen non ob eam vouet. hoc enim votum obligat.

Quartò, vouere pro re † mala [o] adepta votum eſt nullum: 17
vt quia adulteram conſecutus eſt quis, vouet in gratiarum actionem aliquid tale, non eſt votum, ſed mortaliter peccat. Simile eſt vouere cum conditione mala, vt vouere aliquid, ſi occidat aduerſarium, & alia huiuſmodi: omnia iſta mala ſunt, ob id non obligant; immò iſta ſic promittere, peccatum eſt mortale. Si verò finis eſt venialis, etiam votum eſt veniale.

Quintò, debet eſſe materia meliori non contraria [p]: non enim ſat eſt, eſſe bonam, ſed talem, vt non ſit incompoſſibilis diuinis conſiliis: vnde ſi quis voueret ducere † vxorem, non 18
eſſet votum, quia non compatitur Religionem, quæ eſt ſtatus perfectionis & conſilij. In aliquo caſu [q] eſſet votum, vt ſi alicui magis expediret talis ſtatus, quàm religio, quia nimis eſt incontinens, tunc votum obligaret, quia illi eſt materia melior. Ita tenet Caiet. 2.2.*q*.88.*art*.2. & Nauar. *cap*.12. *num*.43. Aduerte autem, quòd materia dicitur contraria meliori, quando ex illa non poteſt fieri tranſitus ad melius, vt eſt matrimonium: cùm verò poteſt, votum eſſet, vt ſi quis ſe ſe obligaret perpetuò ſeruire in Xenodochio; quia in hoc poſitus, non ob id priuatur quominus fieri poſſit Religioſus. Ex his omnibus materiam voti habes, qualis eſſe debeat, ex qua multorum caſuum reſolutio pendet.

Circa voti obligationem, illud primò obſeruandum eſt, intentionem [r] † vouentis inſpiciendam eſſe potius quàm ver- 19
ba: ad ea enim obligatur, ad quæ ſe extendebat intentio: vnde qui vouet tres dies ieiunij, examinandus eſt quo modo intenderit ieiunium hoc: nam iuxta intentionem votum eſt.

Aduertendum eſt ſecundò, † voti materiam eſſe duplicem. 20

Quædam eſt, quæ aliàs non erat præcepta à Deo, ſed tamen eſt bona, vt qui vouet eleemoſynam, peregrinationem, & alia, ad quæ non tenebatur ante votum, & tale votum obligat ſub mortali, adeo vt qui agit contra votum, etiam in re antè non debita, vel minima [s], peccet mortaliter.

Quædam eſt alia materia aliàs præcepta [t], vt qui † vouet ſe 21
non

non fornicaturum, non occisurum, & alia, quæ diuino præcepto continentur: & qui contra tale votum agit, bis peccat mortaliter, & contra præceptum & contra votum, vel est vnum mortale duobus æquiualens & pœnitens in confessione tenetur dicere, non tantùm peccatum, sed etiam ipsam voti circumstantiam. Vnde Clericus in maioribus, qui votum habet continentiæ, si fornicetur, tenetur non solum in confessione dicere se esse fornicatum, sed etiam simul, se esse Clericum, si Confessarius ignoret.

Aduertendum tertiò, esse tantam voti obligationem, vt
22 qui suadet contra † votum aliquid agere, mortaliter peccet: cùm autem votum est Religionis, multa peccata concurrunt. Quid enim habenti propositum ingrediédi Religionem [u], vt dissuadet sine causa rationabili, puta, quia ille ineptus est Religioni, vel vtilior extra, vel alia iusta de causa, mortaliter
23 peccat. Rursus, qui habenti votum † Religionis simplex, vel solenne: ingresso religionem, vel nondum ingresso, suadet ipsam Religionem, absque eadem causa rationabili, & sine dispensatione relinquendam, mortaliter peccat. Scot. 4. *d.* 15. *quæst.* 3. putat obligari, vt ipse ingrediatur Religionem, quam ille sua persuasione reliquit; sed oppositum est tenendum. Numquam enim obligatur homo ad Religionem, quamuis ipsius causa multi deseruerint eam, obligatur tamen ad restitutionem, cùm ille religiosus vtilis erat conuentui, itavt conuentus detrimentum passus fuerit ex illius amissione.

ADDITIONES.

De voto D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 88. Magister. & Schol. 4. d. 3. 8. Viguer. c. 5. v. 14. D. Ant. ti. 11. cap. 1. p. 2. Sot. lib. 7. Nau. c. 12. à n. 24. Azor. à lib. 11. à cap. 12. Val. d. 6. q. 6. Lopez p. 1. à c. 43. Corona p. 3. c. 9.

a *Votum est.*] Vide D. Th. a. 1. Sot. quæst. 1. art. 1. Nau. n. 24. Valen. p. 1.

De necessariis ad votum, D. Th. art. 1. Val. l. c. Sot. q. 1. art. 2. Azor. q. 2. cap. 12.

b *Tertiò.*] Nauar. num. 14. Val. col. penult.

c *In cuius gratiam.*] Vide Caiet. in summa.

d *Rursus quartò.*] Vide Azor. c. 15. q. 6.

e *Propositum.*] Quidam dixere, sufficere ad votum deliberationem & propositum; sed cum his requiri etiam promissionem, in qua ratio voti perficitur, tradit D. Th. art. 1. l. c. D. Bonau.

nau.Ric.4. d.38.& communis Theologorum. Vide Azor.l.c. q.5.Nau.n.26.Sot.ar.2.de peccato.Nauar.num.38.

f *Si quis promittit.*] Vide Nau.num.27.Val.col.6.Azor.q.9. Lopez cap.43.

Votum promittentis sine animo se obligandi valere negant Nau. Val.loco citato,ex D.Thom. ar.3. ait Sot.art.2.sed falsò,vt ostendit Val.Nam promissio non valet,cùm ab ea separari non possit obligatio.

g *Tertium.*] Valent.Sot.loco citato.

h *Immò propositum.*] Nau.num.16.§.6.

i *Materia voti.*] De hac D. Thom. ar.2. Sot.ar. 3. Val.p.2. Azor.c.13.Caiet.in D.Thom.& in summa.

k *Veniale.*] Sot.Val.col.2.l.c.Azor.q.4.

l *Qui vouit ingressum.*] Vide Nau.num.46.Sot.q.2.ar.1. ad 3.Azor.c.22.Val.p.4.

m *Indifferens.*] Vide Caiet. in summa, Sot. quæst.1. art.5. Nauar.num.28.

n *Propter malum finem.*] Val.col.3.p.2.Nau.num.30.

o *Pro re mala.*] Vide Nauar.num.43.

p *Meliori non contraria.*] Caiet.l.c.ar. 2. Sot.q.1.ar. 3. conclus.5.Azor.c.13.q.7.

q *In aliquo casu.*] Caietanum existimantem posse quem vouere matrimonium, quatenus est remedium libidinis, sequitur Azor. q.9.l. c. contra Sotum, qui loco citato circa 5. concl.negat simpliciter (sed probabiliter) matrimonium esse materiam voti.

r *Intentionem.*] Ex priuata vouentis intentione pendet voti obligatio,vide Val.p.1.& 4.col.4.

s *Vel minima.*] Nau.num.40. Sot. q.2.art.1. Val.p.4.col.4. putant votum rei minimæ frangere non esse peccatum mortale: sed Tol.sequutus est Caietan.2.2. q.89. ar.7. Vide cap. 54.de septem peccatis mortalibus.

t *Præcepta.*] Sunt quidem materia voti res præceptæ, non tamen ita propria, vt sunt opera supererogationis. Val.l. c.in fine, *Duplici vinculo tenetur, qui rem præceptam vouit.* Vide Azor.q.1.c.13.

Promissio facta in baptismo impropriè votum est; quia verba *Volo,Credo,Abrenuntio,non indicant promissionem.* Vide Nau.num.31. Valent.loco citato,in fine. Sot.ar. 5. est contra Magistrum d.38.lib.4.

u *Dissuadet ipsam religionem.*] Vide Nauar.n.44. Salon. de iust.q.62.ar.2.contr.3.lib.4.de iust.q.6.art.3.

De votorum differentiis, & ipsorum relaxatione.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Votum simplex & solemne, quid, ac quomodo differant.*
2 *Apostata in voto duplex.*
3 *Habitum religionis deserens, an, & quando sit Apostata, & excommunicatus.*
4 *Clericus habitum non ferens quando mortaliter peccet.*
5 *Religionis, & Clericatus inter solemne votum, quæ sit differentia.*
6 *Votum personale, & reale.*
7 *Filiorum vota, quando pater annullare possit.*
8 *Votum conditionale, pœnale, & absolutum.*
9 *Vota quæ irrita sint, irritarive possint.*
10 *Votum commutare qui possint.*
11 *Dispensatio voti quando Episcopo, & Papæ sit reseruata.*
12 *Absoluere voti transgressionem, proprius Confessor potest.*

VOtum multiplex est.
1 Primò † enim diuiditur in simplex & solenne. Est autem votum simplex, *quod in sola promissione, & traditione ex parte vouentis consistit.* Solenne autem, vltra talem promissionem, *consistit in acceptatione ex parte Dei, cui fit ipsa promissio.* Votum enim solennizatur per acceptationem Dei, cùm fit per Superiores, & Prælatos ipsius nomine. Est autem inter votum vtrumque quadruplex differentia notanda.

Prima, Votum simplex est generale, comprehendens multam materiam. Fit enim de castitate, Religione, eleemosynis, peregrinationibus, & multis aliis. At solenne particulare est, non enim fit nisi de castitate, in clericatus ordinibus maioribus, & de Religione per professionem.

Secunda, votum simplex castitatis, & religionis impedit matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractum, idest, qui vouit castitatem, aut religionem simplici voto, non potest vxorem ducere: si ducat, mortaliter peccat, tamen tenet matrimonium (exceptis votis simplicibus Societatis IESV) sed non potest exigere debitum, post votum castitatis, sed reddere, sine Pontificis dispensatione. Anton. 3. *p. tit.* 1. *c.* 4. dicit peccare mortaliter eum, qui fecit

fecit votum castitatis, ducendo vxorem,absque eo quod contrahat: & quia adhuc potest implere intrando religionem, peccare rursus mortaliter consummando. Soro *lib. 8. de iustitia. quæst.2.art.1.* Caiet. *2.2.quæst.189. art.4.* Nauar. *cap. 12. num.47.* tenent eum, qui fecit votum Religionis, posse etiam exigere, non tamen eum, qui fecit castitatis votum,si matrimonium contrahat. Oppositum tenet Tabien. *ver. votum. 2. §.2.* & id videtur dicere Syluest. *ver. votum. 2. §. 1. & verbo matrim.1.§.2.* & Antonin. At verò solemne non solùm impedit,sed contractum dirimit, quia tale matrimonium nullum est,sed & sunt separandi.

Tertia, si quis vouit simplici voto Religionem, si non recipiatur in monasterium, vel si sine sua culpa expellatur, ampliùs non tenetur voto, vel etiamsi ingrediatur, & in anno probationes videt sibi non conuenire Religionem,& iusta de causa egreditur,non etiam tenetur rursus eam ingredi: at verò qui solemne habet votum, quacumque de causa egrediatur vel expellatur, tenetur seruare castitatem perpetuam, nisi ei dispensatio fiat, non tamen obedientiam vel paupertatem. Si autem sua culpa religionem deseruit, tenetur iterum regredi ad monasterium, nisi expellatur.

Quarta transgressio voti simplicis, etiam cum culpa, non facit hominem apostatam: (exceptis votis simplicibus Societatis IESV,) at transgressio solemnis voti facit apostatam. Est autem aduertendum, duplicem esse † apostatam in voto, 2 vnum in voto Religionis,alterum in voto castitatis solemnizato in clericato.Erga priorem,aduerte dupliciter contingere.

Vno modo, cùm est apostata in corde & vita, quia verè non viuit, nec vult viuere iuxta votum, & hoc est mortale peccatum satis graue.

Altero modo, cùm † habitum Religionis deserit & laicum 3 sumit, vel multo tempore, & absque necessitate, & hoc mortale est peccatum, & subiectum excommunicationi latæ sententiæ,quæ habetur *in sext.ne cleric.vel mona.capitulo secundo.* In quo etiam excommunicatur Doctor, qui talibus exponit medicinam, aut ius ciuile scienter. Excommunicatio tamen ista nulli reseruatur: vnde à Confessario proprio absolui potest,sed non debet, quousque habitum reassumat. Aduerte tamen, cùm necessitate aliqua dimittitur habitus,animo reassumendi, puta, vt securus per terras infidelium transeat, non est apostata,esset tamen,si per horam dimitteret,animo laicaliter viuendi. Circa posteriorem apostatam à † clericatu, aduerte 3 esse duplicem.

Alter est, qui in maioribus constitutus erat ordinibus.

Alter, qui in minoribus. Qui in maioribus, potest esse apostata, sicut & monachus, quoad vitam, & quoad habitum, & vtroque modo peccat mortaliter: non tamen vllam à iure incurrit excommunicationem: attamen *in clement. Quoniam, de vita & honesta. Clericorum.* imponitur poena Clericis non seruantibus habitum. Idem in Concil. Trident. *sess. 14. c.6. de reformat.* Qui in minoribus verò est, quamuis intendat ducere vxorem, immò de facto ducat, non ob id mortaliter peccat, aut venialiter, nisi ex contemptu faciat, vt dicit Sylu. *ver. apostasia.* Immò quamuis habeat beneficium, & illud relinquat: nam si retineat, mortaliter peccat, & censetur apostata. Immò cum est beneficium habens curam animarum, dum non sit collegiatum, tenetur ipso facto omnes redditus beneficij restituere, quos in suam vtilitatem accepit, à tempore, quo voluntatem habuit non retinendi clericatum. Et hoc habetur *in cap. commissa, de elect. in 6.* In aliis autem beneficiis solùm mortaliter peccat. Nec est absoluendus, donec aut animum mutet, aut beneficium dimittat. De habitu verò, qui in minoribus est, potest laicaliter incedere, dummodò tonsuram non habeat aut beneficium; aliter enim tenetur proprio incedere habitu. Hæc igitur est quarta differentia inter hæc vota.

5 Est etiam vna differentia inter votum solemne † Religionis, & clericatus. Religionis enim votum dirimit matrimonium ratum [b], non consummatum. Si quis enim duxit vxorem de præsenti, tamen nondum copulam habuit, potest ingredi religionem, & per professionem dissoluitur matrimonium: at per clericatus votum matrimonium non dissoluitur. Est enim efficacius votum religionis: ob id quamuis à Papa possit dispensari, tamen non debet, nec dispensat, nisi in grauissima causa, & vrgentissima.

Hæc igitur est prima voti diuisio.

6 Iterum diuiditur † votum in personale, & reale.

Personale [c] est, quod ad personam vouentis spectat, vt per eam impleatur: quale est eius, qui vouit castitatem, Religionem, ieiunia, orationes, & similia. Reale, quod ad rem familiarem pertinet: vt, qui vouet eleemosynam, & ea, quæ absque rei familiaris dispendio non fiunt. Est autem differentia, pa-
7 ter † enim potest, vsque ad decimum quartum annum, annullare vota personalia filiorum, non tamen post decimum quartum annum; realia verò potest vsque ad vigesimum quintum inclusiuè.

Iterum tertiò diuiditur † votum in conditionale, pœnale, 8
& absolutum.

Conditionale est, quod sub conditione ponitur, & hoc obligat posita conditione, nisi mala sit; aliàs non est votum, vt *suprà* diximus: vnde, qui vouet Religionem vel peregrinationem, si à Deo sanetur, vel ab aliquo liberetur periculo, si ista impleantur, tenetur implere votum.

Pœnale est, quod in pœnam alicuius ponitur, quod quidem, cùm sit sine bono, est votum obligans: vt, qui dicit, si non me abstinuero hodie à ludo, vel fornicatione, voueo centum, vel tot dies ieiunij, vel Religionem, vel quid aliud, si post votum non ita abstinet, obligatur voto.

Absolutum est, quod simpliciter fit, absque conditione & pœna. Quanta autem sit differentia inter ista, paulo post dicemus in votorum dispensatione. Circa quam aduertendum est, ista inter se differre, irritare † votum, commutare, di- 9
spensare, absoluere voti transgressionem.

Irritare [d] enim est annullare votum factum, & facere, vt non sit obligatorium, nec verum votum, quo modo pater filiorum vota irritare potest, vt superiùs diximus, & prælatus vota inferiorum, dominus seruorum, & vir vxoris, & è contra. Tamen attende [e], cùm materia est contraria eis, in quibus subditus tenetur parere, statim vota sunt irrita, nisi approbentur à superiore: vt, votum filij ante decimum quartum annum, circa mutationem status; vota Religiosi de peregrinatione, & similia. Cùm verò non sunt contraria, possunt etiam irritari, sed non sunt irrita, sed obligatoria, quousque à Superiore irritentur, vnde, si filius vouet ieiunia, tenetur donec pater irritet: in irritatione autem non est necessaria causa, sed voluntas irritantis.

Commutare [f] † verò est materiam voti in aliam mutare: 10
& quidem in meliorem potest ipse vouens, absque alia licentia; mutare verò in æquiualentem, aut in paulo inferiorem, non potest: hoc enim est Prælatorum, & Episcoporum, qui non debent commutare absque causa rationabili, nec commutare in leues materias, sed in ferè æquiualentes proportionaliter.

Dispensare [g] † autem est relaxare voti obligationem, & 11
cuius est commutare, est etiam dispensare, sed non potest fieri sine iusta causa: & oppositum facere, peccatum est, nec vouens coram Deo liber manet. Possunt autem Episcopi & Prælati, circa subditos, omnia vota commutare & dispensare, iusta excusante causa, præter quinque, quæ soli Papæ reseruantur.

Puta, votum simplex Religionis, castitatis perpetuæ, (cum enim temporalis est, potest Episcopus) Sancti Iacobi, Hierusalem, sancti Petri Romæ. Votum non contrahendi matrimonium dispensatur ab Episcopo. Sylu. *Verb. votum* 4. §. *in fine.* Vnde non includitur in voto castitatis. Inde sequitur posse commutari in Iubilæis, in quibus excipitur tantùm votum castitatis cum aliis. Hoc enim non est sub castitatis voto. Reseruantur etiam vota solemnia Pontifici. Est autem notandum vnum, quod notauit Victoria, ista quinque vota tunc reseruari Pontifici, cum absoluta sunt, cùm verò conditionata, vel pœnalia, pertinent ad Episcopum: cùm autem peccatum committitur contra votum, tunc potest à quolibet proprio Confessario † absolui, sicut & peccata alia, sed manet voti obligatio in posterum: vt, qui vouet continentiam, si fornicetur, potest à proprio Confessario absolui à peccato, sed pœnitens manet, etiam post hanc absolutionem, obligatus adhuc voto.

12

ADDITIONES.

Multas voti diuisiones leges apud Azor. c. 14.

De voto solemni & simplici D. Th. Caiet. art. 7. q. 88. Val. p. 5. Sot. q. 2. art. 5. Nau. n. 31.

Differentiam præcipuam voti simplicis & solemnis, non omnes eandem statuunt.

Votum simplex ex communi Doctorum sententia in nuda promissione consistit. De solemni tres sunt sententiæ.

Prima. Huius voti solemnitatem in consecratione quadam spirituali personæ consistere aiunt quidam: citatur pro hac D. Thom. l. c. non tamen à Caiet. & Sot. sed reiicitur hæc opinio, nam, sine consecratione votum fit in religione.

Secunda, Caietanus hic, & olim Scot. d. 38. docuit in Ecclesiæ statuto, matrimonium iis prohibente, qui solemnis voti religione obstringuntur, solemnitatem consistere. Hæc sententia quoad votum ex susceptione sacrorum ordinum ab omnibus recipitur.

Tertia, Tertiam sententiam defendit Sot. l. c. nempe solemne votum religionis consistere in actuali traditione dominij sui ipsius in Dei manum; & eorum qui Dei vice funguntur: vnde qui sic se tradit, naturæ, & diuino iure arcetur à matrimonio, in quo homo se alteri tradit. Hanc sententiam veram putat Val. l. c. si rectè intelligatur, vide eius explicationem. Qui tamen p. 7. cũ Rich. Dur. & aliis affirmat, posse summum

mum Pontificem in hoc dispensare, licet iure naturæ solemnitas in traditione consistat, & est communis sententia, Nau. n.75. Val. l.c. Azor. lib. 12. c. 7. vbi multa huius rei exempla refert, & voti solemnitatem humano iure introductam dicit, c. quod votum, de voto, & voti redempt. lib. 6.

a *De Apostasia.*] Vide Sylu. Apostasia. Vig. c. 10. §. 5. v. 11. D. Ant. 3. p. tit. 16. c. 5. Val. tom. 3. d. 1. q. 12.

b *Dirimit matrimonium ratum.*] iure diuino, quia status inferior in superiorem mutatur, Sot. lib. 7. q. 2. art. 5. col. 7.

c *Personale.*] Vide has dist. c. 4. l. c.

De iis, qui vouere possunt, D. Th. art. 89. Sot. q. 3. Val. p. 6. Azor. c. 16.

d *Irritare.*] De irritatione Azor. c. 17. Lopez c. 47. 48. Nau. à n. 63. Valen. p. 7.

e *Tamen attende.*] Vide Valen. p. 6.

f *Commutare.*] D. Th. art. 12. Azor. c. 18. Nau. n. 79. Sot. q. 4. art. 3. Val. p. 7. Lopez c. 49.

In simplici commutatione superioris auctoritatem requiri, certum esse videtur. Vide D. Th. art. 12. Ric. d. 58. art. 8. q. 1. Azor. c. 18. q. 1.

An autem requiratur ad commutandum in maius bonum, controuersum est: negant Sot. q. 4. art. 3. Nau. n. 75. Caiet. art. 12. l. c. (si certum sit, bonum excellentius esse) aiunt quidam canonum periti. Vide Azor. l. c. vbi multa de hac re, & Coronam l. c. in fine, c. 9.

g *Dispensare.*] D. Th. Caiet. art. 10. Sot. q. 4. art. 1. Azor. c. 19. Nau. n. 75. Val. p. 7. Lopez l. c. & 50. Val. l. c. Corona.

h *Præter quinque.*] Nau. n. 75. Sot. q. 4. art. 1. Azor. c. 19. q. 3. votum 4. q. 3. Corona n. 15. p. 3. Nau. com. 1. de Regul. n. 21. votum peregrinationis ad templum Lauretanum sanctiss. virg. Mariæ, summo Pontifici reseruatum scribit (fortassis in sacra illa domo Pontificium aliquod diploma de hac re extat) sed Azor. l. c. hoc ait vsu receptum non esse.

Est etiam cessatio, interpretatio, & redemptio voti. Vide Coronam l. c. n. 14. & 17.

De tentatione Dei.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Tentatio quid sit, & quomodo fiat. n. 3.*
2 *Deum qui tentet, num. 4.*

5 *Tentatio Dei in homine qua.*
6 *Tentatur Deus expreßè, & tacitè, seu interpretatiuè.*
7 *Tentans Deum quando mortaliter, & venialiter peccet, & num. seq.*
8 *Tentare Deum quando liceat.*
9 *Miracula à Deo coram Hæreticis petens grauiter peccat.*
10 *Pericula mortis subiens, & remedia naturalia in graui malo spernens, quando Deum tentet.*

VLtimum peccatum ex his, quæ præposuimus contra primum præceptum Decalogi, est tentatio Dei, puta, qua homo Deum tentat: in cuius gratia primo inquirendum est,
1 quid tentatio sit: potest autem sic describi, *Tentatio † est dictum, vel factum, ad capiendum alicuius experientiam*; cùm enim alicuius scientiam, vel potentiam, vel patientiam, vel quid simile exploratum habere volumus, aliquid dicimus vel facimus, vt in illo ille scientiam vel potentiam suam ostendat, dicimur ipsum tentare: vnde qui in scholis aliquas interrogationes tentatiuè faciunt, vt ex responsionibus cognoscant sapientiam eorum, quos interrogant, dicuntur tentare, & tales interrogationes tentatiuæ.

2 Ille igitur † Deum tentat, qui aliquid dicit vel facit vt Dei potentiam, vel sapientiam vel bonitatem, vel aliud attribu-
3 tum exploret. Notandum tamen, non solùm † tentationem esse, cùm is, qui tentat, vult experimentum accipere tentati, sed etiam, cùm vult tentatum notum facere aliis: qui enim experientiam haberet alicuius sapientiæ, si aliquid diceret aut faceret, vt ex illius facto sapientia esset aliis manifesta,
4 diceretur ipsum tentare: & vtroque modo homo † Deum tentare potest, & vt homo tentans Dei experimentum capiat, & vt aliis etiam ipsum manifestum faciat, vt dicemus inferius.
5 Deus autem † hominem secundo modo tantùm tentat, vt illius virtutes aliis notas faciat.

Aduertendum secundò, dupliciter contingere, vt quis
6 Deum tentet. Vno modo † expreßè, altero tacitè, quòd alij vocant interpretatiuè.

Tentat expreßè, qui dicit, aut facit aliquid hac intentione vt experimentum capiat de Dei bonitate vel potentia, siue pro se, siue pro aliis: vt, qui à Deo petit miraculum, siue pro se, siue pro aliis: qui subit periculum, à quo non potest liberari, nisi à solo Deo, hac intentione, vt vel pro se, vel pro aliis Deum exploratum habeat.

Tentat autem tacitè, qui quamuis non habeat talem in-

tentionem

tentionem Deum tentandi, tamen id facit quod ex se tendit in hoc, putà vt Deus cognoscatur & probetur, quod quidem contingit dupliciter.

Vno modo cùm quis relictis mediis naturalibus, & à Deo ordinatis ad effectus proprios, quærit tales effectus aliqua alia via: vt, qui infirmus existens, volensque sanari, nollet naturale remedium adhibere, sed miraculosè sanari.

Altero modo, qui quærit sponte periculum, à quo, non nisi à Deo solo liberari, aut vix liberari possit: vt qui relicta scala vellet è turri se præcipitem per aëra dare, quamuis non haberet animum tentandi Deum.

Aduertendum tertiò † circa hoc peccatum. Tentare Deum 7
expressè, & per se, non licet, nisi ex diuina inspiratione, sicut fecit Abraham *Gen.* 15. qui, dicenti Deo, se daturum terram illam, dixit. *Vnde sciam, quòd possessurus sim terram hanc?* in hoc non peccauit, quia ex diuina inspiratione fecit. Similiter Achaz, *Isai.* 7. non peccasset petendo signum, quia præcepit Deus, *pete tibi signum*, immò peccauit non petendo, quia non obediuit præcepto diuino. Cùm verò talis inspiratio aut diuinum mandatum non est, non licet signa petere à Deo, ipsum tentando pro se: nam tunc ista tentatio procedit aut ex dubio, & ignorantia, quam habet homo de diuina potentia, aut sapientia, aut perfectione, & tunc est peccatum mortale, nisi dubium sit leue, & non omninò deliberatum, tunc enim esset veniale, & sic peccauit Zacharias venialiter, *Luc.* 1. cùm dixisset Angelo, *Vnde sciam hoc, ego enim sum senex? &c.* Aut nascitur ex curiositate, qua homo vult opera aliqua supernaturalia videre, & tunc ex genere suo est peccatum mortale, quia est irreuerentia notabilis Diuinæ maiestati illata. Cùm tamen materia leuis esset, peccatum faceret veniale. Rursus, † tentare Deum expressè pro aliis non licet, nisi 8
duplici accedente conditione.

Altera est necessitas, cùm, puta, non apparet facultas viam Dei aliter manifestandi, quo modo Elias Deum tentauit, vt populus incredulus eum reciperet, & Prophetas Baal occideret.

Altera est vtilitas, cùm, puta, speratur probabiliter fructus in his, quibus Deum manifestare volumus. Cùm autem aliqua harum conditionum deest, graue peccatum est, & mortale, cùm materia est grauis: vnde qui modò vellet miraculis vti ad confirmandam fidem, habentibus cognitionem ipsius sufficientem, peteretque à † Deo miracula coram hære- 9
ticis, grauiter peccaret, cùm non sit necessitas: sufficit enim

cis Ecclesiæ testimonium. Similiter, si non esset vtilitas : vnde, qui apud gentes externas vellet, in fidei confirmation[em], ignis fornacem subire, si nulla inde speraretur conuersio, peccatum esset mortale.

Rursus, Deum tentare tacitè, peccatum est ex genere suo mortale, nisi, vltra necessitatem & vtilitatem, sit res iusta, supra quam Deus tentatur. Vnde qui forte vellet futurum secretum alicuius cognoscere, vel similiter adulterium, aut tale quoddam peccatum, ignis probatione, vel huiusmodi mediis, quæ habentur *c. Mennam 2. q. 5. & tit. de purga. vulgat.* peccaret quamuis diuinum iudicium expectaret. Nam si mediis naturalibus potest id cognoscere, non est necessitas : si verò non potest, hoc modo velle id scire, iniustum est : nam secreta ad tribunal tantum Dei spectant. Liceret tamen hoc ex aliqua diuina inspiratione. Peccaret etiam qui absque necessitate, & vtilitate,

10 † pericula mortis, vel mali grauis subiret: vel qui in malo graui remedia naturalia sperneret : tentatio enim Dei esset.

ADDITIONES.

Vide D. Th. 2. 2. q. 97. Caiet. ibi. Val. d. 6. q. 14. Vig. c. 1. v. 4. D. Ant. p. 2. tit. 3. c. 10. Syl. v. Tentatio.

a *Vnde sciam, quòd.*] Vide Hier. ab Oleastro, & Pererium in hunc locum.

Mortale peccatum est in genere, tentatio Dei : potest fieri veniale : 1. si materialis sit tentatio (dum materiæ grauitate actus in suæ naturæ formam non redeat : 2. si deliberatio sit imperfecta, ex parte materiæ, dum formalis est Dei tentatio non accedit veniale peccatum : nam grauis est quæcumque de diuina perfectione dubitatio, Val. l. c. p. 2.

De secundo præcepto.

Quid iuramentum, quot eius species.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Iuramenti descriptio.*

2 *Iuramentum homini necessarium propter malum pœnæ.*

3 *Deus cur, & quot modis in iuramento inuocetur.*

4 *Creaturas per aliquas iuramentum factum, eo est maius, quò magis Deus in illis relucet.*

5 *Iuramentum quadruplex est.*

Secundum

SEcundum Decalogi præceptum habetur *Deut.* 5. *& Exod.* 10. in hæc verba: *Non assumes nomen Dei tui frustrà*, seu *in vanum.* In quibus verbis prohibetur iuramenti abusus. Vt igitur quid prohibitum sit, plenè cognoscatur, oportet de iuramento tractare, in quo primùm inquirendum est, quid ipsum sit. Videtur autem sic posse describi: *Iuramentum* † *est* 1
inuocatio diuini testimonij, in dicti alicuius confirmationem. Explico, homines non semper fidem adhibent dictis promissionibus aliorum hominum, simplici verbo affirmantium, negantium, aut promittentium: ob id, si Deum, in testem eorum, quæ affirmant vel negant, & in fideiussionem eorum, quæ promittunt, adducunt, idque per diuinam ipsius inuocationem, talis inuocatio iuramentum dicitur.

Fuit autem † iuramentum hoc homini necessarium, pro- 2
pter malum pœnæ, quod per peccatum incurrit: quia enim peccauit homo, perdidit illam auctoritatem & fidem, quæ simplicibus dictis eius adhiberi debebat: ob id Deus prouidit illi iuramenti remedium, vt quod ei ablatum erat per peccatum, suppleretur per iuramentum, in quo vnà cum homine Deus inuocatur in testimonium veritatis eius, quæ profertur, & ita intelligitur illud Matth. 5. *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod his abundantius est, à malo est*, scilicet, quod additur simplici affirmationi vel negationi, puta iuramentum, à malo pœnæ est, quam homo per peccatum incurrit, vt ibi Aug. *lib.* 1. *de ser. Domi. in monte cap.* 30. & habetur 22. *q.* 1. *can. Ita ergo*, interpretatur.

Meritò autem † Deus inuocatur in iuramento; nam ipse 3
summa veritas est, quæ nec fallit, nec falli potest. Ad confirmandum autem dicti veritatem, nihil potuit accommodatius ipsa summa veritate inuocari.

Aduertendum est tamen, Deum inuocari dupliciter [a] in iuramento.

Vno modo explicitè, cum nomine suo nominatur, dicendo per Deum, per Christum, per summam veritatem, testis sit Deus, & similia.

Altero modo implicitè, cùm in creaturis inuocatur, in quibus ipsius sapientia, potentia, & bonitas splendet. Qui enim iurat per sanctos, per cælum, per terram, per aliasque creaturas, Deum in eis relucentem inuocat. Si enim ipsas per se inuocat, cùm non sint rationis capaces illarum multæ, non esset iuramentum. Quare si iuramentum est, Deum in ipsis inuocari est necessarium, estque † maius iuramentum, quò 4
magis Deus in creatura relucet. Vnde magis est iurare per beatissi

beatissimam Virginem quàm per alios sanctos, magis per istos, quàm per cælum, magis per cælum, quàm per terram, & sic consequenter.

Habes igitur ex his, quid sit iuramentum: pertinet enim ad Religionem, cùm benè fit, cùm sit inuocatio Dei. Huius
5 ¶ quatuor sunt species b. Est enim iuramentum *Assertorium, promissorium, comminatorium, execratorium. Assertorium* est, in quo affirmatur, aut negatur aliquid præsens, aut præteritum: vt per Deum iste occidit hominem, per Deum non occidit. *Promissorium*, in quo futurum affirmatur, vel negatur promittendo: vt, faciam hoc per Deum. *Comminatorium*, in quo promittitur malum pœnæ: vt per Deum castigabo te, percutiam te, &c. *Execratorium*, in quo, siue promittendo, siue asserendo aliquid affirmatur, vel negatur, si apponendo pœnam, vt Deus me destruat, nisi hoc ita sit, aut nisi hoc faciam: similiter cùm dicitur per vitam, per caput meum, per filios, per vxorem: nam sensus est ita, Deum inuoco, vt nisi hoc ita sit, me vita priuet, capite, aut filiis. Hæ sunt species iuramenti: quamuis comminatorium, ad promissorium reducatur, execratorium ad promissorium & assertorium: tamen, maioris distinctionis gratia melius est ista distinguere.

ADDITIONES.

De hoc præcepto multa Azor. lib. 11. tom. 1. Catech. Roman. Canis.

De iuramento D. Aug. ser. 38. alias 30. de verbis Apostoli, D. Thom. q. 89. Scholast. in 3. d. 39. Nau. c. 12. an. 1. Sot. lib. 8. de iustitia, Val. q. 7. d. 6. Azor. à cap. 12. Caiet. summa, v. Iuramentum, & alij, Catech. Roman. in secundo præcepto, Canisius, Corona p. 3.

a *Dupliciter.*] Vide Caiet. loco citato.

b *Quatuor sunt species.*] Vide Val. p. 2. Azor. de variis iurisiurandi modis, & c. 2. & 3.

An liceat iurare, & quomodo.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Iuramentum licitum est, si, quomodo debet, fiat.*
2 *Iuramento duobus modis peccatur.*
3 *Infideles per falsos deos iurantes peccant, nec licet Christiano, illos ad iurandum inducere.*

4 Iura-

4 *Iuramenti conditiones tres.*
5 *Veritas triplex est.*
6 *Falsitas item triplex.*
7 *Mendacium & verum quando quis dicat.*
8 *Iurans quando mortaliter, & venialiter, vel neutro modo peccet, & num. 11. cum seq.*
9 *Iurare quando quis teneatur secundùm mentem aliorum, necne, aliqua vtens æquiuocatione.*
10 *Iuramentum extorquens ab eo, quem scio falsò iuraturum, an, & quando mortaliter peccet.*
13 *Iurans, & non intendens implere, est periurus.*

IVramentum, † si debito modo fiat, licitum esse adeò verum est, vt hoc negare sit hæreticum [a] contra scripturam. 1
Habetur enim Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomen illius iurabis.* Psalm. 69. *Laudabantur omnes, qui iurant in eo.* Idem definitur in bulla Martini V. in Concilio Constantiensi, est enim actus religionis, cùm sit inuocatio quædam Dei, seu diuinæ veritatis. Vnde in hoc secundo præcepto non prohibetur iurare, sed malo modo iurare, puta, frustra, aut in vanum. Dupliciter † autem contingit 2
malè iurare, & consequentur peccare in iuramento.

Vno modo, cùm in iuramento non inuocatur verus Deus. sed dij falsi, aut dæmon. Tale enim iuramentum est peccatum mortale. Vnde † peccant Gentiles & Pagani, iurantes per 3
suos falsos Deos: inest enim quædam inuocatio ipsorum. Peccaret etiam mortaliter Christianus, qui seriò sic iuraret: atque hæc est causa, cur non liceat Christiano inducere Paganum ad iurandum, vt docet S. Th. 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. quia est illos inducere ad peccatum: licet tamen ipsorum iuramenta acceptare, cùm ipsi se obligare volunt; non tamen ad tale iuramentum eos inducere.

Altero modo contingit homines malè iurare, cùm non seruantur tres conditiones in † iuramento, puta veritas, iustitia, & necessitas, quas colligunt Doctor. ex illo Ieremiæ 4. 4
Iurabis, viuit Dominus, in veritate, iudicio, & iustitia. De quibus tractare oportet in particulari per singulas species iuramenti, & ab assertorio incipiendum est.

Vt ergo assertorium iuramentum licitum sit, debent ista tria inesse.

Quorum primum est veritas, in cuius explicatione tria sunt notanda.

Primum est, esse † veritatem triplicem.

Prima 5

Prima est, quando quod dicitùr, conformatur rei, id est, ita est, sicuti dicitur, vt, si quis dixerit: frater meus est mortuus, & ita sit, veritas est.

Altera est, cùm quod dicitur, sic esse ille existimat, licèt non ita sit in re: vt cùm quis existimat fratrem suum mortuum esse, & dicit, frater meus est mortuus, quamuis ille viuat, tamen verum dicit.

Tertia est, cum quod dicitur, ita est, sicut existimat, & sicut in re est, & ista est veritas perfecta: vt, si frater alicuius verè est mortuus, & hoc idem ita esse existimans aliquis diceret, frater meus est mortuus. Sicut igitur triplex est veri-
6 tas, ita per oppositum triplex est † falsitas.

Prima, quando quod dicitur non conformatur rei.

Altera, quando non conformatur menti, & ei quod existimatur, quamuis conformetur rei.

Tertia, quando nulli conformatur. Primum falsum non
7 est mendacium, secundum & tertium sunt. *Est enim † mendacium, cùm homo dicit aliter quàm existimat in corde, quamuis à parte rei ita sit, vt dicit.* Et verum oppositum mendacio est, cùm homo dicit quod sentit, siue ita sit, siue non in re.

Aduerte igitur, veritatem in iuramento requisitam esse istam, qua homo dicit, sicut in corde sentit, quando autem dicit aliter quam putat, iuramentum est falsum, licèt ita sit in re.

8 Iurare † igitur falsum, id est, affirmare vel negare res aliter quam homo in corde credit, est mortale peccatum semper, quamuis materia sit leuissima: vt iurare mendacium otiosum & iocosum: ita habetur in citata bulla Martini V. immò propter quemcumque finem. Homo enim nec propter vitam propriam, nec propter proximi vtilitatem, aut totius reipublicæ debet iurare mendacium, & hoc faciendo, peccat mortaliter: & in vno tantum casu excusatur, cùm inaduertenter iurauit non considerando se iurare falsum: tunc enim veniale tantùm est peccatum. Iurare tamen falsum, id est, affirmare aliquid ita esse, quod non ita sit, dummodò, qui iurat, existimauit ita esse, non est mortale, nec veniale, nisi in tribus casibus.

Primus est, cùm non fecit vllam diligentiam cognoscendi quod iurabat, sed, leui coniecturæ credens statim iurauit. Qui enim absque diligentia iurat, quod in re non ita est, mortaliter peccat; non tamen, si diligentiam conuenientem adhibuit.

Secundus est, cùm dubius est de re, an ita sit, & ipse vt certam iurat: in hoc enim casu etiam mortaliter peccat.

Tertius casus est cùm paratus est iurare, quamuis sciret

rem

tem non ita esse: in hoc casu etiam mortaliter peccaret. Hoc est primum notabile contra veritatem iuramenti assertorij.

Secundò est notandum, aliquando † teneri hominem, non 9
solùm secundùm mentem propriam iurare, sed etiam secundùm mentem aliorum, id est, vti verborum significatione communi, quam qui audit, mente concipit: quamuis non semper teneatur ad hoc, sed aliquando licet vti æquiuocatione, & decipere audientem. Vt autem hæc omnia cognoscantur, sunt aduertenda tria puncta.

Primum est, cùm quis non peritus iurat, sed sua sponte, tenetur vti vocabulo secundùm communem significationem. & oppositum facere, est mortale peccatum. Ita tenet Syluest. *verbo iuram.* 3. §. 2. Vnde negotiatores, qui, vt res suas conficiant, vtuntur iuramento supra verba, contra communem sensum, & modum intelligendi, non excusantur à peccato mortali. v. g. iurant, se tanti emisse rem illam, quam vendunt, & tamen non est ita, nam minoris emerunt: illi tamen intelligunt illam rem simul cum aliis emptis tanti se emisse, vnde mortaliter peccant, quia sponte iurant contra mentem alterius.

Secundum est, qui peritus à superiore iurat, tunc si superior iuridicè & iustè iuramentum petit, tenetur iste iurare absque æquiuocatione, ad mentem iudicis, licèt vita priuetur: si verò contra iustitiam petit, potest vti æquiuocatione, & iurare suam propriam mentem, contra mentem iudicis. Verbi gratia, iudex petit iuramentum ab aliquo, vt dicat crimen, vel proprium, vel alienum, si iudex habet criminis testem vnum fide dignum, aut semiplenam probationem, aut præcessit infamia talis criminis, quia reus habetur iam huius criminis infamatus, tunc tenetur iurare verum secundùm mentem iudicis: si verò omninò est occultum, non debet iurare, & si cogatur, vtatur æquiuocatione, puta, nescio, intelligendo intra se, vt dicam tibi: vel non feci, intelligendo, nunc non feci; vel quid simile. Cùm verò crimen est perniciosum reipub. aut hæresis pertinax, licèt occultum sit tale crimen, debet iurare, & respondere secundùm mentem iudicis, cùm de alio petitur, nō cum de se: non enim tenetur se manifestare in tali iudicio.

Tertium est, cùm is qui petit, non est superior, aut iudex, tunc tripliciter potest petere.

Primò, cum violentia & cautione iniusta, & tunc, qui iurat, potest vti æquiuocatione: vt, si vir vxorem petat, si adultera, ista potest dicere, non sum, quamuis verum fuerit, intelligendo, vt tibi reuelem. Similiter, qui cogitur iurare se

acce

accepturum aliquam in sponsam, potest iurare se accepturum, intelligendo, si postea mihi placuerit.

Secundò, sine violentia, sed cum iustitia, vt qui emit, petit iuramentum à vendĕte de veritate & bonitate rei, & tunc non licet vti æquiuocatione. In hoc casu notat vnum Sylu. *verb, iurament.* 3. §. 2. posse responderi ad intentionem petentis remotam, idest, iuxta id, quod primò intendit: verbi gratia, cùm ciuitas aliqua non admittit ciues alterius, quia peste infectos putat, tunc custos petit ab aliquo veniente iuramentum, an veniat ex illa ciuitate; tunc si talis ciuitas verè non est infecta, potest iurare, non venio, intelligendo modò, quamuis veniat verè, iuxta mentem custodis. Similiter quamuis sit infecta peste, si tamen ipse non sit infectus, potest vti æquiuocatione, nam non fecit contra præcipuam intentionem custodis, seu ciuium illorum. Denique potest iurare æquiuocè, cùm iuramentum petitur ex ignorantia veritatis, quæ si sciretur, non prohiberetur talis, à quo petitur.

Tertiò potest petere rogando, & qui rogatus iurat, potest vti æquiuocatione, maximè cum non est reuelanda res, & importunus est, qui rogat, & precibus iuramentum petit.

10 Aduerte † tertiò circa veritatem iuramenti, quòd non solum peccat mortaliter, qui cum mendacio iurat, sed omnis, qui alios ad sic iurandum inducit? immò, qui iuramentum petit ab eo, quem probabiliter scit falsò iuraturum, dummodò qui petit, non sit publica persona, vt iudex; hic enim, ratione officij, debet obseruare ordinem statutum, potéstque petere iuramentum ab his, quos cognoscit falsum iuraturos, vt tenet S.Th. 2.2. *q.*99. *art.*4. Hæc igitur sunt circa veritatem iuramenti assertorij notanda.

Circa iustitiam aduerte, non sat esse verum iurare, vt iuramentum sit licitum, sed oportet cum iustitia iurare, id est, non debet homo iurare illud verum, quod reuelare peccatum est. Si enim quis occultum crimen reuelaret alicuius, ipsum infamando, peccaret, quamuis verum diceret, quia contra iustitiam facit, & si hoc verum esse iuraret, iterum
11 peccaret. Est autem hoc peccatum iuramenti mortale, cùm iniustitia, supra quam iurat, mortalis est: est autem veniale, cùm iustitia venialis est.

Rursus non satis est, cum veritate & iustitia iurare, nisi necessitas vel vtilitas adsit, nempe cum res quæ iuratur, alicuius est momenti, & cùm aliter non creditur, nisi iuretur. Qui verò iurat res nullius momenti, aut ea, quæ absque iuramento crederentur, absque necessitate iurat, peccat. Hoc autem

autem † peccatum non est mortale, sed tantùm veniale, nisi 12
adsit contemptus, aut periculum sit falsum iurandi ex mala consuetudine, secus veniale esset. Hoc habet Syluest. *verb. iurament.* 2. §. 8. vbi dicit hoc esse secundum omnes Doctores. Idem Soto *lib. 6. de iust. quæst.* 4. *artic.* 3. vbi dicit, si quis per Deum iurat pluere, cum pluit, vbi nulla necessitas apparet, nec est, solùm venialiter peccat. Idem Nauar. *cap.* 12. *num.* 3. & Caiet. *verb. periurium, in fine.* Hæc sunt de iuramento assertorio.

Hæc eadem tria seruanda sunt etiam in iuramento promissorio. Est enim seruanda veritas: vt qui sub † iuramento 13
promittit, intendat facere quod promittit: qui enim sub iuramento promittit, non intendens adimplere, est periurus contra veritatem iuramenti; & in omni casu & materia, & propter quemcumque finem qui contra veritatem iurat, mortaliter peccat, sicut in assertorio, nec excusatur à mortali, nisi ex imperfectione actus, vt suprà diximus. Est etiam seruanda iustitia cum veritate. Iustitia autem in hoc iuramento est, ne id quod promittit sub iuramento, sit peccatum adimplere. Qui enim se facturum aliquod peccatum iurat, peccat: & si quidem non intendit facere, iam est mortale, quia sine veritate iurat. Si autem facere intendit, tunc bis peccat, & ex intentione quam habet peccandi, & ex iuramento quod fit supra rem iniustam: & si quod iurat est mortale, mortaliter peccat; vt qui iurat se occisurum inimicum, aut non auditurum sacrum die festo, vel quid simile: si verò est veniale tantùm, tantùm venialiter peccat, vt tenet communis opinio. Ita dicit Caiet. *verbo periurium.* Sylu. *verb. iuram.* 3. §. 7. & Soto *lib. 2. de iustit. quæst.* 4. & alij. Qui enim iuraret se mendacium otiosum dicturum, aut se non facturum aliquid, quod ad consilium spectat, non ad præceptum, intendens ita adimplere, tam ex intentione, quàm ex iuramento, venialiter tantùm peccaret. Est etiam seruanda necessitas seu vtilitas, iis enim deficientibus, si adsint veritas & iustitia, solum est veniale peccatum, vt diximus de assertorio. Hæc dicta sint de promissorio.

De comminatorio eadem prorsus dicenda sunt, quæ iam de aliis dicta sunt: nam quantum ad hoc, non distinguitur à promissorio & assertorio. Sed quæ de his diximus, etiam dicenda sunt de execratorio: nam hoc aliquando incidit cum assertorio, cùm tali iuramento vtimur, ad confirmandam aliquam veritatem præsentem aut præteritam, aliquando etiam coincidit cum promissorio, cùm iuramus futura. Quæ

igitur de duobus prioribus dicta ſunt, de aliis duobus intelli-gi debent.

ADDITIONES.

a *Sit hæreticum.*] Nau.num.4.Val.p.4.
b *Tres conditiones.*] Nau.num.3.Azor.q.5.c.2.

De obligatione iuramenti.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *Iuramenti obligatio in quibus eiuſdem ſpeciebus cõſideretur.*
2 *Iuramentum promiſſorium, quod quis licitè cum intentione ſe obligandi fecit, an teneatur adimplere ſub mortali peccato, necne; voluit ratione, vel*
3 *Materiæ, vel*
4 *Euentus, vel*
5 *Modi iurandi, vel*
6 *Relaxationis ab eo cui promittitur.*
7 *Iuramentum comminatorium an & quando obliget.*
8 *Iuramentum item execratorium.*

1 OBligatio † iuramenti in his iuramentis eſt conſideran-da, quæ ſupra aliquod futurum fiunt; ibi enim manet homo obligatus poſt iuramentum, adimplere quod iura-uit: modò igitur de aſſertorio nihil dicendum eſt, ſed de aliis tribus. Eſt igitur † tanta obligatio horum, vt qui iurauit
2 quocumque modo aliquid, quod iurare fuit licitum, & cum intentione ſe obligandi iurauit, tenetur adimplere ſub mortali peccato, quamuis ſit res leuis, & parui momenti. Po-nam duo exempla, per quæ alia intelligentur.

Primum, eſt ſi quis fuit à latronibus in via comprehenſus, qui noluerunt dimittere ipſum, quin priùs iuraret ſe poſtea daturum centum aureos, tunc hic iurarit ſe daturum, ſi, cum iurauit, intendit verè dare, tenetur ſub mortali dare poſtea: ita tenet Soto *lib.8. de iuſtit.quæſt.2. artic.3.* Verum eſt, quod iſte potuit æquiuocè iurare, ratione coactionis, dicendo, iu-ro, me daturum, & intra ſe dicere, ſi mihi libuerit, & tunc non tenetur, quia abſolutè non iurauit daturum.

Alterum a eſt, ſi quis in carcere detentus, à cuſtode vel iu-dice dimittitur, cum iuramento redeundi, iſte talis tene-
poſte-

postea redire, etiam cum periculo mortis: si tamen carcer erat iniuriosus illi, quia non secundùm iustitiam illic detinebatur, poterat æquiuocatione vti; si tamen intendit se obligare & redire, redire verè tenetur, ita tenet Syluest. *verb. iuram*.4. § 26. & est communis doctrina. Vide Couar. *lib*.1. *varia. resol. cap*. 2. qui tenet cum aliis, non teneri obseruare iuramentum, etiam cum intentione redeundi factum. Obligatur denique homo, ad veritatem iuramenti implendam, sub peccato mortali. Sunt tamen aliqui casus, in quibus iuramentum non tenetur homo adimplere, sed absque peccato non implet.

Primus [b] est, ratione † materiæ. Cum enim quod iurauit est mortale, peccauit quidem mortaliter cùm iurauit, sed non debet adimplere, alias mortaliter peccabit implendo. Similiter si fuit veniale, non debet implere: vt qui iurauit se non mutuaturum alicui aliquid, vel numquam fideiussurum, vel alia similia, peccatum fuit veniale iurare, non tamen debet implere, nec vllo modo peccat non implendo. 3

Idem est iudicium de re indifferenti, nec bona nec mala; veniale enim est iurare, nec homo implere tenetur.

Secundus casus est, ratione † euentus, in quo multa continentur. 4

Primum, quando iurauit quis aliquid, sed postea, cum implendum est, euenit aliquid, quod impossibile facit illud, tunc non implere, non est peccatum: vt qui iurauit se tali die ieiunaturum, & accidit tali die eum malè habere vt abstinere non possit absque suæ vitæ periculo. Rursus, qui iurauit se conuenturum aliquem tali die, & post ipse comprehensus detinetur in carcere, vel ille alius longè discessit, non tenetur implere promissum. Hic tamen [c] obseruandum est, quòd si, cùm iurauit probabiliter cognouit se posteà non valiturum implere, peccauit iurando, quia tunc defuit intentio, aut fuit dubius de implendo, & est tunc mortale. Non enim dubium, pro certo iuramento firmandum est. Loquimur autem de certitudine morali, quæ semper Dei voluntatem supponit; alias, nullus possit pro rebus futuris iurare.

Secundò, si iurauit aliquid bona quidem intentione, & bonum, tamen postea accidit aliquid, quod impletionem facit malam, & peccatum, tunc non est promissum implendum: verbi gratia, iurasti te daturum ensem alicui, tamen postea, cùm dandus erat, factus est ille mente captus, tunc non est dandus. Rursus, iurasti te facturum quod alter vellet, aut peteret, tunc ille petit à te aliquod peccatum, non teneris im-

plere ; sic Herodes non tenebatur adimplere promissum filiæ Herodiadis factum, cùm illa petiit caput Ioannis Baptistæ *Matth.*14.*Marc.*6.

Tertiò, si postea euenit aliquid, quod est inductiuum alicuius notabilis mali temporalis : vt si quis iurauit se ire Lauretum tali die, si postea accidat in via esse inimicorum exercitum, qui omnes transeuntes occidit, aut capit, non tenetur cum isto periculo implere quod iurauit.

Quartò [d], si postea euenit aliquid, quod est in præiudicium maioris boni : vt si iurauit quis, se conuenturum aliquem tali tempore, & accidit tunc infirmum indigere illius præsentia, non tenetur. Similiter, si accidat aliud maius bonum, ad quod homo tenetur, seu quod tunc omittere malum esset.

Quintò, si aufertur ratio iuramenti : vt, si seruus iurauit se obediturum Domino, & clericus Episcopo, si postea desinit esse eius Dominus, vel ab Episcopatu deponitur, non obligat iuramentum. In his omnibus iuramenti obligatio cessat ratione euentus.

5 Tertius casus [e] est, ratione † modi iurandi : nam ex interpretatione ipsius iuramenti, homo aliquando simpliciter non obligatur ad seruandum promissum : vt ; si duo honoris gratia contendunt de primo ingressu, neuter vult primus esse, sed alteri cedere ; si dicat vnus, per Deum non ingrediar, tamen postea ab altero victus ingrediatur, non est periurus, quia iuramentum sic intelligitur, quantum est ex me, non ingrediar primus.

6 Quartus casus est, ratione † relaxationis ab eo, cui promittitur. Si enim iuraui, me tibi daturum pecunias, si postea remittis, non teneor dare. In his omnibus non obligat iuramentum promissorium.

7 Circa comminatorium † autem idem ferè dicendum est. Cùm enim sit comminatorium, quoties malum aliquod pœnæ promittitur, quoties ipsum inferre malum est, cessat obligatio. Sunt etiam aliqui casus, in quibus licèt à principio bonum fuerit, tamen postea non obligat.

Primus est, quando interuenit aliquid, quod facit melius non implere promissum, quàm implere, sicut fuit in iuramento Dauid, quo mortem Nabal iurauit, tamen precibus Abigail interuenientibus, melius fuit illi acquiescere, quàm implere iuramentum, 1. *Reg.c.*15.

Secundus est, quando mutatur status rei : vt, qui iurat se castigaturum seruum, vel filium, si postea supplex veniam petat, corrigi paratus, non tenetur implere, quia iuramentum obli

obligabat, seruato statu eodem, in quo seruus, seu filius non erat correctus, nec animum mutauerat.

Tertius est, cùm malum inferendum inutile speratur, aut maioris boni impedimentum. Si enim constat aut creditur pòst, talem pœnam fore inutilem seruo, aut filio; aut ex illius illatione, pax domus perturbatur, eo quòd insurgat rixa cum vxore vel familia, non debet iuramentum implere: peccauit autem, quia ista præuidens iurauit: nam tunc est, iurare, malum culpæ. De execratorio † idem dicendum est, quod de istis: atque hinc patet, quando, & quomodo liceat iuramentum in quouis genere. 8

ADDITIONES.

a *Alterum.*] Vide Nauarrum numero 18.
b *Primus.*] Nau. num. 15. 16. Azor. c. 5. q. 1. est etiam mortale peccatum iurare te facturum aliquid, quod scias à te fieri non posse, ibid.
c *Hic tamen.*] Nau. num. 22.
d *Quartò.*] Vide Azor. q. 5.
e *Tertius casus.*] Armilla v. iuramentum, num. 11. Caiet. loc. cit. art. 7. dub. 2. Sot. l. 8. q. 1. art. 7.

Anglos iuuenes in Anglorum Collegium Romæ coaptatos iureiurando promittentes se, confecto studiorum curriculo, in Angliam ad publicè fidem Christi tuendam ituros, ob iurisiurandi religionem, ad religiosum institutum sese recipere posse negat. Nau. affirmat, Azor. q. 4. l. c.

Eum, qui iureiurando rem minimam promisit, mortiferè peccare, si non seruet: affirmant Philiar. tom. 1. lib. c. 3. Cou. lib. 1. variatum resolut. c. 1. n. 2. Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1. negant verius Nau. n. 10. & 40. Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. Azor. q. 3. loco citato, quia non est hoc mendacium iureiurando corroboratum. Vide c. 54. de 7. p. m.

Malus iurandi habitus non est mortale peccatum, quia non est actus. Quod si quis hoc habitu laborat, iuret ita subitò, vt plena animi deliberatio iureiurando posterior sit, lethaliter non peccat. Azor. cap. 3. quæsito 3. De hac re Sot. loco citato quæstione 2. art. 3. Nau. num. 6. peccat autem mortiferè, qui iurando se exponit probabili periurij periculo, & qui ex vsu ita iurat, vt cogitare nolit, verum ne sit, an falsum quod iurat. Azorius loco citato.

De iuramenti dispensatione.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

1 *Annullatio iuramenti quid sit, & ad quos pertineat.*
2 *Dispensare & commutare iuramenta ad Episcopum & Papam pertinet, & quando, aut quomodo.*
3 *Dispensare Papa, an & quando possit iuramentum, in tertij vtilitatem.*
4 *Absoluere à peccatis contra iuramenta facta, an possit Confessarius ordinarius.*

QVemadmodum circa votum considerantur quatuor, annullatio, dispensatio, commutatio & absolutio, sic etiam
1 circa iuramentum. Annullatio † seu relaxatio *est ipsum iuramentum pro nullo declarare.*

Pertinet autem ad superiores, in eo, qui superiores sunt, vt ad patrem respectu filiorum, ad dominum respectu seruorum, ad maritum respectu vxoris, sicut de voto, ad Pontificem respectu cleri, vt habet S. Tho. *2.2.q. 89. art. 9.* est enim dominus rerum ecclesiasticarum. Vnde qui iurauit se collaturum alicui beneficium ecclesiasticum, vel aliquid aliud ecclesiasticum, se habet ad Papam, vt seruuus ad dominum, potéstque Papa relaxare absque vlla causa, pro sua voluntate, huiusmodi iuramenta.

2 Dispensare † verò & commutare, ad Episcopum & Papam pertinet, cùm tamen est causa talis dispensationis: potestque Episcopus dispensare & commutare in illis tantum iuramentis, in quibus, si vota essent, posset dispensare, vt Caietanus [a] *2.2. q.89. art.9.* Vnde illa quinque iuramenta Papæ reseruantur, quæ, si vota essent, ipse solus posset: vt iuramentum castitatis, religionis, peregrinationis Ierusalem, Compostellæ, sancti Petri Romæ. Quando autem [b] est iuramentum in alicuius tertij vtilitatem non potest absque voluntate tertij
3 etiam à Papa † dispensari, sicut nec Papa potest auferre rem alterius: vnde qui alteri promittit sub iuramento pecunias, tenetur adimplere, nisi ille, cui promissæ sunt relaxare. Duo casus sunt, in quibus posset tale iuramentum dispensari, aut commutari, aut relaxari.

Vnus est, in pœnam illius, cui factum est iuramentum: vt enim potest pecunia mulctare, ita potest iuramentum illi factum

ctum relaxare, & sic relaxat excommunicato factum iuramentum in eius pœnam, 15.*q.6.c.nos Sanctorum, & c.iuratos.*

Alter est, cùm tale iuramentum factum est vi, aut metu, aut fraude alterius. Cùm autem iuramentum non est in vtilitatem alterius factum, tunc ipsemet, qui iurauit, potest in id, quod apertè melius est, commutare: cùm autem in vtilitatem alterius est, non potest, sed quod promisit, tenetur implere, nisi ab altero acceptetur commutatio, vt diximus de voto. Confessarius autem ordinarius potest † absoluere à peccatis contra iuramenta factis, non tamen absque aliquo priuilegio iuramenti facti obligationem auferre. Hæc sunt, quæ maximè de iuramento spectant ad Confessarium; & etiam hæc sunt, per quæ hoc præceptum declaratur. 4

ADDITIONES.

De hac re Azor.c.9 vbi de relaxatione multa.

De commutatione c.10. De interpretatione c.8.

a *Vt Caiet.*] Sot. etiam q.1. art. 9. Azor.c.9. quæst.3. contrà Tabul.

b *Quando autem.*] Azor.q.10.l.c.

Petere, vel concedere iurisiurandi relaxationem, sine iusta causa, non licet, & relaxatio, si fiat inutilis est: nam humana auctoritas non potest, sine caussa relaxare quæ sunt naturalis aut diuini iuris. Azor.q.9.ex communi.

Episcopus potest in iis rebus iusiurandum relaxare, in quibus potest & votum. Abbas in c.quanto, de iureiurand.n.8. & alij Canonum periti, Azor.q.6.

De tertio præcepto Decalogi.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Sabbati significatio, & n.3.*

2 *Sabbati præceptum datum à Deo Iudæis ob tres causas.*

4 *Sabbatum quomodo Ecclesia post Christum custodiat. Dominica dies quare ita vocetur.*

5 *Festa omnia ab Ecclesia celebrata, intelliguntur in præcepto Sabbati, & quæ sint remissiuè.*

6 *Festi circa quantitatem, standum est locorum consuetudini.*

7 *Festum ad sanctificandum, duo necessaria.*

8 *Operum tria sunt genera; Animæ opera quæ, & an prohibeantur in festo.*

9 *Aduocato quæ sint in festo circa lites licita.*
10 *Iter & venatio, etiamsi pecunia fiat, in festo licita sunt. Item artes gladiandi, saltandi & pulsandi instrumenta, in festo exerceri.*
11 *Mechanicas artes non licet diebus festis exercere.*
12 *Mercatus & nundinæ quæ prohibeantur in festo.*
13 *Sententia ciuilis, & iudicialis strepitus, in festo prohibitus, & num. 16.*
14 *Notarij peccant, qui seruant pro festis implere chartas, quas reliquis diebus in breui notarunt.*
15 *Testes examinari, an & quando possint festo die.*
17 *Sententia mortis, aut in causa criminali, an & quando in festo possit ferri.*
18 *Iuramentum iudiciale in festo sumi non potest.*
19 *Festum ab benè sanctificandum quid sit necessarium.*
20 *Peccans mortaliter in festo die, non bis peccat, sicut nec in peccato non contritus.*

TErtium hoc præceptum habetur Exod 20. in hæc verba: *Memento, vt diem Sabbati sanctifices*: vnde communiter desumptum est carmen, *Sabbata sanctifices.*

Primùm igitur, quid sit Sabbatum, oportet exprimere. Si
1 autem nomen attendamus, † Sabbatum a idem est, quod quies, vt Sabbatum non sit aliud quàm dies vacationis ab his operibus, in quibus homo se exercere solet, vt Dei operibus intendat. Dominus Deus hoc præceptum Sabbati primùm per Moysen Iudæis dedit, erátque illa septima dies, incipiendo à Dominica inclusiuè.

2 Fuit autem eis hoc † præceptum datum ob tres causas.

Prima est ob memoriam illius beneficij insignis, putà creationis. Sex enim diebus operatus est cuncta, & die septima quieuit ab omni opere facto: quam diem præcepit obseruandam Iudæis, ne tantum beneficium ab ipsorum mentibus excederet: & ne errore Gentilium tenerentur obcæcati, qui mundum putabant æternum.

Secunda causa fuit, ob figuram Christi Domini in lege promissi. Christus enim integro sabbato quieturus erat per mortem in sepulchro. Ob id Iudæi, in figura, Sabbato quiescebant ab omni opere, non necessario vitæ.

Tertiò ad quietem corporum. Est enim homo animal mortale, cui vires deficiunt labore continuo, quare voluit Deus diem interponere, in quo homines & iumenta quiescerent, laboríque venturo vires reficerent.

Aduer

Aduerte tamen b, quòd quamuis † Sabbatum principali 3
significatione, diem septimam significet, tamen nomine
eius comprehenduntur aliæ Iudæorum festiuitates, quas
Iudæi obseruare tenebantur. Ecclesia nostra modò post Christum etiam † Sabbatum custodit, sed non diem septimam vt 4
Iudæi, at octauam, quæ Dominica dicitur. Ratio hæc est,
quia Iudæi non receperunt maius beneficium aliquod creatione, ob id, ipsum beneficium creationis ante omnia obseruabant. At Christiani aliud maius beneficium receperunt, quod est recreationis & redemptionis, quod consummatum est in resurrectione Christi, facta octauo die: ob id diem octauam, in huius tanti beneficij memoriam, obseruant, vocántque Dominicam, quia noster Dominus Christus in ipsa totum opus redemptionis perfecit. Est etiam alia causa huius diei festi, quod nobis promissiones factæ sunt regni cælestis, quales Iudæis non erant factæ: bona enim terræ illis promittebat Deus, & nobis bona cælestia. Cum autem ista perficienda sunt octaua ætate mundi, in qua generalis erit resurrectio, ob id, ad promissionis certificationem, nos diem octauum celebramus.

Quamuis autem hoc festum præcipuum sit, tamen etiam
nomine Sabbati in hoc præcepto, alia † festa intelliguntur 5
quæ ab Ecclesia celebrantur, de quibus habetur *vltimo cap. de feriis.* quorum quædam sunt obseruata in vniuersali Ecclesia de præcepto, quædam in particularibus Ecclesiis, ob peculiarem earum deuotionem. Sunt autem particularia, cùm de præcepto sunt ita obseruanda, ab omnibus illius Ecclesiæ, sicut festa vniuersalia ab omnibus omnium Ecclesiarum. Ecce igitur quid per sabbatum intelligere oportet. Ad-
uertendum † tamen.quòd standum est consuetudinibus loco- 6
rum circa quantitatem festi. Vbi enim consuetudo est celebrare festum à nocte diei præcedentis, ita obseruandum est: vbi autem à media nocte, similiter: vbi à diei principio, simili ratione.

Inquirendum tamen est modò, quo pacto sit † festum sàn- 7
ctificandum? in cuius gratiam aduerte, festum posse sanctificari, & posse bene sanctificari. Ad sanctificandum duo sunt necessaria; vnum est facere, alterum est abstinere. Quod faciendum est, id est, sacrum audire, de quo dicemus inferiùs in præceptis Ecclesiæ. Abstinendum autem est à duplici opere, & ab opere seruili, & ab opere ab Ecclesia prohibito.

Pro declaratione operis seruilis aduerte esse tria † operum 8
genera.

Quoddam est genus operum, quæ dicuntur animæ. Hæc autem sunt opera, quæ ipsius animæ sunt, vt intelligere, orare, meditari, studere, videre: aut etiam ad talia animæ opera ordinantur, vt disputare, docere, legere, scribere, pertinentia ad studium. Omnia enim ista hoc nomine comprehendimus, scilicet opus animæ. Hæc opera non prohibentur in festo: vnde licet studere, legere publicè, etiam pro pecunia, disputare, exhortari, & concionari: non enim talia prohibentur opera. Hinc fit
9 vt liceat † aduocato studere in festo super lites, & quæ stude scribere, & informare etiam iudices scripto, & propter pecuniam, quia sunt & ista animi opera. Ita Soto *lib. 2. q. 4. art.* & Nau. *c.* 13. *n.* 1.. Caiet. 2. 2. *q.* 122. *art.* 4.

Alia sunt opera corporis, sed communia quidem omnibus ex se, tam potentibus, quàm ignobilibus, dominis & famulis, vt iter facere, venari, saltare, vti musicis instrumentis. Et hæc
10 etiam non sunt prohibita in die festo. Vnde licet † iter facere, audito tamen sacro, licet venari, & alia huiusmodi facere. Tamen aduerte, cùm venatio, & iter ex officio fit, ex se non licet, vt dicit Syl. *verb. venatio.* & tamen consuetudo iam obtinet ista non esse illicita, & ita tenet Nau. *loco citato*, quamuis pecunia fiant. Licita etiam sunt exercitia artium quarundam: vt, gladiandi, saltandi, pulsandi instrumenta, licet pecunia fiant.

Tertia opera sunt, quæ ex se famulatum quendam habent, quo homo homini seruit, & famulatur: vt suere, arare, & alia
11 † mechanica: & talia sunt prohibita, dicunturque seruilia, quia ad famulatum quendam pertinent. Non licet igitur hæc opera exercere diebus festis. Atque hoc opus est seruile, à quo abstinendum est. Opus autem ab Ecclesia prohibitum habetur *c. vlt. de feriis*, vbi quædam prohibentur opera, quæ non omninò mechanica videntur.

12 Primum est, † mercatus. Sunt autem tres mercatus.

Primus, qui bis in anno, aut ter singulis fit annis, dicunturque nundinæ: & hæ non sunt prohibitæ: aut si sunt, consuetudo obtinet, licitas esse diebus festis; nisi in aliquo loco consuetudo contrarium obtinuerit: dummodo tamen sacrum audiatur.

Secundus est mercatus, qui singulis fit hebdomadibus, & hic non licet diebus festis, nisi in aliquo loco consuetudo contrarium obtinuerit.

Tertius mercatus est, emptiones & venditiones particularium, quæ fiunt quotidie, & hæ etiam prohibentur in isto canone.

Secundum opus est placitum, id est, † sententia ciuilis, & 13
strepitus iudicialis Iudicum, & Notariorum, & aliorum in tale iudicium concurrentium, & hoc est prohibitum. Vnde non licet iudicibus sententiam ferre: immò in foro etiam exteriori nulla est. Nec licet Notariis scribere; nec ipsis transcribere scriptoribus. In quo maximè apparet † Nota- 14
riorum peccatum, qui seruant pro festis implere chartas, quas reliquis diebus in breui notarunt. Nec licet dicta † 15
testium examinare nisi ob necessitatem aliquam, puta quia alio tempore commodè testes, vel personæ haberi non possunt. Licet † autem iudicibus, ex concessione Pontificis, non 16
omnibus, sed ruralibus, in diebus festis vti iudicio, quando homines illius pagi, aliis diebus suis sunt operibus intenti, quæ non possunt absque incommoditate dimittere. Nauar. cap.19.num.13.

Tertium est, † sententia mortis, aut in causa criminali: 17
hæc enim fieri non potest, nisi vrgente necessitate, quia non potest aliter commodè fieri: vt in belli tempore fit, aut quando periculum est non exequendi iustitiam, nisi tunc sententia feratur.

Quartum est prohibitum † iuramentum iudiciale: hoc 18
enim non licet: immò nullum est in foro exteriori, cùm in festo sumitur. Hoc opus igitur est, à quo abstinere debemus in die festo, illudque sufficit ad festi sanctificationem.

Ad † benè autem sanctificandum, vltra hoc, aliud est ne- 19
cessarium, puta, vt qui est in mortali, tunc conteratur, & ad Dominum conuerti studeat: qui verò est in gratia, diuinæ vacet contemplationi, & bonis operibus, vterque autem à nouo peccato abstineat. Aduerte tamen, quod homo tenetur sub mortali ad sanctificandum festum; sed non tenetur sub mortali ad benè sanctificandum: vnde non est audiendus Scot.3.*sentent. distinct.*27. qui dicit, in die feste † peccantem 20
mortaliter, bis peccare, quia ratione temporis est nouum peccatum mortale, & necessaria circumstantia confessionis. Similiter eum, qui de peccato non conteritur, peccare mortaliter: hoc enim est falsum, nec vllo modo populo prædicandum. Licèt enim grauius peccet, qui peccat in die festo, tamen non est grauitas mortalis, nec circumstantia necessaria confessionis. Et ratio est, quia finis festorum est sanctitas ipsa, quemadmodum dicit Scotus. Ad finem c autem nullus obligatur alia obligatione, quam mediorum: non enim obligor ad carnis macerationem, quæ finis est ieiunij, sed ad

ipsum

ipsum ieiunium. Ita solùm obligor ad illa duo in festo præstanda, non ad finem, quamuis consilium sit optimum, omnia ista exequi in die festo. Vide Soto [d], & Nauar. *loco citato*, & Caietan. *verb. festum*, qui nobiscum sentiunt.

ADDITIONES.

Vide Sotum lib. 2. q... artic. 4. de iustitia D. Th. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. D. Ant. part. 2. tit. 9. c. 7. Sylu. v. Dominica, Armil. v. Festum, Nau. c. 13. Lopez p. 1. c. 2.

a *Sabbatum.*] De Sabbato Perer. in c. 2. Gen. v 4. 5. 6. Catechism. Rom. Sot. loco citato, Sigonius lib. 5. c. 8 de Rep. Heb. Canis. de tertio præcepto, Tolet. in c. 5. Ioan. anno 11. vbi docet cur Sabbatum in diem Dominicum mutatum sit; Did. Stella in Lucam.

b *Aduertendum tamen.*] Nauar. cap. 13. num. 5.

c *Ad finem.*] Vide Nau. c. 13. num.

d *Soto.*] lib. 2. q. 4. Nauar. num. 7. Azor. lib. 7. cap. 12. q. 1. Valent. tom. 3. dist. 5. q. 19. p. 1. Ioan. Medina tract. 1. de pœnitent. q. 6.

Festa loci, vbi aliquis est, seruanda sunt; non autem patriæ, si diuersa sint. Vide Lopez. Nauar. num. 5. l. c.

De peccato non sanctificantis festa.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Festa non sanctificans an semper mortaliter peccet.*
2 *Tondens vnum in die festo ob aliquam commoditatem, non peccat mortaliter.*
3 *Opera seruilia in Dei cultum, quæ diebus festis permittantur.*
4 *Necessitas quæ excuset in die festo operantes, cum numeris sequent.*
5 *Testamenta in die festo confici possunt.*
6 *Piscatio quæ festo die permissa.*
7 *Pietas in bonum, & vtilitatem proximi aliqua permittit opera in die festo.*
8 *Reipublicæ ob bonum quæ diebus festis condantur.*
9 *Papæ aut Episcopi de licentia operans die festo excusatur.*

1 NOn sanctificare † festa, ex genere suo mortale est, cùm sit contra diuinum præceptum. Excusatur tamen ob

ob materiæ leuitatem. Cùm enim aliquod opus paruum est, non est mortale: vnde † tonsori vnum in die festo tondere 2 ob aliquam commoditatem, quia non illi aliter vacauit, vel nullum est peccatum, aut ad summum veniale. Cùm tamen materia est magna, vel continua, quia singulis diebus fit, tunc mortale est, nisi excusetur in sequentibus casibus, in quibus licet absque peccato in die festo operari seruilia.

Primus est, in Dei cultum [a]: cùm enim † opera seruilia im- 3 mediatè in Dei cultum ordinantur, nec nisi in festo fieri possunt, licita sunt, vt sonare campanas, portare cruces, & similia. Dixi, quæ immediatè ordinantur: nam remota opera, vt colere agros ecclesiarum, aut ædificare ipsarum domos, non licet, nisi alicuius ecclesiæ valdè pauperis, cui aliter vix subueniri potest. Dixi etiam, quæ in festo fieri debent: nam coquere hostias, ornare templorum parietes, non licet in die festo, cùm fieri possunt ante festum; secus, quando non ita fieri poterunt: quamuis quocumque modo ista facere, etiam cùm ante fieri potuissent, ex se non sit mortale peccatum.

Secundus casus est, ob † necessitatem. Est autem multiplex 4 necessitas.

Prima corporalis propria, ob hanc enim licèt operari. Vnde, licet pauperi, qui aliter non potest ali, nisi manuum labore diuino, etiam in festo laborare secretè, ratione scandali, dum tamen sacrum audiat priùs. Altera necessitas est corporalis proximi, puta infirmitas, ratione cuius licet omnia opera ad hanc necessaria admouere. Vnde excusantur medici, tonsores, pharmacopolæ, & alij suam ad hoc operam exhibentes. Excusantur etiam notarij † testamenta conficientes. 5 Est etiam necessitas proximi, corporalis victus: ratione cuius excusantur qui carnes vendunt, occidunt animalia, & vendunt necessaria illis diebus festiuis ad victum.

Tertia necessitas est rei propriæ, vel proximi. Vnde licet, ne damnum aliquod homo patiatur in re, operari in die festo, cùm probabiliter pateretur damnum, nisi illa opera fierent. Vnde licet in tempore messis metere, & tempore autumni serere, cùm timetur periculum aliquod temporis non opportuni; & ratione huius excusantur operarij, quorum opera intermitti non possunt absque damno: vt, qui vitrum fundunt, & qui nauigant, & similes.

Quarta est, ad euitandum damnum corporis. Vnde licet tempore belli aggeres necessarios struere, muros ædificare, & similia.

Quinta necessitas est, cùm perditur occasio magni lucri; vt

in

in piſcatione halecum & thynnorum, qui non niſi certis
6 diebus veniunt, tunc licet † piſcari in die feſto, *cap. licet, de feriis.*

Sexta ex vi ſeu violentia: vt cum famuli, vel ſerui laborare in die feſto coguntur à dominis. Nauar. *c.* 13. *num.* 17. quod intellige de obligatis ad ſeruiendum, dummodò non cogantur à dominis in fidei contemptum: tunc enim mors potiùs eſt obeunda. In his omnibus neceſſitas excuſat.

7 Tertius caſus eſt, † pietas in bonum & vtilitatem proximi indigentis. Vnde licet ſepelire mortuos. Licet etiam pro egeno laborare, dummodò in graui neceſſitate ſit, aliàs non. Vnde dicit Caietanus, non licere vias ſternere publicas pro viatoribus, aut pontes erigere, niſi vrgeat neceſſitas, cùm alio tempore fieri poſſunt.

8 Quartus eſt, bonum † Reipublicæ, vnde licet iſtis viatoribus publicis, in Reipublicæ vtilitatem, iter conficere. Licet etiam in publicis ſolemnitatibus præparare vias, & conſtruere loca pro ſpectaculis, quando non poſſunt fieri niſi in ipſo feſto.

9 Quintus caſus eſt, † Pontificis aut Epiſcopi licentia expreſſa, cùm id concedit; aut virtualis, cùm aliqua opera videt & diſſimulat. In his caſibus licet in feſto operari, extra quos non licet, ſed ſeruanda ſunt feſta modo prædicto.

ADDITIONES.

Vide Nauarrum à num. 6 Lopez loco citato.

a *In Dei cultum.*] Syluest. l. c. q. 4.

Opera per ſe non ſeruilia ſi quis lucri cupiditate inflammatus præſtet, non ideò ſeruilia efficiuntur, Caiet. Nauar. n. 5 l. c. *Tranſcribere diebus feſtis lucri gratia non licet, quia eſt ſeruile opus.* Nau. c. 13. n. 14. *Sutores diebus feſtis poſſunt vendere calceos, præcipuè ruſticis, qui aliis diebus ad vrbem venire nequeunt: idque ob conſuetudinem.* Rodriquez. c. 122. num. 4. & Nau. conſilio 1. de f.^a

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER V.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Parentum sub criminibus quatuor personarum genera, in quarto Decalogi præcepto comprehenduntur.*
2 *Decalogi præcepta sunt fundata in iustitia, vt per sufficientiæ rationem ostenditur num. seq. Iustitia quid sit.*
3 *Iustitiæ quatuor sunt partes.*
4 *Filij parentibus tria exhibere tenētur. Amor filij in parentes in quibus consistat.*
5 *Pia opera testamentis ordinata differens absque iusta causa, mortaliter peccat.*
6 *Religionem ingrediens filius, qui potest iuuare patrem, mortaliter peccat, & tenetur egredi.*
7 *Necessitate in extrema filiorum & patris, filius tenetur potius subuenire patri, quàm filiis.*
8 *Obedire in quibus filius debeat parentibus.*
9 *Reuerentia parentibus exhibenda.*
10 *Filius in iudicio cōtra patrē an & quādo possit esse accusator.*
11 *Parentes erga filios ad quæ teneantur.*
12 *Matrimonio iungens, vel in monasterium trahens inuitos filios vel filias grauissimè peccat.*

ABSOLVTIS præceptis primæ tabulæ, quæ ad Dei honorem pertinebant, nunc de præceptis secundæ tabulæ tractare oportet: vnde meritò hunc librum, maioris distinctionis gratia, à præcedenti separauimus. Hæc autem pertinent ad dilectionem proximi, sicut illa primæ tabulæ ad dilectionem Dei pertinebant. Inter hæc, primum, quod ordine quartum est,

est, ponitur præceptum honorandi patrem & matrem, quod habetur Exodi 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.* In cuius explicatione duo perpendenda sunt. Alterum est, qui vocentur hîc pater & mater. Alterum, quomodo sint pater & mater honorandi.

Circa primum, vt benè aduertit Concil. Colon. & Doctores in explicatione † huius, quatuor genera personarum sub his nominibus comprehenduntur, saltem sub patris nomine. Primum est *parentum*, qui nos secundùm carnem genuerunt. Alterum est *superiorum, potestatem spiritualem habentium*, vt sunt Episcopi, Curati, Pastores. Tertium est *potestatem sæcularem habentium*, quales sunt Reges, Principes, Duces, Domini. Quartum est *aliorum, qui aliquam supra nos potestatem habent*, quales sunt magistri, tutores, & alij huiusmodi: omnes isti sub hoc præcepto includuntur: quamuis primum locum obtineant patres, primo modo considerati: ordine tamen suo de omnibus oportet dicere, & non solum quomodo inferiores erga superiores, sed etiam quomodo superiores erga minores se habere debeant, quodque sit singulorum officium.

2 Circa secundum, aduertendum, omnia † Decalogi præcepta esse fundata in iustitia. *Est enim iustitia quædam virtus,*
3 *qua reddimus cuique quod suum est.* Huius autem virtutis † quatuor sunt partes. Prima est, quia Deo reddimus quod suum est, illique debemus: & hæc dicitur *Religio*; hæc enim nos inclinat, vt Deo exhibeamus debitum cultum & honorem. In qua virtute tria præcepta primæ tabulæ fundantur. Altera est, qua parentibus secundùm carnem impendimus, quod eis titulo debemus: & hæc dicitur *Pietas*, & hæc in isto præcepto fundatur. Tertia est, qua aliis superioribus exhibemus ea, quæ ratione superioritatis debemus: & hæc dicitur *Obseruantia*, & ista etiam isto præcepto continetur. Quarta est, qua aliis proximis generaliter impendimus ea quæ debemus, & hæc dicitur propriè *Iustitia*; & hæc aliis sequentibus sex mandatis comprehenditur: est igitur hoc præceptum pietatis & obseruantiæ. Oportet ergo incipere à pietate, quæ erga parentes secundùm carnem versatur.

4 Filij † tria tenentur exhibere parentibus (& in his honor, ad quem obligantur, consistit) puta amorem, obedientiam & reuerentiam.

Circa amorem aduerte, obligari filios erga patrem & matrem, ad amorem internum: adeo vt, qui odio habet patrem, vel matrem, desiderando eis aliquod notabile malum deliberatè, siue malum animæ, siue corporis, mortaliter peccet:

& grauius, quàm si istud odium esset erga alterum: adeo vt teneatur in confessione istam circumstantiam exprimere, vt tenet Nauar. *cap.* 14. *num.* 11. sicut qui patrem occideret, teneretur exprimere circumstantiam.

Rursus secundò, non sufficit amor internus, sed debet esse signo exteriori aliquando manifestus, adeò vt, qui exterius dure & asperè tractat patrem, ipsumque contristat, si id sæpè faciat, aut multo tempore, mortaliter peccet, iuxta Alex. *p.2.quæst.*33.& Sylu.*verb.filius.*§.25.

Rursus tertiò tenentur necessitati patris spirituali, in quantum possunt, subuenire: vnde qui in mortis articulo non curant, vt pater confiteatur, vt faciat testamentum, immò arcent illum à testamento, ne rei aliquid imminuatur, peccant mortaliter.

Ad hanc necessitatem spiritualem reducitur, post mortem † pia opera, testamentis [a] patrum ordinata, implere, cùm primum fieri potest: eaque differre, absque iusta causa & graui, est peccatum mortale. 5

Rursus quartò, tenentur etiam corporalibus necessitatibus, in quantum possunt, subuenire: vt si infirmi sunt, visitare, & attendere si quid desit, quod præstare possint: si in carcere detinentur, adhibere operam quantum possunt, vt liberentur: si mente capti sunt, vt eis debitè prouideatur.

Rursus quintò, tenetur eis in paupertate subuenire, cum possunt, aut in vitæ periculo. In cuius rei gratiam aduerte, necessitatem posse duplicem esse, aut extremam vitæ, vt si pater ver. gr. esset adeò pauper & impotens, vt nec haberet victum, nec posset conquirere, aut si esset morti obnoxius, nisi summam pecuniæ daret, quam nec habet, nec esset, qui daret. Altera necessitas non extrema, sed multùm grauis. Vtraque obligat filium, vt, si possit, succurrat: adeò autem obligat, vt, si filius, qui possit iuuare patrem, ipsum relinquat, ingrediaturque † religionem, mortaliter peccet, vt tenet S. Thom. 2. 2. 6 q.101.*art.*4. ad quartum: obligatur enim succurrere, & non intrare. Si verò iam est professus [b], aliqui putant in vtraque necessitate teneri egredi, at vero Caiet.*loco allegato* 2.2. & Nauar. *capit.* 14. *num.* 14. dicunt non teneri, nisi in extrema necessitate: in graui autem non licet: huic consentit S. Thomas. addit Nauar. nisi, cum intrauit religionem, pater erat in illa graui necessitate: nam tunc tenetur egredi, quia iniustè intrauit. Conueniunt autem isti in omni casu posse egredi, petita tamen prius facultate, licet non obtenta à superiore. Ista intelliguntur iuxta Alexand.*par.*3.*q.*23.*annot.*2.*m.*4. quando

non eſt neceſſitas ſpiritualis filij : nam tunc non tenetur cum peccati mortalis graui periculo, neceſſitati illius corporali ſubuenire. Vide quanta ſit obligatio filiorum.

7 Rurſus eſt tanta, vt in † neceſſitate extrema filiorum & patris, filius teneatur potiùs ſubuenire patri quam filiis: vt tenet Sylu. *verb. filius*. §. 16. S. Thom. 2. 2. *quæſt*. 26. *art*. 9. *ad* Nam in neceſſitate maior eſt obligatio ad patrem quam ad filium, licet non extra extremam. Aliqui contrarium putant, & vtrumque probabile eſt. Probabilius eſt primum. Hoc igitur modo exhibendus eſt amor patri.

8 Eſt etiam † obedientia exhibenda : hæc autem eſt obſeruanda quantum ad multa.

Primò tenetur filius obedire patri in his quæ ad gubernationem domus pertinent : & non obedire in his, cum res est grauis, & maximè ſi ex contemptu, & animi obſtinatione faciat, peccatum eſt mortale.

Rurſus : ſecundò tenetur obedire in his, quæ ad bonos mores pertinent. Non igitur acquieſcere præceptis patris circa mores, conantis filios à peccato mortali, vel horum occaſionibus arcere, eſt peccatum mortale, cùm præſertim pertinacia adeſt.

Rurſus, ducere vxorem indignam ſe contra voluntatem patris, peccatum mortale eſt : ſecus ſi ſit digna, non eſt mortale, niſi cum multum refert patris eum aliam ducere, quia ſi ducat filius, inimicitiæ paternæ componentur ex matrimonio, tunc enim ſi filius nolit ducere vxorem, quam dat pater, modo digna ſit, eſt mortale, licet ducat aliam dignam. Aduertendum tamen, quod in rebus iniuſtis & malis non tenentur filij obedire parentibus : & in his intelligitur illud: *Qui amat patrem & matrem pluſquam me*, Matth. 10. *non eſt me dignus*. Nec tenetur obedire, quando eſt extra patris poteſtatem, vt in ſtatu religionis. D. Thom. 2. 2. *quæſt*. 101. *art*. 4.

9 Eſt etiam † reuerentia exhibenda parentibus.

Primò, qui percutit patrem, vel minatur iniurioſè, mortaliter peccat, & *Exod*. 21. reus erat propter hoc mortis. Secundò, qui maledicit patri ex deliberatione, mortaliter peccat, & qui etiam verba in eum profert, quæ ex ſe ſunt prouocatiua in magnam iram : ſecus, ſi verba ex ſe non ſunt talia, ſed quia pater eſt extra modum cholericus, tunc non eſt mortale.

Rurſus, qui dedignatur patrem, quia ipſe in dignitate, pater verò in paupertate, peccat mortaliter : cum tamen aliquod damnum filio obueniret notabile in vita, vel in honore

vel pecunia, si pater eius nosceretur, non esset mortale negare patrem, dummodò in animo non neget patrem, & subueniat in necessariis.

Rursus † accusando patrem coram iudice in criminali foro, peccat mortaliter, nec auditur filius. Non enim filius accusator debet esse criminis paterni. Licet tamen coram iudice petere alimenta, quando ei iniustè à patre negantur, vt dicit Sylu. *verb. filius.* §. 28. In duobus tamen casibus filius debet accusare patrem: in crimine læsæ maiestatis, & in crimine hæresis. At Alexand. 3. *q.* 33. dicit, quod non in omni hæresi, nisi quando est perniciosa, ita quod pater alios inficit: si tamen secreta sit, & solum ipsi patri nociua, non tenetur. Hæc sunt igitur ad quæ filij tenentur erga parentes. 10

At † parentes [d] erga filios ad tria tenentur. 11

Primò subuenire in corporalibus: debent enim non negare alimenta, nisi aliquando ad tempus, in pœnam alicuius peccati grauis, & dummodò non incurrat filius notabile detrimentum. Hinc fit, vt exponere filios [e] in templis extra necessitatem, sit mortale. Similiter, non subuenire in aliis necessitatibus corporis.

Secundò, subuenire in spiritualibus. Debent enim attendere, vt filij bonos imbibant mores, vt seruent præcepta Dei, vt abstineant à malis: nec debent eos permittere esse sibi inobedientes, superbos, otiosos.

Tertiò, tenentur non retrahere à bono statu: vnde qui filium à religione extrahit, mortaliter peccat, & qui volentem ingredi, sine iusta causa impedit: similiter qui coërcet à bonis, vt à confessione, à concione, à communione & similibus.

Rursus, tenentur non cogere eos ad statum aliquem. Vnde parentes, qui inuitos filios aut filias † matrimonio iungunt, 12
peccant grauissimę, tum etiam, qui inuitas filias in monasterium trudunt, ibique profiteri compellunt. Circa quod vide Concil. Trid. [f] *sess.* 25. *c.* 17. *&* 18. Hæc sunt quæ circa patres & filios præcipuè sunt aduertenda.

ADDITIONES.

De quarto præcepto Decalogi D. Thom. Caiet. 2. 2. quæst. 122. art. 5. Sot. art. 5. l. c. D. Ant. p. 4. tit. 1. c. 2. Canis. Vig. cap. 5. §. 7. Nauar. cap. 14. De pietate D. Thom. & Caietan. 2. 2. q. 101. Val. d. 7. q. 1. Lopez par. 1. capit. 53. & 54. de pietate erga parentes.

a *Pia opera testamentis.*] Vide Nauar. num. 16. loco citato.

b *Si verò iam est professus.*] Ad extremam patris necessita-

tem ſubleuendam debere filium, etiam ſuperioribus inuitis, religioſum ordinem deſerere, (dum poſt ſublatam neceſſitatem, rediturus ſit) certum putat Val.p.2.col.2. probat Caietan. loco citato, art. 4. quia diuinum & naturale ius quod filium cogit ad alimenta patri præſtanda, obligatione vo[ti] præſtantius eſt. Intellige hoc, ſi nullus ſit, qui patris ino[]piam ſubleuet,& filius hoc poſſit efficere ſolo egreſſu: ſi enim egrediendo non poſſet opem ferre, vel, ſi degens intra clau[]ſtra hoc munus præſtare aliqua ratione poſſet, non eſſet e[]eundum. Panes propoſitionis Deo conſecrati in neceſſitat[e] Dauid traditi fuere; vide Caiet.in c.15. Matth. Abul. in c.[] q.79. & in c.8. quæſt. 69. Nauar. numero 14. & comment.[] de Regul.numero 48.Cordub.quæſt.141.opin.4.Lopez cap.5[] loco citato.

In graui neceſſitate parentis debere filium, naturali præ[]cepto, clauſtrum relinquere, controuerſum eſt. Nau. Abul. Caiet. cum D.Thom.negant.Maior.4.q.58.q.16. & alij affir[]mant,vide Val.l.c.

Obſerua primò extremam neceſſitatem debere eſſe certam quæ autem neceſſitas huiuſmodi ſit, prudentis viri iudiciu[m] declarabit: vide Abul.in c.6.Matt.q.34. ad 5.& q.10. Co[] in Reg.peccatum,p.2.§.1.& D.Thom.2.2.q.66.art.7.

Obſerua ſecundò, Si Filius ſpiritualis ſalutis damnum p[aſ]ſurus eſſet egrediendo, non poſſet egredi,bonum enim ani[mæ] proprium,bono alterius corporeo anteponendum eſt, Val.l.[c.]

c *Ducere vxorem.*] Si iuſta cauſa nulla ſit,quamobrem fili[us] in matrimonio contrahendo teneatur patri obedire, non p[o]teſt pater illum cogere præcepto ad matrimonium, quia i[n] naturali generandi facultate,filius patri par eſt.Vide D.Th[o.] 2.q.104.art.5.& in 4.d.19.q.1.ar.4. Carthuſ.diſt.ead. Angl[es] de matr. Val.tom.4. d.10. q.3.p.6. Vict.q.269. Pet.Led.q.47 art.6. de matr. Cord. caſu 171. Bellar.lib.1. c.19. de matri[m.] Lopez loco citato cap.54.

Si filij ſine cauſa,vel cum ſcandalo,parentibus inuitis,vxo[]res ducant, peccant, quia in modo contrahendi, iuſtæ pare[n]tum voluntati obſequi debent. Val. Cordu. Bell. loco citato Taper.art.20.Petr.à Soto lect.3.de matrim. Vide c.aliter, 3[] q. 5. c. de captoribus, 36. q. 1. quinimò in re graui letha[le] piaculum patrari à filiis, qui patribus in hac re iniuſtè rep[u]gnant, probat Salon. in 2. 2. q.art.5. de dominio,quia eſt in[]iuria & inobedientia grauis, vide Petr. Ledeſ. Lop. Sot. An[]gles l. c. Victo.vero l.c. & Pedraza in conf. præcepto quarto §.2. contrarium ſentiunt.

Filio[]

Filios, repugnantibus patribus, matrimonia celebrantes hæreditate priuari posse negat Nau. cum Decio, & aliis: at So. Led. Moli. Salon. probant iustas esse leges parentibus permittentes, vt filij huiusmodi exhæredari possint: quam sententiam libertati matrimonij aliquo modo contrarium, non existimat Cordu. locum habere post Triden. Concil. Sanchez tomo 1. libro quarto, de matri. d. 23. ait, debere filios, sub p. m. petere, pro matrimonio, parentum consilium, non autem amplecti, si iusta illis sit causa non amplectendi. Animaduerte autem, Si pater iniustè nolit à filio matrimonium contrahi, vel si cupiat ob maiorem dotem, indignam aliquam, vel hæreticam vel malam, vel graui corporis morbo male affectam ab eo in vxorem accipi, non obedire, mortiferum scelus non erit, si desit contemptus, tunc enim patris voluntas à recta ratione recedit. Vide Bellar. Lopez, Cordu. loco citato.

d *At parentes.*] Vide Nauar. à n. 17. Lopez cap. 54. loc. cit.

e *Exponere filios.*] Nauar. num. 17.

f *Concil. Trident.*] Cap. 18. anathemati subiicit cogentes quamcumque mulierem ad ingressum, vel habitum, vel professionem religiosam, consilium, auxilium, fauorémque ad hoc dantes: necnon quoscumque, qui sanctam mulierum voluntatem accipiendi, vel emittendi voti, sine causa impedierint.

De obligatione viri & vxoris.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Vir quando peccet impediendo vxorem in spiritualibus.*

2 *Viro an liceat percutere vxorem, & afficere iniuria, & n. 3. & sequent.*

4 *Domus gubernationi debet vir attendere.*

5 *Coniuges tenentur ita simul cohabitare, vt mulier semper sequatur virum, num. 7.*

6 *Vxor ad quæ erga virum suum teneatur.*

NOn solum est obligatio patrum & matrum in ordine ad suos filios, sed etiam inter virum & mulierem.

Vir † tenetur primò non impedire, absque causa legitima, 1 vxorem suam ab impeditione diuinorum præceptorum: vt ab audiendo sacrum in diebus festis, à confessione, & communione

nione tempore Paschatis, & ab aliis præceptis. Atque in his rebus impedire absque legitima causa, peccatum est mortale. Ab aliis autem, quæ ex deuotione sunt, vt audire sacrum diebus profestis, confiteri aliis temporibus, impedire non esse mortale, est tamen veniale, si sine causa rationabili fiat, cum deuotiones moderatæ sunt. Et aliquando esse mortale, cum vxori multum conuenit confessio aut communio, idque viro constat.

2 Secundò, tenetur † eam non percutere grauiter, dico grauiter, quia non semper est peccatum mortale percutere [a], cum sit inferior viro, possitque ob culpam castigari ab eo, tamen extra modum percutere, non habita ratione personæ & conditionis illius, quia vxor non serua est, peccatum est.

3 Tertiò, tenetur, non † afficere iniuria [b], animo afficiendi iniuria: quamuis enim aliquando liceat verbum iniuriosum dicere ob correctionem, tamen dicere animo iniuriandi, est peccatum, & iuxta iniuriæ quantitatem, peccati grauitas pensanda est.

4 Quartò, tenetur attendere domus gubernationi, quantum ad rem, & mores. Si enim quis bonorum dissipator est, nec vult laborare, cum labor illius necessarius est pro vxore, & domus sustentatione, peccat. Similiter, cum peccata vxori permittit, nec ipsam vt potest, corrigit. Ipsi enim incumbit vxoris suæ morum solicitudo, quia vir caput est mulieris, 1. *Cor.* 11.

5 Quintò, † tenetur cohabitare cum illa. Nolle enim cohabitare absque causa multo tempore, peccatum est graue. Dico, absque causa, aliquando enim causa est legitima ad tempus non cohabitandi: vt cum negotia aliquot in domus suæ vtilitatem tractat, vel cum ad tempus exulat, vel cum inimicitias habet, quas sperat componendas breui. Dico ad tempus, quia cum spes reditus ablata est, tenetur, si potest, vxorem extrahere ab illo loco, vbi est: & ducere in eum locum in quo versatur, vt secum cohabitet.

6 Vxor † etiam ad aliqua tenetur erga virum suum.

Primò [c], obedire in his, quæ ad bonos mores, & domus gubernationem spectant: est enim vir caput, cuius est, vtrumque dirigere. Velle autem, viro spreto, gubernare, mortale est.

Secundò, si, cum morosa sit & rixosa, cognoscat ex eo virum sæpè in verba blasphema & impia prorumpere, tenetur in quantum potest, mutare se, & non dare similes viro occasiones, aliter mortale esset, velle sic persuadere.

7 Tertiò, tenetur † sequi [d] virum suum ad cohabitandum in locum

locum in quem ipse vult eam ducere. Sunt tamen aliqui casus, in quibus non tenetur sequi virum.

Primus casus, si ex tali mutatione illi immineret vitæ discrimen: non enim cum suæ vitæ probabili discrimine tenetur ipsum sequi.

Secundus est, si imminet periculum peccati mortalis.

Tertius, si vir vagabundus est, nec in eodem permanet loco: dummodò non fuerit talis, cùm ei nupsit, si enim tali nupsit viro, tenetur ipsum sequi: si verò post matrimonium factus est vagabundus, non tenetur sequi.

Quartus casus est, si in matrimonio intercessit pactum non mutandi locum, tunc non tenetur ipsum sequi, volentem locum mutare: quod solum veritatem habet, cum necessitas non vrget virum. Interueniente autem necessitate, qua vir locum mutare decreuit, credo, etiam stante pacto, teneri vxorem ad mutandum locum.

ADDITIONES.

Vide Lopez c.54. Nau. à n.19. l.c. D. Ant. p.2. to.6. c.10. §.2.

a *Non percutere.*] Vrgente grauissima caussa licebit viro, vxorem prudenter verberare, est enim caput eius: *considerabit autem vir, non de pedibus, ceu ancillam, sed de costa, ceu sororem, conditam fuisse primi hominis vxorem; barbarorumque esse*, teste Arist. 1. Polit. *vti vxoribus tanquam mancipiis.* Vide Salon. 2.2. q 65. art.1. Sot. lib.5. q.2. in fine, Nau. n.10.

b *Iniuria.*] Vide Nau. l.c.

c *Vxor primo.*] Nau. l.c.

d *Tenetur sequi.*] Vide Nau. n.20.

Si vir sit prodigus, vxor, vt sibi, & illi consulat, potest bona abscondere. Mol. de iustitia dist.275. num.12. ex Nau. c. 17. n.154. De eleemosynis, quas possunt elargiri vxores, Mol. ibidem.

De Episcopo.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Episcopus quid sit.*

2 *Episcopatus ante collationem quo modo peccetur, & in ipsa collatione, n.3. seq.*

4 *Episcopo sunt necessaria.*
5 *Episcopatum recusans quomodo & quando peccet.*
6 *Consecrationem Episcopus intra tres menses, & sub qu*
pœna suscipere debeat.

SEcundum locum inter patres tenent hi, qui in dignita Ecclesiastica sunt constituti. Horum autem primi su
1 Episcopi, de quibus aliquid dicendum est. Episcopus, † no men est Græcum, idem Latinè significans, quod speculator & superintendens: est enim officium eius, attendere gregi & hominibus qui sub eo sunt, & studere spirituali eorum salu ti. Multa sunt in quibus peccare contingit Episcopum circ suum Episcopatum: quæ ad quatuor capita redigi possun Quædam enim committuntur ante Episcopatus collatio nem, quædam in collatione ipsa: quædam ante consecratio nem, & post collationem: quædam postquam iam Episcopu consecratus est.

2 Ante collationem † Episcopatus, homo dupliciter pecca re potest: idest appetendo & procurando Episcopatum. In de claratione autem peccatorum, quæ in hoc appetendo com mitti possunt, aduerte tria in Episcopatu posse considerar Primum est ipsius officium, in quod omnia ordinantur, ho autem est attendere & prodesse vniuerso gregi. Alterum e ipsa prælatura & gradus, qui est perfectior monachatu, vid S. Th. 2. 2. q. 185. & 8. q. 1. c. *qui Episcopatum*. Tertium est, re ditus temporalis & honor qui Episcopo exhibentur.

Sunt igitur istæ regulæ.

Prima c est, Qui existens indignus Episcopatu, & insuffi ciens, appetit (appetitu deliberato) ipsum habere, nec cogita se dignum exhibere, mortaliter peccat, quia appetit id, quod habere mortale est. Idem dicendum de quocumque benefici & dignitate Ecclesiastica.

Secunda. Quamuis se dignum Episcopatu probabiliter cre dat, si tamen appetit Episcopatum, ita vt paratus sit, si posse etiam via iniusta, & per peccati mortalis commissionem ha bere, mortaliter peccat. hoc etiam de aliis dicendum est.

Tertia. Qui appetit Episcopatum (quamuis dignus) propter reditus temporales, tanquam finem, mortaliter pec cat, secundum Syluest. *verb. Episcopatus*, §. 4. quia est cupi ditas periculosa, & bono communi repugnans. Dixi tamen tamquam finem, quia moueri ad appetendum Episcopatum à reditibus, non est mortale, dum non faciat homo ipsos fines: sicut aliquis potest licite moueri ad amandum Deum à retri

à retributione quam ſperat, licet non amet propter eam vt finem [d].

Quarta. Idem eſt dicendum de eo, qui Epiſcopatum propter honores appetit vt finem; eſt enim ambitio nimis bono communi repugnans, vt tenet idem Sylu.

Quinta. Qui appetit Epiſcopatum propter gradum præcipuè, peccat, vt dicit S. Th. 2.2. *q.* 185. *art.* 1. peccato præſumptionis, quia cum ſit altus ſtatus, & perfectionis, præſumptuoſum eſt, hominem appetere talem gradum: licet licitum eſſet appetere, vt Deus ei tantam perfectionem daret, vt tali gradu dignus eſſet. Illo tamen modo appetere credo non eſſe mortale, ſed veniale: quia non ineſt tanta peruerſio, quanta eſt in appetitu propter honores & reditus.

Sexta. Qui appetit Epiſcopatum propter officium, vt aliis proſit, ex ſe quidem non peccat, quia licitè poteſt id aliquando fieri: tamen peccatum eſt, niſi fiat cum neceſſitate, puta, quando non eſt, qui dignè Epiſcopatum talem habeat, vel cum reuelatione aliqua, vel Spiritus ſancti inſpiratione. Hæc S. Th. *loco allegato*, & ratio eſt, quia illud, prodeſſe aliis, eſt coniunctum cum præeſſe, quod eſt difficile, vnde videtur eſſe præſumptio, tale appetere officium. Puto tamen quod qui ſolum propter vtilitatem aliorum mouetur ad deſiderandum Epiſcopatum, non peccaret, licet periculum ſit, quia facile moueri poſſet appetitus vt præſideat & honoretur ab aliis. Hæc ſunt circa appetitum, nec eſt iſta doctrina contra illud ad Timoth. 3. *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*: nam Paulus non dicit, benè deſiderare ſemper, qui Epiſcopatum deſiderat, ſed bonum opus deſiderat: quod ſtatim explicat, narrans perfectiones Epiſcopi. Poteſt autem bonum non benè aliquando deſiderari.

In procurando Epiſcopatu etiam committi poteſt peccatum. Sylu. *verb. Epiſcopus*, putat in quocumque caſu, etiam in neceſſitate, peccatum eſſe procurare: ſed ego non credo, puto enim licere, cum neceſſitas vrget: in quo caſu dicit S. Thom. licitum eſſe appetere. His modis contingit peccare ante Epiſcopatus collationem.

In ipſa † collatione tripliciter poteſt eſſe peccatum. 3

Primò, ſi, cum ineptus ſit, Epiſcopatum recipit. Verbi gratia, ſi ignorans ſit: ſi peccator eſt publicus, nec ſe emendare intendit: ſi inutilis & ineptus gubernationi, non enim poteſt recipere, quod non poteſt retinere.

Secundò ex parte ipſius collationis, ſi per ſimoniam ſit, ſi per intruſionem, ſi per fraudem; eſt autem fraus diſſimula-

re id quod exprimendum est, & requiritur tanquam necessarium in Episcopatu. Hæc autem habentur in Concil. Trid. *sess. 22. cap. 2. de reformatione.* est autem † necessaria ætas,
4 vita bona, ordo sacer, ad minus subdiaconatus per sex menses ante susceptus, & doctrina: hæc autem debet esse notabilis, vt sit doctor, vel licentiatus in Theologia, vel in iure Canonico, ab vniuersitate aliqua meritò approbatus, aut à tali vniuersitate testimonium huius doctrinæ habens, debet etiam esse legitimus. Qui autem aliquid bonum fingit, peccat grauiter.

5 Tertiò, † etiam non contingit peccatum in recusando finaliter Episcopatum. Cum enim ex obedientia Papa obligat aliquem, vt suscipiat Episcopatum, non potest absque peccato finaliter recusare, sed debet acceptare: & si habet impedimentum, quod ipsemet potest auferre, vt peccator est, tenetur auferre, vt dicit S. Th. l. c. si autem est impedimentum quod Papa potest, debet manifestare: si neutrum potest auferre, puta, quia est ignarus, vel inutilis, prorsus non debet acceptare, nec hoc licitè potest Papa præcipere. Tenetur etiam acceptare, cum necessitas vrget boni Episcopi, quamuis sine præcepto ei offeratur: hæc autem sunt in collatione.

6 Post collationem vero, † ad vnum obligatur Episcopus, ex Concil. Trident. *sess. 2. cap. 2. de reformatione*: vt intra tres menses proximos suscipiat consecrationem, quam nisi susceperit, omnes reditus pro rata illius temporis restituere tenetur. Quod si intra tres alios non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hic tamen non credo obligari Episcopum ad mortale, nisi contemptus adsit, sed ad solam pœnam. Si quis tamen multo tempore consecrationem non suscipiat, cum possit, non excusatur à mortali, cum suscipiat reditus, non exercens officium, pro quo ipsi dantur. Hic canon comprehendit etiam Cardinales Episcopos.

ADDITIONES.

Vide Syl. Armil. v. Episcopus. De statuto Episcoporum, D.Th. & Caiet. 2.2.q.185. Sot.l.10. de iust. Val.t.3. d.10.q.3. D.Ant. 3.p.tit.20.

a *Speculator.*] Vide Sot.art.1.l.c.q.1.

b *Tria.*] Sot.art.1.q.2.D.Th.art.1.l.c.

c *Prima.*] Val.p.2.col.1.

d Tam

d *Tanquam finem.*] Sot.Caiet.l.c.vide Val.l.c.
e *Quinta.*] Vide Sot.concl.2
f *Sexta,&c.vt aliis prosit.*] Sot.l.c.col.7.Desiderium Episcopatus, aut semper iniquum, aut suspectum esse ait D.Th.a.1. l. c. bonum opus commune desiderare bonum esse dicit. Val., tres de hac re propositiones habet.

Prima: Etiam dignus sis, & quæ spectant ad Episcopatum (salutem scilicet animarum, vt finem, temporalia, vt motiuum) rectè cupias, cupere tamen Episcopatum communiter crimen est; videtur enim temerarium sese periculis, sine necessitate, subiicere.

Secunda: Communiter tale crimen erit mortale: temerariè enim se periculo salutis exponens, charitatem erga seipsum grauiter offendit.

Tertia: ex D. Th. Caiet. & communi ingruente graui Ecclesiæ necessitate fieri potest, vt, qui dignus est Episcopatu, sanctè, & laudabiliter exoptare illum possit. Laudabile est publicum commodum priuato anteferre; vide etiam Sot. conc.4.l.c.

g *In recusando.*] Vide de hac re D.Thom.& Caiet.art.2.So. art.2.Val.punct.3.Sylu. loco citato.
h *Si neutrum potest.*] D.Th.ad 2.Val.l.c.

De Episcopo post consecrationem.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Non residere personaliter Episcopum in propria Ecclesia, est graue nimis mortale, & quæ imponatur pœna non residenti: quæve causæ excusent, num.2. & 3.*
4 *Episcopo absente, quæ incommoda sequantur.*
5 *Ordines Episcopus quando per ipsum teneatur conferre, vel quomodo ad alium mittat Episcopum suos, & an peccet mortaliter admittendo indignos, n.7.*
6 *Chrisma an singulis annis confici debeat.*
8 *Beneficia digno & etiam digniori Episcopus non conferens, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem.*
9 *Concionari & seminare verbum Dei quomodo teneatur Episcopus.*
10 *Synodus quotannis fieri debet & quare.*
11 *Visitationem Episcopus quando, quomodo, & cur faciat,*
12 *Episcopi ministri, quales & qui.*

13 *Episco*

POstquam iam Episcopus constitutus est & consecratus, vt suum possit exercere munus ad multa tenetur.

Quorum primum est, in propria Ecclesia personaliter residere: in cuius gratiam declarandum est caput primum Concil. Trid. *sess.* 23. *de residentia*, in quo tria continentur. Primum est, peccatum nolentium residere. Secundum est, pœna tali peccato imposita. Tertium est causæ, propter quas potest aliquis tempus non residere in Ecclesia propria.

1 In primis † peccatum est nimis graue mortale; non residere in Ecclesia propria absque causa, siue enim residentia sit de iure diuino, siue humano, quod nos non intendimus modo definire, omnes conueniunt esse mortale & magnæ damnationis. Per Episcopos hîc intelligere oportet non tantum Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & superiores, etiam Cardinales Episcopos.

Pœna autem à Concilio imposita est, vt toto tempore, quo non resederint, omnes integros reditus pro rata perdant, sintque reddendi vel ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus, & absque vlla alia declaratione vel sententia, sed ipso facto teneantur in conscientia ipsos reddere.

2 Circa autem † causas ᵃ non residendi, aduerte esse duplicem absentiam.

Altera, quæ ad modicum fit tempus, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concilium, cum quatuor conditionibus.

Prima est, vt sit rationabilis aliqua causa absentiæ: verbi gratia

gratia, ſi eſt recuperandæ valetudinis gratia, vel conſeruandæ, vel excipiendi aliquem magnatem, vel alicuius negotij cauſa, vel quid ſimile. Nulla enim rationabili cauſa exiſtente, nulla permittitur abſentia.

Secunda eſt, vt inde non patiatur grex detrimentum: debet enim prouidere, vt talis abſentia detrimenti non ſit cauſa ouibus.

Tertia eſt, vt ipſa abſentia ſit ad ſummum duorum aut trium menſium, ſiue continuè fiat, ſiue interpolatè: omnes enim abſentiæ, ſi multæ fiant, ſimul ſumptæ, non debent tale ſpatium excedere.

Quarta, vt, quantum fieri poteſt, iſta abſentia non ſit temporibus Aduentus, Natiuitatis, Quadrageſimæ, Paſchatis, Pentecoſtes, Corporis Chriſti: his enim temporibus oues maximè delectantur præſentia paſtoris.

Altera abſentia eſt longa, quæ verè pro abſentia reputatur, quæ fit per annum, aut duos, vel tres, vel plures, etiam quæ fit per plures, tribus prædictis menſibus.

Talis abſentia debet fieri tribus conditionibus exiſtentibus.

Prima eſt, vt ſit cum aliqua harum † quinque cauſarum, 3
quæ ſunt Chriſtiana charitas, vrgens neceſsitas, euidens reipub. vtilitas, euidens etiam Eccleſiæ vtilitas [b], & debita obedientia.

Secunda, vt talis cauſa approbetur prius à Papa, vel à Metropolitano, & hoc deficiente, à Suffraganeo ſeniore reſidente: & talis approbatio in ſcripto contineatur, niſi ſit cauſa publicè manifeſta, qualis eſt Eccleſiæ, vel reipublicæ euidens vtilitas.

Tertia eſt, vt in tali abſentia maximè prouideat, vt Eccleſia ex ea nullum detrimentum patiatur. His omnibus ſtantibus, abſentia licita erit, licet longa ſit. Supereſt nunc cauſas illas quinque declarare.

Per Chriſtianam Charitatem oportet intelligere proximorum vtilitatem: cum enim proximus laborat, poteſt, vt illi ſuccurratur, aliqua fieri abſentia. Verbi gratia, eſt Eccleſia aliqua, quæ verſatur in periculo hæreſis magno, poteſtque multum Epiſcopus alterius diœceſis ei prodeſſe ſua prædicatione, tunc, relicta propria, poteſt ad tempus in aliena morari, ob proximorum vtilitatem. Tamen iſta cauſa intelligenda eſt, dum in propria non ſequatur notabile detrimentum ſpirituale: tunc enim abeſſe non poteſt, ſed propria attendere debet, licet minus indigeat: poteſt etiam ob paces

magna

magnatum componendas abesse, sed semper intelligenda est causa hæc: dum non sit maius detrimentum: aut notabile, sed minus, quod sequetur in propria Ecclesia: tunc enim relinquere eam, est contra Charitatis ordinem, quod plus sibi quam alteri quis tenetur.

Altera causa est vrgens necessitas, cum nimirum periculum imminet Episcopi vitæ, nisi discedat ab Ecclesia, vel ob infirmitatem, vel ob persecutionem alicuius tyranni, vel aliqua simili causa: tunc enim potest ad tempus recedere, dummodo tamen non sequatur spirituale detrimentum gregis: tunc enim debet mortem appetere potius: in hoc enim casu illud verificatur. *Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis.* Cum igitur tyrannus vel hæreticus nocere ouibus studet in spiritualibus, potiùs debet pastor mori, quam oues deserere.

Tertia est causa, euidens reipublicæ vtilitas: in vtilitatem enim totius Regni vel Prouinciæ temporalem, potest etiam Episcopus abesse. Debet tamen ista causa esse cum necessitate; cum enim aliter quam per Episcopum potest id fieri, non debet Episcopus abesse: vnde isti Episcopi, qui curam rerum sæcularium Regni gerunt, cum id ex necessitate fit, licitè abesse possunt: cum vero extra necessitatem, quia æquè per non Episcopos fieri res potest, non videntur excusari. Debet autem ista vtilitas esse euidens: nam cum non ita nota est, melius ést vt Episcopus in sua maneat Ecclesia, immò manere tenetur.

Quarta causa est euidens Ecclesiæ vtilitas: cùm enim propria Ecclesia indiget Episcopi absentia, ad aliquid pro ea procreandum, abesse potest. Similiter in vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, vt cùm concilium generale, vel prouinciale congregatur. Similiter cùm legatione aliqua fungitur in beneficium totius Ecclesiæ, quæ non ita benè, nisi per Episcopum fieri potest: cum enim aliter potest, non licet abesse.

Vltima causa est debita obedientia [c]: cùm enim Papa imponit aliquod negotium Episcopo, quod requirit ad tempus absentiam, abesse potest. Sed attende, quod non sufficit obedientia tantùm, sed debita, quia cum absque causa rationabili aliquid præcipitur, non debemus obedire, nec Papa pro solo libito excusat à præsentia suæ Ecclesiæ Episcopum, nisi cum necessitate aliqua. Maximè igitur causa attendenda est, ne sit inferioris momenti, quàm vtilitas propriæ Ecclesiæ, & sic cum necessitate aliqua. Hæ sunt causæ, ob quas Episcopus

ſcopus poteſt ad tempus non reſidere, ſine quibus abeſſe, vt diximus, mortale eſt peccatum: cuius grauitas ex quibuſdam † malis, quæ ſequuntur, percipi poteſt. Fiunt enim ſæculares 4
irreuerentes, clerici irreligioſi; perit doctrinæ puritas, & pauperes nimis patiuntur, & multa alia ſequuntur incommoda. Hoc igitur primum eſt, ad quod Epiſcopus tenetur.

Secundò, tenetur † ordines per ſeipſum conferre, vt habe- 5
tur *eadem ſeſſ. cap.* 3. Quod ſi aliquo legitimo impedimento detentus non poteſt, mittat ſuos probatos, & examinatos prius ad alium Epiſcopum. Adde etiam, quod tenetur Confirmationis ſacramentum [d] exhibere, quod non niſi per Epiſcopum adminiſtrari poteſt, in quo mirabilis eſt abuſus: multi enim ſunt ſenes non confirmati defectu Epiſcopi non miniſtrantis. Debet etiam ſingulis annis † chriſma confi- 6
cere, vt baptizandis nouum detur: vt habetur *de conſecrat. d. 4. c. omni tempore.* Hæc igitur, quæ non niſi per Epiſcopum miniſtrari debent, tenetur ſedulò & diligenter pro neceſſitate exhibere.

Tertiò, tenetur ordine † non niſi dignis conferre: vnde, 7
admittere ignorantes, & homines malæ vitæ ad ſacros ordines, nullamque in hoc aut paruam facere diligentiam & examen, mortale peccatum eſt. Rurſus non ſunt admittendi, qui nullam victus rationem habent ad ſacros ordines: & ſi Epiſcopus admittat, tenetur ipſis alimenta præſtare.

Quartò, tenetur † beneficia conferre dignis, & iis qui tale 8
poſſint beneficium exercere: eſt autem ſufficientia maior vel minor, pro beneficiorum qualitate petenda. Nam maius eſt officium curati, quam ſimplicis Capellani. Qui autem relicto digno [e] confert beneficium indigno, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem ſecundum omnes. Iſta autem reſtitutio eſt Eccleſiæ illi facienda, cuius eſt beneficium, vt tenet Syl. *verb. reſtitutio* 3. §. 5. & Sot. *lib* 4. *de iuſt. & iur. q.* 5. *a.* 3. contra Caiet. qui dixit eſſe digno faciendam. Non ſolum autem eſt digno conferendum beneficium, ſed digniori: ſi enim, relicto digniori, conferat digno, mortaliter peccat Epiſcopus, (non tamen tenetur ad reſtitutionem vllam) dum tamen ſit apertè dignior & in notabili exceſſu. Cùm enim res eſt dubia, vel exceſſus eſt paruus, vel probabiliter tantùm maior ab aliquo ſperatur futurus exceſſus, non eſſet mortale, non digniori conferre.

Quintò, tenetur † concionari & ſeminare verbum Dei per 9
ſe, vt habet Concilium Tridentinum *ſeſſione* 5. *cap.* 1. niſi legitimo detentus impedimento ſit. Tunc tamen debet pro-
uidere

videre ſufficientes homines, viros doctos & probatos, ac ſa[illegible] næ doctrinæ qui id faciant, debétque attendere, ne mala ſe[illegible] minetur doctrina, & eos qui ſeminant, à prædicatione coer[illegible] cere & expellere, quicumque illi fuerint.

10 Sextò, tenetur ſingulis annis † Synodum diœceſanam fa[illegible] cere, in qua prouideatur de rebus ad ſtatum ſuæ Eccleſi[illegible] pertinentibus. Hoc fuit ius antiquum, *diſt.8. per multa capit[illegible]* ſed renouatum eſt in Concil. Trident. *ſeſſio.2. q.2. de reforma[illegible] tion.* vbi etiam præcipitur Metropolitanis, ſingulis trienni[illegible] Concilium Prouinciale congregare, in quo omnes Epiſcopi[illegible] qui ſub eis ſunt, conueniant. Sunt enim aliquot cauſæ gra[illegible] ues, vel totius prouinciæ, vel alicuius eccleſiæ quæ non poſ[illegible] ſunt facilè niſi in tali congregatione diſponi.

11 Septimò, tenetur ſingulis annis † viſitare ſuum Epiſco[illegible] patum. quod ſi non poteſt totum, ſaltem maiorem partem, it[illegible] vt biennio totum viſitet: ſi autem iniuſtè impeditus fuerit, [illegible] faciat per Vicarium. Fuit autem ius antiquum 10. *quæſt.* [illegible] *relatum, & cap. Epiſcopum*, ſed renouatum in Conc. Tri[illegible] *eadem ſeſſ. cap.* 3. in quo rationes, propter quas iſta viſitati[illegible] facienda eſt, ponuntur quinque, ſcilicet rectam & orthodo[illegible] xam doctrinam, expulſis erroribus, inducere: bonos mo[illegible] tueri, prauos corrigere, populos exhortationibus, & admo[illegible] tionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accender[illegible] omnia ad fidelium vtilitatem conſtituere. Quòd ſi omni[illegible] rectè ſe habere inuenerit, Deo gratias agat, vt habetur 10.q.[illegible] *cap. placuit.*

12 Octauò, tenetur † bonos miniſtros conſtituere, tam i[illegible] foro interiori, quàm exteriori, & in hoc deficere ex negli[illegible] gentia craſſa, aut malitia, mortale eſt & graue. Hoc autem imponitur Epiſcopis *in d. 89. cap. decenter*, ne conſanguinei[illegible] tradant officia eccleſiaſtica, & oppoſitum facere, mortale eſt; quod intelligitur, quando ſcandalum ſequeretur, aut in[illegible] ſufficientes ſunt. His ceſſantibus, poſſet eis iſta committere, quamuis ſi alij ſufficientes eſſent, ſecurius eſſet in æqual[illegible] cauſa committere non conſanguineis.

13 Nonò, tenetur † mores populi diligenter conſiderare, & ſuper populum vigilare, peccata publica, vt adulteria, luſu[illegible] alearum, & ſimilia prohibendo, & ſi opus eſt caſtigando, & maximè in peccata Clericorum animaduertendo. Videre au[illegible] tem, & permittere, horrendum eſt peccatum: nec excuſatu[illegible] Epiſcopus, ſi non ſciat, niſi omnem adhibuerit diligentiam, & inquiſitionem ad hoc ſciendum: hoc enim ad eius offi[illegible] cium nimis ſpectat.

Decimò

Decimò, tenetur esse † vitæ irreprehensibilis, vt habetur 14
1. *ad Timotheum* 3. vt nullum peccatum publicum committat, quod aliis possit esse malo exemplo, aut scandalo: vnde, si quis concubinarius esset, (quod absit) vltra grauissimum peccatum fornicationis, mortaliter peccaret, & ratione scandali & mali exempli: totiésque peccaret, quoties esset scandalo subditus. Nec satis est ei etiam non peccare, sed debet exemplar esse virtutis subditis suis: est enim *Ciuitas supra montem posita*, & est lux, quæ sic debet lucere, vt subditi *videant opera eius bona, & glorificent Deum Patrem qui in cælis est*, Matth. 5.

Vndecimò, tenetur † eleemosynas facere. Vt autem intel- 15
ligas quomodo ad hoc teneatur, aduerte bona, seu redditus Episcopi, posse esse duplicia. Quædam sunt, quæ titulo aliquo sæculari habet, vel hæreditario iure à parentibus, vel donatione aliqua, vel aliqua alia causa ad eum peruenerunt. Quædam sunt iure Ecclesiastico acquisita. Aduerte rursus, in Ecclesia primitiua f, vsque ad tempora Augustini & Hieronymi, Episcopum & Clerum solitos viuere in communi: vnde bona, quæ vel ex decimis, vel ex fidelium deuotione offerebantur, erant indiuisa, & subdebantur distributioni Episcopi, quæ partim ipsi, partim Clero, partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant. Postea verò quando quisque per se vixit, talia bona diuisa sunt in quatuor partes; prima Episcopo seruata, secunda Clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus, & sic in omnibus ferè locis manet ista diuisio.

Hoc supposito, dico primò, de bonis iure sæculari habitis, non magis tenetur Episcopus facere eleemosynas, quàm Princeps alius, aut dominus sæcularis: peccat autem, aut auaritia, aut prodigalitate, sicut alij, potestque vti in quosuis vsus, absque restitutionis obligatione.

Dico secundò, si alicubi ista diuisio bonorum Ecclesiasticorum non est facta, tenetur Episcopus nihil subtrahere Clero, pauperibus, aut fabricæ: bona enim talia retinere, & sibi vsurpare, non solùm mortale est, sed etiam ad restitutionem obligat, & in hoc omnes conueniunt.

Dico tertiò, vbi iam diuisio est facta, Episcopus, subtractis his, quæ ad decentem victum, & vestitum, & domus ornatum pertinent, & † subtractis his etiam quæ gratia pietatis & cha- 16
ritatis, potest in alios consanguineos indigentes, aut famulos distribuere, tenetur residuum dare pauperibus sub peccato mortali: & in hoc omnes conueniunt, quamuis sint discordiæ. Quidam enim g dicunt, teneri ad restitutionem eorum

quæ reliqua ei sunt; vt Nauar. *in lib. de reditibus Ecclesiasti* *super cap. quoniam quicquid* 16. *q.* 1. & in propugnaculo e- rundem librorum, quia non habet dominium illius porti- nis pauperum: quidam, non teneri, quia habet ipsum do- nium. Credo non teneri [h] cum sancto Thom. 2. 2. *q.* 185. qui- quid tamen sit, mortale est malè ista expendere [i]. Posset qu- dem ex his, quæ ad decentem statum pertinent, subtrahe- aliqua, se restringendo, quæ in quosuis vsus posset expend- re, aliter non.

17 Qualis autem debeat esse status † Episcopi & victus, a- di Concil. Carthag. III. *can.* 15. in hæc verba; *Episcopus vil* *supellectilem, mensam, & victum pauperum habeat, & digni- tis suæ auctoritatem, in fide, & vitæ meritis quærat.* Qui can in Concilio Trid. *sess.* 25. *cap.* 1. reformatus est, parum m- tatis verbis. Verba sunt ista Concil. Trident. *Exempla Patru* *nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solùm iubet, vt Epi- pi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti s- verùm etiam, in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo cauea- ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, qu- que non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemp-*

18 *præ se ferat.* Hæc Concilium. Et † attende ibidem interd- ex ecclesiasticis bonis consanguineos, fratres, nepotésve- gere: hoc enim nullo modo licere, ibi concilium doc- quamuis possint si pauperes sint, mediocriter eis prouide- Et hæc omnia etiam dicta esse vult de Cardinalibus. Ex

19 fit, vt Episcopi, licet † testamentum condendi à Papa h- beant facultatem, non possint aliter de bonis his dispone- quàm in vita poterant. De quo vide Nauar. *cap.* 5. *num.* 11 Hæc autem omnia de bonis ecclesiasticis, dicenda sunt Curatis, & de beneficiatis, & his, qui titulo ecclesiastico b- nis Ecclesiæ fruuntur.

20 Duodecimò tenetur Episcopus, si ex aliqua † religione a- sumptus est, ad seruanda statuta [k] religionis: de quo vide Thom. *loco allegato*; tamen cum discrimine ad essentialia n- ta tenetur. Tenetur ad castitatem; maius enim est vin- lum Episcopi monachi, quàm non monachi, in castitate enim Papa cum monacho [l] non potest dispensare, nec et- potest cum Episcopo monacho. Tenetur ad obedientiam, hæc commutata est ad Papam, sicut Generalis ordinis n- eximitur ab obedientia, sed commutatur ad Papam. Tene- ad paupertatem; quamuis enim bona habeat, non domini- sed vsum habet, vt tenet Syluest. *ver. monachus.* quamuis S- *lib.* 10. *q.* 4. velit ad paupertatem [m] non teneri. Tenetur

uare suum habitum [n], & ad alia quæ potest cum statu tali seruare: vt, vesci piscibus, si erat Carthusianus, nisi cum eo dispensetur. Ad ea verò, quæ non possunt esse in tali statu, non tenetur, vt ad solitudinem, multas abstinentias, & claustrum. Aduerte tamen [o], quòd non obligant ista ad mortale, si in religione ipsa seu monasterio non obligabant; & in casibus, in quibus superior poterat dispensare cum monacho, potest Episcopus secum dispensare.

Decimotertiò, tenetur Episcopus, si fecit † votum religionis simplex, intrare Religionem [P], & deserere Episcopatum, tamen petita licentia Papæ, quam petere tenetur, vt habet Sylu. *verb. votum* 2. §. 1. ex Palud. 21

Decimoquartò, † tenetur Episcopus discordes vicinos, si potest, in concordiam & pacem redigere, vt habetur 50. *dist. cap. præcipimus.* 22

Tenetur decimoquintò, † Notarios conuocare, & petere testamenta, & examinare an impleta sint: si autem non sunt, implere facere: ita habetur *cap. si hæredes, de testam.* 23

Decimosextò, non debet leuibus de causis † excommunicationem fulminare, Concil. Trid. *sess.* 25. *cap.* 3. sed graui de causa, ac forma iuris seruata, de qua diximus in materia de excommunicatione. 24

Decimoseptimò, quando videt se non posse implere munus, sed peccare non implendo, vel præbere graue scandalum, tenetur relinquere Episcopatum, petita licentia. *cap. nisi cùm pridem, de renunciatione.* Multa alia sunt, quæ Episcopus facere tenetur, quæ in præsenti relinquimus, in alio loco & tempore, diuino fauore dicenda latius. Vtinam ista quæ diximus Episcopi facerent, sicut tenentur; sperarem ad pristinam innocentiam breui Ecclesiam Dei reformandam. 25

ADDITIONES.

De residentia vide D. Thom. & Caietan. art. 5. Sot. tota q. 3. Valen. p. 3. Franciscum Turrianum, Barthol. Caranza, Thom. & Hieron. Compegios, Nauar. cap. 25. num. 2 :. De residentia Prælatorum, Pius IV. constitut. 119. De ordine, consecratione, & residentia Episcopi Anton. Piganus.

a *Circa causas.*] Vide D. Thom. & Caiet. Sot. articulo 4. Valen. loco citato.

b *Euidens Ecclesiæ vtilitas.*] Caussas, ob quas licet Episcopo à grege abesse, omnes Sot. reuocat ad vnam Ecclesiæ caussam cui vitam debet.

c *Obedientia.*] Val.l.c.col.2.

Ob periculum vitæ ex morbo aut vulnere, à propria ecclesia licebit ad tempus recedere, relicto vicario, vt sub periculo grex melius regatur: dum tamen pastoris præsentia gregis saluti necessaria non sit: nam, *si gregis salus pastoris præsentiam requirat, moriendum potiùs, quam Ecclesia deserenda: bonus enim pastor animam suam dat pro ouibus suis.* Vide Sot.art.4.D.Thom.art.5.l.c.Valen.col.2.

Residentiam iure diuino præceptam esse probat Sot.loco citato col. 9. Caiet.l.c. in D. Thom. Turrianus de residentia, Nauar.l.c. Val. col. 5. Probatur primò, Si morte occumbendum est potiùs, quàm vt grex relinquatur, dum ad salutem præsente eget pastore (vt docent omnes, Sot. loc.cit. Bannes in 2.2.q.26. art.5. ex D.Thom. ibid. ad 3.) nonne residentia diuini iuris est, *cùm Ecclesiastica præcepta ad vitæ periculum non obligent?* Secundo ex scriptura, Prouerb. 27. *Cognosce vultum pecoris tui, & greges tuos diligenter considera: qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat,* 1. Tim. 3. *Attendite vobis, & vniuerso gregi,* Acto. 20.

Tertiò: ex Concil. Trident. cap. 1. de reform. sessionis ... vbi hæc: Cum diuino præcepto mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, ... sacrosancta Synodus eos admonet & hortatur, vt diuinorum præceptorum memores, factique forma gregis, ipsum in iudicio & veritate pascant & regant.

Ambr. tamen Cathar. tract. de residentia, pontificio iure iniunctam esse residentiam minùs probabiliter docuit.

d *Confirmationis Sacramentum.*] Si Episcopus sit notabiliter negligens in administrando Sacramento Confirmationis, mortifere peccat. Sylu. v. Confirmatio, num. 1. Vide Suarez tom. 3.d.38.p.2.

e *Qui autem relicto digno.*] Vide Nauar. de red. Eccles. q. ... m. 23. Sot.l.4. q.6. art.3. Salon, Bannes, Arragon. 2. 2. q. ... Adria. de test. q. 5. Cou. Reg. peccatum, p.2.§.7. num.2. V... tom. 3.d.5. quæst.7.p.2. Pet.Nau.lib.2.c.2. num. 119. de re... Salon. l.c. putat restituendum esse Ecclesiæ, & digno prætermisso.

f *In Ecclesia primitiua.*] Vide Sot.q.4.ar.3.l.c.D.Thom. ... q.185.art.7 Val.p.7.l.c.

g *Quidam enim,&c. teneri ad restitutionem.*] Ita Nauar. ... redditibus Ecclesiæ, Alex.Alens.p.3.q.36.m.5.ar.2.Richar. d.45.art.3.q. ... & alij.

h *Credo non teneri.*] Ita Bannes 2.2.q.32.ar.6. Sot.l.c. ...

lina de iustitia, d. 144. Caiet. Driedo, Io. Arbor. Abulensis q. 74. in c. 6. Matth.

i *Mortale est malè ista expendere.*] Vide Sotum l.c. si quantitas notabilis est, vide D. Thom. Quodl. 6. art. 12 & 2. 2 q. 185. art. 7. Mol. l. c. Lopez p. 1. c. 142. Couar. in c. cum in officiis, de testam. num. 3. Val. cap.... col. 7.

Episcopi, ratione perfectionis status, tenentur maiori vinculo charitatis eleemosynas elargiri ex patrimonialibus etiam bonis, ne dum ex sacris, *quibus si non abundent ad erogandam stipem pauperibus, debent à diuitibus pro illis eleemosynam quærere,* Bannes 2. 2. q. 33. articulo 3. vbi egregiè disputat de Episcoporum obligatione ad eleemosynam erogandam: vide etiam Sot. lib. 10. q art 4 conc. 2.

Quantum beneficiarij tribuere possint consanguineis de bonis suis docet Molina d. 146. vide Val. p. 7.

Extra graues proximorum necessitates, cessante scandalo, sine p. m. possunt beneficiarij omnia bona, exceptis acquisitis ex beneficij prouentibus, consanguineis diuitibus etiam tribuere.

Bona, quæ parcè viuendo beneficiarius congerit, necessariæ sustentationi detracta, aut quæ ratione industriæ, laborisque rectè, & iustè habere poterat, censentur patrimonialia, quare de iis, vt de patrimonialibus statuere poterit. Nauar. in Apol. à monito 50. & monito 78. Sot. libro 18. de iustit. q. 4. art. 3. Molina loco citato.

De bonis autem Ecclesiasticis, quæ in pios vsus eroganda erant, consanguineis egentibus conferre possunt, quantum ad eorum statum necessarium est: & puellis consanguineis necessarias dotes tribuere: dum tamen alias proximorum necessitates præ manibus non habeant: & dum alia bona patrimonialia, aut quasi patrimonialia præstò non sint; hæc enim si essent, eroganda essent in pauperes consanguineos, & in consanguineorum puellarum dotes, Molina l. c.

Spuriis filiis egentibus, & filiabus, illis alimenta, his congruentes dotes beneficiarius ex redditibus Ecclesiæ (si alia bona non habeat) etiam post bullam Pij V. tribuere potest, Ita Nau. de spol. cleric. §. vlt. num. 9.

Obserua tandem ex eodem Molina l. c. non posse Clericos ex beneficij redditibus pauperibus debitis benefacere egentibus coniunctis: si alij illis consanguinei possint ac debeant opitulari.

k *Ad seruanda statuta.*] D. Thom. Caiet. l. c. art. 8. Valen. p. 8. Sot. q. 5. art. 7.

l *Si enim Papa cum monacho.*] D.Th.2.2.q.88.art.11.S lib.7.q.5.art.2.& in 4.d.98.art.16.sed communis sententia *Papam in solemni voto castitatis dispensare posse.* Henric.G dau.Quodl.5.q.28 Richard.4.d.38.art.9.q.1. Caiet. in D.T. l.c.& Quodl.1.q.12. Nau.c.12.n 75.Val.t.3.d.q.6.p.7.Azo 12.t.1.c.7.de qua re nõnulla scripsimus in lib.de Regulari

m *Ad paupertatem.*] Vide Val. p.8. qui contra Sotum c Syl.sentit.

n *Suum habitum.*] Sot.l.c.concl.1.Vide Val.l.c.

o *Aduerte tamen.*] Sot.Valen. loco citato, in fine, exce votis, ad nullas obseruantias eos sub peccato obligari dic *eximuntur enim à regulæ iugo, vbi Episcopatus apicem ass sunt*, in quibus obseruantiis possunt etiam secum dispensa posset regularis Prælatus, si adhuc intra claustra vitã duce

Statutis transgressoribus pœnas statuentibus non sunt E scopi subiecti, quibus erant, dum claustrum incolebant.Ca Val.l.c.

p *Intrare Religionem.*] Si antequam fieret Episcopus, r gionis votum emisit, tenetur satisfacere obligationi ex c.per tuas, de voto, & voti redemp.Azo.lib.11.c.16.q. *potest tamen dimittere Ecclesiam suam sine consensu Pon*

De Curato.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Dispensare cum illegitimè nato ratione beneficij, quando ter Papam Episcopus possit.*

2 *Curati ætas.*

3 *Sacerdos intra annum fieri debet habens beneficium cu tum.*

4 *Studij gratia dispensare potest Episcopus cum habente neficium.*

5 *Beneficium curatum suscipiens sine animo clericandi, m liter peccat, teneturque ad restitutionem.*

6 *Curatus non idoneus ministerio, & officio quod assumi & quamdiu peccet mortaliter.*

7 *Curatus ad quæ ex officio teneatur constitutus iam in neficio.*

DVo præcipuè erga Curatum, idest, habentem benefi cum cura animarum, pensanda sunt. Alterum est, in

beneficij collatione: alterum post.

In collatione consideranda sunt ea, quæ in Curato sunt necessaria.

Primò, debet esse legitimus [a]. Qui autem † illegitimè natus beneficium habet curatum, absque Papæ dispensatione, nec potest redditus percipere, nec beneficium retinere. Dico autem sine Papæ dispensatione: nam in beneficio non curato potest Episcopus [b] dispensare. 1

Secundò, debet † agere annum vigesimum quintum, *c. in cunctis. & c. licet canon. de elect. in 6.* & si nondum hunc attigit annum, sine dispensatione non potest retinere beneficium, nec fructus percipere. 2

Tertiò, debet, post collationem beneficij curati, intra annum † Sacerdos fieri, aliter perdit titulum ipso facto. Quod quidem intelligendum est de Curato non collegiato. De collegiato enim locum hoc non habet, vt determinatur *in cap. statutum, de elect.* Potest Episcopus † dispensare per septennium, gratia studij, vt habetur *c. cùm ex eo, de elect. in 6.* dummodò in primo anno fiat subdiaconus. 3 4

Quartò debet habere, cùm suscipit † beneficium curatum, animum clericandi: qui enim non habet, vltra mortale peccatum tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum pro toto illo tempore, donec animum mutet. Quod intelligendum est de Curato etiam non collegiato, vt habetur *in cap. commissa, de elect.* De aliis beneficiis alij idem censendum putant, tamen cùm non sit ius ad hoc obligans, non videtur esse pœna amplianda. Peccaret quidem mortaliter, qui animo ducendi vxorem retineret beneficium aliquod, tamen restitutioni non esset obnoxius, nisi cum curatum est beneficium, & non collegiatum, vt sentit Nau. *c.* 25. *n.* 120. & Soto *l.* 10. *q.* 5. *art.* 6. At Gabr. 4. *d.* 15. *q.* 8. *art.* 3. tenet obligari ad restitutionem in omni beneficio, etiam non curato. 5

Quintò, debet esse † idoneus ministerio & officio, quod assumit. Conc. Trid. *sess.* 7. *c.* 3. Vnde cui necessaria scientia deest, nec animum habet discendi, vel non cognoscit se aptum ad discendum, vel qui peccator est publicus, nec de emendatione cogitat, peccat mortaliter, suscipiendo beneficium curatum, & peccat retinendo, nisi mutet animi propositum. 6

Postquam autem iam constitutus est in beneficio, † ex officio suo ad multa tenetur. 7

Primò, si aliquid ei deest ad officium necessarium, tenetur, in quantum potest, curam adhibere, vt si ignorans est, discat quæ necessaria superiùs esse diximus; si malæ vitæ, se corri-

gat: & si cognoscit se omninò inhabilem ad id agendum, tenetur renunciare, c. *nisi cum pridem, de renunciatione.*

Secundò, si duo habet curata, vnum intra sex menses, post Concil. istud Trident. numerandos relinquere, aliter vtrumque ipso iure vacat. Quando autem curatum est pingue, & sufficiens sustentare, peccatum esset, aliud simplex habere, nisi aliquibus causis excusetur, propter quas multa simplicia beneficia potest habere, vt dicemus. Cùm verò non sufficit decenter sustentationi, potest aliud simplex habere, cùm dispensatione tamen Papæ. Duo tamen residentiam exigentia habere non potest, iuxta decretum Concilij Tridentini *sess.* 24. *c.* 17. *de reformatione.* Tenetur etiam Curatus, intra duos menses, post collationem, & acceptam possessionem, facere professionem in manibus sui Episcopi, seu eius Vicarij, in qua iuret publicè obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vt habetur in Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 12. c Vide constit. Pij IV *Iniunctum nobis*, in qua forma professionis fidei faciendæ continetur.

Tertiò, tenetur residere. Hæc autem residentia est sic intelligenda, vt iuxta Concil. Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de reformatione,* non possit abesse absque legitima causa, aliàs perdit omnes redditus pro tempore absentiæ, vt dictum est de Episcopis. Quando autem abesse potest absque peccato & pœna, debent conuenire quatuor conditiones.

Prima, vt sit rationabilis causa, qualem diximus de Episcopo.

Secunda, vt sit probata ab Episcopo talis causa, & in scriptis.

Tertia, vt ad summum absentia sit per duos menses.

Quarta, vt hoc tempore ex redditibus beneficij illius prouideatur alicui, qui benè, & absque defectu suppleat locum alterius.

Rursus quartò, tenetur celebrare singulis diebus pro parochianis, non pro aliis, secundùm Sotum *lib.* 9. *q.* 3. *art.* 1. Hoc tamen intelligendum est, cum redditus decimarum pingues sunt. Crediderim tamen, sufficere celebrare Dominicis & diebus festis, & aliquot etiam ex diebus aliis, licet non omnibus celebret. In hoc tamen multum consuetudo attendenda, & obseruanda est. Cùm autem impeditus est, debet suis expensis alium substituere, qui pro eo celebret.

Rursus quintò, tenetur populo prædicare, vt habetur *sess. allegata,* 24. & docere populum doctrinam Christianam, & credenda necessaria, & peccata communia, & generales virtutes: quamuis non sit necessarium prædicare per se, si alium

constituat, qui prædicet. Hoc autem Dominicis, & festis faciendum est.

Sexto [d], tenetur ministrare Sacramenta, non solum tempore obligationis, sed etiam cum suscipiuntur ex deuotione.

Septimò, tenetur inquirere in parochia sua peccatores publicos, & vitia publica, & corrigere per se, vel Episcopo manifestare, & scire an singuli parochiani confiteantur, & communicent in quadragesima, & Paschate, & audiant sacrum diebus festis.

Octauò, debet infirmos suæ parochiæ visitare, & scire an Sacramento indigeant, quando periculosus est morbus, & debet ministrare, ipsosque ad suscipiendum exhortari, & ad faciendum testamenta, & alia Christiana opera. Et in hoc non exequi officium, est grauissimum peccatum mortale. Mori enim continget aliquem & damnari, qui si susciperet Sacramentum, saluus esset.

Tenetur nonò, sepelire etiam pauperes suæ parochiæ, licèt nullam inde eleemosynam speret, & illorum animas Deo commendare. Hæc sunt præcipua, ad quæ Curatus tenetur.

ADDITIONES.

a *Legitimus.*] Vide supra de irregularitate.

b *Episcopus.*] Ad vnum artificium simplex, cap. 1. de filiis presbyt. vide Nau.c.25.n.117.

c *In Concil.&c. sess. 24. c. 12.*] Alioquin non faciet fructus suos, Concil. ibid.

d *Sextò.*] Rich.4. d.17. a.2. q.3. Sylu. Confessor, 1. num. 14. Io. Medina q. 37. de confessione, existimant tunc Parochum teneri ex præcepto audire subditi confesionem, quando ipse confiteri tenetur; sed Sot.d.18.q.4.a.2. Adrian.q.5.de confess. dub.8. Nau c.25.n.131. & in c. pœnitet, de pœnit. d.6. n.152. Carbo. de confess. capit. 11. Angles in 4. de confes. p. 246. Valent.tom.4.d.7.q.10.p.3. Sa v. Parochus, num.4. cum Toleto docent, teneri semper audire, quando subditus petit. *Parochus enim animarum medicus, annuos redditus habet ea iustitia lege, vt teneatur iustè petenti salutis remedia præbere.*

De quinto præcepto & peccato se occidendi.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Homicidij etymologia & descriptio.*

2 *Homicidij differentia.*

3 *Occidere hominem quinque modis contingit.*

4 *Occidens se ipsum, an mortaliter peccet.*

5 *Membrorum sibi abscindens, an & quando peccet mortaliter, num. 8.*

6 *Sacerdos Clericus, & monachus se ipsum mutilans, incidit in excommunicationem,* c. si quis suadente.

7 *Castitatis causa abscindens virilia, mortaliter peccat.*

9 *Occidi se permittens, an & quādo mortaliter peccet, & seq.*

10 *Vitam pro amico potest quis exponere.*

11 *Carceres an, & quando liceat iustè comprehenso rumpere, & fugere.*

12 *Damnatus inediæ, vel leonibus potest sumere, si habeat, cibos, vel se defendere ab illis, licet non teneatur.*

13 *Morti certa, aut probabili se exponens, an peccet mortaliter.*

14 *Abstinentiis ita se macerans, vt sequatur mors, an peccet mortaliter.*

15 *Occidens, vel percutiens alium cum tali intentione, an grauiter peccet mortaliter, aut quæ causæ excusent.*

16 *Occidi vt quis ex iustitia possit, quæ concurrant conditiones cum n. seq.*

17 *Tyrannus quem non possunt ciues expellere, quomodo possit occidi.*

18 *Hostes, & banniti quando possint occidi.*

19 *Adulteram maritus occidere non potest.*

20 *Innocens occidi non debet, & quomodo illi succurratur, si probatus est nocens, n. seq.*

21 *Iudex secundum allegata, & probata procedere debet.*

22 *Occultum ob peccatum, non potest quis occidi.*

23 *Iudicum fraudulentis verbis & promissionibus extorquentium crimina, quorum nullum habent iudicium aut semiplenam probationem, peccatum graue.*

24 *Ecclesiastici Iudices morti aliquem damnantes, quando, & quomodo peccent.*

25 *Necessitatis causa occidere quempiam, absque vlla publica auctoritate, quibus in casibus liceat.*

26 *Irregularis an fiat quis occidendo ad aliorum, vel sui defensionem.*

27 *Defendere qui se aliter non potest inuasus, nisi occidendo, vtrum debeat aggressorem occidere, an pati se occidi, vel etiam praueniendo occidere, ne occidatur.*

18 *Honoris defendendi causa, an alium occidere possit, qui fugiendo vitam saluaret.*

29 Oc

29 *Occidere ad tuendam rem quando, & quibus liceat.*
30 *Castitatis seruandæ causa, licet occidere.*
Virgo vi oppressa, quando non peccet, nec virginitatem amittat.
31 *Occidens ex inconsideratione, an peccet mortaliter.*
32 *Duellum quomodo liceat, necne.*
33 *Excommunicatio, & pœna in duellantes.*

QVintum præceptum est, *Non occides.* Erga quod hæc sex tractanda sunt. Primò, quid sit homicidium.

Secundò, quot sint differentiæ homicidij.

Tertiò, quot modis contingat occidere.

Quartò, quando peccatum sit, & quomodo.

Quintò, quæ circumstantiæ sint in homicidio necessario confitendæ.

Sextò, quo modo præceptum hoc sit intelligendum.

Circa primum, facile potest ex ipsa nominis † etymologia 1 homicidium describi. *Est enim hominis occisio*; quamuis Theologi, non quamcunque occisionem hominis, vocent homicidium, sed quæ est cum peccato, vnde sic describi solet: *Homicidium est iniusta hominis occisio.* In iure autem tale homicidium, quod cum peccato fit, dicitur homicidium voluntarium.

Circa secundum nota tria esse in homicidio, ex quorum singulis ipsum † diuidi possit. Est qui occiditur, & ex ista 2 parte diuiditur in homicidium, quo quis se occîdit, & quo occîdit alium. Est etiam qui occîdit, & ex ista parte diuiditur in homicidium, quo aliquis occîdit, ex intentione occidendi, & in homicidium, quo occîdit absque intentione, quod dicitur casuale. Est etiam ipsa occisio, & ista ex parte diuiditur homicidium in id, quo immediatè quis occidit, cùm nempe adhibet ipsam actionem, quæ occisio dicitur, vt qui gladium transfigit per corpus, vel suum, vel alterius, quo cor vulneratur, immediatè occidit; & in id, quo mediatè quis occidit, nempe cùm adhibet id, quod occîdit, vt qui ministrat venenum, dicitur occidere, quia adhibet venenum, quod post occîdit. Est igitur homicidium mediatum & immediatum.

Circa tertium aduerte, quinque modis posse aliquem † 3 occidere hominem, vel per se, vel alium, *facto, præcepto, consilio, permissione, auxilio. Facto* occîdit, qui adhibet actionem occisionis, puta percutit, aut etiam applicat id quod occidit, vt qui ministrat venenum. *Præcepto*, qui iubet alicui, vt alium facto occidat, vel faciat occidere. *Consilio*, qui ad hoc adhibet

bet consilium. *Permissione*, qui non impedit alterius occisionem, cum possit & debeat. *Auxilio*, qui alterum iuuat ad occidendum, omnibus his occidere contingit.

Superest, vt circa quartum caput examinemus, quale peccatum sit occidere.

Incipiendo ergo ab homicidio, quo quis se occidit,

4 Sit prima conclusio [a], † Occidere se immediatè, & ex intentione, est mortale peccatum ex genere suo, & nisi excusetur aliqua subita surreptione, quæ omnem tollat deliberationem, est verè mortale contra charitatem, qua quis tenetur se diligere, & contra iustitiam, qua homo tenetur versus remp. cuius pars est, & qua tenetur versus Deum, cuius creatura est, & quocumque fine id fiat, vel ad euitandum maius malum, vel infamiam, vel propter peccatum commissum, vel propter peccatum quod probabiliter timetur, nullo modo vnquam id licet. Vide Sylu. *verb.homicidium.*1.§ 4. conclusio habetur 23.*quæst.*5.*can.si non licet, & can.placuit* In hoc enim præcipitur, ne oratio fiat pro occisore sui. Ratio autem est, quia homo non est dominus vitæ suæ, sed tantùm custos [b]. Non obstat, Samsonem se occidisse, & aliquas virgines martyres; hoc enim Spiritus sancti reuelatione factum esse tenendum est, vt docet Aug.1.*de ciuitate Dei, à c.*17.*per multa capita.* vbi de hac materia loquitur. Non solùm autem peccat qui se occidit, sed qui præcipit, vel consulit, vel iuuat, vel, cùm possit facilè prohibere, non prohibet: sunt enim isti suo modo homicidæ, & mortaliter peccant.

5 Secunda conclusio [c], Membrum † aliquod immediatè, & ex deliberatione sibi abscindere, ex genere etiam suo mortale
6 est, & qui se mutilat, si sacerdos, † clericus, vel monachus est, incurrit excommunicationem, *c. si quis suadente.*17. *quæst.*4. vt dicunt Io. And. Pan. Felin. *c.cùm contingit.*1.*de sent.excom.* Vide Nau. *c.*15.*n.* 11. & expresse continetur *dist.*55. *c.si quis absciderit, & can. qui patrem.* hoc autem est, quia homo non est dominus membrorum suorum, vt habetur *l. liber homo.*13. *ff.ad legem Aquil.* quamuis id fiat prætextu sanctitatis. Vnde
7 abscindere partes viriles ob † castitatem, mortale peccatum est. Similiter aliquid bibere ad sterilitatem, vt feminæ faciunt, mortale est, quia se priuant potentia generatiua naturali. Peccant etiam in hoc genere alij, sicut in homicidio, consulentes, iuuantes, &c.

Dubium est, An possit femina sumere potiones sterilitatis vt securè reddat debitum, quando est periculum mortis in partu, propter aliquam infirmitatem, & sic curet non concipere?

pere? Dico nullo modo id licere, sed in tali casu teneri abstinere. Ratio est, quia quando conueniunt duo præcepta, simulque impleri nequeunt, minus est relinquendum: minus autem est præceptum reddendi debitum, quam non occidendi, vel non mutilandi: quia hoc est naturali iure ex se prohibitum. Nec obstat periculum incontinentiæ, quia vitari potest, cum nullus ad peccandum necessario cogatur.

Licet † tamen in duobus casibus membrum abscindere sibi. g

Primò, ob sanitatem [d], vt qui abscindit manum putrefactam, vel aliud membrum, vt corpus reliquum sanum conseruetur.

Secundò, ob maius damnum [e] vitandum: qui enim manum haberet veneno tactam viperæ, posset scindere, ne venenum cor comprimeret & moreretur. Et hoc modo qui ab hostibus esset captus, à quibus mortem speraret, nec posset euadere, nisi manum sibi abscindendo, posset eam sibi abscindere; Maior 4.*dist.*15.*q.*22.*dub.*1. & Sot. *lib.* .*q.*2.*art.*1.

Dubium [f] est, an teneatur pati membrum abscindi, aut sibi ipsi abscindere ad vitæ conseruationem, quando aliter non potest. Soto *lib.* 5.*q.*2.*art.*1. dicit non teneri. Est enim custos vitæ, quam non tenetur cum tanto labore conseruare. Vnde medicamenta difficillima non tenetur acceptare. At hoc etiam modo, si alicui daretur optio, vel membrum aliquod sibi abscinderet, ne ab alio occideretur, vel abscinderetur duplex membrum, posset sibi abscindere, vt fecit Iosephus 2. *libro belli Iudaici cap.* 27. qui abscidit sibi manum vnam, ne vtraque abscinderetur. Quamuis Sotus hoc non probet, *lib.*5. *q.*2.*art.*1. Sed in vtroque casu eadem mihi videtur ratio, cùm sit ad maius vitandum malum. Quid enim refert esse ligatum aut constrictum à tyranno, vt, nisi manum abscindat, mors vel maius sequatur malum.

Tertia conclusio, † se occidere permissiuè, id est, permittere se occidi, ex se etiam est peccatum mortale. Tenetur enim homo vitæ suæ consulere, in quantum potest & debet. 9

Sunt tamen aliqui casus, in quibus licet homini suam exponere vitam, & permittere se occidi & mori; immò aliquando ad id tenetur.

Primus est, in fidei defensionem. Si quis enim cogeretur fidem negare, vel aliquod peccatum committere, sub pœna mortis, tenetur mortem pati, etiam permittere se millies potius occidi, quam fidem negare, vel peccatum vllum admittere.

Secundus [g] est, propter vtilitatem totius reipubl. Vnde si ciuitas

ciuitas esset circumdata ab hoste, vnius, quamuis innocentis, causa, & iste, si se offerret inimico, totam rempub. liberaret à morte, teneretur se offerre & mori. Ita habet Sotus *lib. 5. de iust. q. 1. art. 7.*

10 Tertius est ob amici liberationem. Posset enim aliquis † vitam pro amico exponere [h], vt si esset amicus capite damnatus, posset pœnam pro illo sustinere, & in bello, vel alio periculo, quo alteri necessitas moriendi obueniret, pro ipso mortem subire, licet non teneatur ad id. Aliquando autem non liceret, cum ipse esset publica persona, & reip. vel aliis multis vtilis, non autem esset talis ille amicus; tunc enim tenetur suæ potius vitæ, quàm amici sui consulere, Sotus *lib. 5. de iust. q. 1. art. 6.* vbi etiam dicit, quòd si esset in mari [i], nec esset nisi vna tabula, posset non accipere, sed relinquere amico, non tamen posset dare. Sed ego vtrumque iudico esse par, & ita concedit Victor. *repet. de homicid. n. 26.* & similiter concedit de porrigente panem in extrema necessitate alteri.

Quartus est ob bonum proximi [k]: non enim solùm pro amico, sed pro proximo potest quis mori, & se occidi permittere [l]. Et hoc modo, qui inuaditur ab alio, nec potest fugere licet possit occidere inuadentem, licet tamen ei (ne hostis in peccato moriatur) permittere se vinci & occidi, dummodo etiam non sit talis persona, qualem diximus in tertio casu, Sot. *lib. 5. q. 1. art. 8.* vbi dicit aliquando teneri permittere se occidi potiùs etiam ab iniusto inuasore, aliquando tamen se defendere etiam occidendo, aliquando esse illi vtrumque liberum: verbi gratia in primis duobus casibus supradictis tenetur potius permittere se occidi; at si est persona publica, vt diximus tertio casu, tenetur se defendere alium occidendo; esset autem vtrumque liberum, vt in eodem tertio casu de tabula in mari, & porrigente panem explicauimus.

Quintus est, ratione iustitiæ: cùm enim quis damnatus est morte, potest & tenetur omnes actiones, quæ dispositiones sunt, ad occisionem exhibere; vt, si suspendi debet, ascendere scalam, & collum funi apponere, & alia, sed non potest se eiicere à scala, nec occidere, nec licet se defendere à iudice,
11 vulnere, vel pugna, licet sit innocens. Vnum † tamen licet, cùm in carcere est fugere si potest, licèt iustè sit comprehensus. Immò potest rumpere vincula [m], & murum perforare, seu frangere portas: non tamen licet vlli nocere, teneturque restituere totum damnum [n] illarum ex ruptura. Ita tenet Sotus *lib. 5. quæst. 4. art. vltim.* & Caiet. *2. 2. quæst. 69.* & alij: quamuis aliquid contrarium putent. Immò vult Caiet. quòd alij possunt

sunt isti ministrare instrumenta [o], & auxilia. Soto tamen negat,& ita videtur negandum. Similiter qui † damnatus est, vt 12
inedia moriatur,potest cibos [p],si possit habere, sumere absq; peccato. Immò Caietan. putat teneri ad sumendum, si possit: tamen Soto loco allegato putat non teneri, sed posse sententiam sustinere, sicut potest ille in carcere manere, & mortem expectare. Ex hoc mihi ita videtur. Posset tamen illi aliquis cibos dare [q],non tamen tenetur ad id sicut tenetur ad ministrandum iis,qui sunt in extrema necessitate, vt dicit S. Thomas 2.2.*quæst.* 31. *art.* 2. Similiter, qui damnatus esset leonibus, posset se defendere ab illis, licet non teneatur se defendere. His omnibus casibus potest se quis occidi permittere.

Quarta conclusio, occidere se,mediatè adhibendo, & aggrediendo ea, ex quibus † mors certa aut probabilis, sequi- 13
tur, peccatum est mortale ex genere suo. Excusatur autem ob tres causas.

Prima est iustitia, qui enim damnatus est tali morte, potest absque peccato id facere,vt qui sumit venenum.ita dicit Victor.*repet.de hom.cap.* 30.*&* 32.de militari arte & nauigatione, in qua videtur homo exponere se periculo, licet Soto neget posse sumere venenum:aut qui intrat domum leonum, cùm tali est morte damnatus.

Secunda est probabilitas contraria, cùm, licet tale sit factum, vt inde mors sequatur, tamen in tali homine probabile est mortem non euenturam. Et sic non peccant mortaliter isti funambuli, & aggressores taurorum, cùm sint exercitati in tali arte, vt habet Nauar. *cap.* 15. & si aliquando accidat mors,non ob id mortale peccatum est, quia in illo fuit multum accidentalis.

Tertia est inaduertentia, vt qui se ita in † abstinentiis ma- 14
cerat [r],vt mors sequatur,si iste se occidere intenderet,absque dubio mortaliter peccaret, at si id non intendit, tamen aduertit,& cognoscit se occidi, etiam peccat,vt habet S. Th. 2.2 *quæst.*147.*art.*1.cùm tamen non aduertit, sed ex deuotione facit, non mortaliter peccat. Hæc igitur dicta sint de homicidio sui.

Sequitur nunc vt dicamus de homicidio alterius, cum in- 15
tentione occidendi,quod tunc;fit,cùm quis † occidit aut percutit alium, cum voluntate seu intentione occidendi, & percutiendi, & hoc peccatum est mortale & graue, contra iustitiam & contra charitatem proximi. Tribus autem causis solet excusari, ex iustitia, necessitate, & ex inconsideratione.

In primis † occidere hominem ex iustitia non est peccatum, 16
immò

immò est actus iustitiæ meritorius, si fiat, vt fieri debet. Fiet autem, si concurrant quinque conditiones, quarum vel vna deficiente, mortale est peccatum.

Prima conditio est, vt sit ex auctoritate publica [s], cùm enim occidere hominem licitum sit ob bonum publicum, illius est habere facultatem occidendi, cuius est publicum bonum conseruare, qualis est Respub. Rex, Dux, vel Princeps, vel alij huiusmodi. Nullus igitur absque auctoritate publica, propria vel commissa, potest occidere hominem, quamuis nocentissimum. Est autem mortale sic occidere, vnde peccat qui inimicum, quamuis dignus sit morte, propria occidit auctoritate.

Est autem vnus casus, in quo licet priuato cuilibet occide-
17 re, cùm puta † Tyrannus [t] est in ciuitate aliqua, quem aliter non possunt ciues expellere. Ita habet S. Thomas 2. *sent. dist. 44. q. 2. art. 2. & opusc. 20. de regim. princip. cap. 6.* vbi dicit, non peccasse Brutum occidendo Cæsarem. Tamen aduerte, duplicem esse tyrannum, vnum potestate & dominio, qui non habet titulum verum, sed tyrannicè occupat Rempub. & hunc licet occidere, vt diximus, dum aliter non potest respub. liberari, & dum spes est probabilis libertatis: aliter non licet priuato cuilibet occidere. Alterum, tyrannum administrationis, qui habet quidem verum titulum, sed tyrannicè tractat subditos, & hunc non licet absque publica auctoritate occidere, & asserere contrarium, damnatur vt hæreticum in Concilio Const. *sess.* 15. Non tamen ista damnatio de priori tyranno est intelligenda.

18 Alius casus † est cùm priuata persona habet auctoritatem publicam, & sic licet in bello iusto occidere. 23. q. 5. *can. si homicidium*: sic etiam licet bannitos [u] occidere quando respublica dat facultatem cuilibet; tamen vt dicit Syluest. *verb. homicidium* 1. §. 7. debet esse intra iurisdictionem illius reipublicæ: nam in alieno territorio non licet, nisi ex eius facultate
19 te expressa aut tacita, aut probabiliter præsumpta. Non † tamen licet marito [x] occidere vxorem in adulterio comprehensam, 33. q. 2. *can. inter hæc.* nam lex ciuilis, quæ non castigat, est permissiua tantum.

Secunda conditio, est causa: non enim licet hominem absque causa occidere, & non quauis, sed graui pertinente ad bonum publicum. Vnde causa leui occidere, graue peccatum est; sine causa autem est grauissimum, non enim licet
20 † innocentem occidere propter bonum reipublicæ. Vnde, si esset circundata respublica [y], nec aliter liberari posset, nisi

traden

tradendo innocentem, non liceret morti eum tradere inimicorum manibus, quamuis possit non defendere se ipsum ob commune bonum, & ipse teneatur se tradere, vt supra diximus. Et tamen vnus casus, in quo licet innocentem occidere, cum probatus est nocens [z]: nam † iudex secundùm allegata,& probata procedere debet. 21

Verum est quòd, cum iudex innocentiam cognosceret, tenetur facere (vt dicit S. Thomas 2.2. *q.64.*) aliqua. Primò diligenter examinare testimonia. Secundò, si speret profuturum, remittere ad superiorem iudicem, & testificari veritatem pro illo. Tertiò, differre sententiam, quantum fieri potest; immò si fieri possit absque vllius damno, posset secretò dimittere è carcere. Cùm autem nihil horum fieri potest, immò si fieri posset, licet occidere, secundùm communiorem sententiam. Nec mirum est in isto foro innocentem pati: nam restat Dei forum, in quo omnis iniustitia castigabitur, & iustitia præmium consequetur.

Tertia conditio, est etiam necessarius iuris ordo; damnare enim non seruato iuris ordine, est mortale, licet causa & auctoritas sint. Hic autem ordo in tribus consistit.

Primò, vt ob peccatum † occultum nullus occidatur. Non enim Rex potest absque graui peccato damnare nocentem occultum, sed opus est crimen esse notorium, aut sufficientibus testimoniis conuictum, aut propria rei confessione sponte facta propalatum. Dixi autem, *sponte facta*. Nam si alicui absque iudicio, vel semiplena probatione, vel infamia notabili, daretur tortura, in qua confiteretur crimen, non esset omninò damnandus, & damnare est mortale, cùm non sit sponte facta confessio: nam tortura violenta fuit. Dicitur autem violenta, quia absque causa fuit inflicta. Immò peccant grauiter † iudices in eo, quòd fraudulentis verbis & promissionibus extorquent crimina, quorum nullum habent iudicium, aut semiplenam probationem, & ob talem damnare confessionem, peccatum grauissimum est. 22 23

Rursus secundò debet esse accusatio [aa]. Nisi enim crimen accusetur, non potest damnari nocens, nisi reperiretur in flagranti delicto: illic enim est virtualis accusatio & testimonium.

Rursus tertiò decet citari, & debet tempus tradi nocenti vt respondeat, quamuis, vt dicit Sylu. *verb. homicidium*, §.3. in aliquo casu licet damnare nocentem inauditum, cum potens est, nec aliter posset iustitia impleri. Debent tamen semper esse testimonia, aut notorium crimen.

Vltimò, hæc debet cura adhiberi, vt occidendo administretur confessio, & consolatio spiritualis, & oppositum facere, peccatum est, nisi cùm res est repentina, nec aliter posset iustitia impleri: tunc enim sufficeret dare aliquod tempus vt homo conteri posset.

Adhuc istæ tres non sufficiunt, sed est quarta conditio necessaria, animus rectus iudicis, non enim ex ira vel inuidia, vel passione, sed ex zelo iustitiæ occidere debet: si enim occideret ex passione, quia nocens inimicus erat, quamuis alia concurrerent, mortaliter peccaret. Hoc etiam idem dicendum est de ministris iustitiæ.

Quinta est necessaria conditio, vt homo non sit persona
24 † ecclesiastica; nam in maioribus ordinibus constitutus, non habens Papæ facultatem, peccat mortaliter occidendo, aut tanquam iudex, *cap. clerici, ne clerici, vel mona.* aut tanquam minister. In minoribus verò constitutus, vt habet Soto *lib.* 5. mortaliter non peccat, sed venialiter. Hæc igitur est prima causa, ob quam licet hominem occidere cum voluntate occidendi.

25 Altera causa erat † necessitas. Ob necessitatem enim licet absque publica auctoritate occidere. Hoc autem in quatuor casibus licet.

Primò, ad vitam defendendam [b b] suam, vel amici, vel parentis, vel filij, vel coniuncti, vt habet gloss. *Clem. vnic. de homi-*
26 *micid.* Tamen hic contrahitur † irregularitas, non autem ad
27 sui defensionem, vt habet Gloss. Cum enim † homo inuaditur ab inimico, si aliter non potest vitam conseruare, nisi occidendo illum, licet occidere, *Clem. vni. de homic.* vbi habetur, quòd tunc non sit irregularis; immò, si inuasus esset aliquis, qui sit persona publica, & multùm vtilis in republica, tenetur vitam conseruare, & alium occidere. E contra autem, si inuasor esset persona multùm publica [c c], & necessaria in republica, potiùs inuasus debet se pati occidi, & tenetur, quam occidere. Cùm tamen neuter occurrit casus, potest occidere, & potest etiam permittere se occidi, & hoc vltimum est magis meritorium.

Hinc patet solutio illius casus, quem Soto non audet determinare: si esset femina [d d] à marito conclusa in cubiculo, à quo fugere non potest, habétque vir pugionem ad ipsam confodiendam, expectat tamen vt ipsa quiescat, an liceat vxori præuenire, & occidere virum? Dico licere, & ratio est aperta: nam iam est inuasa, cùm primum à marito conclusa est, & expectat paratus occidere; nam si tunc non est tempus

se

se defendendi, profectò nullum aliud erit: & est simile de illo, qui præparat bombardam, vt alium occidat, sed ille aliam iam habet præparatam, profectò ridiculum esset dicere, hunc debere expectare, vt ille præparet & incipiat emittere qui potest præuenire. Ita etiam dicendum est de illa femina, si aliter non potest euadere.

Secundus casus est, ad † honorem suum ee defendendum, vt ait Ioan. de Anan. *c. p. suscepimus. de homicidio*, potest quis etiam alium occidere, vt habet Syluest. *verb. homicid.* 1. & communiter omnes docent. Ex quo fit, vt si nobilis inuasus posset vitam saluare fugiendo, non tenetur (si inde infamiam contrahit) fugere, sed occidere hostem potest, si aliter vitam cum honore tutari non potest. Similiter, si non potest fugere iniuriam notabilem inferendam, vt fustium percussionem paratam, potest enim tunc occidere inimicum. 28

Sed duo hic aduertenda sunt, primum est, hoc non licere omnibus nisi nobilibus, & personis qui suum tutari honorem maximè obligantur, vnde nullus clericus, aut monachus potest in illis casibus occidere, sed tenetur fugere, aut talem iniuriam pati.

Secundum aduertendum est, post contractam iniuriam iam non licet occidere, id enim est se vindicare: solùm autem licet ad vitandam infamiam, ne contrahatur: vt fuste aut ligno percussus, non potest absque peccato mortali occidere inimicum: & attende, quod debet esse verus honor & infamia, non enim debet mensurari hoc, nisi per existimationem hominum prudentium & cordatorum.

Tertius casus est, † ad tuendam rem ff, Caiet. 2. 2. q. 64. art. 7. & Anton. 3. part. tit. 4. cap. 3. Cùm enim aliter res haberi & recuperari non potest, licet latronem occidere, non solùm nocte, sed etiam die, si tamen spes esset recuperandi rem illam, non liceret occidere. Hoc tamen non licet Ecclesiasticis personis, qui potiùs debent bonorum iacturam pati quàm occidere, vt habet Panorm. *cap. suscepimus, de homicid.* In eod. c. id habetur de monacho, *Satius*, inquit, *est post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitoriis tam acerbè in alium exardescere*; his enim licet tantùm occidere ob vitam saluandam. 29

Quartus casus est, ob † castitatem gg. Posset enim femina aut iuuenis, ob seruandam castitatem occidere inuasorem cùm aliter se defendere non potest. Notandum tamen est, quòd quamuis ab alio superetur, si non consentiat interius in actu turpi, non peccat, nec virginitatem amittit, si virgo 30

 erat.

erat. Vnde Syluest. *verb. homicid.* §. 8. dicit, quod potest non occidere, quamuis possit, sed pati se corrumpi, dum consensum cohibeat in delectatione: tamen quia periculosum est hoc, securius esset occidere, si possit, illudque remedium sumendum est, cùm aliud non occurrit.

31 Tertia causa † est inconsideratio. Cùm enim aliquis motu repentino correptus, adeò vt non sit rationis compos, alterum occidit, à peccato mortali liber est: tamen raro euenit hoc, quia homicidium non ita fit repentè, quin homo possit deliberatione vti: si quando tamen ita occideret, non esset mortale, nisi consensus in facto post sequatur.

Hæc igitur sunt quæ dicenda occurrerunt circa homicidium cum intentione occidendi.

Aduertendum tamen, non semper licere ob vitæ propriæ defensionem alium occidere: in duello enim iniusto peccat

32 mortaliter qui alterum occidit. Dico † iniusto, quia aliquando licitum est: ob sedandos h h enim aliquos exercitus contrarios, licet pugnam ad duos reducere: similiter, cùm aliquis cogitur sub vitæ periculo aggredi puellum. Cætera tamen sunt impiissima & peccatum graue mortale, de quibus Concil. Trident. *sess.* 25. *c.* 19. sanctissimè quatuor instituit.

33 Primum, † excommunicat omnes Imperatores, Reges, Marchiones, Duces, & Dominos, qui in suis terris facultatem faciunt duelli: & non solùm excommunicat lata sententia, sed priuat dominio locorum, ita vt, si sunt loca Ecclesiæ, recurrant ad ipsam, si autem feudalia, recurrant ad dominos.

Secundò excommunicat ipso iure patrinos; & proscriptionis omnium bonorum eorum, & perpetuæ infamiæ pœnam infligit.

Tertiò excommunicat ipsos pugnantes, & infligit eandem proscriptionis & perpetuæ infamiæ pœnam, & in pugna occisos priuat Ecclesiastica sepultura.

Quartò, spectatores omnes excommunicat, & tandem omnes mortaliter peccant. Aduerte rursus, non solùm qui occidit peccare, sed qui consulit, præcipit, iuuat, fauet, auxiliatur, vt supra diximus Lege extensionem Greg. XIII. & Clementis VIII. in constitutione contra pugnantes in duello.

ADDITIONES.

De hoc præcepto Catech. Roman. Concil. Colon. Canisius, Nau. c. 15. de homicidio, D. Thom. 2. 2. q. 64. Caiet. Bannes, Arragon. Salon. ibid. Sot. l. 5. de iustitia. Val. t. 3. d. 5. q.

Lop.

Lopez p. 1. à c. 60. Pet. Nauar. lib. 2. de restit cap. 3. Couar. in Clem. si furiosus, p. 2. initio.

a *Sit prima conclusio.*] Vide Val. l. c. p. 2. D. Thom. art. 9. Vict. relect. de homicidio.

b *Custos*] loco citato, q. 1. art. 5. D. Thom. loco citato, ad 3. Vict. n. 23. Val. l. c. *Reprehenditur iure Lucretia Romana; quæ sibi manus attulit, vt stupri illati ignominiam effugeret.* D. Aug. lib. 1 de ciuit. c. 19. *& Cato, qui Vticæ sibi mortem consciuit, ne Cæsaris victoris imperium perferret*, cap. 22.

c *Secunda conclusio.*] De mutilatione D. Thom. q. 65. Valent q. 9. Sot. q. 2. loc. cit. Salon, Bannes, Arragon ad quæst. 65. D Thom.

d *Ob sanitatem.*] Salon. art. 1. concl. 2. Sot. concl. 2. Petr. Nau. num. 77. loco citato.

e *Ob maius damnum.*] Vide Salon controu. 1. Val. loc. cit. Petr. Nauar. à num. 93. Bannes art. 1. q. 65. Sà, v. Homicidium, num. 26.

f *Dubium.*] Si sit Reip. necessarius, ad bonum commune, tenetur abscissionem pati, si putet inde vitam conseruandam esse. Salon loco citato, controu. 2.

g *Secundus.*] Vide Salon. q. 64. art 6. controu. 1.

h *Pro amico exponere.*] Alij id licere negant. vide D. Aug. lib. de mendacio, c. 6. Per. Nau. num. 36. loc. cit. *Pro quolibet actu virtutis vitam profundere licet*, vide Nau. cap. 17. n. 87.

i *In mari.*] Sà, v. Homicidium num. 22.

k *Ob bonum proximi.*] Vide Sot. q. 1. art. 6. l. c.

l *Permittere se occidi.*] Vide Salon art. 7. q. 64. controu. 1. Valen. p. 4. Sà, num. 18.

m *Rumpere vincula.*] Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. num. 14. & alij negant vincula à reo frangi posse: vide Salon. q. 69. art. 4. controu. 2. Val. q. 13. p. 4. Ioan. Maio. 4. d. 15. q. 21. negat reo licere fugere, si iuste captus sit: sed hæc sententia recepta non est.

n *Restituere damnum.*] Hoc dubium est. Val. loc. cit. extremè enim egebat reus, dum sibi effracto carcere, consuluit.

o *Instrumenta.*] Ita etiam Salon. q. 70. art. 1. controu. 3. non licet tamen hoc fieri iustitiæ ministris, *carcerem vero, aut vincula confringere solis reis, non aliis concessum est*, esset enim vim inferre publicæ potestati, Salon. loco citato ex communi.

p *Potest cibos.*] Caietanum sequitur Couar. loco citato numero 10. Sotum verò Valen. Salon. controu. 4. loco citato, cum aliis Thomistis.

q *Cibos dare.*] Si non sint iustitiæ ministri, Salon.l.c.
Posse autem improbissimum hominem condénari, vt oblatos cibos non comedat, negat Sot. affirmat Caiet. & Val.l.c.
1. Quod attinet ad fugam rei, obserua; *Reum siue iustè siue iniustè carcere detentum, ante sententiam posse fugere*, quia nemo *pœnam persoluere tenetur ante sententiam.*
2. Reum damnatum ad tempus pœna carceris, non posse effugere. quia tenetur iustam pœnam perferre.
3. Reum damnatum ad perpetuum carcerem, aut ad triremes, posse fugere ait Salon.l.c.concl.4.negant alij.
r *In abstinentiis macerat.*] De ieiunio vitam notabiliter abbreuiante, Ioan. Medina q.13. de ieiunio: vide Nauar.c.15. num.12.
s *Auctoritate publica.*] D.Thom.art.3. Caiet.Salon. Bannes. Arragon.ibid.Sot.art.3.q.1.
t *Tyrannus.*] De hac re Caiet.in art.3.q.64. Salon. Bannes ibid. Sot. art. 3. q.1. Val.p.3.l.c.Petr. Nau.lib.2. c.3.de resti. n.308.Sà,v.Tyrannus,n.2.
Alphonsus à Castro de hæres.v. Tyrannus, nemini ex populo licere contendit hominem tyrannum interficere, sed eius rationes refellit Pet.Nau.l.c. Quis sit tyrannus, docet elegantissimè Gulliel. Rossæus c.3. de iusta Reip. Christianæ in impios Reges,&c. auctoritate.
u *Bannitos.*] Vide Sot.art.3.citato, Solon.art.3.controu.4.
x *Non tamen licet marito.*] Salon, Bannes, Sot.art.3. l.c.Pet. Nau.n.220.l.c.Val.p.3, Nau.c.15.n.3. Quidam tamen contra sentiunt: vide Sà,v. homicidium, n.15. Couar.in 4.Decret.p. 2.c.§.7.
y *Si esset circumdata Respub.*] Sot.art.7. l.c.q.1. Vide Salon. q.64.art.6.controu.1.fusè de hac re disputantem.
z *Cum probatus est nocens.*] Ita D.Thom.q.67.art.2.& q.64. art.3.Alex.3.p.quæst.40.m.6. art.2. Sot l.5. q.4.art.2. Valen. d.5.q.11.p.2.Salon.quæst.67.art 3. Nau.lib.1.consi. de officio iudi.
Adrian Quodl.sexto,art.3.negat in criminalibus posse iudicem contra veritatem cognitam secundum probata,& allegata sententiam ferre, concedit tamen in ciuilibus.
Angelus v. Iudicare,n 7. Lyranus in c.23. Exodi,& alij docent, *non posse iudicem contra notam veritatem iudicare*: quam sententiam iudex, maximè supremus, sequi posset: est enim probabilis ob rationes ab auctoribus relatas: vide Salon.l.c. vide etiam c.56.
aa *Accusatio.*] Vide D.Th.q.67. art.3. Caiet. Bannes,Salon. Arragon.

Arragon ibid. Sot. q. 4. art. 3. Val. p. 3. l. c.

bb *Ad vitam defendendam.*] D. Tho. Caiet. Bannes & alij, quæst. 64. art. 7. Sot. q. 1. art. 8 Nauar. cap. 15. num. 3. Valent. q. 8. p. 4.

cc *Si inuasor esset persona publica.*] Sot. Val. l. c.

dd *Si esset fœmina.*] Vide Bannes art. 7. p. 220, Syluest. homicidium. 1. q. 2. Petrus Nauar. n. 349. Salon art. 3. controu. 2. Arragon ibidem, Caietan. 2. 2. quæst. 95. art. 8. Nauar. cap. 15 num. 3.

ee *Ad honorem suum*] Nau. c. 15. n. 3. 4. Val p 4. l. c. Caiet. in Summa, v. excommunicatio. c. 10.

ff *Ad tuendam rem.*] Sic existimant D. Ant. 3. p. tit. 4 c. 3. Caiet. q. 64. art 7. Sylu. v. Bellum, q. 1. Sot. lib. 5. q. 1. art. 8 Nau. c. 15. n. 2. Val. l. c.

gg *Ob castitatem.*] Vel etiam ob defensionem alterius virtutis, hæc enim bona plurimi extimantur. Val. l. c.

Quando licet occidere pro defensione, &c. animaduerte id licere cum moderamine inculpatæ tutelæ. *Est autem moderamen inculpatæ tutelæ: quando ter vria vita, vel &c. defendi non potest, nisi alius occidatur*, ex l. vt vim, ff. de iustitia & iure, & c. significasti, extra de homicid & cap. si verò, il primo, de sententia excommunicationis, Val. l. c Sot. q 1. art. 8. l. 5.

In duello iniusto.] Pius IV. & nonnulli alij summi Pontifices, duellum sacris constitutionibus detestati sunt: quorum constitutiones sanctissimus D. N. Clemens VIII. anno 1592. confirmauit, & Conc. Trid. pœnas innouauit.

hh *Ob sedandos.*] Petr Nau. l. 2. c. 3. n. 291. ex Armil. Caiet. Lira. 1. Reg. 17. si vtriusque fortitudo sit pa, & victoria incerta. De duello Caiet. 2. 2. q. 95. art 8. Pet Nau. l. c. à num. 280. Sot. quæst. 1. art. 8. Nau. c. 1. n. 39. & c. 15 num. 9. Valen. tom. 3. d. 3. q. 17. p. 1. vbi duo probat. Alterum *licere duellum iure naturæ, quando ad iniustam mortem certo imminentem effugiendam necessarium omninò est.* Alterum, in omnibus aliis casibus iure naturæ illicitum esse.

De homicidio sine intentione.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Homicidium sine intentione quando sit cum mortali, vel veniali, vel sine vllo peccato, regulæ quatuor, scilicet, n. 2. 6. 10. & 18.*

3 *Venationis in actu occidens hominem, an & quando peccet, sæcularis & clericus, n. 7. item*
4 *Tectum constituens proiiciendo lapides; nec non*
5 *Infantem in lecto suffocans.*
8 *Pugnans cum aliquo, animo non occidendi, si occidat, quando peccet mortaliter & venialiter.*
9 *Homicidij culpam qualis actus illicitus faciat.*
11 *Latronibus princeps non prouidens; propter illorum homicidia mortaliter peccat.*
12 *Noctu ciuitatem, qui tenetur, non visitans, secuto homicidio cuiusmodi se adstringat peccato.*
13 *Aduocati quorum ignorantia innocens morte damnatur, peccant mortaliter.*
14 *Medicus, cuius culpa infirmus moritur, peccat mortaliter.*
15 *Leonibus ne noceant, non prouidens peccat.*
16 *Arma parentes filiis paruulis permittentes, quando peccent, si homicidium sequatur.*
17 *Periculo homicidij non prouidens, &c.*
18 *Vitæ necessitate in extrema posito, cùm possit, non succurrens peccat.*
20 *Testificari pro eo, qui morti inculpabiliter est adiudicandus, an & quando quis sub mortali peccato teneatur.*
21 *Insidiis paratis aliquem, vt potest, non liberans, peccat.*

DIximus de homicidio sui, & de homicidio alterius cum intentione occidendi, superest, vt de homicidio alterius absque intentione dicamus. Hoc † autem aliquando est
1 cum mortali, aliquando cum veniali peccato, aliquando sine vllo peccato: in cuius rei declarationem distinctio est notanda, dupliciter posse aliquem alium occidere, non intendendo ipsum occidere: vno modo, ipsum verè occidendo, quod aliqui vocant per excessum: altero modo, omittendo aliquid facere, ex cuius omissione sequitur mors alterius. Erga priorem modum sunt duæ regulæ, erga posteriorem aliæ duæ, eruntque numero quatuor obseruandæ pro cognitione plena horum.

2 Prima † regula [a] est, qui faciens aliquem actum licitum, occidit præter suam intentionem alium, peccat magis vel minus, iuxta negligentiam maiorem vel minorem, quam adhibuit, ne occisio aliqua sequeretur: vbi autem nulla fuit ne-
3 gligentia, nullum est peccatum, v.g. aliquis nobilis † venatur feras, proiiciens sagittam, vel emittens bombardam, occidit hominem, in hoc casu actus venandi licitus est nobili sæculari:

culari: considerandum est, an fecit diligentiam aliquam, ne casu aliquem occideret: si fecit, non peccauit occidendo: si non fecit, peccauit pro quantitate negligentiæ. Est autem pensanda negligentia, aut diligentia, iuxta periculum maius vel minus: si enim locus venationis erat peruius, per quem multi transire solent, ipse autem nullam, vel paruam fecit diligentiam vtens bombarda, peccatum est mortale; si tamen locus erat desertus, & ipse parum diligentiæ adhibuit, est veniale. Rursus aliquis † tectum construens proiicit lapides in 4
via, si talis signum habebat, vt transeuntes sibi caueant, si fortè occidat aliquem, non peccat: si tamen nulla vtebatur diligentia, siue parua, cùm locus sit nimis peruius, peccatum est mortale. Rursus, qui dormiens in lecto cum † infante, suffocat 5
ipsum, si non prius fecit diligentiam, maximè cum cognosceret, se per lectum multum solitum volutari, peccat mortaliter. Est autem ista diligentia adhibenda, cùm actus periculosus est, moraliter loquendo, cùm autem non est, aut parum est, nulla, aut parua requiritur diligentia.

Secunda † regula, qui faciens actum illicitum, aliquem 6
præter intentionem occidit, etiam post diligentiam adhibitam, peccat. Peccatum autem tantum est, quantus est actus illicitus, quem faciebat: verbi gratia, Clericus † venatur bō- 7
barda feras, & casu occidit hominem, peccat mortaliter, quia sic venari Clerico interdictum est, & est mortale, vnde in Clerico est peccatum, quod nullum esset in sæculari. Similiter, qui † pugnat cum aliquo, animo non occidendi, & in pugna 8
occidit, peccat mortaliter, si pugna illa peccatum mortale erat: cùm verò veniale, quia pugna leuis erat, venialiter peccat. Similiter peccat ebrius, qui in ebrietate occidit aliquem, si sciebat se furere in ebrietate, & sibi non prouidit: est enim notandum vnum cum Soto *lib. 5. q. 1. art. 9.* quòd non quicumque actus illicitus, ex quo sequitur homicidium, facit culpam † homicidij, sed illicitus actus, in quo est periculum alterum 9
occidendi: si enim nullum sit, tunc non reputatur pro illicito, quantum ad homicidium: vnde qui arborem alienam conscendit, gratia capiendi fructus, si casu cadat supra alium, & occidat, non ob id peccat homicidio, quia talis ascensus moraliter non sic erat periculosus.

Tertia † regula: qui omittens aliquid, quod ex iustitia 10
tenebatur facere, est in causa vt alterius mors sequatur, peccat tantum peccatum, quanta est omissio illa, v. g. sunt † la- 11
trones in terris alicuius Principis, qui occidunt & spoliant omnes viatores, si talis Princeps non prouidet, & procurat,

cùm possit, illos expellere, si fortè postea occidantur aliqui, peccat in illis occisionibus, & mortaliter, quia omissio grauis erat.

12 Secundò, Iudex tenetur † noctu visitare ciuitatem, si non visitet & casu aliquis ob id occidatur, peccat. Si omissio illa venialis erat, putà quia fuerat illa solùm nocte, & nullum timebatur periculum, venialis illi erit culpa homicidij: si verò periculum graue erat, quia in illa ciuitate homines erant multum rixosi, & inuicem inimici, mortale est.

13 Tertiò, † aduocati, quia sua culpa non considerant causam innocentis, & ob id innocens morte damnatur, peccat mortaliter, si culpa notabilis est, nec excusatur ignorantia, quia tenentur scire, aliter non vti officio, vel tales non admittere causas.

14 Quartò, si † medicus ignorans sit, & sua notabili culpa infirmus moriatur, peccat mortaliter, quia tenetur scire, sicut Principes & Iudices non excusantur, ignorantes pericula loeorum, quia indagare tenentur.

15 Quintò, peccat dominus, qui habet † leones domi, & non prouidet, ne noceant aliis.

16 Sextò, peccant parentes, qui filiis paruulis permittunt arma, cognoscendo eos esse superbos, & iracundos: non enim excusantur à peccato homicidij si aliquid sequatur.

Denique qui dominium, vel potestatem habent aliquam
17 supra alios, tenentur prouidere, vt vbi est † periculum homicidij, non committatur, aliàs peccant pro ratione omissionis & est peccatum contra iustitiam.

18 Quarta † regula, qui omittens aliquid, ad quos ex charitate tenebatur, & ex tali omissione aliter obit vel occiditur, peccat iuxta grauitatem omissionis, v. g. qui alteri in extre-
19 ma necessitate posito † vitæ non succurrit, cùm possit, mortaliter peccat, & si ille moriatur, peccat mortale peccatum homicidij.

Rursus, qui scit aliquem falsò accusatum, morti inculpabiliter adiudicari, si ipse testificando verum potest liberare
20 eum, tenetur sub mortali † testificari: & si ille post patitur mortem, peccat mortaliter non testificando, quamuis accusator passurus esset damnum ex tali testimonio, dummodo non sciat id in confessione, tunc enim tacere debet.

21 Eodem modo, qui scit † insidias contra aliquem parari, tenetur, vt potest, illum liberare, eum admonendo, vt caueat, & nisi id faciat, peccat, si ille occidatur: & ista sunt homicidia, & peccata contra charitatem. Ad has quatuor regu-

regulas reducuntur omnia ista, quæ pertinent ad homicidium sine intentione occidendi.

ADDITIONES.

De homicidio casuali D.Thom.q.64.art.8. Caiet. Bannes, Salon, Arragon. ibid. Sot.art.9.q.1.lib.5. Couar.in Clem. si furiosus, p.2.§.4. Nau.num.c.15.

a *Prima regula.*] Casuale homicidium non habet plus culpæ, quàm sit causa (accidit autem ex eo quod quis dabat operam rei licitæ, vel illicitæ) *si causa, vel negligentia fuit venialis, est veniale, si mortalis mortale*, ex Sot. D.Thom. Caiet. Nau. Couar. num. 1. loco citato.

b *Qui dormiens in lecto cum infante.*] Vide c. consuluisti, q. 5. Caiet. loco cit. Nauar. num. 13.

c *Quarta regula.*] Vide cap. pasce. 86. distinct.

De circumstantiis homicidij.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Occisa persona, aut percussa, est in confessione exprimenda, & num. 6.*

2 *Excommunicatio cap. si quis suadente, in percutientes & occidentes Clericos, vel monachos, quomodo & quando habeat locum, & ad quos extendatur, num. 8. & seq.*

3 *Episcoporum, Archiepiscoporum, & Patriarcharum, Cardinalium item, in personam aliquid molientes, quando sint excommunicatione in Cœna Domini, vel Papali tantùm irretiti.*

4 *Romana in curia negotia agentes & ad sedem Apostolicam venientes, aut ab ea recedentes, aut in vrbe habitantes qui lædit, quando incidat in excommunicationem Cœnæ Domini.*

5 *Restitutio quando imponenda sit à Confessore illi, qui aliquem percussit vel occidit.*

7 *Excommunicatio in iure, an & quando sit extendenda ad participes peccati, & num. seq.*

10 *Locus quare in confessione sit manifestandus.*

11 *Pollutio Ecclesiæ quinque ob causas impedit celebrationem.*

12 *Suspensus non est celebrans in Ecclesia polluta.*

13 *Polluta Ecclesia quando Episcopi, vel sacerdotis reconciliatione indigeat.*

14 *Peccare faciens alios, tot committit peccata, quot solicitat ad malum.*

15 *Tempus peccandi in confessione exprimatur.*

16 *Peccandi in proposito perseuerans, multa committit peccata.*

EX sex, quæ de homicidio tractanda proposuimus, quatuor absoluimus: nunc quintum aggredi oportet, puta circumstantias homicidij vel percussionis in confessione ex-
1 primandas. Quarum prima est in persona † occisa aut percussa. Septem enim sunt genera personarum, quas exprimere oportet.

Primum [a] est earum, quæ sunt cum occidente sanguine coniunctæ, vt si occisus fuerit frater, pater, mater, vxor, filius, & huiusmodi, qui notabiliter sunt coniuncti.

Secundum [b] est Clericorum seu monachorum. Qui enim percussit vel occidit Clericum vel monachum, non solùm pec-
2 cat mortaliter, sed sententiam † excommunicationis incurrit 17.q.4.c.*si quis suadente*, vbi nota quatuor.

Primum est, per occidentem vel percutientem non solùm esse intelligendum sæcularem, sed quemcumque Ecclesiasticum: nam etiam talis incurrit excommunicationem.

Rursus secundò, per monachum percussum intelligas professum, & nouitium, & conuersum cuiuscumque Religionis approbatæ. Similiter per Clericum intellige non solùm in maioribus constitutum, sed etiam primam tonsuram habentem, quamuis sit coniugatus, dummodò duxerit virginem, & portet habitum & tonsuram, alias enim perdit priuilegium.

Tertiò, per violentam manus iniectionem intellige non solùm occisionem, vel percussionem, sed verberationem, mutilationem, pugnum, alapam, vestium dilacerationem, lapidis percussionem, & alia huiusmodi. Per tales enim actus incurritur excommunicatio.

Quartò [c], ista excommunicatio Papæ reseruatur, nisi cùm percutiens est infra decimumquartum annum, tunc enim ad Episcopum pertinet: similiter cùm est senex, infirmus, pauper, vel absque vitæ periculo, & notabili incommodo non potest Romam venire: tunc enim reseruatur Episcopo. Cùm autem Clerici simul viuentes se percutiunt, si leuis est percussio, vt pugnis, vel alapa, ad Episcopum pertinet, alias ad Papam.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus absque excommunicatione potest quis percutere Clericum.

Primò, cùm fit ioco.

Secundò, cùm fit causa correctionis, vt faciunt magistri & superiores.

Tertiò, cùm ignorabatur esse Clericus, *cap. si verò. 2. de sent. excomm.*

Quartò, cùm licet esset cognitus pro Clerico, tamen reperitur in flagranti delicto, cum matre, vel vxore, vel filia, sorore, vel nepte alicuius rem habens, tunc si occidatur ab isto, peccatum quidem est mortale, sed non est excommunicatio, *cap. si verò. 1. de sentent. excomm.* vt habet gl. *can. si quis suadente.*

Quintò, cum percussio ita est leuis, vt solùm sit veniale peccatum. nam excommunicatio maior est propter mortale.

Sextò, cùm occiditur à quolibet alio, in illis omnibus casibus in quibus diximus licere alicui alium occidere, *cap. si verò, allegato.*

Tertium genus est † Episcoporum, Archiepiscoporum, 3
Patriarcharum: hos enim occidere, mutilare, percutere, verberare, capere, incarcerare, detinere, aut talia mandare, peccatum est cum excommunicatione in cœna reseruata. Quæ intelligenda est, cùm tales consecrati sunt, alias non: quamuis sint electi, & in possessione Episcopatus; erit enim tantum excommunicatio Papalis, sicut præcedens, ratione clericatus. Hoc autem fuit ius antiquum, *c. si quis suadente, de pœnis, in Clem.* vbi excommunicantur etiam qui banniunt Episcopos, immò vltra mandantes illos actus dictos, excommunicantur consulentes, comitantes, fauentes, defendentes, & tale factum ratificantes: sed ista excommunicatio non est in cœna, sed solum Papalis.

Quartum genus personarum, sunt Cardinales, qui Episcopi non sunt. Hos hostiliter insequi, capere, aut percutere, aut talia mandare, non solùm est mortale peccatum, sed excommunicationi subiectum, quod reseruatur Pontifici, *cap. felices, de pœnis, in 6.* vbi contra tales multæ aliæ imponuntur pœnæ. Excommunicantur etiam dantes in hoc consilium, & factum ratificantes, cooperantes, fauentes aut eos defendentes, qui talia faciunt. Ista tamen excommunicatio non est in cœna, sed tantùm Papalis.

Quintum genus personarum sunt, qui causa negotiorum in curiam † Romanam veniunt, & qui in ea hac causa mo- 4
rantur, & negotiorum gestorum Notarij, Procuratores, Iudices,

Iudices, Aduocati, & Auditores: hos enim occaſione cauſarum verberare, mutilare, occidere, aut bonis ſpoliare, per ſe vel per alios, peccatum eſt excommunicationi cœnæ ſuppoſitum.

Sextum genus perſonarum ſunt venientes ad Sedem Apoſtolicam, aut ab ea recedentes: hos enim propria temeritate occidere, capere, detinere, aut ſpoliare, verberare, mutilare, aut contra in ea vrbe habitantes, iſta abſque Apoſtolica authoritate facere, aut præcipere, eſt peccatum in eiuſdem cœnæ excommunicatione contentum, dummodò iſta ex propoſito deliberato fiant, id eſt, ex præmeditato.

Septimum genus ſunt perſonæ, ex quarum percuſſione aut occiſione alij damnum in re temporali patiuntur, aut ipſemet: tunc enim manifeſtandæ ſunt, vt † reſtitutio à Confeſ-
5 ſario imponatur. Vnde qui occidit ſeruum alterius, confiteri debet, quia ad reſtitutionem pecuniæ æquiualentis tenetur. Similiter, qui mutilat ſeruum alterius, obligatur reſtituere damnum, quod dominus ex tali mutilatione incurrit. Similiter qui occidit aut mutilat aliquem, qui ſuo labore familiam alebat, tenetur reſtituere & reddere damnum. De hoc latius dicemus in materia de reſtitutione. Si tamen is, qui occidit vel percutit tales, fecit reſtitutionem, non obligatur perſo-
6 nam † percuſſam vel occiſam manifeſtare.

Hæc ſunt quantum ad circumſtantiam obiecti. Sunt tamen aliqua notanda.

7 Primum eſt, quando aliqua † excommunicatio in iure ponitur pro percuſsione vel homicidio, vel aliquo peccato, non eſt extendenda, niſi ad illas perſonas, quæ talis peccati ſunt participes, eo modo, qui exprimitur in tali excommunicatione: v. g. in clerici percuſsione excommunicatio poſita eſt contra violentas iniicientes manus, & non alios. Hinc fit, vt qui iuuant, qui præcipiunt, qui conſulunt, licet mortaliter peccent, tamen excommunicati non ſunt ex vi illius capituli,
8 *ſi quis ſuadente*. Sunt tamen † excommunicati per alia capitula, in quibus iſta exprimuntur, puta *capitulum, mulieres, & cap. quantæ, de ſent. excomm. & cap. cùm quis, de ſentent. excom. in ſexto.*

Rurſus, peccatum, propter quod imponitur, eſt immiſsio violentæ manus. Quando igitur aliquis vult tantum mente interius manus imponere, vel procurat facere, vel proiicit ſagittam, ſed non percutit, mortaliter peccat, tamen non eſt excommunicatus.

Rurſus, in percuſsione Epiſcopi non ſolùm excommuni-

cati

catio est contra percutientes, sed contra mandantes, consulentes, &c. Omnes hi excommunicationem incurrunt, dum tamen percussionis peccatum sequatur, aliter non, licèt præcipiant, consulant, & alia faciant.

Notandum est secundò [d], percussionem clerici inducere excommunicationem, cùm ab alio est. Cùm enim aliquis se mutilat aut percutit, etiam causa odij, quamuis peccet mortaliter, cum notabilis est percussio, tamen non est † excom- 9
municatus. Contrarium tenet Nauar. *cap. 15. num. 11.* sed profectò absque ratione: nam non aliunde contrahitur ista excommunicatio, nisi per illud caput, *is quis suadente.* at tale caput loquitur de tertia persona, nec sunt ampliandæ pœnæ istæ.

Altera circumstantia [e] in confessione manifestanda est † 10
locus, cum enim sacer est, peccatum mutat speciem, & dicitur sacrilegium. Atque hæc est vna causa, propter quam ecclesia polluitur. Sunt enim quinque causæ, propter quas † polluitur Ecclesia, itaut in ea non liceat celebrare.

Prima est, iniuriosa sanguinis effusio. Cum enim sanguis 11
in Ecclesia spargitur ex vulnere, non loco, nec ob correctionem incusso, sed iniuriosè, est ecclesia polluta, dummodò sit aliqua sanguinis copia, & non à puero ante vsum rationis profecta, vel ab ebrio, vel insano sit facta; tunc enim non esset ecclesia polluta. Similiter non esset, si quis ob sui defensionem vulnus incuteret. Notandum tamen, quod polluta esset ecclesia, si in ea vulnus infligeretur, quamuis sanguis in vase reciperetur, vel percussus ita citò extraheretur, vt sanguis in ecclesia non caderet. Non esset tamen polluta, si extra ecclesiam percussus, confugeret in ipsam, & ibi sanguis spargeretur. Nec sufficit percussio ad pollutionem, nisi sequatur sanguis, quamuis sufficeret mors sine sanguine, vt strangulatio, suspensio, & cætera. Cùm autem ecclesia polluta est, etiam cœmeterium est pollutum, non autem è contra.

Secunda causa ob quam polluitur ecclesia, est humani seminis [f] pollutio voluntaria: non enim per nocturnas pollutiones, quæ in somnis fiunt, polluitur, sed debet esse voluntaria, siue fiat secundum naturam, siue contra: siue illicito concubitu, siue licito, quale est coniugium: hoc enim etiam polluit. Notandum tamen, vt pollutio hæc sit causa, debet esse publica & notoria apud multos: si enim secreta [g] est, cuius notitia apud paucissimos est, non est polluta Ecclesia.

Tertia causa est, cum excommunicatus in ea sepelitur, *de consecr. Eccles. cap. consuluisti.*

Quar

Quarta, cum sepelitur aliquis infidelis, vt habetur *in cap. Ecclesiam.1.de consecr. dist. 1*. Et in hoc casu oportet parietes Ecclesiæ radere.

Quinta causa [h] est, cùm consecratur Ecclesia ab Episcopo publicè excommunicato, vt habetur *cap. consuluisti, allegato*. His causis polluta est Ecclesia: in qua scienter celebrare, peccatum est mortale [i]: nulla tamen irregularitas [k] aut excommunicatio incurritur, vt habetur *in cap. is qui, de sent. excom.*
12 *in 6*. Gloss. tamen eodem cap. tenet esse † suspensum [l], qui in tali Ecclesia celebrat, ab ingressu Ecclesiæ, ita vt si post suspensionem celebret, fiat irregularis, & videtur consentire Sylu. *verb. consecratio. 2. in fine*.

Huic sententiæ videtur fauere caput *Episcoporum, de priuil. in 6*. nisi velimus restringere hoc caput ad loca interdicta, nam ibi non dicitur de pollutis, sed de interdictis, & hoc videtur magis consonum. Nam *in c. illo citato, is qui*, tantùm dicitur, quod temerariè agunt celebrantes in polluta Ecclesia, & statim celebranti in interdicto loco infligitur pœna ir-
13 regularitatis. Cùm autem † polluta est Ecclesia, si consecrata erat, est reconcilianda [m] ab Episcopo: etiam cum aqua à Episcopo benedicta, siue ab eodem, qui prius consecrauit, benedicta, siue ab alio. Cum autem tantum est ecclesia benedicta, & non consecrata, reconciliatio fieri potest per sacerdotem, cum aqua ab Episcopo benedicta.

Tertia circumstantia in confessione dicenda est, si per se, vel cum aliis occidit, aut percussit. Si enim cum aliis, manifestare oportet, an illos ad tale auxilium & factum solicitauerit, & conuocauerit: tunc enim mortaliter peccat, &
14 tot committit peccata, quot fecit † peccare, solicitando ad malum.

15 Quarta circumstantia est † tempus, in quo decreuit com-
16 mittere. Si enim multùm † temporis perseuerauit in tali proposito, vix excusatur à multis peccatis, quæ committuntur in multiplicatis volitionibus occidendi vel percutiendi. Hæ sunt circumstantiæ quæ pertinent ad hoc peccatum.

ADDITIONES.

a *Primum*.] Vide quæ lib. 1. cap. 31. & lib. 3. cap. 7. de circumstantiis.

b *Secundum*.] Vide Nau. c. 27. à n. 75. Greg. Sayr. lib. 3. c. 36. 37. Philiar. lib. 3. c. 33. de officio sacerdotum.

c *Quartò*.] Qui non potest adire summum Pontificem, potest

test tamen adire ipsius Legatum, Ministrumve potentem ex priuilegio absoluere: non potest absolui ab Episcopo. Nauar. num. 90. Sayr. c. 38. n. 37. l. c. ex quo multa disces, quæ huic capiti inseruiunt.

d *Notandum secundò.*] Cum Nau. sentit Caiet. v. Excommunicatio.

e *Altera circumstantia,&c.est locus.*] De pollutione Ecclesiæ, Syl. v. consecratio 2. Sot. 4. d. 13. q. 2. art. 3. Nau. c. 27. n. 256. Suar. tom. 3. d. 18. sect. 3. Sayr. lib. 5. de censuris c. 16. Sà, v. Ecclesia, num. 13. Azor. tom. 1. l. 10. c. 26. Viual. de interdicto, à num. 53.

Pollutæ Ecclesiæ casus locum non habent in oratoriis, sed in solis templis, vel benedictis, vel consecratis, *iura enim de solis templis, & cœmeteriis loquuntur.* Vide c. Ecclesiam, c. consuluisti. c. si Ecclesia, de consecrat. Eccles. vel alta. Suarez loco citato.

Non polluitur, secundum quosdam, sanguine ex percussis naribus effuso. Vict. quæst. 99. iniuria enim, & percussio leuis est.

Si interficiatur martyr, sacrilego occidentis flagitio: non sacro martyris cruore polluitur Ecclesia. Suarez loc. cit.

Si filiolus moriatur in matris sepultæ aluo, Ecclesia polluitur. Suar. l. c.

Percussio venialis, etiam si sanguis effundatur, non polluit: polluit autem mortalis percussio cum magna sanguinis copia, Suarez loc. cit.

f *Seminis.*] Copula coniugali pollui Ecclesiam aiunt Nau. n. 257. Azor. l. c. Sot. d. 32. art. 3. & alij negant, Sot. d. 13. q. 2. art. 3. ad 2. Rich. 4. d. 32. art. 3. q. 1. Gloss. in c. Ecclesiis, de consecrat. d. 1. Suar. loc. cit. per illicitam coniugalem copulam pollui scribit: *illicita autem est si fiat sine necessitate, aut iusta causa: licita sit, si remedium libidinis adhibeatur: & alibi tunc adhiberi non possit.*

g *Secreta.*] Numquam indiget reconciliatione Ecclesia occultè polluta, nisi quando hoc innotescit, Azor. loc. cit. ex Abb. & Nau. Sot. loc. cit.

h *Quinta causa.*] Azor. l. c. ver. 5.

i *Mortale.*] Sayr. l. c. n. 29. ex D. Thom. 3. p. q. 83. art. 3. ad 2. Nau. c. 25. num. 83. Viual. num. 86.

k *Nulla tamen irregularitas*] Contra Host. in c. vlt. de consf. Ecclesiæ, vide Azor. q. 16. Suar. Sayr. Nau. loc. cit.

l *Suspensum.*] Negant suspensum esse, Sà num. 21. Sayr. l. c. Quidam dicunt huic sacerdoti interdictum esse Ecclesiæ ingres

gressum (vide Azor.l.c. Vualdum l.c.n.87.) Quod non concedit Sayr. loc.cit.

m *Reconcilianda.*] Vide Sylu.l.c.n.31. Sot.Suar. Azor.q.15.

In violato templo concedente Episcopo, celebrare licet in necessitate, Sot.loc.cit.ex D.Thom.

De intellectu præcepti non occidendi.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Corporalia nocumenta, & ad iniuriam pertinentia omnia, atque omnes præparationes & dispositiones ad similes actus, prohibentur in quinto Decalogi præcepto.*

2 *Contumeliæ itẽ & conuitia quæ fiunt verbo aut signo aliquo. Et quando non sint peccatum mortale, num.4.*

3 *Conuitium quid, & quomodo differat à contumelia.*

5 *Animi motus deliberati quando sint peccata mortalia.*

6 *Homicidij in peccato consortes qui sint, & an peccent contra V.decal.præcept.*

HOc est vltimũ caput ex sex, quæ tractanda de homicidio proposuimus. In hoc igitur præcepto, *Non occides*, Exod. 20 prout à Domino *Matth.* 5. exponitur, quinq; prohibentur.

1 Primum est, ipsum nocumentum † corporale, vt occidere, mutilare, percutere, verberare, torquere, incarcerare, aliaque similia nocumenta, & ad iniuriam pertinentia: vt spuere in alium, arundine vel baculo percutere, & similia.

Secundò prohibentur omnes præparationes & dispositiones ad similes actus, vt gladium quærere percutiendi causa, inimicum obseruare, coniurare, idest, multos sub iuramento vel fide aliqua colligare in occisionem vel nocumentum alicuius, & alia his similia.

2 Tertiò, prohibentur † contumeliæ & conuicia quæ fiunt
3 verbo aut signo aliquo. In cuius rei gratia aduerte, † conuitium a esse *in honorationem alicuius per verba, aut signa denotantia malum pœnæ, aut malum culpæ*: vt cùm dicitur alicui, latro, fur, mendax, &c. Hæc enim ad malum culpæ pertinent, similiter, cum dicitur, stulte, insensate, cæce, fili illegitime, & cæt. hæc ad malum pœnæ spectant. Ista igitur cum contemptu, siue verbo, siue nutu, vel litera, vel signo alteri obiicere, conuicium est. Contumelia autem propriè est de malo culpæ, vt cum dicitur, latro, mendax, &c. Hoc igitur pecca-

peccatum de genere suo est mortale, & si est notabilis iniuria, est verè mortale, siue dicatur cum animo inhonorandi, siue sine illo, sed tantùm cum ira, dummodò sit deliberatio, & verbum sit notabiliter iniuriosum.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus non est † mortale. 4

Primus [b] est, cùm deest plena deliberatio, vt cum quis repentina ira correptus, profert verbum contumeliosum: tamen si non erat omninò deliberatio, non esset mortale, nisi post factum confirmaret, quod à se iniuriosè dictum fuerat.

Secundus est, cum, licèt adsit deliberatio, tamen iniuria leuis est.

Tertius, cum adest deliberatio, & iniuria magna est, sed fit iocandi & ridendi animo.

Quartus, cum licet non fiat ioco, tamen fit inter personas parui momenti, vt inter mulierculas, qui sæpè rixari solent, & multa conuicia inuicem iaculari, aut inter seruos & famulos.

Quintus [c], cum fit gratia correctionis. Magister enim sic facit cum discipulo, & dominus cum seruo, & pater cum filio, & superior cum inferiori. Sic Dominus vocauit stultos discipulos, & Paulus Galatas insensatos, sed tunc debet esse gratia correctionis, aliàs peccatum esset, & modus est seruandus. Nam non licet superiori iaculari conuicia in inferiorem, ac si esset seruus, immò si esset persona, eruditione insignis, vel alia de causa grauis, & esset à consiliis alicuius potentis, si aliquod magnum conuicium ab eodem potente ei inferretur, mortale esset peccatum, si animus adesset eum inhonorandi.

Quartò, prohibentur in isto præcepto † motus animi interioris deliberati, vt mortem velle alicui, vel malum temporale. Qui enim mortem sibi, vel alteri, extra casus licitos appetit, animo deliberato, mortaliter peccat. 5

Quintò prohibentur omnes consortes in tali peccato, qui † sunt nouem, conclusi in his versibus, quos habet S. Thom. 2.2.q.62.art.7. 6

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Iussio, qui præcipit; *consilium*, qui consulit; *consensus*, qui factum ratificat, vel, vt fiat, probat: *palpo*, qui factum laudat, vel, vt fiat, laudat; *recursus*, qui defendit homicidium, vel defensionem promittit; *participans*, qui iuuat ad factum: *mutus*, qui non præmonet occidendum vel percutiendum, cum potest, & debet; *non obstans*, qui non prohibet, cum possit & debeat; *non manifestans*, qui veritatem innocentis non ostendit,

dit, ne damnetur, cum possit & debeat. Omnes hi peccant contra istud præceptum.

ADDITIONES.

Vide Conc.Colon.Nau.c.15.num.1.

a *Conuitium.*] Vide Caiet.eodem v. & v.Contumelia,Syl. eod. v. D.Thom.q.72. Sot.lib.5. q.9.art.12. Valen.d.5.q.1. Nauar.cap.18. n.10.

Distinctione conuitij à contumelia, qua vtitur Talet. v. sunt Caiet.Nau. Scot.Val.l.c. ex D.Thom. ad 13. *conuitium* tamen, *contumelia, & improperium non differunt specie*, idem enim respiciunt, defectum, scilicet in detrimentum honoris eius,qui offenditur,Val. ex Sot.Caiet. D.Thom.l.c.art.1.ad

b *Primus.*] D.Thom.Caiet.art.2.l.c.

c *Quintus.*] D.Thom.l.c.Val.p.2.

De sexto præcepto. De simplici fornicatione.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Fornicatio in genere quid significet, & quid sit, num.3.*
2 *Mœchari quid propriè significet.*
4 *Fornicationis species quæ & quot.*
5 *Fornicatio simplex quid, & an sit peccatum mortale, & quare.num.7.cum seq.*
6 *Ignorantia an excuset fornicantes.*
8 *Fornicationis peccatū an sit grauius in mari quam femina*
9 *Amentes & ebrij fornicantes an peccent.*
10 *Femina per vim oppressa non consentiens, sed delectationi con-sentiens non peccat.*
11 *Fornicari in aliquo casu non licet ex consensu.*
12 *Concubinatus quid & an sit graue peccatū & periculosum*
13 *Absolui an possint concubinarij qui concubinas non eiiciunt*
14 *Excommunicatio contra concubinarios qualis.*
15 *Concubinæ qua afficiantur pœna.*

SExtum præceptum habetur Exodi 20. *Non mœchaberis.* Circa quod quatuor sunt consideranda. Primum est, quid fornicatio sit. Secundò, quot eius species. Tertiò, quale peccatum. Quartò, quæ in hoc præcepto prohibeantur.

1 Circa primum, si vis vocabuli consideretur, † *fornicari* *rem cum meretricibus habere*, descendit enim à nomine for-

quo

quod ſignificat loca quædam concamerara ad modum arcus, in quibus meretrices ſe proſtituere ſolebant. Quamuis autem iſta ſit vis vacabuli, tamen verbum latius patet apud Theologos & Iuriſtas,& ſignificat actum illicitum venereum,quocumque modo fiat,ſicut etiam extenditur verbum † mœchari, 2
nam propriè tantùm ſignificat adulterari. Eſt igitur fornicatio ſic vniuerſaliter ſumpta, † *humanus concubitus illicitus.* 3
Dico, *humanus*,quia concubitus aliorum inter ſe animalium, non dicitur fornicatio: immò nec quicumque humanus, niſi qui cum peccato fit,ob id dicitur, *illicitus.*

Huius ſeptem poſſunt deſcribi † ſpecies,*ſimplex fornicatio, ſtuprum, adulterium,inceſtus,raptus,ſacrilegium peccatum contra naturam*,quarum ſingulæ ſuo ſunt ordine explicandæ. 4

Eſt igitur † ſimplex fornicatio,*concubitus ſoluti cum ſoluta.* 5
Voco ſolutum ſimplicem hominem, qui non habet ſtatum coniugati,nec clerici,nec religionis,nec votum,ſed eſt ſimplex homo. Voco ſolutam ſimilem feminam, quæ iam amiſit virginitatem.Horum concubitus fornicatio ſimplex dicitur.

Eſſe autem † peccatum mortale, adeò certa res eſt, vt oppoſitum pertinaciter aſſerere, ſit hæreticum, vt definitum eſt *in Clem.ad noſtrum.de hæret.* & habetur Epheſ.5.*Omnis fornicator non habet hæreditatem in regno Chriſti.*Neque excuſatur vllus ignorantia: nam eſt naturale præceptum, in quo non habet locum ignorantia,ſicut nec in homicidio.Ratio autem, quare † peccatum ſit, ea eſt, quia eſt contra finem, propter quem Deus humanum concubitum conceſſit: qui quidem non ſolum eſt multiplicatio filiorum, ſed eorumdem ſuſtentatio & educatio, quæ fieri non poſſunt, niſi certum patrem & determinatum habeant,quod per matrimonium fit. In fornicatione enim non eſt pater determinatus. Eſt autem hoc adeò naturæ conſonum, vt inter bruta,cum filij, vt naſcantur, opera maſculorum indigent, numquam femina cum pluribus, ſed cum vno tantum coëat. Eſt igitur fornicatio contra finem à Deo præſtitutum,& ob id mortale. 6 7

Dicit autem S.Thom.4.*ſent.diſt.*35.*art.*4.in † fornicatione grauius peccare marem quàm feminam: nam mas maiori vſu rationis viget, quamuis in adulterio magis peccet femina quia plura damna facit. Nam femina adultera ſupponit filios adulterij, qui damnum inferunt legitimis, vt poſt dicemus, quod non eſt in viro, in quo aperte cognoſcuntur filij adulterij.Hoc autem regulariter eſt intelligendum: nam aliquando poteſt femina plus vigere ſecundum rationis vſum, grauiuſque peccare. 8

Quamuis autem sit mortale peccatum fornicatio, in duobus tamen casibus potest esse peccatum.

9 Primus est cum deficit vsus rationis, vt si † amens, qui non habet iudicium rationis, coïret, tunc non peccaret, sicut nec occidendo, nec committendo alia. Similiter, si ebrius non compos rationis id faceret, non peccaret, & sic à peccato excusatur Loth [b] Gen. 19. *qui ebrius cum filiabus duabus concubuit, ipsis eum decipientibus.* Si tamen ebrius periculum tale probabiliter cognosceret, & non sibi ante ebrietatem prouideret, à peccato non excusaretur.

Alter casus est, ex parte patientis, cum cogitur quis: vt, si
10 † femina comprehensa cogeretur ad talem actum, dummodo ista interius non consentiret actui, quamuis pateretur ab altero & sentiret etiam delectationem, non peccaret: sed hoc non habet locum ex parte agentis. Nam agens absque consensu non agit. In consensu autem est mortale: nec excusatur propter mortis periculum vel metum: nam quamuis passurus esset mille mortes, & liberaturus esset mille vitas aliorum, num-
11 quam licet ex consensu † fornicari.

Ad hoc peccatum reducitur concubinatus [c] soluti cum so-
12 luta: non enim est aliud † concubinatus, quàm *fornicatio continuata cum soluta determinata*, itavt sit velut cohabitatio quædam, ac si matrimonio coniuncta esset. Est autem hoc graue peccatum & periculosum, quia homo non solum peccat, sed manet in statu peccati, & in continuo proposito (saltem vir-
13 tuali) peccandi. Vnde tales nullo modo sunt † absoluendi, quin primum eiiciant concubinas, quamuis in mortis articulo sint, nisi vrgeat mors, vel tempus desit, tunc sufficeret propositum. Extra talem articulum primo sunt eiiciendæ: quod si domi non habet, aliqua est experientia sumenda de illius continentia ante absolutionem, præsertim si sæpè proposuit se velle continere, & non continuit, nec tam perfecta contritio in eo apparet. Contra concubinarios Concil. Trid. 24. *sess. c. 8.* determinat, vt ab Episcopo concubinarij ter admoneantur, &
14 nisi resipuerint, † excommunicentur, & si in excommunicatione per annum perseuerauerint, castigentur & puniantur ab
15 Episcopo. Concubinæ † autem ter admoneantur, & nisi resipuerint, eiiciantur à ciuitate, si videtur Episcopo, extra diœcesim, inuocato ad hoc brachio sæculari, si opus fuerit.

ADDITIONES.

De hoc præcepto Cat. Rom. Conc. Colon. Nau. c. 16. Canis. Vig. c. 7. §. 5. à ver. 2. Lopez p. 1. c. 72.

a *Septem*

a *Septem possunt*,&c.] D.Th.2.2.q.154. art.1. sex enumerat species luxuriæ, sacrilegiumque ad adulterium reuocat. Vide Caiet.ibi. Nau. l.c.n 3.Syl.v Luxuria n.1.Val.d 9.q 3.p.3. sex à D.Thom. descriptis speciebus duas alias addidit, Impudicitiam, & Sacrilegium.

Naturali iure vetita est fornicatio, D.Thom.Caiet.Nau.Val. l.c.contra Martinum de Magistris, sacra enim scriptura eam detestatur tanquam rem per se planè malam. *Fugite fornicationem*, 1.Corinth.6. *manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

b *Loth.*] Vide Sot.l.5. q.1.art.5. 9. D.Aug.22.libro contra Faustum Manich. *Loth ab incestu, non ebrietate.* Ioan. Chrys. hom.44.in Gen. etiam ab ebrietate excusat. idem videtur sentire D.Thom.2.2. q.150. art.4.Pererius q.7. in c. 19. Genes. placet hæc sententia : cum tamen Origeni & Caiet. placuerit superior. *Filiæ autem Loth, duplicem patrarunt culpam, altera patrem vsu rationis priuarunt, altera incesto concubitu cum eodem patre peccarunt.* Vide Pererium l. c. ex D. Aug. l. c. sed Chrys.l.c. Irenæus lib.4.c.51. Theodoretus q.69.in Genes. ab omni prorsus culpa concubitum harum filiarum vindicant, putantes enim Sodomorum flammis omnes homines consumptos, seque solas cum patre relictas, vt humanam sobolem propagarent ad patrem simplici animo accesserunt.

Alter casus : Si me inuitam violari iusseris, palma mihi duplicabitur ad coronam, aïebat virgo illa clarissima Lucia. *Pudicitia, bonum animi singulare, violato solo corpore non amittitur.* D.Aug.lib.18. de ciuit.Dei, ex quo Gratianus desumpsit, c.itane 32.q 5.Vide D.Th.2.2.q.64.art.5.ad 3.Arragon. ibid. art.7.p.291.Nau.c.16.n.1.

Puellam vi oppressam non teneri ad clamandum ait Soto lib.5.q.1.art.5. existimat enim sufficere non consentire, Nau. l.c. Caiet.autem 2.2. q.154. art.4. in fine teneri docet probabilissimè, si clamor profuturus sit, aliàs videretur consentire in alienum scelus, Deut.22. *Puella, quæ in vrbe oppressa non clamasset, lapidibus obruebatur.*

c *Concubinatus.*] De concubinariis Nau.c.3.n.19.c.16.n.20. Lopez p.1.c.78.

De adulterio & stupro.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Stuprum quid, & an sit grauius peccatum simplici fornicatione.*
2 *Stuprum quando ad restitutionem obliget. Stuprator quando teneatur ducere, vel dotare virginem, quam violauit.*
3 *Adulterium quid, & quotuplex.*
4 *Adulterium an sit peccatum grauius stupro.*
5 *Adultera habens filium adulterij, & legitimos, an teneatur reuelare factum, ne hæreditas obueniat illi, & damnum legitimi patiantur: & maximè quando timet pro infamia vel morte, num. 6. & seq. Et an ad idem teneatur adulter. n. 8.*
9 *Adulterij filius an & quando teneatur credere matri dicenti eum esse ex adulterio.*
10 *Supponens filios, an & quando teneatur restituere, vel reuelare.*
11 *Hospitali quando teneantur restituere omnes expensas, qui exponunt filios.*
12 *Adulterorum pœna præcipua.*

1 STuprum, † *est virginis feminæ defloratio*: cum enim vir [a] primò defloratur, non dicitur stuprum, sed tantum cum femina. Est autem grauius peccatum simplici fornicatione, quia habet totam malitiam fornicationis, & aliquid amplius, putà, ablationem signaculi virginalis, & constituit feminam in periculo grandi deinceps peccandi. Obligat au-
2 tem [b] † stuprum aliquando ad restitutionem, cum enim qui virginem coëgit violentia, vel importunis precibus [c], tenetur illam ducere, aut dotare, *cap. si seduxerit, extr. de adul. & cap. peruenit.* vt possit alteri nubere ita conuenienter suo statui, & honoratè, ac si esset virgo: si autem falsis persuasionibus ipsam decepit, ad idem tenetur. Si rursus promisit illam ducere, aut cum iuramento, aut sine illo, quamuis interius non intenderit illam ducere, tenetur tamen sub mortali ducere, si pater illius voluerit, aut ipsa: si vero noluerit, tenetur dotare. Quod si esset inæqualis sortis [d], putà, quia est inferioris multò conditionis, sufficeret dotare, Anton. 2 *part. tit.* 1. *cap.* 1. §. 1. Idemque fiet, cum, qui promisit, erat aliàs coniugatus, aut habebat ordinem sacrum. Immò vult Nauar. *c.* 16. *n.* 18. quod, quamuis verè promiserit, & possit ducere, si tamen timeretur aliquod graue scandalum, sufficiat dotare. Quando vero virgo non decepta [e], nec coacta est, sed sponte

te consensit & acceptauit, tunc non est obligatio ad restitu-
tionem ex iustitia, esset tamen ex charitate, cum persona ni-
mis est potens, & femina pauper, vt timeat periculum perdi-
tionis illius. Hæc dicta sint de stupro.
Adulterium [f] autem tripliciter fit. *Est enim* † *illicitus cum* 3
coniugato concubitus. Primus est, coniugati cum soluta. Se-
cundus, coniugatæ cum soluto. Tertius coniugatæ cum con-
iugato, & è conuerso. Est autem † peccatum mortale grauius 4
stupro [g], quia noua malitia inuenitur in eo, maius damnum
filiorum legitimorum, & fidelitatis matrimonialis violatio.
Aliquando autem cum stupro coniungitur, vt cum coniugatus
rem habet cum virgine.
Circa adulterium aliquot sunt aduertenda.
Primum est, esse grauem quandam difficultatem apud
Theologos, 4. *sent. d.* 15. & Canonistas, *c. officij, de pœnit. &*
remiss. an † adultera habens filium, ex adultero, & legitimos 5
teneatur reuelare factum, ne hæreditas obueniat illi, & dam-
num legitimi patiantur. In qua difficultate aliqua sunt, in
quibus omnes conueniunt.
Primum est [h], si adultera habet aliqua bona propria libe-
ra, quæ possit quibus velit applicare, & his potest satisfacere
tale damnum; non tenetur reuelare, sed debet satisfacere aliis
legitimis, applicando illis tanta bona, in quantis damnifican-
tur per filium spurium.
Secundò, si nulla habet talia bona, aut habet, sed insuffi-
cientia, si non sperat probabiliter se quicquam profuturam,
quia non crederetur sibi à filio spurio, nec à marito, præser-
tim (quia isti, vt dicemus post, non tenentur ei credere) tunc
etiam non tenetur reuelare, sed relinquere, & in talibus casibus
est absoluenda.
Tertiò, si sperat se profuturam, quia creditur, vel quia ta-
lia dabit indicia, vt illi credere teneantur, si nullum est vitæ,
aut publicæ infamiæ periculum, tenetur id manifestare, ne
legitimi filij, aut hæredes, si filij non sunt, damnificentur: &
in his tribus omnes concordant.
At difficultas est, cum sperat se profuturam, sed † timet 6
pro infamia aut morte. Et quidem cùm timetur infamia pu-
blica, communis est sententia, non teneri reuelare. Ita habet
Scot. 4. *distinct.* 15. *quæst.* 1. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 8. §. 1. & Medin.
q. 3. *de restit. cap.* 4. & Caiet. *verb. adulterium*, & multi alij.
At Soto *lib.* 4. *q.* 3. *art.* 2. id limitat cum Andr. *q.* 1. *de restitut.* &
Maior *dist.* 13. *q.* 17. licet Andr. & Maior simpliciter dicant,
cum periculo infamiæ debere reuelare; cum enim redditus

 sunt

sunt multum pingues, vt superent famam, aut æquent, adultera tenetur reuelare, etiam cum infamia: aliquando enim potest esse adultera infamæ conditionis, aut mediocris, & redditus pinguissimi, quod si tenues essent, & fama esset maior, non tenetur.

7 Dubium maius est de † periculo vitæ, Innocent. Hostien. Panorm. *cap. allegato officij*, non teneri cum periculo vitæ asserunt cum Theologis. Gab. *distinct.* 15. *q.* 2. *art.* 2. Syl. *verb. adulterium.* §. 2. Angel. *verb. Adulterium.* §. 4. & prædictis dicentibus non teneri cum infamia. Et ego ita credo, quia illud caput absolutè loquitur de timore, cum quo non tenetur, & ita tenet Nau. *c.* 19. *n.* 89. & ita videtur in illo cap. definiri ab Innoc Papa. At Soto cum Adrian. l.c. limitat, cum redditus sunt supra modum pingues, vt regnum, imperium, ducatus magnus, tunc enim debet subire tale periculum, maxime si bono reipub. maius illinc proueniat. In casibus verò ordinariis, cum periculo famæ, vel vitæ, non tenetur adultera reuelare.

8 Aduertendum est secundò, † adulterum teneri [i] ad eãdem restitutionem, ad quam tenetur adultera, meliori modo quo potest, faciendam: non tamen tenetur reuelare. Hoc autem intellige, cum suum esse scit probabiliter: hoc enim communis sententia docet, quamuis Soto dubitet de hac restitutione, sed absque ratione [h]. Cum vero non cognoscit probabiliter, (quia mulier leuis est, & cum alio rem habet, vide Sylu. *verb. adulterium*) esse suum, non tenetur restituere.

9 Aduertendum tertiò, filium † adulterij, secundum sententiam communem, non teneri credere matri dicenti, eum esse natum ex adulterio. Panor. *c. per tuas. de probat.* vult non teneri credere, etsi vterque parens dicat nisi testimonia aut iudicia sufficientia adducat. Si autem fidem adhibeat matri, tenetur relinquere hæreditatem, quamuis non teneatur ea reddere, quæ bona fide consumpsit. Similiter nec maritus tenetur credere adulteræ. Hæc quæ diximus de adultera, adultero, & filio spurio, dicenda sunt de filio supposititio, quem femina supposuit, & finxit esse suum, ne hæreditas ad alios transiret, & de hoc loquitur illud cap. *officij* allegatum: quæ diximus enim de illo filio adulterij, dicenda sunt de isto: verus enim pater

10 & femina † supponens tenentur restituere, vel reuelare tenetur femina se, vt diximus de adultera.

Aduertendum quartò [l], licitum esse, ad occultandam infamiam vel vitę periculum, in adulterio filios exponere in hospitali, dummodo tamen pater & mater restituant omnes ex-

pen

pensas † hospitali, si habeant vnde possint reddere. Si verò pauperes sunt, non tenentur, quia talia loca pro pauperibus instituta sunt: debent tamen curam animæ pueri multam habere. Nunquam tamen licet, propter vitandam mortem propriam, & aliorum, etiam occidere puerum, sed est graue mortale. Similiter abortum facere quomodocumque. 11

Aduertendum tandem est, quod inter alias pœnas † adulterorum hæc vna est, vt adulter perdat ius [m] petendi debitum: vt, si maritus adulterauit cum aliqua, potest quidem vxori reddere, sed non habet ius petendi, adeo vt possit vxor absque peccato negare debitum, quod ante adulterium non poterat sine mortali. Similiter, vir potest negare vxori adulteræ, & hæc, licet possit petere, tamen non ex iure, seu iustitia obligante virum ad reddendum. De hoc tamen dicendum est inferiùs in materia de matrimonio. 12

ADDITIONES.

De stupro D. Thom. 2. 2. q. 154. art. 6. Caiet. ibid. & in Summa verb. Stuprum, Syluest. Luxuria. §. 5. Vig. vers. 4. Val. loco citato.

a *Cùm enim vir.*] Sola virginitas fœminæ violata specialem habet deformitatem, Caietan. in Summa, Vig. Valent. Lopez loco citato.

b *Obligat autem.*] De hac re Nau. n. 16. l. c. Bannes 2. 2. q. 62. art. 2. dub. 7. Salon. ibi controu 5. Palud. 4. d. 15 q. 2. Syl. Val. l. c. Sot. lib. 4. q. 7. art. 1. col 8. Carbo de restit. q. 26. D. Th. 2. 2. q. 154. att. 6. ad 3. Lopez c. 76. l. c.

c *Importunis precibus.*] Nau. num. 19. ex Victo. Salon. con. 3. Lopez, Valen. l. c. sed Carbo ad nullam obligat restitutionem corruptorem virginis solis precibus vsum, cum hæ liberum consensum non auferant.

d *Inæqualis sortis.*] Carbo, Nauarr. num. 18. Syluest. loco citato.

e *Quando virgo non dec pta.*] Carbo concl. 1. Nauar. Valent. Salon. l. c. ex communi: sed Caiet. loc. c. docet teneri ad restitutionem stupratorem puellæ sponte consentientis, etiamsi parentes eius consenserint: quia nec puella suorum membrorum, nec parentes dominum habent: *raptor per vim ad arbitrium boni viri, satisfacere tenetur parentibus pro ablato honore, & damno illato.* Vide Salon concl. 1. Vide Valent. Carbonem conclus. 9. ex D. Thom.

Qui per vim, &c. vitiauit, tenetur ad resarciendas damna omnia

omnia inde secuta. Salon. conclus. 2. Carbo concl. 3. ex communi. Valent. loco cit.

f *Adulterium.*] De adulterio D. Th. Caiet. art. 8. loc. cit. Summistæ v. Adulterium, Nau. l. c. à n. 23. Val. l. c. Lop. à c. 89. l. c. & q. 170. art. 1. ad 2.

g *Grauius stupro.*] D. Thom. art. 12. in corpore: quia *maius scelus est abuti muliere ad generationem alterius potestati subiecta quàm ad solam custodiam.*

h *Primum est.*] De hac re Bannes, Arragon, Salon controu. 8. 2.2. quæst. 62. art. 6. Caietan. ibid. Val. d. 5. quæst. 6. p. 7. Couar. in Reg. Peccatum, p. 1. num. 6. Castro de lege pœnali lib. 1. cap. 11. Lopez loc. c. à cap. 88. Carbo quæst. 89. de restit. Sà v. Adulterium.

i *Adulterum teneri.*] Vide Arragon. l. c. Lopez c. 90. 91. Car. ibid. Salon. in fine, art. 6.

k *Sed absque ratione.*] Carbo, Salon. loc. cit. Non tenetur tamen adulter credere filium esse suum, idem ibid. Salon. l. c. cum est dubius, deponat conscientiam, & ad nihil tenebitur, quoniam *in dubio melior est conditio possidentis*, Lopez c. 90. in fine. Carbo. l. c.

l *Aduertendum quartò.*] Vide Carbonem l. c. concl. 14. Nau. num. 48.

m *Perdat ius.*] Adulter occultus potest sine crimine debitum petere; in foro enim interiori ius petendi non amisit. Couar. in 4. d. p. 2. c. 7. §. 2. n. 4. ex Caiet. Lopez c. 83. l. c. potest tamen innocens iustè negare, ibid.

De incestu, raptu, & sacrilegio.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Incestus quid, & quibus grauius peccatum num. 2.*

3 *Incestus est vnum ex impedimentis impedientibus matrimonium contrahendum, Raptus item n. 8.*

4 *Incestuosus est tam qui affine, quàm qui consanguinea abusus est in communi opinione.*

5 *Debitum coniugale non potest petere incestuosus cum vxoris consanguinea ante dispensationem.*

6 *Dispensare Episcopus potest cum incestuoso.*

7 *Raptus quomodo distinguatur ab aliis fornicationis speciebus, & quibus subiiciatur pœnis, & raptor præter peccatum ad quid teneatur.*

8 *Raptus est impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum.*
9 *Sacrilegium qua copula faciat.*
10 *Ecclesiam an polluant & peccent mortaliter coniuges ibi copulam habentes.*
11 *Monialiũ contra raptores, solicitatores, vel corruptores, pœna.*

QVarta species est incestus. *Est* † *autem copula cum con-* 1
sanguinea, aut affine intra quartum gradum. & peccatum † est mortale grauius præcedentibus. Quo autem maior 2
est coniunctio, eo maius est peccatum. Vnde incestus cum consanguinea maius est peccatum, quàm cum affine, & intra consanguineas cum coniunctiori, sicut etiam inter affines. Incestus non solùm est peccatum, sed † vnum ex impedimen- 3
tis impedientibus matrimonium contrahendum, adeo vt peccet mortaliter, qui contrahit sine dispensatione, non tamen dirimitur contractum. Sed tenet communis opinio, hoc impedimentum intelligi de vtroque † incestuoso, tam qui 4
affine, quàm qui consanguinea abusus est. At Sylu. *ver. matrimonium.* 7. §. 6. solùm de affine intelligit. & hoc videtur probabilius, cùm non sit vllus textus tale impedimentum ponens ob incestum cum consanguinea. Qui igitur cum consanguinea suæ vxoris rem habuit, ipsa mortua, non potest amplius vxorem ducere sine dispensatione. Immò qui etiam rem habuit cum consanguinea eius, cum qua fornicatus est, non potest ducere vxorem; nam fornicatio etiam facit affinitatem.

Rursus, idem † incestuosus cum consanguinea vxoris non 5
potest petere debitum, sed solùm reddere, quousque obtineat dispensationem, quam † potest dare Episcopus, Armil. 6
verb. dispens. §. 18. sicut etiam dispensationem ducendi vxorem, si prior moriatur, aut si incestuosus non erat coniugatus.

Quinta [a] species est † raptus. Hoc autem peccatum, quan- 7
tum ad actum luxuriæ, non distinguitur ab aliis, sed addit rapinam & violentiam quandam, siue cum soluta, siue cum coniugata, siue cum virgine, siue cum homine sit. Hæc autem violentia fit aliquando ipsi feminæ, aliquando patri, aliquando vtrique simul, & semper est mortale peccatum, & tenetur raptor restituere raptam vel patri, vel sponso, vel marito, si sponsata, vel coniugata erat. Sunt autem pœnæ temporales contra raptores positæ, & spirituales, de quibus in Concil. Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. vbi raptores decernuntur infames, ipso iure excommunicati, omnium dignitatum incapaces

capaces, & non solùm hi, sed omnes consilium, auxilium, & fauorem dantes. Est & alia, quæ ad rem facit, & habetur 27. *q. 2. can. statutum*, qui rapit alienam sponsam, non posset
8 amplius matrimonium contrahere, éstque † impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum, sicut dictum est de incestu.

Sexta [b] species est sacrilegium, cum *copula fit cum persona Deo dicata per votum castitatis aut religionis, aut copula fit in loco sacro*. Vnde cùm Sacerdos, vel in minoribus constitutus, vel monachus, vel monialis copulam habet, grauissimè peccat sacrilegij peccato. Similiter laicus rem habens cum moniali, vel virgine Deo dicata. Rursus, committit sacrilegium, qui in loco sacro copulam habet, & quamuis sit coniugalis copula, est mortale secundum omnes.

9 Vnum tamen † dubium est apud Doctores, an si maritus & vxor tenerentur conclusi in aliquo loco sacro, vt inde non possent exire, licitè possent habere copulam? Quidam dicunt, licitum esse, si multo tempore illic detineantur. Hoc habent Richard. 4. *distinct.* 32. Sum. Ang. *verb. debitum*, §. *fin.* & Rosel. *verb. debitum*. §. 7. Quidam id negant, & dicunt esse mortale. Id tenet Palud. *dist.* 32. *quæst.* 4. & Tab. *matrimonium*, 3. §. 5.

At mihi videtur dicendum cum Syluest. *verb. debitum*. §. 6. copulam coniugalem dupliciter fieri posse. Vno modo, ad vitandum incontinentiam & peccatum carnis, quo vexatur coniux.

Altero modo, ad alium finem, vel delectationem, vel filiorum procreationem, sine necessitate tamen, vel periculo incontinentiæ.

In priori casu licitum est, nec Ecclesia polluitur, in secundo non licet, sed est mortale.

Est autem contra raptores, sollicitatores, vel corruptores
10 † monialium, taxata pœna capitis, in iure canonico, 27. *quæst.* 1. *cap. si quis rapuerit*, & in iure Ciuili *l. si quis non dicam. C. de Episcop. & Cler. cap. si quis non dicam, de pœnit. dist.* 1. & ipsius bona monasterio deputantur. Est enim profectò peccatum magna animaduersione dignum, & quod Deo summopere displicet.

ADDITIONES.

De incestu D. Th. Caiet. art. 9. Vig. v. 3. Val. d. 9. q. 3. Nauar. n. 3. Syluest. q. 4. loc. cit. D. Ant. p. 2. tit... cap. 5. De incestas nuptias contrahentibus Couar. in d. p. 2. §. 8.

De

De incestu matrimonium impediente, Sot. 4. d. 36. art. 2. Nau.cap.22.num.71.

Incestus specie subalterna, diuiditur in incestum cum consanguinea, & cum affine, vterque secundum diuersos gradus, alias species habet, quæ explicandæ sunt in confessione. Nau.c.16.num.3. Val.l.c.

a *Quinta.*] De raptu D.Th.Caiet.artic.7.Nau.c.19. Syluest. quæst.6.Val.l.c.De raptu alienæ,&c. Nauar.cap.22. num.74. Sot.distinct.37.art.1. Couar.p.1. cap.3.§.9.l.c. D.Ant.loc.cit. cap.7.

b *Sexta.*] De sacrilegio D.Tho.Caiet.artic.10.Val.loco cit. Nau.num.3. Sylu.n.8. De sacrilegio ratione loci, Lopez p.1. c.33.D.Ant.c.8.loco cit.

De triplici sacrilegio ratione loci, rei, personæ sacræ, Azorius l.9.c.27.tom.1.

An sacrilegium sit copula in templo cum coniuge, vide Lopez loco citato, & quæ superius notata sunt ad cap.8. huius libri.

Existens in loco sacro furtum, aut homicidium, aut mulierem cupiens extra Ecclesiam, non est sacrilegus: quia opus exterius non repugnat loci sanctitati: *Si tamen quis alienus à loco sacro cupiat sacrilegia in eo patrare, sacrilegij reus est*, quia opus intentum sacrilegium est: quidam tamen, putantes internis animi actibus loca sacra non pollui contra sentiunt, minus probabiliter. Vide Azorium loco cit. quæst.7.

Tactibus impudicis in templo operam dare sacrilegium est. Cord.q.140.ex Syluest.

De peccato contra naturam.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Peccati contra naturam species.*

2 *Mollities seu pollutio voluntaria, quid & quotuplex sit.*

3 *Pollutio nocturna an sit peccatum, & quot modis accidat, & num.7.*

4 *Pollutionem deliberatè desiderans habere, an, & quando peccet.*

5 *Pollutionem procurans, veluti qui eo animo vescitur rebus calidis, vel tali situ in lecto accumbit, peccat.*

6 *Pollutionis futuræ causam non remouens, an, & quando peccet.*

8 *Pollutione in facta qui complacet, an, & quando mortaliter peccet.*
9 *Pollutio peruigil, an, & quando sit peccatum.*
10 *Pollutio voluntaria, seu mollities, grauissimum peccatum est, nec licet propter sanitatem, vitam, vel alium finem.*
11 *Pollutionis in peccatum remedium efficax.*
12 *Pollutionis in peccato inuoluuntur alia.*
13 *Pollutionis in vno actu, sæpè quis peccat.*
14 *Pollutio voluntaria in multis committitur modis.*
15 *Inordinatus concubitus, quando sit peccatum mortale.*
16 *Sodomia pro peccato abominabili, & bestialitatis omnium pessimo, quæ pœnæ sunt in iure ciuili & sacris literis statutæ.*

1 VLtima species † peccati est contra naturam. Cuius quatuor sunt species: Mollities, Inordinatus concubitus, Sodomia, Bestialitas.

2 Mollities † *est voluntaria seminis emissio, absque culpa*, alias dici solet voluntaria pollutio. Est autem notandum esse tres pollutiones, quædam fit in somnis, quædam in vigilia, sed absque consensu polluti: & dicitur inuoluntaria pollutio, quæ fit in his, qui seminis fluxum patiuntur, quædam fit in vigilia cum consensu, & dicitur pollutio voluntaria.

3 In primis a † pollutio nocturna, quæ absque vsu rationis fit, in se non est peccatum, quia non est voluntaria. Fit autem tripliciter, aliquando tota est in somnis; aliquando motus corporis accedit in somnis, tamen emissio fit ferè in vigilia, ita tamen vt homo nondum habeat plenam libertatem se cohibendi, aliquando partim fit emissio in somnio, partim in vigilia; & licet aliquando homo sit perfectè expergefactus, tamen non habet potestatem cohibendi se. Nullo horum modorum in se est mortale peccatum, in secundo & tertio potest esse veniale, si homo aliquem habuit vsum rationis, & potestatem habuit cohibendi, sed imperfectam & non plenam: si enim plena esse, mortale esset. Quamuis autem non sit in se peccatum ista nocturna pollutio, tamen in antecedentibus ipsam, quod alij dicunt in causa, potest esse peccatum, & in subsequentibus, seu in effectu.

Tripliciter enim potest quis peccare in antecedentibus talem pollutionem.

Primò, in desiderio & affectu deliberato, vt si quis desideret deliberatè habere † pollutionem, ob delectationem car-
4 nalem, mortaliter peccat. Dixi autem, *ob delectationem*. nam si

si quis desideraret ob finem bonum, scilicet sanitatem, vel ad leuandas carnis tentationes, quibus interdiu affligitur, non esset peccatum, secundum Nau. *cap.16. num. 6.* quamuis Sot. *4. dist. 12. q.1. art. 7.* non probet: tamen magis placet Nau. opinio, dummodò sit non tale desiderium, quod sit causa pollutionis; nam quibus afficimur, solent in somnis occurrere. Si tamen tale desiderium sit, ex quo probabiliter non timetur pollutio, quia magis est speculatiuum, quàm practicum, nec est multum intensum, non damnarem, quamuis iudicio meo securius esset à tali abstinere desiderio.

Secundò, potest esse peccatum in procurando ipsam † pollutionem, & hoc semper est mortale, quamuis propter sanitatem. Vnde qui vescitur rebus calidis, vel tali situ in lecto accumbit, hoc animo, vt in somno pollutio accidat, non excusatur à mortali: nec valet argumentum, licitum esse desiderare ob sanitatem, vt diximus, ergo licitum est procurare, non enim valet: Licet desiderare mortem alicui, quia homo iniquus & nociuus est, ergo licet eum occidere, consequentia nulla est; sic etiam nec ista consequentia in præsenti facta quicquam valet. 5

Tertiò, potest esse peccatum in non remouendo causam futuræ † pollutionis. Vt tamen in hoc sit peccatum, aliqua sunt necessaria. 6

Primò, vt homo cognoscat probabiliter causam futuræ pollutionis, ipsamque aduertat, aut debeat aduertere, si enim homo facit id, vnde pollutio sequitur, & cognoscit probabiliter inde euenturam pollutionem, aut si non cognoscit, id est ex maxima negligentia, vt qui experitur sæpè ex eo, quòd sic accumbit, pollutionem sequi, si id non aduertat, non ideò excusatur talis, sed peccat. Dixi autem, *probabiliter cognoscat*, quia si dubitat de futura pollutione, & non habet moralem certitudinem, non est mortale, sed veniale, vt habet Syluest. *verb. pollutio*, vt qui vescitur cibo, quem dubitat pollutionem inducturum. Non tamen satis est aduertere, sed opus est, vt possit talem causam remouere: si enim non potest, non peccat, nisi in eo consentiat, & sibi complaceat.

Adhuc hoc non est satis, sed quamuis possit remouere, opus est vt talis sit causa, quam teneatur remouere; vnde, quando causa est bona & sancta, quamuis cognoscat quis pollutionem euenturam, non ob id tenetur auferre, nec peccat non auferendo: vt qui studet his rebus, vnde probabiliter cognoscit postea futuras pollutiones, non ob id peccat, quamuis studium non omittat, quia non tenetur omittere. Tenetur

quidem, si ob curiositatem ita studeret. Nec etiam tenet auferre, quando causa non est mala, & ex ipsius ablatione sequitur nocumentum; vt qui ex eo quòd sic iacet in lecto, aduertit se incurrere pollutionem: si aliter non potest dormire, non tenetur aliter decumbere, vt dicit Soto *loco allegato.* Similiter qui non habet cibos, quibus vescatur, nisi eos, vnde pollutionem sibi euenturam credit, non tenetur abstinere, si abstinentia talis ei nocet, cùm tamen causa mala est, aut talis, vt eius ablatio non inferat nocumentum, nec bonum aliquod impediat, tunc homo tenetur auferre, & nón auferendo, cùm aduertat, vel debeat aduertere, peccat. In his casibus peccatum accidit in causa, & antecedentibus pollutionem.

7 Quando verò † aliis ex causis prouenit, puta, ex dæmonis illusione, vel naturæ debilitate, vel fortitudine, tunc nullum est peccatum.

In effectu rursus pollutio esse potest peccatum, vt si homo

8 iam facta † pollutione complaceat sibi in ea ob delectationem, mortaliter peccat. Dico autem ob delectationem, quia complacere ob sanitatem, vel vt tentationes carnales non sint ita vehementes, non est peccatum, vt habet Nau. *loco citato*, & ante ipsum habuit Sylu. *verb. pollutio.* Hæc sunt de pollutione nocturna.

9 Pollutione † autem peruigil, quæ fit, homine non volente, de se non est peccatum, quia est actus naturalis. Immò si voluntas cohibeat consensum, & patienter hoc ferat, est materia magni meriti.

Potest tamen in duobus casibus esse peccatum.

Primò, si sit complacentia deliberata in delectatione illa: tunc enim esset mortale: at, si non esset omninò deliberata, esset veniale.

Secundò, in causa [b], si homo non aufert causam, quam cognoscit, & potest, & tenetur auertere, tunc etiam mortaliter peccaret. Dico autem, *quam tenetur auertere* quia si non tenetur, quia est bona, aut non est mala, sed auferri non potest absque graui nocumento, non peccat homo, non auferendo. Vnde Confessarius si fortè dum audit confessiones, tales incidit pollutiones, non ob id tenetur non audire alios, nisi sit periculum complacentiæ in pollutione: tunc enim tenetur relinquere confessiones, & auferre peccati occasionem, secus non tenetur.

10 Tertia [c] † pollutio est voluntaria, quæ fit, homine ipso consentiente, & hæc est peccatum mortale, & dicitur mollities, de qua dicitur 1. Corint. 6. *Molles regnum Dei non possidebunt*

& est grauissimum omnium antecedentium, quia est contra naturam, nec licet propter sanitatem, nec propter vitam, nec propter quemcumque finem. Vnde grauissimè peccant Medici, qui talem actum consulunt ob sanitatem, nec excusantur à mortali, qui eis obediunt. Est autem hoc peccatum difficillimæ emendationis, quia occasio ferè semper est cum homine, & est adeò vniuersale, vt crediderim maximam partem damnatorum hoc infici peccato. Vix puto esse aliud efficax † remedium, nisi frequentissimam confessionem 11
cum vno eodemque Confessario, vt fiat ter in hebdomada, si fieri possit: est enim hoc sacramentum maximum frænum, & qui hoc non vtitur, non sibi promittat emendationem, nisi per miraculum Deo factum, aut rarissimum priuilegium.

Est autem in hoc peccato attendendum, quod † in eo in- 12
uoluuntur alia; nam si homo desiderio & imaginatione adhæret alicui, dùm ipsum committit, est illius generis, cuius esset, si verè committeretur cum persona [d], quam affectat, vt si affectat & imaginatur virginem, est stuprum; si coniugatam, adulterium; & sic de aliis. Immò † sæpius in vno & 13
eodem pollutionis actu multa committit peccata, nempe quoties in diuersas fertur personas, & sunt ista in confessione manifestanda. Ista † pollutio aliquando committitur à 14
persona vna se prouocante ad eam, siue femina sit, siue mas, aliquando fit à duabus, vna alteram iuuante, vt cùm femina cum femina copulatur, aut mas, altero ipsum tangente, se polluit, quod multis modis fit, quod libens prætermitto, quia scire non oportet. Hæc sunt quæ spectant ad pollutionem seu mollitiem.

Alterum peccatum est, † inordinatus concubitus, cum 15
nempe femina in copula est desuper, aut cùm mas retrò accedit, vase non mutato, hoc autem peccatum ex se non est mortale, nisi coniungatur cum mortali copula, puta fornicatione, adulterio aut aliis: vnde fit, vt inter coniuges non sit mortale, vt habet Sylu. *verb. debitum*, §. 6. nisi sit periculum effusionis seminis extra vas, aut fœtus impediatur: tunc enim esset mortale, alias veniale esset; nisi ob aliquam fieret necessitatem [e], tunc enim nec mortale esset, nec veniale.

Tertium est † sodomia [f], quod est quidem notum pecca- 16
tum, sed valdè detestandum & abominabile, iram Dei plurimùm contra humanum genus accendens, vt sacræ testantur literæ, *Gen.* 19.

Omnium tamen pessimum est bestialitas [g], cùm copula fit

cum bruto animali, nec humana nequitia vltra ferè ascend Sunt autem pro hoc, & pro antecedenti peccato mortis p næ in iure ciuili meritò statutæ: nec enim debet viuere h mo, qui cùm sit homo, non viuit vt homo. Habemus etiam nefando scelere diuinum hoc præceptum Leuit. 18. *Cum m culo non commisceaтis coitu femineo, quia abominatio est.* Es bestialitate cap. 20. *Qui cum iumento & pecore coierit, m moriatur, pecus quoque occidite* Et Exod. 2. *Qui coierit cum mento, morte moriatur.* In iure ciuili aduersus nefandum lus est *l. cum vir nubet, C. ad L. Iuliam de adul.* & multæ a

ADDITIONES.

De hac re D. Tho. Caiet. ar. 11. D. Ant. c. 4. Val. Vig. v. Lopez c. 73. l. c.

a *In primis.*] De pollutione nocturna D. Thom. l. c. art. 3. p. q. 80. art. 7. Caiet. Suarez ibid. Gabr. lect. 10, in C Ant. p. 2. t. 6. c. 5. Sot. d. 12. q. 1. art. 7. Sylu. Fum. Caiet. v. Po tio, Nau. num. 7. Lopez cap. 74. Val. loco citato.

Pollutio nocturna ex causa veniali potest interdum mortalis: vt si causa sit leuis ratione materiæ voluntariæ men perfectè. Val. l. citato in fine; *pollutio enim voluntari*

b *Secundò in caussa.*] Vide Valent. loc. cit.

c *Tertia.*] D. Thom. art. 11. Caiet. ibid. Valen. loc. cit. N num. 6.

d *Cum affectu cum persona.*] Nau. l. c. Vide Caiet. l. c. ad cundum & tertium dubium.

e *Nisi ob aliquam necessitatem.*] Caiet. art. 11. ad 4.

f *Sodomia.*] D. Thom. art. 11. loco citato, in corpore, sic scribit scelus infame. *Si fiat per concubitum ad non debi sexum, puta masculi ad masculum, fœminæ ad fœminam.* E dem sententiam refert D. Ant. c. 43. l. c. Sylu. v. Luxuria, reprehendens Angelum definientem crimen hoc in h modum: *Est turpitudo in masculum facta.* Vide c. Vsus, 32 in eadem sententia est Fum. v. Luxuria, num. 4. *Sodomiam licet esse, si femina cum femina se turpiter misceat,* idem Lopez cap. 73. p. 1. Corona p. 1. c. 2. Valent. l. c. Ioan. Cor. t. 1. q. 29. licet mulier non ingrediatur claustra pu Sa, v. Luxuria, num. 5. & videtur sentire Caiet. art. Quoad secundum, & art. 6. ad 4 q. 154. Antonius Gomez, co citato infra: *mulieres enim inuicem commiscentes semen pra semen recipiunt, non prolificum, sed voluptatem eff* idem ex Nice. Lus. Florent.

Si femina feminam subigat, tanquam vir, non punitur ordinaria Sodomitarum pœna. Couar. in 4. Decret. parte secunda, c. 7. §. 5. num. 7. ex Alcia. licet quidam puniendam censeant, Ant. Gomez ad l. Tauri. 80. num. 1 5. *pœna mortis puniendam ait fœminam, adhibito instrumento fœminam impurè cognoscentem; arbitraria, si sine instrumento.*

Si vir præposterè fœmina abutatur, sodomitico scelere se inficit. Couar. l. c. Dec. in l. si qua mulier, num. 9. C. de secundis nupt. Iul. Clar. l. 5. sent. cap. 30. §. Sodomia num. 3. Ant. Gomez ad l. Tauri 80. num. 3. Nauar. cons. 1. de iudiciis, Sà, l. c. Armilla tamen, & alij hoc flagitium viri cum fœmina in vase præpostero, innominatum appellat, & Caiet. art. 11. ad quartum pro secunda obiectione, dicit concubitum viri cum muliere contra naturam, & cum puero differre specie ob diuersas rationes: *cum muliere sola pars repugnat: cum puero pars, & sexus.*

g *Bestialitas.*] Vide Diuum Thomam, Caiet. D. Ant loco citato, Concubitus cum dæmone ad bestialitatem reuocatur. Caiet. loco citato. Sà, num. 6. *Per concubitum cum dæmone generatio sequi potest ex semine viri aliunde allato à dæmone.* Vide Caietanum loco citato, ad tertium, & Pererium in c. 6. Genes. eruditè de hac re differentem Abulens. in 6. cap. Genes. q. 6. *immo sine congressu, in corrupto virgineo claustro potest dæmon dormienti, & ignaræ virgini semen aliunde sumptum infundere, ex quo concipiat.* Mart. Delrius l. 1. q. 15. Mag. disquis.

De hac re, nempe, An ex concubitu cum dæmone generatio sequi possit, non omnes idem sentiunt. D. Th. quem sequendum existimo, l. 2. c. 5. d. 8. quæst. 1 art. 4. & Quodlib. 6. art. 8. ad Caiet. & Thomistæ omnes, Abul. quæst. 6. in cap. 6. Gen. Camperius quoque, Cantipratanus, Cæsarius, Magius, Collegium Conim. l. 1. de genera. & corrup. quæst. 10. art. 3. Nicol. Serarius in Tobiam. Delrius loco citato, Vict. relect. de Magia, Malleus Malef. p. 2 q. c. 4. Io. Laur. Anan. lib. 4. de natura dæmon. Ludou. Mol. in primam partem D. Thom. q. 50. *generationem sequi posse aiunt,* multaque eorum exempla referuntur, qui per incubum humano infuso semine progeniti sunt. vide Mol. Delrium l. c. & l. 6. c. 6. c. 2. sect. q. 3. Vincentium lib. 21. c. 30. Serar. Coll. Conim. Io Laur. An. l. c. *Merlinum celebrem in Anglia Vatem ex semine humano ab incubo in matris eius uterum transfuso conceptum ferunt: eodemque modo Lutherum procreatum scribunt multi,* & præcipuè Geneb. lib. 4. Chron. ex Ioan. Cochl. Anan. loco citato.

Hoc modo Æneas ex Venere, & Anchise, Bacchus ex Ioue, & Semele, ex Marte Romulus, ex Olympiade Alexander nati-runtur, idem traditur de X·ca apud Iaponios, de Mahum apud Turcas. Vide Anan. loco citato. Agricola semen, quod se non habet, terræ committit, & ex eo herbæ, spinæ, grana; humano semine à dæmone allato non efficietur generatio, cu hic prolificam seminis vim sciat optimè confouere, & m mento temporis tunc à loco ad locum transferre, cum fœ nam nouit ad generandum apprimè aptam, & accommo tam? Negantem sententiam secuti sunt Ioan. Chrys. hom. in Gen. Philost. hær. 108. Phil. c. 32. Eugub. l. 8. citati à Se l. c. & Serenus apud Cassiã. coll. 8. c. 21. Hanc sententiam, hi storicorum licet monumentis repugnantem, non improba lem existimant Colleg. Conimb. auctores (si tamen plu fuere.) Tertia sententia dubitantium est, & in ea doctissim Pererius l. c. in negantem, vt quibusdam videtur, propen Vide, si libet, Colleg. Delrium. Serar. Pererium l. c.

Ratione concubitus, hoc crimen cum dæmone, est bestia tas, ratione seminis, reductiuè fornicatio.

Qui duas sorores cognouit turpiter, alteram secundum na turam, alteram contra naturam, non inficitur incestu. Lede matrimonio q. 55. art. 4. Corrad. q. 151.

Concubitus contra naturam cum vxorata, virgine, Moni li, rapta, consanguinea, aggrauat, & variat speciem, Caiet. ibi art. 12. ad 1.

Concubitus Lamiarum cum dæmone, præpostera vene duplex lethale scelus: vnum contra genus, alterum extra turale vas: & ideo crimen magis graue, quam cum eod humano more congredi. Delrius l. c. in fine.

De his quæ in isto præcepto simul prohibentur.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Desiderium & affectus deliberatus rei venereæ, sunt pec- tum mortale.*
2 *Oscula, tactus, amplexus ob delectationem carnalẽ sunt p cata mortalia. Et an liceant inter sponsos & coniug*
3 *Videre feminas aut viros, quando sit peccatum mortal*
4 *Auditus item & loquutio de rebus Venereis, nec non*
5 *Opera externa ad id ordinata, & etiam*

6 D

6 *Delectatio morosa.*
7 *Delectatio vnde consequatur, & quando morosa dicatur.*
8 *Coniugalem actum post factum cogitans, & delectationi praesenti modo consentiens, an mortaliter peccet.*

NOn solùm quæ dicta sunt vitia, sed alia etiam multa, peccatum faciunt mortale contra istud præceptum.

Primò quidem † desiderium, & affectus deliberatus rei Venereæ, & ipsius operis, quod est mortale, facit etiam mortale. 1
Dico autem deliberatum, cùm homo affectat & concupiscit ea, cùm à tali possit affectu abstinere.

Secundò, oscula, tactus [a], amplexus ob carnalem † delectationem, sunt etiam peccata mortalia, quamuis homo non intendat copulam; sed solùm delectationem carnalem ex his insurgentem, vt benè docet Caiet. *opuscu. de delectatione morosa. 1. tomo*; quia talis delectatio ex se ad copulam ordinatur. Licèrent tamen ista inter sponsos, dummodo non esset periculum probabile pollutionis: tunc enim esset mortale, etiam inter coniuges. 2

Tertiò, † videre feminas aut viros, animo concupiscendi, ad copulam, etiam est mortale: tamen ad solam delectationem carnalem, quæ ex visione insurgit, solùm est veniale, vt notat Caiet. *loco allegato*. Idémque dicendum de † auditu & loquutione rerum Venerearum, si deliberatio non transit ad res ipsas, quæ per talia verba exprimuntur: tunc enim mortale est. 3 4

Quartò † opera externa, quæ sunt ordinata, & hoc animo facta, puta ad rem veneream, sunt mortalia, vt vestire se [b] nouis vestimentis, vt ab aliis concupiscatur, litteras amatorias scribere, visitare loca talia, & reliqua huiusmodi. 5

Quintò, † delectatio [c] morosa etiam est peccatum mortale. In cuius gratiam aduerte, † delectationem consequi nobis ex cognitione aliqua, siue per intellectum, siue per imaginationem, siue per sensus fiat. Cùm autem delectatio sequitur ex cognitione alicuius rei, & facti boni, non est mala: cùm verò consequitur ex aliqua re mala, tunc potest esse mala, si sit morosa. 6 7

Dicitur autem morosa, cùm homo consentit delectationi illi liberè, aut cum potest prohibere, & tenetur prohibere, non prohibet & remouet. Cùm igitur delectatio sequitur ex cognitione alicuius peccati mortalis, est mortale, si morosa fit: vt qui cogitat rem veneream, & ex tali cogitatione sequitur delectatio morosa, mortaliter peccat, aut consentiendo

delectationi, aut non expellendo eam, tum possit & teneatur, idemque est de aliis peccatis.

Aduerte autem, quòd non omnis delectatio semper est delectatio morosa, cùm non prohibetur, licèt possit prohiberi, sed cùm non prohibetur ob ipsam delectationem, quia homo vult delectari: si enim non prohibet ob finem bonum, vt qui causa vincendi tentationes, & pugnandi id faceret, non peccaret, nisi subiret periculum consentiendi. Vt autem sit peccatum, debet homo aduertere talem delectationem, aut debuisse aduertere, alias non est mortale, vt dictum est de pollutione.

Non tamen delectationem morosam non solùm esse peccatum mortale, cùm consurgit ex actu mortali, sed cùm etiam consurgit ex actu alias licito [d], sed non tunc, cùm de eo
8 cogitatur, vt qui cogitat actum † coniugalem post factum, & delectationi præsenti modo consentit, mortaliter peccat, quia ille actus non est licitus, nisi dum fit.

ADDITIONES.

a *Oscula, tactus.*] Vide D. Thom. Caietan. art. 4. Nauar. num. 11. 12.

b *Vestire se.*] Nauar. n. 14.

c *Quintò delectatio.*] de hac re D. Thom. 1. 2. q. 74. art. 6. Corrad. Medina ibid. Valen. 1. 2. d. 6. p. 4. Nauar. c. 11. num. 11. Lopez c. 1. cap. 4. Syl. Caiet. v. Delectatio. Azorius multa lib. 4. c. 6. t. 1.

d *Ex actu aliàs licito.*] Vt vidua, & vxor ábsente viro. Vide Nau. c. 16. n. 10. Lopez c. 75. Val. l. c. Azor. q. 6. Fum. v. Delectatio n. 3.

Delectatio ex osculis impudicis, tactibusve cogitatis suscepta, lethalis est. Azor. q. 11.

Delectatio de copula licita præterita, aut futura per se crimen non est: ex accidenti erit peccatum veniale, si sine necessitate, aut vtilitate pia accidat mortale, si adsit periculum pollutionis, aut alicuius mortiferæ delectationis. Valen. et Caiet. l. c. Corona p. 1. c. 1. n. 26.

De septimo præcepto. Quid sit furtum.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Furti definitio.*

2 *Ablatio an comprehendat acceptionem, detentionem, damnificationem.*

3 *Ali*

3 *Alienum quid dicatur: furtum quibus in casibus non dicatur, quamuis ablatio sit rei alienæ, cum n. seq.*
5 *Necessitate vrgente an liceat furari.*
6 *Creditor an & quando propria auctoritate capere possit, quod sibi debetur, sine peccato.*
7 *Famulus an possit quid sumere, non soluente domino, pro seruitiis vltra pactum adiunctis.*

SEptimum præceptum habetur Exodi 20. *Non furaberis.* Erga quod quatuor inquirenda sunt. Primò quid sit furtum. Secundò, quot & quæ ipsius species. Tertiò, quale & quantum peccatum. Quartò, ad quæ teneatur, qui furatus est.

Quantum ad primum, omnibus aliis definitionibus omissis, mihi videtur commodiùs posse sic definiri in communi vt in isto præcepto prohibetur: *Furtum † est* [a] *ablatio rei alienæ, inuito domino.* In qua sunt quatuor particulæ. 1

Prima est, *ablatio rei alienæ.* Nolui dicere acceptationem rei alienæ, vt alij dicunt, quia furtum non solùm est acceptio alieni, sed etiam detentio alieni apud se, & etiam damnificatio alieni, vt qui comburit rem alienam, ob id dicitur ablatio: quia ablatio comprehendit † acceptionem, detentionem, damnificationem. 2

Secunda est, *alienæ.* Vocamus autem in præsenti rem † alienam, quæ vel alterius est, vel est in alterius potestate. Vnde, qui ab alio auferret, quod in eius deposito erat, diceretur auferre alienum, quod in alterius est potestate, quia modo aliquo aufert. 3

Tertia est, *inuito domino:* cùm enim dominus sponte dat, & se suo priuat, qui accipit, non dicitur furari.

Adhuc tamen ista tria non constituunt plenam furti rationem, nisi accedat quarta particula, nempe *iniusta*, id est contra iustitiam facta, per quam particulam multæ ablationes à ratione † furti excusantur.

Prima, cùm sit ablatio ex ioco: quamuis enim inuito domino fiat ablatio, non tamen censetur furtum. 4

Secunda, cùm fit in pœnam; vnde filij Israël auferentes diuitias Ægyptiorum [b], non commiserunt furtum: nam Deus eos in pœnam spoliari voluit. Quam sententiam executi sunt Iudæi, Deo per Moysen id manifestante. Simile esset, si Princeps aliquem sic damnaret, quamuis damnatio fieri deberet secundùm iuris formam.

Tertia, cum fit in bonum finem, & conuertitur ablatum

in vtilitatem ipsius, à quo aufertur si fieri potest. Vnde non peccat, nec est furtum, cum quis ab amente ensem subripit, ne vllum percutiat, dummodò vendat eum, & in vtilitatem amentis conuertat; nec furatur vxor, Sylu. *verb. furtum.* § 15. quæ pecunias aufert secretò à marito, ne in ludis vel comessationibus profundat, si illas in vsum familiæ conuertat, nec peccat, qui vinum effundit, ne alius inebrietur, nec qui chartas rumpit, ne ludant alij. Nulla harum ablationum quamuis inuito fiant domino, furtum dicitur, cùm non contra iustitiam, sed secundùm charitatem fiant.

5 Quarta, cum fit vrgente [d] † necessitate: cùm enim aliquis est in extrema necessitate vitæ, aut in eius periculo probabili, si secretò ab alio accipiat sibi quod necessarium est, non est fur, nec facit contra iustitiam; maximè cum iste alius non dat: sed hoc non licet in quacumque necessitate, sed grauissima, & ferè extrema.

6 Quinta, cum aliquis capit, quod aliàs sibi debetur, sed alter non vult soluere. Vnde si quis secretò à debitore sumeret pecunias, quæ sibi erant debitæ, non furaretur, nec teneretur ad restitutionem; quamuis aliquando peccaret sumendo: aliquando autem non peccaret, si seruet aliquot conditiones.

Prima, vt sit certus tales sibi deberi pecunias.

Secunda, vt commodè non possit eas exigere coram iudice, quia debitor est potens, siue quia non potest probare debitum, siue quia timet sibi aliquod malum ab illo, vel scandalum euenturum. Cùm tamen nihil horum esset: sed posset commodè suas exigere pecunias, peccaret rapiendo occultè, tamen ad restitutionem non teneretur. Ita habet Archid. 14. *q. 5. can. non sanè.*

Tertia, dummodo scandalum vel nocumentum aliis non sequatur: si enim ex illa occulta ablatione alij venirent in suspicionem, vnde nocumentum paterentur, non potest absque peccato auferre, quamuis si auferret, non teneatur ad restitutionem eius quod abstulit. Aliquando tamen obligatur ad manifestandum factum, cùm graue esset innocentium incommodum, vel ad reddendum quod abstulit. Ita habet Innoc. *cap. olim, de restit. spol.* vbi dicit: *Quidam dicunt, & non malè, quod etiam sua auctoritate potest quis accipere furtiuè dummodo ex tali furto nec malum nec scandalum valeat generari, quia si inde oritur, vel contra vxorem, vel contra familiarem, vel contra quemcumque alium, hic debet rem in pristinum statum restituere.* Vide Caiet. 2. 2. *q. 66. art. 3. in fine*, & Soto *lib. 5. q. 5. artic. 2.*

Quartò

Quartò, debet prouidere,in quantum poteſt, ne ille, à quo ſumpſit, reſtituat illud debitum, quod iam fuit ab illo ablatum, & inuitus ſoluit.

Quintò [e], nihil aliud debet ſumere, vltrà id,quod erat debitum ei.Vnde † ſi pactum fuit factum inter dominum & famulum, non poteſt famulus vltra pactum ſumere,aliàs tenetur ad reſtitutionem, quamuis verè pretium, aut merces pacti non ſit ſufficiens,ſi liberè fecit tale pactum,nec coactus eſt famulus ſeruire ſub illa pecunia,& dummodò dominus poſtea non coëgerit illum in aliis officiis famulari, de quibus inter eos non conuenit : tunc enim dominus tenetur ſoluere vltra pactum : quo nolente,famulus poſſet capere, & completo pacto denuò paciſci, etiam de illis ſeruitiis de nouo adiunctis: non enim ſtante pacto,poteſt amplius famulus ſumere.niſi ſeruire cogatur. Quando verò pactum non eſt factum, ſed relictum eſt in domini voluntate, tunc menſurari debet merces iuxta ſummam, quæ ordinariè ſolet ab aliis pro tali famulatu exigi. Omnes hæ igitur acceptiones furta non ſunt, cùm non ſint contra iuſtitiam; omnes enim hæ quatuor partes ad furti rationem conuenire debent. 7

ADDITIONES.

De furto D.Thom Caiet.Bannes,Salon,Arragon.2.2.q.66. Sot.l.5.q.3.Couarruuias in reg.Peccatum,p.2.§.1.& initio 3. p.Nau.c.17.n.1.Val.d.5.q.10. Corona parte 1.c.1.n.27. Lopez p.1.c.92.93. Carbo q.2.de reſt. Summiſtæ,v.Furtum,Io.Med. de reſt. à q. 4.

a *Furtum eſt.*] D.Th.art.3. definit eſſe occultam rei alienæ acceptionem. Vide Sot.art.1.Valent.p.4.Salon.art.3. hanc definitionem explicantes, Definitionem furti traditam à Paulo Iure conſulto,l.1.ff.de furt.Vide apud Nau.n.1.& Couar.l.c.

b *Ægyptiorum.*] D.Thom.art.5.ad primum.

c *Tertia.*] Nauar.num.6.

d *Vrgente.*] D.Thom.art.7.Sot.art.4.ſiue clam, ſiue palam. Valent.loc.cit.col.4. Scholaſtici in 4.d.15. Nauar. num.118. Carbo de reſtit.quæſt.81. *immò alius pro extremè egente ſurripere poteſt.ſi ipſe opitulari ei nequeat.* Nau.loco cit.Io.Medina q.4.de eleemoſ. Quidam addunt, dum ille, à quo ſurripit, in eadem extrema neceſſitate non ſit.

D.Aug.lib.de mendacio c.7.& 12. ob nullam neceſſitatem aliena auferentem excuſat. Quæ ſit extrema neceſſitas docet Sot.loc.cit.

In

In extrema necessitate ablata restituenda esse pinguiori arridente fortuna, affirmat Nau.l.c.num.60. Adria.de restit. Ioan. Med.q.3. de rest. Couar.l.c p.2.§.1. num.4. negant Scot. d.15. quæst.2. Rich. eadem d.art.5.quæst.4.a 5. Syl.num.10. Ang. num.37.v Furtum, D. Ant 2. p.tit.1.c.15 §.1. Val.l.c.Nau.lib.. cap.4.num.25.de restit. Disputat de hac Carbo q.81.l.c.probabilemque existimat secundam sententiam, si res ablata sit vsu consumpta, nam *si vsu non sit consumpta, restituendam putat, transacta necessitate.* Idem Sot. Scot. Syluest. & communis sententia.

e *Quintò.*] Vide Nauar.num.5.Syl.l.c.num.16.17.Sot.art.5. Val.p.5.Io.Med.q.11.

De speciebus furti, & quod peccatum sit furtum.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Furti in genere species, sunt furtum speciale, & rapina.*
2 *Furtum an & quando sit peccatum mortale, & num.4.*
3 *Quantitas notabilis quæ dicatur.*
5 *Quantitates tot paruas furans, vt magnam adæquent, an & quando mortaliter peccet.*
6 *Furtum ad restitutionem obligat.*

1 FVrti † generaliter dicti duæ sunt species, prout ad præsens attinet, furtum specialiter dictum, & rapina: cùm enim aliquid aufertur ab aliquo, absque violentia ei incussa, sed ignorante eo, à quo accipitur, dicitur furtum; cùm verò aliqua ei vis infertur, rapina dicitur. Furtum autem in genere, vt vtramque speciem includit, mortale peccatum † est ex genere suo,
2 cùm sit contra vnum ex decem præceptis Decalogi. Fit autem mortale, cùm quod quis furatur, notabilis est quantitatis.

3 Quæret aliquis, quæ dicatur notabilis † quantitas [a]. Ad quod dico, duplicem esse notabilem quantitatem, alteram secundum se, & hæc est quæ ab omnibus censetur mediocris, aut grandis valoris, vt est quantitas quatuor iuliorum: hanc enim à quocumque etiam ditissimo furari, mortale esset. Altera est notabilis quantitas, respectu eius, à quo rapiatur, sicut esset quarta pars iulij, respectu cuiusdam pauperis: hanc enim furari mortale esset. Cùm verò est parua quantitas secundum se, & respectu etiam alterius, tunc furtum est venia-

le, vt qui furaretur pomum, vel calamum, vel quid simile: quamuis autem hoc sit veniale, tamen ratione quarundam circumstantiarum posset † fieri mortale. 4

Primò, cùm qui furatur, animo accedit furandum [b] notabilem quantitatem; sed quia paruam inuenit, paruam rapit, hoc est mortale peccatum, non ratione furti: nam quamuis nihil inueniret, esset adhuc mortale, sed ratione animi quo accedit.

Secundò, cùm qui parum [c] furatur, cognoscit probabiliter dominum illius ex tali furto proruptururum in blasphemiam: vel in mortale peccatum, quia iracundus & impatiens est nimis, quia hoc sciens parum furatur, vt calamum, etiam ioco, mortaliter peccat, cùm tamen ignorans furatus est, non peccat, nisi venialiter, licèt ille postea in peccatum prorumpat.

Tertiò, cùm [d] illa parua quantitas erat multum vtilis domino, & ex defectu in magnum incidit nocumentum, tunc qui surriperet, si id præcognosceret, mortaliter peccaret, vt qui sutori non habenti acum aliam, nec vnde habet scienti, illam furatur scienter, & qui ab aliquo artifice furatur instrumentum, quo rapto, verisimile est saltem dici opus perditurum.

Quartò cùm quis tot † quantitates paruas [e] furatur, vt magnam adæquent, vt qui ab hoc vnum obolum, ab alio alium, & à multis simile, vt fiat magna quantitas. Nota tamen, non semper hoc esse mortale, nisi cùm homo animum habeat ista omnia furta simul committendi: tunc enim pro vno reputatur, & sic peccant multi minutas res vendentes, & in singulis obolum vltra iustitiam exigentes; & famuli, qui ex multis dominorum rebus, volunt ex singulis singula minuta subtrahere: qui tamen animum hunc non haberet, nec officio, sed casu, modò vnum, modò alterum furatur obolum, quamuis temporis decursu notabilis fieret quantitas, non mortale, sed multa sunt venialia. Furtum autem ex genere suo, non solùm mortale peccatum est, sed † ad restitutionem obligat. Huius 5 occasione oportet de restitutione agere, quamuis non solùm qui furatur, sed etiam alij multi, rem alienam etiam iustè accipientes, ad restitutionem teneantur.

ADDITIONES.

De rapina, & furto D. Thom. & discipuli l. c. artic. 4. Sot. artic. 2. Val. p. 4. l. c. De furtis secundum Iurisconsultos volumen

lumen integrum illustrissimo Hier. Purlilearum Comiti Adriæ Episcopo dicauit Ioan.Bonifacius.

Vtrumque ex genere suo mortale crimen est. Sot. artic.3. Vide D.Thom.artic.6.Syluest. quæst.2.l.c.Nauar.num.2.Val. part.5.6.

a *Quantitas.*] Vide de hac re Syluest.q.2.Sot.art.3.col.13. Nauar. num. 2.Lopez cap. 92.Coronam p. 1.num. 28.tom.1.

Quidam dicunt arbitrio viri boni decernendum esse, quæ quantitas in furto sit peccatum mortale. Corona loco citato, dicit tunc furtum esse mortale quando proximo contra charitatem damnum infertur.Vide Sot. & Val.loco citato.

b *Qui furatur animo furandi.*] Vide Lopez q.93.Coronam l.c.Nau.c.27.num.2.

c *Secundò cùm qui parum.*] Vide Coronam,Nau. loco cit.

d *Tertiò cùm.*] Nauar.Coro.Lopez c.93.l.c.Valen.p.5.§.circa secundam.

e *Quartò, cùm quis tot quantitates paruas.*] Cum Toleto sentit Nau. cap.17. num.139.Vide Lopez quæst.93.Coronam loco citato, Sot.l.5.q.3.art.3. ad 3. tunc mortale crimen esse existimat, quando rerum ablatarum summa incipit esse magna, idem videntur sentire Lopez,Coro. l. c. cum Ioan. Med. & Cord. quibus Nau. l. c. aduersarius est, existimans nullum exiguum furtum esse p.m. modo numquam cupierit notabilem quantitatem surripere, & tamen venialia furta esse sub m.p.restituenda,si quantitas magna sit.

Quid sit restitutio,& quis restituere teneatur,ratione rei malè acceptæ.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Restitutionis definitio.*
2 *Iustitia quare dicatur æqualitatem facere in rebus.*
3 *Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ.*
4 *Restitutionis in materia quæ considerentur.*
5 *Restituere vt quis debeat,quæ sint consideranda.*
6 *Restituere tenetur omnis rem malè acceptam habens, tam bona quàm mala fide: & qua cum differentia, n.8.cum seq. Equum furto ablatum emens, tenetur reddere domino absque vllo pretio,cum num.seq.*
7 *Bona fide,vel mala,quis dicatur rem habere.*
8 *Possessor bonæ & malæ fidei,si res pereat, quomodo ad restituendum*

tuendum, atque ad damnum emergens, & lucrum cessans teneatur, num. 9.

10 *Conuiuium ad splendidissimum inuitatus, in quo res magni pretij furtiuas consumpsit, an & quantum restituere teneatur. Item equo locationis à latrone vtens, necnon vestem pretiosam furtiuam consumens.*

11 *Possessor tam bona quàm mala fidei an præscribat, & vsucapiat. Præscriptio & vsucapio quare inuenta.*

12 *Possessor bona & mala fidei an possit reddere rem malè acceptam venditori, & recuperare suum pretium. Nauarri distinctio respuitur.*

OPortet primùm, quid restitutio sit, constituere, deinde ea, quæ ad ipsam spectant. Est autem † restitutio, *actus iustitia* [a], *quo cuique redditur, quod ab eo ablatum, vel acceptum est.* In qua definitione quatuor particulæ continentur. Prima est *actu iustitia*: iustitia enim † quædam est virtus, quæ dirigit hominem, ne quod alterius est rapiat, &, si quid rapuit, vt reddat. Ob id dicitur æqualitatem facere in rebus. Loquimur enim de iustitia ea, quæ commutatiua dicitur, cuius actus & operatio quædam est † restitutio. 1 2 3

Secunda particula est, *quo vnicuique redditur.* Iustitia enim facit, vt quod debemus alicui, ei reddamus, & hoc dicitur soluere. Facit etiam, vt, quod ab altero accipimus vel abstulimus, reddamus, id est, iterum in eius potestate ponamus, & talis actus est restitutio. Ob id dicitur, *quo vnicuique redditur.* Et attende, dupliciter alicui reddi aliquid, vno modo, cùm ipsimet redditur; altero modo, cùm redditur alicui pertinenti ad ipsum, vt vxori, filiis, vel hæredibus, vel aliis. Vtroque modo fieri solet restitutio, vt inferiùs dicemus.

Tertia particula est, *quod ab eo ablatum est.* Per ablationem intelligimus iniustam acceptionem, qua ab altero aliquid abstulimus, puta, furando, vel rapiendo, aut damnificando, in persona, fama, vita, & rebus aliis, aut iniustè, quæ illius sunt detinendo. Ad restitutionẽ enim spectat, talia ablata reddere.

Quarta particula, *vel acceptum est*: per quod verbum iustam actionem habendi, quod alterius est, intelligimus, siue per mutuum siue per censum, aliósve contractus inferiùs dicendos. Est igitur restitutio, *reddere cuique, quod ab eo abstulimus vel accipimus.*

Ea, quæ ad † restitutionem pertinent, nouem sunt, & in horum tractatione tota consistit materia, sunt autem hæc, quis restituere tenetur, quid sit restituendum, & cui est facien- 4

da restitutio, & quantum est reddendum, & quomodo, & quo tempore, quo ordine, quo loco, & quæ sunt causæ, propter quas aliquis excusetur ab obligatione restituendi. Hæc omnia his duobus carminibus continentur.

Quis, quid restituet, cui, quantum, quomodo, quando,
Ordine, quóve loco, quæ causa excusat iniquum.

Incipiendum est igitur ab eo, qui tenetur restituere. Quis
5 b ergo † restituet? In huius gratiam nota. Cùm aliquis capit quod alterius est, sunt ibi duo consideranda, & ipsa res accepta & ablata, & ipsa actio qua aufertur vel accipitur. Res autem potest & malè, & benè seu iustè accipi. Vnde fit, vt sint quatuor species, res iniustè accepta, res iustè accepta, mala actio, & acceptio bona, seu iusta & iniusta. Ad hæc quatuor, tanquam ab quatuor radices & principia, oportet resoluere hoc, vt cognoscatur quis obligari ad restitutionem. Nam obligari quis potest aut vna, aut pluribus ex his radicibus, quarum singulæ explicandæ sunt.

De prima ergo ratione rei malè acceptæ, sit generalis regula: Omnis qui habet rem ipsam acceptam malè, tenetur
6 ipsam † restituere, siue bona fide, siue mala habuerit, v.g. aliquis emit à latrone equum, quem furatus erat, hic, in cuius potestate est equus, tenetur ipsum restituere domino absque vllo pretio, nam rei malè acceptæ, nullus dominium verum
7 acquirit. Ille dicitur habere rem † bona fide, qui existimat esse rem suam, quia nesciebat eum esse latronem, quo emit, vel quia se iustum titulum habere rei talis putabat: ille autem, simul atque cognouerit non esse suum, tenetur reddere, & si sit in mora, iam est possessor malæ fidei. Ille verò dicitur habere mala fide, qui se non habere iustum titulum existimat, vt qui emit à latrone c, quem sciebat esse latronem
8 & rem esse furtiuam. Vterque † possessor, tam malæ quàm bonæ fidei, si rem ipsam habeat, ratione rei acceptæ tenetur restituere: sed cum differentia notanda.

Primò, malæ fidei possessor, quocumque modo res pereat, tenetur ad restituendum: vnde qui emit scienter à latrone equum, tenetur restituere domino; siue habeat adhuc equum, siue furto fuerit sublatus, siue vendiderit alteri, siue mortuus fuerit. At verò bonæ fidei possessor non tenetur rem restituere, si, stante bona fide, res ipsa perit: vnde, si, stante bona fide, ab eo fortè sublatus est, vel mortuus est, vel venditus tanti, quanti emptus, ad nihil tenetur, quamuis postea sciat fuisse furtiuum: tenetur tamen eum, cui vendidit, seruare indemnem, & restituere pretium, si fortè ab illo fuerit ablatus, vt domino

domino reddatur. Dico autem, *ſtante bona fide* : nam ſi poſt bonam fidem acquiſiuit malam, quia ſciebat rem eſſe furtiuam, nec eſſe ſuam, & tunc habet rem, non poteſt vendere, & ſi vendat, adhuc tenetur reſtituere. Similiter, ſi ſit in mora, quia non vult reddere domino, cùm poſſit, quamuis res pereat, ſemper tenetur ad reſtitutionem, ſicut dictum eſt de malæ fidei poſſeſſore. Notandum tamen, quod licèt non teneatur reſtituere rem, quæ in bona fide periit, tenetur tamen reddere, quod per illam lucratus eſt, & habuit, quod non habebat. Vnde ſi pluris vendidit, tenetur exceſſum reddere. Et ſi ei dono equus datus eſt, & vendidit, totum reddere tenetur, deductis ſuis expenſis : & ſatis ſit ei nec habere plus, nec minus quàm habebat.

Secunda differentia † eſt, malæ fidei poſſeſſor non ſolùm 9
tenetur rem reſtituere, ſed totum damnum emergens, & lucrum ceſſans, quod domino euenit ex mora reſtitutionis: v.g. emit quis ſcienter à latrone equum qui locari ſolitus eſt, & detinuit per duos menſes, iſte tenetur non ſolùm equum domino reddere, ſed illud etiam, quod dominus lucratus eſſet illis menſibus, ratione ipſius equi, quamuis iſte, qui emit equum, otioſum habuerit : & ſi aliquod damnum inde domino euenit, ipſum reſarcire tenetur. At verò bonæ fidei [d] poſſeſſor non tenetur ad hæc, niſi ſolùm ad ea, in quibus factus eſt ditior, ideſt, ad ea quæ habet vltra id quod habiturus eſſet, ſi rem non habuiſſet : v. g. ſi talem equum habuiſſet otioſum, ad nihil teneretur, niſi ad ipſius equi reſtitutionem : ſi verò locaſſet, & lucratus eſſet, teneretur ad lucrum etiam reddendum, deductis expenſis propriis, vt in nullo ex propriis damnificetur. Rurſus, ſit aliud exemplum. Aliquis inuitatus eſt ad ſplendidiſſimum † conuiuium, in quo res magni pretij 10
conſumpſit, tunc, ſi mala fide acceſſit, quia ſciebat omnia illa eſſe furtiua, tenetur reſtituere quantum conſumpſit : ſi verò bona fide, & poſteà ſciuit eſſe illa ex furto, ſolùm tenetur reddere quantum lucratus eſt, ideſt, quantum ipſe conſumpſiſſet ex propriis, ſi illa non conſumpſiſſet. Vnde ſi non erat conſumpturus, niſi libram arietis & libram panis, ad horum valorem tantùm tenetur.

Rurſus, ſi iſte [e], qui bona fide emit equum conductitium à latrone, ipſo vtitur, & iter facit eques per menſem, ſi poſtea ſciat non eſſe verè ſuum, tunc oportet aduertere, an talis homo, ſi equum non habuiſset, fuiſset alium conducturus, ſi enim non, & pedes iuiſset, niſi vt ſuum habuiſſet, ad nihil amplius tenetur; ſi verò alium fuiſset conducturus, tenetur

reddere quantum ipse aliàs expendere putaret. Rursus, qui emit vestem pretiosam vili, bona fide, & post consumptam, constat illam non fuisse suam, tenetur restituere, quantum ipse in alia veste vilioris pretij expendisset, nisi illam emisset: at malæ fidei possessor tenetur restituere, quantum vestis illa valebat, quando emit eam.

11 Tertia differentia [f] est, bonæ fidei † possessor potest præscribere, aut vsucapere rem ipsam; at verò malæ fidei numquam. Explico: ad lites interimendas iura concesserunt, vt qui spatio temporis rem haberet, ac si esset sua, licèt verè non esset, dominium ipsius acquireret, & hoc in rebus mobilibus dicitur vsucapio, in immobilibus dicitur præscriptio: est autem tempus vsucapionis, triennium: in præscriptione est aliquando decennium, aliquando viginti, aliquando triginta anni, vt aliàs est declarandum. Dico igitur, qui rem bona fide habet, potest vsucapere, & præscribere, vt, si post tempus comperiat non fuisse suam, ad nihil teneatur, nec ipsam restituere: at verò malæ fidei possessor nullo potest tempore præscribere.

12 Quartam † differentiam ponit Nauar. *cap.17. num.9.* Bonæ fidei possessor potest vendenti rem reddere, cum comperit non esse suam; at verò malæ fidei, non, sed domino. Sed hæc differentia nulla est. Nam vterque possessor potest reddere venditori, & recuperare suum pretium. Si autem hoc non posset, tunc reddere domino tenetur, & istam sententiam tenent Alex de Ales 4. *p. q. 86. art 5.* & Sylu. *verb. restitutio. 5.* §. .quamuis aliqui contrarium putent. Vnde potest, qui emit à latrone quacumque fide, reddere latroni emptum, si potest, ipsum tamen exhortari debet, vt reddat, Soto *l.4. q 7. artic.2.* dicit aliquem excusari ignorantia iuris, vt, quamuis latroni reddat, nec peccet, nec obligetur domino; sed istud ius nullum est, ob id, non est necessaria ignorantia; melius dicendum puto cum Alex.

ADDITIONES.

De restitutione D. Thom. Caiet. Bannes. Arragon. Salon. 2. 2. q. 62. Scholastici in 4. d. 15. Sot. lib. 4. quæst. 6. Nauar. c. 17. à numero 6. Valent. tom. 3. d. 5. q. 6. Lopez p. 1. à cap. 96. Corona p. 2. cap. 5. Angl. in 4. Medina in Instruct. lib. 1. cap. 14. à §. 30. Couarruu. in reg. peccatum p. 1. & initio p. 2. Viguer. cap. 5. §. 1. num. 9. D. Anton. p. titul. 2. Summistæ v. restitutio. De eadem re inter alios integra volumina edidere Ioan. Medina, Pet. Nau. Ludouicus Carbo.

a *Actus iustitiæ.*] Vide D. Thom. art. 1. & discipulos, Sot. art.1.Val.p.1.Nau.num.6.l.c. Lopez c.96.

b *Quis.*] Vide D. Thom. art. 5. 6. Sot.art.3. Nau.num.12. Valen.p.3.

c *Latrone.*] De re empta à latrone, Lopez cap.94. l.c. Salon q.62.art.5.controu.1.Sot.l.4.q.7.art.2.

De malæ fidei possessore Nau.num.10.l.c.

d *Bonæ fidei.*] Vide Nau. num. 8. De rem alienante bona fide, Lopez q. 95.

e *Rursus si iste.*] Vide Lopez loco citato.

f *Tertia differentia.*] Sot.art.4.Vide Lopez c.94.

Quis restituere teneatur ratione rei benè acceptæ.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Commodatum, locatum, pignus, & depositum quando ad restitutionem obliget, & si res perierit, & quid sit num.2. Equum meritorium accipiens, vt eat Neapolim, si proficiscatur Mediolanum, & priuetur à latronibus, tenetur restituere pretium, ibid.*

3 *Inuentæ res quot modis considerentur.*

4 *Inuentor rei alienæ cui debeat reddere, & quomodo, si sit pauper, an possit sibi retinere, num. 5.*

6 *Thesaurus inuentus quomodo, & quando sit reddendus, vel retinendus.*

7 *Emere an quis possit agrum, in quo sit thesaurus, non admonito domino, & sibi retinere totum.*

ALtera radix restitutionis est, res benè accepta à domino, quæ in alterius existens potestate, ipsum obligat ad restitutionem. Hæc autem res præcipuè quatuor modis habetur †, commodatione, locatione, pignoratione, & deposito. Qui igitur rem alterius hac via habet, tempore statuto impleto, reddere tenetur, dummodò tamen illa res non perierit, si enim periit, ampliùs non tenetur, nisi in quatuor casibus. 1

Primus, quando ex malitia, vel negligentia ipsius habentis periit: ex malitia quidem, si vendidit, vel eam alienauit; ex negligentia, si non adhibuit diligentiam, quam tenebatur. Ea autem debet esse mediocris; & maior, si pro deposito conseruando saltem pecuniam accepit: maiorque debet esse diligentia in commodato, quàm in deposito, quia illud est in

propriam vtilitatem : nulla tamen negligentia obligat ad restitutionem, quæ non sit mortale peccatum. Cùm verò periit, non ex negligentia, vel malitia habentis, sed quia furto sublata est, vel perdita, vel mortua, non est oblig restitutionis, nisi in secundo casu, cùm conuertit illam ad alios vsus ad quos eam non accepit, & ex tali conuers res periit : verbi gratia, locat quis equum alicui, vt eat Ne lim, ipse proficiscitur Mediolanum, si in via à latronibu piatur, tenetur ad restitutionem, quia non accepit equ locante ad talem finem : similia sunt alia exempla in ali

Tertiò, cùm est in mora reddendi alienum, & in tali perit res: verbi gratia, qui noluit reddere depositum, vel pig vel commodatum, vel locatum, quando tenebatur redd poterat; si illo tempore res pereat, restituere tenetur: v equum locat pro tribus mensibus, & ipse differt in sex, quarto perit, tunc tenetur reddere, maximè si ex mora Similiter si furto rapitur pignus tempore moræ, tenetu dere rem pignoratam.

Quartò, cum conuentio facta est inter ipsos dantem cipientem, vt res pereat in damnum recipientis, tunc tenetur iste restituere. Extra hos casus res perit domino,

2 autem ipsi habenti. Aduerte autem, esse † commodatum res eadem redditur, quæ datur; mutuum autem, cùm red æquiualens aut pretium. In mutuo autem res non perit, damnum recipientis, vt dicendum est postea.

Ad hanc obligationem, ratione rei benè acceptæ, potest obligatio restituendi res inuentas [a]. In cuius gr

3 nota. Tripliciter se habent res † inuentæ.

Quædam sunt, quæ non apparent vllum habuisse domi vt lapilli, & gemmæ, quæ in locis, vbi naturaliter genera apparent, vt ad maris littora, vel in aliquibus montibus, & inuenit eas, potest sibi habere, non enim obligatur resti cum nullius essent.

Aliæ sunt, quæ probabiliter dominum habent, aut ips cuius erant, aut hæredes, quales sunt hæ, quæ passim in ri solent in viis, aut in domibus ab aliis emptis, quamuis

4 conditæ sint in muris, vel cauernis aliquibus; & has † in tor tenetur domino reddere, & facere diligentiam aliq vt inueniat (expensis sumptis ex ipsamet re inuenta) do autem non comparente, secundùm sententiam commu debent reddi pauperibus. Quamuis ad hoc non sit alia gens ratio, nisi quia sic omnes Doctores dicunt. Vnde *lib. 5. q. 3. art. 3.* dubius est de hóc, tamen condescendit

nioni communi. Verum eſt, ſi † inuentor eſſet pauper, poſſet 5
ſibi aut totum aut partem pro ratione neceſſitatis applicare, & maximè cum conſilio Confeſſariorum, licèt hoc non ſit neceſſarium; vt dicit Soto. Si autem poſt inueniretur dominus, ampliùs non tenetur iſte reddere, ſi ſufficiens facta fuerit diligentia, vt inueniretur dominus.

Quædam aliæ ſunt res, quæ dominum habuerunt, ſed iam non habent, vt † theſauri [c] vetuſti, quorum dominus igno- 6
ratur, & ſi quis inuenit tales in fundo proprio, totum ſibi vendicare poteſt, ſi in alieno, mediam partem, ſi domini voluntate extrahit. ſi enim ipſo inſcio, totum perdit. Sunt tamen leges particulares Principum [d], aliquas ſibi partes reſeruantium, quibus parendum eſt, & eſt reſtitutio facienda, etiam ante ſententiam. Dicit autem vnum S. Thom. 2.2.*q.66.art.5.* quem aliqui ſequuntur [e], quòd ſi quis in alieno agro ſciret eſſe theſaurum, poſſet † emere, non admonito domino, & 7
poſteà totum ſibi ſumere, quia dominus agri non vendit niſi ſuperficiem, & huius habet pretium ſuum. Aliqui tenent contrarium; ſed quia in rebus moralibus ſecurè poteſt tantorum virorum opinio amplecti, non eam ſequimur. Hæc igitur eſt ſecunda radix reſtitutionis.

ADDITIONES.

Vide Valen.p.3.Nauar.à num.12.

a *Res inuentas.*] Vide Lopez cap.104. l.c. & p.21.Nauar. à num.170.l.c.Sylu.v.Inuentum, Salon l.c.infra.

b *Conſilio Confeſſ.*] Nauar. loco citato.

c *Theſauri.*] De hac re Nau.l.c. num.172. Lopez p. 1. c. 2. Abulenſis in c.6.Matth.q.42.Salon, Aragon, Bannes 2.2.q.66. art.5.Couar.reg. Peccatum 3.p.§.2.Mol.d.56.Corona p.2.c.1. Syleſt.v.Inuentum.

Theſaurus magicis artibus inuentus eſt fiſci, Syl. l. c. q. 3. Nau.num.175. ſed poſt latam ſententiam.

d *Leges Principum.*] Vide Mol. Couar.l.c.diſputantem contra Sylu. qui n.13. l.c. docet conſuetudinem, ex qua theſauri inuenti ſunt Principis, non obligare in conſcientia. De hac re Salon, Aragon l.c.Caſtro de lege pœn.lib.2.c.2. Corol.3.

e *Quem aliqui ſeq.*] Nau.num.175.Salon.Mol.l.c.Sot.lib.5. quæſt. art. 3. at Pet. Nau. lib. 3.c.2.num.51. hanc ſententiam quaſi dubiam iudicat.

Quæ domino carent (atque etiam, quæ pro derelictis habentur) fiunt primo occupantis. §. feræ. Inſt. de rerum diuiſ. Vide Mol. de iuſt.d.41. Salon loco cit.Nau.c.17.num.70.76.

De tertia radice, quæ dicitur iniusta actio.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Actio iniusta ad restitutionem obligat, & quotuplex sit, num. 5.*

2 *Peccata contra charitatem & iustitiam.*

3 *Restitutionis obligatio nulla est ex peccatis contra charitatem. Eleemosynam non dans, an peccet.*

4 *Pretium actus turpis quando ad restitutionem obliget.*

6 *Impediens iniustè alium, ne consequatur id quod aliàs iusti erat consecutus, an & quando teneatur eidem ad restitutionem. Beneficium ne quis consequatur apud Episcopum quoquo modo impediens, an, & quando ad restitutionem teneatur erga illum, qui accepturus erat. Testatorem quoque impediens, & operarios homines, ac negotiatores.*

7 *Damnum alteri inferens in anima, an & quomodo ad restitutionem teneatur, & in rebus n. 9.*

8 *Occidens, percutiens, vulnerans, vel mutilans, & quando, & quomodo, & quibus ad restitutionem teneatur.*

1 TErtia radix restitutionis est iniusta † actio, qua, quod alterius est, aufertur. Est autem maximè notandum pro
2 tota hac materia, esse † peccata in duplici differentia: quædam sunt contra solam Dei charitatem vel proximi, quædam sunt contra iustitiam: v. g. si quis non dat eleemosynam proximo, in maxima necessitate posito, peccat contra charitatem: si quis autem non reddit proximo, quod debet, peccat contra iustitiam.

Est autem generalis regula a: Ex peccatis contra solam cha-
3 ritatem, nulla erit obligatio † restitutionis, nisi sit ratio iniustitiæ ibi coniuncta. Vnde ille, qui non dedit eleemosynam, peccauit quidem: sed ad restitutionem non tenetur, & hoc in multis casibus sequentibus manifestatur. Hinc fit, vt actio mala quæ radix est restitutionis, debeat esse sic mala, vt sit contra iustitiam, aliàs non obligat ad restitutionem: hinc fit, vt mulieres accipientes b pretium pro vitio carnis, non obligentur ad restitutionem, quia actio ista non est mala contra iustitiam, quamuis sint virgines, & coniugatæ, & cuiusque conditionis, vt habet Anton. 2. *par. tit.* 2. *c.* 1. & quamuis acci-

piant

piant pecunias in excessu vltra † pretium actus turpis, si liberè donetur illis. 4

Esset quidem obligatio ad restitutionem, si aliqua iniustitia immisceretur, quæ duplex esse potest: altera, cùm qui dat, non potest dare, quia seruus est, aut filius familias non habens proprium in tanta quantitate, quantum dat. Altera est, cùm fraude extorquetur ab illo pecunia, puta, cum femina non virgo se virginem fingit, aut quæ communiter aliis se tradit, mentitur se sui copiam non facere, nisi nobilissimis, ob idque plus pecuniæ extorquet: in his casibus iniustitia est, & tenetur femina illa restituere, quod ratione iniustitiæ plus exegit. Actio igitur mala obligans ad restitutionem, debet esse contra iustitiam. Hæc autem præcipuè † quadruplex est: impedire 5 ne alius bonum consequatur, quod aliàs erat consequutus: inferre alteri damnum: accipere quod alterius est, ipso inuito: detinere etiam quod alterius est, ipso inuito.

In primis, de eo, qui impedit alium [c] à consequutione rei, quam aliàs erat habiturus, sit regula generalis notanda: qui † impedit iniustè alium, ne consequatur id, quod aliàs iustè 6 erat consequutus, tenetur eidem ad restitutionem. Explicatur hoc.

Duæ sunt conditiones, vt impediens obligetur ad restitutionem.

Altera, vt impeditus possit iustè habere rem, à cuius consequutione impeditur, cùm autem non potest iustè habere, quouis modo quis impediat, non tenetur reddere, quia non aufert ius alterius. Vnde qui impedit indignum [d] ne consequatur beneficium, licèt possit peccare mortaliter, quia ex odio facit, vel illicita via, non tenetur ei quicquam reddere, quia non habet ius ad illud. Nec satis est, posse habere iustè, sed oportet quod habiturus esset, nisi ille impediuisset: nam non dicitur impedimentum verè, nisi cùm res aliàs habenda, prohibetur ab alio, ne habeatur. Non tamen satis hoc est, sed opus est, vt qui impedit, aliqua via iniusta, non solùm mala, sed contra iustitiam impediat. Si enim ex odio impedit, vel precibus circa eum, qui dare vult, fusis, vel pollicitationibus, vel alia via etiam mala contra charitatem, non tenetur restituere, nisi sit via contra iustitiam, puta, sit vis, aut dolus, aut fraus: v.g. vult Episcopus dare beneficium digno, si quis impediat imponendo ei falsum testimonium, vel deregendo crimen omninò occultum, licet verum: vel dignum cogendo, aut decipiendo, ne compareat, tenetur restituere ei beneficij valorem, quia iniusta via impedit.

Et attende cum S. Thoma, *2.2.q.62.art.2.* quòd si iam firmum erat Episcopo, illi dare beneficium, vel accepturus habebat certum ius, restituendum esset in totum, licèt actu non haberet: cùm vero ius habebat probabile, in parte, pro maiori vel minori probabilitate, secundùm quam certum habebat beneficium, cessante impedimento: cùm enim probabile est, illum non accepturum fuisse beneficium, non est obligatio restitutionis. Quod dicimus de beneficio, dicendum est de testamento [e], vt benè dicit Soto *lib.4. q.6. art. 3.* qui enim firmam voluntatem alterius dandi alicui, impedit contra iustitiam, tenetur restituere illi, cui dandum erat, dicat quicquid velit Sylu. *restitutio. 3. §.12.* Similiter qui impedit contra iustitiam operarios, & eos, qui negotia tractant, obligatur restituere. Ob id multum videant iudices, ne detineant iniustè homines operarios, & negotiatores in carceribus: obligantur enim restituere eis omnia, quæ aliàs illi lucrati essent illo tempore iniustæ detentionis.

7 Altera iniusta actio est † damnificatio, quia alicui nocumentum infertur contra iustitiam. Hæc autem potest esse aut in anima [f], aut in corpore, aut in rebus: de honore enim, & fama, dicemus in præcepto octauo. Ille nocet in anima, qui causa est alteri, vt mortaliter peccet, vel aliquem errorem contra fidem imbibat: & qui hoc contra iustitiam fecit, puta dolo & fraude, tenetur veritatem aperire, si tale peccatum continuatur: si verò non dolo, nec fraude, sed vel precibus, vel pollicitationibus, non tenetur. Et hoc idem dicendum est de eo, qui monachum [g] extrahit à monasterio: si enim vi vel fraude extrahit, tenetur rescindere vim & fraudem, vt si ille velit regredi, possit. Quòd si non regrediatur, non tenetur loco huius intrare [h], vt aliqui dixerunt: tenetur tamen [i], ad satisfactionem aliquam monasterio, si ille monachus erat multum frugi & vtilis monasterio, vt docet Soto *lib.4. q 6. art. 3.*

Si autem non vi vel fraude extraxit, sed precibus, ad nihil tenetur, sed solum manet peccatum contra charitatem.

8 Ille nocet in corpore [k], qui † occidit, percutit, vulnerat, vel mutilat, & si ille, cui nocetur, est seruus, tenetur nocens restituere domino totum damnum, & si occidit, tenetur reddere pretium illius, & expensas in illo curando consumptas: si vulnerauit, vel mutilauit, debet etiam expensas curationis & totum id, per quod minus valet seruus, ob illam iniustam læsionem. Si autem liber est, tenetur nocens reddere familiis & hæredibus necessariis, puta filiis & parentibus, damnum, quod ex morte incurrerunt: vt si pauperes erant, & ab occiso

alebantur, nocens eos alere tenetur: si non manent occisi res, vnde alantur illi. Si verò operarius est vulneratus vel mutilatus, nocens tenetur reddere expensas in curatione consumptas, & totum, quod perdidit illo tempore; & si fortè amplius laborare non valet, sunt opera eius ipsi restituenda. Cùm verò non est damnum aliquod, nisi curationis, vel est, sed illi alij non volunt acceptare restitutionem, non tenetur amplius nocens. Hæc autem intelliguntur de nocumento illicito, secus si sine peccato fiat.

Qui autem nocet † in rebus [l], comburendo domos, vineas, & alia destruendo, tenetur etiam talia restituere, cùm contra iustitiam fiunt, non solùm quando ipse facit, sed cùm filij, serui, famulive ipsius talia faciunt. Nam si ipso consentiente ista facta sunt, totum tenetur reddere; si verò non ipso consentiente, tunc debet reddere personas, quæ id fecerunt, si potest. Idem est de boue [m] & animalibus, quando damnum inferunt in agris, si enim ex negligentia ipsius damnum factum fuerit, tenetur totum reparare: si verò non, ipsum animal tradere, vt ex ipso pœna sumatur, nisi id velit reficere. Atque his modis actio ista secunda iniusta committi potest. 9

ADDITIONES.

a *Generalis regula.*] Sot. lib. 5. q. 6. art. 3. col. 18.

b *Mulieres accipientes.*] Nau. c. 17. n. 38. D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2. Caiet. ibid. Sot. lib. 4. q. 7. art. 1. Salon, Bannes, Arragon q. 62. ar. 5. Val. tom. 3. disp. 5. q. 6. p. 5. Couar. in reg. Peccatum p... §. 2. n. 4. Molina disp. 94. Carbo. q. 48. Lopez p. 1. cap. 105.

Singularis est Ioan. Med. opinio q. 20. de restitutione, putantis restituendum esse à meretrice, id quod titulo pretij, retineri posset, quod titulo donationis accepit.

Meretricem promissam, ob Veneris illecebras, mercedem tanquam debitam posse petere negat Nau. n. 41. aiunt probabilius Lopez, Sot. Mol. l. c. Caiet. Couar. (dum non approbet præteritam impudicitiam) nam pretium illud debitum est iure naturæ: dolendum tamen est, debitum esse ob scelus patratum.

c *Qui impedit alium.*] Vide Carbon. q. 29. concl. 3. Nau. à n. 9. l. c. Sot. art. 3. loco citat. Lopez c. 144. p. 1. Sylu. Restitutio 3. n. 12.

d *Qui impedit indignum.*] Vide Carbon. q. 30.

e *De testamento.*] Nau. n.70. l. c. *non teneri hominem ai restitutionem, si sine vi, fraude, dolo, metu inducat alium testamentum mutandum.*

f *In anima.*] Vide Sot. lib. 3. q. 6. art. 3. concl. 3. Salon q. art...contr. 2. Val. l. c. col. 898. Syl. Restitutio. 3 q. 1.

g *Qui monachum.*] De hac re multa Sot. Salon controu l. c. Carbon. q. 11.

h *Non tenetur loco eius intrare.*] Cum Soto Salon, Val. col. 899.

Aliqui, vt D. Ant. p. tit. c. 2. Adria. de Rest. Ioan. Maio. 4. d. dicunt, debere hunc hominem dare operam, vt ille relig nem amplectatur, vel, vt alius hoc faciat, vel, si neutrum ficere queat, ipsum ingredi: vide quæ de hac re scribit D. T in opusc.

i *Tenetur tamen.*] Si Religiosus erat professus, tenetur eum retraxit, etiam sine dolo, &c. reficere damna, quæ R gio ob eius discessum, passa est, si stipendia pro lectione, eleemosyna pro concione suæ Religioni acquirebat. Val Salon. conclus. 4. l. c. qui tamen in hoc differt à Val. quod tat hoc verum, si vi, vel fraude reuocauit.

Qui retraxit profiteri volentem, vi, aut fraude tenetur boni viri arbitrium, restituere commodum, quod ex eo cepisset religio, Salon conclus. vlt.

k *In corpore.*] Quid teneatur homicida pro damno, Sal l. c. controu. 6. Bannes q. 62. art. 2. Nau. c. 15. à n. 22. Lopez 1. c. 1. Val. p. 5. initio: vide Carbon. q. 13. 14. 15. Syl. Restitu § 2. Sot. l. c. art. 3.

Lucrum quod mutilatus aut occisus acquisiuisset, ab occ sore aut mutilatore hæredibus restituendum ex Sot. Val Salon l. c.

Homicidam debere occisi creditoribus debitum solue si occisi hæredes nequeant, nonnulli arbitrantur: alij dicu probabilius, id faciendum, si occidit eo animo, vt credito suis bonis priuarentur, non autem, si nihil cogitans de cre toribus, ira, aut odio inflammatus occidit: vide Salon co trou. 8.

Occidentem, & mutilantem teneri etiam pro ipsa mort vel mutilatione, nempe pro illata iniuria, mutilato, vel h redibus occisi restituere in re aliqua æquiualenti, ad arb trium boni viri, affirmant D. Thom. art. 2. ad 2. Scot. 4. d. q. 3. Richard. ibid. art. 5. quæst. 2. Adrian. de restit. Maiol. d. 14. Salon. l. c. Valen. Lopez l. c. negantem autem Nau. ca 15. num. 25. Bannes loco citato, vbi dicit illum satisfac

pro ipſa læſione, quando à iudice punitur. De hac re vide Valent. Carbo q...Salon controu.4.

Hæredes homicidæ, ſi hic à iudice vita priuetur, tenentur nihilominus ad reſarcienda damna illata parti, & ad ſoluenda debita, ſecundum Nau. num. 25. hoc negat Salon loco citato, controu. 10. ſi pars læſa inſtitit, vt ille à iudice capite plecteretur.

Si pater occiſus, antequam moreretur, omne debitum ob damnum filiis illatum, condonauit homicidæ, licet peccarit contra charitatem, ſi filij indigebant, homicida tamen liber eſt ab onere reſtitutionis, niſi lex aliqua recepta aliud velit: Salon loco cit, controu. 9.

l *Qui autem nocet in rebus.*] Vide Carbonem q. 68. Sot. art. 5. loco citato.

m *Boue.*] Sed ſi animal ferox eſſet, & ſine culpa domini ex vinculis, caueáve effugeret, non teneretur dominus reſtituere: tunc enim deſinit eſſe domini. Vide Carbonem loco cit, & Sylu. reſtit. 3. p. 4.

De reſtitutione iniuſtæ acceptionis & detentionis.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Ligna in ſiluis aut montibus communibus, vel alienis, inſcindens an, & quando peccet, & ad reſtitutionem teneatur.*

2 *Pauperes an poſſint cædere ligna, ad vſum foci proprij neceſſaria.*

3 *Piſcans contra prohibitionem, an, & quando teneatur ad reſtitutionem, & peccet.*

4 *Venans item feras; nec non.*

5 *Aues capiens.*

ALia actio iniuſta, vnde naſcitur obligatio reſtituendi, eſt iniuſta acceptio, qua aliquid capitur inuito domino. Ob quam rationem tenentur reſtituere latrones, fures, raptores, vſurarij, & hi, qui iniquos contractus exercent, de quibus in particulari poſtea dicemus: nunc tamen de quatuor acceptionibus tantùm dicendum eſt, puta de cæſione lignorum in ſiluis, venatione ferarum, & auium etiam captione, ac piſcatione.

In cuius † gratiam nota, quòd ſiluæ a, aut montes, in quibus 1 arbores

arbores cædi solent, tripliciter se habere possunt. Quædam sunt ipsorum castellorum, aut vrbium communes, tamen sub pœna quadam, cæsio prohibetur. Quædam sunt ipsorum dominorum vrbium, puta Ducum, Principum, & similium. Quædam hominum particularium. Adde etiam, quædam sunt vrbium, aut castellorum vicinorum, & proximorum. Hoc autem generaliter in omnibus obseruandum est, cùm pœnæ aliquæ impositæ sunt ligna cædentibus, quamuis qui cædit, non obligetur ad pœnam soluendam quousque comprehendatur & condemnetur, tamen quantum ad restitutionem, circa istam pœnam, in conscientia tenetur.

Dico primò, si siluæ sunt communes, quamuis incola, aut ciuis vrbis, vel pagi cædat in vtilitatem propriam aliquot arbores sine facultate, non peccat mortaliter, nec obligatur ad restitutionem: nam talis pagus, aut ciuitas, hoc modo & via intendit distribuere suis ciuibus arbores, vt cædant, si tamen comprehendatur, pœnam soluat. Est autem pœna posita, ne siluæ citò destruerentur, & consumerentur: verum est, quòd si magnam stragem faceret, obligaretur ad restitutionem.

Secundò, si siluæ sunt particularium hominum, absque dubio peccatum est cædere absque facultate domini, & obligat ad restitutionem, & hoc etiam dicendum est de eo, qui cum sit vnius pagi incola, cædit siluas alterius pagi, quamuis, si inuicem homines illorum pagorum, aut castellorum solerent, siluas proprias illorum aggredi, & cædere, iudicaretur hoc, ac si silua propria esset illi pago, in quo cædens est incola.

Dico tertiò, cùm siluæ sunt dominorum, non licet etiam cædere, obligaturque cædens ad restitutionem, quamuis in hoc non sit tam arcta regula, ac si esset particularis cuiusdam.
2 Vnde dicit Soto, quòd possent † pauperes cædere ligna ad vsum foci proprij necessaria, & domini multum in hoc considerare debent, ne graues pœnas, præsertim corporis, imponant subditis: nam arbores, quas natura dat sponte, non sunt tam propriæ, ac pecuniæ in arca positæ.

3 Per hæc possumus etiam respondere de † piscatione [b]. Nam si flumina sunt communia vrbi & ciuitati, tunc eodem modo piscans non tenetur ad restitutionem, quamuis piscetur, sed tenetur ad pœnam post condemnationem, si comprehendatur, si verò aquæ sunt particulares alicuius, permanentes, vt lacus, & stagna, non licet in eis piscari absque peccato obligante ad restitutionem: quamuis, si essent aquæ transeuntes, non esset obligatio ad restitutionem. Attende tamen, quando fiunt in

ciuitatibus prohibitiones piſcandi, ob bonum commune, quia piſces oua fouent, & piſcatio inducit penuriam, tunc peccatum eſſet piſcari, licèt nulla eſſet reſtitutionis obligatio.

4 Circa † venationem [c] autem attende, eandem eſſe rationem: non enim eſt obligatio ad reſtitutionem, niſi locus, in quo fit venatio, eſſet muro circumdatus, tunc enim non liceret intrare ad venandas feras, eſſetque reſtitutio facienda; quamuis, ſi fera extra murum eſſet, poſſet occidi, & capi, & ſi non ſit murus, ſi pactum eſt inter dominum & incolas, quibus ſoluitur totum damnum, quod feræ in ipſorum terris faciunt, non liceret venari abſque reſtitutione. Cùm verò non ſoluitur totum damnum in integrum, nulla eſt obligatio; immò, ſi damnum ciues paterentur, non ſolùm non obligarentur ad reſtitutiocem, ſed abſque alio peccato liceret ipſas occidere & capere.

5 Circa † aues [d] notandum eſt, quaſdam eſſe omninò domeſticas, & eas capere peccatum eſt, obligans ad reſtitutionem: quaſdam verò omninò ſylueſtres & vagas, quæ non habent firmum locum, & has aucupari extra loca mutata aliorum, non obligat ad reſtitutionem, quia nullius ſunt: non enim permanent ſicut arbores: quamuis peccatum eſſet eas capere, cùm ad bonum commune aliquo tempore fit prohibitio; quaſdam partim domeſticas, partim ſylueſtres, vt columbas has capere in locis propriis, vbi nidificant, vt in columbariis, obligat ad reſtitutionem, cùm dominum proprium habent: ſimiliter etiam ipſas capere intra ſpatium permiſſum per leges, dummodò alantur à dominis propriis: cùm enim nullus eis cibus à propriis dominis datur, ob idque terras aliorum deuaſtant, poſſunt licitè capi à dominis terrarum & agrorum, quibus damnum inferunt: extra ſpatium autem determinatum, cùm nimis vagantur, poſſunt capi, ac ſi eſſent omninò ſylueſtres; maximè tamen à dominis locorum, in quibus vagantur, nec ad reſtitutionem obligatio eſſet. Hæc igitur eſt actio iniuſta, ad reſtitutionem obligans, & ſicut acceptio iniuſta obligat, ita iniuſta detentio, cùm quis detinet alienum, ipſo domino inuito. Atque hæc eſt tertia radix reſtitutionis.

ADDITIONES.

[a] *Syluæ.*] Vide Cordubam q.71. Sot.l.4.q.6.art.4. Carbonem q.55. Lopez part.1.c.150. Angles 4.part.2. pag.194. De ſyluis Molina d.58. Vide etiam Carbonem q.36. Salon.2.2. q.62. art.2.controu.2.

b *Piſca*

b *Piſcatione.*] Cordu. loco cit. Salon contr.3. De piſcatione Sylu.v.Piſcari. vide Mol.d.46.& 49.Val.q.6.d.5. Nau. cap.7. num.120.Salon loco citato.

c *Circa venientem*] Vide Ioan.Medinam de reſt. quæſt.12. De venatione Couar.in reg. peccatum p.2.§.8. Valent.loc.cit. Mol.d.42.Lopez p.2.147. Carbo à q.34.vide Mol. d.51. Angles,Sot.l.c.

d *Aues.*] Vide Mol. d. 50. Cordub. Carbonem loco citato, & q.36.Nau.num.127.Salon loco citato controu.vlt. Angles, Sot.loco cit.Summiſtas,v.Columbarium.

De Aucupio,Piſcatione,& Venatione Sebaſt.Medices.

De quarta radice reſtitutionis.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Actio iuſta ex licito contractu, cùm quis habet ſeu accepit aliquid alterius,an ad reſtitutionem obliget.*

2 *Actionis iuſtæ & iniuſtæ differentia in reſtitutione. Reſtituendi obligatio ad quos tranſeat, quique in ſolidum reſtituere teneantur, cum num.ſeq.*

3 *Furem in domo vicini videns, & non prohibens furtum ſaltem clamore, peccat mortaliter, ſed non tenetur ad reſtitutionem, & quid ſi recipiat pecunias à latrone.*

4 *Teſtis in iudicio contra aliquem, veritatem occultans, non tenetur reſtituere damnum.*

5 *Actio iniuſta quando ad reſtitutionem obliget dantem, & recipientem.*

6 *Repetere an poſſit coram iudice, qui dedit pro peccato alterius vitando, & qui recipit, an teneatur dare ante repetitionem.*

7 *Reſtituere an teneatur & cui, dans & recipiens aliquid pro re contra iuſtitiam, vt pro ſententia iniqua vel homicidio.*

1 QVarta reſtitutionis radix eſt iuſta † acceptio; cùm quis habet, ſeu accepit quid alterius, ſed iuſta actione, putà mutuo, emptione, alióve licito contractu, ratione cuius tenetur reddere alteri quod accepit. Notanda tamen eſt dif-
2 ferentia inter iuſtam † actionem, & iniuſtam: cùm enim obligatio reſtituendi eſt ratione iuſtæ actionis, non tranſ-

nisi ad hæredes, & fideiussores illius, cui tenebatur reddere, nec alia genera personarum reddere tenentur: cùm verò ex ratione iniustæ actionis, non solùm qui iniustè egit, sed etiam octo genera personarum reddere tenentur, vnumquodque in solidum & integrum. Sunt autem personæ [a] hæ.

Qui iussit seu præcepit, vt damnum alteri fieret, vel ab altero quod suum est, inuito raperetur.

Rursus, qui ratificauit, id est, is cuius nomine, ipso nesciente, actio iniusta facta fuit; si tamen postmodum sciuit, & approbauit: secus tamen, si tantùm factum approbauit, quod antea in eius nomine non fuit factum; aut in nomine ipsius fuit factum, sed non approbauit: tunc enim non obligatur ad restitutionem.

Rursus, qui consilium dedit, qui consensit, qui dedit fauorem. Ista tamen intelligenda sunt, cùm consilium, consensus, & fauor fuerunt causæ, vt fieret iniusta actio, quæ tamen aliter non fieret: tunc enim obligat ad restitutionem, secus si causæ non fuerint.

Rursus, participans & cooperans in actione iniustâ, tenetur restituere. Sed aduerte, cùm cooperans talis est, vt nisi cooperaretur, actio iniusta non fieret, puta, furtum, rapina, vel damnum, tunc tenetur in solidum restituere, quia est integra causa; & si alij cooperatores non soluant, tenetur totum reddere. At si non fuit tota causa, quia aliàs sine illo furtum fieret, tenetur solùm reddere partem acceptam, aut partem damni allati. Quod si illius opera factum est maius furtum vel damnum, quàm alias fieret, talem excessum tenetur in solidum restituere.

Rursus, non obstans [b], id est, qui non prohibet, cùm possit commodè, damnum alterius, tenetur restituere. Sed attende, quòd non satis est posse, sed ex officio debet ad id obligari. Vnde si vicinus videat † furem in vicini domo furantem, & 3
taceat, cùm possit clamore prohibere furtum, peccat quidem mortaliter, & contra charitatem, sed non contra iustitiam, quia non ei id ex officio incumbit, ob id non obligatur restituere, quicquid velit Caiet. *verb. restitutio*; immò si acciperet pecunias à latrone, vt taceret, non teneretur restituere, vt dicit Soto *lib.4.q.6.art.3*. Teneretur tamen, si esset famulus, vel iudex, vel is, cui ex officio incumbit ista prohibere. Et sic tenentur iudices, qui debitam diligentiam non faciunt in locis, in quibus resident, ne damna inferantur.

Rursus, qui non manifestat, id est, qui sua taciturnitate & occultatione causa est, vt alius suum non habeat. Hoc etiam intelli

4 intelligendum eſt, cùm ex officio incumbit; & hoc mod
teſtis in iudicio contra aliquem, veritatem occultans, tene
reſtituere damnum, quod iſte incurrit, cùm cauſa fuit. D
cum cauſa fuit, quia ſi iam alij teſtes falſi præceſſerant,
ſufficiebant ad condemnationem, nec iſte quicquam neg
adiecit, non tenetur: hoc modo excuſat Caiet. à reſtitutio
ſed non à peccato. Illi verò, qui ſuffragantur publicè in ne
tiis & cauſis determinandis, cum iam vident maiorem part
in vno inclinatam, quamuis iniuſtè, ſi ipſi etiam ſuffragen
quamuis peccent, cùm tamen cauſa non ſint, non obligan
ad reſtitutionem. Hæ ſunt radices quatuor, propter quas
quis ad reſtitutionem tenetur.

5 Sed eſt graue dubium inter Doctores; cùm † actio dand
accipiendi eſt iniuſta, an accipiens obligetur ad reſtitu
nem: verbi gratia, cùm quis dat pecunias alicui, vt alium
cidat, & iudici, vt iniquam ſententiam ferat, vnus malè da
alter malè recipit, an qui recipit, ad reſtitutionem oblige
In primis poteſt dari pecunia alicui, ne peccet, vt ne occi
ne ſit ſacrilegus, ne fornicetur, in quo vnus bene dat, a
malè recipit, ſed ſecundum Soto *lib. 4. q. 7. art. 1. ad ſecund*
non obligatur qui accepit, ad reſtitutionem ſemper, niſi
accipit pecunias pro his, quæ ſecundùm legalem iuſtit
abſque pecunia tenetur facere. Vt iudex, qui pro ſente
vel aliis, pro quibus leges diſponunt pecunias non eſſe a
piendas, vel non in tanta ſumma, pecunias accipit, tene
reſtituere, & hoc modo poſt Conc. Trid. nullus pro ordin
collatione, quocumque prætextu, poteſt accipere pecu
ſeſſion. 21. can. 1. & ſi recipiat, reddere tenetur.

In aliis, in quibus non eſt prohibitum à lege, non tene
cùm eas accipit, nec peccat, quamuis cum diſcrimine. N
ſi dat pro peccato alteriùs vitando, quod erat contra iu
tiam, vt, ne alter occidat, ne ſit ſacrilegus, tunc poteſt co
6 iudice † repetere, & audietur in iudicio, & ſic intellig
l. vt puta ff. de condict. ob turpem cauſam. Tamen qui acc
ante repetitionem non tenetur dare, niſi vi acceperit: vt,
accipit pecunias ab alio, quem volebat occidere, ne ip
occidat. Si tamen peccatum non erat contra iuſtitiam,
tenetur reſtituere, nec poteſt repetere. Nam poteſt eſſe d
& acceptio mala, quia eſt pro re turpi, & ob peccatum,
non contra iuſtitiam; vt, qui dat pro fornicationis actu:
his, vt dictum eſt, non tenetur reſtituere qui accepit. Ru
eſt datio & acceptio mala, quia res, pro qua pecunia da
vendibilis non eſt, vt in ſimonia, & de hac poſt dicem

Tand

Tandem † est datio & acceptio mala, quia datur pro re contra iustitiam, vt in exemplis propositis de homicida & iniquo iudice. Et de hoc casu est controuersia; in qua duæ existunt opinjones [c] celebres. 7

Altera est, qui accepit, obligari ad restitutionem, non quidem domino, qui malè dando ius suum perdidit, sed pauperibus. Hanc opinionem tenet Caiet. *verb. restitutio*, Soto *loco allegato*. Adrian. *q.19.supra* 4.

Altera sententia est aliorum, qui tenent non obligari ante condemnationem, sed posse qui accepit retinere. Hanc tenent Anton. 2. *part.tit.2.cap.5*. Sylu. *restit.2.§.* 3. Ang. *verb. restitutio. §.turpe.* Nauar.*cap.17. num.34.* & quia ista res est moralis, in qua multi Doctores rem faciunt probabilem, possunt esse tuti in conscientia qui acceperunt, licèt non restituant, quia insignes Doctores id docent. Quorum sententia etiam mihi placet, quia opposita solùm fundatur in duabus legibus, quæ nihil probare videntur: est enim *l. generaliter, ff. de verb. obligat.* vbi habetur, turpes stipulationes nullius valoris esse, sed hoc non concludit; solùm enim intendit, in iudicio exteriori non esse efficacem illam stipulationem, cùm possit repetere qui dedit. Rursus est *l. in hæredem, de calumn.* vbi dicit, acquisita ob turpem causam esse etiam ab hæredibus extorquenda; sed idem est huius sensus: datur enim in iudicio locus repetitionis, sed ante sententiam non obligatur, qui accepit, reddere, bonum tamen esset, si redderet, & Confessarius consilium hoc dare debet, sed non sub præcepto imponere. Et hæc sufficiant.

ADDITIONES.

[a] *Sunt autem personæ.*] Vide Caietan. in summa, v. Restitutio, Carbonem q.65. Coronam p.2. c.5. Lopez p.1. cap.100. & c.98.

[b] *Non obstans.*] Vide Valent. d.5. q.6. p.3.

[c] *In qua duæ existunt opiniones.*] De re turpiter accepta Lopez part.1. c.102. Carbon. q.47.

Ioan. Medina q.20. & 28. docuit acceptum pro actu, qui sit peccatum, restituendum esse, sed in vniuersum non est firma sententia: vide Carbonem loco citato.

Quid sit restituendum.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *Restituere ipsam rem alienam, quando quis debeat, vel illius valorem, num. 2. cum seq.*

3 *Peccati manifestatio quando sequitur, quomodo sit restitutio facienda.*

4 *Fructus rei qui, & quando sint cum ipsa re, vel eius valore restituendi, & num. 6. cum seq. Fructus quot modis fiat res aliqua.*

5 *Damnum illatum & emergens, lucrúmve cessans quis restituere teneatur, & num. 8.*

HActenus, qui restituere teneantur, diximus, nunc quid restituendum sit, dicendum est, sunt enim quatuor observandæ regulæ circa hoc.

1 Prima est: Qui ratione rei alienæ † restituere tenetur, ipsammet, nisi quid obstiterit, reddere debet. Explico. Diximus superiùs, aliquos teneri ad restitutionem, quia rem alterius, siue malè, siue benè acceptam apud se habent, vt fur, qui apud se vas alienum, vel alias res habet, & ille qui commodato vel locato, habet rem alterius, vel alio quouis titulo iusto: omnes hi debent eandem rem reddere, nec satisfaciunt

2 dando † valorem, nisi in aliquibus casibus.

Quorum primus est, cùm res deperdita est, seu alienata ab ipsius potestate: tunc enim valor reddendus est. Sed aduertere oportet quæ supra diximus. Qui enim rem benè acceptam apud se habuit, si pereat absque culpa vel malitia sua, non tenetur reddere valorem. Rursus qui rem malè acceptam apud se, sed bona fide habuit, si in illa bona fide periit, non tenetur nec reddere valorem. Ille igitur reddet, qui in mala fide eam habuit, & periit, illo sic existente.

Secundus est, cùm res est multò peior facta, quam cum fuit accepta: tunc enim valor reddendus est, aut res cum valore supplente defectum, prout dominus elegerit: sed hoc etiam iuxta dicta intelligendum est. Qui enim benè acceptam rem habet, si sine culpa vel malitia peiorata est, & deterius facta, non tenetur amplius, quàm eandem reddere, nisi negligentia vel malitia sua id sit factum. Vnde qui in pignus accepit pannum, si postea tinea illum corrodat, idque non fiat sua culpa, non tenetur reddere, nisi eo modo quo nunc est. Teneretur quidem, si culpa propria id euenisset: idemque dicendum de aliis bene acceptis. Rursus idem dicendum de eo qui malè acceptam rem apud se habet, sed bona fide. Est igitur casus intelligendus de eo qui mala fide alienum habet & detinet.

3 Tertius est, quãdo sequitur † peccati manifestatio a. Vn-

qui alienam rem habet, si non potest eandem rem reddere, nisi manifestetur peccatum ipsius accipientis, non tenetur nisi valorem reddere. Et idem est, quandò sequitur aliquod notabile inconueniens, licet peccatum non manifestetur.

Secunda regula est. Qui ratione rei malè acceptæ, aut ratione malæ actionis & iniustæ detentionis, tenetur restituere, debet non solum rem vel valorem, sed etiam † fructus, quos 4
ex se talis res fecit, reddere. In cuius explicationem aduerte. Aliqua res potest facere fructus dupliciter, vno modo ex se absque industria habentis, aut saltem cum aliqua industria, quales sunt agri ex se fructificantes, & alia huiusmodi, vt animalia, oues, armenta: aliæ sunt, quæ non fructificant, nisi ex industria dominorum, vt pecuniæ, quæ ex se fructum non pariunt, nisi adsit negotiatio hominum. Qui igitur acceptam malè rem detinet, aut malè accepit, non tenetur restituere fructus, quos res ex ipsius industria fecit. Vnde, si latro [b] furatus est centum aureos, & illis negotiatus, lucratus est mille, non tenetur ista mille reddere. Rursus, vsurarius [c] qui pecunia malè accepta negotiatur benè, & lucratur, non tenetur reddere lucrum, at tenetur reddere fructus, quos res ex se faciunt, deductis expensis. Vnde qui agros alienos iniustè detinet, tenetur etiam fructus ex iis perceptos soluere, deductis expensis; & qui equum locationis furatus est, tenetur lucrum, quod in eius potestate fecit, reddere cum re ipsa.

Hic tamen duo notare oportet. Alterum est; qui rem malè acceptam habet, sed mala fide, tenetur non solum fructus quos ex se res fecit, reddere, sed quos fecisset, si fuisset in potestate domini: verbi gratia, furatus est quis equum locationis, tenetur reddere lucrum quod domino proueniebat, quamuis ipse nulli locauerit equum: & qui vineas alienas iniustè habet, & mala fide, tenetur reddere fructus, quos apud dominum fecissent, quamuis ipse sua negligentia nullos perceperit. At qui bona fide habet, non tenetur nisi de perceptis.

Alterum est. Qui malè accepit rem alienam, aut mala fide habet, tenetur de † damno illato & emergenti: verbi gratia, 5
furatus est quis centum aureos alicui, iste verò postea coactus est, ad habendam pecuniam, qua possit suæ necessitati prouidere, domum vendere minoris quàm valebat, aut sumere centum ad vsuras, fur tenetur non tantùm reddere centum, sed etiam vsuras quas contraxit, vel illud pretium, quod ille perdidit de iusto valore domus. Idem dicimus de damnificante: qui destruit vineam vel domos alterius, tenetur enim de damno emergenti. Tenetur etiam de lucro cessante, vt si pe-

cunias negotiationi expositas rapuit, tenetur de lucro cessante domino ipsi. At qui bona fide alienum habet, solum quod alienum est tenetur reddere, nihil amplius, nisi in malam fidem incidat, & post malam fidem dominus verus damna incurrerit: tunc enim perinde est, ac si à principio in mala fide esset.

Tertia regula [d]. Qui ratione rei benè acceptæ restituere tenetur, non obligatur † fructus reddere quos ex ea percipit.
6 Explico: Habet quis pecunias in deposito, si eis negotietur & lucretur, non tenetur quicquam lucri dare domino, dummodò non sit in mora reddendi depositum, cùm reddere debet. Rursus, qui vas aliquod vel vestes habet pro pignore, si aliquando eis vtens aliquid lucretur, non tenetur reddere lucrum, sed id solum, in quo talis res deterior facta est, si forte facta est ex tali vsu deterior.

Quarta regula [e]. Qui ratione iustæ acceptionis tenetur restituere, non obligatur reddere, nisi quantum accepit, non tamen fructus. Vnde qui mutuò accepit, vel sub censu, vel sub venditione & emptione, vel alio licito contractu, debet reddere
7 re quantum accepit, non tamen † fructus partos ex vsu, & negotio. Notandum tamen, quòd si est in mora ex culpa sua, te-
8 netur reddere † damnum emergens domino, & lucrum etiam cessans. Explico: in primis, si non est soluendo, nec id ex culpa sua est, non tenetur, nisi cùm primum poterit reddere quantum accepit; tamen si culpa sua intercedit, nimirum quia habet vnde soluat, & non vult, vel ipse ludendo vel prodigendo, vel alia similia faciendo, in causa est vt non habeat, quamuis etiam rectè pecunias expenderit, vt qui sciens se soluere debere mense sequenti pecunias, voluit priùs absque necessitate expendere in aliis negotiis: talis tenetur domino & creditori soluere damnum emergens, idest, illud damnum, quod creditor incurrit, coactus ex illa dilatione, vt si ex eo, quòd non soluit debitor, factum est, vt creditor domum venderet minoris quàm valebat; vel pecunias sub vsuris caperet, tenetur debitor talia damna resarcire. Dixi tamen, *quod creditor coactus incurrit*: nam si aliter poterat subuenire sibi, quam damno incurrendo, non tenetur debitor de damno emergente, sed de lucro cessante; vt, si forte creditor expositurus erat negotiationi pecunias, si debitor non reddat, cùm debet, tenetur de lucro cessante, non de damno emergente, si velit mercator pecunias ad vsuras sumere, vt exponat eas negotiationi.

ADDITIONES.

Nauar. à num. 24. Caiet. loco citato. D. Thom. artic. 3. Valen. p. 5.

a *Peccati manifestatio.*] Non sunt enim restituenda bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis excellentioris; Caiet.2.2.q.62.art.2.Nau.c.18.num.89.quæ tamen regula, teste Soto, limitationem interdum admittit.

b *Si latro.*] Med.Sot.Molin l.c.infrà.

c *Rursus vsurarius.*] Ioan. Medin. de rebus per vsu.acquis. q.2.§. in 4. Sot. lib. 6. q.1. art. 4. Carbon. q. 57. Mol.d.327. Cou.3.var.resol.c.3. n.6. Sylu. vsura 6.num. 2. D.Thom.2.2. quæst.78.art.3.

Altisiodorensis tamen, & alij dicunt, debere vsurarium restituere acquisitum lucrum ex pecunia vsuraria, quod non probatur. *Lucrum verò cessans, & damnum emergens mutuatario ob vsurarias pecunias, restituendum est ab vsurario.* Molin. loco citato.

d *Tertia regula.*] Vide Sylu.v.Depositum q.9.

e *Quarta regula.*] Vide Sylu.v.Mora q.4.

Cui restitutio sit facienda.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

1 *Domini rei alicuius qui, & quot modis considerentur.*

2 *Restitutio an sit facienda illi, à quo accepta est res, necne, num. 3.*

4 *Hæredibus quibus, & quando facienda sit restitutio. Hæredes necessarij & non necessarij qui.*

5 *Pauperibus quando restituatur res aliqua, & quomodo, & per quos distribuatur. Pauperum appellatione quæ veniant.*

TErtium caput discutiendum est, cui sit restitutio facienda. Aduerte, esse quatuor genera personarum, ad quas res aliquæ pertinere possunt. Quidam sunt † domini 1
veri & legitimi rerum, quidam secundum quid, seu ratione alicuius potestatis, vt qui detinet depositum alterius, locatum, vel commodatum alterius, & denique quod alienum est. Quidam sunt hæredes verorum dominorum. Quidam sunt pauperes ipsi.

Sit igitur prima regula. Illi est † restitutio facienda, à quo 2
accepta est res, si accepisti à vero domino, ipsi est reddenda, si ab habente in deposito vel commodato, ipsi depositario vel commodatario etiam est reddēda, quamuis possit etiam reddi

vero domino. Sed cum eſt periculum,ne ille non reddat vero domino, cum redditur, debet ille moneri,ne iterum vero domino reddat : tamen hoc non eſt neceſſarium , ſed ſufficit ei reddere , à quo ablata eſt res. Excipiuntur † tamen aliqui,
3 quibus non eſt reddenda res , ita vt ſi reddatur, peccatum ſit, ſed non contra iuſtitiam , vt obliget ad reſtitutionem , ſed contra charitatem proximi.

Primus qui excipitur , eſt latro : qui enim accipit à latrone quod furto ſuſtulerat, non tenetur ei reddere, quamuis id affirmet Caiet. [a] *verb.reſtitut.* nec etiam tenetur ſecundum iuſtitiam domino reddere,vt vult Soto *lib.4.q.7.art.1* .ſed poteſt reddere latroni, tamen contra charitatem faciet, niſi domino reddat : quòd ſi timet ſibi malum à latrone infligendum, niſi ipſi reddat, nec contra charitatem faciet , reddendo quod ab ipſo recepit , vide Sylu. Idem dicendum eſt de eo qui accepit à puero , qui proprium non habet.| Idem dicendum eſt de furioſo , & de prodigo : quamuis qui daret prodigo, qui vſurus eſt malè pecuniis , contra charitatem non peccaret dando, vt dicit Soto,ſi ipſum moneret, vt bene expenderet ; ſi tamen daret illi, qui abuſurus eſt pecuniis contra iuſtitiam, aliis damnum inferendo, peccaret grauiter, ſed non obligaretur ad reſtitutionem aliam. Excipitur etiam dominus, cum ita abſens eſt vt non poſſit ei commodè,quod ſuum eſt,mitti,præſertim ſi,quod tenetur reddere,non accepit male : ſi enim malè accepit , tenetur aliquot expenſas ex ſe facere , vt dominus verum ſuum habeat integrè, ſed non, ſi bene accepit,niſi cum domini proprij expenſis : cùm verò nullo modo [b] poteſt mitti, non ipſi facienda eſt reſtitutio , ſed expectandum : & ſi nulla eſt ſpes, reputatur debitum incertum.

De quo,ſecunda regula ſit : Cùm non extat verus dominus, nec is, à quo ſublata eſt res, tunc † hæredibus [c] facienda eſt
4 reſtitutio. Aduerte autem eſſe hæredes in duplici differentia: quidam ſunt neceſſarij , qui non poſſunt exhæredari , niſi ex cauſa legitima : vt filij, patres : quidam non neceſſarij,quibus non obuenit hæreditas,niſi ex legato,vel deficientibus neceſſariis , vt fratres, & alij cognati. Omnibus his eſt reſtitutio facienda eius rei,quæ his,non ratione iniuriæ , ſed ratione rei acceptæ , aut malæ acceptionis debetur , ſuo tamen ordine: non enim res obuenit non neceſſariis, exiſtentibus neceſſariis. At reſtitutio,quæ ratione iniuriæ fit,vt ratione alicuius homicidij , non eſt niſi neceſſariis facienda , ſecundum Soto *lib.4. q.6.art.3.ad 3.*

Deficientibus autem domino & hæredibus, tunc fit regula

ter-

tertia [d],facienda est restitutio † pauperibus. Per pauperes autem intelligimus etiam opera pia,qualia sunt ea,quæ in hospitalia,in monasteria,& alia pia conferuntur loca: nec opus est, vt ista distributio fiat per Episcopos,sed potest ipse qui habet, distribuere: immò si pauper sit,potest partem sibi retinere,vel totum, si toto indiget. Aduertendum tamen, quod non debet talis distributio fieri, si veri domini cognoscuntur, aut nisi præmittatur debita diligentia,qua non præmissa,non verè satisfacit:immò si post dominus compareret,oportet iterum reddere, secus si diligentia esset præmissa. Similiter non possunt fieri compositiones de incertis,cùm domini adhuc supersunt & ignorantur,nisi prius diligens inquisitio fiat: vnde sibi notarij & procuratores caueant, qui vtuntur compositionibus, nulla facta inquisitione erga proprios dominos, vt faciunt vendentes,vltra iustum pretium. 5

ADDITIONES.

Nau.à n.28. D.Th. art.5. Val.p.4. Caiet.l.c. Syl.Rest.4. Io. Med.q 2 §.de eo.

a *Quamuis affirmet Caiet.*] Vide Nau. n.29. Syl.Restitutio 4.q.3.Ioan.Med.q.3. de rest. Val.l.c.Alex.4 p.q.86.m.3 art.5. secutus,sentit posse emptorem furi reddere.

De re empta à latrone, Lopez p.1. c.94. Salon q.62. art. 5, controu.1.

b *Cum verò nullo modo.*] Vide Syl.q. 4.Valen.l.c.

c *Secunda regula*,&c. *Hæredibus.*] Vide Syl.q.2.Valen.loco citato.

d *Tertia Regula.*] Vide Sot.l.4.q.7.art.1.col.13.Ioan.Med. de restit.q.3. causa 10. Cou. in Reg. Peccatum, p.2. §.1. n.6. Carb.q.77.

Episcopis licentiam necessariam esse ad incerta in pios vsus eroganda, aiunt quidam: alij verius negant ex c. sicut dignum. de homicid. §.eos insuper,Ioan.Med.l.c.§. esto. Nauar. n.92.Val.p.9.

Super iisdem incertis compositio fieri potest cum summo Pontifice,aut eius commissariis,licet quidam in falso negent. Ioan.Med.causa 11.l.c. vide Carbon.q.86.

Quantum, quomodo, & quando sit restituendum.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Iniuria quomodo pecunia compensetur.*
2 *Damno illato rebus quæ nondum ad perfectum valor venerunt, quantum sit illarum pretium pro restitui ne facienda.*
3 *Restitutio quomodo fiat.*
4 *Multum differt à commodato, deposito, pignore, &c. in m do restituendi, & quomodo.*
5 *Restituere obligatus in integrum & solidum, non satisf reddendo per partes.*
6 *Restitutio quando sit facienda, & an peccent mortali qui illum differunt, & grauiùs vsque ad mortis test mentum, & maximè qui dubitant, an bona sint prop*
7 *Restituere quando quis commodè possit. Notabile detrim tum quodnam dicatur.*
8 *Creditoris vel debitoris vbi est detrimentum, quando s lutio facienda.*
9 *Vitæ cum periculo, vel necessitate in extrema, an quis r dere teneatur, quod alterius est, domino in eadem stente necessitate.*
10 *Infamiæ item an sit eadem ratio.*
11 *Necessitate in extrema qui aliquid accepit, si ad pingu rem fortunam venerit, tenetur reddere. Eleemos transfert dominium.*

QVantum autem sit restituendum ex his quæ diximus explicatione eius, quid esset restituendum, magna parte notum est, solum tamen duo supersunt.

1 Alterum, de † iniuria, quæ pecunia compensatur. In h autem quantum restituendum sit, oportet viri prudentis dicium quærere, consideratis personis & iniuria: non au est standum iudicio eius, qui iniuria affectus est.

2 Alterum autem est de † damno illato [a] his rebus, quæ n dum ad perfectum valorem venerunt, vt de destruente se nata, vel occidente animal in ætate tenera, vel destruente quæ ventura sperantur ad maiorem valorem. His pretiu est, quantum res in perfectione valitura erat, deductis exp sis, quas dominus facturus erat, & computatis periculis, q obuenire possunt vsque ad rei perfectionem. Nam minus v let res, cùm periculo exposita est, quam certa; & multo mi cum maiori periculo, quàm cum minori. At quia do

noll

nollent vendere talia pericula, ob id resti-tutio est facienda aliquanto plus quam periculum valet, cùm damnum ex malitia, & non casu factum est, vt dicit Soto *quæst.6. art.5. lib.4.* quando vero casu aliquo accidit, sufficit reddere computando totum valorem periculi & expensarum.

3 Quomodo [b] autem sit † restituendum, aduerte, quod oportet aliquem per se vel per alium restituere, dùm tamen sit certus probabiliter, cùm per alium restituit, hunc reddere domino, quod reddendum accepit. Est autem notandum, 4 esse discrimen inter commodatum & † mutuum: qui enim dat alicui rem commodatam, vt domino reddat, si talis, cui dedit, erat persona secura, & cui potuit bene fidere, si posteà accidat, vt ille non reddat, vel si cum commodato aufugit, non tenetur ad ea amplius, quæ ei dedit, reddendum. Idemque est de deposito, & pignore & aliis in quibus obligatio restituendi accidit ex parte rei acceptæ: quia si res perit, & non ex negligentia, vel malitia habetis, aufertur obligatio restitutionis. At in mutuo non sic, nec in alio contractu, in quo obligatio restitutionis nascitur ex ratione acceptionis: quocumque enim modo peccat, perit in damnum accipientis.

5 Aduerte etiam rursus, qui tenetur † restituere aliquid domino in integrum & solidum, non satisfacit reddendo per partes, modò vnam, modò aliam, si potest simul dare: quod si nolit, ne se simul tota summa pecuniarum priuet, mortaliter peccat, nisi excusetur illis causis, quibus excusatur aliquis aut vt non restituat, aut vt non statim restituat, quæ quidem paulo inferius dicentur.

6 Oportet nunc examinare, quando est restituendum. Et quidem responsio est, si † restitutio est facienda ratione rei malè acceptæ, vbi mala fides adest, aut ratione malæ actionis, statim est facienda, cum commodè fieri potest, si autem est ratione iustæ actionis, debet statuto tempore fieri, si commodè fieri potest. Est igitur restitutio generaliter facienda, cum dominus est inuitus, nec facere vult vllam dilationem, & commodè fieri potest: vbi notandum est, quod, qui cum possit & debeat, non vult restituere, mortaliter peccat, & quo magis differt, grauius peccat, & quoties occasio commoda se offert restituendi, & non statim vult restituere, aut non curat aduertere, mortaliter rursus peccat. Vnde multum falluntur, qui debita, cum possint, nolunt soluere, differentes vsque ad mortis testamentum, & qui sic discedunt, secundum communem sententiam, in peccato discedunt. Peccant etiam,

qui bona habent dubia, & de quibus certi non sunt; an propria sint, & differunt id elucidare vſque ad teſtamenta, in quibus etiam vt dubia relinquunt, cùm teneantur ſtatim, cum commodè poſſunt, id declarare: &, ſi fortè debent, reſtituere.

7 Sed dices, quando dicitur aliquis poſſe commodè † reſtituere?

Dico primò, cùm aliquis non poteſt ſtatim reddere abſque periculo propriæ vitæ, non tenetur ſtatim reddere, ſed poteſt differre.

Dico ſecundò, cum non poteſt etiam abſque periculo infamiæ ſtatim reddere, poteſt differre, nec tenetur ſtatim reddere, & in his duobus omnes conueniunt.

Dico tertiò, cum non poteſt ſtatim reddere abſque detrimento notabili propriæ rei, quando c creditor nullum tale damnum incurrit, non tenetur ſtatim reſtituere. In hoc non omnes conueniunt. Explicanda ſunt priùs in quibus conſentiunt omnes.

In primis Caiet. 2.2.q.62.art.8. inquit, *Non dicitur notabile detrimentum, quia debitor ſe priuat tota illa pecunia quam debet, quamuis magna ſit, aut quia perdit lucrum magnum, quod poſſet al ena pecunia comparare, ſed dicitur detrimentum quod in re ſua propria vltra debitum patitur: quod cùm magnum eſt, puta quia cogitur multo minoris res proprias vendere, quam valeant, aut quia redigitur in paupertatem, aut ſtatus mutationem, dicitur notabile detrimentum.* Conueniunt ergo † Doctores,

8 cùm detrimentum debitoris aliquod eſt, ſed non magnum, tenetur ſoluere creditori, cùm tempus eſt ſolutionis. Rurſus cùm creditor etiam in re ſua, notabile & ferè æquale detrimentum incurrit, tenetur adhuc reſtituere.

At cum paruum vel nullum creditor incurrit detrimentum, debitor autem notabile incurrit, an teneatur ſtatim reddere, vel differre poſſit, in hoc Doctores variant. Caiet. *verb. reſtitut.* & Soto *lib. 4. de iuſt. q. 7. art.4.* cum diſtinctione procedunt; dicunt enim, cùm res malè accepta eſt, puta, furto, vel alio iniuſto titulo ſublata, tunc tenetur etiam cum notabili detrimento reddere: cùm verò non eſt malè accepta, non tenetur, niſi ſua culpa in tales ſe redegerit debitor anguſtias, puta, quia prodigus & bonorum profuſor fuerit. At S. Anton. *2. part. titul. 2. cap. 8.* & Nauar. *cap. 17. num. 58.* tenent neutrum illorum obligari, cum notabili detrimento, rem in hoc caſu ſtatim reddere. Et aduerte, quod non loquitur de non reſtituendo in perpetuum, hoc enim poſteà dicetur, ſed

non statim restituendo. Mihi profectò hoc videtur probabi-
lius, puta, vt cum maiori detrimento teneatur restituere sta-
tim, qui ratione rei malè acceptæ obligatur, tamen non credo
obligari cum notabili detrimento, cum postea restitutio fa-
cienda speratur: non enim aufertur, sed differtur solutio.

Duplex dubium hîc occurrit. Alterum est, an quis cum † 9
vitæ periculo teneatur reddere, quod alterius est, domino exi-
stante in eodem periculo. In hoc est diuersitas opinionum,
Scot. *dist.* 15.4 *senten. quæst* 2. & Nau. *cap.* 17. *num.* 60. dicunt
teneri debitorem ad mortem subeundam, cùm creditor simi-
le periculum incurrit. Addit tamen Nauarrus tum solum esse
restituendum, quando manet apud eum res eadem, quæ acce-
pta est, ita vt ratione rei acceptæ sit restitutio facienda. Vnde,
si duo essent in extrema necessitate, nec esset nisi vnus panis,
quem alter ante necessitatem mutuò acceperat ab altero, tene-
tur reddere domino, & mori. Soto *lib.* 4. *q* 7. *art.* 1. tenet con-
trarium, & Caietanus, & Tabien. *verb. restitutio.* §. 4. dicunt
non teneri, quamuis furto sustulerit, dummodo sit ante neces-
sitatem. Nam in necessitate illa rapere, mortale esset, obligans
ad restitutionem; secus si ante necessitatem talem accepit,
quocumque modo acceperit, quoniam necessitas extrema,
quicquid est in sua potestate, facit suum. Et ego ita credo, il-
lum non teneri, quamuis si vellet, dare & reddere posset, intel-
lige autem illum non teneri, nisi alter esset publica persona,
ex cuius salute tota dependeret salus reipublicæ; tunc enim
tenetur dare, sicut tenetur obire, & mortem oppetere pro tota
republica. In quo etiam casu peccaret, qui cum haberet, alteri
daret. In nullo autem casu licet ab altero, in extrema existen-
te necessitate, rapere vi vel furto. Nec mihi placet quod Soto
dicit, puta, quod posset aliquis dare parentibus, filiis & vxori
in necessitate positis, non tamen fatribus, & relinquere credi-
torem, etiam in necessitate eadem positum; sed potiùs cum
Tabien. credo oppositum: sibi enim soli prouidere licet, aliàs
melior est conditio creditoris.

De † infamia autem non est eadem ratio, quia infamia, 10
non facit dominum rei. Vnde debitor cum periculo infamiæ
tenetur reddere, quando talis infamiæ periculum est credito-
ri, dummodò tamen non sit notabiliter maior fama, quam
perdit debitor, tunc enim non tenetur. At teneretur, licet
esset maior, si non multò. Nec est similis ratio de vitæ peri-
culo: nam in periculo potest quis alienum rapere, non tamen
in periculo famæ.

Alterum dubium est d, si is, qui in extrema † necessitate po- 11
situs,

situs, recipit ab aliquo aliqua, vel quia aufert, vel quia aliter ei ministrat, qui non est in eadem positus necessitate, is, inquam, teneatur reddere, si posteà ad pinguiorem venerit fortunam? Scot. & Soto, *locis allegatis*, dicunt, si positus in necessitate extrema erat debitor alicuius ante talem necessitatem, tenetur ea reddere, si tamen post euaserit, & ad pinguem fortunam venerit, quæ in illa necessitate habuit, non tenetur reddere. Limitat Soto, nisi talis in necessitate existens, in alio loco habeat tunc vnde soluere possit, ita vt non sit omninò indigens, sed in tali loco solùm. Adrian. *in mat. de restitution.* & Nau. *cap. 17. num. 89.* tenent contrarium, illum omninò teneri, & ego ita credo. Et ratio, quæ me mouet, est ista, quia qui dat alteri in necessitate extrema posito, non dat ex obligatione iustitiæ, sed charitatis, quia solùm obligatur remedium illi præstare, ad quod sufficit charitas, vt mutuet, vel commodet, vel alio modo prouideat. Ille igitur tenetur restituere, si post habuerit, vnde possit, nisi qui dedit, simpliciter dederit, vt eleemosynam, qua dominium transfert; sed ex sola datione in necessitate illa, non transfertur sic dominium, vt ab ipsa restitutione liberetur, nisi sit res parua quam verisimile est dantem donasse omninò, aut eleemosynam fecisse illi, vt fieri solet pauperibus.

ADDITIONES.

a *Alterum de damno illato.*] Vide D.Th.art.4.Salon.Bannes. Arragon, ibid. Val.p.6. Nau.num.26.

b *Quomodo.*] Nau. num.44. Valent.p.9.

c *Quando.*] Nau.à num.54. Ioan.Medin.q.3.de restitutione dub.4. Val.p.7. D.Th.art.8. Sylu.rest.5.

d *Alterum dubium est.*] Vide quæ superius ad cap.5. notata sunt.

Quo ordine quóve loco sit restituendum.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Restitutionis ordo quando sit necessarius, quique seruandus, & maximè secundum ius commune, num. 2.*

3 *Temporis antiquitas quando inter creditores obseruetur.*

4 *Restituere ad locum creditorum, an, & quando teneatur debitor sua expensa.*

ORdo † restitutionis non est necessarius, cùm debitor 1
omnia potest soluere debita, quæ contraxit; cùm autem non habet vnde omnibus satisfaciat, ordo est seruandus, quem Bald. tradit, *C. de bon. auct. iud. possid. l. pro debito*, ipsumque Doctores sequuntur communiter.

Ex ipsius doctrina aliquot desumuntur regulæ.

Prima, quando debitor habet apud se rem alterius, quocumque modo habeat, siue furto sublatam, siue depositam, siue inuentam, debet prius restitutionem ipsius facere domino, vel pauperibus, domino deficiente, quia illa res nondum transiuit in habentis dominium. Idemque iudicat Bald. esse de re empta, sed nondum soluta. Restitutio igitur, quæ ratione rei acceptæ facienda est, priùs fieri debet.

Secunda regula. Cùm restitutio est facienda ratione acceptionis, seu actionis, oportet priùs restituere certa, id est, ea quorum domini cognoscuntur, quàm incerta, id est, ea, quorum domini ignorantur.

Tertia regula. Inter certa priùs est facienda restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, quia in vsuris acceptis dominus non fuit simpliciter inuitus, si quidem eas sponte aliqua ex parte soluit. Hæc non est Baldi, sed est Tab. *verbo restitutio*, §. 25. quamuis Caietan. non consentiat in hoc.

Quarta regula. Erga alia debita certa, vel licitè, vel per vsuras contracta, obseruanda sunt iura, & si in aliqua ciuitate est aliquod particulare ius, ipsum est obseruandum, dummodo rectum sit: si verò nullum est, obseruandum est † ius commune, secundùm quod ius commune. 2

Primo loco soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum fuerunt expresse obligata & hypothecata.

Secundo loco, dos vxoris extrahenda est, quamuis in aliquibus ciuitatibus primum locum obtineat, sed nos loquimur de iure communi.

Tertium locum obtinet fiscus.

Quartum debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata.

Quintum obtinent deposita, tradita in potestate debitorum.

Sextum priuilegiati, qui habent priuilegia, vt ipsorum debita soluantur.

Vltimum tenent alij creditores. Post hos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post istos omnes bona incerta sunt restituenda. Cum autem multi vnius rationis credito

3 creditores inueniuntur, † temporis antiquitas est inter c
obseruanda.

Circa locum [a] autem dubium exoriri posset: possent enim creditor & debitor non esse in eisdem locis, tunc difficult
4 esset, an † debitor teneretur ad locum creditoris sua expen rem ei mittere? Ad hoc autem per tria dicta respondetur.

Primum est, si restitutio tantum ratione rei facienda est & non ratione actionis seu acceptionis, tunc satis est debito ri, si rem reddat in loco vbi reperitur, nec propria expensa te netur mittere, sed potiùs creditoris: v. g. emi à latrone bo fide aliquid alienum, postea constat non esse ipsius, tamen dominus distat, non teneor expensis propriis ad locum cre ditoris mittere, quamuis emerim in loco, vbi ipsius domin erat; secus tamen si scienter à latrone emi, vel si cùm ma fide essem, mutaui locum; tunc enim ibi est iniusta actio detentio, de qua sit

Secundum dictum: qui restituere tenetur ratione iniust actionis seu acceptionis, tenetur rem ad locum domini mit tere, nisi aliud ipsi placuerit, & seruare creditorem inde nem, vt nullo modo rei suæ detrimentum patiatur.

Tertium dictum: Qui ratione iustæ acceptionis restitu re tenetur, debet restituere in loco illo, in quo vel expre vel tacitè conuenit cum creditore, se illi debitum solutur quòd si nullus fuit locus conuentus, illic tenetur solue vbi conueniri coram iudice competente potest. Idem etia dicimus de eo, qui ratione rei acceptæ tenetur restituere, t men conuentus fuit factus tacitus de loco, vel expressus: qui accepit commodato vel locato, vel simili modo, tene in loco, vbi accepit, reddere, quia tacitè talis locus fuit pacto, & potest iste modus reduci ad eum, qui est ratione iustæ acceptionis.

ADDITIONES.

Nauar. à num 47. Syl. rest. 6. Ioan. Medina loco cit. dub. Val. p. 10. Carbon. q. 92. Pet. Nau. lib. 4. c. vlt. D. Ant p. 2. tom c. 7. §. 3. restitutio 2. num 16.

a *Circa locum.*] Vide Nauar. à num. 42. Ioan. Med. dub. loco citato. D. Thom. artic. 5. ad 3. Valent. part 8. Sot. lib. quæst. 7. artic. 1. ad 3. Couar. loc. cit. part. 1. num. 9. Carbo quæst. 78.

Quæ causæ excusent debitorem, qui cùm soluendo non sit, iniquus dicitur.

CAPVT XXVI.

SVMMARIA.

1 *Restitutionem, quibus in casibus, ne quis faciat, excusetur.*
2 *Crediti remissio vt sit valida, quæ requirantur conditiones.*
3 *Beneficio quando possit fieri recompensatio æquiualens debito.*
4 *Cessio bonorum an relinquat debitorem tutum in conscientia.*
5 *Vsucapio quid sit, & præscriptio.*
6 *Vsucapionis & præscriptionis tempus.*
7 *Ad vsucapionem & præscriptionem sunt necessaria quatuor.*
8 *Vsucapiens vel præscribens, an teneatur ad restitutionem.*
9 *Ignorantia tam iuris quàm facti, quando excuset à restitutione.*

VLtimo loco agendum est de causis, propter quas † excusatur quis à restitutione facienda. 1

Hæ autem septem sunt.

Prima est, cùm intercedit remissio creditoris, puta, quia creditor remittit: tunc enim debitor liber est à restitutione.

Notandum tamen est: vt ista † remissio sit valida, aliquæ conditiones requiruntur. 2

Prima, vt qui remittit [a], habeat remittendi potestatem, nempè, quia ille dominium habeat talis rei. Vnde, filiusfamilias ex bonis patris non potest facere remissionem, nec seruus, nec furiosus in furore existens, nec famuli aut villici, nec institores, id est, negotiatores res dominorum tractantes; nec hi, qui vectigalia & gabellas loco principalium exigunt. Vnde horum remissiones non auferunt obligationem restitutionis.

Secunda, vt qui remittit, liberè, & non coactus, nec vi aliqua remittat: cùm enim vis intercedit, nulla est remissio. Vnde qui deberet mille alicui, si nollet soluere quicquam, nisi creditor remitteret centum, vel differret solutionem, vt alter remitteret, quamuis hic summam debiti minueret, si ob talem causam facta est remissio, nulla est, nec aufert obligationem restitutionis.

Tertia,

Tertia, vt non fiat cum fraude aliqua: vnde, qui finger se non habere, & solutionem conquisiturum, vt creditor mitteret, non ob id maneret liber à restitutione.

Quarta, vt non fiat metu vel timore aliquo. Vnde pot tes & domini, qui à vasallis & inferioribus remissiones ob nent, quas isti metu concedunt, ne ipsis displiceant, vel dan num ab eis patiantur, securi non sunt: debet enim esse om nò libera, & spontanea remissio; talis enim absoluit à resti tione, nec est opus, vt volunt aliqui, vt pecunia offeratur pr sens creditori; satis enim est, vt ipse liberè remittat, siue de tor per se, siue per alium id petat. Immò Caietan. *verb. stit.* dicit melius esse non offerre pecuniam, nam tunc vix mittit creditor, verum est, quòd si coniiceretur creditor mittere, qui non videt pecuniam, & desperat se posse hab tali casu esset offerenda, quia alias vis esset: sed si liberè om nò remittat, non est opus id facere.

3 Secunda causa [b] ab obligatione restitutionis excusans cùm aliquo † beneficio pecunia appretiabili debitor reco pensationem æquiualentem fecit: v. g. si quis domino cui inseruiat, ex quo dominus debitum contrahat, si ille quod officium, puta caualleratum, vel notariatum, vel q simile, quod æquiualet seruitio suo, accipiat, dominus tenetur amplius soluere. Dixi tamen, si sit pecunia appre bile: nam quando non est, tunc debitum manet. Vnde fit, qui dant famulis beneficia ecclesiastica, non sint liberi à uendo eis debita seruitia: si enim in pretium illa dant, simo est, si verò non dant ob illa, debitum manet, nisi liberè & spo te famulus remittat & condonet.

4 Tertia [c] causa est † cessio bonorum: cum enim quis mu contraxit debita, nec vnde soluat habet, leges concedunt ne in carceribus consumatur, vt possit cedere bonis suis, eorum publicationem facere, in manibus debitorum re quendo, & tunc liber manet à restitutione, quamuis non s uat integrè, & est tutus in conscientia. Concedunt autem ges, vt illi artis suæ instrumenta relinquantur, & ea, quæ propriam sustentationem sunt necessaria. Quòd si postea pinguem fortunam redierit, restituere tenetur, vt habe *C. de his qui bonis cede. poss. l. cùm & filij.*

Quarta causa est vsucapio, & præscriptio [d]. In cuius g tiam, quid vtrumque horum sit, examinare oportet. Est 5 tur † *vsucapio, acquisitio dominij rerum mobilium per co nuatam possessionem temporis, à lege definiti.*

In qua tres sunt partes.

Prim

Prima est, *dominij acquisitio*, nam ex vsurpatione aliquis fit dominus eius, quod suum non erat.

Altera est, *rerum mobilium*, puta, vt res, quæ acquiritur, sit mobilis, & quæ vsu consumitur. Ad differentiam præscriptionis, quæ etiam est acquisitio dominij, sed erga res immobiles, & quæ vsu non consumuntur.

Tertia est, *per continuatam possessionem*, puta, quod tale dominium acquiratur, non per emptionem, sed per vsum continuum rei. Cùm enim aliquis fit dominus eius, quod suum non est, & hoc per continuum vsum illius rei, est vsucapio vel præscriptio: tamen est necessarium certum † tempus. In 6
vsucapione enim est triennium, vt habetur *Instit. & ff. de vsucap.* In præscriptione autem est decennium, inter commorantes in eadem ciuitate. Inter non commorantes autem aliquando viginti, aliquando triginta, & quadraginta anni necessarij sunt.

Aduertendum rursus, quatuor esse necessaria ad † vsucapionem, vel præscriptionem. 7

Primum est possessio, vt toto tempore res posſideant, quo præscribi vel vsucapi debet. Vnde fit, vt hi, qui posſidere non possunt, nec posſint vsucapere, vel præscribere; puta filius familias, seruus nesciente domino, furiosus, si in furore incipiat posſidere, nam continuare potest, si ante furorem incepit. Similiter monachus, & omnis is, qui dominium non potest habere. Vnde etiam fit, vt sæcularis non posſit Ecclesiastica vsucapere vel præscribere, quia ea posſidere non potest.

Secundum est, *bona fides*, puta, vt posſideat tanquam suam rem illam: si enim mala fide habeat, non vsucapit. Debet autem esse bona fides continuata, non interpolata, per totum tempus lege præscriptum.

Tertium est necessarium, *bonus titulus*. Est autem *bonus titulus, qui transfert rei dominium in perpetuum*; duo enim necessaria sunt ad bonum titulum.

Primum est, vt sit talis actio, quæ transferat rei dominium in habentis potestatem; quando autem non transfert, non est bonus, & ex hoc defectu, vsurarius, fur, & qui scienter à fure emit, & qui habet ea, quæ secundùm sententiam iniquam alteri sunt adempta, non vsucapiunt, quia tales actiones non faciunt verum dominum rei.

Alterum necessarium est, vt in perpetuum transferat, id est, sic faciat dominum, vt ipsum non obliget ad restituendum. Vnde in mutuo transfertur dominium, tamen non in perpetuum, quia soluendum est: ob id mutuo accepta non possunt

vſucapi ; ſimiliter impignorata, locata, commodata, & ſimi-
lia , quæ non tranſeunt in dominium , aut in perpetuum do-
minium habentis ; immò nec empta , & nondum ſoluta:
verò emptio cum ſolutione, dotatio, hæreditas, & ſimilia,
tuli boni ſunt : qui enim tali titulo rem habent , ſi adſint c
tera, poſſunt vſucapere, & præſcribere.

Quartum eſt neceſſarium , ne ſit res , quam leges vſuca
vel præſcribi prohibent.In Inſtit.enim *de vſucap.*hæc ſex p
hibentur vſucapi:res furto ablatæ quocumque modo habe
tur,etiam bona fide,& per emptionem vel donationem; re
poſſeſſæ; res ſacræ; res religioſæ,ſeruus fugitiuus; homo li
Multa etiam alia præſcribi non poſſunt. Vide Sylu. *verb.*
ſcriptio, & Gloſſ. *reg.4.de regul.iur.in 6.*

8 His igitur ſuppoſitis, ſcias. Qui † vſucepit vel præſcrip
quod ſuum non erat, peracto iam tempore , & cum condit
nibus neceſſariis , quamuis poſtea dominus rei cognoſca
non tenetur ei reddere in vtroque foro : tales enim leges
ctæ ſunt in bonum publicum , ne rerum dominia incerta
neant , & litigiis homines inuoluantur , & in pœnam neg
gentium , qui ſuas res tanto tempore neglexerunt. Ita tr
communis opinio.

9 Quinta cauſa excuſans à reſtitutione eſt † ignorantia, t
facti quàm iuris, dummodò non ſit craſſa, & multum cu
bilis. Explico : ſi quis habet rem,quæ ſua non eſt,tamen b
fide , quia putat eſſe ſuam , quia forſan emit à latrone, q
neſciebat eſſe latronem, non tenetur reddere, dummodò
ſit craſſa ignorantia huius facti :nam aliquando eſt nimis
cilè cognoſcere latronem : qui enim à ſeruo rem pretio
emit, vel à puero , vel famulo, profectò non excuſatur, q
craſſum eſt ignorare,rem illorum non eſſe. Similiter de ig
rantia iuris : aliqui enim excuſantur à reſtituendo , qu
obligans ad reſtitutionem ignorant : neſciunt enim ſe o
gari ; ſed debet eſſe ignorantia excuſabilis , & maximè c
homo conſulit viros doctos , qui illum non teneri affirm
quamuis enim alij contrarium dicant, tutus eſſe poteſt, d
modò docti ſint , qui enim indoctos conſulunt, non excu
tur,cùm poſſint doctos habere.

ADDITIONES.

De cauſis excuſantibus Nau.à num 75.Ioan. Med.q.3.
citato,vbi 12. cauſas recenſet. Sylu. Reſtitutio 7. Val.p.
Thom.art.8.Carbo,q 85.

a *Qui remittit.*] Vide Sylu.num.2. Ioan.Medinam caussa 2. Carbo.q..

b *Secunda caussa.*] Vide Med. caus.12. Pan.in c.bona fides, de deposito, Valen.caus.78.

c *Tertia.*] Vide Sylu.n.6. Ioan.Med.caus.3. Carb. quæst.83. Nau. n. 86.

d *Vsucapio, & præscriptio.*] De vsucapione Sylu. & alij v. vsucapio. Mol.d.60. Cou. in Reg.possessor.p.1. §. vni.Sot.lib.4.q.5.art.4.Io.Med.q.16. de rest.

De præscriptione Ioan. Med.Sot.loco citato, Sylu. & alij v. Præscriptio, Nau.85. Val.5. Carb.q.84. Cou. multis in locis, Salon.q.5. de dominio art.7. Mol.à d.60. Lopez à c.131.p.1.

e *Quinta, &c. est ignorantia.*] Vide Nau.n.18.Val.p.7.col.3.

De aliis duabus causis non restituendi.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Necessitas multiplex.*

2 *Vitæ aut famæ cum periculo, nemo tenetur restituere.*

3 *Libertas est bonum inæstimabile.*

4 *Necessitatem quamuis subire quis tenetur, extra extremam, vt restituat.*

5 *Ludi prohibiti qui sint, necne.*

6 *Ludus frequentius est peccatum mortale.*

7 *Ludens qui lucratur, non tenetur ad restitutionem, sed qui perdidit, an possit repetere.*

8 *Filij familias ludo exponentes modicam pecuniæ quantitatem, si lucrentur magnam, an teneantur statim reddere.*

9 *Sors transfert dominium, nec obligat ad restitutionem.*

10 *Excommunicationes quæ solent fulminari pro restitutione aliquarum rerum, quando non ligent.*

11 *Occultum non reuelandum, sicut reuelandum est notorium.*

VLtra prædictas causas aliæ duæ existunt.

Altera, est necessitas a: hæc enim sicut sufficiebat ad differerendam restitutionem, vt dictum est, ita etiam sufficit ad simpliciter non restituendum. Notandum tamen multiplicem esse hanc necessitatem: est enim vitæ † necessitas, famæ, 1
libertatis, & rei. Iuxta quod dico,

Primò, nullus tenetur cum † vitæ periculo aut famæ rem 2
alterius restituere: sunt enim vita, & fama, nobilioris ordinis,

quàm res. Nullus autem tenetur cum detrimento bonorum superioris ordinis, bona restituere inferioris ordinis. Hæc est communis sententia, quamuis Soto [c], vt supra diximus, velit cùm res est pinguissima, teneri aliquem etiam cum infamia sua restituere, quando non est tanti momenti fama; & hoc dicit etiam de vita. Debent tamen esse redditus pingues multum, vt quis mortem subire debeat propter restitutionem: & videtur hoc rationabile, quamuis Caiet. *verb. restitut.* & Nauar. *cap. 19. num. 90.* vniuersaliter velint, nullum teneri cum vitæ vel famæ periculo restituere, & id multi dicunt, quorum sententiam potest quis tuta conscientia sequi.

Secundò, nullus tenetur se vendere, vt rem alteri restituat.
3 Est enim † libertas bonum inæstimabile; quamuis possit quis se vendere, sed ad id non tenentur, & in hoc omnes côueniunt.

Tertiò, secundùm ferè communem sententiam, quilibet
4 tenetur quamcumque rei † necessitatem (etiam extremam) subire, vt restituat, etiam ad talem statum descendere, vt mendicet, vel manibus laboret. At verò Soto [d] *lib. 4. q. 7. art. 4.* hunc rigorem benè temperat. Dicit enim, cùm aliquis debitor est, quia res malè accepit; puta furto vel rapina, aut in culpa est, vt aliter restituere non possit, puta quia dilapidauit bona sua, prodigaliter & luxuriosè viuendo, tunc tenetur restituere, & subire quamcumque necessitatem, citra extremam, vsque ad mendicitatem. At cùm bonâ fide debita contraxit & in talem difficultatem restituendi aliquo infortunio peruenit, restituere quidem debet mutando statum suum, & viliùs viuendo, tamen potest aliquid ad suam sustentationem mediocrem retinere. Hæc de necessitate.

Vltima autem causa liberans à restitutione est, cùm quis via aliqua dominium transferente, rem alterius habuit.

Sunt autem multæ tales viæ.

Quarum prima est ludus [e]. In cuius declarationem aduer-
5 te, esse † ludos quosdam prohibitos, puta eos in quibus magis fortuna regnat, quàm robur, & ingenium, seu ars, qualis est ludus alearum, & taxillorum, & tabularum. Hi enim ludi prohibiti sunt quidem clericis, & religiosis, *de vit. & honest. cleric. cap. clericus 2. & Authen. de sanctis Episcop. §. interdicimus*, vbi tales ludere & ludo interesse prohibentur: sæcularibus etiam prohibentur à lege ciuili *ff. de aleat. l. solet. & C. de aleat. l. alearum vsus.* Quidam ludi sunt non prohibiti, in quibus plus artis est, quàm fortunæ; vt scacchorum & alij, qui ad corporis exercitationem pertinent. Illi priores ludi non ita sunt prohibiti, quin ob recreationem, & cùm summa parua

est,

est, liceant etiam clericis; quamuis rarissimè liceant clericis, sæcularibus autem magis: cùm tamen summa magna est pecuniarum, vix à mortali excusantur [f]. Vnde profectò † ludus, 6
ratione multarum circumstantiarum frequentiùs est mortale.

Quicquid tamen sit de peccato, & de prohibitione, qui † 7
lucratur summam, quamuis magnam, non tenetur restituere [g]. Ita habet Soto *lib.4.q.5.art.2.* & alij multi. Potest quidem ille, qui perdidit, repetere coram iudice, qui per sententiam ei omnia restituet, vt habetur citatis legibus, tamen ante condemnationem non tenetur, qui lucratus est, restituere: si autem nondum, qui perdidit, soluit, quia lusit solutione in futurum facienda, non tenetur soluere, vt dicit Soto, quia est in potestate sua, nisi iurauerit se daturum: tunc enim teneretur dare, & si vellet, posset coram iudice repetere, vel iuramenti relaxationem consequi.

Est aduertendum tamen, esse aliquos casus, in quibus qui lucratus est, tenetur etiam ante condemnationem restituere.

Primus est, cùm, qui perdiderit, non poterat rem talem alienare, puta, quia erat filius familias [h], inscio patre, vel seruus vel monachus, vel furiosus, vel vxor, inscio marito, ex bonis mariti: qui enim ab his lucratur, tenetur reddere ante condemnationem. Ex quo fit, vt è contra, si isti lucrentur, teneantur etiam restituere: sicut enim non possunt perdere, sic nec lucrari.

Secundus est, cùm intercessit fraus: nam cùm ex fraude in ludo facta quis lucratur, tenetur reddere ante condemnationẽ.

Tertius casus [i], si intercessit vis, quia aliquis coëgit alterum ad ludum.

Vnde euenit, vt si aliquis perdens, cogat alterum sustinere ludum, cùm nolit ampliùs ludere: tunc si fortè lucraretur, tenetur reddere, non quidem quod suum erat, & quod perdiderit, sed totum quod supra suum ab altero lucratus fuerit, quia vis intercedit.

Quartus, cùm aliquis notabiliter excedit alterum in ludendi arte: tunc enim est vt fraus quædam. In his casibus non est expectanda iudicis sententia.

Vnum dubium [k] est, nam possunt † filij familias aliquam 8
modicam quantitatem ludo exponere, puta duos, vel quatuor iulios, ex consensu saltem tacito parentum, vt dicit Soto *loco allegato*: tunc peto, an si isti lucrentur magnam summam, teneantur statim reddere? Soto dicit eos teneri, quia non possunt lucrari, nisi quantum possunt perdere. Nau. *cap.19.n.9.* negat, dicens ipsos non teneri. Ego puto esse cum distinctione pro-

cedendum: si enim intercessit fraus, puta, quia qui ludebat, p tabat illum posse exponere magnam summam pecuniæ, ten tur reddere, si verò non intercessit talis fraus, ipse enim fili nihil dixit deceptorium, non tenetur: perinde enim est, ac ill qui non est filius familias, sed tantū paruam quantitatē hab

9 Sicut ludus dominium transfert, ita etiam † sors [l], quam uis cum discrimine: nam in hac non datur repetitionis locu nec est peccatum, immò aliquando bona est, cùm præserti ad lites interimendas fit, dummodò non sit iniustitia ex alte parte: debent enim æquales esse, inter quos sors mittitur, iustitia non magis ad vnum inclinet. Idem etiam dicend de illa via, qua multi conueniunt ad vnum emendum, sua sy bola singuli ponentes, & postea sors mittitur inter eos, qu vocant, *risare*. In hoc tamen vnum est notandum; ne ille, q rem vendit multis, cariùs vendat, quam valet, hoc enim n licet; sors tamen licita est.

Idem etiam dicendum de his, qui supra rerum certitudine vel euentum sponsiones faciunt, & deponunt: verè enim p hanc viam dominium transfertur, dummodò non sit fraus altera parte, puta, quia res ei est certa, & fingit dubiam, tu enim restituere tenetur. Hæc sunt nouem capita, quæ de rest tutione tractanda proposuimus. Superest, vt breuiter aliq

10 circa † excommunicationes, quæ in hac parte fulminari sole dicamus.

Aduerte primò, cùm excommunicatio fulminatur con aliquem, vt soluat quod debet, si ipse non habet vnde solu non ligatur excommunicatione: & si excommunicatio generali fulminata est, non tenetur comparere coram iudic sed dissimulare; si tamen nominatim fuit contra eum lat tunc tenetur comparere, & reddere rationem sui, aliàs ob ino bedientiam excommunicatione ligabitur.

Secundò, cùm aliquis non potens sua à debitore aliàs recu perare, secretò ea accepit, vt supra iam diximus, tunc si excom municatio feratur contra eos qui talia rapuerunt, non ligatu nullum enim excommunicatio maior ligat, nisi sit peccatu mortale, quod ibi non fuit.

Tertiò, aliquis secretò rapuit aliqua, & fertur excommuni catio in eos, qui non releuant tale furtum, tunc, si secretum & occultum est, nec ipse tenetur se prodere, sed tantùm curare, v res reddatur domino, nec alij in casu, quo ipse id curat, tene tur ipsum manifestare: nam esset contra ius naturæ. Notoriu tamen aut cuius infamia præcessit, reuelandum est; at verò s

11 sit † occultum, non est reuelandum.

ADDI

ADDITIONES.

a *Necessitas.*] Vide Io.Med.q.3.cau.1.Nau.n.87. Carb.q.80. Val.col.3.l.c.Sot.q.7.art.4.

b *Cum detrimento bonorum.*] Caiet. 2.2. q. 62. art.2. Nau. num.89.

c *Quamuis Sot.*] Lopez Sotum sequitur p.1.c.116.

d *At verò Sot.*] Vide Couar. Reg. Peccatum p.1.n.1. Lopez l.c.Val.p.7.caus.4.Carb.q.87.

e *Ludus.*] De ludo Summistæ eod.v.Alcocerius Garzias de contract. 42. 43. Lopez p.2.à c.31.& l. 1. de contract. c. 21. Ang.in 4.Carbo.à q 37.vsque ad 43. Abul. in Matth. c.8. à q. 52.Mol.à d.520. Sot.q.5.art.2.Cou.p.2.§.4.l.c.Salo.q.5.art.6. de dominio Io. Med.q.21. de rest.Nau.c.20. Val.p.5.l.c.Bann. in 2.2.q.32.art.7.

f *Vix excusantur à mortali.*] Nau.n.9. Lopez p.2.c.31.propos.6. Valen.l.c. si monachi sint, aut clerici beneficiarij, vel sacris ordinibus insigniti. *laïcis enim sub m. p. non est vetitus ludus.*Nau.num.11.(etiam ob lucrum) *instituere autem ludum animi gratia, non ob lucrum, nefas non est, cessat enim ratio legis.* Nau.n.6. Valen.loco citato, ex communi: vnde Carbo q.38. clericum exiguam pecuniæ summam raro, animique caussa, vetito ludo ludentem mortiferè non peccare tradit, quæst. autem 39. viris religiosi instituti ludos pilæ, scacchorum, tabularum, & alios huiusmodi ad recreandum animum, concedit, scacchorum autem ludo magis recreabitur, qui præclarum Hier. Vidæ Albæ Episcopi poëma legerit, cui titulus, Scacchia ludus.

g *Non tenetur restituere.*] Couar.l.c.n.1.D.Th.Caiet.Bannes 2.2 q.32.art.7.ad 2. Nau.n.19. Carbo.q.51. Ioan. Med. q. 22. Val.Soto l. c.

h *Filius familias.*] Vide Couar.Val l.c.

i *Tertius casus.*] Vide D.Th.l.c.art.8.Cou.n.7.

k *Vnum dubium.*] Vide Lopez c.33.p.2. Angles in 4. p. 2. Salon.l.c.in fine,Val.l.c col.921.

Qui perdidit ludendo data fide de soluendo tenetur soluere, si solum Cæsareum ius respicias, *naturæ* enim *lege promissa seruanda sunt.* Ioan.Med.q.22.Alph.de Castr.lib.2. de l.p c.2. Bannes,Garzias c.42. Carb.l.c. contrariam tamen sententiam Adriani sequuti sunt Sot.Cou.l.c.n.8.Mol.d.515.n.5. Angles, & alij: *In Castellæ regno non tenetur quis soluere nisi iurauit se soluturum.* Nau.17. Carbo.Mol.Castr.& alij,& hoc ob legem Carodi V.

l *Etiam sors.*] Vide Molin. d. 509. Garziam c. 42. Na num. 18.

m *Secundò aliquis non potens.*] Vide Ioan. Med q. 11. C q. 64. Lopez p. 2. c. 9. Syl. v. Furtum q. 15. Cord. q. 111. & Nau. c. 7. n. 114.

De ludo, qui Italicè *lotto* siue de contractu sortis, seu l theriæ, Delrius l. c. 4. q. 2. Mag. Disq. Vide etiam Garz. lib. contract. c. 20. & Lopez l. c. cap. 23. Mol. d. 509.

De vsura, & quid sit.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Vsuræ definitio, ea continens, quæ ad illam sunt necessa cum num. seq.*
2 *Mutuum differt à commodato.*
3 *Lucrum quodnam dicatur.*
4 *Vsuram non committit, mutuans ad redimendam ve tionem.*
5 *Iniuriæ, vt sibi remittatur satisfactio, mutuans vsur facit.*
6 *Vsura non est lucrum, non proueniens principaliter ob tuum.*
7 *Vsura est peccatum mortale.*
8 *Vsura quid significet, & quomodo comparetur morsui a dis.*

POst restitutionem, nunc de vsura agere oportet, cum ipsa ad restitutionem obliget: ac primum, quid ipsa constituere. Videtur autem nobis sic posse definiri, *Vsu*
1 † *est lucrum rei pecuniæ æstimabilis, ratione mutui principali proueniens.*

In cuius declarationem aduertendum est, quinque necess ria esse ad vsuram.

Primò, necessarium est, vt interueniat mutuum. Differt a
2 tem † mutuum à commodato: nam in commodato non tran fertur dominium rei, sed datur vsus tantum rei, vt res eade posteà reddatur: at in mutuo dominium rei transfertur, n eadem in specie redditur. Vbi igitur commodatum est, n mutuum intercedit, non est vsura.

Secundò, opus est, vt intercedat lucrum aliquod ipsi
3 mutuantis, vltra sortem. Attende, † lucrum dici, cùm qu habet,

habet,seu acquirit,quod aliàs suum non erat. Vnde si accidat aliquid in mutuo vltra sortem accipere, quod tamen aliàs ipsius mutuantis erat, vsura non est, v.g. si mutues mille aureos alicui, & det tibi decem millia, quæ aliàs tibi debebat, & nolebat soluere, non est vsura: non enim est lucrum, cùm tua sint illa: secus, si peteres ante tempus debitum illa soluendi: tunc enim lucrum est. Rursus, si mutues alicui, vt non noceat tibi in his, in quibus secundum iustitiam, aliàs tenebatur non nocere, non est vsura; quia tuum ius acquiris, & hoc pacto ad redimendam vexationem mutuare non est † vsura, cùm non 4
sit verè lucrum.

Tertiò, istud lucrum debet esse rei æstimabilis pecunia: si enim non æstimatur pecunia, non est vsura; vt si mutues alicui, vt tibi sit amicus, non est vsura, quia amicitia non solet vendi, aut pecunia æstimari: secus, si dares vt tibi remitteret satisfactionem † iniuriæ à te illatæ, vsura hæc esset: nam 5
talis iniuria pecunia æstimabilis est, & pecunia sæpius satisfactio ipsa fit.

Quartò, opus est, vt istud lucrum proueniat ratione ipsius mutui, cum enim ob aliam causam datur, non est vsura, & sic excusantur ab vsura, qui ratione damni emergentis, vt lucri cessantis, aliquid accipit in mutuo vltra sortem, de quo post dicemus.

Quintò, opus est, vt principaliter ob mutuum tale lucrum proueniat: si enim † non principaliter ob id prouenit, non est 6
vsura. Et sic excusatur ab vsura, qui mutuat alicui, qui omnino liberè, & sponte, ex gratitudine aliquid vltra sortem dat: si verè ita sit, nullaque obligatio intercedat, sed absoluta animi gratitudo, non est vsura accipere, quia non ob mutuum principaliter prouenit, sed ob gratitudinem alterius. Sunt igitur prædicta quinque ad vsuram necessaria, & in prædicta definitione omnia apertè continentur.

Vsura † autem peccatum est mortale, & oppositum asse- 7
rere, est hæreticum. Ita habetur *de vsur. cap. quia, & c. super eo.*
Dicitur autem apud Latinos b † vsura, quasi lucrum quod- 8
dam, & fœnus, quasi fœtus: apud Græcos dicitur *τοκὸς*, quasi partus, & apud Hæbræos *neschech*, quasi morsus, vnde *Deu. 23.* vbi dicitur, *non fœneraberis ad vsuram*, dicitur, *morsu non mordebis*, vnde Chrysost. *super Matth.* comparat vsuram morsui lapidis, qui primo delectationem infert, & somnum post mortem adducit: sic etiam qui ad vsuras accipit, sibi bona conferri putat, postea verò cambiis, & recambiis omnia sua consumpta dolet, & se in inopiam redactum plorat.

Hæc igitur dicta sint, quantum ad definitionem & nomen vsuræ.

ADDITIONES.

De vsura D. Th. Caiet. Bannes 2.2. q. 78. Io. Med. de rebus per vsum acquis. Sot. l. 6. q. 1. Lopez p. 2. Val. d. 5. q. 21. Nauar. num. 206. & tract. de vsuris, Couar. l. 3. var. resol. cap. 1. Caiet. tom. 2. opusc. num. 8. Mol. à d. 302. vsque ad 33. Lælius Zechus, Summistæ v. vsura, D. Ant. p. 2. tit. 1. c. 6. Corona p. 2. c. 7. Carbo. q. 56. Vig. c. 5. §. 3. v. 14. Alph. Vilag. Gaspar Gabal-linus.

Quid sit vsura, vide Val. p. 1. Nau. num. 214. Caiet. v. Vsura, Coronam l. c. Mol. d. 303.

a *Tertium.*] Vide D. Th. Caiet. art. 2. Val. p. 2.

b *Dicitur autem apud Latinos.*] Vide Nau. n. 208.

Quotuplex vsura sit, & de mentali.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Vsura mentalis: exterior explicita, & implicita siue palliata.*

2 *Vsura in mentali, tria sunt necessaria.*

3 *Spes, desiderium, & intentio, quomodo differant.*

4 *Simonia non est inseruire alicui hac spe, & desiderio, quod ille beneficium dabit, nisi inseruiatur ea intentione vt alter obligetur.*

5 *Vsura mentalis contingit tripliciter.*

1 HVius † vsuræ tres sunt species. Quædam enim est mentalis, quædam exterior explicita, quædam exterior implicita, seu palliata. Vsura mentalis est, *cùm quis mutuat hac intentione, vt ex mutuo aliquod lucrum vltra sortem accipiat, tamen talem intentionem nullo modo exterius manifestat ei, cui mutuat*, sed exterius est simplex mutuum, interius autem lucrum intendit. Talis vsura mentalis dicitur, quia id, quo vsuram facit, puta, lucrum ratione mutui habere, mente fit.

Vnde non dicitur vsura mentalis, sicut alia peccata dicuntur mentalia, vt homicidium mentale, fornicatio mentalis, & alia: hæc enim sunt, quamuis nullum opus exterius fiat. Et hoc etiam modo est quædam vsura mentalis, cum quis interius consentit in vsuris accipiendis, vel desiderandis, sed in præsen-

ſenti,vſura mentalis eſt,cum mutuum reale eſt,& qui mutuat, intentionem habet accipiendi lucrum, ſiue poſtea accipiat, ſiue non,tamen intentionem non exprimit exterius; *cum verò intentionem exprimitper aliquod pactum,paciſcendo cum eo,cui mutuat, de lucro vltra ſortem.* hæc exterior vſura dicitur. Et quidem ſi pactum fuerit expreſſum,dicitur vſura exterior explicita,ſi verò tacitum,implicita,ſeu palliata.De harum ſingulis oportet tractare, ac primum de mentali. Circa mentalem, aduerte tria eſſe neceſſaria in mentali † vſura. 2

Primum eſt, vt quis intentionem & propoſitum habeat accipiendi aliquid ex mutuo vltra ſortem. Notanda tamen eſt differentia inter † ſpem,ſeu deſiderium,& intentionem: aliud 3
enim eſt ſperare,ſeu deſiderare rem, aliud intendere rem: intentio enim non ſolum dicit velle rem,ſed dicit finem operationis,vt propter rem illam homo operetur.Vnde intendit ſanitatem,qui operatur vt eam conſequatur, ſpes autem & deſiderium dicunt ſimpliciter velle.Modò ſcias ſpem,aut deſiderium habendi aliquid ob mutuum,non facere vſuram mentalem,ſed intentionem: quamuis enim quis mutuet alicui, ſperans, ſeu deſiderans, ob mutuum ſe aliquid habiturum, non committit vſuram, tamen ſi intendat, id eſt, hoc animo mutuet,vt lucrum habeat,vſurarius eſt. Luc 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Hîc ſpes pro intentione ſumitur: non enim dicit ſimplex velle,ſed velle, quod eſt cauſa, vt detur mutuo, & hæc eſt intentio.

Hæc diſtinctio multum etiam prodeſt pro † ſimonia men- 4
tali: inſeruire enim alicui hac ſpe, & hoc deſiderio, quod ille beneficium dabit, non eſt ſimonia, tamen tali intentione inſeruire,vt obligetur ille ob ſeruitium,ad dandum beneficium, ſimonia eſt.

Non ſufficit intentio ad talem vſuram, ſed eſt ſecundum neceſſarium, vt intentio iſta ſit accipiendi lucrum ob mutuum; quando enim intendit lucrum habere, ſed non ob mutuum, non eſt vſura: v. g. mutuo alicui, vt fiat mihi amicus, & beneuolus, & ex tali beneuolentia donet mihi aliqua, & benefaciat,non quidem ob mutuum,ſed ex amicitia,talis non eſt vſura, quia debet eſſe intentio habendi aliquod lucrum ab aliquo,propter mutuum.

Nec hoc etiam ſufficit, ſed opus eſt,vt iſta intentio,quæ eſt habendi aliquid propter mutuum,ſit habendi aliquid principaliter, propter mutuum. Nam cum intendit quis habere ab aliquo lucrum,propter mutuum,ſed non principaliter propter mutuum, ſed ob gratitudinem & liberalitatem ſuam, non eſt

vſura

vſura mentalis, ſicut nec exterius accipere, vſuram facit. N
audias Soto [a] *lib.6.q.1.art.2.* qui contrarium tenet : nam m
lius dicit Nau. [b] *tr. de vſu.n.19.* v.g. Mutuo alicui hac inte
tione, quia ſcio ipſum eſſe gratum & liberalem, & ſolitum r
munerare beneficia accepta, & ipſe ob talem gratitudinem d
bit mihi aliquid vltra ſortem, non eſt vſura: tunc enim vſu
eſt cum intendo aliquid habere ex aliquo, ex obligatione ſal
tem morali, quia nempè intendo illum obligare ex mutuo, r
det vltra ſortem: nec opus eſt vt iſta obligatio ſit iuris, ſ
eſt, vt ſit obligatio aliqua moralis, quæ homines velut co
ad aliquid faciendum. Talis igitur debet eſſe intentio ei
qui vſuram facit mentalem. Stante autem tali intentione, p
teſt tripliciter contingere † vſura mentalis.

5 Primò, cum ex parte vtriuſque dantis & recipientis, eſt ſ
milis intentio: nam alter mutuat tali intentione, & alter d
hac intentione, puta, ſentiens ſe ex mutuo obligari, & n
peccat mortaliter qui recipit, & obligatur ad reſtitutionem.

Altero modo, eſt intentio ex parte recipientis: qui en
dat, liberaliter & ex gratitudine dat, at qui accipit, velut e
debito accipit, & tunc hic mortaliter peccat, & obligatur a
reſtitutionem, quouſque conſtet de intentione dantis: hab
enim intentione dantis, non tenetur reddere: tamen mortal
ter peccat, ob ſuam intentionem: & ſic etiam peccaret, quam
uis ille, qui mutuauit, nihil poſtea lucri daret.

Tertio modo, qui dat vltra ſortem, poteſt intentione
dare, qua velut ex debito dat: tamen qui accipit, ſolùm acc
pit, velut ex gratitudine & liberalitate datum: in quo caſu n
peccat, qui accipit: tamen, cum primùm de dantis intentio
conſtat, tenetur reſtituere, non totum, ſed id, in quo ditior e
factus, vt dicit Caiet. *ver. vſura*, ver. gratia: Accepi veſtem ſer
cam vltra ſortem, credens mihi ex liberalitate dari, cum co
ſtat, non ſic datam fuiſſe, non teneor totum dare valorem, ſe
eum, quem aliàs conſumpſiſſem, niſi illam accepiſſem: ſi eni
ex panno aliàs me veſtirem, ſolum quantum talis valeret v
ſtis, reddere tenerer, & non pretium veſtis ſericæ.

ADDITIONES.

Nauar. num. 6. Caiet. in ſumma, Mol. d. 303.

De vſura mentali Molin. d. 305. 306. Vig. num. 16. Fum
vſura, num. 35. Caiet. l.c.q.2.3. Lopez p.2.cap.34. Coron. p.
num.7. n.14.

a *Ne audias Soto.*] Lopez p.2.cap.53. Sotum defendit, prob
Bann

Bannes loco citato, Soti doctrinam, dicens, vsuram mentalem ex obiecto, non autem ob id, quod intentio principalis sit, aut accessoria, perpendendam esse: vt *si speres lucrum ratione mutui, vsura est; si speres ratione beneuolentiæ, aut gratitudinis, non est vsura: etiamsi principaliter id intendas.* Vide etiam Val. l. c.

b *Nauar.*] Val. l. c. p. 1. dicit Nauarrum vel sibi non constare, vel obscurissimè locutum.

c *Potest tripliciter contingere vsura mentalis.*] Vide Ioannem Medinam q. 4. de vsur. restitut. §. In secundo, Molin. d. 306. num. 3. Caietan. in art. 1. q. 78. 2. 2. Lopez p. 2. cap. 54. Bannes art. 3. in fine.

De vsura exteriori explicita.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Vsuram ad exteriorem explicitam necessariò debet intercedere mutuum: & pactum recipiendi aliquid vltra sortem, num. 2.*

3 *Vsura exterior explicita quando committatur, Regula generalis, & ex ea multorum casuum decisio, & quare, num. 4.*

5 *Pignus qui accipit fructificans pro mutuo, quando vsurarius sit necne, num. 6. cum seq.*

7 *Dote nondum soluta à socero ipsi genero, vel restituta ab hæredibus viri defuncti eius vxori, & accepto pignore fructificante, an possit retineri fructus, & expectari integra dos.*

AD † vsuram exteriorem explicitam duo sunt necessaria. 1
Alterum est, vt intercedat mutuum, in quo aliquid vltra sortem accipiatur: vnde, cum non est mutuum modo aliquo, quamuis sit lucrum vltra sortem, non est vsura, licet intercedant pecuniæ. v. g. Si quis pecunias alicui det, vt is se diuitem coram aliis ostendat, tamen post easdem reddat, potest aliquid lucri inde habere, nec est vsura, quia non est mutuum, sed commodatio quædam. Rursus, si quis det alicui pecunias aureas, vt ipsis ad aliquam medicinam vtatur, puta, vt cum ipsis decoquat carnes, & iterum reddat, potest absque vsura aliquid lucri accipere, quia non est mutuum, sed locatio quædam pecuniæ. Rursus, si det aureas pecunias pro argenteis, & petat aliquid moderatum, vltra pretiũ pecuniæ aureæ: simili

similiter, si det argenteas pro aliis inferioribus metallis, & moderatum quid accipiat vltra valorem, non est vsura, quia est venditio quædam pecuniæ, non mutuum. Debet igitur ad vsuram mutuum aliquod intercedere.

2 Alterum etiam necessarium est, vt sit † pactum aliquod apertum recipiendi aliquid vltra sortem, propter mutuum.
3 Vnde est † regula generalis obseruanda, quoties aliquis paciscitur de aliquo lucro, quod sit pecunia, vel pecunia æstimabile, ob mutuum habendo, vsurarius est. Per hanc regulam in particulari multi casus deciduntur, quorum aliquot enarrabo, vt per hoc facile alij iudicari queant.

Primus, si quis mutuat agricolis [a], seu terrarum cultoribus, hoc pacto, vt obligati maneant terras mutuantis colere, quamuis mutuans soluat totum pretium, quod illi merentur, & quod ab aliis essent habituti, est vsura: quia illa obligatio, qua obligati sunt, pecunia æstimabilis est, & nisi ratione huius aliquid ex mutuo, secundum boni viri arbitrium, remittat, committit vsuram, & tenetur remittere.

Rursus, si quis mutuet alicui, eum obligando, vt merces ex sua officina [b] emat, quamuis iste aliàs empturus esset merces, & non plus accipiat mutuans, quàm merces valeant, vsurarius est: nam hæc sola obligatio pecunia æstimabilis est, debetque aliquid ex mutuo remittere, vt vsura non sit.

Rursus, aliquis mutuat alicui, obligando, vt emat aliquid ab ipso mutuante; (sæpè enim, cum quis non potest aliqua vendere, vel debito pretio vendere, mutuat alicui obligando, vt emat illa) hæc est vsura, licèt res non vendatur, nisi iusto pretio, & tenetur resarcire damnum, si quod incurrit ille ex tali emptione. Rursus si quis mercator, vel aliquis diues mutuat ciuitati alicui, Regi, vel Principi, cum pacto vt remittat gabellas, quas ipse soluturus erat, est vsura aperta.

Rursus etiam, si quis mutuat alicui nauiganti, vel eunti ad nundinas, hac conditione, vt det ipsi mutuanti pecuniam aliquam, pro assecuratione illarum mercium, quas defert, ita vt obliget ipsum mercatorem, vt ineat contractum assecurationis cum mutuante, vsura est, & tenetur reddere pecunias, quas ex assecuratione accepit, vt habetur *cap. nauiganti de vsur.*

Rursus, si quis mutuat alicui negotiatori pecunias, vt det ei aliquam lucri partem, tamen non subit periculum mutui, sed saluo capitali, de lucro paciscitur, vsura est, quam solent incurrere viduæ, & alij homines otiosi, qui nolunt negotiari.

Rursus, si quis mutuet alicui pecunias hoc pacto, vt sol-

in alio loco, vbi plus valent: aut mutuet, vt in alio tempore det quo res plus valet, puta, mutuet frumentum vetus, vt det alio tempore, quo plus valere solet, vsura est. Quod si probabile esset, non plus rem postea valituram, non esset vsura pacisci: vnde, qui dant frumentum vetus, vt nouum eis posteà detur, cum probabile æstimatur non plus valiturum, sed id faciunt, ne frumentum pereat, non committunt vsuram.

Rursus qui mutuat cum pacto, vt alius fideiubeat, vel spondeat pro ipso in aliquo negotio, vel vt obliget se ad mutuandum ipsi mutuanti, vsurarius est. Ratio † horum om- 4
nium: quia aliquid æstimabile pecunia ob mutuum vltra sortem accipitur.

Rursus tandem, cum quis mutuat alteri, & † pignus acci- 5
pit fructificans, puta agrum, vel vineam, vel aliquid aliud, nec accipit in partem restitutionis mutui, fructus, deductis expensis & laboribus, vsurarius est: tenetur enim fructus à mutuo extrahere, vt habetur *cap. quoniam, de vsur.* Vnde, cùm fructus æquant totum mutuum, non potest accipere mutuum, & si excedunt, tenetur ipse reddere. Vnde vsuram committunt, qui mutuant Regibus, & Principibus, & in pignus accipiunt terras, & alia loca fructificantia, & tamen postea petunt totum, & integrum mutuum: si quidem oportet in solutionis partem accipere fructus, deductis expensis, & laboribus, & damnis emergentibus, & lucris cessantibus, de quibus postea dicemus.

Aduertendum † tamen, duos excipi casus à Pontifice, in 6
quibus non tenetur, qui accipit pignus, fructus in partem solutionis accipere.

Alter est, *in capit. conquestus, de vsur.* cùm quis dedit alicui fundum in feudum [c], & hic postea accipit pecunias mutuò, ab illo, & ipsum feudum dat ei in pignus, tunc dominus fundi potest fructus accipere, & postea totum mutuum recuperare: rationem huius dat Soto *lib. 6. quæst. 1. art. 2.* quia ista lex est feudi, vt quoties aliquo modo ad dominum redit, fructus percipiat. Ita habetur *cap. 1. de feudis, & capit. 1. de vsuris.*

Alter casus est, *cap. salubriter* [d], *de vsur.* cùm socer non dat
genero statim † dotem, sed pignus dat fructificans, tunc gener 7
potest fructus percipere, & post, integram recipere dotem. Rationem huius dat ipse Papa, puta, propter onus matrimonij: hoc autem onus est, quòd vir tenetur sustentare vxorem, & postea integram dare dotem, ob hoc Pontifex id decreuit. Soto autem loco allegato dicit, idem esse dicendum,

cum

cum, mortuo marito, vxor nondum recepit dotem, potest enim fructus recipere, & integram post expectare suam dotem.

ADDITIONES.

a *Si quis mutuat agricolis.*] Vide Syluest. Vsura. 1. q. Caiet.2.2.q.78.art.2.
b *Vt merces ex officina.*] Vide Mol.d.309. Sylu. vsura.1.q. D.Ant.l.c.§.8.
c *Fundum in feudum.*] Vide Sylu. v. Feudum num. 29. Nau. num.217. Ioan.Med.q.3. de rebus per vs.acquis. initio Garzias c.40. modò,dum pignus retinet eximat feudatarium ab obligatione. Mol.d.323.num.1.
d *Alter casus est, c. salubriter.*] Vide Mol. d.321. Cou. var.resolut.c.1.n.3.com. de vsur.14.q.4.num.71.Carbo.q. Nau.n.213.Bannes q.78.art.2.Lopez c.60. p.2. Id autem licet ratione lucri cessantis, & damni emergentis. Conrad. de contract q.35. Molin.ex communi,vide Maior.4.d.15.q.31.ad 3.& alios citatos à Cou.l. c.licet Nau. ex donatione id licere dicat.

Defuncta vxore,si filius viuit,non potest percipere fructus pignoris ex dote non soluta, sed solum lucrum cessans. Vide Molin.disput.322.

Vxor, defuncto viro dum dos illi non redditur, ali debet ex bonis mariti. Mol.n.4.l.c.

De vsura exteriori palliata, seu implicita.

CAPVT XXXI.

SVMMARIA.

1 *Vsura exterior dupliciter potest palliari.*
2 *Mutui veri palliatio, quomodo fieri soleat sub aliquo contractu, veluti venditionis tantum, num. 3. & emptionis tantùm, num. 5. & emptionis ac venditionis simul, n.6. vel solutionis, num. 7. item societatis, num. 9.*
4 *Pretia iusta vnius rei, an sint infimum, supremum, & medium.*
8 *Pecunia præsens, an magis valeat quàm absens.*

1 EXterior † vsura dupliciter potest palliari. Vno modo ratione pacti, cùm non est expressum, sed nutu, vel consuetudine, vel alia via indicatum.

Altero

Altero modo, ratione mutui, quod in vsura est necessarium: solent enim † mutuum verum occultare aliquo alio 2
contractu, ac si non esset mutuum, & talis palliatio est multum occulta, & poteſt decipere. Ponam aliquot exempla, quamuis horum inferius fiat copiosior tractatio.

In primis solet occultari mutuum sub nomine † venditionis. 3

Fit autem hoc dupliciter: aut cùm fingitur vendi, quod non est, vt fingo me dare alicui agricolæ quingentos aureos pro bobus, quos non habet, & posteà fingo me locare boues pro quadraginta aureis, ista est vera vsura: nam reuera est mutuum quingentorum, pro quingentis quadraginta.

Fit etiam altero modo, cùm venditur res supra summum pretium, quia venditur expectata pecunia, v. gr. vlna panni valet triginta ad summum, tamen quia vendo eam expectata solutione, vendo pro triginta quatuor iuliis, vsura est; nam perinde est, ac si mutuarem triginta illa, pro triginta quatuor post reddendis.

Dixi autem, supra summum pretium: nam solent tria † iusta pretia [b] vnius esse rei: infimum & supremum, cum medio. Benè autem potest aliquis summum pretium iustum exigere cum vendit expectata solutione, aliàs exacturus medium, vel infimum si solueret statim emens; tamen excedere limites [c] omnes iusti pretij, vsura est. 4

Aliquando occultatur mutuum sub titulo † emptionis [d]: quoties enim aliquis emit vilius infimo iusto pretio, quia emit anticipata solutione, vsura est: perinde enim est, ac mutuare tot, vt dentur ei postea plura, vel quod pluris valet. Similiter est vsura, quando quis emit soluta pecunia vilius infimo iusto pretio: liceret quidem emere præsenti pecunia infimo pretio ea, quæ aliàs medio, vel supremo vendenda essent, si differenda esset solutio, licet etiam emere anticipata solutione ea, quæ non pluris æstimantur valitura, cum danda sunt. 5

Aliquando etiam occultatur mutuum sub † venditione & emptione simul [e]. Sic occultant mercatores, qui vendunt centum vlnas panni, expectata solutione, summo pretio, & iterum tales vlnas emunt ab eodem, soluta pecunia, infimo pretio, est vsura pura, perinde ac si mutuarent minùs exacturi postea plus. Nec excusantur isti mercatores suo argumento: dicunt enim: ille poterat vendere illas vlnas alteri, infimo pretio, ergo potest etiam nobis vendere. Hoc argumentum nihil valet: nam mercatores obligant ementem, vt ipsis vendat: nec aliter ei venderent vlnas, nisi eisdem reuenderent: cùm 6

autem alteri venduntur, non est talis obligatio. Nec minùs est vsura, quod fingunt: sunt enim duo socij, & vnus ementem obligat, vt alteri vendat; hoc enim perinde est, ac si sibi reuendere obligaret ementem.

7 Aliquando occultatur, ratione † solutionis f, v.g. aliquis debet alicui centum, post annum reddenda, & quia dat octoginta statim, petit sibi alia viginti remitti, secundùm Caiet. *verb. vsura c. 3.* vsura est, tamen mihi videtur dicendum cum Nauar. *cap. 17. num.* 131. quòd si ratione temporis id sibi remitti petit, vsura est, si verò ratione periculi, & absentiæ pe-

8 cuniæ, quia verè † pecunia præsens magis valet, quàm absens non est vsura, cùm vnus alius posset emere illa centum pro octoginta vel nonaginta. Cùm igitur nulla fraus intercedit, nec temporis ratione id exigitur, non est vsura.

Aliquando occultatur sub titulo societatis, aliqui enim solent dare pecunias suas alicui negotiatori, hac lege, vt det aliquam lucri partem: tamen semper pecuniæ manent integræ soluendæ, nec periculum subire volunt, ista non est societas, sed mutuum & vsura. non enim est societas, cum non est æquale periculum, sicut lucrum: & talis vsura est quæ committitur, cum aliqui dant pecunias cambiatori, petentes lucrum, sed nolentes exponere se vlli periculo capitalis pecuniæ. Hæc sunt exempla, solum vt ostendatur quæ sic vsura palliata; de his enim latiùs statim dicemus.

ADDITIONES.

a *Sed nomine venditionis.*] Vide Nau. num. 228. Lopez 66. Mol. d. 355. num. 2. D. Thom. q. 78. ar. 2. ad 7. Io. Medi. q. 38. de rebus restitu. Sot. lib. 6. q. 4. ar. 1. Lopez li. 1. c. 56. de contract.

b *Tria iusta pretia.*] Pretium iustum duplex, legitimum & naturale. legitimum in indiuisibili consistit, & est à Principe per legem statutum: naturale seu arbitrarium latitudinem habet cum à lege præscriptum non sit. Ita Arist. c. 7. lib. 5. Ethic. quem nostri Doctores secuti sunt, naturale, cùm ementium & vendentium æstimationi relictum sit: *triplex est, rigidum, pium, moderatum.* Vide Sot. q. 2. ar. 3. l. 6. Mol. d. 347. Ioan. Med. q. 31. l. c. Nau. num. 228. l. c. & cap. 23. num. 78. 79. Valen. d. q. 20. p. 2. c. 3. Carb. q. 52.

De iusto rerum pretio extat opusculum Dionysij Rickel Carthusiani.

c *Excedere limites.*] Vide Conradum de contract. q. 58. D. Thom.

Thom.opusc.67.& 2.2.q.77.art.1.& 78.ar.2. Nau.num.246. Lopez de cont. l.1.c.36. Val.d.20. p.2. concl.2. Sot.l.c.art.1. Ioan.Mol.q.51.

d *Mutuum sub titulo emptionis.*] Vide Val. l.c. Nau. n.228. Lopez l.c. & Sot.ar.2.l.c.Mol.disput.358.

e *Sub venditione, & emptione simul.*] Vide Mercatum lib.2. de cont.c.23. Garziam lib.1.c.22. Nau.c.23. num.91. Lopez lib.1.c.34.Coronam p.2.c.8.num.10.Med.in inst.§.23.de vsu. Sylu.Vsura, 2.q.4.

Si tamen, sine vllo pacto, rem venderet pretio rigido, dilata solutione, posset eandem emere pretio infimo præsenti pecunia, neque esset vsura, aut iniustitia hoc facere: quod tamen à mercatore faciendum non est; ne aliis scandalo sit: & infamiæ periculum subeat. Nauar.l.c. Vide Silu.loc.cit.

f *Ratione solutionis.*] Nau.Fum.v.Vsura. num.50. & Toleti sententia paucos habet sectatores. Si cesset ratio lucri cessantis, & damni emergentis, si debitum sit certum & ab omni prorsus lite alienum, non sine vsuræ crimine hoc post annum soluendum à te, nunc pretio minori redimis. Vide Sot. q. 4. lib.6 art.1.ad tertium, Lopez p.2.c.58. & lib.1.cap.3. de contract.Mercat.c.11.num.6.7. Boninsegnius de contra.D.Tho. opusc.1.de vsur.c.8.Conrad.q.67. loco citato. Io.Med. q.38. §.sequitur de rest. Mol.disput.361. firmis rationum momentis hanc sententiam fulcit Garzias de contract. cap. 19. num 2. refellens primam sententiam Pet.Nau.lib.3. cap.2.num.162. Pro 1. Actio ad rem tanti valet, quanti res ad quam est actio, deductis expensis, &c. Bart. in l.per diuersas C mandat.Bald. in l. 2. C. ne lite pend. Vide Io.Medin.& Mol. loc.cit. secundo si absens pecunia valeret minoris, quam præsens, liceret etiam dare alicui 100. nummos mutuos, vt 100. post annum redderet: sed hoc falsum, ergo & illud.

Obserua tamen. Tertius aliquis à creditore debitum huiusmodi ratione expensarum, laborum & periculorum licitè minoris emeret, quæ ratio debitori non fauet, cum teneatur soluere statim elapso termino, nulla creditori expensarum, aut periculorum occasione relicta. Vide Mol.l.c.Sà v. Debitum, num.21. qui in superiori quæstione ob diuersas sententias, faciendum non probat, factum non improbat.

Obserua secundò. Si debitum esset ex re vendita summo pretio, posset ante annum infimo redimi, ratio patet. Vide Garziam loco citato, num.3.

De causis propter quas lucrum in mutuo potest exigi.

CAPVT XXXII.

SVMMARIA.

1 *Mutui in contractu, an, & quando possit imponi & exigi poena, si solutio retardetur.*
2 *Lucrum cessans, & damnum emergens, quodnam sit.*
3 *Damni emergentis ratione, an, & quando possit quis vltra sortem mutui aliquid accipere.*

ALiquando in mutuo potest lucrum aliquod exigi, licet numquam ratione mutui: sed ratione aliorum emergentium.

1 Primò, secundum Soto *lib. 6. de iust. q. 1. art. 3.* lucrum quidem potest exigi, cum tamquam poena a imponitur solutionis. v. g. mutuo centum, vt post annum reddantur: quod si non reddantur, in poenam, vltra capitale, reddantur decem, aut viginti: talis poena potest licitè exigi & recipi, tamen sunt aliquot conditiones b necessariæ.

Prima, vt sit recta intentio, hæc enim debet esse, vt, qui mutuat, suum possit recuperare capitale: cùm enim intentio non est ista, sed potiùs habendi aliquid vltra sortem, (quæ intentio ostenditur, cum quis desiderat sibi, non reddi sortem tempore statuto, vt poenam recipiat: tunc vsura est mentalis.

Secunda, vt, qui poenam exigit, seu imponit, non sciat probabiliter, mutuatarium non valiturum soluere tempore statuto: cùm enim quis cognoscit probabiliter, non valiturum soluere illum, cui mutuat, tempore statuto, & adhuc poenam imponit, vsurarius est: iam enim ratione mutui imponit: non tamen est vsura, si timens sibi non soluenda, in illo tempore poenam imponit, vt soluantur: immò ista debet esse ratio imponendæ poenæ.

Tertia est, vt, si postea mutuatarius non soluit, & hoc absque culpa sua, non potest, quia nimirum casu bona sua perdidit, nec vnde soluat habet, non sit exigenda poena. Nam poena debet exigi, cum peccatum est in non soluendo, ibi autem nullum est.

Quarta est: vt, si partem debiti soluit, non exigatur tota poena, sed pars pro rata: nisi cum debitum forsan non erat in partes,

partes, sed totum soluendum. His existentibus conditionibus in mutuo, aliquid vltra sortem accipere licet.

Secundò etiam potest exigi ratione damni emergentis c. In cuius gratiam aduerte explicationem horum duorum terminorum, † lucrum cessans, & damnum emergens: cum enim 2 quis detrimentum patitur in his, quæ habebat, & ex eo, quod mutuat, dicitur damnum emergens. Cùm verò non habet id, quod habere poterat, vltra ea, quæ habebat, & hoc ex mutuo, dicitur lucrum cessans. Aduerte autem, neutrum, neque damnum, neque lucri cessationem dici, nisi cum ex mutuo procedunt, vt nisi mutuum esset, damnum non esset, nec lucrum cessaret. Pro † damno igitur emergenti potest quis, vltra sortem 3 mutui, aliquid accipere ratione damni.

Dupliciter autem potest quis accipere ratione damni.

Vno modo paciscendo de damno, antequam eueniat, vt mutuo tibi centum, vt reddas decem vltra sortem, pro damno, quod patior, hoc modo non licet, nisi cum damnum est certum: vt, qui, ad mutuandum alteri, sub vsuris sumit pecunias, vel minoris vendit domum, vel agrum: hic licitè potest statim pacisci de damno, quia præsens & certum est, aut etiam cum probabiliter speratur, & formidatur, quamuis non sit omninò certum, licitè potest pacisci antequam eueniat, & accipere vltra sortem, siue eueniat, siue non: dummodò tamen non paciscatur de toto damno formidato: nam adhuc incertum est, & minus est, quàm præsens.

De damno verò non probabili d, nullus, absque vsura, potest pacisci modo isto, sed altera sub conditione: nempe, mutuo tibi hac lege, vt, si quid damni ex mutuo mihi acciderit, resarcias: si verò nihil acciderit, ad nihilum vltra sortem tenearis, hoc licitè fit.

Notandum verò, cùm quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuandum; licitè potest damna emergentia recipere, quamuis nullum fecerit pactum, vel conditionem: &, qui sic mutuo accepit, tenetur reparare: cum verò quis sponte mutuo dedit, licitè potest exigere damna, quæ acciderunt, si, quando mutuo dedit, periculum erat ne postea euenirent, & mutuatario ea manifestauit, quamuis nullum fecerit pactum: & mutuatarius tenetur reparare: non tamen si non erant præuisa: aut erant quidem, sed non manifestata à mutuante, ei qui mutuauit. Quod si sponte mutuatarius talia vellet reparare, posset, qui mutuauit, accipere.

ADDITIONES.

a *Tanquam pœna.*] Vide Scot. 4. d. 15. q. 2. Conrad. q. 31. Io.

 Me

Med.q.3.cau.4.Syl.Vsura 1.q.28. Nau.n.25.c.17. Mol.d.31 Lopez lib.1.c.30.21 de contract.

b *Conditiones.*] Vide Mol.l.c.

Pœna autem non est ante iudicis præceptum soluenda, imposita sit pro moræ culpa, non autem si habeat rationem satisfactionis pro interesse, Lopez c.31.l.c.ex Nau.c.23.n.6. Vide Mol.tom.1.d.95.Cou.in 4.d.p.2.c.6.§.8.n.6.Sot.lib.1.q. art.6.

c *Damni emergentis.*] De hac re Caiet. 2. 2. q. 78. art.2.D. Th.ibid.D.Ant.§.19.l.c. Conrad q. 30. Syl. Vsura 1.q.19.Sot. li.6.q.1.art.3. Lopez lib.1.c.26. Mol.d.313. Val.q.20.conc. l.c.Nau.c.17.n.211.

d *De damno non probabili.*] Vide Lopez l. c. Si nullum initum pactum de damno emergente, quando pecunia mutuo data est, non tenetur mutuatarius in conscientia damnum reficere, si aliquod mutuanti accidat ante tempus solutionis statutum, ita D.Thom.q.13. de malo art.4. ad 1. Sot.concl.3.Molin.num.6.Nauar.loc.cit.contra Mai.4. d. quæst.30.

Pecuniam, quam ab alio sub vsuris accepisti, posse te alico petenti mutuam dare cum eodem onere, quidam negant, alij aiunt: si hoc facias, vt damnum effugias. Vide Syl.l.c. 20.Ang.eod.v.n.22.multa de hac re Conrad. q.41. Molin. l.c. vsurariam hic esse labem probat, si ad vanos sumptus ante illa pecunia accepta fuit, vel si iusta causa cessauit, vt ponecessitatis.

De lucro cessante.

CAPVT XXXIII.

SVMMARIA.

1 *Lucrum vt dicatur verè cessans ex mutuo, tres conditiones necessaria sunt.*

2 *Mutuare coactus, sponte offerens, & rogatus dare, an possit exigere & pacisci de lucro cessante, cum numero 3. & 4.*

5 *Lucrum cessans de quo quis pactus est, non potest exigere [...] sim ex pecuniis mutuatis.*

6 *Lucrum cessans antequam accipiatur, quæ sint deducenda, & num. seq.*

7 *Lucrum dubium minùs valet quàm certum.*

Terti

TErtia causa, propter quam in mutuo, aliquid vltra sortem exigi potest, est lucrum cessans, de qua causa non omnes Doctores eodem modo sentiunt: dicam quæ omnes recipiunt, & ea, in quibus dissentiunt.

Tria sunt, in quibus non est discordia.

Primum est, esse † conditiones [a] necessarias, vt dicatur 1
verè esse lucrum cessans ex mutuo.

Prima est, vt talis pecunia, quæ mutuo datur, sit negotiationi exposita: cum enim non erat quis aliàs negotiaturus tali pecunia, non dicitur ei lucrum cessare: vnde si talis in mutuo aliquid accipit, & paciscatur vltra sortem, vsura est.

Secunda, vt qui mutuat, non habeat aliam pecuniam extra eam quam habet ad negotiationem, ex qua possit mutuare, cum enim aliàs habet mercator pecunias negotiationi expositas, aliàs etiam habet non expositas, non potest mutuare cum pacto lucri cessantis, absque vsura: nam tunc dicitur lucrum cessare ex mutuo, cum non habet mercator aliàs pecunias, quas absque detrimento possit negotiationi exponere.

Tertia est, vt lucrum sit probabile: non enim sufficit, posse esse lucrum, vt dicatur lucrum: sed oportet probabiles esse rationes, & coniecturas, ipsum futurum esse, si fiat negotiatio: quamuis in hac probabilitate sint gradus: quædam enim lucra certiora sunt aliis. Hoc igitur vocatur lucrum cessans.

Conueniunt secundò [b] Doctores, cum quis inuitus, vi vel fraude cogitur pecuniam expositam † mutuare, potest licitè 2
pacisci de lucro cessante, & vltra sortem recipere. Quantum autem recipere debeat, dicetur postea, & in hoc est similis ratio de lucro cessante, & de damno emergente.

Conueniunt tertiò, cum quis † sponte offert pecunias suas 3
mutuo alteri, nec coactus, nec rogatus, nec in vllam vtilitatem, sed ante mutui contractum pecunias à negotiatione aufert, non potest vllo modo pacisci de lucro futuro, absque vsura, quamuis tales pecuniæ sint verè expositæ negotiationi, & lucrum sit probabile, & ipse non habeat aliàs exponendas, cum enim ipse sponte suas pecunias à negotiatione aufert, non potest licitè lucrum ab alio exigere. In his omnes conueniunt.

At in vno discordia est [c], an, cum quis non coactus, sed † rogatus suas dat pecunias, quas habebat negotiationi expositas, 4
cum reliquis conditionibus, possit exigere, & pacisci de lucro cessante. Grauissimi Doctores id omninò negarunt, disparem

facientes rationem damni emergentis & lucri cessantis, hoc. Inter quos S. Thom. esse videtur 2. 2. *quæst.* 78. *art.* Scot. 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. & Innoc. *cap. nauiganti, de vsu.* quē sequitur Soto *lib.* 6. *quæst.* 1. *art.* 3. At non desunt pro parte contraria [d] graues Doctores, inter quos sunt Conrad. *q.* Sylu. *verb. vsura* 1. §. 19. Caietan. 2. 2. *loco allegato*, & Adrian. *q. de vsura.* Et quia ista est materia moralis, in qua probabilem grauium Doctorum sententiam potest quis securè amplecti, istam opinionem probo, nec vsuram reputo, sic pacisci. Et idem dicendum est de eo, qui licet non rogetur, tamen non lucro, sed charitate ad subueniendum proximo motus ei mutuat.

Aduertendum tamen, esse alia duo obseruanda, vltra prædicta, cum quis de lucro paciscitur.

Primum est, vt non exigat statim ex pecuniis mutuatis
5 † lucrum cessans: v. g. quis mutuat alicui centum, non debet statim exigere lucrum cessans, dando nonaginta, si forte lucrum erat decem, sed debet mutuum integrum dare, & expectare lucrum ab illo, cum voluerit dare intra aliquod tempus.

6 Alterum est, vt non accipiat totum † lucrum, quod sperabat ex tali pecunia, nisi deductis tribus, nempe expensis, quas facturus erat, lucraturum in negotiatione, quæ aliquando maiores, aliquando minores sunt, aliquando ferè nullæ, quando aliquis ex eo, quod mutuat, relinquit emere rem statim paratam minimo pretio, quam statim absque expensis venderet summo pretio. Rursus deducendus est labor, qui in negotiatione adhibetur, quamuis, cùm quis coactus mutuat, non teneatur deducere operas & labores suos, quos promptus erat exhibere: sicut operarius, qui cogitur ab aliquo non laborare, non tenetur deducere laborem à mercede, sed integrum exigere, secus cùm non cogitur.

Tertiò, deduci debet periculum: nam cum lucrum non sit
7 præsens, sed † dubium, minus valet quam certum. Et istud periculum non est æquale in omnibus, sed aliquando maius, aliquando minus, & debet arbitrio boni & timorosi viri pensari.

Ad mensurandum autem istud periculum, multum conducet examinare, quanti alius faceret sibi assecurari tale lucrum: v. g. mutuat quis centum, quibus decem lucrari sperabat, potest exigere vltra centum, illa decem, deducendo labores & expensas, quas facturus erat in decem illis acquirendis. Rursus deducendo periculum, hoc modo examinet seipsum

seipsum debet, si ipse vellet sibi illa decem assecurari, quantum debet pro assecurando, & hoc ferè totum ex lucro suo sperato debet deducere. Dico, *ferè totum*, quia non tantum debet deducere, quantum dare pro assecurando, quia non se ingerit ad mutuandum, sed rogatus mutuat, & multo minus debet deducere, cum coactus est. Si igitur ista tria pensentur, profecto vix tertiam partem lucri aliquando sperati potest exigere. Ista tamen in particulari, vt dixi, boni viri arbitrio pensanda sunt. Hæc igitur de lucro cessante dicta sint. Securius est à tali abstinere lucro [e], & gratis mutuare, cum nullum damnum emergit.

ADDITIONES.

Caiet. Nau. Val. Syl. l. c. Mol. d. 315. 316. Lopez c. 23. Caiet. to. 2. opusc. tract. 8. q. 6. Io. Med. q. 3. initio de rebus per vs. acquis. Coro. p. 2. c. 7. p. 31. Angles in 4. p. 2. Conrad. l. c.

a *Conditiones.*] Vide Lopez l. c. Mol. d. 316. Val. l. c.

b *Conueniunt secundo.*] Vide Molin. d. 315. Conrad. Lopez Nau. l. c.

c *At in vno est discordia.*] Neque D. Th. neque Scot. citatus, à Tol. neque Dur. 3. d. 38. q. 2. id negant, si rectè considerentur, nam cum dicunt, non posse deduci in pactum futurum cessans lucrum, quia *nemo potest vendere, quod suum non est*, quodque multis modis impediri potest, intelligunt non posse totius illius lucri compensationem exigi, non negantes interim, spem illam, & potentiam lucri proximam pretio æstimabilem esse.

d *At non desunt pro parte contraria.*] In hac sententia Conradi, Syl. &c. sunt Med. q. 38. de restitutione. Nau. Lopez. Mol. Valen. Coro. l. c. Garzias c. 24. Bannes, Arrago. 2. 2. q. 78. art. 2. Bart. Med. li. 1. c. 14. §. 23. Angles l. c. Fum. v. vsura, n. 3. Host. in c. salubriter Ioan. de Ligna. citatus à D. Ant. loco cit. §. 1. Vide etiam Couar. l. 3. var. c. 4. n. 1. 2. Lopez p. 2. cap. 61.

e *Securius est abstinere à tali lucro.*] Vide D. Ant. l. c.

De aliis causis exigendi in mutuo lucrum.

CAPVT XXXIV.

SVMMARIA.

1 *Mutuans rem tempore quo minus valet, vt reddatur sibi tẽpore quo plus valet, an & quando sit vsurarius, & n. seq.*

2 *Pecunia, quam quis mutuauit aucto illius pretio, an sit reddenda ratione prioris vel posterioris valoris.*

3 *Mutuans vt accipiat quod aliàs erat sibi debitum, vsuram non committit.*

4 *Pecunia, quam quis alteri ita dat, vt si alteruter intra tale tempus moriatur, sit accipientis & haredum, sin vterque superstes fuerit, reddatur cum lucri augmento, non inducit vsurarium contractum.*

QVarta etiam causa est, propter quam in mutuo lucrum
1 exigi potest, seu potiùs accipi potest, cùm aliquis † mutuat rem tempore, quo minus valet, vt reddatur sibi tempore, quo plus valet, nullo existente pacto, nullo existente probabilitate illius maioris valoris, nec illius gratia mutuum factum est: verbi gratia, aliquis mutuat alicui vinum, vel frumentum, vel aliquid aliud tempore, quo minus valet, accidit postea, vt cum reddi debent ista, plus valeant: in tali casu potest aliquando esse vsura, aliquando non. Quod sic explico.

Si non mutuauit, sed vendidit, non potest plus accipere nisi pretium, quo illa valebant, quando vendita sunt. Quòd si non vendita, sed mutuata sunt, tunc si, qui mutuauit sciebat probabiliter tempore, quo illa restituenda erant, plus valitura, obligauitque mutuatarium, vt non ante solueret, spe lucri, vsura est plus accipere, quam erat mutuum, tempore mutui. Quòd si nesciebat, nec tali intentione mutuauit, sed casu plus illo tempore res valuit, aut ipse non mutuauit lucri intentione, potest exigere frumentum sibi dari, vel oleum, vel vinum, etiam eo pretio, quod valent tempore restitutionis. Ita tenent communiter, & vide Soto *lib. 6. q. 1. art. 1.* & Syl. *verb. vsur. 1. §. 16.* Idem etiam dicendum, si minus valent: tunc enim perdit, qui mutuauit: debet enim recipere tot in mensura, quot dedit, licet tunc minus valeant. Notat autem Soto duo loco allegato.

Primum est, si quis mutuaret alicui, non præscripto tempore solutionis, & tamen, quando videret talem rem vilius valere, non peteret expectando tempus, quo carius valeret, talis esset auarus, & peccaret contra charitatem: tamen non esset vsurarius, nisi impediret alterum, quo minus solueret, cùm viliùs valeret res, aliter non facit contra iustitiam: non enim tenetur debitorem aduertere: nam ille debebat hoc considerare, & rei suæ consulere.

Alterum est, non esse simile de † pecunia, & frumento, aut aliis

aliis rebus: si enim aliquis mutuaret alteri centum aureos valentes vndecim iulios,& post rex vel Princeps augeret valorem aurei vsque ad quatuordecim, non teneretur iste dare centum aureos,sed illos,qui adæquant valorem centum aureorum iuxta valorem vndecim iuliorum, quo tempore accepti mutui æstimabantur. Ratio huius est, quia in pecunia pretium non distinguitur ab ipsa pecunia, sicut pretium distinguitur ab aliis rebus. Aucto igitur pretio,mutatur pecunia, sed non res alia,puta, modius frumenti. Sicut igitur,si augeretur modius frumenti,qui accepit quatuor modios mutuo,cùm minor erat mensura, non tenetur dare modios maiores quatuor, sed tantum quantum æquat modios quatuor minores; ita etiam de pecunia faciendum est. Cum verò non mutatur modius, sed pretium, quod à modio distinguitur, debet reddi idem modius licèt plus valeat. Hæc intellige,quando qui dat pecunias, non petit sibi dari in eadem materia,in qua dat,siue minus siue plus valeant: tunc enim essent sic dandæ, siue auctus siue minutus esset valor pecuniarum.

Alia quinta causa [a] accipiendi in † mutuo vltra sortem,est, cùm quod accipitur,aliàs erat debitum,quod ab ipso iure accipi poterat: vt cùm quis non potens sua recuperare, mutuat, vt ei sua reddantur, non est vsura; nam verè non est lucrum, quia lucrum est,quando accipit, quod suum non erat. De hac causa superiùs in definitione diximus. 3

Vltima causa est, cùm mutuum non verè intercedit, sed degenerat in sortem potiùs: v. g. † si quis mutuaret alicui mille aureos, hoc pacto, vt si intra decennium mortuus fuerit, vel dans, vel accipiens, sint accipientis & hæredum; si verò vterque superstes fuerit, teneatur reddere mille,& quingentos. Syluest. *verb. vsura* 1. §. 36. putat esse vsuram; sicut quando mutuatarius obligatur subire sortem,vt *cap. nauiganti, de vsuris*,indicatur de obligante ad assecutionem; tamen si non esset obligatio, sed liberè vellet mutuatarius, sic non est vsura. Sed fallitur Syluester,nec enim in casu proposito intercedit verè mutuum,sed est sors quædam: & dummodò seruetur æqualitas in sorte ex vtraque parte,non est malus contractus,neque vsurarius. 4

ADDITIONES.

[a] *Alia quinta causa.*] Vide Conrad.q.24.Io.Med.q.2.de rebus per vs.acquis.Gab.4.d.15.q.11.art.1. in fine, Mol.d.304. n.16.& d.399.n.1.

Quan

Quantum debeat vsurarius restituere, & ex quibus bonis.

CAPVT XXXV.

SVMMARIA.

1 *Restituere vsurarius tenetur, quidquid vltra mutui sortem accepit vnà cum damnis illatis & lucris cessantibus, numero 2. Fructus etiam cuiusmodi & quando numero 3.*

4 *Vsurarum restitutio quibus sit facienda, & ex quibus bonis num. 5. & 7. cum seq.*

6 *Bona vsurariorum quadruplici in differentia sunt.*

7 *Hæredes vsurarij, an, & quando teneantur ad restitutionem.*

8 *Emens rem vsurarij, an, & quando ad restitutionem teneatur, & num. 10. Dono item huiusmodi rem accipiens, & num. 12.*

9 *Vsuraria res est sicut furto ablata.*

11 *Dotem ex pecuniis vsurarij recipiens, an, & quando teneatur restituere, & num. 14.*

13 *Vsurario ab aliquo, non habente alia bona propria vnde soluat, præter ea, quæ acquisiuit ex vsuris, an omnes quomodo accipientes, ad restitutionem teneantur.*

15 *Vsurarij vxor, filij, & serui, possunt sustentari ex bonis per vsuram acceptis.*

NVnc de restitutione quæ facienda est vsurarum, tracta-
1 re oportet. Ac primùm quidem de quantitate † restitu-
tionis, certum est, eum, qui vltra mutuum accepit lucrum
ex vsura, teneri ad restitutionem, & non quamcumque, sed
eorum omnium, quæ vltra sortes datas accepit. Tenetur et-
2 iam † restituere damna illata & lucra cessantia, quæ ex vsu-
rarum solutione, obuenerunt soluentibus vsuras, ex earum
solutione: v.g. si quis, vt solueret vsuras, coactus est domum
vel agrum minoris vendere, quàm valebat, vsurarius tene-
tur ei, non solùm de vsura accepta, sed de damno dato face-
re restitutionem, vt habet S. Thom. 2.2. *q.*78. *art.* 4. Rursus
si soluens vsuras negotiabatur illa pecunia, & dum eam vsu-
rario soluit, lucrum quod facere poterat, perdidit; tenetur
ei vsurarius de lucro cessante, ad modum superius dictum.
Ita habet Soto *lib.*6. *q.*1. *art.* 4. Vltra ista, tenetur etiam vsu-

rarius aliquando restituere simul † fructus, quos apud eum res per vsuras acceptæ fecerunt.

In cuius gratiam aduerte distinctionem superiùs positam: res enim per vsuras acceptæ, sunt in duplici differentia.

Quædam, quæ ex se non fructificant, nisi ex industria habentis, vt pecunias, frumentum, oleum, & alia, quæ vsu consumuntur.

Quædam verò ex se fructificant, vt domus, ager, vinea, oliuetum, equus, seruus, & alia, quæ vsu non consumuntur. Vsurarius igitur non tenetur restituere eos fructus, quos ex rebus, vsu consumptibilibus, sua industria conquisiuit: v.g. si pecuniis vsurariis negotiatus, lucratus est multa, nihil horum tenetur reddere, nisi, vt diximus, lucrum cessans, vel damnum emergens, si quod euenit alteri, causa vsuræ. Et idem est dicendum de agro, domo, vel re, vsu non consumptibili, quæ empta est ab vsurario pecuniis vsurariis, non tenetur horum fructus reddere, quia ex ipsius industria sunt percepti, vt dicit S. Thom. *loc. cit.* Vnde *in cap. cum tu, de vsur.* dicitur quod cum cogi debet vsurarius soluere, tales res debent vendi, si aliunde non est soluendo, vt ex pretio vsura restituatur: non tamen dicit, esse ab eo auferendas, nam residuum pretij, si quid superest, est ipsius vsurarij. At verò, cum res vsurariæ, id est, quas ab vsuras soluentibus accepit, sunt ex se fructiferæ, tunc tenetur res cum fructibus restituere deductis expensis. Ista autem † restitutio prædicta debet 4
fieri iis, à quibus vsuræ sunt acceptæ, aut ipsorum hæredibus. Quando autem nullus horum apparet, sed omnes ignorantur, est facienda pauperibus restitutio. Hæc sententia communis est.

Secundo loco videndum [b] est, † ex quibus bonis facienda 5
est restitutio. In cuius rei explicationem aduerte, † bona vsu- 6
rariorum esse in quadruplici differentia. Quædam, quæ per vsuras accipiuntur, sed vsu consumuntur, vt pecuniæ, frumentum, & alia. Quædam ab vsurariis empta, sed quæ vsu non consumuntur, vt domus, agri, vineæ pecuniis per vsuram acceptis emptæ. Quædam per easdem accepta immediatè, & vsu non consumptibilia, vt domus, agri, &c. Vltimò bona propria, non per vsuras accepta. Quantum ad præsens eadem est ratio de secundis & primis. Vt tamen resolutio habeatur, sunt aliquot dicenda.

Primum est, omnia huiusmodi bona, cùm sunt in potestate vsurarij, sunt obnoxia restitutioni vsurarum, vt ex eis tantum

tum auferatur, quantum sufficit pro restitutione vsurarum, ad modum prædictum. Explico : Si quis mille aureos accepit per vsuras, tenetur restituere ex quibuscumque bonis suis, adeo vt, si consumpsit illos, debeant abstrahi à propriis bonis suis, &, si illis fundum emit, nec aliud habet vnde soluat, debeat fundus vendi, & ex pretio vsura restitui.

7 Secundò, idem dicendum est de † hæredibus [c] vsurarij, acceptantibus hæreditatem : omnia enim bona hæreditate accepta, manent obnoxia restitutioni. Tamen notandum est, cum multi sunt hæredes, non sunt obnoxij, nisi pro rata: si enim tertiam partem vnus accepit, tertiam vsurarum partem tenetur restituere, nisi inter alia bona sit res vsu consumptibilis ex vsuris acquisita : nam qui eam habet, tenetur reddere domino, & ab aliis cohæredibus exigere partes suas, si minor pars ab eo erat restituenda, quàm res ista reddita. In hoc autem puncto forum conscientiæ & exterius non conueniunt : nam in exteriori, si quis semel acceptauit hæreditatem vsurarij, quamuis postea inuenta sit minor debitis, cogetur omnia restituere, nisi sub aliqua conditione acceptauerit, qua se ad aliquot obligauit soluenda : at in foro interiori non tenetur plus restituere, quàm acceperit per hæreditatem.

Tertiò. Cùm res vsu non consumptibilis per vsuras accepta est, manet restitutioni obnoxia, in cuiuscumque sit potestate, siue sit apud vsurarium, siue apud hæredem, siue apud
8 eum, qui ab vsurario † emit, siue dono ab eo accepit, denique à quocumque habeantur, domino debet reddi, quia semper
9 est ipsius domini primi, sicut † res furto ablata.

Quartò. Ex aliis bonis per vsuram acceptis, siue vsu con-
10 sumptibilibus, siue vsu non consumptibilibus, † emptis autem ab vsurario, si vsurarius habeat alia propria bona, vnde vsuras restituat, potest ea alienare, donando, vendendo, emendo, vel quouis modo contrahendo, nec qui ea recipit, restituere tenetur : v.g. vsurarius habet multa propria bona, quibus potest restituere ea, quæ per vsuras acquisiuit, siue sint bona prioris siue posterioris modi, quamuis hæc vsuraria bona quouis modo à se alienet, qui accipit, non peccat, nec restituere tenetur : quamuis postea vsurarius ad inopiam veniat, nec habeat vnde soluat, dummodò habuerit, cùm alienauit.
11 Et multi casus per hoc soluuntur, vt de recipiente † dotem ab vsurario ex pecuniis vsurariis, vel ex partis per eas, de ac-
12 cipiente † dona ab eo, vel modo alio nullus horum tenetur, si, cùm accepit, propria bona habebat vsurarius, ex quibus

solu-

soluerer, quia non tenebatur restituere ex illis eisdem acceptis, nisi ex quibus vellet.

Quintò, cùm tamen † vsurarius non habet alia bona propria, vne soluat, præter ea, quæ ex vsuris acquisiuit, sunt multi qui dicunt, generaliter omnes, qui accipiunt ab eo, modo quouis, teneri ad restitutionem accepti. At Soto optimè cum distinctione procedit, *l.b.6. q.1. art.4.* Inquit enim dupliciter aliquem alienare sua. 13

Vno modo, cum rei propriæ diminutione; vt cùm dat, & non recipit, puta cùm donat alteri, cùm dat dotem filiæ, cum dat mercedem famulis, qui rem domini, suo labore, vel negotio, non augent, vt adulatoribus.

Altero modo, absque rei sui diminutione, vt qui emit: dat, enim vnum, & recipit æquiualens, & vt qui dat mercedem laborantibus in re sua, hi enim augent rem ipsam.

Iuxta hoc dico, quòd talis vsurarius, qui alienat modo priori, facit rem alienatam restitutioni obnoxiam. Vnde gener, [d] non potest † dotem accipere, & si accipiat, tenetur restituere, quamuis, cùm bona vsurarij restituenda, sunt incerta, possit ab Episcopo petere, vt sibi applicentur, vt dicit Nauar. *cap.17. num.180.* nec etiam potest donare, nec alere famulos, qui rem domini non augent; & hi tenentur restituere, nisi ignorantia excusentur. At verò, quæ posteriori modo alienant, non obligantur, nec sunt obnoxia restitutioni, cùm acceperit vsurarius æquiualens, vnde posset restituere, dummodò, vti diximus, non sit res vsu non consumptibilis, ex ipsa vsura accepta. Ab his excipit Nauarrus *loco allegato*, vxorem † vsurarij, quæ licet habeat propriam dotem, potest sustentari [e] ex bonis mariti etiam per vsuram acceptis, dummodò viuat moderatè, secundùm statum: nam prior est obligatio sustentandi vxorem, quàm alia debita satisfaciendi. Excipiuntur etiam filij, qui aliunde viuere non possunt, & serui rem domini augentes, & qui coacti sunt seruire ei. 14 15

ADDITIONES.

a *Quædam verò ex se fructificant.*] Vide Mol.d.326. num.5. Carbonem quæst.57. Ioan.Med.q.4.de rebus acquis. per vsu. pag.416.

b *Secundo loco videndum.*] Vide Carbonem loco citato, Ioan. Med.l.c.Syl Vsur.6.& 8.§.1. Mol.d.527.

c *De hæredibus.*] Vide Lopez p.2, cap.80, Carb.loc.c. Nauar, num.

num.278. Couar.l.3.c.3. num.7.var.resol.Mol.d.332. *Non tenentur* autem *hæredes vltra vires hæreditatis, si inuentarium confectum est*. Lopez l.c. Couar. num. 8. Vide Molin. d.3 num. 2.

d *Vnde gener.*] De genero, vxore, &c. Lopez c.71.p.2.N. à num.268.Mol.d.330. De dote Nau.c.17.num.271.

e *Potest sustentari.*] Quidam negant sustentari posse. V. Lopez cap.81.

Qui obligentur restituere ratione vsuræ. Et quid cum vsurario agendum.

CAPVT XXXVI.

SVMMARIA.

1 *Vsuraria bona qui non acceperunt, quando ad restitutionem teneantur, vt iudices & principes, aduocati & procuratores, necnon notarij, testes, factores.*

2 *Consilium item dantes, proxeneta, seu cursores vsurariorum an ad eandem restitutionem teneantur.*

3 *Vsurarius notorius & occultus qui dicatur, & quomodo vtroque absoluendus, n.4.8. & 11.*

5 *Absoluens vsurarium quando mortaliter peccet.*

6 *Testamentum in quo relinquitur vt vsuræ restituantur, sit irritum.*

7 *Sepeliens vsurarium in loco sacro, an, & quando sit excommunicatus, n.9.*

10 *Vsurarius an sit excommunicatus & reiiciendus à diuinis officijs.*

MVlti sunt, qui ratione vsuræ obligantur restituere. Nam non solùm qui acceperunt bona vsuraria, de quibus
1 præcedenti capite diximus, sed etiam alij, qui † nihil acceperunt, de quibus vide Syl.*ver.vsura.7.*

In primis iudices a & principes, qui repetentes vsuras vsurariis damnant, & iniqua sententia ipsis vsurariis bona adiudicant: hoc enim nullo modo fieri potest, estque iniquum eos, qui repetunt, non audire, & eis bona per vsuras ablata facere restituere, cùm in iudicio repetunt, & talia facientes obligantur restituere.

Similiter Aduocati b & procuratores, & qui scienter defendunt vsurarios, vt bona repetita consequantur.

Similiter notarij c cùm dissimulant vsuras, fingendo licitos co[ntractus]

contractus, vt, cùm vsurarius dat centum, ipsi scribunt centum & viginti, vt pòst possit vsuras repetere, tales obligantur restituere vsuras, quamuis non obligentur restituere illud pretium, quod pro tali contractu receperunt. Quòd si notarij [d] contractus facerent apertè vsurarios, peccarent, tamen non obligarentur ad restitutionem. Nam illi contractus sunt inualidi, nec vim dant vsurario ad repetendum, sed tales in vsu non sunt, sed priores, quibus vsura celatur.

Rursus, obligantur restituere testes [e], qui scientes, similibus contractibus fictis fidem adhibuerunt, & omnes hi in solidum obligantur, si vsurarius non restituit.

Rursus, etiam obligantur vsurariorum factores [f], id est, qui potestatem habent ab ipsis vsurariis exigendi vsuras, & dandi, alij verò, qui talem non habent potestatem, vt qui scribunt receptas pecunias, qui seruant, qui portant, non obligantur.

Rursus, qui dant † consilium [g] efficax alicui, vt fiat vsu- 2
rarius, & proxenetæ, seu cursores, qui faciunt pacta inter vsurarios & accipientem vsuram, omnes hi obligantur ad restitutionem: quamuis Syluest. distinctione vtatur: si enim solùm concurrant, vt vsurarius det ad vsuram, non obligantur; si verò concurrant ad hoc, vt vsuras exigant, obligantur. Eadem distinctio est Angel. *verb. restitut.* 1. §. 5. & videtur bona. Soto autem hæc distinctio non placet, *lib.6. q.1. art.4.* nam idem videtur concurrere ad dandum ad vsuram, & exigendum: nam si dat, planum est quod exiget. De proxenetis magis hoc videtur distinguendum: si enim nullum faciant pactum inter vsurarium & accipientem, sed solùm ostendant & inueniant vsurarium, aut eos, qui accipiunt ad vsuram, non videntur obligari, tamen periculosum est valdè tale officium, & vix liberum est à restituendo. Et hæc sunt satis de hac re.

Nunc autem, qualiter confessarius [h] se debeat gerere cum pœnitente vsurario, agere oportet.

Duplex igitur est † vsurarius, alter notorius, alter oc- 3
cultus.

Ille dicitur notorius [i], qui in iudicio per testimonia sufficientia conuictus est, vel qui in iudicio sponte confessus est vsuram, vel de ea damnatus est, vel factum est notorium, puta, quia publicè ad vsuras dat.

Quando verò quis dat ad vsuras, sed non se habet vt aliquis prædictorum, dicitur vsurarius non manifestus.

Quid igitur cum † manifesto sit agendum, habetur ex c. 4

quamquam, de vsuris, in sexto: nullus enim debet eum pe
catis absoluere, nec sacram impendere communionem, d
nec restituat vsuras, vel si non potest, det sufficientem ca
tionem, per pignora, vel per fideiussores. Quòd si, qui sol
vsuras non adest, exhibenda sunt his, qui pro ipso acq
rere possunt: v. g. procuratori, vel, si mortuus sit, hæredi,
similibus, vt suprà, de quo vide Sylu. *ver. vsu.* §. 5. si tamen
non adsunt, Episcopo, vel eius Vicario, vel proprio Co
fessario. Quòd si neutrum horum duorum potest præsta
vsurarius iuret se non posse, & cùm primum possit restitu
tum Nam si aliquid horum promittat ordine prædicto,
5 cerdos non debet † absoluere, aliàs peccat mortaliter, qu
ui, vsurarius dicat se in testamento relinquere, vt vsuræ
6 uantur: immò † debet testamentum esse irritum, nec
7 debet † sepeliri in loco sacro, & qui sepelit, ipso facto est
communicatus, vt ibidem in prædicto capite habetur:
confirmatur excommunicatio lata *Clem. 1. de sepult.* Exco
municatio autem reseruatur Episcopo, qui non debet ab
uere, donec satisfaciat læsæ parti.

8 Quòd si † vrget mors, nec vsurario vacat illa facere,
tamen propositum faciendi habeat, si posset, tunc confe
rius debet ab illo petere promissionem soluendi vsuras
facultatem dicendi, & reuelandi Episcopo talem promis
nem, vt postea Episcopus compellat eum, si vixerit, solu
vel hæredes: ita dicit Sylu. *verb. restitutio 6.* §. 1. Quando
rò mors non dat locum huiusmodi, sed solùm signa co
tritionis exhibet, quæ ad soluendum sufficiunt, tunc
9 soluatur, & in hoc casu, non esset † excommunicatus,
10 sepeliret, vt habet Syluester. Notandum autem, † vsurari
non esse excommunicatum, & ob id non esse reiiciend
à diuinis officiis, vt Syluest. benè notat, & Soto *lib. 6. qu*
art. 1.

11 Quando verò † non est manifestus, tunc non sic se ge
debet confessarius, sed potest absoluere vsurarium pro
tentem, & habentem propositum restituendi, dum ta
non comperiatur in aliis confessionibus proposuisse, &
seruasse, tunc enim expectanda esset restitutio, vt notat S
uester *verb. restitutio 6.* §. 1. Quòd si iste vsurarius est in m
tis articulo, quamuis melius esset non absoluere, nisi re
tuat cùm possit id facere, tamen non tenetur Confessar
id facere, & si ei est probabile, hæredes testamenti rest
turos, potest absoluere; cum verò non potest vsurarius
lis morte vrgente, aliquid facere, non est necessarium p

re illam promissionem cum licentia manifestandi: nam peccatum huius est occultum, nec credetur Confessario illum fuisse vsurarium, sicut credebatur, cùm notorius & manifestus erat.

ADDITIONES.

a *In primis iudices.*] Clem. vni. de vsuris. Carb. l. c. Nau. num.275.Mol.d.331.num.5.

b *Aduocati.*] Vide Nauar.l.c.Mol.loco citato.

c *Notorij.*] Vide Ioan. Medinam de restitutione vsur. q. 4. Bannes 2.2.q.78. art.3. Sot. lib. 6.in fine q.1.art.4. Anton.p.2. tit.1.c.9.Mol.d.31.num.6.Carbo.loc.cit.Lopez c.82.p.2.Nau. num.276.Sylu. Vsura 7.§.8.9.

d *Quod si notarij.*] Nisi hoc faceret in iis locis, in quibus Iudices ad soluendas vsuras debitores iniustè compellunt. Nau. l.c.Syluest.Vsura 7.q. 7.

Obserua. Si notarius in fauorem mutuatarij pecunia egentis, cui vsurarius gratis eam mutuam dare non vult, fictum instrumentum conscriberet, mortiferè quidem peccaret, sed sine obligatione restituendi. Nauar. Mol. l. c. immò Bannes loc. cit. *neque peccare* ait *Notarium, si solam rei veritatem explicet.*

e *Testes.*] Mol.num.7.loco citato.

f *Factores.*] Vide Molin. loco citato, num.8.Nau.num.266. Lopez p.2.c.82.

Deponens pecuniam apud vsurarium, quia aliàs pecunias habet ad fœnus exercendum, eo animo, vt pecunia custodiatur, non peccat: neque restituere tenetur: *si tamen sine graui necessitate deponat apud egentem, putans futurum, vt ea ad vsuras vtatur, peccat contra charitatem,* Molin. loco citato, num. 4. non autem contra iustitiam, vt quidam volunt. Vide D.Thom.2.2.q.78.art.4.ad vltim.

g *Qui dant consilium.*] Vide Lopez p.2.c.83.

Soto autem hæc distinctio non placet. Nec Mol.n.10.Vide Lopez cap.82.in fine.

h *Qualiter Confessarius.*] Vide Nauar. num. 279. Lopez cap.85.loco citato.

i *Ille dicitur notorius.*] Vide Nauar. num.380. Mol. d. 333. num.3.

Cognoscere de vsuræ crimine ad iudicem secularem spectat. Couar.lib.3.ver.c.3. num.1. Sylu. Vsura 9. in principio. Mol.loc.cit.num.1.

Declarare autem, an vsura sit crimen, & an in aliquo

contractu reperiatur, ad Ecclesiæ iudicium attinet: quæ spiritualibus & quibusdam etiam temporalibus pœnis (si hoc animarum saluti prosit) huic vitio fræenum iniicere potest, Mol. loco citato.

De pœnis vsurariorum, Mol. d. 334. Couar. loco citato, num. 2.

De accipiente ad vsuram.

CAPVT XXXVII.

SVMMARIA.

1 *Ad vsuram aliquem inducens ad dandum, an, & quando peccet.*
2 *Malum minus licet suadere, ne fiat maius.*
3 *Ad vsuram accipiens pro se, quando nullum peccatum, vel veniale tantùm, aut mortale committat? Et quid quando pro alio accepit, num. 5.*
4 *Mercator potest sumere pecunias, ad vsuram, & eis negotiari.*
6 *Vsurarij possunt permitti à dominis temporalibus. Meretrices quare permittantur.*
7 *Vsura est contra ius naturæ.*
8 *Vsurariorum pœna de iure Canonico remissiuè.*

1 LOngè distant, inducere aliquem ad dandum † ad vsuram, & accipere ab aliquo ad vsuram: prius enim nullum est peccatum, & nunquam licet, nisi, vt dicunt Innoc. *cap. super eo de vsur.* & Nauar. *cap. 17. n. 262.* cùm quis est in extrema necessitate positus a, in qua aliàs tenetur ei succurrere sub mortali peccato, & non succurrit: tunc enim, vt minus malum, petendum est ab eo, vt det ad vsuram. verbi gratia, est aliquis inter infideles, & occiditur, nisi det certum aureos, quos ille non habet præsentes, sed alibi habet, tunc si adsit illic mercator, qui eos possit præstare, tenetur sub mortali saltem mutuare: si autem nolit, potest ille alium
2 ad vsuram petere: licet enim suadere minus † malum, vt ne fiat maius: si enim mercator deliberatus est facere maius peccatum, quod est, non mutuare in tali necessitate, potest hic dicere, ne hoc facias, saltem minus fac. De hoc vide Soto *lib. 6. q. 1. art. 1.*

3 Accipere b autem † ad vsuram, non est ex se malum: nam qui accipit, solum mutuum petit, quod cum ille non vult nisi ad vsuram dare, iste eius improbitate vtitur, & eam

Cùm autem ob aliquam necessitatem accipit quis ad vsuram, nullum est peccatum, vt habet S. Thomas 2.2. *quæst.* 78 *art.* 4. Cùm verò nulla est necessitas, sed ob luxum vel vanitatem. Soto *lib.* 6. *q.* 1. *art.* 5. putat non esse nisi veniale, & idem dicit Caiet. nisi sit nimia prodigalitas, & notabile filiorum & rei familiaris detrimentum: tunc enim esset mortale, sicut prodigere pecunias.

4 Hinc patet solutio cuiusdam dubij: an possit † mercator sumere pecunias ad vsuram, & eis negotiari, quia plus negotiatione lucratur, quam sint vsuræ solutæ? Refert Soto, *loco allegato*; sanctum Thomam consultum de hoc à mercatore Florentino respondisse, non licere: Soto autem dicit esse licitum, & Caiet. dicit, tantùm esse veniale: & ego ita credo; puto enim, sanctum Thomam intellexisse de eo, qui potest aliunde habere pecunias, quibus negotietur: sic enim venialiter peccat, si tantùm accipit, nullum inducendo ad dandum sub vsuris. Quod autem dicimus de accipiente ad vsuram pro se, intellige etiam † de alio, qui pro amico suo accipit ad 5
vsuram: si enim aliquis rogatur ab amico vel noto, vt mutuet illi accipiendo ad vsuram, quam ille soluet, potest licitè, etiam in illius fauorem accipere vsuram.

De dominis autem [d] temporalibus permittentibus † vsurarios, sciendum est licitum esse permittere, sicut permittuntur etiam meretrices ad vitanda maiora mala, non tamen ob hoc conceditur vsura: nam permittere, est non punire, hoc autem non semper est peccatum, Deus enim etiam permittit peccata. Esset tamen graue peccatum, si ita permitterent vsurarios, vt accipientes ad vsuram cogerent ad soluendum, nec locum in iudicio darent repetentibus: est enim contra ius naturæ † vsura, ob id esset lex iniqua, quæ præciperet vsuras solui, & qui tale faceret, esset excommunicatus, vt habetur *Clem. vnica, de vsur.* Vide Soto *lib.* 6. *quæst.* 1. *art.* 1. Ius verò canonicum non permittit † vsurarios, immò pœnas infligit vndecim, quas vide apud Syluest. *verb. vsur.* 9. Hæc hactenus dicta sint de vsura in communi, nunc ad particularia descendamus.

(Margin numbers: 6 beside "De dominis autem…"; 7 beside "ius naturæ †…"; 8 beside "Ius verò canonicum…".)

ADDITIONES.

De hac re Mol. d. 335. Conrad. q. 47. D. Thom. Caiet. Bannes, Arragon. 2.2. q. 78. art. 4. Valen. p. 4. d. 3. q. 21. Sylu. Vsura. 7. quæst. 1.

a *Cùm quis est in extrema necessitate positus.*] Ita etiam Sylu.

 loco

loco citato. Explicat hoc Valent. loco citato, egregiè *Inducere ad minus malum duobus modis intelligi potest.* Primò vt sit remouere vsurarij animum ab illo homicidio, proponendo ei minus scelus, nempe vsuram. Secundò vt sit remouere eundem à malo illo, suadendo hoc secundum, non vt id simpliciter faciat, sed comparatiuè, nempe, si patraturus est flagitium, hoc potiùs patret. Primo modo hoc licet, nam voluntas proponentis fertur in vitationem criminis maioris, & in expositionem minoris. Secundò non licet, cum voluntas in affectionem minoris criminis dirigatur: quod fieri non potest sine eiusdem criminis approbatione, differt proponere à suadere, & consilium dare. Proponere minus malum sine consensu in ipsum, ad maius vitandum, fas est: nefas autem suadere, aut consilium dare, vt illud fiat cum hoc fieri nequeat absque consensu in illud: hinc disce, qua ratione conciliandæ sint dissentientes Doctorum opiniones: quorum alij Caiet. l. c. Gab. 4 d. 15. quæst. 11. art. 3. d. 14. Perer. d. 1. in capit. 19. Gen. negant licere minus malum consulere, vt maius euitetur. Alij Sot. l. 6. q. 1. art. 5. Mol. l. c. num. 1. dum malum in detrimentum tertij non redundet (Syl. l. c. ex c. duo 14. Caietan. v. Tyrannus) id aiunt. Videntur enim alij ab aliis discrepare solo modo dicendi. Qui negant, secundo modo: qui affirmant primo modo rem intelligere videntur. Vide Valen. l. c.

Gen. 16. Loth, qui filias Sodomitis obtulit, à quibusdam defenditur, à quibusdam improbatur. D. Io. Chrysost. hom. 43. in Gen. D. Ambros. lib. 1. de Abraham, c. 6. celebrant laudibus facinus Loth. D. Aug. c. 9. contra mendacium vituperat hoc factum docens, *non debere nos peccare, ne alij grauius in nos, vel in quoslibet peccent*, damnare videntur eundem Loth. Sot. lib. 6. q. 1. art. 5. Lyranus, Tostatus, Lippomanus in Caten. & Perer. loco citato.

Caietanus loco citato, excusauit Loth dicens, permissiuè dictum fuisse à Loth (quod Sot. negat) Abutimini illis, non imperatiuè; oblatamque fuisse eis minoris mali materiam, non autem inductos ad minus flagitium, vt maius effugerent, perpetrandum. Illud licet, hoc nefas est. *cum non sint facienda mala, vt veniant bona.* Rom. 1. Verum in commentariis in Genes. alia ratione excusat, & hæc excusatio placet Pererio. *Non obtulit filias Loth vt flagitio flagitium repensaret, sed, vt furentis populo impetum hyperbolica submissione frænaret:* eo modo, quo quis se daturus iratum hominem à se iniuria affectum, exhibet illi districtum gladium iis verbis.

En gladius, occide me: non vt occidat, sed vt iratus animus mitescat.

Pererius in D. Aug. sententiâ acquiescens peccasse Loth, arbitratur, inopinatoque illo, & graui periculo commotum id consilij, quod primum in mentem venit, ad scelus illud propulsandum cepisse arbitratur: hanc tamen culpam maximâ animi perturbatio, & ardens hospites à temeraria iniuria defendendi cupiditas minuit, atque extenuat.

Notabis, Sot. & Molin. l. c. citant pro superiori aiente sententia ex c si quod verius. D. Aug. 33 q. 2. hæc verba: Si facturus est, quod non licet, puta vel vxorem occidere, vel dimittere, iam faciat adulterium, vt non faciat homicidium. Si his verbis sequentia addideris, videbis D. Aug. ab illis dissentire: verba sunt hæc. *Quod si est vtrumque nefarium, non debet alterutrum pro altero perpetrare, sed vtrumque vitare.* vide Pererium l. c.

Notabis secundò: superiorem Diui Augustini sententiam haberi li. 2. de adul. coniug. c. 15. non autem, vt scripsit Sot. in li. Quæstionum in Exodum: vide ipsum locum, vel apud Gratianum c. si quod verius, 33. q. 2.

b *Accipere*, &c.] Licet petere mutuam pecuniam, non tamen sub vsuris. vide Val. l. c.

c *Cùm verò nulla est necessitas.*] Qui petit mutuam pecuniam ab vsurario sine rationabili causa, etiam si causa venialis sit, patrat p. m. ex genere. Valen. loco citato, columna vltima, Conradus loco citato, vide Molin. numero 2. 3. alij negant.

d *De dominis autem.*] Conradus q. 26. vbi quærit, an Iudæis licitè fœnus permittatur. De fœnore Iudæorum extat liber.

De Monte Pietatis.

CAPVT XXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Mons pietatis qui dicatur.*
2 *Montis pietatis quæ conditiones & leges esse soleant, quæque à Sede Apostolica sint approbatæ, n. 4.*
3 *Mons pietatis est licitus, & quare, n. 5.*
4 *Mutuare alicui obligando vt ipse sibi, cùm opus habuerit mutuet, est vsura.*

1 MOns pietatis, † *est quædam summa pecuniæ, aut rerum pecunia æstimabilium, quæ in pauperum refugium, vel diuite vno, vel multis, aut Principe, vel republica, aut alia communitate reposita est.* Ex hac pauperibus solet mutuari gratis.
2 Huius † conditiones seu leges esse solent.

Primò, vt detur mutuum ad breue tempus, puta, ad annum plus minusve, nec excedat, vt possit pecunia multis mutuari, & per eam multis subueniri.

Secundò, vt mutuetur sub pignore, ne pauperes in soluendo negligentes sint, & ne mons consumatur.

Tertiò, vt, si intra tempus signatum non soluatur mutuum, pignus vendatur, & detur monti, quod ei debetur, vt possit subueniri aliis, & reliquum pignoris domino restituatur.

Quartò, vt, cui mutuum datur, singulis mensibus, quibus mutuum acceptum possidet, eroget aliquam summam breuem & paruam pecuniæ monti, pro expensis, quas ministri faciunt. Hic dicitur mons pietatis.

Et quamuis olim [a] fuerit inter Doctores magna controuersia, † an sit licitus, quia videtur pro mutuo aliquid accipi, tamen Leo decimus Papa expediuit bullam, quæ habetur in Concil. Lateran. *sessione decima*, qua montem talem probat licitum esse, & ab aliis suis prædecessoribus approbatum confirmat, nec habere labem vsuræ; & excommunicat contrarium legentes vel scribentes: quamuis dicat melius esse, vt qui tales instituunt montes, etiam instituunt redditus peculiares pro expensis ministrorum. Vnde non possum non mirari Caiet. *in opusculo de monte pietatis*, & Sót. *l.* 6. *q.* 1. *art.* 6. qui contra istum montem inuehuntur, pace ipsorum dixerim, nimis audacter, & sine ratione; & ni fallor, qui deinceps tale diceret putarem esse excommunicatum. Meliùs Nauar. *super c.* 1. 14. *q.* 3. *& in summa c.* 17. *n.* 213. ipsum probat, & absque dubio probandus est, si fiat, vt à Sede Apostolica est
4 † approbatus.

Sunt enim tres conditiones necessariæ.

Prima, vt ex mutuo nihil lucri accedat monti, vltra id quod habebat.

Secunda, vt, quod à mutuatario accipitur, sit pro obligatione, qua mons obligatur mutuare indigenti, & pro expensis, quæ necessariæ sunt pro montis conseruatione, & hoc vocat Papa, pro indemnitate. Nam mons debet mutuare sic, vt non patiatur damnum.

Tertia, vt nihil accipiatur vltra expensas, & causas prædictas

dictas, quæ debent esse moderatæ, puta quantum necessarium est. Vndè, non sunt plures ministri in monte constituendi, quàm sint necessarij, nec aliæ expensæ superfluæ fieri debent, pro his enim accipere aliquid, vsura esset. Hunc autem † 5
montem sic licitum esse, ratio aperta probat.

Primò, si quis peteret à me aliquid mutuo, quod ego non possem ad illum mandare, quia v. g. absens est, nisi expensas aliquas faciendo, profectò licitum mihi esset, vltra mutuum pro expensis pacisci, quia hoc non est lucrari, sed resarcire damnum. Ergo non tenetur ipse mons, vel administrator illius propriis expensis alere eos, qui constituti sunt ad mutuandum. Præterea omnes dicunt, vt Caietan. *verb. vsura.* & Sotus *lib. 6. quæst. 1. art. 2. ad 4.* Gloss. 14. *q. 3. can. si fœnerauerís.* Panor. *cap. consuluit. de vsur.* Syluest. *verb. vsura. 2.* §. 12. quòd † mutua- 6
re alicui, obligando, vt ipse sibi, cùm opus habuerit, remutuet, est vsura, quia obligatio est appretiabilis pecunia. Cum ergo mons obligetur mutuare petenti, pro tali obligatione, aliquid potest exigere. Et per hoc soluitur argumentum illorum: dicunt enim, si quis diues vellet constituere aliquam pecuniam separatam ad mutuandum, non posset exigere expensas, quas facit in conseruanda illa: dico, non esse simile; nam diues hic non obligatur mutuare, cùm exigitur, sicut obligatur mons, nec illius pecunia tradita est in pauperum commune dominium, sicut est pecunia montis, benè tamen posset aliquis mutuare, exigendo expensas à mutuatario, vt in casu posito dicebam, cùm rogatus mutuat. Ex his ergo patet licitum esse, talibus existentibus conditionibus.

ADDITIONES.

De hac re Molin. d. 325. Carbo q. 55. Io. Medina quæst. 10. de rebus per vsuram acquis. Boninsegnius cap. 3. de montibus. Valen. p. 4. loco cit. Nauar. num. 213. contra Caietan. & Sotum.
a *Et quamuis olim.*] Vide Mol. Carb. l. c. & alios.

De aliis montibus, qui in vsu sunt in quibusdam locis.

CAPVT XXXIX.

SVMMARIA.

1 *Montes in quibusdam ciuitatibus constituti perpetui & temporales n. 3. & 5. & vt sint liciti, quæ conditiones sint necessaria n. 7.*

2 *Mons farinæ, gabellarum, decimarum, &c.*
4 *Mons fidei & recuperationis, & alij Romæ, n. 6. & 8.*
9 *Pensiones supra Montes impositæ, vendi possunt pluris, quàm emptæ fuerunt.*

1 IN quibusdam ciuitatibus solent etiam alij † montes constitui, à priore longè diuersi. Aliquando Princeps, Dominus, aut ipsa ciuitas, supra quosdam proprios redditus, solent summam pecuniæ accipere; & singulis annis octo, vel septem pro centum receptis reddere: v. g. Aduenæ huius vrbis solent domino reddere singulis annis decem millia ducatorum, ipse dominus aliquam partem vel totam hanc summam aliis dare constituit, recipiendo decem, pro centum, vel octo, singulis annis reddenda, talis summa annualis reposita pro soluendis his, dicitur mons, qui pro varietate redditum supra quos pecuniæ accipiuntur, denominari solet variis no-
2 minibus, vt † mons farinæ, mons gabellarum, vel decimarum, &c.

Solent autem isti montes in duplici esse differentia.

3 Quidam † perpetui, quando summa accepta non potest redimi ab accipiente, nec perit redditus cum vita dantis, sed manet hæredibus, vt qui dat centum, vt in perpetuum accipiat octo singulis annis, aut septem pro se & hæredibus. Ta-
4 lis est mons, qui Romæ dicitur † Fidei, à Clemente Septimo institutus, in quo septem pro centum dantur perpetuò.

5 Quidam sunt † temporales, quando dantur redditus solùm pro vita illius, qui summam monti imposuit: mortuo enim ipso, summa data manet apud montem, & talis est mons,
6 qui Romæ dicitur † recuperationis, à Pio quarto institutus, in quo duodecim pro centum dantur.

Est etiam tertia differentia, quæ in fine huius capitis ponitur, in qua montes sunt, reddentes decem pro centum. Isti
7 † montes secundum se sunt liciti, quia sunt ad modum census cuiusdam, aut perpetui, aut temporalis, tamen ratione alicuius circumstantiæ possunt esse illiciti.

Sunt enim aliquot conditiones necessariæ.

Prima est, vt talis mons verè sit redditus aliquis, puta, vel gabellæ, vel aduenæ, vel aliquid simile: si enim solum acciperetur pecunia, & pro centum receptis redderentur octo, vel decem, vel alia summa, nec talis summa esset supra aliquos redditus imposita, esset vsura: & in hoc, eadem est ratio huius montis & censuum.

Secun-

Secunda est, vt supra tales redditus non sit tanta accepta pecunia, vt non possit pro centum reddere illam quantitatem, quam dat; verbi gratia, mons habet redditus quatuor millium aureorum, ex quibus pro singulis centum dantur octo, non possunt plures pecuniæ assumi supra hunc montem, quàm possunt ista quatuor millia continere, singulis annis reddendo octo: tunc enim esset vsura, quia haberet rationem mutui.

Tertia est, si non sunt plures pecuniæ acceptæ, quàm mons possit singulis annis reddere, aut illa pars redditTuum, quæ monti exposita est, sed quando mons fuit primò institutus, tantos habuit redditus, qui potuerint ad reddendum octo pro centum sufficere, tamen postea accidit, vt redditus montis facti sint minores, nec possit mons iam pro centum reddere octo constituta à principio, tunc qui habent pecunias supra montem, non possunt plura accipere, quàm ille mons reddat pro centum acceptis. Sed hoc intelligendum est, cùm fuit obligatio facta, vt cùm montis redditus variarentur, etiam variarentur illæ annuales pensiones pro singulis centum; vt si minus redderet mons, minores essent, si plus, maiores. Cùm tamen non est talis obligatio, sed est certa summa constituta, in quocumque euentu, tunc licitè posset talis summa accipi, cùm quamuis plus mons fructificaret, non ob id summa illa augeretur.

Quarta est, vt pereunte monte, omnia pereant: debet enim esse sicut in censu, non enim census obligat, nisi dum res manet, supra quam est positus: sic istæ pensiones non debent durare, nisi durante monte. Vnde si casu aliquo periret ciuitas, dominus non teneretur reddere quicquam illis, à quibus suprà acceperat redditus talis ciuitatis; secus autem, si culpa ipsius periret, aut minueretur: tunc enim teneretur reddere pensiones. Ista conditio non est necessaria; nam potest nihilominus dominus montis obligare se ad soluendum in omni euentu, sed tunc augendum est pretium: nam obligatio hæc pecunia æstimabilis est.

Quinta etiam est, vt in monte temporali plus pensionis detur, quàm in monte perpetuo, in quo minor pensio datur, & ita fit de facto: nam in monte Recuperationis dantur duodecim pro centum, & in primo triennio non potest perire pensio, quamuis moriatur qui eam habet: immò post triennium admittitur protestatio ad vendendam pensionem, dummodo qui alienat, & vendit, superuiuat dies quadraginta, si malè habet, vel absens est: aliàs sufficit, vt ipse

com

compareat personaliter apud eum, qui acceptat protestationem.

Sexta est, vt Domini, Principes, & alij non instituant tales montes absque graui necessitate, & communi, præsertim Pontifices: nam per montes destruuntur res successorum, & possunt multiplicari, vt in inopiam redigantur: vt enim præsentes domini congregent summam magnam pecuniarum, non curant redditus alienare futurorum: & multo maiori causa, & grauiori debent imponi, & institui montes irredimibiles,
8 sunt enim Romæ † montes aliqui, in quibus non cessat pensio, etiam mortuo pensionario, tamen possunt redimi pensiones, & isti dant decem pro centum: alij verò redimi omnino non possunt. Hæc igitur necessaria sunt, vt isti montes liciti sint, de quibus parum aut nihil scriptum habetur apud Doctores, quia non sunt antiqui. Caiet. *verb. vsura in fine*, breuiter meminit horum, & approbauit.

9 Aduerte tamen aliquos solere vendere has † pensiones supra montes impositas pluris, quàm ipsi emerint, v.g. aliquis pro centum, habet supra montem fidei septem perpetua, vendit alteri pro centum & quindecim, similiter de aliis etiam temporalibus. Et hoc licitum est: nam iidem redditus, diuersis temporibus & locis, plus, minúsve vendi possunt: sicut qui domum emit, potest pluris vendere quàm emerit, dummodò tamen, quando venditur, tale pretium iustum sit, quod puto esse in talibus pensionibus: sæpè enim raritas reddituum emptibilium auget pretium aureorum.

ADDITIONES.

De montibus Thomas Boninsegnius, vide Carbonem lib. De monte Florentiæ, & Venetiis vsitato, D. Anton. part. tit. I. c. II.

De societate officiorum.

CAPVT XL.

SVMMARIA.

1 *Societatis officiorum Romæ origo, & conditiones necessariæ* n. 2. *& seq.*
3 *Socij officialis, an possint locare suos fructus certo pretio.*
4 *Socius cum officiali quomodo possit inire societatem* ... *quando*

quadam sorte, vt si alter intra sex menses moriatur, alteri detur sua pars secura.

5 *Socij cum officiali an possint sine vsura inire pactum, vt si ante sex menses moriantur, pecunia obueniat hæredibus, non officiali.*

6 *Socius officij partem an possit dare alteri tertio, & quæ conditiones sint necessariæ, num. 7.*

SOlet Romæ contractus communissimus versari, qui dicitur † societas officiorum, cuius origo & principium hoc 1
fuit, sunt enim in Romana curia multa officia, quæ redditus quosdam habent, quæ Papa vendit certo quodam pretio. Cum autem essent multi, qui non haberent tantam summam, vt possent soli vnum emere, concessum est à Pontificibus, vt simul cum aliis emant talia officia: & quamuis in vno sit officium, tamen pro rata socio vel sociis distribuantur redditus, puta, decem aut duodecim pro centum. Est autem officium temporale: mortuo enim officiali, manet officium in manibus Papæ, nisi officialis ante mortem per quadraginta dies renunciauerit alteri officium. Ista dicitur Societas officiorum. De hac societate extat consil. Nauar. *lib. 5. consil. 26.* quod aliquid huic loco lucem dare poterit.

Sunt tamen aliquæ † conditiones necessariæ ad talem con- 2
tractum, vt licitè fiat. Duæ priores sunt impositæ à Paulo quarto in bulla quadam super hoc, quæ ad nostras venit manus.

Prima est, vt suprà alia officia quàm Romanæ curiæ, non possint similes societates fieri: si enim fiant, tanquam vsurariæ censendæ sunt. Hæc autem conditio non est necessaria ad intrinsecam rationem contractus: non forsan posset idem fieri super alia officia Regalia, tamen quia id Papa prohibet, non fit.

Altera est, vt non admittantur socij vltra medietatem pretij ipsorum officiorum: solùm enim potest officialis dimittere socium vnum vel plures, vsque ad valorem medietatis inter omnes eos, suprà verò non potest. Et ista etiam conditio necessaria non est ex parte contractus; nam posset etiam vltra medietatem socios habere, tamen necessaria est ex præcepto Papæ. Vnde peccaret qui contraueniret, & teneretur ad restitutionem: nam Papa iudicat contractum, qui non sic fit, nullum.

Hæ duæ conditiones iam non sunt necessariæ, quoniam bulla Pauli iam reuocata est per Pium IV. qui solum decernit

nit ne fiant huiuſmodi ſocietates ſupra valorem officiorũ ſuper quibus fieri contigerit. Vltra has duas etiam aliæ duæ conditiones neceſſariæ ſunt.

Tertia enim neceſſaria eſt, vt ſocij non plus habeant reditus, quam obueniat ex officio. Vnde ſi officia non fructificant niſi octo vel nouem pro centum, non poſſunt ſocij habere duodecim; & in hoc eſt mirabilis abuſus, quia ſemper exigunt duodecim, cùm iam officia mutuo minus reddant, &
3 rariſſimè dent tot. Nec excuſantur iſti † ſocij hac fictione:
ſolent enim, poſtquam inierunt ſocietatem, locare fructus ſuos officiali pro tali pretio. Vnde ſi poſtea decreſcunt, ipſi tantumdem recipiunt, ſed hoc non excuſat: nam non locant pro pretio tunc exiſtente; hoc enim valeret, ſi pro pretio tunc occurrente locarent, & eſſet incertum, plus minúſve valituros fructus: nam tunc poſſet officialis lucrari aucto fructu: ſed non ſic faciunt: ſemper enim exigunt duodecim, quæ vix reddit officium hoc tempore. Adde etiam, cùm iſtæ ſocietates ſemper ſunt tantùm per ſex menſes, debent pretia conſtitui, quæ probabilia ſint illius futuri temporis, & quod magis eſt, non debent locari pro toto fructu, qui ſperatur, ſed pro minori: nam incertum minus valet certo & præſenti, nec ad id debet cogi officialis. Adde etiam, cum iſta officia ſint temporalia & incerta, non debent locari, ſed eſt mera ſocietas, & ſub tali titulo à Pontificibus probata: fructus igitur debent eſſe vniformes ſocio & officiali. Conſidera tamen quia qui habet officium, habet priuilegia multa, quæ non habet ſocius.

Immò eſt quarta conditio neceſſaria, vt cum iſta officia aliquam requirunt induſtriam, ſine qua tantos non facerent fructus, non poſſunt ſocij tantam partem recipere, quantam officialis, qui laborat vltra ſortem ſuam: ſecus ſi nihil induſtriæ poſtularent. Hæc eſt ſocietas verè officiorum.

Tamen humana auaritia, his non contenta, adinuenit
4 † quandam aliam lucrandi viam: cum enim hoc officium
pereat mortuo officiali, & cum eo pereant pecuniæ vtriuſque pro officio datæ, mixta fuit quædam ſors ſimul cum ſocietate: ſocius enim init cum officiali ſocietatem hanc, per ſex tantùm menſes, fitque pactum, vt ſi intra ſex menſes moritur prius ſocius, pars ipſius, quam ſupra officium habebat, obueniat officiali: ſi vero prius officialis moritur, quamuis officium pereat, dabit ſocio ſuam partem ſecuram, & ad hoc fideiuſſores dat: dummodo mors non ſit violenta: hoc enim factum eſt, ne alter alteri inſidiaretur. Quod ſi ſocius, per

quinde

quindecim dies ante sex menses finitos, protestatur se nolle tenere societatem, tunc non perdit partem, dummodo sex integros viuat menses. Ista sors licita est: nam nullam facit in alterutro inæqualitatem: vita enim incerta est: & sicut socius lucratur sua sorte centum ex alterius morte, qui in officio perit, ita officialis lucratur centum in officio, ex alterius morte præcedente, similiter mille, plura, pauciorave, iuxta partem socij supra officium. Iam igitur non est contractus societatis purus, sed cum sorte coniunctus, sed ista sors est supra capitale ipsum, & partem officij.

Adhuc tamen his auaritia humana non contenta, aliud inuenit lucrum: solent enim † socij hoc pactum cum officiali 5
inire, vt si, facta protestatione quindecim diebus ante sex menses finitos, statim his completis diebus, officialis non reddiderit socio suam pecuniam, teneatur deinceps inire societatem, reddendo eos fructus, quos ante dabat, sed socius erit absque periculo, ita vt, quamuis moriatur ante sex menses completos, officialis non acquirat sibi illius pecuniam, sed hæredibus socij obueniat. Iste contractus sæpè fit Romæ, sed tamen frequentissimè est vsurarius, quod ex duplici parte constat.

Primò, ex parte intentionis imponentis pœnam, non enim intendunt hanc apponere pœnam, vt suum capitale recipiant, quæ quidem intentio necessaria est in pœnæ appositione, vt suprà diximus: sed intendunt merum lucrum, & saluum habere capitale, desiderantque vt officialis non reddat, sed pœnam incurrat.

Secundò, etiam ex eo, quod officialis sæpè non potest reddere tunc, absque culpa sua, &, vt supra diximus, pœna non est exigenda ab eo, qui non habet vnde reddat bona sua, absque culpa sua. Quod si, qui talem imponit pœnam, rectam haberet intentionem, nimirum, quia vult sibi pecuniam societatis reddi, & etiam officialis non redderet culpa sua, tunc licitè posset talis exigi pœna: sed non puto has pœnas modo sic imponi. Ob id maximè dissuadendi sunt homines ab his contractibus, quos absque mortali peccato, & obligatione restitutionis non exercent. Possent etiam, eisdem seruatis conditionibus, petere & exigere ab officiali damnum emergens, quod incurrissent ex eo, quod officialis non reddit, dummodo in culpa sit non reddendi, & socius animum habeat recuperandi suum capitale, alias non licet, & dummodo damnum sit: nam solent sæpè isti, quando non redditur capitale, accipere eosdem fructus pro ratione dam-

ni, abſque periculo capitalis, quia dicunt non eſſe iam ſocietatem.

Adhuc tertium adinuentum eſt, nimirum locatio quædam partis officij ipſi officiali facta, de qua iam diximus.

6 Tandem quartum inuentum eſt, † dare partem officij alteri tertio: ver. gr. aliquis indiget pecuniis, nec habet qui mutuo det, accedit officiali, & petit, vt ad ſocietatem ſui officij admittat aliquem, & ipſe dabit fructus omnes, quos officialis daturus erat, & pariter ipſi lucrum obueniet ex morte ſocij; ita vt officialis ſeruetur indemnis, nec perdat, nec lucretur, iſte contractus licitus eſt: nam ſicut licitum eſt dare pecunias alicui, obligando ipſum, vt ſoluat damnum, aut lucrum ceſſans certum ex tali mutuo proueniens, ita poteſt obligare officialis illum tertium, vt ſoluat fructus, quos ipſe ſoluturus erat pro accepta pecunia, & lucrum etiam ipſi proueniet. Sic etiam licitum eſt ſuper domum propriam imponere cenſum pro tertio. Vnde contractus eſt duplex, primus eſt officialis cum ſocio, ſecundus officialis cum tertio. Sunt
7 tamen duæ † conditiones neceſſariæ, quæ vtplurimum non ſeruantur Romæ, ob id, eſt illicitus talis contractus.

Prior eſt. Non poteſt officialis plura ſupra officium ſuum accipere, quàm ſit valor medietatis officij ſui, at iſti ſumunt abſque menſura, in quadruplo, plus quam valeat officium: propterea Paulus quartus in ſua bulla optimè diſpoſuit, vt nullus admittere poſſet ſocietatem, niſi priùs obtenta Papæ ſignatura: nam ibi appareret, quàm oneratum eſſet officium.

8 Poſterior etiam eſt, † vt non plùs exigatur à tertio, quàm ſint officij fructus pro rata. Et in hoc eſt mirabilis abuſus: nam ſocij exigunt à tertiis duodecim pro centum, ſuper officia, quæ non dant, niſi quinque pro centum. Eſt talis contractus peſsimus, obligans ad reſtitutionem, quam primo loco tenetur officialis facere illi tertio, nam quamuis tertius det primo, tamen ex natura contractus obligatur officialis & eum indemnem ſeruare, & ſocius ſecundo loco tenetur officiali reſtituere, nec excuſantur ignorantia, quia eſt craſſa nimis: debent enim priùs quærere ſocij iſti, qui dant tertiis ſupra officia aliorum, an talia officia ſint onerata, adeo vt non poſsint recipere plura, & tenentur contractum cognoſcere, maximè, cùm Bulla Pauli quarti omnibus fuerit publicata, & quamuis ignorantia excuſet, id eſt à peccato, ſed non à reſtitutione facienda, cùm primùm conſtiterit, illicitum eſſe talem contractum.

Et eſt tertia conditio neceſſaria, vt quando faciunt hanc

ſocie-

societatem, dent totum capitale, & non accipiant solutionem anticipatam: solent enim dare quingentos aureos pro societate, & statim accipere pro fructibus quinquaginta: vnde non dant verè, nisi quadringentos quinquaginta. Vide bullam Pij IV. *Cùm sicut accepimus*, quæ nunc est in vsu.

ADDITIO.

De hac re Carbo q.54. Lopez c.66. Sot. q.6. art.2.

De aliis tribus speciebus.

CAPVT XLI.

SVMMARIA.

1 *Societas, in qua multi pecunias negotiationi exponunt simul cum labore & industria, quot requirat conditiones.*
2 *Societas, in qua vnus industriam ponit, & laborem, alius pecuniam; vel vnus partem pecuniæ & industriam, alius solam pecuniam, vt sit licita, quæ seruanda.*
3 *Societatis in contractu quomodo capitalis assecuratio fieri possit, & locatio fructus & lucri, vel assecuratio lucri.*
4 *Societas animalium quomodo licita sit, seruatis quibusdam.*

ALia est secunda † societatis species communis, putà, 1
cùm multi pecunias suas negotiationi exponunt, ita vt singuli pecuniam exponant, & simul laborem & industriam, in negotiationem necessariam adhibeant. Talis societas licita est, seruatis tribus conditionibus [a].

Prima est, vt negotiatio sit licita, & non contra iustitiam.

Secunda, vt singuli exponantur periculo perdendi de capitali suo, sicut exponunt se lucro. Vnde, quoties aliquis vult lucrum, & non exponere se periculo perdendi, nisi alius intersit contractus, de quo dicemus pòst, est iniusta societas, nec potest licitè acquirere.

Tertia est, vt lucrum proportionaliter diuidatur, pro portione pecuniæ expositæ, industriæ, & laborum: minus enim de lucro obuenit ei, cuius capitale minus est. Ista sunt manifesta.

Tertia alia † societas est quando labor & industria com- 2
munis non est, sed vnus industriam ponit vel laborem, alius pecuniam: vel vnus partem pecuniæ & industriam, alius solam pecuniam, de qua societate habetur *ff. pro socio, l. societatem.* Et quidem licita est, seruatis duobus.

Primum est [b], vt quisque sit expositus periculo perde suum capitale, ver. gr. qui pecuniam exponit, si fortè pe suo damno pereat: qui ponit vel laborem & industriam, casu nihil lucri obueniat, laborem perdat, salua manente cunia alterius.

Alterum est [c], vt in lucro diuidendo, computetur quan valeat labor & industria, & quantum etiam periculum valeat, quòd labor & industria semper perdatur, dum nihil lucri, at pecunia non; nam salua manere potest: & in hoc dicit Nauar. *cap.* 17. *num.* 255 quicquid velit Soto *lib.* 6. *d.* *q.* *art.* 1. Aduerte tamen [d] hîc, quòd contractui † societ
3 possunt adnecti alij duo, puta, assecuratio quædam capita sicut enim vnus potest capitalis assecurationem cum tertio cere, ita potest cum socio, dato iusto assecurationis pre potest etiam locare fructus, & lucrum pretio conuenienti, assecurationem lucri facere, & ita sentit Caiet. *Opusc.* 16. & Nauar. *cap.* 17. *num.* 155. quamuis Soto non id recip *lib.* 6. *q.* 6. *art.* *vltimò*, sed non videtur id negandum, dummo vt Caiet. dicit, non obliget socium ad tales contractus, berum relinquat, sicut & alium tertium.

4 Quarta † alia societatis species est animalium [e], cùm quis emit animalia, & aliis dat curanda, reseruata parte & est licita, seruatis quibusdam.

Primò, vt portio reseruata sit iusta: debet enim haberi laborum, industriæ, & expensarum illorum, quibus anima committuntur.

Secundò, vt animalia pereant ipsi domino, & non ipsis ciis tractantibus.

Tertiò, vt cùm absque negotiatorum culpa non habetur crum ex animabus, quia fortè non exponuntur animalia ri, vel aliis negotiis, tunc liberi sunt socij à lucro redde domino. Hæc omnia sunt clara & communia. Vide Con Xisti V. *de Societatibus ad salutem caput, quæ incipit, Dete bilis.*

ADDITIONES.

De contractu societatis multa à multis tradita sunt. V Syl. & alios Summistas v. Societas, Sot. lib. 6. q. 6. art. 1. 2. N c. 17. n. 251. Lopez lib. 1. de contract. à cap. 61. Angles in 4 Valen. q. 24. d. 5. Mol. à d. 411. Garzias de contract. Carbo q Barth. Med. lib. 1. c. 14. §. 27. D. Thom. & Caiet. 1. 2. q. 178. ad 5. Conrad. q. 91.

a *Tribus conditionibus.*] Vide Lopez c. 63. l. c. col. 6.

b *Primum est.*] Vide Molin.d.416.
c *Alterum est.*] Nauarri sententiam probat Mol.l.c.num.4. Lopez c.44.l.c.
d *Aduerte tamen.*] Vide Nau. n.253. Lopez c.65.l.c.Mol. d.417. n. 18. Val. p. 2. referens, hanc opinionem placuisse Romæ 1581.

Interdum illicitus esse potest societatis contractus cum contractu assecurationis : vide Sot. q.6. art.2. Mol.l.c.num.5. & Panor. in c.per vestras,de donat. inter vir. & vxor.num.11. & Bullam Sixti V.

e *Animalium.*] De hac Sot. Conrad.q.93. Sylu. Societas 2. Mol. d. 420. Nauar. num. 260. Lopez cap. 97. loco citato. Garzias.

Videnda est Bulla Sixti V. docens,quæ pactiones in Societatibus illicitæ sint, eius initium est (detestabilis auaritiæ.) Hanc constitutionem refert,& considerat Philiar.

De censibus. Quid census.

CAPVT XLII.

SVMMARIA.

1 *Census definitio.*
2 *Locatio & Emphyteosis quomodo differat à censu.num.3.*
4 *Census significationes.*

DE censibus vide Conr.*q.71*.Sylu.*vsura.2*.§.12.Soto *lib.6. de iust.q.5*. Henr. *quodlib.1. q.39*. Canonistas *super c. in ciuitate,de vsuris*.Ant.*2.p.tit.1.cap.11*.§.9. Miranda *in summa Concil. post Concilium Florent.* de hac etiam materia extat Bulla Pij quinti,quam refert Nauar.*in man.cap.17.num.133.* Igitur, inter alia de contractu censuum tractanda, illud primum est, quid sit [a] census. Vt autem in præsenti sumitur,videtur sic posse definiri. *Est † ius exigendi pensionem de re vtili alterius.* In qua definitione quatuor partes continentur. 1

Prima est *Ius*. Sumitur autem hîc ius pro facultate aliquid faciendi: sic dicimus dominum habere ius in seruum,scilicet habere facultatem imperandi ei secundum iustitiam. Est igitur census ius quoddam; quale autem sit, exprimitur in secunda particula, puta, *exigendi pensionem*. Vocamus autem pensionem, partem quandam vel fructuum vel pecuniarum, quæ alicui soluitur. Census igitur est facultas exigendi, se-

cundùm iustitiam, pensionem, seu partem quandam fructu vel pecuniarum. Vnde autem ista pensio sit extrahenda, e nitur in tertia particula, puta, *de re vtili alterius*, idest, fructibus, quos res aliqua apud alterum facit: debet enim res, quæ non sit vsu consumptibilis, qualis pecunia est: enim vsu consumitur; sed talis, quæ vsu non consumitur, fructificat, salua substantia: verbi gratia, habet aliquis mum, vel agros, vel alia fructificantia, & facientia ali prouentus; alius autem habet ius exigendi ab eo aliquam tem talium prouentuum; hic dicitur habere censum rem istius, quia tale habet ius.

Quarta particula est *alterius*, idest, res illa, vnde solutur, non debet esse habentis censum, sed soluentis ip
2 ad differentiam † locationis & emphyteosis: qui enim domum alteri, habet quidem ius exigendi ab eo pensio sed non dicitur tale ius, census, quia non transfert domi domus alteri, sed tantùm vsum, at verò qui habet censu per rem aliquam, non habet dominium eius, sed hoc apud soluentem pensionem. Et propter hoc etiam diff
3 † emphyteosi, in qua quis accipit pensionem de re, cu minium habet; sed vsus est alteri in perpetuum traditus.

Et ex hoc intelligitur ratio cuiusdam textus: nam *constitutus*, *de religiosis domibus*, condemnatur quidam bas, qui multis annis non soluerat pensionem de re, qu censu acceperat: condamnatur autem, vt omnia soluat, men vt prædium seu rem amittat: & tamen, si erat emph sis, prædium amittebat, & redibat ad eum, cui soluere nem tenebatur, vt habetur *l. 2. C. de iur. emphy*. Rationem tem huius rei dat Gloss. super illud cap. *constitutus*; nim quia in censu, qui soluit, dominium rei habet, at in emph qui soluit pensionem, non est rei emphyteoticæ dom Ob id, in hac, res reuertitur ad dominum, cui pensio ui tur, non in censu; quia ipse, qui habet, dominus est: cogendus est illic pensionem totam soluere. Est igitur ius exigendi ab aliquo pensionem aliquam, super re, cu minium apud ipsummet est.

4 Dices: quare dicitur † census c? Aduerte. Olim res ciuium recensebantur ab Imperatoribus, vt iusta fieret rum æstimatio, ad tributum soluendum, vt habetur *l. f. de censibus*; talis autem æstimatio dicebatur census. I men hoc ampliatum est, vt ipsa res familiaris, quæ batur, diceretur census. Et rursus tertiò, ipsum trib pensio, quæ soluebatur, etiam dictus est census: vnde

terrogabant, *an liceat censum dare Cæsari*, Matth. 22. Atq; his modis apud auctores hoc nomen vsurpatur: sed in præsenti apud Doctores, Theologos, & Iuristas, aliter sumitur, nempè quarto modo sumitur census pro ipso iure, quod est in accipiente pensionem, ad exigendum eam ab altero: & sic in præsenti sumitur, & à nobis hoc modo census definitus est.

ADDITIONES.

Lopez lib. 1. à c. 54. vsque ad 60. Corona p. 2. pag. 49. Boninsegnius libello de negotiationibus, Ang. in 4. p. 2. Carbo q. 58. de restitut. Ioan. Med. q. 11. de rebus per vsu. acquis. Couar. l. 3. var. resol. c. 7. Mercatus, Barth. Med. lib. 1. c. 14. §. 26. Albornozius lib. 2. de contract. Valent. q. 22. d. 5. Mol. d. 381. vsque ad 396. Garzias d. c. 26. vsque ad 29.

a *Quid sit*, &c.] Vide Val. loc. cit. p. 1. Mol. d. 381. Lopez c. 54. Carbon. l. c.

b *Quare dicitur census.*] Vide Mol. l. c. num. 1.

Henr. qui quodlib. 1. q. 39. & Innoc. qui in cap. In ciuitate, concedentes institutum censum licitè emi, & vendi posse, negant posse emi & vendi, dum recens instituitur, reiiciuntur à Couar. lib. 3. var. resol. c. 7. num. 2. à Io. Med. l. c. q. 12. à Sot. lib. 5. q. 5. art. 1. & à Val. l. c.

Quotuplex sit census.

CAPVT XLIII.

SVMMARIA.

1 *Census resignatiuus & consignatiuus.*

2 *Census perpetuus qui est redimibilis vel irredimibilis, & Temporalis, qui est ad tempus certum, vel incertum.*

3 *Census fructuarius & pecuniarius.*

NVnc diuisiones & modi censuum horum considerandi sunt; nec omnes diuisiones in medium proponemus, sed principales, & de quibus minus est dubium.

Primò quidem diuidetur † in resignatiuum & consignatiuum. 1

Resignatiuus est, cum quis rei suæ dominium ad alterum transfert, retenta sibi aliqua fructus pensione; & de hoc censu erat illud *cap. constitutus*, superiùs allegatum.

Consignatiuus est, cùm quis, retento dominio rei suæ,

partem aliquam fructus in alterum transfert. Tales cen- modo in vsu sunt.

2 Horum † autem quidam sunt perpetui, quidam tempora-

Illi dicuntur perpetui, cùm quis habet ius supra rem ali- ius, & hæredes ipsius, exigendi pensionem: & non solùm i- sed etiam eius hæredes, vel illi, in quos tale ius transtulerit.

Temporales vero sunt, qui ad tempus quoddam sunt, postea cessant.

Secundò, perpetui sunt in duplici differentia. Quidam re- dimibiles, quidam irredimibiles.

Redimibiles sunt, cum, qui soluit pensionem, potest se li- berare à soluenda ea, reddendo pretium illi, qui habebat cen- sum, quo ipse talem emerat censum.

Irredimibiles verò, cùm non potest pretio se liberare pensione soluenda. Aduerte autem, quod non dicuntur irre- dimibiles, quia censuarius non possit se liberare à pensione ipsam pretio redimendo: nam si velit, & acceptet is, qui su- pra eum censum habet, potest se redimere; sed dicitur irrede- mibilis, quia censuarius non potest secundum iustitiam co- gere alterum, vt pretium acceptet pro redimenda pensione sed post decretum Pij Quinti omnes census sunt redimibi- les. Similiter in redimibili intelligas; potest quidem num- quam redimi, & manare in hæredes, ob id dicitur perpetuus tamen si censuarius velit, potest cogere alium, vt pretium ac- ceptet, ad pensionem redimendam: atque ob id dicitur rede- mibilis.

Rursus tertiò, temporales sunt in duplici differentia, qui- dam ad tempus incertum, quidam ad tempus certum.

Illi, qui ad incertum tempus sunt, aliquando sunt pro vita alterius, vel vtriusque, & dicuntur vitalia: vt, qui habet ius exigendi pensionem ab aliquo, vel de re alicuius, dum alter vel vterque vixerit, quod tempus est incertum. Aliquando non est ad vitam, sed ad alium terminum incertum, vt, dum quis hæreditatem consequutus fuerit, vel aliquid obtinuerit. Simi- liter, qui ad tempus certum sunt, aliquando sunt ad modicum tempus, vt, cum sunt ad annos aliquot infra decem, aliquando ad non modicum, vt, cùm ad decem aut suprà.

3 Rursus quartò. Omnes hi aut sunt † fructuarij, aut pecu- niarij.

Fructuarij, cum pensio est aliqua pars fructus rei sup- quam est census.

Pecuniarij, cum est aliquod pecuniæ pretium taxatum: & hi sunt in vsu magis, quàm illi fructuarij. Omnes isti cen-

dicuntur reales, quia impositi sunt super rem aliquam, puta domum, agrum, prædium, vel quid simile, & hos comprehendit definitio census posita. An vero sit census personalis, solum impositus super personam, absque vllius rei vtilis obligatione, dicendum est postea.

ADDITIO.

Vide Carbo. l. c. Mol. d. 383.

De emptione & venditione censuum.

CAPVT XLIV.

SVMMARIA.

1 *Census an sit licitus ampliando, & n. 4. cum seq.*
2 *Census iam facti an possint licitè vendi & emi.*
3 *Temporis tractu non firmatur, quod ab initio iure non subsistit.*

Tertio loco, nunc perscrutandum est, † an licitè possit quis vendere tale ius alteri super res suas, & licitum sit alteri emere. 1

Dico primò a; absque dubio faciendum est, talem contractum ex natura sua licitum esse, posseque vnum vendere, alterum autem emere. Potestque hoc probari ex auctoritate multorum Doctorum, qui id affirmant, inter quos sunt Hostiens. *cap. in ciuitate, de vsur.* Sylu. *ver. vsura. 2.* §. 12. Conrad. *q. 52.* Sot. *lib. 6. de iust q. 5. art. 1.* Nauar. *super c. 1. 14. quæst. 3. in fine, & in summa sua cap. 17. n. 234.* Hoc etiam alij multi tenent.

Ratio autem est aperta, primo quidem ex *Inst. lib. 2. tit. 4. de vsufruct.* vbi habetur, posse aliquem legare alteri vsum vel vsumfructum rei, idque etiam facere aliis stipulationibus & pactionibus. Potest ergo vendere.

Probatur etiam secundò: Si iste contractus esset ex se illicitus, sequeretur, quod nullis appositis circumstantiis posset fieri licitus, quia, quod ex se malum est, nulla potest conditione apposita fieri bonum: hoc tamen asserere, esset temerarium, nam extrau. Martini IV. & Calixti III. *tit. de empt. & vend.* approbantur isti contractus, quibusdam appositis circumstantiis.

Præterea tertiò, in isto contractu est materia vera venditionis & emptionis, ergo potest fieri emptio vel venditio. An-

recedens probo: nam ius exigendi fructus, est pecunia æ-
mabile, ergo licitè potest vendi & emi.

Vnde non sunt audiendi aliqui Canonistæ, inter quos
2 Innoc. *super cap. in ciuitate, de vsur.* qui dicunt † census i
factos posse licitè vendi & emi, vt, si ego habeo censum su
aliquem fundum, possum vendere alteri, tamen non lice
nuò constituere illos per venditionem & emptionem: q
dicunt, quod tunc pecunia emitur, quod non licet. Sed falli
tur isti, vt bene dicit Syluest. *loco allegato:* nam non emi
pecunia, sed ius exigendi pecuniam vel fructus: & est ar
mentum contra istos: nam si non licet denuo census con
tuere, ergo nec licebit factos vendere: nam ij de nouo cen
constituti sunt, priùs quàm venderentur alteri. Quòd si à pr
cipio essent illiciti, etiam essent postea, per regulam iuris,
firmatur tractu † temporis, quod ab initio iure non subsistit.
igitur contractus, iste, quo census emitur & venditur,
nouus, siue antiquus, ex natura sua licitus.

4 Dico secundo in particulari: Emptio seu venditio † ce
sus perpetui, tam redimibilis quàm irredimibilis, licita est
natura sua. Et quidem de perpetuo irredimibili minor
ambiguitas, quia est pura emptio & venditio iuris, supra f
ctus alicuius rei, potestque vendi fructus seu vsusfructus.
De redimibili autem non est tam certum, an liceat: tamen
iam certum est: nam emptio ista non est nisi cum pacto re
uendendi; qui enim emit censum, obligatus manet, vt q
ties venditor velit reddere pretium, quod ab emptore ac
pit, teneatur ius ipsum iterum vendere, quod vocant ven
torem redimere censum, id est, iterum emere. At contract
emptionis, cum pacto de retrouendendo, ex se licitus est; ig
tur talis census licitus erit, nisi aliqua apponatur mala circu
stantia. Quamuis autem hoc ita sit, spectata natura contra
ctus, tamen propter suspicionem vsuræ prohibitus est à Pio
vbi suprà, per Bullam, *Cùm onus*, census irredimibilis: p
batus vero redimibilis.

5 Dico tertiò, † Census temporalis licitus etiam est: si
enim ius exigendi pensionem perpetuam, pecunia æstima
le est, ita etiam ius exigendi ad tempus aliquod. Licitè ig
potest emi & vendi, dummodo adsint conditiones, quæ p
ea exponentur.

6 Dico quartò, non solùm emptio † census fructuarij,
etiam pecuniarij licita est: & ratio est, quia fructus rei
æstimabiles pecunia: sicut ergo licet dare fructus, ita eti
licet dare pecunias pro redditu. Hæc sunt quæ ad iustiti
co

contractus huius pertinent, si secundum se & suam naturam consideretur.

ADDITIO.

a *Dico primò.*] Vide Val.l.c.Cou.lib. 3.var.ref.c.7.Conrad. à q.73.Mol.d.385.n.6.

De necessariis ad iustitiam contractus huius secundùm se.

CAPVT XLV.

SVMMARIA.

1 *Census perpetuus, tam redimibilis, quàm irredimibilis, vt sit licitus, quæ sint necessaria.*
2 *Mutuum differt à censu.*
3 *Census non necessariò requirit rem certam & signatam, cuius fructus vendantur.*
4 *Censum redimere quis potest reddendo pretium per partes.*

ALiqua sunt necessaria, vt emptio aut venditio censuum, etiam secundum se, licita sit.

Et quidem ad † censum perpetuum, tam redimibilem, quàm irredimibilem, hæc necessaria sunt. 1

Primum est, vt verè sit apud venditorem res illa, cuius fructus venduntur; aliàs enim esset fictus contractus, ob id iniustus, & vsuræ proximus, immò verò vsura, vt vult Pius V. in bulla citato.

Secundum, vt reddat verè illos fructus, in quo ius emitur. Si enim non reddit tot, quot venduntur, iniusta est, quia venditur, quod non est: aut minus eo, quod est: vnde, vt in eadem bulla decernitur, suprà rem non reddentem fructus, saltem tot, quot venduntur; aut reddentem quidem, sed aliis censibus venditos, non licet nouum imponere censum, eadem ratione, quia facta est emptio.

Tertium, vt si res illa pereat, vel fructus eius pereant, absque culpa venditoris, tunc emptor non possit percipere fructus: cùm enim sit emptio quædam, iste contractus debet leges obseruare emptionis: in emptione autem, si res empta perit, damno emptoris perit. Cum ergo venditor census ius in fructus rei suæ vendiderit, qui emit, debet suo emere periculo: cum enim fructus perit, ius in fructum etiam perit: idemque censendum est, si res minores facit fructus, quàm census impositus valeat.

Quartum, vt pretium sit iustum.

Ad iustitiam autem pretij sunt computanda ista, quantitas fructus venditi : vt, si sunt decem, aut octo, aut quinque: plura enim magis valent.

Rursus perpetuitas : nam octo perpetua singulis annis, absque pacto redimendi magis valent, quam decem temporalia, aut cum pacto redimendi, sicut res empta absque pacto retrouendendi, magis valet, quàm cum pacto retrouendendi.

Rursus certitudo fructuum : minus enim valent decem incerta, quam octo certa : vnde quo magis fructus sunt firmi & securi, eo maius debet esse pretium, quo venduntur.

Quintò, qui emit censum, non debebit obligare venditorem, vt redimat seu reemat : nam tunc videtur mutuum virtuale cum lucro, postquam percepit emptor fructus, saluo capitali. Quamuis autem hoc quintum non sit simpliciter necessarium, ex sola natura rei, quia adhuc cum tali obligatione
2 differt iste contractus à † mutuo: cùm in censu emptor subeat periculum perdendi capitale, si pereat res, supra quàm est census, in mutuo autem hoc periculum non sit, tamen iudicandum est necessarium, quia talis esset periculosus contractus: ob id ab omnibus Doctoribus obseruandum in tali contractu ponitur. Ista sunt quæ ad iustitiam huius contractus necessaria sunt, si secundum se iudicetur contractus.

3 Non tamen necessarium est suaptè natura, vt † sit aliqua res certa & signata, cuius fructus vendantur : nam sicut quis potest vendere ius in fructus cuiusdam rei suæ, ita etiam potest vendere ius in fructus totius rei suæ, quamuis frequenter modo soleat certa res signari : immo debeat ex decreto eiusdem Pij quinti, qui vult, vt res censui subiecta nominatim certis finibus designata sit.

4 Rursus, non est necessarium, vt venditor in † censu redimibili habeat facultatem redimendi censum, reddendo pretium per partes : nam sicut licitus est contractus, cùm quis vendit cum pacto retrouendendi, vt totum pretium, & non per partes reddat, ita etiam in censu, quamuis posset fieri illud pactum sic redimendi, sed tunc pretium, quo census emitur, decrescere debet, sicut decrescere solet, cùm apponitur pactum retrouendendi. Nec obstat huic, quod in extrauag. Martini & Calixti apposita est conditio redimendi etiam per partes : nam Pontifices non dixerunt id esse necessarium, sed contractum cum tali conditione narratum approbarunt, oppositum tamen non damnantes.

ADDI

ADDITIO.

De hac re Carbo loco cit. Valent. p. 6. Mol. d. 389. fusissimè, Lopez lib. 1. à cap. 57. & 58. Coro. loco citato.

De iustitia emptionis censuum, vt modò fit.

CAPVT XLVI.

SVMMARIA.

1 *Census qui fit cum assecuratione fructuum obligando ad illorum certitudinem omnia venditoris bona, simul cum persona & fideiussoribus, est licitus, cum num. seq.*

2 *Emens cum pacto retrouendendi, pacisci potest de assecuratione.*

3 *Census conditiones per extrauag. Regimini 1. & 2. de empt. & vendit. quibus necessaria sint.*

HVmana † cupiditas, simplici emptione censuum non 1
contenta, timens periculum fructuum rei, quia contingit rem sæpè perire, aut sterilem fieri, & tunc nullos vel paruos facere fructus, excogitauit modum, quo tale effugeret periculum: petit enim à venditore, vt fructuum assecurationem quandam faciat, obligando alia omnia sua bona, suamque personam; immò duos aut tres fideiussores adhibendo, qui se, suaque bona mobilia, & immobilia obligent ad certitudinem illorum fructuum, ita vt, si casu aut euentu aliquo res, supra quam census est impositus, pereat, aut ipsius fructus, tunc ex aliis bonis extrahatur, vnde pensio census soluatur, & istum vocant hypothecationem personæ & bonorum: non enim bona hypothecantur ad securitatem rei tantùm, puta, quod res illa sit venditoris: aut ad fructuum solutionem, sed etiam ad certitudinem fructuum. Hunc autem contractum ex se licitum esse, si adsint debitæ circumstantiæ, nullus vel mediocriter doctus dubitare debet. Et hoc probatur,

Primò, nam licet alicui † ementi domum aliquam cum 2
pacto retrouendendi pacisci cum venditore de assecuratione domus, dum apud emptorem manserit: sicut poterat cum tertio, dummodo pretium talis essecurationis soluatur: talis est iste census redimibilis perpetuus cum ista hypothecatione, quæ est assecuratio quædam. Vnde si emptor soluat venditori pretium iustum, licet id facere. Similis assecuratio

ratio potest esse in simplici venditione, absque pacto retrouendendi, nec vlla hîc apparet vsura: nullum enim est mutuum, cùm venditor non cogatur pretium reddere, aut redimere: quòd si vitium aliquod intercedere potest, id est iniustitiæ, puta, cùm non est iustum pretium, hoc tamen posito, licitus est contractus.

Probatur secundò, & hoc augumentum est validissimum. Nicolaus Papa III qui fuit parum ante Calixtum III. & post Martinum IV. anno 14, o. Bullam edidit ad petitionem Alphonsi Regis Arragoniæ, in qua approbauit huiusmodi contractus, qui fiebant in regnis Siciliæ, citra & vltra Pharum: & statuit licitos esse, & absque peccato posse exerceri, exprimit istas obligationes & hypothecationes bonorum stabilium & mobilium, ad censum firmandum, & alias pactiones de quibus inter se contrahentes hi conueniunt. Et nota, has obligationes non esse alias, quàm eas, quæ modo fiunt: nam istæ sunt antiquissimæ, & vincunt memoriam ferè hominum. Non ergo dubitare licet, hos contractus ex se licitos esse, aliàs nulli hominum licerent. Idem censendum est de his, apud quos consuetudo talis iam viget similes contractus faciendi. Nec huic obstant illæ † extrauagantes Martini & 3
Calixti, in quibus continentur aliquæ conditiones his contractibus, qui modò fiunt, contrariæ. Nam ibi ponuntur tres circunstantiæ.

Prima est, vt res certa signetur, supra quam census constituatur, & hæc solùm maneat obligata censui, non alia bona.

Secunda, vt, hac pereunte, venditor non obligetur soluere censum.

Tertia, vt liceat venditori per partes redimere, si velit.

Quarta, vt emptor totum pretium, quo censum emit, soluat venditori statim ac emit. Istæ conditiones illic exprimuntur, sed scio, non esse tanquam necessarias à Pontificibus probatas, sed apud illos, qui Sedem Apostolicam consulebant, quia tales tunc fiebant contractus, eos sic narratos Sedes Apostolica approbauit, non tamen voluit damnare contractus in quibus aliter fiebat.

Quæ toto hoc cap. dicta sunt, intelligi debent secundùm ius naturæ: modo enim post extrauag. Pij V. non licet facere conuentiones ad casus fortuitos obligantes: nam, licet fieri possint assecurationes & fideiussiones, non tamen tales, vt, re censui subiecta pereunte ex casu fortuito, teneatur censuarius censum soluere. Item sunt necessariæ quatuor illæ conditiones, tertia excepta, de qua non fit mentio in Bulla Pij V.

ADDITIO.

Vide eos, qui superius relati fuere.

De necessariis ad huiusmodi contractum.

CAPVT XLVII.

SVMMARIA.

1 *Census ad contractum, vt modò fit, quæ sint necessaria, & num. seq.*
2 *Census potest imponi super fructuum valorem, qui respondet valori rei.*
3 *Pretium census iustum an, & quomodo cognoscatur, cum n. seq. 4.*
4 *Census illi, in quibus decem emuntur pro centum, quando non sunt reprobandi.*

QVæ igitur † ex natura rei necessaria videntur ad iustitiam huiusmodi contractuum, vt modò fiunt, ista sunt. 1 Primò, vt sit res aliqua, supra quam imponitur census, siue sit determinata aliqua res, siue non, vt cùm quis supra omnia sita bona in communi census imponit.

Secundò, vt sint verè illi fructus, aut expectentur, qui venduntur, vel in quos emitur ius. Vnde supra domum fructificantem quinque aut sex, non potest imponi census exigendi octo vel decem. Nec in hoc consentio cum Soto: vult enim hoc non esse necessarium, sed posse tales census imponi, quamuis res minus fructificent, quia iste Doctor putat censum imponi super personam directè: est enim ius exigendi à persona, res autem illa potiùs est velut pignus. Sed istud mihi non placet: quamuis enim crediderim ex natura rei posse censum imponi super personam: tamen isti, qui modò fiunt, non sunt huiusmodi, sed super res: nam vendens vendit ius, quod habet supra fructus, aut eorum partem suæ rei, & tunc non potest vendere, nisi quod habet. Vnde non licet censum imponere supra fructuum valorem, vt tenet Syluest. *loco citato* cum communi Doctorum sententia.

Censum imponi posse super personam multi planè negant. Et Nauarrus quidem *in commentario de vsur. num.* 80. *& seqq.* ita demonstrat, vt contrariam sententiam planè euerterit & destruxerit.

Nec putes me velle dicere, non posse imponi † censum 2 super

super fructuum valorem, qui respondent valori rei, verbi gratia, domus aliqua valet mille, & reddit solùm quinquaginta, quibus respondent quinque pro centum, nolo dicere, non posse imponi censum, septem aut octo pro centum, nam potest imponi, sed volo dicere non posse censum imponi supra valorem quinquaginta: illud enim non est necessarium: nam illa quinque minus valent emptori, qui non emit nisi fructus, non autem rei substantiam, ob id dat minus pro eis, quàm valeant venditori, qui simul habet dominium rei. Hoc igitur modo secundum est necessarium.

Tertium etiam necessarium est, vt venditor non cogatur ab emptore, ad redimendum censum, nam tunc videretur mutuum virtuale.

Quartum, vt illa bonorum hypothecatio non sit talis, vt venditor nullo modo possit, absque emptoris facultate, rem aliquam vendere, aut alienare: hæc enim esset iniusta obligatio, cum plus multo valeat ista obligatio, quàm communiter ab emptoribus pretium soluatur. Sufficiet, vt res, supra quam census imponitur, sic obligata maneat, reliqua verò bona hypothecentur, vt, dum in potestate venditoris sunt censui assecurationi sint obligata.

Quintum etiam necessarium est, vt pretium sit iustum: sed

3 † quomodo iustum pretium cognoscatur, non est facile explicare. Aduerte tamen aliqua.

Primum est, non solùm ad cognoscendum iustum pretium attendenda est quantitas pensionis, quæ emitur, sed valor assecurationis, qui per hypothecationem fit: nam vtrumque emitur; assecuratio autem, tanto minus valet, quanto fructus est certior, & tanto magis, quanto fructus est periculosior. Ex quo sequitur, non oportere esse solicitos, inquirendo an fructus sit certus necne: nam idem ferè est pretium pro vtroque, puta pensione & assecuratione, siue fructus sit certus, siue incertus: nam si fructus est incertus, tunc datur minus pro pensione, plus pro hypothecatione; si verò certus, contra, stante eodem pretio; verbi gratia, do centum pro pensione octo cum hypothecatione, si pensio est incerta, tunc do sexaginta pro octo, quadraginta pro obligatione & assecuratione; si verò est certior, tunc do octoginta pro pensione, viginti pro assecuratione.

Secundum est, regula dignoscendi pretium in censibus, vt conscientiæ ementium possint quiescere, triplex est.

Prima est, lex Principis. Cùm enim lege pretium taxatum est

eſt,tunc illud pro iuſto eſt habendum : vnde modò in Hiſpania lege regni ſancitum eſt , vt vnum ematur quatuordecim, & decem pro centum quadraginta in cenſu perpetuo redimibile.& vtinam alij Principes id facerent.

Cùm tamen iſta lex non eſt , altera regula eſt conſuetudo communis apud diuites & inopes , ſic vendendi cenſus. Cùm enim ſit cenſus emptio quædam , in emptione pretium iuſtum, aut ex lege,aut ex communi conſuetudine ſumitur, non ex huius vel illius hominis arbitrio , aut inopia : ſæpè enim pauperes coguntur viliſſimo pretio vendere , nec tale pretium iuſtum eſt. Ex hoc infero vnum, non eſſe reprobandos † cen- 4
ſus illos, in quibus decem emuntur pro centum, cùm conſuetudo viget communis talium venditionum, vt fit in Marchia, Sicilia , & aliis locis. Quamuis enim melius & tutius eſſet, octo accipere pro centum , tamen non debent damnari qui decem emunt pro centum in perpetuo redimibili : & hoc probatur argumento irrefragabili : nam Nicolaus in illa Bulla concedit , vt decem emantur pro centum , etiam cum hypothecatione omnium bonorum , dummodo non excedatur ille numerus denarius : & quamuis hoc conceſſerit , & probarit pro Sicilia intra , & extra Pharum , tamen idem cenſendum eſt in illis locis , vbi talis viget conſuetudo.

Deficiente autem lege , & conſuetudine , tunc tertia regula eſt ſeruanda , ſimilitudo locorum ad loca in quibus eſt lex, vel conſuetudo : nam cùm ſint ſimiles regiones , quantum ad rerum pretia & res ipſas , poteſt ſimile ſeruari pretium, licèt contractus talis in vſu non fuerit. His igitur viis pretium iuſtum dignoſcitur, quo ſeruato ſimul cum aliis conditionibus dictis , tales contractus cum hypothecationibus liciti ſunt.

De quibuſdam circumſtantiis in cenſibus appoſitis.

CAPVT XLVIII.

SVMMARIA.

1 *Pœnam in cenſibus apponere vt ſit licitum , quæ ſint ſeruanda.*

2 *Cenſus perpetuus redimibilis,an & quomodo fieri poſſit cum pacto,ne per tale tempus redimatur,num.3.Et cum conditione,*

ditione, (non autem pœna) nisi intra certum temp
redimatur, vt maneat irredimibilis num. 4.
5 *Census emptor, an & quando pensionem possit reuocare*
pretium, quo censum augeat.
6 *Census in emptione an possit fieri anticipata solutio.*

SOlent aliæ circumstantiæ his censibus addi.
1 Quarum vna est † pœna, nimirum si venditor per du
vel tres annos pensionem non soluerit, possessione, sup
quam est census, spolietur, apponere autem pœnam licitu
est ex natura rei, & ita in lege Tauri [a] 68. apud Hispan
sancitur: tamen vt iustè exigatur ab emptore, duplex e
conditio necessaria.
Vna, vt culpa venditoris intersit, puta qui culpa sua n
soluerit, cum tamen potuerit: cum enim absque culpa s
non soluit, nimirum, quia non habet, nec culpa sua incidit
talem impotentiam, tunc non potest iustè exigi: non eni
pœna exigenda, vbi nulla intercedit culpa.
Altera est, vt sit pœna proportionata culpæ: non enim lici
tum est, pro minima culpa grauem imponere pœnam, nec iu
stè exigitur post culpam. His duobus seruatis, licitè apponi
illa pœna.
Solet secundò alia etiam interuenire circumstantia, nimi
2 rum in † censu perpetuo redimibili solet poni sub pacto, v
per tres primos annos redimi possit. Hoc autem etiam lici
tum est, vt bene dicit Soto, sicut etiam licitum est emere do
mum cum pacto retrouendendi, hac conditione, vt per an
3 num vel plus non redimatur. Vt tamen † hoc possit iu
fieri, debet emptor augere pretium, quo emit censum: nam
illa conditio onerat venditorem, qui aliàs poterat, quoties
libebat, redimere. Vnde si centum dantur pro decem, absque
tali conditione, iniustum videtur, non plus dare pro decem
illa opposita conditione, per quam plus oneratur vendit
quoties enim extra communem rationem censuum, cum
hypothecatione, oneratur plus venditor, tunc pretium emp
ris debet augeri, aut pretium pensionis minui: sicut, cùm e
ptor magis oneratur, aut pensio augeri, aut præmium emp
ris minui debet.
4 Solet tertium aliud apponi in hoc eodem † censu redim
bili, nimirum, vt, nisi intra certum tempus redimatur, p
quatuor vel quinque annos, maneat irredimibilis: & h
etiam licitum est ex se, tamen debet considerari an sit co
tio: an sit potiùs pœna talis circumstantia: si enim sit co

tio, tunc debet venditor accipere minus pretium pro eadem pensione, quam dare solet pro perpetuo irredimibili, absque tali conditione, quia non tantum oneratur venditor. Si tamen sit pœna quædam, tunc contractus videtur vsurarius, nam obligat emptor venditorem, vt reddat sibi capitale cum lucro ex pensione habito. Cùm verò est conditio, non est vsura, nam perinde est, ac emere censum perpetuum, cum hac conditione, vt possit venditor, si velit, redimere intra tres vel quatuor annos primos. Hoc autem licitum est, sicut etiam licitum est emere irredimibilem & redimibilem: iste enim est mixtus ex vtroque quodammodo. Hæc iam non habent locum post breue Pij V. prohibentis census irredimibiles. Conditio tamen ista potiùs est ex parte venditoris; tamen vt modò fiunt, non ita est: nam tales census pretio redimibilium fiunt, & redimibiles vocantur, ob id, hoc iniquum est, & vsurarium apparet.

Solet quartò alia apponi circumstantia, cùm † non soluit 5
venditor pensionem, emptor facit eam pretium, quo censum auget. v.g. emit quis decem pro centum, nisi ille alius soluit statuto tempore decem, computantur in censum, & iam tenetur dare pensionem respondentem centum & decem, puta vndecim. Hoc autem ex natura rei aliquando est licitum, aliquando non. Cùm venditor habet vnde soluat, & non vult id soluere, iustè fieri potest, sicut, qui mutuat alteri pro certo tempore, si hic non soluat, cùm possit, ille alius potest iustè exigere, vt inde pretium pro censu habeat: cùm verò venditor non habet, & absque culpa non potest soluere, tunc iniustitia est id exigere ab eo.

Solet enim tandem quintò fieri, vt venditor emptione † 6
census anticipatam soluat pensionem: vnde fit, vt qui emit decem pro centum, si statim ei detur pensio, non soluat nisi nonaginta. Hoc autem est iniustum, & nullo modo tolerandum, hic enim verè non emit iusto pretio, nec dat pretium pro pensione. Debet igitur totum pretium dare, & pensionem suo expectare tempore, nisi sit forsan iam ab aliquanto tempore factus contractus, & solutum pretium, vt si in secundo anno fiat, sed tunc, ratione talis conditionis venditorem onerantis, est augendum pretium pro pensione.

ADDITIO.

a *In lege Tauri.*] Couar. loco citato, num. 1. vbi addit, legem illam in praxi apud regia tribunalia tunc solùm admitti, quando census est perpetuus sine pacto redimendi, & res su-

pra quam constitutus est census, est illius qui sibi pensionem solui vult. Sed animaduertendum est etiam, atque etiam, pacta continentia, morosum census debitorem teneri ad soluendum lucrum cessans, vel ad expensas, vel cadere in aliquam pœnam, ex Bulla Pij V. irrita & nulla esse: vide Mol. d.360.num.11.

De censu temporali.

CAPVT XLIX.

SVMMARIA.

1 *Censu temporali certo & incerto, quando venditor pretium non debeat emptori.*

2 *Census temporalis pensiones capitale excedentes, simul sumptæ, an quando dandæ sint.*

3 *Census temporales non sunt multum in vsu.*

1 CEnsum † temporalem esse licitum, superiùs diximus, tam eum, qui ad tempus certum, quàm qui ad incertum sit. In vtroque id est necessarium, vt venditor non det pretium, peracto tempore, emptori: tunc enim non esset nisi mutuum cum lucro: redderet enim capitale cum lucro quod est vsura. Non igitur debet obligari venditor, tale capitale reddere.

2 Debet etiam obseruari in † temporali, ad certum tempus, vt non detur pensio ita, vt omnes pensiones sumptæ simul excedant capitale, v.g. dedisti centum, vt tibi per decennium pensio detur, ista non potest esse vndecim, quia iam esset vsura virtualis, ac si dares centum, vt post decennium tibi daretur centum & decem, sed debes ad summum exigere decem. Ita dicit Soto *lib.6.quæst.5. artic.2.* & est communis opinio. In hoc casu liceret, cum pensio est incerta, quæ potest augeri & minui, vt, si exigeres fructus, qui aliquando decem, aliquando octo, aliquando duodecim valent, tunc, si casus plus valerent, exigi possent; cùm vero tempus est incertum, non est id necessarium: nam sicuti est periculum pro vna parte, ita etiam est pro altera, quamuis semper sit attendendum, ne sit certius vnum, quàm alterum: ibi enim iniustitia esset. Isti verò

3 rò † census temporales, non sunt multum in vsu, & præsertim ad certum tempus.

De creandis Censibus extat Pij V. Bulla. *Cùm onus*, in qua multa statuit obseruanda. Vide Nauar. *com. de vsuris*, ex quo

facilius disces quæ ad census pertinent, quàm ex D. Toleto, qui videtur hæc scripsisse priusquam illa bulla edita fuerit, quamuis non semel, sed obiter tantùm illius bullæ meminerit. Nauarrus porrò eam bullam ad verbum exposuit, & commentario pererudito illustrauit.

ADDITIONES.

Vide Couar.l.c.n.4.Lopez c.55.Mol p.386. Nauarr. com. c114.quæst.3.num.71. Conrad.q.80. Couar. l.c. licitum putant hunc contractum, sed explodendum, & reiiciendum, improbat hunc contractum, tam personalem, quàm realem Panor.in suis Quæst. q. 5. Gabr.v.4.d.15. q.12. iniustum asserit, nisi pretium latitudinis pensionum respondeat, quando periculum, cui census subiacet, vel aliqua alia ratio aliud non postulet: vide de hac re Couar.& Mol.l.c.

De censu personali Mol. d. 387. quem iustum esse aiunt Conrad. q.74.75.79. Couar. l.c.num. 5. Sot. q.5. art.1. Ioan. Medin.q.1.de censibus. Molin.l.c.negant. Nauar. loco citato n.81. Greg.Lopez l.28. tit.8. p. 5. quæ sententia, ipso Molin. teste, magis communis est.

Censum vitalitium ad vitam vendentis, vel ementis, vel ad quemlibet certum annorum numerum vsurariam labem sapere testatur Henr.Gandauensis. Quodlib.1.q.19.sed contrariam communem sententiam amplexi sunt Nauar. num.71. Couar. num. 4. Conr.ad q.81. Ioan.Med. q.pen.de censibus, Sot.l.6.q.5.art.2.in fine, Panorm.l.c. Lege Mol.d.388. & Lopez c.55.loco citato.

Quid sit Cambium, quot eius species.

CAPVT L.

SVMMARIA.

1 *Cambij definitio.*
2 *Permutationis tres species.*
3 *Cambiorum origo.*
4 *Cambium quodnam dicatur, Per minutum, Siccum, Per literas, & Reale.*

CAmbium † est *permutatio negotiatoria numismatis pro numismate.* In hac definitione tres sunt partes. 1

Prima est, *permutatio* a, hoc enim significat verbum *Cambire*, vnum pro altero permutare.

Secunda est, *Numismatis pro numismate.* Non enim quælibet permutatio est cambium, vt in præsenti sumitur. Sunt
2 enim tres species [b] † permutationis.

Prima est antiquissima, qua res rebus permutabantur: quidam enim homines habebant res aliquas, & indigebant aliarum rebus, hi pariter illorum rebus indigebant, tunc inuicem mutabant: & sic à principio erant emptiones & venditiones. Videntes autem grauia incommoda, quæ in hoc erant posita, non enim homines semper rebus alterius indigebant, aut non in tanta copia, inuenerunt vnum pretium commune pro rebus omnibus, in hoc fuit numisma, quod cum omni re commutatur. Et sic facta est secunda permutationis species, numismatis pro rebus, in qua emptiones & venditiones modò consistunt. Postea verò, quia numismata erant diuersi valoris, quædam maioris, & quædam minoris pretij, & homo indigebat aliquando maioribus, aliquando minutioribus numismatibus, facta est tertia mutatio, numismatis cum numismate. Et hæc
3 vocatur † cambium.

Rursus, quia numismata in aliquo loco, vel tempore maioris sunt pretij, quàm in alio, humana cupiditas inuenit commutare numismata quædam pro eisdem in alio loco, vel tempore, & hæc permutatio etiam cambium dicitur: & quia homo vnus indiget pecuniis in vno loco, in quo non habet eas, habet tamen vbi non indiget, ob id commutat pecunias illius loci, cum pecuniis huius, in quo indiget.

Tertia pars est, *negotiatoria*: non enim quæuis talis mutatio, etiam pecuniæ pro pecunia, dicitur cambium, vt in præsenti consideratur, sed quæ est cum spe alicuius lucri, ob id dicitur negotiatoria.

4 Huius † cambij quatuor sunt species.

Prima dicitur cambium per minutum, cùm quis dat pecunias maiores pro minoribus, vel è contra, cum lucro aliquo.

Secunda dicitur cambium siccum, cùm campsor dat alteri pecunias, vt in eodem loco, post aliquod tempus, reddat illi cum fœnore, puta, provt valuerint in loco aliquo distanti tempore solutionis, ver. gr. dicit campsor; do tibi Romæ centum aureos, vt post quatuor menses des mihi centum aureos, provt valuerint in nundinis Mediolani: dicitur autem siccum, quia verè hic non soluit Mediolani, sed Romæ accepit.

Tertia dicitur cambium per litteras, cum quis dat campsori pecunias; vt eas accipiat in alio loco, in quo verè accipit provt in tali lobo, statuto tempore valent. Campsor autem dat

dat suas litteras, vt per eas accipiat in illo loco pecunias ab eo, qui campsoris est socius.

Quarta dicitur cambium reale, cum è contra campsor dat pecunias alteri, vt alio in loco ei restituantur: puta, dat Romæ, vt reddantur suo socio in Hispania, vel Sicilia, & ob hoc accipit lucrum aliquod, & sic habes quatuor species.

ADDITIONES.

De cambiis D. Anton. p. 2. tit. 1. cap. 7. Caiet. tom. 2. opusc. tit. 7. Medina q. 6. de vsura, Conrad. q. 98. de contract. Syluest. Vsura 4. Sot. lib. 6. à q. 8. Nau. à n. 284. c. 17. Boninsegnius, Mercatus, Garzias. Doctor Serabius Angles parte 2. Barth. Medin. lib. 1. cap. 14. Corona parte 2. Carbo q. 59. de resti. Lopez lib. 2. à cap. 1. de contract. Molin. à d. 396. vsque ad 410. Valen. d. 5. q. 23. tom. 3. Rodriq. p. 2.

a *Permutatio.*] Valen. p. 1. loco citato, Molin. d. 396. Sot. art. 1. q. 8. Lopez c. 1. loc. cit.

b *Species.*] Vide Sot. art. 2. Molin. d. 398. Valen. loco citato, Lopez cap. 1. & 2.

De iustitia cambij ad minutum.

CAPVT LI.

SVMMARIA.

1 *Pecunia, seu numisma consideratur ratione & materiæ & formæ.*

2 *Pecuniæ valor duplex, & vsus, num. 3.*

4 *Pecunia consideratur tripliciter.*

5 *Pecunia quando possit locari, commutari, emi, vendi, & pati alios contractus, exigendo aliquod iustum pretium, & excedendo valorem legalem, num. 6. 7. & 10.*

8 *Cambium minutum cuiusmodi sit, & quæ in eo obseruentur conditiones, & quibus liceat, num. 9.*

PEcunia † seu numisma dupliciter potest considerari, vno modo ratione materiæ, vt ex auro, argento, aut alio metallo est: altero modo, ratione formæ, vt numisma & pretium est. 1

Iuxta hanc duplicem considerationem duplex est valor † pecuniæ. 2

Vnus ipsius, ratione materiæ: nam pecunia aurea aurum

 est,

est, & argentea argentum est, & habet valorem, quem hab pars vna auri vel argenti, ac si non esset pecunia, & talis val dicitur naturalis.

Alter valor est ipsius, ratione formæ, & hic est, quem ha bet quælibet pecunia, vt talis pecunia est: nam scutum val decem iulios, iulius quinquaginta quatrinos, &c. & talis va lor dicitur realis.

Rursus pecuniæ, vt pecunia est, & ratione formæ duo su
3 † vsus.

Vnus est, vt sit rerum pretium: ipsa enim non emitur, se est, qua alia emuntur & contractantur.

Alter vsus est permutatio: nam pecuniæ pecuniis permu tantur, maiores minoribus, & è contra. Potest igitur ex dict
4 † pecunia tripliciter considerari.

Vno modo, ratione materiæ suæ, vt metallum quoddam est.

Altero modo, ratione formæ, vt pretium est, quo emuntur res. Tertio modo quantum ad permutationes. In hac autem tertia consideratione consistit cambium.

Iuxta hæc tria dico aliquot puncta.

5 Primum est, † si pecunia consideratur modo primo, ratio ne materiæ, potest locari, commutari, emi, vendi, & pati alios contractus: quos patiuntur res, aut ipsa pateretur, si non ha beret sigillum numismatis. Hoc dictum est secundum com munem Doctorum sententiam, & ratio huius aperta est: nam quamuis fiat pecunia, non ob id suam perdit naturam, quam habet ex materia: semper enim manet aurum, argentum, vel aliud metallum.

Hinc duo sequuntur, alterum est, quod potest homo lo care, vel commodare suam pecuniam, & pro tali contractu,
6 vltra † pecuniam, exigere aliquod iustum pretium, sicut exi gitur ab aliis rebus, quæ locantur vel commodantur. v. g. in diget aliquis pecunia aurea, ad coquendum carnes in ea, quia medicinalis est, aut ad aliquam ostentationem faciendam, aut alios vsus, potest alius locare, vel commodare ei ad certum tempus, & pretium locationis, vel commodationis iustum
7 exigere. Alterum est, quod licet hoc modo vendere † pecu niam, & excedere valorem legalem, puta si scutum valet de cem, potest vendi supra decem, quia hic non consideratur vt pecunia, aut pretium, sed vt res, ac si aurum esset: vnde multis de causis potest excedi valor legalis.

Primò, quia illa materia talis pecuniæ purior est & nobilior: nam aurum auro, & argentum argento nobilius est.

Secu

Secundò, quia talis materia rara, est nec inuenitur.

Tertiò, quia habet qualitatem pecuniæ æstimabilem, puta, quia forsan est antiqua aut pulchra.

Quartò, quia vendenti chara est, nec ipse alienare vult, nisi ob importunitatem emptoris: hæc enim solent augere pretium rerum. Similiter etiam aliis de causis; non enim pecunia vtimur semper, vt pretio, sed aliquando vt re aliqua.

Sit secundum punctum, si pecunia consideretur, vt est rei pretium, quantum ad secundum eius vsum, non licet pretium, seu valorem legalem excedere: ver. gr. non licet emere rem, augendo valorem legalem iuliorum, aut pecuniarum, quibus emitur: id enim facere peccatum est ex suo genere mortale, & obligans ad restitutionem, & in hoc omnes conueniunt.

Tertium punctum sit, quantum ad permutationes, licet pecunias pecuniis permutare, maiores minoribus, & è contra, &, vltra valorem legalem, aliquid exigere pro tali permutatione, & hoc est † cambium per minutum, quod fere 8
omnes Doctores approbant: tamen vt licitè fiat, debent tres obseruari conditiones.

Prima, ne sit aliqua in campsore falsitas; puta, quia radit pecunias, aut vnam pro altera dat; aut aurichalcum pro auro, aut minorem pro maiori.

Secundò, ne sit fraus: puta, ne decipiat tractantes in valore monetæ. Si enim ei constat monetam plus valere, debet veritatem aperire.

Tertiò, vt sit iustum pretium. Iustum autem pretium cognoscitur per regulas superius traditas de censibus; nempe lege statutum, cum lege determinatum est, aut communi ipsius loci consuetudine; aut saltem pro portione loci ad eum, in quo lex est, vel consuetudo, habita consideratione copiæ, aut inopiæ talium pecuniarum. His seruatis, cambium licet, & non solùm † hoc licet campsoribus, qui talem artem ex 9
officio exercent, sed etiam aliis, qui non ex officio habent, vt dicit Soto *lib. 7. de iust. q. 2. art. vnico*. Vnde cum aliquis regnum aliquod ingreditur, in quo pecuniæ alterius regni non sunt in vsu, & vult cum aliquo illius regni mutuare, licet huic minus dare, quàm sit valor legalis pecuniarum, dummodo iustum sit pretium.

Sit quartum punctum ex Sot. *loco citato proximè*, cum in emptionibus misceatur aliqua permutatio, absque dubio & fraude, † licet valorem excedere legalem: ver. gr. emit quis 10
domum valentem quingentos aureos, singulos iuliorum

vndecim, & paratus est reddere pretium hoc in argento, tamen velit venditor sibi in auro reddi, potest emptor offer minus, puta quadringentos nonaginta, hoc autem non fit so lius emptionis ratione, nam sic pretium minui, vel augeri no potest, sed ratione coniunctæ permutationis.

Ex his colligitur huius cambij iustitia.

ADDITIONES.

a *Valor.*] De valore pecuniæ, Mol. d. 400. 401. Sot. q. 9. art. De cambio ad minutum Sot. l. c. Mol. d. 399. Val. p. 2. Na num. 288.

Si pecuniam Neapoli, vbi minoris valet, alteri des, eande eiusdem quantitatis, & metalli in alia prouincia, vbi plu valet, recipere non potes, Sot. q. 12. art. 1. 2. Val. l. c.

De iustitia cambij sicci.

CAPVT LII.

SVMMARIA.

1 *Cambium siccum solet fieri quatuor modis.*

2 *Cambio sicco & casuali, an possit quis pecunias accipere so uendas intra certum tempus, iuxta valorem qui eri alicubi in nundinis.*

3 *Campsor, an, & quando possit pretium exigere, ob pecunia alteri datas pro aliquo distanti loco, quamuis illic no reddantur.*

4 *Vsurarium est Cambium & Recambium fictum pro loci vbi non sunt correspondentes.*

5 *Cambium aulicorum, quod Romæ in vsu est, an & quand sit licitum.*

1 CAmbium, quod vocant † siccũ, quatuor modis solet fieri.
2 Primus, cum † quis indigens pecuniis petit à campso re, dari sibi tot libras aut tot scuta: campsor autem da hac lege, vt soluat intra certum tempus iuxta valorem qu tempore aliquo signato scuta valuerint Venetiis, vel Floren tiæ, vel in alio simili loco in nundinis. Hoc dicitur cambiu siccum, quia non est pecuniarum transmissio, cum in eode loco accipiantur & reddantur. Dicitur simul casuale, quia po test accidere, scuta valitura plus & valitura minus. Et iusti tia huius contractus est consideranda ex æqualitate peric

li, vt non sit plus certum, an valitura sit plus, vel minus, cum enim ex vna parte est maior certitudo, apparet iniustitia, quia iam vna pars magis oneratur, quam altera. At verò, vt modo in vsu est, est vsura palliata & aperta iniustitia: numquam enim dat campsor, nisi habeat certam probabilitatem plus valituram: & tunc perinde est, ac mutuum, vt cum lucro reddatur capitale, & illo pallio cooperitur. Si igitur sic sit, est peccatum mortale ex genere suo, ad restitutionem obligans.

3 Altero modo fit hoc cambij genus: indiget quidem † Petrus pecuniis, & petit sibi à campsore dari centum, campsor autem non aliter dat, nisi qui vult habere, accipiat ea pro Sicilia; vel alio loco distanti soluenda, & petit ab eo pretium, quo solet illa dare pro locis similibus. Petrus autem accipit, & tamen verè non putat reddere pecunias in illis, immò nec forsan habet campsor illis respondentes, sed in eodem loco sunt reddendæ pecuniæ, istud cambium est vsurarium, & ab omnibus Doctoribus reprobatum, & peccat mortaliter campsor & ad restitutionem obligatur, cùm sit fictus contractus. Caiet. *opusc. de camb. c.1.* & Nauar. *super c.fi. de vsur. n.25.* dicunt vnum, quod si campsor paratus erat pro illo loco dare alteri pecunias illas, & Petrus sibi dari petiit, tunc, ratione lucri cessantis, potest ab eo exigere tale pretium. Sed aduerti debet quod aliquando minus exigi debet à Petro istas pecunias petente, quia minus est periculum, cum maneat in eodem loco, & det fideiussores, qui non solent esse cum aliis. Aliquando per hoc saluantur campsores, qui aliquando solent exigere à Principibus & dominis cambiorum pretia, cum domini ipsorum pecunias ad aliquos vsus auferunt ab eis, vnde negotiari impediuntur.

4 Tertia species † cambij est composita ex cambio & recambio sicco: verb. gr. campsor dat Petro centum soluenda Venetiis, vbi reuera campsor nullos habet correspondentes, nec Petrus illic habet vnde soluat, & petit campsor lucrum ex hoc cambio. Rursus, tempore solutionis fingit Petrus se non habere Venetiis, & illa centum cum lucro, iterum cambit cum lucro Romam, vbi accipit centum, & Romæ soluit totum, puta pretium cum lucro cambij & etiam recambij. Hoc cambium duas habet coniunctas vsuras, vnam in cambio, quia fictum est, nullamque habet transmissionem pecuniæ: alteram in recambio: estque mutuum virtuale, perinde ac si mutuares centum, redderentur ei centum cum toto illo lucro.

Quarta ſpecies cambij eſt, quæ ſolet eſſe Romæ in vſu, &
5 dicitur † cambium aulicorum: dat enim campſor pecunias quas habet pro mercatoribus aulicis, aliis locis ſoluendas & aliquando verè alibi ſoluuntur, & tunc eſt verum cambium, aliquando non, ſed fingitur locus ſolutionis diſtans, vt pretium exigatur, & tunc apertè eſt ſiccum & fictum, nec excuſatur, niſi ob cauſam dictam lucri ceſſantis. Vtrouis tamen modo fiat, ſolent duo fieri.

Alterum eſt, petunt ab aulicis non ſolùm pretium, quod à mercatoribus exigunt, ſed ſupra hoc aliquando quinque aliquando octo, plus, minúſve pro ſingulis centum, hoc autem iniuſtum videtur, nam ratio, propter quam plus exigunt ab aulicis, eſt, quia dicunt mercatores certius ſoluere, minúſque eſſe periculum illis dare, quàm aulicis, ſed hoc non valet: petunt enim fideiuſſores ab aulicis, quos non habent à mercatoribus, vnde ex hac parte periculum iſtud auferunt. Rurſus non eſt tantum periculum, vt tot pecuniæ exigi debeant.

Alterum ſolet fieri: datur certum tempus, maius aut minus pro locorum diſtantia, in qua ſolutio fieri debet, hoc autem tempus eſt poſt illud, in quo ſoluere tenetur qui etiam pecunias acceperat. Datur autem huic aliud tempus ad certificandum, id eſt, qui pecunias accepit hoc tempore, debet campſori dare cautionem & certitudinem, qua oſtendat ſe in illo loco tempore ſtatuto ſoluiſſe. Quod ſi non dat tali tempore dictam certitudinem, quamuis verè ſoluerit, fit recambium ſtatim illarum pecuniarum ad locũ primi campſoris. Hoc autem quamuis aliquo modo poſſit tolerari, quia eſt ad modum cuiuſdam pœnæ, tamen cum ſine culpa accipientis pecunias fit, vt non poſſit certificare, quia aliquando in via deficiunt literarum portitores, non poteſt iuſtè recambium exigi: immò licet ſtatuto tempore non ſoluat, ſi id abſque culpa ſua fit, vel quia non potuit, vel quia non habuit: & in hoc multæ iniuſtitiæ in cambiis inueniuntur.

ADDITIONES.

Vide Nauar. numero 286. Boninſegnium c. 7. Lop. c. 11.
Cambia ſicca damnauit Pius V. extrauagant. In eam pro noſtro, &c. Vide Nau. num. 300. Boninſegn. l. c. Val. p. Çoron. l. c. num. 13.

De quibusdam notabilibus pro aliis cambiorum speciebus.

CAPVT LIII.

SVMMARIA.

1 *Pecuniæ pretium quibus de causis varietur, & quæ sint fraudes in hoc argumento pecuniarum, num. 2. & seq.*
3 *Monopolium non licet ratione pecuniarum.*
4 *Cambium & mutuum differunt.*
5 *Pretium in cambiis quomodo mensurari possit, & quare detur campsori, num. seq.*
6 *Campsori non licet accipere maius pretium purè pro maiore temporis mora.*

ANtequam cambium per litteras, & reale explicemus, oportet aliqua fundamenta notare, vtilia pro ipsorum iustitiæ intellectione & discussione. Primum est, pretium † pecuniæ tribus de causis præcipuè variari posse. 1

Prima est, ratione legis, nam potest Princeps valorem vnius pecuniæ augere, & minuere, & hinc est, quod in diuersis regionibus eadem pecunia potest diuersos habere valores, quia in vna pretium est auctum lege illius regionis, in altera est diminutum.

Altera causa est: ipse valor materiæ, quia pecunia eadem est in metallis diuersi valoris: vnde ducatus Castellæ minus valet quàm Lusitaniæ, quia ille est auri impurioris, hic autem purioris.

Potest etiam variari ratione maioris, aut minoris ponderis: & attende, quod hæc variatio deseruit ad commutationes: nam quamuis ducatus Castellæ vnum habeat pretium, quantum ad emptiones, tamen quantum ad commutationes, potest varia habere pretia, iuxta dictam considerationem.

Tertia causa est, copia aut inopia pecuniarum. Hæc autem causa etiam variat valorem, quantum ad commutationem, atque ex hac causa prouenit, vt apud forum mercatorum & campsorum, pecuniæ modo plus, modo minus valeant: nam scutum aliquando commutatur & cambitur tredecim, aliquando duodecim iuliis pro copia vel inopia pecuniarum. Nota tamen † esse duas fraudes in hoc augmento pecuniarum in his foris. 2

Prima

3 Prima est † monopolium a. Aliquando enim solent duo vel tres mercatores conuenire, & ante tempus, vel in principio nundinarum, à campsoribus accipere omnes pecunias soluendas in aliis locis: cum autem alij venerint mercatores, qui pro locis distantibus pecunias volunt accipere, non inueniunt pecunias, nisi apud illos, & sic valor augetur, sed ista est aperta fraus, nec illi licitè possunt tunc augere pretium.

Altera fraus est, quia simulant campsores, se non habere pecuniam, cum tamen habeant, & ex hac ficta inopia crescit pretium: tamen hoc etiam iniustum est: debet ergo ex licita causa augeri pretium, puta, cum inopia prouenit, quia verè est paucitas pecuniæ, aut propter bella, aut alia impedimenta, aut propter multitudinem emptorum, aut petentium ad cambia.

4 Aduertendum est secundò, multum interesse inter † cambium & mutuum: nunquam enim licet mutuare pecunias in loco illo, vbi minus valent b, vt dentur in loco, vbi plus valent: hoc enim est vsura, cum vltra capitale, aliquid in lucro accipiatur. At vero cambire licet pecunias minùs valentes in loco vno pro pecuniis plus valentibus in alio loco, vt tenet Nauar. *super c. sine vsu. n. 61.* non enim cambium mutuum est, sed permutatio quædam, in qua, ob causas post dicendas licitum est plus pro minori pretio accipere.

5 Aduertendum est tertiò, † precij iustitiam in cambiis non aliter commodè mensurari posse, nisi per tres regulas præcedentes; aut per legem, vbi lex taxauit pretia cambiorum, aut per vniuersalem consuetudinem, vbi lex non viget; aut arbitrio boni hominis, vbi illa duo non sunt, habita consideratione ad loca, vbi lex vel consuetudo viget. Hoc autem pretium datur campsori, ob transmissionem seu transportationem quam ex loco in locum facit ipsarum pecuniarum, in cambio præsertim per literas: in reali vero, quia dat pecunias præsentes pro absentibus: & in vtroque propter periculum, expensas, labores, & obligationem, qua paratus est dare, & accipere.

Aduertendum est quartò, generaliter in hoc, & in sequenti
6 cambio vnum multum necessarium: nempe, non licere † campsori accipere maius pretium pro maiori temporis mora, nec licere danti campsoribus minus dare pretium pro minori mora solutionis: quotiescumque enim pretium variatur purè ratione dilationis temporis, tunc est vsura virtualis. Dico autem purè, quia (vt dicemus postea) cum intercedit lucrum cessans

cessans in mora maiori, aliquid ratione huius exigi potest: sed non ratione solius temporis: per hanc regulam, inferius iniustitiæ aliquot apparebunt.

Nec est simile de loco & tempore: licet enim pro loco distantiori augere pretium, quia in loco distanti per se, maius periculum maiorque labor & expensæ sunt: non tamen in tempore, per se loquendo, nisi ratione damni, vel lucri cessantis. His prænotatis accedamus ad species cambij per literas.

Additiones.

De duplici valore pecuniæ Molin. d. 408. De octo causis quibus nummi pluris in vno loco, quàm in alio æstimantur, Lopez c. 7. Vide etiam Nau. n. 294.

a *Monopolium.*] Vide Lopez c. 10. Damnat monopolia Pius extrau. cit. In eam, &c.

b *Vbi minus valent,* &c.] Vide Sotum quæst. 12. art. 1. 2. Valent. part. 2.

De cambio per literas.

Capvt LIV.

Svmmaria.

1 *Cambium per literas quinque modis fit, cum n. seq.*

2 *Pecuniæ absentes minus valent, quàm præsentes.*

3 *Cambium per literas, quodnam dicatur ad incertam solutionem, & ad creditum, n. 4.*

5 *Cambia per literas, quomodo possint fieri intra vnum regnum.*

HOc † cambium quinque modis fit, quamuis alij duorum tantum meminerint. Vnde possumus ipsum in quinque diuidere species. 1

Prima est, cum Petrus dat campsori centum Romæ, vt det sibi Venetiis nonaginta quinque, aliis quinque acceptis pro pretio ipsius campsoris, qui litteras suas dat Petro pro Venetiis. In hoc autem cambio attenditur valor idem pecuniarum: vt, dat Petrus centum aureos, singulos valoris vndecim iuliorum, & recipit nonaginta quinque eiusdem valoris Venetiis: hoc cambium omnes probant esse licitum, & ita est, nec aliam habet iniustitiam, nisi cum iniustum exigitur pretium: hoc tamen existente iusto, nullus est scrupulus de eo habendus.

Altera

Altera species est, cùm quis dat campsori pecunias, vbi minus valent, vt recipiat illas, vbi magis valent. verbi gratia dat testones centum Mediolani, vbi minùs valent, vt recipiat Venetiis, vbi magis valent, soluto iusto pretio campsori, hoc cambium iustum est, secundùm Syluest. *vsura* §. 8. & Tabien. *ver. vsura.* est tamen declarandum iuxta Nauarr. *cap. fin. de vsur. numer.* 62. Ad cuius rei intelligentiam

2 aduerte † pecunias absentes minus valere, quàm præsentes, quando vtræque eiusdem sunt pretij, vt aureus vndecim iuliorum Venetiis existens minus valet Romæ, quàm aureus eorundem vndecim iuliorum existens Romæ. Tanto autem minus valet, quanto est distantia maior vel minor, præsertim si accedat periculum. Ex hoc sequitur, quod qui dat Romæ pecunias campsoribus, possit recipere alio in loco alias magis valentes: nam istæ minus valent in illo loco, vbi iste suas pecunias dat campsori. Tamen debet esse excessus valoris proportionatus distantiæ, vt tanto plus valeant in loco, vbi recipiendæ sunt, quanto minus valent in illo loco, vbi absentes sunt: nam si valent ita plus, vt adhuc absentes excedant valorem præsentium, contractus est iniustus.

Tertia species cambij est, cum è contra Petrus dat campsori Romæ pecunias, vbi plus valent, vt recipiat eas vbi minus valent, & soluit pretium campsori. Hoc cambium distinguit Syluest. *loco allegato*, nam si campsor reddit in eadem specie pecunias: vt si accipit aureos, reddit aureos, licitum est: si verò reddit valorem, iniustum est, quia non seruatur æqualitas: non enim potest dicere campsor pecunias absentes minus valere, nam hoc est contra ipsum, nam ipse recipit præsentes magis valentes pro absentibus, quæ adhuc minus valent: vnde iniustitia est in cambio hoc, ex parte campsoris, nisi velit ex pretio auferre illum valorem.

3 Quarta species dicitur † cambium ad incertam solutionem, cum quis dat campsori pecunias Romæ, vt accipiat eas alibi ad pretium fori tunc occurrens, quod modo crescit, modo decrescit. Istud etiam Soto *lib. 7. q. 3. art. 4.* distinguit: cum enim est æquale periculum augmenti & decrementi, iustum est; cum verò probabilius est, plus valituras pecunias, iniustum est ex parte dantis, non ex parte campsoris. Hoc intellige, quando excessus est tantus, vt vincat id, quod minus valet ratione absentiæ, vt supra diximus.

4 Quinta species dicitur † cambium ad creditum, quod in hoc

hoc modo: mercator nolens apud ſe habere pecunias quas habet, eas dat campſori, & campſor dat literas, quibus ſe obligat pro illo dare tot pecunias, cui ipſe per ſuum chirographum dari voluerit, poſtea idem mercator emit merces ſuas, & ſoluit, dando chirographum pro cambio, venditores recurrunt ad cambium, & aliquando pecuniam numeratam accipiunt, aliquando aliqua chirographa pro aliis cambiis: in hoc non venditur iniuſtitia. Solent autem duo hîc fieri, vnum eſt, campſor ſolet maius creditum facere mercatori, quàm ſint pecuniæ quas accipit: v. g. accepit mille, & facit creditum duorum millium, quia campſores multum volunt apud ſe habere pecunias præſentes, hoc approbat Soto *lib.7. quæſt.4.art.vnic.*& bene dicit:nam hoc creditum eſt quædam fideiuſſio, quam campſor facit pro mercatore:vnde ſicut nulla pecunia recepta poteſt eam fideiuſſionem facere,ita minori recepta, poteſt pro maiori ſumma fideiubere.

Alterum eſt: ſolent campſores exigere certum pretium ab illis, qui ferunt chirographa, cum accipiant ſolutionem in numerato, & hoc iniuſtum eſt,vt benè dicit Nauar. *cap.fin. de vſur.num.*38. nam debitor non poteſt exigere à creditore pretium pro ſolutione, campſor autem debitor eſt, illi verò creditores: vnde pretium hoc debent ſoluere ipſi mercatores campſoribus, pro cuſtodia ſuarum pecuniarum. Et hic apparet iniuſtitia illorum mercatorum, qui nolunt dari campſori ſuas pecunias, niſi hac lege, vt pretium exigant ab illis, qui deferunt ipſorum chirographa, & aliter nolunt dare, ſed minantur ſe alteri campſori daturos, tales tenentur ad reſtitutionem campſoribus: campſores autem illis, à quibus acceperunt. Liceret hoc in caſu, quod mercatores emerent tanto charius, ſupra iuſtum pretium, merces à venditoribus, quanto iſti magis deberent ſoluere pro receptione pecuniarum per chirographa: non tamen credo ita fieri. Vnum notandum [b] eſt circa iſtas ſpecies: † Soto enim negat 5
intra vnum regnum poſſe fieri iſta cambia, ſed Nauar. *cap. fin.de vſur.num.*28. meritò affirmat, dum pretium decreſcat proportionaliter, quia minus debet eſſe, quàm pro locis diſtantioribus.

ADDITIONES.

Boninſegnius à cap.4. Mol.d.409. Nauar. num.289.de tripl. ſpecie cambij per litteras, Lopez cap.3. 4.5. Rodriquez cap.106.l.c.

a *Ad*

a *Ad cuius rei intelligentiam.*] Vnius loci pecunia commutanda pro pecunia alterius loci rationem mercis habet, cuius pretium non sit semper idem, sed modo crescat, modo decrescat, vide Molin.d.406.num.2.
b *Vnum notandum.*] Nau.sententia placet Molin.d.405.n.

De cambio reali.

CAPVT LV.

SVMMARIA.

1 *Cambium reale quomodo fiat.*
2 *Campsor, propter dilationem solutionis ex nundinis in nundinas, an, & quando possit exigere maius pretium.*

1 CAmbium † reale vocamus in præsenti, cum campsor dat mercatori pecunias in alio loco soluendas, aliquo pretio recepto pro commutatione. Hoc autem cambium ex se licitum est: pretium tamen debet esse iustum, vt superius diximus, & nihil plus debet exigi, ratione solius moræ temporis: cum enim campsor plus exigit, quia solutio in maius prolongatur tempus, vsura est.

Hinc fit, vt cum solutiones differuntur ex nundinis in nundinas, (nam mercatores non semper soluunt in nundinis illis,
2 pro quibus acceperunt soluendas pecunias) non potest † campsor, ratione talis dilationis, exigere maius pretium, nisi quia cessat ei lucrum, quod aliàs esset percepturus, tunc ratione lucri potest exigere: sed non, si pecunia futura erat otiosa. Potest etiam licitè exigere valorem pecuniarum, secundum quem pecuniæ commutantur in foro occurrenti, cùm eas dat: nam aliquando plus, aliquando minus valent, vti diximus. Reliqua verò de diuerso valore pecuniarum, ratione diuersorum locorum, iudicari possunt, per ea, quæ diximus in capite præcedenti. Non nego multa posse in hac materia tractari: sed per ea, quæ dicta sunt, poterit quis, adhibita diligentia, ipse discutere.

Hæc quæ de cambiis & censibus dicta sunt, intelligi debent ex natura rei, saluis extrauagantibus Pij V. quæ varia præscribunt de his materiis.

ADDITIONES.

Vide Coronam n.12. loco cit. Sot. q. 10. art. 1. Mol. d. 401.

Saluis extrauagantibus Pij V.] Ambas refert Cor. p. 2. & Nau. cap. 17. alteram num. 233. alteram 300.

De octauo præcepto: Non falsum testimonium dices.

CAPVT LVI.

SVMMARIA.

1 *Verbo iniustitia facta contra proximum, in hoc decalogi præcepto prohibetur & est duplex.*
2 *In iudicio quæ personæ iniustitiam committant.*
3 *Iudex vt sit verus & rectus, quæ debeat habere.*
4 *Potestas Iudicis Ordinaria, Delegata, Arbitraria, & Accessoria quæ.*
5 *Iudicans absque potestate legitima peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem de damno.*
6 *Clericus an, & quando possit conueniri corã iudice seculari.*
7 *Veritatem iudex quomodo sequi debeat, iudicando secundùm allegata & probata num. 8.*
9 *Iuris formam iudex debet seruare, & quomodo.*
10 *Accusatio iudicialis quando non sit necessaria.*
11 *Executionis vis iudici quando inesse debeat. Iudex supremus & inferior.*

IN hoc præcepto prohibetur iniustitia, quæ fit † verbo contra proximum. Quæ quidem duplex est. 1
Vna extra iudicium, vt quæ fit in detractione, murmuratione, & irrisione, & aliis huiusmodi.
Altera in iudicio, quæ fit in falso testimonio. Vtraque prohibetur, tamen quia est grauior illa, quæ fit in iudicio, ob id, ipsa exprimitur in hoc præcepto. Nos autem generalius rem tractabimus, discutientes iniustitias, non solum quæ ex testibus: sed quæ ex aliis personis † in iudicio conuenientibus 2
committi solent. Hæ autem personæ sunt præcipuè septem, iudex, accusator, reus, testis, aduocatus, notarius, procurator. Incipiendum ergo est à iudicibus.

De iudicis iniustitia.

VT † iudex sit verus & rectus, quatuor debet habere, po- 3
testatem, veritatem, formam, vim executionis.
Potestas † quadruplex est, vna ordinaria, altera delegata, 4
quæ ex commissione ordinarij est. Tertia arbitraria, quam

quis habet ex eo, quod alij ipsum in iudicem super ali-
eligunt: & quarta est accessoria, quam quis habet in
aliquem, qui, licet sit alterius potestatis, tamen delict-
commisit in loco iurisdictionis alterius. Vnde Romanus
stigatur Neapoli, si illic commisit delictum, vt habetur ff.
accusat. l. alterius. Vna saltem harum necessaria est ad iu-
cium.

5 Vnde, cum † quis se iudicem constituit, absque vlla po-
state legitima, vel, si habet potestatem, non tamen ad il-
tale iudicium, vel si habet, non tamen ad talem iudicand-
personam, mortaliter peccat ex genere suo, & obligatur
restitutionem damni, si quod interuenit. Hinc fit, vt secul-
iudex peccet contra iustitiam iudicando, siue in ciuili, siue
6 criminali, clericum: non enim potest † clericus conueniri
ram sæculari, quamuis possit clericus sæcularem coram sæ-
lari conuenire iudice, ipse tamen conueniri non potest, nisi
his casibus, de quibus vide Sylu. *verb. Iudex* 5.

Primus est, cum degradatus est, & remissus brachio
culari.

Secundus, cum Episcopus dat facultatem, & hoc in ca-
ciuili tantum, non in criminali. Tertius est, cum ipse cle-
cus conuenit sæcularem coram iudice sæculari, & ipse
conuenit clericum, tunc ratione reconuentionis, potest in-
cari à sæculari: sed hoc in causa tantùm ciuili: nam in cri-
nali reconueniri non potest coram iudice sæculari. Habe-
ista conuentio *cap. 1. & 2. de mut. petitio.*

7 Veritas † etiam iudici inesse debet. Est autem duplex
ritas.

Altera, cum quod dicitur, ita est in re, sicut dicitur.

Altera, cum quod dicitur, ita dicitur sicut existimatur e-
quamuis aliquando in re ita non sit, Iudex non semper te-
tur iudicare secundum priorem veritatem, quia aliquando
occulta, & indagari non potest, & sic ista diuino iudicio
seruatur: tamen debet sequi posteriorem, vt iudicet, qu-
verum esse cognoscit & existimat.

Rursus, dupliciter cognoscit iudex, vno modo, vt pers-
priuata, puta, quod ipse per se cognoscit extra iudici-
quod cognosceret, quamuis iudex non esset.

Altero modo, vt iudex, cum cognoscit rem, vt in iudi-
probatur. Aliquando contingit has istas duas scientias esse d-
cordes: nam, vt priuata persona, scit verum vel falsum
aliquid, per iudicium verò aliter cognoscit, vt cognoscit
aliquem innocentem: tamen in iudicio probatur nocens

quidem, cum ciuilis causa est, tunc ferè omnes conueniunt iudicem debere sequi scientiam iudicis, & ferre † sententiam 8 iuxta allegata & probata.

Cæterum cum causa criminalis est, & maximè mortis, quamuis in hoc opiniones existant, tamen communior & verior est, quod licitè potest sequi iudicis scientiam, damnare innocentem, cum tamen probetur in iudicio sufficienter nocens. Ita tenet S. Thom. 2. 2. *quæst.* 67. *artic.*2. Alex. 3. *p. quæst.*40. *mem.*6. *art.* 2. & Bart. *in l. illicitas, ff. de offic. præsidis,* nec tenetur relinquere officium, aut remittere ad alium iudicem, vt alij dicunt, quamuis teneatur diligentissime inquirere, & examinare testes, vt si forsan possit aliquem in eis defectum inuenire, possit eos repellere; similiter etiam latæ sententiæ appellationem concedere. Aliqui tenent: cum est supremus iudex, vt Rex, Princeps, aut ij, quorum dicta habent in suis territoris vim legis, teneri secundum conscientiam facere in causa innocentis, ita tenent Cald. *l.* 1. *Cod. vt quæ desunt Aduocat.* & Felin. *cap. cùm in causis, de sent. & re iud.* Innocen. autem dicit id posse Papam de plenitudine potestatis, *cap. inter, de elect.* facere.

Formam etiam † iuris debet iudex seruare. Primò quidem 9 in ferenda sententia, vt secundum iura & leges iudicet, quod si ignorat vel dubitat, tenetur assessorem conuocare: in hoc autem deficere, graue peccatum est, obligans ad restitutionem.

Secundò, etiam in quantitate & qualitate sententiæ, nam non debet supra pœnam iuris castigare.

Tertiò, in præparatoriis, debet enim terminos iuris concedere, nec ad libitum negare aut excedere: appellationes, cum concedendæ sunt, concedere: & alia in hoc secundum leges statuta exequi.

Denique non debet sine † accusatore vllum damnare, nec 10 iudicium vllum conuocare, nisi in quibusdam casibus.

Primus est, cum crimen est notorium, & manifestum: nam vt habetur *ext. de accusatio. cap. euidentia, euidentia patrati criminis clamore accusatoris non indiget.*

Secundus, cùm est confessio propria ipsius delinquentis, spontanea, & iudicialis. Dico *iudicialem,* quia, cùm quis extra iudicium se crimen commisisse dicit, non valet confessio, vt sententia feratur, sed est iudicium quo procedere potest ad inquirendum, nisi postea in iudicio ratificet. Dico spontanea, quia quæ fit per torturam & timorem, non sufficit, nisi postea reus ratificet.

Tertius, cùm est infamia, aut semiplena probatio: enim Iudex procedere potest, non quidem ad sententiam rendam, sed inquirendum, donec maior probatio ad sen tiam ferendam inueniatur.

Quartò, cùm est iudicialis denunciatio, puta, cùm quis nunciat aliquem iudicialiter, tunc iudex procedere po non quidem ad sententiam ferendam, sed ad inquirendam

Quintò, cùm præcessit fraterna denunciatio apud Pr tum, & vocatus à Prælato, est rebellis, & non vult co tunc iudex Prælatus, absque alio accusatore, potest vsque ad sententiam procedere.

11 Debet etiam Iudici inesse vis † executionis, vt legi nas exequatur, vel iuris sententiam proferat.

In cuius gratiam aduerte, iudicem esse duplicem.

Alterum supremum, qui alteri non subditur in Iudici alterum inferiorem.

In primis, inferior iudex tenetur sententiam iuris exe non solum cùm accusator ab accusando non desistit, sed q uis desistat, non potest iuris pœnam remittere: v. gr. si quis accusatus homicidij coram iudice, & conuictus, accusator remittit: tunc Iudex inferior debet sententiam re, quamuis possit appellationem concedere: supremu rò, cùm accusator non remittit, nullo modo potest, nisi simè in casu, quo reus est nimis reipublicæ vtilis, & mag detrimentum vel scandalum in republica sequeretur e lius morte, tunc Princeps supremus potest compellere ac satorem vt alia satisfactione sit contentus. Ita tenet Soto li q. 4. *art.* 4. Cùm verò accusator accusationem remittit, Iudex dispensare potest in pœna iuris, & condonare, si quamuis in hoc sit attendendum, an Princeps debeat co derare bonum publicum. Si enim talia peccata sint contra bonum publicum, non debet condonare, cum pe est nimis noxia, & mala reipublicæ, aut cùm aliquod d mentum reipublicæ sequitur.

ADDITIONES.

De hoc præcepto Canis. Catechism. Roman. Concil. C Nau. c. 18.

a *Aliquando contingit istas duas scientias.*] Ang. v. Iud q. 7. Io. Arbor. lib. 9. c. 20. Theosoph. Lyra in c. 13. Exod. *quam Iudici licere aiunt: contra veritatem priuatim cog iudicium ferre:* hæc sententia quæ probabilitate non ca pr

praxim reuocari posset à iudice supremo. Sententiam D. Tho. contrariam, & magis communem sequuntur inter alios, Nau. in c. si quis, de pœn. d. 7. n. 128. Couar. lib. 1. var. resol. cap. 1. Sot. lib. 5. q. 4. ar. 1. Sylu. Iudex 2. §. 5. D. Ant. 3. p. tit. 9. c. 2. §. 6. Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. Val. q. 11. p. 3. d. 5. Vide etiam Salon, Bannes, Arragon in l. citato. D. Thom. probat ex c. pastorali, de officio delegati, vbi Pontifex sententiam delegati ab ordinario mandari executioni imperat; licet ille contrarium sciat, Adria. Quodlib. 6. ar. 3. merito à Sot. & ab aliis explosus, D. Thom. sententiam in ciuilibus, non autem in criminalibus sequendam putat: vide etiam c. 6. huius libri.

De Iudice Sylu. & alij v. Iudex, D. Thom. Caiet. Bannes, Artagon. Salon 2. 2. q. 67. Sot. q. 4. l. c. Val. l. c. Nau. c. 25. à num. 12.

Iudex subditi secretum, præter ius extorquens mortiferè peccat, reuelare enim secretum leuius peccatum est, quàm extorquere. Sot. de teg. sec. q. 1. m. 3. & fortè ex illa cognitione non potest vlterius contra subditum procedere, iniustumque est, si quid inde accidat, ibid. concl. 5. At Salon 2. 2. q. 69. art. 2. controu. 12. col. 2. debere Iudicem procedere ad punitionem dit, si crimen sit contra bonum publicum, & adhuc imminéat; vel si iam præteritum est, punitio tamen bono communi necessaiia sit.

De accusatore.

CAPVT LVII.

SVMMARIA.

1 *Denunciare iuridicè, & accusare differunt.*
2 *Peccata triplici se habent differentia.*
3 *Peccata quando quis accusare vel denunciare teneatur cum num. 4. 6. 7.*
5 *Correctio fraterna an, & quando sit præmittenda, & n. 7.*
8 *Clerici an possint accusare in causa mortis.*
9 *Accusatoris iustitia in quibus consistat ne peccet.*

SEcunda persona in iudicio est accusator: in cuius gratiam nota, multum interesse inter † denunciare iuridicè, & accusare. Denunciat enim, qui apud iudicem alicuius crimen tantùm defert, vt ad emendationem propter bonum publicum procedat, nec, qui denunciat, tenetur tale crimen testibus comprobare. Accusat verò, qui crimen, vindictæ 1

causa in bonum etiam publicum defert: & hic tenetur testibus probare. Est etiam aliud denunciare fraternè, quod ad Prælatos fit; quæ denunciatio bonum particulare denunciati respicit.

2 Aduerte igitur, † peccata in triplici se habere differentia.

Quædam sunt contra bonum commune primò & per se, vt coniuratio in Principem, in Rempublicam prodito, falsificatio monetarum, hæresis, & alia huiusmodi.

Quædam sunt in damnum alicuius priuatæ personæ, vt homicidium, furtum priuatum, quod non in viis regiis; hoc enim est contra commune bonum, sicut est peccatum assassinorum.

Quædam etiam sunt peccata contra ipsummet committentem solum, vt fornicatio, concubinatus, & alia huiusmodi: qui enim talia committunt, sibi potiùs nocent, quàm alteri.

Rursus, hæc dupliciter se habent, quædam iam sunt facta, quæ transierunt, & emendata sunt; quædam sunt in fieri, aut in procinctu vt fiant, nondum tamen facta.

His suppositis, sunt obseruandæ multum hæ quatuor conclusiones.

3 Prima, cùm iam † peccata sunt facta, nec actu iam manent, nullus accusare, nec denunciare tenetur; quamuis fuerint contra bonum publicum: verbi gratia, cognouisti aliquem, qui fuit falsificator monetarum, aut parauit insidias Regi, iam tamen desistit omnino à tali peccato, & pro Rege vellet se morti exponere, non teneris denunciare, vel accusare. Similiter cognouisti [a] aliquem in hæresim prolapsum, tamen scis illum omnino pœnituisse, & ab errore discessisse, non teneris denunciare vel accusare, nisi solum cum à iudice interrogatus fueris iuridicè, puta, cum criminis illius flagrat infamia, vel probatio aliqua apud iudicem, tunc testis verum respondere teneris: quamuis, si omnino est occultum, nec hoc teneris dicere, quia iudex non iuridicè procedit.

4 Secunda, cùm † crimen [b] est contra bonum commune, & adhuc in fieri, vel in procinctu vt fiat, teneris accusare, si potes, sin minus, saltem denunciare: verbi gratia, scis aliquem parare insidias Prinicipi, vel monetam falsificare, vel esse hæreticos, vel quid simile contra bonum commune facere, debes per accusationem, vel per denunciationem iudici reuelare; tamen, saltem ante denunciationem vel accusationem

5 est præmittenda † fraterna admonitio, vt admoneatur ta-
lis,

is, qui paratus est crimen perficere: quod si non acquieuerit admonitioni, denunciandus vel accusandus est.

Sunt autem aliquot casus, in quibus non est opus præmittere admonitionem hanc.

Primus est, cum præsumitur incorrigibilis, & hoc est maximè in hæresi cum pertinacia, talis hæreticus est denunciandus absque præuia admonitione.

Secundus est, cùm non profutura speratur admonitio, tunc enim non est opus eam præmittere, quamuis debeat esse multum probabile, quod admittetur admonitio, alias esset tentanda.

Tertius, cum timetur magnum damnum ex tali admonitione: nam si timet sibi mortem inde prouenturam, vel damnum graue, debet denunciare ante admonitionem.

Quartus est, cum non est tempus, nam cum tam vrget periculum, quod non dat tempus pro admonitione, tunc denunciare oportet, aut accusare.

Tertia conclusio: Cum † peccatum est contra tertiam 6
personam, si graue detrimentum illi obueniat, idem prorsus, & eodem modo faciendum est: verbi gratia, scis aliquem parare alteri mortis insidias, teneris admonere, & si admonitioni non est locus, vel quia non admittitur, vel quia aliæ prædictæ occurrunt causæ, denunciare debes iudici, non tamen illi tertio reuelare personam, nisi in communi, vt sibi caueat. Intellige ista omnia, quando aliquis ea scit extra confessionem sacramentalem. Cum verò iam homicidium est factum, ad nihil teneris, nisi iuxta primam conclusionem cum aduocatis in iudicio iuridice interrogatus, ad veritatem dicendam.

Quarta conclusio: Cum † peccata non vergunt in dam- 7
num publicum vel alterius, tunc tenetur quilibet, iuxta præceptum correctionis fraternæ, fratrem corrigere, cum correctio profutura speratur, aut denunciare Prælato, denunciatione paterna. Et idem est faciendum, cum Prælati publicè præcipiunt, vt reuelentur concubinarij, fornicarij, vel alij criminosi huiusmodi: tenemur enim eos denunciare iudici prælato fraternè, non tamen criminibus omninò existentibus occultis, nisi aliqua saltem infamia præcedente. Est autem [c] hic notandum, † clericos non posse accusare in causa mortis, nisi tan- 8
tum iuridicè denunciare, & præmissa protestatione, se non ob mortem denunciare, sed ob bonum vel suum, vel alterius, vel commune. Est autem in † accusatore necessario obser- 9
uanda iustitia in accusando.

Hæc autem in his quatuor consistit.

Primò, vt seruet veritatem: veritas autem consistit, vt affirmet, quæ ipse interius iudicat ita esse: quando autem siue in causa ciuili, siue in criminali falsum imponit, mortaliter peccat, si res grauis est, & tenetur ad restitutionem de damno illato. Et attende, quod si forte à principio litis se verum accusare putabat, tamen postea, etiam post latam sententiam comperit fuisse falsum, tenetur reddere ea, quæ illi ex tali sententia obuenerunt. Tenetur etiam, si in media lite comperit aliter esse, quam putabat, desistere à lite.

Secundò opus est, vt in verè accusando, & petendo quod iustum est, modum debitum seruet. Ex hac enim parte potest etiam peccare: vt si, ad verum & iustum probandum, vtatur falsis testimoniis, inducendo alios ad iurandum quod nesciuerunt: tunc enim peccaret mortaliter, quamuis ad restitutionem non teneretur, si tenera ita erat, quod intendebat.

Opus etiam est tertiò, vt debitam obseruet intentionem: nam quamuis iustum petat, & modo iusto, si tamen eo fine vt alteri noceat, & non, vt res suas recuperet, vel in bonum publicum id faciat, peccat, & cum grauis est materia, mortaliter.

Adhuc quartò, opus est executione, vt litem & accusationem propositam & inceptam absoluat: desistere enim in media causa, aut remittere se in probationibus proferendis, vt vincatur, peccatum est, & illud vocatur præuaricatio, hoc autem est, tergiuersatio, vt habetur 2.*q.* 3.*c. si quem pœnitentiæ*. Non tamen semper est peccatum, nisi cum accusatio est criminis alicuius, contra bonum publicum, aut contra tertiam personam, & adhuc, cum potest accusator probare: quando verò negotium est proprium, non est peccatum, dummodo non vtatur mendaciis aut periuriis. Hæc sunt, quæ ad accusatorem spectant.

ADDITIONES.

Vide D.Th.Caiet.Bannes, Salon, Arragon, 2.2.q.68.Sot.l.5. q.5. Val. q. 12. l.c. Syl.v. Accusatio. De peccatis accusatoris Nau.c.25.n.31.

a *Similiter cognouisti.*] Probatur ex D.Th.2.2. q.33.a.7. docente, *non esse denuntiandum hæreticum, quem certo scimus admonitione corrigendum.* Vide Sot.de teg. secret.m.2. q.4. conclus.2. Pet. Arrag.2.2. q.33. art.7. q.68. articul.1. subdit que teneri nos ex iustitia, & ex charitate admonere hæreticum, si eius speremus resipiscentiam, nondum enim honoris, & famæ

ius amisit: at quoniam hæretici ita sunt corrupti, vt nunquam ferè resipiscant, ideò statim denunciandi sunt, ne malum serpat; quid enim Ecclesiam contemnenti proderit vnius hominis correctio? Val.t...d.3.q.10. p.5.cas.4. Vide Rodriquez p.2.c.4.concl.8.de ordine iudiciali. Sot. de teg. sec.m.2.qu.4. concl. 2. ex communi docet non esse denunciandum, qui iam resipuit.

b *Secunda cum crimen.*] Vide D.Th.l.c.Val.p.1.Sot.li.q.5. art.1. *Quarta conclusio.*] Vide Sot.art.2.

c *Est autem.*] Sot.de ratione teg.m.2.q.4.& l.c.art.1.in fine. Caiet.2.2.q.33.art.7.Val.q.12.q.1.

Hæreticum, cuius crimen probari nequit, denunciare non potes, etiamsi id præcipiat Episcopus: quia *occulta diuino iudicio relinquenda sunt*, c.si omnia 6.q.1.Ita docet Gundisaluus de Villad.tract.de Hæreticis q.10. à num.7. in 15. volumine Tractatuum Iuris, citat pro se D.Th.2.2.q.33.a.7.in 4.d.19. Io.de An. in c.nou. de iud. Pan. ab eodem cit. c.no. hunc saltem admonendum dicit, vt resipiscat.

Quidam tamen dicunt denunciandum esse hæreticum omnino occultum, præcipuè si aliis perniciosus sit: ita videtur sentire Salon 2. 2. q.68. art.1.p.439.v.Quando obligant præcepta, & edicta Superiorum, Bar. Med.in instruct.lib.2.c.4. §.1. Confessarium, qui inter audiendam confessionem hæresim prodit, à pœnitente denunciandum esse ait Sot. de ratione teg.m.3.q.4.post 2.conclusio. affirmat denunciandum pœnitentem à Confessario, qui fatetur crimina, non vt se accuset, sed vt Confessarium hæresi inficiat: idem ferè d.8.q.4. art. 5. col. 13. denunciator enim licet iudicialis, non tenetur probare, Sot.lib.5.q.6. art.2.col.3. vide etiam Direct. Inquis. p.3. Pegna ibid. co.15. *& in causa hæresis accusator ipse potest esse testis.* Vide Prosp.Farin.de testibus q.6.illat.1.n.70.c.in omni, extra de test.

Superiorem Villad. sententiam sequitur Tiberius Decia, p.1. tract.crim.lib.5. c.30. num.4. probatque ex tex.in Clem. 2. de hær. ex tex.c.qualiter ex primo in fin.de accu. & c.sicut nobis, & c. sequenti de simonia, ex Glos.in c. si peccauerit 2.q. 1. & Specul. tit. denunc. n. 8. v. Euangelica est: conciliabis sententias, si dixeris, denunciandum superiori non tanquam iudici, sed tanquam patri, ita Sot. de teg. secr. m.2.q.4. in explicat.2.conc.ex Aug.c.hoc videtur 22.q.5.

De Reo.

CAPVT LVIII.

SVMMARIA.

1 *Reus ad quæ obligetur.*
2 *Verum vt Reus obligetur respondere, tria debent concurr. & quando mortaliter vel venialiter peccet. n. 3.*
4 *Reus quæ crimina in iudicio manifestare teneatur.*
5 *Complices reorum quando debeant reuelari.*
6 *Reus quibus verbis respondere debet, & an possit vti æqui- uocatione num. 7.*
8 *Reorum obedientia qualis.*
9 *Fugam è carcere capientes, quæ damna teneantur restitu- & qui possint eam suadere. n. 11.*
10 *Carcere detentũ an liceat iuuare, & ministrare instrumen-*

1 IN † reo id primum consideratur, puta, obligatio respon- di iudici, & manifestandi verum. Aduerte autem: vt re- 2 obligetur † verum respondere, debent tria concurrere.

Primò [a], vt interrogetur à proprio iudice: cum enim n- est iudex habens auctoritatem in reum, non obligatur re- respondere.

Secundò, vt seruetur forma iuris: hæc autem est, vt re- non interrogetur de crimine, de quo non præcessit infami- ita vt ille sit infamatus de tali crimine, aut præcesserint in- cia, aut semiplena probatio, idest, testis omni exceptione m- ior. Quando autem est plena probatio, tunc non est dubiu- quin debeat respondere verum: quando ista deficiunt, non - netur respondere reus etiam proprio iudici, quamuis fulmin- tur ei sententia excommunicationis: nam occultum mani- stari non debet in foro exteriori, & iudices malè faciunt, q- contra iuris formam, cogunt eos respondere.

Adhuc ista [b] duo non sufficiunt, sed opus est tertio, vt i- iuris forma sit prius probata in processu, & reo indicata, - cognoscat se iuridice interrogari: aliàs in re graui non de- nec tenetur reus respondere iudici. His igitur seruatis, d- reus respondere verum, quamuis inde cognoscat sibi mort- 3 prouenturam: & † peccat mortaliter non respondendo, - verum negando, tum ratione iuramenti, tum ratione men- cij, quod in iudicio profert: quod absque iuramento est m- tale, cum res grauis est: cum vero leuis, potest esse veni-

quam

quamuis neget Caiet. 2.2. *q.69.art.2.* Debent ergo Confessarij audientes reos, nimis aduertere, ne absoluant reos tales, qui iuxta iuris formam interrogati noluerunt respondere, nec etiam cogant ipsos verum manifestare, cùm contra talem formam interrogantur.

Etiam in † reo considerare oportet, quòd non tenetur 4
manifestare in iudicio omnia crimina, quæ commisit, sed illa tantum, de quibus iuridicè interrogari potest: nam si aliquorum infamia præcessit, vel indicia, aut semiplena probatio, non autem aliorum, non tenetur hæc manifestare, sed solùm illa de quibus iuridicè interrogari potest. Et in hoc malè faciunt iudices, qui vno comperto crimine, omnia, etiam occultissima inquiunt. Verum est, quòd cùm crimen vnum notum est, & iudicium sufficiens alterius, iudices possunt inquirere etiam illud.

Rursus c, reus non tenetur reuelare † complices suos, nisi 5
cùm illorum aliqua infamia præcessit, aut denique seruantur illa tria prædicta: & in hoc etiam est abusus Iudicum, qui, nulla seruata forma, inquirunt etiam complices, cùm nec post talem manifestationem licitè possint contra eos procedere, sicut nec contra reum propria crimina manifestantem, si non iuridicè fuit requisitus. Hæc sunt, quæ ad rei obligationem pertinent.

Adhuc in † reo est secundò considerandum, puta, cùm non 6
iuridicè interrogatur, quibus verbis debeat respondere, cùm verè crimen commisit: & in primis, certum est, posse appellare, aut non respondere, tamen tota difficultas est, si cum cogitur, possit respondere, non feci: & in primis certum est, non licere ei mendacium dicere; nam esset periurus, & mortaliter peccaret in quocumque casu, sed licet ei † vti æqui- 7
uocatione. Sot. *lib.5. de iust.q.6. artic.2.* tenet, quòd non licet ei vllo modo dicere, non feci; quia hic nulla est æquiuocatio, sed esset mendacium: tamen Adrian. *in quæst. de sigil.* dicit talem reum posse dicere, non feci, & Caiet. *opusc.16. q.5.* dicit posse respondere, se non habuisse complices, quamuis habuerit. Et ego puto b esse hoc probabilius: tamen cautus debet esse reus, vt talia verba proferat iuxta suam intentionem in sensu vero, puta vt intendat dicere, non feci, puta in carcere, & non habui complices, in aliis criminibus, vel aliquid simile, aliàs esset mendacium, non autem in illo modo; quia verba in tali casu, non sunt consideranda iuxta Iudicis intentionem, sed ipsius rei.

Tertiò considerandum in † reo, est obedientia, puta, vt 8
non aduersus iudicem vel eius ministros insurgat, vt in carcere

cere

cere maneat. Tamen notare oportet e, quòd solum obligatur, nullam vim illi custodi aut personæ inferre, tamen si citra vim talem potest fugere à carcere, quamuis iustè sit comprehensus, licet ei, immò rumpere catenam, murum perforare, & portas frangere; quamuis sciat alios comprehensos fugituros, & custodes damnum passuros, non enim hoc tenetur ipse prouidere, sed ipsis ministris incumbit, præsertim cùm res grauis est. Attende tamen f, quòd tenetur postea restituere damna illata, puta, ex ruptura catenarum & portarum fractione.

Hanc sententiam tenet Caiet. 2.2 *q.69. artic.3. & 4.* Soto *lib.5.q.6.art.4.* Nauar. *in summa cap. 5.num.38.* Addit autem
10 Caiet. quòd † licet aliis, qui sunt extra carcerem, iuuare ipsum, & ministrare instrumenta; hoc autem negant Soto, & Nauar. nam ista licent reo, quia sua res agitur: multa autem licent alicui propter se, quæ ipsi non liceret facere propter alium. Addunt tamen isti Doctores, quòd † liceret aliis consulere car-
11 cerato fugam, & hoc quidem verum est, dummodo non sint ipsæ personæ quæ ad iudicium spectant, vt iudex, custodes, & alij huiusmodi. Fugienti è carcere leges imponunt grauem pœnam. *l. de his. ff. de effract. & expil. & l. in eos, de cust. & exhib. re.* tamen, vt Soto dicit, ad culpam non obligant.

ADDITIONES.

D. Thom. Caiet. Salon, Bannes, Arragoa 2.2. quæst.39. Soto lib.5. quæst.9. Val. quæst.13. loco citato. De peccati reo, Nau. cap. 25.

a *Primò.*] Vide Valen. p.1. l.c. Nau. Salon art.2. con.2. l.c.

b *Adhuc ista.*] Vide Nauar. n.38. de ratione teg. secr. in 1. q.7. Salon l.c. cont. 10.

c *Rursus.*] Vide Nau. c.18. n.58. Salon l.c. controu.8.

Adhuc in reo: vide etiam Valen. p.2. loc.c. Salon contr.11. Nau. num.74.

d *Et ego puto.*] Ita etiam Salon loc. cit. idem videtur sentire Scot. 4. d.15. q.2. art. 3.

e *Notare oportet.*] D. Th. art.4. Salon eodem art. conc.2. Valent. p.4. l.c.

f *Accende tamen.*] Vide Salon loco cit.

Damnatus, vt fame pereat, oblato cibo vesci potest. D. Th. l.c. potest etiam non vesci, si iustam sententiam zelo iustitiæ subire velit. Salon l.c. art.4. in fine. Val. l.c. Sot. artic.4. contra Caiet. id negantem.

Dam-

Damnato huiuſmodi quilibet, qui miniſter iuſtitiæ non ſit, poteſt cibos offerre, ſed non tenetur, Salon loco cit.

Iuſtè damnatus, ob crimen, ad carceris macerationem per aliquod tempus, iuſtam pœnam abſoluere debet, nec poteſt fugere. Salon loco cit.cont.2.conc.4.ex communi, *at damnatus ad triremes, vel perpetuum carcerem* (excipe carceres officij ſanctæ inquiſitionis) *poteſt fugere*; quia carcer perpetuus & triremis perpetua ſeruitus eſt, excipiendi tamen ſunt illi qui mortem, ad quam iuſtè damnandi erant, impetrauerunt à Iudice, vt mors cum perpetuo carcere commutaretur, Salon conc. 4.art.2.loco cit.

Qui carcere maceratur ob non diſſolutum æs alienum ſi poſſit ſoluere, non poteſt fugere: at ſi nequeat, poteſt, quia carcer non eſt iuſtus, Salon q.69. artic.4. conc. vlt. alij tamen contra ſentiunt.

De Teſte.

CAPVT LIX.

SVMMARIA.

1 *Teſte in aliquo tria ſunt conſideranda.*
2 *Teſtimonium quando quis reddere teneatur.*
3 *Teſtium reprobationes an, & quando ſint licitæ.*
4 *Teſtificari quomodo quis teneatur, & quando mortaliter peccet.*
5 *Teſtis quando obligetur ad reſtitutionem de damno illato.*
6 *Teſtificatus qui eſt, quando reiterare teneatur.*
7 *Teſtimonium vt diceret quis, non tenetur reſtituere pecunias quas accepit.*

QVarta in iudicio perſona eſt † Teſtis: in quo tria conſi- 1
deranda ſunt, obligatio, repulſa, culpa.

Circa obligationem, puta, quando quis tenetur † teſtimo- 2
nium reddere & teſtificari, ſunt notandæ tres regulæ generales, per quas multi caſus in particulari decidentur.

Prima a eſt, quando crimen vergit in detrimentum publicum, aut in damnum tertiæ perſonæ notabile, nec adhuc eſt emendatum, ſed eſt in fieri, vel in procinctu vt fiat, tenetur homo inquiſitus teſtimonium reddere, licet iuridicè non interrogetur, quia, vt ſuperius diximus, in his caſibus tenetur quiſque accuſare vel denunciare: ver.gr. interrogatus aliquis

de

de alicuius crimine, puta, hæresis, vel proditionis, vel alterius contra bonum commune, vel de insidiis contra aliquem, si iste adhuc in crimine tali est, tenetur interrogatus dicere verum, & manifestare, licet occultum sit crimen.

Secunda [b] regula: cùm verò iam crimen est commissum & transactum, seu etiam emendatum, nullus inquisitus tenetur respondere & manifestare nisi iuridicè interrogetur; si tamen iuridicè inquiratur, tenetur verum dicere: verbi gratia, inquiritur Petrus de homicidio Ioannis iam facto, & cuius forsan iam pœnituit ipsum Ioannem, si tamen infamatus est Ioannes, vel sunt alia, vnde iudex iuridicè inquirat Petrum, tenetur aperire quod scit.

Tertia [c] regula: quando aliquis patitur detrimentum iniustè, si quis scit verum, & cognoscit illum iniusta pati, & in carcere detineri, siue in ciuili, siue in criminali causa, tenetur testimonium dicere, etiam non requisitus, seruatis tamen duobus conditionibus.

Prima, vt speret se profuturum, si enim cognoscit se nihil profuturum, non tenetur.

Secunda, ne inde aliquod notabile detrimentum incurrat; cùm enim timet probabiliter id sibi nociturum, quia aduersarius faciet ipsum occidere, vel afficiet aliquo malo graui, non tenetur. His positis quòd sit spes proficiendi, & quòd nullum timeatur detrimentum, tenetur testificari, Soto *lib. 5 de iust. quæst. 7. artic.* 1. Nauarr. *cap.* 18. *num.* 34. S. Thom. 2.2. *quæst.* 70. *art.* 1. Syluest. *verb. testis.* §. 8. Et attende, quòd obligatio in hoc casu nascitur ex charitate: vnde, qui non facit, peccat mortaliter contra charitatem, & non contra iustitiam; & consequenter non tenetur ad restitutionem de damno, quod alteri prouenit ex ipsius taciturnitate. At verò, qui iuridicè interrogatus dissimulauit verum [d], tenetur ad restitutionem de damno, si quod ille alius incurrit, quia peccat contra iustitiam. Et hæ regulæ obseruandæ sunt circa obligationem testium.

3 Circa † repulsam [e] scias in testibus esse quasdam conditiones secundùm iura requisitas, vt ipsorum testimonia sint valida, quibus deficientibus, infirmum est ipsorum dictum; vt quod non sit infidelis, excommunicatus, infamis, & alia huiusmodi. Hinc fit, vt cùm testes in aliqua causa se offerunt, procuratores contrariæ partis soleant imponere defectus testibus, vt ipsorum dicta inualident, & hanc vocamus repulsam. Et quidem licitum est parti contrariæ, & ipsius procuratori aperire defectus, quamuis occultos, testium, quibus ipsi

ipsorum testimonia infirmantur, vt se defendant: sed sunt aliquot conditiones obseruandæ.

Vna est, vt adsit veritas, nam imponere falsa crimina testi & defectus, graue peccatum est.

Rursus, vt solum illi defectus manifestentur, qui faciunt ad inualidandum testimonium, & non alia crimina, quamuis vera sint.

Tertia est, vt non obueniat maius multo detrimentum testi ex tali manifestatione, quàm ipsi parti, nam aliquando erit tam graue crimen, ob quod grauius puniri possit testis quàm ipse reus. Dico multo maius, quia licet maius detrimentum obueniat testi, dummodo non sit multo maius, quam quod obuenit parti, licitum est manifestare in sui defensionem, & hoc intelligo cum est iniusta causa; nam alias, cùm quis iustè accusatur, puto non licere occulta crimina testium aperire, ex quibus ipsis detrimentum obuenit, maximè cùm iuridicè inquisiti sunt, nec ipsi se sponte ad testificandum obtulerunt.

Circa culpam aduerte, quòd testis tenetur verè † testificari, id est, quod ipse existimat verum: nec debet dubium affirmare, vt certum. Dicere autem mendacium [f], peccatum est mortale ex genere suo, propter periurium, quod illic committitur, & hoc prohibetur in isto præcepto, *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*, Exod. 20. Obligatur † etiam ad restitutionem [g] damni illati, ob tale mendacium. Aduerte autem [h], quòd si quis fortè, cùm † testificatus est, dixit aliquid, quia ita esse putabat, tamen postea intellexit & comperit ita non esse, tenetur, si absque detrimento suo potest, & si se profuturum sperat, coram iudice iterum comparere, & dicere quod scit, dummodo sit certus de eo: quòd si iam lata est sententia, & se nihil profuturum sperat, saltem dicat ipsi parti, in cuius fauorem testificatus est, vt ipsa verum cognoscens restituat: nec ad amplius talis testis tenetur. Quòd si falsò testificatus est, tenetur recantare, si alter est in periculo graui, vel mortis, vel infamiæ, quamuis ipsi testi mors obueniat. 4 5 6

Sunt autem hîc duo notanda.

Vnum est [h], cùm † testis accipit pecunias, vt falsum testimonium dicat, quamuis teneatur restituere damnum illatum alteri, tamen non tenetur restituere pecunias, quas accepit, vt falsum diceret testimonium. 7

Alterum est [l], si illas accepit, vt verum diceret, tenetur restituere eas domino, quia sine pecunia tenetur veritatem dicere.

dicere. Hæc sunt quæ circa testem considerare oportet in præsenti.

ADDITIONES.

D.Thom.Caiet.Arragon,Bannes,Salon.2.2.q.70. Sot.lib.5. q.7.Nau.c.25.num.40.Valent.q.14. Sylu.v. Testis,Co.multis in locis,Mol.d.83.de iust.Carbo de rest.q.51. Rodriquez c.7. de ordine iudiciali.

a *Prima.*] Vide Sot.q.6.art.2.col.8.

b *Secunda.*] Vide Sylu. v. testis q.8. Bannes art.1.col.9. l.c. Sot.q.7.art.1.

c *Tertia.*] Vide Sylu.Sot.Bannes col.13. D.Thom. art.1.2.l. c.Salon.art.1.concl.2.

d *Dissimulauit verum.*] Vide Bannes, art.1. pag.301. Salon cent.3.concl.5.

e *Circa repulsam.*] Vide D.Th.Bannes.Arrag.Salon.contr.1. art.3.l.c.Sot.art.3.q.7.

f *Dicere autem mendacium.*] D.Th. Caiet. & alij art.4. Sot. art.4.l.c.

g *Obligant ad restitutionem.*] Syl. quæst.10. Salon. conclus. vltima.

h *Aduertendum autem.*] Vide Salon.art.4.concl.5.

i *Quòd si falsò.*] Sot. artic.3. loco citato. Vide etiam lib.4. q.6.art.3. Medina de restitut.q.3. cau.4. ad 4. Nauar. cap.15. numero 19. Caiet. art. 4. l. c. Cou. Rodriq. p. 1. numero 6. §. at si retractatio non sit profutura, non tenetur recantare, Petr.Nauar.l.2.c.3.num.251. Rodriquez loco citato, num.3. Idem dicendum de quocumque qui fuit in causa, vt innocens damnetur falsis adductis testibus, idem de accusatore, si se profuturum putet, Val.d.3. q.17. col.1079. Syl. Detractio num.5.

k *Vnum est.*] Nau.c.25. num.45.Molin.d.83.at Salon art.5. in fine loco cit.contrarium probat, peccat enim contra iustitiam, cùm teneatur falsa non dicere.

l *Alterum est.*] Nau.loco cit.ex c.non sanè 14. quæst.5. vide Mol.Couar.p.2.§.3.num.2.loco cit.

De testibus contra maleficos, sagas, déque hæresi suspectos,Lamias, Delrius lib.5.sect.5. mag.disq. Ingens volumen de testibus edidit Prosp.Farin.

De Aduocato.

CAPVT LX.

SVMMARIA.

1 *Aduocati quando teneantur patrocinari in pauperum causa gratis sub mortali.*
2 *Aduocatus pro qua posit causa patrocinari, & quando peccet, teneaturque ad restitutionem partis, & num. seq.*
3 *Scientia & diligentia Aduocati, & modus patrocinandi fidelis, num. 4.*
5 *Pretium iustum pro patrocinio non excedatur.*
6 *Aduocatus an posit pacisci cum cliente de aliquota parte litis.*

IN † Aduocato considerada est obligatio: tenetur enim patrocinari, quamuis gratis, in pauperum causa [a]. Obligatur autem sub mortali in illo casu, in quo aliquis sub mortali tenetur eleemosynam facere, qui casus est, cum est grauis, aut extrema necessitas: hæc autem est quando pauper graue detrimentum patitur, & nullus est, aut difficilè inuenitur aliquis, qui ipsi patrocinetur. 1

In † Aduocato, secundò consideranda est causa, pro qua patrocinatur. Est autem notandum, causam posse esse in quadruplici differentia, aut enim est iusta, aut est iniusta, id est, quam aduocatus arbitratur iustam, aut quam arbitratur iniustam; aut est dubia ex vtraque parte; aut est dubia, sed iustitia magis inclinat in vnam partem. Hac supposita diuisione, 2

Dico primò, pro causa iusta, quam ita esse existimat secundùm suam sententiam aduocatus, licèt fortè verè talis non sit, licitè potest aduocatus patrocinari, & in hoc nulla est difficultas.

Dico secundò, pro causa [b] iniusta patrocinari, mortale peccatum est. Et si fortè verè iniusta erat, & victoriam consequutus est aduocatus, ob suam defensionem, tenetur restituere damnum illatum parti aduersæ, si suus cliens non restituat: tenetur etiam restituere expensas clienti suo, quamuis victoriam non consequatur, nisi fortè ipsum priùs admonuerit de iniustitia causæ, & voluit adhuc cliens litem prosequi.

Dico tertiò, si causa est dubia ex vtraque parte, & iustitia non dignoscitur, potest aduocatus patrocinari, tamen, si postea comperit iniustam, immò si priùs putabat iniustam, &

postea certo cognoscit iniustitiam, quamuis sit iam lis inter partes contestata, tenetur desistere, non tamen tenetur parti contrariæ prodere punctum iniustitiæ: sed tamen non amplius patrocinari, vt tenet S. Thom. 2. 2. q. 7. art. 3. At Soto *lib. 5. de iustit. quæst. 5. art. 3.* limitat benè hoc, quod cùm notabile est detrimentum partis contrariæ, tenetur etiam prodere iniustitiam, eo casu, quo etiam testificari verbum obligatus esset, licèt non requireretur: sed hoc fieri non debet, nisi in graui casu aliquo.

Dico quartò, quando iustitia ex vna parte magis inclinat, licèt altera etiam pars iusta videatur, tunc cum distinctione oportet procedere. Nam cùm defenditur reus aliquis vel actor, qui notabile patitur detrimentum, tunc licet etiam minus iustam causam defendere: cùm verò non patitur, sed potiùs contraria pars patitur, non licet: in rebus autem non ita grauis momenti, licitum est patrocinari, dummodo pars, quæ minus iustam sequitur causam, admoneatur huius, si fortè velit desistere. Aduerte tamen, quòd non debet esse ita minus iusta, vt iniusta dicatur, sed vt sit iusta cum dubio aliquo, non tamen iniustitiam apparentem, & manifestam esse conuenit.

3 Tertiò, principaliter in † aduocato consideranda est scientia c: tenetur enim scire ea quæ communiter ad suum officium spectant: vnde, si ex ignorantia in causa est, vt cliens perdat causam, peccat, & tenetur ad restitutionem de damno illato, & tanto magis obligatur scire, quanto doctior reputatur, quamuis non teneatur tantam habere scientiam, quantam Bartolus, cùm non existimatur, nisi vt mediocriter eruditus. Idem etiam est censendum de diligentia: debet enim studere, cùm difficultatem causæ iudicat id requirere: vnde, si ex negligentia ipsius causa perditur, tenetur restituere damnum.

4 Quartò, etiam necessarius est † modus patrocinandi fidelis, non enim debet distorquere leges in sensus falsos apertè, quamuis posset sequi opiniones probabiles Doctorum, in legum interpretatione varias. Similiter, non debet allegare falsum pro vero. Cùm modus iste non seruatur, peccatum est obligans ad restitutionem damni, quod ex ea prouenit alteri.

5 Quintò, etiam necessarium est, vt iustum † pretium d pro patrocinio non excedatur: hoc verò est, quod taxatum est per Principes. Quod si non est, arbitrio viri recti taxandum est, habita consideratione horum, puta, grauitatis causæ: nam minus pretium est in causa leui: similiter laborum in p

cie

cinio: similiter dignitatis seu scientiæ aduocati, nam magis meretur magni nominis Aduocatus, quam alius minus celebris: similiter etiam consuetudinis regionis illius.

Sextò [c], † Aduocatus non potest pacisci cum cliente de aliquota parte litis, puta, si vincat, vt pro pretio det secundam, tertiam, vel quartam partem illius, quod ex victoria consequetur: hoc quidem non licet, non quia secundùm se malum sit, sed quia prohibitum est. *l. sumptus, ff. de pactis*, ne Aduocati, quia sua res agitur, modum legitimum patrocinandi peruertant. 6

ADDITIONES.

D.Thom. Caiet. Bannes, Salon, Arragon. 2.2.q.71. Sot.q.8. Valen.q.15.l.c. Nau.c.n.25. Carbo q.51. Sylu.& alij v. Aduocatus. Rodriquez p.1.à c.1.

a *Pauperum causa.*] Sot. art. 1. Syluest. num. 11. D. Thom. loco citato.

b *Secundò, &c. causa, &c.*] Vide Nauar. num. 28. D. Thom. Sot. art. 3.

c *Tertiò scientia.*] Vide Nauar. num. 29.

d *Iustum pretiũ.*] Vide D. Th. Bãnes, Arrag. Salon, Sot. ar. 4. l. c.

e *Sextò.*] Sylu. num. 12. l. c. Nauar. num. 30.

De Notario.

CAPVT LXI.

SVMMARIA.

1 *Notario, seu tabellioni, quæ sint necessaria.*

2 *Notarij ignorantia vel negligentia obligat ad restitutionem sicut malitia. num. 3.*

4 *Notarij non extendentes in registro instrumenta, quæ adnotarunt in protocollo, grauiter peccant.*

5 *Instrumenta non occultentur, quæ à notariis exiguntur.*

6 *Legata quomodo manifestare debeant Notarij.*

7 *Vsurario de contractu instrumentum faciens Notarius, an peccet mortaliter, & obligetur ad restitutionem, incurratque excommunicationem, num. 8.*

9 *Ecclesiæ contra libertatem instrumenta sunt prohibita sub peccato mortali.*

10 *Notarius quando, & quale pretium accipere possit.*

N † Notario seu Tabellione scientia, fidelitas, & iustitia necessaria sunt. 1

Circa scientiam quidem, tenetur scire, quæ sui officij sunt, & in eis obseruandis diligentiam adhibere: vnde, cum
2 † ignorantia vel negligentia aliquid omittit in instrumento, vnde alter detrimentum patitur, restituere tenetur, nec excusatio admittitur: ver. gr. si omisit necessarium numerum testium in instrumento; si non signauit diem & annum: si fecit testamentum, quando, qui testabatur, erat amens, vel quia nesciebat esse necessarium plenum iudicium rationis in testatore, vel quia nullam fecit diligentiam, vt cognosceret, an
3 ille esset compos mentis. Quod si ita fecerit ex † malitia, iam peccat contra fidelitatem, quæ in multis consistit.

Primò, ne conficiat falsum aliquod instrumentum, fingendo ea, quæ contractata non sunt; hoc enim graue peccatum est, obligans ad restitutionem, & lege ciuili pœna grauiter punitur.

Secundò, vt, postquam est verum instrumentum, in verbis sinceritas & puritas seruetur: nam in causa præcipuè criminali multùm refert, cùm hoc, vel illo verbo factum narratur, cumque notarius in verbis non seruat puritatem, & aliter narrat, quam res se habeat, etiam quantum ad quantitatem & qualitatem criminis, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem de damno inde illato.

Tertiò, postquam verum & sincerum confecit instrumentum tenetur apud se seruare registrum quod vocant, & non dare alicui alteri, nisi transumptum aliquod: quando verò alteri detrimentum obuenit, ex eo quòd apud notarium non manet registrum, tenetur de damno illato.

4 Rursus quartò, quando † apud se retinet registrum, non debet retinere tantùm in protocollo, seu in breuibus verbis, vt vocant, scias enim notarios non extendere instrumenta, quia prolixa sunt, nec possunt multa vno die conficere, vnde sumunt solùm rei substantiam in chartula quadam, quæ dicitur protocollum, vt postea, cùm eis vacat, in registro extendant: scias etiam illam chartulam nullam vim dare instrumento, nisi in registro sit extensum totum instrumẽtum secundum iuris formam. Isti autem vix implent aut extendunt illa instrumenta, vnde magnum periculum potest inde obuenire iis, ad quos instrumentum pertinet, præsertim quia potest mori notarius, & tunc manent instrumenta, ac si nulla essent: ob id, in hoc grauiter peccant notarij circa instrumenta.

5 Rursus quintò, non debent occultare † instrumenta, quæ ab eis exiguntur: accidit enim, quòd vnus recurrit ad notarium, vt fidem faciat instrumenti, ratione cuius vult re-
suam,

suam, vel quod sibi obuenit, exigere, notarius autem pretio aliquo ab opposita parte corruptus, occultat, negando se tale confecisse instrumentum, & in hoc etiam graue committitur peccatum, obligans ad restitutionem.

Rursus sextò, tenetur etiam nullo exigente, si apud se manet aliquod instrumentum, vel testamentum, ratione cuius ad aliquos † legata proueniant, quæ nondum impleta sunt, 6
ignorantibus iis, quibus facta sunt, manifestare illud; primùm quidem iis, quibus incumbit implere, quòd si non implent culpa sua, manifestet illis, quibus fiunt. Et in hoc quorundam abusus est: nam manifestant illis, qui implere debent, non vt impleant, sed vt ab illis exigant pecunias, ne ipsi manifestent eis, quibus legata debentur. Hæc sunt, quæ ad fidelitatem notarij maxime spectant.

Iustitia autem consistit in duobus, in instrumento & in pretio. In instrumento quidem adhuc in duobus.

Primum est a, ne de re illicita & prohibita faciant instrumentum, puta de † vsura: tunc enim peccant mortaliter, & 7
aliquando tenentur restituere: cùm enim faciunt instrumentum de contractu vsurario, manifestè exprimendo vsuram, tunc non tenentur restituere, licèt peccent; quia illud instrumentum nullam vim dat vsurario recuperandi vsuras, ac si non esset, nisi esset in terris, vbi præceptum esset, licèt iniustum, vt vsuræ soluerentur. Quando verò facit instrumentum, palliando vsuram, puta quando sub nomine veri contractus, & legitimi mutui vsuram palliat: vt, dat Petrus Ioanni centum aureos, vt post duos menses recipiat centum & decem, vsura est, tamen fit instrumentum nomine mutui, quod dat Petrus Ioanni centum & decem, vt post duos menses totidem det, cùm tamen non det Petrus nisi centum, hic palliatur vsura, & notarius tenetur restituere vsuram Ioanni: nam per tale instrumentum obligatur in foro exteriori Ioannes reddere centum & decem: quod si tale instrumentum fieret in fauorem Ioannis petentis ad vsuram, & rogantis vt tale fiat instrumentum, quia aliter non potest habere pecunias, tunc peccatum esset mortale notarij: sed non obligaretur notarius ad restitutionem. Nauar. *c.17. num. 275. in summa.*

Alterum, in quo iustitia circa instrumentum consistit, est, ne faciat instrumentum prohibitum.

Sunt autem hæc instrumenta prohibita duo: quædam quæ continent materiam vsuræ, nempe, si quis dominus velit instituere, ne soluentes vsuras possint repetere illas in iudicio, aut qui acceperunt ad vsuram, vt cogantur soluere, nullus

notarius poteſt ſuper hoc inſtrumentum conficere, & , ſi co-
8 ficiat, mortaliter peccat, & incurrit † excommunicatione
à qua poteſt ab Epiſcopo abſolui. Habetur hoc *Clem. de v*
Quædam alia inſtrumenta ſunt prohibita, nimirum, q
9 fiunt contra libertatem † Eccleſiæ, & notarius peccat mor
liter, ſi talia faciat, & excommunicandus eſt, non tamen i
facto incurrit excommunicationem. Hæc igitur eſt iuſti
quæ inſtrumento conſiſtit.

10 Altera † eſt in pretio, & hæc duplex.

Vna, ne accipiat pretium pro re, pro qua nullum eſt p
tium exhibendum. Vnde in Conc. Trid. *ſeſſ.21. cap.1.* præ
pitur, ne pro negotio ordinis, notarius quidquam accip
immo nec pro dimiſſoriis, aut teſtimonialibus literis, ſi h
ſalarium ab Epiſcopo, quod ſi non habet, poteſt pro his d
bus dictis accipere, ſed ſolum decimam partem aurei.

Altera eſt, ne excedat pretium [b] iuſtum inſtrumenti, p
quo poteſt pretium accipere. Hoc autem eſt frequenter l
taxatum. In qua taxatione notandum eſt, apud aliquas reg
nes exigi taxationes has, ſecundum pretia viliſſima, quia ſ
antiquiſſimæ taxationes, vt potè factæ, quando res mini
pretio emebantur, & tunc ipſa officia minus multo valeba
modo autem multum valent: & quamuis iuſtè poſſit nota
excedere illa taxata pretia, tamen vnum obſtat, nimirum i
ramentum, quod ſingulis annis, aut in principio officij fa
puta, obſeruandi illam taxationem, ob id peccat tranſgredie
do. Vnde ſanctiſſimè facerent Principes, ſi pretium conu
niens, habita temporum & regionum ratione, imponerent,
tale iuramentum, quo multi illaqueantur, auferrent penitus.

ADDITIONES.

Vide Nau. c.25. n.25. Med. l.1. cap.15. §.5. de Notario Sy
Ang. Fum. Tabellio. Quæ hic Tol. de Notario explicat pa
cis Carbo q.51. de reſt. De fide inſtrumentorum & Tabelli
nib. multa egregiè ſcripta leges apud Couar. c.9. pract. q.
a *Primum eſt.*] Ioan. Med. q.4. de rebus per vſur. acquiſ. n
peccare ait, nec teneri ad reſtitutionem, Notarium vſurariu
inſtrumentum conficientem, ſi ſolam explicet veritatem,
nihil aliud agat: quia ſcriptura illa non dat cauſam exactio
ni, acceptioni, &c. vſurarum, Azor. lib.8. c.22. q.16. explica
Med. diſtinctione hac vtitur. Notarius vſurarij contract
inter Fidelem, & Iudæum Syngrapham conſcribens, peccat
à Iudæo vocetur, (quia cum eo dat operam vſurarum ſtudio)
no

non peccat autem, si à Christiano vocetur: vide quæ cap.36. huius libri.

b *Ne excedat pretium.*] Vide Molinam d.83.

Infamis non potest esse tabellio, ab eoque, postquam iuris infamia affectus fuit, confectum instrumentum publica fide caret: hoc tamen verum non est in eo, qui post occultam infamiam tabellio creatus est. Couar.l.c.col.8.9.

De Procuratore.

CAPVT LXII.

SVMMARIA.

1 *Procurator, cuius ignorantia, lis clientis perditur, restituere tenetur.*

2 *Procuratoris diligentia qualis, & veritas n.3.*

4 *Procuratores quam defendant causam, & quale exigant pretium sui laboris, n.5. & 8.*

6 *Lites quas primo acceperunt defendendas procuratores, priùs absoluant: nec terminos impertinentes petant, num.7.*

VLtima persona ex his quæ in iudicio superiùs propositæ sunt, est Procurator. In quo multa etiam exigenda sunt.

Primum est scientia: debet enim quæ ad officium suum spectant, scire: vnde, si ex † ignorantia litem clientis perdat, restituere tenetur, nec excusationem habet. 1

Secundum est † diligentia: debet enim necessarios terminos petere in iudicio: appellare, cum appellandum est: probare, quod probandum est: respondere cum respondendum est: & in aliis necessariis non deesse, cumque aliquid prætermittit ex negligentia culpabili, restituere damnum tenetur, quod ob id cliens incurrit, & multo magis si ex malitia sua id damnum contigerit. 2

Tertium est † veritas: debet enim dicere quod verum est, & non falsa aut incerta proferre. Et in hoc grauiter isti peccant, quod nomine suorum clientum respondent in iudicio affirmatiuè, quæ prorsus ignorant, similiter negatiuè, & hoc iurando super animas suorum clientum: & his non contenti, cum vident imminere periculum suæ causæ, si cliens aliquid 3

confiteatur, quod alias verum & iuridicè inquisitum est, persuadens illi, vt neget fortiter, dicendo irrisoriè, *præstat esse martyrem, quam confessorem.* Vnde peccant multum tales procuratores, inducentes ad periuria & mendacia in iudicio: damnificantes alios, qui iustam habent litem.

4 Quartum est iustitia, vt non nisi iustam † causam defendant. Et in hoc idem dicendum est, quod superius diximus de aduocato, quantum ad causam.

5 Iustitia etiam exigetur, vt † pretium iustum tantum sui laboris exigant. In quo etiam abusus est, plus enim iusto pretio exigunt: immo solent isti à clientibus petere pretia pro se, & pro aduocato, & pro notario, & sibi omnia vsurpant, & aliquando parum quid illis reddunt. In quo peccant, obligati reddere istis suorum laborum pretia, quæ acceperunt, nam isti procuratores sunt ita exercitati, maximè aliqui, vt ipsi velint facere instrumenta, quæ ad notarios pertinent; & defensiones, quæ aduocatorum sunt, conscribunt: & rogant notarios & aduocatos, vt subscribant, ac si sua essent: & modicum soluunt pro subscriptione, istis hoc acceptantibus, quia melius est modicum lucrari, quam nihil, & quia procuratores aliàs non deferrent negotia ad ipsos. Et hoc peccatum etiam est: immò aliquando isti errant in facto, quia nesciunt aliquando facere vt oportet, & damnificant alios, vnde consequenter ad restitutionem tenentur.

6 Iustitia etiam meritò exigit, vt † lites, quas primò acceperint patrocinio defendendas, priùs absoluant: solent enim isti multarum litium patrocinia suscipere, & vnam aut alteram litem prosequi, aliis dilatis, vt maius ab ipsis exigant pretium; cùm tamen non possint suscipere, nisi eas quas commodè, & absque clientum detrimento, ob moram, possint defendere, & inter iam susceptas primum locum obtinere, quæ priùs tempore susceptæ sunt, nisi aliquod notabile detrimentum aliquis ob moram incurrat, altero illud non incurrente: cumque etiam primus incurrat, non debet suscipere secundum patrocinium, nisi secundo admonito, se non statim posse in ipsius negotio parocinari.

7 Iustitia etiam exigit, ne † terminos impertinentes petant, qui ad causæ non faciunt iustitiam, sed solum ad puram dilationem: vt cogant oppositos clientes desistere à causa iusta, vel pactum faciant iniustum, vel saltem vt ei noceant.

8 Iustitia etiam exigit, ne post causæ victoriam, vltra † pretia suorum laborum, petant auctaria, vulgò dicta *mancia*, non enim licitè possunt ista accipere, nec illi dant, nisi coacti, quauis

uis dicant, se libenter & gratis dare: & quamuis Nauar.c.25. n.30. dicat posse accipi, tamen dicit debere esse modica. Mihi tamen melius videtur, nulla posse accipi: propterea quod clientes euadent inuiti, cuius rei signum est quod, lite peracta, frequenter dicant hos procuratores esse rapaces & (vt inuidia verbo absit) latrones: quamuis autem tales non sint, tamen tali verbo isti suum animum produnt, se non nisi ob necessitatem suas illi dare pecunias, etiam quas iuste soluunt.

ADDITIO.

Vide Carb.l.c. & Nau.à n.28.

Quid detractio, quotque ipsius modi sint.

CAPVT LXIII.

SVMMARIA.

1 *Detractionis descriptio.*
2 *Famæ & honoris discrimen.*
3 *Detractio & contumelia quomodo differant.*
4 *Fama alicuius quomodo auferatur, & maximè si adsit intentio nocendi n.5.*
6 *Detractionis quot sint modi, tam circa malum, quàm circa bonum, n.7.*

CIrca huius octaui præcepti posteriorem partem, oportet tractare de detractione, atque à definitione incipiendum est. Potest autem sic describi: † *est ablatio famæ, per verba, cum intentione nocendi.* In qua definitione quatuor partes continentur. 1

Prima est, *ablatio* a, detrahere enim est auferre aliquid à proximo, vnde constat detractionem esse contra iustitiam, quæ prohibet alteri auferre, quod ipsius est.

Altera pars est, *famæ.* † fama autem *est notitia & opinio quam aliquis apud homines habet:* quando bona est, dicitur bona fama, cum verò mala, dicitur mala. Differt ab honore, nam honor *est reuerentia quæ alicui exhibetur:* tamen tam honor quàm fama sunt bona hominis externa: nam sunt alij, qui debent habere opinionem de nobis, & nobis exhibere reuerentiam. Quando igitur aliquis aufert bonam famam & opinionem quam aliquis apud alios habet, dicitur detrahere: ob id detractio dicitur ablatio famæ, in quo differt à contumelia, quæ est ablatio honoris. 2 3

Tertia pars est, *per verba*: dupliciter enim potest áliq
4 bonam † famam alicuius auferre.
Vno modo, apud se solùm: vt cùm Petrus, habens in seb
nam opinionem Pauli, mutat eam, & concipit malam, tu
aufert in se famam Pauli: & si talis mala opinio concepta fu
absque rationabili causa, tunc pertinet hoc ad iudicium tem
rarium.
Altero modo, potest aliquis auferre famam, non sol
apud se, sed apud alios, & hoc pertinet ad detractionem: cu
que homo suos conceptus verbo manifestet, ob id verbo
detractio, ac propterea talis pars est in definitione pos
Aduerte tamen, per verba intelligi etiam nutus & signa: in
telligi etiam scripturas, ex quibus libelli infamatorij co
stant. Rursus, intellige ista formaliter & virtualiter. Verbu
formale est, cum quis verbum ipsum ore profert: similite
signo & scriptura: virtuale verò verbum est, cum ex tacit
nitate verbum insinuatur: cùm enim quis tacet, cum loq
debeat, virtualiter loquitur, aliquid approbando, vel re
probando. Omnia ista per illam partem, *verba*, intel
guntur.
5 Quarta pars est, † *cum intentione nocendi*: non enim su
ciunt aliæ tres partes ad detractionem: nam cum quis iuri
cè aliquem accusat de graui aliquo crimine, vel condemn
famam aufert: intentione nocendi illi in fama cui detrah
Aduerte autem, aliquem dupliciter intendere nocere al
cui in fama.
Vno modo, directè, cum vere habet talem intention
nocendi.
Altero modo, indirecte, cum licet non habeat talem inte
tionem expressè, famam tamen aufert, ob finem minus pri
cipalem, quam sit illius famam ostendere, vt, qui ob ludum
iocum, vel absque fine vllo, alterius famam aufert: & quam
etiam auferat ob bonum finem, tamen id facit non seru
circumstantiis, in quibus licet famam aliquando auferre,
cum licitum est, peccatum alterius alteri aperire, vt dictu
est: qui enim præfert talem finem minorem famæ alteri
parum curat nocere, & sic indirecte habet intentionem no
cendi. Hæc igitur est detractionis definitio.
6 Sequitur, vt quot modi [b] † detractionis sint, proponam
sunt autem octo, de quibus vide S. Thom. 2.2.q.37. art.1.
est doctrina communis Theologorum. Qui quidem in du
partes diuiduntur: quidam sunt, quibus detractio versa
circa malum, quidam quibus versatur circa bonum. Cu

malum, quatuor sunt modi detrahendi, hoc carmine contenti.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Imponens dicitur, qui infamat alterum, imponendo crimen & vitium, quod non habet; & hic est pessimus dettactionis modus. *Augens* est, qui alterius crimen verum, narrando ipsum, auget amplificando & exaggerando, vt maius appareat. *Manifestans* dicitur, qui crimen occultum alicuius propalat, & manifestat aliis, illius famam minuendo. Ille dicitur in malum conuertere bonum alicuius, qui, quod ex se bonum est, leui ratione motus, & absque causa rationabili, vt malum iudicat, quia possunt etiam ipsa malè fieri.

Modi † autem, qui circa bonum versantur, sunt etiam quatuor, qui hoc carmine continentur. 7

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudátve remissè.

Ille dicitur *negare*, qui virtutem alterius, ex qua famam apud alios habet, coram aliis negat. Ille *minuit*, qui, licet non neget, tamen minorem quam sit, suis verbis aut signis facit. Ille autem *tacendo detrahit*, qui, cùm de fama alicuius periculum est, cui potest ipse subuenire, nihil dicit, vel quia, aliis laudantibus aliquem, ipse tacet, in quo dat intelligere, se aliorum laudi non consentire. Ille *laudat remissè*, qui, quod magna laude dignum est, parum laudat, aut verbo, aut gestu, vel signo: & hic modus ad secundum reducitur: ob id communiter à Theologis septem modi detractionis describuntur, quos Scotus reducit ad tres, 4. *sent. d.* 15. sed distinctius habentur, vt sunt propositi.

ADDITIONES.

De hac re D. Thom. Gaiet. Bannes, Arragon, Salon 2.2. q.73. Sot.l.5.q.10. Nau.c.18.n.17. Val.2.5.q.16. Caiet. Sylu. & alij v. Detractio.

a *Est ablatio.*] Quid sit, & quotuplex, Val.p.1. Sot. sic definit: *est denigratio occulta alienæ famæ.*

b *Quot modi.*] Salon l.c. Nau.n.21. ex Alex. septem enumerat modos.

Quale peccatum sit detractio.

CAPVT LXIV.

SVMMARIA.

1 *Detractio quando sit peccatum mortale peius furto, & veniale, num. 4. 6. & 7.*

2 *Fama*

2 *Fama est præstantior pecuniis.*
3 *Detractionis peccatum an sit communissimum.*
5 *Libellos infamatorios scribens & recitans, contra institu-*
Sanctorum Francisci & Dominici, an sit excommuni-
catus.

1 PEccatum † detractionis mortale [a] est ex genere suo, cum
sit contra iustitiam. Et S. Thom. dicit, ex suo genere esse
peius, quàm furtum; nam magis est læsiuum proximi, cùm
2 per furtum auferantur pecuniæ, per detractionem verò † fa-
3 ma, quæ præstantior est pecuniis. † Hoc peccatum est com-
munissimum, vnde Gloss. super illud Prouerb. 24. *cum detra-*
ctoribus ne commiscearis, dicit, hoc specialiter vitio penè totum
genus humanum periclitatur: Deo verò est maximè odio-
sum: vnde Dauid dicebat, *Detrahentem secretò proximo suo,*
hunc persequebar, Psal. 100.

Aduerte autem, quamuis ex suo genere mortale sit, tamen
4 in tribus casibus fit de facto † veniale [b]. Primus est, cùm est
materiæ leuitas: cùm enim est paruum nocumentum in fa-
ma, quamuis sit cum intentione nocendi, est veniale.

Tamen aduerte, leuitatem aut grauitatem materiæ esse
pensandam ex tribus.

Primò, ex quantitate ipsius infamiæ in se, id est, vitij quod
imponitur, aut boni quod tacetur.

Secundò, ex parte personæ diffamatæ, nam aliquando vi-
tium impositum vni personæ, leuis est infamia, aliquando
nulla: nam multi in vitiis se ipsos iactant, & gloriantur cum
male fecerint. Prou. 1. vt iuuenes in re venerea, milites in ho-
micidiis: his autem detrahere, imponenda similia, leuis ma-
teria reputatur: at si sit persona religiosa aut studiosa, gra-
uior est materia: vnde Episcopus, personis Ecclesiasticis, pu-
blicis, religiosis detrahere, maius est peccatum, & crescit
multum materia. Hîc autem aduertenda est excommunicatio
5 lata contra scribentes & recipientes † libellos infamatorios
contra instituta sancti Francisci & sancti Dominici, quæ ex-
communicatio est Papalis, & habetur in bulla ex alto, quæ
habetur apud Anton. 3. *p. tit.* 24. *cap.* 70. De aliarum religio-
num institutis peccatum est detrahere, sed non est subiectum
excommunicationi.

Tertiò, consideranda est materia ex parte personarum, nu-
meri, & qualitatis, apud quas infamia inducitur: nam apud
vnum diffamare minus est, quam apud multos: & apud vnum
virum grauem maius est, quam apud minus talem, quando
igitur

igitur, his omnibus adhuc perpensis, leuis materia est, sit veniale: quamuis duo priora potius consideranda sint.

Secundò, fit † detractio venialis, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 73. 6
cùm fit absque intentione expressa nocendi, sed ob iocum, vel aliam causam: sed hoc intellige, nisi sit notabilis infamia, tunc enim esset mortale.

Tertiò, cùm, quamuis † sit notabilis infamia, & cum in 7
tentione nocendi, tamen actus non fuit omnino deliberatus: vt, cùm quis inaduertenter, ira graui percitus, alterius crimen propalauit, ita vt in tali manifestatione, non fuerit totius libertatis compos: tunc nempe minuitur peccatum, vt sit veniale, sicut in periurio & blasphemia aliquando fieri solet: si tamen actus sit deliberatus, mortale peccatum est, tantam infamiam alteri intulisse.

De libellis infamatoriis, seu Pasquillis, lege indicem librorum prohibitorum. v. Pasquilli, *& constitutionem Pij V. quæ incipit* Romani, *& Gregorij XIII.* Ea est rerum.

ADDITIONES.

a *Mortale.*] D. Thom. Caiet. Bannes, & alij cum Soto, art. 2. Nauar. num. 22.

b *Veniale.*] Vide Nau. n. 23. Salon art. 2. Val. p. 4. Caiet. v. Detractio. D. Thom. art. 2. Soto l. c. concl. 3.

Materialis detractio. i. sine animo nocendi, venialis est: sed si grauiter alterius famam lædat, mortalis est, redit enim actus in naturam suæ formæ: vide D. Th. Sot. art. 2. Val. p. 2. l. idem dicas de auditione detractionis, Caiet. l. c.

De resolutione aliquorum dubiorum.

CAPVT LXV.

SVMMARIA.

1 *Infamati crimen an liceat manifestare apud eos qui ignorant. addito n. 4. vsque in finem.*
2 *Infamatus per iudicialem actum, vel per publicum factum, qui censeatur.*
3 *Infamatus consideratur, prout est bonam famam, vel non consecutus.*

DVbia aliquot sunt, quibus magis in particulari ista materia declaratur.

Primum est a, † an diffamatum hominem liceat apud e qui ignorant illius crimen, manifestare, præsertim cum d famatus est per iudicis sententiam in vno loco, an liceat manifestare in alio loco. Ista quæstio fuit controuersa in Caiet. *opusc.16.respons.9.* & inter Adrian. *quodlib.11. quæst.* Ille affirmat, hic negat: in gratiam tamen resolutionis su duæ distinctiones aduertendæ.

2 Prior est, aliquis potest esse dupliciter † infamatus.

Vno modo, per iudicialem actum, vt qui conuictus est peccato latrocinij coram Iudice, & castigatus ab eo est, a qui pro crimine hæresis punitus est, aut quid aliud infam contraxerit in iudicio.

Altero modo, per publicum factum, quamuis extra iu cium, vt qui commisit homicidium publicè, aut est mani stus latro, vel quid simile, publicè & manifestè patrauit.

3 Posterior distinctio est, qui sic † infamatus est, duplici se habet: aut enim post talem infamiam iam est bonam mam consequutus, tum quia temporis longitudine trad sunt bona obliuioni, tum quia vitam emendauit: aut no dum bonam famam est consequutus.

4 His suppositis, sint aliquot † conclusiones.

Quarum prima est, manifestare crimen alicuius quocu que modo infamati, intentione ei nocendi, peccatum est, g. si aliquis est publicè conuictus & punitus pro latrocin tamen alius nescit istud, si Petrus huic manifestet, intentio nocendi infamato illi, peccat contra charitatem.

Secunda conclusio, si quis infamatus, siue per crimen p blicum, siue per Iudicis sententiam, iam est bonam cons quutus famam, qui absque legitima causa illius crimen m nifestat, peccat contra charitatem & contra iustitiam, v. g est aliquis Romæ, qui iam à multis annis fuit per Inquisit res publicè punitus, tamen post resipuit, & bonam fama modò habet, nec est qui recordetur illius criminis: si q hoc alij manifestat, contra charitatem peccat, & cont iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem. Cont charitatem quidem, quia nocet proximo: contra iustitia verò, (contra Soto *lib.4.qu.10.art.2.*) quia, quamuis per iud cis sententiam fuerit illa fama antecedens ablata, tamen no sequens: vnde verè possidet bonam famam sequente quam qui aufert, iniustè aufert. Liceret tamen in quibusda casibus.

Primus est, ad vitandum detrimentum corporale alicui ver g. si quis existimatus est vir probus & studiosus, cùm q m

men alio in loco esset damnatus ob crimen latrocinij, si is versaretur inter aliquos, vnde periculum esset ne res eorum raperet, tunc liceret ipsos admonere, illum conuictum fuisse latrocinij, nisi aliter possent auerti à conuersatione illius. Similiter, si quis se medicum iactaret magnum, cùm esset ignarus, quia est in aliorum detrimentum, licet id dicere: in quo casu licet etiam occultum crimen manifestare.

Secundus casus est, cùm vergit in detrimentum spirituale alterius, in quo etiam casu licet occultum crimen aperire, vt si aliquis est hæreticus, cuius statua combusta est alibi, quod ignorant tamen alij qui sunt in alio loco, vbi periculum est inficiendi alios, tunc licet id reuelare: similiter licet malos mores aliquorum manifestare, vt admoneamus alios, ne conuersatione illorum peruertantur.

Tertius est, cùm est in publicum detrimentum; vnde si quis beneficium aut dignitatem vult assumere, cùm verè sit inhabilis, nec possit iure recipere, quamuis occulta sit inhabilitas, licet reuelare, quia est publicum detrimentum. De his vide Nauar. *cap. inter verba, num.* 854.

Tertia conclusio, quando quis nondum est bonam famam consecutus, si per iudicis sententiam infamatus est, non est contra iustitiam, nec contra charitatem, in eadem vrbe id manifestare ignorantibus, verbi gratia, hodie Petrus est castigatus pro latrocinio publicè, non est mortale peccatum id dicere aliis, qui adhuc nesciebant in eodem loco. In primis non est contra iustitiam, quia illi ablata est fama, & per accidens est, quod aliqui ignorent vel apud aliquos bona fama maneat: præterea non est contra charitatem, quia si non tunc, parum post apud alios diuulgabitur tale furtum, ob id in nulla re huic iste nocet.

Hunc etiam diffamare in alio loco, mittendo litteras, aut verba in aliis locis factum narrando, non est contra iustitiam, vt tenet Caiet. *l. c.* & Bart. *l. ex ea, ff. de postulando*, quia iste diffamatus verè non habet famam, sicut si non haberet brachium, esset tamen contra iustitiam in duobus casibus.

Prior est, quando tertia persona aliqua ibi infamaretur, vt, si frater diffamati est in illo loco, cui fama aufertur, si fratris infamia illuc deferretur.

Posterior est, cum diffamato aliquod aliud detrimentum corporale ex illa diffamatione obuenire potest; puta, quia forsan occidetur, vel incarcerabitur, vel priuabitur aliquo bono alio temporali.

Neç etiam esset contra charitatem, extra hos casus, nisi quando

quando diffamatus esset præsens in illo loco: tunc enim digito notare illum, extra casus secundæ conclusionis, peccatum esset: prætereà, quamuis sit absens, verisimiliter crederetur, quòd nunquam fama illius criminis perueniret ad locum illum distantem; cum verò quis manifestat illum in alio loco, quò alias non perueniret infamia illius, contra charitatem peccat.

Quarta conclusio; cùm infamia est publica, licet non per Iudicis sententiam, secundùm Scotum 4. *d.* 15. *q.*4. non est peccatum, in eadem vrbe alij manifestare, sicut, de infamato per sententiam, dummodò sit verè publica infamia: vt, qui occidit hominem in conspectu totius populi, vel coram maiori parte, est notum illius homicidium, in alio tamen loco distante non licet manifestare, vt dicit Soto *loco allegato.* Per hæc resoluitur dubium primum.

ADDITIONES.

a *Primum est.*] Hanc quæstionem exagitant Salon art... controu.2.l.c.Sot.lib.5.q.10.art.2.Carb.q.21.de test.

Occultum crimen prodere viro graui, qui illud silebit, omnino non putat mortalem infamiam Caietan. Sot.l.c.pessimè eos agere ait, qui sine vrgenti causa proximum corrigendi, aliena occulta crimina vel vni prudentissimo viro pandunt, maletque crimen suum tribus, aut quatuor aliis, quam vni grauissimo viro cognitum esse.

De dubio secundo.

CAPVT LXVI.

SVMMARIA.

1 *Infamare se an quis possit, & peccet contra iustitiam, sicut contra charitatem. num.* 2. *&* 4.

3 *Tortura per vim, qui manifestat suum vel alterius crimen, an & quando peccet, & num.* 5. *cum seq. & an possit sine mortali peccato confiteri crimen falsò sibi impositum, num.*7.

1 ALiud dubium est, an possit aliquis se † infamare? Caiet. *v. detractatio*, dicit ad hoc duo.

2 Primum est, quod nulli licet se infamare, sed peccat, † qui se infamat, non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam;

iuſtitiam, & conſequenter tenetur ad reſtitutionem : ſibi enim debet famam reddere.

Secundum eſt, quod non excuſatur per † torturam : vnde qui in tortura ſibi famam abſtulit, confitendo crimen, quod non fecit, aut reuelando crimen, quod non tenebatur, tenetur negare iterum, ſi falſum fuit, & pati torturam. Fundamentum Caiet. eſt, quia nullus eſt dominus ſuæ famæ, ſicut nec ſuæ vitæ. Contrariam tamen opinionem tenet S. Thom. 2.2. *quæſt.73. art. ad primum*, & Soto *loco citato*, cum communi ſententia. In cuius explicationem ſunt aliquot dicta notanda. 3

Primum eſt, ſe infamare non eſt contra † iuſtitiam, quamuis ſine cauſa aliquis ſe infamet, niſi ex conſequenti. Dico ex conſequenti, quando quis ſe infamando, alium tertium infamat: tunc ratione tertij peccat contra iuſtitiam, ſe ſine cauſa infamando : remota tamen alterius infamia non eſt contra iuſtitiam : nam homo eſt dominus ſuæ famæ, ſicut & pecuniarum, vnde, eam prodigere non eſt contra iuſtitiam, nec eſt obligatio ad reſtitutionem. 4

Secundum eſt, ſe infamare abſque cauſa eſt peccatum contra charitatem, & in duobus maximè caſibus eſt peccatum mortale.

Prior eſt, quando infamia eſt grauis multum, vt qui ſibi imponeret crimen hæreſis, aut quid ſimile : non tamen eſſet mortale, ſi ſibi imponeret non ita graue crimen, licet eſſet mortale, per quod non multum famam ſuam vel tolleret, vel imminueret.

Poſterior eſt, quando ſua infamia aliis nocet, nimirum, cùm eſt perſona publica, cuius bona fama aliis prodeſt. Adde etiam, cùm intercedit periurium, eſt mortale : omne enim firmatum iuramento mendacium eſt mortale. Remotis his caſibus, non videtur mortale, præſertim, ſi non imponit ſibi crimen, ſed occultum manifeſtat.

Tertium eſt [a], quando aliquis in † tortura poſitus manifeſtat crimen alterius verè, quamuis non interrogetur iuridicè, non peccat. Hoc eſt Sot.*lib.5.q.10. art.2.* ver.gr. aliquis iniuſtè torquetur, vt complicem occultum reuelet, poteſt iſte verum dicere, quamuis grauiter peccet iudex interrogando, & ſic torquendo. Ratio Soti eſt, quia nullus tenetur cum tanto ſui detrimento alterius famam conſeruare, occultando peccatum commiſſum illius. 5

Hoc tamen limitandum [b] eſt, cùm non eſt in detrimentum publicum illa manifeſtatio : verbi grat. cùm quis interroga-

tur, vt manifestet aliquod secretum alicuius Reipublicæ, aut alicuius exercitus, ex cuius manifestatione sequitur graue detrimentum Reip. aut exercitus illius: vt, cum comprehenduntur milites, vnius exercitus ab altero exercitu, solent iniustè interrogari, tunc debent potius mori, quàm rem aperire.

Secundò etiam limitari debet, cùm quod scit & interrogatur, cognouit ex auditione sacramentalis confessionis: tunc mille mortes pati debet potiùs, quam aperire: & ad hoc non solùm tenetur Confessarius sacerdos, sed etiam interpres, & laicus audiens confessionem in necessitate, & literatus homo, qui fuit consultus de remedio peccati.

Tertiò etiam limitari debet, quando qui peccatum illud scit, via iniusta cognouit, puta vi & extorsione, aut fraude & dolo: vt, qui in occulto loco peccata alterius audiuit, quæ in confessione dicebantur; tunc debet potiùs mori, quam reuelare; quamuis extra istum casum confessionis, si vi aut alio dolo cognouit, non tenetur occultare in tortura graui, nisi sit peccatum, quod in mortem, vel abscissionem membri alterius, vel aliquod graue nocumentum cederet: cùm enim ista non obueniunt illi alteri, posset excusari, ratione grauis torturæ. Has tres limitationes ponit Nauar. *in summa, cap. 16. num. 32.*

6 Quartum dictum est, potest aliquis absque peccato, in † tortura [c] manifestare suum crimen verum, quamuis non interrogetur iuridicè, & consequenter se infamare: nec enim tenetur famam sustentare cum tanto labore, cùm sit ipsius dominus. Sed hoc intellige, quando non existimat se alteri nociturum in spiritualibus: ver. gra. si quis apud multos esset habitus in magna existimatione, & haberet crimen occultum, quod si manifestaret, illi ad hæresim conuerterentur, potiùs talis mortem deberet pati, quàm manifestare.

Similiter, quando sequitur Reipubl. detrimentum, vt superius diximus. Potest † etiam, sine peccato mortali, confiteri
7 crimen falsò sibi impositum, pro cuius confessione torquetur, nec hoc est mortale, quamuis sit ob talem confessionem suspendendus, vt bene dixit Soto *loco allegato.* Sed hoc intelligi debet circa iuramentum: nam periurium est mortale peccatum, quamuis, si iam commissum est tale peccatum iurando, Confessarius non debeat obligare, vt iterum verum dicat. Intelligendum etiam hoc est, dummodò non noceat alteri, imponendo ei falsum crimen: nam tunc contra iustitiam peccaret mortaliter, quia non est dominus famæ alterius, sicut suæ; ob id obligandus esset à Confessario ve-

rum

rum aperire, quamuis pateretur mille torturas. Intelligendum etiam est, ne quod imponitur sibi, sit hæresis, talis enim forsan mortaliter peccaret, non tamen post confessionem obligandus esset negare iterum, nisi alij nocuisset, auferendo famam, vel detrimentum inferendo contra iustitiam. Confessarius ergo multùm ista consideret.

ADDITIONES.

Hominem suæ famæ dominium esse, vt certum probat Carbo. q. 23. loco citato, idem sentiunt Salon. q... art. 3. de dominio. Arrag. l. c. q. 62. pag. 97. Ban. q. 33. art. 8. dub. 2. Val. d. 5. q. 10. p. 1. Couar. libro 1. var resol. c. 2. n. 8. Sot. lib. 4. q. 2. art. 3. de teg. secr. q. 3. m. 1. Nauar. c. 18. n. 46. & in c. inter verba concl. 6. corol. 44. Adrian. de restit.

Valen. l. c. duas confirmat assertiones. Vna est, Infamare se ipsum, sine rationabili causa, ex genere suo est p. m. (quod non placet Sot. q. 10. art. 1. l. c.) Altera est ex rationabili causa, pro maiori suo aut alterius bono, præcipuè Communitatis id facere licet.

Tertium est.] Vide Nau. c. 18. num. 29. Sot. de teg. secr. in glo. Syluest. v. Detractio q. 3. Arrag. loc. cit. Ioan. Baptist. Cor. q. 30. p. 1.

Hoc tamen limit.] Vide Sot. Nauar. num. 54. loc. cit.

In tortura.] Sot. loco citato colum. penultim. se ipsum in tormentis infamare occultum crimen prodendo, virtutis opus arbitratur: *homo enim est suæ famæ dominus, quam iusta causa rectè prodigere potest.* vide etiam Salon q. 74. art. 1. controu. colum. 3.

De audiente detractorem.

CAPVT LXVII.

SVMMARIA.

Detractori consentiens peccat, & quomodo dicatur illi consentire directè, & indirectè, num. 2.

Detractionem non impediens, si priuata sit persona, an & quando peccet mortaliter, & venialiter, vel non peccet, num. 4. & quid si persona sit publica num. 5.

NOn solum qui detrahit, sed etiam, qui † detractori consentit, peccat; vt docet S. Thomas 2. 2. q. 73. *art.* 4. 1

In cuius gratiam nota, dupliciter aliquem posse consenti[re] detractori: vno modo directè, altero modo indirectè. Dir[e]ctè consentire, tripliciter potest contingere.

Primò, quando quis inducit alterum ad detrahendum: tunc is non minùs peccat, quàm detractor.

Altero modo, cùm non quidem inducit, sed delectatur i[n] illa detractione, ex odio, quod habet contra personam de qu[a] detrahitur, & tunc etiam non minùs peccat, immò aliqua[n]do magis, si odium est maius; & de his duobus modis intel[-]ligitur illud Bernar. 2. *lib. de considera. in fine, detrahere, a[ut] detrahentem audire, vtrum horum detestabilius sit, non fac[ile] dixerim.*

Tertio modo, cùm delectatur, sed non ex odio, sed ob va[-]nitatem, & otiositatem quandam: & tunc frequenter est ve[-]niale peccatum; licet detractor aliquando mortaliter pecce[t]. Dico *frequenter & non semper*, quia aliquando etiam tali[ter] delectari est mortale, in casu illo, quo non impedire detra[-]hentem esset mortale, vt statim dicemus.

2 Indirectè † detrahenti consentire est, non resistere, seu no[n] prohibere detractionem, cùm quis potest. Aduerte autem,

3 quòd qui non impedit † detractionem, aut est persona pri[-]uata, aut publica. Voco publicam, & superiorem & præfectum illius, qui detrahit, & Episcopum, & Priorem, aut Genera[-]lem respectu subditorum, patrem respectu filiorum, domi[-]num respectu seruorum & famulorum, &c.

De priuata persona, quæ non est superior isti detracto[ri,] ipsam dico aliquando peccare mortaliter, non resistendo de[-]tractori, aliquando venialiter, aliquando nec materiali[ter] nec venialiter.

Peccat mortaliter, cùm ex illa detractione magnum de[tri-]mentum obuenit personæ de qua is detraxit: tunc enim pe[c-]cat mortaliter contra charitatem, sicut, qui videt furem [ra-]pientem bona proximi, & non impedit, cùm possit.

Venialiter verò peccat, cùm non sequitur detrimen[tum] notabile proximo.

4 Aliquando verò neutro modo † peccat.

Primò, quando non impedit ex timore, quia timet [si-]probabiliter malum, vel nocumentum magnum, si resistat [de-]tractori: tunc enim non tenetur impedire. Dico *magnum*, q[uia] quando parum nocumenti timet, & nocumentum prox[imi] notabile est, tenetur aliquam iacturam pati pro prox[imo] quamuis non notabilem.

Secundò, quia pudet eum ob reuerentiam, puta, qui[a]

tra[-]

...ctor est prælatus, est dominus, est persona illustrissima, au-...ens verò est inferior, quamuis, quando detrimentum est ...ue, teneatur aliquem pudorem pati ob proximum.

Tertiò, quando putat probabiliter, se nihil profecturum, ...ia, quamuis ipse audiens discedat, aut loquatur impedien-...o, adhuc ille non desistet à detractione; si verò † persona 5 ...diens est publica, vti diximus, tunc, non resistendo con-...a iustitiam peccat, & grauiùs, teneturque maius detrimen-...m pati in resistendo, quàm priuata persona. Quod si nullo ...odo possit, vel non sine graui suo detrimento, adhuc etiam ...n peccat, sicut nec persona priuata. Multum autem quis-...e, quantum potest, debet fugere detractores, & dicere & ...cere cum Dauid: *Detrahentem secretò proximo suo, hunc per-...quebar*, Psal. 100.

ADDITIO.

De hac re D. Thom. Caiet. Bannes, Salon, Arragon, Sot. art. 4. ...cit. Adria. Quodl. 11. quæst. 2. Sylu. loc. cit. quæst. 2. Nauar. ...p. 18. num. 37. Valen. p. 4.

De restitutione famæ.

CAPVT LXVIII.

SVMMARIA.

1 *Famæ ad restitutionem vt quis teneatur, quæ sint necessariæ conditiones.*

2 *Famam non potest quis semper remittere, ne sibi restituatur.*

Detractor tenetur famam, quam alteri detraxit, restituere. Vt autem † ad talem restitutionem teneatur, aliquæ sunt 1 ...cessariæ conditiones a.

Prima est, quòd verè abstulerit famam; si enim non abstu-...t, vel quia persona, cui detraxit, erat infamis, vel quia suæ ...ractioni non est fides adhibita, non tenetur.

Secunda est, quod contra iustitiam abstulerit, vnde Iudex ...lam ferens sententiam, & accusator, & testis, & denun-...ns, & alij, qui iustè famam alterius auferunt, non peccant, ...c tenentur restituere. Quod si faciant ista ex odio, pecca-...nt quidem, sed contra charitatem, ob id restituere non ...ligantur.

Tertia est, quod persona de qua detrahitur, non recupe-...erit famam alia via, puta, quia aliquis detractorem conui-

cit mendacij, vel quia ipse suo opere famam bonam recepit: tunc enim detractor non tenetur restituere.

Quarta est, quod persona cui fama est ablata, non condonauerit [b] famam suam, aut remiserit: si enim pretium accepit pro infamia, vel gratis nolit sibi restitui, tunc detractor non tenetur. Non tamen semper potest aliquis † famam remittere, non enim potest, cum ex ipsius infamia sequitur alterius infamia vel detrimentum: nec etiam, cum infamia est contra fidem, vt, de crimine hæresis. Cum tamen solius ipsius est infamia & nocumentum, nec de tanto crimine est, potest condonare, aut pretio aliquo commutare. His positis conditionibus, tenetur detractor ad restitutionem.

ADDITIONES.

a *Necessariæ conditiones.*] Sot. lib.4. q.6. art.3. col.16. vide Carb.q.17.de rest.Val.q.6.p.5.col.4.l.c.

De restitutione famæ Salon.q.62. Val.Sot.Carb.Nau.n.41. l.c.Coro.p.2.c.6.

b *Condonauerit.*] An infamatus possit remittere obligationem restituendæ famæ: vide Salon controuer. 23. Carbonem q.24.l.c.

Caiet.q.73.art.2.& v. Detractio, negat condonari posse restitutionem famæ: cuius dominum hominem esse non putat: Sot.l.4.q.3.ad 5.& l.5. q.10.art.2. priuatum hominem remittere posse docet, publicam verò personam agentem, monstrare peccare, si id faciat, valere tamen condonationem: vide etiam Carbo.l.c.Val.d.5.q.6.p.5.col.7. Adria.4.de rest. famæ, D.Ant. Nau.c.18. n.46. recensiti etiam à Salon. scribunt, non posse condonari à publicam personam agente, nec valere condonationem, vide de hac re Salon l.c.

De modis restituendi famam.

CAPVT LXIX.

SVMMARIA.

1 *Famam quatuor modis potest quis alteri auferre.*

2 *Infamiam ob falsum crimen imponens, & etiam ob verum occultum, quomodo famam restituere debeat, & an teneatur de damno quod infamatus passus est, n. 3.*

4 *Fama alterius ablata per negationem criminis impositi an sit restituenda.*

Famam qui alteri aufert per criminis manifestationem imperfectam, dicendo se audiuisse, & c. an teneatur ad aliqualem restitutionem.

QVatuor modis aliquis potest † famam alteri auferre. 1
Vno modo, imponendo ei crimen falsum a, vnde infamiam contraxerit, & qui sic † infamauit, tenetur coram his, 2
quorum præsentia tale imposuit crimen, asserere se esse mentitum, & falsum dixisse, &, si opus est, iuramento confirmare b debet, vt credatur, & qui libellos infamatorios contra aliquem edidit, tenetur alios in contrarium facere, qui tam efficaces sint ad auferendam infamiam, sicut primi fuerunt ad inferendam.

Alter modus c auferendi famam est, cum quis crimen alicuius, verum quidem, sed occultum manifestat, & tunc non tenetur sic restituere famam, vt dicat se falsum dixisse: hoc enim esset mentiri, quod nullus debet facere: sed debet in præsentia illius, qui crimen manifestauit, illum sæpe laudare, vt, quantum fieri possit, bonam opinionem habeat ipsius. Aliquando etiam bonum erit dicere, se iniuste dixisse crimen illius, vt per hanc æquiuocationem intelligant alij, illud fuisse falsum: vt, qui morti proximus est, & alterius crimen, propter quod morte plectetur, occultum manifestauit, tunc coram notario deberet diceret, se male & iniuste illud duxisse, nam verum secretum patefaciendo peccauit: contra iustitiam enim manifestauit.

Attende tamen, quod, qui prædicto priori modo vel isto secundo † infamat aliquem, tenetur de damno illato, quod 3
infamatus ob infamiam incurrit: verbi gratia, si quis ob crimen sibi falso impositum, vel contra iustitiam manifestatum, perdit beneficium, vel officium aliquod, vel aliquod temporale bonum, tenetur detractor ad restitutionem talis damni. Attende etiam, quod si crimen occultum, quod quis manifestauit, accidat postea manifestum fieri, detractor, à famæ restitutione liberatur, sed tamen peccauit detrahendo: quamuis si aliquod damnum infamatus incurrit ob illam detractionem antequam esset publicum peccatum, teneatur detractor restituere.

Tertio d modo: Aliquis † famam alteri potest auferre, 4
negando crimen, quod alter ei verè imponit, & consequenter faciendo eum mendacem, & calumniatorem: verbi gratia. Aliquis accusat aliquem coram Iudice de crimine vero, iste negat, & negando infamat accusatorem: quia existimatur

homo mendax, & iniquus, tunc, si iuridicè accusatur, ita vt possit probari, & probet crimen, si negat, verè infamat, & tenetur restituere; quod si non probatur crimen, tunc Caietan. *verb. restitut. cap.* 10. dicit obligari ad restitutionem: tamen contrarium tenet Syluest. *restit.* 3. §. 3. Et ita tenendum est; quamuis reus peccet, mendacium dicendo, & mortaliter, si periurus sit: tamen non tenetur reddere famam alteri, qui iniquus extitit accusator.

5 Quarto [e] modo, potest aliquis † famam alteri auferre, crimen eius manifestando, imperfectè dicendo se audisse ab alio, Petrum esse adulterum, vel quid simile, & quamuis Caie. 2. 2. *q.* 52. *art.* 9, & Scot. 4. *dist.* 15. putent non esse derractorem, tamen contrarium tenet Soto *lib.* 4. *q.* 6. *art.* 3. & vere ita est. nam negari non potest, qui audiuit ab aliquo dicente se audiuisse, Petrum crimen commisisse, minorem famam & opinionem habere de Petro: ob id ad aliqualem tenentur isti restitutionem, & si verum dixerint, saltem laudandi illum alium, & minuendi certitudinem dicti illius, à quo audiuerunt, si sine mendacio fieri potest.

ADDITIONES.

De hac Alb. Scot. 4. d. 15. q. 4. Syl. Detractio q. 4. Nau. n. 45. Sot. l. 4 q. 6. art. 3. D. Th. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2. Carb. q. 18. Salon. q. 62. l. c.

a *Crimen falsum.*] D. Th. Sot. Salon. contr. 13. Val. 5. q. 6. p. 5. Carb. l. c.

b *Id iuramento confirmare.*] Nau. l. c. id sufficere putat: Soto verò etiam testes adhibere vult, si sint necessarij: si tamen *Infamator esset vir insignis, infamatus autem infimæ sortis, pecunia aut alia ratione posset illi fama restitui, ad arbitrium boni viri.*

c *Alter modus.*] Val. asser. 2. Salon. contr. 15. Sot. Carb. Nau. l. c. Maior. q. 16. Scot. 4. d. 15. D. Tho. l. c. ad 4. Si nihil proficeret Infamator sic loquendo, restitutio alia ratione facienda esset. D. Th. ad 2. Val. l. c. quam restitutionem si recusaret, Infamator liber esset ab obligatione. Val. ibid.

d *Tertiò.*] De hac re Carb. q. 19. Vide Sot. l. c. Syl. test. 3. q. 3. Caiet. q. 92. art. 2. l. c.

e *Quartò.*] Vide Sot. Salon. Val. assert. 3. l. c. Carb. q. 20.

De

De tribus dubiis circa restitutionem famæ.

CAPVT LXX.

SVMMARIA.

1 *Famæ propriæ cum detrimento, vtrum quis teneatur restituere alterius famam, an vero possit pecunia resarcire. n. 2.*
3 *Vitæ cum periculo an quis teneatur alteri reddere famam.*
4 *Infamati inuicem an sibi teneantur satisfacere.*

DVbitare aliquis potest, an cum detrimento † famæ a propriæ aliquis teneatur restituere alterius famam, quam illi abstulit, dum de eo detraxit. 1

Dico primò, quod tenetur, etiam cum propriæ famæ detrimento, alienam iniuste ablatam reddere, sicut tenetur, qui furatus est res alienas, cum propriarum rerum detrimento, eas restituere: & aliquando cum maiori suo detrimento, quam sit alterius infamia.

Dico secundò cum Sco. 4. *d.* 15. cùm, qui infamauit, est persona publica, aut illustris, & magni momenti, infamatus autem est mediocris conditionis, non tenetur talis vir illustris & talis persona, cum tanto suo detrimento † famam illi restituere, 2 licet iniuste ablatam, sed potest resarciri pecunia. Et hoc tenet Soto *loco allegato*, quamuis etiam iste nolit pecunia sibi resarciri. Sed tamen hoc intellige semper quando est notabilis multum excessus conditionis vnius ad alterum.

Alterum dubium est, an cum periculo † vitæ b teneatur 3 aliquis reddere alteri famam? Dico, si infamatus idem etiam periculum vitæ subeat, absque dubio tenetur ille famam reddere, etiam cum propriæ vitæ periculo; vt, qui crimen hæresis imposuit alicui, vnde ille combureretur, nisi detractor se falsum dixisse affirmet, ob quod mors illi oppetenda erit, tunc tenetur verum aperire. Hîc attende quod si ille, qui subit periculum, non patitur hoc ex impositione falsa alterius, sed tantum ob peccatum alterius, tunc hic non tenetur verum dicere: ver. gr. Petrus occidit Ioannem, ob quod scelus per errorem comprehenditur Martinus, & morti adiudicatur c, tunc Petrus non tenetur se manifestare, quia ipse non imposuit Martino. Quod si vellet se manifestare, aliquando bene & meritoriè facere, in illo nempe casu, quando aliquis potest licitè pro alio vitam exponere: quando verò imposuit falsum, & persona de qua detrahitur non subit periculum vi-

tæ,sed tantum famæ aut similium etiam rerum temporalium; detractor verò si se manifestet, vitæ periculum subit, tunc dubium est: & quamuis Caietan. *loco allegato* existimet numquam obligari aliquem, cum periculo vitæ propriæ, restituere famam aut res alterius, tamen ego puto cum Soto esse dicendum, quod,si notabilis sit infamia, tenetur etiam cum vitæ periculo resarcire. De hoc tamen superius plura diximus, dum de restitutione tractaremus.

4 Tertium dubium [d] est;cum sunt duo,qui se inuicem † infamarunt, an possit alter licitè, non reddere famam alterius? Dico, cum infamia æqualis est, id licitè potest fieri, sicut fit in pecuniis, cum duo inuicem rapuerunt res alterius æqualis valoris, quamuis vterque peccauerit. Sed aduerte, quod si vnus vult alteri famam reddere, iste tenetur etiam illi suam reddere, nec potest cogere, vt non reddat, sed isto non reddente,non tenetur restituere.

ADDITIONES.

a *An cum detrimento famæ.*] Vide Carb.q.22.

b *Cum periculo vitæ.*] Carb.l.c.Salon contro.16.Hic concl. 1. docet vniuerse loquens,cum detrimento vitæ famam restituendam non esse.

c *Morti adiudicatur.*] Nau. c.15. n.17. innuit Sot. l.4.q.6. art.3.Sà v. Restitutio,n. 9.

d *Tertium dubium.*] Vide Nau. c.18. n.47. Carb.q.24. Sot. lib.4.q.6.art.3. ad 4.Caiet.art.2. ad 2. & v.Restitutio, Val.p.5. col.7.l.c.

Qui se mutua infamia affecere, possunt inuicem famæ restituendæ obligationem remittere.Val.Carb.l.c.

DE NONO PRÆCEPTO.

Non concupisces res proximi, ex cap. xx. Exod.

In Exodô duo hæc præcepta vltima sic commiscentur,vt vnum tantum efficere videatur: nam ita legimus. Non concupisces domum proximi tui,nec desiderabis vxorem eius,non seruum, non ancillam, non bouem, nec omnia quæ illius sunt. *At in Deuteronomio cap. 5. distinctiùs hæc duo præcepta recensentur, hoc modo.* Non concupisces vxorem proximi tui,non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt. *Hanc distinctionem Deuter. Ecclesia sequitur: nono præcepto alterius vxoris vetari concupiscentiam*

sententiam : & decimo rei alienæ tradit. Auctor tamen, quia nihil de concupiscentia vxoris alienæ dicturus erat, sequutus Exodi verba, in nono præcepto constituit, quæ de rebus alienis non concupiscendis dicturus erat, præter ea, quæ in septimo præcepto tradiderat. Hoc te monitum, lector, voluimus, ne quid existimares ab Auctore prætermissum.

CAPVT LXXI.

SVMMARIA.

1 *Auaritia quid sit.*
2 *Appetitus peccata diuersa.*
3 *Auaritia quando quis peccet per appetitum contra iustitiam, charitatem, & liberalitatem, num. 4. & seq.*
5 *Necessitatibus aliorum ex superfluis non subueniens, quando peccet mortaliter & venialiter.*

AVaritiæ peccatum in hoc præcepto prohibetur. In cuius explicationis gratiam, quid auaritia sit explicare oportet. Est autem † auaritia a, *appetitus diuitiarum voluntarius & immoderatus* ; in qua descriptione quatuor sunt particulæ. 1

Prima est *appetitus*. Voco appetitum, actum, quo volumus, seu desideramus rem aliquam.

Secunda est, *deuitiarum*. Non enim † appetitus cuiuscumque auaritia est : nam si est honorum & propriæ æstimationis, superbia est, si rerum carnalium, luxuria ; si verò diuitiarum, auaritia. 2

Tertia particula est, *voluntarius*. Dicitur voluntarium, quod est spontaneum & liberum, quod homo potest facere & non facere : quando ergo homo sic appetit, quod in sua est potestate non appetere, sicut appetere, tunc talis appetitus dicitur voluntarius. Et hoc necessarium est, vt appetitus dicatur auaritia ; non enim peccatum est, quod voluntarium non est. Sed adhuc non sunt ista satis ad auaritiam, sed opus est quarta particula, vt sit appetitus *immoderatus*, id est, sine modo, sine mensura, sine regula. Regula autem, qua talis appetitus mensurari debet, triplex est, iustitia, Charitas, Liberalitas.

Quando igitur appetitus est contra iustitiam, tunc † auaritia est ; quod duobus modis b contingit. 3

Primò, quando aliena appetit modo illicito habere, vel habi

hibita retinere: vt, qui vult pecunias vel res alterius, ita vt, si posset, etiam per furtum, vel rapinam, vel vim, vel alio modo simili habere, illas vtique acciperet; aut similibus modis habita vult retinere: & talis appetitus voluntarius est peccatum mortale, nisi materiæ leuitate fiat veniale.

Altero modo, quando vult habere, quæ ipsi non possunt iustè dari, nec data potest licitè retinere: vt, qui sciens se omnino indignum & ineptum, Episcopatum, beneficium, aut officium deliberatè appetit, aut habitum vult retinere, peccat auaritia contra iustitiam.

4 Tunc autem est † appetitus contra Charitatem, quandò homo sic suis rebus afficitur, vt eas præferat diuino præcepto, & sit paratus retinere, quamuis præceptum dilectionis proximi non seruetur. Obligatur enim homo lege Charitatis in extrema aut graui necessitate proximi, ei succurrere cum potest. Cùm igitur aliquis sic afficitur erga suas res, vt sit paratus in nullo casu alteri subuenire; aut in tali casu nolit subuenire, auarus est, & est mortale peccatum talis appetitus sine modo Charitatis.

5 Quando verò sic est † appetitus ille, vt nec contra iustitiam sit, nec contra Charitatis præceptum, sit tamen contra liberalitatem, qua homo ex superfluis, & ex his, quæ non sunt ei multum necessaria, habet quandam obligationem subueniendi necessitatibus aliorum, quamuis non grauibus, tunc, vtplurimum, est veniale peccatum, saltem ex genere suo, nec fit mortale, nisi contra iustitiam, aut contra charitatem fit. Est ergo auaritia, *diuitiarum appetitus voluntarius & immoderatus*. De auaritia tractat S. Th. 2.2. q. 11. quæ est contraria iustitiæ, charitati, & liberalitati.

De auaritia redibit sermo in hoc eodem opere, cùm de septem peccatis mortalibus tractatus instituetur.

ADDITIONES.

Catechismus Roma. Conc. Colon. Canis. Nauar. cap. 16. num. 19

a *Est autem auaritia.*] De auaritia D. Th. Caiet. 2. 2. q. 118. Alens. 2. p. quæst. 141. m. 1. Syluest. & alij v. Auaritia, Viguer. c. 5. §. 14. Nauar. c. 23. à num. 69. D. Anton. p. 2. tit. 1. c. 1. Azor. l. 4. c. 15 tom. 1.

b *Duobus modis.*] Vide D. Thom. loco citato, Sot. l. 4. q. 5. artic. 2. col. 5.

Quid

Quid Gabella, & quotuplex.

CAPVT LXXII.

SVMMARIA.

1 *Gabellæ descriptio à causa materiali, efficiente, & finali, num. 5.*
2 *Tributum quid vocetur.*
3 *Principis nomine quid intelligatur.*
4 *Gabella quare contribuatur, & quot modis diuidatur remissiuè num. 6.*
7 *Vectigal vnde dicatur, & quare sit institutum, & an idem significet Portorium, Italis Doana, & pedagium, n. 8.*
9 *Guidagium quare & quomodo soluatur.*
10 *Gabella in particulari quæ dicatur.*
11 *Talea quæ sit.*

VT auaritia in particulari consideretur, oportet ab exactione gabellarum incipere. Videtur autem gabella sic definiri posse, † *Gabella est tributum publicum, à Principe in communem vtilitatem exactum.* In hac definitione quatuor sunt partes. 1

Prima est, *tributum.* Voco † tributum id, quod aliquis dat seu contribuit, siue pecunia sit, siue pecunia æstimabile. 2

Secunda est, *publicum*; nam gabella non ab vno, aut altero exigitur, sed à communitate.

Tertia est, *à Principe.* Per † principem intelligo publicam potestatem, non enim est priuati hominis exigere gabellas, nisi superioris alicuius potestatis, vt dicetur inferiùs. 3

Quarta est, *in communem vtilitatem*: non enim † gabella contribuitur, nisi in bonum & vtilitatem publicam: vnde, si datur aliquando ad regis sustentationem, id est, quia Regis conseruatio vtilitas est publica. Vides in hac † descriptione causam materialem, efficientem, & finalem. Materialis est tributum, efficiens est Princeps seu publica potestas: finis est, communis vtilitas. 4 5

Multis modis potest & solet diuidi † gabella, de quibus vide Syluest. *verb. gabella* 1. nec Doctores sibi constant in his nominibus, modi tamen, qui magis videntur in vsu, quatuor sunt. 6

Primus modus dicitur † *vectigal*, à vehendo, quòd ex mercibus, quæ inuehuntur in ciuitatem, soluitur. Fuit autem institu 7

institutum illud tributum, ad expensas pro extructione pontium & viarum, & ædificiorum communium, simili modo
9 etiam ad principum sustentationem. Dicitur & † *portorium*, eo quòd in porta ciuitatibus soluitur. Dicitur Italicè *Doana*; dicitur etiam *pedagium*.

Secundus modus est, qui soluitur pro ducatu viæ, vt homo
10 securũ habeat iter à latronibus; & dicitur † *guidagium*, quod aliquando è mercibus, aliquando è sola persona soluitur.

Tertius modus est, qui soluitur ex his quæ in ciuitate emuntur & venduntur, & dici potest vocabulo communi ad
11 proprium tributum restricto, † *gabella*, defectu enim nominis, commune applicamus particulari.

12 Quartus modus, dicitur Italicè † *tallia*, id est summa aliqua, quam princeps aliquando, pro occurrentibus necessitatibus solet exigere ab inferioribus: hæ species seu modi gabellæ videntur communiores, & magis in vsu.

ADDITIO.

De Gabellis Syl. Sum. & alij v. Gabella. Nau. c. 17. à n. 201. Castro lib. 1. de l. p. c. 11. Ioan. Med. de Rest. quæst. 13. 14. 15. Sot. lib. 3. q. 6. art. 7. & lib. 4. q. 6. art. 4. col. 3. Angles in 4. p. 1. pag. 187. Carbo de Rest. q. 32. Caiet. v. vectigal. Val. d. 5. q. 6. p. 6. Lopez p. 2. à c. 36, Couar. in Reg. Peccatum p. 2. §. 5. Cordu. quæst. 95.

De iustitia exigentis vectigalia.

CAPVT LXXIII.

SVMMARIA.

1 *Vectigal vt sit iustum, quatuor necessaria sunt.*

2 *Vectigal qui possint imponere, & absque facultate imponentes an sint excommunicati in cœna Domini, num. 3. Et an eadem excommunicatio procedat in augente vetera vectigalia, num. 4.*

5 *Vectigal exigi non potest de his quæ inuehuntur in proprios vsus, aut ad soluendum fisco, aut de his quæ reuehuntur ad colendum rus, & est peccatum excommunicationi Cœnæ Domini annexum, num. 6. & id procedit tam ratione Ecclesiasticorum, quàm laicorum, n. 7. Nec potest exigi à clericis sponte dantibus, num. 8.*

9 *Vectigal quomodo debeat esse moderatum, & maximè propter finem.*

10 *Collecta pro his quæ inuehuntur in vsus proprios, an & quando sint licita.*

QVatuor † sunt necessaria, vt prima species gabellæ iusta sit. 1

Primum est a ex parte causæ efficientis, vt sit † imposita 2 ab Imperatore, vel Rege, vel Concilio generali, vel vt sit tam antiqua, vt memoriam vincat hominum, ita habetur *in cap. super quibusdam, de ver. signific.* Cum Concilio Doctores intelligunt etiam Papam, qui ex se potest exigere. Sub Rege, Tabien. & Armilla intelligunt ciuitates Italiæ, quæ mistum habent imperium, id est, in temporalibus nulli substant: vnde consequenter intelliguntur Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, & similes. Quando autem aliquis † absque facultate ta- 3 lium, noua imponit vectigalia, iniusta sunt, & excommunicatus est in Cœna Domini, qui sine facultate, noua pedagia imponit.

Etiam iniustum est, † vetera augere; & aliqui volunt, etiam 4 incurri excommunicationem prædictam. Tamen Armilla *verb. gabella. §. 8.* & Rosell. *verbo excommunicatio 44. §. 5.* dicunt non incurri, quia ibi solùm habetur, qui noua imponunt, pœnæ autem sunt restringendæ. At in contrarium est communis opinio, quam tenet Angel. *verb. pedagium §. nono*, & Syluest. *verb. excommunicatio. 7. §. 14.* Nauar. *cap. 29. num. 58.*

Secundum b est ex parte materiæ, super quam imponitur vectigal. Non enim de his, quæ in proprios vsus inuehun- 5 tur, exigenda est gabella; hoc enim est prohibitum, *Cod. de vectigal. l. vniuersi*, vbi prohibetur, ne vectigal exigatur de his, quæ in proprios vsus inuehuntur, aut ad soluendum fisco, aut de his, quæ reuehuntur ad colendum rus. Talia autem † ve- 6 ctigalia exigere, non solum est peccatum, sed excommunicationi Cœnæ Domini annexum, vbi excommunicantur, qui prohibita pedagia exigunt.

Tertium est, † ne exigatur à personis Ecclesiasticis c, nam 7 *cap. quanquam, de censibus*, prohibetur sub excommunicatione Episcopali, ne vectigalia exigantur à Clericis, quòd intelligitur de his, quæ in proprios vsus inuehuntur, secus de mercibus, quæ negotiandi causa vehuntur. Dices, quæ igitur differentia est inter ipsos & laicos? Dico, quòd ante bullam Cœnæ non erat excommunicatio contra exigentes à laicis,

laicis, post bullam verò Cœnæ, est excommunicatio, non solùm à Clericis, sed etiam à laicis exigere, & iam non est Episcopalis. Rursus, vt dicemus, differentia est, quòd collectas ex proprio vsu licet à laicis, sed non à Clericis exigere, sine licentia Papæ. Angelus *verb. excommunicatio 5. casu 19.* &
8 Nauar, *cap. 27. num. 58.* putarunt à † Clericis sponte dantibus posse accipi gabellas, sed hoc intelligitur secundum ius antiquum: nam in bulla Cœnæ excommunicantur etiam à sponte dantibus accipientes.

9 Quartum est, vt sit gabella † moderata. Quam moderationem Balb. assignat *super l. 2. Cod. de iure aureor. annul.* vt non excedat tertiam octauæ partis mercium. His conditionibus adde finem superiùs positum, vt sit communis vtilitas: nam cùm principes in proprios luxus & prodigalitates exigunt, non excusantur ab iniustitia. Nota necessarium etiam esse vt vectigalia non excedant 24. partem mercium, ex quibus exiguntur. Hîc aduerte, Principes, videntes se non posse exigere gabellas ex his, quæ in proprios vsus inuehuntur à ciuibus, nomen mutarunt, & idem pretium & tributum exi-
10 gunt, sed vocant collectas, quas † Dominus Caiet. non probat, *ver. vectigal.* Tabiena verò & Armilla probant cum limitatione, puta, cum distinctione procedendo. Regibus & potestatibus sæcularibus non licet, nisi cum duabus conditionibus, quas ponit Tabien.

Vna, vt sit propter grauem necessitatem.

Altera, quod à propriis subditis tantum exigatur, non à forensibus. At Pontifici, quia ipse non substat legibus Imperialibus, licet etiam à forensibus exigere per suum statum transeuntibus, non tamen sine vrgente necessitate, quæ in vtilitatem communem tendat: & reuera vix potest talis necessitas accidere; nam videtur iniustitia hîc committi, cùm plus soluat, qui plus in proprios vehit vsus, plus autem inuehat, qui plus indiget. Quomodo ergo iustum est plus exigere à plus indigente, melius fieret, si talis gabella aliter suppleretur.

ADDITIONES.

a *Primum est.*] Sylu. n. 2. loco cit. Lopez c. 36.
b *Secundum.*] Vide Lopez loco cit. Nau n. 202.
c *A personis Ecclesiasticis.*] De immunitate Clericorum à solutione gabellarum Ioan. Med. q. 15. Nau. num. 203. Lopez loco citato, c. 40. 41.

De iustitia exigentis guidagia.

Capvt LXXIV.

Svmmaria.

Guidagia quì possint exigere & imponere, num. 3.

Viam docentes, viatoresque comitantes possunt ab eis accipere aliquid.

Gabella, à quibus imponi possit, & quas requirat conditiones, num. 5.

Gabella, apud Hispanos alcaualla, an sit iusta.

Tallia vt sit iusta, quæ obseruandæ sint conditiones.

Exemptio à solutione gabellæ ita fiat, vt non oneretur super pauperes.

TAbiena benè dicit, non licere dominis ista † guidagia 1
exigere, quia ipsi tenentur suas terras securas facere &
ietas. Quòd si aliquid possint exigere, tunc necesse est vt
neantur ad restitutionem eorum, à quibus viatores spolian-
r, cùm eorum negligentia accidit, quia custodias non po-
nt. Cùm igitur hoc in vsu non sit, non licet eis talia exigere.
Licet tamen istis rusticis accipere aliquid à viatoribus, vt † 2
iam doceant, vt ipsos comitentur ad securitatem, quia ad hoc
n tenentur isti de iustitia: ob id, pretium recipere possunt.
uidagia † etiam non possunt imponi, nisi à quibus vectiga- 3
a, *cap. super quibus, de verb. signifi.*
Circa primam verò speciem † gabellæ non videtur neces- 4
rium, vt imponatur ab Imperatore, Rege, vel aliis prædictis
rsonis: potest enim imponi etiam à dominis subditis Prin-
pibus; nam caput illud prohibens impositionem gabella-
m omnibus, præter prædictas personas, non procedit, nisi
pedagiis & guidagiis, reliquæ vero tres † conditiones, vt 5
oderatum sit pretium, & non exigatur ab Ecclesiasticis
rsonis, sine licentia Papæ, & non exigatur ex his, quæ in
oprium vsum emuntur, necessariæ sunt. Et quamuis ista
rtia conditio possit aliquando non seruari, tamen debet es-
e in necessitate aliqua vrgente, & in bonum commune ver-
ente, cui aliunde vix aut nullo modo possit succurri. Quæ
idem necessitas vix potest occurrere. Vnde tales † gabel- 6
, quæ ex his, quæ ad sustentationem propriam emuntur,
igi solent, magnam speciem habent iniustitiæ, & vix pos-
nt iustificari. Et ex hac parte, illa gabella quæ apud Hi-

ſpanos dicitur, *alcaualla*, videtur iniuſta: quæ quidem exigitur tum è mercibus, tum ex his, quæ in proprios vſus emuntur: nec ſolum ex hac parte iniuſta videtur, ſed etiam quia iam ceſſauit finis propter quem fuit impoſita, puta, bellum Granatæ: & quamuis bellum eſſet, Reges illi ſunt adeò diuites facti, & gabellæ etiam aliæ adeò pingues, vt poſſit prouideri ſufficienter, abſque tanta exactione.

7 Circa † Talliam verò, obſeruandæ ſunt conditiones tres, quarum vel vna deficiente, iniuſta cenſebitur.

Prima, vt non imponatur, niſi ob communem & publicam vtilitatem, qua ceſſante, ſtatim ceſſet. Vnde non benè faciunt, qui exigunt gabellam, vel talliam aliquam quotannis pro murorum erectione, vel pro fortificanda ciuitate, vel pro alio bono communi, & ceſſantibus finibus his, adhuc exigunt tales gabellas.

Secunda eſt, vt non imponatur, niſi graui exiſtente neceſſitate communis vtilitatis, cui vix poteſt ex aliis publicis redditibus ſuccurri.

Tertia eſt, vt modo iuſto imponatur, nec oneretur plus pauper, quam diues, cùm iuſtitia potiùs exigat, vt, qui plus habet, plus ab eo exigatur. Eſt autem hîc conſiderandum,
8 quòd licèt Principes poſſint facere aliquos † exemptos à ſolutione gabellarum, debent tamen ita facere vt quod ab illis exacturi erant, non imponatur ſuper alios pauperes: eſſet enim tunc ex aliena arca facere eleemoſynam. Hoc autem neceſſarium eſt in omni gabella, vt, ceſſante fine [a], propter quem impoſita eſt, ipſa ceſſet, niſi alius æqualis finis ſucceſſerit: ex qua parte multæ gabellæ multùm habent ex iniuſtitia admiſtum.

ADDITIONES.

De pedagiis & guidagiis Ioan. Med. q. 14. Lopez c. 36. l. c. De iure regio Alcaualla, Couar. loc. cit. num. 1.

a *Ceſſante fine.*] Vide Ioan. Med. loc. cit.

De iuſtitia ſoluentis gabellas.

CAPVT LXXV.

SVMMARIA.

1 *Gabellas non ſoluens, non tenetur reddere pœnam impoſitam, ante iudicis condemnationem.*

2 *Gabellam iniuſtam non ſoluens, non peccat, nec obligatur ad reſtitutionem, ſicut qui iuſtam, vel quam certò non ſcit eſſe iniuſtam, num. 3.*

4 *Gabellarum exactores, an & quando quis teneatur quærere.*

QVatuor punctis continentur ea, quæ ad ſoluendas gabellas pertinent.

Primum eſt, nullus tenetur reddere pœnam impoſitam non ſoluentibus † gabellas, quamuis non ſoluerit, niſi priùs con- 1
demnetur per iudicis ſententiam: ver. gr. eſt pœna [a], qui non ſoluit gabellam mercium, perdit totas merces, ſi quis eſt, qui noluit ſoluere, quamuis peccauerit, tamen non tenetur reſtituere talem pœnam, donec per iudicem damnetur. Hæc eſt communiſſima Doctorum ſententia.

Secundum eſt, quando † gabella cognoſcitur iniuſta, nul- 2
lus peccat non ſoluendo gabellas, nec tenetur tales reſtituere. Eſt autem iniuſta gabella, quando deficiunt conditiones ſuperiùs poſitæ.

Tertium [b] eſt, quando † gabella eſt iuſta, aut non eſt cer- 3
tum eſſe iniuſtam, tunc peccatum eſt non ſoluere, & obligatur homo ad reſtitutionem, quia eſt contra iuſtitiam. Dixi autem, quando non cognoſcitur iniuſta, quia ſubditur, niſi nota ſit iniuſtitia, debet facta Principum vt iuſta probare. Vide 23. *q.* 1. *cap. quid culpatur*, dicit Papa, milites poſſe pugnare in bello iuſto, vel in bello, de quo non ſunt certi, eſſe iniuſtum.

Quartum eſt, ſufficit ſoluenti † gabellas, vt ſine vlla fraude 4
merces ſuas vehat, paratus ſoluere gabellam: quòd ſi non exigatur ab eo, non tenetur ipſe quærere exactores. Iſta eſt Tabien. *verb. pedag.*§.8. & Soto *lib.* 3. *de iuſtit. in fine.* Dixi, *ſine fraude*, quia non licet abſcondere merces, nec paciſci cum cuſtodibus, vel aliis vti dolis: tunc enim à reſtitutione non excuſatur; ſed debet apertè & abſque fraude, ac ſi gabella non eſſet exigenda, procedere. Adhuc autem limitandum hoc videtur, quando eſt conſuetudo in illis terris exigere, & cuſtodias ponere. Quòd ſi conſuetudo eſſet, quòd ipſimet mercatores præſentarent merces, vtique tenerentur hoc facere in gabella iuſta. Soto adhuc limitat, dummodò non ſit gabella magni momenti; ſed ego puto, ſi debita eſſet gabella, quòd adhuc non teneatur, dummodò, vt dixi, fraude non vtatur. Sunt autem valdè dubiæ iſtæ gabellæ, quæ exiguntur ex his, quæ in proprios vſus & familiæ quis emit.

ADDITIONES.

a *Pœna.*] Ioan.Medin.q.13.de Restitut. Valen.l.c. Carbo de legibus,lib.8. d.7. D.Thom.2.2. q.62. art.3. corp. Azor.lib.. quæst.5.c. 8. Castro de l.pœnali cap.2. Couar. Epit. 4. d.p.2. cap.6.§.8. & Molin.d.95.Nau.cap.25.num.118.
b *Tertium.*] Carbo q.33. de rest.Med. Valen.l.c.Syluest.Gabella 3.n.8. Nau.num.201. Couar.num.5.l.c.Castro l.1.c.11, l.c. *Si fidelis infidelem in pondere, & mensura decipiat, sine publica auctoritate, qua id fieri posset, peccat.* Cordu.q.96. Lopez l.c.cap.40.

Quid beneficium, & quotuplex.

CAPVT LXXVI.

SVMMARIA.

1 *Beneficij sacerdotij definitio.*
2 *Beneficiorum origo & distributio, num.3.*
4 *Beneficium qui habere possint.*
5 *Officium diuinum in quibus consistat.*
6 *Beneficiorum redditus quare dentur.*
7 *Beneficium & prebenda, quomodo differant à pensione, n.9.*
8 *Prebenda quid sit.*
10 *Beneficiorum species, seu modi.*

1 BEneficium, † vt in præsenti sumitur, & aliàs sacerdotium dicitur, sic definiri posse videtur: *Est ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis, Clerico, propter diuinum officium, competens.*

In qua definitione quatuor sunt partes.

Prima est, *ius percipiendi fructus*, idest, facultas seu potestas secundùm iustitiam recipiendi & exigendi fructus, puta, pecunias, vel alia in sustentationem necessaria.

2 Secunda pars, *ex bonis Deo dicatis.* Aduerte: † in principio nascentis Ecclesiæ, illi Christiani sua bona, seu magnam partem eorum, offerebant Deo, in sustentationem eorum, qui Ecclesiæ inseruiebant, & in comparationem eorum, quæ necessaria erant diuino officio, puta, vasorum sacrorum, templorum, & aliorum; vnde ex his bonis & decimis, quæ etiam in tales vsus soluebantur, collecta est magna summa reddit-
3 tuum Deo dicatorum, quæ † pòst diuisa est in quatuor partes à Papa Syluest. vt habetur *cap.4. suorum decretorum.* Vna data est

est Episcopo, altera fabricæ Ecclesiæ reseruata est, altera inter clericos talis Ecclesiæ diuisa, pro ministeriorum qualitate, quarta pauperibus. Est ergo beneficium, ius exigendi fructus ex ista parte, quæ personis Ecclesiasticis obuenit.

Tertia pars est, † *Clerico competens*, nam sæculares non 4
possunt de iure habere beneficia.

† Vltima pars est finis, nimirum, *ob diuinum officium*, quod 5
in laudibus diuinis consistit, in sacrificio missæ, & sacrorum administratione, non † quòd isti redditus dentur in pretium, 6
sed in sustentationem talium personarum, vt à cura sibi prouidendi liberè Deo melius vacare possint, *in populi vtilitatem*.

In ista quarta parte differt † beneficium à præbenda, puta, 7
quòd non est annexa canoniæ: nam præbenda datur homini sæculari, non ob tale officium, sed, quia benè meritus est de Ecclesia, vel quia in spiritualibus seruit Ecclesiæ, vel ob paupertatem, vel aliam honestam causam: vnde talis † præbenda 8
est ius percipiendi fructus, sed non ob diuinum officium, ob id non est beneficium: & in hoc eodem † differt à pensione, 9
quæ propter tale officiũ non datur, licet in reliquis conueniat.

Circa species seu modos † beneficiorum Sylu. *ver. benefic.* 1. 10
dicit multa; sed mihi videtur magis ad rem, diuidi posse in quatuor genera. Quædam enim habent curam animarum, & iurisdictionem exteriorem, vel Episcopatus, Abbatiæ aliquæ, & Prioratus. Quædam neutrum habent, sed tantùm officium diuinum, vt beneficia dicta simplicia, capellaniæ, &c. Alia habent iurisdictionem, sed non curam animarum, quæ in administratione sacramentorum consistit, & huiusmodi sunt aliquæ Abbatiæ, quæ dicuntur iurisdictionales, similiter dignitates, vt Archidiaconatus & Decanatus, quæ quandam iurisdictionem in choro habent. Quædam, quarto loco curam habent animarum, sed non iurisdictionem, vt beneficia, quæ dicuntur curata.

ADDITIO.

Vide Sylu. v. Beneficium, 1. Ang. Sum. Tab. eod. v. D. Ant. 3. tit. 17.

Quis possit conferre beneficia.

CAPVT LXXVII.

SVMMARIA.

Papa habet facultatem conferendi beneficia vbique terrarum.

2 *Episcopus, quæ beneficia, & quando possit conferre.*
3 *Capitulum quibus in casibus possit conferre beneficium.*
4 *Beneficia quomodo haberi possint per collationem, resignationem, electionem, aut præsentationem.*

PArum ad Confessarios pertinet scire hoc, tamen ad doctrinæ plenitudinem dico aliqua.

1 Primum est, † Papa, de plenitudine potestatis, habet facultatem conferendi vbique terrarum beneficia quæcumque: est enim summus dispensator rerum Ecclesiasticarum.

2 Secundum est, † de iure ad ordinarium spectat beneficia suæ diœcesis conferre, nisi sit aliquod statutum in contrarium, vel aliqua immemorabilis consuetudo: tunc enim alius ab Ordinario posset conferre.

3 Tertium est, † capitulum non potest conferre beneficia per se, nisi in tribus casibus.

Primus est, quando Ordinarius est suspensus à collatione beneficiorum, itavt non possit conferre; aut excommunicatus. *c. tanta, de excess. Prælato.*

Secundus, quando vacat sedes, & tale est beneficium, de quo capitulum cum Episcopo solebat prouidere: tunc enim Episcopo aut Ordinario vacante, solum capitulum potest conferre, secus, quando solus Ordinarius conferre debebat.

Tertius, quando est beneficium de iure patronatus: quamuis enim solus Ordinarius conferebat, sede tamen vacante, potest capitulum. Extra istos casus non potest de iure: secus, si aliquod speciale habeat priuilegium, vide Syl. *ver. beneficium 2.*

4 Aduerte tamen, aliud esse † beneficium conferre, aliud resignare, præsentare, & eligere. Conferre, est dare ipsum ius & titulum exigendi fructus, & potestatem exercendi tale officium, & hoc solum ad prædictas personas pertinet. Resignare vero est, signare & determinare aliquem, cui beneficium conferatur, & hoc facit, qui vnum habet beneficium, & vult in alterum illud transferre. Eligere verò est, vnum aliquem offerre Ordinario, vt beneficium conferatur ei: & hoc possunt sæculares facere, & olim fiebat, & modo fit, in aliquibus locis, in quibus populus aut capitulum eligit vnum vel duos, vt eis beneficium conferatur. Præsentare est, cum absque suffragiis id facit aliquis, ex facultate sibi concessa: vt, qui habent ius patronatus, vnum præsentant, cui Ordinarius beneficium conferat. Hi tres modi semper indigent primo, qui fit per prædictas personas. Contingit ergo modis qua

quatuor, aliquem dare beneficium, aut per viam collationis, aut per viam resignationis, aut per viam electionis, aut per viam præsentationis.

Additio.

Vide Syluest. v. Beneficium. 2.

Quomodo aliquis debeat dare beneficia alteri.

Capvt LXXVIII.

Svmmaria.

1 *Beneficium conferens debet dare gratis & iustè.*
2 *Beneficium indigno conferens grauiter peccat, & quare teneatur ad restitutionem, & cui.*
3 *Beneficio vt quis dicatur dignus tria sunt necessaria.*
4 *Beneficium digno conferens, digniori prætermisso, an & quando peccet.*

Qvicumque aliqua via ex prædictis quatuor alteri dat † beneficium aliquod, duo debet obseruare. 1

Primum est, vt det gratis, id est, absque pretio vllius rei pecunia appretiabilis: tunc enim esset graue peccatum simoniæ, de qua dicemus inferius.

Secundum est, vt det iustè. Iustitia autem in duobus consistit.

Primum est, vt det digno a; qui enim vllo modo dat † beneficium indigno, quem scit indignum, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem Ecclesiæ, cuius redditus male locat. 2

Quantum autem sit hoc peccatum, indignis beneficia conferre, hinc videri potest.

Primò namque iniuria Deum afficit, quia ipsum priuat honore & cultu suo ad quem beneficium est institutum.

Secundò, facit magnam iniuriam Ecclesiæ, quia redditus ipsius male collocat, dando ipsi ministrum ineptum.

Tertiò, iniurius est multis dignis, quibus tale beneficium poterat dari. Graue ergo peccatum est, beneficium dantis indigno. Dices, † quæ sunt necessaria ad hanc dignitatem? 3
Dico tria.

Primò est necessaria scientia, saltem eorum, quæ ad suum officium spectant.

Secundò, morum compositio & rectitudo: qui enim corruptus est moribus, ineptus est ad Dei officium, & consequenter ad beneficium.

Tertiò, aptitudo ad exercendum tale officium: qui enim doctus & bonus est, tamen nescit exercere officium illud, vel non potest, quia aliis occupatus non potest vacare tali officio, vel quia, etiamsi non occupetur, tamen non est datus praxi & exercitio exteriori, tunc indignus censetur. Est igitur hoc aduertendum, ne indigno conferatur, qui aliter confert, aperte conuincitur de iniustitia quæ committitur in acceptione personarum: non enim ex bona causa & rationabili moueri potest ad sic conferendum.

4 Secundum † etiam est, in quo talis iustitia consistit, vt digniori detur beneficium: qui enim prætermittit digniorem, etiamsi conferat digno, peccat, vt tenet S. Thomas *2.2.q.63, art. 2.* quamuis ad restitutionem non obligentur [b]. Similiter etiam, qui alia via prædictis dat beneficium. Et licet aliqui velint non peccare, dummodo digno det, tamen probabilior & communior opinio est, quod peccat: ratio enim naturalis id videtur postulare, vt, si aliquis habet pecunias alterius, vt ministrum prouideat, profecto debet digniorem & meliorem, quam potest, ei ministrum dare, aliàs iniuria afficit ipsum, qui dedit pecuniam, & digniorem. Verum est, quod debet iste excessus percipi: quando enim est paruus, aut non bene dignoscitur, nullum est inconueniens, si digno detur, præsertim si speratur maior futura dignitas probabiliter, quam sit in præsenti. De hoc tamen superius diximus, dum de Episcopo loqueremur.

Duo sunt casus, in quibus potest dari beneficium digno, relicto digniori.

Vnus est, in beneficiis patrimonialibus, in quibus distribuendis potest relinqui dignior, si externus est, & eligi ciuis dignus: si tamen indignus est, non debet vllo modo dari, sed potius externus est admittendus.

Alter est, in beneficiis quæ quis ex rebus propriis instituit, & vult dari iis, qui sibi sunt cognati, de quibus habetur *16. q.7. cap monasterium.* Talia possunt dari digno cognato, relicto digniori non cognato, cui non debet conferri: quamuis, quando talia beneficia curam habent animarum, non sit bona talis institutio, vt si quis instituat monasterium, & velit suam cognotam esse Abbatissam. Sunt ergo beneficia ecclesiastica gratis & iuste conferenda.

ADDITIONES.

a *Det digno.*] Quæ requirantur, vt quis sit dignus beneficio, Syl.

Syl.3.num.1.l.c.Salon 2.2.q.65.art.2.controu.1.

De beneficio collato in dignum, Sot.lib.4.q.6. art.3. ad 6. Val.d.5. q.7.p.2.l.c.

b *Quamuis ad restitutionem non obligetur.*] Ita etiam Sot. Val.l.c.Eligentem dignum prætermisso digniori ad restitutionem teneri docuit Petr. Nau.de rest. lib.2. n.138. Med. lib.2. c.14.§.32. cum Caiet.2.2.q.63.

An sit acceptio personarum dignum eligere, digniori relicto lege Salon l.c.controu.3.Gl.in cap.constitutus,de appellat. teste Couar.in reg.Peccatum p.2.§.7.n.3. & alij negant id esse p.m. acceptionis personarum: at D.Thom.art.2. q.63. Alens. p.2.q.136.m.2.Lyra in c.29.Ioan.Couar.l.c.& alij ex communi contrarium docent. Salon hanc statuit propositionem. Cæteris paribus,in distributione Ecclesiasticorum beneficiorum, præcipuè eorum, quibus annexa est animarum cura, *dignum digniore relicto eligere,p.m.est acceptionis personarum.*

An liceat in aliquo casu dignum eligere, vide Salo. l. c. p.308.

Constitutiones in aliquibus Ecclesiis statuentes, vt beneficia solis earum naturalibus conferantur,optimæ sunt. Salon l.c.p.312. vide Sot.lib.4. q.6.art.2.Sixtus V.constit.83. In sacrosancto, *Decreuit, vt beneficia regni Valentiæ quouis modo vacatura indigenis eius regni : non autem alienigenis conferantur.*

Simplicia beneficia minus dignis conferre, m.p. esse negat Sot.lib.3.q.6.art.2.asserit Nau.miscel.43.

De accipiente beneficia.

CAPVT LXXIX.

SVMMARIA.

1 *Beneficium accipienti est necessaria aptitudo subiecti.*

2 *Dispensatione Papali an indigeat beneficium acquisiturus, qui non est clericus, & ex illegitimo matrimonio, vel aliud habet beneficium.n.6.*

3 *Beneficium accipientis ætas ac dignitas,n.5.*

4 *Irregularis & excommunicatus non potest accipere beneficium.*

NEcessaria sunt duo accipienti † beneficia. Vnum est aptitudo subiecti. Alterum, debitus modus. Circa prius, 1

 Conc.

Conc. Trid. *sess*. 22. *c*. 4. statuit, vt non habeat beneficia, nisi qui iuris conditiones habet.

Harum autem prima est, vt sit clericus: qui enim saltem
2 primam tonsuram non habet, non potest, † absque speciali Papæ facultate, habere beneficium.

Secundò, vt sit ex legitimo matrimonio, nec enim illegitimus absque dispensatione potest accipere beneficium.

3 Tertiò, vt † sit legitimæ ætatis; *cap. cum in cunctis*, *extra de elect.* determinatur ætas in Episcopo, vt attingat trigesimum annum: in Curato, vt attingat vigesimum quintum. In Conc. vero Trid. *sess*. 3. *c*. 6. assignatur ætas aliorum beneficiorum simplicium, vt sit quatuordecim annorum. Sine hac autem ætate, beneficij collatio nulla est, citra dispensationem.

4 Quartò opus est, vt non sit iuris impedimentum, puta, † irregularitas, excommunicatio, & alia huiusmodi.

5 Quintò, vt sit † dignitas, quæ in tribus prædictis sit, scientia, morum rectitudine, & aptitudine in officium, quæ in pueris, licet actu non sit, sufficit esse in probababili spe.

6 Sextò, vt non habeat aliquod beneficium: qui enim † vnum habet, non potest alterum accipere sine dispensatione. Occasione huius, de beneficiorum pluralitate aliqua oportet considerare, quæ tam pœnitentibus, quam Confessariis necessaria sunt.

ADDITIO.

Vide Salon l.c. contr. 1. Nau. c. 25. n. 14.

An liceat plura habere beneficia simul.

CAPVT LXXX.

SVMMARIA.

1 *Mala quæ ex se semper sint, aut quæ indifferentia, nec mala, nec bona, aut quæ cum videantur mala, fiant bona.*
2 *Beneficiorum pluralitas ex se quare sit mala.*
3 *Studio scripturæ sacræ cur nullus incumbat, sed scientiis humanis de pane lucrando.*

PLura beneficia habere est de eorum numero, quæ mala sunt, tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circumstantiis copulentur. Explico; sunt aliqua, quæ ex se
1 mala sunt, & numquam possunt fieri bona, vt mentiri, quo-

quocumque modo & fine quis mentiatur, semper peccat. Non est huiusmodi, plura habere beneficia: nam aliquando licitum est & bonum. Alia sunt, quæ ex se indifferentia videntur, nec mala, nec bona, nisi fine determinentur, vt ambulare. Quædam ex se mala videntur, tamen cum aliquibus circumstantiis bona sunt, vt occidere hominem, malum sonat statim, tamen si fiat modo aliquo & respectu, puta, in propriam defensionem cum regimine inculpatæ tutelæ, aut in Reipub. vtilitatem, bonum est. Huiusmodi est hoc, plura habere beneficia, malum simpliciter est, quamuis cum quibusdam circumstantiis, benè fieri possit. Statuamus ergo † 2
primò, quale malum secundùm se sit.

Huius autem rationes multæ sunt.

Primò, quia priuatur Deus cultu suo; magis enim & melius per plures ministros quàm per paucos colitur.

Secundò, priuatur Ecclesia suo iure: dum enim plura beneficia vnus vsurpat, Ecclesia caret suis ministris, & sic destituitur.

Tertiò, fit iniuria aliis dignis, qui beneficio priuantur, dum vnus plurium loca occupat.

Quartò, videtur contra rationem naturalem, nam vnum membrum corporis vnum debet in corpore officium, & vnus minister vnum debet habere officium. Vnde Gregor. *distinct.* 89. *cap. singula*, ita statuit, vt singula haberet beneficia.

Quintò, datur locus ambitioni, dum vnus non contentus his, quæ habet, plura habere anhelat.

Sextò, pereunt studia bonarum litterarum; nullus enim studio scripturæ sacræ incumbit, sed scientiis humanis, de 3
pane lucrando, quia vident se non posse vllum pro merito consequi beneficium. Non ergo dubium est, quin malum sit secundùm se, quod plura beneficia vnus possideat.

Additiones.

De pluralitate, vide D. Thom. Quodlib. 9. artic. 5. Nauar. cap. 25. num. 125. Caietan. verb. Beneficium, Syluest. verb. quod. 4. §. 4. Sot. loco citato, articulo 3. Salon quæst. 63. articulo 2. controu. 5. Val. quæst. 7. part. 2. Lopez part. 2. cap. 101. & 102. 103.

Quando

Quando liceat plura habere beneficia.

CAPVT LXXXI.

SVMMARIA.

1 *Beneficiorum pluralitas quibus in casibus de iure antiquo, & hodie per Concilium Trident. sit licita, num. 2.*
3 *Beneficium simplex cum curato, vel plura simplicia, quando de iure Concil. Trid. liceat haberi.*
4 *Dispensatio Papæ super beneficiorum pluralitate, an & quando reddat tutum in conscientia.*
5 *Beneficia plura, ante Concil. Trid. habita, quomodo retineri possint.*
6 *Beneficium accipienti necessarius est modus debitus.*

NOn est ita malum, plura beneficia habere, quin liceat, causis existentibus rationabilibus, ea retinere. Causæ autem istæ, quæ hominem in conscientia tutum faciunt, per tres sequentes regulas explicantur.

Prima est; licitum est, in casibus [a] à iure concessis, plura retinere beneficia, etiam curata. Pro declaratione aduerte aliter se habere ius ante Concil. Trident. aliter post. In antiquo
1 iure licebat in † sex casibus plura simul habere beneficia, etiam curata.

Primus habetur 10. *q.* 3. *can. vnio*, quando sunt exigui redditus beneficij, vt vnum non possit sustentare ministrum talem, quali indiget ecclesia illa, habita ratione personæ, loci, & temporis, tunc concedit ius, vt plura beneficia possint haberi, donec faciant conuenientem sustentationem, & sic 21. *q.* 1. *cap. illud*, concessum est, vt vnus sit Archiepiscopus Tarraconensis, & Episcopus Fundensis. Sed attende, quòd isti redditus sunt mensurandi, iuxta ministri qualitatem, quo ecclesia indiget: si enim ecclesia potest rectè ministrari per ministrum, qui centum scutis vel ducentis possit ali, non debet beneficium dari alteri qui indiget mille, propter luxus suos, vel generis sui statum & sublimitatem suam, sat est ecclesiæ, vt tot redditibus dignum possit habere ministrum.

Alter casus habetur 21. *quæst.* 7. *cap. clericus.* puta, cum est indigentia hominum, id est, cùm non sunt ministri plures, aut tot, & tanti qui teneant omnia beneficia, plura tunc vni conferri possunt. Sed intellige de indigentia & defectu dignorum, licet enim multi sint, qui beneficia acceptent, tamen

en pauci digni sunt, tunc, ex defectu dignorum, vni digno lura conferri possunt.

Tertius est, 21. *quæst.* 1. *c. qui plures*, cùm vnum beneficium betur in titulum, alterum in commendam: solebat enim nc beneficium dari alteri beneficiato, donec quæreretur gnus, cui posset conferri, quia, qui beneficium iam habe-t, dignus præsumebatur, & tunc dicebatur illud habere in mmendam. Hac via potest vnus plura beneficia habere. d attende, quod non debet esse hoc cum fraude legis, qua-s sunt commendæ perpetuæ, seu ad vitam, tunc enim per-de est, ac si in titulum haberet, & è contra, ratione com-ndæ. Sed humana auaritia inuenit fraudes, cùm enim us non possit habere plures Episcopatus, aut plura benefi-a de iure, post vnum saltem beneficium de iure, aliud acci-t in commendam perpetuam, quod profectò fraus est con-legem.

Quartus casus habetur *cap. eam te. de ætate & qualit. ordin. fici. & cap. quia monasterium, de relig. domi.* quando duo be-ficia vnita sunt, & ad vnum redacta. Sed attende, istas ones diuersarum ecclesiarum non esse licitas, nisi in vti-tem vel necessitatem ecclesiarum, ipsarum fiant, quia ter non possunt commodè ministrari; vel ob causas, quæ ipsarum commodum sint. Cùm tamen fiunt ob auaritiam, ad ditandas personas, contra bonum Ecclesiarum, non sunt conscientia securæ: & sic in Concil. Trid. multa dicta sunt ntra istas rationes.

Quintus casus habetur *cap. extirpandæ, de præben.* quando liquis habet canonicatum in Ecclesia cathedrali, & habet ali-am parochiam annexam, ratione annexionis, potest vnus ra beneficia habere: quamuis olim, cum iste casus conces-s fuit, canonici erant Episcoporum consultores, & ob id, eis cedebatur in cathedrali Ecclesia residere, & vicarium in rochia constituere; modò autem, cùm iam non id faciant, & aliquando otiosi sint, melius forsan esset, si in parochia siderent, & vicarium in cathedrali ponerent.

Sextus casus habetur *cap. de multa, de præbend.* Sublimibus litteratis personis conceditur plura habere beneficia: sed oc intellige, cùm talis sublimitas & scientia sunt orna-ento Ecclesiæ & vtilitati, aliàs non. Semper enim ante ulos habendum est, vt beneficium non detur nec accipia-r nisi in Ecclesiæ vtilitatem, cuius bona sunt, quæ distri-buuntur. In his casibus, ius antiquum concedebat pluralitatem neficiorum: tamen † Concil. Trident. quatuor casus statuit 2 de

de nouo, qui nostris temporibus magis conueniunt, sicut ius antiquum illo tempore conueniens fuit.

Primus habetur *sess.24.cap.13*. Non potest vnus plures sedes Episcopales habere, quamuis exigui redditus sint, quod si conueniens videbitur, aliquando vni dari plures, tunc Concil. prouinciale debet causam examinare & remittere Pontifici, vt disponatur quod iustum fuerit.

Secundus habetur ibidem. Nullus potest plura curata beneficia habere, nec quæ residentiam exigunt, vt sunt illa quæ habent iurisdictionem vel chorum. Quod si aliquando redditus vnius valdè exigui fuerint, tunc poterit Episcopus dare beneficium simplex, non tamen cum cura vel residentia, quod si non fuerit, alatur tunc ex decimis, vel ex parochialium contributione.

Tertius est *in eadem sess.cap.17*. Nullus deinceps potest habere plura beneficia, etiam sine cura, quocumque modo, nec etiam ad commendam perpetuam, nisi cùm vnum ad sustentationem, pro ratione personæ, loci, & temporis non sufficit. Aduerte tamen quòd Concilium aliter de curatis & aliter de simplicibus loquitur: nam de curatis & Episcopatibus vult, vt qui ante Concilium habuerunt, relinquant, & cum vno maneant: de simplicibus statuit, vt imposterum fiat, vt dixi; antecedentes autem in possessione relinquit.

Quartus est *sess. 7. cap. 7*. In annexis parochiis ad canonicatum, Episcopus sua manu constituat Vicarium perpetuum, cum tertia parte fructuum, nisi aliquando id videatur aliter conuenire. Hæc sunt, quæ modo obseruanda sunt post Concilium.

Et prima posita regula sic procedit. Qui plura habet beneficia in casibus à Concil. concessis, is iam licitè habet: qui verò de nouo plura tenere poterunt, duo sunt casus pro posteris: primus quando † simplex est cum curato, ratione exi-
3 gui redditus: secundus quando ob eandem causam simplicia plura sunt: vnde ius hoc idem est cum antiquissimo. Greg. *can. singuli, dist.89*. in quo singuli singula tantùm habere beneficia sinebantur.

4 Secunda regula, † non obstante illo iure Concil. qui cum Pontificis [b] dispensatione plura, quæcumque & quomodocumque beneficia, habet, tutus est in conscientia. Sed aduerte, vt in foro exteriori possit illa habere, satis est dispensatio; tamen vt in conscientia & coram Deo tutus sit, necessaria etiam est causa dispensationis. Hæc autem causa debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, vel ob ipsius Ecclesiæ necessitatem. Quando causa

causa non est in bonum Ecclesiæ, non est bona dispensatio, nec
est homo securus coram Deo. Rursus, quamuis ista causa sit,
non potest sine dispensatione habere plura beneficia pinguia,
quia est contra Concil. sed vtrumque est necessarium, dispen-
satio, cum causa conuenienti.

Tertia regula † est: Qui hactenus ante Concilium plura 5
simplicia habent beneficia, quamuis retinere possint, in foro
exteriori securi, tamen in conscientia securi non sunt, nisi
causa iusta sit huius pluralitatis: quæ causa debet esse aliqua
ex sex concessis in iure antiquo, vel quæ sit in Ecclesiæ vtili-
tatem. Denique plura habere beneficia, quorum redditus ex-
cedunt conuenientem sustentationem, habita ratione personæ,
loci, & temporis, malum est, nec in bona conscientia talis plu-
ralitas retinetur, nec idem est de vno beneficio pinguissimo,
quia hoc vnum habet officium, at plura beneficia plura ha-
bent officia, quæ sine iusta causa, non debent dari vni, etiam
digno. Hæc dicta sint de pluralitate, superest de residentia: sed
iam diximus de ea in tertio præcepto. Non sat est istas habe-
re conditiones, ad habendum beneficium, sed † modus ne- 6
cessarius est, id est, vt sine simonia habeatur, sed gratis & abs-
que pretio; sed de simonia paulo inferius dicemus, postquam
de pensionibus beneficiorum aliquid dixerimus. De hac ma-
teria multæ extant constitutiones in Bullario, & præsertim à
Pio V. editæ.

ADDITIONES.

a *In casibus.*] Vide Sot. loco citato, Val. assertiò. 2. Lopez cap. 101. cit.

b *Qui cum Pontificis.*] Vide Val. assertio. 3. l. c. In Curatis, & in incompatibilibus maioribus, quales sunt dignitates, & canonicatus, solus summus Pontifex dispensat. Salon pag. 315. l. c. in incompatibilibus autem minoribus ex iusta causa dispensat Episcopus ibid. ex Sot. l. c. verum hoc secundum post Concil. Trid. sess. 24. c. 17. de reform. non posse defendi ait Ludo. Beia casu 89. tit. 1.

Non solum parœcia, sed Episcopatus etiam plures potest summus Pontifex vni, ex iusta causa conferre. Sot. l. c. illud quoque 21. q. 1. Hoc in Germania sæpè factum.

Quamuis beneficiorum incompassibilium residentiam requirentium pluralitas diuino iure vetita sit, ex eo, quòd residentia eodem iure præcepta est; ministerialiter tamen summus Pontifex, iusta de causa, potest in ea dispensare, hoc est

Ponti

Pontificia auctoritate declarare, adesse causam, ob quam æquum sit, vt à Deo prima obligatio tollatur, hoc autem dum efficit Pontifex summus, obligatio aufertur ab ipso Christo, tanquam ab agente principali. Val. loco citato.

Praxim beneficiorum edidit Rebuffus de resignatione beneficiorum, & de confidentia beneficiali, Flam. Parisius accuratè.

Quid Pensio, quotuplex, in quibus à beneficio differat.

CAPVT LXXXII.

SVMMARIA.

1 *Pensionis descriptio.*
2 *In beneficio duo consideranda sunt.*
3 *Pensio, & Pensionarius quis dicatur.*
4 *Pensio temporalis, spiritualis, & media quæ: & ad quid vnaquæque obliget, nec ne, n. 6.*
5 *Beneficij proprietates.*
7 *Clericus coniugatus an, & quomodo gaudeat priuilegio clericali.*
8 *Pensiones ex beneficiis relictis, qui ducunt vxores, in bona conscientia non retineant.*

1 PEnsio sic potest describi, † *Est ius percipiendi fructus ex alieno beneficio.*

2 In declarationem, nota in † beneficio duo esse.

Vnum est, *dignitas quædam ecclesiastica ad aliquod officium in ecclesia ordinata*, & ista vocatur titulus.

Alterum est, *ius quoddam percipiendi fructus ex bonis Deo datis.* Aliquando vni & eidem vtrumque inest, & tunc non est pensio: aliquando accidit, vt vnus habeat titulum, & alter habeat ius percipiendi fructus omnes, aut partem aliquam
3 eorum, & tale ius dicitur † pensio, & qui istud ius habet, dicitur pensionarius. Ex hoc patet declaratio pensionis, quantum ad eius definitionem. Vide Soto *lib. 3. de iust. q. 6. artic. 1. lib 9. q. 7. art. 2. lib. 10. q. 1. art. 6.*

4 Pensio † triplex est, quædam est temporalis, quædam spiritualis, quædam media, nec omnino temporalis, vt prima, nec spiritualis, vt secunda.

Temporalis est, quæ datur etiam laicis, pro aliquo ministerio temporali erga Ecclesiam exhibito, vt militi vel duci pro Ecclesia pugnanti, dari solet pensio aliqua, siue perpetua, siue

siue temporalis, ex bonis Ecclesiæ. Similiter alteri, negotia eiusdem Ecclesiæ temporalia agenti, vt œconomis, & aliis huiusmodi. Tales sunt pensiones datæ regibus Hispaniæ, qui habent tertiam partem decimarum: hoc enim est datum ab Ecclesia, pro defensione & pace, in qua sustentant Ecclesiam ab inimicis.

Spiritualis est, quæ datur ob officium aliquod spirituale erga Ecclesiam, vt, quæ datur Concionatori, propter concionem, & coadiutori Episcopi vel Parochi, vel Sacristano, vt Ecclesiam præparet, & ei inseruiat.

Media est, quæ datur alicui ob resignationem vel cessionem beneficij, & hæc communiter hodie vsitatur: cum enim quis alteri suum resignat beneficium, retinere solet pensionem aliquam, vel cum cedit iuri, quod habet circa tale beneficium.

Istæ tres pensiones multum à beneficio differunt, quamuis quædam minus, quædam magis. Beneficium † enim, inter alias, habet istas quatuor proprietates. 5

Prima est: Qui habet beneficium, tenetur persoluere singulis diebus horas canonicas, vt aliàs diximus.

Secunda: Non potest beneficium vendere, nec mutare pro vlla, vel pretio temporali.

Tertia: Potest commutare cum altero beneficio, & dignitate spirituali.

Quarta, si ducit vxorem, perdit beneficium, nec potest vllo modo retinere. Ista competunt beneficio.

Pensiones † autem non omnia ista habent. 6

Sed prima pensio quæ temporalis est, habet quatuor contraria: non obligat ad persoluendum horas: nec ad aliud aliquid recitandum: potest etiam vendi & mutari pro re temporali, non potest commutari pro beneficio ecclesiastico, quia esset simonia: non perditur propter matrimonium.

Secunda autem pensio spiritualis non obligat ad persoluendum horas, sed solum ad exhibitionem ministerij, propter quod pensio datur, non tamen potest vendi nec redimi: & in hoc cum beneficio conuenit: sed non potest commutari cum beneficio, & in hoc à beneficio differt: quamuis enim pensio hæc spiritualis sit, quia pro beneficij loco datur, tamen temporalitatem habet, quia titulo caret: perditur etiam per matrimonium, quando non potest cum matrimonio ministerium tale exhiberi.

Tertia pensio a non obligat etiam ad persoluendas horas canonicas, quamuis Pius V. obligauerit ad recitandum officium

cium beatæ Mariæ in bulla quæ incipit, *Ex proximo*, quã habet Nauar. *in manuali c.25. num.122.* nec, sine licentia Papæ, poteſt vendi, quamuis poſſit redimi: tunc autem dicitur redimi penſio, cum qui habet beneficium, conuenit cum penſionario; vt tantam accipiat ſummam, ne ampliùs exigat penſionem, quæ ſumma ſolet eſſe ex quinque annatis, vt, ſi eſt viginti aureorum, redimere poteſt centum aureis, quinquies enim viginti ſunt centum. Rurſus non poteſt penſio commutari cum beneficio, quia eſſet ſimonia. Talis etiam penſio perditur per matrimonium, vt habet Conradus *de penſionibus capit.4.* ſed hoc de iure intelligitur: nam *in cap. vnic.*
7 *de clericis coniug. in ſext.* habetur, quòd † clericus coniugatus non gaudeat vllo priuilegio clericali, niſi duobus, puta, ne conueniatur coram iudice ſæculari, nec in ciuili, nec in criminali: & quòd, qui eum percutit, ſit excommunicatus. His etiam duobus non gaudeat, niſi portet habitum & tonſuram. Ex hoc ſequitur, quòd penſionem hanc tertiam non poteſt habere, quia eſt clericorum priuilegium: non enim datur, niſi habenti tonſuram ſaltem. Sed puto eſſe conſuetudinem iam in contrarium, quod profectò mirabilis eſt abuſus, dum multi
8 ti relinquunt beneficia, retentis † penſionibus, & ducunt vxores: immò hoc animo forſan receperunt: quòd profectò peſſimum eſt, nec in bona conſcientia iſti poſſunt tales retinere penſiones, vt ſtatim etiam patebit.

ADDITIONES.

De penſio. Rebuff. in praxi benef. Ioan. Baptiſta de S. Seuer. Hier. Gig. Lœlius Zecchius de benef. & penſio. Sot. lib. 9. q. 7. art. 2. Salon. q. 63. art. 2. cont. 9. Med. lib. 1. c. 14. §. 22. vide etiam Cordu. q. 35. 165. 166. Couar. lib. 1. var. reſol. c. 15. num. 13. docentem Eccleſiaſticam penſionem pro rata temporis hæredibus penſionarij deberi.

a *Tertia penſio.*] Si penſionarius non recitet, tenetur reſtituere fructus, ex Pio V. Azor. lib. 10. c. 14. q. 12.

Quomodo quis licitè penſionem habeat.

CAPVT LXXXIII.

SVMMARIA.

1 *Penſionem vt quis poſſit habere, tres requiruntur conditiones, cum num. ſeq.*

Dispensatio Papalis in pensionibus, an sit de iure vel consuetudine, & quando in foro interiori locum habeat, sicut in exteriori, num. 3.
Pensio in permutatione beneficiorum quare detur.

TRes sunt conditiones, quibus omnibus, aut earum vna deficiente, non potest aliquis pensionem † habere.

Prima est † dispensatio. Nullus enim potest vllam retinere pensionem super bona Ecclesiastica, sine dispensatione. Hæc autem dispensatio non pertinet ad vllum prælatum, nisi ad solum Papam [a], quamuis hoc ex iure non constet, sed ex consuetudine sola. Vbi ergo deest dispensatio, pensio licitè haberi aut retineri non potest.

Secunda est causa. sine causa enim non habet locum in foro interiori & coram Deo † dispensatio, sed tantum in foro exteriori: vnde qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit, & ipsius est considerare, quomodo dederit. Hoc, inquam, non excusat: si enim quis accipiat pecunias ab œconomo, quem scit malè dispensare res domini, & contra iustitiam, non potest eas in conscientia tunc retinere. Papa autem non est dominus bonorum & redditum Ecclesiæ, sed tantum vniuersalis dispensator. Vnde sicut cum dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia nisi causa adsit, ita in pensionum & beneficiorum distributione. Causa autem hæc debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, cuius sunt bona, si enim nulla via vel pacto in Ecclesiæ huius vel vniuersalis vtilitatem tendat, non est causa legitima. 3

In iure duæ causæ in particulari habentur.

Prima *cap. nisi essent, de præben. & c. audiui, de collus. detegen.* Quando aliqui litigant & rixantur de beneficio, ne rixa cedat contra vtilitatem & in damnum Ecclesiæ, quia priuatur illo tempore ministro, solet de licentia Papæ, illi qui maiorem habet iustitiæ rationem, dari beneficium, conueniente pensione alteri assignata.

Secunda causa habetur *c. ad quæstiones, de rerum permutat.* Cum vna Ecclesia habet beneficium pinguius, altera minùs pingue, & fit permutatio, tunc datur pensio ex pinguiori, ad supplendum fructus minùs pinguis beneficij: & hoc solet fieri, cum personæ inter se permutant beneficia, sed cum dispensatione. Aduertendum tamen hic est, quòd † pensio non de- 4
bet dari, nisi pro fructibus tantum, qui maiores sunt vnius beneficij quàm fructus alterius: cum enim datur pro ratione

ipsius beneficij, quia est maior dignitas, vel honoratior titulus, tunc simonia est. Vltra has causas sunt etiam aliæ causæ conuenientes, ob quas pensiones personis aliis assignari possunt.

Tertia est, propter ministerium aliquod temporale erga Ecclesiam exhibitum.

Quarta est, propter ministerium etiam spirituale exhibitum Ecclesiæ, quia homo inseruit in temporalibus vel in spiritualibus Ecclesiæ, & diu in ea versatus est.

Quinta, quia est benè meritus de Ecclesia, licet actu non inseruiat & sic dari potest homini, qui suis lectionibus vel concionibus insudauit in Ecclesiæ vtilitatem, aut qui suas etiam operas consumpsit in vtilitatem temporalem Ecclesiæ.

Sexta, potest dari his qui futuri sunt ministri Ecclesiæ, vt præparentur, & talia sunt illa, quæ Hispani vocant præstimonialia, quæ dabantur studentibus & futuris ministris Ecclesiæ.

Septima est paupertas, præsertim clericorum: sunt enim multi beneficio carentes, nec vnde viuant habentes, quibus sanctissimum esset aliquas assignare pensiones. Etiam laicis possent dari; nam bona Ecclesiæ etiam pauperibus obueniunt. Denique causa pensionum debet esse pia, quæ in vtilitatem Ecclesiæ & honestatem conuertatur. Nec solæ istæ conditiones sufficiunt, sed debet esse tertia, nempe modus.

Modus autem in duobus consistit.

Primo, ne pensio, quæ ab vno aliquo percipitur beneficio, sit adeò pinguis (Conrad. *tract. de sacerdotiis, cap. 4. num.*) vt non remaneant fructus cum titulo, quibus possit conuenienter beneficium habens sustentari in suo officio. Vnde i quissimum est, nec excusabile, omnes fructus exigere pro pensione: & maximè ex beneficio habente curam. Olim non batur nisi tertia pars: nec ex omni beneficio pensio exigi test: nam cum omnes simul beneficij fructus exigui sunt, est exigenda pensio.

Secundo, ne tot cumulentur pensiones, vt sustentatio excedant conuenientem hominis Ecclesiastici. Vnde mi lis est abusus eorum, qui multis hinc inde se onerant sionibus; cum vnde viuere possint pro conditione sua, multa habeant: & quod peius est, nulla adest causa, pro quam vel vnam possint habere: quibus vix potest persu vt vel minimæ pensioni renunciare vllo pacto velint, sed re tandem velint, nolint, cogentur male possessa & re dimittere.

ADDITIONES.

[Ni]si ad solum Papam.] Vide Salon. q. 63. art. 2. contr. 6. [l]ib. 9. q. 7. art... col. 2.

[S]oluens pensionem non expeditis literis, simoniacus cen[setur] Pal. q. 14. num. 24. de consid. benef.

[Pen]sio per professionem trium votorum in Religio. vacat. [...]us de pensio. c. 11. num. 9. De pensionum redemptio[ne et] præbendarum permutatione Sot. q. 7. art. 2. Valen. d. 6. [q.] 3.

De simonia, quid sit.

CAPVT LXXXIV.

SVMMARIA.

[Si]moniæ descriptio.
[Spi]ritualis res quæ dicatur.
[Spi]rituales res quæ dicantur essentialiter, causaliter, effe-ctualiter, & ex annexione.
[Preti]j ratio vbi deest non est simonia.
[Pre]tium vel est muneris vel obsequij.
[Si]monia vnde dicta.

[Inter ce]tera, quæ de simonia tractanda occurrunt, id primum [est,] quid sit. Videtur autem sic posse describi: Simonia est [studio]sa voluntas, contractandi pretio rem spiritualem. Sunt 1
[in hac] definitione quatuor partes.

[Prim]a est, *studiosa voluntas*, idest, actus voluntatis, seu [volitio] libera & deliberata: non enim peccatum consistit, [nisi in] voluntate libera: tunc autem volitio libera dicitur [cum in] manu hominis est, se cohibere à tali volitione. Hac [definiti]one vtitur S. Thom. 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 1. & alij com[munit]er in definitione simoniæ.

[Secu]nda est, *contractandi*. Per contractare, significamus [quemc]umque contractum in iure, in quo pretium intercedit, [siue] emptio, siue venditio, siue locatio, siue permutatio, [siue ali]us huiusmodi contractus: simonia enim in tali con[tractu] consistit.

[Terti]a est, *rem spiritualem*. Contractare enim rem spiri[tualem], puta emere, vendere, locare, permutare, simonia est. [Sed] quæ res vocatur † spiritualis? Dico vniuersaliter, om- 2
[nem] illam rem vocari spiritualem in præsenti, quæ à Deo, vt

 est

est auctor gratiæ, procedit: vel ad Deum, vt est auctor gratiæ, ordinatur. Explico: fides docet, Deum esse creatorem & Saluatorem: ea ergo quæ ad creationem pertinent, vt sunt omnes hæ res sensibiles & creaturæ omnes, secundum proprium suum esse & proprietates, dicuntur pertinere ad Deum, vt est auctor naturæ: ea verò, quæ ad Deum pertinent, vt est hominum Saluator & Angelorum etiam Beatificator, qui creaturam rationalem ad suum finem supernaturalem perducit, dicuntur pendere ab ipso, vt est auctor gratiæ, & dicuntur
3 res spirituales. Huiusmodi † autem sunt [b] in quadruplici differentia.

Quædam dicuntur res spirituales essentialiter, quales sunt virtutes & dona supernaturalia, quæ vi naturæ non possunt obtineri, vt Fides, Spes, Charitas, gratia, & aliæ huiusmodi.

Quædam dicuntur spirituales causaliter, quia sunt causæ rerum prædictarum, vt septem sacramenta Ecclesiæ, ad quæ reducuntur alia sacramentalia, vt aqua benedicta, Catechismus, Exorcismus, Chrismatis confectio.

Quædam dicuntur spirituales effectualiter, quia sunt operationes ex aliqua spirituali potestate procedentes, vel operationes ad Deum ordinatæ, vt concionari, cantare in choro, sepelire mortuos, dispensare in voto, matrimonio, & aliis, excommunicare, & ab excommunicatione absoluere, & alia huiusmodi.

Quædam tandem sunt spirituales res ex annexione [c], seu quia spiritualibus annexæ, quæ sunt in duplici differentia.

Quædam enim sunt, quæ ad officium spirituale ordinantur, vel ex spirituali ordine dependent, vt beneficia omnia Ecclesiastica. Ius enim percipiendi fructus, annexum est ordini & dignitati spirituali, & ad diuinum officium ordinatur.

Quædam, quæ præparatoria sunt ad spiritualia, vt Vasa sacra, vestes, candelæ benedictæ, campanæ, templa, & huiusmodi alia. Omnia hæc quatuor sub genere rei spiritualis concluduntur, & contractare ista ad simoniam pertinet.

Quarta pars est, *pretio*, debet enim intercedere pretium in
4 simonia: & vbi deest ratio † pretij, non est simonia: vnde attente considerandum est, quod, quamuis det aliquis pecuniam nisi detur vel accipiatur pro pretio rei spiritualis, simonia non est.

5 Pretium † autem hoc communiter solet à Doctoribus distingui in tria, & sumpta est hæc distinctio *ex* 1. *quæst.* 3. *can. Saluator.*

Est pretium muneris, puta pecunia, vel res pecunia æsti-
bilis.

Est pretium linguæ [c], puta laus vel vituperium, quæ ali-
ndo sunt pretia, cum æstimantur pecunia, vt, si quis con-
iat cum aliquo se daturum beneficium, si ipsum laudet
um aliis, vel inimicum aliquem vituperet, tunc est pretium
imonia.

Est etiam pretium obsequij, cum quis inseruit alicui in
isteriis temporalibus, pro retributione, vt œconomus,
alij huiusmodi ministri. Vbi ergo aliquod horum pretium
ccedit, & tanquam pretium pro spirituali re, simonia est.
ic patet, quid sit simonia.

6 Dicta autem est † simonia à Simone Mago, primo aucto-
uius peccati in lege Euangelica, cuius fit mentio Actuum
uo, qui, vt habetur 1. *q*. 3. *can. Saluator*, voluit emere do-
Spiritus sancti, idest, virtutem miraculorum, vt eandem
et vendere aliis cum lucro. Ab hoc ergo, qui rem spiritua-
vendere vel emere præsumit, simoniacus dicitur.

ADDITIONES.

simonia D. Th. Caiet. 2.2. q. 100. D. Ant. p. 2. tit. 1. c. 4. 5.
Sot. lect. 7. de ordine. Syl. & alij v. simonia. Sot. lib. 9. p. 5.
it. 3. d. 6. q. 16. Nau. c. 23. à n. 103. & in consiliis, Coron. p. 3.
Nauar. lib. 2. à n. 383. Carbon. q. 60. Vgolinus integrum vo-
n, Dionys. Cart. opusc. Victoria relationem, tit. 2. opusc.
9. Adria. Quodl. 6. Scholiast. 4. d. 25. Canonum periti
1. & extra de simon.

udiosa.] D. Thom. art. 1. Val. p. 1. & alij simoniam defi-
t esse studiosam voluntatem emendi, vel vendendi ali-
d spirituale, vel spirituali annexum: studiosa, idest, ex ele-
ne.

Huiusmodi autem sunt.] Vide Valen. p. 1. 2. Carb. loco
o. *In quadruplici.*] Sot. qu. 6. artic. 1. Coron. loco citato
. 5.

Ex annexione.] Vide D. Th. art. 4. Sot. q. 7. art. 1.

Pretio.] Per pecuniam intelligitur id, cuius pretium pe-
a æstimari potest. D. Th. art. 2. corp.

Pretium linguæ, &c. *obsequij*, &c.] D. Th. artic. 5. Sot. q. 7.
. Nau. n. 102. Petr. à Sot. l. c.

Quale peccatum sit simonia.

CAPVT LXXXV.

SVMMARIA.

1 *Simonia est peccatum mortale, & quare.*
2 *Simonia prohibita est iure naturali, diuino & canonico.*
3 *Simonia an sit aliqua quia prohibita est de iure canonico à Papa.*
4 *Dispensatione absque Papali permutare beneficium, vendere Officium Oeconomi Ecclesia, & Pensiones est Simonia.*

1 SImonia † ex genere suo mortale peccatum [a] est, contra religionem. Ex triplici [b] autem capite peccat simoniacus. Primò, quia vendit quod non est veniale: res enim spiritualis vel minima, omnem excedit pecuniam & rem temporalem: vnde tali pretio non est venialis.

Secundò, quia vendit quod suum non est, nam 1. Corint. 4. homo dispensator est rerum spiritualium, non dominus, *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei,* ait Paulus, qui ergo vendit rem spiritualem, alienam rem vendit.

Tertiò, quia facit contra originem rei spiritualis: gratis enim huiusmodi dona accepit homo, gratis ergo debet dare, non pretio.

2 Est autem † simonia prohibita iure diuino, naturali, & canonico. Iure diuino, ex illo Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Act. 8. *pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et in veteri testamento prohibita erat, vt patet de illo Giezi, qui lepram contraxit, quia pretium à Naaman exegit 4. *Reg.* 5. Est etiam iure naturali prohibita: nam quamuis res spiritualis sit supernaturalis, quia tamen est non venialis, simoniacus contra naturam peccat, cum vendit quod veniale non est. Est etiam prohibita iure Canonico, vt patet 1. *q.* 3. *per totam, &* *in multis aliis canonibus.*

3 Notandum [c] est tamen, aliquas esse † simonias, quæ non sunt prohibitæ, nisi iure canonico, quando res non sunt omnino spirituales, vel non est verum pretium, tunc ex se Simo-
4 nia non est, nisi quia prohibita est à Papa. Et hoc modo † permutare beneficium beneficio, absque licentia Pontificis esset simonia, quia prohibetur. *cap. quæsitum, de rerum permutat.* Rursus 1. *q.* 3. *can. saluator*, prohibebatur vendere officium oeconomi

œconomi Ecclesiæ: & esset simonia vendere, non tamen ex
e, quia illud temporale officium est. Hoc modo puto esset
imonia, vendere pensiones, sine facultate Papæ, quia consuetu-
do obtinet, non posse transferri sine licentia. Quando verò res
st verè spiritualis, & pretium est temporale, tunc secundum
ria prædicta iura, prohibita est simonia: nec in talium vendi-
tione potest Papa dispensare, sicut in prima poterat.

ADDITIONES.

Peccatum mortale.] Scot. q. 5. art. 2.
Ex triplici.] Vide Sot. l. c. D. Th. art. 1. Val. p. 4.
Notandum.] Vide Val. p. 5. col. 3. Sot. l. c. Coron. n. 7. Na. n. 10. *simonia solo canonico iure vetita parum differt à sacrilegio.* Idl. c.

De speciebus Simoniæ.

CAPVT LXXXVI.

SVMMARIA.

Simoniæ species principales sunt mentalis, conuentionalis, & realis, & in quo se differant. n. 5.
Simonia mentalis duplex est.
Simonia conditionalis tribus fit modis.
Simonia realis quando dicatur.
Simonia an sit peccatum mortale.

Res sunt species principales † simoniæ: mentalis, con- 1
uentionalis, realis.

Mentalis † duplex est: altera, cum quis interius vult rem 2
tualem pretio contractare, voluntate deliberata, tamen
deducit ad actum exteriorem: vel quia non inuenit
quo contractet, vel quia pœnituit, vel alia quauis de
a.

Altera mentalis est, cum exterius aliquid spirituale tracta-
certo pretio, tamen non manifestatur exterius id esse pre-
. Verbi gratia, aliquis dat centum aureos alicui, hac
tione, vt alter det beneficium ei, tamen nec implicite
explicite significat alteri pretium esse, tunc est simonia
alis, quæ potest committi, aut ex parte vnius dantis be-
cium, aut ex parte alterius dantis pecuniam, aut ex parte

vtriuſque ſimul. Quando igitur pactum nec implicitum nec explicitum pretij intercedit, ſed tantum in intentione manet, & opus exterius ſequitur, tunc ſimonia mentalis eſt. Quando verò eſt pactum aliquod exterius implicitum vel explicitum; tamen non ſequitur conſummatio operis ex
3 vtraque parte, tunc eſt † ſimonia conuentionalis, quæ tripliciter etiam fit:

Vno modo, quando tantum eſt pactum pretij, tamen nondum eſt datum pretium, nec tranſlatum beneficium.

Altero modo, quando cum pacto eſt tranſlatum pretium, ſed nondum acceptum beneficium.

Tertio modo, cum datum eſt beneficium vel res ſpiritualis, nondum tamen eſt pretium acceptum. Omnes iſtæ ſimoniæ conuentionales dicuntur: quando verò eſt perfecta ex
4 vtraque parte conſummatio, † ſimonia realis eſt.

Requiritur ergo ad realem intentio interior pretio contractandi, exterius pactum implicitum vel explicitum. Quando autem datur pecunia vel pretium, ſimul cum beneficij collatione vel promiſſione, præſumitur pactum implicitum, licet nihil exprimatur. Requiritur etiam operis conſummatio ex vtraque parte, vt ſit beneficij vel rei ſpiritualis tranſlatio ſeu exhibitio: ſimiliter etiam pretij acceptio: vno deficiente, vt dicit Armill. *verb. ſimonia*, non realis, ſed potius conuentionalis aut mentalis eſt. Hæ ſunt ſimoniæ ſpecies, quas multum
5 ante oculos habere oportet: multum enim † inter ſe differunt quantum ad pœnam exteriorem, vt dicetur poſtea, quamuis
6 † omnes tres, ex genere ſuo, mortalia ſint peccata.

Additiones.

Vide Val. p. 5. Nau. n. 103. Cor. l. c. Caiet. in ſumma, Sot. q. 6. art. 1. qui cum Caiet. art. 6. ad 6. non rectè dixit ſimoniam realem eſſe ſi ſpirituale ſtatim detur, temporaleque promittatur, eſt enim conuentionalis Simonia Nau. Val. l. c.

De quatuor regulis ad cognoſcendam Simoniam.

Capvt LXXXVII.

Svmmaria.

1 *Spirituali pro re pecunia ſine aliquid pecunia æſtimabile multis rationibus dari poteſt.*

Simonia quando in rebus spiritualibus committatur, & n. 4. cum seq.

Spiritualia purè quæ sint, item quæ mixta ex spirituali & temporali, & plus participantia vel de spirituali, vel de temporali.

IN particulari nunc oportet tractare qualiter simonia in singulis rebus spiritualibus committatur: ac ante omnia quatuor generales regulæ sunt apponendæ.

Prima [a] fundatur in vno hoc supposito: pecuniam seu aliquid pecunia æstimabile, posse multis rationibus dari pro re spirituali. Vno modo per modum pretij: altero modo, per modum sustentationis, ipsis ministris rerum spiritualium, 1
seu per modum eleemosynæ: tertio modo, per modum oblationis, quæ fit Deo in suo ministro: quarto, per modum liberalitatis, seu spontaneæ donationis & gratitudinis: quinto, per modum laudabilis consuetudinis: nam consuetudines aliquando originem habent ex sustentationis ratione, vel ex obligatione: & sic, qui ex tali consuetudine dat temporale pro spirituali, videtur dare per modum oblationis aut eleemosynæ.

Hoc supposito, sit prima regula. Nunquam † simonia committitur, nisi cum temporale datur tamquam pretium pro 2
spirituali. Semper ergo aduertendum est, an intercedat ratio pretij: cum enim datur temporale verè, non vt pretium, tunc simonia non est.

Altera regula innititur alteri fundamento, puta, † spiritualia se habere in triplici differentia. Quædam sunt purè 3
spiritualia, nullam cum temporali mixtionem habentia, vt virtutes supernaturales & potestates, ipsarumque vsus. Quædam sunt mixta ex spirituali & tempotali, tamen plus participantia de spirituali, vt sacramenta, in quibus materia interuenit temporalis: similiter sacramentalia: similiter beneficia ecclesiastica. Quædam sunt etiam mixta, sed plus habent de temporali, vt vasa sacra, templorum loca, officia cantorum musicorum.

Hoc supposito, sit secunda [b] regula generalis †, pretium 4
dare vel accipere pro quacumque re harum spirituali: ita vt pretium sit pro spirituali, simonia est: v.g. si ematur calix pluris quia consecratus est, quam si non esset consecratus, tunc simonia est. Denique si pretium intercedat pro ratione spiritualis, tunc simonia est.

Tertia [c] regula generalis: † cum pretium intercedit pro re spiri

spirituali,puta, aut plus habente de spirituali,simonia est, nec oportet distinguere, an illud pretium sit pro re, qua parte temporalis est, an pro parte qua est spiritualis, nam tota simpliciter censetur spiritualis : vnde quocumque modo & titulo,sacramentum aut beneficium emere,simonia est.

6 Quarta regula : † cum pretium intercedit in mixtis plus habentibus de temporali, non est simonia, nisi specialiter detur pro spiritualitate. Vnde licet pretium accipere, vendere, aut emere calices,etiam consecratos,pretio eodem, quo emerentur, ac si non essent consecrati : similiter pretio vendere musicam organorum,& cantorum officia,& sonare campanas, & alia huiusmodi,dummodo,vt dixi,nihil amplius accipiatur pro parte,qua spiritualitatem quandam habent.

ADDITOINES.

De nonnullis regulis Syl.v.simonia q.3.

a *Prima.*] Vide D.Th.art.2.3. Nau.n.101.102.Val.p.3.Sot. q.7. a.1. 3. aientem ibi non esse simoniam, vbi non sit spiritualium venditio.

b *Secunda.*] Vide Sot.q.7.art.1.D.Thom.art.4.

c *Quarta.*] Vide Val.p.2.q.5.Sot. & Per.à Sot.l.c.

De Simonia in primo, & secundo genere rerum spiritualium.

CAPVT LXXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Virtutum supernaturalium vsus seu operationes vendere, aut pretio contractare, est simonia : licet tamen huiusmodi spiritualia commutare inter se n.2.*

3 *Virtutum naturalium pro vsu, sine simonia licet dare, vel accipere pretium.*

4 *Doctores licitè accipiant pretium sui laboris.*

5 *Sacramentalium & sacramentorum in administratione,an, & quando liceat exigere pretium pro labore,necnon pro ipsa administratione n.7.*

6 *Cantandi in choro,aut concionandi causa, an pro sola obligatione possit pretium exigi.*

8 *Diues sacerdos potest pretium exigere pro sustentatione.*

9 *Ordinum pro collatione an Episcopus, & notarius possit aliquid accipere, aut pro litteris dimissoriis,aut pro sigillo.*

Nunc

NVnc magis in particulari iſta tractanda ſun. Ac diſcurramus per illa quatuor genera rerum ſpiritualium, quæ poſuimus, definitionem ſimoniæ explicantes. Circa quorum primum dico tria.

Primum a eſt, vendere, aut pretio contractare † virtutum 1
ſupernaturalium vſus, ſeu operationes, eſt ſimonia: ver. gr. ſi quis det pecunias pro alterius ieiunio, vel alterius oratione, vel aliquo alio actu virtutis, aut vt audiat ſacrum, & proximum corrigat, & ſimilia. Aliis viis, quam prædictis, poteſt dari pecunia, vt per modum eleemoſynæ, aut ſpontaneæ donationis, aut ſuſtentationis.

Secundum. Commutare huiuſmodi † ſpiritualia inter ſe, 2
non eſt ſimonia, vt orare pro vno, vt alter ieiunet pro te, & audire confeſſionem vnius, vel alter audiat tuam, & huiuſmodi alia, ſimonia non ſunt. Iſta eſt contra Conrad. 4. *diſt.* 25. *artic.* 3. Eſt tamen ſecundum mentem Soto *lib.* 9. *de iuſt. quæſt.* 5. *in fine*, & ratio eſt aperta, quia commutare ſpirituale pro ſpirituali, non eſt prohibitum iure diuino, aliàs nunquam liceret Pontifici diſpenſare in commutatione beneficiorum. Ergo eſt tantum de iure poſitiuo: ſed talis commutatio nunquam habetur prohibita in vllo iure, niſi tantum in beneficiis, *cap. quæſitum, de rerum permutat.* Ergo illa licita eſt, nec vlla committitur ſimonia.

Tertium b eſt, pro vſu † virtutum naturalium, quæ natu- 3
raliter acquiruntur, pretium dare vel accipere non eſt ſimonia: vnde licitè † lectores facultatum, etiam Theologiæ, pretium poſſunt accipere ſui laboris, nec vllam committunt ſimoniam.

Erga ſecundum genus rerum, puta † ſacramentorum & 4
ſacramentalium, dico etiam aliqua.

Primum eſt c. Licet alicui exigere pretium pro labore an- 5
tecedenti in adminiſtratione ſacramentorum. Iſta eſt Soto *lib.* 9. *q.* 6. *artic.* 1. Explico. Duplex eſt labor in ſacramentorum adminiſtratione. Vnus eſt antecedens, qui non eſt per ſe coniunctus cum ſacramento, nec ſacramentum cum ipſo, vt, ſi quis Sacerdos, ad audiendam alicuius confeſſionem, duo aut tria milliaria conficiat, aut aliquas etiam expenſas faciat, labor dicitur antecedens, & pro hoc poteſt pretium exigi & dari. Alter labor eſt concomitans, qui per ſe coniunctus eſt cum ipſa re ſpirituali, immò in ipſo conſiſtit, aut ſine ipſo eſſe non poteſt, vt labor in audiendo confeſſionem, in baptizando, in ordinando. Et de hoc

Dico secundò [d].Pretium exigere, pro tali labore, in sacramentorum administratione, simonia est, non enim ille labor distinguitur ab ipsa re spirituali.

Dico tertiò. Potest aliquis exigere pretium pro obligatione [e], qua se obligat ad Sacramentorum administrationem: verbi gratia, si quis se obliget per annum, vel duos: aut tempus aliquod, ad sacramenta ministrandum seu celebrandum, pretium exigere pro tali obligatione potest absque simonia. Ratio est, quia hic non vendit rem spiritualem, sed suam
6 libertatem. Similiter, qui se obligat ad † cantandum in choro, aut concionandum, potest pro sola obligatione pretium exigere. Ita habet Caietan. *verb. simonia.* & Gloss. *super cap. significatum, de præben.* immò deducitur ex eodem ipso capite.
7 Dico quartò, pro ipsa † administratione sacramentorum non potest pretium exigi absque simonia, potest tamen per modum sustentationis aliquid accipi: quamuis, si habet officium, vnde ex obligatione incumbit ei id facere, habetque redditus sufficientes, non potest exigere isto titulo, potest tamen accipere datum par modum obligationis, aut spontaneæ
8 gratitudinis. Est autem notandum, quod licet † diues sit sacerdos, potest exigere per modum sustentationis, quando aliunde habet redditus, nec obligatur ex officio ob tales redditus ministrare: vnum tamen hîc notandum occurrit circa
9 Episcopos, quantum ad † ordinum administrationem, ex Conc. Trid. *sess.21.cap.1.de reformatione*, vbi tria [f] instituuntur & ordinantur circa hoc.

Primum est, ne vllus Episcopus pro vllius ordinis collatione, aut pro litteris dimissoriis, aut pro sigillo, quicquam possit accipere, quocumque prætextu, etiam sponte oblatum, sed omnino gratis ista exhibeantur. Vbi nota, non excusari Episcopos titulares, qui in aliorum diœcesibus ordinant, ipsis principalibus consentientibus: isti enim nihil possunt accipere, sed petant à suis diœcesanis suam sustentationem. Nota insuper, esse periculum etiam candelas accipere; nam Concilium generalissimè loquitur.

Secundum est circa notarios. Isti enim nihil possunt accipere pro huiusmodi negotio nisi pro dimissoriis, decimam tantum partem vnius aurei, nec hoc possant accipere, nisi duabus conditionibus existentibus.

Prima est: vt fuerit consuetudo ante Concilium, accipiendi aliquid prius.

Secunda est, vt salarium non habeant: qui enim habent accip-

accipere non possunt quicquam. Similiter nec illi, quando consuetudo erat nihil accipiendi.

Tertium est, circa notarium, simul & Episcopum. Non potest Episcopus commodum aliquod habere per viam notarij, exigendo aliquid ab ipso notario, pro iis, quæ notario eueniunt. Liberalis ergo, & omnino gratuita debet esse Ordinum collatio.

ADDITIONES.

a *Primum.*] Vide Valent.p.2.quæst.3.Sot.quæst.6.art.2.ad quartum.

b *Tertium.*] Altisiod.lib.3.sum.tract.21.c.3.de simo.Alens. p.2.q.197.nullam scientiam accepto pretio tradi posse aiunt, Palud.4 d.25.q.5.id de sola Theologia fatetur: sed 3.sententia pro prælegendis scientiis humano studio comparatis pretium accipi posse certa est. Dur.4.d.25.q 3. Ric. ea.d. D.Th. art.3.ad 3.l.c.Caiet.ibid.Cor.n.15.Val.p.q.2.Carbo.q.60.

c *Erga secundum,&c.primum est.*]Valent.part.2.quæst.6.ex communi.

d *Dico secundò.*] Adria.Quodlib.9.Altisiod.l.c.cap.2.defendunt, non esse simoniam accipere pretium pro labore in administratione sacramentorum suscepto: sed vera est contraria sententia Tol.Carbonis,Val.q.6.Sot.q.6.art.1.Caiet.ar.2. l.c.Gabriel 4.d.26.q.2.

e *Pro obligatione.*] Val. Carb.Coro.num.17.l.c. Nau n.102. ex communi.

f *Vbi tria.*]Vide Carb.Cor.n.29.l.c.Val.p.2.col.vlt. Nau.l.c. v.vndecimo, non putat simoniam dare maius aliquod pretium Notario Episcopi:pro ordinum instrumento,præcipuè,si iam ordines suscepti sint.

De simonia in tertio genere rerum spiritualium.

CAPVT LXXXIX.

SVMMARIA.

1 *Episcopus pro actibus,quos per potestatem iurisdictionis seu ordinis facit,non potest aliquid accipere;at ratione sustentationis potest,& quando.*

2 *Papa quibus modis accipiat pro spiritualibus.*

3 *Visitationis tempore, Episcopi non recipiunt munera oblata, nisi tantum pro victualibus.*

4 *Dispen*

4 *Dispensationes in matrimonio gratis fiant.*
5 *Missarum pro celebratione, an & quando liceat accipere pecunias, & de eis pacisci. Funeris item pro solemnitate, num. 6.*
7 *Concionatores an sua operatione possint accipere, & quaerere loca, vbi pinguiores fiunt eleemosynae.*
8 *Religionis pro ingressu, an & quando possint dari, aut accipi pecunia.*
9 *Moniales diuites paciscentes pro ea, quam volunt accipere in monasterium, an simoniam committant.*
10 *Musicorum & cantorum officium, item templa mundantium & praeparantium, quomodo emi & vendi possit.*
11 *Sacrae vestes & vasa, quando possint etiam in prophanos vsus vendi.*
12 *Sepultura terra an vendi possit.*

TErtium genus rerum spiritualium erat, operationum ex officio, aut potestate aliqua spirituali procedentium, quae mixtae sunt, quamuis aliquae magis spirituales, aliquae magis temporales sint.

1 Prima rerum spiritualium est operatio † Episcoporum, id est, actus omnes, quos Episcopus, vt talis est, facit per potestatem iurisdictionis seu ordinis, vt dispensare in voto, relaxare iuramenta, absoluere à censuris, consecrare templa, & alia huiusmodi, quae etiam ad Pontificem summum pertinent.

2 De his dico primò, quod † nullo modo potest pretium pro istis exigi, aut dari absque simonia, cum sint simpliciter spiritualia: & ita docet S. Th. 2. 2. *q.* 110. *art.* 3. *ad* 3.

Dico secundò [a]. Cum redditus sunt sufficientes Episcopo ad sustentationem, non licet, nec etiam per modum sustentationis, exigere, sed solùm, si sponte offerrentur, acceptare.

Dico tertiò, non esse murmurandum contra † Papam, qui exigit pro his pecunias, non per modum pretij; nam ista ad sustentationem dantur, qua multum indiget tanta in Ecclesia dignitas. Dantur etiam aliquando per modum poenae. Dantur etiam per modum compositionis, id est, cuiusdam commutationis: nam qui petit ab onere alicuius legis liberari, iustè potest aliquo leuiori pecuniae onere onerari, & hoc vocatur per modum compositionis.

Concil. Trident. *sess.* 24. *capit.* 3. *de reformatione*, ordinat, vt
3 Episcopi tempore † visitationis nihil accipiant, nec etiam munera oblata, nisi tantum pro victualibus suis, quae sint moderata

derata & frugalia. Ordinat etiam *cap.6.* vt † dispensationes 4
in matrimonio gratis fiant. Hoc autem ad Papam non pertinet, qui non tenetur legibus hisce, licèt sit sanctissimum, eas obseruare. Est aliud genus operationum spiritualium, nempe † Missarum celebratio. 5

De quo dico primò, simoniam esse pretium accipere pro ipsa missa, cùm sit res spiritualis.

Dico secundò potest accipi pecunia per modum sustentationis, aut oblationis gratuitæ, vt fit in aliis spiritualibus.

Dico tertiò, non licet sacerdoti pacisci de pretio, vt detur tantum pecuniæ, quo non dato, celebrare nolit. Ita dicit S. Thom. 2. 2. *q.* 10. *artic.* 4. de simili operatione spirituali, puta, de † funere: dicit enim, iniquum esse exigere pretium pro 6
funeris solemnitate, ita vt aliter nolit sacerdos opus facere. Caietan. *quodlib.* 1. *q.* 9. temperat hoc, quando sacerdos diues est: quando enim est pauper, potest pacisci de pretio sustentationis. Soto *lib.* 9. *q.* 6. *art.* 1. dicit, non quidem esse simoniam, sed iniquum propter scandalum, pacisci de sustentatione.

Ego puto sic dicendum, quando sacerdos sustentationem habet suam, nec potest sustentationem exigere, tunc non potest pacisci, quia si paciscatur, iam videtur esse pretium rei spiritualis: non enim talis titulum alium habet accipiendi nisi ex oblatione, in qua exactio non est. Quando verò sustentari debet ab aliis, tunc, nisi sit scandalum, potest de pretio conuenienti sustentationis pacisci. Vt plurimùm autem valdè magnum scandalum est pro missarum celebratione pacisci, etiam pauperes: non tamen est simonia, quòd sacerdos quærat loca, in quibus pinguiores sustentationes pro sacris celebrandis ministrantur, & deserat loca, in quibus minùs datur. Eodem modo dicendum est de † concionibus quæ ope- 7
ratio etiam quædam spiritualis est, & absque pretio debet esse, licèt possit per modum sustentationis aut oblationis accipi, & possent quæri loca, in quibus pinguiores fiunt eleemosynæ, sed cauendum est, ne, dum simonia vitatur, in auaritiam lapsus fiat. Nam, qui suæ sustentationi, quantum sat est habet, & similia loca quærit, & non vbi magis fructificare possit spiritualiter, auarus est. Alia etiam quarta operatio spiritualis, est ingressus † religionis, præsertim monialium: solent 8
enim dari pecuniæ monasterio. Sanctus Thomas loco citato respondet ad hoc.

Primò, dare aut accipere pecunias pro ipso ingressu religionis, simonia est, & sic habetur 1. *q.* 2. *c. quam pio.*

Dicit secundò, potest aliquid dari monasterio, cùm pauper est, pro victu & sustentatione ipsius monachæ. Intellige
9 etiam, quòd liceat pacisci. Dices, † quid, cùm monasterium diues est, & haberet redditus sufficientes pro sustentatione monialium? Sylu. *verb. simonia*, §. 15. refert quosdam Canonistas dicentes esse simoniam pacisci, cùm monasterium est opulentum, tamen ipse Syl. benè limitat, præsumi quidem simoniam, quia videtur tunc potiùs pro ingressu, quàm pro victu dari, si tamen verè pro ipso victu daretur, non esset simonia; gratis verò oblatum accipere nec præsumitur simonia, nec est. Per has spirituales operationes possunt iudicari aliæ huiusmodi.

Sunt tamen aliæ mistæ, plus habentes de temporali, quàm
10 de spirituali, vt officium † musicorum & cantorum, & mundantium templa, & præparantium altaria; ista vendi possunt, secundùm omnes, & emi, dummodò nihil pro ipsa spiritualitate accipiatur. Et eodem modo dicendum est de rebus spiritualibus, quæ plus habent de temporali, vt vestes &
11 vasa † sacra, quæ ratione materiæ vendi possunt, dummodò nihil pro consecratione accipiatur; immò in vsus profanos vendi possunt, dummodò priùs vasa frangantur, & vestium formæ auferantur, vt habet S. Thom. *loco citato*. Hoc modo
12 vult Soto *loco citato*, quòd terra † sepulturæ [c] vendi possit, quamuis securiùs sit, per modum oblationis aliquid accipere, quàm exigere pretium, vt dicit S. Thomas. Hæc sunt circa operationes notanda.

ADDITIONES.

a *Dico secundò.*] Vide Pet. à Sot. l. c. Sylu. q. 8. Coro. num. 14.
b *Missarum celebratio.*] Vide Val. p. 3. col. 6. dicentem, in foro exteriori scandalosum quidem esse, in pactoque reperiri simoniæ præsumptionem, sed in foro conscientiæ diuitem quoque pacisci posse. Caietanúmque intelligi debere de exteriori foro. Vide Nau. num. 102. 106. Cou. n. 19. l. c.

Pro ingressu, v. Sot. q. 6. art. 2. in fine. Carth. l. c. Vgo. ta. 1. de simon. Cor. num. 2 6. vbi de monialium pactionibus ex Sot.

D. Thom. art. 3. ad 4 negans aliquid tanquam pretium, accipi posse, concedit exigi, & accipi posse pro victu, si non sufficiant monasterij redditus.

c *Sepulturæ.*] Pet. à Sot. loco citato, negat vendi posse locum ad cadauerum humationem consecratum.

De

De simonia in sacerdotiorum venditione & emptione.

CAPVT XC.

SVMMARIA.

1 *Simonia tribus modis committitur in beneficiis.*

2 *Beneficium vendere & emere, an sit simonia, aut actus ad consequendum beneficium ordinatos, vel etiam ius ad ipsum benefcium, n. 5. 6. & 10. & an idem sit non solùm pro se, sed etiam pro altero, num. 9.*

3 *Beneficium dans consanguineo, quando simoniã committat.*

4 *Simonia non est ratio pretij.*

7 *Ius patronatus vendere an sit simonia.*

8 *Simonia an sit pecuniam dare ad redimẽdam vexationem: vel promittere pro beneficio animo non dandi, num. 11.*

QVartum genus rerum spiritualium, erat sacerdotium seu beneficium, ecclesiasticúmque officium. Simonia † 1
ergo hæc potest consistere in tribus, aut in emptione, aut venditione eorum, aut in permutatione, aut in locatione. Ac primò de emptione & venditione tractandum est.

Circa quod dico † primò, vendere aut emere sacerdotium 2
spirituale vllum, simonia est; est enim prohibitum 1. *q.* 3. *c. si quis*, & aliis capitibus *ibidem*.

Vbi nota, quòd non est opus, vt intercedat pecunia aut res aliqua, quæ vendi pecunia solet, sed si etiam intercedat aliquid temporale, pecunia appretiabile, vt obsequium in temporalibus licitis aut illicitis, similiter laus linguæ, similiter matrimonium: qui enim daret † beneficium vni, hac con- 3
ditione, vt eius soror nuberet fratri suo, simoniam committeret, quamuis dare beneficium consanguineo [a], qua talis est, non sit simonia, vt dicit S. Thom. 2. 2. *q.* 100. *art.* 5. *ad* 2. Aduerte autem, quod ista debent dari aut accipi vt pretium: si enim non intercedat ratio pretij, non est † simonia, vt sæ- 4
pe diximus: vnde qui inseruit Episcopo, vt Episcopus sua obsequia respiciens gratus sit, & det beneficium via gratitudinis, non tamen solutionis pretij, non est simoniacus. Similiter neque Episcopus, qui respiciens huiusmodi obsequia, hoc modo dat.

Dico secundò [b], † vendere aut emere actiones, per quas 5
habetur beneficium; & quæ ordinatæ sunt ex se ad aliud, est simonia: verbi gratia, vendere & emere, seu dare pretium pro resignatione beneficij, aut pro electione, aut pro colla-

tione, aut pro possessione, simonia est: immò pro ipsa etiam interuentione: qui enim daret alicui pecuniam, vt interueniret, aut pro ipso peteret beneficium, simoniacus esset.

Hîc notat vnum Caiet. *quodlib. . quæst.* 9. quòd, quando electio esset nimis perniciosa Ecclesiæ, posset dari pecunia, ne fieret talis electio, non tamen, vt vlla electio fieret, & ponit exemplum, si Cardinales vellent eligere Papam vnum nimis perniciosum futurum Ecclesiæ, tunc posset eis dari pecunia, ne eum eligerent. Soto *lib.* 9. *q.* 6. *art.* 1. addit, non solùm pro hoc, sed pro ipsa electione licere, quando non esset nisi vnus dignus Papa, alij autem essent perniciosi: tunc enim perinde est, dare pro non electione, ac pro electione: non tamen licet, quando sunt multi digni, dare pretium, vt vnus eligatur, quamuis dignissimus sit. Fundamentum Soto est etiam quia putat non esse simoniam tam prohibitam iure diuino & naturali quin in aliqua graui & extrema necessitate spirituali liceat dare pecuniam pro spirituali, & mihi probabile videtur, quamuis rarissimus sit talis casus.

6 Tertiò dico [c], † simonia est etiam vendere aut emere ius ad beneficium: nam illud spirituale etiam est: verbi gratia, si quis habet ius ad beneficium aliquod, & illud vendat alteri, simonia committitur. Rursus, duo litigant, & vnus cedit iuri ob pecuniam, simonia etiam committitur, quamuis, cùm causa ex vtraque parte dubia est, potest vni dari pensio, vt supra diximus, sed interueniente Papæ auctoritate.

7 Rursus, vendere † ius patronatus, simonia est, nam ius hoc spirituale est, & sic est prohibitum per Concil. Triden. *sess.* 25. *cap.* 9. tanquam contra canones: cùm tamen tale ius est annexum villæ, aut castello, aut rei temporali, potest vendi cum illa re, dummodò nihil accipiatur plus ratione talis iuris, sicut dictum est de vestibus & vasis sacris. Ita habet Panor. *c. querela, ne prælati vic. su.* & Armilla *ver. simonia* §. 40. Et sic intellige S. Thom. 2. 2 *q.* 100. *art.* 4. vbi dicit posse vendi hoc ius.

8 Vnum tamen nota † ex S. Tho. *q. citata, art.* 2. *ad* 5. quod licet alicui dare pecuniam ad redimendam vexationem [d], sed non ante consequutionem iuris ad beneficium, sed postquam iam ius habet iustum, licet pecuniam dare, ad arcenda impedimenta iniusta: ver gr. aliquis est electus iustè & debitè, vel aliquis habet beneficium iam iustè, alij volunt lite iniusta eum torquere, vel impedimenta iniusta opponere, ne suo gaudeat beneficio, licet tali pecunia placare insequutores hos, sed tamen antequam habeat ius vllum, non licet. Soto *lib.* 6. *q.* 6. *art.* 1. temperat bene hoc, quando violentia aut vis infertur,

tunc

tunc licet pecunia auferre illam, etiam ante consequutionem iuris: verbi gratia, incarceratur aliquis, ne compareat in tempore proposito coram Episcopo ad beneficium consequendum, quæ violenta est detentio, aut detinetur vi ne debito tempore suam possessionem accipiat: tunc iniustos detentores potest pecunia placare.

Dico quartò [e], non solùm est † simoni, cùm aliquis pro 9 se emit beneficium, sed etiam cùm emit pro altero, & tenetur hic relinquere beneficium, cùm sciat simoniacè esse habitum: vnde, cùm patres pro filiorum beneficiis pecuniam dant, simoniam committunt, & filij, cùm primùm sciunt, tenentur dimittere beneficia, *extrà cap. ex insinuat. de simon.* Rursus, † simo- 10 nia est, non solùm cùm datur pretium ipsi danti beneficium, sed etiam alteri ad petitionem ipsius: vnde si quis det pecuniam cognato Episcopi, vt ab Episcopo consequatur beneficium, quia Episcopus illi dare noluit, simonia est.

Hîc est vnum † dubium, de eo, qui promitteret dare pecu- 11 niam pro beneficio, haberet autem animum non dandi, sed fictè. & sic accepit beneficium, an esset simonia? Ad hoc Soto *lib. 9. q. 8. art. 1.* & Caiet. *quodlib. 1 q. 9.* dicunt non esse, quia actus exterior ab interiori rationem sumit: vnde licèt talis promissio ficta instrumento confirmaretur, non esset simonia, quamuis in foro exteriori iudicaretur simonia, quia illud non considerat interiora. Ego ita credo; quamuis Nauarr. *super c. fin. de simonia, num. 9.* alia procedat via, sed hæc est melior.

ADDITIONES.

a *Consanguineo.*] Nau. n. 107. ex D. Th. a. 5 ad 2. Val. p. col. 3.
b *Dico secundò*] Vide Sylu. quæst. 13. Val. p. 2. q. 7. Cor. n. 30.
c *Tertiò dico.*] Tria considerantur circa beneficium. Titulus siue dignitas, aut officium. 2. ius ad fructus percipiendos. 3. Fructus ipsi.

Hæc certa existimat Val. l. c.
- Officium spirituale, naturæ iure prohibente, vendi non posse.
- Fructus, naturæ & Ecclesiæ iure vendi posse.
- Pontificem summum pro Ecclesiæ vtilitate de redditibus dispensare posse ante beneficij collationem.
- Post beneficij collationem non posse Pontificem sine iusta causa, quæ spirituale Ecclesiæ bonum respiciat, vendere aut alij concedere beneficij fructus, ex Vict. num. 5. de simon.
- Ius ad fructus percipiendos locari iustè posse: ex Gab. loco citato.

Controuerſum eſt, an ius ad fructus percipiendos, ex natura rei, licite vendi poſſit.

Panor. in c. extra, de ſimon. cenſet vendi non poſſe beneficia, quibus vel cura animarum, vel executio ſacri ordinis coniuncta ſit.

Turrecrem. in c. 1. de ſimonia, Nau. n. 108. l. c. mutata ſententia (quam probarant in aliis rationibus) Eccleſiæ iure hoc ius inuendibile eſſe teſtati ſunt.

Vtramque ſententiam reiiciunt Theologi cenſentes nullum omnino beneficij ius vendi poſſe, & hoc ex natura rei. Vide Caiet. t. 2. opuſc. l. c. Vict. à n. 42. Sot. q. 7. art. 1. Val. l. c. Probatur ex D. Th. art. 2. Beneficium ob titulum ſiue officium datur, titulus ſpiritualis eſt: ſed ius titulo conſequenter, & pendenter coniunctum eſt, ergo ſpirituale, ſpirituale autem inuendibile eſſe quis neſciat.

d *Ad redimendam vexationem.*] Vide Coro. num. 32. Valen. p. 3. cuius eſt hæc diſtinctio. Vel pecunia datur tanquam pretium rei ſpiritualis pro redimenda vexatione, vel tanquam motiuum quo is, qui iniuria rei ſpiritualis conſecutionem impedit, ab hac vexatione inferenda arceatur. Primo modo redemptio vexationis ſimoniaca eſt: ſecundo modo licet eam redimere, ſi duas addas conditiones: altera eſt, dum pecuniam recipiens, non tanquam pretium, ſed tanquam motiuum accipiat: altera, dum redimens vere velit dominium pecuniæ in accipientem transferre. In foro exteriori aliæ circumſtantiæ requiruntur. vide Val. l. c. Hinc patet, quomodo reſpondendum ſit illi quæſtioni, An liceat emere baptiſmum pro puero morituro, ſi alia ratione baptizari nequeat, aſſeruit Sot. negauit Caiet. tu dicas, licere dare pecuniam non tanquam pretium, ſed tanquam motiuum ad vexationem tollendam. Vide Val. l. c.

e *Dico quarto.*] Vide Nau. n. 107.

De ſimonia in permutatione & locatione.

CAPVT XCI.

SVMMARIA.

1 *Permutatio beneficiorum an & quando ſit ſimonia de iure poſitiuo, vel contra ius diuinum, n. 4.*

2 *Permutatio tres requirit conditiones.*

3 *Permutatio non debet fieri ob aliquod commodũ temporale.*

5 *Locatio ſacerdotiorum, an & quando ſit ſimonia.*

6 *Fructus beneficiorum an sit simonia vendere, aut locare. Extrauag.* ambitiosè, de rebus eccl. non alien. *an vbique seruetur & sit recepta. Tempus modicum in iure quod dicatur.*

7 *Locationes beneficiorum an possint fieri in praiudicium succedentium in beneficiis.*

NOn solum in venditione, sed etiam in † permutatione sacerdotiorum simonia potest accidere. 1

Circa quam dico primò. Permutare spirituale cum temporali officio, simonia est; vt, si quis sacerdotium cum officio seculari permutaret.

Dico secundò, Etiam est simonia, spirituale beneficium permutare cum illo spirituali, quod maiori ex parte temporale est: & hoc modo permutare beneficium cum pensione simonia est.

Dico tertiò, etiam permutare beneficium, simonia est, nisi adsint debitæ conditiones. Et quamuis Innocent. putet hoc non esse intelligendum de beneficiis in eadem Ecclesia, & eiusdem qualitatis, tamen Syl. *v. permutatio*, §. 1. meliùs dicit, vniuersaliter intelligendum esse, de quorumcumque beneficiorum permutatione, nam vniuersaliter prohibetur, *c. quæsitum, de rerum permutatio.*

Conditiones † autem sunt tres assignatæ à Tabiena *ver. beneficium* 3. §. 16. 2

Prima, ne ista permutatio fiat sine facultate superioris. Vocamus autem in hac parte superiorem, illum, qui potest beneficia illa conferre. Quoties ergo sine licentia fit, simonia est.

Secunda, vt non fiat absolutum pactum permutationis ante facultatem. Possunt quidem illi tractare de permutatione, sed non pacisci absolute, nisi in ordine ad superiorem, in cuius manu sunt beneficia relinquenda, quamuis possint renunciare in eius manus, cum conditione permutationis: pacisci autem absolute inter se, simonia est.

Tertia, ne intercedat spirituale pretium in permutatione: si quis enim pretium daret alteri, quia alterum beneficium maioris dignitatis, simonia esset: quamuis, cum vnum beneficium pinguius est, licitum sit exigere pensionem aliquam pro satisfactione fructuum, vt habetur *c. ad quæstiones, de rerum permuta.* sed non id debet fieri, quin exprimatur pensio ipsi Papæ, vt dicit bene Soto *lib. 9. q. 7. art. 2.* Adde, † permutationem non debere fieri ob aliquod commodum temporale, vt pretium: tunc enim simonia esset: vt, si 3

quis permutaret beneficium cum altero, vt eius soror nuberet fratri suo, aut remitteret iniuriam, aut ob aliquid tale. Permutatio ergo, his conditionibus positis, licita est; cum
4 verò vna deest, aut altera, committitur † simonia. Quando duæ priores deficiunt, simonia est de iure positiuo; quando vero duæ posteriores, est contra ius diuinum: nam iam est venditio & emptio quædam rei spiritualis. Atque hæc de permutatione notanda sunt. Simonia etiam committitur in
5 † locatione sacerdotiorum & spiritualium. Circa quam dico aliqua.

Primò: Locare * potestatem iurisdictionis, seu vices spirituales, simonia est: v.g. si quis Episcopus locet suam potestatem iurisdictionis supra alios, simoniacus est. Similiter si curatus potestatem ministrandi sacramenta locet, simoniacus est. Ita habet Syl. *ver. simonia* §.14.

Dico secundò; Locare aut vendere obuentiones & oblationes Ecclesiasticas non est simonia, v.g. si Episcopus locet aut vendat commoda, quæ sibi obueniunt ex iurisdictione. Similiter, si curatus vendat aut locet, quæ in Ecclesia sibi offeruntur, non est simonia. Ita habet Sylu. *verb. simonia*, §.14. Notat tamen, cum huiusmodi venduntur aut locantur, quod non est permittendus laicus recipere, & in Ecclesiam ad oblationes colligendas intrare, sed clericus est substituendus qui pro illo huiusmodi munus accipiat.

6 Dico tertiò; Non est simonia, vendere aut locare † fructus beneficiorum aut sacerdotiorum, si fiant ad concessum tempus. Ista est communis omnium, sed tamen Doctores variant in temporis quantitate. Est enim *extrauag. ambitiosè, de rebus Eccles.* ex Paulo II. vbi solum conceditur huiusmodi alienatio ad triennium, & alienantibus vltra hoc infligitur excommunicatio Episcopalis, & ipso iure, priuatio eorundem beneficiorum. Et, si ista Paulina vbique seruaretur & recepta esset, non esset controuersia: sed non ita est, vt dicit Nau. *cap.27. summæ, num.*149. & Caiet. *verb. excommunicatio:* in multis enim locis non seruatur, & nullibi quantum ad pœnam priuationis beneficiorum. Vbi autem non seruatur, Nau. dicit posse locari aut vendi huiusmodi fructus ad septennium, secundum ius, *c. querelam, ne prelati vic. su.* sed ex hoc capite solum habetur, quod Papa iussit locantem ad septennium stare pacto, non tamen determinauit, non posse vltra hoc tempus locari huiusmodi redditus.

Ob id Syl. *verb. locat.* §.3. & Tabie. *eod. verb.* dicunt posse per modicum tempus, id est, per nouem annos locari: in

iure enim tempus modicum est minus decem annis. Tamen Panor. *c. querelam, allegato*, dicit posse per tempus vitæ locantis locari & vendi fructus, etiam sine licentia superioris: nec est vllo iure prohibitum hoc, & allegat Hostiens. ad hoc, & Federicum. Immo idem Syl. *ver. simon.* §. 14. dicit non esse prohibitum iure, vendere fructus sui sacerdotij ad vitam, licet non sit honestum facere: & ego ita credo. Vbi ergo Paulina non est recepta, non est simonia locare fructus, ad quodcumque tempus. Paulus IV. renouauit bullam Pauli II. faciens nullas locationes vltra triennium, sed non est etiam in vsu. Alia dici poterant de locatione, sed parum pertinent ad præsens institutum. Vide Summistas, *verb. locatio, & etiam verb. alienatio*: qui alia circa hoc dicunt. Hæc tamen tria dicta seruantur. Vide Concil. Trid. *sess.* 25. *c.* 11. vbi statuitur circa † 7
locationes, ne fiant in præiudicium succedentium in beneficiis, quando factæ fuerunt anticipata solutione.

ADDITIONES.

De permutatione, vide Syl. permutatio 2. Valent. q. 4. p. 3. Sot. q. 2. Cor. p. 3. p. 80. Barth. Med. l. 1. c. 14. §. 22.

1 *Locare.*] Vide Syl. simonia q. 14. Val. p. 2. col. 10. Nauar. c. 17. num. 149.

De simonia in pensionibus.

CAPVT XCII.

SVMMARIA.

1 *Pensiones emere aut vendere quando sit simonia.*
2 *Beneficium dans cum pensione, cum pacto redimendi illam, est simoniacus.*
3 *Pensiones ad resignationem beneficij datas non licet vendere aut emere absque simonia.*

SVperius plura diximus de pensionibus, nunc † pauca, quæ ad simoniam spectant, addemus. 1

Dico primo, pensiones, quæ loco beneficiorum dantur, vt, quæ dantur pro adiutorio in officio spirituali, aut pro aliquo officio spirituali, non licet emere aut vendere absque simonia: sunt enim pro spiritualibus operationibus habendæ, cum loco beneficiorum institutæ sint.

Dico secundò sæculares illæ pensiones, quæ dantur ob sæculare officium erga Ecclesiam, vt militibus, aut ducibus da-

tæ, vendi & emi possunt absque simonia. Ita habet Soto *lib. 9. quæst. 7. art. 2.* Atque huiusmodi sunt illæ, quæ vocantur commendæ.

Dico tertiò, pensiones hæ, quæ ob resignationem alicuius beneficij dantur, quæ modo sunt communissimæ, possunt redimi absque simonia, immo etiam sine facultate alia: solent enim quinque annatis redimi. Quod si modo cum facultate fit redemptio, est ad maiorem securitatem, ne alter negare possit factam redemptionem. Aduertendum tamen, hic posse
2 committi simoniam hoc modo, si quis dat alteri † beneficium cum pensione, & facit pactum, vt statim redimatur pensio, simoniacus est, vt habet Caiet. *opusc. 16. q. 10.* quamuis enim postea possit redimi pensio, non tamen potest resignari beneficium cum pacto redemptionis huius.
3 Dico quartò, † pensiones huiusmodi non licet vendere aut emere absque simonia, sunt enim spirituales etiam, cum non nisi clericis dentur, & loco beneficij resignati concedantur. Non ergo licet vendere huiusmodi ius. Quod si quis dicat, non esse prohibitum vllo canone, dico esse prohibitum consuetudine: nam Romæ punitur vt simoniacus, qui huiusmodi pensiones vendit absque facultate. Sicut etiam non est prohibitum iure, Episcopis imponere pensiones, ob consuetudinem tamen, & communem stylum Romanæ curiæ, si quis, sine Pontificis summi facultate pensiones haberet, simoniacus esset. Cauendum ergo est à talium venditione.

ADDITIONES.

Vide Sot. q. 7. art. 2 Val. q. 5. p. 3. Caie. opusc. 17. Respons. 10. Coro. l. c. Soti distinctionem non probat Val.

Pensionem, priuata auctoritate, remitti posse, & redimi summo Pontifice concedente asserit Nau. c. 23. n. 111.

De pœna simoniaci.

CAPVT XCIII.

SVMMARIA.

1 *Simoniaci pœna quadruplex.*
2 *Simoniam ob mortalem vtrum incurratur pœna, an sit solum peccatum: & an idem intelligatur de quouis genere conuentionalis n. 3.*
4 *Simonia realis quomodo obliget ad beneficium dimittendum, & pretium restituendum, & cui.*

Qu

QVadruplex eſt † ſimoniaci pœna, quam vide in Sylu. 1
verb.ſimonia.§.19. ſed duæ ſunt præcipuæ.
Vna eſt, excommunicatio Papalis iſto facto.
Altera eſt, priuatio beneficij ipſius venditi aut empti, &
bligatio ad reſtituendam pecuniam acceptam, & excom-
unicatio contra ſcientes & non manifeſtantes ſimoniacos,
habetur extrauag. *cum deteſtabile*, ſed non eſt in vſu hoc,
habet Tabien. *verb. ſimonia*, §. 65. aut debet eſſe, cùm no-
ſunt omninò ſimoniaci. Circa pœnam verò contra ipſos
moniacos dubium eſt, an ſit contra omnem † ſimoniam 2
entalem, conuentionalem, realem. Et quidem omnes con-
niunt, non eſſe contra mentalem, quæ ſolùm conſiſtit in
ente, & ad nullum actum exteriorem progreditur. Tamen
bium eſt de mentali, quæ progreditur exterius, licèt non
primatur pactum aut pretium, ſed ſolùm maneat inten-
ne, Soto *lib.9. q 8.* putat incurri pœnam. Tamen contra-
m eſt tenendum: nulla enim ſimonia mentalis, incurrendi
nam iuris eſt cauſa; ſed ſolùm eſt peccatum. Ita habet
orm. *ſuper cap. mandato, de ſimon.* immò ipſum caput de-
minat hoc idem: hoc etiam tenet Sylu. *verb.ſimonia*, §.20.
Caiet. *verb.ſimonia, c.2.*
Circa conuentionalem etiam conueniunt, primam † con- 3
tionalem, quæ ex neutra parte ad opus venit, ſed ſolùm in
to ſtetit, non incurrere pœnas. Similiter etiam nec incur-
pœnam ob conuentionalem illam, qua vnus accepit pre-
m, ſed nondum tradidit beneficium; ſed eſt peccatum mor-
e obligans ad reſtitutionem, ad pretium idem, quod acce-
m eſt, vt tenent Caiet. & Soto *loco citato*. In tertia verò,
a vnus dat beneficium, & nondum alter dedit pretium, ſed
miſit, diſcordia eſt. Nauar. *cap. final. de ſimonia*, tenet non
urri, donec detur pretium. At communis ſententia tenet
trarium; & Soto conatur probare *lib.9.q.8.§.1.* hanc com-
nem ſententiam, quam profectò ego etiam teneo & credo
iſſimam eſſe.
Et eſt vnum caput notandum, quòd omnes iſti nondum
eterunt, *cap. cùm ſuper electione, de confeſſ.* vbi Papa dam-
it ſimoniæ quendam canonicum, qui vendiderat electio-
m cuiuſdam canonicatus quingentis aureis promiſſis, &
dum acceptis, & ſpoliauit illum beneficio. Rurſus ſty-
Romæ communiter tenet, hunc eſſe ſimoniacum. Rurſus
etiam *cap. nobis fuit, extrà de ſimonia*, vbi ſimile quid ha-
r. Rurſus Pius IV. in bulla reformationis pœnitentia-
, reſeruauit ſibi diſpenſationem, in retinendo beneficio

&

& fructibus per ſimoniam conuentionalem etiam occultam perceptis. Rurſus etiam ratio fauet; nam cùm traditur beneficium, etiam cum promiſſione pretij, veriſſima eſt venditio, & emptio realis; ergo & ſimonia realis. Nec iſte Doctor vllum habet ſuæ opinionis fundamentum.

At quia hodie multi ipſum ſequuntur, crederem licere aliquando vti eius opinione, cum res hæc moralis ſit, & in opinione poſita, ſed non eſt ſemper à ſententia communi hac diſcedendum.
4 In reali † ſimonia, omnes conueniunt pœnas incurri, cùm ex vtraque parte perficitur traditio beneficij & pretij, tunc beneficium eſt dimittendum in manus conferentis, & pretium reſtituendum. Sot. *loco cit.* dicit eſſe reddendum ei, à quo acceptum eſt. S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 100. *artic.* 6. cum communi ſententia tenet, eſſe pauperibus aut Eccleſiæ reddendum, non ſimoniaco. Et communis eſt ſententia tenenda. Poteſt autem compoſitio fieri cum Papa. Iſtæ pœnæ non ſunt contra omnem ſimoniam, niſi contra ſimoniam in ordine & beneficiis.

Et hæc ſint pro præſenti libro, in quo egimus de præceptis ſecundæ tabulæ. De decimo autem præcepto, ſeu potiùs nono, nihil eſt dicendum præter ea, quæ diximus in 6. præcepto de fornicatione. Eſt autem nonum præceptum, *Non concupiſces vxorem proximi tui.*

ADDITIONES.

Vide D. Thom. art. 6. Sot. q. 8. art. 2. Val. par. 6. Cou. in Reg. peccatum p. 2. §. 8. num. 6.

Simoniam mentalem ad reſtitutionem obligare dicit Med. q. 4. de rebus per vſ. acquiſ. ſed negat Nau. n. 103. l. c. Vide Sot. lib. 9. quæſt. 6. art. 1.

INSTR

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER VI.

De præceptis Ecclesiæ.

Et primùm de hoc præcepto. Quadragesimam, Quatuor anni tempora, & Vigilias secundùm morem Ecclesiæ ieiunato, & feria sexta, & Sabbato carnibus abstineto. *Non dubium est in præceptis Ecclesiæ primum locum huic dari.* Statutos Ecclesiæ dies festos ab operibus seruilibus abstinendo, celebrato. *Sed quoniam in tertio præcepto Decalogi de festorum celebratione satis supérque est actum, in hoc libro eius præcepti tractatio prætermittitur.*

De Ieiunio. *Quid sit Ieiunium, & quotuplex sit.*

CAPVT I.

SVMMARIA.

Ieiunij definitio.

Gustabilium tria genera & fines ad quos ordinantur, numero 3.

Ieiunium an soluat deglutiens non gustando, aut gustando solum lingua vel palato non deglutiens, & cibum sumptum interiùs euomens, num. 5. & potum, siue ante prandium, siue post, vel aliud per modum medicinæ sumens, vel etiam lac, num. 8.

Ieiunium naturale, ecclesiasticum, & mataphoricum, seu spirituale.

Missæ ad celebrationem, vel communionem, necessarium est ieiunium naturale, nisi causæ infirmitatis.

Architriclini degustantes parum cibi que in dominis porrigunt, non soluunt ieiunium.

POSTQVAM

OSTQVAM decalogi præcepta absoluimus, oportet præcepta Ecclesiæ breuiter explicare, & à ieiunio initio sumpto, quid ieiunium sit [a], exprimendum est. Videtur autem sic posse vniuersaliter definiri; † *ieiunium est abstinentia ab his quæ gustu percipiuntur.* Cuius definitionis duæ sunt partes.

1 Altera est, *abstinentia*, id est, actus seu priuatio quædam.

2 Altera est, *ab his quæ gustu percipiuntur*; priuatio enim † gustabilium, ieiunium dicitur. Aduertendum est, tria esse genera gustabilium, seu eorum quæ gustu percipiuntur. Quædam dicuntur cibi, & hæc sunt quæ sumuntur ab hominibus in corporis nutritionem: quædam dicuntur potus, & hæc sunt quæ sumuntur ad sitim sedandam, potus enim siti, cibus fami opponuntur. Quædam sunt medicinæ, quæ sumuntur ob infirmitatem aliquam vitandam, aut expellendam.

3 Aduerte rursus, † quod ista sunt distinguenda per fines ipsos, ad quos ex se ordinantur: aliquando enim medicina nutrit, qualia sunt multa electuaria seu confectiones; tamen cùm non ob nutritionem, sed ob infirmitatem sumuntur, non dicuntur cibi. Rursus potus multi etiam nutriunt, vt vinum & ceruisia, tamen quia contra sitim ex se sumuntur, potus dicuntur, sicut aqua, quæ non nutrit. Rursus aliquando potabile aliquod inter cibos computatur, quia communiter in cibum, non in potum sumitur, vt lac, mel, & alia huiusmodi. Est igitur ieiunium priuatio quædam horum, aut omnium, aut aliquorum. Attende autem, quòd non quæuis priuatio horum est ieiunium, sed tunc est cùm non intra fauces sumuntur: si enim quis ita deglutiat, vt planè nihil gustauerit horum quæ sumit, ieiunium non seruat; at si gustet solum
4 lingua aut palato, non tamen deglutiat, non soluit † ieiunium. Vnde coqui gustantes cibos in die ieiunij, vt condiant, immò carnes, dúmmodo nihil intro sumant per modum cibi, non soluunt ieiunium: nec soluit Sacerdos, qui oblitus celebrationis futuræ, incipit cibum mandere, tamen nihil adhuc deglutiuit: potest enim celebrare ieiunus, emittens cibum ab ore. Tamen semel sumptus cibus interius, quamuis euo-
5 matur, soluit † ieiunium.

6 Ieiunium † sic in genere definitum triplex est, naturale, ecclesiasticum, metaphoricum seu spirituale. Naturale est perfecta abstinentia ab illis tribus gustabilibus, cibo, potu, medicina modo, quo dictum est, à principio diei computatione facta: dies autem, vt statim dicemus, à media

lia nocte præcedenti, vsque in mediam noctem sequentem durat.

Ille ergo est ieiunus naturali ieiunio, qui, à media saltem nocte b, nihil adhuc deglutiuit. Istud ieiunium est necessarium ad celebrandum † Missam, ante celebrationem tantum: 7
similiter ante communionem, nisi cùm ob infirmitatis necessitatem fit: vnde qui vel potum vel medicinam sumpsit post mediam noctem, non debet celebrare illo die.

Ieiunium verò ecclesiasticum est *abstinentia voluntaria à cibo, iuxta Ecclesiæ ritum.* Dixi, *abstinentiam voluntariam*; nam ieiunium est actus virtutis, qui liber est voluntarius. Dixi *à cibo.* nam potus c, quamuis sit vinum, non soluit † ieiu- 8
nium, siue sumatur ante prandium, siue post, dummodò, vt dicimus, potus sit: nam lac, siue ante prandium, siue post, soluit ieiunium, quia per modum cibi communiter sumi solet. Rursus, nec id, quod sumitur per modum medicinæ d, soluit ieiunium hoc, vt potiones & pharmaca, licèt illa corpus nutriant, cùm ob infirmitates sumuntur: vnde non soluunt ieiunium, qui ob stomachi debilitationem, vel ob capitis dolorem mané aliquid cibi sumunt, similiter qui negotiaturi sunt, vel futuri in mensa, vel dilaturi prandium ob aliquam causam; denique, qui per modum medicinæ, aliqua rationabili causa urgente, aliquid sumunt.

Hac etiam ratione dicit Sylu. *ver. ieiunium*, posse aliquem, qui bibit interdiu, aliquid sumere per modum medicinæ, ne noceat. Ad hoc reducitur id, quod faciunt † Architriclini: 9
gustant enim parum cibi, antequam dominis porrigant, tamen secundum Caietan. *verb. ieiunium*, non soluunt propter hoc ieiunium: nec enim per modum cibi proprij sumunt, sed per modum probationis cuiusdam, ob necessitatem officij sui.

Dixi rursus in definitione, *iuxta ritum Ecclesiæ*: nam sunt certæ quædam conditiones in tali abstinentia obseruandæ, vt sit ieiunium ecclesiasticum, de quibus dicemus *cap. sequenti.* Ieiunium autem spirituale est per metaphoram ad huiusmodi ieiunia; affectiones enim & cogitationes sunt cibus animæ. Cum ergo anima cessat à cogitationibus & affectionibus, ieiunium est; &, si tales sunt malæ, bonum est ieiunium; si bonæ, malum est ieiunium. De ecclesiastico ieiunio est in præsenti sermo.

ADDITOINES.

De præceptis Ecclesiæ Nauar. c. 21. Azor. lib. 7. tit. 1. Carbo tusc. de hac re.

De

De ieiunio D.Thom.Caiet.2.2.q.147. Io. Medina tract.4. de pœnit. Nauar. à num.11. Azor. à capit. 8. Valen. d.9. q.1. Graff. lib.2.cap.37.Philiar.lib...tit. 1.Angles addition.4.Cou. l.4. variarum resol.cap.20. Scholast.4.d.15. Bellarm. titul.4. lib.2.de bonis oper.doctissimè contra hæreticos,vt omnia.

a *Quid sit.*] Vide Valen.p.1.Med.q.1.Bellarm.cap.1.loc.cit. (*Triplex.*) Bellar.loc.cit.

b *A media nocte.*] Nauarr.num.11.

c *Non potius.*] D. Thom. artic. 6. Nauarr. num. 13. Azor. cap.21.q.7.

d *Medicinæ.*] Nau.l.c.Bellarm.c.1.

Quis finis ieiunij, & qualis modus sit.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Ieiunij finis triplex. Ecclesiastici ieiunij duplex modus.*

2 *Ieiunans vt à carnium esu,ita an & quando ab ouis & lacticiniis abstinere debeat.*

3 *Ieiunium an & quando frangat pluries in die manducans.*

4 *Ieiunij absque solutione prandium quando diuidi possit, & quantum debeat esse,num.5.& qua hora fieri, vel anticipari possit, & etiam si differatur, an quid sumi possit. num.8.*

6 *Ieiunij tempore collationes (vt dicunt) licet facere, & quomodo,num.7.& an nocturnæ possint fieri mane & differri prandium, n.9.*

10 *Ieiunium quomodo fiat in gratia & sanctitate.*

11 *Ieiunium hominis in peccato existentis ad multa valet.*

1 IEiunij † finis triplex est.

Primus, refrænare carnis concupiscentias: maxime enim carnis furor temperatur per cibi subtractiones, iuxta illud commune dictum, *sine Cerere & Baccho friget Venus.* Hinc consultissimè Ecclesia, præcipuum ieiunium, quod in Quadragesima, instituit in principio ferè æquinoctij hyemalis: tunc enim ex Solis accessu caro incipit vrgere, & sanguis feruere, & consequenter corpus spiritibus, qui multum ad luxuriam prouocant,repleri, quod aues continuo suo garritu ostendunt, & animalia suo motu & inquietatione. Debuit ergo iste nostræ carnis furor, hoc præcipuo tempore ieiunio temperari.

Alter

Alter finis est, diuinorum contemplatio. Corpore enim ple-
no cibis, non potest mens liberè vacare contemplationi di-
uinorum, ob id, institutæ sunt aliquot vigiliæ Sanctorum &
festorum, in quibus ieiunium præcipitur, vt mens possit me-
lius in his solemnitatibus Deo & rebus diuinis vacare.
Tertius est, satisfactio pro pœnis peccatorum; quamuis
enim culpa peccati remittatur per contritionem & per sacra-
menta, tamen sæpè non remittitur tota pœna, sed manet
obligatio pœnæ temporalis in purgatorio soluendæ, nisi in
hoc mundo satisfactio fiat: quia autem cognoscit Ecclesia,
illas pœnas esse nimis graues, & posse peccatorem in isto
mundo leui pœna satisfacere pro peccato, pro quo grauis-
sima satisfacere pœna in Purgatorio erit necessarium, insti-
tuit hoc ieiunium, quod est pœnale, in pœnarum peccato-
rum satisfactionem, maximè cùm satisfactio huiusmodi in
hoc excedat satisfactionem purgatorij: non solum quia leuior
multò est, sed quia, cum in gratia fit, est meritoria gratiæ
augmenti & gloriæ, quod non habet satisfactio Purgatorij,
ubi iam cessat merendi tempus. Hos ieiunij fines explicat
Ecclesia, in Missæ præfatione, *Corporali*, inquit, *ieiunio vitia
comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* Nunc
autem modus, quo Ecclesiasticum ieiunium fieri debeat,
considerandus est.

Est autem duplex modus.

Vnus intrinsecus, qui necessarius est, vt sit ieiunium.

Alter est extrinsecus, qui non quidem est necessarius, vt
sit ieiunium, sed vt benè & perfectè fiat. Modus intrinsecus
consistit in substantia a ciborum, à quibus abstinendum est,
& in quantitate, & in tempore.

Circa substantiam ciborum, abstinere oportet † à carnium 2
esu, & ab ouis, & lacticiniis, quæ ex lacte fiunt: ista enim
sunt, quæ carnem multum roborant. Est tamen duplex diffe-
rentia inter carnes & lacticinia & oua.

Prima est b ex S. Thom. 2.2. *quæst.* 147. *art.* 8. *ad tertium.*
In omni ieiunio cauendum est ab esu carnium vniuersaliter, at
verò à lacticiniis, & ouis, non nisi in quadragesima: nisi con-
suetudo etiam fuerit in illis locis abstinere ab his omnibus
in reliquis ieiuniis. Vult dicere S. Thom. posse esse consuetu-
dinem vescendi lacticiniis in aliis ieiuniis, præter quadrage-
simam, & excusantur homines, qui his vescuntur, tamen non
possunt excusari, nec est ieiunium, si vescantur carnibus.
Nauar. *cap.* 21. *num.* 13. dicit etiam posse excusari consuetu-
dinem edendi lacticinia in quadragesima, quando à quadra-

ginta saltem annis est præscripta: quòd si nulla esset consuetudo nec vescendi illis nec abstinendi, vt in terris Indorum, in quibus de nouo fides viget, tunc posset concedi vesci istis in aliquibus diebus, præter quadragesimam: nam prohibitio hæc in consuetudine fundatur.

Altera differentia est Caiet. *eadem quæst. art.* 7. & Nauarr. *cap.* 21. *num.* 25. quòd cùm dispensatur aliquis, vt vescatur lacticiniis, non ob id liber est à præcepro ieiunij; cum verò dispensatur à carnium esu, non tenetur [c] ieiunare.

3 Circa quantitatem, † nota esse quantitatem continuam, quæ consistit in multo & pauco, & esse discretam, quæ consistit in pluralitate manducationum. Dico, quantùm ad discretam, semel [d] esse in die prandendum seu manducandum: qui verò pluries manducat, soluit ieiunium, nisi inaduertenter id faciat. Aliquando enim accidit, quod aliquis non recordatus diem ieiunij esse, ientaculum solitum sumit, hic ieiunium non soluit, & tenetur ieiunare, ac si nihil sumpsisset. Aliquando etiam aliqua de causa prandium diuidere licet,
4 absque solutione † ieiunij, vt cum quis in medio prandio, impeditus negotio aliquo, non potuit ipsum perficere, potest, cum vacuerit, absoluere adhuc ieiunio saluo: non ta-
5 men, † propter hanc vnitatem prandij, intendimus auferre, quas nostri vocant collationes circa noctem, licèt enim olim tantùm per modum medicinæ sumerentur, quia prandium prope noctem fiebat, tamen iam consuetudo probata obtinuit, vt etiam aliquid per modum nutritionis sumatur, & dicit Caietan. *ver. ieiunium*, posse fieri cum pane. Nauarr. *cap.* 21. *num.* 12. addit posse similiter cum pane sumi vnum, aut duo genera fructuum, dummodò non sit tanta quantitas vt potius cœna sit, vt statim dicemus.

6 In continua autem quantitate † prandij, non est certa seruanda mensura ratione ieiunij, sed quamuis aliquis multum excedat, non ob id soluit ieiunium, peccat tamen contra sobrietatem. Regula ergo debet esse sobrietas, sicut quando non est ieiunium: licet tamen tempore ieiunij, aliquid plus accipere in prandio, dummodò prædictus seruetur modus.

7 In † collatione [e] verò est mensura: non debet enim esse tanta, vt potiùs sit cœna, tunc enim solueretur ieiunium, quanta tamen debeat esse [f], consideranda est consuetudo communis patriæ, quæ viget communiter apud homines bonos & timoratos: non enim est peccatum mortale, talem consuetudinem seruare, licet quantitas sit aliquantulum grandis. Vide de Armilla, *ver. ieiunium* §. 12. probat collationes, quæ fiunt

Romæ g secundùm consuetudinem tinelli, ob consuetudinem, & quia Pontifex tolerat, cùm sciat: nec ego auderem damnare, quamuis misti sint abusus hominum parum timoratorum. Qui profectò cœnam lautam, non collationem faciunt, hi non sunt vllo modo probandi. Atque hic est modus in quantitate.

Modus in tempore est, vt † prandium fiat solito tempore. 8
Olim fiebat hora nona, tribus horis post meridiem, sed iam hoc abolitum est: communiter enim solent homines prandere per horam aut duas ante meridiem. In hoc consuetudo communis loci est seruanda, cùm homines illius loci communiter prandere solent. Potest autem anticipari hora ista, iusta causa, vt, quia aliquis facturus est iter, vel hospites habet, vel negotia expectat, quæ impedient horam prandij, & excusantur famuli, qui ante tempus prandent, vt possint ministrare posteà dominis, quamuis isti possint, cùm dilaturi sint prandium, aliquem cibum sumere, vt possint faciliùs sustinere, moderatum tamen, vt dicit Gabr. 4. *dist.* 16. *q.* 3.

Qui autem sine causa horam prandij anticipant solitam, Nauar. *cap.* 21. *num.* 27. putat peccare mortaliter, sed ego credo peccare venialiter: & ita dicit Alex. 4. *p. q.* 103. *num.* 3. & Innoc. *rubr. de obserua. ieiunij*, dummodò id in contemptum ieiunij non fiat. Hîc tamen nota, esse aliquos qui † collatio- 9
nem nocturnam faciunt manè, & prandium in vesperam differunt[h]: quod Caiet. *verb. ieiunium.* & Nauar. *num.* 12. non probant, nisi aliqua causa rationabilis id exigat: quia non est consuetudo, nisi tempore noctis, illam collationem facere, & ego ita credo: sed puto, licèt non esset causa rationabilis, solum esse veniale.

In his tribus dictis substantia, quantitate, & tempore, modus internus ieiunij consistit. Externus autem modus † in 10
gratia & charitate est, sine qua nullum opus bonum valet ad vitam æternam consequendam: vnde consilium laudandum est, in principio quadragesimæ confessionem præmittere, quia homo gratiam, si forte amissa est, recuperat vt ieiunium sit validum: non tamen dicat quis propterea, ergo, si in peccato sum, nolo ieiunare; decipietur, qui hoc dixerit: nam † ieiunium hominis in peccato existentis, licèt non sit 11
meritorium vitæ æternæ, valet ad multa.

Primò, ne nouum peccatum mortale committat contra obedientiam Ecclesiæ exhibendam; quæ præcipit ieiunium. Secundò, quia adhuc carnis concupiscentia frænatur in

Tertiò, quia homo aſſueſcit bono operi, ne poſteà in gratia exiſtens tantam habeat difficultatem.

Quartò, quia à Deo impetrat facilius peccator pœnitentiam & cordis contritionem. Nullus ergo, quamuis ſe peccatorem cognoſcat, à bono opere vacare debet.

ADDITIONES.

De ieiunij vtilitate Bellarm. cap. 11. Val. p. 2. Azor. cap. 22. q. 3. Vide teſtimonia quamplurima apud Caniſium de ieiunio.

Tria ad Eccleſiaſticum ieiunium requiruntur. 1. vt ſemel in die ſumatúr cibus. 2. vt illa refectio ſit cœna, non prandium 3. vt ieiunans à carnibus præcipuè abſtineat. Bellarm. cap. 1. & 2. Vide Azor. c. 8. q. 3. Val. p. 3. Sylu. l. c. num. 9.

De vnica refectione Azor. 5. q. De delectu ciborum c. 10 de hora comedendi c. 11.

Vnicam comeſtionem debere eſſe, & cœnam, probat Bellarm. Iud. 20. *Ieiunauerunt de illa vſque ad veſperam.* 2. ex Patribus, qui horæ nonæ, & veſperarum, quibus cibus ſumendus eſt, meminere. Horam nonam tertiam poſt meridiem appellat ex communi ſententia. (Vide D. Tho. art. 6. 7.) & licèt ex veteribus certum non ſit, an in fine diei, vel poſt horam nonam ſumendus ſit cibus, nunquam tamen auditum eſt, ante horam nonam à veteribus, apud quos duarum refectionum mentio nuſquam eſt, ieiunium ſolutum fuiſſe: probat 3. ex conſuetudine. Quòd autem modò ſub meridiem prandium ſumatur, & ſub veſperam refectiuncula, hoc non imperatur, ſed toleratur ab Eccleſia: in Quadrageſima ſub veſperam, in aliis ieiunij diebus poſt horam nonam corpus vnica refectione recreare.

a *Subſtantia*] Bellarm. c. 5. probat ad ieiunij rationem pertinere abſtinentiam à quibuſdam cibis, præſertim à carnibus: vide Azor. c. 19. q. 1.

b *Prima eſt*] Ex c. denique d. 4. & communi docet Azor. l. c. carnes in quadrageſima, & omnia ex carnibus originem trahentia nobis eſſe interdicta: in aliis autem ieiúniis, (relicto interdicto carnium vſu) poſſe à nobis loci, & patriæ morem ſeruari, alicubi enim butyrum, alicubi lac & oua ſunt in vſu, alicubi neutrum. Vide etiam Val. p. 3. col. 1.

c *In carnium eſu non tenetur*, &c.] Ioan. Med. q. 5. dub. 1. ad finem, & alij negant ſolutum eſſe à ieiunij præcepto hominem cui ob morbum permittitur carnium vſus, ſi vnica refectio-

[..]tione satis nutriri possit. vide Azor. c. 10. q. 3. multis tamen [..]acet Toleti sententia. Barth. Med. l. c. 14. §. 10. Vict. in 2. 2. q. [1]47. a. 4. probatur. Corduba casu 143. distinguit. Conceditur [a]licui carnium vsus, vel vt vires seruet, & periculum alicu[iu]s morbi deuitet, vel vt vires morbo iam debilitatas reficiat. [S]i primo modo est solutus à ieiunij lege, sic secundo solutus [..]ll, & hæc distinctio rationi consentanea est.

Semel.] Vide Azor. c. 6. Valen. p. 3.

In collatione.] De refectiuncula multa Azor. c. 8.

Quanta debeat esse.] Azor. l. c. q. 8. concedit herbas, & fru[ct]us leuiores, quoad qualitatem: (non autem legumina,) aut [pi]sces. Quoad quantitatem debet esse modica, tres tamen [au]t quatuor panis vncias non improbat, seruandamq; ait lo[ci] consuetudinem, duo, aut tria genera fructuum adhiberi [po]ssunt, dum tamen eam quantitatem non superent, quæ ieiu[ni]o conuenire potest. In priuilegio Paschatis, & Natalis re[ce]ptum consuetudine videtur, vt cœnula duplo maior sit; [qu]od in iis locis, in quibus inualuit iam consuetudo, non [im]probatur.

Viris nobilibus vitio vertendum non est, si maiori, quam [alii] faciant, refectiuncula vtantur, vel ob consuetudinem, vel [ob] debiliores corporis vires, dum modum non transiliant; [fra]ngunt autem præcepta ieiunij, si piscibus leguminibus[q]ue vescantur, transit enim cœnula in cœnam. Omnia ex [A]zor. l. c.

Roma.] Azor. l. c.

Quamuis autem multi dicant non licere vti cœnula, quan[do] nulla id postulat sedandæ sitis, aut somni capiendi, vel [le]uiendæ naturæ necessitas, consuetudo tamen hanc simpli[cit]er, sine alia excusante necessitate, licere ostendit. Nau. n. [1]14. Caiet. v. Ieiunium, Azor. l. c. q. 4.

De hora Syl. Ieiunium à n. 11. Azor. c. 11. Val. p. 3. Bellarm. [..] Couar. num. 14 l. c. Io. Med. q. 6. D. Thom. art. 7.

Et prandium differunt.] Iusta de causa licere prandium [in] noctem reiicere, & cœnulam circa meridiem adhibere [om]nes concedunt. Quæstio est, an liceat mutatio cœnulæ [cu]m prandio, hoc est. An possit quis cœnulam sumere hora, [qua] pranderet, & cœnare ea hora, qua alij refectiuncula re[fic]iuntur, nempe sub noctem, negat id fieri posse sine ieiu[nij] fractione Philiar. t. 1. l. 1. c. 5. de officio Sacer. & hoc proba[bil]ius est, & verius: affirmat tamet probabiliter Angles de [iei]unio in 4. q. 6. art. 2. diffic. 4.

Quando sit ieiunium, & qualis obligatio.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Ieiunium quibus diebus sit.*
2 *Ieiunandi vel abstinendi à lactioniis, & ouis, vel ab esu carnium præcepta quomodo sint distincta.*
3 *Ieiunans an & quando possit comedere lacticinia.*
4 *Dispensatio à ieiunio vel ab esu lacticinij & carnis quid operetur.*
5 *Ieiunium qui semel soluit, non tenetur illo die ieiunare, nec nouo peccato mortali se obstringit, si pluries comedat.*
6 *Cibis prohibitis quoties quis in die vescitur, toties etiam mortaliter peccat.*
7 *Ieiunij præceptum Ecclesiasticum obligat sub peccato mortali.*
8 *Ieiunare quando quis teneatur diuino præcepto.*

1 IEiunia a † communia populo Christiano sunt hæc, quadragesima, quatuor tempora, vigilia Natiuitatis Christi, vigilia Pentecostes, vigilia Assumptionis Beatissimæ Virginis, & omnium Sanctorum, & vigilia Apostolorum Petri & Pauli, & aliorum Apostolorum, exceptis vigiliis S. Ioannis Apostoli, & Philippi & Iacobi, quæ est inter Pascha & Pentecosten, vigilia Natiuitatis S. Ioannis & S. Laurentij. Vltra hæc sunt aliquot particularia in locis aliquibus obligantia. Hæc omnibus nota sunt. At circa obligationem
2 aduerte, esse distincta ista tria, præceptum † ieiunij, præceptum abstinendi à lacticiniis & ouis, & præceptum abstinendi ab esu carnium. Ista autem distinctio consistit seu percipitur in multis.

Primò, in eo, quod præceptum ieiunij includit alia: cum ieiunio enim lacticinia & caro prohibentur, nisi, vt diximus,
3 consuetudo excuset à † lacticinio. At verò non contra: aliquando enim prohibentur caro & lacticinia, tamen non est ieiunium, vt in dominicis quadragesimę. Aliquando etiam prohibetur caro, non tamen lacticinium, vt in diebus Veneris communibus, & Sabbatis intra annum.

4 Secundò, cum † dispensatio fit, aut excusatur aliquis à ieiunio, non statim liber est ab aliis, vt iuuenes, qui ante vigesimum primum annum non tenentur ieiunare, tenentur tamen

tamen obseruare alia duo. Similiter multi alij à ieiunio ex-
cusati. At verò qui dispensatur in carne [b], dispensatur in aliis
duobus: nec enim tenetur ieiunare, nec abstinere debet à la-
cticinio. Qui verò in lacticinio [c] dispensatur, non ob id in
ieiunio aut in carne dispensatur, sed ieiunare & abstinere
debet à carnibus, nisi alia adsit causa.

Tertiò, præceptum abstinentiæ à carnibus est vniuersalis-
simum, comprehendit enim pueros post annos discretionis.
Lacticinia similiter prohibentur pueris ante annos discretio-
nis, prohibentur tamen ante vigesimum primum annum, post
quem obligat ieiunium.

Quartò, qui semel [d] soluit † ieiunium, non tenetur illo die 5
ieiunare, nec nouo peccato mortaliter peccat, quamuis plu-
ries comedat, nisi in contemptum ieiunij id faciat: ita tenet
Duran. 4. *dist.* 15. *q.* 4. & Tabien. Sylu. *verb. ieiunium*, contra
aliquos. At verò [e] peccat mortaliter toties, quoties in die
vescitur † cibis prohibitis, carne, aut lacticinio, quia ista pre- 6
cepta sunt negatiua de non comedendo, quæ franguntur,
quoties comeditur, at præceptum ieiunij est affirmatiuum, &
semel fractum non potest illo die iam seruari: sic nec nouum
mortale committit qui de nouo vescitur, sicut de carne ac la-
cticinio, vt tenet Nau. *n.* 25.

Sermo igitur est de hoc præcepto † ieiunij, quod secun- 7
dum omnium sanctorum Doctorum sententiam, obligat sub
mortali peccato. Ita habet S. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art.* 3. & alij
omnes: consuetudo etiam Ecclesiæ est talis, vt sub mortali
ieiunium sit obseruandum. Aduerte tamen, aliquando obli-
gari hominem, non solum præcepto hoc Ecclesiastico, sed
& præcepto diuino † ieiunare, cum aliter non potest pro- 8
uideri saluti suæ spirituali: nam qui periculo se exponit pec-
candi mortaliter, nisi ieiunio frænet carnem, ieiunare tene-
tur diuino præcepto, & hoc obligat omnes cuiuscũque ætatis
& conditionis, & quocumque tempore, licet sit dies domini-
cus: tenetur enim abstinere, quantum necessarium est, pro
salute spirituali, licet non sit ieiunium eodem modo, quo
Ecclesiasticum obseruandum: nam si potest prouidere sibi,
vescendo carnibus moderatè, aut abstinendo à vino, tunc ad
id solum tenetur. Aliquando etiam tenebitur aliquis ieiuna-
re in pane & aqua, si opus est. Tenetur aliquando homo ie-
iunare ratione alicuius voti facti: aliquando ratione pœ-
nitentiæ impositæ à Confessario, & aliquando pro salute
corporali. Nam dietas necessarias saluti corporum, sine
quibus manifestè periclitatur corpus, obseruare tenetur,

prout expedire cognouerit, licet non teneatur obseruare, quando non sperat nocumentum notabile: loquor enim de peccato mortali.

ADDITIONES.

a *Ieiunia.*] Vide Syl.l.c.n.5. Gaiet.l.c. Armil.eodem v.n.1. Val.p.4. Azor.c.12.

b *Qui dispensare in carne.*] Vide Azor.c.10.& quæ superiori c.v.in carnium esu.

c *In lacticinio.*] Azor.l.c.q.3.

d *Quartò, qui semel.*] Couar.l.c.n.13.Med.q.5.toties delinqui aiunt, quoties iteratur cibi sumptio: sed probabilior est contraria sententia Tol. Nau.n.15. Armil.n.14. Syl.q.8.Tab.c.9.l.c. Azor.c.9.q.2.Val.p.col.3.

e *At verò.*] Vide Azor.l.11.c.20.q.6.

Qui excusentur ab obligatione ieiunij Ecclesiastici.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Infirmitas languoris & complexionis excusat à Ieiunio.*
2 *Ieiunij præceptum an obliget ante 21. & post 60. annum.*
3 *Mulieres grauidæ & lactantes à Ieiunio, sed non à qualitate cibi liberæ sunt.*
4 *Pauperes quando ieiunare non teneantur.*
5 *Labor an, & quando à ieiunio excuset.*
6 *Concionatores, lectores, confessarij, hospites, & peregrini quando soluti sint à ieiunio.*
7 *Qui non potest reddere debitum ieiunando, non tenetur ieiunare.*
8 *Vxor ad vitandas rixas cœnans cum marito, an, & quando excusetur à ieiunio.*
9 *Ieiunandi causam dubiam habens quos consulat: & putans se habere causam sufficientem non ieiunandi, quæ verè non sit sufficiens, peccat tantum.*

MVltæ sunt causæ à ieiunio Ecclesiastico liberantes homines: mihi ad quatuor capita reduci posse videntur, quæ sunt hæc, infirmitas, paupertas, labor, pietas.

Infirmitas à Gabr.4. *d.*18.*q.*3. distinguitur quadrupliciter, est enim infirmitas languoris, complexionis, ætatis, & conditionis.

Inf

Infirmitas † languoris est, cum quis morbo aliquo labo- 1
rat, & hic excusatur à ieiunio: vt febrim aut morbum alium patientes.

Infirmitas complexionis est, cum quis facile in morbum labitur, vt valetudinarij: similiter qui inedià statim in dolores vehementes capitis, aut stomachi incidunt: similiter, qui ita debiles sunt, vt non possint vnico prandio necessarium victum accipere, sed indigent frequenti cibatione.

Infirmitas † ætatis est, cum nondum est vigesimus primus 2
annus completus [a]: secundum enim communem sententiam, ante 21. annum completum, non obligat ieiunium Ecclesiasticum, quia tunc indigent adolescentes cibo ad nutritionem & augmentum: licèt sanctum consilium sit, assuefieri iuuenes hos, aliquibus ieiuniis: similiter, senes [b] post sexagesimum annum, secundum communem sententiam excusantur, licet in hoc non sit regula certa: aliqui enim senilem contrahunt debilitatem ante sexagesimum, aliqui robusti sunt etiam post sexagesimum, vt plurimum tamen sexagesimus annus excusat.

Infirmitas † conditionis est in mulieribus [c] grauidis & la- 3
ctantibus, quæ quia indigent cibo pro se & pro fœtu, secundum communem sententiam, liberæ sunt à ieiunio, sed non à qualitate ciborum, licet medici possint licite vsum lacticiniorum ipsis concedere.

Secunda causa erat † paupertas [d]: cùm enim aliquis non 4
potest habere vnum cibum integrum, vt isti, qui eleemosynam ostiatim petunt: & modo hic parum cibi, modo illic parum non habent, non tenentur ieiunare, secus si vnum possent habere integrum & sufficiens prandium. Eodem modo excusantur secundum Gabr. illi, licet non ostiatim perant: qui propter paupertatem miserum prandium & insufficiens habent: possunt cœnare, & interdiu comedere.

Tertia causa excusans est † labor [e]: labor enim corporeus 5
macerans & defatigans notabiliter corpus, excusat, propter quod fossores, messores, aratores, seminatores, fabrilignarij, ferrarij, & omnes alij, vt lapicidæ, cursores, iter facientes pedites, & vt dixi, omnes huiusmodi laborantes excusantur à ieiunio, sed non sartores, & qui vestes faciunt, & alij huiusmodi artifices, qui non multum corpus exercent, à ieiunio excusantur. Aduertendum tamen, laborem hunc excusare, cum prouenit ex vna trium causarum.

Prima est, cum labor competit alicui ex officio: qui enim ex officio huiusmodi labores habent, excusantur, licet diui-

tes ſint: non enim tenentur ceſſare à labore ob ieiunium, &
ita conceſſum eſt ab Eugenio [f] in bulla quadam, cuius meminit Sylu. *ver. ieiunium*, §.14. quod diuites laborantes non teneantur ieiunare. Quod ſi ex officio non habetur, excuſantur; cum id faciunt in vtilitatem Reipub. aut communitatis; vt qui tempore belli iuuant ad fabricas, vel muros conſtruendos, quamuis id ex officio non habeant, ſoluunt à præcepto ieiunij, ſi forte tunc temporis occurrat, quia in vtilitatem communem talis labor eſt. Quod ſi nec hoc modo fit, excuſantur, & cum eſt ad vitandum damnum proprium vel proximi temporale, & multo magis ſpirituale. Et ſic excuſantur, qui tempore ieiunij laborant, ad extinguendum incendium in re propria, vel proximi: vel ad aliud opus corporale faciendum, quod niſi fiat, inducit damnum. His cauſis labor huiuſmodi excuſat à ieiunio.

Quarta cauſa excuſans eſt pietas [g], nempe officia ſpiritua-
lia, & opera miſericordiæ, quæ cum ieiunio eſſe non poſſunt,
6 vt † concionari, legere, & ſecundùm Caiet. confeſſiones au-
dire, inſeruire hoſpitalibus, peregrinari per loca pia. Nota tamen, quod huiuſmodi non excuſantur, niſi cum ex officio hæc facta fuerint, aut ex obedientia, aut ex voto aliquo præcedente, Sylu. *verb. ieiunium*, §.26. dicit, quod cum conciones alicuius ſunt multum vtiles populo, poſſet excuſari à ieiunio, licet ſine obligatione vlla, ſed ex propria deuotione faceret. Adde etiam quod iſti, qui in vniuerſalibus legunt, non ex officio, ſed ad ſui notitiam & opinionem comparandam, poſſunt legere, & excuſari à ieiunio, cum detrimentum illis obueniret, niſi lectiones continuarentur. Circa peregrinationem [h] autem omnes notant, non licere peregrinari tempore ieiunij, & ieiunium ſoluere, niſi cum ex voto peregrinatio eſt, nec poteſt commodè differri in aliud tempus: Addit Nauar. *n.* 19. poſſe fieri, cum ex deuotione aliqua magna fit: ſed vt credo, non licet abſque conſilio Confeſſarij, indicantis plus ſpiritui profuturam peregrinationem, quàm ieiunium.

Licet etiam peregrinari die ieiunij, ad vitandum detrimen-
tum temporale aliquod: puta, cum habet ſocium viæ, quem
amittet, niſi iter illo tempore conficiat, aut cum timet aliquod
periculum. Excuſatur & à ieiunio, qui non poteſt reddere
7 debitum [i] † vxori ieiunando. Rurſus excuſatur † vxor, quæ
8 ad vitandas rixas & odia cum marito, cœnat cum ipſo, & ie-
iunium ſoluit, ita dicit Tab. *verb. ieiunium*, §.20. & Syl. §.15.
ſed intellige, cum maritus non facit id in fidei contemptum,
tunc

tunc enim potius est subeunda mors; quod potest accidere modò, cùm maritus Lutheranus, & vxor Catholica, atque ille petit ieiunium ab vxore solui in fidei contemptum, tunc non est vllo modo acquiescendum. Hæ sunt causæ excusantes. Circa quas duo vniuersaliter sunt consideranda.

Vnum est k, † Cùm quis habet aliquam causam dubiam, 9 an excuset vel non, tunc debet petere declarationem vel à Confessario, vel à viro docto, vel à medico, vel à superiore, puta Episcopo vel prælato: hi enim duo possunt cùm subditis dispensare in ieiunio, cæteri dicti declarare. Aduertant autem medici, ne sint prodigi in hac parte, caute enim debent perpendere causas, & non quauis leui causa concedere facultatem, seu declarare causam sufficientem, ad soluendum ieiunium, aut vtendum cibis prohibitis.

Alterum est, cùm pœnitens bona fide putat se habere causam sufficientem non ieiunandi, licèt verè non sit sufficiens, solùm venialiter peccat, nec debet à Confessario statim damnari de mortali: immò nec debet illum à sua fide & conscientia dimouere, sed solùm exhortari, vt experiatur an possit ieiunare. Ita docent Anton. 2. *p. tit. 6. cap. 2.* Palud. 4. *dist.* 15. *q.* 4. *art.* 1. Caiet. 2. 2. *q.* 147. *art.* 3.

ADDITIONES.

Vide D. Th. Caiet. art. 4. Sylu. à num. 21. vsque ad 28. Med. quæst. 9. Nau. num. 16. Azor. cap. 17. Val. par. 5. Graffium l. c. à num. 41. Emanuel Rodriquez in summa, Barth. Med. lib. 1. cap. 14. §. 10.

a *Cum nondum est 21. annus completus.*] D. Th. art. 4. Nauar. num. 16. Azor. q. 3. l. c.

Quidam censent pueros ante hanc ætatem teneri ad ieiunia quatuor temporum, & alia intra annum, & ad pauca in quadragesima: sed hæc sententia non est recepta, vide Ioan. Med. q. 6.

b *Senes.*] Sexagenarij, ait Nau. ex communi n. 16. (qui tamen 80. agens annum optimè ieiunabat.) Vide Azor. quæst. 4. corporis robur, & valetudinem inspiciendam esse ait Med. l. c. an scil. ieiunium tolerare possit sine damno. Quidam censent senes post annum 55. exemptos ab hac lege. vide Ang. v. Ieiunium, num. 15.

c *In mulieribus.*] Nau. l. c. Azor. q. 6. Caiet. v. Ieiunium.

d *Secunda, paupertas.*] Nau. Azor. l. c. q. 7.

e *Tertia labor.*] Vide Med. Nauar. Azor. q. 7. l. c.

f *Euge*

f *Eugenio.*] Vide Nauar. Azor. l. c.
g *Pietas.*] Vide Azor. c. 1. Nau. num. 17.
h *Circa peregrinationem.*] Vide Nauar. n. 28. Azor. q. 9.
i *Reddere debitum.*] Vide Med. l. c. (*Excusatur uxor.*) Nauar. num. 16. Azor. c. 18. q. 7.
k *Vnum est.*] Præter prælatum, viri, quorum iudicium homo sequi potest in hoc casu, sunt proprius sacerdos, si doctus sit, Medicus, si causa ad morbum attineat, aut vir doctus & harum rerum peritus. Med. loco citato, q. 4. (si res sit dubia.)

Parochi auctoritas videtur ex consuetudine sufficere, (etiam non absente Episcopo) vt quis, ex causa præceptum ieiunium soluat. Azor. cap. 18. q. 3.

Professos in Religione ante annum 21. ad ieiunia Religionis teneri aiunt Syl. q. 6. Rosel. n. 14. Ieiunium. Cord. in exposit. Reg. Francis. cap. 3. Azor. cap. 18. q. 3. Negant minus verè Barth. Med. l. 1. cap. 14. §. 10. &, ni fallor, Graff. num. 41. loco citato.

Pueris vsu rationis nondum præditis, ieiunij tempore vetitos cibos dare licet, Cord. quæst. 6. Caiet. art. 8. dub. 1. Azor. loco cit.

Pueri, & adolescentes nondum 21. annum nacti ad Iubilæi ieiunia tenentur, si Iubilæi priuilegiis gaudere, & indulgentiam consequi velint. Azor. l. c.

Frangens eodem die ieiunium duplex duplici lethali culpa se commaculat, si alterum sit ex voto, alterum ex præcepto Ecclesiæ: quia duo vincula ad duas diuersas virtutes referuntur. Si autem vtrumque ieiunium ab Ecclesia præceptum sit (vt si D. Matthæi peruigilium in 4. anni tempora incidat) vnicum incurrit crimen, quia obiectum, & finis est idem, nullaque additur circumstantia scelus multiplicans. Azor. c. 20. q. 7. contra Nau. c. 11. num. 4. duo hic crimina reperiri putantem.

De obligatione ieiunij respectu aliorum.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Ieiunio aliorum quando quis attendere ita obligatur, vt nisi ieiunent, peccet, est regula.*
2 *Laborare seruos, aut famulos cogens ieiunij die an, & quando peccat mortaliter, & an illi excusentur.*

3 *Patres familias, villici & domini cibos vel cœnam ministrantes, qui domi sunt, & ieiunium soluunt, an mortaliter peccent.*

4 *Caupones quomodo prouidere debeant ieiunio alieno, ne peccent.*

5 *Inuitantes ad cœnandum, vt faciant soluere ieiunium, peccant.*

6 *Operarios nolens conducere, nisi soluant ieiunium, an peccet.*

7 *Ieiunare & abstinere à cibis prohibitis an teneatur perueniens ad locum, in quo ieiunatur tali die, profectus tamen à loco non ieiunatur.*

ALiquando homo non solùm obligatur ieiunare, sed etiam, siue ieiunet ipse, siue non, aliorum ieiunio † atten- 1
dere, & peccat, quia alij non ieiunant. Est autem regula: quoties aliquis est causa, vt alij ieiunium soluant, qui aliter teneantur ieiunare, peccat, ac si non ieiunaret. In particulari autem sunt iuxta istam regulam casus aliqui.

Primus [a] est: qui habet seruos aut famulos, & cogit illos † laborare aliquo die ieiunij, ita, vt non possint implere ie- 2
iunium, peccat mortaliter, nisi labor ille non possit differri in alium diem, quin damnum alicuius momenti obueniat, tunc enim non peccaret, & famuli excusarentur à ieiunio. Ita habet Palud. 4. *distinct.* 14. *q.* 4. *artic.* 1. Gabr. 4. *d.* 16. *quæst.* 3. *art.* 1. *notabili* 4.

Secundus casus, † patres familias, villici, curam domus 3
habentes, & alij domini debent curam gerere filiorum, famulorum, & aliorum, qui domi sunt, ita quòd, si ministrant eis cœnam vel cibos, quibus ieiunium soluant, mortaliter peccent: cooperantur enim aliorum peccato. Et in hoc multa solet esse apud multos negligentia: non enim debent eis ministrare arma malitiæ vllo modos. Ita habet Gabr. *quæst.* 3. *allegata.*

Tertius [b] est casus † ex eodem Gabr. *q.* 3. *art.* 1. *dub.* 6. 4
Caupones, & qui paratas habent mensas, aut tabulas prandendi, peccant mortaliter ministrando cibos prohibitos iis, qui non possunt comedere, & ministrando cibum, quo alij soluunt ieiunium, peccant, & peccant etiam mortaliter in eo solo, quòd parati sunt omnibus dare cibum, licèt ipsi ieiunium seruent: non enim licet cibos ministrare nisi iis, qui non tenentur ieiunare, vel quos ipsi probabiliter credunt à ieiunio excusari: cæteris verò tantùm debet prandium conueniens ieiunio ministrari.

Quartus eſt eorum, qui cùm ipſi non ieiunent, vel quia
5 nolunt, vel quia excuſantur, † inuitant alios ad cœnandum, vt faciant ſoluere ieiunium, quod aliter non ſoluerent: hi enim cauſa peccati ſunt, & conſequenter peccant.

6 Quintus eſt, eorum qui nolunt conducere † operarios, niſi ſoluant ieiunium: quamuis ſi aliqua vrgeret neceſſitas, vt illi multum laborarent, poſſet hoc ab illis exigi, ſed debet eſſe communis vtilitas, aut ad vitandum graue damnum aliquod.

Vnum tandem [c] dubium occurrit, in materia de ieiunio: an quando aliquis peruenit ad locum, in quo ieiunatur tali die, quo non ieiunatur in loco, à quo profectus eſt, teneatur
7 † ieiunare & abſtinere à cibis prohibitis. Reſpondet Syl. *ver. ieiunium, in fine*, cum diſtinctione: cùm enim illuc peruenit commorandi cauſa, tenetur obſeruare tale præceptum; cum verò non, ſed animo remeandi vel vlterius tranſeundi, non tenetur ſi citra ſcandalum id poteſt facere.

ADDITIONES.

a *Primus.*] Nau. num. 27. Azor. c. 20. q. 12. (*Secundus.*) Nau. n. 26. vide Azor. l. c. Quidam enim aiunt non ſemper delinquere patremfamilias.

b *Tertius.*] Magiſtratus cauere deberent, ne ieiunij tempore venales eſſent vetiti cibi. Priuatos homines eos vendendo peccare, certum eſt, ſi ſciant emptores iuſtam cauſam non habere cibis illis vtendi. Quòd ſi putent emptores habere iuſtam cauſam: vel neſciunt vtrum bona, vel mala fide emant, non videntur peccare. Azor. q. 13. l. c. vide de hac re Nauarr. num. 29. Caiet. art. 4. Val. p. 3. in fine.

Quartus eſt, Inuitare aliquem ad cœnam, ſi tria adſint non eſt crimen, ſaltem lethale: primum eſt, vt inuitans non inuitet eo animo, vt velit inuitatum ad crimen pellicere. 2. vt inuitatus ieiunium nihilominus violaturus ſit. 3. vt inuitet ex iuſta cauſa, vtpote, ex vrbanitate, ſine conſenſu in crimen. Nauar. num. 24. Caietan. loc. cit. vt in ſumma Azor. v. quæſt. 11. hominem inuitantem non putat à peccato immunem.

c *Vnum tandem.*] Couar. lib. 4. cap. 20. n. 8. var. reſol. iter facientes, loci, ad quem perueniunt, conſuetudine teneri cenſet, etiamſi domicilium ibi non eligant, confutat hanc ſententiam Azor. cap. 9. q. 4. & ex communi ſubdit, aduenas conſuetudine locorum (quoad ieiunia) peregrinorum teneri, ſi

ibi

ibi commorentur, vel eò accesserint habitationis gratia. Vide l.hæres absens.ff.de iud.c.illud,& c.illa 12.dist.

Seruus sciens dominum ieiunij legem violaturum, non peccat, si eo præcipiente mensam sternat: cibos paret & exhibeat: hæc enim efficere ex rei natura malum non est, Caiet. art.4.v.occurrit. Azor.c.20.q.11.

Qui quadragesimæ initio statuit, nolle se vllo die ieiunij legibus obtemperare, tot peccata perpetrat, quot dies. Syl.v. Ieiunium n.22. Azor.l.c.q.9. *scelera enim quod attinet ad deformitatem numero distincta sunt, si res, quæ voluntati obiiciuntur distinguantur*, vt si quis vnico actu voluntatis decem homines iugulare velit.

De secundo præcepto audiendi sacrum.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Missam audire quid sit, & quæ mentis aduertentia requiratur, num.4. rustici, & surdi longè à sacerdote celebrante distantes, & cæci, quomodo censeantur audire sacrum.*
2 *Domi existens nõ potest audire sacrum, quod fit in Ecclesia.*
3 *Dormiens dum dicitur sacrum non satisfacit.*
4 *Missam audiens de præcepto, an possit horas & alias preces ex officio vel deuotione recitare.*

Hoc præceptum habetur *de consecrat. dist.1. canon Missas* [a]. Oportet præuidere quid est sacrum seu † missam audire. 1

In primis non est audire sacrum, intelligere & intellectu percipere quæ in missa dicuntur: non enim rustici Missam audirent. Rursus, non est auribus voces percipere: surdi enim tunc audire sacrum non possent, nec ij, qui longè à sacerdote celebrante distant, quos tamen certum est implere præceptum. Rursus, non est videre ea, quæ in Missa aguntur: nam cæci tunc non possent implere præceptum, quos tamen implere certum est; vnde potest aliquis, clausis, ne diuagentur, oculis, Missam audire. Rursus, non est aliquo vti sensu erga ea, quæ in Missa aguntur: solent enim aliqui, dum hostia eleuatur, manum eleuare contra hostiam, & propriam faciem ter tangere, soléntque aliæ huiusmodi ceremoniæ fieri, in quarum nulla consistit audire sacrum.

Est

Eſt ergo audire b ſacrum,corpore adeſſe, & mente attendere:nam † domi aliquis exiſtens, non poteſt audire ſacrum,
2 quod ſit in Eccleſia. Dico, mente attendere: nam non audit ſacrum, qui præſens eſt corpore, ſed † dormit, dum dicitur
3 ſacrum.Opus eſt ergo † aduertere, vt dicatur mentaliter eſſe
4 præſens rei, quæ ſit. Iſta autem mentis aduertentia ad hunc modum intelligenda eſt, quod homo ita attendat c, vt non diuagetur affectata diuagatione: cum enim aliquis venit audire ſacrum, & poſteà raptus aliis cogitationibus parum aut nihil aduertit, dicitur quidem præceptum Miſſam audiendi implere, nec tenetur audire aliam, dummodò non ſit affectata diuagatio & inaduertentia.

Tunc autem talis eſt, quando homo aduertens ſe diuagari, voluit diuagari, nullamque fecit diligentiam,vt attenderet: aut quando eligit facere opus, quod ex ſe diuagationem habet annexam:vt qui,cum audit ſacrum, vellet ſcribere,pingere,aut ſtudere, vel quid ſimile facere, iſti cenſentur affectam habere inaduertentiam,nec audiunt ſacrum.

Dubium hîc d occurrit,an,dum quis audit Miſſam de præcepto, poſſit recitare horas canonicas, quas tenetur ex officio recitare, aut dicere coronam ex deuotione, aut ex iniuncta pœnitentia? Angelus *verb. feriæ*, §. 46. dixit id fieri non poſſe: ſed contrarium eſt tenendum, dummodo enim quis attendat,ſaltem virtualiter, ſe adeſſe Miſſæ,& eſſe coram altari, ſatisfacit præcepto:cum qua attentione poteſt ſimul recitare, præſertim quia iſta ad vnum & eundem finem ordinantur: puta, ad Deum ipſum & mentis eleuationem in ipſum.Ita habet Adria.*tract.de ſatisfact.quæſt.* 7. Medina *tract.* 2. *de pœnitentia iniuncta*,& Caiet. *verb. dies feſtus*, & Nauar. *cap.*21.*num.* 9. Conſilium tamen eſſet bonum, ſi attenderet potiùs myſteria Miſſæ, aut attenderet ſaltem ad ea, quæ dicuntur in Euangelio & epiſtola: quia tamen iſta non poteſt præſtare, vel quia ignorans eſt, vel quia non poteſt attendere, ſed ſtatim diuagatur, niſi recitet, adhuc melius eſt recitare.

ADDITIONES.

Vide Carbo l.c.Nau.c.21.à n.1.Azor.lib.7. à c.1.Suar.tr.3.d. 88.Rodriq.in ſumma.

a *Can. Miſſas.*] Alij dicunt contineri hoc præceptum in c. omnes fideles, de conſectat.d.1.alij in cap. ſacerdote, eadem diſtinct.

b *Est ergo audire.*] Nau.num. 8. Sylu. Missa 2.q. 1.Sot.q.4. d.13.q.2.art.1.Azor.c.5.q.4.

c *Homo ita attendat.*] Vide Nau. num. 6. de necessaria attentione, Azor.c.5.Suarez l. c. sect. 5.

Sponte, inter sacrum audiendum, vana cogitantem præcepto satisfacere negant Sot.Suar.l.c. Caiet.v. Festorum violatio,&alij ab Azor.q.2 l.c. relati affirmant Sylu.l.c. q.9.Ioan. Med. C. de confess. q. de pœnit.tempo. (reprehensus à Suar. l.c.) Palud.4.d.15.q.5,art.c.2.concl. 4. Azorius priorem sententiam sequitur,& meritò.

d *Dubium hic.*] Cum Aug. sentit Sylu. l.c.q. 6, oppositum probant Rosel.Sot.l.c.Adrian.4.de satisfact. Armil. Suarez in fine,Azor.c.5.l.c.Lopez p.1.c.52.in fine.

Quæ Missa, quo loco, & quando sit audienda.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Missa quot modis celebretur.*
2 *Missa qualis audienda.*
3 *Missam audiendi in parochia propria an, & quando sit obligatio.*
4 *Missam quouis loco audiens præceptum implet.*
5 *Missa quanta sit audienda cum num. seq. Natalis Domini in die sufficit vnam Missam audire ad satisfactionem præcepti.*
6 *Missæ notabilis pars quæ dicatur.*
7 *Missæ inseruientes, & illius partem non audientes, vt ferant sacro necessaria, non tenentur aliam audire.*
8 *Missam mediam ab vno sacerdote, & residuum ab alio audiens, præcepto satisfacit.*

MIssa † non eodem modo celebratur, sed aliqua est par- 1
ticularis,aliqua solemnis,quæ voce alta decantatur, &
dicitur missa maior. Aliqua est de requiem, aliqua de feria,
aliqua de sancto,aliqua ex deuotione. Nullus † tenetur [a] cer- 2
tam missam audire ex præcepto, sed potest satisfacere præcepto, si audiat missam de requiem in die dominico: solùm enim obligatio est audire missam, siue priuata, siue solemnis, siue de feria sit, siue non Ita habet Anton. 2. *p. tit. 9.c.*10.§.1. Tabien. *ver missa num.* 48. & est communis doctrina, licèt aliqui contradicant, sed non sunt audiendi. Consilium est

 vtile,

vtile, curare audire sacrum, tempori accommodatum, præsertim etiam solemnes missas & maiores, in diebus solemnibus & magnæ festiuitatis, sed non est hoc præceptum.

3 Rursus, non est obligatio audiendi † eam in parochia [b] propria, satisfit enim præcepto, quamuis domi & extra Ecclesiam audiatur, aut in Ecclesia audiatur aliena, vt dicit Sylu. *u. missa, 2* §. 5. & Tabien. *v. missa* §. 51. quamuis non desint, qui contradicant. Verum est, quod peccaret, qui ex contemptu propriam dimitteret parochiam, aut si ex dimissione scandalum sequeretur, aut quando in parochia declarantur aliqua & traduntur, quæ debet omnis parochianus scire: tunc enim peccaret, dimittendo. Credo tamen, quòd semper impleret

4 præceptum audiendi sacrum, per † missam quouis loco auditam: sunt tamen monendi exhortandique omnes, vt suas parochias frequentent, maximè diebus solemnibus: & Concil. Trid. *sess. 22. c.* 1. post can. 6. ita monet.

5 At de quantitate † missæ dubium est, quanta sit audienda. Secundum communem opinionem sufficit vna: nullus enim tenetur plures audire; immò nec in die Natalis [c] Domini, quando quilibet sacerdos ter celebrat, sufficit enim vnum audire ad satisfactionem præcepti; vt Nauar. *cap.* 21. *num.* 7.

Dico secundò, & omnes conueniunt, esse audiendam mis-

6 sam, ita vt non dimittatur † notabilis pars [d], puta media aut tertia pars: tunc enim non impleretur præscriptum, si talis pars amitteretur. In particulari autem Tabien. *ver. Missa* §. 50. & Nau. *c.* 21. *n.* 2. dicunt, quòd si dimitteret vsque ad Epistolam, inclusiuè, tunc non impleretur præceptum, quia est notabilis pars, quamuis si dimitteretur totum, quod est ante Epistolam, adhuc posset impleri præceptum: & ego ita credo: quamuis non desint, qui dicant, posse & Epistolam dimitti: sed non est securum, nisi ex necessaria causa id prouenerit.

7 Hîc tamen aduertendum est, quò † si, qui inseruiunt sacro, aliquando coguntur partem missæ non audire, vt ferant ea, quæ necessaria sunt sacro, puta, cum discedunt, vt adferant thus, vinum, hostiam, vel quid simile, non reputantur abesse, sed illis computatur illud, ac si audiuissent. Ita habet Anton. 2. *p. tit.* 9. *c.* 10. §. 1. Sylu. *ver. Missa.* 2. §. 1. & Tabien. *ver. Missa* §. 50. Quod attinet autem ad quousque sit in auditione missæ perseuerandum, non dubium est, quin sit seruandum quod *de consec. d.* 1. *Can. Missas*, præcipitur, nempe oportere expectare benedictionem. Vide Panorm. *c. vt laici, de vita & honestate clericorum.*

8 Dico tertiò [d], aliqui volunt, quod si quis mediam † missam audi-

audiret ab vno sacerdote, & residuum ab aliquo alio, quòd satisfaceret præcepto. nam missam integram audiuit: ita tenet Maior *dist.* 45. *q.* 2. Nauar. *cap.* 11. *num.* 2. Idem Soto 4. *dist.* 13. *q.* 2. *art.* 1. & mihi probabile videtur; quamuis, si aliquis id fecisset, si tempus esset, quo vacaret audire sacrum vnum aliud vnius, monerem & consulerem: nam profectò non est visus audire missam integram, sed duas medietates duarum missarum, quæ inter se non faciunt integritatem.

ADDITIONES.

a *Nullus tenetur.*] Nauar. num. 7. Sot. l. c. Suarez sect. 2. col. vltim.

b *Audiendi in parochia.*] Vide Azor. c. 6. q. 7. Nau. n. 5.

c *Nec in die Natalis.*] Vide Suarez sect. 2. in fine, Azor. etiamsi sit illa, quæ noctu celebratur. Sylu. l. c. §. 1.

d *Notabilis pars.*] Sufficit interdum Missam ab initio Euangelij vsque ad finem audire: pars enim omissa non est notabilis. Suarez sect. 2. ex Sot. 4. d. 13. q. 2. art. 1. Nau. l. c. n. 2.

e *Dico tertiò.*] Eandem sententiam amplexus est B. Med. l. c. §. 9. Sed alij negant præceptum seruari; quomodo enim integram Missam audiuit, qui audit per fragmenta & partes; ita videtur sentire Azor. c... q. 3. & Suarez sect. 2. col. 5. licèt superiorem sententiam practicè damnare non audeat.

A quo, & quando, & qua obligatione sit Missa audienda.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Missam audire non licet à sacerdote nominatim suspenso, interdicto, publico clerici percussore, & concubinario notorio, ac denunciato, degradato vel deposito.*

3 *Missam audire diebus dominicis & festis de præcepto quis tenetur sub mortali peccato, & quid extra hos dies n. 2. & quando in quacumque ætate, sexu, & conditione. num. 4.*

NOn à quouis a missa est audienda. Cauere enim debemus audire † Missam à Sacerdote nominatim excommunicato, suspenso, aut interdicto; & à publico clerici percussore, & à concubinario notorio, & denunciato, vt dicit 1

Sylu. *ver. missa*.1.§.3.aliorum verò Missas, licet excommunicati sint à iure, vel ab homine, dum non sint nominati, possumus audire: non enim tenemur ab omni excommunicato fugere, vt diximus *in lib*.1. in materia de excommunicatione. Similiter etiam degradati aut depositi missam non possumus audire, sicut nec possumus audire à nominatim excommunicato.

2 Tempus † autem obligationis [b] solùm est in diebus dominicis & festis de præcepto In aliis diebus non tenemur, licèt sint dies Quadragesimæ, nec contra hoc probat *cap. solent, de consecr. d.* 1. *cap. fin. de priu. in* 6. vbi videtur contrarium dici: ista enim capita, vt dicit Tabien. *ver. missa*. §. 45. sunt de consilio intelligenda, nam *cap. fin.* loquitur de Episcopis, *cap.* verò *solent*, de omnibus; in diebus tamen quadragesimæ neutrum obligat sub præcepto. Est enim consilium vtilissimum quotidie audire, aut saltem quoties homo commodè potest.

3 Obligatio † autem est præcepti obligantis ad mortale: qui enim non audiret sacrum, quo tempore tenetur, mortaliter peccaret [c], secundùm omnes, sicut peccat, qui ieiunium non seruat. Obligat † autem hoc præceptum omnes habentes vsum rationis [d], cuiuscumque sint ætatis, sexus, & conditionis.

ADDITIONES.

a *Non à quouis.*] Vide Suar. sect. 6. in fine, Azor. cap. 3. quæst. 15.

b *Tempus obligationis.*] Vide Suar. sect. 3. Azor. c. 4.

c *Mortaliter peccaret.*] Sot. l. c. Nau. n. 1. Caiet. v. Festorum violatio. Syluest. l. c. q. 1. Azor. c. 1. q. 2. contra Angel. v. Feria num. 42. Rosel. v. Missa, num. 18. non benè docentes veniale crimen esse sine tacito, aut expresso contemptu, Missam festis diebus omittere.

d *Vsum rationis.*] Pueros, vbi illis rationis splendor illucescit (quòd accidit circa septennium) hoc præcepto vinciri communis consensus est, Azor. c. 2. q. 1. De anno, tenendi certa regula statui non potest, hoc certum teneri eos hac lege, cùm bonum à malo secernere, & lethaliter peccare possunt. Suarez sect. 4. in fine. Catechumeni licet adulti non tenentur.

Quæ causa excuset ab audiendo sacro.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

Excommunicatus an & quando debeat audire sacrum, Interdictus item, & carceris loco qui domi detinetur, mater timens filiabus suis, vel domi habens paruulos, n.2.

Infirmi, & qui illis inseruiunt, necnon matres habentes domi paruulos ad audiendo sacro excusantur. Item iter facientes, vt etiam n. 4. & 5. Item inimicos habentes serui, & vxor, quæ maritum timet, vel non peterit præparare necessaria ad victum.

Vestibus conuenientibus carentes sunt ab audienda missa liberi; Filiæ nobiles, & viduæ luctus tempore.

Custos arcis & carceris, ouium, armentorum, & vinearum, à Missa audienda excusantur. Consiliarij item & famuli, necnon qui timent latrones.

Carcere detentus vel nauigans, & sacerdotis copiam non habens non tenetur Missam audire.

Missam non audiendi causam bona fide habere putans, quæ verè non sit excusans, non peccat mortaliter.

MVlti sunt casus, in quibus homo excusatur ab isto præcepto Ecclesiastico, omnes tamen possunt reduci ad quinque causas, ex quibus quinque regulæ generales possunt desumi.

Prima [a] causa est, ad vitandum damnum spirituale, proprium aut alienum: vnde est regula, quoties ex sacro audiendo sequitur damnum seu detrimentum spirituale, puta peccatum proprium aut proximi, non teneretur homo audire sacrum. Per hanc causam & regulam excusantur † excommunicatus, 1
interdictus nominatim, & interdictus generaliter, non habens priuilegium aut diploma, vt audire possit: tunc enim non excusatur; vt dicit Nauar. *c.21. num.4.* Similiter, qui iuramento se astrinxit non egressurum domo, in qua loco carceris tenetur: hi non tenentur audire, quia si audiant, peccant, quia obligati sunt aut impediti alia via. Similiter mater, quæ timet filiabus suis, si domo egrediatur, ad vitandum damnum filiarum spirituale, potest manere domi, licèt non audiat sacrum, dum sit periculum probabile talis damni. huiusmodi possunt occurrere alij multi casus.

Secunda [b] causa est, ad euitandum damnum aliquod cor-
poris notabile : vnde est regula : Quoties sequitur aut time-
tur damnum corporeum aliquod notabile, aut alicuius mo-
menti, tunc non obligatur homo audire sacrum. Per hanc
2 causam excusantur † infirmi, qui absque detrimento non pos-
sunt à loco surgere & ambulare. Excusantur etiam qui in-
seruiunt infirmis, & non possunt audire, nisi ipsos solos de-
serant. Similiter matres, quæ habent domi paruulos, nec
possunt relinquere absque periculo probabili alicuius damni.
Similiter, qui faciunt iter cum aliis, nec possunt audire sa-
crum, nisi perdant socios, vnde detrimentum patiuntur, quia
vel iam nesciunt, vel timent latrones. Similiter, qui habent
inimicos, nec possunt exire domo securi. Similiter mancipia
& serui, qui timent verbera & iniurias à dominis, si deserant
domum, quamuis domini non excusentur à peccato, non con-
cedendo istis tempus audiendi sacrum, cum absque damno
notabili possunt. Similiter vxor, quæ timet rixas & percus-
sionem à marito, vel non potest necessaria domi præparare
ad victum, si domo egrediatur. Omnes hi excusantur, quia
damnum corporeum contrahunt, si sacrum audiant.

Tertia [c] causa est, ad euitandum damnum honoris, vnde
regula est : Quoties non potest quis, absque læsione honoris
aut famæ propriæ, vel alienæ, audire sacrum, non tenetur.
3 Per hanc causam excusantur, quibus non sunt † vestes con-
uenientes suæ personæ, vt domo possint exire. Rursus, filiæ
nubiles, quæ non possunt ita facile egredi domo, sed timent
infamia aliqua, quamuis non excusentur, cum egrediuntur
ad choreas & festa vnà : tum enim non videntur habere cau-
sam, cur non egrediantur ad audiendum Missam, vt dicit Ta-
bien. *verb. Missa.* §. 46. quamuis, si non permittantur à ma-
tribus, excusentur, licet matres peccent, nisi rationabili causa
faciant. Excusantur etiam viduæ, quæ certo tempore post
obitum coniugis, solent domi clausæ manere. Tabiena *verb.*
Missa. §.46. dicit licere hoc, saltem per mensem, tamen Na-
uar. *c.* 21 *num.* 4. dicit melius, licere etiam per annum, dum
talis sit loci consuetudo : ita vt citra infamiam non liceat
egredi : nec in hoc est limitatum tempus, nisi iuxta consue-
tudinem loci, quamuis istæ consuetudines debeant corrigi
per Episcopos. Qui tamen vltra consuetudinem loci mane-
ret, & prætermitteret sacrum, peccaret mortaliter.

Quarta [d] causa est, cum timetur damnum rei propriæ aut
proximi, vnde ea est regula. Quoties aliquis in re propria
vel proximi detrimentum patitur, excusatur.

Per hanc excusantur, qui † custodiunt arces aut carceres, 4
nec possunt dimittere absque detrimento. Rursus, qui seria negotia ex officio, vt consiliarij & alij huiusmodi, tractant, nec possunt differre absque detrimento. Rursus, qui custodiunt aut seruant in agris oues e, armenta, vineas, & alia huiusmodi, nec possunt sine detrimento deserere. Rursus, qui non possunt suas negotiationes perficere sine detrimento, nisi iter faciant, vnde sacrum audire non possunt. Rursus, qui timent latrones, si domum sine custodia deserant. Rursus famuli, qui non possunt alios inuenire patronos, & ab his, quos habent, non datur tempus audiendi sacrum, quamuis in hoc peccent patroni, quando sine detrimento possunt tempus concedere famulis audiendi Missam, & non concedunt, famuli verò tenentur ipsos deserere, si continuò non detur eis tempus tale.

Quod si id non sit continuò, sed aliquando, non tenentur, nec peccant obediendo. Quod si non possunt facilè inuenire alios, quibus seruiant, adhuc non tenentur, licet non audiant sacrum, dummodo patroni non faciant id in fidei contemptum, tunc enim nullo modo eis esset acquiescendum, quia est contra ius diuinum.

Vltima causa est impotentia, per quam † incarcerati, & 5
qui iter longum, siue per terram, siue per mare faciunt, non inueniunt loca, in quibus celebretur, nec tenentur audire missam siccam in mari. Similiter qui non habent copiam sacerdotum, qui celebrent & alij huiusmodi excusantur. In
omnibus his casibus notandum est, quod † quamuis aliquando 6
de facto non sit vera causa excusans, tamen si aliquis putat bona fide esse veram & sufficientem causam, non peccat mortaliter, sicut etiam diximus de ieiunio.

ADDITIONES.

De causis excusantibus, Suar. sect. 6. Azor. c. 7.

Prima.] Nau. n. 3. Azor. col. 1. l. c.

Secunda.] Suarez col. 3.

Tertia.] Azor. col. 1.

Quarta.] Suarez col. 6.

Oues.] Azor. q. 7.

Quidam diuini verbi auditionem praeceptae Missae auditioni anteferunt: contraria sententia est vera: vide Suarez loco citato, col. vlt. immo Azor. q. 10. capit. 7. temeritatis notat Angelum: sed fortasse non iure: Aug. enim videtur loqui de auditione verbi, quae aliquando diuino iure nobis praecepta est.

Si quis præceptam confessionem in aliud tempus differre non posset, missam præceptam omittere crimen non esset: Azor. q. 8. innuit Suar. l. c.

Quomodo audiendum sacrum, & quæ vtilitas ex auditione.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Fides quæ requiratur in audiendo sacro, & dilectio, n. 2.*

3 *Reuerentiam qualem, & quare in audiendo sacro exhibere quis debeat.*

4 *Gratiæ augmentum, & pœnæ temporalis pro peccatis debitæ remissio & alij fructus, quos missam audientes consequuntur.*

QVi cum fructu & vtilitate sacrum audire nititur, debet sic dispositus accedere. Primò opus est † fide, qua credat sacramento, quod in Missa adoratur, & sumitur, verè, realiter, ac præsentialiter Christum esse totum. Rursus, in ipsa missa verè offerri à sacerdote, iure sacrificium Deo Patri acceptissimum.

2 Opus est etiam, vt cum † dilectione accedat, in missa enim celebratur & repræsentatur ipsa passio Christi, quæ fuit vnum ex summis beneficiis à Christo Domino nobis collatis, propter quod homo in ipsius amorem & dilectionem perpetuò deberet rapi, cumque in missa memoriale tanti beneficij celebretur, ipsumque memoriale sit magnum quoddam beneficium, ingrati animi est, accedere sine amore & dilectione, quod vnum solent præstare, qui gratias referre non possunt, nec etiam pares agere.

3 Opus etiam est cum † reuerentia accedere, non solum interiori, qua homo ipsum Christum & Dominum, & Deum recognoscat, seque infirmum & indignum tanto beneficio iudicet, sed & exterius, quæ in modestia & decentia corporis consistit: in quo reprobandus est abusus multorum, qui vno genu flexo adstant, & qui oculos huc illuc immodestè vertunt, & aliquando inter se colloquuntur, quod coram terrenis dominis, qui nihil sunt respectu summi Dei, facere nefas esset.

Istam autem reuerentiam homo multis de causis debet exhibere.

Primò,

Primò, quia adstat coram Christo Domino, cui omne genu, cælestium, terrestrium, & infernorum debet incuruari, *Philip.c.2.*

Secundò, quia est in Angelorum consortio; adstant enim Angeli coram Sanctissimo Sacramento, vt docent Gregor. & Ambros. & nobiscum sunt præsentes in missæ sacrificio. Quis autem est, nisi inconsideratus homo qui sciat se cum Angelis adesse, & non curet, vt potest, quam ipsi exhibent reuerentiam, & ipse exhibere.

Tertiò, quia, qui audit sacrum, multa petit à Deo, vnde sacerdos frequenter dicit, Oremus, & omnium nomine orationes fundit: quis autem petit aliquid impetrandum ab altero, & non se erga eum, saltem propter hoc reuerenter gerit? Pauperiores sumus nos respectu Dei, quam sint homines mendici respectu diuitum; & tamen hi, ob vnum obolum, quot genuflexiones & nudationes capitis facere solent?

Quartò, ratione officij, quod exhibent qui audiunt sacrum. Non putes solum sacerdotem offerre illud sacrificium Deo: offerunt enim & circumstantes, licet mediante sacerdote. Si ergo, qui vas aureum Principi offerendum portat, vasi inanimato reuerentiam quandam exhibet, dum ille manus lauat, dum se ornat; quanto maior est reuerentia exhibenda huic oblationi, quæ Christus ipsemet est, & non terreno Principi, sed Deo Principi omnipotentique Patri offertur? Hæc est dispositio audiendi sacrum, quæ cum attentione & consideratione coniuncta est, ad quam sacerdos nos exhortatur, dicendo, *Sursum corda.* faxit Deus, ne aliqui mendaces inueniantur, respondentes, *Habemus ad Dominum.* Qui tali dispositione accedit, fructu huius sacrificij non priuatur, qui licet multiplex sit, tamen aliquot præcipuè vtilitates proponentur.

Prima est, † gratiæ augmentum: qui enim in gratia est, sacrum audiendo, gratiæ augmentum consequitur, tum quia offert, tum quia pro ipso etiam sacrum offertur. 4

Rursus secundò, consequitur pœnæ temporalis, pro peccatis debitæ, remissionem.

Rursus tertiò, quod petit faciliùs impetrat: nam Deo Patri oblationem acceptissimam, puta Christum, offert. Solent autem facilè impetrare ab hominibus, qui dona secum ferunt ipsis offerenda, & eo faciliùs, quo dona gratiora sunt.

Rursus quartò, actus virtutum exercentur, & præcipuè earum, quæ sunt magni meriti. Exercetur fides, dùm credun-

tur ea,quæ in mysteriis celebrantur : exercetur charitas, dum in Christum præsentem fertur voluntas per amorem : exercetur religio, per adorationem & latriam Christi in sacramento exhibitam.

Rursus quintò, comparet homo in præsentia Christi, & eo,quo potest,modo, puta per fidem, præsentem videt Christum, & habet ac impetrat,quod impetraret,si videret, si debito modo petat : vnde cæcus, qui ex turba prætereunte cognouit Christum, non minus obtinuit, quod petiit, ac si vidisset : & hoc puto dat magnam pacem animæ, & gaudium spirituale, dum homo videt saltem species sub quibus Christus continetur,potestque dici de huiusmodi audientibus sacrum : *Beati oculi,qui vident,quæ vos videtis.* Quòd si se non videre oculo corporeo responderint, id poterit dici: *Beati qui non viderunt & crediderunt.*

ADDITOINES.

Ex communi sententia loquitur hoc cap. Ex cultu, quo visa est Esther, vt ornata Assueri Regis præsentiam subiret, collige quid tibi faciendum, vt Regem Regum Christum in arcano illo mysterio purus inspicias,colas, reuerearis. *O terque quaterque beatum, qui grati animi significatione diuina agnoscit beneficia,medullitusque sacro accensus igne,& diuinis sauciatus vulneribus Deum suum adorat,laudat,imitatur: qui suauissimo,& præstantissimo Dominici corporis epulo incorrupta mente sæpissimè recreatus, humanarum rerum sterquilinia despicit & perennes illos,immensosque verarum delectationum, ac summorum bonorum thesauros auidissimè anhelat.*

De tertio præcepto Ecclesiæ. Peccata tua sacerdoti proprio vel alteri,cum eius licentia,singulis annis confitetor.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Confessionis præceptum quos obliget, & quorum peccatum & quando,n.seq.*

2 *Confiteri statim post mortale quando teneatur homo.*

3 *Confessio ex præcepoo est facienda cum confessore proprio,& qui proprius dicatur.*

4 *Confessionis frequentis vtilitates multæ notandæ.*

PEccata tua ſacerdoti proprio, aut alteri cum eius facultate, ſingulis annis confitetor. Tertium præceptum eſt, confeſſio. Et quia multa diximus in libro 5. pauca modò attingemus.

Primum [a] eſt, præcepto † confeſſionis, omnes habentes 1
vſum rationis, cuiuſcumque ætatis, ſexus, & conditionis ſint, obligari ſub peccato mortali, vt habetur *cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ.* Hoc autem præceptum non obligat, niſi ad confitendum omnia mortalia, quæ homo memoria conſequi poteſt. Venialia [b] non ſunt de neceſſitate confeſſionis, quamuis vtile & ſanctum conſilium ſit confiteri ea, præſertim quando mortalia deſunt.

Obligatio hæc eſt, ſemel in anno confitendi, adeò quòd, qui confeſſus iam eſt in Natali, aut alio anni tempore, non teneatur confiteri in Quadrageſima, niſi velit communicare: tunc enim, ſi poſt confeſſionem præcedentem mortaliter peccauit, iterum debet confiteri. Quòd ſi non mortaliter peccauit, aut non debet ſumere Euchariſtiam, non tenetur: quamuis propter ſcandalum, ſi quod aliquando ſequitur, præſertum ſi communicare vult, teneatur accedere ad confeſſionem, & confiteri venialia, aut dicere ſe non habere materiam neceſſariam confeſſionis. Aliquando autem tenetur homo
ſtatim [c] poſt mortale † confiteri. 2

Primò, quando eſt mortis articulus, aut periculum mortis, vt qui intrat mare, aut bellum; aut mulier, quæ eſt propè partum.

Secundò, quando probabiliter credit, quòd niſi tunc confiteatur, non habebit illo anno copiam ſacerdotum ſeu confeſſariorum.

Tertiò, quando vult ſumere Euchariſtiam, & eſt conſcius mortalis peccati.

Quartò, quando vouit, aut in iniuncta pœnitentia debet pluries & ſtatutis temporibus in anno confiteri. Extra hos caſus ſolùm tenetur ſemel in anno: & quamuis non ſit tempus determinatum, tamen, propter communionem conſuetudo obtinet, vt fiat in Quadrageſima, non tamen obligat eum, qui aliàs eſt confeſſus, nec iterum mortaliter peccauit,
vt diximus. Ita autem † confeſſio eſt cum Confeſſario pro- 3
prio facienda.

Vocamus autem proprium in præſenti, vnum ex tribus, aut qui ex officio habet facultatem abſoluendi, vt Prælatus & Parochus, aut ex cõmiſſione ſuperioris Epiſcopi, aut Pontificis, qualem habent multi religioſi, aut ex facultate pœnitenti

nitenti

nitenti concessa: multi enim pœnitentes per priuilegia, aut diplomata, seu bullas, possunt sibi eligere Confessarios proprios, quocumque modo sit proprius, satis est ad audiendas confessiones. Plura hîc dici poterant de confessione, sed vide quæ dicta sunt libro tertio ferè per totum. Nunc autem,
4 quod † vtile sit frequenter confiteri in anno, immò in mense, ostendam ex multis notandis vtilitatibus, quæ proueniunt ex hoc, inter quas aliquot recensebo [d].

Prima est, gratiæ augmentum, quoties enim homo confitetur, debito modo accedat, si in peccato est, consequitur gratiam & peccati remissionem, si autem est in gratia, consequitur augmentum gratiæ. Vnde, si quater in mense confitetur, quater etiam augetur gratia, & si pluries confitetur, pluries augetur gratia. Quanti autem valoris sit gratia, vix potest cognosci; hoc tamen est certum, eligibiliorem esse minimum gradum gratiæ, quam possidere perpetuò vniuersum orbem, & in altero mundo datur maior gloria essentialis, duratura in æternum ei, qui in hoc mundo maiorem habet gratiam.

Secunda vtilitas est, remissio pœnæ temporalis: quoties enim homo confitetur, ei remittitur pars pœnæ peccati soluendæ in purgatorio. Si autem quis consideret, quàm acerba sit pœna purgatorij, suam profectò damnabit negligentiam, & ad hoc sacramentum pluries accedet: hoc enim certum est, nullam in hoc mundo [e], à quouis crudelissimo tyranno, posse pœnam corporalem infligi, quæ adæquet minimam, quam anima patitur in Purgatorio.

Tertia est, inimicus debilitatur: Dæmon enim multum insurgit contra hominem, dum peccato secum recondita habet, nec medico spirituali aperit, iuxta illud, *Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea.* At cùm homo ad confessionem confugit, timet Dæmon, nec audet accedere ad eum, qui omnes eius suggestiones confessario manifestat. Caro etiam multum succumbit spiritui, propter augmentum gratiæ, quod habet anima ex frequenti confessione.

Quarta vtilitas est, peccatum non ita fortiter radicatur in anima. Hoc dico propter aliquos, qui frequenter solent in mortale aliquod prolabi; & quamuis modo confiteantur, iterum solent in idem peccatum recidere ex aliqua fragilitate, istis profectò frequens confessio hoc præstat, quòd istud peccatum semel commissum, nisi pœnitentia & confessione deleretur adeò frequenti, fortius animæ inhæret, aliisque superuenientibus, in habitum quendam, difficillimum postea
ad

ad expellandum, transiret:at confessio istam impedit radicationem, & emendationem facilius, & citius consequitur. Vnde legimus de illo, qui duas ollas luto plenas habuit, vnam singulis diebus mundabat, & iterum luto implebat, alterum multo tempore plenam reliquit, postea, cùm ab hac lutum extrahere vellet, vix potuit, nisi ollam rumperet, ab illa verò altera facilè satis lutum extraxit.

Quinta vtilitas est: nam, cùm ex frequenti confessione sæpius in gratiam redeat, plura bona opera facit in gratia, & licet postea peccet, tamen, cùm iterum redit ad gratiam, illi restituuntur bona illa opera, quæ per peccatum mortificata [f] erant. At opera in peccato facta [g] nunquam sunt meritoria vitæ æternæ, licèt homo ad gratiam redeat. Quòd si est in gratia semper, cùm illi augeatur gratia per confessionem, eadem opera bona fiunt magis meritoria, quæ non essent, si in tanta gratia homo non esset.

Sexta, minus est expositus periculo qui sæpe confitetur: nam, si sæpe peccat, sæpe est in gratia, facilius autem est mori in gratia ei, qui sæpe eam habet, quàm ei, qui raró.

Septima est, homo suam melius scrutatur conscientiam, isti enim, qui semel in anno confitentur, vix tertiam partem peccatorum confitentur.

Octaua, liberatur homo à graui fastidio & timore, quem raró confitentes patiuntur, nam cum tempus confitendi aduenit, dolores parturientis sibi pati videntur, & magna angustia & timore semper procrastinant, vsque in diem vltimum Quadragesimæ, &c, quod peius est, aliquando negligunt præceptum Ecclesiæ: & quod adhuc pessimum, in mortis articulo, adeo magna hac angustia premuntur, vt aliquando desperent.

Vltima est, qui in gratia est, conseruatur multum in ea per confessiones frequentes: homo enim est magis illuminatus, vt se cognoscat, & ea, quæ nocent animæ, intelligat. Multa alia bona frequens confessio homini affert, sed ista enarrasse sufficiat. Hæc & alia experietur, qui consilium hoc opere compleuerit.

ADDITIONES.

Nauar. à num. 33. Azor cap. 39. Carbo opusc. citato, Rodriquez p. 1. cap. 64.

a *Primum.*] Nau. num. 33. ex c. omnis vtriusque, de pœnit. & remiss.

Pueri

Pueri statim ac rationis vsu pollent quibusdam Ecclesiæ legibus obstringuntur, quibusdam non.

Semel in anno confessionem abstinere debent, cap. omnis vtriusque, de pœnit. & remis. Sot. d. 18. q. 1. artic. 3. Azor. lib. 7. c. 40. q. 6. Suarez d. 70. sect. 1. tit. 3.

Tenentur audire missam diebus festis, Nau. c. 21. num 1. Sylu. missa. 2. q. 1.

A vetitis cibis diebus præceptorum ieiuniorum, Venerisque & sabbati abstinere. Azor. l. c. cap. 17. Syl. ver. Ieiunium, num. 17

Subiiciuntur Ecclesiæ censuris, vide c. pueris, de delict. puer. & cap pueris, de sent. ex comm. *Si percutiant enim clericum, excommunicati sunt, absoluendi tamen ab Episcopo. Pueri dolo capaces præterea occidentes fiunt irregulares.* Maiol. de irregul. lib. 5. cap. 15. Sayr. l. 9. cap. 17. num. 30. Cou. in Cle. si furiosus, p. 3. initio num. 5. Hæc propositio est contra Sot. d. 12. & 18. aliosque docentes, pueros ante pubertatem censuris obnoxios non esse.

Ligantur legibus de sponsalibus, & matrimonio latis. Si ante expletum septennium celebrent sponsalia, rationis etiam vsu præditi, nihil agunt, c. litteris, c. accessit, de despon. impub. Nau. cap. 22. num. 29 *pro matrimonio* autem *in pueris requiritur annus 14. pro puellis 12.* Vide c. ex literis, cap. impuberes, c. continebatur, de desp. impub. Nauar. loco citato. Syluest. matrimonium. 5. num. 1. Couar. in 4. Decret. p. 2. c. 5. num 3. vnde statim ac viget in eis rationis vsus, ligantur his legibus.

Leges, quibus statim non obligantur, sunt: Lex ieiuniorum Ecclesiasticorum, quæ ne adolescentes quidem obligat ante annum 21. exactum, D. Th. 2. 2. q. 147. art. 4. ad 2. Ioan. Med. q. 9. de Ieiunio. Azor. loco cit. q. 2. c. 17. Nau. cap. 21. n. 6. & lex de quotannis sacrosancta Eucharistia in Paschate suscipienda: maturior enim ætas requiritur ad hoc excellentissimi sacramentum suscipiendum; & ita legem interpretata est consuetudo. Vide Azor. c. 41 q. 10. Suar. d. 70. sect. 1. l. c. Val. to. 4. d. 6. q. 8. p. 4. Sot. 12. quæst. 1. art. 9. vbi statuit regulam, tunc pueros hoc sacro cibo recreandos, quando prudentes, & in primis confessarius, (vbi viderint, scire pueros à malo bonum & diuinum panem à communi pane secernere) id fieri debere existimauerint. De anno nihil definitum. Azor. c. 41. loco citato, docuit, obligari pueros 10. vel 11. annos natos, si diuinum epulum à terrenis epulis secernant, & ita ferat consuetudo: Suarez loco cit. (quamuis nonnulli ad 12. alij ad 14.

&

& 15. annum obligationem differant) hanc obligationem inter 10. annum,& 14. contineri censet, & tunc vinciri pueros hac lege (ideò ferè Sot.tradit pro regula) cùm parentes, & Confessarius, perspecto idoneo eorum iudicio obligationem iam adesse iudicauerint: addit autem, Sotum sequutus, non statim velle Ecclesiam pueros obligare, cùm apti sunt, ad cœlecte conuiuium, sed post vnum aut alterum annum.

b *Venialia.*] Vide Trid.Con.sess. 14.cap. 5. at si dubites,an mortalia sint,confiteri debes. Nau.ibid.Syl.Confessio. 2.q.3. Quæstio est an teneatur confiteri, qui solis venialibus vrgetur,affirmat Syl.v.cit.1.quæst.13.Bonau. Rich. 5.d. 17.negat communis opinio probabilius cum D.Th. Scot. Dur. Maio. eadem d.vide Azorium c.39.q.3.

c *Aliquando autem tenetur homo statim.*] Vide Syl.l.c.num. 3.Nau.c.2.n.9.Sot. d.18.q.1. art. 4.Val. tr.4.d. 7.q. 8.p.4.D. Tho.q.6.art.5.addit.3.p.

d *Recensebo.*] Vide Viguer.cap 16.§ 4.v.8, & 15.de effectibus huius sacramenti agentem,D. Thom,quæst. 10. loco citato,Syluest. Confessio.2.q. 7.Sot. quæst.3.artic.1. Val.q.12. p.vnic.loco citato.

e *Nullam in hoc mundo.*] Constans est Theologorum sententia in 14.d.20.pœnas omnes huius vitæ à purgatoriis cruciatibus superari,consentiunt Patres: Aug.in Psal.37.*Grauior erit ille ignis,quàm quicquid homo pati potest in hac vita.* Greg. in 3.Psal. pœni. *Transitorium ignem omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem,&c.* Vide Sot.d.19.a.2.Bellar.lib.1. de amis.grat.& stat. peccat.c.13.& lib.2.c. 14.de purgatorio, Val. d.11.q.1.p.2.Reuelationes apud Bedam lib. 3.& 5. Hist. Anglic. apud S. Brigittam apud Carthus. in vita Christinæ mirabilis.

Animas in purgatorio à dæmonibus non vexari consentiens est Theologorum doctrina. Vide Sotum,& Bellar. loco citato; sed tamen ex quibusdam reuelationibus discimus cruciari.Vide Bedam lib. 3.cap. 19. & lib. 1.vitæ D. Bernard. c.10. Hoc quoque,ait Bellarm. l.c. fit. inter arcana,quæ suo tempore innotescent.

f *Mortificata.*] D.Thom.q.89.art.5.p.3.Sot.d.16.q.2.art.5. Val.q.6.d.7.p.3.loco cit.

g *Opera in peccato facta.*] Vocantur mortua,& non reuiuiscunt.D.Thom. Sot.artic. 9. Val.loc.cit. Pet.à Sot. lect. 9. de pœnit.

Per pœnitentiam virtutes omnes Theologicæ & infusæ; quæ

quæ per peccatum amissæ fuerant, peccatori restituuntur vide Pet. à Sot. l. c.

Resurgens à morte peccati non semper æqualem, aut maiorem gratiam consequitur, quàm peccando amisit. idem ibidem, ex communi.

De quarto præcepto Ecclesiæ. Sacrosanctam Eucharistiam ad minùs singulis annis circa festum Paschale sumito.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ descriptio.*
2 *Eucharistia quid significet.*
3 *Eucharistia in sacramento quas veritates catholicus secundum fidem recipere debeat.*

QVartum præceptum Ecclesiæ est præceptum Communionis, puta sumptionis Eucharistiæ. Est ergo breuiter considerandum, quid sit Eucharistia. Videtur autem sic posse describi † *Eucharistiam vocamus species sensibiles panis & vini, corpus & sanguinem Christi significantes, & realiter continentes.* 1

In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *species sensibiles panis & vini.* Vocamus species accidentia ipsa, quæ erant panis & vini, nempe quantitatem, odorem, saporem, colorem, quæ omnia sensu percipiuntur.

Secunda pars est, *corpus & sanguinem Christi significantes*: ista enim accidentia sunt signa quædam, corporis quidem Christi, ipsæ species Panis: sanguinis autem, ipsæ species vini signa sunt.

Tertia pars est, *realiter continentes.* Non enim illæ species habent significare tantùm corpus & sanguinem, sed etiam continent ipsa: sub speciebus enim panis realiter Christi corpus est, sub speciebus vini realiter sanguis Christi est. Totum ergo hoc, nimirum species prædictæ corpus & sanguinem Christi continentes & significantes, dicitur sacramentum Eucharistiæ.

2 † Εὐχαριστία autem idem est Græcè, quod Latinè *Gra-*

rum actio, vel si mauis, bona gratia. Hoc autem sacramentum dicitur Eucharistia, quia est vnum grande & insigne beneficium, propter quod Christo Domino perpetuas gratias agere debemus. Est autem notandum, quod † in hoc sacramento 3 Catholicus debet secundùm fidem has quatuor veritates recipere, quæ habentur ex Concil. Trid. *sess.* 13.

Prima est, sub illis speciebus, non esse post consecrationem, panis aut vini substantiam; sed omninò conuersam esse in Christi corpus & sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus, seu accidentibus panis & vini.

Secunda est, sub eisdem speciebus verè & realiter, & substantialiter esse corpus & sanguinem Christi.

Tertia est, sub vtraque specie, & sub altera tantùm esse totum Christum: verbi gratia sub speciebus panis esse totum Christum; nempe corpus & animam vnitam diuinitati. Similiter totum Christum esse sub speciebus vini.

Dices, si totus Christus est sub speciebus panis, & totus Christus sub speciebus vini, quare dicitur communiter, quòd species panis continet corpus, species vini continet sanguinem? Respondeo quodam exemplo: Cùm tu vocas famulum tuum aut amicum, hic autem venit coram te, clarum est, amicum esse coram te, & non solùm ipsum, sed ipsius vestimenta, nam vestitus venit: si ergo petam à te, tu vocasti amicum, quomodo & hîc sunt vestes? respondebis, ex vi verbi mei, quo vocaui, solus amicus adest, & quia ipse vestitus erat, ratione coniunctionis vestimentorum etiam sunt hîc vestes. Eodem ergo modo intelligas, sub speciebus panis est tantùm corpus Christi, ex virtute verborum consecrationis, quæ erant, *hoc est corpus meum*; at quia corpus est cum sanguine, & sanguis cum anima & diuinitate, fit, vt ratione concomitantiæ totus sit Christus sub speciebus panis. Similiter sub speciebus vini, ex vi verborum, sanguis est: dicitur enim, *hic est calix sanguinis mei*, tamen quia sanguis est cum corpore, & corpus cum anima, & hæc diuinitati vnita sunt, sunt & ista omnia sub illis speciebus. Quando ergo audis, sub speciebus panis esse corpus, sub speciebus vini esse sanguinem, intellige, ex vi significationis, tamen ratione concomitantiæ [a], totus Christus est sub altera specie.

Quarta est, illa accidentia panis & vini per se sunt, nec subsistunt in corpore Christi, tanquam in subiecto, sicut in pane & vino, tanquam in subiecto, ante consecrationem hærebant. In his quatuor veritatibus præcipuè innititur ratio huius sacramenti.

ADDITIONES.

Nauar.à num.45. Azor.c.41.Suar.d.70. Carb.l.c. Quid sit, vide Catech. Roman. Pet. à Sot. lect.1. Sylu. Eucharistia 1. n.1.Suar.d.42.sect.1.& 4.col.3.Val.d.6.p.1.tom.4.

a *Concomitantia.*] Vide Catechismum Romanum de Eucharistia, & Doctores.

Quare instituta est Eucharistia.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Mortem & passionem Christi repræsentat sacramentum Eucharistiæ.*

2 *Christi amoris erga nos in argumentum, institutum Eucharistiæ sacramentum.*

3 *Cibus spiritualis animæ, est Eucharistia.*

4 *Sacrificium religionis Christianæ, est Eucharistia.*

SAcramentum hoc à Christo Domino in vltima cœna institutum est, in hos quatuor præcipuos vsus.

1 Primus, vt esset memoriale quoddam mortis & passionis eius. Repræsentat autem optimè hoc sacramentum † mortem & passionem Christi: in hoc enim, quòd species panis ex vi propriæ significationis repræsentant & continent corpus vt à sanguine separatum: & species vini continent & repræsentant sanguinem à corpore separatum, mors non quæcumque, sed quæ per passionem significatur, repræsentatur. Est autem repræsentatio maxima: nam ipsamet, quæ repræsentantur seu significantur, sunt præsentia, puta, corpus & sanguis.

2 Secundus, fuit institutum in argumentum maximi, & feruentissimi amoris † Christi erga nos: discessurus enim ad Patrem ex hoc mundo, seipsum in pignus in nos amoris reliquit.

3 Tertius, fuit etiam institutum in † cibum nostrum spiritualem: vt enim corpus cibo materiali indiget, vt in vita sustenteтur, ita anima indiget cibo spirituali, vt in vita gratiæ conseruetur & augeatur. Hic cibus est ipsemet Christus Dominus sub speciebus panis & vini nobis datus.

4 Quartus, fuit institutum in † sacrificium Religionis Christianæ

stianæ: voluit enim Dominus noster nos habere sacrificium, quod Deo in remissionem peccatorum offerremus. Hoc autem noluit esse tauros, vel vitulos, vel alia huiusmodi, sed quod ipse obtulit, hoc idem voluit nos offerre. Ipse autem seipsum obtulit in cruce per passionem & mortem, & nobis etiam seipsum reliquit offerendum, sub panis tamen & vini specie. Vide quantum excedat hoc nostrum sacrificium omnia legis veteris sacrificia; in qua creatura, in nostra autem creator offertur. Hæc est oblatio munda, quam Deus Zach. 1. dicebat sibi *ab ortu Solis ad occasum*, id est, in toto mundo, offerendam. Omnia hæc quatuor in vno hoc sacramento venerabili simul continentur & coniunguntur, vt sit passionis memoriale; amoris argumentum & pignus; cibus spiritualis: & sacrificium mundum.

ADDITIONES.

De causis institutio. Eucharistiæ, Granatensis conc. 4. Fer. v. in cœna Domini. D. Thom. tres enumerat causas, explicatque diligentissimè à cap. 1. opusc. 58.

De fructibus sumptionis Eucharistiæ.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Gratiam quando Eucharistia det, & gloriam, num.* 10.
2 *Eucharistia quomodo nutriat & confortet, num.* 3. *vniatque hominem cum Christo, & homines inter se, atque ad charitatem inflammet, num.* 8. *&* 9.
4 *Peccatis à futuris quando Eucharistia præseruet.*
5 *Satiatur anima sacramento Eucharistiæ.*
6 *Gaudium & pacem dat Eucharistia animo, eiúsque perturbationes sedat. num.* 7.

MVltiplex est fructus, qui ex hoc prouenit sacramento. Primus est, viuificare. Iuxta illud Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Dat ergo vitam, quæ est per † gratiam: vnde quoties homo sine conscientia mortalis 1
peccati ad illud accedit, probabiliter & rationabiliter putans se esse in gratia, licèt verè non sit, per hoc sacramentum consequitur primam gratiam, & mortalis peccati remissionem, vt dicit S. Thom. 3. *p. q.* 79. *art.* 1.

2 Secundus est, † nutrire: sicut enim cibus corporalis nutrit corpus, augendo substantiam, & reparando quod deperditum est: sic etiam sacramentum gratiæ dat augmentum, & quod deperditum est ex feruore per venialia, reparat & renouat.

3 Tertius est † confortare. Anima enim fortis fit, & vigorem quendam acquirit, & vt tentationes vincat, & vt mundi calamitates & corporis labores fortius ferat, sicut corpus cibo fortificatur.

Quartus est, præseruare: in gratia enim suscepta conseruat
4 hominem, & à † peccatis futuris præseruat, sæpè enim homo in peccata laberetur, à quibus virtute cibi huius liberatur.

Quintus est, satiare. Anima enim Dei capax non impletur creaturis; ob id, sæpè est in appetitu homo, & ignorat quid appetat. Rursus, habet appetitus, modò horum, modò illo-
5 rum, hoc sacramentum animam † satiat.

6 Sextus est, lætificare. Dat enim pacem † & gaudium animo. O quoties homo tristatur, & patitur melancholias & angustias; ob res creatas, quæ expellerentur communione sanctissima Sacrosanctæ Eucharistiæ, si ad eam accederet.

Septimus est, sedare: vt enim dicit Cyrillus lib. 4. sup. Io. cap. 17. *sacramentum hoc sedat sæuientem membrorum legem,*
7 *& † animi perturbationes extinguit.*

8 Octauus, copulare & vnire: vnit † enim hominem cum Christo, & ipsos homines concordia quadam inter se conglutinat: nam multum valet Sacramentum hoc ad pacificandos animos inter se discordes.

9 Nonus est, inflammare. Accendit † enim deuotionem ac charitatem erga Deum, & hominem facit amore diuino feruere.

10 Vltimus est perducere, puta ad † gloriam. Dat enim in vita ista desiderium mirabile status illius beati, quem speramus, & illuc transportat corda, vt à terrenis homo separatus, verè dicat: *Ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia. Hoc legitur in oratione dominica quarta post Pascha, quæ oratio cum amoris in Deum affectu plena sit, hic integra est inserta.* Deus qui fidelium mentes vnius efficit voluntatis, da populis tuis id amare, quod præcipis, id desiderare, quod promittis, vt inter mundanas varietates, ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia. Hos & plures fructus Eucharistia facit in animabus fidelium, qui debitè ad ipsam accedere student & satagunt.

ADDI

ADDITIO.

Vide Cate. Rom. l.c. Pet. à Sot. lect. 11. Canisium de Eucharist. & Patres ibi recensitos, Conc. Trid. sess. 13. c. 2. Greg. hom. 40. in Euang. Cyr. Alex. lib. 4. in Ioan. c. 14. Vide etiam D. Thom. 3. p. q. 76. & opusc. cit. à c. 21. Suarez d. 63. Sot. d. 11. q. 2. Val. q 7. l. c. Tol. Maldon. & alios in c. 6. Ioannis.

Qualis debeat esse suscepturus Eucharistiam.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Baptizatus qui non est, non solùm suscipere, sed etiam videre sacramentum Eucharistiæ prohibetur. Catechumeno non est ministranda Eucharistia.*

2 *Pueris, amentibus, & phreneticis quando Eucharistia danda sit.*

3 *Infirmitas quæ & quando impediat Eucharistiam.*

4 *Ieiunium quale requiratur, cùm Eucharistiam quis est suscepturus.*

5 *Excommunicatio & interdictus an peccet, accedendo ad Eucharistiam.*

MVlta debet habere ille, qui competenter ad Eucharistiæ susceptionem accedere debet.

Primò, debet esse † baptizatus: nulli enim ante baptismum, etiam habenti fidem & gratiam, qualis est catechumenus, ministranda est Eucharistia, nisi post baptismum; immò nec debet vllus non baptizatus permitti videre sacramentum hoc, sed eiiciendus est, vt habet S. Thomas 3. *p. quæst.* 79. *art.* 1. 1
Potest autem ista conditio, cum aliis sequentibus, memoriæ causa, reduci ad duo carmina hæc.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & aptus,
Contritus, fassus, mundus, rectèq; paratus.

Lotus, idest, baptizatus debet esse, iam de hoc diximus.

Discretus. Debet habere iudicium rationis: vnde † pueris 2
ante annos discretionis non debet dari Eucharistia. Rursus non qualibet discretio & ratio sufficit, sed quæ sit mediocriter apta ad cognoscendum cibi huius qualitatem.

Tamen secundùm Alex. 4. *p. q.* 49. *memb.* 5. Palud. *dist.* 9. *q.* 4. Sylu. *verb. Eucharist.* 3. §. 5. non debet dari, nisi pueris iam

decimum aut duodecimum annum agentibus : nisi in aliquo citiùs vrgeat multum ratio, quod Confessariorum iudicio relinquitur : quamuis non requiratur tantus vsus rationis ad confessionem, sufficit enim annum septimum superasse, in quo frequenter tempore vsus rationis lucescere incipit, & homo peccare potest.

Rursus, neque amentibus, sicut neque pueris danda est Eucharistia, si amentes sunt à natiuitate, vt habet S. Thom. 3. *p. q.80. art. 9.* Quod si non sunt à natiuitate, sed aliquando habuerunt iudicium rationis, si, dum ipsum habebant, petierunt sacramentum hoc, aut pœnitentes fuerunt, danda est eis Eucharistia in mortis articulo, vt ibidem dicit S. Thom. & idem habetur 16. *q. 6. c. si quis.* Tamen phreneticis in mortis articulo ministranda est Eucharistia, si ante phrenesin confessi sunt aut contriti apparuerunt, aut petierunt eam, nisi sint furiosi, itavt timeatur irreuerentia aliqua sacramento inferenda.

Sanus; etiam debet esse sanus : qui suscepturus est Eucha-
3 ristiam, non tamen quæcumque † infirmitas prohibet susceptionem Eucharistiæ, sed illa, ex qua irreuerentia sacramenti timetur : vt, cum infirmus patitur frequentes vomitus aut tussim, vt probabiliter timeatur expulsio Eucharistiæ : tunc enim non est ipsi ministranda.

4 *Ieiunus.* Debet etiam esse † ieiunus, qui sumpturus est Eucharistiam, non solum à cibo, sed etiam à potu & medicina, vt sit ieiunium naturæ : qui enim aliquid horum sumpsit, nisi sit infirmus, itavt timeatur mors, non debet suscipere Eucharistiam. Nec soluitur hoc ieiunium per hoc, quod aliquando, dum aliquis lauat os, aliquid parum humoris decidit per guttur, aut cum micæ, vel particulæ cibi, quæ manent inter dentes ex cœna antecedenti, deglutiuntur : hæc enim per modum saliuæ sumuntur, nec soluunt tale ieiunium, vt dicit S. Thom. *loco citato art.* 8.

Hoc autem ieiunium incipit à media nocte diei antecedentis : vnde si quis post mediam noctem aliquid sumpsit, quamuis dormierit postea, non potest communicare illa die: si tamen ante mediam noctem sumpsit, potest communicare, licet tota nocte non dormierit, nec cibus sit digestus, vt ibid. docet S. Thomas.

Infirmis per modum viatici confertur, etiam non ieiunis, & in eadem infirmitate potest sæpe conferri, etiam non ieiunis, si per aliquot dies in eo periculo constituti, nunc eu-
dere,

dere, nunc relabi videantur, saltem per octo dies post præcedens viaticum. Ita habet Tabiena *verb. communicare*, §.48. & Armil. *v. communio*. §.18.

Aptus. Debet is, qui suscepturus est sacrosanctam Eucharistiam, esse aptum subiectum. Est autem ineptus per † excommunicationem vel interdictum. nam, qui excommunicatus est, quacumque excommunicatione, aut interdictus, peccat accedendo ad Eucharistiam, quia impeditur & ineptus est propter censuram ecclesiasticam. 5

ADDITIO.

De præparatione D. Thom. q. 80. & c. 15. 16. opusc. citat. Pet. à Sot. lect. 12. Sot. d. 12. q. 1. Val. q. 8. p. 2. 3. Suarez d. 66. Canisius loc. cit. 10. Patresque ibidem citati Rodriquez p. 1. cap. 65.

De aliis conditionibus suscipientis Eucharistiam.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Contritus & confessus necessariò debet esse ad communicandum accedens, & quando excusetur, n. seq.*
3 *Pollutio nocturna, & coniugalis actus an, & quando impediat Eucharistiæ sumptionem.*
4 *Præparatio ad Eucharistiam in quibus consistat.*
5 *Eucharistia non sunt priuandi capite damnati.*
6 *Sacerdos extra missam communicans, debet vti stola.*

ALiæ etiam sunt conditiones suscipientis Eucharistiam, quæ secundo carmine continentur.

Quarum prima est, † *contritus*: nullus enim debet accedere ad communicandum cum conscientia peccati mortalis: 1 qui enim existimat se esse in peccato mortali, & accedit ad communionem, licet vere non sit in peccato mortali, peccat mortaliter: & si habebat gratiam, perdit eam, nam ratione conscientiæ male contemnit sacramentum. Rursus, si in peccato est, debet accedere contritus, & cum pœnitentia pecca-

ti, non quòd opus sit vera contritione, sed quod saltem homo probabiliter putet se esse contritum [a], & se non esse in mortali, qui sic accedit non solum non peccat accedendo, sed consequitur peccati remissionem, vt S. Th. dicit 1. *p. q. 79. art. 1. & 2.* At verò, qui mortaliter peccauit, & nulla præparatione facta, accedit, siue recordetur peccati, siue non, mortaliter peccat, secundum omnes.

Confessus, seu *fassus*, quod idem est. Non satis est contritio in eo, qui mortaliter peccauit, ad accedendum ad communionem, sed opus est præmittere † confessionem sacra-
2. mentalem: nam qui accedit post peccatum mortale seu post conscientiam mortalis ad Eucharistiam, licet sit contritus, si non est confessus, mortaliter peccat. Hoc est contra Caiet. *verb. communio.* & Armil. *verb. communio.* §. 1. qui dixerunt, sufficere contritionem, quamuis possit homo confiteri, & sit copia Confessariorum. Sed hæc opinio iam non potest sustineri, quia oppositum statuit Conc. Trid. *sess. 13. c. 7. & can. 11.* vbi excommunicat lata sententia talem opinionem docentes, prædicantes, asserentes, & defendentes.

Est ergo necessaria confessio. Excipit vnum casum ipsum Concilium, cum non est copia Confessarij: tunc enim posset homo accedere cum sola contritione; dum tamen, cum primum habuerit copiam confessariorum, confiteatur, quæ exceptio, secundum Doctores, intelligitur, cum necessitas adest communionis. Vnde in his casibus [b] potest hoc contingere.

Primus est, cum vrget articulus mortis, tunc si sacerdos solus esset in templo, quod vndique comburitur, nec spes esset salutis, licet esset in peccato, seu conscientiam haberet peccati, posset per contritionem se disponere, & accedere ad Sacrarium, & communicare, idemque in similibus casibus mortis fiet, si absit sacerdos.

Secundus, cùm est necessitas exequendi officium diuinum: v. g. est Parochus, qui habet conscientiam mortalis peccati, tamen non habet præsentem Confessarium, &, si expectet, populus priuabitur sacro in die aliquo solemni, tunc potest celebrare cum contritione, & post Confessarium adire, cum copia fuerit.

Tertius est, cum aliquis contrahit infamiam, si non communicet: v. g. aliquis est monachus, qui habet reseruatum casum Prouinciali absenti, tunc tamen occurrit dies solemnis, in quo omnes communicant monachi, si iste desit, infamiam contrahit, potest cum contritione accedere.

Quartus est, cum est necessitas præcepti: v. g. occurrit dies,

dies, in quo tenetur excommunicare de præcepto, nec habet Confessarium, cui aliquem casum reseruatum communicet, tunc cum contritione potest accedere. Sed Soto 4. *d.* 18. *ar.* 4. limitat hoc, cùm scandalum aut infamia sequitur, si non communicat: aliàs debet seruare præceptum præmittendi confessionem, quod fortius est, cum sit diuinum, quam illo die communicare, quod est ecclesiasticum.

Quintus est, cum est in actu communionis: vt sacerdos, qui post sacrum inceptum recordatur peccati, debet continuare cum contritione. Similiter laicus, qui iam est ad altare, vt communicet, non debet se à loco communionis remouere, si alicuius peccati recordatur, sed communicare, & postea confiteri, vt dicunt Soto *loco allegato*, & Ledesma 4. *q.* 21. *art.* 4. In his casibus reputatur esse inopia confessarij, & in aliis his similibus. Extra hos præmittenda est confessio.

Mundus, debet etiam suscepturus Eucharistiam accedere mundus, idest non † pollutus: qui enim illa antecedente no- 5
ste passus est pollutionem [c], non debet accedere die illo ad communionem. Tamen vt hoc percipiatur, aduerte pollutionem posse esse triplicem.

Aliqua est peccatum mortale, cum fit in vigilia, aut in somnis, tamen homo procurauit illam vescendo cibis hac intentione, vel alia mala causa, & tunc, si ante communionem homo pœniteat & confiteatur, non est peccatum mortale accedere, quamuis sit veniale, ne aliqua deuotio magna, aut aliqua causa necessaria excuset.

Aliqua est veniale peccatum, vt cum ex negligentia aliqua veniali se polluit in somnis aut in vigilia, sed contra voluntatem, licet homo aliquam delectatiunculam imperfectam habeat: & tunc nulla est culpa accedere ad sacram communionem, sed melius est non accedere, nisi sit aliqua causa rationabilis communicandi, puta, cum homo deuotionem habet celebrandi quotidie, aut illo die communicandi, aut est tempus præcepti, aut quid simile, tunc enim melius facit communicatio.

Aliqua est sine omni peccato, vt actus coniugalis [d], & pollutio nocturna, non præcedente causa culpabili, & tunc non impedit communionem ex necessitate: cum tamen potest differri communio, nec est aliqua necessitas, nec causa particularis, vt illo die fiat communio, melius est differre. Debent tamen coniugati abstinere, ex decentia, aliquo tempore ante communionem, & ita consulitur, *de consecratio. c. omnis homo,* tribus, quatuor, aut octo diebus abstineant. Ita est intelligenda

genda ista conditio. Vide Petrum de Paludan. *dist.9. quæst.*
Recteque paratus. Hæc est vltima conditio suscepturi, vt conuenienter acccedat, & totum fructum percipiat Eucharistiæ, vt sit recte paratus. Hæc † præparatio, vltra dicta, consistit in tribus.
4
Primò, in fide, debet enim accedere cum fide, qua credat huius mysterij excellentiam, & discernat cibum hunc spiritualem è cibis communibus.

Secundò, in iudicio, vt conscienriam examinet etiam venialium peccatorum, licet hoc non sit necessarium, & vt mundetur à macula, etiam veniali, si fieri possit antequam accedat: saltem doleat de omni culpa & imperfectione sua.

Tertiò, cum reuerentia & amore accedat; reuerentia, quia Christum sumpturus accedit; amore, quia summum ab eo recepturus beneficium venit: & quantum fieri poterit, non diuagetur, sed actualiter consideret; licet, si aliquando diuagetur, non priuetur gratia habituali, quæ in sacramento datur, vt dicit S. Thom. *3.p.q.79.art.8.*

Ex his sequitur, quod cum isti, qui capite damnantur, omnes has conditiones habere possint, non est, cur † Eucharistia
5 priuentur, & optime fieret, si in locis, in quibus non est talis consuetudo, ea introduceretur deinceps: nam in antiquis canonibus hoc habetur præceptum, vt patet *13.q.2. can. quæsitum, & c. super eo, de hæret. in 6.*

6 Quando † Sacerdos extra missam [e] sumit Eucharistiam, debet esse cum stola, *can. Ecclesiasticam, dist. 23.*

ADDITIONES.

a *Putet se esse contritum.*] Vide Val.q.9.p.3. Suar.d.63.sect.2. & d.66.sect.5. ex communi id probantem.

b *Vnde in his casibus.*] Vide Sotum d.12.q.1. art.4. Val.l.c. Suarez d.66.4.sect.

c *Pollutionem.*] Vide D.Thom. q.80.art.7.l.c. Suar.d.68.

d *Actus coniugalis.*] Vide D.Th.4.d.32.q.1.ad 1. Lopez p.1. c.80. Armil.v.Debitum n.18. cap. si dicat 33.q.3. Victor.n.81. Suar.l.c.sect.2.B.Med.l.1.c.14.§.42.

e *Quando sacerdos extra missam.*] V.l.2.c.3.v. Dum sacerdos.

De administrante Eucharistiam.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Sacerdos & Diaconus Eucharistiam quando ministrare possit.* *Excommunicatio Papalis in Religiosos communionem dantes*

dantes sine licentia.

2 *Pascha in die quisque communicare debet in sua parochia nisi licentiam habeat curati.*

3 *Eucharistiæ minister in quibus delinquere possit, cum n. seq.*

4 *Excomm. in administrantes Eucharistiã in vtraque specie.*

5 *Concubinariis, Vsurariis, histrionibus publicis, necnon peccatoribus occultis, quomodo sit neganda Eucharistia.*

6 *Infirmo Eucharistiam ostendere ad adorandum, & quando sufficiat.*

MInister Eucharistiæ, qui alios est communicaturus, debet esse † sacerdos, vt habetur *can. peruenit, de consecrat.* 1
d. 2. quamuis, ex necessitate, possit ministrare diaconus de licentia Curati, si adsit, & absque ea, si non adsit, vt habetur *d.* 83. *can. diaconos.* Nec sufficit, quòd sit sacerdos: sed debet esse Curatus, & habens iurisdictionem super illum, quem communicat, aut de licentia curati, vel habentis iurisdictionèm: aliàs non potest communicare, etiam extra tempus præcepti, & si religiosus est, incurrit excommunicationem Papalem latam per *clement. Religiosi* [a], *de priuilegiis.* Iam tamen multi religiosi habent à Papa hanc facultatem vt Dominicani, & Franciscani à Leone: nostra etiam Societas IESV habet similem facultatem: tamen in die † Paschæ debet quisque communicare 2
in sua parochia; nisi licentiam habeat Curati: & facultates concessæ procedunt de aliis cõmunionibus extra diem hunc.

Minister † autem in multis potest delinquere. 3

Primò, si ministrat Eucharistiam sub vtraque specie, in locis in quibus non dispensauit summus Pontifex, hoc enim est prohibitum in Concil. Constantiensi *sess.* 13. sub pœna † 4
excommunicationis.

Secundò, si ministret Eucharistiam infantibus ante vsum rationis.

Tertiò, si ministret amentibus, extra mortis articulum, immò nec his tunc ministrare debet, nisi habuerint aliquando iudicium rationis, vt superius dictum est.

Quartò, si ministret infirmis, in quibus est probabile periculum vomitus aut irreuerentiæ, vt superiùs dictum est.

Quintò, si ministret excommunicatis, etiam minori excommunicatione, scienter: si verò ignoranter facit, excusatur à peccato, nisi ignorantia sit crassa, quando nulla præmittitur diligentia, & timetur an qui accedit, sit excommunicatus.

Sextò [b], si ministret publicis peccatoribus, ante pœnitentiam publicam & manifestam, vt, publicis † concubinariis, 5
vsura

vsurariis, histrionibus,& similibus:his enim neganda est Eucharistia,nisi pœniteant,& ita sit nota pœnitentia, vt notum est crimen:ita prohibetur *de consecr. distinct. secunda,cap. pro dilectione* : quamuis occultè posset eis dari Eucharistia, post pœnitentiam secretam,sed non publicè. Occultis verò peccatoribus,si in publico petant,danda est eis Eucharistia, vt habet S.Thom. 3.*p.q.* 80.*art.*6.exemplo Domini, qui suum corpus Iudæ occulto peccatori nõ denegauit coram aliis:at verò, si in occulto petant, communis est sententia, quòd debet eis negari.Ita tenet Alex.4.*q. p.*49.*mem.*1.& Dur. *dist.* 9. *quæst.*5. S.Thom.4.*dist.*9.*art.* 5.*q.*1. & licèt aliqui aliter sentiant, securior est opinio communis.

Septimò, peccat etiam minister, si sua culpabili negligentia, infirmus decedit è vita sine communione: vbi abusus
6 quorundam est reprehendendus, qui † infirmo satis esse putant,si ei corpus Domini ostendatur adorandum : in quo errant : debent enim manducandum dare, nisi causa legitima excuset: vt,quia vomitus timetur,aut illud deglutire non potest: semper enim sacramentum disposito dat gradum gratiæ ex opere operato citra deuotionem receptionis,quo priuatur, qui realiter sacramentum non accipit.

ADDITIONES.

Vide quæ lib.2.cap.28. Pet.à Sot. lect.13. D.Thom.q.81. Suarez d. 72.

a *Religiosi.*] Vide Azor.c.41.q.7.

b *Sextò.*] Vide obseruata lib.3.c.28.

De obligatione communionis.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Eucharistia,seu communionis præceptum,an obliget sub peccato mortali,& quando & quomodo differat à præcepto confessionis, num.*2.*& seq.*

3 *Confessus semel in anno,quando teneatur confiteri etiam in Paschate.*

4 *Eucharistiam qui non sumpsit ex præcepto, vtrum transacto communionis tempore teneatur sumere, an solum mortaliter peccauerit.*

5 *Mortis in articulo an quis obligetur communicare.*

Præce

PRæceptum [a] hoc † communionis obligat ſub peccato 1
mortali: habetur autem hoc præceptum *cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœn. & remiſſ.* Obligat autem ſemel in anno, & in die Paſchæ, niſi Confeſſarius aliter expedire iudicauerit. Per diem Paſchæ, declarauit Eugenius in bulla, cuius meminit Syluest. *Eucharistia* .§.1. à feria quinta, quæ dicitur in cœna Domini, ſeu à die Iouis ſancti, in diem octauum poſt Paſcha. Iam conſuetudo obtinet ferè vbique, vt incipiat à die Palmarum, & in aliquibus locis per totam Quadrageſimam.

Aduertendum tamen, hoc præceptum † in duobus differ- 2
re à præceptis confeſſionis. Primum eſt, quòd hoc communionis præceptum debet ſtatuto tempore impleri, adeò quod ſi quis ſæpè intra annum communicet, tenetur tamen communicare in die Paſchæ ad ſenſum expoſitum: at verò qui ſemel in anno † confitetur quocumque anni tempore, non 3
amplius illo anno tenetur confiteri, niſi poſteà mortaliter peccet, & velit communicare. Tunc ratione communionis præmittenda eſt confeſſio peccatorum: in hoc omnes conueniunt.

Alterum eſt, qui † tempore ſtatuto non communicat, pec- 4
cat quidem, ſed iam non tenetur communicare pro illo anno: ſicut, qui non audiuit ſacrum in die Dominico, non tenetur audire die lunæ, neque, qui ſoluit diem ieiunij ex præcepto, tenetur alio die ieiunare: ſed peccat, niſi iuſta excuſetur cauſa. Ita dicit Ant. *par.2.tr.8.c.9.§.3.* & Syl. *verbo Eucharistia 3.§.15.* Tabien. *verbo communicare §.7.* Medina *quæſt. de confeſſione.* Soto *4.diſt.18.q.1.art.4.* quamuis Nauar. [b] *c.21. ſum.num.46.* contrarium teneat. At verò, qui non eſt confeſſus toto vno anno, ſemper obligatus manet confiteri: & peccat denouo, quoties occurrit commoda confitendi occaſio. Ita habent Soto & Medina *locis citatis*: licèt Syluest. *loco citato* & Anton. *3.p.tit.14.c.19.§.3.* teneant idem eſſe de confeſſione dicendum quod de Euchariſtia diximus, videlicet omiſſa confeſſione vno anno, ad eam ſub peccato faciendam quamprimùm poterit, non teneri, ſed contrarium eſt probabilius, vt aliàs probauimus, *3.p.q.80.art.11.*

At verò præter hoc tempus eſt aliud etiam ad communionem obligans, puta in infirmitate quando timetur probabiliter mors, qui dicitur † mortis articulus [c]: tunc enim obliga- 5
tur cōmunicare, vt habetur *26.q.6.c. de iis.* ex Concil. Nicen. vbi dicitur, legem antiquam eſſe, communicare in mortis articulo, & ita habet conſuetudo Eccleſiæ: quamuis Palud. *4. d.9.*

d.9.q.1. dicat, si paulo ante communicauit, non obligari su mortali, iterum tunc communicare:& probabile hoc est.

ADDITIONES.

a *Præceptum.*] Nau.num.45. Eugenius 4.octo præcedentes & octo consequentes dies per diem Paschatis significari de clarauit,ita Nau.l.c.Azor.q.2.l.c.ex Sylu.Maior. Caiet. Sua d.70.sect.2.

b *Quamuis Nau.*] Cum Nauar.sentiunt Carb.cap.4.de E charistia,Graffius lib.2.c.18.num.25.Suar. Azor. quæst.5.l Palud.4.d.12.quæst.1.art.5. Maior.4.d.17. quæst.2. Hæc T leti sententia placuit B. Med.l. c.§. 42. Fumo, v. Commun num.6.Ioan.Med.quæst.14.de Confess. Val.d.6. quæst.8.p Angles de confess. part. 221. Idem multi affirmant de ann confessione prætermissa,quæ opinio Azor.c.39.q.8.probab lior videtur.

c *Mortis articulus.*]Vide quæ lib.3. cap.30. significaui Suarez quoque d.69.sect.3.Pet.à Sot.lect.8. Val.q.4.l.c.En Rodriq.p.1.summæ c.59.

Lex Ecclesiæ annuam Confessionem & Communion præcipiens generatim loquitur: consuetudo tamen rec obtinuit,vt pueri priùs confessionis,quàm communionis le obligentur:vide Azor.c.40.q.6.& c.41.q.10.

De frequentia communicandi.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Eucharistiæ præceptum quoties in anno obliget.*

2 *Eucharistiam frequenter sumere, an sit laudabile,& v & præsertim laicis num.3.*

PLura dixi de hac materia *super 3.p.* S.Thom.*q.80.ar* At verò eorum breuis resolutio in aliquibus his con sionibus consistit.

1 Prima, † nullus de præcepto, & sub mortali tenetur c municare vltra tempus prędictum in capite præcedenti. O quidem frequentior præcipiebatur communio: puta, t anno, vt habetur *de consecr.d.2.cap.& si non frequentius* Paschate,Pentecoste,& Natali:at modò præceptum est s in anno, prædicto tempore communicandi.

Secunda, † laudabilis & multùm vtilis eſt communio fre- 2
entior,& magis aſsidua.

Hoc primò probatur ex eo, quòd Euchariſtia inſtituta eſt cibum ſpiritualem: cibus autem frequens debet eſſe.

Secundò, quia eſt continua indigentia: datur enim Euchariſtia in venialium peccatorum remiſsionem, quæ ferrem charitatis remittunt, & in præſeruationem à mortali ccato: homo autem frequenter incidit in venialia, & conuò indiget præſeruari à peccato in gratia recepta conuari.

Tertiò ex fructu multiplici, qui prouenit ex communio,de quo ſuprà diximus. Hoc tamen præcipuè debet indue homines ad frequentiam huius ſanctiſsimi Sacramenti, òd experimur multos variis peccatis, & grauiſsimis irreti,ex frequenti communione ſic eſſe ad Dominum conſos,vt nunquam vel parum in vita peccaſſe videantur.

Tertia, † non eadem frequentia omnibus eſt conſulenda, 3
ſertim laicis:ſunt enim quidam, qui non multùm pollent nitione & diſcretione, qua ſacramenti dignitatem peent, vt ruſtici,& ſerui, & alij huiuſmodi:& his ſufficeret gulis menſibus ſemel communicare, donec magis à Deo donum intellectus, & ſapientiæ illuminarentur. Alij maiudicio & ſagacitate res diuinas callent, ſed cura domus, familiæ, & negotiis ſecularibus occupati, non poſſunt ita ntem habere à cogitationibus terrenis alienatam: & his ficeret ſingulis quindenis communicare. *Alij,licèt occupati otiis, non tamen tantum diſtrahuntur,vt ſcholaſtici,& alij am coniugati: & his eſſet expediens ſingulis communicare minicis.* Frequentior communio non eſt in vniuerſali conenda, ſed remittendum hoc eſt ad iudicium Confeſſarion: qui interius, & exterius conſiderabunt diligenter,quid particulari cuique ſit magis expediens. De communionis quentia eſt ſingularis canon Aug. *de conſecrat. diſt.2. cap. tidie.*vbi ſic habetur. *Quotidie communicare,nec lando,nec upero:at ſingulis tamen Dominicis communicare,ſuadeo,& hementer exhortor.*

*Porrò in officio paruo B. Virginis adiicitur præceptis Eccleſiæ vnum.*Diebus ab Eccleſia interdictis nuptias non celebra-Sed de hoc auctor *lib.7.cap.19.n.4.* quod tamen hic notare um eſt, vt præceptum hoc Eccleſiæ non contemnendum iudicarem, nec tam facile in eo diſpenſandum.

ADDITOINES.

Vide D. Thom. q. 80. artic. 10. 11. Suar. dist. 96. sect. 4. Pet. à Sot. lect. 9. Val. loco citato. Sot. dist. 12. quæst. 1. articulo 10. De frequenti vsu sanctissimæ Eucharistiæ, pium & doctum habemus libellum Christophori Madridij Soc. IESV.

Notandum ex Pet. à Sot. loc. cit. Qui sæpius accedit ad sacram mensam, discutiat diligentissimè, an ex frequenti vsu proficiat, vel non: si se proficere non agnoscit, verendum est, ne indignus accedat: sed vbi est vera animi deliberatio, verum criminum odium, virtutumque desiderium, sumendum est diuinum epulum, quia enim, ait Ambros. *quotidie peccamus, medicina quotidie sumenda est.*

Dominicus Sot. loco cit. col. 8. sæcularibus probitate & modestia præstantibus concedit, vt semel in hebdomada sacrosancta Christi carne & sanguine reficiantur: crebriorem vsum nullatenus concederet.

De decimis. Decimarum secundum regionis morem iis quibus debentur, ritè persolutio.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Decimarum solutio, quæ est præceptum Ecclesiæ, quomodò dicatur partim de iure diuino, & partim positiuo, n. 3.*
2 *Decimarum origo.*
4 *Decimæ prædiales, personales, & mixtæ quæ.*
5 *Decimas soluere obligatur homo sub peccato mortali, & quando & vbi, & an deductis expensis.*
6 *Excommunicatio Episcopalis in religiosos proferentes aliqua vt deterreant audientes à decimarum solutione.*

1 VLtimum Ecclesiæ præceptum est, de solutione † decimarum, quod habetur *cap. tua nobis, de decimis, & in aliis canonibus.* Vide S. Tho. 2. 2. *quæst.* 87. & Summistas *verb. decima.*

In cuius declarationem aduerte primò ex *Leuit.* 23. quòd Dominus, ex duodecim tribubus, quibus continebatur totus populus Iudaicus, elegit vnam, puta, Leuiticam, ex qua sibi ministros faceret: & quia hi occupati diuino mysterio non pote

poterant vacare agriculturæ, præcepit aliis tribubus, vt ex his fructibus terræ, quos ipsæ colligerent, singuli darent † decimam partem in sustentationem huius tribus, quæ occupata erat diuino ministerio in templo: & hæc quota dicebatur decima. 2

Quod præceptum fuit iudiciale, & cessauit cum illa lege: tamen quia in noua lege sunt etiam ministri diuino cultui intenti, Pontifices instituerunt, vt eædem decimæ soluerentur in sustentationem ministrorum. Vnde aduerte [a], quod solutio † decimarum partim est de iure diuino, nimirum, quantum ad hoc, quod alantur ministri, & alij ipsos sustentent, 3
immo est de iure naturæ, *dignus est enim operarius mercede sua.* Tamen, quantum ad quotam partem, quòd sit decima, non octaua, aut vndecima, aut alia, hoc est de iure positiuo Ecclesiastico in noua lege: in antiqua enim erat de iure diuino: nam Deus assignauit, tantam partem esse contribuendam.

Aduerte secundò, tres esse species [b] † decimarum: quædam 4
sunt prædiales, quæ proueniunt ex terræ fructibus, oleo, frumento, vino, & aliis huiusmodi: & has solùm soluebant Iudæi. Quædam sunt personales, quæ soluuntur ex fructibus, quos homo facit sua industria, vt ex venatione, negotiatione, & aliis actibus. Quædam sunt mistæ, quæ partem ex vno, partem ex altero habent: vt decimæ ex fœtura animalium, quæ ex terra pascuntur, & tamen industria humana opus est. Et hæ soluuntur in lege noua, licet non omnes in omnibus locis.

Aduerte tertiò, obligari hominem sub peccato mortali, soluere † decimas, secundùm omnes Doctores, tamen hoc 5
intelligendum est, vt dicit Caiet. *ver. decima*, vbi est consuetudo soluendi, debent solui: & hoc tenet Sylu. *ver. decima*, [...] quod decimæ debentur ex fructibus, non deductis expen[sis], nec his, quæ homo seminauit, vel opposuit, sed ex eo toto, [qu]od homo colligit, decima est soluenda: vbi verò non est [co]nsuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, dummodo [pa]rochus habeat suam sustentationem, alias tenentur parochiani ipsum alere. Vbi etiam est consuetudo soluendi, non [ten]etur homo soluere, si is, cui debentur, remittat. In multis [loc]is, præsertim Italiæ, non est consuetudo soluendi. Aliqui [dic]unt, quia à principio fuit extracta decima. Quicquid sit, in [his] locis non obligantur homines soluere: & breuiter dicen[dum,] consuetudo seruanda est, etiam de quota, donec aliud per [maio]res disponatur.

Aduerte quartò, ex *Clement. cupientes, de pœnis*, quod est † 6

excommunicatio lata contra eos, qui in concione aliquid dicunt, hac intentione, vt auertant animos fidelium à solutione decimarum: sed hæc excommunicatio non est contra omnes concionatores, sed contra solos religiosos, & ipso facto incurritur: non tamen est Papæ reseruata, sed potest ab Episcopo absolui. Hæc pauca de decimis sufficiant, plura non puto Confessario necessaria esse.

ADDITIONES.

Vide Carbo. l. 2. Nau. à num. 28. Azor. c. 23. De decimis D. Tho. 2. 2. q. 87. Caiet. ibid. Sot. l. 9. q. 4. art. 1. Cou. lib. 1. var. resol. c. 17. Bellarm. tom. 2. lib. 1. c. 24. de Clericis, Val. tom. 3. d. 6. q. 5. Rodriq. p. 1. c. 87.

De primitiis, & decimis legis veteris Sigon. lib. 4. c. 15. de rep. Heb. vide D. Hier. in Ezech. & Philo. Iud. lib. de præmiis & honoribus sacerdotum.

Abraham ante Mosis legem, quatuor regibus bello deuictis Melchisedecho Regi, & Sacerdoti decimas ex hostium spoliis in Dei cultum Sacerdotumque vsum obtulit. Vide Gen. 14. Pererium & Oleastrum in idem caput. Azor. loc. cit. q. 2. D. Th. lect. 1. in c. 7. Epistolæ ad Hebr. Sed decimas soluere ante legem, consilium fuisse quidam tradunt: vide Hug. Vict. ... c. 3. & 4. de Sacram. D. Th. l. c. sic ait; Quòd aliquid offeratur Deo in recognitionem creationis & dominij, naturale est: quòd vitulus & hædus, hoc est ceremoniale: similiter de iure naturali est, quòd ministri seruientes Deo sustententur à populo, &c. sed determinatio huius partis, est per legem Leuit. 27.

Apud Ethnicos legimus diis impiè cultis decimas persolui solitas fuisse: Herculi de diuitum bonis Romani decimas soluere consueuere. Cicer. lib. 3. de nat. deorum: *Arabes thuriferam Arabiam incolentes collecti thuris decimas Deo soluebant.* Plin. lib. 12. cap. 14. *Crœsus Cyro consilium dat* apud Herod. lib. ... *ex hircis omnibus Ioui decima offeratur.*

a *Aduerte.*] D. Thom. l. c. Quodlib. 2. q. 4. n. 8. ni fallor. Caiet. Sot. Nau. num. 38. Couar. Bellarm. Valent. loco citato, Sylu. Decima, num. 9. *affirmant ministros Ecclesiæ iure diuino* (& etiam naturali) *nutriendos & sustentandos esse*, quotam verò partem Ecclesiastico iure præscriptam: vnde erronea censetur Gloss. opinio, Anchar. Archid. in cap. de decimis libro ... Innocent. Ioan. Andr. Abb. & aliorum sacri iuris peritorum sententia existimantium quotam esse diuini iuris: quam tamen

tamen Theologos reprehendentes, certam putant. Azor.q.4. controuersiam dirimens Theologos sequitur.

b *Tres species.*] Nau num.29.Azor.q.3.Host.in summa.§.3. tit.de Decimis.

Quæstio est, Vtrum decima res profana sit, vel sacra. Vna est omnium opinio, fructus, qui colliguntur, temporarios esse, ius vero ad eos percipiendos spirituale, Azor. q. 7. l. c. ex Abba.c.ad hæc, de Decimis, num.2.

De indulgentiis. Quid sit indulgentia.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Indulgentiæ descriptio.*

2 *Peccato pro mortali & veniali, homo quomodo incurrat culpam & reatum pœnæ: & remissa culpa, quomodo remittatur etiam pœna, num.3.*

4 *Opera bona iusti hominis, & in gratia existentis, sunt meritoria & satisfactoria, tam pro se quàm pro aliis, num.5.*

6 *Opera bona iustorum satisfactoria quæ redundant, prosunt aliis.*

7 *Indulgentia, quomodo dicatur dispensatio thesauri Ecclesiæ.*

8 *Indulgentiæ sunt vtiles, & prosunt fidelibus, qui conuenienter eis vtuntur.*

POst completam materiam de pœnitentia, quam per multos libros & capita digessimus, sequitur materia quædam multùm ipsi annexa, puta, de indulgentiis: nam pœna, quæ sæpè per pœnitentiam non aufertur, per indulgentiam relaxatur. Primùm ergo discutiendum est, quid sit indulgentia. videtur autem sic posse describi †, est *remissio pœnæ temporalis pro actualibus peccatis debitæ extra sacramentum facta ex thesauri Ecclesiastici dispensatione.* Pro cuius explicatione aliquot sunt notanda fundamenta. 1

Primum ª est, homo † pro peccato incurrit culpam & reatum pœnæ: quamuis non eodem modo in peccato mortali, & veniali. Explico: Cum homo peccat mortaliter, incurrit culpam, quæ consistit in hoc, quòd perdit amicitiam Dei, & contrahit inimicitiam eius: perdit amorem, & acquirit odium: incurrit etiam pœnam. nam propter hanc culpam fit obligatus pœnæ sempiternæ infernalis ignis post mortem temporalem. At cum homo venialiter peccat, quamuis sit in 2

gratia, contrahit quandam culpam, sed multo minorem: non enim fit inimicus, neque perdit amicitiam, sed remittitur feruor amicitiæ, vt non cum tanto feruore & intentione charitatis amet Deum, sicut amabat sine tali culpa. Contrahit etiam reatum pœnæ, sed non æternæ: sed temporalis, in hoc mundo per pœnitentiam, & satisfactionem soluendæ, in Purgatorio post obitum. Est ergo in peccato tam mortali, quàm veniali, tam culpa, quàm pœna.

3 Aduerte ergo, quòd † non quoties remittitur homini culpa, remittitur etiam tota pœna, sed sæpè remittitur culpa & pars pœnæ tantùm. In primis, cùm alicui remittitur peccatum mortale, tunc culpa tota deletur, & remittitur etiam pœna æterna, quantùm ad hoc, quòd non manet obligatus ad æternam pœnam: tamen manet illa pœna commutata in temporalem in hoc mundo aut in Purgatorio soluendam. Similiter etiam aliquando remittitur culpa venialis, non tamen tota pœna, sicut per aquam benedictam remittuntur venialia, quantùm ad culpam, non tamen quantum ad totam pœnam, quamuis, quoties culpa remittitur, pars pœnæ remittatur.

Aliquando autem tota remittitur, vt in baptismo, in quo omnia peccata, & quantùm ad culpam, & quantum ad totam pœnam, remittuntur. Et similiter, cùm aliquis vehementi quadam contritione, & deuotione accedit ad Sacramentum pœnitentiæ, aut ad aliud sacramentum: tunc enim pro quantitate talis deuotionis & contritionis, minuitur etiam quantitas pœnæ debitæ.

4 Sit secundum [b] fundamentum: † opera bona iusti hominis & in gratia existentis duo habent, & sunt meritoria, & sunt satisfactoria. Meritoria quidem vitæ æternæ, & augmenti gratiæ: nam iusto, per bona opera eius, gratiæ augmentum datur, per quod meretur, vt post mortem maior ei detur gloria essentialis: sunt etiam eadem opera satisfactoria pro pœnis, quas debet pro mortalibus iam remissis quoad culpam, & non quoad pœnam totam, & etiam pro venialibus. Vnde pro quantitate operum, minuitur etiam quantitas pœnæ temporalis debitæ, & fit satisfactio.

5 Est autem vnum † discrimen inter meritum, & satisfactionem hanc, quod nullus iustus potest per sua opera mereri alteri homini gratiam [c], sicut meretur sibi: gratia enim non datur à Deo vllis, nisi per opera ipsiusmet gratiam accepturi; quamuis iustus aliquando impetret à Deo, vt det alteri huiusmodi opera, per quæ consequatur gratiam, tamen non meretur de condigno alteri gratiam. Solus Christus Domi-nu

us est, qui omnibus nobis meruit gratiam: gratia enim omini data ex merito Christi est. Ob id dicitur Ioann. 1. *abitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vniniti à patre, plenum gratiæ.* At verò vnus Iustus potest pro tero satisfacere d, quoad pœnam, sicut pro se: ver. gr. si Petus ieiunat pro Paulo, remittit Deus pœnam, quam debet aulus, ac si ipse ieiunaret. Meritum ergo non communicatur b vno in alterum, sed sola satisfactio.

Tertium sit fundamentum e. † Multi sunt isti, qui ob nul- 6
aut paucissima, eaque venialia peccata, quæ committunt, nullius aut paucæ sunt pœnæ debitores, & in his redunt satisfactio, quia illorum bona opera sunt satisfactoria: meri, quia non debent pœnam, satisfactione non indigent, t non tanta satisfactione, quia maiora sunt opera, quàm na debita. Quod hoc ita sit, habemus ex scriptura Iob 6. *inam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calitas quam patior, quasi arena maris, hæc grauior appareret.* Habemus etiam hoc in capite nostro Christo, qui nullum catum fecit, & tamen opera ipsius satisfactoria erant pœnis infinitis. Habemus & in beatissima Virgine Ma, quæ nullum habuit neque originale neque actuale pecm, & tamen opera eius fuerunt maiora omnibus aliis ribus omnium iustorum, præter Christum. Habemus c in Apostolis, in Martyribus, & in multis, immò ferè nibus iustis.

Aduerte tamen, quòd quamuis ista satisfactio non prorit ipsis: tamen non periit, sed prodest nobis omnibus ccatoribus, qui satisfactione indigemus. Dices, quomodo c esse potest? Dico hoc fieri, quia vt habetur ad Rom. 12. *lti vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter altemembra.* Ratione ergo vnionis, quòd vnus est, alteri mmunicatur, cum ille non indiget, & quia etiam ratione tiæ cognati sumus, bona autem vnius in hæredes eiusdem nationis transeunt: satisfactiò autem Christi prodest, a ipse caput est, à quo virtus solet in membra diffundi. nnes ergo istæ satisfactiones Christi, & omnium iustorum rimò Abel, vsque ad vltimum, conseruatæ sunt & repositæ sto corpore Ecclesiæ, vt ex ipsis fiat in indigentia membra mmunicatio, & tales satisfactiones dicuntur, Thesaurus clesiæ militantis, qui quidem infinitus est: nam sola Chriatisfactio infinita fuit.

t quartum fundamentũ f, † In Eccl. est potestas dispensan- 7
hunc thesaurũ membris indigetibus, frustra enim diceretur

esse thesaurus, si non esset clauis aperiens & potestas distribuens. Hæc residet in capite & vicario Christi: potest hic dare & dispensare thesaurum. Quoties ergo mihi, tibi, vel aliis dat ex hoc thesauro, vt pro nostris debitis, pœnis satisfaciamus, tunc talis dispensatio dicitur indulgentia. Vnde Catholicus debet, secundum fidem, confiteri & asserere has tres veritates.

Prima est, esse hunc thesaurum infinitum satisfactionum Christi & Sanctorum in Ecclesia: ita determinatur *in extrau. vnigenitus*, à Clemente VI.

Secunda est, esse hanc potestatem in Ecclesia, dispensandi membris hunc thesaurum. Hæc determinatur in Concilio Trid. *sess.* 25.

8 Tertia est, esse vtiles † indulgentias, & prodesse fidelibus, qui conuenienter eis vtuntur: ita determinatur in Concilio Lateran. Viennens. Basiliens. Ex supradictis facile est definitionem indulgentiæ intelligere, quæ superius posita est, cuius singulæ partes in sequenti capite exponuntur.

ADDITIONES.

De Indulgentia Pet. à Sot. de Inst. Sacerd. Sot. 4. d. 21. q. 2. Nau. in §. in Leuitico de Iubil. Angles in 4. p. 2. Vict. c. 16. §. 6. vers. 19. Val. to. 4. d. 7. q. 20. Caiet. opusc. tract. 15. 16. Roff. contra Lutherum ab art. 17. Adr. 3. de clauibus. Cor. in indul. Michaël à Med. Summistæ v. Indulgentia. D. Th. add. ad 3. p. q. 25. Io. Bapt. Paulianus, Rutilius, Benzonius de Iubil. Bellar. libros duos eruditissimos edidit de indulgentiis mira perspicuitate conscriptos. Vide Schol. 4. d. 21. vide etiam Rodriquez p. 1. c. 184. vide de Iubilæo, & Aug. Pientinum de Iubilæo.

a *Primum.*] Vide Sot. d. 19. q. 1.

b *Sit secundum.*] Vide Vig. v. 20. Bellarm. lib. 1. c. 2. Sot. l. c. q. 2. art. 1.

c *Mereri alteri homini gratiam.*] Lege notata lib. 3. c. 11. in fine. D. Th. add. ad 3. p. q. 13. art. 2. docuit alterum alteri per accidens, augmentum gratiæ per bona opera mereri.

Opus qua parte est meritorium, non posse alteri applicari probat Bell. l. c.

d *Pro altero satisfacere.*] D. Th. art. 2. l. c. vide lib. 3. l. c. Sot. q. 2. art. 4. l. c.

e *Tertium fundamentum.*] D. Th. l. c. q. 35. art. 1. Val. p. 1. Vig. l. c. Bell. l. 1. c. 2.

f *Quartum fundamentum.*] In Ecclesia potestatem esse applicandi satisfactionum thesaurum c. 3. loco citato, probat admi

admirabili facilitate doctissimus & religiosissimus Bellarm. splendor purpurati Senatus inter alios non exiguus.

Expositio singularum partium definitionis indulgentiæ.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *In indulgentia quomodo interueniat misericordia & iustitia simul.*

2 *Indulgentia non remittit culpam, sed pœnam debitam tantum.*

3 *Pœna æterna, quæ mortali debetur peccato, non remittitur per indulgentiam.*

4 *Opera per bona, quæ quisque extra sacramentum facit, consequitur remissionem pœnæ debitæ pro peccatis.*

5 *Indulgentiæ significationes.*

6 *Indulgentiæ sunt antiquæ in Ecclesia Dei, & cur olim non tam amplæ fuerint, vt modo sunt, n. 7.*

INdulgentia dicitur remissio, quia per eam fit quædam relaxatio & condonatio. Vnum tamen nota hîc quod multum considerandum est, † in indulgentia interuenire misericordiam simul & iustitiam quandam. Sit exemplum: Est aliquis debitor, seu damnatus ad triremes, constituitur aliquis loco eius, qui talem patiatur pœnam: hîc misericordia quædam est in eo, quod acceptetur iste, vt pro eo soluat: tamen etiam iustitia quædam est: nam vera est solutio pœnæ. Similiter, cum quis est debitor centum aureorum, & ex ærario publico ei dantur, vt soluat: ita in præsenti condonatio & misericordia est, quod huic detur pœna & satisfactio alterius: tamen iustitia est, nam pœna soluitur, vnde Sanctus Thomas 4. *sent. distin.* 20. dixit, indulgentiam non esse tam remissionem, quam commutationem pœnæ, qua vnius pœna mutatur in pœnam alterius. Dicitur ergo indulgentia, remissio, condonatio, relaxatio, respectu illius, cui fit. 1

Rursus, in definitione dicitur *pœna*, quia culpa non remittitur per † Indulgentiam, sed pœna debita culpæ. Sacramentum est, quod culpam tollit. Dices, si per indulgentiam non tollitur etiam culpa, quare in concessione indulgentiarum aliquarum dicitur, *à culpa, & pœna.* Dico, multos Doctores reprehendere istud verbum, & dicunt non esse profe- 2

ctum à sede Apostolica, sed ab istis Quæstuariis : tamen non est cur ita seuere reprehendatur : declaratur enim ab Ant.2. *p.tit.* 10. *c.*3. cum aliquis accedit ad indulgentias consequendas, supponitur quod debet deuotus & contritus accedere, non enim prosunt existentibus in mortali.

Ratione ergo præparationis huius, culpa remittitur : ratione ipsius indulgentiæ, pœna. Ob id semper ponitur in indulgentia opus aliquod bonum exequendum, quod si benè & meritorie fiat, culpa remittitur. Ob id ergo tale verbum ponitur, non tamen, quod ipsa indulgentia, ratione sui, remittat culpam, sed tantum pœnam.

3 Rursus dicitur, *temporalis* : non enim † pœna æterna, quæ mortali debetur peccato, remittitur per indulgentiam, sed per confessionem, vel contritionem, qua ipsa remittitur culpa. Dicitur *pro actualibus peccatis debitæ* : nam pœnæ pro originali peccato inflictæ, vt mors, morbus, & alia huiusmodi, non remittuntur per indulgentias. Dicitur *extra sacramentum facta* : nam sacramentum ipsum remittit etiam aliquando pœnæ partem, aut totam, non tamen dicitur indulgentia : hæc enim extra sacramentum est.

Additur tamen in definitione, *ex dispensatione Thesauri*
4 *Ecclesiastici*, quia etiam per bona † opera, quæ quisque extra sacramentum facit, consequitur remissionem pœnæ debitæ pro peccatis, non tamen dicitur indulgentia : hæc enim ex Thesauro Ecclesiæ, vt dictum est, fit. Ex his patet, quid indulgentia sit. Nunc quare sic dicatur, considerandum est.

5 Indulgentia † apud Latinos [a] aliquando sumitur in malam partem, pro quadam blanda permissione licentiosa culparum : vnde Valla dicit, *Indulgere, est concedere obsequenter, & blande tribuere* : vnde dictum est,

Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.

Aliquando sumitur in bonam partem, pro quadam clementia, & lenitate, qua homo non exigit omnia secundum summum rigorem iustitiæ, & ad omnimodam mensuram: vnde dicit Cicero ad Atticum, *Cæsarem, pro sua indulgentia in omnes, probaturum speramus.* Sic Deus indulget nobis, dum non exequitur rigorem suæ iustitiæ in nos. Quia ergo rigor iustitiæ exigere videtur, vt, qui debet pœnas, soluat, cum aliqua satisfactio alteri retribuitur, indulgentia quædam dicitur.

5 Non est noua † indulgentia in Ecclesia Dei, sed antiqua, habetur enim ex verbis Christi Matth. 16. *Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Cum dicitur, *quodcumque,*

cumque, omne vinculum intelligitur, tam culpæ quàm pœnæ, & Ioan. 20. *quorum remiseritis peccata.* Peccatum non integre remittitur, nisi cum & pœna aufertur: & Christus Dominus suo facto indicauit, dum paralytico non solum peccata dimisit, sed eum à pœna liberauit, *Ioan.* 5. & adulteram à pœna capitis fecit liberam, Ioan. 8. & 2. Corin. 2. legimus, Paulum remisisse aliquid pœnæ illi Corinthio. Huius remissionis mentio habetur, immo fit in Concil. Ancyra. *can.* 2. & Nicen. c. 11. & Chalced. *act.* 1. in quibus remissiones aliquot pœnarum factas legimus, † licet non tam amplas, vt modo fiunt, quia 7
tunc illi homines feruentiores erant in bonis operibus, & minus indigebant indulgentiis, quam nos; tamen tunc indulgentiæ erant. Quæ Concilia antiquissima sunt: & idem in multis aliis Conciliis inuenitur.

ADDITIONES.

Bellarmin. cap. 8. loco citato sic definit. *Indulgentia est absolutio iudicialis à reatu Deo debitæ in foro pœnitentiario extra sacramentum data per applicationem satisfactionum, quæ thesauro Ecclesiæ continentur.* Valent. loco citato, ex communi sic describit: *Indulgentia est relaxatio pœnæ temporalis iudicio diuino peccatis actualibus, post remissam culpam debitæ, per applicationem superabundantium Christi, & Sanctorum satisfactionum extra sacramentum ab eo facta, qui ad hoc legitimam auctoritatem habet.*

a *Indulgentia apud Latinos.*] De nomine indulgentiæ, & Iubil. Bellar. lib... c. 1.

De modis concedendi indulgentias in communi.

CAPVT XXIIII.

SVMMARIA.

1 *Pœna in aliqua quantitate extensionis, & intensionis quæ.*
2 *Purgatorij quomodo sit maior quam huius mundi, & quare.*
3 *Pœna, quæ grauis olim in pœnitentiæ foro dabatur pro vno peccato mortali, non erat ea tota, quæ homo propter peccatum dignus erat, secundum Dei iustitiam n. 5. Canones pœnitentiales nonnulli.*
4 *Purgatorij pœnæ non respondet tantum tempus, quantum est huius mundi.*
5 *Satisfactione soluta, quæ imposita est in confessione, an aliquid restet in purgatorio soluendum.*

7 *Indulgentia remittit pœnam, non ſolum quæ ſecundum ca-nones infligitur, ſed etiam quæ erat in purgatorio ex-pianda, & ſecundum Dei iuſtitiam infligenda.*

8 *Indulgentiarum quare concedantur aliquando mille, & plu-res anni.*

9 *Indulgentia cum abſolutè conceditur, non appoſita particu-la de iniunctis, valet pro remiſſione, quæ in confeſſione iniungitur, vel iniungenda eſſet; & etiam in Dei iu-dicio.*

10 *Satisfactionem à confeſſore impoſitam an teneatur adim-plere, qui indulgentiam conſequitur.*

11 *Gratiæ vnus gradus plus valet, quàm magnæ pœnæ remiſſio.*

POſt eius definitionem, nunc, quibus modis indulgentia concedatur, conſiderandum eſt. In cuius rei declaratio-nem ſunt aliquot prænotanda.

1 Primum eſt, duplex quantitas in aliqua † pœna conſidera-tur, vna extenſionis, quæ attenditur ſecundùm maius aut mi-nus tempus, quo talis pœna durat. Altera intenſionis, quæ ſecundum grauitatem ipſius pœnæ attenditur. Poteſt autem eſſe, quod vna pœna ſit maior altera, quantum ad extenſio-nem, non tamen quantum ad intenſionem.

2 Hoc ſuppoſito aduerte pœnam † Purgatorij eſſe maiorem pœna huius mundi, quæ pro peccatis datur, quantum ad in-tenſionem, non tamen quantum ad extenſionem: plus enim durat pœnitentia pro vno peccato in hoc mundo, quam in altero: tamen non eſt tam acerba pœna, idque meritò: nam in iſto mundo homo debet eſſe aliis intentius, & vacare ope-ribus neceſſariis ad vitam, hoc non poſſet præſtare, ſi pœna vnius anni eſſet vna hebdomada ſubeunda: tunc enim debe-ret eſſe intenſa multum, & homo vix poſſet alteri operi at-tendere.

Secundò, quia homo debet conſeruare vitam temporalem corporis, cui multum nocet pœna multum intenſa.

Tertiò, quia homo debet omni tempore bona operari, quod inducitur magis per pœnitentiam extenſiorem. In Pur-gatorio verò non ſic, ſed pœna debet eſſe grauior & acerbior, quia locus eſt ſatisfaciendi, in quo diuina iuſtitia exercetur. Debet etiam eſſe breuior, ne animæ iam Deo inſeparabiliter adhærentes, diuino aſpectu multo priuentur tempore.

Secundò notandum eſt, olim in pœnitentiæ foro dari ſo-

3 litas † pœnas graues pro vno mortali peccato: hoc enim commune erat, vt pro vno ſimplici mortali peccato infli-

tentur septem anni pro pœnitentia, aliquando verò plures duodecim, secundùm grauitatem peccati. Cuius rei aliquot sunt exempla in Concil. Eliberitano *c.* 5. pro homicidio casuali infligebantur quinque anni, pro voluntario verò, quia erat mortale, septem, & *in cap.* 6. pro adulterio infligebatur pœna decem annorum: & in synodo Romana sub Syluest. vt habetur 82. *distinct. can. presbyter.* fornicatio sacerdoti infligebatur pœna decem annorum, & 30. *qu.* 1. *can. si quis sacerdos*, habetur, quod rem cum filia spirituali habenti, infligebatur pœna duodecim annorum peregrinationis, & post peregrinationem perpetuò claudebatur monasterio.

Huiusmodi sunt multi antiqui Canones.

Circa quas pœnas [b] notandum est, non respondere tantum tempus pœnæ † Purgatorij pœnis huius mundi: verbi gratia, 4
si quis imposita pœna decem annorum, & ea non impleta, obiret, non puniretur in Purgatorio decem annis; & ratio est, quia in Purgatorio pœna est acerbior, & breuior pœna, quantum ad extensionem, æquatur alteri extensiori, sed minus intensæ.

Rursus notandum est, † non esse istam canonicam pœnam 5
totam, qua homo propter peccatum dignus erat secundùm Dei iustitiam, si enim taxandum esset & meritum, adhuc maior, & quoad intensionem & quoad extensionem, pœna esset infligenda. Vnde fit, quod non semper, illa pœna soluta, statim homo euolaret ad cœlum; sicut nec modò, soluta † pœna in confessione imposita, omninò liber est ab omni 6
pœna quæ peccato debetur, sed aliquid restat in Purgatorio soluendum.

Tertiò notandum est, ex S. Thom. *dist.* 20. & Alberto & Antonino 1. *p. tit.* 10. *cap.* 10. quòd † indulgentia non solùm 7
remittit pœnam, quæ secundùm canones infligitur, aut infligenda esset, & consequenter pœnam Purgatorij, quæ ei respondet, sed & remittit pœnam, quæ secundùm Dei iustitiam esset infligenda. Vnde cùm remittitur pœna vnius peccati mortalis deleti quoad culpam, per indulgentiam, tunc nulla pœna restat illius soluenda; cùm autem remittitur pœna omnium, tunc omninò liber est homo ab omni pœna. Ista autem pœna computatur secundùm dies seu tempus huius sæculi.

Ex quo intelliges rationẽ [c], quare in indulgentiis aliquando concedantur mille & plures anni † indulgentiarum: nam 8
remittitur pœna, pro qua homo deberet satisfacere per mille annos pœnitentiæ in hoc mundo. Nec mireris tantam summam

mam annorum, nam multi plura peccata mortalia quā
mille commiserunt, & secundùm canones deberent septē
millia annorum in pœnitentia transigere: & si essent secū
dùm iustitiam Dei pœnæ infligendæ, adhuc plures essen
quamuis in Purgatorio non sit ista pœna soluenda tamen
tensa, sed in proxima parte conuertenda in intensiorem: t
tum hoc deletur per indulgentiam.

Quartò, notandum est cum communi sententia, com
9 Caiet. quòd cùm absolutè conceditur † indulgentia, non ap
ponendo illam particulam, *de iniunctis*, tunc valet quantū
ad remissionem pœnarum, quæ in confessione non iniū
guntur à Confessario, & quæ etiam essent iniungendæ, vel i
confessione, vel in Dei iusto iudicio, & modò sub tali form
conceduntur. Ex hoc sequitur vnum illud, nimirum, quò
10 per indulgentias concessas † satisfacit homo pœnis imposi
in confessione, vt, si Confessarius imposuit ei disciplina
ieiunium, eleemosynam, vel similia aliqua opera exercēd
si indulgentiam consequatur, non tenetur illas subire pœn
vt habet Anton. *loco citato*, Syluest. Armil. *verb. indulgēn*
Durand. *distinct.* 20. *quæst.* 4. & ita omnes sentiunt. Tam
optimum consilium est, illam implere pœnitentias: & qua
uis multæ huius sint causæ, hæc vna est præcipua: nam p
illa opera homo consequitur augmentum gratiæ, per so
verò indulgentiam pœnæ remissio fit: plus autem valet v
11 gradus † gratiæ, quàm magna pœnæ remissio.

ADDITIONES.

a *Debet esse breuior.*] Sot. d. 19. quæst. 3. artic. 2. in finē
minem 20. annos, immò 10. purgatorij pœnis cruciand
esse arbitratur: quia diuina bonitas animas sibi amicas lo
go à se tempore diuisas esse non patitur: sed reiicitur à B
larmin. hæc sententia lib. 1. cap. 9. de indulg. constat enim
Beda lib. 5. cap. 13. hist. Angl. nonnullas animas ad extrem
vsque iudicij diem pœnis illis diuexandas esse: vide Bella
loco cit.

b *Circa quas pœnas.*] Vide Bellar. loco cit.

c *Ex quo intelliges rationem.*] Vide Sot. d. 21. artic. 1. Val
p. 3. loco citato.

De modis particularibus Indulgentiarum.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Indulgentia plenaria an remittat pœnam peccatorum mortalium remissorum, & venialium.*

2 *Indulgentia plena, plenior & plenissima an differant in re.*

3 *Indulgentia tertiæ aut quartæ partis peccatorum, vel temporis mille, seu plurium, pauciorúmve annorum, & etiam cum numero quarantenarum, quomodo intelligatur, num. 4.*

5 *Indulgentia quæ conceditur tot annorum, vel plenaria, & adiungitur cum tertia, vel quarta parte peccatorum, & aliquando à tota culpa, an indicet peccata venialia.*

6 *Iubilæi indulgentia, an & in quo differat à plenaria, à culpa, & à pœna.*

7 *Anni sancti Iubilæum, à quo Pontifice fuerit concessum centesimo anno, tum quinquagesimo, & demum XXV.*

8 *Iubilæi nomen vnde veniat.*

HIs suppositis, facilè erit modos plures, quibus indulgentiæ conceduntur, intelligere. Hi autem sunt sex.

Primus a est cùm conceditur † indulgentia plenaria, & 1 tunc remittitur pœna peccatorum mortalium remissorum, & venialium, ita vt nec vlla in hoc mundo, nec in Purgatorio maneat soluenda pro illis, si debitè sit homo consequutus indulgentiam. Aliqui † ponunt differentiam inter plenam, & 2 pleniorem, & plenissimam indulgentiam, inter quos est Palud. d. 20. q. 4. sed communiter nulla ponitur differentia in re.

Secundus modus est, cùm conceditur limitata † indul- 3 gentia tertiæ, aut quartæ partis peccatorum, & nihil amplius, & tunc intelligitur de pœna debita pro tanta parte peccatorum mortalium & venialium, quanta signatur in indulgentia.

Tertius b † cùm conceditur limitata indulgentia tempo- 4 ris, vt mille annorum, aut bis mille, aut plurium, aut paucorum, & tunc remittitur pœna illa, quæ remittitur, si homo illo tempore toto pœniteret, secundùm canones, aut secundùm Dei iustitiam pœnitentia taxata, & consequenter pœna Purgatorij ei respondens.

Quar

Quartus modus est, cùm conceditur indulgentia anno-
rum aut temporis alicuius, cum numero quarantenarum c,
cuius rei gratiam, & ad dictorum intelligentiam nota, ist
quarantenas esse dierum, nec debere computari extra tem-
pus annorum concessarum; &, si conceduntur viginti anni
decem quarantenæ, istæ quarantenæ sunt etiam in illis vi-
ginti annis. Scito enim, cùm olim pro peccato infligebat
pœna septem, aut plurium annorum, non in his æqualis er
subeunda pœna: sed erant certi dies, in quibus acrior mul
pœna dabatur, & hi dies intelliguntur per quarantenas; v
gra. *d.82.can.presb.* imponitur sacerdoti fornicario pœni-
tia decem annorum, sed arctior in tribus mensibus prim
vt nimirum remotus à quacumque conuersatione, pane ta
tum vescatur, & aquam puram bibat, & in diebus festis p
uis pisciculis, & leguminibus, & modico vtatur vino, reli
tempore non tam arcta erat pœnitentia. Huiusmodi ergo
ctiores pœnæ dicebantur quarantenæ, modò autem remi
tur per indulgentiam pœna Purgatorij, quæ remitteretur,
homo talem faceret pœnitentiam.

5 Quintus modus est, cùm conceditur † indulgentia tot
norum, & aliquando plenaria [d], & adiungitur cum tertia p
te peccatorum, vel quarta parte, & aliquando à tota pœ
culpa, & tunc per culpam seu tantam partem peccato
possumus intelligere venialia ipsa. In cuius rei gratiam,
vnum ex Palud. *d.20 quæst.4.* & Anton. *1.tit. 10.cap. 3.§.*
opus ipsum quod in indulgentia ad homine exhibetur,
mirum, per *Pater noster*, aut eleemosynam, aut quid sim
cum ipsa indulgentia remitti omnia venialia, aut tan
partem signatam, quod opus per se non poterat facere t
tam remissionem: Ecclesia enim habet potestatem instit
di sacramentale in remissionem venialium culparum,
sicut deuotio, quæ adhibetur in sumptione aquæ benedi
aut benedictionis Episcopalis, remittit venialia, rati
ipsius rei sacramentalis, ita & de indulgentia. Et hæc est
ma declaratio profectò huiusmodi concedendi indul
tias, quo nunquam sedes Apostolica vteretur, nisi aliquid
rum contineret.

6 Vltimus modus est, cùm conceditur indulgentia † Iubi
Et quidem ista indulgentia non differt per se à plenaria
culpa & à pœna, nisi in adiuncto, quia frequenter in Iubi
conceditur facultas absoluendi à reseruatis casibus, & c
mutandi vota multa; olim † non concedebatur nisi rar
7 mè. Bonif. VIII. extrau. *antiquorum*, qui videtur fuisse

mus, qui concessit indulgentias plenarias, concessit hoc Iubilæum centesimo quoque anno visitantibus vrbem Romanam, ob reuerentiam sedis Apostolicæ, quæ in ea est,& vt fideles in fide confirmarentur, & in charitate accenderentur, visitantes Martyrum sepulchra: postea Clem. VI. *in extrau. vnigenitus*, transtulit in quinquagesimum quemque annum. Postea Gregorius XI. in trigesimum tertium. Postea Paulus II. in vigesimumquintum quemque,& sic manet.

Nomen † Iubilæi [e] venit ab Hebræo nomine *Iobel*, quod significat cornu arietis; solebant enim Iudæi, in signum liberationis alicuius, sonare hoc cornu, quia Dominus liberauit Isaac, offerendo arietem, quem Abraham sacrificauit loco Isaac, *Genes*.22. Vnde *Leu*. 25. in anno illo quinquagesimo, quo tanta liberatio fiebat,) tunc enim vacabat terra à labore; tunc possessiones venditæ redibant ad dominos suos, tunc serui ex filiis Israël liberi erant) solebant vti sonitu cornu huius: ob idque ille annus dicebatur Iubilæi, & sic apud nos ob tantam remissionem spiritualem indulgentiarum, dicitur Iubilæum, id est remissio, sumpta significatione, seu analogia à prædicta causa. 8

ADDITIONES.

a *Primus*.] Vide Bellarm. Valen. l.c.

b *Tertius*.] Indulgentia tot dierum vel annorum significat remissionem pœnitentiæ, quæ secundum Ecclesiæ morem tot diebus vel annis peragenda fuisset, Bel. l.c.

c *Quarantenarum*.] Relaxatio pœnæ, quæ per 40. dies redempta fuisset, Quadragena dicitur: *Indulgentia vnius septenæ est relaxatio*, cui respondet 7. annorum pœnitentia. Val. p.3. in fine ex Cord. quæst. 9. de indulgent. Vide etiam Bellar. loco cit. col. 1.

d *Plenaria*.] Plenaria indulgentia totum auferens pœnæ reatum à pleniori,& plenissima, non differt etiam in Iubilæo concessa. Bel. l.c. Bonif. 8. extra. Antiquorum. has voces primus vsurpauit. Plena ad remissionem totius pœnæ iniunctæ, plenior ad eam quæ secundum canones iniungenda erat, plenissima ad eam, quæ posset à diuino iudicio requiri, referri posse videtur. Vide Nau. l. c. no. 9.& 31. Turrecrem. q. 5. §. in Leuitico, de pœnit. d. 1. Bel. l.c. Sot. d. 21. q. 2. art. 1. has voces idem significare ait.

e *Nomen Iubilæi*.]Vide Bellar. c. 1. Nauar. not. 1. l.c. Sign. l. 3. cap. 15. de Rep. Heb.

De Iubilæo ſcripſere etiam Angelus Pientinus ord. Præd. l. 4. De Iubilæo 1575. Rutilius Benzonius Epiſcopus Lau- retanus fuſiſſimè, & de Iubilæo 1625. Petrus Proſt preſ- byter & eleemoſynarius Regis Galliæ. liber hic Lugduni editus eſt.

Quis poſſit indulgentias concedere.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Pontifex & concilium generale an concedat indulgentias plenarias & perpetuas, & in toto mundo, num. 3. & 4.*

2 *Epiſcopi, Legati, & Archiepiſcopi quanto tempore & quo loco indulgentias poſſint concedere ſeq. n.*

5 *Cardinales an habeant facultatem à Papa concedendi indulgentiam certam.*

INdulgentias concedere poſſunt Pontifices, Concilium generale [a], Epiſcopus, & Legati [b] Pontificis, ſed cum tri- plici diſcrimine.

1 Primum eſt, † Pontifex & generale Concilium poſſunt in- dulgentias concedere, etiam plenarias, & ſic conceſſit Conc. Lateranen. indulgentiam plenariam: ſimiliter quorumcumque annorum: at verò † Epiſcopi, Legati, & Archiepiſcopi tantum

2 quadraginta dierum: & in dedicatione Eccleſiæ, vnius anni, ita habetur *c. cum ex eo. & c. noſtro, de pœnit. & remiſſ.* vbi re- ſtringitur Epiſcopo, & Archiepiſcopo poteſtas iſta dandi in- dulgentias. Felinus autem *in tractatu de indulgentiis* idem dicit eſſe iudicium de Legato.

Secundum eſt quod † Pontifex & Concilium poſſunt per- petuas concedere indulgentias: at vero reliqui temporales ſo- lum, præter Legatum, qui poteſt ſuas indulgentias perpetuas facere, *c. fin. de offic. deleg.*

4 Tertium eſt, † quòd Pontifex in toto mundo concedere poteſt indulgentias: at vero Epiſcopi in ſua diœceſi, & Ar- chiepiſcopi in ſua prouincia, vt habetur *in alleg. cap.* Legati autem tantum in ſua legatione. Hæc dicta ſunt citra ſpe- ciale priuilegium Pontificis; poteſt enim concedere alicui maiorem poteſtatem concedendi indulgentias. † Cardinales

5 etiam habent facultatem à Papa concedendi indulgentias

ADDITIONES.

Vide Sot.art.4.q.1.d.21.Bellar.c.11.l.1.Val.p.3.

a *Concilium Generale.*] Ita Sot.l. c. Nau. not. 32. num. 2. Cord. q. 12.propos. 8. de indulg. sed negat Bellarm.l.c.quia Concilium generale,si summum Pontificem excipias, auctoritatem non habet : egent enim Concilia summi Poncificis confirmatione.

b *Legati.*] Cardinales etiam, Patriarchæ, & Primates ex concessione summi Pontificis.Valen.l.c.col.2.

Episcopi ex iure humano indulgentias concedunt, non ex diuino,vt quidam aiunt.vide Bellarm. loco citato.

Abbates, aut alij Episcopis inferiores indulgentias iure communi concedere nequeunt, c. accedentibus, de exces. Prælat. Bellar. Val.l.c. Prælati Religionem futuras subditorum satisfactiones possunt quidem aliis applicare, sed hoc non est indulgentias concedere.Sot. Val.l.c.

Viro non sacerdoti committi potest à Pontifice concedendarum indulgentiarum facultas,modo clericus sit,D. Thom. q.16. art. 1. Sot. Valen.l.c. nam id facere ad iurisdictionem attinet.

Nec m. p. nec excommunicatio (excipe eas, quibus quis vel nominatim excommunicatus est, vel ob notoriam Clerici percussionem) impedit concedendarum indulgentiarum auctoritatem,D.Thom.*art.*4. Val.*loc.cit.*

Indulgentia prodest mortuis in Purgatorio.

CAPVT XXVI.

SVMMARIA.

1 *Mortuis in Purgatorio existentibus prodest indulgentia, estque hæreticum contrarium asserere, & quomodo prosit per modum suffragij,num.2. & seq.*

3 *Indulgentiæ non sunt incertæ mortuis.*

4 *Peccato in mortali existens, si indulgentias sumat pro mortuis in Purgatorio detentis,illæ prosunt.*

NOn solùm viuis,vt statim dicemus, prodest indulgentia, sed & † mortuis. Et hæc veritas fide tenenda est:si 1 quis enim negaret, indulgentiam quidpiam prodesse existentibus in Purgatorio, esset hæreticus, tum quia obuiaret determinationi Concilij Tridentin. *sess. vlt.* vbi hæc veritas

catholica ſtabilitur; tum quia contradiceret vtili ritui Eccleſiæ, quæ indulgentias mortuis applicat: tum quia negaret facta multorum Pontificum, qui animabus Purgatorij indulgentias concesserunt; tum etiam contrauenirret rationi ex Scriptura ſumptæ Machab. lib. 2. cap. 4. *Sancta ergo eſt & ſalubris cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.* Si ergo bona opera fidelis, boni & iuſti proſunt mortuis, multo magis Chriſti ſatisfactio, & opera matris Dei, Apoſtolorum, Martyrum, Sanctorum, quæ applicanda Eccleſiæ vt matri reliquerunt. Quo autem modo proſint indulgentiæ mortuis, conſiderandum eſt: circa quod dico aliqua.

2 Primum eſt, indulgentias prodeſſe mortuis † per modum ſuffragij, hoc patet ex multis Pontificibus, qui modo hoc tales indulgentias conceſſerunt. Paſchalis enim II. conceſſit Eccleſiæ S. Praxedis indulgentias pro mortuis, per modum ſuffragij, qui ferè fuit primus, qui pro mortuis conceſſit iam à quadringentis annis. Has eaſdem indulgentias, vndecim ſequentes Pontifices confirmarunt, vt habetur in Bulla S. Praxedis. Rurſus, Sixtus, & Calixtus hoc modo eas conceſſerunt, vt refert Gab *lect.* 57. *ſuper canonem*, & Leo X. in epiſtola ad Caietan. declarauit viuis, per modum abſolutionis, mortuis per modum ſuffragij a prodeſſe: & Pius Quartus ſic etiam noſtro tempore, voce viua declarauit eas prodeſſe. Rurſus, omnes Doctores Scholaſtici ferè hoc modo docent indulgentias ad mortuos peruenire.

Secundum b eſt, ſecundum communem ſententiam antiquorum Theologorum, dare indulgentias per modum † ſuffragij, eſt liberare à pœna, applicando ſolùm ſatisfactiones aliorum in pretium. Sit exemplum: Eſt aliquis in carcere, comprehenſus à iudice ob debitum centum aureorum: aliquis amicus pro illo dat centum aureos ex theſauro publico; hic verè dicitur liberare eum à carcere, ſed aliter, quàm iudex: hic enim per modum poteſtatis & abſolutionis iuridicè liberat; amicus verò per modum adiuuantis offerentis pretium liberationis. Sic intelligas, Pontificem, per indulgentias, liberare à pœna debita viuos per modum poteſtatis & abſolutionis, quam exercet ſuper terram; ad mortuos, per modum adiutorij, offerendo id, quòd ſoluere tenebantur: & hoc eſt per modum ſuffragij. Ita explicant Alex. 4. *p. q.* 83. *memb.* 5. & Bonau. *diſt.* 20. *q.* 5.

Dicitur & ob aliam cauſam Papa dare indulgentiam mortuis per modum ſuffragij, quia viui pro mortuis faciunt illud opus, quod in conſequutione indulgentiarum imponitur; &

quia

quia causa, pro qua datur viuis, etiam se extendit ad mortuos. Viui ergo suffragantur in opere & in causa mortuis, quantum ad indulgentiarum consecutionem. Hic est modus suffragij, secundùm communiorem Doctorum sententiam. Non tamen hinc existimes, † indulgentias esse incertas mortuis, 4
quia Ecclesia applicat per modum suffragij: semper enim Deus acceptat, sicut etiam pro viuis: hoc enim est ex pacto diuino, seu ex merito Christi satisfactionum, & sanctorum, quòd prosint indigentibus membris. Vnde malè in hac parte loquutus est Caietanus, qui dixit esse incertas, quòd profectò est contra Ecclesiæ dignitatem & ritum: non enim oraret, nisi cognosceret mortuis prodesse, vt expresse dicit Dion. c.7. *de Eccl. Hierar.*

Tertium [c] est, si quis sit in peccato mortali, dum sumit pro 5
mortuis † indulgentias, faciendo id opus, per quod eis applicantur in peccato, indulgentiæ valent mortuis ipsis, qui in gratia Dei sunt, & in purgatorio detinentur. Aliqui tenent nihil prodesse, sed mihi magis placet quod dixi, & ita Gabr. sentit *lect.* 57. *super can.* Et ratio est, quia ratio satisfactionis, seu pretium pœnarum, non est opus illius, qui est in peccato, sed indulgentia ipsa, & thesaurus meritorum Christi, & Sanctorum. Illud autem opus perticulare, per quod indulgentiæ applicantur, fit ab illo nomine Ecclesiæ, in qua numquam deest gratia. Opus autem, cùm ab aliquo fit nomine alteriùs, non perdit valorem, quamuis, qui facit immediatè, non sit in gratia: sicut qui dat eleemosynam per seruum, qui dum dat, cùm vana gloria dat, non perdit valorem, si, qui iussit, bene iusserit dandam. Ecclesia autem est, quæ constituit viuos, vt consequantur indulgentias pro mortuis: quapropter opera viuorum huiusmodi non perdunt valorem pro mortuis, licèt instrumenta, per quæ fiunt, mala sint.

ADDITIONES.

Vide Bellar. c.14. Vig. v. 24. Val. p.3. l.c. Patresque ab eo commemoratos, Ecclesiæ suffragia prodesse defunctis, docet Bellar. lib.2. c.15. de purgatorio.

[a] *Per modum suffragij.*] Animas purgatorio carcere cruciatas ad Rom. Pontif. iurisdictionem pertinere, ab eoque concessis indulgentiis, per modum absolutionis inde educi, tradidit Michaël à Med. d. 7. c.34. & d. 8. c.41. de indulg. sed Doctores ferè omnes contrariam tuentur sententiam, immò Ioan. Maio. hanc sententiam à Parisiensi schola suo tempore

damnatam fatetur Bellarm. libro 1. c. 4. de indulg. Vide Per, à Sot. lect. 3. de indulg. Nau. not. 22. num. 6. & alios citatos à Bellarm.

b *Secundum.*] Vide Bellarm. l. c. q. 3.

c *Tertium.*] Indulgentiam pro defunctis in mortifero scelere susceptam non valere, tutior sententia est, Bellar. l. c.

Solus summus Pontifex indulgentias pro defunctis concedere potest. Bellarm. l. c.

Indulgentiæ pro defunctis acceptæ iis speciatim prosint, pro quibus susceptæ sunt, non autem omnibus in communi (vt voluit Præposit. relatus etiam à D. Thom. 4. d. 25. q. 2. art. 4. Bellarm. loco citato, q. vltima.

Quòd indulgentia prosit viuis.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Viuis indulgentiæ prosunt, per modum Pontificiæ absolutionis & potestatis iuridicæ.*

2 *Indulgentiæ vt prosint, quæ requirantur conditiones.*

3 *Indulgentiam obtinet, qui opus ad eum requisitum facit in peccato mortali, sed est in gratia cum ipsam cōsequitur.*

4 *Confiteri statim non opus est, cùm dicitur in indulgentiis, concessis & contritis.*

5 *Casibus à reseruatis facultas absoluendi in iubilæis concessa, extenditur etiam transacto iubilæo ad peccata absque culpa, obliuione prætermissa in tali confessione.*

1 INdulgentiam in hac adhuc † vita existentibus prodesse, satis apertè superiùs ostendimus, fide catholica esse firmiter tenendum: non tamen modo eodem, quo mortuis, sed per modum absolutionis & potestatis iuridicæ, quam Papa habet in viuos, vt explicauimus: vnde non dicuntur indulgentiæ viuis per modum suffragij concedi. Aduertendum tamen, † eos quibus suffragia profutura sunt, debere quibusdam conditionibus non carere.
2

Quarum prima est, quòd in gratia sint: existentibus enim in mortali non prosunt a indulgentiæ: & ratio huius est, nam satisfactio vnius non prodest alteri, nisi quia coniunctus est ei in vno corpore mystico, quæ coniunctio fit per gratiam: in hoc autem indulgentia fundatur, vt diximus.

Secunda est, quod sit causa pia b, propter quam indulgen-

tia conceditur : non enim indulgentia concedi debet absque causa pia : illa autem est pia causa, quæ ad Dei honorem vel Ecclesiæ vtilitatem pertinet.

Tertia, aliquod opus particulare, per quod singulis indulgentia applicatur, vt visitatio templi, vel eleemosyna, vel aliquid simile : hoc autem eatenus est necessarium, quatenus pertinet ad piam causam, propter quam datur indulgentia: non enim idem sunt causa, & opus particulare : aliquando enim posset esse causa magna, & opus paruum, vt, si indulgentia concedatur, vt omnes orent pro vna vrgenti Ecclesiæ necessitate, tunc magna est causa, præsens necessitas Ecclesiæ, ac opus potest esse paruum, puta, vnum *Pater noster*: immò aliquando posset dari sine tali opere, sed cum sola causa: vt, si illis, qui Ecclesiam defenderunt, Pontifex simpliciter indulgentiam concederet. Quando verò imponitur opus aliquod in indulgentia, tunc implendum est ; aliter homo non consequeretur indulgentiam.

Dubium autem posset hîc suboriri, si quis opus hoc facit in mortali peccato, cùm tamen consequenda est Indulgentia, est in gratia, an obtineat † indulgentiam: v. g. datur indulgentia ter ieiunantibus in hebdomada, & in Dominica communicantibus, quando indulgentiam consequuntur : si quis ieiunauit in peccato, tamen pœnituit in Dominica, an consequatur indulgentiam? aliqui negant, sed contrarium magis placet mihi, quod consequatur. Et ita tenet Anton. 1. *tit.* 10. *cap.* 3. Sylu. *v. indulgentia*, §. 32. Soto 4. *d.* 21. *q.* 2. *art.* 3. Duo tamen hîc sunt notanda. 3

Alterum est, cùm dicitur in indulgentia, *confessis & contritis*, non est opus † confiteri statim, nisi aliis verbis explicetur hoc in confessione, sed satis est illo anno fuisse confessum, & habere tunc contritionem, cum proposito confitendi tempore debito. Ita tenet Sylu. *verb. indulgentia*, §. 20. Armilla *verbo indulgentia*. §. 18. Panorm. *super capitul. omnis vtriusque sexus, de pœnitent. & remiss.* 4

Alterum est, cùm in Iubilæis quibusdam conceditur facultas absoluendi à † casibus aliquibus reseruatis, si fortè qui confessus est, oblitus est, absque sua culpa, alicuius reseruati, & posteà recordetur, potest absolui à quolibet confessario proprio, ac si tale peccatum non esset reseruatum ; quamuis alias habuisset censuras : nam verè per illam confessionem remissum est. Confessio enim & indulgentia extendunt se, non solùm ad ore confessa, sed etiam ad oblita, facta tamen morali diligentia. 5

ADDITIONES.

a *In mortali non prosunt.*] Communis Theol.sententia. Vide D.Thom.q.27. art.1. Bell.c. 13. Sot.art.3. q.2.l.c.qui tamen Iubilæi indulgentias lucrari te existimat, si alia omnia in p.m. efficias. Eucharistiam autem præscripto die gratiæ munere donatus accipias. Bella. verò, si opus impositum ad consequendas indulgentias non prosit ad finem, quem recipit summus Pontifex. si sine gratia efficiatur, debere hominem esse in statu gratiæ, dum perficit iniunctum opus. E.G. Indicitur Iubilæum ad Deum placandum: at quoniam mortuis operibus non mitescit Deus iratus, ideo iniunctæ preces, eleemosynæ, ieiunia in statu gratiæ peragenda sunt.

Commune est Theologorum axioma, *valere indulgentias, si in concedente sit auctoritas, in causa pietas, in suscipiente charitas.* Val.p.5. in fine.

b *Causa pia.*] Vide Sot.q...art.2. Bell.c.12. Nau.not.13. *sine iusta enim caussa non valent indulgentiæ.* Bellar.l.c. Quæritur, An causa debeat esse indulgentiæ proportionata: alij aiunt, alij negant. Bellar.l.c. affirmat cum Bonau. Rich.4. d.20. Aug. de Anco.q.30.art.45. de post. Papæ.

Et oblitus est Nau. in c.cum consideret. §. cautus. de pœn. d.5. num. 30. & in man. cap. 26. num. 13. Quidam addunt, etiamsi ille confiteretur animo incapaci absolutionis. Vide Angles p.231. de confessione, D.Ant. 3.p.tit.14.c.19.§.7. Caie. v. Casus, Fum. eodem v. Sylu. Confessio.1. n.21. Su.v.Casus, num. 7.

De causa indulgentiæ, seu ipsius valore.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Indulgentiæ magnæ concessæ pro causis paruis, sunt validæ, & num.4. Et an tales concedens peccet, & malè faciat, num. 2.*

3 *Stationis nomen quid significet.*

4 *Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant.*

5 *Satisfactio pœnitentialis, quãdo per indulgentias eneruetur.*

6 *Indulgentias in concedendo, Pontifices habere causas sufficientes, quilibet inferior existimare debet.*

7 *Indulgentiæ quando semel, aut toties, quoties fit opus pro iis iniunctum, accipiantur.*

Aliqui

ALiqui dubitant, an magnæ † indulgentiæ concessæ pro 1
caufis paruis fint validæ? refpondent negatiuè. Inter
quos funt Adria. & Caiet. *opufc. de indulgentia.* dicunt enim,
indulgentias magnas, pro exiguis caufis conceffas, effe nullas:
alij dicunt non effe prorfus nullas, fed valere aliquid, quantum
talis caufa exigit. At verò mihi videtur, per aliquot dicta
effe ad hoc refpondendum.

Primò peccat ac male facit, qui pro caufa parua † indulgen- 2
tias largiffimas concedit.

Hoc probatur primò, quia non eft dominus, fed difpenfator, is qui confert indulgentias. Difpenfatoris autem eft conuenienti caufa, res fibi creditas difpenfare & diftribuere.

Probatur fecundò, quia maiores noftri nonnifi ob graues caufas concedebant indulgentias, nedum magnas; fic Gregorius conceffit indulgentias in ftationibus Romæ, in quibus, licet fit caufa magna, non eft data indulgentia plenaria, fed determinatorum annorum.

Vt autem intelligas ftationum originem, aduerte ex Tertulliano *cap. trigefimo nono Apolog.* tempore perfequutionis, Chriftianos folere noctu conuenire in Bafilicas Martyrum, tum ad laudes Dei & orationes: tum ad peccandum pro bono communi, puta pace, Imperatore, ftatu Ecclefiæ, & aliis: tum ad negotia circa religionem tractanda: tum ad corrigendum fratres, qui non bene ambulant: poftea perfequutione ceffante, fideles facti funt remiffi, & tardi, & negligentes iam erant in ftationibus continuandis, propter quod Gregorius, ad attrahendos animos fidelium, ne vacarent à diuinis laudibus, & ne à reuerentia Martyrum auocarentur, adiunxit magnas indulgentias vifitantibus loca. Et quamuis olim noctu folebant fideles effe in oratione, & vifitare ea loca, tamen propter peccata hac occafione emergentia factum eft, vt in
die ifta fierent; manfit autem idem nomen † ftationis: hoc 3
enim nomen, inter alia fignificata, fignificat locum, in quo frequenter conueniri folet, ad negotia aliqua tractanda. Ex hoc poteft confpici, nonnifi ob grauem caufam indulgentias conceffas effe, non quòd debeat effe æqualis caufa indulgentiæ hoc enim non eft neceffarium, fed quod proportionaliter fit caufa magna refpectu eius, propter quam paruæ dantur indulgentiæ.

Secundum dictum eft. † Indulgentiæ magnæ, etiam pro 4
paruis caufis conceffæ, validæ funt in totum, quandoquidem
verum illud eft, quod dici folet, † *Indulgentiæ tantum valent,* 5
quantum fonant. Quamuis ergo malè faciat, qui fic eas dat,

tamen datæ tenent. Hoc mihi persuadeo, propter auctoritatem multorum, qui id asserunt: ita enim tenet S. Thomas 4. *dist.* 20. *q.* 4. *art.* 3. Dur. Palud. *ibid. q.* 4. Anton. 1. *p. tit.* 10. *c.* 3. Sil. *verb. indulgentia. q.* 3. Gloss. *extrau. antiquorum.* Gabr. *supplem. dist.* 45. *q.* 3. *art.* 1. Rursus hoc mihi persuadeo propter *c. cùm ex eo, de pœnit. & remiss.* vbi dicitur, *per indiscretas indulgentias claues contemni & pœnitentias sacramentales eneruari.* Si ergo pœnitentiæ impositæ in confessione eneruantur propter huiusmodi indulgentias, ergo valorem habent: propterea etiam, quia minus est inconueniens dicere, potiùs Pontificem non bene facere concedendo tales indulgentias, quam esserere, ipsum errare, & populum decipi. Non ergo dubitandum est esse validas: quamuis, vt bene concedantur, debeat cum causis rationabilibus & proportionatis dari.

Tertium dictum est: quilibet inferior debet existimare
6 Pontifices habere causas sufficientes in concedendis † indulgentiis, nec debet temere iudicare maiorum facta, licet suo ingenio non appareant ita magnæ rationes. Circa huiusmodi indulgentias hoc notandum est. Quando aliquæ harum ad certum tempus conceduntur, nullus eas potest consequi,
7 nisi semel; cum verò sunt perpetuæ, & conceditur † indulgentia plenaria visitantibus locum aliquem, & indulgentia hæc perpetuo manet, tunc obtinetur toties, quoties aliquis visitauerit. Et sic, vt ait D. Th. *l. c.* est perpetua indulgentia 40. dierum, visitantibus templum S. Petri Romæ, obtinetur enim toties, quoties visitatur, etiamsi in vno eodemque die sæpius visitetur.

ADDITIONES.

An causa iusta debeat, secundum proportionem respondere indulgentiæ, vide Bellarm. cap. 12. &, Valent. p. 4. loco citato.

AD LECTOREM ADMONITIO.

Mirum videri tibi poterat, Lector beneuole, Doctorem Toletum, sequentem librum septimum, solum in matrimonio tractando consumpsisse: de aliis Sacramentis nullum verbum fecisse. Sed cùm in secundo huius operis libro, de Sacramento in genere per tria capita disseruerit, nempe c. decimo quinto, decimo sexto, & decimo septimo: de Baptismo, per sex capita, nempe c. decimo octauo, decimo nono, vigesimo, vigesimo primo, vigesimo secundo, & vigesimo tertio egerit: de confirmatione cap. vigesimo quarto: de Eucharistiu porrò reliquo toto deinceps libro per sex tacapi disseruit: præter ea, quæ de Missa eod. lib. c. quarto, quinto, sexto, septimo, octauo & nono, explicata fuerunt, & quæ in libro sexto, de sancta Eucharistia quotannis sumenda, & de sacro audiendo tractata sunt. De pœnitentia hic amplius agendi locus non erat, cum tertius totus liber in ea insumatur. Restabant itaque tria Sacramenta, id est Ordo, Extrema vnctio, & Matrimonium: & de Matrimonio quidem, in sequenti libro ex instituto ab Authore agitur. Cæterum, vt Sacramentorum inter se congruum ordinem teneremus, visum est, tractatum de Extrema vnctione, quem Patres Romani ad finem operis huius adiunxerant, in initium eiusdem libri septimi, velut in propriam sedem referre. Sed etsi, de Sacramento Ordinis in primo libro satis superque actum esse videbatur, vbi quæ ad Sacerdotem spectant fusissimè declarata sunt: tamen vt tibi, Amice Lector, plenius satisfaceremus, ea quæ P. Martinus Fornarius Societatis IESV, de eodem Sacramento suppleuit, hoc voluimus exhibere.

ADDITIO DE SACRAMENTO ORDINIS.

A MARTINO FORNARIO BRVNDVSINO, SOCIETATIS IESV, COMPOSITA.

Pro expositione huius Sacramenti dicam primùm de Ordine generatim. Secundò, de eius materia & forma. Tertiò de suscipientibus ordinem. Quartò, quibus prohibitum sit ordines suscipere. Quintò, de ministro. Sextò, de effectibus. Septimò de singulorum ordinum officiis. Postremò, de pœnis aduersus malè promotos indictis.

De Sacramento Ordinis in genere.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Ordo quid sit, & cur ita dictus, ibid.*
2 *An sit Sacramentum.*
3 *Quotuplex sit, cum num. seqq. 4. & 5.*

1
RDO † est signaculum quoddam Ecclesiæ quo spiritualis potestas ordinato traditur, vt habet Magister sent. *in 4. dist. 24.* & exponit D. Thom. *ibidem*, & sequuntur alij communiter.

Dicitur autem Ordo, quia per illum in gradu quodam ac certo ordine Ecclesiastico homo constituitur. Esse autem ordines in Ecclesia, suppono, vt rem certam

ram de fide, vt patet ex Concil. Florentin. *in vnione Armen.* & Trident. *sess.* 23. *can.* 2. *de sacr. ordin.* & ex communi Doctorum sententia. Lege Bellarm. *de sacram. ordin. c.* 2. & Valent. *in* 3. *p. disp.* 9. *q.* 1. *puncto* 2. Præterea ex dicta definitione intelligitur, hoc sacramentum per se non esse institutum ad perfectionem propriam eius qui illud suscipit, sed potius ad salutem aliorum, in quos illa spiritualis potestas exercenda est, atque in communem vtilitatem Ecclesiæ, nempe ad spiritualem generationem, sicut matrimonium fuit datum ad propagationem naturalem.

Ordinem † esse Sacramentum, est de fide, vt habetur in 2
Conc. Floren. *loc. cit.* & Triden. *sess.* 23. *can.* 3. *de sacram. ordin.* & probat Bellarm. *cap.* 2. Valent. *q.* 1. *puncto* 4. *locis suprà notatis.* Præterea, omnes ordines esse Sacramentum, nullo excluso, est magis consonum sacris Conciliis, & doctrinæ SS. Patrum vt docent communiter Doctores, quos adducit, & sequitur Valent. *loco cit.* Sunt autem omnes ordines vnum sacramentum perfectione, quia ad Eucharistiam referuntur, vt Duran. *in* 4. *d.* 24. *quæst.* 2. vel sunt vnum potentiale, vt D. Thom. *in addit. q.* 37. *art.* 2. quia nimirum tota plenitudo huius Sacramenti est in vno sacerdotio, quod potest omnia, quæ inferiores, & non è contrario. Lege Henric. Henriquez *Sum. Theol. moralis, lib.* 10. *cap.* 4. *num.* 1. Hinc etiam intelligitur, quo modo omnes ordines sint vnus ordo, nempe vnitate attributionis, quia omnes ad sacerdotium tendunt: vt Dur. *quæst.* 2. *cit.* Henric. *dicto cap.* 4. vbi etiam exponit, quomodo sit in præcepto communitatis, Prælatis, & beneficio arctatis, non autem singulis fidelibus.

De numero † autem ordinum quatuor sunt sententiæ. Prima 3
asserit esse septem ordines, id est, quatuor minores, nempe, ostiarij, lectoris, exorcistæ, acolyti, & tres maiores, subdiaconatum, diaconatum, & presbyteratum, sub quo includitur Episcopatus. Dicuntur hi tres maiores, quod illis initiati, propius accedant in altaris ministerio, quàm qui minoribus. Deinde propterea, quod habent annexum solemne votum castitatis, iuxta *cap. vni. de voto, lib.* 6. vt infrà patebit, hæc opinio est D. Thom. *in addit. q.* 37. *art.* 3. Alens. 4. *p. q.* 79. *m.* 8. & *q.* 80. *m.* 4. Alb. *in* 4. *d.* 24. *art.* 3. Bonau. *art.* 1. *q.* 2. & 3. Richar. *art.* 3. *q.* 1. *ead. dist.* & aliorum communiter.

Secunda est sententia Canonistarum, qui, vt refert Nau. *in Man. cap.* 22. *num.* 18. nouem ordines ponunt, nempe septem iam dictos, & præterea Episcopatum, & primam tonsuram.

Tertia

Tertia sententia ad hos nouem adiungit ordinem Psalmistarum, seu cantorum, quæ est Titelm. *l. de sacra. cap. 3.* quia numerantur in Conc. Carthag. 4. *cap.* 10. & ad Isid. *lib. 7. Etym.*

Quarta est aliorum, qui octo ordines ponunt, nempè septem dictos in prima sententia, & præterea Episcopatum, ita Altisiod. *l 5. in c. de sacr. ord. q.* 1. Dur. *in 4. d. 24. q.* 6. Palud. *d. eadem. q. 7.* VVald. *tom. 2. de sacr. c.* 116. Caiet. *tom. 1. opusc. tr.* 11. Michael Medin. *lib. 1. de cælib. cap.* 15. Nau. *c. 22. num.* 18. Petrus Soto *lect. 1. & 4. de sacram. ord.* Bellar. *de sacram. ord. c.* 5. Valen. *disp. 9 q. 1. puncto 2. in fine.*

4 Pro resolutione nota, ordinem † sumi dupliciter, propriè scilicet, & impropriè. Si sumatur propriè, significat sacramentum, in quo potestas traditur ad spirituale ministerium, quod refertur ad celebrationem Eucharistiæ; & sic Psalmodia, & tonsura non sunt per se ordines: nam psalmodia reducitur ad officium lectoris; tonsura verò est designatio ad clericalem statum, & per eam nulla confertur potestas ad peculiare officium, nec imprimitur character, vt dicam *c. 7.* Si autem nomen ordinis latiùs sumatur, & minus propriè, videlicet pro quauis designatione ad aliquid in Ecclesia, sic comprehendit psalmodiam & primam tonsuram.

5 Hoc posito dico primùm, propriè loquendo † esse tantùm septem ordines, qui solent vni, & eidem ordinariè conferri, vt docent auctores primæ sententiæ.

Secundò dico absolutè, esse octo ordines propriè dictos, nempè septem illos iam dictos, & Episcopatum, iuxta quartam sententiam, probatur ex *c. 1. distinct.* 32. vbi quarto loco numeratur subdiaconatus, qui nimirum Episcopatus est primus ordo, vt notat gloss. *ibid.* item ex Conc. Trid. *sess. 23. can. 4. de sacram. ordinis*, vbi videtur constitui distinctus ordo à sacerdotio; vt obseruat Nauar. & Valentia. Deinde quoniam in ordinatione Episcopi imprimitur character, & datur potestas conferendi confirmationem, & ordinem, & ad alia munera, quæ gratiam peculiarem requirunt; ego est distinctus ordo. Postremò confirmatur hæc sententia ex munere Episcopali, quod est longè excellentius, quàm sint ea, quæ ad ordines minores, immò, quæ ad subdiaconatum, & diaconatum spectant, & tamen hi sunt distincti ordines: ergo multo magis Episcopatus. Lege Bellar. *cap.* 5. Tolet. *l. 1. huius instruct. c. 71. num.* 8.

Dε

De materia, & forma singulorum ordinum.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Ordinis cuiusque materia & forma.*
2 *Quomodo instituta sint à Christo.*
3 *Inuocatio sanctiss. Trinitatis an sit de essentia formæ.*
4 *Cõtractus materiæ in ordinatione est de essentia sacramẽti.*
5 *Ordinatio an valida sit, cùm multi simul ordinãtur, & non omnes simul tãgũt, sed bini, vel terni, & sic de inceps alij.*
6 *An calix qui porrigitur in ordinatione, debeat esse cõsecratus.*
7 *In ordinatione subdiaconi, cùm ei traditur calix vacuus cum patena, nulla profertur verborum forma: & cur*

HAbet hoc sacramentum, vt reliqua, materiam, & for- 1
mam, per quas à ministro ritè applicatas cõfertur gratia, & imprimitur character: vt patet *ex Conc. Florent. loco cit. & Trid. sess. 23. can. 4. de sacram. ordin. Materia.* est traditio instrumentorum: quibus significatur potestas, quæ singulis traditur: *forma* verò sunt verba, quæ in traditione huiusmodi materiæ proferuntur in ordinatione à ministro ordinis, vt habetur in Pontificali. Et vt veniam ad particulares materias, Ostiario confertur ordo, & imprimitur character in traditione clauium Ecclesiæ. Lectori in traditione libri, in quo continentur sacræ lectiones, & præsertim Prophetarum Exorcistæ in traditione libri exorcismorum. Acolyto in traditione vrceoli, & candelabri cum cereo; si autem seorsim ei tradantur, imprimitur character in traditione vrceoli, scilicet vacui, vt docet D. Tho. quem sequitur Silu. *ordo. 2. q. 4. §. 2.* quamuis Bonau. Richar. & Palud putent imprimi characterem in traditione candelabri, sed opinio D. Th. est sequenda; quia Missæ ministrare est actus primarius, quamuis denominatio fiat à secundario, non tamen negandum, in traditione candelabri extẽdi, ac perfici characterem. Lege de his Conc. Carthaginense IV. *c. 6. & seq.* Tolet. IV. *can. 27.* & Henr. *l. 10. c. 9. n. 2. & lit. l.* Subdiacono imprimitur character per traditionem calicis vacui cum patena vacua superposita; & per traditionem libri Epistolarum. Diacono per traditionem libri Euangeliorum, & per impositionem manuum, cum distincta verborum forma. Presbytero autem confertur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, cum hac forma: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis,

tuis,in nomine Patris,& Filij & Spiritus sancti. Potestas verò absoluendi à peccatis, confertur per manus impositionem cum hac forma. Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittentur eis,& quorum retinueris, retenta erunt: & sic de aliorum ordinum formis, vt in Pontificali. Atqui in huius potestatis collatione, siue dicas imprimi nouum characterem, siue perfici, ac extendi priorem, parum refert: illud tamen est certum, sine hac potestate esse imperfectum Sacerdotem, quia non posset absoluere à peccatis, vt probat Bellar. *de ord.c.* 9. Henriq. *in summa l.*10.*c.*6.*num.*2 Suar. *in* 3.*p.tom.*5. *disp.*44.*sect.*4.*num.*13.

Episcopus denique consecratur per manus impositionem, & per traditionem libri Euangeliorum, & secundum aliquos per vnctionem capitis ex chrismate, vel per hæc omnia simul, de hoc magis placet, ita tamen, vt in prima ceremonia imprimatur character Episcopalis, & per alias percipiatur, & extendatur. Lege Bellarm. *c.*9.*iam citato*, consecrant autem Episcopum tres saltem Episcopi, de quo Henriq. *l.*10.*c.*24. tenetur autem consecrationem suscipere intra tres menses post collationem, vt ex Conc. Trid. probat Tolet. *l.*5.*c.*3.*num.*5. & Nauar. *cap.*25.*n.* 118

Verùm quo planiora hæc fiant, notandum est, non fuisse mentem Conciliorum completam trahere doctrinam sacramentorum: sed aliqua solùm statuere pro illorum temporum necessitate, & Ecclesiæ vtilitate, vt Taper *art.* 17. Bellarm. *cap.* 9. Henr. *c.*8.*lit.f.* & propterea in singulis ordinationibus materiæ partem designarunt, reliquam tamen non negando, etsi vtraque sit necessaria: vt exempli gratia, in Conc. Carth. IV. *can.* 3. & 4. habetur, presbyterum, & diaconum ordinari per manus impositionem; immò, hanc esse Apostolicam traditionem habetur *in c. vltimo, de sacram. non iteran.* & tamen ex Conc. Florent. habemus, presbyterum esse ordinandum per traditionem calicis cum vino, & patenæ cum pane, diaconum verò per traditionem libri Euangeliorum. Subdiaconatum item multi tenent conferri per traditionem libri Epistolarum cum determinata forma, & tamen in Conc. Florent. habetur conferri per traditionem calicis vacui, & paternæ vacuæ, & idem in Conc. Carth. IV. *c.*5. Huc etiam accedit, quòd tempore Apostolorum initiabantur diaconi solùm per manuum impositionem, quòd nondum editum esset Euangelium. Vt igitur has omnes difficultates euadamus, & loca hæc conciliemus, fatendum nobis est, in vtraque ceremonia conferri distinctam potestatem, & imprimi tum characterem, vel certè iam

imp

impressum augeri, iuxta expositionem D. Thom. quam sequitur Sylu. *ordo* 2. *q.* 4. §. 3. Henr. *l.* 10. *c.* 2. *&* 6. *&* 8. Valent. *disp.* 9. *quæst.* 2. Suar. *tom.* 3. *disp.* 11. *sect.* 3. & alij communiter. Ex dictis sequitur, credibile esse, Dominum † ministrasse has omnes ordinum materias, non quidem in particulari, sed generatim monendo Apostolos, vt ordines conferrent per traditionem instrumentorum, & reliquas ceremonias, quibus significatur eorum potestas, vt notat Bellarm. *cap.* 9 2

Nota circa formam, inuocationem † sanctissimæ Trinitatis non esse de essentia formæ, nisi in baptismate, & confirmatione, iuxta communem sententiam Doctorum, quos adducit, & sequitur Henric. *l.* 3. *c.* 2. *n.* 4. *lit. I.* Ex vsu tamen Ecclesiæ facendum est, decenter opponi in ordinatione, vt constat ex Conc. Flor. *loco cit.* & ex pontificali, lege Henriq. *l.* 10. *c.* 5. 3

Contractus † materiæ in ordinatione, est de essentia, & de necessitate sacramenti; quia significatur per ipsam formam; vt D. Thom. *quæst.* 34. *art.* 5. *ad* 3. Caiet. *opusc. tract.* 26. *q. vnic.* Palud. *d.* 24. *q.* 1. Ant. 3. *p. tit.* 14. *c.* 16. §. 5. Syl. *ordo* 2. *q.* Sot. *q.* 1. *art.* 2. Henriq. *l.* 10. *c.* 10. Valent. *q.* 1. *puncto* 5. quamuis aliqui putent non esse de essentia, vt Caiet. *verb. ordinandi.* Arm. *ordo* 4. Victor. *q.* 230. 4

Non est tamen necesse, vt simul sint mathematicè contractus, & prolatio formæ, sed vt sint simul moraliter, iuxta doctrinam Sot. *art.* 2. *citato*, Victor. *q.* 236. Valentia *puncto.* 5. Henriq. *l.* 10 *c.* 10. qui etiam notat, in ordinatione presbyteri esse necessarium, tangere patenam cum hostia secundum vsum Ecclesiæ, vt in pontificali, & hoc est tutius: licet aliqui dicant sufficere moralem contactum; qui enim tangit vas, videtur etiam tangere materiam in eo contentam. Nota præterea, quòd si in ordinatione vnus Episcopus profert formam, & alius tradit materiam, non valet, sed idem debet vtrumque præstare, vt Suar. *disp.* 42. *sect.* 3. *num.* 12. *tom.* 5. qui addit, sic ordinatum non esse irregularem, contra Simonem Maiolum.

Ex his soluitur dubium, an, † cum multi simul ordinantur, 5
& Episcopus semel prolata forma in plurali, tradit deinde materiam tangendam, veruntamen non omnes simul tangunt, sed bini, vel terni, & sic de inceps alij, interiecto aliquo temporis spatio, valida sit ordinatio. Respondeo primum, validam esse talem ordinationem, quia moraliter materia, & forma censentur esse simul, & sic fuit Romæ in quadam congregatione decisum. Secundò dico, seruandum esse tamen rubricam pontificalis, & consuetudinem, vt scilicet cum traditione ma-

teriæ

teriæ ſtatim proferantur verba formæ iis ſolum qui tangun & deinceps aliis eodem modo, ac ratione.

6 Alterum dubium reſtat, an † calix, qui porrigitur in ordinatione ſubdiacono, & presbytero, debeat eſſe conſecratu Reſpondeo, aliqui negant, nempè Sotus, Ledeſma. Emman Sa; quos ſequitur Henriq. *l.* 10.*c.*6.*lit.f.c.*8.*n.*3. quia iura Conc. Florent. hoc exprimunt, immò verò in nulla alia m teria ſacramentorum eſt neceſſaria conſecratio, niſi in co

7 firmatione, & extrema vnctione, quas ſolus Epiſcopos co ſecrat. Sed oppoſita ſententia eſt tutior, & tenenda, nem debere eſſe conſecratum, quia ſic eſt in vſu, & hanc ſent tiam tenet Palud. *d.*24. Tur. & Præpoſ. *in c. prælectis, d.*25.S *ord.* 2.§.4. *ver.* 3. Alb. & plerique alij. Attamen poſt fac poteſt quiſque tutò priori ſententiæ acquieſcere. Dices, in ordinatione ſubdiaconi, cùm ei traditur calix vacuus c patena, nulla profertur verborum forma? Reſpondeo, hac ceremonia datur ei poteſtas tangendi vaſa ſacra ad niſterium altaris, & propterea ſatis eſt, vt Epiſcopus porr tangenda: ex præcedentibus enim verbis, & ex ſequen intelligitur, eam illi conferri poteſtatem: ait enim Epiſco ordinans: Videte cuius miniſterium vobis traditur, &c. propterea non eſt opus alia forma. Cum vero confertur ei poteſtas legendi Epiſtolas, traditur ei liber Epiſtolarum c expreſſa verborum forma, & ſimiliter in aliis ordinati bus, in quibus ſatis verificatur, hoc ſacramentum conſ rebus, & verbis, tanquam materia, & forma, vt reliqua.

De ſuſcipientibus ordinem.

CAPVT XXXI.

SVMMARIA.

1 *Ordinis incapax quis, & num.* 2.

An hermaphroditus, in quo viget virilis ſexus, ſit i gularis. ibid.

3 *Ordo præſupponit characterem confirmationis.*

4 *Ordinandus debet eſſe initiatus prima tonſura.*

5 *Debet habere ætatem legitimam.*

Ordines minores qua ætate poſſint ſuſcipi, ibid.

Non conferantur, niſi iis qui ſaltem latinam linguam in telligunt. ibid.

6 *Interſtitia ſacrorum ordinum.*

An pro ætate legitima ordinis, cõparandus ſit dies biſexti

An

Annus correctionis Calendarij, an censeatur annus integer, pro ætate ad ordines requisita. ibid.
7 *In adulto ordinando quid requirendum.*
8 *Infans ordinibus initiandus ordinis characterem suscipit.*
9 *Ordinibus initiandi quales esse debeant.*

FEmina † non est capax ordinis, & si fortè ordinetur, non recipit characterem, vt probat Tolet. *lib.* 1. *cap.* 57. Neque hermaphroditus, nisi vigeat in eo virilis sexus, vt idem *lib.* 1. *c.* 63. esset enim contra Christi Domini institutionem, vt probat Valentia *dist.* 9. *q.* 4. *puncto* 1. & Henriq. *l.* 10. *c.* 16. Suar. *tom.* 5. *disp.* 51. *sect.* 2. ex D. Thom. *q.* 39. *art.* 1. & ex aliis contra errorem Cataphrygarum, de quo gloss. *in c. diaconissam* 27. *q.* 1. Syl. *ordo* 4. Soto *d.* 25. *q.* 1. *art.* 2. Valentia loco iam citato. 1

Dices, an † hermaphroditus, in quo viget virilis sexus, sit irregularis? Respondet Suar. *loco cit.* qui putat esse irregularem propter monstruositatem, sed Tolet. *c.* 63. *num.* 6. tenet non esse irregularem, addit tamen, quod si res est notoria, non esset ordinandus propter scandalum. 2

Neque verò masculus est capax ordinis, nisi fuerit antea baptizatus, vt patet ex *c. veniens, de presbyt. non bapti.* item ex D. Thom. *q.* 35. *art.* 3. & communi sententia, & ex his, quæ nos infra *c.* 6. §. 4. copiosiùs.

Atqui † ordo characterem confirmationis præsupponit de necessitate præcepti, non autem de necessitate sacramenti, vt Concil. Trid. *sess.* 23. *can.* 4 *de reform.* Nauar. *c.* 22. *num.* 9. quamuis aliqui exponant, quod solum requiratur ad decentiam, non autem de præcepto. lege Henriq. *l.* 10. *c.* 14. *num.* 2. & quæ nos infrà *c.* 8. *num.* 7 3

Debet præterea † ordinandus esse initiatus prima tonsura, vt colligitur ex Conc. Trid. *sess.* 23. *c.* 4. *de reform.* & ordines gradatim suscipere: idque solum necessitate præcepti, vt Tolet. *l.* 1. *c.* 71. & nos *c.* 8. §. 7. 4

Debet habere † legitimam ætatem de necessitate præcepti, nempe vt nemo suscipiat primam tonsuram ante septennium completum, iuxta *c. nullus, de temp. ord. l.* 6. *& ibi. gl.* aliàs Episcopus suspenditur per annum ab eius collatione, nisi initiatus religionem ingrediatur. Tolet. *l.* 1. *c.* 16. *num.* 1. 5

A septennio & deinceps possunt ordines minores suscipi, vt colligitur ex *c. de iis, d.* 28. *& ex c. in singulis, distinct.* 77. vbi tempora quædam, & interstitia designantur, que iam hic non sunt, sed id arbitrio Episcopi commissum est. Nam in

Conc. Triden. *sess.* 23. *c.* 11. *de reform.* statuitur, ne minores ordine conferantur, nisi iis, qui saltem Latinam linguam intelligunt, & *in cap.* 6. supponitur ante annum 14. aliquem posse suscipere omnes ordines minores: prohibet tamen an- te dictum ætatis annum beneficium obtinere. & *in c.* 5. iube- fieri inquisitionem de ætate eorum, qui initiandi sunt mino- ribus, non tamen præfigit certam ætatem, relinquitur ergo arbitrio ordinarij.

At verò *in c.* 12. præfigit annum ordinibus sacris, itaq nullus ad subdiaconatus ordinem ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyteratum ante 25. ætatis suæ annum promo- ueatur. Verùm in his satis est annum esse inchoatum, n Nau *c.* 25. *num.* 116. Tolet. *l.* 1. *c.* 61. Quid autem de hoc statu- rint iura antiqua, lege *in Clemen. vnica, de ætat. & qualit.* *&c.* & apud Sylu. *v. ætas q.* 2. Tab. *ordo.* 4. *q.* 1. Tolet. *l.* 1. *c.* 61. & alios. Ad Episcopatum denique requiritur 30. annus com- pletus, iuxta *cap. cum in cunctis, de elect.* cùm nihil fuerit deca innouatum. Porrò vniuersim cùm præscribitur determina- tum tempus, an requiratur completus annus, an verò sit sa- esse inchoatum, & quo modo in dubio id cognosci possit, no est huius loco exponere: sed lege glos. *Clem. generalem, de æt. & qualit.* Syl. *v. ætas q.* 2. *& v. tempus.* Nau. *consil.* 9. *de temp. ord.* vbi notat, quòd regulariter dies cœptus habetur p completo, sed annus cœptus non semper habetur pro com- plero; nisi cùm in iure exprimitur debere esse completum, iam dixi de Episcopatu.

6 Quoad † interstitia verò sacrorum ordinum, de quib Conc. Trid. *sess.* 23. *c.* 13. *&* 14. nota in illis annum e computandum, non mathematicè, sed Ecclesiasticè, hoc esse attendendum cursum quatuor interstitiorum, non au tempus 12. mensium completorum; puta à Quadragesi ad Quadragesimam, à Pentecoste ad Pentecosten, &c q aliquando propter varietatem festorum mobilium occurr priùs quàm duodecimus mensis compleatur, vt Sixtus V. sententia Congregationis declarauit, sed de his plura *c.* 8. Nunc restat soluere duo dubia. Primum, an pro ætate l tima ordinis computandus sit dies bissexti. Respondeo, esse computandum, quia annus à iure determinatus int gitur ex 365. diebus continuis, vt Panorm *in c. quærenti, de deleg.* nec curandum de bissexto: sequitur Syl. *v. ætas, q.* Henriq. *l.* 10. *c.* 19. & alij. Attamen ipse Panor. *in c. quæ de verb. signific.* limitat hoc in odiosis, ex quo sequitur ea ratione, ad professionem in religione anno bissextili,

esse ad probationem compleuisse dies 365. vt Sylu. *religio.* 3. q.19.§.3. Henriq. *loc.cit. lit.K.* sequitur item, quòd si aliquis suspenditur per mensem Febr. anni bissextilis, potest vltima die eius mensis celebrare, vt Syl. *v. ætas, in fin.*

Secundum dubium, an annus correctionis Kalendarij, cui Ecclesia abstulit decem dies, censeatur annus integer, pro ætate ad ordines requisita? Respondeo aliqui putant censendum esse integrum, quos sequitur Henriq. *l.*10.*c.*19.*n.*2. quia hic fauor non cedit in præiudicium alterius; tunc enim esset casus exceptus in Bulla correctionis Kalendarij. Opposita tamen sententia est probabilior, & tutior, quam graues Doctores Romæ secuti sunt. Dico igitur primum, hunc casum vix posse nunc accidere, quia iam à dicta correctione affluxerunt 24. anni. Secundò dico, post factum facilè excusari posse eos qui priorem sententiam secuti ante ætatem initiati sunt, propter bonam fidem, ad quam sufficit auctoritas Doctorum qui eam tenent.

Præterea in adulto, cùm ordinatur, requiritur intentio: 7 quare si quis inuitus ordinetur, non recipit characterem, vt cum Pal. Asten. Sil. Tab. Arm. docent Henriq. *l.*10.*c.*14.*num.*3. Tolet. *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 2. si autem metu coactus, etiam graui, habuit aliquis voluntatem accipiendi ordinem, accipit cum ordine, seu charactere executionem illius, vt idem Doctores docent. At verò ordinatus metu iniusto, qui cadit in virum constantem, si nolit vti ordine sacro, non prohibetur vxorem ducere, iuxta communem sententiam, quam sequitur Henriq. *loco citato.*

Infans, qui caret vsu rationis, si initietur ordinibus, etiam 8 sacerdotio, suscipit Characterem ordinis; sed talis etiam ordine sacro initiatus, ad votum castitatis non tenetur, nisi post 14. annum completum ratificet, cognita voti obligatione, vt Tolet. *l.*1.*c.*61. Azor. *l.*13.*c.*14.*quæst.*9. Henriq. *l.*10.*c.*14.§.3. qui alios adducunt.

Oportet denique eos, qui ordinibus initiantur, esse pro- 9 batæ vitæ, & in litteris sufficienter instructos, iuxta Concil. Triden. *sess.*23. *c.*4. & 13. *de reform.* mundos item à peccato mortali, vel saltem contritos, vt D. Thom. *in q.*36. *art.*1. Syl. *ordo* 4.*q.*2. Cordub. *l.*1.*q.*2. & alij.

Verumtamen si quis bona fide ordinetur, putans se rectè dispositum, & contritum esse; quamuis verè non ita sit, excusabitur à peccato, vt Caiet. *v. contritio.* Nau. *c.* 22. *n.* 3. Cordub. *l.*1. *q.*2. Henriq. *l.* 1. *c.* 22. *n.* 6. Suar. *tom.* 4. *d.* 20. *s.*1. *n.*20. & *disp.* 41. *sect.*2. sed nota hæc habere locum in

illis, qui in ordinatione non sumunt Eucharistiam, cùm
enim hæc esset sumenda iuxta ritum Ecclesiæ, præmittenda
esset confessio sacramentalis, nempè ei, qui haberet con-
scientiam peccati mortalis, vt statuit Conc. Trid. *sess.13. c.7.*
& can.11. de sacramento Eucharistiæ. Lege Tolet. *lib.6. cap.16.*

Quibus prohibitum sit ordines suscipere.

CAPVT XXXII.

SVMMARIA.

1 *Ordines suscipere quibus prohibitum, cum num. seqq.*

EX dictis intellligitur, à suscipiendis ordinibus arceri femi-
nas, & non baptizatum, de necessitate sacramenti. Præterea
de necessitate præcepti requiri, vt qui ordinatur sit confirma-
tus, & habeat primam tonsuram, legitimam ætatem, & vsum
rationis, sufficientem litteraturam, intentionem suscipiendi
ordines, & denique ne sit in peccato mortali, nec aliud ha-
beat canonicum impedimentum, ex his quæ memoriæ causa
hîc subiiciam.

1 Ordinari non possunt bigami *c. acutius*, d. 26. Sylu. *ordo*
q. 2. Tolet. *l.1. c.65.* Suar. *tom.5. disp.* 46. vt alios omittam
2 quos illi adducunt. Solemniter pœnitentes *c. ex pœnitentibus*
dist.50. Sylu. *loco cit.* Tolet. *c.64. num.7.* Suar. *disp.42. sect.*
num. 3. sed iam non est in vsu, quia non solent iniungi tales
3 pœnitentiæ. Lege Bellar. *l.1. de pœnit. c.21. & 22.* Neophyti
vt *c.1. & 2. d.48.* Sylu. *loc. cit.* Tolet. *c.64.* Suar. *disp.43. sect.*
qui notat horum filios, qui baptizati sunt ante vsum rationis
4 non habere hoc impedimentum. Curiales, id est, qui ratione
officij obligati sunt curiæ, vt iudices, aduocati, forenses
notarij, milites, & similes ministri, *c.1. & 2. d.51.* Absoluti
verò à Curia hi possunt ordinari, nisi infames fiant, vel alia
ratione irregulares. Sylu. *q.2. citata.* Tolet. *c.60.* Suar. *disp.*
sect.4. num.5. & eadem ratione arcentur ij, qui sunt ratiocin-
niis obligati, vt actores, executores, & alij, qui habent publicas
administrationes forenses, de quibus Sylu. *v. ratiocinia.* Tolet.
c.60. Suar. *disp.51. sect.3.* Henriq. *l.14. cap.5.* & extat *tit. in De-*
cretal. de oblig. ad ratiocinia.
5 Serui ordinari non debent, *extr. de seruis non ordin. &*
per tot. Sylu. *seruitus.* §. 6. Tolet. *c.59.* Suar. *disp.51. sect.*
Henriq. *l.14. c.5.*

Corpore vitiati repelluntur, *d.55. per multa c. & in tit. de corp.vitiat.& tit.de cler.ægrot.* de quibus Sylu. *v.corpore vitiatus.* Tolet.*c.63.* Suar. *disp.51.sect.2.* Tales enim sunt truncati, aut notabiliter debilitati, ita vt impediatur exercitium ordinis, & monoculi quibus deest oculus canonis: item energumeni, seu obsessi à dæmone & mente capti; & alij, qui ex defectu corporis horrorem, vel scandalum generarent: & denique hermaphroditi, de quibus suprà *c.3.* §.1.dixi. 6

Illegitimi, *c.1.d.56.& c.1.& vlt.de fil.presbyt.* Sylu.*v.illegitimus.* Tolet. *l.1.c.58.* Suar. *disp.50.sect.3.* 7

Peregrini, nisi habeant litteras authenticas: dicuntur autem tales, qui non sunt oriundi de Episcopatu, vel non habent ibi domicilium, aut beneficium, iuxta *c.cùm nullus, de temporibus ordin. l.6.* ignoti verò dicuntur, quorum vita, & origo non est nota Episcopo, *c. Episcopus, d.24. & c. quærendum,2.q.7.* Sylu. *ordo 4.q.2.* Tolet.*c.48.* Suar.*disp.42.sect.3.n.5.* Henriq.*l.10.c.22.* & nos infrà *c.5.*§.4. 8

Infames à promotione, & ordinum exercitio repelluntur, *c.laici.d.33. & c. qui in aliquo.d.51. & c.infames.6.q.1.* Sylu. *v.Infamia.q.3.* Tolet. *c.62.* Suar.*disp.48. sect.1. & seq.* eademque ratione prohibentur ij, qui sunt obligati ad incendia, vt Sylu.*ordo 4. quæst.2.* Suar.*sect.3. loc.cit.* qui addit filios parentis vilis, seu infamis, non esse irregulares, nisi iure exprimatur. Lege etiam Henriq.*l.24.cap.5.n.3.de filiis hæreticorum,&c.* Lege Tolet.*l.1.c.69.* 9

De illiteratis verò qui ordinari non possunt, agit Tolet.*l.1.c.64.num.6.*

Irregulares ordinari non possunt, Sylu. *irregularitas,initio.* Tolet.*c.57.*Henriq.*l.14.c.2.num.5.* Suar.*disp.42.sect.3.num.2.* Item neque excommunicati, nec suspensi, nec interdicti. Tolet.*l.1.*Suar.*disp.51.sect.1.num.57.* Nec etiam ij, qui carent titulo legitimo sustentationis, ad ordines sacros admitti possunt, vt dicam *cap.8. in fine.* 10

Ordinati prætereà subdiaconi, vel diaconi à Papa, non possunt ab alio promoueri ad superiores ordines, *c. cùm in distribuendis, de temp.ordin. & c.filium.1.q.1.* Sylu.*ordo,4.q.2.*§.16. Anton.*3.p.tit.14.c.16.* cum Palud. 11

Coniugati denique ordinari prohibentur, *c.fin.de temp.ord.6.* Sylu.*ordo 4.q.2.*§.18. Henriq *l.13. c.39.num.1.*Suar.*disp.31. sect.1.num.54.* 12

De ministro ordinis.

CAPVT XXXIII.

SVMMARIA.

1 *Ordinis minister ordinarius quis.*
2 *An actus præter Episcopum, possit conferre ordinem.*
3 *Ordo collatus ab Episcopo excõmunicato,&c.an sit validus.*
4 *Episcopus non potest ordinare nisi suos subditos, & in propria diœcesi.*

1 ORdinarius † minister ordinis, est Episcopus, vt Conc. Florent. *l.c. & Trid.sess.23. c.4. & can.7. de sacr.ord.*& communis sententia Catholicorum. Lege D. Th.q.38.Palud. Sot.& alios,*d.25*.Syl.*ordo.3.per totum*.Bellar.*c.11*.Valen.*disp.9. q.3*.Henriq.*l.10.c.23*.

2 An † verò possit alius,qui Episcopus non est,ordinem ministrare,exponam 7. dictis.

Primum dico, Papam non posse committere potestatem conferendi ordines etiam minores,ei,qui non est Sacerdos: vt D.Th.3.*q.38.art.1.ad tertium*.Syl.*ordo.37.q.7*.Palud.*in 4.d.7. q.4*.Victor.*q.233*.

Secundò dico, ex commissione Papæ posse simplicem sacerdotem omnes minores ordines conferre,vt D.Thom.*art.1. cit*.Victor. *de potest.Eccl.q.2*. Bellar.*l.1. de cler.c.17*. Sot.*d.25. q.1.art.1*.Valent.*punct.2*. Henriq.*c.23. locis suprà not.* Couar. *lib.1.var.resol.c.10. n.10*. Cardinalibus autem hoc ex consuetudine concessum est, vt not. Soto,Henriq. & Val.Abbatibus verò conceditur iure communi *in c. quoniam d. 69. & c.cum contingat,de ætat.& qualit.ord.* Notandum est tamen,hos non posse ordinare nisi suos subditos, vt statuit Concil. Trid.*sess. 23.c.10. de refor.* non autem alios, nisi habeant speciales dimissorias suorum Prælatorum, & specialem consensum ordinarij loci, in quo ordinari volunt, iuxta declarationem congregationis Concilij.

Tertiò dico,quòd ordo presbyteratus, & diaconatus, non potest conferri à simplici Sacerdote ex Papæ commissione,vt tenet communis sententia, quam sequitur Couar. *l.1. var.resol. c. 10. n. 10.* quia minister ordinis est determinatus iure diuino. Neque obstat, quod olim chorepiscopi hos ordines conferebant, quia illi erant Episcopi, & coadiutores ordinariorum;

riorum; alij vero chorepiscopi, qui solum erant Sacerdotes simplices, non conferebant ordines, vt Bellar. *c.*7. Suar. *tom.*1. *dist.*11. *sect.*2. *n.*9. Henriq. *l.*10. *c.*23. & 24.

Quartò dico, simplicem Sacerdotem posse conferre Subdiaconatum ex commissione Papæ, vt Victor *q.* 255. Henriq. *l.*10. *cap.*23. §.1. *lit. t.* cum Caiet. & Duran. *l.c.* & Innoc. *in c. quanto, de consuet.* qui testantur, hanc facultatem fuisse interdum concessam; sed oppositum tenet D. Tho. quem sequitur Syl. *ordo.* 3. *q.*7. Bellar. 7. *in fine.*

Quintò, prima tonsura non potest conferri à presbytero parochiali sine commissione Papæ, vt Soto *art.* 1. *cit.* Syl. *ordo* 3. *q.*2. Valen *q.* 3. *puncto* 2. Henriq. *c.* 23. *num.* 3. *contra Ostien.* & Panor. *in d.c. quanto,* & probatur ex vsu Ecclesiæ, numquam enim simplex Sacerdos ex officio eam contulit, vt Henriq. *loc.* 10. *c.* 9. *lit. q.*

Sextò, Episcopus non potest ordinationem, etiam minorum, alij committere, ex *c. aqua, de consecr. eccl.* non enim potest quæ sunt ordinis, aliis, qui Episcopi non sunt, demandare. Syl. *ordo* 3. *q* 1. Henriq *loco paulò ante notato.*

Septimò denique, Episcopus, qui non est Sacerdos, non potest ordines conferre secundum omnes, quia est actus ordinis, quem qui non habet, conferre non potest, Syl. *ordo* 2. *q.*1. & *ordo* 3. *q.* 1. & multo minus qui non est baptizatus, vt Syl. *ordo* 2.

Ordo † collatus ab Episcopo excommunicato, vel præciso, interdicto, suspenso, vel simoniaco, validus est, qua talis potestatem ordinis non amittit, argumento *c. non nocet* 1. *q.* 1. & *c. baptismus, de consec. d.*4. & ita docet D. Tho. *q.* 48. *art.* 2. Soto *d.* 25. *q.* 1. *art.* 1. Palud. *q.* 2. Durand. *q.* 1. Henriq. *l.* 10. *c.* 21. & alij communiter. Veruntamen si Episcopus esset denuntiatus talis nominatim, vel esset notorius percussor clerici, ab eo ordinatus esset suspensus, vt infra patebit *c. vlt* §. 4. 3

Episcopus † non potest ordinare nisi suos subditos, & in propria diœcesi, pro expositione autem nota octo. 4

Primum, quod Episcopus, qui ordinauit non sibi subditos sine licentia ordinarij illorum, suspenditur à collatione ordinum per annum; & ab eo sic ordinati suspenduntur ab executione ordinum susceptorum, arbitrio proprij ordinarij: iuxta Concil. Trid. *sess.* 13. *c.* 8. *de reform.* Et extendit hoc etiam ad Titulares. *sess.* 14. *c.* 2. *de refor.* Vbi est aduertendum, quod habentes Papæ priuilegium, vt possint ordinari à quocumque Antistite, quamuis non egeant aliis dimissoriis, indigent tamen testimonialibus proprij ordinarij, de vita &

moribus: vt ſtatuit idem Conc.*ſeſſ.23.c.8.de reform.* ſub eiſdem pœnis, vt notauit Tolet. *l. 1.cap. 49. num.* 4.& Henriq. *l.13.cap. 38. n.2.* An autem illud decretum extendatur etiam ad primam tonſuram, vide apud Toletum *ibid.*

Secundò nota, quod Epiſcopus in alterius diœceſi ordinans cum licentia ordinarij loci, non poteſt ordinare perſonas, quæ non ſunt ſubiectæ illi ordinario, niſi habeant dimiſſorias generales à ſuis ordinariis: cum his enim poteſt ordinare quoſcumque, iuxta declarationem ſacræ Congregationis; & colligitur ex ipſo Conc.*ſeſſ.7.c.11.de reform.* & eodem modo ſacra Congregatio interpretatur decretum eiuſdem Concilij *ſeſſ.6.cap.5.& ſeſſ.14.c. 2.de reform.* Hinc ſequitur, Epiſcopum, qui cum dicta licentia ordinat in aliena diœceſi, poſſe etiam ibi ordinare proprios ſubditos, vt Tol. *c.49.n.1.*

Tertiò nota ſecundùm aliquos, poſſe Epiſcopum extra ſuam diœceſim conferre tonſuram ſuis ſubditis: vt cum Rebuffo docet Henriq.*l.3. c.6.n.6.* Attamen ſi conferat non ſubdito ſine dimiſſoriis, ſeu licentia ſui Prælati, etiam in ſua diœceſi, ſuſpenditur per annum ab eius collatione: vt habetur in *c.fi.de temp.ord.l. 6.* & notat Tol. *l.1.c 48.n.3.* quod talis tonſura nihilominus eſſet valida: idemque ſacra Congregatio. Adde tamen, non eſſe validam quoad beneficia obtinenda, iuxta praxim Rotæ. Lege Azor.*p. 2. l.3. c. 49. q.* 4. Præterea nec Epiſcopus Titularis poteſt cuiquam ſine conſenſu ſui Prælati tonſuram conferre, iuxta idem Conc. Trident *ſeſſ.14. c. 2. de reform.* ſub pœnis ſupra dictis in primo notabili, & Tol. *l.1.c 49. n.* 43. Nec etiam Epiſcopus Italiæ poteſt ordinare Vltramontanum ſine licentia ſui Epiſcopi, vel Papæ, ſub pœna arbitraria, iuxta *cap.1.de tem. ord. l.6.de quo infra c.8. §. 8.* An vero liceat ordinare extraneum ſub ratihabitione, lege Suar, *diſp.31.ſect.1.num.17.* qui excuſat vtrumque à cenſura, cum id fiat bona fide, addit tamen hanc non eſſe faciè admittendam, & hoc videtur tutius; quare ſi poſt factum ordinarius ratum non habeat huiuſmodi ordinationem, ordinatus tenetur in foro exteriori ſeruare ſuſpenſionem propter ſcandalum, quamuis vere in foro conſcientiæ non eſſet ſuſpenſus.

Quartò nota ex Conc. Trid.*ſeſſ.7.cap.10.de reform.* quod Capitulum ſede vacante, non poteſt infra annum concedere dimiſſorias ad ordines ſuſcipiendos: nec is qui ſuccedit in iuriſdictionem loco Epiſcopi exceptis iis, qui beneficij occaſione arctati fuerint ſub pœnis ibid contentis, & refert Tol. *l.1.c.49.* Suar.*diſp.31.ſect. 1.n.20.* Henriq. *lib. 13. c. 38.n.*

qui etiam notant, ordinatos minoribus contra hunc canonem non suspendi, sed priuari priuilegio clericali, præsertim in criminalibus. Aduerte tamen, quod potest infra dictum annum Capitulum, seu eius vicarius, dare litteras testimoniales de moribus, quia non sunt dimissoriæ, vt Nauar. *conf.* 27. *de temp. ordin.* Potest præterea Capitulum per alium Episcopum pontificalia exercere, & ordines conferre, seruata dispositione Concilij Tridentini, iuxta declarationem sacræ congregationis, cui fauet *cap. Pontifices, 7. q. 1. & c. si Episcopus, de supplenda negligentia Prælat. l. 6.*

Adde item, quòd transacto anno vacationis, si durat vacatio, potest concedere dimissorias ad ordines, etiam non coarctatis, vt Nauar. *conf. 44. de temp. ord.* & Tolet. *lib. 1. c. 49. num. 1.*

Quintò nota, nec Abbatibus, nec aliis exemptis, intra fines alicuius diœcesis existentibus, licere tonsuram, vel minores ordines conferre, nec dimissorias concedere cuiquam, qui regularis subditus eis non sit, vt statuit Conc. Tri. *sess. 23. c. 10. de reform. sub pœnis, ibi contentis*, de quibus Tolet. *l. 1. c. 49. n. 5.* At sacra Congregatio declarauit, posse etiam alios ordinare, cum particulari & expresso consensu suorum ordinariorum, vt nos suprà §. 2.

Sextò nota, quòd concessa semel gratia dimissoriarum, non expirat re integra per mortem concedentis, aut per finitam eius potestatem, vt non expirant similes gratiæ, in quibus defuit solum executio, aut vsus illarum: vt Card. *in Clem. fin. de elect.* Rebuff. *in prax. de forma dimiss. n. 39. & 43.* Nau. *in Apol. de reddit. ecclesiasticis, q. 3. mon. 8.* Henriq. *lib. 10. cap. 22. in fin. & l. 12. c. 3. n. 10. ex c. si super gratia, de offic. & potest. iud. deleg. lib. 9.*

Septimò nota, quod tres ordinarij concedere possunt dimissorias, videlicet originis, beneficij, & domicilij, iuxta *cap. cum nullus, de temp. ord. l. 6.* primum Episcopus originis, idest, loci, in quo quis natus est ex matre ibi permansura. Secundo, Episcopus beneficij, in quo scilicet beneficiatus residere tenetur, *quamuis tenue sit.* Syl. *ciuitas. q. 75.* Henriq. *l. 10. c. 22. n. 8.* cum Felin. Io. Andr. & aliis, licèt aliqui teneant sufficere beneficium simplex, quia dictum *c. cum nullus*, generaliter loquitur, vt notat Franc. Ioan. Andr. & Domin. Tertiò Episcopus domicilij, idest, loci, in quo quis habet domicilium animo permanendi. Nauar. *conf. 3. de temp. ord.* pro quo scito primum, quod in foro exteriori id raro præsumitur, nisi in eo loco homo manserit per decennium, quamuis maneat cum

animo dubio; ideſt receſſurus, ſi quid melius occurriſset; Nau.*conſ.5.de fil.presbyt.* & Henriq.*l.c.*Secundò aduerte, non ſufficere aſſiduam habitationem, etiam decennij, cum intentione reuertendi ad patriam. Tertio quod vnus poteſt habere plura domicilia, *c. dilectus 2. de reſcript.* & ibi Felin. & Ioan. Andr.

Octauò nota, quod Epiſcopus familiarem ſuum non ſubditum ordinare poteſt, ſi duo concurrant. Primum, vt per triennium ſecum commoratus fuerit. Alterum eſt, vt ſtatim ei beneficium vacans conferat; iuxta Conc. Trid. *ſeſſ. 23. c.9. de reform.*Nau *conſ.11.de temp.ord.*Suar. *tom.5.diſt.31.ſect.1. num.15.*Henriq. *l.10.c.22. n.2.* Sed pro intelligentia aduerte primum, hoc habere locum in Epiſcopo ordinario, non autem in Titulari; quia huic prohibuerat idem Conc. *ſeſſ. 14. c.2.de refor.*vt not. Suar. Secundò, id habere locum in prima tonſura, in minoribus, & in ſacris ordinibus. Tertiò, poſse talem ordinari, etiam ad titulum penſionis, vel ad tit. patrimonij ſufficientis: dummodo fiat pro Eccleſiæ neceſſitate, vel commoditate, ex Conc. Trid. *ſeſſ.21.c.2. de refor.*& aſcribatur ſeruitio Eccleſiæ determinatæ, vt ſacra Congregatio. Quartò ſufficere, vt dictum triennium inceperit, antequam eſſet Epiſcopus, iuxta ſententiam eiuſdem ſacræ Congregationis.

De effectibus ordinis.

CAPVT XXXIV.

SVMMARIA.

1 *Ordinis effectus qui, & n.2.*
3 *Character ordinis.*
4 *Ordines ſupponunt characterem Baptiſmi neceſſitate Sacramenti.*
5 *Promotus ad ordinem ad quid teneatur.*
6 *Ordo Epiſcopalis, & presbyterij liberat hominem à conditione ſeruili, & gaudent ordinati priuilegio canonis & fori, aliiſque priuilegiis, ſeruatis quibuſdã cõditionibus.*

1 HVius ſacramenti duo ſunt præcipui effectus, vnus eſt conferre gratiam, alter imprimere in anima characterem. Quod autem conferat gratiam, vt alia ſacramenta, conſtat ex Conc. Trid. *ſeſſ.7.can.7.de ſacramentis*: nam ſicut ſuſcipientibus baptiſmum datur gratia, vt renati in Chriſto, ſanctè ſuſcipere poſſint alia ſacramenta, ita in ordine, vt

ſanctè

sanctè & religiosè eadem possint administrare, vt D.Thom. in 4.d.24. & habetur *in addit.q.35. art.1.* & Bellar. *lib.de ord. cap.*10. & alij.

Alter effectus ordinis est imprimere characterem; & pro intelligentia nota, quod in ordine confertur potestas spiritualis, vt eo initiati ritè ex officio exerceant actus, ad quos deputantur, in cuius signum imprimit characterem, qui est qualitas supernaturalis, realiter ab anima distincta, eique diuinitus infusa, indelebilis, ac signum ex diuina ordinatione ad hoc destinatum, vt qui illo insignitus fuerit, aptus sit ad tale ministerium, quapropter non est potentia physica, sed moralis, quatenus non attingit physicè effectum, sed moraliter, & veluti conditio requisita à principali agente in ministro vt eius actione tanquam instrumento vtantur, pendet autem ex diuina institutione, nam voluit Dominus propter maiorem perfectionem, ministros sacramentorum extrinsecè designari per characterem: probatur hoc ex Concil. Flor. *loc.cit.* & ex Trid. *sess.7.can.9.de sacram.* vbi dicit imprimi characterem, nempe tanquam qualitatem realem. 2

Ex hac doctrina inferuntur 7. Primum, quòd character non est relatio, cum sit propriè terminus actionis realis, ad illum tamen consequitur relatio, & sic secundariò est in genere relationis. Secundò sequitur, quòd character, cum sit qualitas supernaturalis, non pertinet propriè ad vllam speciem qualitatis naturalis, sed solum impropriè, & propterea aliqui reducunt ad habitum & dispositionem, vt Alen. Bonau. & Sco. quos sequitur Suarez *in 3. part. tom. 3. disput.*11. *sect.*3. quia Concilia dicunt esse signum spirituale, quare non imprimitur per se primò, vt principium operandi, deinde quia est indelebilis, habitus enim fixus est, & immobilis. Dicitur autem dispositio, nempè sumpta, quatenus benè afficit subiectum. Alij reducunt ad 2. speciem, id est, ad potentiam, quia nimirum homo post impressum characterem potest aliquid, quod antequam imprimeretur, non poterat. Alij cum Marsilio ad figuram reducunt, quia per characterem configuramur Christo. Hæc tamen impropriè & metaphoricè. Lege Suarez *disp.* 11. *sect.* 3. Tertiò infertur, characterem tanquam in subiecto collocari in substantia animæ, non autem in intellectu, nec in voluntate. Primum, quia non est principium alicuius actus intellectus vel voluntatis, sed ad deputandum hominem ad actiones sacramentales, vt dictum est: secundò, quia signum debet poni in parte, quæ 3

est notior, & prior. ita cum Marf. & Gabr. docet Suar.*tom.*3. *disp.* 11. *sect.* 4. Est tamen probabilis opinio D. Th. collocari scilicet in intellectu, & hanc sequitur Tol.*l.*2.*c.*16. Henriq. *l.*1.*c.*13.*n.*3. & alij communiter. Quartò sequitur, esse indelebilem, quod nimirum semel impressus, semper à Deo conseruetur: est enim ex natura qualitas incorruptibilis, ita vt maneat etiam post mortem (nam si mortuus resurgat, non potest iterum initiari ordine, quem vnus receperat:) & propterea iterari non potest, iuxta Conc. Trid. *sess.*7.*can.*9.*de sacr.* Lege Henr.*l.*1.*c.* 3.*n.*4. & Suar.3.*p.in com.q.*63.*tom.*3. Tol.*l.*2.*c.*16. *in fin.* Quintò infertur, quod character ordinis secundum se consideratus, vel cum alio charactere eiusdem ordinis comparatus, est indiuisibilis, quia non est intensior character sacerdotalis in vno Sacerdote, quam in alio: sed si comparetur character inferioris ordinis cum charactere superioris ordinis, aliqui tenent, esse etiam qualitates distinctas indiuisibiles: alij verò esse eandem, quæ paulatim augetur per diuersos ordines, vel per modum intensionis, vel per modum extensionis: sicut augetur habitus scientiæ; sed hæc exactè examinare, non est nostri instituti: parum enim refert, hoc vel illo modo ponere. Lege Suar. & Henriq. *locis cit.* Sextò infertur, quòd character pendet ex diuina institutione, vt patet in ministro baptismi & matrimonij, nam hi per solam extrinsecam deputationem, & institutionem diuinam habent hanc potestatem: similiter character ordinis, de lege ordinaria non sufficit ad confirmandum, & ordinandum, & tamen adiuncta concessione Papæ, est satis: similiter etiam in passiua potentia, character baptismalis in viris, est sufficiens potentia ad suscipiendum ordinem sacrum, non autem in feminis: similiter ad extremam vnctionem recipiendam solum in ægrotis, non autem in sanis sufficit, ex quo patet, pendere ex diuina institutione, & pertinere ad potentiam, non physicam, sed moralem, modo superius dicto. Hinc præterea intelligitur, quòd character ordinis, est signum pacti Dei cum homine, de concursu diuino in administratione Sacramentorum, vt Bellar. *c.* 5. Septimò, ex dictis liquet, in singulis ordinibus esse distinctos characteres: in illis autem, in quibus dantur plures potestates; vt sit in omnibus ordinibus sacris, & in acolytatu, cum iam impresso charactere, confertur alia potestas, per alias ceremonias non imprimitur nouus character, sed extenditur, vel perficitur prior antea impressus, quam opinionem probabilem esse fatetur Tolet. *lib.* 1. *cap.* 71. *in fin.*

Omnis

Omnes ordines supponunt necessitate sacramenti characterem baptismi: sed character vnius ordinis non supponit characterem alterius necessitate sacramenti, sed solum ex instituto Ecclesiæ, quo iubemur ordines gradati suscipere. Tol. *lib.* 1. *c.* 16. 4

De solo tamen Episcopatu est dubium, nam qui tenent non esse distinctum ordinem, putant non posse conferri non Sacerdoti nec infanti, qui non est capax, vt sit pastor, & curam habeat animarum, quam tenet D.Th. *q.* 39. *a.* 1. Sil. *ordo* 2. §. 1. cum Archid. Richard. Duran. & aliis, quos refert Silu. sequitur etiam Henriq. *l.* 10. *c.* 14. sed Tol. *l.* 1. *c.* 71. dicit vtramque opinionem esse probabilem, & propterea sic ordinatum, esse iterum ordinandum sub conditione. Lege eundem *c.* 61. Nos verò cùm teneamus Episcopatum esse distinctum ordinem, sequimur oppositam sententiam, quam tenet gloss. *in c. solicitudo, dist.* 52. Panor. *in c. vnic. de cler. per salt. prom.* vbi dicit esse communem sententiam. Quare ordo Episcopatus, si conferatur non Sacerdoti, etiam laico, vel infanti, imprimit characterem, sed tamen non liceret exercere. Lege quæ nos suprà *c.* 3. §. 7. *&* 8.

Ex statuto Ecclesiæ Latinæ compellitur quicumque initiatur ordine sacro, seruare solemne votum castitatis, quod suscipiendo voluntariè dictum ordinem, implicitè emittit, & illo fit inhabilis futuro matrimonio, iuxta *c. vnic. de voto, lib.* 6. de quo plura Henriq. *l.* 10 *c.* 14. *n.* 7. Bellar. *contr.* 5. *lib.* 1. *c.* 18. Syl. *matrimonium.* 8. §. 3.

Promotus ad ordinem sacrum, tenetur recitare Horas canonicas iuxta ritum suæ Eccsesiæ *ex c. dolentes, de celebr. Miss.* de quo Tolet. *l.* 2. *c.* 1. 2. Tenetur etiam gestare habitum, & tonsuram clericalem, de quo Henriq. *l.* 10. *c.* 11. Tolet. *l.* 4. *c.* 1. *n.* 5. Et nota hoc præcepto ligari etiam beneficiarios, quamuis non sint constituti in sacris; ita vt peccent mortaliter, si temere omittant: secus autem dicendum de initiatis minoribus, qui non habent beneficium, & hæc ex communi sententia. Silu. *clericus* 2 §. 2. Angel. *clericus* 4. §. 1. *&* 2. Tabien. *clericus* 2. §. 1. Arm. *eod.* §. 10 Nauar. *c.* 25. *num.* 110. & probatur ex *Clement. quoniam, de vita & honest. cler.* confirmata per Conc. Trident. *sess.* 23. *c.* 6. *de refor.* & exponit Nau. *cons.* 24. *&* 25. *de priuil.* 5

Ordo Episcopalis, & presbyterij liberat hominem à conditione seruili, si sciente, & non contradicente domino seruus ordinetur, *cap. si seruus sciente, d.* 54. & ibi Doctores. Sylu. *ordo* 1. *q.* 3. Tabie. *ord.* 1. *q. vult.* & alij communiter. 6

Gaudeant præterea ordinati etiam minoribus, priuilegio canonis,& fori, aliisque priuilegiis: sed obseruatis quibusdam conditionibus, de quibus lege Conc.Trid.*sess.*23. *cap.*6. *de reform.*Tol.*lib.*1.Nauar.*cap.*27.*num* 79.*&* *cons.*24. *&* 25. *de priuileg.*

De singulorum ordinum officijs.

CAPVT XXXV.

SVMMARIA.

1 *Tonsura an sit ordo, & quid scire teneatur qui illam suscipit.*
2 *Ostiarij officium quod. & quod officium*
3 *Lectoris.*
4 *Exorcistæ.*
5 *Acolyti.*
6 *Subdiaconi,& quæ doctrina instructus esse debeat.*
7 *Diaconi.*
8 *Sacerdotis.*
9 *Episcopi.*
10 *Ordo Episcoporum.*

1 TOnsura † non est ordo, vt suprà dixi, sed dispositio ad ordines: est enim professio quædam vitæ spiritualis, per quam homo numeratur in clerum, & fit capax beneficij Ecclesiastici, aliorumque priuilegiorum, iuxta communem opinionem Doctorum *in* 4.*dist.*24. Hinc fit primum, vt tonsura non imprimat characterem, vt Sylu.*ordo* 2. *quæst.* 4.§.4. Henriq.*lib.*10.*cap.*9.*in fine*, & alij communiter. Secundo posse illam omni tempore conferri, vt Henriq.*cap.* 12.*n.*1. cum Astens. Sylu. Anton. Tabien. à proprio tamen Episcopo, vel Abbate conferenda est, vt probat idem Henriq. *cap.*9. *in fine* Nauar.*consil.*11.*de tempor.ordin.& non suprà cap.* 5.§.4.collata tamen ab alieno non est iteranda, vt Nauar. *ibid.* confertur autem in abscissione capillorum, dicente Episcopo in persona tonsurati; *Dominus pars hæreditatis meæ*, &c.Tertiò, verba hæc non esse de essentia; quare sine illis esset valida tonsuratio, vt Sot.*in* 4. *distinct.* 24. *quæst.*1.*art.* 1. Nauar. *consil.*4.*de sacram.non iterand.*Henriq. *cap.*9. *citat. in fine lit.* quia cum non sit ordo, non habet materiam & formam essentialem. Addit præterea Nauar.*cons.*11. *de temp. ord.* tonsuram comprehendi sub generali nomine ordinis, quod multi nega

negant. Quartò, qui eam recipit, oportet vt sciat legere, & scribere: sciat etiam prima fidei rudimentu, & præterea intendat Deo seruire in Ecclesiasticis ministeriis, iuxta Conc. Trid. *seß.* 23 *c.* 4. *de refor.*

2 Ostiarij † officium est, excludere ab Ecclesia indignos, & admittere dignos. Sunt autem indigni, infideles, Apostatæ, hæretici, excommunicati, interdicti, & catechumeni post dictum Euangelium in Missa, item percutere cymbalum, & campanam, vt habetur in pontificali.

Lectoris † officium est legere populo in Ecclesia lectiones sacras, & præsertim, Prophetarum, lege Henriq. *lib.* 10. *cap.* 9. 3 *num.* 2.

Exorcistæ † officium est exorcizare, & imponere manus super catechumenos ad fores Ecclesiæ ante Baptismum, & 4 energumenos exorcizare, vt pellantur ab eis dæmones, quod tamen nunc præstare solent Sacerdotes.

Acolyti † officium est duplex, vnum est præparare vasa 5 vini, & aquæ, & dare Subdiacono in Missa: alterum est, ferre cereum ante Sacerdotem: & cùm legitur Euangelium in Missa. Quales autem esse debeant, qui minoribus initiantur, patet ex Concilio Tridentino *seß.* 23. *can.* 11. *de reform.* nempe vt accuratius sciant prima fidei rudimenta, & linguam Latinam intelligant: & denique vt sint tales, quos scientiæ spes maioribus ordinibus dignos ostendat. Hi autem omnes in ordinatione hoc sequuntur, vt scilicet dignè & ex officio hæc munera præstent, vt D. Thom. *quæst.* 37. *art.* 1.

Subdiaconi † officium est proximè assistere in sacrificio 6 Missæ, & diacono ministrare in iis, quæ satis distinctè, & explicitè continentur in Missali Romano post rubricas *titul. de ritu seruando in celebrat. Miß.* §. *de offertorio*, &c. cantare item epistolam in solemni Missa, pallas altaris, & corporalia abluere, aliaque similia præstare, vt habetur in pontificali, instruere denique catechumenos, absente vel impedito diacono.

Addunt aliqui, præcipuum eius munus esse in Missa solemni deferre, seu tradere calicem vacuum cum patena diacono, qui apposito vino illum porrigit Sacerdoti, & propterea subdiaconum in sua ordinatione accipere ab Episcopo calicem vacuum, & patenam, vt suprà dixi *cap.* 2. lege Gregor. de Valentia *disp.* 9. *quæst.* 1 *punct.* 3. D. Thom. *in* 4 *sent. dist.* 24. *quæst.* 1.

Ex his colligitur, qua doctrina instructus esse debeat subdiaconus

diaconus: nam benè sciat oportet rudimenta doctrinæ Christianæ, ac Latinam linguam, & recitare horas canonicas, aliaque seruare, quæ monet Conc. Trid. *sess.* 23. *c.* 12. *&* 13. *de ref.* & præsertim vt sperent Deo auctore, se continere posse, nam in ipsa ordinatione implicite emittit solemne votum castitatis, vt suprà dixi, & exponit Henriq. *l.* 10. *c.* 14. *num.* 7.

7 Diaconi † officium est in sacro Missæ, sacerdoti panem, & vinum in vasis tradere. Secundò, sanguinem populo propinare, cùm esset dandus: immò etiam perferre corpus Christi consecratum in patena, non tangendo illud. At verò illud tangere, aliisq; tradere iussu Episcopi, vel presbyteri, fuit quidem olim eius munus, vt patet ex Conc. Carth. *c.* 38. sed in Conc. Nicæn. *c.* 17. fuit hæc consuetudo sublata, & habetur *in c. peruenit, d.* 93. lege Petrum à Soto *lect.* 2. *de ordine. in instr. Sacerd.* Tolet *l.* 2. *cap.* 28. Suar. *tom.* 3. *disp.* 69. *sect.* 1. Henriq. *l.* 8. *c.* 54. Tertiò, legere Euangelium in Missa cum stola, & antiquitus illud prædicabat absque cathedra: legebat enim Homilias Sanctorum super Euangelia, & instruebat catechumenos, vt probat copiosè Henriq. *l.* 10. *c.* 13. *n.* 2. Adde postremò, non licere ei solemniter baptizare, vt probat Henriq.. Hinc patet maiorem doctrinam in diacono requiri, quam in subdiacono: scire namque eum oportet omnia, quæ opus sunt ad suum munus recte fungendum, & ea seruare, quæ statuit Conc. Trid. *sess.* 23. *c.* 13. *de refor.*

8 Sacerdotis † officium est primum consecrare corpus, & sanguinem Christi. Secundò, absoluere à peccatis. Tertiò, prædicare populo, ex commissione Episcopi, cuius est hoc munus proprium; Sacerdos enim est eius coadiutor. Quattò, administrare sacramenta, & celebrare diuina officia, instruere populum, & denique vitæ, ac morum honestare ad virtutem inflammare. Quare non solùm scire debet, quæ diaconus, sed etiam quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, vt in necessitate possit ea ritè administrare, item quæ spectant ad diuinum officium, & ad vitam, atque honestatem clericorum, de quibus Tol. *l.* 1. *cap.* 3. *&* 93. Valent. *disp.* 9. *q.* 1. *puncto* 3. Et denique qui approbantur ad audiendas confessiones, collata eis potestate iurisdictionis, sciant casus conscientiæ, pro locorum, & personarum exigentia.

9 Ad Episcopi † officium pertinet consecratio Basilicarum, vnctio altarium, &c. consecratio chrismatis, impositio manuum, id est, administratio confirmationis, & ordinis, & communis populi benedictio, distributio beneficiorum Ecclesiasticorum,

sticorum, benedictio virginum, prædicatio Euangelij, ac defensio fidei, &c. Ex quibus facilè intelligitur, quanta scientia, ac virtus in eo requiratur: & clarius ex decreto Conc. Trid. *sess.22.c.2.de refor.* & ex Tol.*l.5.c.4.*

Est autem multiplex † ordo Episcoporum, continet enim Patriarchas, Archiepiscopos, seu Metropolitanos, & Episcopos, vt Magister sent.*in 4.d.24. & ibid.* Doctores. Isid.*l.7.etym. c.12.* sunt etiam alia quædam, non ordinum, sed dignitatum, & officiorum nomina, de quibus Isid. lege etiam Henriq.*l.10. à c.26.* vsque ad finem libri. Sylu. *v.dignitas.* De annexis denique sacris ordinibus, puta de vnctionibus, de nomine clerici, de exemptione, de cœlibatu, & similibus, lege Valen. *disp. 9.q.5.* Henriq. *l.10.c.34. & seq.*

De pœnis aduersus malè promotos inflictis.

CAPVT XXXVI.

SVMMARIA.

1 *Promotus ad ordines simoniacè est excommunicatus, & suspensus ab executione ordinum. limita vt n.2.*

3 *Quicumque excommunicatus, suspensus, vel interdictus, saltem à receptione ordinum, suscipit ordines, irregularis est. Amplia vt ibid.*

4 *Ordinatus ab Episcopo, qui se abdicauit Episcopatu, quoad locum, & dignitatem, irregularis est.*

5 *Ordinatus ab Episcopo non baptizato, non sacerdote, vel non consecrato, non est irregularis. Nec ordinatur ab Episcopo illiterato.*

6 *Exercens ordinem, quem non habet, est irregularis.*

7 *Ordinatus per saltum est suspensus. Item vltramontanus, qui ordines suscipit ab Episcopo Italo sine licentia Papæ, vel proprij Episcopi, num.8.*

9 *De ordinato ordine sacro cum titulo ficto, & ementito quid.*

MVlta, quæ pertinent ad pœnas aduersus malè promotos, & malè promouentes, dixi *c.5.* Hic tamen alia quædam indicabo, vt facilius simul collecta retineantur.

Promotus † ad ordines simoniacè est excommunicatus, & 1 suspensus ab executione ordinum: iuxta extrauagantem *cùm detestabile, de simon.* & reseruatur Papæ absolutio, & præsertim suspensionis post extrauagantem Sixti V. contra malè, & simoniacè promotos: quæ in hoc non fuit reuocata à

Clemente VIII. in dicta extrau. Sixti moderatione, quæ incipit, Romanum Pontificem. lege Nau. 23. *num.* 111. Tolet. *l.* 5. *c. vlt.* Henriq. *l.* 12. *cap.* 37. *n.* 4. qui addit, excusare ignorantiam probabilem facti, idest simoniæ, ab alio commissæ in fauorem ipsius ordinati hoc ignorantis.

Suspenditur in extrau. Pij II. qui sine legitima licentia, vel ante ætatem; vel extra tempora legitima ordinem sacrum suscipere præsumpserit, & qui ordinem sic susceptum solemniter exercuerit, fit irregularis, vt Nau. *c.* 25. *num.* 70. Tolet. *l.* 1. *c.* 48.

2 Sed pro intelligentia † nota primùm excusare bonam fidem, & ignorantiam inuincibilem facti, vt Nauar. 27. *num.* 155. *& consi.* 35. *de temp. ord.* Tolet. *loc. cit.* cum Couar. sequitur etiam Suar. 5. *disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 26.

Secundò nota, non habere locum in minoribus, quia exprimit maiores: ordinatus tamen minoribus contra hunc canonem, non posset licitè illis vti, sine ratificatione sui ordinarij, vt Suar. *ibid. num.* 18.

Tertiò nota, incurrere suspensionem eos, qui literis subrepritiis, seu falsum exponentibus ordinantur, vt Suar. *l. c. n.* 37. Excusat tamen bona fides: vel cùm error literarum est solum materialis, quia scilicet errauit Notarius in nomine, in patria, in data, vel in similibus, quæ non sunt de substantia, vt notat Suar. *ibid.*

Quartò nota, quòd non sufficit exercere actum ordinis in eadem Missa ordinationis: vt Suar. *loco iam adducto n.* 70. Henriq. *l.* 13. *c.* 10. *lit. f.* cum Bartholom. Medina, Syl. Anton. & Maiolo, quamuis Nauar. & Couar. contra sentiant, quos illi rectè confutant.

Quintò nota, quòd cùm ordinarius prohibet accedere ad ordinationem contra canones, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vix vllus potest excusari, vt dicam numero sequenti.

3 Irregularis † est, quicumque excommunicatus, suspensus, vel interdictus, saltem à receptione ordinum, suscipit ordines: *c.* 1. *de eo qui furt. ord. suscep. & c. cùm illorum, de sent. excom.* & exponit Nau. *c.* 27. *n.* 241. Tol. *l.* 1. *c.* 71. *n.* 1. Et item qui eodem die suscipit minores ordines & subdiaconatum, *c.* 1. *de eo qui furt. ord. susc.* Tol. *loc. cit. n.* 5. & addit non excusare à censura contrariam consuetudinem, quia sublata fuit à Concilio: sed Suar. *disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 41. propter declarationem Congreg. putat excusare, illique fauet Ant. 3. *p. tit.* 14. *c.* 19. §. 16.

Prætereа non licet eodem die suscipere duos ordines sacros,

cros, iuxta *c.2. de eo qui furtiuè.* & Trid. *sess.23 c.13. de refor.* nam esset suspensus ipso facto, vt probat Suar. *d.num.41.* Et Nau. impropriè dicit esse irregularem. Adde etiam furtiuè ordinatum esse irregularem. *c.innotuit, de eo qui furt ord. susc.* & Nauar. *c.25. num.70. & cons.97. de simon.* Tolet *l.1.c.71. num.1.* Suar. *disp. 42. sect. 3. num.5.* similiter irregularis est, iterans ordinem susceptum, secundùm aliquos, sed oppositum tenet Suar. cum Scot. Palud. Gabr. & Couar. *in Clem. furiosus, in princ.* qui alios citat.

Nota primùm, non esse licitum suscipere ordines minores, eodem die cum prima tonsura, vt Sylu. *ordo.2.q.7.§.3.* Henriq. *l.10.c.11. in fin.* nisi obstet contraria consuetudo, vel dispensatio Episcopi, nam Conc. Trid. *sess.23.c.11. de refor.* id arbitrio Episcopi committit, Suar. *disp.31. sect.1.n.43.*

Secundò nota, quòd qui sine licentia in minoribus suscipiendis non seruat interstitia temporum, nullam incurrit censuram, vt notat Suar. *loc. cit.*

Tertiò nota, non licere post prandium minores ordines conferre, vt probat Sylu. *ordo 2.q.6.§.4.* Ang. *ordo.5.§.5.* Tab. *ordo.2.q.3.* Arm. *ordo.§.7.* cum Vgone & aliis.

Quartò nota, aliquos Episcopos excommunicationem latæ sententiæ in ordinatione infligere aduersus improbè accedentes, vt Nau. *c.25.n.70.* quæ ligat etiam exemptos; vt probat Henriq. *l.10. c.20. n.2.* Verùm non expedit tales excommunicare ipso facto, vt notat idem *n.1. lit.d.* quapropter in nouo pontificali est solùm comminatoria, vt obseruat Suar. *disp.42. sect.3. n.5.*

Irregularis † est ordinatus ab Episcopo, qui se abdicauit 4
Episcopatu, quoad locum, & dignitatem: iuxta *c.1. de ord. ab Episcopo, qui renunc. Episc.* & notat Nauar. *c.27.n.241.* Tolet. *l.1.c.71. n.2.* qui addit cum licentia proprij ordinarij licere à tali Episcopo minores ordines suscipere: nam prohibitio intelligitur de ordine maiori scienter ab illis suscepto, *cap. 1. de ord. ab Episcopo qui renunt. Episc.*

Præterea est irregularis, qui ordines recipit ab Episcopo excommunicato, interdicto, suspenso, nominatim denunciato, aut notorio percussore clerici, *c. cum clericis, eod. titul.* & Nau. *c.27.n.241.* Tol. *d.c.71.n.4.* Suar. *disp.31. sect.1.n.61.* An verò excusentur, qui sine sua culpa, vel coactè sic ordinantur, dubium est: quia aliqui excusant, alij verò dicunt esse suspensos, & hoc est tenendum: quoniam iura prohibent hanc ordinationem, non propter culpam ordinati, sed propter iniuriam ordinantis, vt Suar. *l.c.n. 62. & 63.*

5 Ordinatus † ab Episcopo non baptizato, non sacerdote, vel non consecrato, non est verè ordinatus, sed tamen respectu ordinum, quos anteà ritè susceperat, non est irregularis, nisi fortè ratione infamiæ, vel quia exercuit fortè actum ordinis, quem non habebat, vt Suar. *disp.*42. *sect.*3. *num.*8. Item ordinatus ab Episcopo illiterato non est irregularis, vt *ibid.* probat Suar. contra Maiolum, qui *lib.*4. *de irreg. c.*31. contrarium docet.

6 Exercens † ordinem, quem non habet, est irregularis, ex *c.*1. *de cler. non ord. minist.* intellige si exerceat solemniter, vt Nauar. *c.*27. *n.*242. Tol. *l.*1. *c.*72. Suar. *disp.*42. *sect.*4. & 5. qui alios adducunt.

7 Suspensus † est ordinatus per saltum, etiamsi omissis minoribus ordinetur, vt patet ex *c.* 1. *de cler. per saltum promot.* & declarat Nau. *c.*27. *n.*242. & Tol. *l.*1. *c.*71. *n.*7. cum Ostien. & Sylu. Nec potest talis ordinem prætermissum suscipere sine dispensatione, vt docet Nau. *ibidem.* Excusat tamen ignorantia probabilis, vt docet Tolet. Illud etiam adiungo quòd qui omissa prima tonsura ordinatur, est etiam Irregularis, ex sententia sacræ Congreg. Conc. Trid. *super c.*14. *de refor. in fin. sess.*23. quamuis ex sententia Theologorum oppositum colligatur, quia nempe tenent primam tonsuram non esse ordinem, vt suprà *c.*7. §. 1. At verò qui ordinatur antequam suscipiat sacramentum confirmationis, non est irregularis, vt docet Nau. *c.*22. *num.* 9. Henriq. *l.*14. *cap.*6. §.3. Suar. *tom.*5. *disp.*41. *sect.*3. *n.*14. & fauent plerique alij, quanquam oppositum tenet Tolet. *c.*71. *citato*, cum Maiolo *tom.*4. *c.*12.

8 Suspenditur † item Vltramontanus, qui ordines suscipit ab Episcopo Italo sine licentia Papæ, vel proprij Episcopi, causam in literis exprimentis, cur ipse non ordinauerit, iuxta *c.*1. *de tempor. ord. in* 6. quod non habet locum etiam in minoribus ordinibus, vt Suar. *disp.* 31. *sect.*1. *num.*9. contra Nauar. non tamen in prima tonsura: sed tutiùs Henriq. ad illam etiam extendit. *l.*13. *c.*18. *n.*1. lege plura apud Tolet. *l.*1. *c.*48. *n.*1. Ang. *v. irregularitas* §.32. Sylu. *v. ordo* 3. *q.*4. & *v. irregularitas quæst.*9. Arm. *eod.* §. 81.

9 Ordinatus † ordine sacro cum titulo ficto, & ementito, olim erat suspensus, iuxta *c. sanctorum* & *c. neminem d.* 70. sed alij qui censent sublatam postea fuisse illam pœnam suspensionis per *c. cùm secundùm Apostolum. de praben.* & *c. si Episcopus. eod. tit. lib.* 6. Neq; obstare putant Conc. Trid. *sess.*21. *c.*2. *de refor.* vbi renouat hoc antiquos canones, quia scilicet renouat iuxta dispositionem *d. c. cùm secundùm Apostolum*, vt decla-

declarauit sacra Congregatio, & hanc opinionem sequitur Tolet.*l.*1.*c.*48. & Henriq.*l.*13.*c.*37.

Nec etiam obstat constitutio Sixti Quinti aduersus malè promotos, quia fuit quò ad hoc reuocata à Clemente VIII. attamen Nauar. *c.*27.*n.*158. *& conf.*45.*de temp.ord.* tenet esse suspensum illum, qui in hac re aliquo dolo, vel fraude vtitur, & ad hanc sententiam accedit Suar.*disp.*31. *sect.*1.*num.*35.

Pro resolutione dico primùm, certum esse, quòd qui sincerè confitetur, se non habere titulum, & nihilominus Episcopus illum ordinat, talis non est suspensus, quia sic videtur se obligare ad alendum illum, iuxta dictum *c. cùm secundùm Apostolum*, & fatetur Suar.*n.*33. Est autem titulus triplex ordinandorum, nempe beneficij, & patrimonij, & professionis solemnis in Religione approbata: ad quam reducitur titulus Societatis IESV, in ea enim qui post biennium probationis, emittunt tria vota simplicia, possunt ex priuilegio ordinari, non obstante constit. Pij V. vt concessit Greg. XIII. vt notat Henriq. *d.c.*31. §.1. & Suar. *loc. cit. num.*38. Secundò dico in aliquibus casibus, qui dolo, & fraude, sine titulo suscipit ordines sacros, est suspensus. Primum, si cum Episcopo, vel cum eo, qui illum præsentat ad ordines, paciscitur, & se obligat ad nunquam petendum alimenta, ex *c.penult.de simon.* Secundò, cùm quis ficto titulo patrimonij ordinatur, vel mentiendo, vel falso probando, se habere quod non habet, vel plus habere, quàm habet, quod tamen non sufficit ad sustentationem: vel cùm fingit sibi factam donationem, vel promittit nunquam se donata alimenta petiturum, talis est suspensus secundùm Nauar. *c.*27. *num.*158. *ex c.penult.de simon.* propter paritatem rationis. Sed tamen hæc ratio non vrget, quia est casus longè diuersus; ideò probatur efficacius ex vi antiquorum Canonum, qui non sunt reuocati quoad has personas, sed manent in suo vigore, vt prosequitur Nauar. *conf.* 55. *de temp.ord.* & Suar. *l.c.num.*35.

Tertiò suspensus est, qui cum ficto titulo literas dimissorias obtinuit à proprio Episcopo, & si per eas ordinetur, duplicem suspensionem incurrit: vnam, quia ordinatur sine validis dimissoriis, alteram, quia sine iusto titulo, vt Suar.*num.*36. quanquam Nau. excuset talem à priori suspensione, cùm renunciat titulo ante ordinationem, eo quòd illa renunciatio sit inualida: sed tutior est sententia Suarez, quia huiusmodi literæ sunt subreptitiæ, & contra iustam Episcopi voluntatem: nam si id sciret, non daret illam facultatem. Ex quo fit vt in absolutione petenda, hæc causa distinctè aperienda sit.

Quartò, qui post ordinationem renuntiat beneficium, aut patrimonium, ad cuius titulum est ordinatus, peccat mortaliter, non tamen incurrit suspensionem, nec aliam pœnam de iure communi, quia nulla talis extat, vt Suarez, qui præterea notat ex verbis Concilij Trid. *sess. 21. c. 2.* colligi dictam renuntiationem beneficij esse inualidam, patrimonij verò solum prohibitam.

Quintò, qui sine titulo initiatus est subdiaconatu, vel diaconatu, non potest sine nouo titulo promoueri ad sacerdotium, quia iura in omni sacro ordine id prohibent distributiue, non collectiue: & ita respondit sacra Congregatio: proptereà, qui aliter ordinatus fuerit, incurrit dictam suspensionem.

Sextò, illud postremò adiungo, quantitatem patrimonij, vel beneficij, ad quod quis promoueri possit, non taxari, sed relinqui arbitrio ordinarij, propter diuersitatem locorum, cum in vno sufficiat, quod alibi non erit sufficiens: vt declarauit Congregatio Concilij. Præterea, cum quis non habet beneficium, vel patrimonium sufficiens per seipsum separatim, sed ex vtroque simul coniuncto, habet sufficientem sustentationem, congregatio censuit posse ordinari, non tamen si cum insufficienti beneficio, vel patrimonio iungantur pitantiæ, eleemosynæ, anniuersaria, & similia emolumenta incerta, quæ ex ordinum exercitio obueniunt, vel lucra ex industria, aut honesto labore parta, ex sententia eiusdem sacræ Congregationis: & denique multo minus hæc sufficere seorsim, in eo scilicet, qui nec beneficium, nec patrimonium habet, quamuis ex industria sustentari possit. verùm hæc collegisse sit satis.

INSTRV

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER VII.

Extrema vnctio quæ sit, ac eius materia, & forma.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Materia Sacramenti extremæ vnctionis duplex.*
2 *Remota est oleum ab Episcopo benedictum; quod debet esse oliuarum, n. 3.*
4 *Materia propinqua est vnctio.*
5 *Forma sacramenti extremæ vnctionis.*
6 *Forma qua vtitur Ecclesia Romana non est de natura sacramenti, sed de necessitate præcepti.*

HOc septimo instructionis nostræ libro, de duobus sacramentis, Extrama vnctione videlicet, & matrimonio, agendum nobis restat, cum de Sacramento in genere, & aliis quinque in libris præcedentibus pro instituti nostri, & sacerdotum instructione satis superque verba fecisse existimemus.

Prosequendo igitur ordinem in hoc extremæ vnctionis sacramento, quem in aliis proposuimus sacramentis,

Primò notandum est, quod † huius sacramenti materia duplex est, altera remota, altera propinqua, vt de baptismo diximus. 1

Vt igitur à remota, id est, ab oleo incipiamus, † debet esse oleum non quodcumque, sed ab Episcopo in die anniuersario Cœnæ Domini solemniter consecratum, siue benedictum: adeo quod nisi sit talis consecratio, non censeatur materia huius sacramenti, licèt nonnulli oppositum teneant, quibus Conc. Trid. *sess. 24. c. 1.* & communis omnium sententia contradicit. 2

Rursus † oleum debet esset non ex quauis pingui, & crassa materia, sed ex oliuarum baccis tantummodo expressum. Vnde dicit Syluest. *verb. vnctio*, quod nec Papa posset facere vt oleum nucum esset bonum. Immò si propter mixturam mutaretur species, irritaretur sacramentum.

4 Altera † materia propinqua est vnctio absque dubio necessaria necessitate sacramenti, vt de confirmatione diximus. Quæ quidem vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat, vt docet Conc. Trid.

5 Forma verò est ista †. *Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Amen.* Quam formam in hunc modum statuit Conc. Florent. & colligitur ex Conc. Trid. *suprà citato.*

Hæc autem forma deprecatiua est, & ita debere esse dicit Nauar. *in c. 22. num. 15.* cum communi, nec est necesse addere, *In nomine Patris, &c.* sequendus tamen est receptus mos. Poterit tamen dici secundùm Sot. *Vngo oculos, vel manus, vt indulgeat tibi Deus quidquid, &c.* Aduertendum quoque est,
6 quod † dicta forma, qua vtitur Ecclesia Romana, non est de natura sacramenti, sed tantum de necessitate præcepti, vt colligitur ex dicto Conc. Florent. Ecclesia non potest mutare verbum, modo non mutetur sensus, vt dicere, quidquid peccasti, &c. Sot. 4. *d.* 23. *q.* 1. *art.* 4. Nau. *l. c.*

De ministro huius sacramenti.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Minister extremæ Vnctionis est Sacerdos.*
2 *Non quiuis, sed Curatus, vel delegatus ab eo.*
3 *Religiosi sine licentia Curati, & alij Sacerdotes ministrantes incurrunt excommunicationem.*
4 *Sine licentia collatum sacramentum tenet.*
5 *In necessitate quid fiat, aut ministro infirmato, non perfecto sacramento.*

1 VLtra materiam, & formam sacramenti, necessarius est † minister conferens, hic ... quis esse debeat B. Iacobus demonstrat, & habetur *in c. 1. de sacr. vnct.* & hodie determinatum est per Conc. Trid. *eadem sess. c. suprà dicto*, nempe presbyter,

presbyter, id est, sacerdos ab Episcopo ritè ordinatus,& multo magis ipsemet Episcopus. Est autem in ministro necessaria intentio conferendi sacramentum ipsum, &faciendi,quod facit Ecclesia, id est, ipse quatenus est minister Ecclesiæ, vt superius diximus.

Primò tamen notare oportet, quod † non omnibus sacer- 2
dotibus, sed curatis tantum licet hoc sacramentum conferre, sub quorum cura sunt infirmi, aut his quibus ipsi Curati hoc munus delegarint. † Religiosi vero, qui clericis aut laicis 3
hoc sacramentum ministrare sine curati licentia, ausi fuerint, excommunicationem ipso facto incurrunt, quod procedit in aliis sacerdotibus non Curatis, etiamsi in mortis articulo hoc facerent, quia non est omnino necessarium hoc sacramentum. Excusarentur tamen per ignorantiam probabilem, vel per Parochi ratihabitionem. Caiet *in sum. ver. excommunicatio 1.*

Hoc tamen verum est, quod etiam † sine licentia Cu- 4
rati teneret sacramentum, & ratio est, quia etsi de necessitate Sacramenti requiratur proprius sacerdos, de essentia vero sufficit, quod sit sacerdos. Vnde aduertendum est,quod quotiescumque inuenitur in auctoribus,quod sancti & alij fideles olim vngebant oleo sancto infirmos, tunc non conferebant sacramentum extremæ vnctionis, quod non datur nisi à sacerdote.

Secundò si ante † absolutam extremam vnctionem contin- 5
gat mori aut infirmari ministrum, poterit ab alio sacerdote perfici, quod probatur à simili,& sacramento Eucharistiæ.

Tertiò in necessitate sufficit sacerdos sine ministro, vt habetur *cap. 14. de ver. significat.* Imò in necessitate potest vnus presbyter vnam partem vngere,& alius aliam.

De suscipiente hoc Sacramentum.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Qui non possunt suscipere hoc Sacramentum.*
2 *Qui possunt illud suscipere.*
3 *Hoc Sacramentum non est necessarium necessitate salutis, non tamen est contemnendum.*
4 *In quibus partibus facienda sit vnctio.*
5 *Cæcus à natiuitate quomodo vngendus.*
6 *In vnctione quæ obseruanda.*

HActenus diximus de materia, forma, & ministro, nunc, quæ ad suscipientem pertinent, dicamus, pro quo obseruandum

1 Primò quod † hoc sacramentum dari non debet iis, qui nunquam peccare potuerunt.

Vnde pueri incapaces censentur, nisi ætate, qua Eucharistiæ sacramentum sumunt, sufficit tamen ætas, qua peccare possunt.

Secundò non potest dari amentibus à natiuitate, & perpetuò furiosis, secus habentibus lucida interualla, maximè si petierint, nisi timeatur irreuerentia.

Tertiò, suspendendis, vel de capitandis, quia cum isti non infirmentur, sed iudicio integro ex hac vita decedant, non patiuntur insidias, ac terribiles visiones Dæmonis, quas, vtplurimum vi morbi, vel magna ætate deficientes, patiuntur propter magnam sensuum omnium debilitatem, & propterea istis collatum non erit verum extremæ vnctionis sacramētū.

Quartò neque intrantibus mare, vel bellum, etsi periculosum sit ineuntibus eadem ratione.

Quintò negatur existentibus in notorio peccato mortali, qui postea incidunt in phrenesim, nisi aliquod signum contritionis ostenderint. Et hæc omnia communiter notantur à Summistis.

2 Omnibus igitur † infirmis quorum mors timetur, ac senibus, qui etiam absque infirmitate, sed ipsa senectute conficiuntur, quia extrema vnctio finem vitæ præsumptum tantum requirit, necnon & adultis etiam statim post baptismum morti proximis, dandum est extremæ vnctionis sacramentum, vt communis habet opinio.

Sed vnum dubium hîc poterat esse, an extrema vnctio dari debeat vulneratis, cum videantur non ex infirmitate, sed accidentaliter morti propinqui. Et dico quod licet nonnulli teneant, quod non: communis tamen opinio tenet oppositum, quod verius est, Soto *in 4. dist. 4 3. art. 2.* & Syl. *ver. vnctio extrema. §. 5.* & ratio est, quia quamuis vulnerati mors violenta sit, tamen infirmatur.

Vnde vt paucis concludamus, dicimus extremam vnctionem dandam esse morti propinquis ex morbo, ex vulnere vel partu, vel senectute. Quod si morbo liberatus iterum periclitetur, iteranda est, quoties redit periculum. In dubio verò, an viuat infirmus, danda est sub conditione, *si non es mortuus.*

3 Hoc autem sacramentum non est necessarium necessitate salu

salutis. Potest enim homo saluari absque extrema vnctione; ipsam tamen ex contemptu relinquere peccatum est. Esset autem contemptus cum tempora extremæ vnctionis occurrent,& oblata occasione suscipiendi, non susciperetur, vt de confirmatione diximus. Contemptus verò non est omittere tanquam ad salutem non necessariam. Eam autem ex negligentia omittere non est peccatum mortale, si absit contemptus, aut scandalum,etsi nonnulli aliter sentiant.

Vnctio in quinque corporis sensibus,scilicet in oculis, au- 4
ribus,naribus,ore, & manibus adhibenda est, à quibus solent peccatorum origines duci, & hoc est de essentia Sacramenti, adeo vt si vnus relinquatur sensus, irritum esset Sacramentum:vnde iterari deberet si vacaret. Pedes autem vngere non est necesse,& certè renes in hominibus, & in mulieribus vmbilicus prætermittendi sunt, cum id aliquo modo honestati aduersetur, vt Soto *dist.23.q.2.art.2.*

Cæcus autem à natiuitate, licèt per visum non peccaue- 5
rit,sicut nec surdus per auditum, ob concupiscentiam tamen vngendi sunt: sic & mutilati, in partibus tamen proximioribus. Sacerdotes verò non in palma, sed in superiori versa parte manus, vt habetur in aliquibus manualibus Ecclesiarum,sunt vngendi.

Duo † tamen hîc aduertenda sunt. 6

Primò, quòd ad singulas vnctiones adhibenda est stupa noua,postea comburenda.

Secundò, quod sufficit verba statim proferre, vel ante vnctionem,vel post,vt in baptismo,& confirmatione.

De effectu extremæ vnctionis.

CAPVT IV.

SVMMARIA.

1 *Effectus extremæ vnctionis.*
2 *Expellit reliquias peccatorum.*
3 *Sanat animam.*
4 *Sanat corpus si expedit animæ.*
5 *Confert specialem effectum gratiæ.*

QVatuor † effectus habet hoc extremæ vnctionis Sacra- 1
mentum, quorum.

Primus est † expulsio aliquarum reliquiarum ex peccatis 2
remanentium: non enim homo debet de suis peccatis antequam

quàm confiteatur, & postquam confessus est, sicut debet ex negligentia sua; & ad hæc indiget extrema vnctione, quæ datur tempore mortis, quia tunc anima omnino debet esse purgata; quippe quæ diuino conspectui est præsentanda, vt colligitur ex verbis B Iacobi,& habetur in Conc. Trid.

Secundus est † sanitas animæ ad malum pœnæ, & pigræ ad bonum cuiusque spiritualis recreatio.

4 Tertius est † sanitas corporis,vbi animæ saluti expediret, fidesque infirmi decumbentis hoc mereretur,morbi certè incommoda,hoc Sacramento infirmus subleuatus, ferre leuius potest.

5 Quartus est specialis † effectus gratiæ,quæ per hoc Sacramentum confertur, necnon auxilium contra tentationes, & dæmonis aggressiones,quas homo mortis tẽpore patitur. Dæmon enim acrius illa hora illum affligit. Vnde, sic habetur in Conc. Tr. *sess.* 14. *c.* 2. *Res porro, & effectus huius Sacramenti illis verbis explicantur*(quæ sunt apud eundẽ Apostolum c.5.) *Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittetur ei. Res etenim gratia est Spiritus sancti,cuius vnctio delicta, si qua sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus,& morbi incommoda ac labores leuius fert & tentationibus Dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit,& sanitatem corporis interdum vbi saluti animæ expediẽrit,consequitur.* Hactenus verba Concilij quæ & effectum, & gratiam huius Sacramenti eleganter, & disertè, exprimunt. Atque ista de extrema vnctione sufficiant.

Quid sit Matrimonium.

CAPVT V.

SVMMARIA.

1 *Matrimonij definitio.*
2 *Matrimonium est Sacramentum, & gratiam confert.*
3 *Matrimonium, in lege Euangelica, inter fideles & inter paganos factum differt.*
4 *Coniugalis actus inter fideles meritorius. Hæresis Manichæorum,qui nuptias damnabant.*

POst extremam vnctionem, nunc de vltimo Sacramento agendum est, puta, de matrimonio. Ante omnia autem opus

opus est, quid sit, statuere. Videtur autem sic posse definiri: † 1
Est contractus viri & fœminæ legitimus, quo mutua corporum traditur potestas, gratiæ spiritualis collatiuus.

In hac definitione aliquot sunt partes.

Prima est, *contractus*; hoc enim Sacramentum ab aliis differt in eo, quòd istud est contractus quidam naturalis inter duas personas, non quaslibet, sed virum & feminam: ob id additur prima pars, *viri & fœminæ.* At quia non omnis vir cum qualibet femina potest hunc tractare contractum, sed sunt multa impedimenta, de quibus statim dicemus, ob id dictum est in definitione, *legitimus.* Et rursus, in quarta parte describitur, circa quid versetur iste contractus, & dicitur, quòd per ipsum vir accipit potestatem super corpus feminæ, & femina accipit potestatem super viri corpus, in his, quæ ad vitam communem, & filiorum procreationem pertinent. Dicitur autem, *traditur,* de præsenti: nam cum sit solum promissio quædam futuræ traditionis, tunc non matrimonium, sed sponsalia dicuntur.

Vltima pars est, *gratiæ collatiuus:* non enim matrimonium est purus contractus, sicut venditiones, locationes, mutua, & alia huiusmodi, sed † est etiam Sacramentum, ob id gratiam 2
dignè suscipientibus confert, sicut vnum ex aliis Sacramentis: in quo multum errauit Durand. 4. *distinctione* 26. *quæst.* 3. qui dicit matrimonium non esse sacramentum sicut vnum ex aliis, nec gratiam conferre ex opere operato suscipientibus, quod etiam dicit Gloss. 1. *quæst.* 1. *cap. quicquid.* Sed ista est hæretica sententia reprobata in Concilio Tridentino *sessione* 24. *can.* 1. vbi statuitur matrimonium esse verè & propriè sacramentum, vt vnum ex aliis: & *sessione* 7. *cap.* 6. & 7. vbi statuitur, quodlibet sacramentum esse gratiæ collatiuum, & conferre dignè suscipientibus. Hîc tamen notandum est, multum differre † matrimonium in lege Euangelica inter fideles & inter paganos factum: est enim triplex 3
discrimen.

Primum est, matrimonium infidelium est purus contractus naturalis, sicut alij contractus, non tamen est sacramentum: immò in lege naturæ, & lege Iudaica erat solus contractus: at inter fideles in lege Christi est etiam sacramentum, Christus enim contractum ipsum naturalem ordinauit in sacramentum: vnde in Conc. Trident. *sess.* 7. determinatur, omnia septem Sacramenta à Christo instituta fuisse.

Hinc sequitur secundum discrimen, quod extra Ecclesiam contractus hic non dat gratiam contractantibus ex opere opera

operato, nec dabat illam in lege naturæ aut veteri : at in lege Christi dat gratiam, quia Sacramentum est.

Tertium discrimen, actus coniugalis extra Ecclesiam non est meritorius, sed tantum est licitus : infideles enim, qui rectè matrimonium contractant, non peccant in copula carnali, at
4 verò † fideles, si in gratia sint, & ob debitum finem actu hoc vtantur, merentur in ipso actu, sicut in alio bono opere, vt dicit S. Thom. *in addit. quæst. 46. art. 6.* Tunc autem est debitus finis, quando actus fit ex iustitiæ zelo, & religione, vt homo faciat id, ob quod, & in quod matrimonium est institutum : in quo fuit hæresis Manichæorum, qui nuptias damnabant, dicentes talem actum esse peccatum mortale ; sed damnata est hæresis in Conc. Florent. *& c. ad abolendam. de hæret.* Hinc patet, quid sit matrimonium.

ADDITIONES.

De matrimonio Schol. 4. ad 26. Sot. præcipuè D. Thom. add. ad 3. p. à quæstione 41. & lib. 3. contra Gen. à cap. 123. Summistæ verb. matrimonium. Caietan. in opusc. D. Anton. part. 3. tit. 1. Pelbar. p. 4. Rota, Gul. Par. Hugo de Sacram. Altisiod. lib. 4. Summæ, Vict. Rel. de mat. speculum coniug. Veracrux, Bellar. de sacr. Petr. à Sot. Inst. sac. Nauar. cap. 22. à num. 19. Vig. cap. 16. §. 7. p. 4. Angles in 4. p. Val tract. 4. d. 10. Pet. à Led. in D. Th. Sanchez diligentissimè, vsque ad impedimenta.

In statu naturæ integræ mat. in off. nat. ad humanam sobolem immaculato thoro procreandam institutum à Deo fuit, post Adæ lapsum, vt esset in remedium libidinis. Euangelicæ legis tempore Sacramenti dignitatem à Christo Domino accepit. Vide Vig. Catech. Rom. de mart. Val. p. 2. l. c. ex communi.

De causis Matrimonij.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Matrimonij finis.*
2 *Cœlibatus status est melior statu coniugatorum. Hæresis Lutheri.*
3 *Matrimonij causa efficiens principalis, & instrumentalis. Item materialis & formalis, n. 4. & seq.*

6 Matri

6 *Matrimonij inter causas quale sit discrimen.*
7 *Matrimonij ad essentiam est necessarius minister cum testibus, & consensus viri & mulieris non solum exterior, sed etiam interior, num. 8.*

QVatuor causæ sunt in matrimonio; finalis, efficiens, forma, & materia. Finis a † matrimonij triplex est. 1
Primus est, bonum prolis, puta, vt filij procreentur, procreati educentur, educati instruantur.

Secundus est, in remedium concupiscentiæ: homo enim post originale peccatum multum procliuis remansit in actum carnis. Instituit ergo Deus matrimonium, vt homo concupiscentiæ aliquod remedium haberet, possetque absque peccato talem actum exercere. Et hoc est, quod dicit Paulus 1. Corint. 7. *Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem, vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquaque suum virum habeat.* Vnde status coniugatorum est, & in eo saluus potest esse homo, si rectè iuxta statum viuat, tamen perfectior est status † cælibatus, vt determinatur in 2
Concil. Trident. *sess.* 24. *can.* 10. & oppositum dicere, esset incidere in hæresim Lutheri.

Tertius finis est, mutua obsequia viri & vxoris: homo enim indigens factus est, nec potest vir sibi in omnibus prouidere, nec sola mulier, at simul vterque coniunctus sibi in necessariis prouidet. Hic est finis matrimonij.

Efficiens † causa sunt ipsi contrahentes, in quantum est contractus quidam; at verò vt Sacramentum, Deus est causa 3
principalis, & minister est causa instrumentalis, sicut in aliis sacramentis. Materia b † est consensus interior vtriusque, quo consentiunt in vnionem quandam mutuam. Forma † autem sunt signa exteriora, verba, aut nutus, aut alia huiusmodi, quibus exprimitur consensus, siue fiant per se, siue per 4
Procuratores.

Hæ sunt causæ in matrimonio adhiberi solitæ: tamen † 5
notandum est discrimen inter eas. Finis non est necessarius actu in contrahentibus; quamuis enim intendant contrahere ob malum aliquem finem, matrimonium erit, licèt peccent sic contrahentes: finis enim prædictus triplex est ipsius matrimonij ex se & ex institutione sua, non ex parte contrahentium. Minister, ante Concil. Trid. non erat necessarius, quia poterat esset verum matrimonium sine ministro; at verò sessione 24. *cap.* 1. *de reformat.* est annullatum matrimonium clandestinum; & statuitur, vt, nisi adsit Ordinarius, vel

vel Curatus, ac sacerdos de ipsorum licentia, & ad ad minùs duo testes, tunc nullum sit matrimonium. Dico igitur, quòd
7 nunc quidem pertinet ad essentiam † matrimonij minister cum testibus, at antè non pertinebat.

Reliqua duo semper fuerunt necessaria. Ad matrimonium
8 enim est necessarius † consensus vtriusque, nec sufficit vnius, sed debet esse amborum, aliàs non est matrimonium. Rursus est necessarium signum aliquod sensibile, quo exprimatur talis consensus; aliter non est matrimonium, licèt sit consensus; sicut nec est matrimonium, quando est signum exterius, & non est interior consensus: quamuis hoc secundum in foro exteriori reputetur matrimonium, quia præsumitur consensus interior, sed verè coram Deo non est. Ecclesia tamen iudicat de exterioribus, ob id reputat pro matrimonio, non tamen in foro interiori confessionis, quod vocant forum poli, seu forum Dei. Hæc de causis matrimonij.

ADDITIONES.

a *Finis.*] Quatuor fines enumerat Bellar. c. 10. 1. est susceptio & educatio prolis. 2. societas, & communicatio operum ad vitam necessaria. 3. vt sit in remedium. 4. vt referat coniunctionem Christi cum Ecclesia.

b *Prima sententia, Materia.*] Materia & forma huius Sacramenti non est vna omnium sententia, Cauar. 2. p. c. 1. in fine, l. c. post Palud. Adri. q. 1. de matrimonio, Sylu. matrimonium 1. q. 1. Contrahentes ipsos, materiam, verba vtrumque consensum exprimentia, formam esse asserunt. Pet. à Soto lect. 4. de matrimonio, contrahentes ipsos, materiam esse, ait, in qua perficitur, & ex qua integratur matrimonium.

Secunda, Nau. n. 20. cum Canonum peritis in c. tua nos, extr. de spon. mutuum coniugum consensum, materiam, verba verò, seu signa consensum illum declarantia formam esse opinantur. Hæ duæ sententiæ probabiles videntur.

Tertia, Canus (quem in hac re non benè opinantem confutat Val. p. 6. l. c. & Bellar. lib. 1. c. 8. de matrimonio validissimarum rationum telis confodit) lib. 8. c. 5. de lo. theol. contrahentium actum expressum, scilicet mutuum consensum, materiam, verba autem à sacerdote prolata, formam appellat, idem videtur sensisse Guli. Paris. cap. 8. q. 1. de matrimonio. Si hæc opinio vera esset, sequeretur matrimonia ante Conc. Trid. clandestinè contracta, quæ ab ipso Conc. sess. 24. Decret. de reforma. vera, & rata appellantur, non fuisse Sacramenti dignitate donata: quod absurdum quis concedet?

Quat

Quarta opinio D. Th. 4. d. 26. q. 2. art. 1. ad 1. Vict. q. 245. Sot. 4. d. 26. q. 2. art. 5. Val. l. c. censet verba ab altero coniuge primo expressa consensum declarantia, materiam, verba verò ab altero secundo loco explicata, formam (quod dicimus de verbis, intellige etiam de signis nutibusve consensum explicantibus.) Hanc sententiam cum prima conciliat Bella. in hunc modum: *Matrimonium non solum est Sacramentum tunc, cùm celebratur coram parocho, & testibus, expressione consensuum: sed etiam toto tempore, quo viuunt coniuges.* Si primo modo matrimonium consideres, locum habet D. Thom. sententia, nam verba vnius quatenus determinantur, sunt materia, quatenus verba alterius determinant, sunt forma. Si secundo modo, externa coniugum coniunctio est materiale signum indissolubilem Christi & Ecclesiæ coniunctionem referens: quemadmodum (licèt non sit perfecta comparatio) species panis & vini peracta consecratione verum sacramentum sunt, dum sunt incorruptæ, sensibilesque, extremum signum, spirituales alimoniæ.

De impedimento erroris & conditionis.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium quæ impedimenta impediant contrahendum, & dirimant contractum. Matrimonium contractum, non obtenta dispensatione super impedimento non dirimente tenet.*

2 *Error personæ in substantia, qualitate, & conditione, an & quando matrimonium dirimat. num. 4.*

3 *Matrimonium an possit esse inter seruos inter se, & inter liberos & seruos.*

IMpedimenta † quæ impediunt contractum hunc matrimonij inter virum & vxorem, sunt in duplici differentia. 1 Quædam sunt talia, quæ non solum vetant quominùs attentetur matrimonium, sed etiam si attentatum fuerit, nullum est matrimonium, & dicuntur impedimenta impedientia contrahendum, & dirimentia contractum. Quædam alia sunt, quæ prohibent, ne contrahatur, tamen, si contractum fuerit, tenet, & est verum matrimonium, peccauit tamen qui intentauit contrahere contra impedimentum. De impedimentis prioris generis, quæ nullum faciunt matrimo-

 nium,

nium, etiamsi attentatus sit contractus, loquendum est priùs; hæc autem sunt multa, quibusdam versibus contenta, quæ talia sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis:
Hæc celebranda vetant connubia, facta retractant.

Singula horum suo ordine sunt explicánda.

2 Primum impedimentum est † *erroris* [a]. Potest autem error & deceptio esse in duobus, aut in substantia personæ, puta, cum coniux putat alterum esse talem personam, puta Petrum, & non est, Mariam, & non est, sicut Iacob putabat esse Rachel, & erat Lia. Aut potest esse error in qualitate personæ, vt, cum putat, quòd sit diues, nobilis, virgo, & non est. Iuxta hanc distinctionem,

Dico primò. Error in qualitate personæ non dissoluit matrimonium: ver. gr. si quis duxit aliquam, existimans esse virginem, & non erat, matrimonium tenet. Rursus, si quæ nupsit alicui, putans esse nobilem, & diuitem, & non erat, licèt erroris causa sit ipse coniux, quia se talem esse mentitur, nihilominùs matrimonium est verum.

Dico secundò. Error in substantia personæ dirimit contractum: verbi gratia, Maria nubit Petro, existimans esse Ioannem, non est matrimonium; & similiter ex parte viri, si error sit circa personam feminæ. Vtraque propositio habetur 29.q.1.cap.1.

Dico tertiò. Aliquando error videtur esse circa substantiam, & est circa qualitatem, aliquando fit è contra: verbi gratia, si qua nubat alicui, putans esse filium Ducis aut primogenitum, tunc iste error est examinandus: nam potest esse substantiæ, si mulier determinabat Ducem & patrem, putà, quia putabat esse illam personam, quæ est filius talis Ducis, aut illum, qui est primogenitus talis patris, & tunc nullum est matrimonium: quòd si ipsa considerabat in generali Ducem & patrem, puta, putans illum esse filium Ducis, sicut putabat esse nobilem aut diuitem, sic & primogenitum, tunc error est in qualitate, & non impedit. Vide Nauar. *sum.cap.22.num.32.*

Secundum impedimentum est *conditionis* [b]. Circa quod sunt notandæ quatuor propositiones, per quas resoluuntur, quæ in hac parte accidere possunt.

3 Prima est potest esse † matrimonium inter seruos inter se, & inter liberos & seruos: verbi gratia, potest seruus cum

serua

ſerua vel libera contrahere, vel ſerua cum libero, vel cum ſeruo. Prior pars, de ſeruis inter ſe, habetur *de coniugio ſeruorum, cap.* 1. Poſterior pars, de ſeruo cum libera, habetur 29. *q.* 2. *cap. ſi quis liber.* Non ſolùm autem tenet matrimonium annuentibus dominis ſeruorum, ſed etiam ipſis contradicentibus aut ignorantibus, licèt cum diſcrimine: nam cùm tale matrimonium ex dominorum voluntate contractum eſt, non poteſt dominus vendere ſeruum in locis, vbi impediatur vita coniugalis: at verò cùm factum eſt, ipſo ignorante vel contradicente, tunc poteſt vendere, quamuis non debeat id facere, abſque graui neceſſitate, ſed ſi faciat, non ob id mortaliter peccabit. Nunquam tamen poteſt impedire thorum illorum, dum præſentes ſunt.

Secunda propoſitio: quoties intercedit error † conditionis, tamen non fit deterior, aut melioratur conditio errantis, matrimonium tenet, ver. gra. ſeruus ducit ſeruam, putans eſſe liberam, matrimonium tenet, quia non fit deterior conditio errantis. Similiter ſi ſerua nubat ſeruo, putans eſſe liberum. Rurſus, ſeruus ducit liberam, putans eſſe ſeruam, vel ſerua nupſit libero, putans eſſe ſeruum, adhuc eſt matrimonium, quia melioratur conditio errantis in conditione. Ita habet ſententia communis, quam tenet S. Thom. 4. *d.* 36. 4

Tertia propoſitio, quando deterior fit conditio errantis, non tenet matrimonium: verbi gra. liber ducit ſeruam, putans eſſe liberam, aut libera nubit ſeruo, putans eſſe liberum, non eſt matrimonium. Ita habetur *cap. ad noſtram, de coniug. ſeruo.* Limitatur iſta propoſitio à Richardo 4. *d.* 39. *quæſt.* 1. *art.* 1. & Nauar. *cap.* 22. *num.* 33. niſi qui errat, ſic contrahat, quòd eſſet paratus contrahere, etiam cognita tali conditione ſeruitutis.

Quarta propoſitio, ſi, cognita deteriori condione poſt contractum matrimonium, iterum habet copulam errans affectu maritali, eſt matrimonium, ſaltem in foro exteriori, ita habetur *cap.* 2. *de coniug. ſeruorum*, ver. gr. liber duxit ſeruam, putans eſſe liberam, non eſt matrimonium, poſteà ſciuit eſſe ſeruam, & affectu maritali acceſſit iterum, eſt matrimonium. Hic tamen aduerte duo.

Vnum eſt, quòd, ſi poſt contractum matrimonium cum iſta ignorantia, dominus manumittat ſeruum vel ſeruam, adhuc non eſt matrimonium, niſi, cognito errore, ille alius iterum conſentiat, aut accedat affectu maritali, ver. gr. liber duxit ſeruam, putans eſſe liberam, dominus, hoc cognito, manumittit ſeruam, cum qua iterum liber etiam affectu ma-

ritali habet copulam, adhuc non est matrimonium, donec error auferatur, & sit nouus consensus, aut copula cum maritali affectu. Ita habet Rosella *v. impedimentum* 3. §. 2. & Nauar. *cap* 22. *num.* 35.

Alterum est, ex eodem Nauarr. quòd si liber sciat impedimentum conditionis post contractum, & velit adhuc contrahere, non sit matrimonium, nisi de nouo vtriusque accedat consensus, potestque alter nolle, & sic nullum erit matrimonium.

ADDITIONES.

De impedimentis Nau. à num. 30. Sot. à d. 34. Couar. c. 6. p. 2. l. c. D. Thom. & Led. addit. 3. p. à q. 50. Val. q. 5. Coro. Ang. l. c. Vig. v. 8. Sylu. matrim. 8. Bellarm c. 18.

a *Erroris.*] Vide Nau. num. 31. D. Thom q 51. art. 1. 2. Led. ibid. Val. p. 3. Sot. d. 30. q... art. 1. Couar. c. 3. §. 7. Hoc impedimentum est naturalis iuris, D. Thom. art. 1.

b *Conditionis.*] Couar. Val. Nauar. num. 33. l. c. Sot. d. 35.

De impedimentis voti & cognationis.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

1 *Votum solemne religionis, vel ordinis, quando impediat matrimonium contrahendum, dirimatque contractum.*

2 *Excommunicatio Episcopalis in religiosos, aut sacris ordinibus initiatos, qui scientes matrimonium contrahunt.*

3 *Cognitio triplex est.*

4 *Cognatio spiritualis quomodo contrahatur, & quando matrimonij sit impedimentum secundum ius antiquum, & nunc sit de iure Concil. Trident. num. 5.*

6 *Procuratores missi ad leuandum aliquem de fonte Baptismatis, vtrum cognationem contrahant, an patrini dantes mandatum.*

7 *Cognatio legalis insurgens ex adoptione seu arrogatione, quos habeat gradus, & quando sit matrimonij impedimentum perpetuum.*

1 TErtium impedimentum est † *votum* a, non quodcumque, sed solemne, & Religionis per Ecclesiam approbatæ, vt etiam est votum simplex Religiosorum Societatis Iesu b emissum, exacto biennio tyrocinij; hoc enim dirimit contractum,

tractum, vt si monachus intentet contrahere post professionem, notat Syl. *verb. matrimonium*. 8. §. 5. quod non quodcumque votum, etiam Religionis approbatæ, dirimit contractum; nam votum tertij ordinis Dominicorum & Franciscanorum non dirimit: hoc etiam habet votum solemne ordinis maioris, vt inferiùs dicemus.

Aduerte autem, quòd votum hoc non solùm impedit & dirimit, sed etiam † excommunicatus est lata sententia clericus & monachus, qui post votum solemne in ordine vel religione emissum, contrahit; quæ excommunicatio habetur *Clem*. 1. *de consangui. & affini*. & est Episcopo absolutio reseruata. Impedit autem non solùm votum solemne expressum, sed etiam tacitum, quod fit in religione post annum probationis, per hoc, quòd quis actum professi facit, ac se vt professum gerit. 2

Quartùm impedimentum est † *cognatio* c. Est autem triplex cognatio, spiritualis, legalis, naturalis. Spiritualis † contrahitur in susceptione sacramentorum duorum, Baptismi & Confirmationis. Hæc autem cògnatio spiritualis, secundùm ius antiquum, quod habetur *cap*. 1. *de cognat. spirituali*, contrahitur tripliciter, seu triplex est. 3 4

Vna est paternitatis, & hæc est inter baptizantem & baptizatum, & inter susceptores & ipsum baptizatum. (Idem dicimus de confirmatione) non enim valet matrimonium inter istos, puta baptizantem, & baptizatum, & susceptorem seu patrinum, & ipsum baptizatum, quia est cognatio paternitatis: sunt enim patres spirituales.

Altera est compaternitatis, & hæc contrahitur inter baptizantem, & patrem ac matrem baptizati, & inter susceptores cum eisdem parentibus baptizati: immo vxor susceptoris, licet non suscipiat, si ante cum susceptore habuit rem, contrahit cognationem eandem, quam maritus contrahit.

Tertia est inter filios legitimos & naturales baptizantis & baptizatum, & inter filios etiam naturales & legitimos susceptorum & baptizatum: similiter de filiabus, quæ dicitur confraternitas. In his omnibus est impedimentum hoc, secundùm ius antiquum, tamen † Conc. Trid. *sess*. 24. *c*. 2. *de reformatione* imitauit & statuit tria. 5

Primò, aufert cognationem confraternitatis, vnde iam non est impedimentum inter filios susceptorum, aut baptizantis cum baptizato.

Secundò, statuit, ne sint plures duobus susceptoribus, quòd si sint, non potest cognatio contrahi, nisi cum duobus,

quos nominauerint parentes baptizati, qui debent in libro scribi, & hi contrahunt cognationem cum ipso baptizato, & patre ac matre baptizati. Similiter eandem contrahit baptizans.

Hinc fit tertiò, quòd susceptorum vxores, cum ipsæ non suscipiant, non contrahant cognationem cum baptizato, nec cum parentibus ipsius. Hîc vnum nota, quod cum aliqui
6 fiunt patrini, & mittunt † procuratores [d] ad suscipiendum, ipsi non contrahunt cognationem, vt habent Panor. *de cognat. spirituali, c. veniens*, & Ioan. And. *c. potest quis, de reg. iuris in 6.* ipsi procuratores tamen contrahunt, si intendunt contrahere, vt habet Armilla *v. Matrimonium.* §. 12. Vide extrauagantem Pij V. quæ incipit, *Sanctissimus.*

7 Legalis [e] † cognatio insurgit ex adoptione seu arrogatione, qua quis alienum filium recepit in suum. Hæc autem habet tres gradus.

Primus inter ipsum adoptantem & adoptatum, ac adoptati filios, & nepotes, vsque ad quartum gradum: adoptans enim non potest contrahere cum aliquo horum.

Secundus, inter adoptantis filios & ipsum adoptatum. Aliqui volunt omnes filios, etiam naturales adoptantis contrahere cum adoptato hanc cognationem, at Innocent. & Host. *c. vnic. de cognat. leg.* volunt, legitimos solos contrahere cognationem.

Tertius gradus est inter vxorem adoptantis & adoptatum, & inter adoptantem & vxorem adoptati. Hi gradus habentur *de cognatione lega. cap. vnico.* Est tamen discrimen: nam
8 † secundus non est perpetuum impedimentum: non enim durat, nisi filiis existentibus sub patris potestate, mortuo enim patre, aut facta emancipatione, aut si adoptatus non est in adoptantis potestate, tunc cessat inter eos impedimentum.

Primus verò & secundus gradus sunt impedimenta perpetua, nisi fiat dispensatio per Papam. Alius gradus non est præter istos. Vnde, duo ab adoptante simul adoptati, puta filia & filius possunt contrahere, nisi aliunde debeant impedimentum. Rursus potest adoptans cum matre adoptati contrahere, vt habet Syl. *v. matrimonium* §. 8.

ADDITIONES.

a *Votum*] Cou. c. 6. §. 3. in fine. Val. l. c. Nau. n. 35. Bell. c. 1
b *Soc. Iesu.*] Ita statuit motu proprio Greg. XIII. 158
cuius initium, Ascendente Domino.

c Cog

c *Cognatio.*] Nau. Val. l. c. Pet. à Sot. l. 11. d. 42.
d *Mittunt procuratores.*] Ita Sot. q. 1. art. 2. l. c. Couar. c. 6. §. 4. n. 6. alij dicunt non procuratorem, sed mittentem contrahere hanc cognationem: vide Ledes. q. 56. art. 3. Nau. consil. 6. de cognat. spirit. In vtramque partem disputantem; vide lib. 2. post c. 23.

Virum procuratorem mulieris esse posse, & mulierem viri, quidam censent ex Congreg. Concil. Vide Ledesm. quæst. 41. art. 1.

Quamuis autem nonnulli asserant ad hanc cognationem contrahendam requiri, vt patrinus respondeat; verior tamen est contraria opinio, sola enim susceptio à sacro fonte ad hanc cognationem necessaria est: Couar. §. 4. n. 7. l. c.

e *Legalis.*] Vide Cou. §. 5. l. c. Nauar. n. 44. Sot. d. 42. q. 2. art. 1. D. Thom. Ledes. q. 57. Hæc cognatio legalis finita adoptione dirimitur. Couar. n. 3. l. c.

De cognatione naturali, seu consanguinitate.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Cognatio naturalis, seu consanguinitas, quid sit, & in generationibus quæ dicatur linea recta, & transuersalis. num. 2. & quomodo cognoscatur in quoto gradu sint aliqui n. 3.*

4 *Cognatio naturalis an sub peccato impediat matrimonium contrahendum, intra quartum gradum inclusiuè, & dirimat contractum: etiamsi altera persona contrahens sit in quinto gradu, altera verò in tertio, vel propinquiori? Et vtrum intelligatur solùm in linea transuersali, an etiam in recta, n. 7.*

5 *Excommunicatio Episcopalis in scienter contrahentes in gradibus consanguinitatis prohibitis.*

6 *Dispensatio super matrimonium quarto gradu, an tribuat existenti in illo facultatem contrahendi cum alia persona in propinquiori gradu.*

TErtia † cognatio est naturalis, quæ secundùm generationem carnalem consideratur: ob id consanguinitas dicitur: *est enim vinculum multorum ab vna stirpe descendentium.* 1
Est autem notandum, in † generationibus duas considerari lineas seu ordines. 2

Altera linea dicitur recta, secundum quam multi ab vno descendunt, tamen inter se vnus ab altero procreatus est: vt pater, filius, nepos, pronepos, &c. siue contra ascendendo, pater, auus, proauus, atauus, abauus.

Altera est transuersalis linea, secundum quam multi ab vno descendunt, tamen non veniunt vnus ab altero, vt pater, & filius ex vna parte, & alter filius ex altera, qui sunt duo fratres, & filius vnius, & filius alterius fratris, & sic conse-
3 quenter. Ad cognoscendum † autem in quo qui sint gradu, sunt ante oculos tres habendæ regulæ, quas communiter ponunt Summistæ.

Prima est pro linea recta. Tantus est numerus graduum, quot sunt personæ inter personam propositam, & communem stirpem, ipsis extremis computatis, & adempta vna, ver. gratia, volo scire, in quoto gradu sint pater & filius, tunc quia nulla est persona intermedia, sed solum duæ extremæ, vna dempta manet vna, & sic erunt in primo gradu. Rursus volo scire in quo gradu sint auus & nepos, computo extrema, quæ duo sunt, & intermedium vnum est, puta pater nepotis & filius aui, quæ faciunt tres personas, quarum vna dempta, manent duæ; erunt ergo in secundo gradu. Consequenter pronepos cum proauo erit in quarto, & sic de singulis.

Secunda regula pro linea transuersali: propositis duabus personis ab vna radice descendentibus, sed non inuicem, in quoto gradu altera est cum radice communi, in tanto sunt inter se: ver. gr. sunt duo fratres vnius patris, volo scire, in quoto sint gradu, considero, in quo vnus est cum amborum patre, & per primam regulam sunt in primo pater & filius, in eodem ergo erunt duo fratres inter se. Rursus volo scire, duo filij duorum fratrum in quoto sint gradu; considero in quoto sint gradu cum radice communi, scilicet auo, & per primam regulam inuenio auum & nepotem esse in secundo: erunt ergo illi duo nepotes filij fratrum diuersorum in secundo; & consequenter.

Tertia regula, adhuc pro linea transuersali, propositis duabus personis ab vna communi descendentibus, sed non ab inuicem manantibus, tamen vna est propinquior illi radici, altera remotior, sunt istæ duæ inter se in eo gradu, in quo erat remotior. Habetur ista regula *cap. finali, de consang. & affinita.* v. g. volo scire, in quo sint gradu filius vnius fratris, & nepos alterius fratris, tum per primam regulam, vnius fratris filius cum auo est in secundo, at fratris alterius nepos est in tertio cum illo suo proauo; idem enim vnius auus, alterius

tertius est proauus: erunt ergo illi duo in tertio: nam remotior gradus trahit minus remotum. Exempla horum sunt facilia. Hæc dicta sunt secundùm canones. Leges similes aliam seruant computationem, quæ nostro proposito non multum conducit.

His ergo constitutis, † illas personas, quæ sibi sunt coniunctæ intra quartum gradum inclusiuè, non posse contrahere, habetur *cap. non debet, de consanguin & affinit.* Olim autem septem gradus erant prohibiti, iam vero restrictus est numerus vsque ad quartum. Quando vero duæ sunt coniunctæ in quinto, licet ex vna parte sint coniunctæ in tertio vel propinquiori gradu, etiam in primo, vt dicit Sylu. *verb. matrimonium.* 8. §. 5. tunc possunt contrahere. Intra quartum vero peccatum est contrahere, & contractum dirimitur, & sunt † excommunicati scienter sic contrahentes, *Clem.* 1. *de consang. & affinit.* & excommunicatio est latæ sententiæ, sed Episcopalis. 4 5

Vnum hic † notare [b] oportet ex Panor. *cap. quod dilecto, de consanguin. & affinit.* quod si aliqui sunt in quarto ex vna parte, ex altera in secundo vel tertio, & petatur dispensatio à Papa pro quarto, non narrato gradu propinquiori, quod tenet dispensatio; nam illi vere sunt in quarto: nam iuxta regulam tertiam ratio habenda est remotiorum. Addit etiam Syl. *v. matrimonium* 8. §. 5. *nota.* 6. cùm conceditur alicui facultas, vt dispensetur in quarto, illi conceditur virtualiter, vt dispensetur in quarto coniuncto cum gradu propinquiori ex altera parte. Aduerte autem, † quod diximus, vsque ad quartum [c] gradum tantum esse prohibitum matrimonium, esse intelligendum de linea transuersali, nam in recta [d] linea numquam licet, nec valet matrimonium in gradu remotissimo, vt tenet Syl. cum communiori sententia; quamuis vix contingat matrimonium propter breuitatem vitæ. 6 7

ADDITIONES.

Vide Couar. §. 6. Nau. n. 41. Val. l. c. Sot. d. 40. D. Tho. Ledes. quæst. 54.

a *Regulæ.*] Vide Couar. l. c. Bell. c. 26.

b *Vnum notare.*] Cou. c. 6. §. 10. l. c. n. 14. ex Abb. dispensationem tunc nullam esse ait, quando non explicatur veritas, aut obiicitur falsitas circa ea, quæ principis animum ad concedendum, vel negandum mouere poterant.

c *Vsque ad quartum.*] Inclusiuè. Cou. l. c. n. 11. Nau. n. 43.

d *Nam in recta.*] Vig.v.9.Bell.c.28.l.c.Pet.à Sot.lect.10.vide Couar.l.c.& §.10.n.4.Sot.art. 3.l.c.

Inter auum, & neptem naturali iure vetitum esse matrimonium, censet Sot. l.c. non autem impedimentum in infinitum protendit idem Val.l.c.col.9.

In primo gradu lineæ rectæ naturali iure matrimonium nullum est *Vult* enim *natura viro subditam, & sociam esse mulierem*: at quæ subiectio sit inter matrem & filium; quæ societas inter patrem, & filiam, communis est sententia, vide Couar.§.10 Valen.col.7.Sot.l.c.

Quæritur: An in primo gradu lineæ transuersæ eodem iure coniugium vetitum sit? Negant Rich. Bonau. Scot. Dur. Alens. p.2.q.69. art.4. Caiet.Roff.de matrimonio. Hentic.8. Regis Angliæ, probatur: Quia *Abraham Saram sororem in vxorem accepit*, Genes.20.

Affirmant Couar.num.5. Bell. c.28.Sot.art.4. Val.col.8.l.c. Cather.contra Caiet. Maior. 4.d.4.q.3. Abul.in c. 18. Leuit. idem videtur sentire D.Aug.lib.15.c.16.de Ciuitate.Cognouit hoc Arist.c.2.Polit. dum scripsit absurdam esse carnalem coniunctionem inter fratres: & hæc sententia magis placet, nec Sara fuit soror Abrahæ.

Si vrgeret extrema necessitas humanæ speciei amplificandæ (vt initio conditi orbis accidit, de qua re D. August. loco c. Bellar.l.c.) dispensantis Dei auctoritate accedente liceret sorori fratri nubere: quare Sot. Matrimonium inter patrem & filiam legitimum putaret, si sine illo humana species interitura esset.

Inter affines in primo gradu lineæ rectæ matrimonium eodem naturæ iure vetitum esse opinantur Bell.l.c. Sot.d.41.art. 3.Abulens.Val.l.c col. 10. Couar.l.c.num.6. Probatur: Nouercam cum patre effectam vnam carnem, debet, natura docente, reuereri filius, vt patrem reueretur. Contrariam sententiam tuebantur superioris negantis opinionis assertores, & D. Aug. q.61.in Leuit.lib.3.In aliis autem (exceptis iam narratis consanguinitatis & affinitatis gradibus) humana lege interdicta sunt matrimonia: vide Val.Cou.l.c.n.7.

De impedimento criminis.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Crimen impediens matrimonium quodnam sit.*

2 *Coniugum vnus, si conueniat cum aliquo de occidendo altero coniugum, inter eos non potest matrimonium contrahi, vel si occidat, vt contrahat cum adultero criminis inscio, vel è contra. num. 3.*

4 *Adulterium committens, cum promissione contrahendi matrimonium post obitum coniugis, impeditur contrahere.*

5 *Matrimonium qui contraxerunt per verba de præsenti cum vna, & posteà de præsenti contrahunt etiam cū alia, secuta copula, an mortuo priore coniuge contrahere possint.*

CRimen, † quod impedit matrimonium, est adulterium 1
& homicidium, & vnum alteri mistum. Hoc autem contingit in quatuor casibus.

Primus est, cum vnus † coniugum conuenit cum altero, 2
vt occidant alterum coniugum, vt possint inter se contrahere, tunc, si occidant, illi non possunt contrahere. Vbi nota, quod non sat est velle occidere, sed debet esse realis occisio; nec adhuc ista sufficit, sed opus est, vt intentione hac occidant, id est, vt contrahant: quamuis Caiet. *v. matrimonium*, dicat sufficere occisionem; sed communis opinio tenet, requiri quod fiat ab vtroque, vel ab vno, altero consentiente, & hac intentione. Iste casus habetur *cap. laudabilem, de conuersione infidel.* Et procedit hoc impedimentum, quamuis coniux occidat coniugem infidelem, vel occidere faciat, vt conuertatur ad fidem, & contrahat cum fideli: tunc enim non potest cum criminis consorte.

Secundus a est, cum † mulier adultera occidit virum 3
suum, per se vel alterum, vt contrahat cum adultero; quamuis adulter non sit consors aut conscius criminis: similiter si adulter occidat propriam coniugem, vt contrahat cum altera, hoc ipsum ea ignorante. Vbi nota, quod requiritur occisio cum hac intentione, contra Caietan. tunc non potest esse matrimonium, vt habetur *cap. super hoc, de eo, qui pol. per adult.* Aduerte, esse hunc casum distinctum à præcedente: in priori enim non interuenit copula adulterij, sed occisio ex pacto vtriusque; in posteriori vero requiritur copula, & tunc sufficit quod adulter, vel adultera occidat, etiam altero ignorante.

Tertius b casus, est, cum vnus coniugum committit † adul- 4
terium, & promittit ei, cum quo adulteratur, se contracturum cum eo post obitum coniugis. Quando ergo intercedit promissio matrimonij inter adulterum & adulteram, cum copula, siue antecedenti, siue consequenti promissione, tunc est impe

impedimentum, vt contrahere nequeant; vt habetur *de eo, qui dux. vxor. quam polluit, & c. significasti.*

5 Quartus casus est, cùm † vnus coniugum, qui per verba de præsenti contraxerunt matrimonium, cùm alio contrahit etiam de præsenti, & habet copulam, tunc enim, mortuo priori coniuge, isti non possunt contrahere. Sed aduerte, quòd sunt duæ conditiones necessariæ, vt sit hoc impedimentum.

Prima est, vt intercedat, vel intercesserit copula cum secunda, alias non est impedimentum.

Secunda est, quòd vterque sit conscius criminis: si enim alter ignorabat esse coniugatum, tunc non est impedimentum. Habetur hic casus *cap. propositum, & cap. veniens, de eo, qui duxit, quam polluit per adult.* His continetur impedimentum hoc criminis. Et hæc satis de hoc.

ADDITIONES.

Vide Nau. Valen. Pet. à Sot. lect. 9. Bellar. c. 22.

a *Secundus.*] Bellar. Nau. Val. l. c.

b *Tertius.*] Val. Nau. Bellar. l. c. ex c. relatum. 31. q. 1.

c *Quartus.*] Bellar. Val. loc. cit.

De impedimento disparitatis cultus.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Non baptizatus siue Catechumenus, cum baptizata non potest contrahere matrimonium. Hæreticus, Apostata, vel excommunicatus potest, & è contra.*

2 *Infideles coniuges ad Christianismum conuersi, an, & quando in suo matrimonio perseuerare possint: etiam si alter maneat in infidelitate, num. 3*

4 *Infidelium filij, an, & quando teneantur sequi patrem vel matrem, cùm alter tamen conuertitur.*

QVatuor sunt notanda circa impedimenti huius intelligentiam.

1 Primum est, non † baptizatus non potest contrahere cum baptizata; nec non baptizata cum baptizato; & si contrahant, nullum est matrimonium. 28. *q.* 1. *can. caue.* Quamuis autem non baptizatus, seu non baptizata sint Catechumeni,

&

& fidem habeant, adhuc non est matrimonium, vt tenent Doctores. At vero cum hæretico [a], vel hæretica, aut apostata, vel excommunicato, quamuis sit peccatum contrahere, tamen tenet matrimonium, vt habet Glossa communiter recepta, *cap. non oportet* 28. *q.* 1. vnde fit, quòd, si vnus fidelium coniugum incidat in hæresim, vel ad infidelitatem conuertatur, non dissoluatur matrimonium, vt habetur *cap. quanto, de diuortiis*. Vide *can. habeo librum. d.* 16. in decreto Romæ emendato, ac ibidem adnotato.

Secundum est, quando † infideles coniuges ad Christianismum conuertuntur, tunc in suo matrimonio debent perseuerare, quamuis contraxerint contra ius canonicum, dummodo non habeant aliquid contra ius naturæ. Hoc habetur *cap. gaudemus, de diuortiis*, vbi notat, Papa, quod si in secundo, vel tertio, vel quarto gradu contraxerunt, adhuc debent manere, quia hi gradus sunt prohibiti iure canonico, quod non obligat infideles. At si in primo contraxerunt pater cum filia, filius cum matre, soror cum fratre, sunt separandi, quia est contra ius naturæ, & à principio nullum fuit matrimonium, etiam antequam conuerterentur. Porrò illi, qui duxerunt plures vxores [b], si conuertantur, non possunt retinere, nisi primam, cum qua debent manere, quamuis dederint illi repudium. Quòd si ista non conuertatur, tunc possunt de nouo eligere vnam ex conuersis, cum qua contrahant nouum matrimonium. 2

Tertium est, cum vnus † infidelium coniugum conuertitur, altero manente in infidelitate, tunc, si infidelis non vult cohabitare cum conuerso, aut si vult, non id vult, nisi vt inducat in aliquod mortale, aut retrahat in infidelitatem (hoc enim modo dicitur velle habitare cum iniuria Creatoris, cum aliquid petit, quod est peccatum) tunc conuersus potest illum relinquere, & contrahere cum altero in Christiana religione. Quando verò coniux infidelis vellet cohabitare, relinquendo conuersum in sua libera voluntate seruiendi Creatori, non est relinquendus, iuxta illud Pauli: *Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* hoc totum habetur *c. gaudeamus, de diuortiis*. 3

Quartus est, † cum vnus tantum infidelium conuertitur, tunc, si Iudæi sunt, quicumque conuertatur, siue vir, siue femina, paruuli filij debent sequi conuersum, & separandi sunt ab infideli. Ita habetur 28. *quæst.* 1. *c. Iudæi*. Et idem dicendum est de aliis infidelibus, qui serui, vel mancipia sunt Christianorum. At verò de aliis infidelibus, liberis, & dominis suorum

rum filiorum, dicendum, quòd tunc filij sequuntur patrem conuersum, non matrem, *cap. ex litteris, de conuersio. infidel.* Hæc intelligo de filiis ante vsum rationis; nam de adultis non sic c est, sed relinquendi sunt in sua libera voluntate: fides enim sine coactione est prædicanda infidelibus.

ADDITIONES.

Nauar.num.48.Bellar.c.23.Valen.loc.cit. Magister, Schol. Sot.& c.d.19.Couar.§.11.

a *Cum hæretico.*] Couar.num.4.Nauar.num.49.Val.Bellar. loco citato.

b *Plures vxores.*] Sot.art.4.col.10.

c *De adultis non sic.*] Vide D.Th.3. p.q.68. art. 10. Suar. ibid. Sot.d.5.art.10.

Polygamia multorum vxorum viuentium est contra naturæ ius, Sot. loc.c. Innoc.in c.gaudemus, de diuort. Bellarm. c.10.& 11.Perer.d.6.in c.29 Gen.sed dispensabilis: *dispensauit enim Deus cum sanctis illis Patribus, quorum laus est in ore bonorum.* Dispensatione autem hac primum, post diluuium fuisse Deum, testatur Per.in n.17.c.16.Genes.

Quoniam vero quædam contra naturæ ius indispensabilia sunt, vt scias quo modo polygamia dispensabilis fuerit, considera, tribus modis carnales concubitus naturæ legibus repugnare. 1. Quando suscipiendæ proli non est accommodatus (talis est impurus actus viri cum viro.) 2. Quando non est accommodatus ordini à natura præfinito: hoc videmus in scortantibus turpissimæ voluptatis causa. 3. Quando est contra absolutissimam coniugij rationem; qua Deus naturæ auctor vnam mulierem vni viro maritali fœdere in ipso nascentis mundi exordio coniunctam esse voluit. Priores duo modi semper illiciti, & indispensabiles (semper enim rationi repugnant.) Tertius modus dispensabilis est, quando ad humanæ sobolis propagationem polygamia necessaria est, vide Per. d.6.citat.

Quæritur an matrimonium vnius mulieris cum pluribus viris permissum fuerit aliquando, aut permitti possit. Negat Perer & optimè d. 7. loco cit. 1. Quia virili dignitati repugnat (*vir* enim *mulieris caput est*, 1.Cor.11.) 2. Rueret domestici regiminis ratio 3. impediretur matrimonij finis, sobolis scilicet procreatio (corrumpitur enim prolifica seminis virtus multiplici virilium seminum mistione, testes sunt meretrices.) 4. Si filij nascerentur, esset incertus eorum pater: vide

D.Au-

D. August. lib. 3. de doct. Christ. c. 12. & de bono coniug. c. 17. asserentem nullam vnquam sanctarum mulierum pluribus viris coniunctam fuisse.

; Quo iure fidelis cum infideli matrimonium celebrare non potest? Secundum alios Ecclesiastico, secundum alios diuino. Bellar. c. 23. loc. cit. Sot. d. 39. art. 2. Cou. §. 11. num. 1. Val. loco cit. Ecclesiastico iure matrimonium hoc interdictum aiunt. Probatur, Ante scriptam legem Ioseph filiam Putipharis Ægyptiam, Moyses filiam Ietro Æthiopissam vxores habuere. Post legem Salomon filiam Pharaonis vxorem sibi asciuit. Euangelico tempore Clotildis fidelis Clodoueum Francorum Regem infidelem maritum habuit. Gre. Tur. li. 2. c. 2. 6. hist. Monica Augustini mater viro ethnico nupsit. Aug. l. c. 9. conf. Probatur 2.

Quia nullum extat de hac re diuinum præceptum, Bellar. l. c. subditque proposit. 4. posse summum Pontificem (si id causa requirat) fideli concedere, vt matrimonium cum infideli contrahat, quòd tamen matrimonium, humanus contractus, Sacramenti dignitate careret. Val. Sanch. l. c.

Quæritur: an matrimonium inter infideles ritè contractum sine nouo consensu Sacramentum fiat, dum coniuges baptismate regenerantur. Tres sunt sententiæ.

1 Quidam dicunt numquam fieri Sacramentum. Sed est improbabilis sententia.

2 Alij aiunt, consensus renouatione opus esse ad efficiendum Sacramentum. Ita Capreo. 4. d. 29. quæst. vni. art. 3. ad 5. Eckius hom. 73. de Sacram. Syl. & alij, &c.

3 Alij effici Sacramentum suscepto baptismate sine consensus renouatione. Adde tu lector, dummodo tamen antiquus consensus exprimatur aliquo nouo signo, vel saltem noua ipsa copula antiquus fuerit expressus consensus. Quam assertionem alibi à me prolixè probatam vt certam, modò paucis confirmabo.

1. Matrimonium ritè celebratum inter infideles est verus humanus contractus, sola Sacramenti dignitate priuatus, quam dignitatem omissus hactenus baptismus impedit, suscipitur baptismus, accurrit Sacramenti dignitas.

Quod non prodest, non est adhibendum. Sed iteratio consensus non prodest, ergo. Probatur minor. Non prodest, quia nihil efficit. Consensus respicit oblig. in contractu, obligatio iam est vera, iam est perfectus contractus, ergo non renouandus consensus, qui nihil efficere possit. Vel igitur hoc matrim. sine alio renouato consensu remanet contractus humanus,

vt antea, vel fit Sacram. non remanet, vt antea, ergo fit Sac. Non remanet, quia tunc erat solubile, modò est indissolubile, vt asserunt etiam contrariæ sententiæ propugnatores. Vi. Bellarmin. cap. 5. in fine.

Indissolubilitas est de essentia huius sacramenti, Bell. l. c. c. 7. D. Th. d. 31. q. 4. art. 3. in corp. & in secũdo scripto, ibid. art. & d. 39. art. 3. Rich. ibid. q. 3. ex Augustino. l. 9. super Ge. Magister ead. d. D. Bona. 4. d. 26. q. 2. art. 1. & d. 32. art. 2. Scot. d. art. 1. Sot. ibid. q. 1. art. 2. Pet. à Sot. lect. 12. de matrim. Val. t. d 10. q. 1. p. 7. D. Aug. matrim. inseparabilitatem ex ratione sacramenti non semel probat lib. 2. cap. 10. de nupt. & con. pisc. de dono coniug. cap. 7. & 24. Vide Bellar. c. 3. col. 3. ca. col. 1. Sot. dist. 27. q. 1. ar. 3. temerarium ferè existimat ve. matrimonium (inter fideles) à ratione Sacramenti excip. cum ratione, & virtute legis insolubile sit.

Matrimonia fidelium & infidelium paria non sunt. Solu. lia sunt inter infideles, insolubilia apud fideles: audi m. Bellar. c. 4. col. 2. *Remoue sacramentum, paria sunt fidelium infidelium matrimonia.*

Verum matrimonium est duplex: alterum legitimum, lubile inter infideles: alterum ratum, quod est insolubile i. fideles. Ita omnes, v. c. quanto, c. gaudemus, de diuort. G. 28. q 1. in fine, Magistrum 4. d. 29. D. Thom. ead. d. art. 2. Hannib. Sot. art. 3. Ric. q. 2. Scot. Biel ibid. Pet. à Sot. l. c. D. A. p. tit. 1. c. 6. Cou. 4. Decret. p. rt. 2. c. 1. n. 4. Na. consi. 3. de c. uer. infidel. Ratum autum matrimonium sacramentum vt omnes sentiunt: vide Be. ar. c. 7. col. 2. & Conc. Trid. a. citatum.

Hæc sententia placet Thom. ab Argent. 4. d. 39. q... art. 1. lud. d. 26. Veracrux 2. p. spec. art 36. Vega lib. 4. Summa. 113. Per. Bollo. classe 2. c. 4 §. 7. OEcon. Can. Nauar. Conc. loc. cit. Sanchez, qui de hac re multa, tomo 1. de matrim. lib. 2. d. 9. & videtur placere iis, qui docent matrimon. infidelium per fidem perfici, vel fieri ratum, Nauar. co. n. 10. l. c. D. Thom. 4. d. 39. quæst. 1. art. 3. corp. & art. 5. Magister ead. d. in fine, Bonauent. art. 2. q. 1. D. Ant. loco c. 6. Carthus. d. 3. c. 4. De disparitate in fine, Turrecr. in c. li modo, 28. quæst 1.

Bellarmin. vbi ambas sententias retulit, addidit ex Thom. 2. scripto dist. 394. infidelium matrimonium, si b. zentur, ratum insolubile, ac proinde sacramentum fie. ideo non ratum, quia non sacramentum hæc subnectit. igitur coniugati post baptismum iterum contrahant, f

persistant in contractu antiquo, ille consensus mutuus signo aliquo expressus, aut saltem copula, sacramentum coniugij facit in iis, qui per baptismum capaces sacramentorum effecti sunt.

De vi & ordine.

Capvt XII.

Svmmaria.

1 *Matrimonium per vim, seu metum contractum, est nullum cum num. seq.*

2 *Metus qui cadit in constantem virum qualis.*

3 *Ordinibus maioribus initiatus, an retineat votum solemne castitatis, etiamsi in eorum sumptione noluerit se obligare, & si matrimonium contrahat, an peccet mortaliter: excommunicationemque ipso facto incurrat, & etiam in irregularitatem incidat, num. 4.*

Circa impedimentum *vis* seu *violentiae* tria dicta sunt aduertenda.

Primum est, † Matrimonium per vim seu metum contractum, licèt interior fuerit consensus, nullum est. Ita habetur *cap. cùm locum, & cap. veniens.* *de desponsal. & capit. significauit, de eo, qui duxit in matrim. quam polluit.* Tamen hîc notare oportet, quòd non quicumque metus dirimit contractum matrimonium, † sed debet esse cadens in virum constantem. 1 2

Vt autem intelligatur qui dicatur metus a cadens in virum constantem: solet communis regula adhiberi, hunc metum explicans, nimirum: quando maius est malum id ex cuius metu id facit, quàm illud, quod ex metu facit: idest, cùm minus malum facit, vt euitetur maius malum: vnde metus mortis propriae, aut filiorum, aut rei suae amissionis, aut verborum, aut carceris perpetui, dicitur metus cadens in virum constantem: maiora enim sunt haec mala & similia, quàm ducere vxorem, & contrahere cum quacumque; cum qua licitè potest contrahi: talis metus dirimit contractum, non alius, cùm minus est, quod timetur, quàm quod ex timore malum contrahitur.

Secundò est, si post violentiam, is, cui incussa est vis, consentit etiam tacitè in matrimonium eius qui vim intulit, manente altero coniuge in suo consensu, est matrimonium. Ita

habet *cap. ad id, de sponsa.* & potest accipere is, qui passus est violentiam si vult, alteram coniugem, cui non est violentia incussa, etiam nolentem & mutantem propositum; si fuit talis consensus post violentiam.

Tertium est, si post violentiam intercessit copula, in foro exteriori compellentur ad contrahendum, & reputabitur matrimonium, at in foro interiori non censetur matrimonium, nisi fuerit consensus materialis. Hæc de impedimento isto.

2 Circa † *ordinis* [b] impedimentum aduerte, quòd, quid accipit subdiaconatum, & reliquos maiores ordines, habet votum solemne castitatis, licèt ipse interiùs noluerit se obligare ad hoc, cùm sumebat ordines; nam ex ipsa sumptione obligatur, secundùm modum, quo Ecclesia eos dat; & illa nolitio fuit solùm nolleitas, quia noluisset se obligare; tamen absolutè voluit, dùm voluit ordines suscipere. Hoc autem † vo-
3 tum dirimit contractum; & qui sic intentat contrahere, peccat mortaliter, & excommunicationem ipso facto incurrit, Clementina vnica, de consanguinitate & affinitate: quæ excommunicatio Episcopalis est. Aliqui dicunt etiam contrahere irregularitatem; inter quos sunt Palud. *in 4. distinctione 31. quæst.* 1. Antoninus *tertia parte, titulo 1. cap. 8.* Nauarrus, *cap. 22. num.* 52. sed non probatur hoc per textum aliquem, ob id incertum est.

ADDITIONES.

De vi, Nau. nu. 50. Couar. art. 5. Sot. d. 28. q. 1. art. 2 3. Sylu. matrimonium 8. num. 11. Valen. l. c. Cord. p. 4. num. 28. de matrimonio.

a *Quis dicatur metus.*] Vide Sot. art. 2. col. 3. D. Thom. q. 47. artic. 2.

Reuerentiali metu matrimonium irritum fieri censuit Nauar. consil. 10. de iis, quæ vi, &c. Sed Gloss. in cap. præsens clericus, 20. q. 3. Val. q. 3. p. 2. Couar. §. 6. n. 3. 5. 8. negant, nisi metus cadens in virum constantem cum eo coniunctus sit: idem asseruit Nauar. & Gloss. de professione in Religione; Cou. hanc sententiam communem appellat, sed cum Abb. professionem matrimonio æquat.

Metus cadens in virum constantem ecclesiastico iure impedit, & dirimit, Nau. Valen. p. 2. q. 3. loco cit. col. 2. ex Sot. art. 2 Rich. Dur. Palud. Maior. At Scot. q. 1. d. 29. D. Thom. art. 3. Cou. § 6. num... ex ipsa rei natura hoc impedimentum dirimere aiunt.

b Ord

b *Ordinis.*] Vide Nau.n.5.Val.l.cit.Sot.d.38.Ang. in 4.p.1. Couar.l.c.§.3. Pet. à Sot. lect. 5. Ecclesiastico iure ordo sacer impedit,& dirimit; vide quæ scripsimus lib.1.ad cap.1.

De impedimento ligaminis.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium ratum quodnam dicatur, & est impedimentum dirimens aliud postea contractum.*
2 *Matrimonia clandestina quare Conc.Trid.annullauerit.*
3 *Matrimonium secundò contrahens, altero coniugum viuente, quem mortuum putabat, quomodo sibi consulat. Et quid si putes coniugem reuerà mortuum.*

IMpedimentum *ligaminis est matrimonium ratum, non consummatum:* cum enim aliquis contrahit cum aliquo per verba de præsenti, non tamen est subsequuta copula, dicitur † matrimonium ratum, non consummatum; hoc autem impedit, ne vno viuente, alter coniugum contrahere possit cum alio,&, si contrahit, nullum est matrimonium, licet consummatum per copulam, & habeat filios, sed debet redire ad primum, *cap. licet, de sponsa duorum.* Ante Concilium Tridentinum, magnum sequebatur inconueniens; aliquando enim homines secundo contrahebant, nec poterant redire ad primum: quia primum matrimonium fortè fuerat clandestinum, & in foro exteriori probari non poterat, vnde cogebatur ab eodem foro exteriori manere in secundo, quod non erat matrimonium: at forum interius obligabat ad primum, ob id Concil. Trident. vti diximus superiùs,† matrimonia clandestina futura annullauit, nec vllum voluit esse matrimonium, quod non posset etiam in foro exteriori probari: vnde prædicta discordia cessat inter vtrumque forum. 1 2

Hic duo aduerte.

Alterum est, cùm † vnus coniugum, altero viuente, ipse tamen eum putans mortuum, probabili existimatione, ducit alium, vel contrahit cum alio, non peccat, etiam si reddat & petat debitum, cùm tamen primum sciuerit viuere, non amplius reddere debet. Quòd si dubium tantùm fuerit aliquod, abstineat à petendo, licet non à reddendo. Ille tamen coniux, qui viuus inuentus fuerit, tenetur recipere suam coniugem, nisi probetur habuisse copulam cum secundo, post- 3

quam sciuit illum esse superstitem. Ita tenet communis opi-nio Doctorum. Circa istud impedimentum tamen nota, quod debet non leuis, sed probabilis esse existimatio, qua put coniugem mortuum, aliàs peccat contrahendo cum secund Probabilis existimatio absq; scrupulo erit, quam iudex prob bit, vel viri prudentes, vel ipse Confessarius cordatus, omnib perpensis circumstantiis, iudicabit.

4 Alterum est, cùm † aliquis coniux contrahit cum alte putans suam viuere vxorem, quæ reuerà mortua est [a], non matrimonium. Similiter dicendum est cùm sit ex parte vi ris, quæ contrahit, putans viuere maritum qui mortuus Et ratio est, quia tales non habent maritalem consensum fornicarium. Ita habet Nauar. *c.22. num.56.* quod intellig quando cum tali existimatione contrahit, & scit se non p ducere secundam, viuente prima, alias valet, vt habet Sy *verb. matrimonium.* 8. §. 5. *q.* 13. cum Nauar.

ADDITIONES.

Vide Nauar. num. 53. Val. q. 1. p. 2. Sot. d. 37. art. 5. Sylu num. 13. Coro. l. c. num. 31.

a *Quæ reuera mortua est.*] Non valet autem matrimoni si dùm contrahit, inualidum illud futurum arbitratur, Na n. 56. vide Syl q. 13. §. 5. loco citato, Sanchez lib. 2. d. 41.

De impedimento Iustitiæ & publicæ honestatis.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Honestatis publicæ iustitia, an, & quomodo insurgat ex salibus, & matrimonio rato: & quando impedia rimatque matrimonium, & ad quotum vsque gra n. 2. & 4.*

3 *Sponsalia nulla an inducant impedimentum Iustitiæ & blicæ honestatis.*

1 IVstitia publicæ † honestatis insurgit ex sponsalibus, matrimonio rato, etiam nulla copula carnali interced Quod ex sponsalibus insurgat, habetur *cap. vnico. de sp in 6.* Quòd verò ex matrimonio rato, colligit Panor. *c. sp extrà de sponsal.* per locum à minori: si sponsalia, qu nùs ligant, inducunt hoc impedimentum, ergo & ma

2 nium. Hoc autem impedimentum tale est, quod qui

ndit de matrimonio cum aliqua, non potest contrahere
m consanguinea ipsius, siue ipsa viuente, siue mortua, nec
a cum consanguineis sponsi, vsque ad quartum gradum,
notat Panor. *cap. sponsam, de sponsal.* Et idem dicendum est
matrimonio de præsenti, etiam non intercedente copula.
erte autem vnum ex *capit. vnico. de sponsal. in* 6. quòd hoc
pedimentum contrahitur ex † sponsalibus, quamuis spon- 5
a sint nulla, propter aliquod impedimentum aliud, dum-
dò non sint nulla ex defectu consensus: vt si sponsi erant
e vsum rationis, aut amentes, aut dummodò non sint fa-
in generali; vt si quis spondet ducere filiam cuiusdam,
determinando personam ipsam, aut dummodò non sint
n conditione de futuro: tunc enim non contrahitur im-
imentum hoc ante conditionem. In reliquis casibus, licèt
nsalia nulla sint, inducunt hoc impedimentum honesta-
Circa omnia hæc Concil. Trident. *sess.* 24. *cap.* 3. duo de
o ordinauit.

Alterum est, quod cùm sponsalia nulla sunt, quacumque
ausa nulla sint, non inducunt hoc impedimentum hone-
s, sed debent esse valida sponsalia.

Alterum est. Adhuc ista † sponsalia non inducunt impedi- 4
tum, nisi in primo gradu solo: vnde vir non potest con-
ere cum consanguineis sponsæ suæ in primo gradu so-
um aliis potest. Similiter sponsa cum consanguineis viri
imo gradu non potest. Idem de matrimonio rato, non
ummata. Vnde Concilium tres abstulit gradus: caput au-
Concilij sic habet; *Iustitiæ publicæ honestatis impedimen-
vbi sponsalia quacumque ratione valida non fuerint, san-
nodus annullat, vbi autem valida fuerint, primum gradū
xcedant.* Hoc de isto impedimento. Pro huius impedi-
declaratione vide Constitutionem Pij V. *Ad Romanū.*

ADDITIONES.

le Couar. p. 3. c. 6. §. 2. Nauar. n. 57. Val. l. c. Led. q. 59. art. 1.
1. art.

sponsalia exterius ritè contracta sint, oritur hoc impe-
tum, etiamsi desit interior consensus, Couar. numer. 4.
citato.

sponsalibus autem sub conditione contractis, ante
ionis aduentum non oritur. Couar. Ledesm. art. 4.
citato.

mpedimentum ex matrimonio rato alij ad publicæ ho-

nestatis iustitiam, alij (Vig. §.9.l.c.Pet.à Sot.lect. 10.) ad affinitatem reuocant, hoc certum impedire vsque ad quartum gradum, Ledes. art. 1. conc. 3. dub. 9. pag. 422. Vide Couar. § 7. num. 3.

De impedimento affinitatis.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Affinitas quid sit.*
2 *Copula tam licita quàm illicita affinitatem inducit, & qualis esse debeat, n. 3.*
4 *Affinitas ad quotum gradum extendatur, & vtrum sicut matrimonium nondum ratum, ita iam ratum dirimat, an verò impediat tantum petitionem debiti coniugalis, num. 5.*
6 *Dispensatio in affinitate, quando, & quomodo sit petenda, & num. seq.*

1 AFfinitas † est cognatio quædam ex copula carnali procedens; quando enim habent copulam duo, consanguinei illorum affines sunt inuicem: insurgit autem † affinitas, 2 non solum ex copula licita matrimonij, sed etiam ex copula illicita, vt habetur *c. discretionem. de eo, qui cogno. consang. vxor.*

3 Debet † tamen esse naturalis copula inter virum & feminam, & non contra naturam, sed secundum vasa naturalia, alias non contrahitur affinitas, vt habetur *cap. extraordinarium. 55. quæst. 3.* Notant autem Doctores, quod debet esse talis copula, in qua vir seminet: si enim non seminat [a] vir, licet inter claustra feminæ, & licet femina seminet, non contrahitur affinitas. Hæc † affinitas extenditur vsque ad quartum gradum, vt habetur *c. non debet, de consanguin. & affinit.* 4 Vir enim non potest contrahere cum consanguineis feminæ cum qua habuit copulam, intra quartum gradum: similiter nec femina cum viri consanguineis in 4. Circa hoc autem Concil. Trid. *sess. 24. cap. 4.* vnum disposuit, quod cum affinitas prouenit ex copula illicita, non extendatur nisi ad duos primos gradus tantummodo: hîc tamen aliquot sunt aduertenda.

5 Primum est, cum † affinitas superuenit alicui matrimonio iam rato, non soluit illud, sed facit, vt qui fuit in culpa, non possit petere debitum citra dispensationem, sed solum redde

reddere : v.g. sunt duo iam coniugati de præsenti, vnus habet rem cum consanguinea alterius in secundo gradu, iuxta Concilium contrahit impedimentum, vt non petat debitum: tamen cum est ante ratum matrimonium, tunc impedit contrahendum, licèt sint sponsalia: &, si contrahatur ante dispensationem, nullum est matrimonium.

Secundum est, aliquando accidit, vt simul sit impedimentum affinitatis & honestatis, & tunc, qui petit † dispensationem, debet vtrumque saltem implicite declarare, alias inualida est dispensatio, vt tenet Syluest. *verb. matrimonium.* 8. §.14. ver. gra. Aliquis duxit Mariam vxorem, cum qua habuit copulam: consummando matrimonium, hic, ratione matrimonij solius, contraxit impedimentum honestatis cum consanguineis vxoris vsque ad quartum gradium, ratione copulæ cum eisdem contraxit affinitatem, moritur vxor, & vult contrahere cum consanguinea vxoris in tertio gradu, si iste petat dispensationem hoc modo, quod vult contrahere cum affine in tertio, non valet, nam non exprimitur honestatis impedimentum: si verò dicat, cum consanguinea vxoris in tertio gradu, tunc est valida, quia vtrumque implicite exprimitur. 6

Tertium est, aliquando accidit, quod coniunguntur impedimenta honestatis & affinitatis, sic vt homo, qui ante poterat vnam duarum consanguinearum ducere, postea verò neutram possit, sine † dispensatione, ver. gr. mater habet filiam, quam vult despondere cuidam, & vere despondet, post sponsalia ille habet rem cum matre, vel sorore sponsæ, tunc, ratione affinitatis, non potest contrahere cum sponsa sua, ratione verò honestatis, non potest cum matre, nec sorore, nec cum aliis intra quartum gradum, &, si contrahere intendat, quamuis habeat filios, & filias, nullum est matrimonium, nec potest cum filia, nec cum matre, citra dispensationem; contrahere. Vide extra. Pij V. *Sanctissimus*, quæ declarat locum eundum Conc. Trident. 7

ADDITIONES.

Couar. §.7 l.c. Magister. Schol. Sot. imprimis d. 41. D. Thom. Ledes. q. 55. Pet. à Sot. lect. 10. Syl. matrimonium 8. q. 13. Vig. §7. Coron. p. 4. de matrimonio, n. 25.

a *Si enim non seminat.*] Ita Sot. d. 41. art. 2. Nau. n. 43. c. 22. Syl. l. c. ex seminum commixtione, vel ex ea seminatione, quæ ad generationem satis est, affinitatem oriri aiunt.

Nullus nefarius concubitus, aut seminatio extra vas, matrimonij consummationem sufficit. Sot. d. 26. q. 1. art. col. 2. quare neque ad gignendam affinitatem, vide Syl. Co Nau. l.c. & cons. 4. de consang. & affin. sed quæcumque semi natio intra vas etiamsi sigillum non frangatur: potest enim non effracto sigillo, mulier concipere.

De impedimento impotentiæ.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Coeundi impotentia est impedimentum dirimens contra ctum, impediens matrimonium contrahendum, & qu illa dicatur, quibusve in personis consideretur, quasq requirat conditiones, n. 2. & seq.*

3 *Steriles possunt contrahere matrimonium.*

4 *Eunuchus cognoscendo vxorem suam non peccat.*

1 IMpotentia † coeundi impedimentum est dirimens con tractum, & impediens contrahendum, sicut prædicta im

2 pedimenta. Illa autem † dicitur impotentia, quia non pot semen effundi, vt bene notauit Panormit. *c. quod sedem, sponsa.* vnde castrati [a] vtroque testiculo non possunt contra here, quicquid alij velint: similiter, nec qui membra habe abscissa, aut talia, vt non possint in vas feminæ semen emitte re. Similiter femina tam arcta, vt non possit semen recipe nec arte medicorum remedium vllum esse potest circa abscis sionem, quam non tenetur pati, non potest contrahere: simi liter, qui ex complexione naturali, vel ex infirmitate contra cta, non possunt seminare, qui dicuntur frigidi, & qui arte dæ monis impediti sunt à generatione, idest seminis effusione qui dicuntur maleficiati, non possunt contrahere, vt habetur *tit. de frigi. & malefic.* per totum: qui tamen possunt semina

3 re [b], licèt † steriles sint, possunt contrahere. Aduerte tamen duas esse conditiones necessarias, vt impotentia hæc sit im pedimentum.

Altera est, vt præcedat matrimonium: si enim superueni matrimonio rato, non dissoluitur matrimonium, & tunc, q

4 † eunuchus esset, non peccaret cognoscendo vxorem, vt no tant Caiet. 2. 2. *q.* 15. *art.* 1. & Nau. *c.* 22. *n.* 6. licèt non speran tur generatio futura.

Altera est, quod impedimentum sit perpetuum: nam si e tem

temporale, non dirimitur, & iura solent expectare triennium ad examen impotentiæ huius. Aliquid solent assignare tertiam conditionem, dummodo sit ignorantia: nam si vtrique sciunt tale impedimentum, dicunt posse contrahere: sed oppositum est tenendum, idest, non esse matrimonium, & ita tenet Panorm. Host. Innocent. *c. consulta, de sponsal.* & Nauar. *loco citato.*

Est autem differentia inter frigidum & maleficiatum, nam iura non concedunt frigido, vt post separationem ab vna ducat alteram, quia, quod naturale est, respectu cuiusque est, at maleficiatis concedunt, quia aliquando dæmon impedimentum facit alicui respectu vnius[c], non autem respectu alterius. Ita habet S. Th. 4. *sent. dist.* 34. *art.* 3. Armilla *v. matrimonium.* §. 49. lege canones de frigidis & maleficiat. Hæc de impedimento impotentiæ. Vide Pij V. decretum quod incipit, *Cum frequenter*, & refertur in fine consil. Nauarri.

ADDITIONES.

Nau. n. 59. D. Th. Ledes. q. 58. Sot. d. 34. Val. Vig. l. c.

a *Castrati.*] Spadonum, aut Eunuchorum semen fundere impotentium matrimonia nulla sunt. Hoc declarauit Sixtus V. missis litteris ad Nuncium suum apud Hispaniarum Regem: vide Ledes. art. 1. l. c.

b *Qui tamen possunt seminare.*] Vide Sylu. matrimonium 6. §. 5. D. Th. 4. d. 34. q. 1. art. 4.

Steriles matrimonium contrahere possunt: sic Zacharias cum Elisabeth. Abraham cum Sara. Vide Co. c. 8. §. 2. n. 11. D. Thom. in Epist. ad Rom. c. 4. Sot. art. 2. q. 1. Senes, in quibus seminandi exercitium suspensum est, idem facere possunt, Cou. l. c. Gl. & Abb. in c. 2. de frig. & malef. Val. l. c. in fine; Sotus tamen, Scotum sequutus, & Ledes. l. c. *negant senes ad semen effundendum ineptos contrahere posse*, quæ sententia probabilis videtur.

c *Nau. l. c.*] Ita etiam Val. sed Sot. l. c. id à coniugibus effici posse opinatus est, si impedimentum mutuo consensu non tollatur, licet tolli possit.

De impedimento conditionis & raptus,

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Conditio quotuplex in matrimonio poni possit, quæue nullum illud reddat, vel pro non apposita censeatur.*

2 *Conditione honesta de futuro, pendente unius causa, si matrimonium cum aliqua persona contraxit, an peccauerit mortaliter, & possit compelli contrahere cum prima.*

3 *Rursus an, & quando sit impedimentum dirimens matrimonium.*

4 *Excommunicatio & aliæ pœnæ in raptores, eorumque fautores.*

1 QVadruplex potest † conditio poni in matrimonio. Vna est contra bonum matrimonij: sunt enim tria bona matrimonij, proles, fides seu fidelitas, & indissolubilitas. Potest ergo poni conditio contra aliquod horum. Contra prolem sic, duco te vxorem, si sumpseris potiones, vt fias sterilis. Contra fidelitatem, sic, duco te vxorem, si promiseris postea copiam tui his, quos ego signauero. Contra indissolubilitatem, sic, duco te vxorem, si non inuenero postea aliam ditiorem te. Hæc dicitur conditio contra bonum matrimonij; & huiusmodi positæ conditiones faciunt matrimonium nullum, *22. q. 2. can. solet. can. aliquanto.*

Secunda conditio dicitur turpis, quando sub conditione petitur aliquod peccatum, quod tamen non est contra bonum matrimonij, vt, duco te vxorem, si occideris tuum patrem: nubo tibi, si furatus fueris postea centum aureos. Huiusmodi dicitur conditio turpis, & hæc habetur pro non apposita, & si interfuit verus consensus de præsenti, est matrimonium, etiam si in foro exteriori non censebitur matrimonium: conditio enim turpis habetur pro nulla, *c. 1. de condit. appositis.*

Tertia conditio est improbabilis, vt, duco te vxorem, si pater consentiat, & tamen qui talem conditionem ponit, scit illius patrem esse mortuum, talis conditio habetur pro non posita, sicut de turpi dictum est, & censetur matrimonium in exteriori foro, &, si interfuerit consensus interior de præsenti, etiam in foro interiori esse matrimonium.

Quarta conditio est honesta: & hæc duplex est.

Vna est de præsenti aut præterito: vt contraho tecum, si es diues, contraho tecum, si patrem es alloquutus, & tunc stante conditione, est matrimonium, non stante, non est matrimonium.

2 Alia est de futuro: vt, contraho tecum, si † dederit mihi pater tuus centum aureos, tunc, cum conditio implebitur, fit matrimonium; perdurantibus illis in sua voluntate: ante

† conditionem verò impleram non est matrimonium, &, si 3
vnus interim contrahat cum altera, tenebit hoc secundum matrimonium, sed peccat mortaliter sic contrahens. De ista conditione honesta tractatur *de cond. appo. cap. super ea.* Huiusmodi conditionata matrimonia de præsenti vix iam possunt accidere post Concilium Tridentinum, secundum quod, vt diximus, clandestina matrimonia annullantur: at in sponsalibus, quæ possunt fieri clandestina, possunt facilius accidere.

Post Conc. etiam Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. nouum aliud impedimentum habemus, puta, † raptus, cum enim aliquis ra- 4
pit feminam è domo parentum, aut eorum, in quorum est cura, ipsis inuitis, non potest contrahere cum illa toto illo tempore, quo fuerit in raptu, &, si contrahit, matrimonium est nullum, sed debet in loco libero constitui, & tunc si vult, potest de nouo contrahere. Tamen grauis pœna est contra raptores illos posita: nam ipsi, & qui illis consilium, auxilium,
vel fauorem dederint, sunt ipso iure † excommunicati, perpe- 5
tuo infames, omnium dignitatum incapaces, & si clerici sint, de proprio decidunt gradu, & raptor tenetur dotare raptam, siue contrahat cum illa, siue non. Hæc sunt impedimenta prioris generis, quæ impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. Alia sunt secundi generis, quæ tantum impediunt contrahendum, tamen non dirimunt contractum, in quibus peccant quidem attentantes contrahere, sed matrimonium contractum tenet. De horum singulis tractandum est in sequentibus modò capitibus.

ADDITIONES.

De conditionibus Couar. §. 1. cap. 3. Nauarr. numero 61. Sot. d. 29. quæst. 2. art. 1. Val. q... p. 3. d. 10. Thom. Ledes. qu. 47. artic. 5.

Contrahentes cum dirimente impedimento ea conditione, Dum Pontifex dispenset, debere iterum consentire, habita dispensatione, aiunt Nauar. cons. 14. lib 4. Sot. loco citato, & Theologi vnanimi consensu: negant quidam ex Canonum peritis: vide Sylu. matrimonium 3. §. 9. & Couar. cap. 3. initio, num. 7. loco cit.

a *Raptus.*] Nau. num. 74. Val. q. 5. p. 4.

Da

De impedimentis Interdicti & Voti, sponsalium, & Catechismi.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium quot impedimenta impediant, si non dirimant contractum.*
2 *Interdici quando possit aliquibus, ne sub peccato mortali matrimonium contrahant.*
3 *Votum simplex castitatis aut religionis qui vouit, contrahendo sine dispensatione matrimonium, mortaliter peccat, sicut illud consummando, & priuatur petitione debiti, & mortuo coniuge iterum contrahere non potest, cum num seq.*
4 *Dispensatio utrum Papa an Episcopo etiam incumbat super petitione debiti, in matrimonio contracto contra votum castitatis.*
5 *Sponsalia qui contraxit cum altero de futuro, an possit contrahere cum altero de præsenti.*
6 *Cognatio spiritualis an Catechismo tantum, non baptismo aut confirmatione contrahatur, ita vt saltem impediat matrimonium contrahendum sub peccato mortali.*

1 QVinque † sunt impedimenta, quæ impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum. Huiusmodi sunt, *interdictum, votum, sponsalia, catechismus, crimen.*

2 *De interdicto* nota, cum Episcopus, Vicarius, aut iudex † interdicit aliquibus, ne contrahant, donec causa aliqua aut impedimentum examinetur, tunc tali interdicto prohibetur sub mortali, ne contrahant; tamen si contrahant, tenet matrimonium; nisi aliud de prædictis impedimentis prioris generis interfuerit, ita habetur *cap. 1. 2. & 3. de matrimonio contracto contra interdictum.*

3 Secundum impedimentum est, † *votum simplex* castitatis aut religionis, hoc enim impedit contrahendum, sed non dirimit contractum. Circa quod sunt aliqua notanda.

Primò, qui vouit votum castitatis aut Religionis, & ante dispensationem contrahit, siue de futuro, siue de præsenti, mortaliter peccat; tamen matrimonium est validum, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò, qui tale votum vouit, non solum peccat contrahendo,

hendo, sed consummando matrimonium: nam antequam consummetur matrimonium ratum, potest ingredi religionem, & implere votum, & tenetur. Vnde peccat consummando, & faciendo se inhabilem prorsus ad voti impletionem. Hoc tenet Anton. 3. *part. tit.* 1. *cap.* 4. & est communis sententia.

Tertiò qui vouit votum castitatis, non potest petere debitum, sed tantum reddere petenti expressè aut tacitè, nisi obtineat † dispensationem quam potest dare Episcopus, cùm non est facilè recursus ad Papam, iuxta Sylu *verb. dispensatio.* §. 14. Armilla verò *verbo matrimonium* §. 5. tenet posse impliciter Episcopum dispensare. De voto verò religionis non est eadem ratio, sed potest petere absque dispensatione, quia non vouit castitatem, nisi in religione seruandam. Ita tenet Soto *lib.* 8. *de iusti. & iure quæst.* 1. *art.* 1. cum aliis Doctoribus. 4

Quartò, mortuo coniuge, tenetur alter, qui vouit, implere votum, aut castitatis, aut religionis. Quòd si iterum contrahit, incurrit eadem peccata, quæ in primo contractu commissa sunt.

Tertium impedimentum est, † sponsalium: qui enim contraxit cum altero de futuro, non potest contrahere cum altero de præsenti, & si contrahat, tenet quidem matrimonium contractum, tamen mortaliter peccauit, nisi causa extiterit rationabilis, vt dicemus in materia de sponsalibus. 5

Quartum est, catechismi [c]: cum enim aliquis fuit susceptor in catechismo tantum, & non in Baptismo aut confirmatione, tunc contrahit eandem † cognationem, quæ in Sacramento contrahitur, sed cum discrimine: nam, vt diximus, cognatio Sacramenti dirimit contractum; at verò ista impedit solum contrahendum, & non dirimit contractum, vt habetur *cap. per catechismum, de cognat. spirit. in* 6. Armilla *ver. matrimonium* §. 60. putat non esse mortale cum hoc impedimento contrahere, nisi contemptus esset, sed veniale. Sed non auderem ego affirmare, si scienter contrahat, nec video, cur priora obligent sub mortali, & hoc non. 6

ADDITIONES.

Vide Nau. à num. 74. Val. l. c. D. Thom. Ledes. c. 50.

a *Sed consummando*] D. Th. Rich. 4. d. 18.

b *Tenetur (ingredi)*] Ita etiam Syl. matrimonium 7. quæst. 5. Nau. c. 12. n. 4. & contra Sotum à Nau. & l. c. relatum.

c *Catechismi.*] Ita Nau.cap.22. n.71. Sylu.matrimonium 7. quæst 4. contrarium videtur docere, d.42. quæst.1.art.2. Vide Ledes.19.art.3.

De impedimentis criminis.

CAPVT XIX.

SVMMARIA.

1 *Impedientia crimina matrimonium contrahendum quot sint, & an prohibeant sub peccato mortali, n.8.*

2 *Incestus est crimen non dirimens matrimonium contractum.*

3 *Vxoricidium perpetrans non potest aliam ducere, & an idem sit è conuerso.*

4 *Rapiens sponsam, vel vxorem alienam, nō potest contrahere.*

5 *Cognationem cum vxore vt contrahat, qui fit susceptor filij proprij malo animo, ne reddat debitum, cui subiiciatur pœnæ.*

6 *Sacerdotem occidens non potest vxorem ducere.*

7 *Monialem in vxorem capiens, non potest cum alia contrahere.*

1 ALiquot sunt † crimina, propter quæ homo prohibetur, ne possit contrahere, in pœnam criminis, & peccati commissi; contractum tamen matrimonium tenet, nisi aliud obstet impedimentum.

2 Primum crimen est † incestus, cum consanguinea coniugis vsque ad 4. gradum: v.g. si vxor rem habeat cum consanguineo viri intra 4. aut vir cum vxoris consanguinea, mortuo altero, non potest amplius contrahere ad modum prædictum. Ita habetur *c.1. de eo, qui cogno.consangui.vxo.*

3 Alterum crimen est † vxoricidium. Qui suam vxorem occidit, non potest contrahere cum alia. 33. *q.2.can.admonere.* Et aduerte, quòd si id facit intentione contrahendi cum adultera, non potest contrahere cum illa, & contractum est nullum; tamen si sine hac intentione facit, tunc est huiusmodi impedimentum, etiamsi facit respectu aliarum ab adultera. Sed hoc impedimentum non procedit in vxore occidente virum [a], quia nullus est canon de hoc, vt tenet Armill.§ 58.

4 Tertium crimen est, † raptus alienæ sponsæ: qui enim rapuit alienam vorem vel sponsam, non potest contrahere, 27. *quæst.can.statutum.*

Quartum est, cum quis fit susceptor filij proprij malo animo,

animo, vt contrahat † cognationem cum vxore, ne reddat 5
debitum: talis enim, mortua vxore potest cum alia contrahe-
re 10 q. 1. c. de eo.

Quintum est, occidere † sacerdotem. *cap. qui presbyterum,* 6
de pœniten. & remiss. sed ibidem Panorm. limitat, dummodo
sit in iudicio damnatus de tali crimine.

Sextum est, si quis † monialem in vxorem accipit. 27. 7
q. 1. can. hi verò. Hæc sunt crimina, propter quæ homo à ma-
trimonio contrahendo prohibetur. Armil. §. 60. putat hæc
omnia non prohibere sub mortali, sed, vt iam dixi, non id
auderem affirmare: non enim talis prohibitio fieret, & pro
crimine tam graui, nisi obligaret sub mortali. Vnde cum
sciens quis contrahit, & absque dispensatione, quam Episco-
pus potest dare, vix à peccato mortali excusarem, quamuis
non constanter affirmem.

ADDITIONES.

Vide Syl. matrimonium 7. num. 6. Nauar. à num. 74. loc. cit.
Val. p. 4.

a *Non procedit in vxore occidente virum.*] Ita etiam Sylu. l. c.
Nau. l. c. cum Palud. id affirmat.

De sponsalibus: quæ dicantur sponsalia, & quibus modis contrahantur.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Sponsalia quid, non fiunt per verba de præsenti, numero 2. & 8.*
3 *Sponsalia non fiunt, cum vnus tantum promittit, vel etiam ambo, sed interiori tantum promissione, n. 4.*
5 *Sponsalia ante septennium valida non sunt.*
6 *Sponsalia sunt nulla in omnibus casibus seu impedimentis, in quibus matrimonium non potest fieri.*
7 *Sponsalia contrahuntur per permissionem simplicem, absolutam, conditionatam, & virtualem.*
9 *Matrimonium non potest contrahi ante pubertatis annos, qui in femina sunt 12. & in masculo 14.*

Sponsalia † sic posse describi videtur, *promissio mutua futu-* 1
ri matrimonij, signo sensibili expressa. In qua descriptione
tres sunt partes.

2 Prima est, *promissio futuri matrimonij*: non † enim sponsalia sunt matrimonia: nec enim fiunt per consensum, & verba de præsenti, sed de futuro.

Secunda pars est *mutua*; debet enim esse ex vtraque parte, puta, viri & feminæ promissio: cùm enim vnus tantùm promittit, tenetur quidem ratione promissionis seruare quod
3 promisit, tamen non sunt † sponsalia: debet enim inuicem alter alteri promittere; ob id, in plurali dicuntur sponsalia.

Tertia pars est, *signo sensibili expressa*: hoc enim in matrimonio & sponsalibus necessarium est, vt consensus & promissio signo aliquo sensibili, verbo, nutu, aut alio modo significentur, vt, si duo inuicem sibi promitterent, tamen esset interior tantùm promissio, tunc vterque obligaretur seruare pro-
4 missum; tamen non dicerentur † sponsalia, nisi promissiones exterius innotescerent ipsis. Ex his duo sequuntur.

Vnum est, cum sponsalia sint promissiones quædam contrahentium, & promissio sit actus rationis, non fiunt sponsalia, nisi inter habentes vsum rationis. Vnde canones deter-
5 minarunt, vt ante septennium non essent valida † sponsalia *c.vnico, de desponsat.impub.in 6.*

Alterum est, cum sponsalia sint promissiones matrimonij, sequitur vt in omnibus casibus seu impedimentis, in quibus
6 matrimonium non potest fieri, etiam † sponsalia nulla sint: non enim promissio eorum, quæ fieri non possunt, aut licitè fieri non possunt, efficaciam habet. Per hæc notum est, quæ dicantur sponsalia.

7 Nunc de † modis, quibus contrahantur, agendum est. Hi autem sunt quatuor.

Primus, per simplicem & absolutam promissionem: absolutam, id est, sine conditione; simplicem verò, id est, sine aliquo alio onere augente obligationem: vt, cum quis dicit, ego ducam te vxorem: altera autem, ego nubam tibi.

Altero modo, per absolutam promissionem, sed alio onere accedente, puta, iuramento, donatione annuli, aut alicuius arrhæ.

Tertio modo, per promissionem conditionatam. Et possunt esse quatuor genera conditionum, de quibus dicenda sunt prorsus eadem omnia, quæ diximus de matrimonio conditionato: ob id non opus est repetere.

Quarto modo, fiunt per virtualem promissionem. In cuius gratiam nota, ex *cap.vnico, de desponsat.impuber.in 6.* cùm duo impuberes vel vnus impubes contrahunt de præsenti

tunc non censetur matrimonium, sed sponsalia: non enim vult Ecclesia illum consensum admittere, nisi tanquam de futuro, vnde æquiualet promissioni.† Anni verò pubertatis in 8
femina sunt duodecim, in masculo quatuordecim, ante quos non est matrimonium, sed sponsalia, & modò iuxta Concilium Trident. nisi talis consensus de præsenti, sit cum testibus & Parocho, vt dictum est, nullius est efficaciæ, nec æquiualet sponsalibus: cum tamen ista sunt, procedit Canon antiquus.

ADDITIO.

De sponsalibus multa Couar. tota prima parte, in 4. Decret. Alex. Carr. Patauinus studiorum amicus tractat de sponsalibus. Sanch. lib. 1. de matrimonio, tomo 1. vide etiam Nauar. num. 25. loco citato, Sot. d. 27. quæst. 2. Syluest & alij, vt sponsalia, D. Tho. Led. q. 43. Valent. q. 2. loco citato, Pet. à Sot lect. 18. de matrimonio.

De differentiis sponsalium & matrimonij.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

1 *Sponsalia clandestina an sint annullata per Conc. Trid. sicut matrimonium candestinum.*
2 *Copia subsequuta, sponsalia in matrimonium non transeũt: etiamsi facta fuerunt coram testibus & parocho num. 4.*
3 *Sponsalia quibus in casibus soluantur, cum num. seq.*
5 *Religionis per ingressum matrimonium, an, & quando soluatur.*
6 *Matrimonium de præsenti, quod quis contrahit cum vna, validis existentibus sponsalibus cum altera, tenet, licet ille mortaliter peccet.*
7 *Matrimonia coacta malos exitus habere solent.*

PRæter dictas differentias sunt tres inter sponsalia & matrimonium.

Prima est, iuxta Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. matrimonia clandestina, quæ non fiunt ante duos aut tres testes coram Parocho, nullam habent efficaciam, at verò per hoc caput non annullantur † sponsalia clandestina, sed sunt valida, licet careant 1
testibus & Parocho, quamuis prohibita sint. *cap. cùm inhibitio, de clandest. despons.* vbi olim inhibebantur matrimonia

clandestina, & ibi Panorm. intelligenda esse dicit sponsalia, tamen non annullabantur, modo annullantur.

In qua re vnum est multum notandum, olim in iure antiquo, vt habetur *cap. is, qui, extra, de sponsalibus*, quando
2 sponsalibus accedebat † copula cum consensu maritali, fiebat matrimonium; at verò quia iam ad rationem matrimonij pertinent testes & Parochus, id locum non habet, alias esset fraus contra Concilium facilis: duo enim possent sponsalia clandestina contrahere, & statim copulam consummare, & sic esset validum matrimonium clandestinum. Sed quid
3 si † sponsalia facta fuerunt coram testibus & Parocho, & tunc subsequuta est copula? non crederem in hoc casu esse matrimonium, quia non inueniuntur omnia, quæ statuit Concilium.

Altera differentia est inter sponsalia & matrimonium, quod matrimonium non potest contrahi, nisi post annos pubertatis vtriusque contrahentis, vt iam diximus ex *capit. vnico, de desponsa. impube.* sponsalia verò possunt statim post septennium contrahi.

Tertia differentia est, in solubilitate: vinculum enim matrimonij est magis insolubile: multis enim casibus soluuntur
4 [a] † sponsalia, in quibus matrimonium solui non posset.

Quorum primus est, quando vterque sponsus inuicem remittunt sibi promissionem factam: tunc enim, etiam si iuramentum [b] intercesserit, sponsalia soluuntur, & liber vterque à promissione manet, vt cum alio possit contrahere. Ita habetur *cap. præterea. 1. de sponsal.*

Alter casus est, cum alter sponsorum ingreditur religionem, vt habetur *c. ex publico. de conuersio* & Sylu. *ver. sponsalia. quæst. 12.* dicit, quod statim soluuntur per ingressum, ante
5 professionem; sed † in hoc casu, scilicet ante professionem, matrimonium non solueretur, etiam ratum: nam ratum non soluitur nisi per professionem, consummatum autem nullo modo.

Tertius casus est, per ordinis maioris susceptionem. 27. q. 2. *c. scripsit*, vt per subdiaconatum & maiores ordines.

Quartus est, per votum simplex castitatis præcedens sponsalia; si enim votum fecit castitatis, & post contrahat, sponsalia nulla sunt. *cap. rursus, qui cleric. vel vouen.* si verò votum fecit post sponsalia, tunc non annullantur, vt habet Armilla *verb. sponsalia* & Nauar. *cap. 22. n. 25.* nisi sit votum religionis: tunc enim tenetur ingredi, vt dicit Nauar.
6 Quintus est, per † matrimonium de præsenti cum altera, siue

siue consummatum, siue non, licèt peccet mortaliter, qui, validis existentibus sponsalibus, contrahit cum altera de præsenti, tamen tenet matrimonium, *capit. sicut ex litteris, de sponsal.*

Sextus est, quando vnus illorum in longinquas partes abit, vnde incertus est reditus; tunc enim soluuntur sponsalia, *cap. de illis, de sponsal.* nec secundùm Canones expectandum est tempus, licèt leges ciuiles definiant tempus duorum annorum in eadem prouincia. *Cod. de sponsa. l. 2.* trium annorum in aliena prouincia, *Cod. de repudiis, l. 2.*

Septimus casus est, cum superuenit affinitas, vt, si sponsus habuerit rem cum consanguinea sponsæ, vel è contra, intra quartum gradum, & post Conc. Trid. intra secundum, cum copula est illicita, tunc sponsalia soluuntur.

Octauus est, quando ante annos septem duo contraxerunt sponsalia per parentes, & postea peruenientes ad tempus legitimum, noluerunt ratificare; tunc enim soluuntur sponsalia. *capit. de illis 1. de desponsa. impub.* & tunc per huiusmodi sponsalia non producitur impedimentum publicæ honestatis, quia deest consensus, *cap. litteras, de desponsat. impub.*

Nonus est, quando fuit signatum certum tempus pro futuro matrimonio, & tunc vnus illorum deest: soluuntur enim sponsalia, & qui fuit in culpa, imponitur ei pœnitentia. *cap. sicut ex litteris, de sponsal.*

Decimus, quando post sponsalia vnus illorum contraxit contagiosum morbum, puta, lepram, morbum gallicum vel similem, aut deformitatem notabilem, vt abscissionem nasi, extractionem oculi, vel quid similis deformitatis: tunc enim soluuntur sponsalia, *cap. litteras, de coniugio leprosorum.*

Vndecimus, cùm vnus illorum incidit in fornicationem: tunc enim, si alter vult soluere sponsalia, soluet, sed qui fornicatur, non potest soluere, nisi priùs requirat alterum, an velit, *cap. quemadmodum, de iureiurando.*

Duodecimus, cum alter illorum post sponsalia fit hæreticus, aut infidelis, *Canon. non solum. 28. q. 1.*

Decimus tertius, quando post sponsalia superuenit inimicitia notabilis inter sponsos, tunc potest vnus petere solutionem, secundum Hostien. *in summa. verbo sponsalia. §. final.* Coacta enim † matrimonia malos exitus habere solent. *cap. requisiuit. de sponsalib.* 7

Decimus quartus, cum sponsa promisit se daturam certam summam pecuniæ, vel apposita est conditio aliqua honesta, & non est impleta, tunc non valent sponsalia, sicut diximus

mus de matrimonio. Notat Nauar.*cap. 22. num. 16.* quòd cum sponsa tempore sponsalium diues erat, & posteà facta est pauper, non tenetur sponsus cum ea contrahere; quia est conditio virtualis, qua omnia bona, quæ habet sponsa, promittit sponso.

Decimus quintus, cùm est fama, esse inter sponsos impedimentum matrimonij, tunc soluuntur, *cap. cum in tua, de sponsal.*

Decimus sextus, cùm vnus illorum est nimis asper & rigidus; vt habet Panor. *cap. veniens, qui cleric. vel vouen.*

Decimus septimus, quando superuenit aliquid post sponsalia, quòd, si superuenisset antè, mutaret animos sponsorum ad non contrahendum, vt habet S. Thom. 4. *distinct.* 27. Quod intellige, quando rationabiliter mutaret animos, aliàs enim non soluuntur sponsalia. His casibus soluuntur sponsalia, non autem matrimonium: vnde differentia magna est in sponsalia & matrimonium, quantum ad solubilitatem, magis enim insolubile est matrimonium, quàm sponsalia.

ADDITIONES.

a *Multis casibus soluuntur.*] Pet. à Sot. loco citato, D. Tho. art. 3. Val. p. 4. Sot. art. 5. loco citato, Nau. num. 25. Couar. c. 5. loco citato.

b *Etiam si iuramentum.*] Ita Nau. loc citato, Couar. cap. 5. numero 1. Lopez p. 2. cap. 8. Sanchez d. 25. numero 8. sed negant Aug. v. sponsalia, num. 20. Sylu. n. 10. Carrer. l. 1. cap. 15. Sot. l. 8. q. 1. art. 9. ad 2. Ioan. And. Ancharr. Abb. Alex. de Næuo, Ant. in c. 2. de sponsal. & est probabilis opinio.

Si quis dicat: Non ducam aliam, nisi te, non sunt effecta sponsalia: nisi colligatur ex iis verbis voluisse celebrare sponsalia, Val. l. c. Nau. n. 27. Vide Sot, d. 29. q. 2. art. 3. Palud. Couar. loco citato, à Valen. citatos.

De peccatis, quæ in ipso matrimonio committi possunt.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *Matrimonium in consensu interiori ficto, non est validum in foro interiori, quemadmodum præsumitur in exteriori.*

2 *Matrimonij finis quando peccatum inducat.*

3 *Matri*

3 *Matrimonium, impedimento dirimente contractum existente, qui contrahere scienter attentat; mortaliter peccat, & quomodo petenda sit dispensatio, num. 7.*

4 *Matrimonium contrahens, impedimenti dirimentis ratione non habita, an, & quando peccet mortaliter.*

5 *Dispensare Episcopus potest super impedimentis non dirimentibus matrimonium contractum.*

6 *Dispensare Papa, & quando Episcopus in impedimento dirimente contractum debeat.*

MVltipliciter possunt contrahentes peccare, & in ipsomet matrimonio, & in vsu ipsius: & in ipso quidem, ex sex capitibus potest procedere peccatum.

Primò, ex parte intentionis seu interioris consensus, cùm enim alter vel vterque illorum exteriùs fingunt se liberè, & sponte suâ consentire, sed hoc simulatè, tantummodò dicunt, nec interius in illo consentiunt, nunc est graue peccatum mortale sacrilegij, contrà sacramentum ipsum † matrimonij, nec est in foro interiori verum matrimonium, quamuis in exteriori foro iudicabitur verum matrimonium, & compellentur simul habitare. 1

Secundò, ex parte † finis. Pro quo aduerte, contrahentes contrahere ob vnum ex his tribus finibus. 2

Vnus est ipsemet finis matrimonij & prolis, remedium concupiscentiæ, & mutua obsequia: & qui ob aliquid horum contrahit, non peccat, immò benè facit.

Alter est finis malus, qui quidem est mortale peccatum, & tunc contrahere ob talem aliquem finem, mortale est, vt qui contrahit, vt abutatur vxore, vt furetur, vt occidat, & simile quid faciat, mortaliter peccat, tamen matrimonium verum est, & tenet, si cætera quæ diximus, adsint.

Tertius finis [a] est, cum sumitur pro fine aliquid, quod licitum quidem est contrahenti, tamen non est finis matrimonij, sed qui contrahunt, sibi talem finem proponunt: ver. grat. delectari carnali copula, acquirere diuitias ad sustentationem status, licita sunt coniugatis, tamen non sunt veri fines matrimonij: si quis enim contraheret ob ista, & vnum hoc sibi faceret finem, peccaret, sed solùm venialiter, vt habet Caiet. *verb. matrimonium*. quia non egrederetur à limite matrimonij vnde non esset mortale. Adde quòd ista aliquando sunt motiua tantùm, & non finis: mouet enim pulchritudo feminæ aliquem, vt cum ea potius quàm cum alia contrahat: sicut Iacob motus fuit à Rachel. Similiter mouetur aliquis ob dele-

ctationem futuram, tunc si ista & similia, motiua sunt tum,& non finis,nullum est peccatum.

Tertiò, accidit peccatum ex parte impedimentorum quæ prohibentur contrahere,& de hoc dico

3 Primò, † scienter attentare,contrahere,existente imp mento dirimente contractum est mortale: vt qui contra in gradibus prohibitis, vel cum simili impedimento, hoc omnes conueniunt.

4 Dico secundò, † contrahere scienter cum impedim prohibente, sed non dirimente, est mortale, si impedim tum sit interdictum,votum, & sponsalia:at si sit aliquid rum, Caiet. & Armil. vt suprà diximus, tenent esse ven licet non multum affirmatiue: sed iam dixi hoc esse dub Et vbi talia impedimenta sunt in consuetudine, forsam

5 mortale, sed secundum illos Doctores potest Episcop dispensare.

6 Dico tertiò, sòlus Papa † dispensat [b] in impediment rimente contractum:at in vno casu potest Episcopus [c]dis sare, puta, cum intercessit copula, & contraxerunt in Ecclesiæ, & impedimentum est occultum, & scandalosa separatio, nec est facilis recursus ad Papam,propter pau tatem, vel aliam causam:stantibus his,posset fieri dispen per Episcopum, etiam in gradibus prohibitis, & alio impedimento. Ita tenet Sylu. *verb. dispensatio* §. 15. & *verb.eodem*,§.14. & Armilla *verb.eodem*,§.19.& 20.Nau 22.*num*.86.

7 Dico quartò: † qui contrahunt cum talibus impedim tis ante habitam dispensationem, etiam cum spe certa bendi eam, mortaliter peccant, & nullum est matrimoni &, habita dispensatione, opus est de nouo contrahere, semper manet impedimentum, donec actu sit dispensatio cta.Nau.*c*.23. *n*. 87.dicit, quod illi, qui scienter contrah & habent copulam, vt facilius impetrent dispensatione Papa, debent narrare Pontifici, se illa intentione habuisse pulam, & contraxisse, vt facilius cum eis dispensaretur, non narrato,dispensatio nulla est.

Aduertendum tamen est, statutum esse in Concilio dentino,*sessio*.24 *cap*.5. *de reformatione matrimonij*,huius di contrahentes debere carere spe dispensationis, verba sunt hæc: *Si quis intra gradus prohibitos scienter ma monium contrahere præsumpserit, separetur, & spe conseq dæ dispẽsationis careat idque in illo multo magis locum hab qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam con*

nare ausus fuerit, quod si ignoranter id fecerit, si quidem solẽ-nitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis; non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contẽpsit.

ADDITIONES.

De peccatis coniugatorum Na. c.19.n.23.c.25.n.144. Pet. Sot. lect. 16. Val. p.6.l. c. De matrimonio clandestino Lup. l. c.85.

Tertius finis.] Vide Catech. Rom. de matrimonio.

Solus Papa dispensat.] Si impedimentum sit Ecclesiastici iuris, si enim sit naturalis iuris, dispensare non potest. Val. ...p.5.

In vno casu potest Episcopus.] Vide Val. l. c. & Nau. cons. 4. de consang. & affin.

De aliis tribus peccatis in peccatis accidentibus.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

Matrimonij in contractu denunciationes, cur & quomodò in Ecclesia fiant, & an possint relaxari.

Benedictio nuptiarum an sub peccato, ante matrimonij consummationem fieri debeat, & à quo.

Suspensus est Sacerdos benedicere nuptias attentans, absque ordinarij vel parochi licentia.

Matrimonium seu nuptias, quo tempore celebrare non liceat.

Peccato in mortali existens, nec non excommunicatus, ad matrimonij Sacramentum accedere non debet.

ACcidit etiam quartò, peccare ex parte modi: modus autem hic antiquus est, tamen renouatur & perficitur in Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. vbi statuitur.

Primò, cùm aliqui contracturi sunt † matrimonium, fiant 1 denunciationes in Ecclesia tribus diebus festis continuis, inter missarum solemnia, vt, si forte aliquod sit occultum impedimentum, manifestetur.

Secundò si fortè timetur, ne aliqui malitiosè impediant, tunc vna solum præmittatur, & si adhuc timetur, nulla præmittatur.

Tertiò, cum nulla in tali casu præmittitur, non consu ment matrimonium contrahentes, sed solum de præse contrahant, & ante consummationem fiant, tales denunc tores, nisi aliter visum fuerit Episcopo: hoc enim ip prudentiæ relinquitur. Hic est modus, contra quem ag peccatum esset mortale.

Accidit & quintò peccare in † benedictione nuptiar
2 cum non debito fiunt tempore, circa quod etiam Concil. *allegato* disponit.

Primò hortatur, vt coniuges non consummenт ante be dictionem: tamen, aduerte, quod si consummenт, no mortale, sed veniale, sicut erat ante Concil. vt habet Arm *verb. debitum*, & Caiet. *verb. matrimonium*.

Disponit secundò, vt ista benedictio fiat per ordinari aut parochum, vel Sacerdotem alium, de eius tamen licen & annullat omnem consuetudinem & priuilegium in con rium, per quod Sacerdos alius, ab ordinario & parocho, terat huiusmodi benedicere.

Disponit tertiò, vt Sacerdos, qui benedicere attenta
3 sine licentia horum, sit ipso iure † suspensus, donec a ordinario contrahentium visum fuerit.

Tempus autem, † in quo nuptias celebrare non licet,
4 triplex, ab Aduentu vsque ad Epiphaniam; à Septuage vsque ad Dominicam in Albis; à Litaniis vsque ad Domi cam Trinitatis. An verò isti termini sint exclusiuè, an in siuè sumendi, standum est consuetudini loci. Consilium ro Trid. *sess.* 14. *c.* 10. abstulit tertium tempus, & secun limitauit, vt sit à die Cinerum, vsque ad octauam Pas inclusiuè.

5 Accidit etiam sextò † peccare ratione indispositionis iectorum, qui enim cum conscientia mortalis ad hoc acc Sacramentum, peccat mortaliter [a], & priuat se gratia, per hoc Sacramentum confertur: tamen Concil. Trident. 14. *cap.* 1. *de reformatione*, hortatur contracturos, vt per dies ante confiteantur & communicent: peccant etiam excommunicati maiori vel minori excommunicatione trahunt: nam excommunicatio à passiua participatione cramentorum prohibet. His modis peccare in matrimo contingit.

ADDITIONES.

Si forte timetur: si absit Episcopus, & periculum sit in ra, quidam censent prætermitti posse denunciationes ex p

sumpta Episcopi concessione: ante excommunicationem tamen faciendæ sunt, nisi Episcopus omitti posse concedat. vide Ledes. q. 45. art. 3.

Matrimonium consummare ante benedictionem p. m. non esse, est communis sententia. Vide Sanchez lib. 3. d. 12. c. 1. Lopez p. 1. cap. 83. Nauar. cap 22. num. 83. Syl. v. Debitum num. 11.

Ante denunciationes autem consummare multis videtur p. m. vide Ledes. l. c. p. 198. Sanchez d. 11. n 3. quod tamen alij non concedunt, nisi contra id facientes lata sit Episcopalis excommun.

a *Peccat mortaliter.*] Quidam subdubitant, an sit p. m. contrahere matrimonium in peccato mortifero: vide Ledes. q. 41. art. 3.

Parochum, p. m. maculatum assistentem matrimonio, dum celebratur, mortifere non peccare multi tradunt: quia non confert Sacramentum, Lopez p. 1. c. 19 concl. 5. Ledes. l. c. ad 3. Sanchez. l. 2. d. 6. n. 5.

De peccatis in vsu matrimonij.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Coniugale debitum quomodo, & quando sit cum peccato, & si petatur, an & quando negari possit, num 2. & seq. Et etiam reddere quando sit mortale peccatum, num. 4.*

3 *Religionem ingressuro, ante matrimonij consummationem, quantum temporis assignetur.*

5 *Adulter vir an priuetur petitione debiti coniugalis, quandoque teneatur reddere vxori, etiam postquam commisit adulterium, & n. 2.*

MVltis modis etiam peccare contingit in ipso matrimonij vsu, qui modi his duobus carminibus continentur.

Sit modus, & finis, sine damno, solue, cohære.
Sit locus, & tempus, tactus, ne spernito votum.

Oportet singulas explicare partes.

In primis circa modum contingit mortaliter peccare, quando contra naturam, puta in vase non debito, fit † copu- 1
la: quando etiam semen effunditur extra vas voluntarie, his enim duobus modis est mortale. At quando in vase proprio

 semen

semen effunditur, quamuis modus non seruetur, puta, siue femina sit superior, siue à posteriori parte semen recipiat [a]; siue alius sit præposterus modus, tunc non est mortale, nisi cum est periculum effundendi semen extra vas, quo periculo non stante, vt dicit Alber. 4. *dist.* 32. non est mortale, sed si fiat ob delectationem solam, est veniale, si ob necessitatem aliquam, nullum est peccatum.

Circa finem nota, quod cum coniux accedit ad vxorem tanquam ad non suam, quia nimirum ita accedit, quod habet animum accedendi, licet non esset sua vxor, tunc est mortale: qui vero accedit vt ad suam, tamen causa delectationis, tunc est veniale. Hæc est doctrina S. Th. 4. *dist.* 31.

Circa damnum, aduerte quod accedere ad grauidam, quando est notabile periculum abortus, est mortale, quod si nullum est periculum, aut paruum; quia frequenter est periculosum, veniale est, nisi sit ad vitandam incontinentiam: accedere etiam ad menstruatam, veniale est: quamuis, si femina perpetuum patiatur menstruum, aut sit periculum incontinentiæ, nullum sit peccatum, vt dicit Syl. *verb. debitum.* §. 6. Tempore autem menstrui dicit S. Tho. *loco citato*, quod non potest femina petere debitum, sed reddere petenti, primum admonendo ipsum de menstruo: hoc autem peccatum est tantum veniale, quia nullum est periculum notabile, nec impeditur generatio.

Circa illud verbum, *Solue* [b], nota habere coniugem vtrum-
2 que potestatem supra corpus alterius, ita vt alter de iustitia possit alteri debitum † copulæ petere, & qui negat, (nulla causa existente rationabili) mortaliter peccat; contra illud 1. Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem.* Sunt tamen hîc notanda aliqua.

Vnum est, quod sunt casus aliquot, in quibus vnus potest negare alteri, etiam petenti debitum: de quibus vide Palud. 4. *dist.* 32. & communiter Doctores Theologos, *eadem dist.* & Summistas, *verb. debitum.*

Primus est, quando alter est impotens, & eiusmodi qui non potest reddere: verum est, quod si sua culpa factus est impotens, mortaliter peccauit in eo, quod se impotentem fecit, tamen postea non facit nouum peccatum, in non reddendo post pœnitentiam.

Alter casus est, cum timet probabiliter grauem infirmitatem ex ipsa copula: non enim tunc tenetur accedere, nec hoc est contra illud *cap. quoniam, de coniug. leprof.* vbi dicitur, quod debet accedere ad leprosum coniugem, hoc enim intelligitur,

telligitur, cum non timetur contagio ex consilio medicorum: si enim timetur probabiliter, non tenetur.

Tertius casus [c] est, cum vnus coniugum commisit adulterium: tunc enim perdit ius petendi, & ille alter potest negare absque peccato, nisi etiam ipse commiserit, vt statim dicemus.

Quartus casus est, quando matrimonium est ratum, & nondum consummatum, & vnus vult ingredi † religionem, 3
tunc non tenetur reddere petenti. *capit. ex publico, de conuersio. coniuga.* assignat tempus duorum mensium, in quo debeat talis deliberare statum, & ingredi, aut reddere debitum.

His adde quintum casum, quando vnus illorum fecit votum castitatis, ante matrimonium aut post contractum, sed ex consensu alterius: tunc enim non habet ius petendi contra votum, & alter negare potest, nisi intercedat dispensatio voti.

Aduerte secundò [d], aliquando non solum † coniugem 4
posse non reddere debitum alteri, sed mortaliter peccare reddendo, & hic casus vnus est, nempe, cum vxor in adulterio pertinaciter manet, seu perseueranter, nec emendatus, tunc maritus tenetur illi non reddere debitum, vt habetur 32. q. 1. can. *si quis vxorem.* Iste tamen casus limitatur à Doctoribus.

Primò, à Richard. 4. *dist.* 32. quando illa vult desistere à peccato, & non perseuerare in adulterio: tunc enim potest reddere maritus absque peccato, non tamen tenetur.

Secundò, limitatur à Syluest. *verb. debitum.* §. 1. quando vir timet peccatum incontinentiæ, nisi accedat ad vxorem; tunc enim potest, nec tenetur cum periculo animæ procurare correctionem alterius, nam hic canon fuit factus ad emendationem fœminæ.

Tertiò, limitatur ab Armilla *verb. debitum*, §. 16. quando timentur rixæ graues & scandalum, nisi reddat debitum.

Quartò, limitatur à Palud. 4. *distinct.* 32. quando nulla speratur emendatio ipsius: cum enim vir non potest corrigere, non tenetur abstinere. Limitatur & ad eodem, quòd solum obligetur vir non reddere debitum vxori perseueranti in adulterio, non tamen obligatur vxor non reddere viro † 5
adultero perseueranti in adulterio: nam canon solum est contra virum.

Aduerte tertiò, quod sunt multi casus, in quibus vir tenetur reddere debitum vxori, etiam postquam commisit adulterium, dummodo non perseueret in illo.

Primus

Primus est, cum & ipse vir adulterium commisit. Ita habetur *cap. significasti, de diuor.*

Secundus est, quando potuit prohibere fornicationem, & noluit, vel ipse prostituit vxorem, *cap. descriptionem, de eo qui cognoscit consang. vxoris.*

Tertius, quando vir cognoscens vxorem fornicatam esse, accessit ad eam, 32. *q.* 1. *can. dicit Dominus.*

Quartus, quando vxor fornicata est violenter, vel quia credens maritum mortuum, iterum nupsit, vel quia credens alienum esse suum maritum, ad eum accessit, tunc non perdit ius petendi, quia fornicatio hæc est materialis, & non peccatum. Ita habetur 34. *quæst.* 2. *can. cū per bellicā*, 32. *q.* 5. *can. propositio.*

Quintus casus solet addi, quando vir dedit occasionem fœminæ adulterandi, quia noluit reddere debitum: tunc, si adulteretur fœmina, tenetur vir reddere debitum. 32. *q.* 5. *can. secundum verba*, & ita dicit S. Thom. 1. *Corinth.* 7. & Armill. *verb. matrimonium.* §. 73.

ADDITIONES.

Vide Nauar. c. 16. à num. 13.

a *Semen recipiat.*] Vide Lopez p. 1. c. 82. Valent. q. 6. p. 2. Led quæst. 64.

b *Solue.*] Vide Summistas, v. Debitum, Nau. cap. 16. num. 16. Per. à Sot. l. c. Lopez p. 1. à c. 79. Magistrum & Schol. Sotum, præcipuè 4. d. 32. & 35. D. Th. Ledes. q. 64. Bellar. l. 1. c. 14. de matrimonio.

c *Tertius casus.*] Si adulterium sit occultum, ius petendi non amittit, Lopez cap. 83. loco citato, Per. à Sot. lect. 16. Sot. d. 36. art. 3. Couar. p. 2. c. 7. §. 2. num. 4. ex Caiet. vide Sanchez lib. 1. d. 68. num. 4. Contraria opinio placuit Ambr. Cather. lib. 5. contra Caiet. Prior sententia verior est: non enim adulter statim diuina lege, iure petendi priuatus est, cum non teneatur suum crimen, quasi accusator sui ipsius prodere. Couar. hoc intelligit ita se habere, etiamsi alter coniux occultum coniugis adulterium cognoscat, dum per vim ab innocente inuito non exigat; concedit tamen posse innocentem iustè denegare. Ledes. q. 62. Nauar. num. 23. putant posse petere, non autem exigere ex iustitia.

d *Aduerte secundò.*] Vide Valen. p. 2. in fine. Couar. loco cit. Nauar. num. 22. D. Bouau. quæst. 2. artic. 1. Richard. quæst. 2. D. Thom. art. 2. d. 35. 4. Angles in 4. de diuortio, Ledes. q. 52. artic. 2.

Sotus distinct. 36. art. 2. Pertinacem impudicam vxorem posse virum deserere, sed non teneri sub p. m. Vide Nauar. num. 23.

De aliis peccatis in vsu matrimonij euenientibus.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Coniuges peccant dimittendo vxores suas, & vagando per alienas prouincias.*

2 *Matrimonij separatio, an & quando sit licita.*

3 *Coniugale debitum in loco sacro reddere, vel ratione temporis, veluti die Veneris sancti, vel nocte præcedente communionem, an & quando sit peccatum n. 4.*

5 *Coniugum tactus an & quando sint cum peccato.*

6 *Coniugale debitum an & quando possit haberi ab eo, qui castitatem vouit.*

SEquitur in carminibus propositis, *cohare*, per quod cohabitatio mariti & vxoris in eodem toro, & domo significatur. † Vnde peccant isti, qui dimittunt vxores suas, & vagantur per alienas prouincias, noluntque redire ad eas, nec sunt absoluendi, donec firmum saltem propositum habeant absque mora redeundi: sunt tamen aliquot casus, in quibus licet † separari inuicem. 1

Primus est, per vxoris fornicationem a 32. *quæst.* 1. *can. si quis vxorem*, non tamen per hoc soluitur matrimonium, ita vt possint illi de nouo cum aliis contrahere, vt malè dixit Caiet. *Mar.* 5. *&* 19. hoc enim asserere est hæreticum, vt habetur in Concillio. Trident. *sess.* 24. *can.* 7. non enim soluitur, nisi quoad torum & habitationem, vt & in casibus propositis *cap. præcedenti, primo notabili.* nam numquam licet facere huiusmodi diuortium. Iste autem casus procedit, tam cum mulier fornicatur, quàm cum vir b; etsi grauius peccat mulier adulterans secundum quid; eo quod sobolem incertam reddit: sed peccatum viri in se grauius est, quia vir ad resistendum vim maiorem habet, & mulierem regere & gubernare debet. c *indignantur* 23. *quæst.* 3. vide Nau. *de pœnit. dist.* 6. *cap. consideret, num.* 88. 2

Secundus casus est, cum alter coniugum trahit alterum ad peccandum, ita vt alter non possit se ab ipso liberare, quin peccet, tunc iste potest se separare ab illo, qui sibi est causa peccan

peccandi. Ita habet Innoc. *cap. maritus, de adulter.* & Palud. *distinct.* 39.

Tertius est, cum alter conuertitur ad infidelitatem, vel sit hæreticus, ita habet Nauar. *c. quæsiuit, de diuort.*

Quartus est, cum ex mutuo consensu vouent ambo castitatem: tunc enim separantur, quoad torum; &, si ex consensu vtriusque vnus ingrediatur religionem, altero etiam ingrediente, vel faciente votum perpetuum continentiæ, possunt ita separari.

3 Sequitur in carmine, *sit locus,* † Copulam habere in loco [c] sacro, secundum communem sententiam, est mortale. Richard. verò *tr. 32. art. 1. & q. 3.* & Angelus *verb. debitum.* §. 32. limitant, nisi sint violenter in illo loco, puta tempore belli, aut vt à Iudice se defendant, aut simili causa, & multo tempore illic cogantur esse: tunc enim non esset peccatum. Sylu. verò *verb. debitum.* §. 3. dicit melius, quod cum reddit debitum ob periculum incontinentiæ, non est peccatum; nec violatur Ecclesia, aliàs est peccatum.

4 Sequitur in carmine, † *tempus.* S. Th. 4. *dist.* 32. dicit generaliter numquam esse mortale peccatum copulam coniugatorum ratione temporis; licet enim accedat die Veneris sancti, & nocte præcedente communionem, non est mortale, tamen in huiusmodi solemnitatibus dicit esse veniale, quamuis accedat ob periculum incontinentiæ; quia possunt adhibere remedium orationis, vel ieiunij, vel simile quid, ne incidant in peccatum. Ego ita credo, nisi cum non ita facilè aliud occurrit remedium: tunc enim nullum est peccatum.

5 Sequitur in carmine, † *tactus.* Caiet. *verb. matrimonium.* notat, tactus, qui fiunt ante futuram copulam inter coniugatos, non esse peccatum, qui verò fiunt absque copula, esse veniale: cum vero timetur pollutio, si cum tali probabilitate, vel eo fine fiant, sunt mortale peccatum.

Vltimum verbum est, *ne spernito votum.* Qui enim vouit castitatem, & contraxit postea, aut qui, post contractum, et
6 consensu coniugis vouet castitatem, non potest † copulam habere absque mortali peccato, nisi prius dispensationem à Papa habeat, de quo iam diximus suprà. Hæc sunt, quæ de matrimonio aduertenda videntur.

ADDITIONES.

a *Per vxoris fornicationem.*] Vide Summistas v. Diuortium. Nauar. num. 21.

b *Cum*

b *Cum mulier fornicatur, non autem cum vir.*] ita Caiet. in Matt. c. 19. at verò ex cano. & communi DD. consensu constat virum & vxorem in diuortio pares esse: vide can. Christiana 32. q. 5. ex Innocen. 1. ad Exuperium, cuius hæc sunt verba: Christiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat, vide D. Thom. 4. d. 33. q. 1. artic. 4. Magistrum, Rich. ibid. q. 4. Sot. d. 36. attic. 4. Val. d. 10. q. 1. p. 2. Sylu. v. Diuortium, Bellarm. loco citato, D. Hieron. ad Oceanum, D. Augustinum lib. 2. cap. 8. de Adult. coniug. Conc. Mileuit. can. 17.

Quo ad torum autem, priuata authoritate, separatio fieri potest, non autem quoad cohabitationem, c. porrò. de diuor. Bellarmin. l. c. Sot. art. 3. Bonau. q. 3. D. Th. a. 3. Rich. q. 3. d. 35. Verum teste Sot. *si coniux innocens sine scandalo discedere posset, & nocens ad iudicem non esset accessurus, priuata auctoritate fieri posset.*

c *Copulam habere in loco.*] Vide quæ scripta sunt ad cap. 8. lib. 5. (*Tempus*, &c.) D. Thom. q. 41. art. 5. Vide cap. omnis homo, de consecrat. dist. 2. Sylu. v. Debitum, §. 13. Lopez parte prima, cap. 80.

Debitum reddere ante Euchatistiam suscipiendam crimen non est, Armil. v. Debitum, num. 18. Lopez l. c. c. si dicat. 33. q. 3. D. Th. 4. d. 32. q. art. 1. ad 1.

Ad ea quæ hactenus de matrimonio dicta sunt, hæc adde.

Vnus testis iurans se certo scire, sufficit ad impediendum matrimonium nondum contractum: sufficit etiam fama vel non probato impedimento, Couar. p. 2. c. 6. §. 10. n. 21. l. c.

Matrimonium duas Parochias, ruri alteram æstate, in vrbe alteram hyeme, incolentium, potest indifferenter coram hoc vel illo parocho celebrari, Sanchez l. 3. d. 24. n. 5. multi tamen arbitrati sunt coram illo tantum posse contrahi, in cuius Parochia tunc degunt.

Si vnius Parochiæ duo sint Parochi, vter etiam altero reclamante, matrimonio assistere, & alicui sacerdoti assistendi licentiam concedere potest. Sanchez ibid. n. 6. Vide Syluest. Confessor. 1. quæst. 4.

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER VIII.

Quid sit peccatum mortale.

CAPVT I.

SVMMARIA.

1 *Peccati descriptio.*
2 *Regula quæ dicatur, & an alia est artis, alia moris vel diuina, n. 3.*
4 *Voluntarium vt dicatur opus aliquod, tres sunt conditiones necessariæ.*
5 *Cogitationes repentinæ inhonestæ & turpes, etiam contra fidem, an sint peccata.*
6 *Motus repentinæ vindictæ huiusmodi, excusant saltem à mortali.*
7 *Ignorantia quæ & quando à peccato excuset.*
8 *Gratia Dei priuatur homo per peccatum mortale.*
9 *Animæ pulchritudo est gratia Dei.*
10 *Pœna damni & sensus quæ, & quare infligatur pro mortali peccato.*
11 *Peccatum mortale cur sic dicatur.*

CVM de septem peccatis, quæ vulgo mortalia vocantur, agere debeamus, meritò præmittendum est, quid sit peccatum mortale. Videtur autem sic posse describi:
1 † *Recessus à regula diuina voluntarius, Dei gratia peccantem priuans, & æternæ morti adiudicans.* In qua descriptione sex partes continentur.

Prima est, *recessus*, id est separatio ab aliquo principio stabili. Peccatum enim non est aliud, quam separatio ab aliquo principio.

Hoc autem principium explicatur in ſecunda parte, putà *à regula*. Regula † enim eſt principium dirigens hominem in 2
ſua operatione, per quam cognoſcit, quid & quomodo ſit operandum: quando autem homo non facit ſecundùm regulam, tunc accedit ab ea, & talis receſſus dicitur peccatum.

Additur tertia pars, *diuina*: nam duplex eſt † regula, vna 3
quæ dirigit hominem ad operationes artium; vt, quæ docet modum faciendi domos, ſcamna, militandi, faciendi denique alia huiuſmodi, & dicitur regula artis. Altera regula eſt, quæ dirigit hominem ad operandum ſecundùm virtutes, vt ad ſuum finem perueniat, & dicitur regula moris & diuina, quæ quidem regula continetur in præceptis diuinis & humanis quæ homines Dei auctoritate imponunt. Recedere à priori regula, peccatum eſt quidem, ſed non de quo loquimur modò; ſed dicitur peccatum artis, ideſt, error quidem artis. Receſſus verò à diuina regula, & à præcepto, cui debebat homo ſe in ſua operatione conformare, peccatum dicitur, de quo loquimur in præſenti.

Additur quarta pars, *voluntarius*. Non enim omnis receſſus à regula etiam diuina peccatum eſt, ſed qui eſt voluntarius; vt autem aliquod opus dicatur † voluntarium; tres con- 4
ditiones ſunt neceſſariæ.

Vna eſt, quòd à voluntate procedat, vel quia eſt actus elicitus ab ipſa, vel quia eſt imperatus ab ea: quando ergo aliquis actus in nobis eſt, qui è noſtra non eſt voluntate, quia nec ipſam volumus, nec voluntas ipſius fuit cauſa, nullum eſt peccatum, quia non eſt voluntarium: vnde excuſantur multæ imaginationes turpes & inhoneſtæ, † & cogitationes 5
repentinæ, etiam contra fidem, quæ non ſunt peccata, cum homo ſua voluntate non conſentit: nam ſæpè iſta ab inimici ſuggeſtione procedunt.

Secunda conditio eſt, quòd ſit *liberum*, ideſt, ſic à noſtra voluntate procedat, quòd ſit nobis liberum & illud facere & non facere: vnde, quæ in nobis neceſſariò eueniunt, quamuis à voluntate proficiſcantur, quia deeſt plena libertas, non dicuntur voluntaria, & ſic, nec peccata cenſenda ſunt. Ex hac parte excuſantur, ſaltem à mortali, multi † motus repentini 6
ex paſſione, vel inconſideratione aliquà procedentes, vel ex defectu rationis, quibus homo vult occidere, aut nocere alteri, quos homo, cum ſuæ poteſtatis ſit, ſtatim prætermittit & ſedat.

Tertia conditio eſt, vt non procedat opus ex † ignorantia 7
regulæ: cùm enim aliquis operatur etiam liberè contra regu-

 lam,

lam, sed quia ignorabat regulam & præceptum, quod si sciuisset, non vtique fecisset, illud tunc opus non censetur voluntarium, nec est peccatum; vt qui ignorans prorsus esse diem ieiunij sumpsit carnes, vel ignorans esse diem dominicum, fecit opus seruile. Hic tamen attende, quòd non semper ignorantia fecit opus inuoluntarium, aut excusat, nisi cum est ignorantia eorum, quæ homo non tenebatur scire aliàs, vel, si tenebatur, non potuit scire, nec per seipsum stetit, quominùs sciret: vnde ignorantia præceptorum Decalogi, non excusat, quia tenentur omnes scire, & per seipsos stat, quominus sciant, quia sunt naturalia præcepta, quæ vel ipsa natura docet. Debet ergo peccatum esse recessus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione, quinta pars, *priuans peccantem gra-*
8 *tia Dei.* Homo per peccatum mortale priuatur † gratia & amicitia; ex amico enim fit inimicus, & cùm inimicus est, fit inimicitior. Et iste est vnus effectus peccati mortalis, qui
9 dicitur macula. Pulchritudo enim † animæ est gratia Dei, qua remota manet anima deformis.

Alter effectus est in sexta parte descriptionis. *Æternæ morti adiudicans.* Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ perpetua est, quam subibit, nisi ante mortem pœnitentiam peccati egerit.

10 Huiusmodi autem † pœna peccati, duplex a est.

Altera consistit in priuatione diuinæ visionis, nam damnatus numquam Deo fruetur: & dicitur hæc pœna damni.

Altera consistit in eo, quod igne torquebitur perpetuo: & dicitur pœna sensus. Infligitur autem hæc duplex pœna propter duo, quæ in mortali peccato sunt. Est enim auersio à Deo; cum enim homo mortaliter peccat, à Deo se auertit, dum eius negligit præceptum, & ob hoc ei infligitur pœna damni. Est etiam conuersio ad creaturam: qui enim peccat, in aliqua creatura sibi complacet; ob hoc punitur pœna sensus à creatura ipsa, putà, ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur
11 mors animæ, à qua † peccatum dicitur mortale, quia talis mortis est causa.

ADDITIONES.

Vide lib. 3. c. 1. & Nau. definitionem Prælud. 8. D. Thom. 1. 2. q. 88. Vigu. cap 18. §. 2.

a *Pœna peccati duplex.*] Vide Magistrum, & Schol. 4. d. 50. Sot. ibid. art. 4. Val. tom. 4. d. 7. q. 14. p. 1. & d. 6. q. 17. p. 4. D. Thom. loco citato. q. 87. art. 4. corp.

Quoputlex mortale, & quomodo differat à veniali.

CAPVT II.

SVMMARIA.

1 *Peccatum mortale absolutè, & ex genere suo, siue complete quodnam dicatur, & quando inter venialia computetur, & num. 2.*

3 *Peccatum veniale quomodo cognoscatur.*

4 *Peccata mortalia siue capitalia an sint septem tantum, & quæ.*

PEccatum † mortale duplex est: vnum, quod dicitur absolutè mortale: alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere. Mortale absolutè & completè illud est, quod definitum est *in cap. antecedenti.* Id verò est mortale tantùm ex genere, quod ex se inductiuum est mortis æternæ, & priuatiuum gratiæ, tamen ex aliquo accidente impeditur, ne talem inducat effectum: ver. gr. est aliquod opus contra aliquod præceptum Dei, hoc mortale est, &, si perfectum est, vt consequatur effectum, est mortale absolutè: si verò impeditur, quominùs talem obtineat effectum, est mortale tantùm ex genere. 1

Impeditur autem † peccatum, quominùs sit absolutè mortale, dupliciter. 2

Vno modo ob leuitatem materiæ; vt furari, mortale est, contra Dei præceptum; tamen furari quatrinum non est perfectum mortale, nec priuat hominem gratia: quamuis non semper leuitas materiæ excuset.

Altero modo, ob defectum liberatis, quia homo non erat omninò sui compos; vt cum quis repentina ira mortem alicui vult infligere, potest esse tam subitus motus, vt non sit omnimoda libertas, & tunc non est mortale perfectum, sed ex genere suo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quæ dicuntur venialia. Dices, in quo differt peccatum mortale à veniali [a]? dico, & nota pro intelligentia, quod recedere ab aliquo præcepto contingit tripliciter.

Vno modo, quando homo non agit, quod præceptum est, seu quod regula diuina agere præcipit.

Altero modo, quando agit contrarium omninò eius, quod regula exigit, vt qui occidit, furatur, cum Dominus non occidendum, non furandum præcipiat.

Tertio modo, quando, licèt nihil agat contra regulam, nec

prætermittat id, quod exigit regula, facit tamen aliquid, quód non est secundùm finem regulæ:finis enim regulæ Deus est, & beatitudo nostra: in hoc enim ordinantur, & ad hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo, cùm facit aliquid, quod non est contra præceptum, tamen non est ordinabile in Deum, & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otiosum, mendacium iocosum, & alia huiusmodi. Quicquid ergo est contra regulam modo primo & secundo, est mortale siue ex genere suo siue absolutè: tertio verò modo dicitur veniale, quod, quia gratia non priuat, nec æternæ morti adiudi-
3 cat, facilè consequitur veniam, & dicitur † veniale.

Mortalia solent diuidi communiter in septem, quæ vulgo
4 † mortalia vocantur, includunturque in ista dictione, *Saligia* b, à nomine cuiusque peccati sumpta prima litera: v. g. S. per quam denotatur superbia, & sic de singulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, acedia. Vbi nota, quod plura multo sunt vitia. Hæc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id separantur ab aliis in hoc numero præscripto, vt habet S. Thom. 2.2. q. 161. *art.* 8. Aduerte etiam, quòd ista non benè dicuntur mortalia, sed capitalia, vt habet S. Thom. *q.* 162. *art.* 8. & Greg. 31. *moralium*; non enim omnia eiusmodi sunt mortalia, nec ex genere; poterunt tamen dici mortalia, quia radices sunt multorum mortalium. Et cum de singulis sit agendum, de superbia agendum est primo loco.

ADDITIONES.

De septem vitiis capitalibus D. Thom. q. 8. de malo.

Vide libro 3. cap. 2. Coro. p. 1. c. 1. De 7. peccatis capitalibus Nau. cap. 23. Azor. libro 4. c. 12.

a *Differt peccatum mortale à veniali.*] Vide de hac re multa apud Azor. l. c. cap. 8. 9. Vide D. Thom. loco citato. q. 88. art. 2. 3. Valen. 1. 2. d. 6. q. 18. p. 2. Pet. à Soto lect. 10. de discrimine peccatorum.

b *Saligia.*] Nauar. num. 3. Cord. num. 38. loc. cit. Non dicuntur capitalia, quia sint peccatorum omnium fontes & exordia, sed quia quodlibet eorum caput est, & causa multorum peccatorum.

Quid sit superbia.

CAPVT III.

SVMMARIA.

1 *Superbia descriptio.*

2 *Superbire tripliciter dicitur homo.*

3 *Superbia & magnanimitas quomodo.*
4 *Superbia unde dicatur.*

SVperbia sic videtur posse describi : † *Est appetitus celsitudinis peruersa voluntarius.* Tria prima verba sumuntur ex August. 14. *lib. de ciuitate capit.* 13. Vltimum additur à nobis, gratia maioris explicationis. 1

Dicitur primo loco, *Appetitus.* Superbia enim non consistit in cognitione, sed in appetitu & volitione : est enim velle quoddam.

Additur secundum verbum, *Celsitudinis*, seu excellentiæ.

Velle celsitudinem, & velle esse supra id, quod est : hoc enim † superbire est, cum vult homo esse maior eo, quod est. 2

Dices quomodo potest homo esse de facto maior eo quod est? dico id fieri tripliciter, aut in sua cogitatione & iudicio, cum vult suo intellectu reputare se supra id, quod verè in se est.

Secundò, in aliorum iudicio, cum vult reputari maior quam sit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere, quod superat id, quod verè est, quamuis non se iudicet maiorem, sed tantùm sit inconsideratio, qua non aduertit, quantus sit, & quantum possit. Hoc ergo modo superbus appetit celsitudinem.

Additur tertium verbum, *peruersæ*, idest inordinatæ, & contra rationem : non enim velle hominem celsitudinem semper est † superbia : quando enim id fit secundùm rationem, putà, 3 quando, & quo modo, & fine, quibus oportet, virtus est magnanimitatis, vt qui aggreditur magna, debito fine & circumstantiis, non superbus, sed magnanimus dicitur.

Superbia verò est velle esse super id, quod est contra rationis regulam, superbus enim per se finem constituit in ipsa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad significandum, quod debet hic esse appetitus voluntatis : nam superbia est in voluntate, non in parte sensitiua. Et rursus debet esse voluntatis actus liber, & qui in nostra sit potestate, ad excludendas inclinationes & primos motus, in quibus homo aliquando vult esse super id, quod est : hæc enim non sunt superbia.

Dicitur † superbia, vt dicit Isido. à super, & volo, quasi superbus velit esse super id, quod est. 4

ADDITIONES.

De superbia D. Thom. q. 8. de malo citato ab art. 1.

Vide Nau.l.c.à n.5.Azor.c.12.Vig.c.7.§.5.v.8.Val.t.3.d.9. q.3.p.1.D.Th.2.2.q.1.2. Caiet.ibid.D.Ant.2.p.tit.2.Coto.l.c. num.39.

Quot species superbiæ,& quale peccatum.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Excellentiam sui appetens,quomodo superbire soleat.*
2 *Superbia,an & quando sit peccatum mortale.*
3 *Superbia est radix multorum malorum, & impedimentum bonorum spiritualium aliorum.*
4 *Religiosis multum nocet superbia.*

QVatuor sunt superbiæ species.
1 Prima est, cum quis sic appetit suam † excellentiam, vt bonum quod ab altero habet, sibi tribuat,ac si à se esset, ponendo finem in ipsa excellentia.

Hoc pluribus fit modis. Vno modo, cum in sua existimatione & iudicio id sibi tribuit, quod alteri acceptum referre debet, vt, qui scientiam ab altero habitam existimat se à se potius habuisse quàm ab alio,appetitu excellentiæ.

Altero, cum vult id ita esse in aliorum existimatione, vt qui vult ab aliis existimari,ac si scientiam à se habuisset.

Tertiò, cum vult ipso opere id monstrare, idest cum ita se gerit,ac si tale bonum à se habuisset.

Quartò, cum desiderat saltem, & vellet à se habuisse tale bonum. His modis ista prima superbiæ species exercetur. Non solum autem fit hoc per volitionem modo prædicto,sed per nolitionem & dolorem: vt cum homo non vult existimari,vel à se vel ab aliis talis,qui ab aliis bonum acceperit.

Secunda species est, cum bonum, quod ab alio habet absque vllo suo merito, appetit videri se habere, ac si ex suo merito ei esset datum; & hoc totidem modis, aut apud se ita existimando aut volendo, vt ita ab aliis existimetur, aut ita opere ostendendo, ac si ex suo merito habuisset, aut saltem desiderando: similiter etiam per nolitionem & dolorem de contrario.

Tertia species est, cum quis sibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in sua existimatione, aut aliorum existimatione, aut ipso opere, aut desiderio, & de contrario dolendo.

Quarta species est, cum quis appetit excellentiam supra alios, ponendo finem in ipsa, & hoc eisdem modis, aut in sua aut in aliorum existimatione, aut desiderio, aut ipso opere, quia nimirum contemnit alios, aut vult se ab aliis vt excellentem tractari, & de contrario dolet. His omnibus speciebus & modis fit superbia, quorum cuique erunt exempla facilia: est enim communissima materia. Est autem notandum, quod non semper † superbia est mortale, immo frequenter est veniale: est enim mortale ª in tribus casibus. 2.

Vnus est, cum quis ita superbit, vt in Dei veniat contemptum: tunc autem est Dei contemptus, cum quod à Deo habet homo, existimat se non habere, aut vult ita ab aliis existimari, aut desiderat, aut dolet de eo, aut se Deo æquat vel anteponit. Talis superbia mortale peccatum grauissimum est.

Secundo, cum homo appetit suam excellentiam, vt sit paratus Dei præceptum transgredi, & mortaliter peccare potius, quam à sua excellentia cadere.

Tertio cum sequitur iniuria proximi notabilis, puta cum quis inhonorat proximum, aut infamat grauiter, vel alia iniuria, quæ mortalis culpa est, afficit. Aliis modis superbia commissa veniale est, sed valde periculosum, quia † radix est 3. multorum malorum, & impeditiuum bonorum spiritualium, & merito: nam qui se replet excellentia, dignus est, vt à Deo bono spirituali non repleatur, sicut humanitas multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo se repræsentat. Religiosis † autem multum est nociua superbia, & 4. spiritualis profectus multum impeditiua.

ADDITIONES.

De speciebus superbiæ D.Th. art. 2. cit. q. 8. de malo. Vide D.Th. art. 4. Azo. q. 6. Nau. n. 7. l. c. Alexand. 2. p. q. 36. m. 10.

Est enim mortale.] Vide Nau. n. 8. Azor. q. 5. D.Th. Caiet. art. 5. loc. cit.

De remediis contra superbiam.

CAPVT V.

SVMMARIA.

Consideratio bonorum, & eorum qui excellentiores sunt in hoc mundo, & dæmonum inferni, atque angelorum, superbis prodest.

2 *Bonum omne à Deo est.*
3 *Odio superbus est Deo & hominibus.*
4 *Gratiæ donorumque spiritualium, ob superbiam, incapacem se facit homo.*
5 *Humilitatis actus exercens, facilè contra superbiam præualebit.*

MVlta sunt remedia contra superbiam, inter quæ maxime ad rem mihi facere videntur ista quatuor.

1 Primum est, si homo † consideraret, quam parua sunt bona, in quibus superbit, & quam minimus sit ipse respectu aliorum. Si superbit homo de scientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia, consideret, quot sint in mundo ipso excellentiores: quod si non inuenit, consideret vel dæmones inferni, qui cum sint inimici Dei, excedunt omnes homines excessu valde magno in bonis naturalibus. Consideret Angelos bonos. Denique consideret alios se maiores.

2 Secundum est, si consideret, quod omne † bonum accepit à Deo, nec est suum, sed Dei, quod potuisset Deus aliis communicare, qui melius ipso vterentur.

3 Tertium est, si consideret, quam † odiosus sit superbus, non solum Deo, qui superbis resistit, sed hominibus, qui interius maxime superbiam detestantur, & etiam ipsimet superbi alios superbos ferre non possunt.

Quartum est, si consideret homo, quoties se priuet bonis
4 spiritualibus, & quam incapacem se faciat † gratiæ & donorum spiritualium ob superbiam, quam nihil lucretur ob eam; quid enim habet ex hoc, quod se magnum existimat, aut ab aliis vult existimari: si enim alij eum magnum non existimant, sua voluntate id efficere non poterit. Istæ sunt considerationes multum vtiles contra superbiam, &, si his homo
5 adiungat exercitium actuum † humilitatis, cum diuina gratia præualebit vtrique contra vitium hoc, & multum in bono proficiet; & virtutes & bona, quæ habet, pulchriora erunt: superbia enim maculat & deturpat omne bonum hominis.

ADDITIO.

Vide D. Ant. c. 1. §. 3. loco citato, Costerum in Christ. Instit. De ratione medendi animarum vulneribus, Petr. à Sot. lect. 5. loco citato.

D

De vana gloria, & quid sit.

CAPVT VI.

SVMMARIA.

1 *Vana gloria, præsumptio, & ambitio, ex superbia nascuntur.*
2 *Vanæ gloriæ descriptio.*
3 *Fama, laus, honor, & gloria differunt.*
4 *Superbia differt à vana gloria.*
5 *Gloriam appetere est quid indifferens, & quando bonum, malumve sit.*

VAna gloria, † sicut præsumptio & ambitio, ex superbia nascitur. 1 Est autem † vana gloria *appetitus gloriæ inordinatus.* 2

Sunt tres partes.

Prima est, *appetitus:* est enim vana gloria, quædam volitio, seu desiderium, aut complacentia, qui actus voluntatis sunt.

Secunda pars est, *gloriæ:* appetere enim non quamcumque rem, sed gloriam, spectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota esse differentiam inter ista, † famam, laudem, honorem & gloriam. 3

Fama enim est bona opinio, quæ habetur de aliquo: ille enim dicitur habere famam, qui sui habet apud alios bonam existimationem & opinionem. Mala fama, non fama, sed infamia dicenda est. Laus verò est sermo manifestans alicuius boni excellentiam. Laudamus enim, cum alicuius excellentiam manifestamus. Honor verò est reuerentia exhibita alicui in testimonium alicuius excellentiæ ipsius & maxime virtutum. Gloria verò est clara cum laude notitia: idest fama coniuncta cum laude, Appetere ergo hanc gloriã, est vanæ gloriȩ.

Et in hoc differt vana gloria à † superbia. Superbia enim appetit excellentiam, vana autem gloria appetit manifestationem excellentiæ, præcipuè apud alios. Appetere autem hanc † gloriam non est ex se malum, sed indifferens, sicut appetere pecunias, quod potest male & bene fieri. Cum igitur appetitus gloriæ est inordinatus, tunc vitium est, ob id additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus:* cum verò est appetitus secundum rationem; tunc non vitium, sed actus bonus est. Superest tamen explicare, quando sit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur sit bonus & ordinatus, has debent esse conditiones. 4 5

Prima est, vt ista gloria appetatur de eo, quod vere dign est gloria, idest, de bono aliquo.

Secunda, vt non appetatur gloria maior, quam bonum lud dignum sit.

Tertia, quod sit ob finem bonum, nimirum in Dei glori aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, siue corporal siue spiritualem.

Inordinatus verò est hic appetitus multis modis.

Primò, cum appetitus gloriæ est de eo, quod non habe se appetens.

Secundò, cum appetit gloriam maiorem, quam sit dign opus, de quo appetit.

Tertiò, cum appetit gloriam de aliquo, quod non suum, ac si esset suum.

Quartò, cum appetit gloriam de eo, quod malum e indignum gloria.

Quintò, cum appetit gloriam, & non propter debitu nem: debitus enim finis est aliquis ex tribus prædictis. modis appetitus seu desiderium, seu complacentia in gl dicitur vana gloria, & vitium ex superbia nascens, quar ab ipsa differat, vt dictum est.

ADDITIO.

De inani gloria D. Th. q. 9. de malo, Nau. à n. 9. Azor D. Th. q. 132. Alex. q. 137. m. 1. l. c. Val. d. 8. q. 3. p. 2. Vig. § 4. v. 6.

Quale peccatum sit vana gloria.

CAPVT VII.

SVMMARIA.

1 *Vana gloria quibus in casibus sit peccatum mortale, ve niale, n. 5.*

2 *Medicus in morbo periculoso socium non accipiens, mort peccat, & n. 4.*

3 *Errorem perniciosum qui docuit, mortaliter peccat non tractans.*

6 *Operum bonorum meritum amittitur ob vanam glori*

7 *Iactantia, hypocrisis, contentio, discordia, pertinacia, no tum inuentio, curiositas, & inobedientia, dicuntur vanæ gloriæ.*

1 VAna gloria † in quatuor his casibus est mortale pe tum.

Primò, cum est de peccato mortali aliquo: qui enim complacet, aut appetit laudari de aliquo mortali, peccat mortaliter.

Secundò, cum appetitur talis laus ob finem mortalem: vt, qui vult laudari de aliquo facto, vt consequatur finem carnalem fornicationis, aut aliud simile.

Tertiò, cum homo paratus est transgredi, aut de facto transgreditur aliquod præceptum ob vanam gloriam: vt † medicus: qui, ne laudem populi amittat, non vult in morbo periculoso, quem non benè dignoscit, socium accipere, mortaliter peccat: similiter, qui errorem docuit perniciosum, & non vult recantare, ne laudem perdat. Peccant isti mortaliter in vana gloria, propter quam Dei transgrediuntur præceptum. 2 3

Quartò, cum ob vanam gloriam sequitur notabile damnum proximi: vt, si † medicus ignarus laudatur multum ab aliquo, ex qua laude sequitur, vt totus populus ad ipsum concurrat, quem ipse nescit curare, mortaliter peccat, nisi laudem non admitat, dicendo non ita esse. 4

In his casibus, gloria vana peccatum mortale est, in aliis † est veniale, quamuis contingat bona opera, vt ieiunium, eleemosynam, & talia huiusmodi facere propter vanam gloriam. Talę peccatum, nisi aliquid ex prædictis adsit, veniale est, tamen homo talium † operum amittit meritum: licet enim in gratia sit, defectu finis debiti, opera eius non sunt meritoria, licet ex se bona sint, & si bonus finis apponeretur, meritoria essent. 5 6

Vana gloria † multas habet filias [a], quæ ad ipsam ordinantur. Hæ autem sunt octo, puta, iactantia, hypocrisis, contentio, discordia, pertinacia, nouitatum inuentio, curiositas, inobedientia. De quarum singulis oportet breuiter tractare, quid & quale peccatum sint. 7

ADDITIONES.

Vide Nau. num. 10. Azor. q. 2. D. Thom. art. 2.

Filias.] D. Th. art. 4. Azor. q. 5. Nau. num. 10. l. c.

Quid & quale peccatum sit iactantia.

CAPVT VIII.

SVMMARIA.

Iactantiæ descriptio.

Superbia & vana gloria à iactantia differunt.

3 *Laudare se quis potest absque vitio.*
4 *Iactantia quibus in casibus mortale peccatum sit.*
5 *Restituere tenetur medicus & aduocatus, iactans se magnum, cum non sit, si sequatur damnum proximi.*

1 IActantia sic potest describi: † *Est manifestatio excellentiæ propriæ, supra id, quod vel in se, vel in aliorum existimatione est, verbis inordinatè facta*, in qua descriptione aliquot sunt partes.

Prima est, *manifestatio propriæ excellentiæ.* In hoc enim
2 differt à † superbia & vana gloria. Superbia enim est appetitus excellentiæ. Vana gloria, appetitus est manifestationis. Iactantia verò, ipsa manifestatio, quam quisque de se facit.

Additur secunda pars, quod ista manifestatio fiat *verbis:* iactantia enim potius in verbis consistit: est enim laudare seipsum.

Tertia est, *inordinatè*, id est contra rationem. Aliquando
3 potest homo absque vitio se † laudare, cum bono fine id fit; nec laus est supra id, quod res in se est.

Quarta pars est, cum laus est *supra id quòd res est in se, vel in aliorum existimatione*, aliquando enim homo non est excellens in se, & tunc laudare se supra id, quod est, iactantia dicitur. Aliquando licet sit in se, non tamen ita existimatur ab aliis, & tunc etiam laudare se supra id, quod est in aliorum iudicio, iactantia est, nisi ordinatè fiat, vt diximus. Ex his vi-
4 deri potest, quid sit † iactantia. Est autem iactantia veniale peccatum ex se. Fit autem mortale in his casibus.

Primò, cum homo se iactat de aliquo peccato mortali, siue quod commisit, siue quod sibi ipsi falsò imponit, vt, qui se iactat de homicidio, adulterio, raptu, vel alio simili, siue illud fecere, siue non.

Secundò, cum se iactat cum iniuria Dei; quale fuit illud peccatum Regis Tyri, Ezech. 28. *Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Ego sum Deus.*

Tertiò, cum se iactat cum iniuria notabili proximi, vt *Luc.* 18. se Pharisæus iactabat, dicens: *Non sum sicut cæteri homines, raptores, adulteri, vel vt etiam hic Publicanus.*

Quartò, cum sequitur notabile detrimentum proximi, vt qui se magnum iactat medicum aut aduocatum, cum non sit, vnde alij decipiuntur, & damnum prouenit eis, eo quod
5 ad ipsum confluant, tunc peccatum est mortale ad † restitutionem obligans.

Quin

Quintò, cum iactantia fit ob aliquem finem qui sit mortale peccatum, tunc & ipsa sit tale peccatum. Extra hos casus iactantia ferè semper est veniale.

ADDITIO.

Vide D. Thom. art. 5. Azor. Nau. loc. cit. Coro. num. 47.

De hypocrisi, quid & quale sit peccatum.

CAPVT IX.

SVMMARIA.

1 *Hypocrisis descriptio.*
2 *Simulatio quid sit, & quomodo à mendacio differat, n. 3.*
4 *Hypocrisis quotuplex sit, & quando veniale aut mortale sit peccatum, num. 5.*
6 *Mendacium quocumque fine fiat, semper est peccatum.*

Altera filia vanæ gloriæ est hypocrisis. Hæc autem sic potest describi. † Est *simulatio virtutis*. In qua descri- 1
ptione sunt duæ partes.

Altera est, *simulatio*. Est autem † simulatio, cum quis fin 2
git opere aliquo se non habere, quod habet; aut habere, quod
non habet. Vt enim est † mendacium, cum verbo dico ali 3
ter, quàm sentio, ita est simulatio, cùm opere aliter me exhibeo, quam sim, intendens occultare meipsum.

At quia non omnis simulatio est hypocrisis, ob id additur altera particula, *virtutis*. simulare enim virtutem aut sanctitatem, quam homo non habet, aut occultando vitia, aut manifestando virtutem exterius, hypocrisis est.

Aduerte autem, esse duas species † hypocrisis. 4

Vna est, quando homo non vult virtutem illam, sed apparet habere eam.

Altera est, cum homo non habet quidem virtutem, tamen simulat se habere, quam non habet, illa peior est quàm hæc; nam per illam non solum vult homo apparere, sed etiam vult contrarium virtutis, per hanc autem solum vult virtute præditus videri, quam non habet. Vt autem quale peccatum † 5
hypocrisis sit percipiatur, aliquot dicta sunt notanda.

Primum est, hypocrisis, quocumcumque fine & bono fiat, semper est peccatum, hoc est Caietan. 2. 2. *quæst.* 111. *artic.* 1. Vnde si aliquis velit fingere virtutem, ne alios scandalizet, peccat saltem venialiter: & ratio est, quia est mendacium

quod

6 quoddam, & † mendacium, quocumque fine fiat, semper est peccatum.

Secundum, hypocrisis in duobus casibus est mortale.

Vnus est, cum est coniuncta cum voluntate transgrediendi præceptum aliquod, vt cum homo vult fornicari, & apparere curat castus: aut vult iniustitiam committere, & fingit se iustum.

Alter est, cum fit ob finem, qui est aliquod mortale peccatum; vt, qui fingit se esse doctum, & sanctum, vt consequatur Episcopatum vel beneficium, quo est indignus, aut fingit se castum, vt possit fornicari, si in sua custodia ponatur femina.

Tertium dubium est, in aliis casibus veniale peccatum est.

ADDITIO.

Vide Azor. l. c. D. Th. art. 5. Syl. v. Simulatione, Caiet. v. Hypocrisis, Nau. c. 18. n. 8. Cor. 48. loco. cit.

De contentione, quid, & quale sit peccatum.

CAPVT X.

SVMMARIA.

1 *Contentionis definitio.*
2 *Disputandi animo veritatem impugnans non peccat.*
3 *Veritatem impugnare, non tamen animo impugnandi, & contradicendi, quando veniale aut mortale sit peccatum, sicut cum veritas putatur falsitas, num. 4.*
5 *Contentio in colloquiis familiaribus, quomodo sit cũ peccato.*

1 TErtia filia vanæ gloriæ est contentio. Est † autem contentio, *sermo contrarius, veritatem alterius oppugnans*: cum enim vnus verbo vel scripto veritatem oppugnare alterius vult, contendere cum illo dicitur. Vt autem, quando & quomodo sit peccatum, dignoscatur, aliquot sunt notanda dicta.

2 Primum, impugnare veritatem notam, animo † disputandi solum, vt fieri solet in scholis, nullum est peccatum, nisi in modo excedat, & si peccet, vt dicetur statim.

3 Secundò, impugnare † veritatem notam, non animo impugnandi & contradicendi, peccatum est. Et, si veritas illa erat in Dei honorem, aut proximi notabilem vtilitatem, est mortale peccatum; vt, cum impugnantur res fidei, aut veritates mora

morales quæ in proximorum redundant vtilitatem. Cum verò non est talis veritas huiusmodi, quales reperiuntur in huiusmodi scientiis multæ, est veniale.

Tertiò, hoc etiam dicendum est, cum quis impugnat † veritatem, quam putat esse falsitatem, sed absque ratione. Vnde non excusantur hæretici impugnantes nostras veritates, licet putent esse falsitatem: id enim temerariè iudicant. 4

Obseruandum hoc totum etiam est in priuatis † contentionibus, quas quis facit in colloquiis familiaribus; aliquando enim contentio fit de aliquo, ex quo infamatur proximus, aut damnum patitur: & tunc talis contentio peccatum est mortale, cum graue est detrimentum proximi. Solet & altera via esse peccatum in contentioue, puta, in modo: cum enim modus scandalum aliis ingerit, peccatum est. Similiter cum in eo miscentur iniuriæ; immo cum fit cum magna excandescentia & perturbatione; in hac enim frequenter est aliquod peccatum veniale; quamuis cum feruore aliquo, seruato modo, pro loco & persona, non sit peccatum, immo studiosum sit. Iniuriæ vero & scandalum, si grauia sunt, mortale peccatum faciunt in contentione, dum scandalum sit actiuum, quod rationabiliter auditores patiuntur. His igitur modis tunc & ex hac duplici parte contingit, contentionem esse peccatum. 5

ADDITIO.

Vide Azor. loco cit. Nau. c. 23. n. 34. D. Th. l. c. Caiet. Sylu. v. contentio. num. 52.

De discordia & pertinacia.

CAPVT XI.

SVMMARIA.

1 *Discordia quid sit, & vnde dicatur, num. 2.*
3 *Discordia, quando mortale, veniale, vel nullum sit peccatum.*
4 *Gubernandi munus habentium, multum periculosa est discordia.*
5 *Pertinacia quid sit, & quale peccatum, num. 6.*
7 *Pertinacia & discordia differentia.*

QVarta filia est discordia, de qua S. Th. *tract. 2. quæst. 37.* Est autem † discordia, voluntatum contrarietas: cum enim circa vnum & idem vnus vult; alter non vult: dicuntur 6
discor

2 † diſcordes, ideſt diuerſi cordis. Cor enim voluntatem signi-
ficare ſolet.

3 Aliquando † diſcordia eſt peccatum mortale, aliquando
veniale, aliquando nullum eſt peccatum. Tunc eſt mortale,
cum vnus ab altero diſcordat, ex intentione contradicendi,
& hoc fine, nempe, vt diſcors ſit ab eo, & ſi eſt circa rem per-
niciosam, vt quia eſt contra Dei honorem, aut in graue pro-
ximi detrimentum: vnde talis diſcordia in rebus, quæ ad fi-
dem pertinent, aut in rebus, quæ ad aliorum vtilitatem no-
tabilem ſpectant, mortale peccatum facit.

Ex quo fit, vt ſit multum periculoſa inter eos diſcordia,
4 qui † gubernandi munus habent: tunc enim, his duobus ac-
cidentibus, nempe animo diſcordiæ, & detrimento graui pro-
ximi, fit mortale.

Cum verò animus eſt quidem contradicendi, tamen non
cedit res contra Dei honorem, aut in graue detrimentum, eſt
veniale. Deficiente verò tali animo, quia reuera diſcordia eſt
ex eo, quod vtrique ita ratio dictat volendum, & ratio proba-
bilis eſt ex vtraque parte, tunc nullum eſt peccatum per ſe.

5 Quinta filia eſt † pertinacia [a], quæ quidem eſt animi adhæ-
ſio in propria ſententia, plus quam oportet: quando enim
aliqui firmius tenent ſententiam ſuam contra aliquos, quam
res ipſæ & argumenta probent, tunc ipſi dicuntur pertinaces
6 & in † rebus contra Dei honorem, aut in graue detrimentum
proximi, vt fit in rebus moralibus, aut in rebus medicinæ, tunc
eſt mortale: his verò deficientibus eſt veniale: pertinet quoque
hoc vitium ad intellectum: ſicut præcedens ad voluntatem.

ADDITIONES.

Vide Azor. l. c. Syl. Caiet. v. Diſcordia, Coro. n. 51.

a *Pertinacia.*] Azor. l. c. Syl. verb. Pertinax, Caiet. pertinacia,
Val. p. 2. l. c. in fine, Coro. n. 50. D. Thom. 2. 2. q. 138. à D. Ant.
tit. 4. c. 6. p. 2. eſt autem pertinacia perſeuerantiæ per exceſſum
oppoſita, D. Th. Val. loco cit.

De curioſitate, quid & quale peccatum ſit.

CAPVT XII.

SVMMARIA.

1 *Curioſitatis deſcriptio.*
2 *Appetitus in homine, vel eſt ex parte corporis, vel animi.*

3 Te-

3 *Temperantiæ & studiositatis vis.*
4 *Curiositatis vitium quando dicatur, & quotuplici ex parte proueniat, num. 6. & seq.*
5 *Scientiæ significatio in genere, ex qua oritur curiositas.*
7 *Curiositas quando sit peccatum veniale, vel mortale, cum num. seq.*
8 *Excommunicatio non reseruata in monachos & sacerdotes vacantes iuri ciuili vel medicinæ.*
9 *Missam audire die festo prætermittens, vt vacet studiis rerum aliquarum, quando mortaliter peccet.*

CVriositas non est propriè filia vanæ gloriæ, quamuis quodammodo reducatur ad ipsam, vt inferiùs dicemus. Potest autem sic describi: † *Est appetitus sciendi inordinatus.* 1
In cuius declarationem aduerte, duos esse † appetitus in homine. 2

Vnus est, ex parte corporis, & hic ad cibos, potus, & delectationes carnis pertinet.

Alter est, ex parte animæ, qua parte homo ex natura rationali constat, & hic est ad scientiam & rerum cognitiones. Et sicut ille numquam satiatur, sed semper viget adeò, vt sæpe limites rationis excedat, ita etiam hic, ad temperandum hos duos appetitus, ne contra rationem ferantur, duæ ponuntur in homine virtutes: nam † temperantia frænat appetitum 3
corporeæ naturæ, studiositas verò appetitum alterum sciendi. Hæc ita frænat appetitum hunc cognoscendi, vt faciat, ne homo velit scire contra rationem, nec prætermittere ea scire, quæ secundùm rationem sunt necessaria. Sæpè enim homines, ob laborem addiscendi, negligunt scire, quæ scire debent: sæpe & ob appetitum sciendi, plura scire volunt, quàm debent. Hæc virtus medium ponit. Quando ergo homo excedit, vt velit plura scire, quam ratio postulet, tunc est vitium † curiositatis, ob id sic definitur: *est appetitus sciendi* 4
inordinatus. Per † scientiam autem hic intelligi volumus non 5
solum cognitionem, quæ fit per intellectum, sed etiam quæ fit per imaginationem, & per sensus exteriores, visum, auditum, &c.

Dices, quando iste appetitus dicitur inordinatus? Dico, tunc dici inordinatum, cùm peccatum est, seu contra rationem. Hoc autem † quadruplici ex parte prouenire potest, 6
nempe ex parte subiecti, obiecti, finis, & circumstantiæ.

Ex parte quidem subiecti peccatum est, cum homo non est capax eorum, quæ vult scire: velle enim scire aliqua supra

proprium captum & intelligentiam,curiositas est, vnde, dicendi sunt curiosi, sæculares rudes, qui volunt res arduas Theologicas sibi proponi.Similiter etiam ex parte subiecti, cùm res tales non pertinent ad ipsum addiscentem. Vnde religiosus est curiosus, qui vult sibi manifestari negotia militia; secus si id fiat ob proximorum vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti multipliciter contingit curiositas.

Primò, cùm res quæ desiderantur sciri, sunt inutiles scitu, quæ nec ad propriam,nec ad proximorum vtilitatem, nec ad
7 Dei honorem faciunt: talis † curiositas peccatum veniale est,sicut & illa,quæ erat ex parte subiecti.

Secundò, si res sunt noxiæ, nimirum quando sunt occasio peccandi, tunc enim quando res scita est probabilis occasio peccandi,velle eam scire,aduertendo periculum,est peccatum: &, si est occasio vel periculum mortalis peccati,tũc curiositas etiam est mortale.Si verò periculum est peccati venialis,erit veniale:vnde,qui scit se multum procliuem in luxuriam,& ex industria vult videre animalia aliqua inter se coeuntia, mortaliter peccat, quia se exponit periculo probabili mortalis peccati,quamuis,si non esset tantum periculum,esset veniale. Idem dicendum est de lectionibus librorum inhonestorum.

Tertiò, si res sunt prohibitæ : vel enim scire res prohibitas sub mortali, est mortale : vnde,vel discere magicas artes mortale est,sunt enim prohibitæ. *l. nullus aruspex, & nemo aruspicem, & aliis, Cod. de malefi. & mathemat. & 24 q. 4. ideóque illos, & multis aliis.* Similiter, velle audire ea, quæ in confessione dicuntur,est mortale. Similiter etiam peccat mortaliter monachus,qui per duos menses integros vacat iuri ciuili a aut medicinæ, & si egressus est à monasterio vt hoc fa-
8 ciat, similiter etiam est † communicatus. Similiter peccat mortaliter, & est excommunicatus Sacerdos, qui idem facit, non tamen excommunicatio & prohibitio ligat non Sacerdotes,licèt diaconi sint, aut ordines habeant inferiores,immo habeant beneficium, nisi habeant dignitatem vel personam; tunc enim excommunicatio hæc ipso facto incurritur, nempe finitis duobus mensibus: non tamen est reseruata, sed potest absolui ab Ordinario. Totum hoc habetur *cap. non magnopere, & cap. super specula, extra ne cleri. vel monach. capit. 1. eodem titulo in sexto.*

Rursus quartò, si res sunt malæ : vnde qui vellet experiri aliqua arte & modo, quanta sit delectatio carnalis coitus

[...]sum ob scientiam, mortaliter peccaret. His modis commit-
[...]tur curiositas ex parte obiecti.

Committitur & tertio ex parte finis: cùm enim finis est
mortale peccatum aut veniale, & curiositas est talis: vnde,
qui vult scire vsuras palliatas, vt eas faciat, mortaliter pec-
cat, licèt postea non faciat: similiter, qui vult scire defectus
alterius, vt infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet.
Qualis enim finis est, talis enim appetitus sic sciendi.

Committitur & quartò curiositas ex parte circumstantiæ,
quamuis non sit defectus ex aliis tribus partibus. Et hoc
multipliciter fit.

Primò, si quis [b] velit scire ita, vt dæmonum arte scientias
comparet, tunc est mortale peccatum.

Secundò, si ita velit scire, vt alium inducat ad mortaliter
peccandum; vt, qui vult scire ea, quæ alius occultare tenetur,
ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ
impositæ, vel ratione ipsius secreti, talis curiositas, quamuis
ille talis non manifestet, est mortale peccatum.

Tertiò, cum, vt sciat ea, quæ scire non tenetur, prætermit-
tit scire ea, quæ obligatur scire: vt, si clericus velt scire nego-
tia secularia, prætermissis iis, quæ scire secundum suum sta-
tum tenetur. Et denique, cum, vt sciat homo, prætermittit
implere præceptum aliquod; vt, qui, vt † vacet studiis rerum 9
aliquarum non necessariarum, prætermittit audire sacrum
in die festo: tunc enim est mortale.

Quartò, cùm sequitur scandalum graue aliorum: cùm enim
ex eo, quod aliquis discere aut aut cognoscere vult, quæ non
tenetur, dat graue scandalum aliis, graue etiam peccatum
mortale est. His omnibus modis committitur curiositas, in
quibus octo sunt casus, in quibus mortale peccatum incurri
potest: in reliquis veniale est. De curiositate vide S. Thom. 2.
2. q. 167. & Antonin. 2. *part. tit. 3. cap. 3. §. 2.*

ADDITIONES.

Syl. Caiet. & alij v. Curiositas, Vig. §. 5. v. 10. I.c. Nauar. c.
[...] n. 24. Val. d. 9. q. 3. p. 1. D. Tho. Caiet. 2. 2. q. 167. D. Ant.
[...] cap. 5. loco citato.

Iure ciuil.] In quibusdam Academiis ex summi Pontificis
[priu]ilegio sæculares clerici satis initiati, iuri ciuili operam
[dar]e possunt: quo priuilegio Patauinum Gymnasium dona-
[tum] est ab Eugenio IV. refert Diploma initio commentario-
[rum] de Gymnasio Patauino, vir humanioribus studiis cele-
[ber] Antonius Riccobennus, quem adolescentulus Patauiis

Rhetoricen, & Poëticen publicè explicantem, summa cum voluptate audiui, quemque modò ex his iam mortalium membrorum carceribus egressum beneficiorum memor reuereor, Deoque commendo sacrum faciens.

b *Primò si quis.*] Vide Nau. Valent. loco citato.

De inuentione nouitatum.

CAPVT XIII.

SVMMARIA.

1 *Nouitatum inuentio, seu præsumptio, quale sit vitium & quomodo fiat, num. 2.*

3 *Nouitatū inuentio quando veniale, & mortale sit peccatū.*

1 Alia filia inanis gloriæ est inuentio † nouitatum, quam S. Thom. 2.2. *q.* 133. *articul.* 5. & alij multi solent nominare præsumptionem nouitatum. Est autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, vt laudem aliorum compararet; & quia noua mirabilia solent esse, ob id, vitium

2 hoc dicitur inuentio nouitatum. Fit autem † hoc tam in dictis, quàm in factis; cum enim aliquis noua aliqua facta & inusitata facere vult hoc fine, aut nouas opiniones sustinere

3 & proferre, inuentor est nouitatum. Est autem † hoc vitium ex se veniale, nisi aliqua circumstantia mortalis ei adiungatur, puta quia est contra Dei honorem, aut in notabile detrimentum proximi, aut in finem mortalem, vt diximus de aliis.

ADDITIO.

Vide Azor. loc. cit. Nauar. num. 17. cap. 23. D. Ant. tit. 4. c.

Quid inobedientia, & quibus sit obediendum.

CAPVT XIV.

SVMMARIA.

1 *Obedientia quid & quomodo sit pars iustitiæ, num. 2.*

3 *Mandatum alterius quibus modis aliquis implere possit. Obedientia quomodo contineat alias plures virtutes.*

4 *Inobedientiæ descriptio.*

5 *Superiores qui sint, & an sit illis obediendum.*

VLtima filia vanæ gloriæ est inobedientia, vt autem, quid sit, rectè percipiatur; opus est scire quid sit obedientia. Obedientia igitur a † est *virtus, quæ promptum facit hominem ad implendum mandatum superioris vt tale est.* In qua definitione tres sunt partes. 1

Prima est, *virtus.* Est enim † obedientia pars quædam iustitiæ, quæ in voluntate ponitur ad perficiendum hominem in his, quæ sunt ad alterum. 2

Secunda pars est. *Quæ facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à suo superiore ei mandantur.* Aduerte tamen, quòd dupliciter potest aliquis implere †mandatum alterius. 3

Vno modo materialiter, puta, dum facit ea, quæ alius mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea hac intentione & motiuo, quia ab alio sibi mandata sunt.

Primum pertinet ad virtutes alias ab obedientia: qui enim credit per fidem, & diligit per charitatem, & suffert labores per patientiam, facit ea, quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam: velle enim illa facere, quia Deus ita vult, obedientiæ est; ob id additur in definitione illa pars tertia, *vt tale est.* idest obedientiæ est, facere mandatum, quia mandatum est. Obedire ergo materialiter b mandato, ad quamlibet virtutem pertinet; & obedientia generaliter quælibet virtus est: tamen formaliter, obedire est vnius & determinatæ virtutis, vt ab aliis omnibus distinctæ.

Et hac definitione facilè est cognoscere, quid † inobedientia sit: est enim *transgressio mandati superiorum, quia mandatum est.* Transgredi enim mandatum materialiter, omnium est vitiorum commune: per ea enim homo recedit à regula rationis, at transgredi mandatum, hoc motiuo, quia sibi mandatum & præceptum est, pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia. Habes ergo quid obedientia, quid inobedientia sit. 4

Dices, quibus est c obediendum? Dico, † superioribus, non enim est obedientia, nisi ratione alicuius superioris. Vnde filij parentibus, serui dominis, milites duci, populi Principibus, clerici Episcopis, religiosi Prælatis, fideles Pontifici, omnes Deo obedire debent: similiter de aliis superioribus dicendum est. 5

ADDITIONES.

De ha re Azor. l. c. Coro. num. 53. Nau. à num. 35. Caiet. & alij.

alij, v. Inobedientia. Val. d. 7. p. 3. D. Th. q. 105. Anr. loc. cit. tit. 4. c. 2.

a *Obedientia igitur.*] De obedientia D. Th. q. 104. Val. p. 1. 2. l. c. Syl. v. obedientia, Vig. §. 9. c. 5.

b *Materialiter, &c.*] Vide Val. p. 1.

Hanc virtutem multis laudibus celebrant Patres: vide D. Greg. lib. 25. c. 12. mor. D. Bern. ser. de hac re, & ad milites templi, c. 13. D. Ansel. in c. 12. Epistolæ ad Heb. Nazianz. oratione ad ciues timore perculsos, D. Hieron. ad Demetriadem, epistola 8. c. 10. & ad Rusticum mon. Epist. 4. c. 6. vide multa loca apud Canisium in Cathechismo de consilio obedientiæ.

De præstantissima quorumdam monachorum Thebaidem incolentium obedientia, Cassia. l. 4. c. 10. de inst. Cœnob.

c *Quibus est.*] Vide Val. p. 2.

In quibus est obediendum.

CAPVT XV.

SVMMARIA.

1 *Obedire superiori non obligatur quis in actibus interioribus puris, vel in iis, quæ ad proprium statum pertinent, num. 3.*

2 *Excommunicatio in monachum, qui sine licentia prælati confugit ad curias principum sæcularium.*

4 *Inferiori obediendum non est contra præceptum superioris.*

5 *Beneficium curatum non tenetur quis resignare in indignum, cum à Papa sibi præcipitur.*

6 *Peccatum vel veniale superiori præcipienti, non est obediendum.*

7 *In dubiis an debeat inferior credere superiori.*

8 *Scandalum vel detrimentum vbi est, an sit obediendum.*

9 *Obediendum an sit in his, in quibus non est superior.*

10 *Voluntati superioris cognitæ, non tamen manifestatæ exterius non obligatur quis obedire.*

11 *Obediendum ex obligatione in quibus sit.*

12 *Superiorum æqualium oppositas res præcipientium, vtri obediendum.*

Oportet primum in generali cognoscere, in quibus inferiores teneantur obedire superioribus. Ac erga hoc duo sunt notanda.

Alterum est vniuersale de omni superiori, in quibus non sit obediendum ei. Alterum, in quibus sit obediendum.

Circa primum aliquot dicta sunt notanda. 1

Primum est, nullus obligatur † obedire superiori in actibus interioribus [a] puris, puta, intellectus & voluntatis. Istud est S. Th. 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. & communis doctrina sic habet. Explico, si superior dicit inferiori, dilige inimicum vel hunc hominem; aut, crede istam opinionem, non obligatur inferior hoc facere, pertinet tamen ad perfectionem obedientiæ, vt ipse S. Th. dicit, hoc facere, & in his obedire, sed non est obligatio, quia anima ipsa soli Deo subditur.

Vnde patet, hominem non potuisse perfici per omnes humanas leges, quæ non obligant actus interiores puros, nisi accederet diuina, quæ totum potest obligare hominem, & obligat de facto. Istud dictum limitatur à Sylu. *ver. excomm.* 7. §. 4. quod intelligitur de actibus pure internis, qui non sunt commisti cum externis: aliquando enim ratione exterioris, potest esse obligatio interioris: vt, cui præcipitur aliquid facere, similiter præcipitur, vt velit absolute facere, alias enim non faceret. Et hoc modo *Clem.* 1. *de stat. monach.* † excommunicatur monachus, qui sine licentia Prælati confugit ad curias Principum sæcularium, hac intentione vt suo Monasterio nocumentum inferat. 2

Secunda est. Non est † obediendum illi superiori in his quæ pertinent ad statum proprium. Istud est eiusdem S. Thom. *ibidem*, verb. gr. Pater præcipit filiæ vt nubat, aut fiat monacha, non tenetur obedire. Similiter si quis præcipiat alteri, vt viuat in continentia, non est ei obediendum ex obligatione. 3

Tertium est, non est obediendum † inferiori contra præceptum superioris, cui vterque subiicitur: ver. gr. quando duo superiores præcipiunt opposita vni, inferior debet obedire superiori maiori, prætermisso minori. Vnde obediendum est potius in rebus Ecclesiasticis Papæ, quàm Imperatori; & Deo, quàm hominibus. Si igitur Papa præciperet alicui, vt resignaret suum † beneficium curatum in aliquem indignum, non esset ei obediendum, quia est contra diuinum præceptum. Ita habet Pan. *in cap. inquisitioni. de sent. excom.* & Ioan. Andr. *cum à Deo, de rescript.* 4 5

Quartum est, nulli superiori præcipienti aliquod † peccatum, vel veniale, est obediendum. Ita habet *cap. literas, de rest. spolia. &* 11. *quæst.* 3. *can. quid ergo.* Hic tamen insurgit dubium, quid debet facere inferior, quando dubius est, an 6

quod ei præcipitur sit peccatum? Dico, debet obedire; ita
tenet Sylu. *verb. obedientia.* §. 2. & habetur hoc expresse 33.
q. 2. cap. quid culpatur, vbi statuitur, cum non est certum su-
7 periorum factum esse malum, esse obediendum: in † dubiis
enim debet inferior credere superiori.

Quintum est, nulli superiori præcipienti aliquid, ex quo
8 sequitur † scandalum vel notabile detrimentum aliorum, est
obediendum in tali præcepto. Ita habet Pan. *vbi suprà*, & Syl.
verb. obdientia. §. 5. vbi dicunt non esse in hoc obediendum,
quamuis superior sub excommunicationis pœna præcipiat:
hæc enim non ligat, quando male imponitur.

9 Sextum est, nulli est † obediendum in his, in quibus non
est superior: inferior enim solum obligatur obedire in his, in
quibus inferior est, vt seruus in seruilibus, filius in rebus do-
mesticis, in disciplina, & sic de aliis. Ita habet Innoc. *c. inqui-
sitioni, de sent. excommun.* & est communis doctrina. Vndè si
Papa præcipiat alicui, vt donet vineam suam alteri, vel ven-
dat, non tenetur obedire.

Septimum est, nullus obligatur obedire superiori, quam-
10 uis cognoscat † voluntatem eius, nisi talis voluntas sibi fuerit
manifestata exterius, tacita vel expressa. Ita habent S. Thom.
q. 23. de veritate, & Syl. *verb. obdientia*, §. *vlt.* Non tamen ne-
gant isti Doctores esse perfectiorem obedientiam, obedire
& facere voluntatem superiorum, antequam sit inferiori
manifestata, sed dicunt non esse obligationem obediendi.
Hæc sunt, in quibus nullus obligatur cuicumque superiori
citra Deum obedire.

11 Circo secundum verò, in quibus † obediendum sit, regula
est generalis, vnicuique superiori obediendum est ex obliga-
tione, in his tantum, in quibus est superior.

Hîc tamen vnum emergit dubium, quid sit faciendum,
12 quando duo † superiores æquales præcipiunt vni res opposi-
tas, verbi gratia, miles est subditus Duci, & parenti, si præci-
piat pater vnum quod non potest impleri cum eo, quod Dux
præcipit, quid faciendum est, an debeat obedire patri in do-
mesticis, an duci in militaribus? respondet Sylu. *verb. obe-
dientia* §. 10. quod, cæteris omnibus paribus, tum obedien-
dum est ei, qui præcipit in ordine ad nobiliorem finem: vndè
si æquale sequitur detrimentum in re domestica & in re mili-
tari, potius est obediendum Duci, quia præcipit in ordine ad
bonum commune, quod nobilius est bono particulari vnius
domus.

ADDITIONES.

D. Th. art. 5. q. 104. Val. Syl. n. 2. l. c.

a *Actibus interioribus.*] Vide Val. p. 2. col. 4. Caiet. ad art. 1. l. c. Azor. l. 10. c. 12. q. 6. Duplex est mentis actus, alter omninò interior, alter ex parte; ex parte est, quando est modus, vel conditio, seu circumstantia actus exterioris, vt attentio in oratione vocali: hunc imperat Ecclesia, non illum, qui in sola mente perficitur: vide Val. Azor. l. c. & l. 5. c. 10. Ioan. Med. q. 15. de orat. Vig. c. 17. v. 3.

De obedientia Religiosorum respectu Prælatorum.

CAPVT XVI.

SVMMARIA.

1 *Religiosus an teneatur obedire suo Prælato in his, quæ sunt supra regulam Religionis, quam professus est, vel præter aut contra illam, n. 2. & seq.*

4 *Mandatum prælati transgrediens, an, & quando mortaliter peccet.*

HActenus in generali loquuti sumus, quæ sint ea, in quibus obediendum est: nunc ad particularia ista applicare oportet, ac primum de obedientia Religiosorum erga suos Prælatos agere debemus. De quo sunt aliquot dicta notanda.

Et primum est. Nullus † Religiosus tenetur obedire suo Prælato in his, quæ pertinent ad maiorem perfectionem, quam sit religionis, quam professus est. Istud est S Thom. 1. *sent. dist.* 44. *q.* 2. *art.* 3. vbi dicit religiosum teneri in his tribus obedire Prælato; in his nempe, quæ in regula continentur, & in his, sine quibus illa in regula contenta impleri nequeunt, & in pœnis inflictis propter culpas contra prædicta duo. Si verò aliquis superior vellet alia exigere, quæ ad maiorem perfectionem pertinent, vt ieiunia, disciplinas, & alia, quæ non sunt in regula, quamuis perfectius esset ei obedire, non obligaretur subditus in talibus obedire, non enim votum extenditur ad huiusmodi opera. 1

Secundum, † Religiosus non tenetur obedire Prælato in his, quæ sunt præter illa tria, puta, nec pertinent ad regulam, nec ad ea, sine quibus regula non seruatur, nec ad pœnam. Ita habet Innoc. c. veniens, de iureiurando. 2

3 Tertium, † non tenetur etiam subditus obedire Prælato in his quæ sunt contra regulam. Vnde si Prælatus præcipiat alicui ne ieiunet tali die, si in regula præcipitur hoc ieiunium, non tenetur obedire, licet possit Prælatus dispensare. Ita dicit Syluest. *verb. religiosus*, §. 6. Additur, nisi Prælatus id præcipiat ex aliqua causa rationabili, puta, cum ieiunium obesset multum subdito, vel ex alia causa rationabili. Hæc igitur tria dicta hoc vno verbo concluduntur. Non tenetur Religiosus obedire Prælato in his, quæ sunt supra, aut præter, aut contra; sed in his, quæ sunt tantum secundum regulam quam est professus.

4 Quartum, transgredi † mandatum Prælati est mortale peccatum. Ita habet S. Th. *l.c.* sed declaratur bene à Caiet. *verb. præceptum*, nimirum cum Prælatus præcipit aliquid cum intentione obligandi ad mortale, quod exprimitur, cum præcipit in virtute sanctæ obedientiæ: cum enim taliter non præcipit, non est mortale, & rarò habent Prælati huiusmodi intentiones. Vnde non erit tunc mortale, nisi, quod præcipit Prælatus, sit alias præceptum diuinum aut Ecclesiæ, obligans ad mortale.

ADDITIONES.

Vide D. Thom. Quodlib. 10. art. 16. Sil. relig. 6 q. 6. Obedientiæ votum præcipuum est inter vota Religionis, essentialiusque est ipsi Religioni, cum ad eius finem propius accedat (sine hoc enim nemo Religiosus erit, etiamsi continentiæ, & paupertatis vota emiserit) D. Thom. art. 8. l.c. Hinc fit, vt multi hoc solum votum exprimant, dum solemnia tria vota nuncupant, sub hoc enim cadunt alia duo, teste D. Th. Caiet. l.c.

An religiosus semper lethaliter peccet infringendo ea, quæ sunt in regula D. Th. art. 9. l.c.

De modis, quibus Religiosus hoc votum violat, Azor. lib. cap. 12.

De obedientia respectu legum.

CAPVT XVII.

SVMMARIA.

1 *Lex quid sit, & vnde dicatur, & quare appelletur etiam ius, Præceptum & Constitutio, n. 3.*

2 *Legis finis, & virtus, n. 4.*

5 *Lex alia diuina, naturalis, & positiua, alia humana, Canonica, & ciuilis, cum num. seq.*

6 *Papa, Concilium, Episcopus, Prælatus, Imperator, Rex, Dux, Respublica, Princeps, & Communitas, possunt condere legem. Canones cur dicantur Ecclesiasticæ leges.*

QValiter obedientia legibus sit exhibenda, necessarium quidem, sed difficile est determinare. Oportet primum quid sit lex statuere. Omissis autem aliis definitionibus, quæ plurimæ solent dari, videtur sic posse describi †: lex est *rationis ordinatio, homini, quid agendum, quidve non agendum sit ostendens, in commune bonum instituta.* In qua definitione sunt tres patres. 1

Prima est, *rationis ordinatio,* [a] id est principium quoddam per rationem constitutum: est enim lex opus rationis [b].

Quid autem hoc principium faciat, explicatur in secunda parte, nimirum, *ostendens homini, quid debeat agere, quid debeat cauere.*

Finis † autem explicatur in tertia parte, nimirum *instituta in bonum* [c] *commune.* Leges enim in vtilitatem eorum, quibus imponuntur, institutæ sunt. Dicitur † lex à legendo, quasi homo in ipsa legat, quod facere debeat, seu à ligando quasi hominem liget, & obliget facere quod in ea continetur. Solet aliis nominibus appellari: dicitur enim ius, quia iustum statuit in rebus: dicitur præceptum, quoniam imperium instituentis exprimit: dicitur statutum, quia firmitatem debet habere: dicitur constitutio, quia aliquando multi conueniunt ad legem stabiliendam. 2 3

Hæc † lex quinque actus habet, nempe, præcipere, prohibere, permittere, (sunt enim aliquot leges mala aliqua permittentes ad bonum commune) punire (sunt enim leges aliquot pœnales, pœnam pro malefactis determinantes) præmiare: aliquando enim lex præmium statuit implentibus eam, & hoc præcipuè conuēnit legi diuinæ, iuxta illud Psal. 18. *In custodiendis illis retributio multa.* 4

Lex † in duo diuiditur genera, in diuinam & humanam. 5

Lex diuina est, quæ à Deo est immediatè instituta, qualis Euangelica, quæ à Christo Domino, & lex Moysis, quæ à Deo per Moysen data est, *Ioan.* 1.

Humana verò est, quæ ab hominibus est instituta, per potestatem sibi à Deo datam, quales sunt illæ, quæ à Principibus, & aliis huiusmodi potestatibus sunt institutæ.

Diuina

Diuina iterum diuiditur in naturalem & positiuam.

Lex naturalis est, quæ sic à Deo est data, quod rationi hominis naturaliter eam insculpsit : ita vt ratio hominis eam dictet. Huiusmodi sunt decem præcepta Decalogi, ita enim Deus ordinauit, vt naturale lumen rationis attingat, & cognoscat talia præcepta esse, & esse obseruanda.

Lex verò diuina positiua est, quæ data est à Deo, sed lumen humanum non eam distinguit, nisi prius per reuelationem aliquam ei manifestetur. Huiusmodi fuerunt in veteri testamento leges cæremoniales,& iudiciales multæ:in Euangelio vero sunt præcepta sacramentorum & fidei,sunt enim incognita homini, secundum naturam, nec ei innotescunt, nisi per diuinam manifestationem.

Lex etiam humana diuiditur in Ecclesiasticam & sæcularem.

Ecclesiastica est, quæ à potestate aliqua Ecclesiastica est
6 instituta, nimirum à † Papa, Concilio, Episcopo, vel aliquo Ecclesiæ Prælato : diciturque canonica lex, canon enim idem est, quod regula ; & quamuis omnis lex etiam dici possit canon, tamen attribuitur Ecclesiasticæ regulæ, quæ inter humanas est potissima.

Sæcularis autem aut ciuilis est, quæ à potestate sæculari est instituta, nimirum ad Imperatore, vel Rege, vel Duce, vel Republica, vel alio Principe, aut communitate, aut aliquo alio superiori. Est ergo lex [d] diuina naturalis, & diuina positiua, Canonica, & ciuilis. Aliæ diuisiones ad rem præsentem pertinentes non sunt.

ADDITIONES.

De legibus Summistæ, v Lex. Nau. c. 23. à num. 48. Val. in 1.2.d.7.quæst.5. Vig.cap.17. Carbo iustum volumen, Azorius multa lib.3.tit.1. Sot. libro 1. & 2.de iustit. D. Thom. 1.2.à quæst. 90. vsque ad 108. Agit autem D. Thom. de ratione legis in communi, de differentia, & vi legis, de lege æterna, de materiali, de humana, de diuina generatim, de { veteri. / noua. } diuina, de legibus pauca. Scholastici in 3.dist.37. de legib. Guliel. Parisi. De potestate legum, Hugo de S. Vict. vide etiam D. Ant. p. 1. ti. 11. Castro de l.p.l.1.

a *Rationis ordinatio.*] D.Th.q.90. art.4. Sot.q...art.1. Val. d.7.quæst.1.p.2.

b *Opus rationis.*] Sot.loc. cit. conc. 1. legem in intellectu tanquam proprium eius opus residere ait idem D. Th. art.1.

Azor.cap. 1. quæſ.1. l.c.Caſtro autem cap.1.l.c.Med.quæſt. 2. de orat.& alij relati ab Azor. legem ad voluntatem ſpectare aiunt:*imperare* enim *eſt voluntatis actus*: ſed reuera, actus vtriuſque facultatis ad legem requiritur : vide Corbon. lib. 3.d. 1.

c *In bonum.*] Sot.art.2.Vide Val.p.2.Corbo.d.3.l.c.

d *Eſt ergo lex.*] De legis differentia vide Val. q.2.p.1. Azor c.1.*Quadruplex eſt lex,ex communi ſententia: Æterna, Naturalis,Diuina,Humana.* Vide Sot.q.3.art.1.Azor.l.1.

Lex æterna eſt ſumma ratio in Deo exiſtens.Sot. art. 2. ex D. Th. q. 91.omnis autem etiam humana iuſta lex ab æterna emanat, Sot.art.3.Azor.c.1.ſic ait, Lex æterna accepta latius,eſt mens, ſeu ratio diuina quæ omnia ſapienter diſpoſita conſtanti & certo ordine regit,vt ad propoſitos ſibi fines perueniat; ſtrictius autem accepta, *Eſt recta diuina ratio, bona præcipiens,mala prohibens.*De hac lege multa Carbo.l.4. ad 1.

Naturalis lex eſt præceptum rationis in bonis faciendis, vel malis vitandis.Azor.loco cit.

Diuina lex poſitiua eſt duplex. { Vetus. / Noua. Præcepta veteris { Ceremonialia / Iudicialia, / Moralia.

Lex humana duplex. { Eccleſiaſtica / Ciuilis.

Quando lex vim obligandi habeat.

CAPVT XVIII.

SVMMARIA.

1 *Lex humana,tam canonica,quàm ciuilis,quatuor conditiones neceſſariò habere debet,vt ſit iuſta,promulgata, recepta, per contrariam non abrogata, nec probabiliter ignorata,cum num.3.4.5.& 6.*

2 *Lex iniuſta an obliget in conſcientia, & quando obſeruari debeat.*

7 *Ignorãtia an,& quãdo excuſet ab obſeruatione legis diuinæ.*

8 *Infidelitatis peccato an detineantur,qui nihil audierunt de Euangelio Chriſti.*

LEx † humana non ſtatim obligandi eos, quibus datur, 1 vim habet,ſed ſunt aliquot conditiones neceſſariæ.

Primò enim debet eſſe iuſta; lex enim humana,cum iniuſta eſt, non obligat. Ad iuſtitiam autem legis ſunt quatuor neceſſaria,vt tradit S.Th.*p.2.q.96.art.4.*

Vnum

Vnum est ex parte finis; debet enim institui in bonum commune. Vnde leges,quæ instituuntur,& dantur communitatibus in bonum vnius particularis tantum,sunt iniustæ, nisi bonum illius in totam redundet communitatem.

Alterum est ex parte agentis, vt lex instituatur ab eo, qui habet superioritatem & potestatem: & ita,vt non excedat limites suæ potestatis, aliter efficitur lex iniusta.

Tertium,vt sit materia bona, & ideo non contineatur siue præcipiatur in lege res aliqua mala,vel prohibeatur bona.

Quartum est,vt sit forma bona, id est, lex seruet proportionem ciuium, vt non plus oneret eum, qui minus est onerandus; propter quod superius diximus, leges gabellarum, quæ extorquent tributum ex his, quæ ciues in proprios vsus & sustentationes emunt, esse iniustas:tunc enim qui plus indiget,plus soluit,quod est iniquum.Quando ergo in lege ista non reperiuntur,est iniusta, & non habet vim obligandi. Tamen notandum est ex eodem sancto Thoma, quod lex dupliciter potest esse iniusta.

Vno modo, quia est contra bonum humanum seu commune:vt,quæ est in bonum priuatum ordinata, vel excedit limites potestatis institutoris,vel non seruat debitam formam.

Altero modo, quia est contra bonum diuinum, nimirum, quia præcipit aliquid contra Dei legem.

2 Si priori modo est † iniusta,licet in conscientia non obliget,tamen propter scandalum debet aliquando seruari, iuxta illud Matth. 5. *Qui te anguriauerit per mille passus, vade & alia duo,& qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.*

Si verò posteriori modo est iniusta, nullo modo est seruanda: vt, si lex præciperet non esse colendos Sanctos, non esse adorandam Crucem, esse fornicandum, vel quid simile. Et sic intelligitur istud Actor. 4. *Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus.* Debet ergo primum lex esse iusta, vt vim habeat.

Nec hoc satis est,sed,secundum omnes, necessarium est se-
3 cundò, † vt sit promulgata [a]; ante promulgationem enim &
manifestationem, quamuis constet voluntas legislatoris, non
habet vim obligandi lex,vt probat Soto *l.1.de iust.q.1.art.1.*

4 Nec adhuc satis est promulgatio,sed debet tertiò † esse recepta [b] ab his,quibus lex datur,vt habetur *can. in istis d.4.* si enim lex promulgata est,sed non recepta,non obligat.

Adhuc hoc non sufficit, sed opus est quartò, vt,postquam
5 est recepta,non † sit per aliam contrariam legem aut consue-
tudinem abrogata [c]. Multi enim extant antiqui canones &
leges

leges, quæ olim promulgatæ & receptæ fuerunt, modo tamen non obligant, quia per contrariam consuetudinem aut leges alias sunt abrogatæ.

Adhuc ista non sufficiunt, vt lex obliget vnumquemque
in particulari, sed opus est quintò, vt † non sit inuincibiliter 6
seu probabiliter ignorata [d]. Cum enim aliquis probabiliter seu inuincibiliter ignorat legem, quamuis ipsam transgrediatur, non peccat. Loquor autem hactenus de lege humana. Aduerte tamen, quòd non quæuis ignorantia excusat à lege, vt aliàs diximus, sed illa, quando homo ignorat ea, quæ scire non tenebatur, aut, si tenebatur, non potuit scire, nec per ipsum stetit, quò minus sciret. Hæc autem dicitur ignorantia inuincibilis seu probabilis. His ergo quinque positis, lex humana vim habet obligandi, siue canonica, siue ciuilis sit.

At lex diuina non sic se habet: nulla enim lex diuina iniusta est, nec indiget noua promulgatione, quia iam promulgata & recepta est, nec etiam potest abrogari. Sola † ignorantia 7
est, quæ excusat ab obseruatione legis huius, sed non naturalis diuinæ: nullus enim peccans contra præceptum Decalogi excusatur à peccato, nam lex naturalis nunquam ignoratur inuincibiliter, sed crassè, vt Syluest. *verbo præceptum*. §. 1. In sola autem diuina positiua locum habet ignorantia: vnde infideles [e], qui nihil audierunt de Euangelio, nec credunt
Christo, non peccant peccatum † infidelitatis in non cre- 8
dendo: excusantur enim ob ignorantiam, damnantur tamen propter alia peccata, quæ committunt contra ius diuinum naturale, quod obligantur obseruare.

ADDITIONES.

Vide Sot. lib. 1. q. 5. art. 4. Qualis debeat esse lex, Azor. c. 5. Sot. art. 3. l. c. Carbo lib. 6. d. 10.

[c] *Vt sit promulgata.*] Vide Azor. c. 3. Carbo d. 7. D. Th. q. 90. art. 4. Med. Caiet. ibid. Val. q... p. 5. l. c.

Ex iure ciuili lex post duos menses à promulgatione obligat; sed particulares leges populorum, ciuitatum & principum inferiorum, obligant statim ac in curia, populo, Rep. promulgatæ sunt. Azor. l. c. q. 2. ex communi.

Pontificiam bullam in Romana Curia promulgatam obligare etiam antequam in prouinciis promulgetur, aiunt Syl. lex q. 6. Nau. cons. 1. de constit. q. 4. & alij citati ab Azor. q. 3. negant: Butrius, Ioan. de Ligna. Zab. in cap. cognoscentes, de constit.

constitut.Sot.lib. quæst.1. artic.4. & alij, sed distinguunt quidam, & dicunt, secundum ius scriptum primam, secundum consuetudinem, secundam sententiam locum habere. Consuetudine certè receptum videtur, vt sine vlla in prouinciis promulgatione, sufficiat, bullam in curia Romana promulgatam esse, Azor.l.c. Vide Val.de hac re l.c.

b *Esse recepta.*] Vide Carbo.d.10.Azor.c.4. Val.l.c.Nauar. prælud.9.num.8.Fel.in c.1. de treug. & pace,&c. vltimum de consuetudine, in quo habes tolli leges rationabili & præscripta consuetudine.

Ad hoc, vt lex recepta non sit, non requiritur expressus principis consensus, sed tacitus satis est. Fel.l.c. & Abbas ibid. Hic autem tacitus censensus vel est, quando Princeps sciens legem non esse receptam, æquo id animo fert, cùm tamen possit violatores pœnis afficere, vel (& rectius) teste Felin.13. Nau q.5. n. 13. l.c. tacitus consensus est conditio tacita, qua sanciuntur leges, vt obligent, si recipiantur; non autem, si receptæ non sint. Ea autem lex recepta non est, contra quam maior pars agit: si enim maior pars obediat, minor peccat infringendo legem. Vide Azor.c.4. Val.p.5.

c *Derogata.*] Vide Na. Azo.l.c. ad tollendam canonicam legem præceptam, consuetudo 40.ann. contraria requiritur: non autem decem annorum, vt quidam dixerunt. V. Azor. l. c. de consuet. habente vim legis, Azor.c.17. Val.q.p.5.

d *Ignorata.*] Vide Azor.c.3. de ignorantia, Val.1.2. d.q.6. p.2.3. Azor.lib.1. à c.12. D.Th.1.2.q.76. art.3.4. An ignorantia rerum à pœna legis excuset, Carbo.lib.8.d.13.

e *Vnde infideles.*] D.Th.Bannes 2.2.q.10.art.1, Sot.4.dist.5. q.vni.art.2. Vega lib.6. c.18. in Concil. Trid. quam sententiam communem vocat Val.2.2.d.1.q.10.p.1.col.3. traditamque à D.Aug.tr.89.in Ioan. at verò Adria.Quodl.2. ar.1.Hug. Vict. & Guliel. Paris. referens ignorantiam eorum, quæ immediatè cognitu necessaria sunt ad salutem, vincibilem esse, ac proinde peccatum dici; ac præcipuè ignorantiam rerum fidei: idem videtur sentire Sot.lib.2.c.12.de natura,& gratia, Pet.à Soto lect.2.de ratione med.peccatis: de hoc loquitur in hunc modum: Non est opus anxiè hæc disputare, melius est diuino iudicio hoc relinquere, de quo nil certum in scriptura proditum, satis est, ea, quæ ignorantur absque dolo, & fraude, & absque negligentia manifesta discendi, & sciendi quæ necessaria sunt, excusare à peccato.

Quanta sit legis obligatio.

Capvt XIX.

Svmmaria.

1 *Peccatum mortale quando sit transgressio legis diuinæ.*
2 *Præcepta obligantia ad mortale, superiores facere possunt.*
3 *Superioris intentio obligat ad mortale.*
4 *S. Dominici præcepta an obligent ad mortale.*
5 *Contemptus & intentio non obediendi superioribus, inducit peccatum mortale.*
6 *Præceptum sub pœna excommunicationis, vel maledictionis à Deo, & indignationis Apostolorum, vel similis, obligat sub peccato mortali.*
7 *Peccatum ad mortale obligat lex humana, cuius intentionem non apertam, vsus Ecclesiæ vel Doctores interpretantur.*
8 *Legis iuxta intentionem contra verba an liceat quandoque agere sine peccato.*

Lex diuina, tam naturalis, quàm positiua, non obligat semper ad mortale: aliquando enim obligat ad veniale. Mendacium enim iocosum & verbum otiosum venialia sunt, licèt non sint secundùm legem diuinam: frequenter tamen obligant ad mortale, præsertim Decalogi præcepta: cùm enim non est leuitas materiæ, & actus est deliberatus, mortale † peccatum est transgressio. 1 De positiua autem lege, vsus Ecclesiæ & Doctorum & doctrina iam declaratum habet quando mortale, quando non: at verò de lege humana, tam canonica quàm ciuili, difficultas est. Sunt autem notanda aliqua, in quibus Doctores conueniunt.

Primum a est, possunt huiusmodi superiores, tam Ecclesiastici quàm sæculares, obligare ad mortale subditos, & facere † præcepta obligantia ad mortale. Et in hoc conueniunt Doctores, & probatur à Soto *lib. 1. de iust. q. 6. art. 4.* 2

Secundum est, quando † superior intendit obligare ad mortale, tunc obligat: quando autem intendit non obligare, non obligat. 3 Itaque illud præceptum obligat ad mortale, cùm constat, talem fuisse intentionem præcipientis. Similiter etiam, si constat, non fuisse, non obligat; vnde S. Thomas 2. 2. *quæst. 189. art. 9.* dicit præcepta sancti † Dominici non obligare ad peccatum, quia ipse regulæ institutor dixit & expressit, 4

se nolle obligare ad peccatum. In hoc etiam omnes conueniunt.

5 Tertium est, si quis ex † contemptu, seu intentione non obediendi, vult facere aduersus id, quod ei præcipitur à superiore, licèt non præcipiatur sub peccato mortali, peccat mortaliter: ver. gr. præcipit Prælatus inferiori aliquid non obligans ad mortale, si inferior non facit, hac causa, quia non vult obedire, aut ex contemptu, peccat mortaliter. Similiter dicendum est respectu cuiusque alterius superioris, etiam respectu Dei: qui enim consilium diuinum non faceret ex contemptu, vel quia non vult Deo obedire, etiam mortaliter peccaret. Ita habet Caiet. 2.2.*q.* 104.*art.*2. Sylu.*v.lex.* §.8. *& ver. contemptus* §.2. In hoc omnes conueniunt.

6 Quartum est, cùm aliquid † præcipitur sub pœna excommunicationis, aut alterius pœnæ, quæ homini in gratia existenti non potest conuenire: vt, sub pœna maledictionis à Deo, & indignationis Apostolorum, aut alicuius similis, obligat ad mortale; quamuis excommunicatio non imponatur ipso facto: siue enim ipso facto incurratur, siue non, excommunicatio non potest fulminari, nisi in materia peccati mortalis.

Limitat autem hoc Caiet. *ver. præceptum*, quòd cum excommunicatio non imponatur immediatè, sed, ita vt admoneatur priùs, qui est excommunicandus, tunc non facit mortale peccatum talis inobedientia, donec præcedat talis admonitio.

7 Quintum est: illa lex humana obligat † ad mortale; cùm licèt non constet præcipientis intentio, tamen vsus Ecclesiæ aut Doctores communiter solent interpretari de tali obligatione ad mortale; verbi gratia, est lex ieiunij in Quadragesima, non habetur expressum, an obliget ad mortale: at communis sensus Ecclesiæ ita interpretatur cum Doctorib. etiam ita declarantibus; ob id censendum est, obligare ad mortale. Similiter etiam dicendum est de præcepto communionis, tempore Paschæ & confessionis, iuxta *cap. omnis vtriusque, de pœnitent. & remiss.* non enim habetur expressum, an obliget ad mortale; tamen Ecclesiæ vsus ita declarat. In hoc dicto nullus etiam discordat.

8 Sextum est, † Agens iuxta intentionem c legis, licèt agat contra verba ipsius, aliquando non peccat, aliquando sic.

Hoc est dictum etiam commune, & habetur à S. Thom. 1. 2 *q.* 96. *art.* 6. verb. grat. Est lex; quòd portæ ciuitatis noctu sint clausæ, nec aperiri possint, tamen si accidat vt hostes insequan

quatur ciues, per quos ciuitas seruatur, essetq; ciuitati damnosum, si non aperirentur, tunc aperire non est peccatum: nam est ob bonum commune, quod lex illa intendebat; &, si in tali casu adesset legis lator, vtique ita iudicaret. Aduertit tamen S. Thom. non licere agere semper secundùm intentionem legis, contra ipsius verbalem sensum, nisi cùm causa vrgens est, & cùm Princeps seu Superior, cuius est legem interpretari, non adest, nec facilè conueniri potest: si enim posset, non liceret tunc cuilibet sic contra legem agere. Hæc sunt, in quibus non est discordia inter Doctores circa obedientiam legum seu præceptorum.

ADDITIONES.

a *Primum.*] Nauar. num. 48. Azor. c. 6. q. 1. docens certum esse, posse ab Ecclesia leges condi ad p. m. obligantes: Carb. lib. 7. d. 1.

Legem ciuilem ad culpam obligare posse (nisi præcipiat quod est diuini iuris) negat Vasq. in q. illustribus, Gerson de vita spir. le. 4. Almay. q. 1. de po. Ecclesiæ, sed Theologi, & Iuris vtriusque consulti contrariam sententiam amplexi sunt: vide D. Thom. q. 96. art. 4. Alb. 2. d. 44. Bona. Castro lib. 1. de l. p. Driedo lib 3. de liber. Eccl. Sot. l. 1. q. 6. art. 4. Azor. q 3. Carb. l. c. & Val. p. 6. q. 5. d. 7. col. 14.

b *Secundum.*] Vide Nauar. loco citato.

Arduum est, certam statuere regulam; vt scias quando humana lex ad lethalem obliget culpam, tria tamen consideranda; Materia, Verba, Pœna. Si materia sit grauis, si verba magnam vim habeant (qualia sunt, Præcipio, Iubeo, Impero, Prohibeo, Inhibeo, Interdico, Veto.) Si pœna magna, vt excommunicationis, depositionis, degradationis, maledictionis æternæ, lex ad m. p. obligabit: vide Azor. q. 5. De verbis, vide Nau. num. 50. Sylu. v. præceptum, num. 2.

Legem humanam cum periculo vitæ obligare asserit Adr. 4. de claui. q. 3. Ca. 1. 2. q. 96. art. 4. Inno. Abbas & alij recensiti ab Azor. l. c. q. 6. contra sentiunt Car. d. 6. l. c. Val. t. 2. q. 5. p. 6. d. 7. Sylu. verb. metus. q. 7. Fum. Excommunicatio, num. 59. (excipe nisi quis in Ecclesiæ contemptum ad eius leges frangendas compelleret, tunc enim moriendum potius esset) Azor. l. 1. c. 11. q. 1. citans pro hac sententia D. Th. Quod lib. 11. art. 9. ad 3. in supple. q. 23. art. 3. ad 1. potest tamen obligare, si velit.

c *Agens iuxta intentionem.*] Vide Caiet. Med. 1. 2. q. 96. art. 6. Sotum libro primo, quæst. 6. art. 8.

De diuersitate opinionum quas habent Doctores circa legum obedientiam.

CAPVT XX.

SVMMARIA.

1 *Leges humanæ sunt vel purè præceptiuæ, vel etiam pœnales,*
2 *Leges Ecclesiasticæ an, & quando obligent ad peccatum mortale, & etiam ciuiles, num. 3.*
4 *Pœnales leges, tam ciuiles, quàm Ecclesiasticæ, an ad culpam obligent.*
5 *Pœna non est soluenda ante condemnationem.*
6 *Consecrans scienter in fermentato peccat mortaliter.*

TRia sunt, in quibus Doctores discordant circa obedientiam legum humanarum. In cuius gratiam notanda est distinctio.

1 Leges † humanæ se habent in duplici differentia.

Quædam sunt purè præceptiuæ, quæ aliquid faciendum iubent, vel faciendum prohibent.

Quædam sunt pœnales, quibus pœna infligenda transgressoribus statuitur. Sunt ergo leges Ecclesiasticæ & ciuiles etiam purè præceptiuæ, & vtræque pœnales: & in his tribus est difficultas.

2 Circa † leges Ecclesiasticas, Nauar. [a] *cap.23. summæ, num.4. & sequentibus*, dicit, quòd generaliter, quoties in lege Ecclesiastica ponitur verbum exprimens præceptum, aut prohibitionem, aut necessitatem, obligat ad mortale, vt, cùm dicitur, præcipimus, inhibemus, oportet, debet, & similia. Ratio huius Doctoris est, quia hoc est declaratum iam à Papa, & cùm legislator explicat intentionem suam, vt diximus, tenendum est, legem obligare secundùm intentionem talem. Quod autem Papa declarauerit, hoc probat ex *Clem. exiui. de verb. signific.* vbi Clemens III. fratribus S. Francisci petentibus, an omnia, quæ in eorum regula erant, ad mortale obligarent, puta, quæ sunt per verbum præceptiuum data, alia verò non. Dicit secundò Nauar. quòd, cùm non habetur verbum tale, sed dicitur, declaramus, ordinamus, vel est loquutio per modum imperatiuum, idest, fiat hoc vel illud, tunc non obligat ad mortale, quia non est declarata intentio legislatoris. Probat ex S. Thom. 2.2. q. 186. art. 9 qui ita dicere videtur.

Contra

Contra primum dictum tenet Caiet. *verb. preceptum*, vbi dicit, quòd quamuis lex verba talia contineat, adhuc non obligat ad mortale, nisi sit materia alicuius momenti. Si enim Decalogi præcepa ex leuitate materiæ obligant ad solùm veniale, multo magis præcepta humana. Et ego ita credo: nec argumentum Nauar. valet. nam Pontifex ille supponebat materiæ grauitatem. Erant enim diuina consilia, quæ monachis tantæ religionis sunt res magni momenti. Alterum etiam dictum Nauar. eodem modo est intelligendum: cùm enim res, quæ declarantur, grauis est, obligat ad mortale, nec refert illo modo loqui: nam semper in similibus loquutionibus includitur verbum præceptiuum. Nec S. Thom. ita vniuersaliter loquitur, vt dicit Nauarrus.

Circa † leges humanas ciuiles est secunda difficultas [b]. Idem Nauar. tenet, quòd nulla illarum obligat ad mortale, quamuis sit verbum præceptiuum, nisi res, quæ præcipitur, sit alio iure diuino vel naturali præcepta: tunc enim obligat, sed ratione iuris præcedentis, vt lex quæ prohibet adulteria, obligat ad mortale, sed ratione iuris naturalis, aliàs non. Ratio eius est, quia non constat, neque est expressa intentio legislatoris volentis obligare ad mortale. Contrarium tenet Soto [c] *lib. 1. de iustitia. q. 6. art. 4.* vbi probat leges humanas obligare ad mortale: nec requirit illam explicationem intentionis: immò dum non constat intentio, quòd noluit legislator obligare ad mortale, tenendum est obligare, intellige cùm res est grauis; cùm enim leuis est, vt, quòd ciues non induantur serico, vel non habeant tales vel tales vestes, non esset peccatum mortale, aliter facere. Ita ego credo: nam eo ipso, quòd aliquid graue præcipiant, includitur intentio obligandi ad mortale in legibus, nisi contrarium exprimatur: immò legislator forsan non meminit, nec aduertit quicquam de intentione mortalis vel venialis, sed solũ vult obligare. Quanta autem sit obligatio, relinquitur grauitati materiæ quæ præcipitur. 3

Circa leges † pœnales tam ciuiles quàm Ecclesiasticas, est tertia inter Doctores difficultas. Aliqui enim volunt eas ad nullam obligare culpam [d], nisi res ipsa alias ex se esset mala, absque tali lege, ita habet præfatus Nauar. & Castro *lib. 1. de lege pœnali cap. 9.* & videtur idem tenere Caiet. *verb. præceptum.* Tamen contrarium tenet Soto [e] *lib. 1. de iust. q. 6. art. 5.* Syluest. *verb. inobedientia. §. vlt.* vbi reprehendit distinctionem Henrici *quodlibet. 3. quæst. 22. & ver. præceptum. §. 3.* Idem enim tenet Armill. *ver. præceptum. §. 6.* Dicunt isti, quòd obligant tales leges ad culpam, & statuunt regulam. 4

Quando in lege humana ponitur grauis & notabilis pœ na, vt pœna capitis, aut amissio omnium bonorum, aut pe petui exilij, obligat ad mortale, quando vero pœna non tam grauis, non obligat nisi ad veniale: quod intellige, su posita grauitate materiæ, quæ in lege iusta est coniun cum grauitate pœnæ. Ego ita puto dicendum cum istis: enim communis sententia; & in rebus dubiis non debet ho mo exponere se periculo peccandi, agendo contra tales leg videntur enim istæ exprimere maiorem intentionem ob gandi ipsorum legislatorum. cum non solum præcipiant,
5 rum pœnas infligant transgressori. Pœnam † autem nul tenetur soluere ante condemnationem [f], quamuis aliqui putent contrarium, sed opposita sententia communissim vera est. Vnum autem est argumentum contra istos forte: *cap. fin. de celebratione Miss.* præcipitur, ne latinus in Occid tali Ecclesia consecret in fermentato pane, alias priua officio & beneficio. Illa lex est pœnalis, & secundum hos obligat ad mortale: & nullus profecto auderet dicere non se mortale peccatum, scienter † consecrare in fermenta
6 Lex ergo pœnalis obligat. Hæc sunt, in quibus non est ta Doctorum concordia circa obedientiam legibus exhib dam. Tutior pars tamen tenenda est: nam si leges huma & pœnales præsertim, non obligant ad culpam, multa fi mala contra bonum commune, nec id definire Doctoris, principis, aut alicuius concilij est. Simus ergo in comm sententia.

ADDITIONES.

a *Nauar.*] Vide Azor. q. 5. Carbon. d. 4. & 5. Val. p. 6. l. c. gulas ad cognoscendum, quando lex ad m. p. obliget, tr Carb. d. 4.

b *Secunda difficultas.* [Vide citatos initio superioris ca Legem ciuilem.

c *Cont. tenet Soto.*] Ita etiam Carbo. d. 5. & singularis est satis munita Nau. sententia.

d *Ad nullam obligare culpam.*] Ita Imola in c. cum co dat, de iureiur. Gomes. lib. 6. c. 2. de const. Val. col. 15. l. c aliunde constet legislatorem ab m. p. obligare velle.

e *Tenet Soto.*] & D. Tho. q. 95. art. 4. Carb. lib. 8. d. 3. p 5. si tamen Legislator explicaret se nolle ad culpam, obl ret pœnalis lex, Azor. c. 6. q. 5. l. c.

Quidam distinguunt. *Lex humana vel est purè pœnali mista,* si pura, ad culpam non obligat, si mista obligat. est, si nihil præcipiat aut vetet, pœnam verò statuat ali faci

facienti: mista autem, si iubeat, vel vetet, pœnamque irroget non obtemperanti. Placet hæc distinctio Carbo. d.4.l.c. contra Syl. allegatque Theologos, & Canonistas, nec non Modestinum dicentem, legis esse imperare, vetare, punire, permittere: concluditque hac 4. disput. mistam obligare in conscientia; disp. verò 5. & pure pœnalem, idemque Azor. l.c. nam de his solùm controuersia est, & de mista, quando legislator nulla ratione tacitè, vel expresse suam mentem exprimit, quod si faceret, nulla esset dubitatio.

f *Ante condemnationem.*] Sot. lib. 1. q. art. 6. Nau. c. 23. n. 66. Val. r. 2. d. 7. q. 5. p. 6. col. 26. Cou. 4. Dec. p. 2. c. 6. §. 8. Conr. de cont. q. 7. conc. 3. Azor. c. 7. q. 1. & est communis Carb. d. 7. l. c. Vide etiam Mol. de iust.

g *Quamuis aliqui.*] Vide Castro lib. 2. de l. p. citatum ab Azor. & à Carbo. l. c.

Quando lex ferendam sententiam continet, pœnam ante sententiam non esse soluendam, vna est omnium sententia, Carbo. Mol. l. c. Quæstio est, an sit soluenda, quando ipso facto vel ipso iure apposita est pœna amissionis bonorum commisso statim flagitio; vt contra hæreticos affirmat Castro l. c. c. 10. & 2. cap. 6. de iusta hæret. punit. Anton. Gom. 3. tom. var. resol. c. 2. n. 5. Tiraq. in l. si vnquam, C. de reuoc. don. n. 191. Negant Sot. Couar. Na. Syl. Azor. q. 3. Simanca tit. 9. de Cath. instit. Mol. l. c. & est communis. Quidam primam sententiam sequuntur, quando crimen facti euidentia notorium est, secundam quando non est notorium, sed placet sententia omnino negans. Vide Azor. l. c.

Si lex addat, Ad pœnam subeundam nulla sententia opus sit, sequitur sententia quæ declaret crimen concessum fuisse, Archid. in cap. pro humani. de hom. lib. 6. quem sententia communi sequuti sunt Ioan. And. Gem. Anchar. & Sylu. v. assassinus.

Si lex dicat soluendam esse pœnam in conscientia ante criminis declarationem soluenda est, ita Azor. q. 6. cum Syl. contra Couar. l. c. n. 10.

De obedientia clericorum ad Episcopum; & filiorum aduersus parentes.

CAPVT XXI.

SVMMARIA.

Episcopis in quibus teneantur obedire Clerici & laici, n. 1.

3 *Clerici quando dicantur subditi sæcularibus potestatibus.*
4 *Statuta sæcularium Principum an obligent clericos.*
5 *Obedire in quibus filius debeat parentibus.*
6 *Contemnens filius parentum consilia vel præcepta, an mortaliter peccet.*

ERga obedientiam clericorum ad Episcopos aliquot sunt dicta notanda.

Primum est, clerici in his, quæ ad statum proprium clericalem pertinent, tenentur suis † Episcopis obedire, & absque
1 rationabili causa nolentes obedire in re graui præceptis Episcoporum, mortaliter peccant, vt tenet Syl. *verb. obedientia*, §. 7. & Ang. *verb. eodem. num. 9.* Si ergo Episcopus præcipit clerico, vt tali vestitu vtatur propter modestiam, vel taliter se gerat erga cultum diuinum, tenentur obedire.

2 Secundum est, † laici etiam tenentur obedire Episcopis, in his, quæ ad salutem ipsorum spiritualem pertinent. Ita habent Inn. & Pan. *c. veniens, extr. de sent. excom.* In his ergo, quæ ad sacrorum susceptionem, & præceptorum Ecclesiasticorum, & diuinorum impletionem spectant, debent laici obedire superioribus Ecclesiasticis.

3 Tertium est, † clerici [a] non sunt subditi sæcularibus potestatibus, nisi sit ex Pontificis aliqua concessione, ita habetur *c. Ecclesia, de constitutio.* vnde non tenetur obedire ipsorum præceptis, nisi in his, quæ faciunt clerici vt sæculares seu laici: vnde si in negotiis & contractibus sæcularibus se ingerat
4 clericus, stare debet † statutis sæcularium Principum.

Circa obedientiam filiorum ad patres [b], id vnum notan-
5 dum est, teneri † obedire parentibus dum sub eorum sunt potestate, in his, quæ ad res domesticas & bonos mores pertinét, & in re graui nolle acquiescere parentum præcepto, mortale est, vt tenet Syl. *verb. obedientia*, §. 1. & Angelus *eod. verb. n. 1.* Quando ergo mater præcipit filiæ, ne inhoneste viuat, obedire tenetur; & quando præcipit pater filio, vt literis vacet, vt abstineat à mala aliqua conuersatione, v[t d]omus curam habeat, obedire tenetur. Attende autem, quod † spernere parentum consilia vel præcepta, etiam obligantia ad veniale; aut nolle facere hoc motiuo vt non obediant, (dico autem spernere positiue, seu de industria, quia filij paruipendunt parentum obligationem) mortale est, vt superius diximus c. 19. Ista sufficiant modo in particulari attigisse de inobedientia.

ADDITIONES.

a *Clerici.*] Vide Fum. v. obedientia, n. 8.

b *Filiorum ad patres.*] Vide Lopez p.1.c.54.Nau.c.14.n.12. Fum.n.11.l.c.

De præsumptione.

CAPVT XXII.

SVMMARIA.

1 *Præsumptio quid, & quando mortale peccatum sit, n.2.*
3 *Ignarus medicinæ, legum, & Theologiæ, quando dicatur præsumptuosus.*
4 *Vsurpatio dignitatis aut officij sæcularis, vel Ecclesiastici quale sit peccatum.*
5 *Periculo peccandi mortaliter, se exponens peccat mortaliter.*
6 *Præsumptio contra spem, quid & quale peccatum sit.*

ALtera filia superbiæ, secunda post vanam gloriam, præsumptio est. Hæc autem potest sic describi: † *Est appetitus se exhibendi supra propriam potestatem.* Cum enim homo vult dicere vel facere supra id, quod vere potest, ac si talia exhibendi haberet potestatem, dicitur præsumptuosus. Est † autem præsumptio in quibusdam casibus mortale peccatum. 1 2

Primò, cùm præsumptio coniuncta est cum notabili damno proximi, vel saltem periculo talis damni: vt, qui, cum † ignarus sit medicinæ, aut parum sciat, vult exercere medendi artem; &, qui ignarus est legum, patrocinandi munus assumit, &, qui nescit Theologicas veritates, vult concionari populo de rebus multum arduis. 3

Secundò, quando est † propria auctoritate vsurpatio alicuius dignitatis aut officij sæcularis vel Ecclesiastici, vt, qui audit confessiones, cum non habet facultatem, aut iudicat, cùm non habeat potestatem. 4

Tertiò, cum exponit se † periculo mortaliter peccandi: vt qui cognoscens se sæpe labi in mortale, cum alloquitur feminas solus, adhuc eas vult, & desiderat iterum atque iterum, confidens suis viribus, alloqui. Immò, etsi confidat diuinæ gratiæ, cum homo aliàs de se habeat prædictam experientiam velle se cum feminis miscere, est mortale peccatum, hoc enim esset tentare Deum: secus, cum homo non haberet talem notitiam periculi, cui se exposuit. In his casibus mortale est præsumptio, in aliis frequenter est veniale. 5

Est etiam alia † præsumptio, quæ est contra spem, vnam 6

ex virtutibus Theologicis, de qua S. Th. 2.2.q.21. hæc autem est, cum homo plus fidit diuinæ misericordiæ, quam debeat; tunc autem fidit plus, quam debet, quando contra diuinam legem aliquid à Deo sperat; vt, qui putaret, seu vellet sola diuina misericordia saluari, nullo suo existenti opere & merito: & hæc, cum actus perfectus existit, est mortale peccatum.

ADDITIO.

Vide Nau. c. 23. n. 14. Vig. c. 11. §. 2. v. 1. Val. to... q. 3. d. 2. & d. 8. q. 3. p. 2. vbi de præsumptione magnanimitatis per excessum opposita cum D. Th. 2.2. q. 130. Syl. v. Præsumpt. D. Th. Caiet. Bannes 2.2. q. 21. D. Ant. p. 2. tit. 3. c. 6.

De ambitione.

CAPVT XXIII.

SVMMARIA.

1 *Ambitio quid sit.*
2 *Honoris appetitus quando sit cum peccato mortali.*
3 *Appetitur male id, quod absque peccato retineri non potest.*

1 TErtia filia superbiæ est ambitio. Hæc autem † *est appetitus inordinatus honorum & dignitatum.* Ex genere suo non est mortale, sed veniale. In aliquibus casibus est mortale.

2 Primò, cum appetitur † honor de aliquo mortali peccato: vt enim laudem de mortali peccato velle, est mortale, ita & velle honorem & dignitatem pro mortali, mortale peccatum est.

Secundò, cum appetitur honor vel dignitas modo illicito, qui est mortale peccatum, vt velle dignitatem per simoniam, vsuram, homicidium, vel per dolum & fraudem.

Tertiò, cum ponitur vltimus finis in ipso honore & dignitate, puta, cum homo paratus est mortaliter peccare, vt dignitatem consequamur. Hoc modo peccat, qui, cum sit indignus Episcopus, vel beneficio aliquo curato, ipsum deliberate
3 appetit. Male enim † appetitur id, quod absque peccato retineri non potest.

Quartò, cum propter finem aliquem, qui sit mortale peccatum, appetitur honor vel dignitas, vt cum appetitur propter vindictam, vel ad alium malum vsum mortalem. His modis ambitio mortale peccatum est, in reliquis vero veniale est.

ADDITIO.

Vide Vig. vers. 3. l.c. D. Thom. Caiet. q. 131. Nauar. n. 15. Val. d. 8. l. c. D. Ant. c. 5. l. c.

De auaritia, quid sit.

CAPVT XXIV.

SVMMARIA.

1 *Auaritiæ descriptio.*

2 *Auaritia in quibus consistat, & etiam prodigalitas, n. 3.*

4 *Liberalitas quid sit.*

5 *Auaritia & prodigalitas quomodo sint contrariæ iustitiæ & liberalitati.*

SEcundum capitale vitium est auaritia, de qua tractat S. Thom. 2. 2. *quæst.* 118. Hæc autem sic potest describi: † 1
Est amor immoderatus habendi. In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *amor.* Est enim auaritia appetitus & affectus quidam, pertinetque ad voluntatem.

Secunda pars est, *habendi.* Per hoc vocabulum intelligimus res vtiles, puta, pecunias, & alia, quæ pecunia æstimantur, ad proprios vsus, qualia sunt pecora, vineæ, domus, & alia huiusmodi, quæ diuitiæ vocantur. Amor enim horum est auaritia, si accedat tertia pars definitionis, nempe, quod sit *immoderatus,* puta, sine modo & regula, seu mensura rationis.

Aduerte autem, quod † auaritia consistit in his tribus ca 2
sibus & actibus, aut in retinendo pecunias & res alias vtiles præter modum, puta, non dando, quando, quomodo, & quibus oportet; aut in acquirendo huiusmodi, & congregando etiam præter modum; aut tertio in immoderato affectu erga res huiusmodi. Aduerte rursus, quod auaritia non solum consistit in praua voluntate erga alterum, puta, non dando alteri, aut accipiendo ab altero, quod non debet, sed erga seipsum potest homo esse auarus, cum sumptus necessarios sibi negat ex affectu pecuniæ. Habemus ergo ex his quid sit auaritia.

Hæc autem habet vitium quoddam sibi contrarium & extremum, puta, † Prodigalitatem. Hæc enim consistit in dan- 3
do plus, quàm potest, aut in minus, quàm oportet, propria confer

conseruando, non solum erga alios, sed erga seipsum: victus enim superfluus ad prodigalitatem spectat.

4 In medio autem consistit † liberalitas, quæ moderatus amor est diuitiarum: dat enim & retinet, quando & quomodo oportet.

5 Vnum tamen hîc aduertendum est, quod † auaritia opponitur & contraria est duplici virtuti, puta iustitiæ & liberalitati: tunc enim est contra iustitiam, cum versatur circa alienum, puta, cum non datur, quod debetur ex amore ipsius pecuniæ, vt cum accipitur, quod alienum est, per furtum, rapinam, vsuram vel alia iniusta via. Cùm verò versatur circa propria, puta, circa immoderatum affectum in rebus propriis, tunc est contra liberalitatem.

Similiter etiam prodigalitas opponitur iustitiæ & liberalitati iustitiæ, cùm prodigus est aliquis ex alieno; vt, quamuis multa debeat, inutiliter tamen consumit pecunias, & fit impotens ad soluendum. Liberalitati, cum ex propriis tantum immoderatè consumit. Patet ergo quod auaritia, quid prodigalitas sit, & quibus contrariæ sint virtutibus.

ADDITIO.

Vide Summistas v. Auaritia, Nau.c.23.n.69. Vig.c.5.§.14. v.1. Azor.lib.4.c.15. Cor.num.34. D.Ant.tit.1.p.2. D. Thom. Caiet. 2.2.q 118.

Quale peccatum sint Auaritia & prodigalitas.

CAPVT XXV.

SVMMARIA.

1 *Iustitiæ vel liberalitati quando auaritia est contraria, an sit peccatum mortale, quemadmodum etiam prodigalitas, num. 2. seq.*

3 *Tutores, curatores, & dispensatores, consumendo rem sibi traditam, peccant mortaliter.*

4 *Debita ad soluenda prodigus faciens se impotentem, mortaliter peccat, sicut is non prouidens familiæ.*

AD cognoscendum quale peccatum sit auaritia, oportet
1 considerare & distinguere, quando contra † iustitiam [a],
2 & quando contra † liberalitatem est. Cùm enim est contra iustitiam, ex genere suo est mortale peccatum, & de facto est mortale, nisi ob leuitatem materiæ, vel ob defectum deliberationis

rationis fiat veniale : vnde qui ex auaritia & pecuniæ affectu, retinet alienum, nolens restituere, aut accipit alienum via aliqua iniusta, mortaliter peccat.

Quando verò est contra liberalitatem, tunc ex se veniale peccatum est, quamuis fiat mortale, cum opponitur præcepto charitatis : v. g. retinere multum pecunias proprias, nolendo dare, & succurrere alteri, & habendo immoderatum appetitum earum, veniale est : si tamen homo ex tali affectu non succurrat indigenti posito in extrema aut graui necessitate, cum obligatur præcepto charitatis, mortaliter peccat. Similiter cum est paratus negligere, seu transgredi diuinum præceptum potius, quam separare affectum à pecunia, peccat etiam mortaliter : vt, qui paratus est, si possit, furari, aut ad vsuram dare, aut negare indigenti extremè, aut quid simile.

Idem etiam dicendum est de † prodigalitate [b] : cum enim 3
est contra iustitiam, tunc ex genere suo est mortale peccatum, & verè est mortale peccatum, nisi excusetur vna illarum duarum causarum, quas diximus in auaritia. Vnde mortaliter peccat prodigus consumens pecunias alienas, vt † tutores 4
& curatores faciunt res pupillorum consumentes, & dispensatores, rem sibi traditam prodigentes peccant mortaliter, prodigus etiam peccat mortaliter, cum se impotentem facit ad soluenda † debita sua, & cum relinquit prouidere fami- 5
liæ, seu vxori & liberis : at verò, cum est contra liberalitatem, ex genere suo est veniale; vt, qui ita de propriis est prodigus, quod nullum iniustitiam committit in alterum : tamen hoc modo fit etiam peccatum mortale, cum transgreditur aliquod præceptum charitatis : vt, qui notabile scandalum ingerit aliis sua prodigalitate, maximè si est persona Ecclesiastica, & qui dum viuit prodigè, indigenti in graui aut extrema necessitate non succurit; & qui paratus est mortaliter peccare potius, quam à tali prodigalitate, quam peruersè liberalitatem vocat, desistere.

ADDITIONES.

Vide D. Thom. art. 1. l. c.

a *Contra iustitiam.*] Vide D. Th. art. 3. Azor. l. c.

b *Prodigalitate.*] Vide Nau. num. 70. Viguer. v. 2.

De filiabus auaritiæ.

CAPVT XXVI.

SVM

SVMMARIA.

1 *Obduratio, inquietatio, fraus, fallacia, periurium, violentia, & perditio, an & quando sint filiæ auaritiæ.*
2 *Misericordiæ contraria an sit obduratio.*

MVltæ sunt filiæ auaritiæ, quæ ad finem ipsius ordinantur, seu ab ipsa procedunt, quas S. Th. 2.2. q. 118. *art.* 8.
1 refert ex Greg. Hæ autem sunt num. 7. † obduratio, inquietude, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Quarum pri-
2 ma est obduratio, contra † misericordiam, quæ consistit in retinendo: ex eo enim, quod auarus vult inordinatè retinere pecuniam, fit obdurati cordis, & animi immisericordis ad subueniendum necessitatibus proximorum.

Ex eo etiam, quod immoderatum habeat affectum, consequitur inquietudo, vt semper solicitus sit mente, & variis curis & anxietatibus distrahatur. Ex eo etiam, quod vult acquirere immoderatè, sequitur, vt sæpè vtatur fallacia in verbis, & fraude in factis, & periurio, falsum confirmando; & violentia, furando, rapiendo alienū, & aliquando prodendo personas, vt Iudas, qui ex auaritia Christum Dominum prodidit. Inter has filias, oportet primo examinemus obdurationem cordis ad miserendum aliorum. Et quia ad hanc pertinet præcipuè non facere eleemosynam, nec subuenire indigenti, oportet tractemus istam materiam de eleemosyna & miseriordia, per quam cognoscetur, quale & quantum peccatum sit illa cordis obduratio.

ADDITIO.

Vide etiam Azor. quæs. 3. Nau. num. 72. Coron. loco citato.

De Eleemosyna, & quid sit.

CAPVT XXVII.

SVMMARIA.

1 *Misericordia quid sit, & quomodo ex charitate nascatur, num. 2.*
3 *Prudentes, senes, feminæ, miseri homines, & formidolosi, cur dicantur misericordes.*
4 *Eleemosynæ descriptio.*
5 *Eleemosyna quid significet.*

Eleemo

ELeemosyna non potest benè percipi, quid sit, nisi prius, misericordia quid sit, cognoscatur. Est igitur † misericordia, *displicentia mali aliena, ad ipsi subueniendum inclinans.* 1
In qua descriptione duæ sunt partes principales.

Vna est, *Displicentia mali alieni.* Per misericordiam displicet homini miseria proximi, nolletque in malis eum esse.

Altera pars est, *inclinans ad subueniendum.* Per misericordiam enim, homini non solùm displicet malum & miseria aliena, sed inclinatur ad volendum ei subuenire, & malum ipsius subleuare, vt potest. Tractat S. Thomas de hac virtute, 2. 2. *quæst.* 30.

Nascitur † autem ex charitate, hoc modo, nam per charitatem homo vnitur cum suo proximo, at malum illius, vt 2
proprium, etiam sibi reputat, ac ex hac parte displicet. Nascitur etiam ex charitate, quia, cum quis diligit seipsum, cumque malum, quod est alteri, sibi posse accidere considerat, si ipsum detestatur, sibique displicet: vnde Arist. 2. *Rhetor.* dicebat, † prudentes & senes esse misericordes, prudentes quidem 3
quia considerant malum alterius etiam sibi accedere posse: senes verò, quia timent multum sibi malum.

Et ob hanc causam etiam feminæ, & miseri homines, ac formidolosi naturali quadam misericordia mouentur facile.

Hoc supposito, potest sic describi: † *Eleemosyna est opus,* 4
quo indigentiæ alterius subuenitur, ex misericordia procedens. Velle enim subuenire est actus misericordiæ, & illud opus, quo talis subuentio fit, dicitur Eleemosyna. Quod verbum † Græcè idem valet, ac apud Latinos misericordia, solet 5
enim nomen ipsum virtutis ipsi effectui attribui. Vide sanctum Thom. 2. 2. *quæst.* 32.

ADDITIONES.

De hac re Caietan. tom. 2. opusc. tit. 5. D. Thom. 2. 2. q. 32. [...]annes, Arragon. ibid. Med. tit. 1. de pœnit, Couar. lib. 3. cap. 4. [...]r. resp. Bellar. l. 2. de bonis oper. Theol. Pel. Soc. Ies. de tribus [...]per. satisfact. Nau. c. 24. Ang. in 4. in add. Val. d. 5. q. 9. art. 3. [...]nocent. 3. lib. de eleemosyna. Sch. in 4. d. 15. 16. canonistæ [...]43. & 86. fusissimè, & diligentissimè. Abul. in cap. 6. Mat. à [...]12. vsque ad 80.

Eleemosyna (ait Val. p. 1. ex D. Th. art. 1.) est opus quo ali[...]id ex compassione propter Deum indigenti datur, expli[...]t hæc descriptio eleemosynam, quæ non solum est actus [...]isericordiæ, sed etiam ex charitate in Deum emanans æter-

næ

næ vitæ meritorius. Toletus explicat materialem eleemosynam, moralem scil. actum virtutis misericordiæ à charitate in Deum non emanantem: qui ad meritum æternæ mercedis non sufficit: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 1. Cor. 3. Formalis eleemosyna coniuncta est cum charitate, D. Thom. q. 32. art. 1. ad 1. Theologi enim virtutem illam arbitrantur, quæ ad vltimum finem adipiscendum charitatis auxilio prodest. Vide Val. & Bellar. c. 1. l. c.

Qui possint facere Eleemosynam, & quomodo religiosi.

CAPVT XXVIII.

SVMMARIA.

1 *Subditus & inferior, veluti Religiosi, vxores, filij familias, famuli, & serui, an, & quando possint facere eleemosynam de ea re, secundum quam est subditus alteri.*

2 *Religiosi quibus in casibus eleemosynam facere possint, & num. 5.*

1 NOn omnes possunt facere eleemosynas, vt habet S. Th. 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 8. Nullus enim † subditus & inferior potest facere eleemosynam de ea re secundum quam subditus est alteri: potest quidem, si quid habet proprium erogare in eleemosynam, tamen de re superioris non potest: vnde religiosi, vxores viuentibus viris, filij familias, famuli, serui non possunt facere eleemosynas, nisi in quatuor his casibus.

Primus, cum est extrema necessitas indigentis: quando enim aliquis laborat extrema necessitate, potest inferior eleemosynam facere de re superioris, etiam ipso nolente, vt habet *gloss.* 12. *quæst.* 1. *can. non dicatur*, quam sequitur communis Doctorum opinio.

Secundus, cum est grauis etiam necessitas indigentis alicuius, tamen tunc, si potest haberi facultas, à superiore est habenda, vt habet Panorm. *c. si quis, de furtis.*

Tertiò, cum ipse superior dat commissionem & facultatem inferiori, vt possit erogare eleemosynam.

Quartò, cùm inferior cognoscit de suo superiore, ipsum lætari, & sibi esse gratum, quod tales erogantur eleemosynæ. His casibus potest quilibet subditus facere eleemosynam de re superioris. At in particulari opus est ista discutere.

Religiosi † enim, vltra prædictos communes casus, possunt in duobus eleemosynam facere. 1

Alter est, cum peregrinantur, vel iter faciunt: tunc enim de datis in propriam sustentationem, vel à Prælato, vel ab aliis facientibus eleemosynam, possunt etiam erogare indigentibus, vt habet Armil. *ver. Eleemosyna*, §. 5.

Alter est, cum cognoscunt superiorem suum gaudere de tali eleemosyna, &, si ipse adesset, vtique facturum, vel facultatem daturum. Ita habet Sylu. *verb. Eleemosyna*, §. 5. At in aliis casibus non licet eis. Idem dicendum, quando sunt extra conuentum suum, in studiis, vel vniuersitatibus commorantes: tunc enim possunt facere eleemosynam, ac si peregrinantes essent, vt habet Armil.

ADDITIONES.

Vide Val. p. 9. Caiet. Bannes in art. 8. Med. q. 4. Bellarmin. cap. 12.

1 *Religiosi.*] Vide Bannes l. c. Richard. 4. d. 16. d. 2. quæst. 6. Sylu. eleemosyna, quæst. 5.

Quomodo maritatæ possint facere Eleemosynam.

CAPVT XXIX.

SVMMARIA.

1 *Vxoribus quibus in casibus liceat Eleemosynam facere, cum num. seq.*
2 *Vxori relicta est administratio, cum maritus est amens.*
3 *Lucrum à muliere factum proprio labore, an sit marito commune.*
4 *Lucri turpis mulier est domina.*

PRæter illos generales casus, in quibus licet cuilibet inferiori facere eleemosynam, sunt etiam aliqui, in quibus licet † vxoribus. 1

Primus est, cum sciunt gaudere & lætari ipsarum coniuges cum ipsæ faciunt eleemosynam, licèt nunquam facultatem expressam fecerint.

Secundus, cum maritus est amens: tunc enim rei administratio relicta est † vxori. 2

Tertius cum profectus est in longinquam regionem.

Quartus, cum ipse reliquit rei administrationé ipsi vxori.

Quintus, cum determinat certam summam pecuniæ quot-

annis ipsi vxori, pro ipsius expensis. Ipsa autem astringit se, nec expendit multum, vt aliquid residuum sit, ex hoc potest tunc facere eleemosynam.

Sextus, cum ipse maritus est multum auarus, nec vult facere eleemosynam, etiam cum debet, tunc vxor potest facere exemplo Abigail 1. *Reg.* 25. quæ donauit Dauid, viro suo nesciente.

Septimus, cum ipsa, vltra dotem, aliquid habet proprium, vnde possit facere eleemosynam, sicut potest dispensare in aliis, vt ipsi libuerit.

Octauus, cum proprio labore lucratur aliquid: ex hoc potest facere eleemosynam, quamuis non in omni loco id
3 fiat, nam in Hispania, quæ mulier proprio labore † lucratur, sunt etiam communia marito.

Nonus, cum aliquis donat mulieri ipsi aliquid, tunc potest de illo erogare eleemosynam.

4 Decimus, potest etiam de pecuniis, quas malè † lucratur, putà per adulterium: harum enim domina est, & potest distribuere, vt ipsi placuerit, vt habet Soto *lib. 4. de iust. quæst. 7. art. 1.*

Rursus vndecimus, potest de re, etiam communi marito, facere eleemosynam modicam, propter quam maritus non fiet pauper, nec incidet in inopiam. Hæc omnia procedunt quando non est licentia matri, qui caput est vxoris, quantum ad rei familiaris administrationem: nam cum est talis licentia, tunc potest erogare absolutè eleemosynam.

ADDITIO.

Vxor si sit consuetudo, etiam prohibente viro, potest eleemosynam elargiri, dum non putet eum verè nolle. Nau. c. 7. num. 153. De eleemosyna vxorum, Viguer. cap. 12. §. 2. vide Mol. disp. 275. Ioan. Med. q. 4. Abul. q. 57. Sylu. eleemosyna, q. 5. Fum. num. 6. Val. l. c.

Quomodo filii familias & famuli possint eleemosynam facere.

CAPVT XXX.

SVMMARIA.

1 *Filij familias quibus in casibus possint facere eleemosynam, cum num. seq.*

2 *Bona castrensia seu quasi castrensia, quæ dicantur.*

3 *Serui, & famuli, Dispensatores, & villici quando possint eleemosynam facere de re Domini.*

Filij etiam familias † non possunt facere eleemosynas, nisi in quibusdam casibus, præter illos generales. 1

Primus, quando habent aliquot bona, quæ in bello consequuti sunt, quæ dicuntur † bona castrensia; vel alia sua industria parta, quæ dicuntur quasi castrensia. 2

Secundus, quando iter faciunt, pro quo peragendo certam summam à patre accipiunt: tunc possunt ex hac facere eleemosynam.

Tertius, cum manent extra domum, in studiis, & vniuersitatibus, vel aliis locis, ad negotia aliqua, accipiuntque summam pro sustentatione: tunc, se in expensis restringendo, possunt erogare residuum in eleemosynam.

Quartus, cum habent aliquod officium publicum, vt cum sunt Notarij, Aduocati, Medici: vel aliquam habent dignitatem Ecclesiasticam, aut beneficium, tunc ex redditibus, aut ex iis quæ lucrantur, possunt erogare eleemosynam.

Quintus, cum sunt aliquæ eleemosynæ tenues & modicæ.

Sextus, cum sciunt parentes suos gaudere, quod erogent tales pauperibus eleemosynas. In his casibus possunt filij familias facere eleemosynas.

Serui † autem & famuli de rebus dominorum non possunt facere eleemosynas, extra casus communes, nisi modicum quid sit & rarò: vnde isti dispensatores & villici dominorum non possunt de re domini, ipso nesciente, facere eleemosynam, nisi rarò, idque modicum. Ex his patet qui possint facere eleemosynam. 3

ADDITIO.

Vide D. Thom. Bannes art. 8. Sylu. l. c.

Quibus sit facienda Eleemosyna.

CAPVT XXXI.

SVMMARIA.

Pauperibus & indigentibus vt sit eroganda eleemosyna, quæ requirantur conditiones.

Labor nobilibus an sit indecens.

Eleemosyna est neganda iis qui in malum vsum conuertũt.

Vitam conseruare an teneatur, vt potest, damnatus perire cibo & fame.

5 *Belli tempore an, & quando quis teneatur eleemosynam facere hostibus.*

6 *Eleemosynæ distributor quando sibi retinere possit.*

ELeemosyna indigentibus est facienda: est enim actus misericordiæ, quæ non versatur, nisi circa mala & miserias proximorum. Non solùm autem bonis, sed etiam malis fidelibus & infidelibus est benefaciendum: nam misericordia nascitur ex charitate, quæ nullum excludit. Sunt tamen † ali-
1 quot conditiones requisitæ in indigente, vt ei sit eroganda eleemosyna.

Prima est, vt nequeat laborare & comparare sibi victum: cùm enim potest, sed otio vacat, non tenetur ei dare, nisi sit in extrema necessitate, quando iam non potest laborare: & nisi etiam ille non inuenit, qui ipsius labore velit vti: vt habet Sylu. *verb. eleemosyna*, §.3. Sed ista conditio intelligenda est, cum per laborem non acquirit homo detrimentum hono-
2 ris. Sunt enim † nobiles viri & fœminæ, quibus esset multum indecens aliis inseruire, & manibus laborare: his non est neganda eleemosyna, quamuis non laborent.

Secunda, quod talis indigens non accipiat ansam & occasionem peccandi, eo quod habeat talem eleemosynam. Sunt enim, qui securi de eleemosyna, dant operam rebus illicitis & malis: immo conuertunt ipsas eleemosynas in malum
3 vsum: his melius est negare † eleemosynam, vt corrigantur. Ita habetur ex August. (*epist. 48. ad Vincent.*) 5. *quæst. 5. can. non omnis, Vtilius*, inquit, *esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quam esurienti panis frangatur, si iniustitiæ seductus acquiescat.*

Tertia, cum indiget in pœnam, vt propter iustitiam iudicis; vt, qui damnati sunt siti & fame perire, his non tenentur facere eleemosynam, vt dicit S. Thom. 2. 2. *q.* 31. *art.* 2. tamen, qui voluerit, licet ei dare eleemosynam, vt dicit Soto *lib. 5. de iustitia. q.* 14. *art. vlt.* dummodo non sit minister iustitiæ, ministris enim opus est exequi sententiam, & iudicis damnationem. Dicit autem Soto, quod ille damnatus potest si vult, non acceptare cibum, & permittere se mori, & ita est, licet Caiet. 2. 2. *q.* 79. dicat, eum obligari sumere cibum talem, &
4 conseruare † vitam, vt potest.

5 Quarta, cùm talis indigentia est in † bello iusto: cùm enim ciuitas inimicorum est circumdata, & fame cogitur se tradere, tunc non est ei ministrandus cibus, nec liceret, sed esset graue peccatum, secus in bello iniusto, cùm iniustè est cir-
cum

cumdata, his est facienda eleemosyna. Tamen aduerte vnum,
quòd non solum aliis extra se homo potest facere eleemosy- 5
nam, sed si distributor est † eleemosynarum alterius, potest sibi 6
& suis facere de tali pecunia eleemosynam, si ita indiget, ac
illi, quibus talis est eroganda eleemosyna, vt habet Caiet. 2. 2.
q. 32. *art.* 9. & Sylu. *verb. eleemosyna*, § 3. & 4. S. Thom. *ibid. ad tertium*, & Tabien. *verb. eleemosyna*. § 13. Vt autem rectè dispenset, debet se considerare, ac si esset tertius, & quam faceret tertio indigenti eleemosynam, eandem sibi faciat.

ADDITIO.

Vide Med. q. 7. Bellar. c. 11.

Ex quo facienda sit Eleemosyna.

CAPVT XXXII.

SVMMARIA.

1. *Eleemosyna non debet fieri de alieno, veluti deposito, commodato, vel restitutioni obnoxio, num. 2.*
3. *Debitor ob eleemosynas non debet se impotentem facere ad soluendum.*
4. *Vsura, rapina, furto, aliove iniusto contractu acquisita in eleemosynam dari non debent.*
5. *Lucra turpia & mala item.*
6. *Vita cum dispendio non est eleemosyna eroganda.*

ELeemosyna † debet fieri ex propria substantia.
Vnde notandum est primò, quod non est facienda 1
eleemosyna de alieno quod est apud nos, vt de deposito, de
commodato: hæc enim dominis propriis est reseruanda, nisi
occurreret extrema necessitas, quando ei liceret ab altero sumere, ad erogandum eleemosynam.
Secundò, non est facienda † eleemosyna de re obnoxia re- 2
stitutioni; vt, qui multa habet † debita, quibus vix potest sa-
tisfacere ex sua pecunia, non debet erogare eleemosynam, & 3
se impotentem facere ad soluendum, nisi in casu præcedenti.
Tertiò a, non est etiam facienda eleemosyna de acquisitis
contra iustitiam, vt, per † vsuram, per rapinam, furtum, vel
per alium iniustum contractum: hæc enim sunt dominis re- 4
stituenda. Dixit autem *de acquisitis contra iustitiam*, nam alia malè acquiruntur, sed non contra iustitiam, vt, quæ acquiruntur pro opere aliquo quod peccatum est, tamen ipsa acceptio non est contra iustitiam, vt sunt, quæ mulier accipit

 pro

5 pro abusu corporis, quæ dicuntur turpia † lucra, de his enim potest fieri eleemosyna, vt habet S. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 7. Hoc etiam modo diximus, *lib. 5. instruct. cap. 21.* se habere, cùm aliquis accipit pecuniam, vt occidat hominem aliquem, quamuis aliqui velint debere dari pauperibus: sed nos illic diximus, non teneri, sed posse sibi retinere, quia dominus est talis pecuniæ. Potest tamen, si velit, facere eleemosynam, & consilium esse vtile id facere.

6 Rursus quartò, facienda est de non necessario † ad vitæ conseruationem: non enim cum dispendio suæ vitæ debet aliquis alteri erogare, hoc tamen melius explicabitur in sequentibus capitibus.

ADDITIONES.

Vide Med. q. 4. Val. p. 5. D. Thom. Bannes art. 6.

2 *Tertiò.*] Vide Med. q. 5. D. Thom. art. 7. Valent. l. c. Bellarm. cap. 9.

Quando sit obligatio faciendi eleemosynam.

CAPVT XXXIII.

SVMMARIA.

1 *Pecunia quot modis se habeat respectu possessoris.*
2 *Necessitas naturæ & personæ quæ.*
3 *Necessarium & superfluum quot modis quid consideretur.*
4 *Status proprij an sit ratio habenda.*
5 *Necessitas extrema, grauis, & communis quæ.*

NOn parua difficultas est, scire, quando homo sub peccato mortali obligetur facere eleemosynam. In cuius gratiam sunt duæ distinctiones multum considerandæ.

1 Prior est †, Pecunia & pecunia æstimabile quadrupliciter se potest habere respectu habentis, seu possessoris.

Vno modo, est talis pecunia necessaria ad vitæ propriæ & suæ familiæ conseruationem, itaut, sine illa non possit homo
2 vitam propriam aut suorum conseruare: & hæc † necessitas naturæ dicitur.

Altero modo potest esse necessaria ad status sui decentiam simpliciter; itaut, sine illa nullo modo possit sui status decentiam conseruare, & dicitur hæc necessitas personæ.

Tertiò, potest esse necessaria, siue ad vitam, siue ad status decentiam, non simpliciter, sed secundum quid, id est, sine

illa posset homo decentiam sui status conseruare, tamen ægre, & non ita commode.

Quarto modo, pecunia potest esse nullo modo necessaria, nec ad vitam, nec ad status decentiam, nec etiam ad commodam conseruationem status, & tunc dicitur superflua. Aduerte tamen ex Caiet. Sylu. & Armil. *ver. eleemosyna*, & aliis Doctor. quod † necessarium vel superfluum non debent considerari 3
solum respectu præsentis, sed etiam respectu periculorum, quæ probabiliter possunt accidere: v. g. modò vnus solum habet vxorem seu sponsam, non ob id est censendum habere pecuniam superfluam, quamuis habeat plusquam necessariam ad decentiam status: nam sperat filios & filias, quibus comparatis, pecunia non erit forsan superflua. Similiter, vno anno, quando res minus valent, forsan videtur res illius familiaris superflua, tamen si computentur pericula probabilia, quia altero anno carius res valebunt, non erit superflua, tamen non sunt fingenda aut imaginanda pericula, sed solum ea consideranda, quæ probabiliter & iudicio viri prodentis accidere possunt. Aduerte etiam, quod sunt diuersi status in repub. tam ecclesiastica quam sæculari, nec debent fieri eædem expensæ æquales ab omnibus, sed à quibusdam maiores, à quibusdam minores, ratione † status sui.

Posterior distinctio sit: indigentia seu † necessitas est tri- 4
plex. Quædam est extrema: hæc autem dicitur cum est ne- 5
cessitas vitæ propriæ perpendenda: vt, cum quis est in periculo vitæ, non solum est censenda extrema necessitas, cum quis est in mortis periculo, sed cum probabiliter euentura putatur mors, nisi ante subueniatur ab aliquo personæ indigenti.

Altera necessitas est grauis: vt, cum est graue periculum perdendi honores, & decentiam status, aut peccandi, vt, cum mater ex indigentia vult prostituere filias, aut alterius notabilis mali.

Tertia est communis indigentia, quæ nec extrema nec grauis multum est. Hæc omnia sunt ante oculos habenda, pro intelligentia eorum, quæ dicentur in capite sequenti.

ADDITIO.

Vide Syl. q. 1. Med. 5. D. Th. art. 6. Val. p. 4. Bell. c. 9. Caiet. c. 2. Nau. n. 6. l. c.

De obligatione faciendi eleemosynam.

CAPVT XXXIV.

SVMMARIA.

1 *Eleemosyna an sit de precepto.*
2 *Necessitate in extrema duobus laborantibus, vtrum quis semper sibi, an aliquando etiam alteri succurrere teneatur, & quando de praecepto, vel consilio, n. 3.*
4 *Eleemosynam an, & quando quis teneatur facere ex his, quae ad decentiam status, seu vitae conseruationem pertineant, & num. seq.*

SVnt aliquot conclusiones notandae suppositis praecedentibus distinctionibus.

1 Quarum prima est. † Eleemosyna est in praecepto [a], obligamurque sub mortali aliquando facere eleemosynam. In hac conclusione omnes Catholici conueniunt, est enim Catholica, & contraria est haeretica, vt probatur aperte ex scriptura 1. Ioan. 3. *Qui habuit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Iacob. 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam.* Luc 11. *Quod superest date eleemosynam*, & Matth. 25. *Ite maledicti, &c. esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.*

2 Secunda conclusio. De † necessariis simpliciter ad vitae propriae, aut familiae conseruationem, nullus tenetur alteri succurrere, etiam necessitate extrema laboranti, idest, cum dispendio suae vitae, aut parentum, & familiae, nullus tenetur vitae alterius succurrere, sed potius sibi & suis consulere: vnde, si laborent duo in extrema necessitate, vnusque cibum sibi necessarium tantum habeat, non obligatur alteri dare; & in hoc omnes conueniunt. At S. Thom. 2. 2. *q.* 32. *art.* 6. excipit vnum casum, quando persona, cui succurritur, est multum necessaria reipubl. & à qua bonum commune dependet ciuitatis, aut exercitus: tunc enim potius huic quam sibi succurrendum esset.

3 At verò difficultas est, an † iste obligetur sub praecepto id facere, omnes enim conueniunt, quod licet ei facere, tamen de obligatione discordant. Syl. *verb. eleemosyna*, §. 1. & Armil. *ver. Eleemosyna* 4. tenet, quod solum est consilium; & S. Th. videtur dicere esse praeceptum: & ita tenet Sot. *lib.* 5. *de iust. q.* 1. *art.* 7. Et ita est; nam propter bonum commune, tenetur quis proprium negligere. Quod si non esset illa persona tam necessaria Reip. licet esset multum, tunc consilium esset. De hoc tamen diximus *lib.* 5. *Instr.*

Ter

Tertia [b] conclusio : Ex necessariis ad decentiam status, tamen non necessariis ad vitæ conseruationem, tenetur homo facere † eleemosynam in extrema necessitate existenti. In hac 4
etiam omnes conueniunt. Potiùs enim homo debet facere iacturam decentiæ status sui, & debet se minuere & restringere, quam quod alius moriatur, ob defectum eleemosynæ ab eo faciendæ. Tamen aduerte, istas extremas necessitates esse intelligendas, quando homo in ipsis manet, absque culpa & potestate sua : nam si aliquis diceret : Ego me volo occidere, nisi des mihi centum aureos, & de facto vult se occidere, non ob id sunt ei dandi : culpa enim potiùs eius est, quàm necessitas.

Quarta [c] conclusio : Ex necessariis secundum quid ad decentiam status, seu ad vitæ conseruationem, non tenetur homo facere † eleemosynam, extra necessitates extremas, aut 5
graues : non enim vt succurrat communibus indigentiis, tenetur homo ex præcepto pati incommodum rerum suarum, & restringere ea, quæ ad vitæ & status conseruationem necessaria sunt. Hæ sunt conclusiones quatuor, in quibus Doctores conueniunt : in sequentibus duabus est controuersia.

ADDITIONES.

a *Est in precepto.*] Vide D.Th.Bannes art. 5. Med.q.3 Val.l. c.initio, Caiet.l.c. Bella. Val.col. 5.l.c.

b *Tertia.*] Vide Nau.n.7. Bellar. Val. Caiet.l.c.

c *Quarta.*] Vide Val. p.4.col.3.

Falsa est Rosel. opinio, v. eleemosyna, aiens de necessariis ad statum, non esse ex præcepto extremè egenti erogandam eleemosynam. Vide Val.col. 5.

De discordia Doctorum circa præceptum Eleemosynæ.

CAPVT XXXV.

SVMMARIA.

Necessitate non solum in extrema, sed etiam graui, ex superfluis an teneatur homo sub mortali facere Eleemosynam. Et an idem de communi necessitate sit dicendum, num. 2.

Superflua vtrum retineri possint, an distribuenda sint, & an magis inueniantur in Ecclesiasticis, n. 3.

Necessitates aliorum qui teneantur inquirere, quantum ad præceptum Eleemosynarum.

DVo sunt in quibus Doctores discrepant circa præceptum Eleemosynæ.

1 Alterum est, an † ex superfluis teneatur homo, sub mortali, non solùm in necessitate extrema, sed etiam in graui succurrere? De extrema enim nullus dubitat. De graui verò multi dicunt, non obligari, nisi ex consilio & ex æquitate, vnde solum obligatio est sub veniali. Ita habet Alex. [a] 4.*p.q.* 113. *num.* 1. & Gab. 4 *d.* 16. *quæst.* 4. *con.* 5. At verò alij [b] dicunt teneri sub mortali, & ex præcepto etiam in grauibus erogare eleemosynam. Ita habet S. Tho. 4.*d.*16.*quæst.*2.*art.*1.*quæst.*5. Ant. 2. *p.tit.*1 *c.*24.§.4. Richard. 4.*d.*15. Syl. Tab. Armil. *ver. Eleemosyna*, & Medin. *Cod. de pœn. tract.* 5. *de eleemosyna*: & ita tenendum est.

Vnde sit conclusio iuxta hanc veram sententiam. Tenetur quisque ex superfluis sui status, sub peccato mortali facere Eleemosynam in grauibus proximorum necessitatibus. Ista conclusio, præmissa Doctorum citatorum auctoritate, videtur manifesta in scriptura, Matth 26. *Ite maledicti in ignem æternum, quia sitiui, & non dedistis mihi bibere, esuriui, & non dedistis mihi manducare: nudus eram & non cooperuistis me: infirmus eram, & non visitastis me.* Hîc vides profectò, non esse has extremas necessitates, & tamen damnari hominem, quia non succurrit: ergo obligatio est sub mortali, etiam extra necessitatem. Hoc etiam potest colligi ex illo Iac. 2. *Iudicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam*, & ex illo Ioan. allegato. Quæ testimonia non possunt intelligi de sola extrema necessitate. Et manifesta est ratio: nam amicitia humana non solum solueretur, si amicus non succurreret in extrema necessitate amico, sed etiam in graui. Multo ergo magis soluitur amicitia diuina; cum plus teneamur Christo erogare, quam cuilibet amico: quod autem pauperi fit, Christo fit, vt ipse dixit Matth. 26. In persona propria pro paupere, *sitiui, & non dedisti mihi bibere.*

2 Alterum [c] est, an † ex superfluis teneamur facere eleemosynam in communibus necessitatibus, ex præcepto, ita vt nullus superflua possit sibi retinere absque mortali: sed debeat pauperibus distribuere. Caiet. *ver. eleemos.* videtur dicere, ita esse, & S. Th. 2.2.*q.*32. *art.*5. iuxta aliquorum expositionem: tamen communis opinio tenet contrarium. Omnes illi Doct. præfati dicunt non obligari: immo aliqui dicunt, nec etiam in graui obligari sub mortali.

Sit ergo altera conclusio. Nullus sub mortali tenetur distribuere superflua, extra extremas & graues necessitates.

Istam

Istam teneo, propter communem Doctor. sententiam, nec audeo obligare sub mortali eos, quos tot & tanti Doctores excusant: vnum tamen admoneo, qui † superflua habet, debere multum timere,& confessarios debere illis maximè consulere,vt distribuant; nec apud se retineant: quia etsi Doctor. scholasticorum communis sententia eos excusat, tamen Doctores sancti illos damnant,ita vt sit profectò sententia probabilis,illos obligari sub præcepto. 3

Adducam aliquot Sanctorum testimonia. Hier. & habetur in Decret.dist.42.cap.1. *Aliena*, inquit, *capere conuincitur qui vltra sibi necessaria retinere probatur.* Amb.& habetur dist.47. can.sicut, *Quod plusquam sufficit*, inquit, *ad sumptus, violenter obtentum est, non minus est criminis habenti tollere, quàm cum possit, & abundans sis, indigentibus denegare.* Et inferius: *Esurientium est panis, quem tu detines, nudorum est indumentum, quod tu recludis; miserorum redemptio est pecunia, quam in terra defodis: tot ergo scias te inuadere bona, quot possis præstare,quod velis.* Hæc Ambros. August. super Psal.147. *superflua*, inquit, *diuiti,necessaria sunt pauperi,aliena rapit,qui ista detinet.* Basil. *in homil.de diuite.* multa de hoc cumulat,& dicit, quod diues ille damnatus est,quia nesciebat se ex præcepto teneri superflua distribuere in pauperes.Chrysost.*homil.34. ad popul. Antioch.* dicit, diuites habentes superflua, esse œconomos in Dei familia,& ex præcepto teneri distribuere ea in pauperes. Vides tot sanctos,damnantes superflui retentionem sub mortali, multum ergo timendum est; & nisi esset tam vnanimis Scholasticorum sententia, qua possunt excusari modo aliquo tales homines, absque vllo dubio esset omnino damnanda talis retentio.

Circa hoc autem & præcedens caput vnum obseruandum est, † aliter teneri eos,qui aliorum habent curam,præsertim ecclesiæ, aliter eos, qui non habent, quantum ad præceptum eleemosynarum: his enim satisfaciunt his indigentibus, qui occurrunt, erogando; illi verò vltra hoc tenentur inquirere, vnde Episcopus & quilibet superior in sua ditione, debet inquirere necessitates, vt eis succurrat, aliter non satisfacit præcepto. † Superfluum autem magis inuenitur in ecclesiasticis personis, quàm in aliis, hi enim, cum non habeant filias & filios, non ita indigent, ac sæculares,& cùm ipsorum etiam victus & vestitus maiorem requirat modum & modestiam, minus expendere debent, quam sæculares. 4 5

ADDI

Additiones.

a *Ita habet Alex.*] Idem Gerson p.2. alphab.32. littera O, Turrecr. in c.sicut hi,47. d. propendere videtur Dur.4. d.15. q.6.Io.Med.q 3.quem tamen pro se citat Tol.

b *At verò alij.*] Ita etiam Couar.concl.2. l.c.Nau.n 5. Bannes,Caiet.art.5. Arra.16. & q. 66, a.7. Lira,in 1, Ioan.c.3. Hæc sententia in scholis recepta tutior est. Val.l.c.

c *Alterum.*] Bannes l.c.in art. 5. & 6.dubio 4.in graui necessitate,quam vocat extremam in genere, vt quando periculum est ne statum amittamus, aut in graue periculum incidamus, probat habere locum eleemosynæ præceptum.

Extra extremam necessitatem, de necessariis ad statum tenemur ad eam eleemosynam, qua proximus indiget, (interdum enim sola eleemosyna mutui indigebit) quando minori nostro incommodo, notabile proximi damnum impedire possumus (est contra Caiet. in summa, & tract. de eleemosyna) ita sentit Bannes dub.4. art.6. citans Canum, Sotum, Vict. ita Palud 4.d.15.q 3.ita Valent.p.4.controu.2. Adri.& D.Th. ab eo citati, probatque conclusionem sacrarum litterarum, & Patrum testimoniis.

d *Vnum obseruandum.*] Vide Val.p.4.Bannes art.6.dub.vltimo. Sot.lib.10. art.4. concl.2.

De quodam dubio circa Eleemosynas.

Capvt XXXVI.

Svmmaria.

1 ***Necessitate extrema an quis possit accipere ab alio, & rapere quæ sibi sunt necessaria, & an teneatur ad restitutionem, si ad pinguiorem fortunam venerit, numero 2. Et confessarius quomodo se gerat, num. 3. Et an sit differentia siue accipiat ex superfluo, sine non, num. 4.***

1 CVm certum sit eum, qui est in † necessitate extrema, posse accipere ab alio & rapere, quæ sibi sunt necessaria,
2 dubium est, an † huiusmodi homo teneatur ad restitutionem, si ad pinguiorem venerit fortunam? In quo dubio sunt variæ Doctorum sententiæ. Quidam putant eum nõ teneri [a], vt Scot.4.*d.*15.*q.*2.& Gabr. *ibid.* & Sot.4.*lib.de iust.q.*7.*art.*1. Alij verò tenent [b] eum obligari, vt Nau. *cap.*17. *summ.n.*66. &

& Adria. *in mater. de restit. in peculiari quæstione de hoc.* Medina verò *Cod. de pœnit. tract. 5. de Eleemosyna*, tenet mediam sententiam. Cùm enim accepit de superfluo alterius, non tenetur restituere: cum verò accepit de non superfluo, tenetur.

Aduerte autem, quod prædicti Doctores in multis conueniunt, in vno autem est discrepantia. Conueniunt quidem in eo, quod dicit Scot. quod si quis ante necessitatem extremam, accepit aliquid ab altero, ratione cuius acceptionis tenebatur restituere, & postea incurrat extremam necessitatem, & vtatur illo, quod accepit, non ob id soluitur ab obligatione restitutionis, si ad pinguem venerit fortunam.

Rursùs conueniunt in eo, quod vt dicit Soto, cum aliquis patitur extremam necessitatem in vno loco, in altera tamen habet, vnde posset succurrere sua necessitati; tunc, quod accepit, tenetur reddere, vt, si mercator aliquis diues comprehendatur in loco vbi nullas habet pecunias, ita vt inimici velint eum occidere, nisi det centum aureos, tunc ille potest illos accipere ab alio, tamen tenetur reddere, cum in suo est loco.

Rursus tertiò conueniunt, quando aliquis verè habet aliquid pecunia appretiabile, tamen non sufficiens, nec vtile illi ad suam necessitatem; vt, si habens domos & vineas indigeat pecunia aliqua extremè, quam inuenire non potest, tunc, si accipiat & rapiat, tenetur reddere postea.

Rursus etiam conueniunt, cum res accepta ab altero adhuc perseuerat, expleta necessitate, vt qui manus inimicorum fugiens, quas aliter euadere non potuerat, equum alienum rapuit, tunc superstitem tenetur equum reddere domino, in his omnibus non est contradictio.

Sed difficultas posita est de eo, quod accipitur ab eo qui verè & absolutè indiget, & quod ipso vsu consumitur, & satisfit necessitati: & de hoc procedunt præfatæ opiniones, quamuis adhuc in hoc vno conueniant: quando res est modicæ quantitatis, non tenetur reddere, quia præsumitur, quod donasset ei, à quo accepta est, si scisset; immò adhuc conueniunt, quod, qui acceperit, non obligatur laborare & negotiari, vt restituat; sed difficultas est, an, si ille factus fuerit ditior, teneatur restituere: & in hoc puncto dico duo.

Alterum, esse probabilem illam opinionem, quæ habet, non teneri ad restitutionem; potéstque securè se tutari pœnitens per illam, non restituendo, & † Confessarius etiam securè potest illum in sua opinione absoluere, absque restitutione. 3

Dico,

4 Dico, alterum † mihi esse probabilius, illum teneri ad restitutionem, vt dicit Medina: cum nimirum accepit ex non superfluo; quia, vt diximus, ille, à quo accepit, non obligabatur donare; nam poterat mutuare: vnde nisi præsumatur vel sciatur esse donatum, obligatio est ad restitutionem. Cùm verò acceperit ex superfluo, ob eandem rationem, credo etiam obligari ad restitutionem, contra Medinam. Ratio est, nam hic, à quo accepit, non tenetur donare; sed potest mutuando succurrere necessitati illi: tamen, nisi præsumatur donatum, ille alius tenetur reddere ad pinguem veniens fortunam. Ob eandem ergo causam, siue accipiat ex superfluo, siue non, debet reddere. Hoc idem diximus superius *cap. 24. lib. instructionis*, vbi adduximus aliam rationem, vt ibi potest videri.

ADDITIONES.

a *Quidam putant teneri.*] Sylu. Furtum, n. 10. Ang. num. 37. D. Ant. 2. p. tit. c. 15 §. 1. Pet. Nauar. lib... c. 4. n. 25. de rest. Val. d. 10. p. 5.

b *Alij tenent.*] Quosdam citat Carbo de restit. q. 81. Vide lib. 5. cap. 15.

De aliis duobus modis erga idem.

CAPVT XXXVII.

SVMMARIA.

1 *Necessitate in extrema alterius vtrum obligemur succurrere per donationem, an sufficiat per mutuum, vel venditionem, vel cambium, &c.*

2 *Creditoris in præiudicium an ex pecuniis, quas aliquis debet indigenti, possit per eleemosynam succurrere.*

3 *Necessitatem in extremam incidens, an liberetur obligatione restituendi.*

ALiud dubium a est, ex quo pendet solutio præcedentis, an obligemur in extrema † necessitate alteri succurrere per donationem, an sufficiat per mutuum, vel venditionem, vel cambium, aut alio modo? sunt & duæ opiniones Adri. & Nauar. *locis citatis* dicunt, non obligari ex præcepto donare, maximè, si est magna quantitas, sed sufficere mutuare, nam hoc modo succurritur necessitati illi. Alij verò dicunt obligationem esse donandi. Medina *loco citato* dicit, ex superfluis esse donandum, ex non superfluis sufficere mutuare. In

hoc

hoc conueniunt omnes, quod quocumque modo dandum est; tamen, nisi ille acceptet mutuum, donare debemus. Rursus conueniunt, quod si debet dari sub mutuo, quod non obligatur reddere, nisi fortè ad pinguiorem venerit fortunam.

Puto autem posse sub hoc modo succurri, nec obligari sub præcepto donare: vnde *Genes.* 47. legimus, in illa necessitate Ægypti, Ioseph non donasse, sed dedisse sub conditione quadam, & *Tob.* 1. dedit bonus Tobias Gabello indigenti summam argenti mutuo, sub chirographo. Consilium tamen laudabile est, præsertim ex superfluis, donare. Hinc fit, quod si quis artifex vel robustus laboraret extrema aut graui necessitate, quia non inueniret materiam exercendi artem, vel laborem, posset aliquis illi succurrere, petendo ab eo vsum artis, vel laborem ipsius, nec teneretur donare, quamuis tunc de præsenti malè valeret. Posset enim sub prædicta conditione, si benè haberet, donare, eúmque obligare postea, vt recuperata sanitate laboraret.

Aliud dubium est, an † qui debent pecunias aliis credito- 2
ribus, si occurrat aliquis in extrema necessitate, & dent ei ex tali pecunia, sint obligati reddere creditoribus illud, sicut poterant accipere ab aliis, si ipsi non habuissent, & ministrare existenti in necessitate extrema? Hoc dubium mouet Med. *loc. cit.* qui etiam dicit teneri reddere & soluere creditoribus: nam quandiu in sua potestate sunt pecuniæ, ipsorum sunt, & dare tenentur indigenti illi, nec aufertur obligatio restituendi creditori, sicut † iam diximus de illo, qui prius erat debi- 3
tor, & postea incidit in extremam necessitatem, non enim ob id tollitur obligatio restituendi. Qui verò accipit ab alio vt tradat indigenti extremè, non obligatur, nam nomine indigentis accipit, & indigens est, qui ad modum prædictum restituere tenetur, ad pinguem veniens fortunam.

ADDITIONES.

1 *Aliud dubium.*] Quando eleemosyna est in præcepto, non sufficit mutuum dare, ita Med. q. 9. distinguit Bannes dub. 3. l. c. Necessitas extrema duplex est, altera simpliciter extrema, altera non simpliciter: prima est, quando egenus nihil omnino habet; secunda quando hîc eget, alibi autem diuitias habet, in hac mutuum dare sat est, non in illa. Vide etiam Valent. c. 4. col. 7. Sot. lib 4. q. 7. art. 1.

Nau. c. 17. n. 61 & c. 24. num. 6. Adria. 4. de restit. scripsere satis

satis esse inopiam alterius mutuando subleuare, quando eleemosyna, præcepta est: Miratur Valen & merito hunc lapsum. nam si hoc esset verum, sequeretur non extare præceptum de eleemosyna quæ non mutuatio est, sed gratuita donatio ad opem egenti ferendam. sed extare præceptum patet ex patribus, ex communi sententia, ex sacris literis. Quod superest dare eleemosynam, Bannes l.c. falsissimam vocat Adriani sententiam. Vide Lopes p. 1. cap. 115. contra Nauar. pro Soto disputantem.

De duobus dubiis circa præceptum eleemosynæ.

CAPVT XXXVIII.

SVMMARIA.

1 *Eleemosynæ præceptum an obliget non solum fideles, sed etiam infideles omnes, & magis Ecclesiasticas personas, quàm sæculares, n.2.*

3 *Bona Ecclesiæ habentes, vtrum dicantur eorum domini, an dispensatores, & quomodo de eis disponere possint.*

1 CVm constet iam eleemosynam esse in præcepto, dubium est, an † illud præceptum sit obligans tantum fideles seu Christianos, an etiam infideles & barbaros? Ad quod dico, non solum obligare fideles, sed etiam infideles omnes: est enim non solum diuinum præceptum, sed simul naturale, sicut præceptum honorandi parentes, non furandi, non mœchandi, quæ quidem obligant omnes, vt habet Cypr. *sermone de eleemosyna.* Vnde peccat mortaliter paganus & infidelis, qui non subuenit extremæ aut graui necessitati proximi, vt superius est dictum. Et non solum peccat paganus non subueniendo alteri pagano, sed etiam non subueniendo fideli; sicut & fidelis peccat non subueniendo etiam infideli: naturale enim est, vt vnusquisque his, qui suæ speciei sunt, in necessitate succurrat, nisi aliquando ratio aliud postulet, vt superius diximus.

2 Aliud dubium est a, an præceptum † eleemosynæ magis obliget ecclesiasticas personas respectu bonorum Ecclesiæ, quam sæculares, aut etiam ecclesiasticas, respectu bonorum, quæ non ab Ecclesia, sed aliunde habent? Possunt enim habere bona aliqua ex patrimonio, vel alio modo conquisita, & non Ecclesiæ beneficio, & in his perinde se habent ac sæculares. Ad hoc dubium Caiet. 2.2. *quæst.* 87. *art.* 1. & 185. *art.* 7. tenet quod

quod tenentur de sibi superfluis ad vitam & status decentiam, facere eleemosynam, non solum ex misericordia, sed ex iustitia: vt, si non faciant, ad restituendum tenentur. Putant enim Caiet. quod non sunt horum † bonorum Ecclesiæ domini, sed dispensatores, & sublato sibi sufficienti, reliquum est pauperum. Sot. verò *lib. 10. de iust. quæst 4. art. 3.* tenet contrarium: dicit enim, quòd Ecclesiasticus illius portionis, quæ sibi ex diuisione bonorum Ecclesiæ obuenit, est verè dominus, sicut domini temporales sunt domini suorum bonorum, & peccat non faciendo eleemosynam, sicut & alij, & in iisdem casibus, quamuis magis teneatur succurrere, quam sæculares: quia pater pauperum est, vt habetur *12. quæst. 1. per totam.* Et ita tenendum est, vt satis ostendimus in Instructione. 3

Dicit autem vnum Tabiena *verb. restitutio. §. 19.* quòd quamuis dispensatio sit talium bonorum, tamen nomine eleemosynæ potest suis consanguineis [b] donare si indigent, maritare neptes, vel etiam filias illegitimas, potestque non solùm pro ratione conditionis ipsorum absolutè illis bona sua dispensare, sed etiam habita ratione sui status: nam maior est conditio ipsorum, ob dignitatem consanguinei: nepotes enim Pontificum, Cardinalium, & similium, pluribus indigent ad decentiam sui status. Sed hoc profectò securius dici potest, tenendo tales personas esse dominos talium bonorum. Debent tamen in hoc vitari scandala & superfluitates, & priùs necessitates grauiores aliorum suppleri, vt statim dicemus.

ADDITIONES.

[a] *Aliud dubium est.*] Existimat Nauar. c. 23. n. 73. de redd. Eccles. cum Alex. 3. p. q. 39. m. 5. art. 2. & aliis, Beneficiarios redditium Ecclesiasticorum non esse dominos; & ad restitutionem teneri, si malè erogent, quam sententiam probabiliorem, tutiorem, & magis communem arbitratur Carbo. q. 61. de rest. at esse dominos sensit D. Thom. Quodl. 6. art. 12. & 2. 2. q. 185. art. 7. Io. Drie. Io. Arbor. Co. in c. cum officiis, de testa. 3. Abul. q. 74. in cap. 7. Matth. Bannes 2. 2. q. 32. art. 6. dub. vltimo, Mol. d. 144. Lopez p. 1. c. 142. Sot. l. 10. quæst. 4. art. 3. Peccare autem mortiferè contra charitatem beneficiarios, quæ congruæ sustentationi supersunt, in prophanos vsus expendant, omnes fatentur secundæ sententiæ auctores. Vide D. Thom. & Mol. Sot. col. 17. Couar. Bannes, Lopez loc. cit.

Potest suis consanguineis.] Quãtum possit clericus cognatis benefacere absque m. p. docet Abul. quæst. 74. loco citato, &

Mol. diligentissime d. 49. Quæ autem sit congrua beneficiariorum sustentatio, docet idem Mol. d. 145.

An ex bonis Ecclesiæ (non Clericorum) eroganda sit eleemosyna Abul. 1 c. q. 76.

Quo ordine sit eleemosyna facienda.

CAPVT XXXIX.

SVMMARIA.

1 *Eleemosyna semper est indigentiori eroganda.*

2 *Necessitate in æquali, an, & quando homo priùs sibi, quàm aliis succurrere, & quem ordinem etiam respectu aliorum obseruare debeat. n. 8. Et an meliores & vtiliores Reip. sint semper præponendi, num 9.*

3 *Creditori qui debet, priùs sibi succurrere tenetur in extrema vtriusque necessitate.*

4 *Necessitate in graui, non potest quis sumere ab alio, in eadem existente.*

5 *Creditorem non licet debitori propriis parentibus anteponere in extrema necessitate.*

6 *Parentibus potiùs quàm filiis in eadem necessitate est succurrendum, cum num. seq.*

7 *Parẽtes an sint magis diligendi, quam filij proprij, & vx*

QVamuis difficile sit ordinem vniuersalem & certum faciendi & distribuendi eleemosynas constituere, vt omnes Doctores fatentur, tamen aliqua notitia ex sequentibus conclusionibus haberi potest.

1 Quarum prima est, † maiori seu grauiori necessitati prius est succurrendum, quàm minùs graui, in quocumque subiecto eà sit. In hoc omnes conueniunt; quamuis enim consanguineis, amicis, benefactoribus, notis, & aliis sit eleemosyna eroganda, tamen priùs indigentiori est eroganda, quicumque sit ille: vnde si necessitas alieni est extrema, & consanguinei est communis aut grauis, priùs extraneo danda est eleemosyna. Similiter si illa est grauis, & hæc est communis. Hinc sequitur, quòd personæ Ecclesiasticæ, quæ volunt suos nepotes ditare: & sæculares, qui volunt augere suos status, possint cùm graues in Repub. sunt necessitates & indigentiæ quibus priùs satisfacere tenentur.

2 Secunda conclusio, ex stante æquali † necessitate & indigentia, prius homo sibimet, quàm aliis prouidere deb

hoc etiam omnes conueniunt: vbi aduerte, cùm aliquis est in necessitate extrema vel graui, & alij in simili, nec ipse sibi & aliis potest prouidere, tunc debet sibi. Sed non semper ad id tenetur: aliquando enim tenetur potiùs aliis, aliquando licet ei, & est consilium, consulere aliis: aliquando verò est peccatum; sed potiùs debet sibi consulere.

Tenetur quidem aliis, cùm id vergit in beneficium commune: vt enim superiùs diximus, cùm est persona publica ex qua salus communitatis pendet, tunc tenetur quilibet particularis illi potiùs quam sibi, in necessitate extrema aut graui succurrere. Cùm verò non esset ita vtilis persona, tamen vtilis, aut vir bonus aliquis, aut amicus, aut pater, aut filius, aut multum coniunctus, tunc esset consilium, his potiùs quàm sibi consulere. Cùm verò ipse esset publica persona, & multum vtilis Reipubl. & ille alius non, tunc tenetur sibi potiùs prouidere: tamen circa hanc conclusionem duo dubia breuia existunt.

Alterum est, an homo potiùs sibi in extrema necessitate, quam † creditori suo in eadem necessitate existenti succurrere teneatur, ex his, quæ ei debet? Ad quod dubium Scot. *4.d.* 14.*q* 2. respondet, quòd si priùs incidit in extremam necessitatem, quàm creditor, non tenetur ei dare, tamen si simul inciderunt, aut creditor priùs, tunc tenetur ei dare. Nauar. *cap.* 17. *num.* 70. dicit, quòd si res, quam habet, est in specie reddenda, nempe, quia erat commodato, aut deposito accepta, tunc tenetur reddere potiùs, quàm sibi retinere. Si verò non est res in eadem specie reddenda, non tenetur. Sed melius habet Caiet. *verb. restit.* & Tabien. *eodem verb.* §. 4. & Soto *in* 4. *de iustitia, quæst.* 7. *art.* 1. quòd non tenetur dare creditori [a], sed potiùs sibi succurrere potest. Omnes tamen coneniunt, quod nulli licet, etiam existenti in graui † necessitate, sumere ab alio in eadem necessitate existente: immò nec licet datum accipere; quamuis sit persona publica, & cui aliter teneatur dare. 3 4

Alterum dubium est [b], an, sicut licet seipsum anteponere creditori in extrema necessitate; ita etiam † liceat anteponere parentes, vt potiùs quis succurrere debeat parentibus, quàm creditori? Tabien. *verb. restitutio.* §. 4. dicit, succurrendum potiùs creditori, nec licere nisi seipsum tantùm anteponere creditori. Soto verò *loco allegato* tenet, quod liceret dare parentibus, relicto creditore: immò etiam filios & vxorem, non tamen fratres licet anteponere creditori. Et sine dubio de parentibus est sententia S. Thom. 2. 2. *quæst.* 3 1. *art.* 5

3. vbi dicit, obligationem parentum vincere omnem obligationem aliam. Et ita credo, immò non solum, quòd Soto dicit, sed etiam de fratribus, & his, qui in primo gradu sunt, Vide *lib. 5. instr. c. 24.* vbi contrarium diximus, quia totum est probabile, sed modo hoc probabilius videtur.

6 Tertia conclusio: † parentibus potiùs quàm filiis in eadem necessitate est succurrendum: v. g. laborat pater alicuius extrema necessitate, laborat & filius ipsius, neque potest nisi alteri prouidere; potiùs patri & matri succurrendum est, quàm proprio filio. In hoc omnes conueniunt, & S. Thom. *2.2. quæst. 31. artic. 3.* Aduerte tamen, quòd si ordinem charitatis spectes, potiùs homo debet amare proprios filios, im-
7 mò & vxorem, quàm † parentes, vt auctor est S. Tho. 2.2. *q. 28. art. 9.* Et ratio est, quia plus est sibi coniunctus filius, cùm sit de propria substantia, & vxor, quæ est vna caro secum, quàm parentes, à quibus procedit. Ordo autem charitatis incipit à coniunctioribus, at verò non sic est ordo eleemosynæ, quæ, cùm sit beneficium quoddam & retributio, plus respicit debitum: & quia parentibus plus debemus, quam filiis, hinc est, quòd plus illis est eroganda eleemosyna, quam filiis & vxori.

8 Quarta conclusio est. In æquali † necessitate iste ordo communiter est seruandus, vt primum locum consanguinei, secundum hi, quorum nobis est cura, tertium benefactores, quartum amici, quintum nothi, sextum extranei obtineant. Hoc intellige, cæteris paribus, nam tam vtilis potest esse extraneus Reipubl. vt præponendus sit consanguineo: & tàm amicus, vt præponendus si minimo benefactori.

In singulis autem ordinibus obseruanda est quinta con-
9 clusio: Meliores † & vtiliores Reipubl. sunt præponendi in necessitate æquali: verbi gratia inter æquales consanguineos præponendus est melior & studiosior, aut Reipubl. vtilior. Similiter & inter amicos, & inter alios singulorum ordinum. Per has conclusiones mediocris potest haberi notitia ordinis erogandi eleemosynas.

ADDITIONES.

Vide D. Thom. Bannes art. 9. Valen. p. 7. Medinam q. 7. Syl. loco citato q. 3.

a *Non tenetur dare creditori.*] Caiet. 2. 2. q. 31. art. 3. quam sententiam verissimam censet Bannes. *naturale* enim *ius iure gentium, à quo rerum diuisio facta est, tolli non potest.* vide Lopez p. 1. cap. 114.

Alterum

b *Alterum dubium est.*] Bannes idem concluſ. 2. parentes, filios, vxorem creditori à debitore præferri poſſe certum putat, cum tamen Sot. problema hoc putet, Pet. autem Soto matri creditorem anteferri velit: vide Lopez l. c.

Quanta debeat eſſe eleemoſyna.

CAPVT XL.

SVMMARIA.

1 *Eleemoſyna quando abundans dicatur ex parte accipientis & ex parte dantis.*

2 *Neceſſitate in extrema aut graui, quando quis alteri teneatur ſuccurrere, & etiam in communi, num. 3.*

4 *Eleemoſynam dans abundanter, quando benè & malè faciat, & vnde ſit conſiderandum, num. 5.*

OMnes conueniunt, abundantem eleemoſinam eſſe faciendam. Tamen aduerte aliquam † eleemoſynam 1 dici abundantem ex duplici parte, ex parte accipientis, & ex parte dantis. Ex parte quidem accipientis dicitur dupliciter abundans.

Vno modo, quando ſupplet omnem neceſſitatem indigentis: vt, qui indiget centum, ſi accipiat centum, abundanter accipit.

Altero modo, cùm non ſolùm ſupplet neceſſitatem, ſed ſuperfluit: plus enim accipit, quàm indiget. De hac ergo abundantia ex parte accipientis

Dico primò: Quiſque tenetur abundanter dare, vt ſufficiat toti † neceſſitati indigentis, cùm extrema aut grauis eſt, & 2 ipſe poteſt eſſe ſine periculo æqualis aut maioris indigentiæ propriæ. Quando igitur laborat quis extrema aut graui neceſſitate, tenetur, qui poteſt, liberare eum à graui ſeu ab extrema neceſſitate. Verum eſt, quòd ſi eſſent multi, qui vni vellent conferre, tunc ſufficeret ſingulis dare quantum ſufficit, vt vna cum aliis ſuccurratur neceſſitati indigentis.

Dico ſecundò, in communibus † neceſſitatibus, bonum eſt 3 abundanter dare: non tamen eſt obligatio: ſatis eſt dare partem aliquam ad ſubleuandam neceſſitatem indigentium, præſertim cùm alij etiam ſimili modo eleemoſynam faciunt.

Dico tertiò, † dare abundanter ita, vt ſuperfluum ſit, poteſt 4 & benè & malè fieri. Benè quidem, ſi bona intentione datur,

vt indigens non solum sibi,sed & aliis habeat, vnde erogare possit,vel vt necessaria habeat,& quibus commodè viuat. Malè fit, si cognoscitur indigens abuti superfluo in ludis vel aliis vitiis, & adhuc ei detur:aut cum datur ad ostentationem & vanam gloriam:aut cum alteri negatur necessarium, dum alteri ministratur superfluum: aut cum tale superfluum perit, & sic prodigalitas quædam, & huiusmodi peccata ex se venialia sunt, nisi cum constaret indigentem mortale aliquid committere,ob huiusmodi superfluum.

5 Et etiam † eleemosyna abundans ex parte dantis, cum multum datur. Hoc autem multum non tam est considerandum in se,quam habita ratione facultatis ipsius dantis: aliquando enim qui minus dat, plus dat,& abundantius, quia minus habet:& plus est sibi illud paucum, quam diuiti illud multum. Et sic dicta est illa vidua, *Luca* 2. abundantius dedisse: cum tamen in se paucum dedisset. Hoc autem modo abundanter dare,laudabile est & meritorium, dummodo homo non incurrat, seu contrahat indigentiam tantam, vt familiæ suæ commode succurrere non possit. Debet enim homo primo loco se, & suos constitutos in necessitate æquali adiuuare.

ADDITIO.

Vide D. Thom.Bannes art. 4. Valen. p. 4. colum. vltima Bell. cap. 13.

De vtilitate eleemosynæ.

CAPVT XLI.

SVMMARIA.

1 *Eleemosyna quando sit meritoria gloriæ, & gratiæ augmentum.*

2 *Pro pœnis peccatorum dimissorum, tam nostrorum quam aliorum, eleemosyna est satisfactoria.*

3 *Eleemosynam faciens, multa beneficia consequitur à Dio*

PLena est scriptura vtilitate eleemosynæ: tres tamen sunt præcipuæ ipsius vtilitates.

1 Prima quidem,quod † eleemosyna est meritoria a gloriæ, & gratiæ augmentum, si fiat ab homine existente in gratia, & propter Deum. Aduerte tamen, quod duplici ex parte crescit eleemosyna, & vna est magis altera meritoria: vno modo

ratio

ratione affectus charitatis: quæ enim cum maiori charitate fit magis est meritoria: vnde, si quis dat vnum scutum tali affectu, vt, si haberet centum, daret: habet meritum, ac si daret centum. Si quis etiam magna deuotione & feruore charitatis dat vnum iulium, magis meretur, quàm, qui cum minori deuotione daret etiam iulium. Crescit etiam altero modo ratione rei, seu operis ipsius: vnde, duo habent æqualem charitatis feruorem, tamen vnus det plus, alter minus, magis meretur ille, quàm hic. Debet tamen considerari quantitas ista eleemosynæ datæ per proportionem ad facultatem vtriusque. Aliquando enim plus dat, qui minus dat, vt diximus, quia pauperior est.

Est altera vtilitas † eleemosynæ, quod est satisfactoria b 2
pro pœnis peccatorum dimissorum. Et hoc est, quod in Scriptura dicitur, *Peccata tua eleemosynis redime*. Multum enim pœnæ in hoc mundo aut in Purgatorio soluendæ remittitur per eleemosynam in gratia factam; non solum autem valet ad satisfactionem pro propriis peccatis, sed & pro peccatis aliorum, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo sint, si sunt in gratia pro quibus talis eleemosyna offertur.

Tertia vtilitas est, quod est impetratoria; consequitur enim multa beneficia à Deo, & quod petit obtinet, qui facit † elee- 3
mosynam; iuxta illud Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*: imo si est in mortali peccato, est magna dispositio ad obtinendum à Deo, vt per gratiam disponatur ad contritionem, qua consequatur peccati remissionem.

ADDITIONES.

Vide Med. q. 2. D. Thom. Caiet. Bannes art. 4. Valen. p. 2. Bell. c. 4. 5. Multa à patribus in laude eleemosynæ, & à sacris literis dicta sunt. Vide auctoritates apud Canis. titul. de eleemos. vide Cypri. de operi. & eleemos. Ioan. Chrys. ab ho. 32. vsque ad 37 ad pop. Antioch. Timot. Episcopum de eleemos. Ephrem de amor. pauperum tit. 1. Nazianz. oratione de eadem re.

Circumfertur libellus à Iulio Fulco editus, cui inscriptio est, *Admirabiles eleemosynæ fructus*.

a *Meritoria*.] Vide Bellarm. c. 4.

b *Satisfactoria*.] Bell. l. c. vide Theod. Pelt. de oper. satisfact. Ioan. Med. D. Thom. 4. dist. 15 art. 4. q. 2. Bannes loco citato. Eleemosynam inter opera satisfactoria principem tenere locum asserit.

Eleemosyna non remittit peccata, vt Sacramenta, neque tanquam motiuum, Deum ad ea remittenda sine hominis pœnitentia disponit, sed homini iusto gratiam auget, remittit peccatorum pœnas, meretur cælestia præmia, Bannes l.c. vide etiam Bellarm. addit autem Bannes, veros misericordes eleemosynarum largitioni assiduam operam dantes, accipere vt plurimum à Deo diuinam opem, & peccatorum indulgentiam.

Eleemosynam non insignem facta paupertate lucratus, non tenetur restituere, Sot. li. 9. q. 7. art. 3. ad 4. Na. c. 17. n. 107. hoc concedit, quando simulatio fuit causa impulsiua, non finalis: vide Mol. de hac re disp. 210. Quando autem restituere debet, restituat pauperibus. Nau. l. c. contra Sot. ex Scot. 4. diff. 15. q. 2.

Qui extremè egenti nõ tulit opem, neque negatam stipem, neque damna restituere debet, cum contra iustitiam non deliquerit, Nau. c. 24. n. 7. Sot. lib. 5. q. 3. art. 4. Salon 2. 2. q. 66. art. 7. Iusto potius quam iniusto pauperi eroganda stipes: ille pro benefactore orans exauditur, non hic. Bell. l. 2. de purgatorio c. 17. ex D. Hieron. contra Vigil.

Quando quis eleemosynam impendendam diuino cogitur præcepto, potest per magistrum ad id compelli, ex legali enim iustitia hoc facere debet. Arrag. q. 66. art. 7. Bannes q. 32. art. 6. Syl. l. c. q. vltima. Caiet. q. 118. art. 4. l. c. Couar. lib. 3. var. res. c. 14. n. 5.

De solicitudine & inquietudine mentis, & quid sit.

CAPVT XLII.

SVMMARIA.

1 *Solicitudinis, seu inquietudinis mentis descriptio.*
2 *Studium & solicitudo quomodo differant.*
3 *Solicitus vnde dicatur. Solicitudinis effectus.*

ALtera filia auaritiæ est Solicitudo, seu inquietudo mentis, de qua tractat S. Th. 2. 2. *q.* 55. *a.* 6. & Ant. 2. *p. tit.* 1. *c.*
1 25. Potest autem sic describi. † Est *vehemẽs applicatio mentis, cum timore coniuncta.* In qua descriptione tres sunt partes: prima est, *applicatio mentis.* Applicare autem mentem nihil aliud est, quam per mentem operari intelligendo, cogitando, volendo: sicut applicare manum ad scribendum, v. g. librum, est ipsum scribere.

Secunda pars est, *vehemens*, non enim quælibet applicatio mentis dicitur solicitudo, sed quæ est intensa, & fortis.

Adhuc hoc non sufficit, nam vehemens applicatio mentis si aliud non adsit, dicitur † studium, sed tertia pars est neces- 2
saria, puta *cum timore coniuncta*. Cum applicamus mentem ad cogitandum & volendum aliquid, & timemus de consequutione, tunc dicimur solicitari: vnde qui applicat mentem ad volendum scribere lectionem, & timet, quod non poterit præceptorem assequi, dicitur solicitus.

Ista solicitudo est causa diligentiæ & velocitatis ad operandum: vnde Isidor. hoc vocabulum, † *solicitus*, dicit deriuari 3
à duobus, *solers & citus*, quasi diligenter motus ad operandū. Et etiam ista solicitudo causa cuiusdam inquietudinis, & interioris & exterioris: ob id Caiet. 2. 2. *quæst*. 47. *art*. 9. aliunde trahit vocabuli originem, à *solum & citus*, quasi loco motus: quia, qui est solicitus, nescit in vno manere loco. Quamuis hæc deriuatio non sit multum exacta, cum illud, *o*, in vocabulo *solicitus*, sit natura longum, in illo vero vocabulo *solum*, quod significat terram, sit breue. Est etiam causa ista solicitudo, vt homo intra se sit cogitabundus, nec extrema aduertat: ob id forsan deriuatur vocabulum à *solus*, & *citus*, quasi solus seu solitarius agat intra se. Quicquid sit, habemus, quid sit solicitudo & effectus ipsius.

Quomodo solicitudo sit peccatum.

CAPVT XLIII.

SVMMARIA.

1 *Solicitudo studiosa quæ erga Deum, se, & proximum.*
2 *Solicitudo vitiosa quando mortale & veniale sit peccatum, ratione rei malæ, n. 3. vel temporalis, num. 4. & omissionis, n. 5. & timoris vani, n. 6. vel extra proprium tempus, num. 7.*

Solicitudo, † vt definita est, de se, nec bona nec mala est, 1
sed & potest esse studiosa & vitiosa. Studiosa est, quando est de re bona, & debitis circumstantiis, quando, & quo modo, & fine, quo oportet; vnde in scripturis exigitur solicitudo ista, tum in his, quæ sunt ad Deum: Rom. 12. *Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, Domino seruientes*: tum in his, quæ sunt ad se: Deu. 4. *Custodi te ipsum, & animam tuam solicitè*: tum in his, quæ sunt ad proximum: Ephes. 4. *Soliciti ser-*

uare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vitiosa est aliquando
2 † solicitudo, immo & mortale peccatum, & veniale peccatum. In cuius declarationem aliqua sunt aduertenda dicta.

3 Primum est; solicitudo de re mala est mala: & quidem si res ipsa, de qua solicitamur, est mortalis, ipsa solicitudo est mortalis: si vero venialis, etiam venialis erit solicitudo: v. g. est aliquis solicitus de occidendo inimico, de obtinenda vxore aliena, de rapienda re alterius, est peccatum mortale: est aliquis solicitus de prodigalitate quadam in conuiuio faciendа, de mendaciis iocosis fingendis, de rebus inutilibus sibi, est veniale peccatum.

4 Secundum est, † solicitudo de re temporali, constituendo finem vltimum in ipsa, est etiam peccatum mortale. Hoc est S. Tho. l. c. Tunc autem aliquis ponit finem vltimum in re aliqua temporali, quando est paratus potius mortaliter peccare, quàm omittere rem: qui sic ergo est affectus pecuniis & diuitiis, & hoc modo solicitus est de ipsis acquirendis vel conseruandis, mortaliter peccat.

5 Tertium est, qui ex † solicitudine dimittit id, quod tenetur facere, mortaliter peccat, vt dicit S. Th si tenebatur facere illud sub præcepto: si vero aliter, venialiter peccat, vt, qui præ nimia solicitudine omittit audire sacrum in die festo, confiteri, & communicare, quando tenetur, mortaliter peccat: qui vero præ solicitudine non vacat orationi, aut non attente, vt decet, diuina officia exercet, venialiter peccat.

6 Quartum est, qui timet, quando timendum non est, venialiter peccat: vt, qui præ † solicitudine timet se non assequuturum, quod intendit, etiam positis mediis conuenientibus & sufficientibus venialiter peccat: est enim timor vanus.

7 Quintum est, qui † solicitus est extra tempus proprium, quo solicitandus est, peccat ex se venialiter, vt, qui tempore Maij soliciratur de vindemia. Quamuis sit prudentia respicere & solicitari de futuro, hoc tamen est, quando in præsenti possumus prouidere futuro, quando verò nihil possumus prouidere in præsenti, aut non debemus: est vana solicitudo & peccatum. Similiter peccat, qui dum est in Ecclesia & orat, solicitus est de familia & de re: non enim tali tempore solicitudo hæc assumi debet: *omnia enim tempus suum habent*, vt ait *Eccles. c. 3.*

ADDITIO.

De hac re, vide Vig. c. 4. §. 4. p. 7. Sylu, Ang. Fum. ver. Solicitudo. Valen. disp. 4. q. 5. p. 2. tit. 3.

De proditione.

CAPVT XLIV.

SVMMARIA.

1 *Proditio quid sit, & quomodo proueniat ex manifestatione per verbum, & factum, num, 2.*

3 *Proditio quot fiat modis, qualeq; & sit peccatum, quando ad restitutionem obliget.*

TErtia filia auaritiæ, vt diximus, erat proditio. Hæc autem potest sic describi: † *Manifestatio occulti, illatiua nocumenti.* In qua descriptione sunt duæ partes. 1

Altera est, *occulti manifestatio*, prodere enim est manifestare id, quod latebat Tamen non in sola manifestatione consistit ratio proditionis, vt quoddam vitium est, sed est necessaria altera pars, quòd ista manifestatio sit inferens nocumentum, seu apta ad inferendum nocumentum ei cuius occultum manifestatur: vnde qui manifestat pecunias alterius latroni, vt eas capiat, dicitur ipsum prodere. Similiter, qui ciuitatem alicuius inimico tradit, dicitur etiam prodere. In vtroque autem casu † est manifestatio 2 quædam. In priori manifestatio est per verbum, in posteriori per factum, dum viam capiendi ciuitatem ipso facto aperit.

Fit autem ista † proditio quadrupliciter. 3

Primò, circa personas, cum prodit quis personas, ad nocumentum ipsis inferendum, quo modo Dalida prodidit Samsonem, *Iudic.* 16. & Iudas Christum Dominum *Matth.* 26. Et hæc est graue mortale.

Secundò, circa res immobiles, vt, miles qui prodit castra, villas, ciuitates suorum dominorum, qui veri domini illarum sunt. Et hoc est mortale obligans ad restitutionem.

Tertiò, circa res mobiles; vt, qui absconditam alterius pecuniam, vel vestes latroni ostendit, vt rapiat. Et hoc est mortale etiam obligans ad restitutionem.

Quartò, circa secreta, vt, qui alterius secretum aperit in eius detrimentum. Et hoc est etiam mortale, cum res est grauis, & quam celare tenebatur. His modis committi potest proditio: tamen ad maiorem declarationem, aliquot dubia in capite sequenti examinare oportet.

ADDI

ADDITIONES.

Vide Syl. Aug. Fum. verb. Proditio, D. Ant. p. 2. tr. 1. c. 22. Quartò, de secreto Nau. c. 18. n. 51. Sylu. ver. Confessio non sacram. Sor. de ratione teg.

De quibusdam dubiis circa proditionem.

CAPVT XLV.

SVMMARIA.

1 *Custos alicuius loci occupati à tyranno, an, & quando eo inscio, possit illum tradere vero domino sine peccato.*
2 *Tyrannus obsidens ciuitatem à quibus occidi possit.*
3 *Turcarum loca non licet priuatæ personæ inuadere, & illos occidere domi.*
4 *Deliberatè volenti occidere per proditionem tyrannum, an quis peccet promittendo pecunias, si occidat.*
5 *Secretum alicuius quando liceat manifestare.*
6 *Litteras sigillatas alterius aperiens, an, & quando mortaliter peccet.*

1 ALiqua occurrunt dubia circa proditionis modos. Primum est, an, † si tyrannus aliquis iniustè detineat castrum, vel ciuitatem, vel villam alterius, liceat alicui priuatæ personæ, quæ sub potestate ipsius tyranni est, & cui est commissa cura illius castri, ipsum tradere domino vero, tyranno inscio. Ad hoc respondet Anton. 2. p. tit. 1. cap. 22. §. 7. & dicit aliqua.

Primum est, si, qui tradit castrum, facit hoc, cupiditate pecuniæ, vel odio & inimicitia motus, vt fine præcipuo, tunc mortaliter peccat.

Secundum, quando id facit zelo iustitiæ, licet cum spe pecuniæ, non peccat mortaliter, si aliquæ adsint conditiones, nimirum

Prima, vt non sequantur mortes & occisiones hominum in tali traditione.

Secunda, vt non sequantur grauia scandala.

Tertia, vt dominus verus nequeat alia via recuperare tale castrum. His stantibus, non esset peccatum; aliquo verò, vel omnibus deficientibus, esset peccatum: & quia ferè semper vnum horum est, ob id rarò licet iste casus.

Dicit tertiò Antoninus, quod si quis etiam, his deficientibus

tibus conditionibus, castrum tradat, mortaliter quidem peccat, tamen ad restitutionem non tenetur, quia non rapit alienum à vero domino; immò reddit proprio domino, licèt malo & indebito modo. Consentit his Tabien. *verb. interrogatio.* §. 16. & Armilla *verbo proditio.* Et ita mihi videtur dicendum.

Aliud dubium est, an † tyrannum, qui habet obsessam ciuitatem iniustè, liceat alicui priuato per proditionem occidere; v. g. an liceat medico ipsius, aut coco ministrare venenum occultè, & interficere? Respondent idem Antoni. *loco citato,* & præfati Doctores, quod nullo modo licet, sed esset mortale: nam seruare fidem est ius naturale, quod quidem cum omnibus etiam hostibus est seruandum. Non ergo illi sub fide data possunt occultè nocere, quamuis posset miles vnius exercitus, duce concedente per noctem aggredi contrarium exercitum, cuius causa iniusta est, & inuadere, & occidere dormientes, quia nulla illis debetur fides; & ipsi debebant prospicere cautè & attendere, cum alios inuadebant, ne ipsimet inuaderentur. Et hoc modo licet venenum iniicere fontibus, vt bibentes inde inimici pereant, cum ipsi iniustè inuadant terras aliorum, sed si fides est semel data, non licet eos occidere, sicut nec sub saluo conductu; & sic etiam non licet personæ priuatæ inuadere loca, & terras † Turcarum, & ipsos occidere in domibus degentes, licèt infecti & inimici sint nostri. Hinc fit, quod si in hoc prædicto casu non licet huiusmodi homini occidere tali modo, quod etiam nulli alteri liceat consulere tale factum, aut ad id iuuare ipsum aliquo modo. 2 3

Aliud dubium est, An † si quis esset deliberatus iam occidere per proditionem talem tyrannum, liceret alteri promittere pecunias, si faciat & occidat? Antonin. respondet licere: nam hic non occidit, cùm iam ille animo decreuerit occidere: sed Armil. *verb. proditio.* §. 3. negat, & ita negandum est, nam consentit in peccato, & hoc sufficit ad peccandum. Adde etiam, quòd iste occidit; nam promissione peccuniæ magis confirmatur animus illius ad occidendum, adeo, quòd posset forsan retardari & remoueri ab illo facto, spe tamen pecuniæ non retardatur. 4

Aliud dubium est, in secretis [a]: An liceat aperire saltem † secretum alicuius Tyranni: vt, si haberet obsessam ciuitatem, & vellet occultè inuadere, an liceret alicui militi suo aperire secretum? Dico, si iniustè agit & inuadit, potest manifestari: non enim secretum, præter sigillum confessionis est seruandum 5

dum

dum in damnum tertij iniustum, & præsertim communitatis: & sic habemus exemplum in scriptura, 2. *Reg.* 17. de illo Chusi, qui se finxit amicum Absalon, & manifestauit Dauid secretum consilium Achitophelis. Si verò iustè ageret Princeps aliquis contra alterum, tunc non liceret ipsius secretum
6 prodere. per hoc patet resolutio peccati eorum, qui † litteras sigillatas [b] alterius aperiunt: est enim mortale, cùm res est grauis, quando verò sciunt rem esse leuis momenti, est veniale. Sed tamen periculosum est, nam difficilè cognoscitur huiusmodi leuitas materiæ ante apertionem: & si, non cognita, aperiuntur litteræ, mortale est, nisi in aliquibus casibus.

Primus, quando, qui aperit probabiliter cognoscit esse in damnum proprium illius conscriptas, vel in damnum tertij, præsertim communitatis alicuius.

Secundus, cum est superior: & sic prælati subditorum literas aperiunt.

Tertius, cum apertio fit cum ratihabitione, quia speratur rationabiliter, quod ille, cui mittuntur, id ratum habebit & acceptabit. Hæc de proditione.

ADDITIONES.

a *Aliud dubium est in secretis.*] Vide Syluest. Fum. ver. secretum, Nau. num. 54. D. Ant. §. 8. Val. l. 5. q. 14. p. 1. in fine, loco citato.

b *Qui litteras sigillatas.*] Vide Nau. num. 53. Sot. de teg. secr. m. 1. q. 2. concl. 5. D. Ant. loco cit.

De fraude.

CAPVT XLVI.

SVMMARIA.

1 *Fraus quid sit, & vnde procedat, num. 3.*
2 *Dolus, seu fallacia, & fraus quomodo differant.*
3 *Prudentiæ astutia an sit contraria.*
4 *Prupentia quid sit.*
5 *Prudentia carnis & astutia quomodo differant, & quando mortalia venialiáve sint peccata, num. 7.*
6 *Fraus an, & quando mortale peccatum sit.*

1 QVarta filia auaritiæ est fraus, quæ sic describi potest: † *Deceptio alterius opere exhibita.* In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera

Atera est, *Deceptio alterius*. Est autem decipere, falsam existimationem in alterius animum inducere, & ille actus, quo mediante hoc fit, dicitur deceptio.

Altera pars est, *opere exhibita*: nam deceptio aliquando fit solis verbis, & dicitur † dolus seu fallacia, aliquando verò fit 2
etiam factis, vt, cum vendo rem ponderantem libram, quæ non ponderat libram: & hæc dicitur fraus. Vtrumque autem tam dolus, quam fraus, filij sunt auaritiæ. Sed nunc de fraude agamus.

Procedit autem † fraus ex astutia, quæ est vitium contra 3
prudentiam. In cuius gratiam aduerte, † *prudentiam esse* 4
quandam virtutem qua circa bonum finem, media conuenientia applicamus, disponit enim prudentia media bona ad finem bonum. Cùm ergo sint duo in prudentia, & finis bonus, & media bona, duplex ei vitium opponitur.

Vnum est ex parte finis, cum quis intendit finem malum, & huic media proportionata, siue bona siue mala, secundùm se aptat: & vitium hoc dicitur † prudentia carnis, vt, qui intendens occidere inimicum, vel committere adulterium, media apta applicat. 5

Alterum est ex parte mediorum, vt cum quis bonum aut malum finem intendens, excogitat media mala, sed apta fini, & dicitur astutia. Exemplum est in illo Villico *Luc.* 16. qui vt, ablata villicatione, haberet vnde viueret, media mala, sed apta excogitauit, nempe remittere debitoribus domini sui partem debiti, quod quidem ei non licebat; fuit in hoc astutus: quamuis, quia illum finem fecit sibi vltimum, dum postposuit diuinum præceptum non defraudandi ipsius consequutioni, fuit etiam prudentia carnis, quia finis fuit malus. Astutia autem solum est in excogitandis mediis: ipsorum verò exequutio ad dolum, cùm verbis; ad fraudem, cùm operibus fit, pertinet.

Est autem † fraus ex suo genere p.m. & de facto est pecca- 6
tum mortale, nisi excusetur duplici de causa; aut quia materia est leuis, vt, qui fraudem facit in baiocco, vel quatrino; aut, licet sit in magna quantitate, tamen non fuit intentio defraudandi: tunc enim, cum ignorantia interfuit, excusatio est peccati: tamen, cum primum veritas cognita fuerit, tenetur, qui fraudem commisit, reddere, quod per fraudem accepit, aliter peccat mortaliter, ac si intentionem habuisset, & manet obligatus ad restituendum. Prudentia carnis † & astutia mortale peccatum sunt, cum circa finem vel media, quæ mortalia sunt, versantur, aliter sunt venialia. De his vide S. Thom. 2. 2. q. 55.

ADDI

ADDITIO.

Vide D. Ant. c. 16. loc. cit. Nau. c. 23. num. 77.
Iuſtum in pretio duplex. Sot. lib. 6. q. 2. art. 3. Molin. d. 347. Carbo. q. 52. de reſt.

De fraude in emptione, ratione iniuſti.

CAPVT XLVII.

SVMMARIA.

1 *Pretij legitimi & naturalis declaratio, & diſcrimen, num. 2. & ſeq.*
3 *Pretium naturale rigidum, medium, & infimum quodnam, & quibus de cauſis variari poſſit, n. 4.*
5 *Monopolium in mercibus quando ob reſtitutionem obliget.*
6 *Emi viliùs & carius quando poſſint, quæ væneunt ſub haſta vel à proxenetis, quàm valeant apud mercatores.*
7 *Conduci quando mercenarius poſſit minori pretio, quam alij dant.*
8 *Emi vilius merces an poſſint in magna quantitate, quam per partes.*

QVia fraus præcipuè in emptionibus & venditionibus committitur, ob id in particulari de his aliqua tractanda ſunt, cumque multipliciter proueniat fraus in his contractibus, prima radix eſt, ratione pretij. In cuius gratiam notandum eſt, iuſtum in † pretio eſſe duplex.
1

Vnum eſt legitimum, & hoc eſt, quod lege aliqua taxatum eſt & definitum.

Alterum eſt naturale, quod nulla lege eſt taxatum, ſed iuxta rei valorem. Valor autem hic dupliciter ſumitur.

Vno modo, à communi exiſtimatione bonorum mercatorum: tantum enim valet res, quantum communiter tali loco & tempore æſtimatur, vt habetur leg. pretia ff. ad leg. Falcid.

Altero modo, cum non eſt res, quæ communiter vendatur, tunc pretium taxandum eſt arbitrio mercatoris alicuius prudentis & intelligentis, vt habet Syluest. *verbo emptio.* §. 7. De vtroque iſto pretio iuſto, tam legitimo, quam naturali,
2 loquitur Ariſt. *lib. 5. ethicor. cap. 7.* Eſt autem inter hæc duo † pretia duplex diſcrimen.

Alterum eſt, quod pretium legitimum conſiſtit in indiui-

ſibili: cùm enim ſit taxatum lege, vnum & idem eſt: at naturale non ſic, nam non ſemper communis æſtimatio aut arbitrium prudentium in vno, & indiuiſibili pretio conformatur, ſed hi pluris, illi minoris æſtimant, licet ſit in modico differentia, iuxta pretij quantitatem: vnde ſolent Doctores communiter † pretium naturale diuidere in tres partes, in rigidum, medium, & infimum. Rigidum eſt ſummum 3
quod in communi æſtimatione, vel iudicio mercatorum inuenitur, vt ſi vnus diceret: valet centum, alter nonaginta quinque, tertius nonaginta, centum eſſet rigidum: infimum quominus non æſtimatur. Inter hoc vtrumque medium eſt. Omnia iſta dicuntur pretia iuſta, nec eſt fraus, modo rigidum, modò infimum, eodem loco & tempore pro re vna exigere & accipere.

Alterum diſcrimen eſt, legitimum pretium manet immobile, nec variatur per augmentum vel diminutionem, at verò naturale variatur. Sunt enim aliquot cauſæ [a], quæ variant iuſtum † pretium naturale. 4

Prima cauſa eſt, copia vel inopia mercium. Cùm enim copia multa eſt mercium, tunc minuitur pretium, quod anteà erat iuſtum, & ex copia ſit iniuſtum, nam iuſtum pretium minùs eſt iam ratione copiæ. Contra verò, cùm eſt magna inopia mercium, augetur iuſtum pretium, ſed hæc cauſa intelligitur, cùm non interuenit fraus: nam ſolent mercatores duo vel tres conuenire, & facere † monopolium, emendo 5
omnes merces nundinarum, aut abſcondentes eas, vt inopia appareat, & augeatur pretium: tale autem augmentum eſt iniuſtum, & eſt obligatio ad reſtitutionem.

Altera cauſa, copia vel inopia emptorum. Cùm enim multi ſunt emptores, tùnc creſcit pretium, cum verò pauci, minuitur, nam multitudo emptorum inopia inducit mercium, inopia verò copiam. Ad hanc cauſam reducuntur aliqui caſus.

Primus eſt [b] Caiet. *verb. emptio.* Ea, quæ væneunt ſub haſta vel à proxenetis, viliùs poſſunt † emi, quam valeant communiter illa in officina mercatorum: vnde quod valet centum, 6
poteſt emi ſexaginta, & minoris, dummodò non ſit fraus: nam aliqui ſolent rogare coemptores, ne emant, aut imponant pretium, vt ipſi viliùs emant, hoc autem non licet.

Rurſus, etiam poteſt carius vendi, cum emptores inter ſe certant augendo eretium, dummodò non ſit etiam fraus, vt venditor ſecretò emptores ſupponat falſos, ad augendum pretium rerum ſuarum.

Alter casus est Sylu. *verb. emptio.* §. 8. cum aliquis merce-
7 narius non habet aliquem, qui † conducat ipsum, & rogat aliquem, vt saltem dimidio pretio, quàm alij soleant dare, ipsum conducat, tunc licitè potest hoc fieri.

8 Tertia causa est, modus emendi. Viliùs enim † emuntur merces, quæ simul in magna quantitate emuntur, quàm quæ per partes consueuerunt.

ADDITIONES.

Vide Sylu. Sum. Caiet. v. Fraus. Viguer. cap. 5. §. 3. v. 13. Val. d. 4. q. 5. p. 2. loco citato.

a *Aliquot causæ.*] Vide Mol. d. 348. Nau. n. 78. Lopez lib. 1. de cont. c. 12.

b *Primum est.*] Mol. num. 4. Carbo. l. c. Garzias c. 20. de cont. Arragon. 2. 2. q. 76. art. 1. Sot. loco citato.

c *Modus emendi.*] Mol. loco citato.

Falsam esse regulam Scot. 4 d. 5. q. 2. dicentis rerum pretia in manibus esse mercatorum, existimant viri docti; ex communi enim rerum æstimatione, in loco in quo venduntur circumstantiis omnibus diligenter consideratis, constituenda sunt, Mol. num. 9. Sot. loco citato, Med. q. 31. de rest. Valen. d. 5. q. 20. p. 2. loco citato.

De regulis fraudis ratione iniusti pretij.

CAPVT XLVIII.

SVMMARIA.

1 *Vitæ ad necessitatem res aliæ, & aliæ ad delectationem pertinent.*

2 *Vendi quando tantum possit res ad vitæ delectationem, quantum venditor extorquere potest.*

3 *Pretium iustum excedere in emptione & venditione, quando peccatum mortale sit obligans ad restitutionem.*

4 *Emptionis aut venditionis contractus, infra, vel supra medietatem iusti pretij, quando rescindatur in foro exteriori & interiori.*

5 *Vendi quando possit res supra eius valorem, ob emptoris commodum.*

CONstituto iam quid sit iustum pretium, oportet nunc aduertere res esse in duplici differentia. Quædam ad
1 † vitæ necessitatem, quales sunt, quæ ad victum, vestitum, & huius

huiusmodi spectant: quædam pertinent ad vitæ delectationem & ornatum, vt gemmæ, pretiosi equi, statuæ, canes, accipitres, & alia huiusmodi.

Sit ergo prima conclusio. Res ad vitæ ornatum [a], seu delectationem pertinentes, non habent pretium naturale certum,
sed tamen possunt † vendi, quantum potest venditor extor- 2
quere, circa fraudem vllam: vnde non est iniustitia accipere quatuor millia aureorum pro statua antiqua, pro gemma, pro alia simili re, dummodo talis sit res, qualis venditur. Ista est Soto *lib. 6. de iustitia quæst. 2. art. 3. in fine.*

Secunda [b] conclusio: Excedere iustum † pretium, siue
legitimum, siue naturale, scienter, est mortale, obligans ad 3
restitutionem, cum est notabilis excessus, & hoc tam in venditione, quàm in emptione: vnde qui vilius iusto emit, aut qui carius iusto vendit, peccant, & obligantur restituere.
Aduerte tamen, quòd † non semper in exteriori foro com- 4
pelletur venditor vel emptor vendere, quod accepit, sed cùm est iniustitia infra, aut supra medietatem iusti pretij, putà, qui emit quatuor, quod valet decem; aut qui vendit sexdecim, quod valet decem: tunc enim rescinditur iste contractus iure ciuili. *Cod. de rescinden. vendit l. 2.* & iure can. *cap. cùm dilecti, & cap. cum causa, de emptione, & venditio.*

Qui autem vendit supra medietatem [c], tenetur in foro exteriori reddere acceptum superfluum, vel suam rem accipere, & manet optio apud ipsum. Cùm verò res est empta infra medietatem, optio est emptoris, aut reddendi rem, aut æquandi pretium iustum, vt habet Sylu. *verb. emptio. §. 9.* In foro verò conscientiæ semper tenetur homo, quamuis fraus non sit tanta, ad restitutionem, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæst. 77. art. 1.* & Innocen. *cap. in ciuit. de vsuris*, & Panorm. *in cap. plerique, de immunit. Eccles.* & Soto *lib. 7. quæst. 6. art. 1.* contra aliquos, qui dixerunt non peccare, eum quis defraudat præter istam legis taxationem, aut saltem non teneri ad restitutionem. Sed hoc falsum est, & contra naturam: leges enim ad lites vitandas tantùm id permittunt, nec rescindunt contractum, nisi modo prædicto.

Tertia conclusio, qui † vendit, potest supra iustum pre- 5
tium vel exigere damnum emergens in vendendo, non tamen potest vendere vtilitatem, quam, qui emit, accipit supra rei valorem. Ista etiam sunt S. Thom. 2. 2. *q. 77. art. 1.* Explico, Petrus habet domum valentem centum, rogatus ab alio, vt vendat eam sibi, ipse non vult, tandem precibus victus vendit tamen, quia sibi erat multum commoda, & detrimentum

patitur ex venditione, potest exigere totum damnum, admonito tamen emptore de hoc. At verò, si nullum damnum patitur, tamen domus est multum vtilis emptori, non potest vltra iustum pretium exigere aliquid ratione ipsius vtilitatis. Ratio vtriusque est, quia damnum est suum; vtilitas alterius nullus autem vendere potest, nisi quod suum est.

ADDITIONES.

a *Res ad vitæ ornatum.*] Vide etiam Carbo. l.c. Med. q. 31. de restit. Val. d. 5. q. 20. p. 2. col. 8.
b *Secunda.*] Et est communis Nauar. à num. 77. Conrad. q. 57. 58. de contract. Mol. d. 350. num 3.
c *Aut supra medietatem.*] Vide Mol. d. 349.

De fraude ratione rei venditæ.

CAPVT XLIX.

SVMMARIA.

1 *Vendita in re aliqua vitij, quod potest esse in substantia, & qualitate, & quantitate, an sit eadem ratio.*
2 *Vendere vitiosam rem tanto pretio, quanto si non haberet vitium, quando sit peccatum mortale, & obligans ad restitutionem. Equus vitiosus qua ratione sit vendendus, & num. seq.*
3 *Venditor an, & quando vitium rei teneatur manifestare, & an sufficiat in genere, seu in vniuersum, iunct. num. 4. & 5.*
6 *Mendacium si intercedat in venditione, pretio existente iusto, an sit peccatum mortale ad restitutionem obligans.*
7 *Emptor an teneatur manifestare venditori ignoranti valorem rei venditæ.*
8 *Thesaurus an sit manifestandus ab emptore sciente, domini vendenti ignoranti.*

SEcunda radix, vnde oritur fraus in emptione seu venditione, est ratione ipsius rei venditæ, cùm res ipsa vitium aliquod habet, & venditur, ac si non haberet. In cuius gratiam
1 aduerte, esse triplex vitium in re aliqua † vendita.

Vnum est in substantia, dum, quod non est, venditur pro eo, quod est: vt, quod non est aurum, pro auro; quod non est argentum, pro argento: quod non est gemma, pro gemma.

Alterum est in quantitate, vt, quod non est tantum, vendere

re pro tanto, non libram pro libra, non modium pro modio, non cadum pro cado.

Tertium est, in qualitate; dum quod non est tale, pro tali venditur, ver.gr. equus cæcus pro non cæco, mancus pro non manco, vinum lymphatum pro puro, Latinum pro Græco, & sic de aliis. Horum trium vitiorum eadem est ratio: quæ enim de vno, de aliis etiam dici possunt. Ad cognoscendas autem fraudes ratione rei vitiosæ aliquot sunt notandæ conclusiones.

Prima est, rem vitiosam † vendere tanto pretio, quanto si non haberet vitium, peccatum est obligans ad restitutio- 2
nem, & mortale si materia non est leuis, & scienter fit. In hac omnes Doctores conueniunt. Vendere ergo equum habentem vitium, putà cæcum vel mancum, centum aureis, quos tantum solum modo valeret, si vitium non haberet, iniustitia est.

Secunda conclusio [a], vitium rei manifestum non tenetur † venditor manifestare: vnde potest iustè vendere rem vitio- 3
sam, dummodò non excedat pretium, accipiendo tantum ac si non esse vitiosa, licet emptor non aduertat esse vitiosam; vt, aliquis habet equum monoculum, potest vendere pretio iusto, quod valet cum illo defectu, quamuis sciat emptorem non aduertisse esse monoculum. Ista est S.Thom. 2.2. *quæst.* 77. *artic.* 3. tamen contrarium tenet Panormit. capitul. in iustum, de rerum permutat. & Conrad. *quæst.* 54. *de contractibus*: dicunt enim, quòd cùm venditor videt emptorem ignorare vitium, debet eum admonere, licet manifestum sit.

Sed mihi in hac parte videtur distinguendum, Aut enim emptor poterat aduertere, & ex negligentia non aduertit, aut non poterat aduertere, quia impotens erat, nimirum cæcus aut inexpertus, quia ignorat quis sit defectus. Si modo priori non aduertat, puto non esse iniustitiam vendere, nec obligari ad restitutionem, facta rei venditione, sed solùm ex charitate, &, si vitium est in magnum detrimentum emptoris, erit mortale contra charitatem, aliter erit veniale. Modo verò posteriori tenetur de iustitia, ac si vitium esset occultum, vt dicemus statim.

Tertia conclusio, quando vitium est occultum, non sufficit pretium iustum petere, quantum cum vitio valet, sed est manifestandum in tribus casibus.

Primus, quando illud vitium est in damnum emptoris, v.g. vendit aliquis equum militi cum vitio occulto, quod pericu-

losum est in bello, tale vitium est manifestandum, quia est in damnum emptoris, qui pro bello emit equum. Similiter, vendit quis vinum, quod sit parum duraturum, volenti emere ad conseruandum tenetur manifestare, neque sufficit iustum petere pretium.

Secundò, cum res erit inutilis emptori: verbi gratia, Pharmacopola vendit scammoneam, quæ licet non nocebit, tamen non erit vllius vsus infirmo; vendit autem pro alio vtili quod petit emptor; iniuste facit, quamuis pretium rei iustum exigit.

Tertiò, cum cognoscit probabiliter venditor, emptorem emere ad reuendendum: tunc debet manifestare vitium: nam tunc vendet emptor ille rem tantò pretio, ac si non haberet vitium. His casibus occultum vitium est manifestandum, alias est mortale peccatum ex genere suo obligand ad restitutionem.

4 Aduerte tamen vnum, ex sancto Thoma, *loco citato*, quod † non sat est, vitium manifestare in genere & in vniuersum: aliquando enim astuti homines, vendentes equum habentem aliquod occultum vitium, dicere solent: omne vitium habet, est cæcus, est claudus, est talis & talis, & numerant verum defectum: hoc autem non sufficit: nam virtualiter negant vitium occultum, dum affirmant vitium, quod videt emptor non esse. Debet ergo vitium clare & distincte aperiri.

5 Quarta conclusio, † Quando nullum horum trium est, & causa rationabilis existit, nullúmque mendacium intercedit, licet vendere rem iusto pretio, non detecto vitio & occulto. Ista est Soto *lib. 6. quæst. 3. art. 2.* & deducit eam ex S. Tho. verbi gratia, est aliquis qui iusto pretio non potest vendere vinum, vel propter iniquitatem iudicis, vel propter emptorum malitiam, qui conueniunt inter se, vt pauci emant, ad remittendum pretium, vel propter aliam causam rationabilem, tunc iste potest minuere mensuram, aut parum aquæ miscere, & vendere pro puro, ac pro completa mensura, iustum exigendo pretium, dummodo dicat mendacium; quod
6 si † dicat, non erit perniciosum, nec mortale, nec obligans ad restitutionem. Similiter aliquis habet sericum Granatense, quod vere æquat bonitatem alterius serici, tunc, si non potest vendere iusto pretio, licet pro eo serico, quod petitur, vendere, non tamen mentiendo, vt diximus. Eodem modo licet aliquando Latinum pro Græco vendere, & alias similiter merces. Aduerte tamen, quod non licet hac intentione

merces

merces emere, vt vendantur pro aliis, sed emptas licet sic vendere tali causa rationabili existente.

Quinta conclusio: † Emptor tenetur manifestare venditori ignoranti rem venditam, valorem ipsius: verbi gratia, 7
rusticus vendit gemmam magni valoris vili pretio, ex ignorantia, emptor cognoscens illum rei valorem ignorare, tenetur ei veritatem aperire, & dare valoris iustum pretium, alias peccat, & obligatur ad restitutionem. Non tamen est eadem ratio de eo, qui emit vineam alterius. In qua scit esse magnum † thesaurum [b], & non manifestat, donec emat, & pos- 8
sideat ipsum: hic enim licitè id facit, nec tenetur manifestare, vt habet S.Th. 2.2.q.66.art.5. *ad secundum*. & Sylu. *verbo inuentum*, § 2. & Soto *lib.9. q.3. art. 2.* Et ratio est, quia cum venditur vinea vel emitur, sola planities est, quæ venditur, cum his, quæ supra sunt, non autem ea, quæ subtus sunt. Vnde pretium iustum inde est sumendum, non ab his, quæ sub terra occulta sunt. Et quamuis ista sententia non nihil habeat difficultatis, tamen teneri secure potest, propter auctoritatem Doctorum.

ADDITIONES.

De hac re Mol. d.352. Lopez lib.1. de cont.c. 45. 46. 47. Nau.num. 89. Arrag. artic. 3. Garzias capit. 14. Valent.p. 3. Sot.loc.citato.

a *Secunda conc.*] Vide Mol.n.18. l.c. Dum putas emptorem non empturum, si rei vitium patefacias, crimen est vitium non detegere, & non valet contractus, Nau.l.citat. Post rem iusto pretio venditam, vitio claro non patefacto, debes emptorem monere (ne alius ab eo emptor decipiatur) dum putas rem ab illo vendendam esse, Sot.loco citato. Distinguit Mol. n. 20. Si vitium rem ad id, ad quod emitur, insigniter inutiliorem efficiat, aperiendum est; si non reddat inutiliorem, non aperiendum, dum tamen rem vendat quanti valet cum eo vitio. *Gemma magni valoris.* Ita Lopez lib.1.c.49 Mol.n.13. loco citato, contra Caiet. emptorem in conscientia tutum arbitratus est, si rusticus ab eo rogatus donaret, si quid amplius valeret gemma.

b *Magnum thesaurum.*] Mol.l.c.

Si Pharmacopola herbarum fascem pro equorum pabulo emeret, sciens aliquas esse inter eas magni valoris pro pharmacis efficiendis, taceteque, ne maius pretium exigeretur à vendente, non peccaret, quia herbæ illæ ad equorum pabulum in illo vendendi modo pluris vendi, aut æstimari non solent; Mol.n.13. Lopez.l.c.

De fraude, ratione modi vendendi.

CAPVT L.

SVMMARIA.

1 *Vendere licet summo, vel emere infimo pretio, ob retardatam, vel anticipatam solutionem, non tamen idem licet supra vel infra totum iustum pretium.*

2 *Nundinarum in fine non licet tanti vendere merces credito, quanti vendebantur in medio.*

3 *Vsura palliata est emere anticipata solutione à rusticis frumentum & vinum minoris, quàm creditur suo tempore valiturum.*

4 *Vendi aut emi quanti res debeat.*

5 *Emi quando possit frumentum pretio currente in mense Ianuarij pro Augusto.*

6 *Vendere potest mercator frumentum magno pretio, prauidens aduenientes socios esse vendituros longè minori.*

7 *Pretium mercium taxandum esse sciens, potest vendere merces pretio currenti, quod est maius, antequam illud diuulgetur.*

8 *Vendere merces post sex menses soluendas, vtrum quis possit futuro, an solum præsenti pretio.*

TErtia radix, vnde fraus oritur, est ex modo vendendi vel emendi, puta cum res emitur aut venditur credito, aut numerata pecunia. Ad quarum fraudum manifestationem sunt tres regulæ seu conclusiones notandæ.

1 Prima [a] est, licet † vendere rem summo pretio iusto, cùm credito venditur: licetque rem emere infimo pretio, cum vel numerata pecunia, vel anticipata venditur. Explico, diximus superius esse tria pretia iusta naturalia vnius rei, summum, medium, infimum. Dico ergo, quod potest venditor exigere summum pretium, cum credito vendit, quod non exigeret si numerata pecunia venderet. Rursus, licet emptori emere vilissimo & infimo iusto pretio, cum anticipata pecunia emit, cum tamen res ipsa emeretur medio vel summo pretio, si non esset talis anticipatio. In hac conclusione omnes conueniunt.

Secunda [b] conclusio: Non licet supra totum iustum pretium vendere rem, quia credito venditur, nec licet emere infra infimum pretium, quia anticipata pecunia emitur. In hac etiam

etiam omnes conueniunt: exemplo sint nobis duo abusus communes.

Alter est mercatorum, qui solent in † fine nundinarum, 2
cum res minus valet, propter inopiam emptorum, vendere suas merces credito, exigendo pretium, quod merces valebant in medio nundinarum tempore, quod propter emptorum copiam multo maius erat: hoc inquum est, & obligatur venditor restituere, nec excusatur, quia ipsi merces tanti stant, nec lucratur quicquam, quia, vt bene dicit Soto *li.6.q.4.art.1.* merces huic periculo ex se sunt expositæ, vt minus & plus valeant & aliquando perdat, aliquando lucretur mercator: neque semper debent vendi tanti vel pluris, quanti stant venditori ipsi.

Alter abusus est quorundam, qui videntes rusticos & laboratores, non valentes terras & vineas suas colere præ inopia, subministrant pecunias ad emendas res necessarias, & ipsi vicissim emunt fructus agrorum, anticipata solutione minoris, quam creduntur suo tempore fructus illi valituri, & sic emunt frumentum, vinum, & alia huiusmodi, quod quidem nullo modo licet, sed est † vsura palliata, obligans ad restitutionem. 3

Tertia [c] conclusio, res tanti debet † vendi aut emi, quanti 4
valet, aut valitura probabiliter creditur tempore quo res ipsa traditur. Hæc conclusio est radix præcedentium, & per eam multorum casuum solutio habetur. Explico, aliquando non traditur simul res & rei pretium, sed prius vnum altero, tunc pretium iustum sumendum est à tempore, quo traditur res, vt valeat tantum, quantum probabiliter valitura creditur tempore illo. Ex hoc patet solutio huius casus. Aliquis in mense Ianuario, cum modius frumenti valet, verbi gratia, tria scuta, † emit frumentum tradendum mense Augusto; si creditur probabiliter, quod valebit tunc duo scuta, 5
potest modo emere, anticipata solutione, duobus scutis pretio taxato, &, siue res minus, siue plus tunc valeat, nihil refert, sat est, quod empta est probabili pretio tunc futuro, licet sit minus præsenti. Ita deciditur iste casus, *cap. nauiganti, de vsur.*

Alius casus est [d]: Multi mercatores vehunt frumentum in nauibus ad aliquam ciuitatem, in qua valet modius sex aureis, accedente tamen tanta copia, valebit tribus: tunc, si vnus mercatorum hoc præuidens præcurrat, & citius in eam ciuitatem perueniens, † vendat tanto pretio, antequam alij ve- 6
nientes sint in causa diminutionis, licite id potest facere, nec

admonere tenetur: vendit enim frumentum pretio tunc existenti, cum res traditur; de futuro enim non tenetur curare, Ita habet S.Th.1.2.q.77.art,3.*ad* 4.

Hoc etiam modo soluitur alius tertius [e] casus. Si quis
7 Princeps vellet taxare & moderari mercium † pretia, & v. g. post tres dies diuulgabitur pretium, potest aliquis mercator hoc sciens, vendere merces maiori pretio tunc currenti ante illam taxationem, nec admonere futuri mandati de moderando pretio; non tamen licet ei, qui mandatum habet à Principe vt tali tempore pretium taxet, differre, donec suas merces in illa vendat.

8 Soluitur etiam quartus casus. Aliquis † vendit merces soluendas post sex menses, quæ quidem, cum futura est solutio, magis valebunt quàm modo, cum traduntur, non licet huic vendere pretio futuro, sed præsenti. Hoc tamen intelligitur, quando ille alias non erat seruaturus suas merces, vsque ad illud tempus, nam, si seruaturus erat, & precibus emptoris cogitur vendere, potest exigere pretium probabile futurum, & pacisci, licet postea minus valeant.

Et sic intelligendus est casus *c.nauiganti, de vsur.* vbi videtur absolute iste casus concedi, sed limitandus est, iuxta *cap.in ciuitate.de vsuris*, quando merces erant seruandæ, & ita tenet Soto *lib.6.quæst* 4.*art.*2.quamuis Caiet.2.2.*q.*78.*art.*1.distinctionem metaphysicam imaginetur, quæ parum aut nihil ad res morales has facit. Soto tamen l.c. limitat prædictam regulam limitatione bona & notanda. Sunt enim aliquot merces [f], quæ non possunt vendi, nisi credito, aliàs enim non posset iustum percipi pretium; vt fit in serico apud Florentinos: vehitur enim magna copia serici, quod, si venderetur soluta pecunia, vilius iusto venderetur, propter paucitatem emptorum, ideo solet vendi credito aliis mercatoribus, donec ipsi reuendant, & habeant vnde soluant In his pretium iustum potest exigi à tempore solutionis pecuniarum: quod enim pretium probabiliter creditur tunc merces valituras, potest exigi siue tunc plus siue minus valeant. Rursus, sunt merces, quæ aliter vendi aut emi nequeant, nisi anticipata solutione, quales sunt merces lanarum [g]: non enim aliter mercatores possunt eas habere, nisi anticipando solutionem, qua pastores possint pascere oues, & expensas suas facere. In his pretium iustum est sumendum à tempore solutionis, non à tempore, quo lanæ traduntur. Hoc tamen non licet in aliis mercibus, nisi in his, quæ aliter contractari nequeunt.

ADDI

ADDITIO.

a *Prima.*] Vide Mol.d.355.num.1.
b *Secundum.*]D.Thom.2.2.q.78.art.2.ad 7.Mol.loco citato num.2.
c *Tertia.*] Vide Mol.d.358.Ioan.Med.q.38.l.c.
d *Alius casus est,*]Ita etiam Caietan. in loco citato,D. Th. loc. cit ad tertium.Syluest.emptio.quæst. 15. Couar. in reg. Peccatum.p.2.§.4.num.6. Mol.d.354. Val.d.5.quæst.20.p. 4. col. 5. & fuit sententia Dieg. apud Tull. 3. offic. qui tamen Tul. cum Antipatro oppositum censuit probabilius, vt censent ex Mart.Med. q.35.Conrad quæst. 62.63.loco cit. Quidam dixere saltem peccari contra charitatem; quod tamen negat Mol. loco citato,cum hic vtatur iure suo,& merces iusto pretio vendat.
e *Hoc etiam modo soluitur tertius.*] Hoc videtur sentire Couar.loco citato. at Mol.n.3. pro se recensens Bart. l. quærō. ff.de act empt.Ariam Pinel.l.2.C.de rescind. vend.part.3. cap.2.n.22.Aluar.Val.consul.64. crimen esse,ait contra iustitiam frumentum (quod tunc vendendum non erat) vendere currenti pretio cum aliorum damno, post scientiam conditæ, sed nondum promulgatæ legis pretium imminentis; peccareque Principem contra iustitiam, terierique ad damna resarcienda, si non curet,vt leges huiusmodi occultissimæ sint; & eodem simul tempore in toto regno promulgentur, concedit tamen Mol. ibid. posse hominem legis conditæ conscium vendere ea, quæ venditurus erat, etiam si lex ab eo ignorata fuisset.

Probat superiùs dicta. Quia publica Principis lex subditis omnibus debet esse communis; & fas non est,quempiam ex communi lege commodum cum aliorum iactura haurire.
f *Sunt enim aliquot merces.*] Alij aiunt, alij negant, Mol. d.357. distinguit: lege locum. Vide Couar.lib.1.var.c.3.n.6. Nau.c.23.num.82.Lopez cap.36.loco citato, contra Couar. Val.p...concl.6.sentit contra Sot.
g *Lanarum.*] Vide Nau.c.23.n.82.contra Sot.lib.6.q.4.a.1. in fine.Sotum sequitur Couar.n.85.Nau.Garzias c.24. n. 16. Vide Mol.d.359.360.

De

De quibusdam dubiis.

CAPVT LI.

SVMMARIA.

1 *Vendens iusto pretio merces credito, an possit exigere lucrum cessans habita ratione ad pecuniam numeratam.*
2 *Vendi quando possint merces credito supra iustum pretium ratione periculi, cui exponuntur.*

1 DVbium vnum [a] occurrit, an liceat, cum res credito † venditur, supra iustum pretium exigere lucrum cessans, ratione pecuniæ numeratæ: v. g. est mercator vendens suas merces, quæ valent centum, si venderet numerata pecunia, exponeret negotiationi centum hæc, & lucraretur plura, an liceat exigere ab emptore illa centum, quæ merces valent, & lucrum cessans? Antoni. 2. *parte, tit.* 1. *cap.* 8. §. 2. omnino negat, sed putat esse vsuram. Soto *lib.* 7. *q.* 4. *art.* 1. dubitat tamen, inclinat in partem Antoni. at Richard. & Caiet. quos ipse citat, tenent licitum esse.

Mihi videtur cum distinctione procedendum. Aut enim venditor sponte vendit suas merces, aut rogatus ab emptore, cum aliàs ipse habeat emptores, qui emant numerata pecunia, modo priori non licet, posteriori verò licitum est: nam tunc videtur iam damnum emergens existere, cum iste posset merces numerato vendere, damnum autem emergens, vt superius diximus, potest exigi.

Aliud dubium [b] est, an liceat supra istud pretium exigere aliquid ab emptore, ratione periculi, cui exponuntur
2 merces, cum credito † venduntur, certior enim habetur pecunia præsens, quàm futura. Medina *Cod. de restitutione, quæstione* 38. tenet licitum esse. Conrad. verò *quæstione* 59. *de contract.* & Soto *loco citato*, negant. Concedunt quidam posse exigi aliquid ratione expensarum, quando timentur dictæ expensæ probabiliter futuræ; vt, qui vendit homini solito non soluere, quia prius coram Iudice sæpè compareat, potest vltra pretium mercium aliquid exigere, ratione periculi probabilis expensarum: tamen propter nudum periculum, quod in ipso credito est, non licet. Hoc mihi videtur securius & tenendum; nam aliàs aperiretur porta ad vsuras: posset enim tunc in omni mutuo aliquid exigi ratione periculi talis, & tunc vsura suum consequeretur intentum.

ADDITIONES.

a *Dubium vnum.*] Vide Val.p.2.col.10 loc.cit.Lopez lib.1. cap.23.24.Garziam cap. 24. Bannes,Arragon 2.2.q.78.art.1.
b *Aliud dubium.*] Vide Mol. d. 356. cum Medina videtur sentire Val.p. 2.col.17.l.c.

De emptione cum pacto retrouendendi.

CAPVT LII.

SVMMARIA.

1 *Emptio seu venditio cum pacto retrouendendi est licita ex se, & potest fieri sub conditione intra aliquod tempus, num.2.*

3 *Empta res cum pacto retrouendendi, an, & cur minus valeant.*

4 *Emptionis seu venditionis, cum pacto retrouendendi, ad iustitiam duo requiruntur.*

QVarta radix, vnde oritur fraus in emptione & venditione, est, cum res non simpliciter venditur aut emitur, sed cum pacto de retrouendendo: puta cum sic venditur, quod obligatur emptor quoties suam accipiat pecuniam, iterum reuendet rem venditori, & hic contractus dicitur † emptio 1
seu venditio cum pacto retrouendendi: & licitus est ex se, & † 2
solet etiam apponi conditio, vt nisi intra sex vel tot annos venditor redimat, sit emptoris omnino: & hoc etiam licitum est. Res autem sic † empta minus valet, quàm cum emitur 3
simpliciter & sine pacto: nam emitur res cum tali onere. Quamuis minus sit istud onus, cum apponitur prædicta conditio, vt redimatur intra tot annos, aliàs redimi non possit. Ad iustitiam huius contractus duo exiguntur.

Vnum est, vt, qui † emit, intentionem habeat emendi: nam 4
aliàs esset vsura; & mutuum virtuale cum lucro: nam accipit capitale postea, & lucrum rei emptæ: & maximè cognoscitur intentio emendi, cum ob necessitatem fit. Aliquis etenim volentes vilius emere, quia non aliter possunt, tali vtuntur contractu: hic autem in immobilibus fit rebus, vt domibus, vineis, &c.

Alterum est, vt, cum reuenditio fit, non plus accipiatur à venditore, quàm fuit, quod ei datum fuit. His stantibus duobus,

bus, non est fraus in huiusmodi contractu. Vide Sylu. *ver. vsura.* 2. §. 12. Armill. *ver vsura* §. 14.

ADDITIO.

Vide Nauar. num. 247. loc. cit. Ioan. Med. q. vltima de rest. Cor. p. 2. c. 8. n. 5. Mol. d. 375. Con. de con. q. 83. Lopez lib. 1. c. 13. Cou. lib. 3 var. resol. cap. 8. num. 4.

De negotiatione.

CAPVT LIII.

SVMMARIA.

1 *Negotiatio quid sit, & cur sit necessaria in repub. num. 2.*
3 *Negotiatio quando sit cum peccato mortali vel veniali, cum num. seq.*
4 *Lucri solum causa negotians, alio fine non proposito peccat.*
5 *Clericis non licet negotiari.*
6 *Excommunicatio Cœnæ Domini in vendentes Turcis, & inimicis fidei arma, & alia ad Bellum necessaria.*
7 *Festis diebus negotiandum non est.*
8 *In templis & locis sacris non debent fieri negotiationes.*
9 *Emere an, & quando liceat frumentum, vinum & oleum ad conseruandum, vt alio tempore vendatur.*
10 *Vendendum seruare quis possit frumentum & alia, quæ ex propriis terris colligit.*
11 *Iudæi & alij possunt emere à vendentibus ob necessitatem.*
12 *Pretium quale posset exigi pro mercibus.*

1 NEgotiatio † quædam emptio est: *est enim emptio, ad reuenditionem rei inuariatæ ordinata.* Emere enim ad reuendendum est negotiari, non quocumque modo: nam aliqui emunt rem; sed non, vt eam emunt, sic vendunt, sed mutant rem in aliam, vt qui emit ferrum, & vendit clauos, emit lignum, & vendit scamna. Hoc autem non est negotiari: sed negotiari est emere rem, & ipsam sic manentem vendere, vt, qui emunt vinum, frumentum, mel, vt iterum vendant.

2 Negotiatio † necessaria est in republica: non enim omnes regiones abundant omnibus, sed in quibusdam hæc, in aliis illa alia reperiuntur: vnde conueniens fuit, esse homines, qui ab vno loco in locum alium transportarent rem eam, quæ ibi esse

esse non potuit, nisi per negotiationem. Potest autem fieri
illicita † negotiatio multis modis. 3

Primò, ratione finis. Negotiatio enim propter solum † lu- 4
crum turpis est, vt habet S. Thom. 2. 2. *quæst.* 37. *artic.* 4. Lu-
crum enim, nisi in finem bonum ordinetur, ex se bonum non
est: negotiari ergo propter ipsum solum, & non propter su-
stentationem familiæ, vel alium bonum finem, peccatum est
ex se veniale.

Secundò, ratione personarum: non enim † clericis licet 5
negotiari, vt habetur *dist.* 88. *per totam.*

Tertiò, ratione eorum, cum quibus negotium fit. Est ete-
nim mortale peccatum, & † excommunicatio in Cœna Do- 6
mini, vendere Turcis & fidei inimicis arma, ferrum, pulue-
rem tormentarium, ligna, & alia huiusmodi, quæ ad bella ne-
cessaria sunt.

Quartò, ratione temporis: non enim in diebus † festis ne- 7
gotiandum est, vt habetur *cap.* 1. *de feriis.*

Quintò, ratione loci: non enim in † templis & locis sacris 8
negotiandum est: quod Dominus significauit, cum ementes
& vendentes flagello eiecit à templo. Ita habetur *c. decet. de
immunitat. Ecclesiarum in* 6. vnde, si essent nundinæ, & aliæ
negotiationes tumultuariæ, esset mortale in templo nego-
tiari, aliàs esset veniale.

Sextò, est illicita negotiatio, quando fit in communitatis
detrimentum, solent enim aliqui ex frumento necessaria ad
communitatis vsum, aut ex vino vel oleo, aut aliis † emere ad 9
conseruandum, vt alio tempore vendant: vnde in causa sunt,
vt sit eorum inopia, neque inueniunt pauperes, vnde emant
ad sui sustentationem, & sic mirum in modum augentur re-
rum pretia. Talis negotiatio est pessima, & nociua Reipubli-
cæ, essentque huiusmodi homines relegandi. Quando verò
esset magna abundantia annonæ, ita vt ciues etiam abun-
darent post satisfactionem cuiusque necessitatis, posset tunc
talis negotiatio licita esse; aut † quando aliquis ex propriis 10
terris illa colligeret, liceret ei seruare in aliud tempus. Simi-
liter etiam licitum est emere ab his, qui necessitate aliqua
vendunt, nec habent facilè emptores, ad iterum reuenden-
dum, vt Romæ faciunt † Iudæi, & in aliis locis multis faciunt 11
ementes libros, & vestes veteres & alia huiusmodi.

Septimò, potest esse negotiatio illicita in † pretio. Quam- 12
uis enim liceat istis negotiatoribus plus exigere pro merci-
bus, quam sibi in aliis locis vel temporibus steterint, ratione
modi vendendi, quia per minutum vendunt, vel ratione labo-
rum

tum & expensarum, tamen non licet immoderatum exigere prerium, supra id, quod tali loco communis æstimatio recipit: nec excusantur aliquando, quod sibi tanti merces steterint, quanti illas vendunt: nam, vt supra diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudentes expensæ, & harum ratio non habenda est in augendo pretium. Vide de negotiatione Soto *lib. 6. quæst. 1. art. 2.* & Summistas *verb. negotiatio.* Atque hæc satis dicta sint de fraude.

ADDITIO.

Vide Carbonem q. 53. Val. p. 5. loco citato, Io. Med. q. 31. l. c. Med. d. 339. D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4.

De Mendacio.

CAPVT LIV

SVMMARIA.

1 *Fallacia quando sit mortale vel veniale peccatum.*
2 *Mendacium quid sit.*
3 *Verbum quot modis possit dici falsum.*
4 *Mentiri quam habeat notationem.*
5 *Mendacium perniciosum, officiosum, & iocosum quodnam.*
6 *Mendacium an sit semper peccatum, & quale, n. 8.*
7 *Mendacium cum iuramento an sit mortale peccatum, numero 6.*

ALiæ tres filiæ auaritiæ supersunt, nempe periurium, fallacia, mendacium. De periurio autem diximus satis in octauo præcepto, *lib. 5. instr.* Fallacia † autem est fraus in
1 verbo, vt diximus superius, & de hac ferè eadem, quæ de fraude, dicenda sunt: cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est; secus, est veniale vt plurimum. De mendacio autem nunc pauca dicenda sunt, nempe, quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum.

2 Mendacium potest sic describi: *Verbum falsum cum intentione fallendi.* In primis dicitur, *verbum*, nam mendacium propriè est peccatum oris: & per verbum non solum vocem, sed scripturam, quæ loco vocis datur, intelligimus.

3 Rursus dicitur *falsum*, vbi nota, quod † verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno

Vno modo, quando aliter per ipsum enunciatur res, quam ipsa sit in se, vt, si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum, nam non enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falsum, cùm aliter enunciatur res, quàm homo, qui profert verbum, in corde existimat, vt si ego putans Romæ esse Papam, dicam, Papa non est Romæ, dico falsum. Et aduerte, quòd aliquando stat dicere falsum modo priori, & non hoc posteriori: si enim ego putans Papam non esse Romæ, cum tamen sit, dicam, Papa est Romæ, dicam falsum modo posteriori, non priori. In hac igitur definitione solùm sumitur modo posteriori: non enim est mendacium dicere, quod non ita est, sed dicere aliter, quàm homo putat, siue sit, siue non sit ita in re; ob id dicitur mentiri, quasi contra mentem ire.

Tertium verbum est, *cum intentione fallendi.* Qui enim 4
aliter, quàm sentit, proloquitur, alterum fallit; & fallere intendit: non etenim sic profert, nisi vt diuersam opinionem animo alterius generet; hoc autem est fallere.

Est autem † mendacium triplex a, perniciosum, officio- 5
sum, iocosum.

Perniciosum est, quod est in damnum, & detrimentum alicuius.

Officiosum, quod potiùs est in vtilitatem alicuius.

Iocosum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius est.

Dico ergo primò, omne mendacium, vniuersaliter loquendo, est peccatum, ipsum etiam officiosum, quod videtur mendacium minùs culpabile, adhuc est peccatum.

Dico secundò, omne etiam † mendacium, si cum iura- 6
mento fiat, est peccatum mortale: est enim periurium, quod in quacumque materia est mortale.

Dico tertiò, perniciosum † mendacium ex genere suo est 7
mortale, & de facto etiam est mortale, nisi excusetur leuitate materiæ: cùm enim est leue detrimentum, fit veniale; aut etiam nisi excusetur in deliberatione: † quando enim homo 8
non fuit plenè compos sui, in mendacio tali perferendo, tunc est veniale.

Dico quartò, † mendacia officiosa & ioco esse venialia, 9
si sint sine iuramento.

ADDITIONES.

a De hac re Sũmistæ v. Mendacium, D. Tho. Caiet. 2. 2. q. 120. Sot. c. 5. §. 12. num. 1. Nau. c. 18. n. 3. D. Ant. p. 2. tit. 10. cap. 1.

a *Triplex.*] Vide D. Thom. art. 2. Caiet. art. 4. loco citato.

Intemperantia facit hominem, belluam; mendacium, diabolum; veritas, semideum, Pulchrum dictum.

Leue mendacium sine iureiurando, etiam in iudicio & confessione, veniale crimen est.

Est contra Caiet. 2. 2. q. 69. art. 1. Nauar. c. 21. num. 37. Vict. num. 141. Vide lib. 3. c. 9.

Ita violare votum, aut iuramentum de re minima, veniale est, Syl. iuramentum 4. q. 1. in fine, Azor. lib. 5. cap. 27. (dum tamen, quando venit, aut iurauit, id efficere in animo habuerit) *mendacium* verò *etiam leuissimum iureiurando corroboratum, lethale est*, graui enim iniuria afficitur Deus, cùm vocatur in testem mendacij, Azor. loco citato.

De luxuriæ filiabus.

CAPVT LV.

SVMMARIA.

1 *Luxuriæ filiæ sunt Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Amor huius sæculi, & horror futuri, & cur, cum num. 4. & quale sint peccatum num. 14.*

4 *Animæ rationalis potentiæ cognoscitiuæ & appetitiuæ, superiores & inferiores quæ, & quomodo remissè operentur rapiæ ab vna tantum. num. 2.*

5 *Intellectus quatuor habet actus. Voluntas duos, num. 11.*

6 *Cæcitas mentis vnde oriatur.*

7 *Præcipitatio quomodo fiat.*

8 *Inconsideratio qualiter accidat.*

9 *Inconstantia causa.*

10 *Prudentia cur destruatur ab intemperantia seu luxuria.*

12 *Amor sui & odium Dei vnde insurgant.*

13 *Amor huius mundi & horror futuri sæculi vnde nascantur.*

QVia *in libro 5. instructionis*, supra sextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id supersedendum in hoc tractatu censemus: solùm dicam de filiabus ipsius, quas illic prætermisimus, de quibus vide S. Thom. 2. *q. 111. art. 5. &* Greg. *lib. 31. cap. 31. mortalium.* Hæ autem sunt octo. nimirum, † cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, amor huius mundi, horror futuri sæculi.
1

Pro quarum intelligentia a aduerte: Primò † animam no- 2
strам, quamuis vna sit, habere varias potentias, tam cogno-
scitiuas, quibus cognoscit, quàm appetitiuas, quibus appetit:
maximè autem hæ in duas diuiduntur partes, & in potentias
superiores, putà intellectum & voluntatem, & inferiores,
putà sensus corporis, tam interiores, quàm exteriores, & ap-
petitus hos sensus consequentes. Cum autem omnes hæ po-
tentiæ in vnica fundentur, seu ab vna moueantur anima, fit,
ut, dum intensè vna potentia operatur circa suum obiectum,
altera nullo modo aut remissè operetur circa suum. Hoc ex-
perientia ostendit. Auditu enim multum occupato in au-
diendo, visus vix videt quæ sunt ante se: similiter sensu inte-
riori occupato in imaginando, sensus exterior nullo modo
aut remissè sentit. Hoc etiam fit respectu potentiarum su-
periorum: cùm enim istæ occupatæ sunt, inferiores parum
sunt suis obiectis intentæ: & contra, his multùm erga res
corporeas intentis, superiores turbantur, & vix erga sua ob-
iecta operantur.

Aduerte secundò, quanto † potentia magis delectatur in 3
obiecto, tanto intensiùs & fortius operatur circa ipsum, &
consequenter aliæ potentiæ remissè operantur, & rapiuntur
ab illa. Cum igitur, † inter omnes corporeas delectationes, 4
primum locum obtineat carnalis & luxuriosa delectatio,
hinc est, quòd ipsa facit partem sensitiuam, & corpoream
acutissimè & intensissimè intentam in tali obiecto, vnde dele-
ctatio procedit: parte autem hac multum occupata in suo
obiecto, consequens est, vt superiores potentiæ perturbentur,
operatio remissior fiat, & debilis in operando, ex eo quod ra-
piatur & absorbeatur ab inferiori parte. In hac ergo turbatio-
ne rationis & remissione consistunt filiæ luxuriæ. Est enim
duplex potentia superior, intellectus & voluntas. Intelle-
ctus † autem ipse quatuor habet actus.

Primus est, simplex consideratio, quia apprehendit finem 5
bonum, & secundum rationem.

Alter est consilium, quo disquirit media, quibus conse-
quendus est finis.

Tertius est, iudicium, quo iudicat de vnoquoque qualis sit.

Quartus est, imperium, quo voluntati ea, quæ facienda
sunt, proponit, vt ipsa præcipiat potentiis executiuis, vt
operentur.

Omnes hi quatuor actus turbantur ex ipso raptu poten-
tiarum inferiorum.

Intellectus enim fit ineptus ad considerationem finis boni,

dum rapitur ad cogitanda, quæ carnis delectationem faciunt,
6 & hæc est † cæcitas mentis.

Rursus fit ineptus ad consultandum de mediis ad finem
7 bonum, & hæc est † præcipitatio, qua homo non curat vti consilio in bonis, ex mentis occupatione in carnalibus.

Rursus remittitur iudicium & examen rei, dum non curat
8 quale sit, quod faciat, & hæc est † inconsideratio.

Rursus fit debilissimus homo ad exequenda bona apprehensa & cognita, nec vires in eo habent bona proposita, quæ
9 aliquando proponit facienda: & hæc est † inconstantia. Omnes hæ filiæ sunt contra quatuor præcipuos actus prudentiæ enumeratos. Vnde benè dixit Aristot. *6. Ethic.* quod intem-
10 perantia destruit † prudentiam: est enim præcipua intemperantia luxuria. Hinc sequitur, quod perniciosum sit hoc vitium hominibus contemplatiuis, Rectoribus, Gubernatoribus, Regibus, Principibus, Iudicibus, literatis, & his, qui maximè prudentia vtuntur & intellectu.

11 Ex parte etiam voluntatis sunt aliæ filiæ. In † voluntate enim sunt duo actus: est volitio, qua homo vult bonum finem; & volitio, qua vult media ad talem finem. Hæc etiam duo turbantur.

Nam rapitur voluntas ad volendum, quod sensus vult, &
12 peruertitur finis bonus, & hinc insurgit † amor sui, dum homo, quæ sibi delectabilia sunt, vult; & consequenter est odium Dei, idest, quædam auersio animi à Deo, quæ si perueniat ad consensum plenum, vt odio habeatur Deus, est mortalissimum peccatum.

Rursus rapitur etiam voluntas erga media, vt ea velit, quæ ad propriam delectationem carnis ordinantur, & hinc in-
13 surgit † amor sæculi & mundi huius, & futuri horror, quo ei displicet futura vita, dum vellet permanere in mundo, in quo delectationes suas habet.

14 Atque † hi actus, si plenus consensus voluntatis sit, sunt mortalia, si verò imperfecti quidam actus & indeliberati, venialia. Priora verò circa intellectum tunc sunt mortalia, aut quando finis vltimus in creatura ponitur, aut quando prætermittitur ex consideratione, aut præcipitatione, aut aliis, aliquod diuinum mandatum. Hæc sufficiant de his filiabus.

ADDITIONES.

Diuus Ant. 2. p. tit. 4. cap. 9. Nau. c. 23. num. 114. Cor. p. 1. cap. 1. num. 66.

2 *Pro quarum intelligentia.*] Vide D. Thom. 2. 2. q. 153. art. 5.

De ira quid, & quotuplex sit.

CAPVT LVI.

SVMMARIA.

1 *Iræ descriptio.*
2 *Ira quomodo sit homini & brutis communis, vel homini tantum propria, num.* 3.
4 *Ira vnde dicatur.*
5 *Iracundia & furor an sint species iræ, & quomodo ab hac differant.*

QVartum vitium capitale est ira: hæc autem potest sic describi: † *Est appetitus vindictæ.* In cuius gratiam ad- 1
uerte, † iram non solum homini, qua parte homo est, & ani- 2
mam habet rationalem, conuenire, sed etiam ratione partis sensitiuæ, in qua cum animabus aliis conuenit, vnde ira, quæ in aliis animalibus reperitur, etiam homini conuenit.

In ira ergo communi homini & animalibus hæc tria reperiuntur.

Est primò apprehensio alicuius mali illati, difficilis ad repellendum: non enim animal irascitur, nisi cùm sensu percipit aliquod malum sibi illatum, vel proximè inferendum, quod non potest facilè repellere à se.

Secundò, est quædam sanguinis ebulitio & feruor circa cor: cum enim congregantur spiritus vitales in corde, ad adiutorium ipsius animalis, contra malum illatum, sanguis aduentu spirituum calidorum, feruet & ebullit.

Tertiò, est quidam appetitus seu potiùs appetitio inferendi malum ei, à quo est sibi malum illatum: & hoc quidem ad reuelandum malum illatum, & hoc tertium propriè est ira: ob id definita, est *appetitus esse vindictæ.* hæc ira est irrationabilis, quæ quidem contingit homini in parte sensitiua, aliquando ipso nolente, & contradicente.

Altera † ira est soli homini propria, quæ in parte rationa- 3
li, putà in voluntate accidit, & in hac duo conueniunt.

Alterum ex parte intellectus, puta, præceptio alicuius mali & iniuriæ illatæ.

Alterum ex parte voluntatis, putà, volitio repellendi tale malum, & inferendi malum ei, à quo malum sibi illatum est:

atque hæc volitio, quæ dicitur appetitus rationalis vindictæ
dicitur, & est ira; quæ quidem vt plurimum coniuncta est
cum ira sensus, & motione corporis: non enim mouetur pars
superior, quin pars etiam inferior & sensitiua moueatur. Di-
4 citur † ira ab eundo, quasi homo per iram extra se eat: vnde
quiescere ab ira, dicitur in mentem redire.

Huius iræ solent tres species assignari ab Aristotele 4.
*Ethicor.c.*5. & Damasc.*lib.*2.*de fide,c.* 16. & S.Th.2.2.*q.* 158.
5 *art.* 5. & ab aliis communiter. Species autem sunt hæ, ira, †
iracundia, & furor.

Ira dicitur appetitus vindictæ citò insurgens, & cito etiam desinens: sunt enim homines, qui facili ex causa irascuntur vehementer, & cito sedantur, & isti dicuntur ab Arist. acuti: & inter animalia bruta, aliqua sunt similis conditionis.

Iracundia vero est ira permanens, vnde dicitur à Damasceno μῆνις, à verbo Græco μένω, id est, *maneo*, quasi manens, quia homo diu permanet in apprehensione mali illati & appetitu vindictæ. Et hos vocat Arist. Amaros: & inter animalia sunt aliqua, quæ huiusmodi sunt, & hæc memoria pollent.

Furor vero est, quando manet quidem memoria mali illati, sed appetitus vindictæ nequaquam insurgit, nisi tempore conuenienti, cum se potest homo vindicare, & dicuntur hi ab Arist. difficiles: & inter animalia sunt multa huiusmodi, & maximè illa, quæ astuta & generosa sunt.

ADDITIO.

Vide Syl. Ang. Fum. Caiet. v. Ira. D. Ant. l.c. tit. 7. Vig. c. 7. §. 5. n 4. Cor. n. 83. Nau. n. 115. l. cit. Val. d. 9. q. 3. p. 1. tit. 3. Azor lib. 3. c. 17. D. Th 2. 2. q. 58. De ira autem secundum se D. Th 1. 2. q. 46. Caiet. Med. Conrad. Val.

Quando ira sit peccatum.

CAPVT LVII.

SVMMARIA.

1 *Ira in parte sensitiua hominis, an, & quando sit peccatum.*
2 *Ira quomodo habeat rationem boni & mali.*
3 *Ira quando mortale sit peccatum & veniale, n.* 4.

1 ADuertendum est, † iram, quæ in parte sensitiua hominis est, ex se non esse peccatum, cum non sit ex libertate
pro

procedens, nec etiam est meritoria ob eandem causam. At verò cum sensus hominis accedit, seu ex consensu voluntatis procedit, tunc potest habere rationem boni vel mali, sicut ira rationalis.

Vnde aduertant homines cholerici, qui cito inflammantur, & prorumpunt in appetitus vindictæ irrationabiles & inordinatos, quod non peccant saltem mortaliter, nisi cum voluntas libere consentit, aut cum sunt ita negligentes, vt, cum possint frenare tales appetitus, non frenent nec cohibeant.

Dixi autem † iram habere rationem boni vel mali, cum ex libera voluntate est, qua non semper ira est peccatum; aliquando enim est virtus, cum secundum rationem rectam irascimur contra dæmonem, à quo malum accepimus. Irascimur autem inferando ei malum, dum in nullo ei acquiescere decernimus. Irascimur etiam contra peccatum, ipsum à nobis relegare conantes. Aliquando † ira est peccatum, & hoc in quinque maxime casibus. 3

Primò ex parte eius, cui irascimur, cum non est dignus illo malo, quod per iram volumus ipsi inferri.

Secundò, cum, etsi dignus est malo, tamen non tanto.

Tertiò; cum etiamsi tanto dignus sit, tamen præter ordinem inferri volumus: vt, qui per se ipsum mortem vult inferri occisori fratris sui: quamuis enim morte dignus sit, tamen non est rectus ordo talis.

Quartò, quando, etiamsi omnia ista seruentur, tamen non est debitus finis: non enim ex iustitiæ zelo, vel amore virtutis, sed potiùs ex odio personæ id volumus. In his quatuor casibus ira est mortale peccatum ex genere suo: & verè est mortale, cum est materia grauis, nec deest plenus rationis consensus.

Quintò, his quatuor seruatis, puta, quod subiectum sit dignum malo, & tanto, & seruetur ordo, & finis, adhuc potest esse peccatum iræ ex parte motus sensitiuæ partis, cum est nimia perturbatio: & hoc † ex se veniale est. 4

ADDITIO.

Vide Syl. n. 43. 4. Nau. l. c. D. Th. Caiet. art. 2. 3.

De filiabus iræ.

CAPVT LVIIII.

SVMMARIA.

1 *Indignatio, tumor mentis, clamor, contumelia, blasphemia, seu*

maledictio, & rixa, dicuntur filiæ iræ, & quale sint peccatum, n. 4.
2 *Ira tres habet status, & quomodo opponatur mansuetudini & clementiæ, n. 3.*

1 IRa sex habet filias, † indignationem, tumorem mentis, clamorem, contumeliam, blasphemiam, seu maledictionem
2 & rixam. In quarum declarationem aduerte, † iram tres habere status.

Primus enim concipitur interius tantum.

Secundus exterius aliquo signo manifestatur.

Tertius ad opus pertinet, in quo vindicta consistit. Hi status significantur, *Matth.* 5. per illa verba. *Qui irascitur fratri suo, qui dixerit, racha*, hæc enim vox, interiectio est, iam manifestantis. *qui dixerit, fatue.* iam enim per tale verbum iniuria afficitur frater. Ratione horum, duas habet virtutes contrarias.

3 Nam † ira interior opponitur mansuetudini: hæc enim virtus frænat motus & concitationes, & appetitus interiores ad vindictam: ne contra rationem aduersus alios commoueantur, aut immoderatè insurgant.

Rursus ira opponitur clementiæ, ratione exterioris actus: clementia enim animum iam concitatum cohibet, ne exterius procedat ad vindictam: vnde Cicero dixit, animus concitatus ad puniendum, per clementiam retinetur. Qua parte
4 ergo † ira interius consistit, duas habet filias, indignationem & mentis tumorem.

Indignatio est, qua homo indignum reputat sua familiaritate & colloquio, eum, à quo malum accepit, & hæc mortale est in tribus casibus.

Primus cum in tantum proceditur, vt homo paratus sit non iuuare proximum illum, etiam in his, in quibus tenetur de præcepto.

Secundus, cum abest contemptus interior personæ.

Tertius cum scandalū notabile sequitur ex tali subtractione ab amicitia, & conseruatione. Extra hos casus est veniale.

Tumor mentis est audacia quædam, qua homo insurgere audet ad vindictam sumendam: ex qua re variæ cogitationes in mente sequuntur, quibus homo cogitat modum vindictæ, & iuxta peccatum, quod est in vindicta, sic etiam erit in hoc tumore.

Qua parte verò ira in signo exteriore consistit, oriuntur tres filiæ.

Clamor

Clamor, qui est inordinata, & confusa loquutio, & ex se veniale est, nisi ob scandalum fiat mortale.
Contumelia, id est, verbum iniuriosum.
Blasphemia, idest, maledictio in Deum vel proximum: de quibus dixi in instructione satis.
Qua parte autem ira est in opere, habet filiam rixam, sub qua est bellum, & vulnera, & contentiones, & alia huiusmodi. Hæc sufficiant de ira.

ADDITIONES.

Vide D. Greg. lib... c. 31. mor. D. Th. art. 7. Caiet. ibid. Val. Nau. Cor. n. 85. l. c.
Odium ab ira differt. Ira volumus alicui malum ob iniuriam qua nos ille affecit, quam vindicare auemus. Odio malum alicui cupimus nulla ab eo læsi iniuria: sed vel quia malus est, vel quia nobis displicet, vel contrarius est. Azor. lib. 3. c. 17. Val. D. Th. 1. 2. q. 46. art. 6.
De ira Seneca tres libros elegantes edidit. De cohibenda ira dialogum Plut. In quo ex Sapho hæc carmina, ex quibus disces, feruente ira, quiete opus esse.

Ira cum pectus rapida occupauit,
Futiles lingua iubeo cauere,
Vana latratus iaculantis.

Iræ effectus innuit Lact. lib. de ira Dei c. 5. *Hoc cum in hominis animum inciderit, velut saua tempestas, tantos excitat fluctus, vt statum mentis immutet, ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alternis vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc pallor albescens, hac sanguinem fundit, vrbes subuertit, populos delet, prouincias ad solitudinem redigit.* Ex Sen. l. 1. c. 2. disces, *Ira nullā pestem humano generi accidisse peiorem, ab hac cædes, venena, vrbium clades, gentium exitia, Principum capita sub hasta venalia, subiecta tectis faces, ingentia regionum spatia hostili flamma combusta, nobilissimarum vrbium mœnia deiecta, fundamenta ipsa, non dicam solo æquata, sed funditus deleta.*
De ira luculentam hom. habet D. Basil. Vide D. Amb. l. 1. off. c. 21. D. Greg. lib. 5. mor. c. 31. D. Io. Chrys. hom. 26. 30. 32. ad pop. Antioch. vide testimonia apud Canis. de ira.

De Gula, quid sit, & quæ eius species.

CAPVT LIX.

SVMMARIA.

Gula descriptio.

2 *Cibus & potus inordinatè sumpta sunt vitiū gulæ ratione substātiæ, quātitatis, qualitatis, delectationis, & téporis.*
3 *Comessatio, seu crapula, & ebrietas, an sint species gulæ.*

QVintum capitale vitium est gula: Hæc autem sic describi
1 potest: † *Est appetitus inordinatus cibi & potus.* Cibus & potus ad corporis sustentationem ordinatur; quando igitur isti sumuntur propter hunc finem, modo, & circumstantia debitis, non est vitium, sed potius virtus. Quando
2 † vero aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & est vitium gulæ.

Hæc autem regula, vt habet Greg. 20. lib. moralium, c. 17. & S. Th. 2. 2. *q.* 148. *art.* 5. quintupliciter committitur.

Primò, circa substantiam cibi & potus, cum præter modum sunt pretiosa & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cum quis vescitur vel bibit supra id, quo indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cum cibos delicatos nimis & exquisitos quærit.

Quartò, circa ipsam delectationem gustus, cum nimis complacet in gustus delectatione.

Quintò, circa tempus, cum indebito tempore sumuntur cibus & potus.

Huius gulæ duæ † sunt species.

Altera, quæ in cibo immoderato consistit, & dicitur comessatio & crapula.

Alter, quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas: de quibus meminit Paul. *ad Galat.* 5. ponens has inter opera carnis.

ADDITIO.

Vide Ang. Sylu. Sum. v. Gula, D. Ant. p. 2. t. 6. Cor. num. 68. Nau. num. 119. l. c. Val. dist. 9. q 3. D. Thom. & Caietan. 2. 2. quæst. 148.

Quale peccatum sit Gula.

CAPVT LX.

SVMMARIA.

1 *Gula in sex casibus mortale est peccatum, & quando sit veniale. 2. 4. & 5.*
3 *Humana carne vesci, aut sanguinem bibere, an & quomodo liceat.*

4 *Pollutionem nocturnam cognoscere se passurum ex potu vel cibo inordinato, si non assumat hoc fine, peccat venialiter tantum.*

GVla, † tam quæ in cibo, quàm quæ in potu consistit, in sex casibus est mortale peccatum. 1

Primò, quando aliquis in his ponit vltimum finem, iuxta illud Pauli, *quorum deus venter est*: nimirum, cum homo nihil quærit aliud quam comedere & bibere; ita vt potius sit paratus committere quodcumque peccatum, quam pati defectum in cibo & in potu.

Secundò, quando ex appetitu cibi & potus homo prætermittit id, quod ex aliquo præcepto tenetur facere; vt, qui diebus prohibitis vescitur carnibus, & diebus ieiunij non seruat ipsum, & qui vt cibis lautis & pretiosis fruatur, se fecit impotentem ad debita soluenda creditoribus; aut non succurrit grauibus vel extremis necessitatibus proximorum, aut filias in debito statu non collocat.

Tertiò, cum damnum aliquod notabile corporis sibi infert; vt, qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim, vel alteri etiam sic ministrat, vt illi sit in causa morbi; & hoc si aduertenter facit, aut saltem cum debuisset aduertere: nam si expertus est sibi talem cibum, vel alteri multum nocere; quamuis non aduertat, à culpa non excusatur. Quando † verò damnum non est graue, tunc erit veniale; vt, infirmus patiens febrim, si bibat aquam, quam scit futuram causam alicuius augmenti, solum venialiter peccat, sicut etiam, qui ei ministrat. 2

Quartò, quando graue scandalum datur proximo: vnde, si alij grauiter scandalizentur ex cibi vel potus alicuius superfluitate, tenetur sub mortali cauere à tali gula: de quo scandalo dicebat Paul. se *non mãducaturum carnes in æternũ, si sciret fratrem suum inde scandalum accepturum*. Rom. 14.

Quintò, quando cibus, vel potus est contra naturam: vnde vesci carnibus † hominis, aut humanum bibere sanguinem, mortale peccatum est, vt habet Caiet. 2. 2. *q.* 148. *art.* 2. & Nau. *in summ. c.* 23. *n.* 130. Esset tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua necessitate, cum iam homo occisus inueniretur: non tamen liceret occidere propter hoc, in vllo casu: ita limitant præfati Doctores. 3

Sextò, quando timetur probabiliter ex nimio potu aliquod peccatum mortale: vt, qui se scit multum in luxuriam pronum, & peccare, cum modum non seruat in cibo & potu,

tunc

tunc mortale peccatum est gula. Si quis tamen cognosceret
4 se nocturnam † pollutionem passurum ex potu vel cibo inordinato, si non assumeretur hoc fine, & propter talem pollutionem cibus, non esset mortale peccatum, sed veniale, vt aliàs diximus *in 6. præcepto*. In his casibus est mortale, in aliis veniale vt plurimum est peccatum, vt communiter docent Theologi & Summistæ, *verb. gula.*

ADDITIO.

Vide Val. Nau. Cor. loc. cit. D. Thom. Caiet. artic. 2. Vesci carnibus, Nauar. com. 2. de sortil. nullum hac de re textum in iure reperiri dicens, quæstionem grauissimam non audet desinire; sed si licet, licet, ait, cum iam corpora mortua sunt; Azor. l. 7. c. 33. q. 4. Val. l. c. p. 1. contra Tostatum in 4 lib. Reg. c. 6. & Caiet. 2. 2. q. 148. art. 2. ne in extrema quidem necessitate mortuis carnib. humanis vesci licere autumant: dictat n. naturalis ratio id in cibum non esse sumendum, quod ignobilius non sit.

De ebrietate quale sit peccatum.

CAPVT LXI.

SVMMARIA.

1 *Ebrietas quanam intelligatur.*
2 *Ebrietatem sibi vel aliis procurans, mortaliter peccat; venialiter autem si non sit perfecta, num. 3.*
4 *Sanitatis causa an liceat inebriari.*
5 *Ebrius faciens actus malos, an, & quando peccet vltra peccatum ebrietatis.*
6 *Irregularis fit ebrius occidens aliquem.*
7 *Ebrij contractus non sunt validi.*
8 *Matrimonium ab ebrio contrahi non potest.*
9 *Restituere tenetur quis, quod in ludo lucratus est ab ebrio.*
10 *Ebrius æquiparatur amenti.*

1 CIrca † ebrietatem, id est, actum illum, quo quis ita potu vtitur, vt vsum rationis ad tempus perdat, sunt aliqua dicta notanda.

2 Primum † est quando aliquis sciens se vsum rationis perditurum, seu in ebrietatem casurum, adhuc potum talem sumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thom. 2. 2. *quæst.* 150. *artic.*

*artic.*2.quia damnum notabile ſibi infert, nempe amiſſionem rationis.

Secundum, quando ſciens alterum in eandem ebrietatem lapſurum, ei potum miniſtrat etiam ob eandem cauſam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus eſt aliàs ſe, vel alium, quoties tanto, vel tali potu vtitur, inebriari, peccat mortaliter ſumendo, vel miniſtrando alteri tantum potum.

Quartum, quando hoc fine, nempe, vt inebrietur, aliquis potum ſumit vel alteri miniſtrat, mortaliter peccat.

Quintum, quando † ebrietas non eſt perfecta, ſed imperfecta, quæ turbat aliquo modo rationem, ſed non omnino, 3
tunc eſt graue veniale. In his omnes conueniunt: ſunt tamen aliquot dubiola.

Vnum eſt, an liceat ob † ſanitatem [a] inebriari. Paucos pu- 4
to caſus, in quibus ebrietas ad ſanitatem obtinendam neceſſaria ſit, tamen ſi aliquis ſit, dubitatur, an liceat tamen ſumere vel miniſtrare potum. Ang. *verb. ebrietas*, tenet, non licere, ſed eſſe mortale. At Syl. *verb. ebrietas* & Caiet. 2.2.*q.* 150. *art.* 2. tenet licere. Mihi videtur, cum Sylu. & Caiet. dicendum, licitum eſſe, ad tempus velle amittere vſum rationis, vt poſtea melius & diuturnius poſſit recuperari: tamen id licitum erit, duabus poſitis conditionibus.

Prima eſt, vt alia via medicinæ non poſſit recuperari ſalus.

Altera eſt, vt in illa ebrietate non timeatur aliquod damnum, puta, quòd ebrius blaſphemet, vel aliud committat malum, tunc enim non liceret, aliàs eſſe licitum hoc crediderim.

Alterum dubium [b] eſt, an actus mali, quos † ebrius facit in 5
ebrietate exiſtens, ſint peccata, vt, ſi fornicetur, ſi occidat, vulneret, &c. Ad hoc reſpondent S. Thom. 2.2.*quæſt.* 150.n.4. Caiet. *verb. ebrietas, ibidem.* Sylu. Et reſponſio in his conſiſtit: Quando ebrius citra culpam ſuam factus eſt ebrius, tunc nullam contrahit culpam, per quoſcumque actus malos in ebrietate factos. Quando culpabilis fuit ebrietas, tunc, ſi ſolitus erat aliàs inebriari, eſſe furioſus, & vulnerare vel blaſphemare, vel ſimile facere, tunc peccat, non ſolum ebrietatis peccatum, ſed etiam alia peccata noua: quæ probabiliter timebantur ab eo fieri debere in ebrietate. & tunc iſte peccat, quando etiam peccat ebrietatis peccato, ſiue fiant hæc ab eo poſt ebrietatem, ſiue non. Et dicit Sylu. quòd ſi occidat in ebrietate, fit † irregularis, quando ſolitus erat aliàs eſſe furioſus, 6

vt

vt diximus, quando verò non erat solitus talia mala facere, nec timebantur, tunc non sunt noua peccata, sed ebrietatis peccatum fit grauius.

7 Aliud dubium est si validi sint contractus † ebrij? Sylu. *ver. ebrietas*. respondet quod non, & ita est: vnde nec valet † ma-
8 trimonium, nec alij contractus: nec, qui in ludo lucrantur ab ebrio, possunt lucrum retinere, sed tenentur ad restitutio-
9 nem: ebrius † enim tempore ebrietatis, reputatur vt amens.

ADDITIONES.

Vide Syl. & alios v. Ebriet. D. Ant. l. c. c. 3. Nau. n. 121. Cor. n. 69. Val. p. 2. l. c. D. Th. Caiet. 2. 2. q. 150. Rich. 4. d. 15. art. 3. q. 7. Azor. lib. 7. c. 22. à q. 5.

a *Ob sanitatem.*] Cum Caiet. sentit Val. l. c. col. 1. ex D. Th. 2. 2. ad 3. Cor. l. c. esset enim materialis, non formalis ebrietas. Aug. sequitur Tabie. v. Ebrietas, num. 4. Verum Azor. l. c. Ebrietatem, inquit, sumptam, prout est immoderatus vini potus voluptatis causa non licere ad sanitatem ex medici cons. licere autem, si sumatur, prout est potus aptus ad sanandum ægrotum, qui tamen potus benè valenti immoderatus esset: & in hunc modum dissentientes sententias conciliat. Vide de hac ipsa re Bannes 2. 2. q. 64. art. 7. col. pen.

b *Alterum dubium.*] Vide Azor. q. 5. Cor. Val. col. pen. l. c.

c *Si occid. in ebr. fit irreg.*] Sine culpa ebrius effectus occidendo non est irregularis. Si sibi cerebrum vino infecit, vt sic ebrius occideret, occidendo irregularis fit. Si solitus sit in ebrietate arma deferre, & homines vulnerare, occidendo fit irregularis, si sua culpa ex vino insaniuit. In his tribus proposit. videntur Doctores conuenire. V. Cou. in clem. si furiosus. p. 5. initio, Azo. l. c. Quæstio est, an idem dicendum sit, si sua culpa ebrius quis effectus occidat, qui tamen arma deferre, & vulnerare solitus non erat. Asserunt Card. in d. Clement. Villadiego c. 6. de irreg. Mai. & alij negant, Nauar. c. 37. n. 30. Cou. num. 3. l. c. Sayr. l. 6. c. 17. n. 35. Castro, Per. Nau. & alij: & hæc sententia probabilior in foro conscientiæ: nam si quis sua culpa effectus est amens, interficiendo non fit irregularis ex d. Clem. cur non idem dicemus de ebrio in eodem conscientiæ foro? Vide Azor. l. c.

Qui sine sua culpa ebrius est redditus, si delinquat, à pœna peccato commisso debita immunis est. Vide D. Th. art. 4. Azo. loco citato.

De

De filiabus Gulæ.

CAPVT LXII.

SVMMARIA.

1 *Gulæ filiæ, quæ & quale sint peccatum, cum num. seq.*
2 *Mentis hebetudo an, & quando sit peccatum.*
3 *Medicus, Aduocatus, & Concionator, quando ob nimium cibum & potum peccent.*
4 *Lætitia inepta quæ dicatur.*
5 *Multiloquium seu loquacitas, quando veniale, & mortale sit peccatum.*
6 *Scurrilitas quale peccatum sit.*
7 *Immunditia an sit, qua quis vsque ad vomitum vescitur.*

QVinque sunt filiæ † gulæ, de quibus vide S. Thom. 2. 2. 1
q. 148. puta mentis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, & immunditia.

Mentis hebetudo † potiùs pœna est, quàm peccatum: fit 2
enim ingenium hebes, & ineptum ad percipiendum, & iudicandum, ex nimio cibo & potu. Esset quidem peccatum, quando homo aduertenter ita fieret ineptus, vt non posset vacare his, quæ præcepto tenetur facere, vt habet Ang. *verb. hebetudo*, vt, si † medicus, deberet tali tempore studere pro aliqua re 3
graui & infirmo necessaria, & ipse se ita repleret, vt non posset attendere. Similiter de Aduocato, & Concionatore dicendum est in his casibus vrgentibus.

Altera filia est inepta † lætitiæ, qua homo congaudet in 4
his, quæ nullam delectationem ex se sunt apta facere. Etiam hæc ex se veniale peccatum est, nisi sit materia mala, & quæ faciat mortale.

Tertia est † multiloquium & loquacitas quæ ex se venia- 5
le est: nisi sit mista cum contumeliis & insaniis contra proximum, vel blasphemiis contra Deum, aut Sanctos.

Quarta est † scurrilitas, nempe verba vel facta inhonesta, 6
vel ad risum prouocantia. Et hæc, si fiant causa delectationis Venereæ, mortale peccatum est; si verò solùm ad risum prouocandi, veniale graue est.

Vltima est † immunditia, qua quis vsque ad vomitum ves- 7
citur, & hæc est veniale: quamuis enim aliquis vsque ad vomitum vescatur, vel bibat, nisi sequatur aliquod damnum notabile corporis, vel scandalum, non est mortale: immo etiam,

etiam,quamis aduertenter hoc faceret, vt euomat, vt Caiet. *verb.gula.* & Nauar. *cap.*23.*num.*127. dicunt, contra Angel. *ver.gula*,qui contrarium tenet.

ADDITIO.

Vide Coron,Nau.D.Ant.cap.4.loco citato.

De inuidia, & quid sit.

CAPVT LXIII.

SVMMARIA.

1 *Inuidiæ descriptio & etymologia,num.* 2.
3 *Tristari de bonis alterius quot modis contingat.*
4 *Æmulatio & indignatio quæ sit,n.* 5.
6 *Odium quomodo ab inuidia differat.*
7 *Tristitia quando sit ex charitate & iustitia.*

1 SExtum capitale vitium est inuidia. Hæc autem sic describitur à S.Th.2.2.*q.*36. † *Tristitia de alieno bono,in quantum propriæ excellentiæ est diminutiuum.* In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est *tristitia de alieno bono.* Est enim inuidia vitium, quo bonum proximi nobis displicet,& de ipso tristamur, volentes, non esse tale bonum: non tamen quæcumque huiusmodi tristitia est inuidia, sed quæ procedit ex hac causa & motiuo,nimirum,quia nobis videtur, per bonum alterius nostram gloriam & excellentiam minui, dum nobis æqualis fit maior per tale bonum: ob id additur posterior illa pars in definitione,*vt propriæ excellentiæ est diminutiuum.*

Est enim inuidia inter æquales, vel eos, qui ferè æquales
2 reputantur:ob id dicitur † inuidia,quasi non videre: inuidus enim non vult alterius videre bonum, nec ipsum cui inuidet habere coram se, ne bonum, quod displicet, videat. Aduertendum autem est, quòd multipliciter contingit aliquem †
3 tristari de bono alterius.

Primò quidem, quia aliquod malum inde ad se prouenturum putat; vt, qui dolet de electione alicuius in aliquam dignitatem, quia sibi mors vel damnum aliquod inde prouemiet, & hæc tristitia est affectus,seu effectus timoris.

Secundò, tristari potest aliquis de alterius bono, quia ipse caret eo,vt quia videt hominem doctum,tristatur de illo bono,non quia in altero sit,sed quia ipse eo caret: & hæc tristi-
4 tia † est æstimatio.

Tertiò,

Tertiò, tristari potest de bono alterius, quia cum tali bono indignum iudicat, vt,qui tristatur de malorum prosperitate temporali, quia indigni sunt:& hæc † est indignatio.De 5
quibus vide Arist.2.*Rhetor.*

Quartò potest tristari, quia male erga illum est affectus: quando enim malo animo in aliquem sumus, bonum eius nobis displicet, † & hoc est odium. 6

Quintò potest tristari de bono alterius, vt propriæ excellentiæ est diminutiuum: & hæc tristitia inuidia est, vti diximus.

Sextò, potest tristari, quia illi maius bonum vult;vt,tristantur boni de bono temporali malorum, quando illis bonum hoc occasionem ad peccatum futuram vident: & hæc † tristitia ex charitate est.

Septimò, potest esse huiusmodi tristitia ex iustitia; vt, qui 7
dolet de beneficio collato indigno, quia iniustè illi datum est:& hæc ex zelo est. Cùm ergo multis modis accidat tristari de bono alicuius, vno tantum contingit inuidia, ob id in definitione duæ partes positæ sunt, prior communis est aliis, præter inuidiam, posterior autem propria est ipsius.

ADDITIONES.

Vide Sylu.Ang.Fum.Tab, Caiet.v.inuidia, Nauar. n. 118, Coron.86.D.Ant.tit.8.Can.in Catech.Azor.lib.4. 17. Vig.c. 12. §.3.v.4. Val.d.3.q.14. D. Thom. Caiet. Bannes 2.2.q.7. Vide etiam Io.Cassia.collat.18.c.vlt,Cypri.de zelo & liuore, Basil.hom.11.& 21.Chrys.hom.41. in Matth. Greg. Nis. in vita Mosis, Plut. de diff. inter odium, & inuidiam. Vide D. Hier.in c.5. Epist.ad Galat.

Quidam ex Græco carmine, elegiaco metro de inuidia sic lusit.

Iustius inuidia nihil est:quæ protinus ipsum
Auctorem rodit,excruciatq; animum.

Graphicè inuidiam pulcherrimo emblemate pingit Alciatus.

Squalida vipereas manducans fœmina carnes,
Cuique dolent oculi,quæque suum cor edit.
Quam macies, & pallor habent,spinosaq;gestat,
Tela manu,talis pingitur inuidia.

Vide Virgilium de liuore.Sed audi Horat.sciti∬. canentem inuidiæ malum.

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni
Maius tormentum.

Quale peccatum sit tristitia ex timore.

CAPVT LXIV.

SVMMARIA.

1 *Tristari de bono alterius, quando liceat absque peccato.*
2 *Quando peccatum sit tristari de bono alterius.*

1 NOn solum de tristitia, quæ inuidia est, sed de aliis etiam oportet considerare, qualiter se habeant. Illa ergo tristitia de bono alterius, quia inde malum timemus, quod ad timorem pertinet, aliquando est peccatum, aliquando non: ob id sunt notanda tria dicta.

2 Primum est, † quando timemus malum iniustè nobis inferendum ab alio, ob bonum ipsi collatum, & nobis certum est tale malum ad nos prouenturum, iustum est tristari: vt, eligitur in iudicem homo qui committit iniustitias multas, & mihi probabile est, futurum vt etiam in me iniustè agat, licet mihi tristari de tali potestate ei data. Ratio & signum huius est, quòd si ego haberem potestatem priuandi tali potestate illum, in tali casu liceret. Licitum ergo est tristari de bono alicuius, quo licitè possemus eum priuare, si nobis esset talis potestas, ob illam causam, propter quam tristamur, vt dicit Caiet. 2. 2. *q.* 36. *art.* 2.

3 Secundò, quando † malum, quod timemus, iustè ab illo inferendum est, tunc tristari de bono, malum est. v. g. Eligitur in iudicem homo rectus, qui vitia exterminabit, & castigabit malos iusta pœna, si quis, ob timorem, tristaretur de potestate illi concessa, malè faceret: quamuis enim liceat timere ipsum malum, non tamen licitum est, ob timorem hunc dolore angi & tristari de bono illius; sicut neque liceret, ob id, priuare illum tali bono. Huiusmodi autem tristitia, si esset ex consensu voluntatis plano, & esset de magno bono, esset peccatum mortale, sicut inuidia vt dicemus.

4 Tertiò quando malum timemus, iniustè quidem inferendum, tamen non est nobis certum, tale malum prouenturum sed leui suspicione colligimus; tunc talis tristitia est mala, sicut esset malum etiam, in tali casu priuare illum tali bono, per hæc possumus iudicare in aliis multis casibus similiter.

ADDITIO.

Vide D. Thomam, Caietanum articulo 3. Valent. p. 1. D

De æmulatione.

CAPVT LXV.

SVMMARIA.

1 *Æmulatio quid sit.*
2 *Æmulatio de bonis spiritualibus licita est.*
3 *Æmulatio de bonis temporalibus quomodo licita.*
4 *Æmulatio de bonis temporalibus, quando sit peccatum veniale, & quando mortale.*
5 *Indignatio quid sit.*
6 *Indignatio quando sit peccatum veniale, & quãdo mortale.*

ÆMulatio *est † tristitia de bono alterius, quatenùs nos eo priuati sumus*, vt diximus. De hac autem tria etiam dicta sunt notanda. 1

2 Primum est, † cum bona quæ æmulantur, sunt spiritualia & ad animæ salutem pertinentia, talis æmulatio sancta est & licita: vt, video hominem pœnitentem, deuotum, religiosum, contristor ex tali bono; non quia in illo sit, sed quia in me non est, hoc licet, immò laudatur à Paulo 1. Cor. 12. *Æmulamini charismata meliora.* 1. Cor. 14. *Sectamini charitatem, æmulamini spiritualia.* 2

Secundum, quando bona, de quibus tristamur, sunt temporalia: † si nobis sunt proportionata, licitum est tristari, sicut etiam licitum esset desiderare talia: verbi gratia, aliquis non habet, quo possit familiam sustinere, videt alios sibi æquales habere, tristatur de hoc, quia simili sustentatione priuatur, bonum hoc est. 3

Tertium, quando bona sunt temporalia, † sed homini tali minùs apta & improportionata, tunc tristari bonum non est, sicut neque desiderare, vt, si mediocris homo tristetur, quia non est Rex, vel quia non est Papa, & hoc veniale est ex se. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia, tunc tristititia omnis mala est, & tantum peccatum, quantum est desiderium talium bonorum ob illum finem. 4

Indignatio autem est, † *qua tristamur de bono alicuius, quia indignus est tali bono*, & hoc locum habet in temporalibus. Et attende, quod non loquimur, quando ista indignitas est contra iustitiam, & qui dolet, ob hoc dolet, quia iniustitia committitur, de hoc enim dicemus post; sed de eo qui dolet, quia videt huiusmodi temporalia collocata in omnibus indignis, & non ob alium finem dolet. 5

6 Huiusmodo † indignatio, vt dicit S. Thom. & Caier. *loco citato*, si non aliud habet, quam quod dictum est, mala est, & ex se venialis; nam cum id, de quo dolet, nec sit malum culpæ, nec pœnæ, videtur quodammodo arguere Deum, & dolere, quasi iniustitia sit ex parte datoris. Est ergo mala talis indignatio; & si prorumpat in id, quod Deum arguat, quod iniustus sit, & malè distribuat bona temporalia, est grauissimum mortale peccatum & blasphemia. Hæc indignatio Psal. 36. reprehenditur, *desine ab ira*, inquit, *& derelinque furorem, noli æmulari, vt maligneris*. Si autem talis indignatio sit, quia mali abutuntur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam tristitiam pertinet hoc, vt dicemus.

ADDITIONES.

Vide D. Thom, Caiet. Bannes articulo 2. Val. loco citato.

In bonis spiritualibus non habet locum indignatio, D. Thom. art. 2. distribuuntur enim non ab hominibus, sed à Deo, & semper optimè. Liberaliter bonum gratiæ vocantis & iustificantis iis qui non merentur: iustè bonum gloriæ iis qui meruere. Vide Val. l. c. in fine.

De odio, inuidia, & tristitia bona.

CAPVT LXVI.

SVMMARIA.

1 *Odium quando sit peccatũ, & quando mortale vel veniale.*
2 *Tristitia ex odio procedens, quando mortale sit peccatum, & quando veniale.*
3 *Inuidia quas requirat conditiones, vt sit peccatum mortale & quando sit veniale tantùm.*
4 *Tristitia, quæ ex charitate & iustitia sunt, bonæ sunt.*

TRistitia quæ ex odio procedit, iudicãda est ex ipso odio. Cùm enim malum alicui volumus propter ipsum subiectum & personam, quæ inimica est nobis, † tunc peccatum est, si malum est graue, & odium ex libera voluntate, mortale est, secus veniale. † Simili modo se habet huiusmodi tristitia, quæ, si de bono graui sit, & ex libera voluntate procedat, mortale est, secus autem veniale. Inuidia † autem, secundùm S. Thom. & omnes Doctores, ex genere suo mortale est, & de facto est mortale, si duæ adsint conditiones.

Vna est, cùm est voluntatis consensus: sæpè enim solùm est quidam motus in parte sensitiua, aut voluntate, sed subitus & ferè naturalis, quo homo tristatur de bono æqualis, & tunc, ad summum, est veniale: nam mortale exigit voluntatis plenum consensum.

Altera est, quòd bonum, de quo tristamur, sit graue: cùm enim leue est, vt pueris solet accidere, qui in leuibus rebus solent sociis inuidere, veniale peccatum est.

Reliquiæ † duæ tristitiæ, quæ ex charitate, & iustitia sunt, 4
bonæ sunt. Licet tristari de sanitate alicuius, quia occasio est illi peccandi mortaliter: in quo casu licet illi malum velle & infirmitatem, ob bonum maius. Licet etiam tristari, quia dignitates dantur indignis, & violatur iustitia. Licet tristari, quia viuunt Hæresiarchæ, & aliorum corruptores, & licet illis mortem desiderare, ne alios inficiant, & ne aliis tantum malum inferant, ex his multorum casuum resolutio patet.

ADDITIO.

Sanctus Thomas art. 3. Bannes ibid. Val. prop. 2. loc. cit.

De filiabus inuidiæ.

CAPVT LXVII.

SVMMARIA.

Odium, Susurratio, Detractio, gaudium in aduersis proximi, & afflictio in prosperis, quid sint.
Inuidus quot tristitias habeat.

1 QVinque filiæ inuidiæ assignantur, † odium, susurratio, detractio, gaudium in aduersis proximi, & afflictio in rosperis.

Odium est, quo alicui malum volumus, ob aliquod mam, & non ob aliquod bonum eius vel alterius: & hoc peccam est, de quo diximus *in lib. 4. instructionis.*

Susurratio est qua famam auferimus in occulto.

Detractio verò, quæ in manifesto: & de his diximus in lib. 5.

Gaudium in aduersis proximi, peccatum est; & si malum roximi, de quo gaudemus, graue est, & gaudium sit ex raonis consensu, mortale est.

Afflictio in prosperis est tristitia de bonis proximi, † In- 2
idus enim duas habet tristitias.

Altera est, de bono proximi, prout per ipsum videtur propria minui excellentia: & hæc est ipsa inuidia.

Altera est consequens: nam inuidus vellet nihil boni accidere inuidioso, & bonum eius impedire conatur, saltem desiderio. Quando ergo ei tale bonum euenit, quia contra inuidi voluntatem euenit, affligitur & tristatur, & hæc tristitia est filia inuidiæ. vt habet S. Th. *l.c.* & est peccatum eo modo, quo gaudium in aduersis. Hæc satis sint de inuidia.

Additiones.

Vide D. Greg. l. 31. moral. l.c. D. Th. ar. 4. Nau. Coro. n 88. D. Ant. l.c. Costerum in Christ. inst.

De remedio inuidiæ Coster. D. Ant. c. 1. Val. p. 1. l.c.

Ioan. Cassian. l.c. cum scribit, *quem inuidia semel veneni sui peste corruperit, pene dixerim carere remedio.* Cyprian. l.c. *Calamitas*, ait, *sine remedio est odisse felicem.* Cur ait Cassian. pene remedio carere? Quia homines tabificum virus medullis abditum præ verecundia prodere nequeunt, ex Cassian. l.c. loquitur etiam Basil. homil. 12. hom. var. argum, qui caput, aut membrum aliquod dolent, medico illud aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? Angunt me proximi bona? Veritas hæc est: attamen hæc quisque verba fateri erubescit.

De Acedia, quid sit.

Caput LXVIII.

Summaria.

1 *Acediæ descriptio eiusque declaratio.*
2 *Bonum spirituale quod sit, & triplex eius consideratio.*
3 *Tristitia triplex, & quãdo mortalis, & qua dicatur acedia.*
4 *Acedia ex duplici præsertim capite nascitur.*
5 *Acediæ Etymologia.*

Vltimum capitale vitium, acedia est. De qua primum percipere oportet quid sit. Potest autem sic describi †

1 *tristitia de bono spirituali, vt ad ipsum hominem attinet.*

2 In cuius declarationem aduerte, † bonum spirituale vocari hominis beatitudinem, quæ in fruitione Dei consistit, & ea bona, quæ ad ipsam consequendam ordinantur, vt, Charitatem, virtutum opera, diuina præcepta, sacramenta, & alia huiusmodi. Hæc bona tripliciter possunt considerari.

Vno modo, vt à Deo procedunt, vt ab omnium bonorum principio & auctore. Alio modo, vt in proximis nostris sunt. Tertio, vt ad nos etiam pertinent.

Aduerte rursus, quod cum per charitatem non solum diligamus Deum, sed etiam proximum & nos ipsos; & charitatis sit, gaudere de bono illius, quem charitate diligimus, fit, vt charitas inclinet nos ad gaudendum de huiusmodi bonis, secundum illam triplicem considerationem.

Primò quidem, vt à Deo sunt: qui enim diligit Deum, gaudet de bono opere ab ipso Deo procedente, quatenus eius potentia & bonitas, iustitia sapientiaque per ipsum bonum manifestantur. Similiter qui diligit proximum, gaudet de bono spirituali ipsius, quatenus per ipsum bene se habet, & disponitur ad suum finem consequendum, vel quia iam ipsum est consequutus. Qui etiam diligit se propter Deum, gaudet consequenter de tali bono spirituali, quod ad ipsum pertinet; & gaudet se ad Deum ipsum ordinari per tale bonum, propter quem, scilicet Deum, diligit semetipsum.

Aduerte † rursus, iuxta triplicem eandem boni spiritualis considerationem, quod triplex potest esse tristitia in homine de tali bono, & vnaquæque est contra charitatem, vel qua diligendus est Deus, vel qua diligendus est proximus, vel qua ipse se debet diligere propter Deum. 3

Prima tristitia est, qua homo contristatur de bono spirituali, vt à Deo est, quasi nolens ipsius manifestationem & gloriam, & ista tristitia est pessima, & nascitur ex odio Dei, quod est grauissimum peccatorum, & maxime in damnatis reperitur.

Secunda tristitia est, qua homo tristatur de tali spirituali bono, vt est in proximo, quasi nolens ipsum proximum tali bono præditum. Et hæc est graue peccatum, & dicitur inuidentia gratiæ fraternæ, & est vnum ex peccatis contra Spiritum sanctum, quæ dicuntur non remitti, quia difficile remittuntur: talisque inuidentia, ex genere suo est mortale peccatum, & si adsit consensus rationis, & grauitas materiæ, de facto est mortale.

Tertia tristitia est, qua homini displicet bonum spirituale, qua parte ad ipsum pertinet, quasi nolendo & fastidiendo se capacem talis boni, & se ad id ordinari: tristatur enim de beatitudine, de diuinis præceptis, de sacramentis, de bonis aliis spiritualibus, qua volens ne ad ipsum pertinerent. Hæc tristitia dicitur acedia, qua homo velut nauseam habet rerum spiritualium: † & nascitur præsertim ex duplici capite. 4

Vno quidem, ex nimio affectu, quem homo habet rerum temporalium, & huius mundi delectatione.

Altero, ex terrore laborum & studiorum, quibus spiritualia bona sunt consequenda. Et hoc secundum ex priori nascitur: nam per prius perditur gustus spiritualium: gustu deperdito, statim res litigiosa fit, vt in his, qui vescuntur cibis nul-
5 lum saporem habentibus. Acedia † autem nomen est Græcum, ἀκηδία enim dicitur sine labore, aut sine cura: nam κῆδος Græcè curam vel laborem significat: vnde Latine dicitur acedia, illo, i, mutato in e, longum. Aliqui putant esse nomen Latinum deriuatum ab acidus, a, um, idest frigidus, quia sicut frigida non facile mouentur, ita acediosus ex nimia tristitia torpescit: hæc enim nomina ab effectu sumuntur: sed melius puto dici, quod diximus, putà, esse Græcum. Vide S. Th. 2.2.q.35.*art.*1.

ADDITIONES.

Vide Syl. & alios, Nauar.n 124. Coron.n.90. Azor.l.4.c.18. D.Ant.ti.9. Alex.p.2.q.140.m.6. D.Th. Caie. Bannes 2.2.q.35. Val.d.3.q.12. Cani. apud quem multa leges sacra testimonia Scripturæ, & Patrum. De spiritu acediæ Io. Cass. toto lib.10. de Inst. Cœnob.

a *Tristitia de bono.*] Vide Val.p.1. D. Th.art.1.Syl.n.1.l.c.

Quale peccatum Acedia.

CAPVT LXIX.

SVMMARIA.

1 *Acedia dupliciter, fit venialis tantùm.*
2 *Acedia quomodo sit mortalis.*

ACedia, vt habet S.Th. *loco citato*, ex genere suo est mortale [a] peccatum, cum sit contra charitatem, vt superius declarauimus. De hac dicitur 2. Cor.7. *Tristitia huius sæculi*
1 *mortem operatur.* † fit tamen veniale [b] dupliciter.

Vno modo quando non accedit plenus rationis consensus, sed sistit solum in parte sensitiua, aut in ratione imperfecta: suboriuntur enim aliquando quidam motus & tristitiæ internæ, quibus homo plenum non adhibet consensum, tunc in his non est mortale, sed ad summum veniale peccatum.

Altero modo, quando etsi ratio consentit, tamen materia est leuis: tunc autem dicitur materia leuis, quando homo non

ver

verè tristatur de bono spirituali, secundum se, sed de eo ratione alicuius circumstantiæ loci, & temporis, vt qui contristatur de ieiunio, quia tali die obseruandum est, qui tristatur de concione, quæ tali tempore fit, tamen absolute non contristatur de his, quasi nolens esse concionem, esse ieiunium, & alia huiusmodi: frequenter in his est tantum veniale. Quã
do † vero acedia est de ipso bono spirituali absolute, & ex 2
rationis consensu, tunc est mortale. Solet etiam acedia esse peccatum, ratione effectuum suorum: sed iam hoc pertinet potius ad filias ipsius, de quibus modo agendum est.

ADDITIONES.

a *Est mortale.*] Vide Sil q. 2. Caiet. in summa, Bannes art. 5. Val. col. 3. Nau. Coro. l. c.

b *Fit veniale.*] Vide Sil. n. 1. D. Th. Bannes, Val. l. c.

Hoc vitium materialiter est in sensualitate vel antecedenter, vel consequenter ad actum formalis acediæ, quæ est in voluntate. Vide Bannes art. 3. l. c.

De filiabus Acediæ.

CAPVT LXX.

SVMMARIA.

1 *Desperatio, pusillanimitas, torpor, malitia, rancor, & mentis euagatio quid sint, & quando sint peccatum mortale, & quando veniale.*

SEx sunt filiæ acediæ, desperatio, † pusillanimitas, torpor, 1
malitia, rancor, mentis euagatio.

Desperatio quidem est, qua homo diffidit se finem consequuturum supremum, hæc autem facile oritur ex acedia, qua homo velut à se reiicit talem finem. Est autem desperatio peccatum mortale graue, cum ex consensu rationis pleno fit: quando vero solum est quidam motus imperfectus, veniale est.

Pusillanimitas est, qua homo non audet diuina consilia, quæ perfectionis sunt, exequi: & hæc veniale est ex se.

Torpor verò est, quo negligit homo seu omittit facere, quæ ex præcepto tenetur: & hic mortale est.

Malitia autem est, qua homo odio habet ipsa bona spiritualia in se, quia vellet ea non esse: aut, qua etiam pœnitet hominem bene fecisse, & impleuisse, quæ tenebatur facere;

aut contemnit Dei beneficium, desiderando se non fuisse natum, & cognouisse Christum, dolendo, &c. Et hæc est mortale.

Rancor est, quo homines, qui inducunt ad spiritualia, vt religiosi, concionatores, & alij huiusmodi, sunt ei fastidio, & eos auersatur: & hic est veniale, nisi coniungatur cum odio, quo eis malum notabile deliberate desiderat.

Euagatio mentis est defectus attentionis, quæ rebus spiritualibus exequendis & exercendis est adhibenda: & hæc ex se veniale est, nisi cum exigitur ex præcepto aliquo talis attentio, vt, in recitandis horis Canonicis, quando homo obligatur recitare, & in audiendo sacrum diebus festis: in his enim rebus euagatio mentis esset mortalis, si notabilis esset, & culpabiliter seu ex negligentia haberetur. Sed de his satis diximus in instructione.

ADDITIONES.

Vide D. Tho. art. 4. D. Greg. l. c. Isido. de summo bono, Alex. l. c. m. 4. Nau. n. 1. 5. Syl. q. 3. Azor. Cord. Ant. c. 1. l. c.

De remedio D. Ant. c. 2. Val p. 2. Cost. l. c.

In fuga luxuriæ, in pugna acediæ remedium. Vide Cassian. l. c. c. vlt. vbi hæc, experimento probatum est, *acediæ impugnationem non declinando fugiendam, vel resistendo superandam.*

Hic sit finis huiusce nostri laboris ad Dei Opt. Max. laudem, & in eorum Sacerdotum commodum suscepti, qui aurea illustrissimi Card. Toleti instructione delectantur. Qui labor quantus fuerit, intelliget facile quilibet desidiæ hostis, & bonorum studiorum amicus, in libris pertractandis versatur. Quæcumque scripsi, quæcumque scripturus sum, & in quibus imbecillitatis lapsus fortasse multi, voluntatis nulli, S. R. Ecclesiæ, pro qua sanguinem libentissime profunderem, iudicio, & censuræ, eius maiestatem, auctoritatemque admirans, demisso animo subiicio.

Benedicta sit sancta Trinitas, atque indiuisa Vnitas. Confitebimur ei, quia fecit nobiscum misericordiam suam. Huic gloria, huic imperium in sæcula sæculorum.

Gloria CHRISTO salutis nostræ Auctori, Gloria sanctissimæ eius matri Mariæ, laus DD. Andreæ, Francisco, Hieronymo, Augustino, & Catharinæ Senensi. Amen.

FINIS TRACTATVS SEPTEM PECCATORVM MORTALIVM.

PRÆCLARA ET SOLEMNIS QVÆSTIO,

An professio trium votorum nulla ob defectum ætatis,

Ex vtraque parte ratificanda sit.

VTRVM professio votorum solemnium amissa ante annum 16. nulla, s. ex Trid. Syn. *sess.* 25. *c.* 15. *de Reg.* ratificanda sit ex vtraque parte profitentis, & monasterij, per superiorem, s. qui profit. Relig. aggregare potest. Conclusio ratificanda est professione ex vtraque parte, vel tacitè, vel expresse. Sanchez *tr.* 1. *de matrimonio, l.* 2. *d.* 35. *n.* 4. Azor. *mor. institut. tom.* 1. *l.* 12. *c.* 4. *q.* 7.

Probatur: ad inducendam mutuam obligationem debet concurrere mutuus partium consensus: sed ex professione, in qua partes sunt profitens, & monasterium, vel aliquis monasterij nomine, oritur mutua obligatio profitentis ad monasterium, & monasterij ad illum. Abbas *in c. porrectum, de Regul.* Nau. *consil.* 26. *de regul. num.* 16. post Innoc. & Panorm. *ex commentario* 4 *de regul. n.* 74. argum. ex *cap. ad Apostolicam, de regul* Hen. Boic. *in c. porrectum, de regul.* 1

Contrahentes debent esse pares: sed profitens ratificare debet, vt omnes fatentur, ergo superior, qui est alter contrahens monasterij nomine: ex *c. porrectum, c. ad Apostolicam, de regul. cap. non solum eod. tit. l.* 6. 2

Matrimonium nullum ob dirimens, ex vtraque parte, impedimentum, eo sublato, neque cohabitatione, neque copula conualescet sine renouatione mutui consensus, Nauarr. *cap.* 12. *n.* 71. *c.* 22. *num.* 86. Sanchez *l. c.* & probatur ex verbis bullæ cruc. relatis à Sanchez *d.* 36. *n.* 3. *l. c.* sed à matrimonio carnali ad spirituale valet argumentum, Couar. *in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 3. §. 6. *n.* 7. Dec. *in cap. licet de vitanda, de elect. n.* 44. 3

Profes-

4 Professio ante ætatem à Concil. Trident. præscriptam facta est ita nulla, ac si nunquam emissa fuisset, & partes sunt omnis obligationis expertes, vt erant ante illam inualidam professionem: quare modo ad veram professionem efficiendam necessaria sunt ea omnia, quæ tunc etiam necessaria erant, sed tunc necessaria erant ætas, & probatio præscripta à Conc. mutuus profitentis & monasterij, seu Superioris consensus traditione illius, & huius acceptione expressus, ergo & nunc.

5 Actus ille, quo profitens ante ætatem professus est, nullus omnino fuit monasterij consensus per vota antea præstitus, vt ille reciperetur ad professionem suo tempore, non efficit re ipsa illum professum, sed per vicem sponsaliorum: verùm *sponsalia, cum nihil aliud sint quàm futurarum nuptiarum mutuæ promissiones, ad matrimonium non sufficiunt* (cum matrimonium, traditio & acceptio sit per verba de præsenti) *nisi nouus consensus accedat.* Sot.*in.4.d.27.q.2.art.1.conc.2.* Petr.à Ledes.*c.43.art.1.de mat.*

6 Nemo potest seipsum sacramento Baptismi regenerare, nemo potest sibi beneficia Ecclesiastica conferre, quare neque potest seipsum quis religio. collegio annectere; sed necesse est vt ab eo, qui religioni aggregare, & vt aiunt, incorporare potest, recipiatur: nam obedientiam vouet inter alia, *cap. cum ad monasterium, de stat. monachorum,* oportet autem aliquem esse, à quo hæc obligatio recipiatur, Abbas *in c. porrectum, de reg.* vbi concludit cum Innoc. III. ad validitatem professionis requiri, vt sit aliquis qui velit & possit professionem recipere, eámque de facto recipiat, non impediente quacumque contraria consuetudine: idem ferè docet Nau.*cons.*38.39.40. *de regul. & commentario 4. de regul. n.74.*

Dices. Cum non videamus in superiore, & in monasterio voluntatem immutatam, coniicimus perseuerare primum consensum: vnde fit, vt hoc mutuo consensu superius significata professio ratificetur: & in hunc modum vtraque pars concurrit.

Audi. Si Superiori irregulari collegio adiungere potenti cognita sit nullitas professionis, quæ profitenti ipsi notissima est, & velit ad actus professionem hunc admittere eo animo, vt professio valida reddatur, consentiente ipso profiteri cupiente, efficietur tacita professio, sed si nullitas professionis superiori ignota sit, nihil fiet: professio enim ipso iure nulla per actus professorum, tacitè non côualescit, nullitate ignorata: cum nihil volitum, quod non præcognitum, & voluntas in

inco

incognitum non feratur. Vide Azorium *l.c.* Sanchez *l.1.d.16.* Iacob Graff.*p.1.l.3.c.5.n.22.* Nau.*consil.26.n.18.cons.35.* de re Venetæ impressionis Damiani Zenarij 1597.*& in man.c.12.num.71.* Caiet.2.2.*q.189.art.5.*

Matrimonium inter puberem & impuberem contractum ex iuris interpretatione, sponsaliorum vim habet. *cap. nobis, c.atestationes,c. fin. de desp.impub.& c.vni. eodem tit. l. 6.* sed post sponsalia matrimonium non perficitur sine nouo vtriusque consensu, & hic etiam si pubertas adueniat, nisi nouus vtriusque consensus tacitè vel expresse intercedat, non fit. Matrimonium definitum est à Bonif. *c.vnic.eit.*§. Idem *de sponsa. impuber. l. 6.* Quod etiam obseruauit doctissimus Didac. *in 4.Decret.p.1.5.§.primo in fine.* 7

Duc tu modò argumentum ex hac Bonif. clarissima decisione: & videbis verissimam esse sententiam, quam iure optimo tuendam suscepimus.

Dicet is, qui putat sufficere consensum solius profitentis, vbi iam xvj.annum is expleuerit, ad hanc professionem conualidandam. Si hic inualidè professus ob mores & alia tam aptus regioni sit, quam erat, cum inualidè receptus est, præsumere possumus vigere eundem superioris consensum, licet nullitatem ignoret, & hac ratione validam fieri professionem, sponsalia per copulam sequentem in matrimonium transire præsumebantur ex iurium sacrorum decreto. *cap.veniens, el 2.c.is qui fid.de spons.*

Dixi ob mores & alia tam aptus, &c. quandoquidem si deterior modo sit redditus corruptione morum, vel alia ratione infructuosus religioni ita effectus, vt si recipiendus esset, non reciperetur, non possemus credere consensurum superiorem si illi explicaretur nullitas professionis, neque consentire modo, licet nullitatem ignorans, nihil omnino dicat: quare si solus ratificaret, infructuosa esset, vana, & omnis expers obligationis ratificatio.

Respondeo, argumentum nullius ponderis esse, quoniam certum est sine notitia nullitatis, vt docuimus, non validari tacitè professionem, cum error consensum tollat, *l.si per errorem,ff.de iurisdictione omnium iudicum.* quod obseruauit etiam Nau. *cap.12 n. 71.* Permanentia supponit existentiam, nulla fuit existentia consensus, ergo nulla permanentia ad gignendam obligationem, sine nouo consensu.

Percipe aliam rationem: Professionem ratificare, est actus à voluntate emanans, vnde sine voluntatis assensu nulla vnquam valebit professio, credere valere professionem ad intel-

lectum

lectum spectat, solus autem intellectus non potest validam reddere professionem,

Putat Superior validam esse inualidam professionem, hoc ad intellectum pertinet; & non sufficit ad stabiliendam professionem nullam, intendit exequi quæ debet erga professum, cuius professionem perfectam existimat: exequi quæ quis debet, ad voluntatem quidem attinet, sed exequutio supponit validitatem professionis,quamobrem executionem non potest conualescere nulla professio: vnde necesse est, vt perspecta vtrimque nullitate,per mutuum consensum ex voluntate emanantem professio valida efficiatur.Quod attinet ad sponsalia,audi.

Sponsalia per copulam transibant quidem in matrimonium præsumptione iuris,& de iure, contra quam non dabatur probatio *cap.is,qui,de spons.*Cou.*l.c.c.*4. Syluest.*v.præsumptio*,gloss.*cap.is qui,de spons.* & Abb. *ibid.*Sed hæc in exteriori foro locum habebat, non quod iura vellent, sine nouo coniugali consensu, sola copula matrimonium effici, sed quia ex illa copula maritalem consensum præsumit Ecclesia, iura autem à sacris canon. ex præcedenti futurarum nuptiarum promissione præsumptio hæc statuta est, ne temerè crimen tbi esse iudicetur, vbi fortasis crimen non est, præsumitur namque vnusquisque bonus, nisi contrarium constet, & scelera præsumenda non sunt,*l.merito.ff.pro socio.l.Quintus ff. de donat.inter vir. & vxor.*cùm diuino præcepto iudicia temerè vsurpata, vetita sint,*Nolite iudicare, &c.* Matth. 7. *Qui non manducat, manducantem non iudicet*, Rom. 14. *Nolite ante tempus iudicare.* 1.Corinth.4. vide D.Thom.2. 2. *quæst.* 60. *art.* 3.*&* 4.vbi docet dubia in meliorem partem interpretanda; vbi agitur de periculo peccandi,Sot.*de iusti.& iure lib.*3. *quæst.*4. *art.*3. Val.*tom.*3.*d.*5.*quæst.*4. Bannes, Arragon,& Salon.in D. Thom.*l.c.*

Verum in foro conscientiæ veritas,non præsumptio locum habet, quare, si impuro affectu non maritali, alter ad copulam assensisset, sponsalia apud Deum in matrimonium non transissent,Couar.*l.c.num.*6.

Sed hæc, quæ tu de sponsalibus in medium attulisti,nihil valent ad tuam sententiam, quam falsissimam esse ratione allatæ demonstrat, confirmandam.

1 In sponsalibus statuta est præsumptio à iure: at non est statuta pro re in nostra quæstione.

2 Sponsi sciunt illam, quam habent,esse copulam, in eamque consentiunt, ac per te superior nullitatem nescit, si superior

tior sciret nullitatem, tacensque profitentem susciperet, anno 16. exacto, ad professorum actus eo modo, qui expositus est, præsumerem tunc professionem tacitè ratam haberi: & sic aliqua ratione præsumptionis argumentum valeret. Sed antequam hinc discedam: dic quæso. Summus Pontifex tibi beneficium cum onere curandarum animarum concessit, putans (vt pro te illi narratum fuit) te sacerdotali charactere anno 25. insignitum: tu verò per fraudem anno 22. tantam dignitatem adeptus es, & cum beneficium accipis absque eo, quod te summus Pontifex à censuris, & incapacitate beneficiorum absoluat, nondum 23. excelsisti, possides beneficium mala fide vsque ad 25. annum, & Pontifex qui te amat, idem beneficium conferret, si non contulisset. Quæro modò abs te, præsumptio hæc efficitne te tutum, vt sine nouo consensu Pontificis summi, sine dispensatione, & malè perceptorum fructuum donatione, aut restitutione in vtramque aurem dormire possis? Dicesne vera si dixeris. Iam perueni ad 25. annum sacerdotio suscipiendo definitum, sublatum est impedimentum, si quæ me censura vinciebat, ea per Iubileum in foro conscientiæ sublata est, præsumo velle Pontificem, licet mutari possit, & soleat eius voluntas, me in huius beneficij possessione permanere. Quid dices? hoc tibi sufficeret? Non puto. Cur ergo similitudinem non admittis?

Dices: Matrimonium nullum ob fictum vnius consensum, vero consensu conualescit, ergo & professio in proposita quæstione profitentis consensu?

Infirma est ratio, etiamsi tibi concedatur, ob disparem omnino rationem.

Professio (percipe rationis vim) altera parte fictè consentiente (si nullum aliud impedimentum accidat) ex hac tantum parte nulla est, nam si verè consensisset, valida fuisset, nihil enim impediebat: at in ætatis defectu nulla pars ritè consentire potest, & si vtraque consentiat, vtriusque consensus ad obligationem inducendam nullus est, vt patet ex Conc. Trident. *sess. 25. cap. 15. de regul.* Si ergo, quando ex altera tantum parte nulla est professio, necesse est, vt ea pars ratificet, quando ex vtraque parte nulla est, vtraque ratificari debet.

Si dicas: Concilium nullam declarat professionem contra profitentem his verbis. Sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius regulæ, vel religionis, vel ordinis obseruationem, aut alios quoscumque effectus.

Huic argumento respondere facilè est. Sufficit illud (si nulla)

la) si nulla, ergo ex vtraque parte; quia vltro citroque ex valida professione oritur obligatio, certè monstrum esset, si profitens ex malefacto suo id boni haberet, vt illi obligata religio, ipse vero omni erga illum obligatione solutus esset.

Sacram anchoram soluis, dum dicis, Nauarrum auctorem esse sententiæ tuæ, sed referas Nau. verba, in quorum intelligentia fortaßis decipi potuisti. Refero.

Non oportet eum publicè de nouo profiteri, *consi. 17. de regul.* sed satis videtur, vt ipsemet eam ratificet, & monasterium permanserit in illo consensu, quo eius professioni consensit, & eam recipit. Hæc tuæ sententiæ fauent: hic est tuus Achilles; tantum abest, vt tua sententia his confirmetur, vt infirmetur potiùs, & infringatur.

Concedo, non esse publice ratificandam, adhibitis præcipuè solemnitatibus, vt docet Azor. *l.c.* Nisi aliud velit exterioris fori ratio. matrimonium enim nullum sublato occulto impedimento, sine parocho & testibus, loco renouato mutuo consensu perficitur. Nau. *c.* 16. n. 37. P. à Ledes. *q.* 45. *art.* 5. Sanchez *d.* 37. *l.c.*

Sed quomodo intelligis, & monasterium permansit, &c. Quomodo hoc sciet profitens.

Nouit nullitatem monasterium, excipit profitentem ad actus professorum, en tibi tacita profeßio? ita explicandus Nauar. Quod monasterium permaneat in consensu, debet cognoscere profitens, hoc autem quo pacto cognoscet, nisi monasterium, aut Superior nullitatem cognoscens taceat, eumque ad actus professorum admittat? at quoniam *locus locum aperit*, & grauißimi S.R. Ecclesiæ Doctores difficiliora sacrarum scripturarum loca aliis locis explicant. audi Nau. se ipsum explicantem, *consil.* 26. *de reg. n.* 18.

Profeßio nulliter facta non censetur ratificari per consensum profitentis, neque per admißionem ad actus solis professis conuenientes, nisi approbent illam scientes non valere, & ad hoc, vt de non valida faciant validam: vide etiam commentaria 4. *de reg n.* 74. & alia loca citata.

Obserua verba: Approbent scientes comprehendentia profitentem, & monasterium seu superiorem monasteri j nomine agentem.

Redactus in angustias dices, cum res sit occulta, non tenetur professus inualidè suum crimen prodere, quia famæ conseruatio naturali iure nos obligat, & ideò satis est, si coram confessario solus ratificet.

Ad

Ad hæc dico, si Confessarius agat monasterij nomine superioris vicem gerens ex eius mandato (quòd fortasse fieri posset, cum professio per procuratorem fieri posset, ex *c. ad Apostolicam*, vbi hæc Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam:)hoc tibi possem facilè concedere,sed non alio modo. Henr.Boich.*in c.porrectum.de regul.*

Dico secundò. Fortasis sine vllo crimine emissa est inualidè professio, & tunc nulla esset infamia se prodere:immò si dolosè hoc fecisset, posset sine infamia se prodere, explicans nullitatem,sine causæ nullitatis expressione,vt si diceret: Angunt me scrupuli,non mihi videor consensisse;cùm enim nullus fuerit consensus,rectè & verè dicet se consensisse. Sanchez *loc.cit.d.36.num.7.*

Dico tertiò: si sine famæ amissione omninò nullitatem prodere non posset,silentium ad conseruandam famam efficere posset, fortasis vt in monasterio viueret non professus: non autem ratificaret professionem,ad quam conualidandam ex natura rei vtriusque partis consensus requiritur, vt iam probatum est. Explico rem exemplo. Est quis ob occultum crimen excommunicatus, vrget excommunicandi tempus, non potest absolui ab excommunicatione, ob absoluentis absentiam,& si non communicet, grauissimum faciet naufragium famæ, potest hic quidem ad famam tuendam, sacrum, augustumque Domini corpus dolens suscipere,sed tamen adhuc erit excommunicationis vinculo constrictus quamprimùm absoluendus.

Sed quid in meridie lucerna?Hæc non solum S.R.Ecclesiæ censuris: sed cuiusuis meliori sententiæ subiecta sint. Deo laus & gloria in æternum.

ANDREAS VICTORELLVS.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS huic operi de nouo additus,

IN QVO

Primus numerus librum; secundus libri caput; tertius denique, & sequentes, eiusdem capitis sectiones margini adscriptas demonstrant: at vbi vnus solus est numerus, intelligitur esse marginalis, libri & capitis proxime prænotati.

A.

&

D.

G.

H.

I.

M.

&

O.

P.

Pruden

hære

T.

mutuum,

FINIS.

MORALIS
THEOLOG
Toleti